

A Corvinus Egyetem bejárata

anyagokból készülnek, melyek a szélsőséges környezeti hatásoknak is képesek ellenállni. Fő feladatuk a durva, darabos szennyeződések lekaparása, lesöprése, elsősorban kültéren.

öztes zóna lábtörlők

lábtörlőket főleg szélfogókba, gy közvetlenül az ajtónyísok köré, illetve mögé építik . Anyagaik tökéletesen illeszdnek a modern építészet által sznált anyagok sorába; a belterekben elegánsan, „gazdaon" mutatnak.

zónalábtörlőknél gyakori a kefés járófelületek kombinálása textilsávokkal, mely variáció főleg rövidebb szakaszokon nyújt hatékony megoldást.

Beltéri variációk

A legújabb trend, hogy a lábtörlők kültéri alumíniumszerkezete folytatódik az aulákban, előcsarnokokban. E termékeknél a textil járófelületek használata az általános, hiszen a csapadékvíz megfogására a textil alkalmas. Az aluszerkezet használata azért is előnyös, mert a beépített lábtörlő egy síkba kerül a többi burkolattal, ezzel elkerülhető a botlás- és csúszásveszély, valamint egyszerűen takarítható.

Az Alutrend egyedi összeállíthatósága lehetővé teszi a bejárati környezet messzemenő figyelembevételét, valamint a tisztító és szárító funkciók hatásos kombinációját. A széles színválasztékban rendelhető, nyitott szerkezetű lábtörlők átengedik és összegyűjtik a szennyeződést, ami a lábtörlő időnkénti feltekerése után könnyen eltávolítható.

Kiegészítő tartozékok

- beépítőkeretek: használatukkal a lábtörlő a burkolat síkjába fektethető (a szerkezet vastagságának megfelelően kétféle méretben választható);
- beépítőkarmok: alkalmazásukkal a keret – különféle módokon – rögzíthető az aljzatbetonba;
- sarokcsatlakozók: a keret oldalainak résmentes összeillesztésére szolgáló tartozék;
- rámpa: a lábtörlő használatát beépítés nélkül is biztonságossá teszi.

Cleartex Kft., Budaörs

Lapostetők szigetelése bitumenes lemezekkel

Rendkívül széles választékban kínál hosszú élettartamú, tetszetős tetőfelületek kialakítására alkalmas bitumenes lemezeket a Bauder Kft. Az új tetők építéséhez, illetve tetőfelújításokhoz egyaránt használható termékeket a különféle tartozékok teszik komplett rendszerekké, így alkalmazásukkal a tető teljes és biztonságos szigetelése megoldható.

Bauder-termékek:

- hagyományos oxidbitumenes lemezek;
- többfajta hordozóbetétes, illetve felületképzésű lemezek (például filckasírozású termékek, melyek ideálisak régi tetők felújítására);
- különösen magas műszaki követelményeknek eleget tevő polimer bitumenes lemezek;
- TEC öntapadó elasztomer-bitumenes lemezek (a párazárótól a zárólemezig);
- Therm gyorshegeszthető, elasztomer bitumenes rendszer;
- kompakt rendszer forróbitumenes ragasztáshoz;
- szabványos elasztomer bitumenes lemez rendszer;
- speciális gyökérálló lemezek zöldtetőkhöz;
- hídszigetelő lemezek öntött aszfalt alá is.

A megfelelő termékek kiválasztásában és alkalmazásában, műszaki kérdésekben a cég szakképzett tanácsadói nyújtanak segítséget az építőknek és építtetőknek, illetve elméleti és

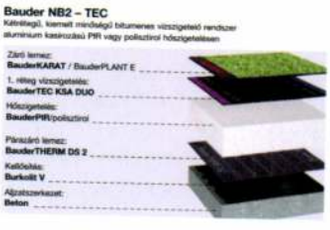

gyakorlati oktatással segítik a helyes beépítést, akár a megrendelő telephelyén is.

A cég termékeivel készült például az Aréna Corner (Budapest), az Aréna Plaza (Budapest), az Árkád (Pécs, Győr), az Ősmaradvány Park (Ipolytarnóc) stb.

Bauder Kft., Budapest

Kozma Lajos modern épületei

Terc Budapest 2006

A könyv bevezetőjét Ferkai András írta Kozma Lajos (1884–1948) pályájának és életművének újraértékelésével. Kozma a jómódú közép- és nagypolgárság számára öntötte formába ideáljaikat a korszerűség, a kényelem és a reprezentáció megfelelő arányú ötvözésével. Zsidó származása következtében közmegbízásokat nem kapott, a zsidótörvények miatt tervezni is nehezen tudott. Barokkos belsőépítészeti tervei mellett szerepet vállalt a Tanácsköztársaságban. 1945 után nevét a kommunista baloldal zászlajára tűzte, miután csatlakozott csoportjukhoz. Munkáiról az 1930-as években számtalan publikáció jelent meg itthon és külföldön is.

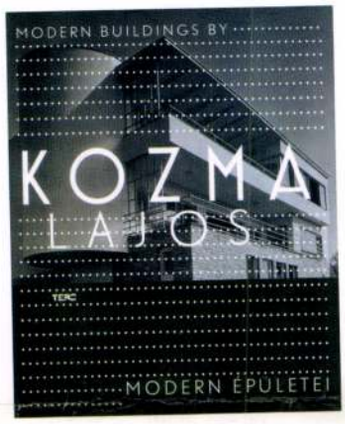

A kötet nyolc szerző eltérő témájú tanulmányait fogja csokorba. Új kutatási eredményeket tesznek közzé. Többen a magyar Építészeti Múzeum munkatársai. Cs. Plank Ibolya a fotóművészet oldaláról közelíti meg Kozma házait. A fotókat az építésszel együttműködve főleg Seidner Zoltán készítette, már az építés kezdetétől dokumentálva a kivitelezést, a befejezés után pedig reklámcélra. Horányi Éva Kozma Lajos budai villáit mutatta be az építésznek Az új ház c. könyve tükrében. Ezt követően a húsz épület kronológiai rendbe szedett adatlapszerű feldolgozása következik. Marton Éva interjúja Fleiner Károlynéval rendkívül érdekes adalék egy elpusztult épületről, a Pókaszepetk-Taszilópuszta (Zala megyei villa, 1935) egykori építtetőjének özvegyével. Somlai Tibor a Budapest, XII., Dobsinai út 23. sz. alatt egy rejtőző Kozma villáról ad hírt, amely 1940-ben más tervező neve alatt Goy Andor számára épült. Fehérvári Zoltán a XI. ker., Orom utcai villa meg nem valósult tervét ismerteti, amely Mélt. Szemző István, ny. főispán úr számára a Gellérthegy északi lejtőjén, a romantikus Hegedűs-villa melletti ingatlanra készült. Tóth Tímea Kozma bérházépítő munkáit elemzi (Erőd u. 7., Átrium moziház, Csalogány utcai bérház, Régiposta utcai garzonház) az alkalmazott anyagok és szerkezetek aprólékos leírásával. Kiss Éva dolgozata a felfedezés erejével hat az 1930-as évekbeli magyar iparművészet megmaradt emlékéről, Dr. Simon Béla egy. magántanár fogorvosi rendelőjéről a Kígyó utcában, amely majdnem 80 év után még ma is használható berendezésekkel rendelkezik. Prakfalvi Endre a 2. világháború utáni magyar építészettörténet viharos bevezető fejezetét adja a jobb- és a baloldal, a Tér és Forma, ill. Az Új Építészet Köre egyenlőtlen harcában. E korban Kozma utolsó épülete a XIII., Gyöngyösi út és Ránki utca sarkán épült általános iskola, aminek 1949-es befejezését az építész már nem érte meg.

1. A könyv címlapja

2–3. Budapest, II. ker., Hankóczy u. 2. Havas-villa fürdőszobájának rajza 1931 és a megvalósult fürdőszoba

A 24,5x29,7 cm-es nagyméretű album, 256 oldalon, számos eredeti felvétellel a téma alapos feldolgozását nyújtja. A tanulmányok jegyzetekkel ellátottak. A bevezető és a fontosabb első két fejezet magyar és angol nyelven jelent meg. A többi, kisebb terjedelmű tanulmány csak angol nyelvű összefoglalóval készült. Rövidítések magyarázata, bibliográfia és a képek forrása zárja a pompás művet. A könyv ára 7900 Ft. Helytelen elválasztások és egy zavaró momentum bosszantja a figyelmes olvasót. A Kozma-villák többségének kiváló kivitelezője Strauss Sándor építőmester volt, ezért sajnálatos nevének elírása a 140. oldalon. (Az 1950-es évek végén a Berkenye utcai egykor Magyar-villa megosztott eme leti lakását vette meg, s ott é több mint 30 évig.)

A látványos kötet valójában Iparművészeti Múzeum 200 november 24-től 2007. máj 13-ig nyitva tartó (az időpont közlésével a könyv adós marad Kozma Lajos modern villái c mű kiállítás kísérő kiadványa. A szép kiállítást Horányi Éva rendezte, három témára koncentrálva: az épületek bemutatása, bútortervek, enteriőrképek és eredeti bútordarabok. Az installáció sugárirányú mennyezetdrapériákkal korhű hangulatot keltett. A Hankóczy utcai családi ház külsején és belső tereiben színes 3D-s számítógépes animáció vezetett végig. A gyerekeket interaktívan két Kozma-villa vonalas rajzának kiszínezésére kérték. (Az időpontokat a múzeum e lapokon feltüntette.)

Timon Kálmán

Kozma Lajos

Magyar Iparművészet az
ezredforduló 2003

135.l.

KOZMA LAJOS

Bor Pál: Emlékezések. Bp. 2003. 132.

dszenti r. k. templom barokk

a vasaljai mellékoltár

tatások a pápai Esterházy-

k. Győr, Liszt Ferenc

ei. Rövid beszámoló a fertődi
tásáról

alom szentmargitai kőfaragói a
kezésein

díszt ád a Városnak, s az
st." Hofstädter Kristóf

SCHWARZ A. ÉS FIAI
„ÜVEGUDVAR" BUDAPEST

VI, PAULAY EDE-UTCA 25—27

TELEFON: 22-9-89 ÉS 10-3-69

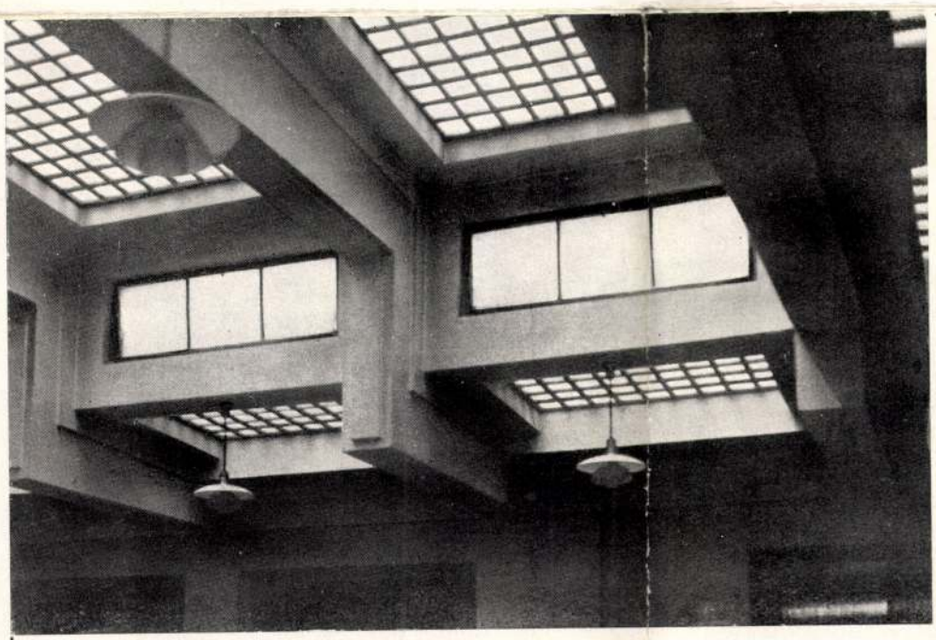

SOLLUX

üvegbeton mennyezet

a Magyar-Francia Biztosító Rt. Teréz-körúti palotájában

MÁRKUS LAJOS RT.

VASSZERKEZETEK GYÁRA, BUDAPEST

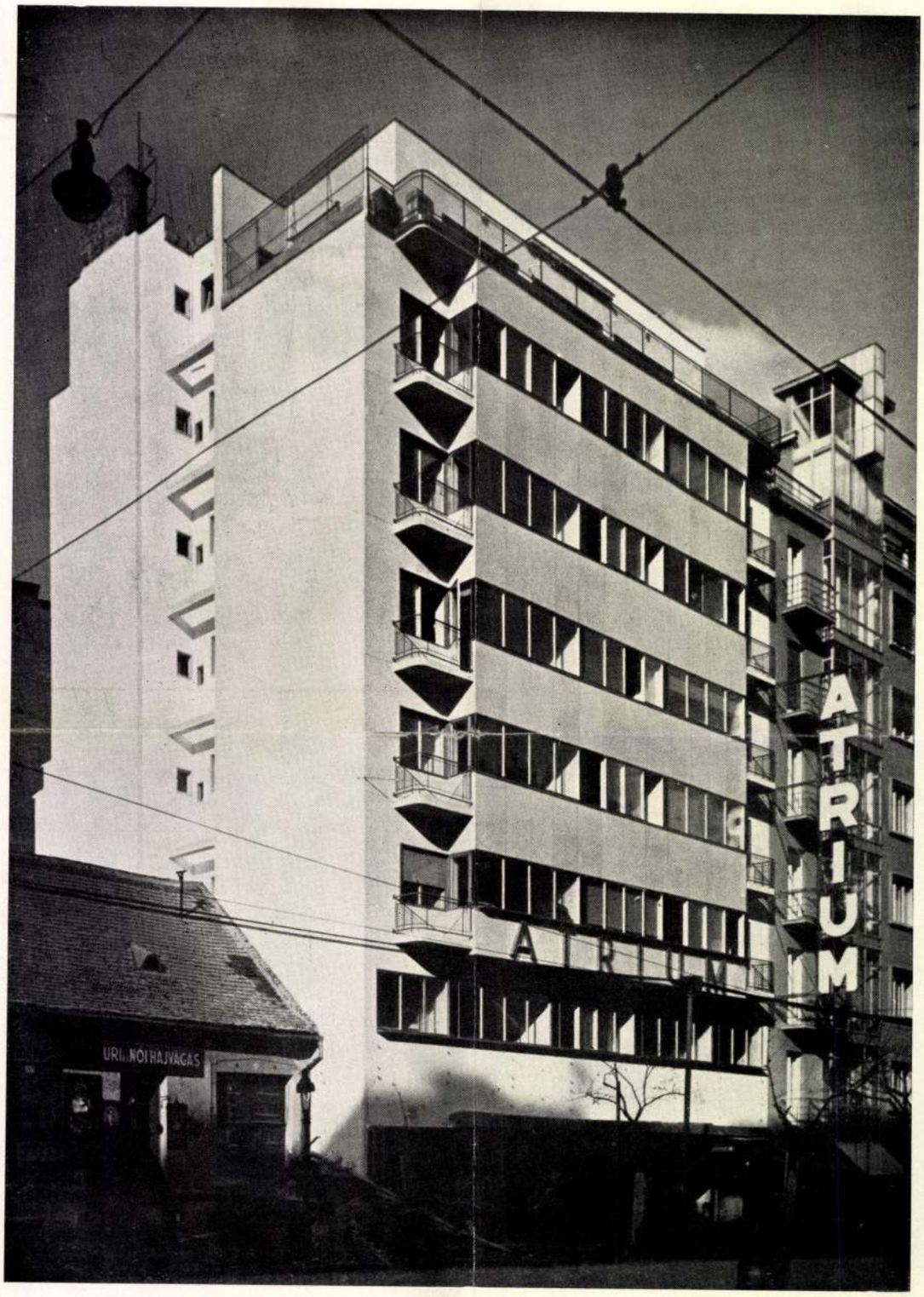

Kozma Lajos: A Margit-körúti Atrium-palota. (Építés közben.) Foto: Seidner

ACÉLVÁZ ÉS ACÉLABLAK: HAAS ÉS SOMOGYI

Perspektiva
1936. 1. 7.

Kozma Lajos: A rusztiúti villa részlete. Acélablak: Haas és Somogyi. Foto: Seidner

AZ ÜVEG

fogalma régen egyet jelentett az ablak fogalmával. Ma már kilépett a szűk ablakkeretekből: építőanyag lett belőle. A beton és a vas rangsorába lépett. Így azután fontos architektonikus szerephez jutott s a korszerű építészet formanyelvének kialakításában jelentős tényező lett. A követ és a márványt felváltotta a beton és az üveg. A szűk boltozatok ólomüveges világa, széles, világos terekké tágult. Az anyagok és szerkezetek kötöttségei felszabadultak. A modern ember az üveggel feltárta magát a nap, a fény felé. A tudás, a tárgyilagos tisztánlátás szimbolumává és eszközévé lett az üveg, amelyen keresztül kipárolgott, elszáradt egy régi embertípus, egy régi világ nyirkos levegője.

Ennek az üvegnek szenteljük lapunknak ezt a számát. Az építőanyagoknak ez az új sztárja ezer lehetőséget rejt még magában. Lapunk kis terjedelmében nem is lehetett a vele kapcsolatos kérdések tömegét maradéktalanul feldolgozni. Az üveg kiváló magyar szakembereit kértük fel, hogy adjanak egy kis keresztmetszetet az üveg korszerű problémáiról lehetőleg úgy, hogy ennek az építész a maga gyakorlatában hasznát vehesse.

Az új magyar építészet még meglehetősen óvatos és tapogatózó az üveg alkalmazásában. (Eddig úgyszólván csak egy építész nyúlt hozzá bátor kézzel az üveghez s evvel új színt hozott, új hangot ütött meg a főváros építészetben.)

A magyar üvegipar és üvegkereskedelem felkészülten áll az építészet szolgálatára. Építészeinkre vár a feladat, hogy a magyar üvegipart és üvegkereskedelmet igénybevéve, azzal szemben újabb és újabb igényeket támasztva lökést adjon a magyar üvegtechnika fejlődésének és kialakítson egy speciálisan magyar üvegkultúrát.

az üveg mint építőanyag

Az üveg valamikor a rómaiaknál, a középkorban a templomok és a gazdag emberek privilégiuma volt. A középkor legszebb alkotásai közé tartoznak a gótikus templomépítészet remekei, melyeknél a szerkezeti falak eltüntek, a mennyezetet pillérváz tartotta, mint a modern vasbetonszerkezetű épületekben, a falakat pedig üvegfestmények alkották. A leoni székesegyház és a párizsi Sainte Chapelle a nap tüzében drágakő gyanánt sziporkázó üvegfestményei mutatják, mit tudott a művész alkotni az üvegből. Azonban az üveg akkor még nem volt mindenki részére hozzáférhető, nem volt építőanyag.

Ma az üveg egyik legfontosabb építőanyagunk, mely máris a legkülönbözőbb szerkezeti és díszítő célokra, sőt mint az idei párizsi iparművészeti kiállítás mutatta, bútornak is alkalmas. De lehetőségei még nincsenek kimerítve. Szerkezetileg az üveg nagy tartóssága és nyomószilárdsága, továbbá az üvegnek hő- és fényátbocsátó képessége még nincs kiaknázva. Amint az üveg nagyobb elterjedésével ára leszáll, kétségtelenül szerepet fog kapni az agresszív talajvizek elleni szigetelésben is. Hiszen Angliában ma is szokásos a vízszintes falszigetelés cementhabarcsa rakott üveglapokból készítve. Valószínű az is, hogy az üveget bevonjuk az épületek takarékosabb fűtésének szolgálatába: télen a napos oldalon besugárzó meleg majdnem feleslegessé teszi a fűtést, de természetesen a napsütés végeztével a kisugárzást megfelelő függönyökkel kell csökkenteni. Dolgoznak évek óta olyan üveg előállításán, mely megengedi, hogy belülről kifelé mindent lássunk, kívülről befelé ne lehessen látni. Ha ezt megoldják, nem lesz akadálya annak, hogy megvalósuljanak azok a ma még utópiaszerű elgondolások, melyekkel itt-ott meg nem épült házak perspektiváiban találkozunk.

Az üveg mint építőanyag még jobban elterjed, sőt első helyre kerül, ha sikerül megoldani az olcsóbb törhetetlen üveget. Ez, sajnos, eddig nem sikerült, bár vannak biztonsági üvegek, melyek törésnél nem esnek szét szilánkokra. Lehetetlen, hogy annyi kiváló elme kutatómunkája ne hozná meg idővel az üvegnek ezt a tökéletesebb formáját.

Aki üvegben akar tervezni, annak ismerni kell az üveg műszaki tulajdonságait. Alábbiakban néhány erre vonatkozó adatot állítottam össze.

Tartósság. A helyesen készített üveg az időjárással és nagyvárosi levegővel szemben, mely a legkitűnőbb természetes köveket is megtámadja, teljesen ellenálló, úgy hogy a ma ismert legnemesebb homlokzatburkolatnak mondható. Egyes helytelenül összeállított üvegfajták azonban nedves helyen, pincében, kivirágzásokat vagy bevonatokat kaphatnak; az üveg megvakul. Előfordul, hogy az ilyen raktárban egymást érintő üveglapok össze is ragadnak. Azonban a rendszeres tisztítás ezeket a lepedékeket nem engedi kifejlődni. Én legalább rendszeresen tisztított ablakon vakulást soha nem láttam, ellenben láttam már teljesen elhanyagolt istállóablakon és a földbe ásott régi üvegtárgyakon.

Szilárdsága, sajnos, nem egyenletes. Nyomási szilárdsága igen nagy: mértek már próbakockákon 9000 kg/cm²-t. Ezzel szemben húzási szilárdsága csekély és nagyon kicsiny a törés előtti alakváltozás. Gyakran vannak az üvegben belső feszültségek, a helytelen (vagy túl gyors vagy egyenlőtlen) lehűlés következtében, melyek látszólag külső ok nélkül törést okoznak. Az ilyen törés rejtett hiba, de nagyon ritkán bizonyítható, mert egyéb hibák is egyidejűleg közrejátszhatnak a törésben. Igy pl. üvegburkolatok, nagy üvegtáblák törését a mögöttük levő, vagy az ablak áthidalót terhelő épület ülepedése vagy száradási zsugorodása is okozhatja.

Hőszigetelés szempontjából az üveg egyenértékű a téglával, azonban többnyire olyan vékony rétegben kerül alkalmazásra, hogy hőszigetelése teljesen elhanyagolható. Az üveglapok közti légréteg az, amely hőszigetel és nem érdektelen tudni, hogy 4—5 cm-nél vastagabb légréteggel a hőszigetelést már nem lehet fokozni. Ott, ahol nagy hőmérsékletkülönbségek vannak, vagy igen párás a levegő, a kettős ablak sem véd páralecsapódás ellen, ott hármas ablakot, illetve hármas üvegezést kell alkalmazni.

Hangszigetelés szempontjából a vastag üveg nem rossz, mert merev, súlyos és simaságánál fogva az érkező hang nagy részét visszaveri. Természetesen nagyobb üvegtáblák még akkor is, ha vastagok, mint rugalmas hártyák rezgésbe jönnek és átadják a hangot. Azonban az ablakréseken, vagy különösen nyitott ablakon sokkal több hang jön be, mint akár magán az üvegtáblán, akár a helyiség összes falain és ezért zajos helyeken nem nyitható hangszigetelő ablakokat kell létesíteni és a helyiségeket mesterségesen szellőztetni. Ez történt pl. az egyik chikagói, a rendívül zajos magasvasút mellett fekvő irodában, ahol három réteg 6 mm-es üvegből készítették a fix ablakokat. Azelőtt lehetetlen volt az irodában nyugodtan dolgozni vagy tárgyalni, most azt állítják róla, hogy Chikago legcsendesebb irodája.

A fényátbocsátás az üveg legbecsesebb tulajdonsága. Atlag 10—13%-ot nyel el az átlátszó ablakuveg, vagy tükörüveg. Elnyelése szelektív: van olyan üveg, mely a vörös sugarak egy részét elnyeli, úgy hogy a rajta keresztülmenő fény egy kissé zöldes. Sajnos, az annyira fontos ultraviolett sugarakat a közönséges üveg teljesen elnyeli.

Az üveg fényátbocsátása jelentékenyen leszáll, ha hólyagok, buborékok vannak benne. A közönséges drótbetétes üveg a buborékok és a drótbetét miatt csak 66% fényt bocsát át, de vannak 80% fényátbocsátású üvegek is.

Az előbbi értékek merőlegesen érkező sugarakra vonatkoznak. Ferdén jövő fénynél a fény egy része visszaverődik és csak a maradék hatol az üvegbe, melynek belső határfelületén részben ismét visszaverődik. Az Építési Zsebkönyv II. kötetében közöltem egy számítást, mely szerint 60° alatt beeső fénynél (pl. szük udvarban) kettős üvegezés már csak 49% fényt bocsát keresztül. Még sokkal kisebb a fényátbocsátás, ha az üvegfelület nem tiszta. Gyárakban, sőt sokszor középületeknél is az üvegtisztítás rendszertelen, sőt vannak olyan ablakok, melyek tisztítás szempontjából teljesen hozzáférhetetlenek. Ilyenkor többnyire joggal szidják az építészt, mert aki ablakot tervez, az tervezze meg a tisztítás lehetőségét is.

A Fenestra-crittalda acélablakgyár Amerikában ösztöndíjat alapított az ablakvilágítás tudományos kutatására. Az egyik kutató éppen az ablakok elpiszkolódását vizsgálta és rájött arra, hogy az ilyen elhanyagolt gyárablakokon 50—70%-kal kevesebb fény megy át, mint a tiszta ablakokon. Ajánlja is, hogy a nappali világítás kiszámításánál legalább 10% pótlékot számítsunk a hiányos ablaktisztogatásra is.

Kozma Lajos: Atrium-palota (építés közben)
Acélablak: Haas és Somogyi Foto: Seidner

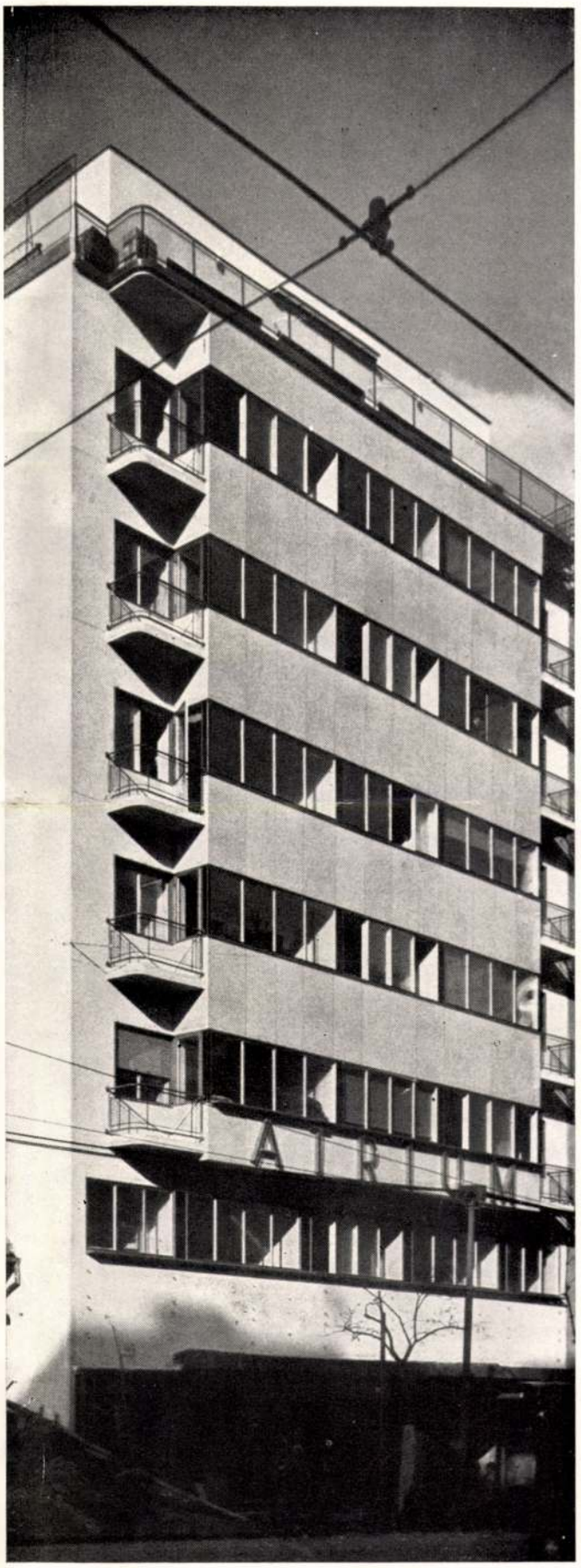

A közönséges üveg, amennyire nem engedi át az ultraviolett sugarakat, oly szívesen engedi át a hősugarakat, sőt a látható és ultraviolett sugarak egy részét is hővé alakítja. Mivel ez bizonyos üzemeknél kellemetlen, sok helyen látjuk, hogy a felülvilágítókat északra helyezik, vagy az üvegfelületeket a hősugarakat bizonyos mértékig szűrő, kék mázzal vonják be. Van azonban zöld színű különleges üveg, mely a rendesnél sokkal kevesebb hősugarat bocsát keresztül.

Ma már kapható megbízható ultraviolett sugarakat átbocsátó üveg is. Saját lakásomban kipróbáltam egy ilyen gyártmányt és meg vagyok vele elégedve. Azonban vannak vasoxidtartalmú üvegek, melyek néhány napi besugárzás után elvesztik az ultraviolett sugarakat átbocsátó képességüket. Mindenesetre csak kellő garanciával és ellenőrző vizsgálat alapján, használatban vegyük át az ultraviolett sugarat átbocsátó üveget.

ÜVEGGYÁRTMÁNYOK:

1. Gépüveg. Névleges vastagsága 2, 3 és 4 mm, cca 10% tűréssel. Nincs bene annyi hólyag és hullám, mint a régi fúvott üvegben volt, de a húzás irányában csikos. Ez a csíkosság különösen feltűnő, ha az üveget vízszintes csíkozással rakják be, vagy ha egy és ugyanazon ajtó, vagy ablakosztásokba egymás mellé függélyes és vízszintes csíkozású üveget raknak. Kétségtelen, hogy a gyártás tökéletesítésével ezt a hibát legalább is enyhíteni lehetne, de a jelenlegi viszonyok mellett a fogyasztó kénytelen átvenni azt, amit kap.
Az épületre általában harmadosztályú üveg kerül, mert az első és második osztályt fényképező lemezekhez és tükörkészítéshez használják.

2. Speciál üveg. Vastag gépüveg, a drága csiszolt tükörüveg pótlására, ott, ahol kisebb hullámok megengedhetők. 4—5 és 5—6 mm. vastagságban van raktáron.

3. Színes és mintás gépüvegek sokféle változatban kaphatók. Ide tartoznak a most divatos csíkos muszlin üvegek is.

4. Öntött nyersüvegek közül megemlíthető a természetes érdességű nyersüveg, az érdesebb mintázatú kathedrál üveg és a sokféle mintában kapható ornament üveg.

Ide tartoznak a drótüvegek is, melyek 6—7, 7—8, 8—10, 12—15 mm. vastagságban kaphatók.

5. Tükörüvegek különös gonddal készült öntött üvegek, melyeknek felületét párhuzamosra csiszolják. Külföldön valóságos sportszerű vetélkedés folyik a körül, hogy ki tud nagyobb tükörüveget előállítani. Az egyik leipzigi vásáron láttam kiállítva egy kb. 10 m²-es tükörüveget, mely olyan átlátszó volt, hogy mindenki neki akart menni, mert ügyes reklámképpen egy bejárati ajtóval szembe volt felállítva oly megvilágítással, hogy a belépő szemére nem tükrözött. Az Építési Zsebkönyvben azt írtam, hogy legnagyobb mérete 20.4 m². Azonban nemrég kaptam Angliából egy képet a világ legnagyobb kirakatüvegjéről, mely több, mint 30 m² területű. Természetesen az ilyen üveg rendkívül drága.

Üveg falburkoló lapok ma már a színes csempékkel versenyképes áron kerülnek forgalomba. A csempével szemben előnyük, hogy hajszálrepedésmentesek és kevés bennük a hézag. Ott, ahol a legnagyobb tisztaság életkérdés, különösen kórházakban, a legjobb falburkolat az üvegtábla.

Dr. ing. MÖLLER KÁROLY.

az üveg mint falburkoló anyag

Az üvegnek, értve ez alatt az anyagában színezett üveget, falburkolás céljára való felhasználása nem új keletű. Ezt a módszert már a világháború kitörése előtt is alkalmazták Budapesten is néhány helyen, mint például az alkotmányutcai úgynevezett Palatinus-ház, melynek fekete csíkjai évtizedekig szolgáltak elrettentő példájául az üvegburkolásnak.

Az újabbi időben azonban a gyártás és a felerősítés technikája óriási haladt és az új módszereknek külföldön már évtizedes multja van. Hazánkban az utolsó két évben kezdett az üveg, mint falburkolóanyag erősebb tért hódítani. Az üveg megjelenik már a házak külső homlokzatán is, példa rá a „Magyar Divatcsarnok", az „Atrium Palota" és az „Üvegház" valamint számtalan portál és címtábla.

A falburkolóüveg gyártási helye Ausztria, Csehország, Németország, Lengyelország és Belgium. A falburkolóüveget különböző név alatt hozzák forgalomba. Hazánkban márványüveg név alatt ismeretes. A legelső elnevezése opalin üveg volt. Gyártják azonban még Marbrit, Kalopaxit, Miroxit, stb. néven is.

A márványüveg egy kb. 5—6 mm vastag, külső oldalán fényes felülettel (Feuer poliert) bíró anyagában színezett üveg, melynek színskálája igen változatos. Amennyiben a fényes hatás nem kívánatos, úgy az üveg homályosítható. A színek szempontjából megkülönböztetünk egyszínű és márványosan erezett üvegeket. Ezen üveg, amennyiben a fényes felülete csiszolva és fényezve lesz, tükörsímaságot kap, úgy hogy pld. egy csiszolt fekete márványüveg egy fekete tükör hatását adja. A csiszolt márványüveg Budapesten még nem igen ismeretes. Az üveg másik fele a zsinórüvegéhez hasonlóan bordásan recés, hogy a rovátkák következtében a tapadás képessége megnövekedjék. Gyártják még különleges célokra 10, 15, 20, sőt 30 mm vastagságban is.

Az üveg tulajdonságai közül legelső helyen meg kell említenünk, hogy fénye időálló. A márványüveg állandóan megtartja fényét a szabad levegőn is, ellentétben a többi burkolóanyagokkal, sőt az igazi márvánnyal szemben is, amely tudvalevőleg aránylag rövid idő alatt elhomályosul. Színe állandó és elváltozásnak kitéve nincsen, mert anyagában van színezve. Ezen okból nem kaphat hajszálrepedést sem. Mint üveg, a hő és hideg ellen izolál és nedvességet nem ereszt magába. Előnye továbbá az elektromos izolálás is. Szagot nem vesz fel és savak nem támadják meg.

Nem porózus, nem lyukacsos, tehát a lyukacsokba szerves anyag nem férkőzhetik be, amely más burkolóanyagoknál elmállást okoz. Fütsgáz, autóbenzin a felületének nem árt. Könnyen pótolható, rendkívül higiénikus nemcsak fenti tulajdonságai miatt, hanem mert könnyen mosható és kis fugákban való felrakás esetén a baktériumoknak csak egész minimális felületet nyujt lerakódásra. Esztétikai hatása pedig gazdag színváltozata folytán és a felrakási lehetőségek különböző variációja mellett rendkívül szép.

A márványüveg felrakása kis területű lemezeknél ugyanúgy történik, mint a csempe, hosszabbított habarcsba fektetve és fugázóanyaggal kifugázva. Nagyobb méretű táblák falhoz illesztése speciális kittel történik. Legújabban a ragasztáshoz egy poralakú üvegcementet használunk, melynek tapadó hatása 9-szer nagyobb, mint a rendes cementé és amely különleges összetételénél fogva kiegyenlíti azon diletációs differenciákat, amely az üveg és a mögötte fekvő anyag között van. Az üvegcement ragasztóképessége oly fokú, hogy alkalmazásánál a gyakorlatban tapasztalható volt, hogy a márványüveg a vakolatról csak kis darabokban letörve távolítható el. Az újabbkori ragasztási technika következtében és helyes felragasztás mellett a márványüvegek a mögöttük lévő fallal egy testet képeznek és így törés vagy repedés veszélye sokkal kisebb, mint az egyes különálló tábláknál.

A márványüvegek gyártási mérete 90-től 120 cm szélesség mellett kb. 3 m hosszúság. Ezen belül tetszés szerinti méretre felvágható. Az üveg hajlítható, fúrható és csiszolni lehet. Schneider professzor szerint a márványüveg keménysége nagyobb, mint a jó tükörüvegé. A hajlítási szilárdság 500 kg cm^2-ként. A törési áthajlítás határa kb. 0.5 mm. Savvizsgálatnál a márványüvegek 6 hónapig tejsavfürdőben változatlanok maradtak és a fényüket megtartották.

Kozma Lajos: Részlet a vadászutcai „Üvegház"-ból

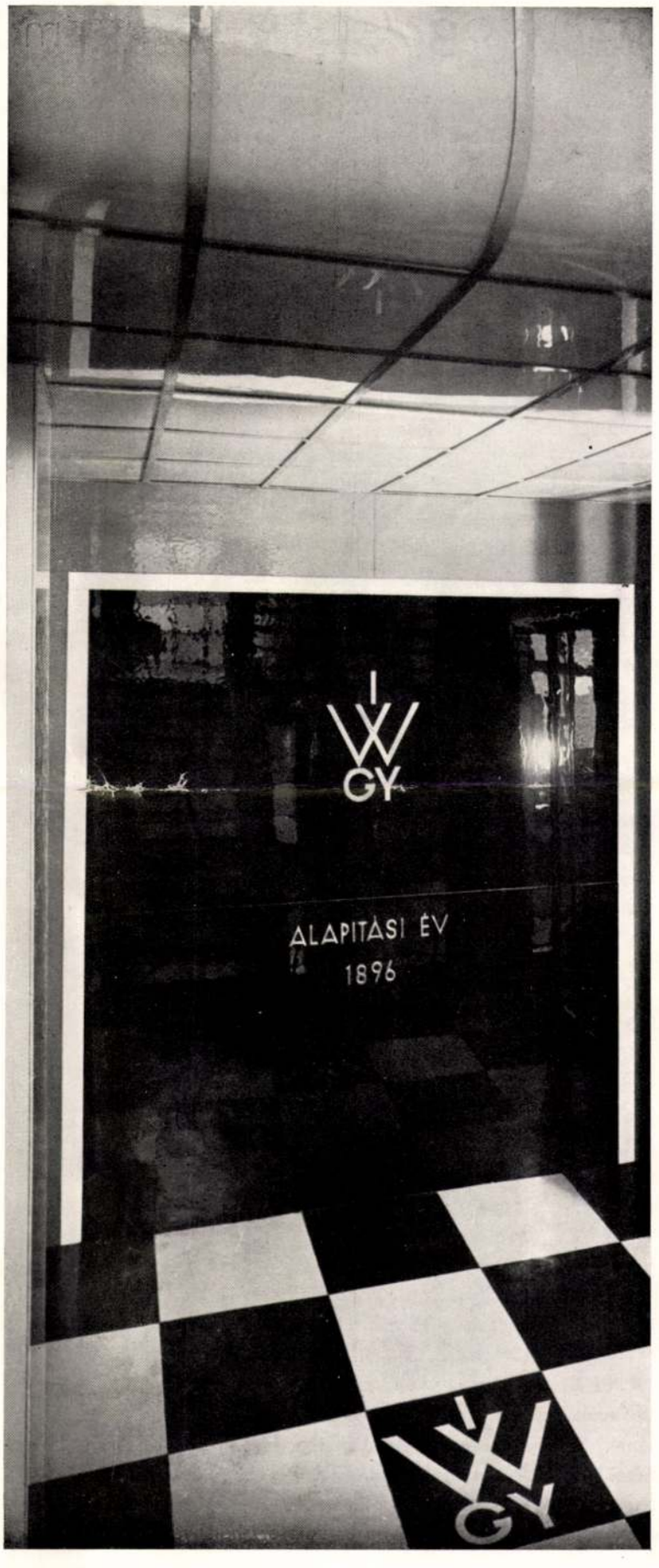

Hasonló vizsgálatnak alávetve olajnál 6 hónap után az olajfürdőből kivéve az üvegeken ugyancsak semmi változás nem volt tapasztalható. Kísérletek történtek oly irányban, hogy a 100 fokra felhevített márványüveget hirtelen lehűtötték és a kísérletek azt eredményezték, hogy a márványüveg a hirtelen lehűléssel szemben aránylag kevéssé érzékeny.

A márványüvegek felhasználási területe rendkívül gazdag és változatos. Az építészetnek és az interieur művészetnek szép effektussal bíró és sokszor alkalmazott díszítő anyaga. A legnagyobb felhasználási területe külső munkáknál: portálok, címtáblák, lábazatok. Mint fentebb említettük, felhasználják újabban épületek homlokzatának burkolására és díszítésére. Belső munkáknál fürdőszobák, konyhák, lépcsőházak, előterek, vestibülök burkolására. Orvosi műtermek, kórházak, tüdőgondozók, szanatóriumok, nyilvános fürdők, élelmiszer-, hentesüzletek azok, amelyekben a márványüveg alkalmazása nemcsak szép, de célszerű is. Díszítésre színházak, mozik, mulatóhelyek, szállodák stb. használják. A bútoripar bútorbetétként, kávéházi asztallapoknak stb., az egészségügyi cikkekkel foglalkozó vállalatok kórházak és fürdőszobák berendezéseinél használják fel. Kívánatos volna, hogy hatóságaink és hazai építészeink ezen briliáns hatású és célszerű építőanyagot megillető figyelembe részesítsék annál is inkább, mert az árakat az erős verseny oly mélyre csökkentette, hogy a felhasználás a jelenlegi gazdasági viszonyok mellett sem okoz nagy megterhelést.

WEISS ARTHUR.

Foto: Seidner

az üveg mint szerkezeti elem

Az üveg a modern építészetben már nem szorul propagandára. Hogy az üveg a korszerű építészet egyik legfontosabb anyaga, ma már közismert tény.

Ezen a helyen fel akarom hívni a figyelmet elsősorban néhány sokszor elkövetett hibára, az üveg helytelen alkalmazására, a túlzásokra és végül a kiaknázatlan lehetőségekre és ezzel lehetőleg helyesebb mederbe terelni azt a lelkesedést és népszerűséget, melynek a modern üvegszerkezetek örvendenek.

Kétségtelen, hogy a modern architektura egyik legnagyobb érdeme a „Levegő, Fény, Nap" jelszó gyakorlati alkalmazása, de nagy hiba, ha azt kellő kritika nélkül alkalmazzuk. Gyönyörű, vidám látvány egy nagyablakos lakás, nagyméretű üvegfalakkal — de szörnyű, ha nyáron ott kibírhatatlan meleg van és télen az ablak huzatos. Nagyméretű ablakokat csak acélkeretes szerkezetben szabad készíteni. Ez nagy méretek mellett is stabil, nem vetemedik és a helyes szerkezetválasztás esetén tökéletesen zárható.

Második probléma a napvédelem. Lakóépületeknél a napellenző ponyvát nálunk igen ritkán használják. Pedig Olaszországban, ahol a nap fokozott ereje miatt értenek a napvédelemhez, lakásoknál az exponált nagyméretű ablakokhoz napvédő ernyőket használnak. Nálunk annyira átment a köztudatba az esslingeni redőny alkalmazása, hogy sem a tervezők, sem az építtetők nem gondolnak arra, hogy léteznek más jól bevált megoldások is, melyek különösen a nagy ablakméretekhez jobban tudnak alkalmazkodni.

Külön probléma a szellőzés kérdése. Ha egy szoba külső fala teljes szélességben ablaknak van kiképezve, nem okvetlenül fontos, hogy annak teljes felülete nyitható is legyen. Ez csak drágítja, komplikálja és kényesebbé teszi az ablakot, a nélkül, hogy erre szükségünk volna. Egy átlagos nagyságú lakószoba szellőzéséhez teljesen elegendő egy kb. 3 m^2-es nyílás felszabadítása. A többi rész maradhat fixen.

A fent mondottak látszólag egyszerű, primitív dolgok, de csodálatos, hogy éppen ezekkel törődnek keveset. Pedig ha nem kényszerítenék sokszor lehetetlennél-lehetetlenebbre kiagyalt szerkezetek felé a gyártó iparosokat, úgy sokkal olcsóbb és megbízhatóbb szerkezetek születnének és ezáltal népszerűbbé is tudna válni a nagyméretű acélablak. A modern architektura sok világosságot, de a mellett könnyen és jól működő szerkezetet, napvédelmet, jó záródást kíván és nem oly hat nyelven beszélő ablakcsodákat, melyek a lakások normális használata mellett sohasem tudják kifejteni tudományukat; viszont oly drágák, hogy csak egy-egy díszpéldány készül belőlük épületenként és az is oly komplikált, hogy

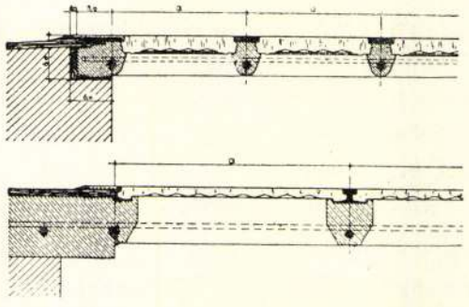

csak a ház ura meri kezelni. Másnak szigorúan tilos. Vegyünk példát az angol-amerikai építkezésről. Nagyméretű, egyszerű szerkezetű, de jól záródó acélablakra van szükség!

Mindezek csak elvként szolgálhatnak, mert hisz acélablakok oly számtalan változatban készülnek (sajnos! mert ha standardizálódhatna, úgy sokkal olcsóbb és jobb lenne),

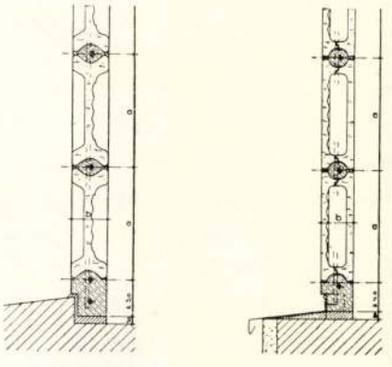

hogy ismertetésük egy cikk keretén belül lehetetlen és konkrét esetekben legtanácsosabb a speciális iparoshoz tanácsért fordulni. Rendkívül kiaknázatlan területe az építészetnek az üvegbeton. Külföldön már rend-

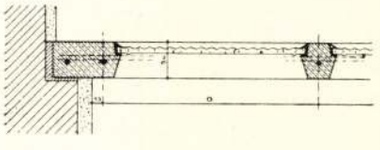

kívül elterjedt és nemcsak felülvilágítók, de egész falak készülnek belőle. Itt csak a legújabb vívmányokat akarom röviden érinteni (az Építési Zsebkönyv II. kötete különben részletesen tárgyalja ezt a kérdést).

Kozma Lajos:
Áruház (építés közben)

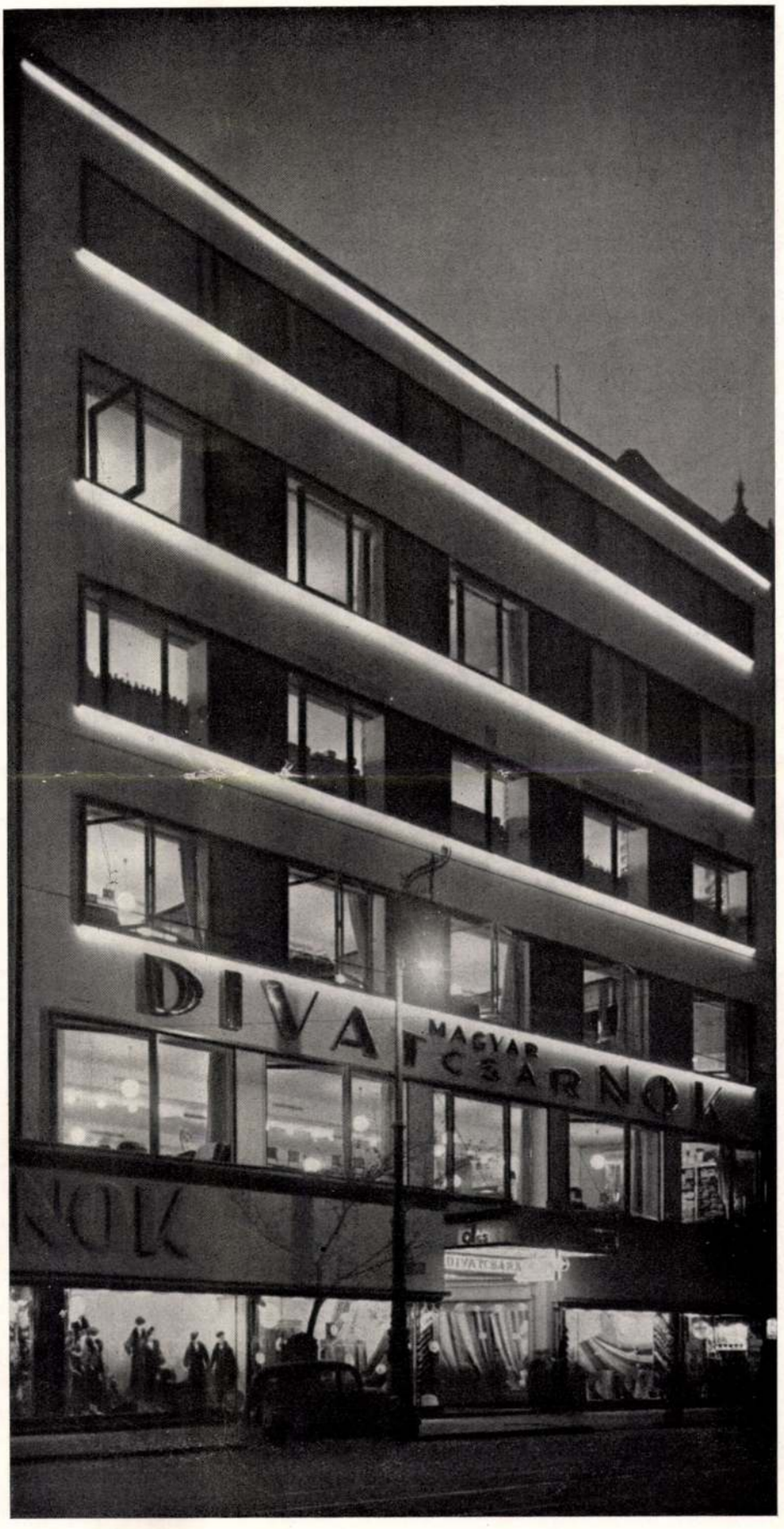

Acélablak: Haas és Somogyi
Foto: Seidner

az üveg mint világító hatás

Az üvegnek, amely alatt ezen cikk keretében síküveget értünk, a hő izolálása és dekoratív tulajdonságain kívül igen fontos szerepe van a külső világosság beeresztésének különféle változatánál. Ki akarjuk kapcsolni e helyütt azon üvegeket, amelyek összetételüknél fogva a nap-spektrum ultraviolett sugarait jobban átengedik, mint a közönséges ablaküvegek és főleg a színezett üvegek világítóhatását tárgyaljuk.

Az üvegek ezen tulajdonságait a középkorban felismerték és használták és a használat ezen módja még régibb keletű, mint a közönséges táblaüveg alkalmazása. Az üveggyártás kezdeti periódusában ugyanis még a színtelen, illetve fehér üveget előállítani nem tudták és a nagyobb dimenzióban való gyártást nem ismerték és így az első ablakokat kis színes kerek körökből (bucnikból) állították össze és ezen köröket ólomba foglalták. Egészen régi házaknál még ma is láthatók ezek a bucnis ablakok, melyeket különféle módon színeztek. Érdekes megemlítenünk e helyütt, hogy a világítóhatást Gergely pápa a római Szt. Pál katedrálisban úgy érte el, hogy achátból, e nemes kőből vékony lemezeket vágatott ki és ezeket tétette az ablakok helyébe és ezzel egy páratlan szépségű sárga színű világítási effektust nyert. Ezt az effektust színes üvegben utánozva legközelebb egy hazai templomunkban fogják ismert üvegfestőművészünk elkészítésében alkalmazni.

Az üveg világítóhatásánál elsősorban a vasúti jelzőberendezéseket kell megemlítenünk, melyeknél a színes üveg átvilágítása úgy a váltóállító-jelzőknél, valamint a szemaforoknál fontos szerepet tölt be. Hasonló alkalmazást nyer a színes üveg az utcai közlekedőlámpáknál. Néhány év óta a magyar vasúti sorompókat külföldi mintára ú. n. visszavilágító színes üvegcsillagokkal látják el. Ezeknek az a tulajdonságuk, hogy ha a reflektor fénye rájuk esik, felvillanásukkal jelzik az autó útjába kerülő akadályt.

Kozma Lajos: Villa esti megvilágításban. Foto: Seidner

A színezett üvegek világítóhatását modern építészetnél elsősorban a mennyezeteknél alkalmazzák, részint úgy, hogy a mennyezetekből egy megfelelő részt kihagyva az üveg fölé világítótestet helyeznek el. Ezenfelül áruházakban, sportcsarnokokban, vesztibülökben stb. újabban a mennyezet teljes felületében opálüveg álmennyezetet alkalmaznak, melyen keresztül a világítás egyenletesen szétszórva kellemesen és meglepően hat, mert az emberi természet hozzászokott ahhoz, hogy kivilágított helyiségben először a világítótestet keresse, amely ezeknél az álmennyezeteknél artisztikusan rejtve van. Hasonló módon alkalmazzák az üveget függőleges falaknál is a modern építészek, ezen felül újabban üveg mögötti vízfüggönynek, illetve az üvegen lecsorgó vízsugárnak változatos hatását szeretik alkalmazni.

A színezett üvegnek, mint világítási effektusnak padlóban való alkalmazása főkép tánc-établissementekben nyer felhasználást, ahol az üvegpadló különböző színekben alulról lesz világítva.

Fontos fehasználási területe a színes üvegeknek a reklám terén való alkalmazás, ahol állandó új változatokban jelenik meg. A legjobban elterjedt a világító reklámtranszparensek és a kirakat-transzparenseknél a színes üvegek alkalmazása. Mindinkább elterjedőben van a síküvegek világítóhatásának alkalmazása világítótesteknél és modern csillároknál, akár kazettás rendszerben, akár pedig négyszögű, ovál-, vagy köralakú nagy lapok formájában kerülnek ezen üvegek alkalmazásba és ebben a vonatkozásban nagy lapoknál a színes üvegek vastagsága a 7—8 mm-t is eléri. Megemlítendő még a felhasználás formáinál újabban a tükörháló alkalmazása, amely francia találmány, nyilvános helyiségek, kirakatok és újabban asztaldíszítés céljára használtatik fel.

Az üveggyártási technika mai állása mindezen felhasználási terület céljára a fajták, minták és színek igen változatos skáláját tudja előállítani.

A forgalombiztonsági berendezésekre szolgálnak a színes jelzőüvegek és csontüvegek. A fehérszínű fényáteresztést, fényoszlató képességüknél fogva, opálüvegek s a csontüvegekkel érhető el.

Általában a színes üvegeknél megkülönböztetünk olyan üvegeket, amelyek teljes anyagukban színezettek (masszív üvegek) és olyan üvegeket, amelyek az alapanyagtól és színtől eltérőleg egy néhány tizedmilliméternagyságú színhártyával vannak bevonva (Überfang-üvegek).

de hosszabb táblák alkalmazása esetén a táblák ellenállása mennyivel nagyobb, mint négyzetalakú tábláknál. A síküvegek ellenállásának növelésére igen egyszerű, de igen hatásos mód, ha a táblákat kissé meghajlítva helyezzük be, úgyhogy a szélnyomásnak kitett felülete a nyomás irányában domborúan feküdjön a keretben. Már a nagy táblák 1—2 cm-es, tehát alig észrevehető domborúsága lényegesen növeli a szélnyomással szembeni ellenállóképességet, mert így az üveg nem hajlításra, hanem nyomásra lesz igénybevéve, tehát oly irányban, amelyben az üveg szilárdsága a legnagyobb. A sík üveg ilyen kismérvű meghajlását az egyébként egyenes (nem hajlított) sík üveglap rugalmassága minden további nélkül megengedi, mert ilyen behajlás már az üveg saját súlyánál fogva is bekövetkezhet az üveg rugalmassági határán belül, tehát az üvegekre minden hátrányos hatás nélkül.

Az üveg szilárdságának növelésére még egy mód van, és pedig az üveg felületének „keményítése", illetve keményített üveg „Hartglas" gyártása. Ha a kész üvegtáblát vörös izzásig felhevítjük és nagyon hirtelen hűtjük le, például azáltal, hogy azt olajba mártjuk, vagy hideg levegőt fújunk rá, úgy az üveg mindkét felülete a hirtelen lehűtés folytán előfeszültséget kap, ami az üveg szilárdsági tulajdonságait lényegesen megváltoztatja. Az üveg külső felülete ugyanis már megmerevedett, míg a belső réteg még folyós, de amint az is lehűl, úgy a belső mag jobban össze fog húzódni, mint a hirtelen lehűlt külső réteg. Ilyen módon a külső részben keletkezett húzófeszültség megszűnik és a belső réteg további összehúzódása azt eredményezi, hogy az üveg külső rétege állandó nyomási feszültség alá helyeztetik, míg a belső réteg alacsonyabb értékkel húzásra lesz igénybe véve. Minthogy tudjuk, hogy az üveg nyomási szilárdsága kb. 17—18-szorosa a húzási szilárdságnak, az így kezelt táblaüveg szilárdsági tényezői teljesen megváltoznak és a húzási szilárdság az 500 kg/cm² értékről a lehűtési eljárás szerint 2000—2900 kg/cm² értékig emelkedik. A mellett az üveg rugalmassági száma az eljárás folytán nem változik meg, az, úgy mint a közönséges üvegnél, kb. 750.000 körül marad. Ennek tehát az lesz az eredménye, hogy az így kezelt üveg heves ütéseket is elbír törési veszély nélkül, öt-nyolcszorosan nagyobb hajlítást bír el, mint a közönséges üveg és például a két végén alátámasztott kb. 120 cm hosszú üvegtábla a közepére rálépő, jól megtermett ember súlyát törési veszély nélkül elbírja. Az ilyen eljárással gyártott üvegek főképpen két célt szolgálnak, egyrészt autó, vagy jármű üvegezésére, ahol „Securit" néven jönnek forgalomba, másrészt üvegbetonfödémek készítésénél, ahol az ilyen üvegből készült vékonyfalú, tehát könnyű üreges testek egészen meglepően nagy szilárdsági igénybevételt is kibírnak.

FORGÓ ISTVÁN
vegyészmérnök

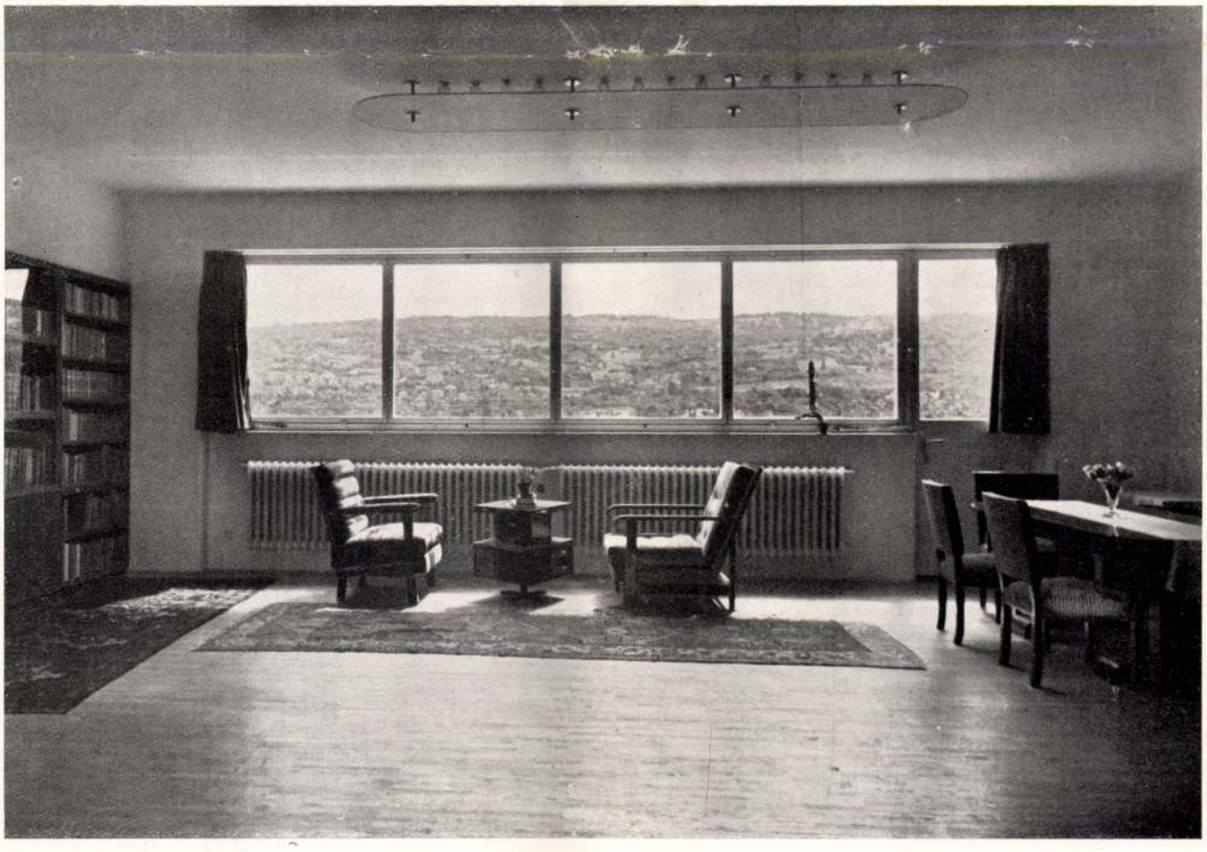

Kozma Lajos: Részlet az orsóutcai villából

Acélablak: Haas és Somogyi

az üveg az építész gyakorlatában

ÉPÍTÉSZEK FIGYELMÉBE AJÁNLJUK, hogy

nincsen 4/4-es solinüveg és 4/4-es raktárüveg, hanem van 4/4-es táblaüveg, melynek vastagsága kb. 1.8—2 mm;

hogy

2½ mm vastag üveget jelenleg sem belföldön, sem külföldön nem gyártanak, tehát ha az építész 2½ mm vastag üveggel való üvegezést ír ki, az üveges vagy 4/4, azaz kb. 2 mm vastag üveget, vagy — ha óvatosabb — 3 mm vastag üveget fog kalkulálni és a végén valaki ráfizet;

hogy

az üveg szélessége, ahogy azt az üveges a gyárból kapja, mindig páros cm és hogy üvegkereskedelmi szokás szerint táblaüveget mindig felfelé kikerekített páros cm-ben kell számolni. Tehát, ha az üvegesnek páratlan cm-re kell levágni az üveget, mielőtt beüvegezné, az munkatöbblettel és anyagveszteséggel jár;

hogy

a 4/4-es táblaüveg, 3 mm és 4 mm vastag solinüveg, valamint a 4—5 mm vastag speciálüveg és az 5—6 mm vastag speciálüveg (speciálüveg 210 cm szélességig) hazánkban készül és hogy ezek a hazai gyártmányok legalább is olyan jók, ha nem jobbak, mint bármilyen külföldi gyártmány és hogy, aki azt mondja, hogy külföldi üveget használ, nem nyujt jobbat, mint aki magyar gyártmányt ajánl és esetleg valótlant állít;

hogy

speciálüveg ma már igen szép minőségben készül és kirakatok üvegezésére is alkalmas, de felülete oldalról nézve bizonyos hullámosságot mutat, más eljárással készül, mint a tükörüveg;

hogy

a féltükörüveg kifejezés helytelen és kizárólag a mindkét felületén csiszolt kristály tükörüveg az, amely tökéletesen sík felületű és átnézetben torzításmentes, tökéletesen tiszta képet nyujt;

hogy

a „belga tükörüveg" kifejezés idejét múlta, mert ma már nemcsak Belgiumban, hanem más országokban is a belgával egyenértékű kristály tükörüveg készül, tehát helyesebb a kristály tükörüveg elnevezés. Az internacionális tükörüvegszindikátus gyárai évtizedek óta kitűnő minőségű tükörüveget szállítanak hazánkba, tehát, ha az üvegestől vagy üvegcsiszolótól szindikátusi gyártmányú kristály tükörüveg szállítását kérjük, nyugodtak lehetünk, hogy jóminőségű üveget kapunk;

hogy

az internacionális tükörüvegszindikátus a kristály tükörüvegfogyasztás emelése érdekében nagyobb fogyasztóinak rendkívüli kedvezményt nyujt;

hogy

a speciálüveget és a tükörüveget az üveges mindig hárommal osztható számra felfelé kikerekített cm-ekben fizeti;

hogy

fehér ornamentüveg, katedrálüveg, recésüveg, drótbetétesüveg ma már hazánkban is készül, a külföldivel egyenlő értékű minőségben;

hogy

fehér ornamentüveg és kristályüveg hazánkban nem minden mintában készül, tehát célszerű az üveges útmutatását a minták kiválasztásánál figyelembe venni, mert ha külföldi mintát választ az építész, melynek behozatala nehézségbe ütközik, hiába írja alá a szerződést az üvegesmester, a számtalan behozatali nehézség miatt esetleg mégis késni fog az üvegesmunka;

hogy

a magyar nyersüveggyár által forgalomba hozott és külföldön nem gyártott vonalas katedrálüveg a modern épületek stílusához jól illik és különösen liftházak, lépcsőházak, ajtók, stb. üvegezéséhez alkalmas;

hogy

a többinél feltűnően olcsóbb ajánlatok elbírálásánál célszerű az Üvegesek Ipartestületének, vagy a budapesti táblaüvegnagykereskedő cégeknek véleményét megbízhatóság szempontjából kikérni, nehogy az építtetőt károsodás érje;

hogy

mint sok más munkánál, az üvegezési munkánál sem mindig a legolcsóbb ajánlattevő ajánlatának elfogadása a legökonomikusabb eljárás.

SZÉKÁCS BÉLA.

Kozma Lajos: A rusztiúti villa részlete. Acélablak: Haas és Somogyi

az üveg minőségi és méretszokványai

Az üveg		Legnagyobb		Megengedett eltérés mm	Általában használatos minőségek	Megjegyzések	Minőségi követelmények
vastagság mm-ben	neve	szél. cm	hossz. cm				
kb. 2	nutüveg	120	160	1·4—1·6	III.		Minden táblaüveg felülete kissé hullámos. A hullám a III. rendű tábla- vagy solinüvegnél, vagy a C minőségű speciálüveg 45° szög alatt nézve, ne zavarják az áttekintést
kb. 2	kertészüveg	30	40	1·8—2·2	IV.	összeadott 70 cm	
kb. 2	táblaüveg						
a)	üvegezésre	78	160	1·8—2·2	III.		
b)	elszabásra	130	200	1·8—2·2	III.		
kb. 3	solinüveg	140	260	2·8—3·3	III.	összeadott 370 cm	Az üveg tartalmazhat elszórtan gyártási hibákat és pedig kisebb hosszúkás hólyagokat, vonalakat, karcolásokat és sávokat. A hibák a tábla közepe felé csak elszórtan, a tábla szélei felé sűrűbben fordulhatnak elő és nagyobbak lehetnek. A IV. rendű minőségben a hibák nagyobbak és sűrűbbek lehetnek, a II. és I. rendű minőségben (melyek épületüvegezésre nem használatosak) csak megfelelően ritkábbak és kisebbek
kb. 4	solinüveg	150	280	3·8—4·3	III.		
4—5	speciálüveg	207	400	4·2—5	C.	összeadott 410 cm	
5—6	speciálüveg	244	420	5—6	C.		
6—7	speciálüveg	244	420	6—7	C.		
kb. 2	homályos üveg	120	160	1·8—2·2	III.		
kb. 3	homályos üveg	140	260	2·8—3·3	III.		
kb. 4	homályos üveg	150	280	3·8—4·3	III.		
kb. 2	mintázott üveg	80	160	1·8—2·2	III.		
kb. 3	mintázott üveg	140	260	2·8—3·3	III.		
kb. 4	mintázott üveg	150	300	3·8—4·3	III.		
kb. 2	színes táblaüveg						
kb. 2	színes táblaüveg	120	160	1·6—2·4	III.		
kb. 3	színes táblaüveg	120	160	2·6—3·5	III.		
kb. 4	színes táblaüveg	120	160	3·6—4·5	III.		
5·5—8	tükörüveg	420	600	2 mm eltérés	V. V. V.		Az üvegen hullámok nem láthatók, fénye jó legyen. Hosszú és mély karcok nem lehetnek, csak inkább a szélek felé gyenge karcok. Lehetnek elszórva egyes egészen apró hólyagok, de nem tömegesen, a szélek felé több is. Ennél kevesebb hibát elvétve tartalmazhat a V. V. A. minőség
3—4	katedrálüveg	111	351	3—4	üvegezési		A katedrál- és ornamentüveg mintája jól látható legyen, ne legyen elmosódott. Az öntöttüvegek tartalmazhatnak apró hólyagokat tömegesen is, elszórva egyes nagyobb hólyagokat, valamint észrevehető egyenetlenségeket az üvegben s a felületen is.
3—4	ornamentüveg	111	351	3—4	„		
3—4	síma öntöttüveg	102	330	3—4	„		
4—6	„ „ „	102	330	4—6	„		
6—8	„ „ „	102	300	6—8	„		
8—10	„ „ „	96	300	8—10	„		
10—12	„ „ „	81	240	10—12	„		
13—15	„ „ „	81	210	13—15	„		
3—4	recésüveg	102	330	3—4	üvegezési		A sodronyfonat az üveg felületétől kb. 1·3 mm-re legyen, de nem kell az üveg széléig terjednie, hanem csak attól 3 cm-re. A sodronyfonat legalább 0·45 mm erős drótból készüljön s a drótszálak négyszögletes fonatnál 7 mm-re legyenek egymástól.
4—6	„	102	330	4—6	„		
6—8	„	102	300	6—8	„		
8—10	„	96	240	8—10	„		
5—6	drótüveg	102	330	5—6	„		
6—7	„	102	330	6—7	„		
7—8	„	96	300	7—8	„		
8—10	„	81	240	8—10	„		
5—6	színes márványüveg	102	300	5—6			
6—7	„ „	102	300	6—7			

A síküvegek magyar szabványai jelenleg vannak tárgyalás alatt s így azok még nem közölhetők. A külföldi (német, osztrák és egyesült államokbeli) szabványok és a gyakorlat alapján azonban már rég kialakultak nálunk is olyan szokványok, amelyektől a megállapítandó szabványok bizonyára nem fognak lényegesen eltérni s ezeket közöljük a következőkben az építkezés igényeit véve figyelembe.

A síküvegnemek három csoportba oszlanak:

a) Táblaüveg.
b) Tükörüveg.
c) Öntöttüveg.

A táblaüveg nagyméretű olvasztókádakban (kb. 25×5 m területű, 1.5 m mély) olvad meg s a kád végéhez csatlakozó húzógépeken egy munkamenetben készül. Az olvadt üveg hosszúkás chamotte-úszók hasítékán buggyan ki s lassan megdermedve, azbeszthengerek egy kb. 6 m magas hűtőtoronyba emelik, amelyet lehűlve hagy el, készen a vágásra s csomagolásra. A gyártási eljárás folytán a táblaüveg felülete oldalt nézve többékevésbbé mindig hullámossá lesz. Hullámmentes csak a tükörüveg lehet.

A tükörüveget nagy olvasztótégelyekben olvasztják, a tégely tartalmát hatalmas öntőasztalra öntik, hűtőkemencében hűtik s így kapják a nyersüveget, melyet előbb az egyik, majd a másik oldalán igen nagy csiszoló-asztalokra gipszelnek fel s előbb az egész felületét homokkal homályosra csiszolják, majd fényesre s átlátszóra polirozzák. Így készül az öntött kristály tükörüveg, de újabban készül vastag, kb. 8 mm-es táblaüvegből is, mindkét felületének utólagos lecsiszolása és fényesítése útján.

Az öntöttüveg úgy készül, hogy a megolvadt üveget öntőkanállal vasasztalra öntik s felületét olvadt állapotban hengerlés útján mintázzák vagy sodronybetéttel látják el.

Mindhárom csoportbeli síküveg vegyi összetétele azonos s ugyanazon nyers anyagokból készülnek. Tartalmaznak kb. 71—72% kovasavat (SiO_2) kvarchomokból, 12—13% kalciumoxidot (CaO) mészkőlisztből s 15—16% nátriumoxidot (Na_2O) szódából. Minden síküveg zöld árnyalatú a homokban és a vegyi anyagokban található vasoxid következtében. Ez a zöldes árnyalat nem hat zavaróan s kizárólag optikai célra szolgáló üvegeknél kívánható meg, hogy az üveg árnyalatmentes (fehér) legyen, mert építkezési célra ilyen üveget nem gyártanak.

A táblaüveg és az öntöttüvegek hazánkban készülnek, míg tükörüveg hazánkban nem készül, hanem azt Németországból, Csehországból vagy Belgiumból hozzák be.

A táblaüvegeknél az egyes táblák területének számításánál mindenkor felfelé kerekített páros cm-ek számítandók.

Speciálüvegnél, tükörüvegnél, öntöttüvegnél az egyes táblák csak hárommal osztható cm-ben gyártatnak (illetve ezekből vághatók) s a táblák számítása felfelé kerekített hárommal osztható cm szerint számolandó.

Építkezéseknél nutüveg nem használatos, kertészüveg csak kertészeti üvegházakra, istállóablakokra stb. s csak IV. minőségben gyártják. 6—7 mm speciálüveget csak rendelésre gyártanak.

FORGÓ ISTVÁN vegyészmérnök.

Kozma Lajos: Villa az Orsó-utcában

A BIZTONSÁGI ÜVEGEKRŐL

Utóbbi időben a biztonsági üveg alkalmazása mindinkább terjed. Ma már a repülőgépek ablakait kizárólag biztonsági üvegből készítik és a legtöbb autógyár biztonsági üveggel szállítja autóit. A legutóbb Budapesten előfordult bankrablás után egyik budapesti nagybank is felszerelte pénztárfülkéit golyóbiztos biztonsági üveggel és példáját bizonyára a többi pénzintézetek is követni fogják.

Aki kissé figyelemmel kíséri a baleseti statisztikát és tudja, hogy a közlekedési baleseteknek több mint 80%-át az eltörött üvegszilánkok okozzák és aki tudja, hogy ezen balesetek sokszor mily súlyosak, bizony nem szívesen ül bele olyan autóba, melynek ablakai nem biztonsági üvegből készültek.

A nyugati államokban és az Egyesült Államokban az autobuszok legnagyobb része és az autótaxik is nagyobb részben biztonsági üveggel vannak üvegezve. Angliában az 1931 óta érvényes rendelkezés alapján a géperejű járművek menetirányba néző külső ablakai kizárólag biztonsági üveggel üvegezhetők. Párizsban azokon az autótaxikon, melyek biztonsági üveggel vannak üvegezve, feltűnő felírás hirdeti, hogy „ezen kocsi ablakai biztonsági üvegből készültek". Párizsban az ily autótaxik utasforgalma jelentékenyen nagyobb, mint a közönséges üveggel üvegezett autótaxiké. Több külföldi nagy ékszerüzlet is biztonsági üveget alkalmaz értékesebb tárgyakat tartalmazó vitrinjeinek üvegezésére, mert a biztonsági üveget áttörni sokkal hosszadalmasabb és bajosabb, mint a közönséges tükörüveget.

A biztonsági üveg használatának terjedése időszerűvé teszi, hogy a biztonsági üvegek különböző fajtáit és a különböző fajtáknak célszerű alkalmazási módjait ismertessük.

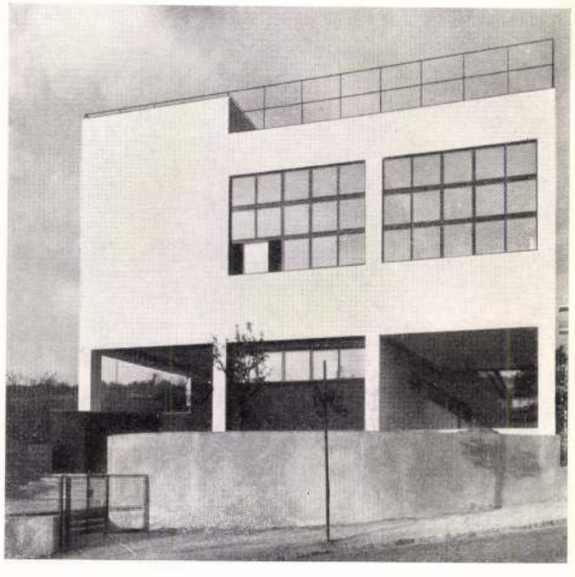

Arch. Fuchs: Brünni iskola

Kétféle biztonsági üveg van. Az egyik az összeragasztott üveg („Sandwichglas", „Verbundglas", „ragasztott üveg", „szilánkmentes üveg"). A másik a keményített üveg (Hartglas).

1. Ragasztott biztonsági üveg. Ragasztott biztonsági üveg készülhet 2 réteg üvegből és egy réteg közbülső (rugalmas) anyagból, de készülhet több, mint 2 réteg üvegből és megfelelő számú közbülső rétegből is. A 2 réteg üvegből és egy réteg közbülső anyagból készült, tehát összesen 3 rétegű, jó minőségű biztonsági üveg még igen erős ütés esetében sem törik darabokra, sőt egyetlen szilánkja sem pattan le, hanem erősen megrepedezett tábla képét mutatja. Ez a 3 rétegű biztonsági üveg használatos automobilok, repülőgépek, vasúti kocsik és egyéb közlekedési eszközök ablakainak üvegezésére.

A 3-nál több rétegű biztonsági üveget főképpen tankok és hadihajók üvegezésére használják, valamint pénztárfülkék golyóbiztos üvegezésére. Az erős 5 rétegű biztonsági üveg még gépfegyvergolyóval szemben is teljes biztonságot nyujt.

A 3 rétegű biztonsági üveg szokásos vastagsága 3—7 mm között váltakozik, a szerint, hogy milyen vastag azon két üvegréteg, amelyből készítik. A cca 3—4 mm vastag biztonsági üveg súlya m^2-ként 8—10 kg.

Az automobilok üvegezéséhez használatos 5—7 mm vastag biztonsági üveg súlya 15—18 kg között van.

A ragasztott biztonsági üvegek készítéséhez használatos üveg minősége kétféle, vagy közönséges, jó minőségű táblaüveg, vagy mindkét felületén csiszolt tükörüveg. Törési biztonság tekintetében nincs különbség. A közönséges táblaüvegből készült biztonsági üveg nem tökéletesen sík felületű, mert a közönséges táblaüveg — melyből készül — felülete sem tökéletesen sík. Ezért, bár áttekintésnél a képet csak alig észrevehető módon torzítja, oly ablak üvegezésére, melyen át a vezető az útat figyeli, pl. szélvédő, kevéssé alkalmas, mert a szemet megerőlteti. Erre a célra mindkét felületén csiszolt tükörüvegből készült biztonsági üveg alkalmazása ajánlható, melynek felülete teljesen sík és így tiszta, vibrációmentes képet mutat. Minden egyéb célra a vékonyabb vagy vastagabb közönséges táblaüvegből készült biztonsági üveg is teljesen megfelelő.

a) Keményített biztonsági üveg (Hartglas). A keményített biztonsági üveg tükörüvegből készül oly módon, hogy a szükségelt méretre levágott és a szükséges csiszolásokkal is már ellátott tükörüvegtáblát ismét magas hőfokra hevítik, majd hirtelen lehűtik. A feszültségi viszonyok ezáltal megváltoznak a táblában és egy keményített üvegtáblát kapunk, mely egyes tulajdonságainál fogva bizonyos mértékig biztonsági üvegnek nevezhető. Az ilyen üveg sokkal ellentállóbb ütéssel és nyomással szemben, mint a közönséges, nem keményített üveg. Igen erős ütés vagy nyomás következtében borsónagyságú és kisebb darabokra esik szét, mely darabok nem oly élesek, mint a nem keményített üveg veszedelmes, éles szilánkjai.

A ragasztott biztonsági üveg és a keményített üveg előnyei, hátrányai, alkalmazása. A ragasztott (Sandwich) üveg előnye és óriási jelentősége, hogy teljesen kiküszöböli az eltörött üvegtáblák és üvegszilánkok által okozott oly súlyos szerencsétlenségek lehetőségét. Ezzel szemben a keményített üveg csupán az üvegszilánkok által okozott súlyosabb vágások és szúrások lehetőségét küszöböli ki, de nem védi a vezetőnek és az utasnak a szemét, mert hiszen a szem tompa élű borsónagyságú, sőt jóval kisebb szilárd tárgytól is súlyosan megsérülhet.

Ha a ragasztott üveg megsérül, csupán megrepedezik, helyén marad és átlátszóságát nem veszti el. Ha a keményített üveg megsérül, vagy apró darabokra esik szét, vagy a sűrű repedések következtében hirtelen teljesen átláthatatlanná válik.

Repülőgépek ablakainak üvegezésére a keményített üveg alkalmatlannak mutatkozott. Automobilok oldalablakainak üvegezésére alkalmas. Szélvédő céljára, illetőleg a vezető előtti ablak üvegezésére azonban nem ajánlható, éppen fentemlített tulajdonságainál fogva, mert hiszen, ha a vezető előtti keményített üveg összetörik és apró darabokban a vezető szemébe vágódik, vagy ha hirtelen átláthatatlanná válik, elvakítja a vezetőt, ami balesetet okozhat.

Megállapítható tehát, hogy amíg a jó minőségű, ragasztott biztonsági üveg minden oly sebesülés ellen, melyet eddig a törékeny üveg okozhatott, teljes biztonságot nyujt, addig a keményített üveg csak részben nyujt biztonságot és csak bizonyos célokra alkalmas.

A kereskedelmi forgalom szempontjából előnye a ragasztott biztonsági üvegnek, hogy vágható és megmunkálható, azaz csiszolható és fúrható is, tehát nem kell minden egyes táblát a gyárból megrendelni, hanem budapesti raktárakból néhány óra alatt szállítható. A keményített üveget mindig a gyárból kell megrendelni és a gyárban elkészült táblán utólag változtatni nem lehet, mert hiszen az üveget a gyár teljesen kész, csiszolt, megmunkált állapotban keményíti.

Joggal felmerül a kérdés, hogy dacára annak, hogy a ragasztott biztonsági üveg nagyobb biztonságot nyujt és dacára annak, hogy a ragasztott biztonsági üveg véghatósága és megmunkálhatósága miatt könnyebben hozható forgalomba, mégis miért terjedt el oly erősen utóbbi időben a keményített biztonsági üveg használata. Ennek magyarázata a következő:

A ragasztott biztonsági üvegek közbülső rétegét, amely az üvegtáblákat összetartja, még néhány évvel ezelőtt nem tudták oly tökéletes anyagból készíteni, amely az időjárás viszontagságaival szemben, tőképpen a napsugarak hatásával szemben, tartós ellentállást tanusított volna. Még a világhírű „Triplex"-gyár régebben szállított táblái is idővel megsárgultak, felhólyagosodtak és használhatatlanná váltak. Másrészt több kisebb gyár, sőt kisipari üzem is próbálkozott ragasztott biztonsági üvegek előállításával és ezen kevéssé megfelelő anyagból és nem megfelelő eljárással készült úgynevezett biztonsági üvegek sokat ártottak a ragasztott biztonsági üveg hírnevének.

Ezzel szemben a keményített biztonsági üveg és így elsősorban a kiváló „Securit"-márka előállítói joggal hirdették, hogy a „Securit"-üveg nem sárgul meg és nem hólyagosodik fel.

A másik oka annak, hogy a keményített tükörüveg elterjedt, az is, hogy olcsóbb, mint a ragasztott tükörüveg. A ragasztott tükörüveg alkalmazása megsárgulás vagy felhólyagosodás miatt ma már nem aggályos, mert az utóbbi 2—3 évben a kellő felszereléssel rendelkező nagy gyárak oly kitűnő minőséget hoztak forgalomba, amely színét nem változtatja, nem hólyagosodik fel és az időjárás viszontagságainak ellentáll.

Kifogástalannak mutatkozott ebből a szempontból is a Kinon-gyártmány, a Thorax-gyártmány, valamint az újabb Triplex-gyártmány is, az úgynevezett Neo-Triplex. Ezeket a gyártmányokat 2—3 év óta figyelemmel kísérjük és megállapíthattuk, hogy a 2 és 3 évvel ezelőtt kocsikba beszerelt táblák még ma is kifogástalan állapotban használatban vannak. Abból, hogy 2 és 3 év alatt a táblák nem romlottak el, következtetni lehet, hogy ezen gyáraknak sikerült a ragasztott biztonsági üveg korábbi hibáit kiküszöbölni és oly produktumot előállítani, amely erőszakos behatás nélkül nem romlik el.

Amikor még a biztonsági üvegek kevésbbé maradandó, de biztonság szempontjából már kielégítő minőségben készültek, akkor sem értettük meg, hogy sokan autóikat sok száz pengős reflektorokkal, necessairekkel és egyéb olyan tárgyakkal szerették fel, melyek az autó üzemképessége szempontjából nem voltak elsőrendű fontosságúak, de arra nem gondoltak, hogy ha az autó ablakában lévő közönséges vastag üveg összetörik, az üvegszilánkok a bennülök szemevilágát, sőt életét veszélyeztetik. Akkor sem volt ez helyes, amikor a biztonsági üveg 1—2 év alatt még elromlott, mert hiszen az autók legtöbb alkatrésze idővel elhasználódik. Az autó tulajdonosa kalkulálta például azt, hogy 2 év mulva át kell lakkoztatni autóját és nem sajnált erre a célra 2 évenként néhány száz pengőt kiadni, de az életét és szemevilágát biztosító szilánkmentes üveg esetleges kicserélésére már sajnálta a pénzt és nehogy az ablaküvegeket esetleg ki kelljen cserélni, inkább a veszélyes közönséges üveget hagyta autójának ablakában. Minthogy ma már a biztonsági üveg ellen felhozható ezen utolsó érv is tárgytalanná vált az utolsó 2—3 év jó tapasztalatai alapján, bizonyára minden autótulajdonos — aki még eddig meg nem tette — biztonsági üveggel fogja ellátni autóját és várható, hogy, úgy mint sok helyen a külföldön, úgy nálunk is kötelezővé tétetik a közhasználatú géperejű járművek részére a biztonsági üveg. Elsősorban az autobuszokra és az autótaxikra gondolunk.

SZÉKÁCS BÉLA.

Kozma Lajos: A rusztiúti villa részlete

A LÁTHATATLAN KIRAKATÜVEG

A cím sokatígérő és egy kissé érthetetlen is első hallásra. A nyugateurópai city-k új szenzációjáról van szó, melyről mindazok, akik látták, elragadtatással nyilatkoznak. Röviden arról van szó, hogy a fentemlített üvegfajta kiküszöböli az üvegnek azt a tulajdonságát, mely a kereskedők egyik legnagyobb panasza: a kirakati táblák tükrözését. Ezen eddig sehogyan sem tudtak segíteni. Főleg napsütéses időben, még hozzá, ha a napellenző ponyva is le volt eresztve, a kirakatok oly nagy mértékben tükröznek, hogy az ember a kirakatban minden egyebet lát, az utcán haladó autókat, a szemközti házakat, önmagát, csupán az árut nem, nem beszélve arról, hogy a sötétebb helyiségek — és a napellenző mindig sötétít — belsejébe lehetetlen volt belátni.

Az „Antireflex" ezt teljesen kiküszöböli és objektív előnyei mellett, vagyis, hogy az áru zavartalanul, tisztán és plasztikusan látható, felbecsülhetetlen értékű az a frappáns reklámhatás, melyet az üveg láthatatlansága ad. (The invisible glass.) Az üveg átlátszó lévén, éppen a tükrözés adja meg anyagszerűségét. Ha tehát ettől a tulajdonságától megfosztjuk, egy szokatlan, újszerű hatást kap: nem látja az üveget, csak átlát rajta. Vitatkozó tömegek állnak a kirakatok előtt, belenyúlnak a kirakatba, megtapogatni, hogy kivehető-e az áru az utcáról, van üveg, vagy nincs, és ha van, úgy az üveg anyagában rejlik az optikai csoda, vagy az elhelyezésben?... E körül folyik a vita és ezzel az annyira kívánt reklámhatás is el van érve, amely a kereskedőknek sokszor többet ér, mint az objektív előny — t. i. az áru tökéletesen látható placirozása. A rendszer, melyet több bel- és külföldi szabadalom véd, egyszerű fizikai jelenségen alapul. Az üvegtábla egy matematikai formulával számítható görbe szerint, magassági irányban hajlítva van. A hajlított tábla a ráeső fénysugarakat egy neutrális, a szemlélő szemétől távoleső zónába vetíti és az átlátásnál visszaverődő fénysugarak ki lévén küszöbölve, a tábla tükrözésmentessé válik. A szerint, hogy a kirakat milyen magas, egy vagy két görbéből áll az üvegtábla.

Antireflex kirakatüveg. Ugyanaz a kirakat fent: sík tükörüveggel, amelyben az utca élesen visszatükröződik, lent: „antireflex" üveggel, ahol semmiféle tükröződés nem látható.

A fényképek csupán gyönge ízelítőt adnak abból a hatásból, melyet ez kelt, de azért eléggé mutatják, mi a különbség az ugyanezen helyen védő egyenes és „antireflex" üveg között.

London és Párizs hallatlan gyorsan felismerte azt az óriási propagandaerőt, mely ebben a találmányban rejlik és százával épültek már ilyen portálok. A siető ember nem ér rá megállni, hogy kezéből szeme elé ellenzőt csinálva, az üveghez hajolva nézzen be. A kirakatokat az arra haladó autobuszból is át kell tudni tisztán tekinteni. Nincs mindenkinek ideje arra, hogy kirakatok „gusztálása" céljából órahosszat a városban sétáljon. Főleg autószalonok és egyéb oly üzletek, melyeknek nincs kirakathátfaluk, vagyis az üzlet belsejének is láthatónak kell lenni, az „anti-reflex"-el óriási hatást érnek el.

A régi tábláknál az üvegen túl 20—30 cm-re már nem lehetett látni, főleg erős napsütésben, most pedig az egész helyiséget végig át lehet tekinteni.

A beszámoló objektivitásához hozzátartozik még annak a vélt hátránynak megemlítése, hogy a hajlított tábla a kirakat mélységéből helyet foglal el. Ez tény, de ezzel szemben a megmaradó kirakatmélység teljesen kihasználható, mert végig tükrözésmentesen áttekinthető. Normális üvegezésnél hiába van akár 2.00 m mély kirakat is, ha csak az 50 cm-en levő áru látszik. Inkább csak 1½ m mély legyen a kirakat, de ez az 1.5 m teljesen érvényesüljön.

Egészen bizonyos, hogy a budapesti publikum, mely minden újítás iránt lelkesedik, ezt a szenzációs újdonságot is hamarosan felkapja és a benne rejlő „Blickfang"-ot a kereskedők sikeresen fogják kiaknázni, a pesti utcák képe pedig egy nyugateurópai színfolttal lesz gazdagabb.

SOMOGYI PÁL
gépészmérnök.

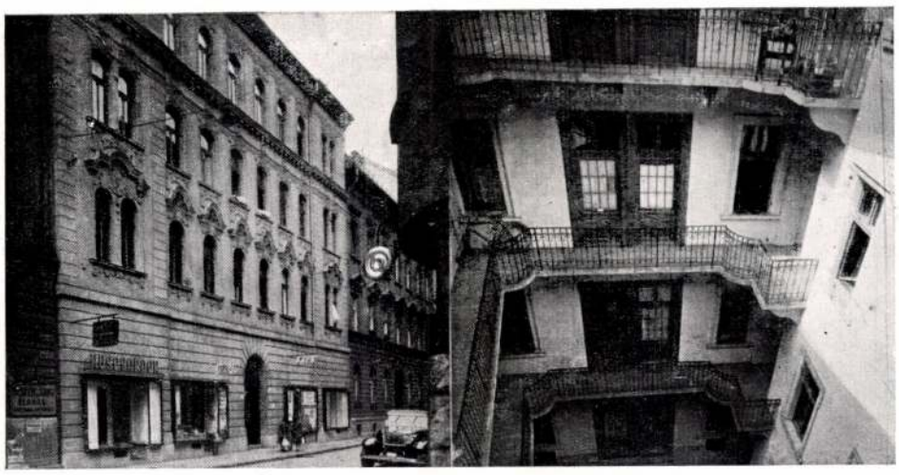

Budapesti bérház a 70-es évekből. Palotahomlokzat — sötét udvari lakások (alaprajz!). Figyelemreméltó a klozettek lakásonkívüli elhelyezése a melléklépcső mellett. Tizenöt lakás emeletenként — és nyolc légudvar! Minden emeleten 2 szoba világítóudvarról kap levegőt, világosságot (?), napfényt (??).

A MAI BÉRHÁZÉPÍTÉS IRÁNYAI ÉS KRITIKÁJA

A bérház-probléma a mai építészetnek bár egy körülhatárolt területe csupán, de éppen sajátságánál fogva legélesebben tükrözi vissza korunk szociális, gazdasági és technikai keresztmetszetét. Ez a kurta vizsgálat, mely talán egy nagyobb dolgozatnak képezi a vázát, éppen csak a problémák felvetésére alkalmas: ezek a mai társadalom életproblémái közül valók. Mintha a városok fejlődése, mely a mult század vége felé oly nagyszabású kilátásokat igért, megtorpant volna, a city, a városmag fejlődése megakadt és egész Európa háború utáni városi építkezése mintha a perifériák felé húzódott volna. Ugyanekkor a mezőgazdasági és az ipari termelés közti nagy árfeszültség egy új telepítési akciónak a gondolatát vetette fel: a kertes telepítésnek, mely építészetileg is új fogalmazásoknak adhat lehetőséget. Felbukik a jövő bérháza, körvonalaiban bár még homályosan, mely a mai családiház szabad alaprajzának, földszeretetének jegyében indul el, de megvalósulásban a mai kollektív-építkezés gazdaságilag előnyösebb, nagyobb organizmusából táplálkozik.

Vizsgálataink során, ha röviden is, érdemes rámutatni arra a fejlődésre, amelyen az utolsó száz év alatt a budapesti bérház keresztülment. A Hofmeister 1815-ös pesti bérháza, az architektonikus szépségekben bővelkedő négyszögletes udvarok köré csoportosuló szobák koszorúja; az utcai lakások természetesen jobb világítással, az udvari lakások meglehetősen elhanyagolt higiénikus tendenciával. Ez a jellemvonása még súlyosabban kidomborodik a 70-es évek bérházának, mely a komfortosabb utcai lakásokat és a világossággal, szellőzéssel és tisztálkodási berendezésekkel kissé gyengén dotált udvari lakásokat egy fedél alá szerkeszti (egy akol — egy pásztor). A kor építési törvényei még megengedték az udvarnak a spekuláció számára ilyen túlzott mérvű beépítését, mely a mai szomorú lakásstatisztikát eredményezte (1925). Budapest lakásainak fele napfénytelen, 42% udvari, ebből 7000 szoba világítóudvarra vagy zárt folyosóra nyílik, 29% (!) a vízvezetékes lakás, 75%-ban nincs W. C. (!) és 66%-ban nincs fürdőszoba (!). A lakosság 25%-a albérlő, ami azt jelenti, hogy még mindig nincs elég kislakás. A lakások 49%-a egyszobás á t l a g (!), szobánként 4 személlyel! Mi ehhez képest a sokat emlegetett tízezer üres lakás, amire állandóan hivatkoznak az építkezés ellenségei.

A zártsorú bérházak mai jobb beépítési módja párosan közös udvarokat létesít, sőt ahol a telekparcellázás újabb eredetű és a két utca között az egymással érintkező telkek feltárására a hatóság nyomást gyakorolha-

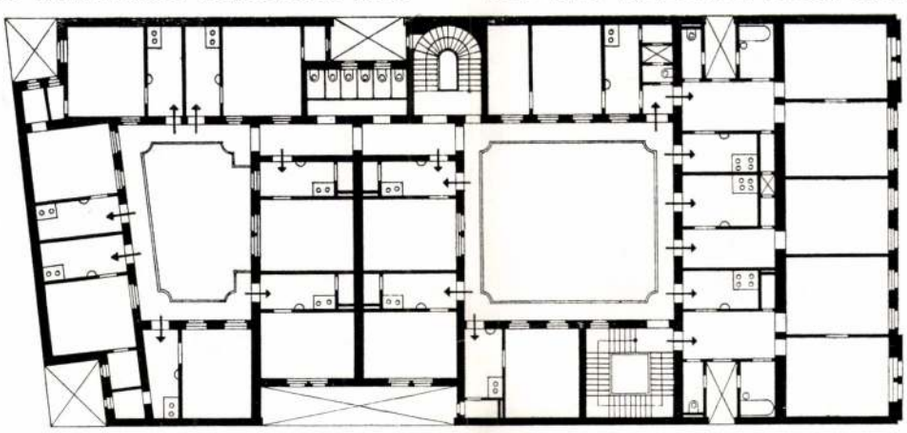

Perspektíva 1935. június.

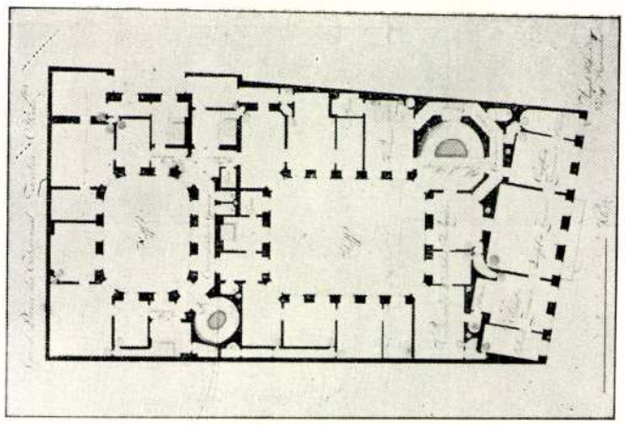

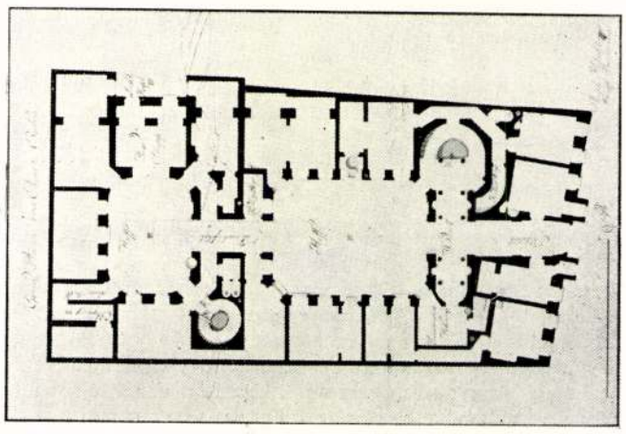

Pesti bérház 1813-ból, Hofrichter József műve. Homlokzat fínom, nyugodt, előkelő, amilyenek még ma is láthatók a Dunaparton. A két alaprajzon szembeötlők: sok fal, keskeny nyílások, szép szimmetrikus udvarok, egész keskeny kis szobák (cabinet) váltakozása a nagy szobákkal, alkóvok, sötét folyosók, fürdőszobahiány. Az utcai fronton egy nagy lakás, az udvarin négy kisebb.

tott, úgy ott tulajdonképpen már egy négyes udvarról van szó, amelybe az egymás tűzfalát takaró udvari szárnyak aránylag kis mértékben nyúlnak be. A mai bérháznak jellemvonása, hogy nincs már meg a kvalitáskülönbség az utcai és udvari lakások között, hiszen ma már az egyszobás udvari lakás is rendelkezik mindazokkal a felszerelésekkel és kényelmi eszközökkel, amelyek azelőtt az utcai lakásoknak árban is fémjelzést adtak. A már meglévő utcák és telekviszonyok, sajnos, egy egységes és az égtájak kihasználására alkalmas nagyobbarányú modernizálást nem igen engedhetnek meg, ellenben a városvégi új telepítések során kerülhet majd ezekre a problémákra is. Minden könnyítést, minden kedvezményt, amit az építtetőnek kellene kapnia, javarészben már a telektulajdonos fölöz le, mintegy monopóliumként zsebre vágva azt, mit az építtetőnek és végeredményben a lakónak kellene visszakapnia. A zártsorú mai pesti bérháznak ma már kialakult egy speciális lakástípusa, melynek magja egy tévesen és rosszul értelmezett helyiség: a h a l l. A háború előtti alaprajzokban Pest erre a „nyugati" ideára nagy mohósággal vetette rá magát, mert a semmire nem használható és rossz világítású területeket egyszerűen el lehetett „hall"-nak keresztelni. A lakó úgy érezte, hogy modernül „lakik" ebben az átjáró szobában, melyben több az ajtó, mint a fal és fizette az obulusokat ezért a „találmányért". A háború utáni alaprajzokban kezdi már a hall elveszíteni különálló egyéniségét és sikerrel olvad össze az előtte álló nagyobb nappali szobával, amiáltal ez még erősebben hangsúlyozódik. Ez a hallal együtt gyakran 7—8 sőt 9 m-re is benyúló nagy lakószoba természetesen csak úgy lakályos, ha a fal egész szélességében ablak van, amiből természetesen következik az egész ház utcai frontjának sorablakszerű kiképzése. Hogy a mai pesti bérház ennél az alaprajzi elrendezésnél megállt s nem tért át az egy nagy lakószoba meletti sok apróbb egyénenkénti hálóra, annak a hosszú, keskeny, kis frontú telekparcella az oka. Ilyen körülmények között még az adómentesség monopóliumát élvező drága telkeken is csak úgy lehet jövedelmezően építeni, ha a jobbára túlkeskeny utcai frontra minél több szobát osztanak ki. A legtöbb építész átérzi

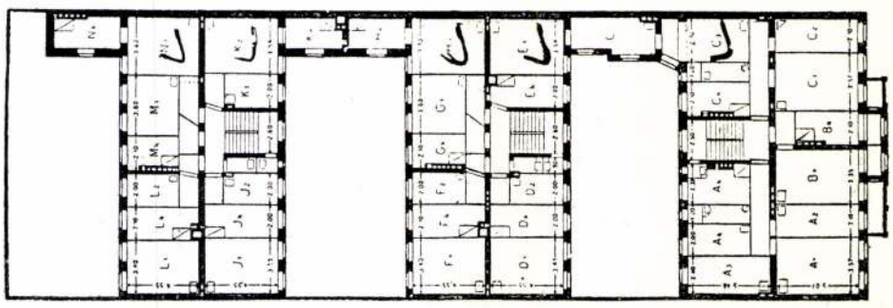

Berlini bérház a nyolcvanas évekből 3 udvarral, egyenlő traktusokkal. Minden épület 5—5 lakással, átszellőződés nélkül, a sarkokon az ú. n. berlinerzimmerrel (legrosszabb világítással). Udvarok keskenyek, de annyi szociális javulás észlelhető a pesti 70-es évekből való bérházzal szemben, hogy az udvarok egyik oldalon nincsenek már beépítve és evvel a lehetőség a szomszéd felé való közös udvar létesítésére megvan.

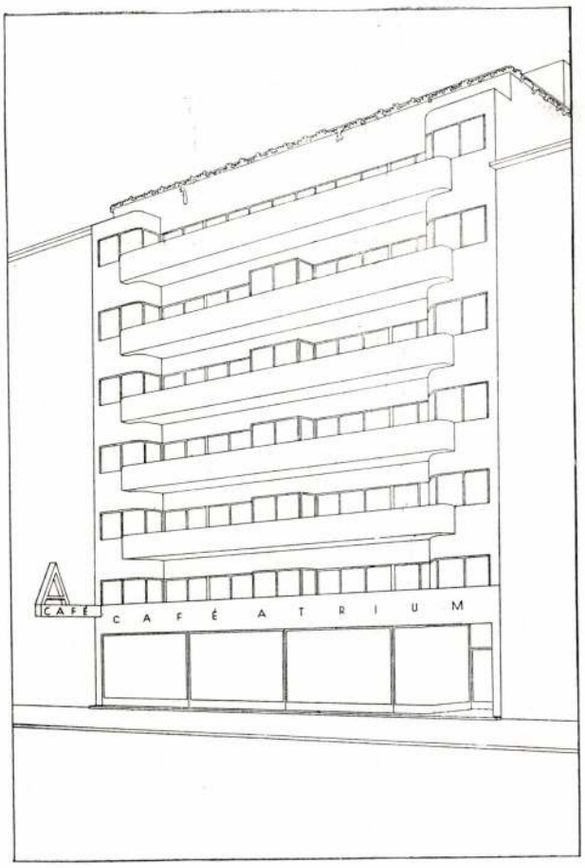

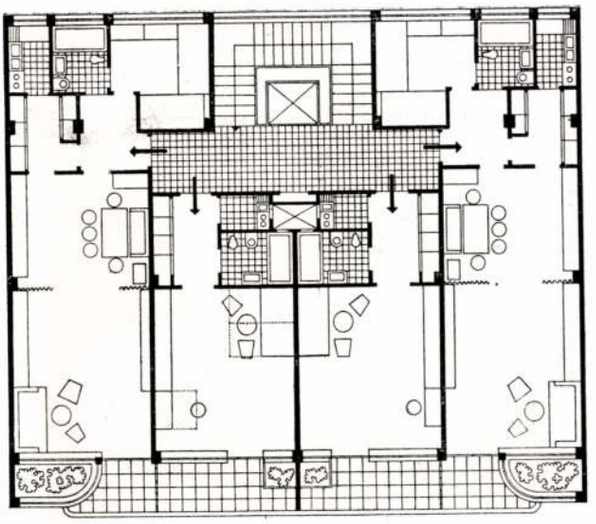

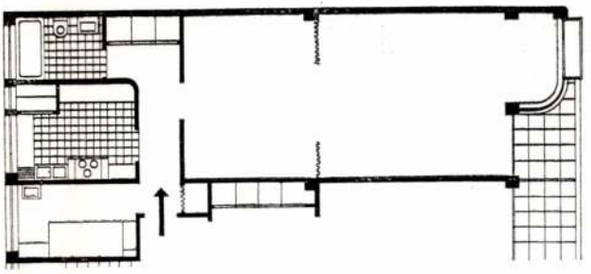

Zártsorú bérház 1935-ből, tervezte: Kozma Lajos. Visszaugró utcai homlokfal teraszlehetőségeket nyujt, minden lakásnak van virágablaka. A nagyobb lakások kétféle alternatívával készültek, vagy cselédszoba nélkül, ahol az udvari szoba hálószoba, vagy cselédszobával (alsó alternativa). A homlokzat nagy vízszintes karakterét a lakáshatárokat jelző virágablakok függőleges oszlopai nem fojtják meg.

azt a vergődést, ami a jövedelmezőség biztosítása és az elérhető optimálisan jó alaprajz között van. Ez a destruáló feszültség az első kóstoló a szociális és gazdasági ellentmondásokból, amelyikkel a mai építész a tervezésnél ma már elég gyakran találkozik.

A szabadonálló villabérház problémája sem áll sokkal jobban. Két-három emelettel, a lakássűrűség szempontjából szóbajöhető övezetekben a módosabb lakók lakásigényeit akarja kielégíteni, a bérházakénál nagyobb és differenciáltabb lakásokkal igyekszik a családiház szabadabb alaprajzát megközelíteni. A lakóssűrűség kisebb, a házak egymástól távolabb vannak, kertek és fák tarkítják az egész képet, tetőteraszok, lakóteraszok adják a kertes bérháznak azt a formáját, amit a jövő bérházainak kell majd teljesebben nyujtaniok, mihelyt a mai parcellázásokozta kedvezőtlen telekelosztás béklyóiból felszabadulva a blokkok egységes beépítése elkövetkezhetik.

Talán egyik fajta lakóház építésénél sem képzelhető el a takarékosság olyan mérvű érvényesülése, mint éppen a bérháznál. Hiszen a több emeletsorra kiosztott hasonló alaprajzú lakások építésénél, egy racionális munkaprogramm alapján állva, meg lehetne valósítani a gazdaságosságnak azt a gyakorlati elvét, ami a családi lakóház építésénél gyakran oly nehéz feladat elé állítja a tervezőt. Az ipari termelés esetében a szabványosított alkatrészeket egymásba olvasztó gép vagy más használati tárgy gazdaságos kivitele ma már magától értetődő, mert hiszen a tárgy áru volta az, ami megszabja a kelendőségét. A bérházépítés, a mai stádiumában is, még a régi patriarchális korszak kézműipari levegőjében él és az építtető ritkán törődik avval, hogy a költségek bázisát képező kiviteli terv az összes elképzelhető alternatív megoldások között a legracionálisabb is legyen. Viszont ha a háborúelőtti bérházak álpáthoszával és hamis romantikájával összehasonlítjuk a mai helyzetet, úgy érezzük, hogy ezen a területen is nagy haladás mutatkozik. Ma már ritkábban találkozunk a formalisztikus homlokzatok kedvéért elrontott sötét és szűk mellékhelyiségekkel megspékelt olyan lakásokkal, amelyekhez azonban ruskicai márványból készített palotalépcsőház vezet. (Egyik budai bérházban, mely ezelőtt pár évvel épült, láttam egy kirívó példáját ennek a szemfényvesztésnek. A gazdag lépcsőházból egyszobás garzon lakásba léptem, melynek hálófülkéje is volt ugyan és bár ez a hálófülke az utcára nézett, nem volt ablaka. Mikor lementem az utcára és fölnéztem a lakásra, a legnagyobb meglepetésemre a homlokzaton vakablakot találtam azon a helyen, ahová rendes ablakot tett volna minden átlagos építész.)

Az utóbbi években részben a pénztelenség, részben a könnyebben való eladhatóság szempontjából, olyan kisebb bérházak épültek, ahol emeletenként két-három lakás került el, melyeknek alaprajzai lassanként annyira tipizálódtak, hogyha az ember a legutóbbi évek termékeit összeveti, konstatálja, hogy egy új pesti bérházalaprajz van kialakulóban, melyek átlaga kénytelen bár a „hallos" problémának is behódolni, — de lényegében

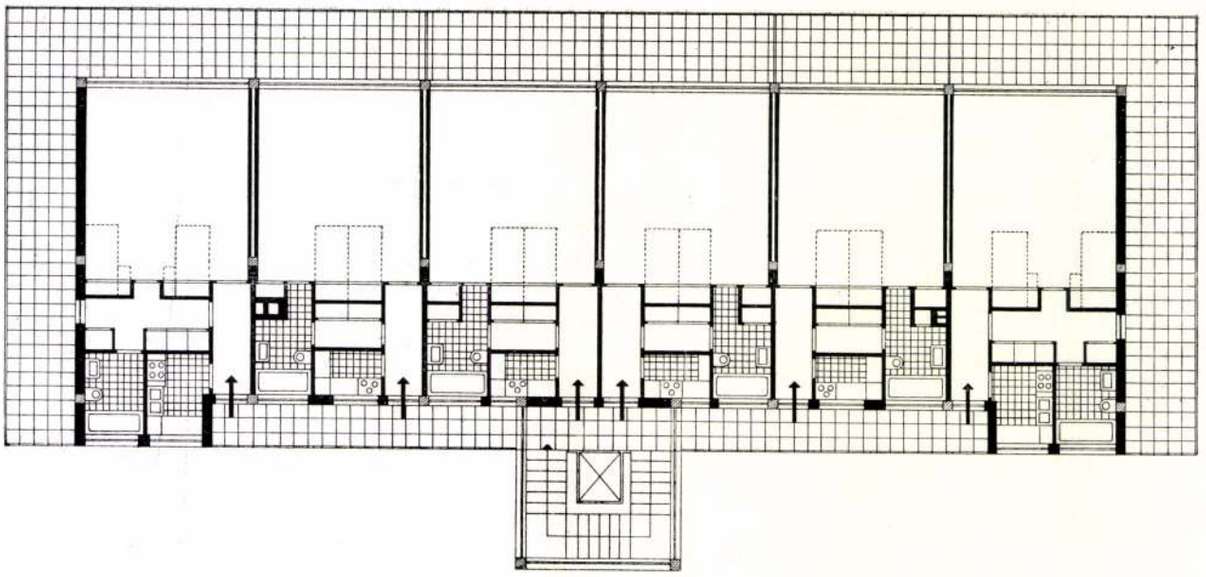

igen lakályos és a lakásfunkció szempontjából elég használható megoldásokat nyujt, csak az előbb említett keskeny parcella-okokból nem képzelhető el egy szociálisabb és használhatóbb beosztás!

A gazdaságosság és az állékonyság szempontjából magasabrendűnek bizonyult vas-, vagy vasbetonvázas építkezés ma már a mindenképpen kívánatos, az egész homlokzat szélességét elfoglaló sorablak számára természetes és további költségekkel nem járó, kiváltások nélküli lehetőségeket is nyujt. (A vázas építkezés körülbelül úgy aránylik a régebbi téglaépítkezéshez, mint a differenciálódott, a térelzárófalból a szerkezetet kiszabadító gótika a román-stílushoz.) A fejlődő bérházépitészet alapgondolatává lett, hogy a falnál a térelzáró és szerkezeti szempontokat különválasztja. Ma már, amikor az építőipart is meghódította a technikai gondolat, ma már a hő, a hang, a rázkodás, a nedvesség ellen szigetelő új anyagok alkalmazásával vékonyfalú, súlyban könnyű, állékonyságban tartós megoldásokra lehet berendezkednünk, szemben a régi építkezéssel, mely vastag falaival az építkezés ürtartalmának gyakran

Szabadonálló appartement-ház emeletenként 6 garzonlakással. Tervezte: Kozma Lajos. Ágyak a beépített szekrényekben vannak. Előszoba, teakonyha, öltöző és fürdőszoba az északi frontra, lakószoba és terasz a délire nyílik. Homlokzat erősen horizontális. Jobboldalon egy orosz appartementház alaprajzai és metszete. Lakótraktus két emeleten (egyenként kb. 3.50 magasak) másik traktuson középen zárt folyosó és előszoba, melyből föl és le lépcső vezet, alul és fölül mellékhelyiségek a folyosó fölött.

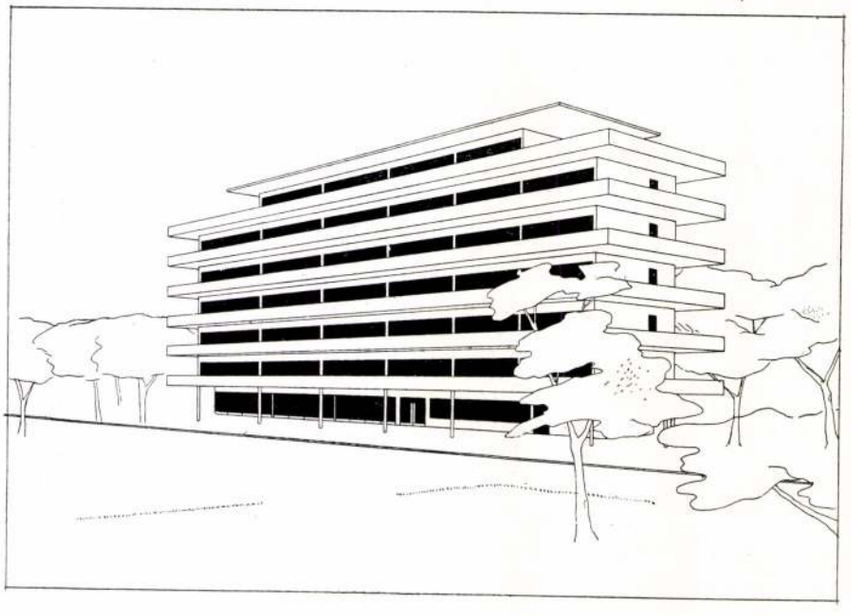

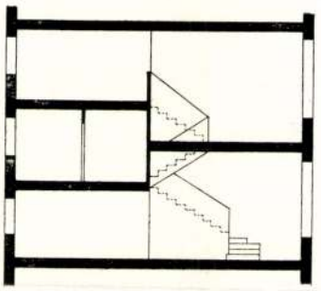

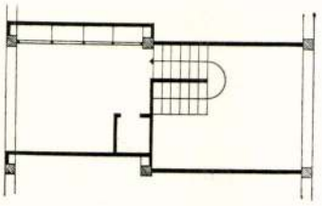

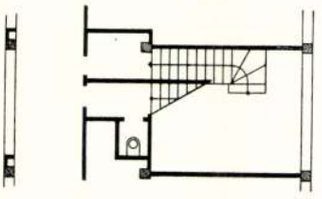

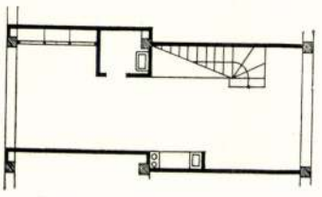

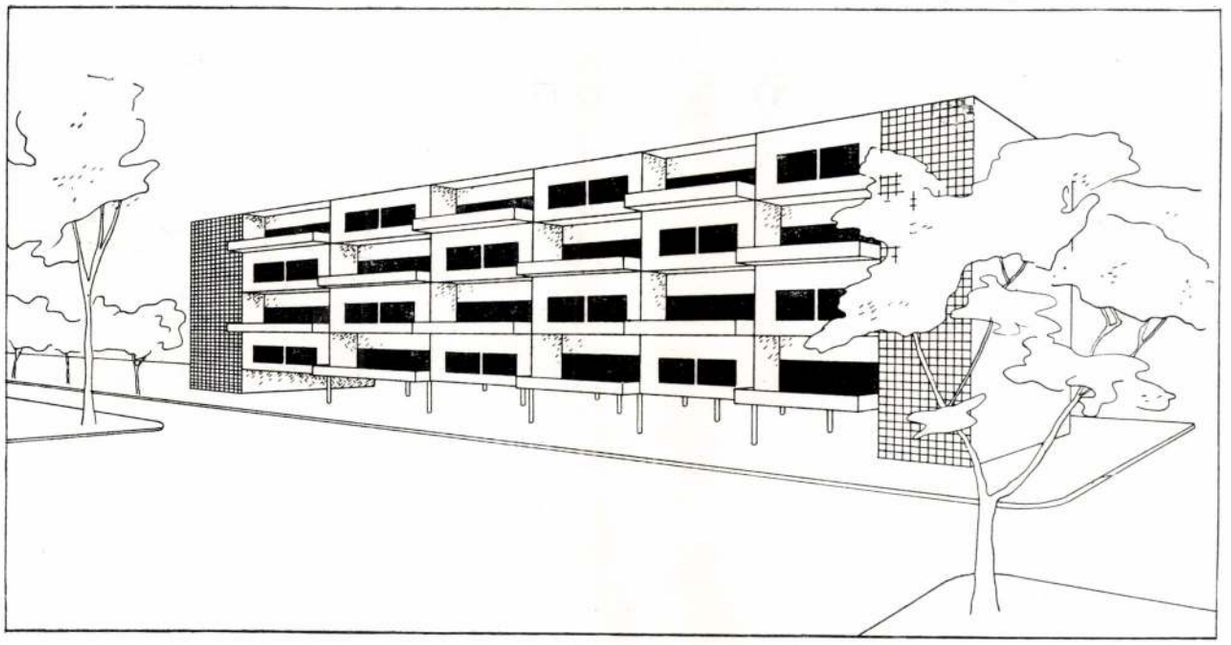

20%-át is elfoglalta. A hangszigeteléssel ellátott födém- és lakásválasztófal ma már oly természetes kívánság és követelmény, ami a pár évvel ezelőtti építőgyakorlattal szemben is teljesen új lehetőségeket nyujt az új bérházépítkezés fejlődésében.

A mai építész a specialisták vezérkarával dolgozik, nem a bársonyzekés, hosszúhajú művész már, aki a piktorral és szobrásszal együtt trónolt olympusi magasságban az iparos fölött. Ma az építész a villanyszerelés gazdaságos kiviteléhez épúgy, mint a vízvezeték, központi fűtés, statikai és szigetelési feladatok igen nagy tapasztalatot kívánó elintézéséhez olyan műszaki tanácsadókkal dolgozik, akik vele együtt azon fáradnak, hogy a tervezett épület a legracionálisabb elgondolás szerint, a legkisebb igénybevétel elvével érje el a legnagyobb teljesítményt. Sőt a tervezőépítész a háziasszonyt is megszólaltatja és munkatársul veszi a fürdőszoba, konyha, garderob-szoba és személyzeti szoba kérdéseiben, melyek époly fontosak, mint a villany- és gázóra elhelyezése a lakáson kívül, vagy a szemétnek minél rövidebb úton és minél tisztább módon való eljuttatása a központi fűtés kazánjához. A mai bérházlakás életünk és élnitudásunk megorganizált lehetőségét akarja nyujtani, úgy, hogy az építész újra alkotó kultúrfaktorrá lett ismét, mint volt is minden nagy építési korban. A romantika és „művészi" kiképzések, melyeknek őszintén szólva az igazi művészethez legtöbbször édeskevés közük volt, elmultak és helyettük: több valóságérzék, az élettel erősebb kontaktus, nagyobb szociális érzék, az emberek felszabadítását célzó lakások termelése, a legszebb és legnagyobb feladatok egyike lépett. A jó alaprajz nemcsak kilométereket takarít meg évente a felesleges járásban, nemcsak egészségünket óvja a napfény, levegő fokozottabb igénybevételével, hanem kedélyünkre is hat, amikor világos, derűs szobákkal operál, amelyekben a bútorok zavaró árnyékok nélkül és a közlekedés szempontjai

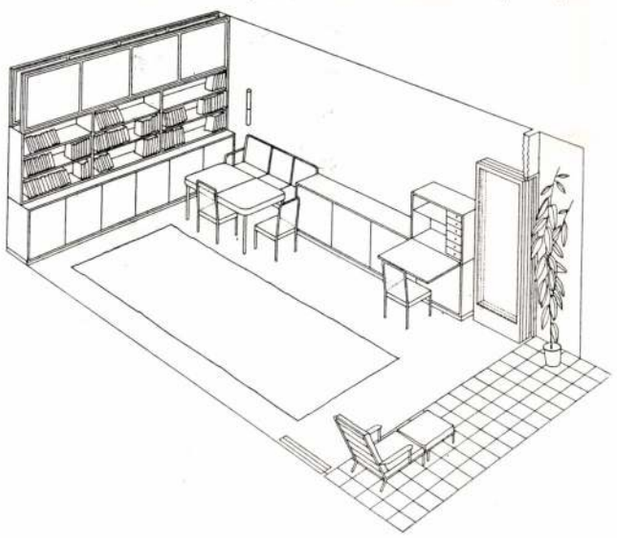

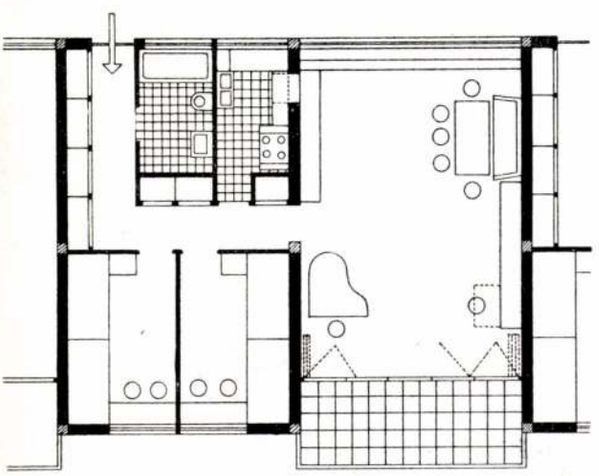

Kislakásos sávosbeépítésű sorház nyitott folyosóval, emeletenként 8—10 lakással, két lépcsőházzal. Keleti fekvésű hálószobák és teraszos nappali szoba, melynek nyugatra is van keskeny magasablaka (folyosóról nem lehet belátni). Tervezte: Kozma Lajos.

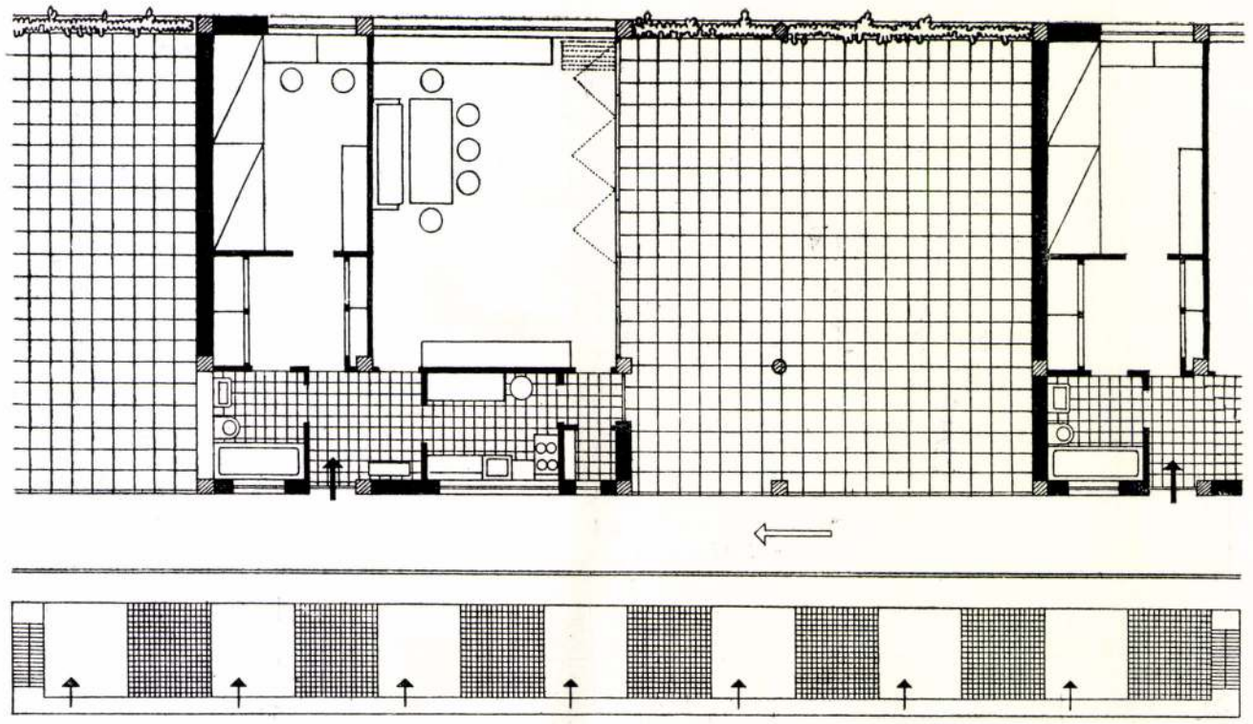

Kislakásos sávosbeépítésű sorház nyitott folyosóval, emeletenként 8—10 lakással, két lépcsőházzal. Jellemző sajátságok: kelet-nyugati terasz területe a lakáséval egyezik (nyugaton üvegfal). Lakószoba keleti és déli ablakokkal, illetve a teraszra ajtóval, folyosóra csak mellékhelyiségek. A mai lakásokra igen jellemző traktuskülönbséggel (lakótraktus háromszor mélyebb a mellékhelyiségek traktusánál) — szemben a háborúelőtti bérházzal, ahol ez a két traktus majdnem egyenlő volt. Terv.: Kozma Lajos.

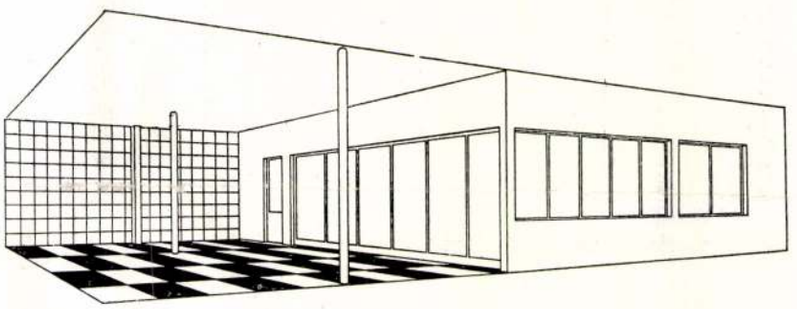

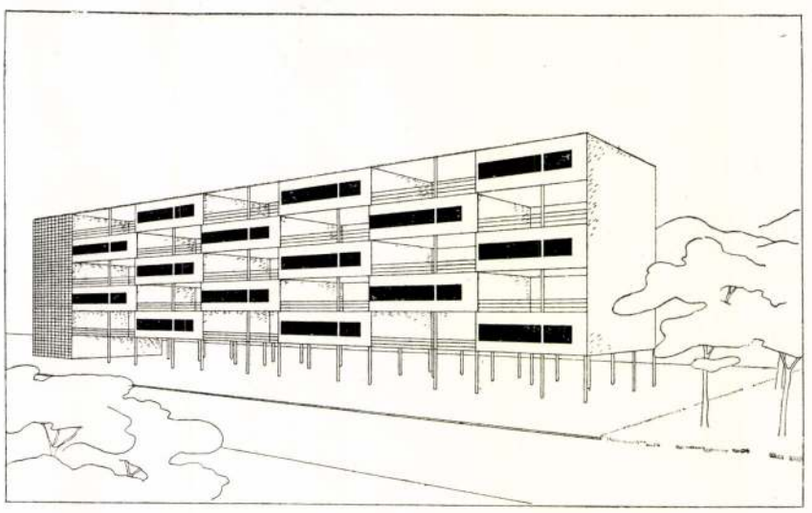

szerint vannak elrendezve. De valójában nem a lakás felületének igénybevehető kvadrátmétere dönti el a lakás értékét és használható méretét, hanem a bútorok jó elhelyezése után fennmaradt összefüggő szabad tér nagysága, ami adott esetben egy jó alaprajzú kisebb lakásnál lényegesen nagyobb lehet, mint egy rossz beosztású nagyobbnál. Emlékezzünk a századvégi nagy bérházépítkezési konjunktúrára, ahol spekulánsok leggyakrabban komoly tervező-építészek nélkül „rajzos legényekkel" terveztették „übtre" az utcákat. Ezek azok a lakások, amelyek ma megértek a modernizálásra, legtöbbször a lebontásra. Igen nagy hatalom van az épí-

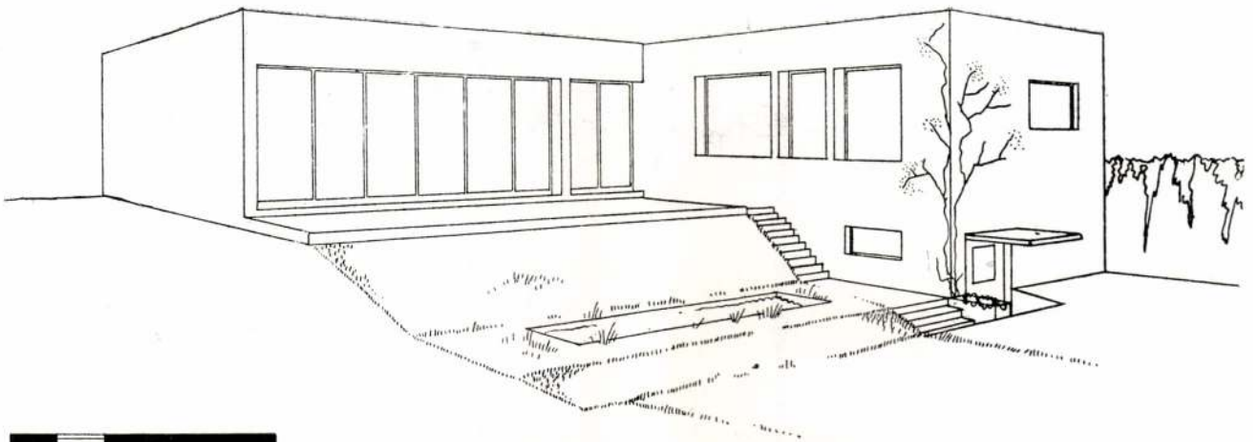

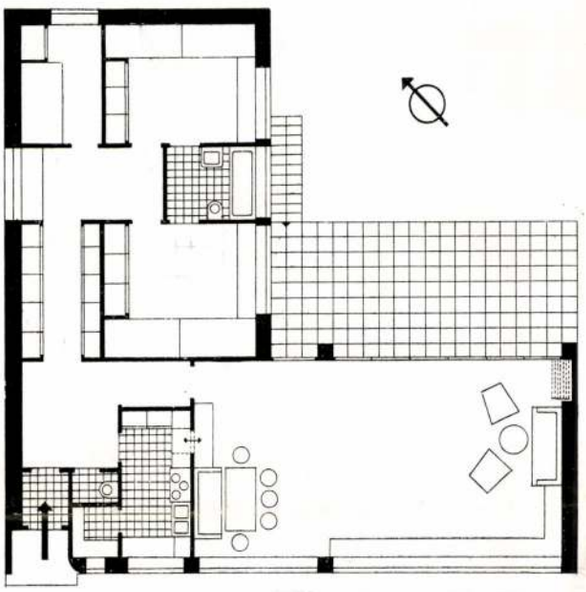

tész, a tervezőépítész kezébe letéve, azért a több évtizedes küzdelem a tervező és kivitelező képesítés különválasztására, melyeknek a lényege teljesen más. A tervezőépítész konstruktőr, aki jogi, technikai, szociális, művészi és más ezer szempont letéteményese, tudós, mérnök, művész, bizalmi ember, feltaláló, — de mindenek fölött hivatás és nemcsak foglalkozás — míg a kivitelezés, tisztelet a kvalitásnak — inkább ipar és üzlet. Ezért fontos, hogy a bérházépíttető a szociális és anyagi felelősséget a helyesen megválasztott tervezőépítész kezébe tegye le, ettől függ végeredményben az építkezésnek nemcsak nemzetgazdasági, hanem a kulturális oldala is. A lakásstatisztika számontartja a lakások elosztását szobaszámuk szerint, utcai és udvari elhelyezésük szerint, sőt módunkban van a budapesti lakások életkorát is ellenőrizni, de kvalitás szempontjából nincs statisztika: a jó és rossz lakásokat nem tartják számon. Már pedig, ha arról a kb. 10.000 üres lakásról van szó, mely végeredményben az üres lakások normális számát mutatja, a kérdés másik oldalát is érdemes volna megvizsgálni, hogy vajjon az üresen fekvő lakások a tervezőépítészek által tervezett, okosan csoportosított, helyesen

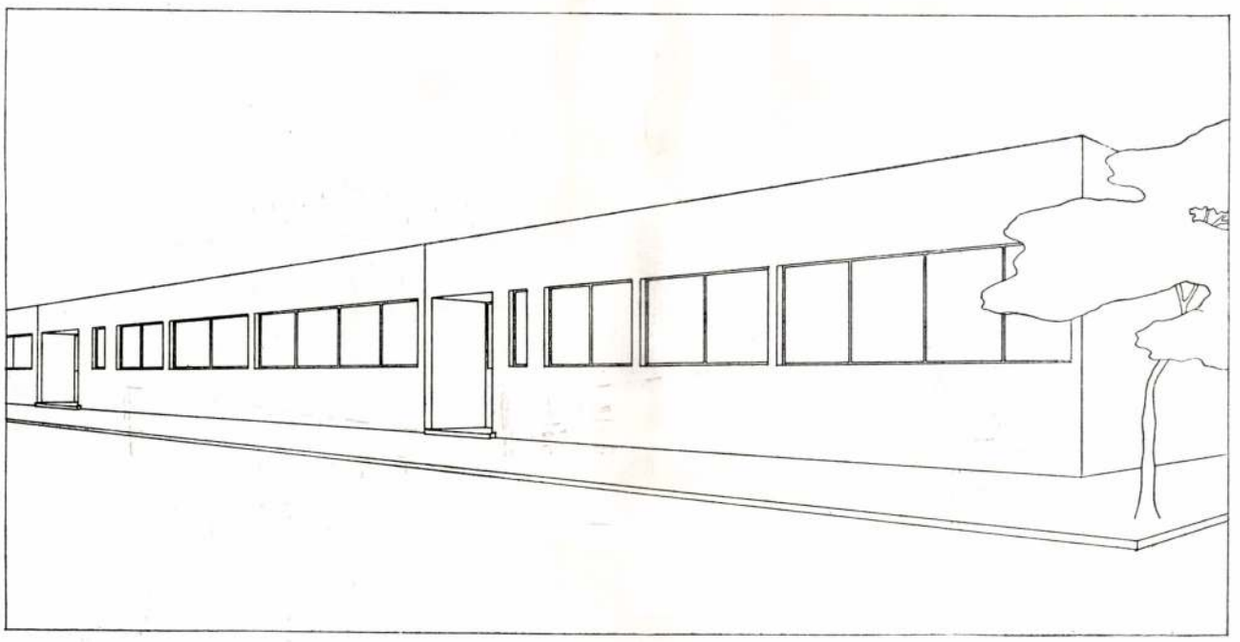

Kislakásos földszintes sorház, két keletre nyíló hálószobával, köztük fürdő. A nagy lakószoba, ebédlő sarokkal északkelet-délnyugat fekvésű reggeli és délutáni napsütéssel, nagy lakóterasz. Alápincézve csak a hálószoba alatti rész van. Ez az a beépítési mód, melyet a budapesti építési előírások csak a harmadik építési övezetben engednek meg. Tervezte: Kozma Lajos.

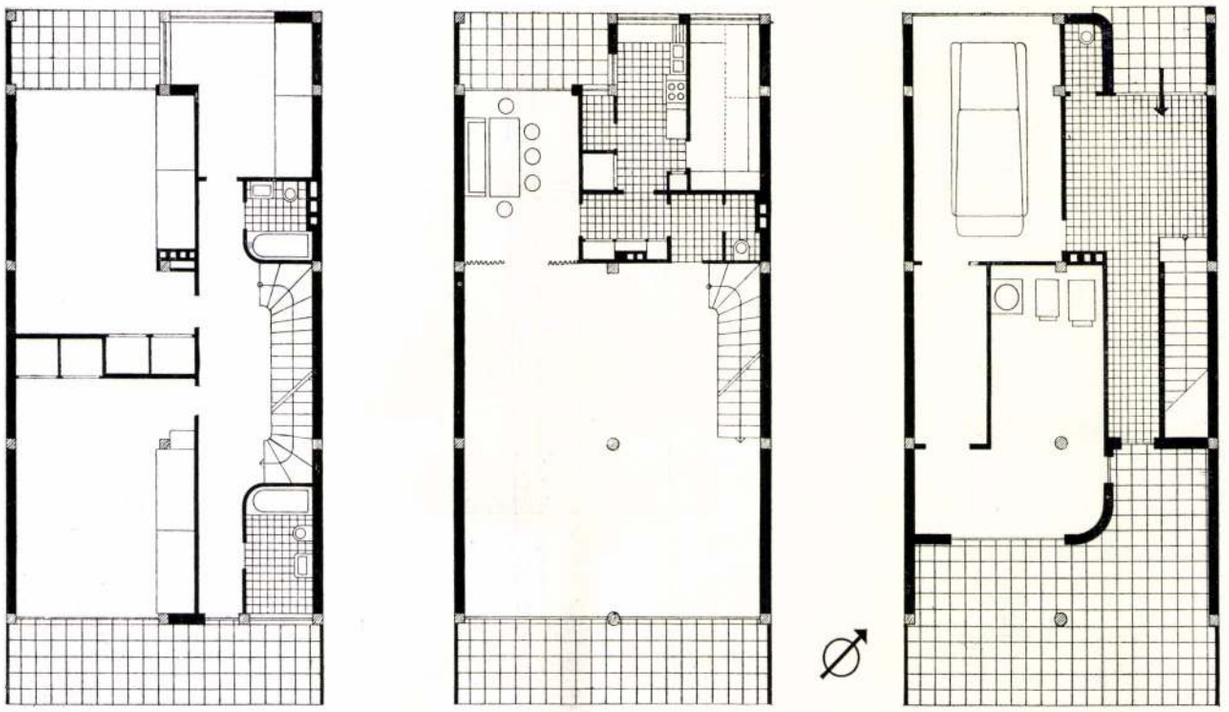

megépített, minden kényelemmel felszerelt új házakban vannak-e, vagy pedig azokban, melyeknek sötét, kényelmetlen, a kedélyre és egészségre époly káros lakásait a spekuláció rendszerint tervezőépítészek nélkül hozta létre. Nem vagyok barátja a tervgazdálkodás túlságos állami beavatkozásának, de ha már az állam ötven százalékig társ a bérházakban, a saját érdekében és a védtelen lakók érdekében is helyesen tenné, majd ha a gazdasági viszonyok megengedik, ha hosszabb lejáratú kölcsönnel megoldaná ezeknek a romantikus városnegyedeknek a felfrissítését és modernizálását. Ez a probléma már abból a szempontból is nagyjelentőségű volna, mert ezeken az egyénileg helytelenül feltagozott és rossz formájú parcellákon összevisszasággal épített házakból csak intézményesen és egységesen lehet okos alaprajzú és gazdaságosan megépített lakásokat produkálni. Képzeljünk el egy az Erzsébetvárosban lévő 10—12 méteres utcát, az ő nagy forgalmával, zsivajával és ezek között az utcák között a hosszú, keskeny, mély telekparcellákat, melyeknek egyéni és nem egységes

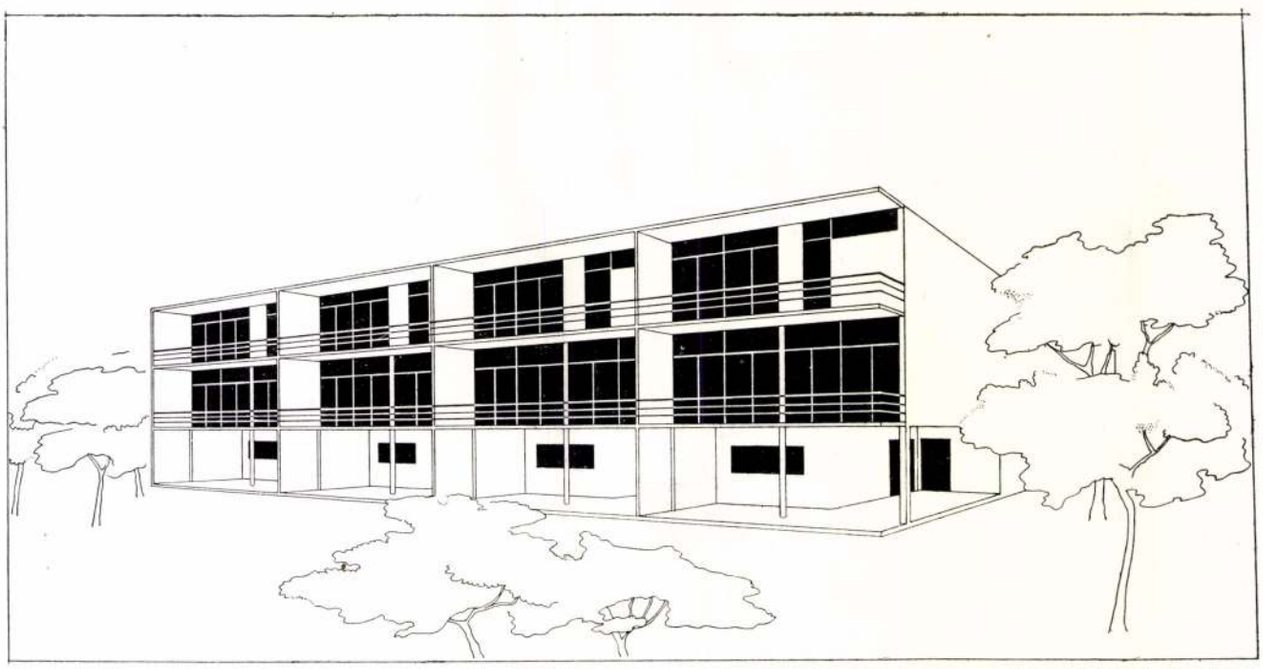

Sorcsaládiház több emeletre osztott lakásokkal. Földszint: garage és fűtés, lakóemelet: nappali, ebédlőfülkével, hálóemelet: három hálószobával és két fürdővel. Tíz méter széles és ötven méter mély telekparcellák, közös tűzfalakkal 4—6 ház egymás mellé építve. Öröklakásoknak rendkívül alkalmas, telek és ház teljesen elkülönítve egymástól. Tervezte: Kozma Lajos.

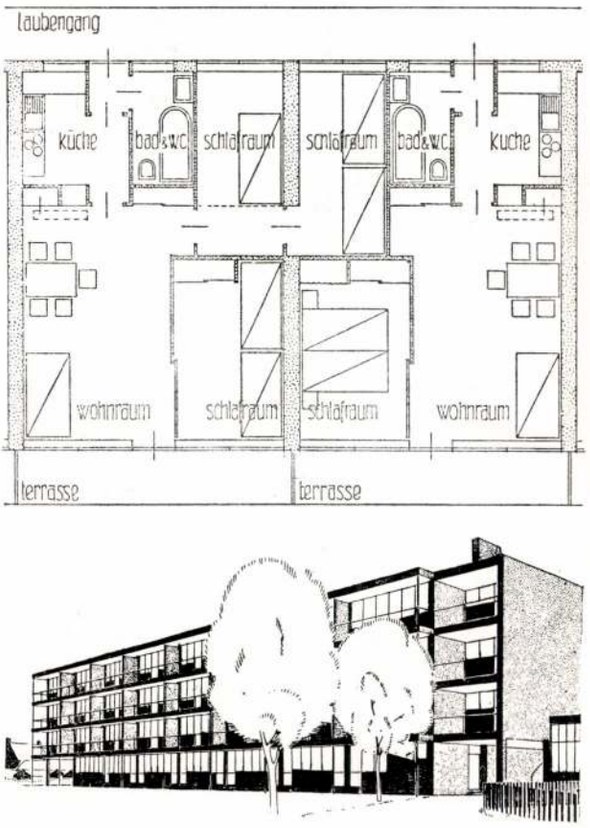

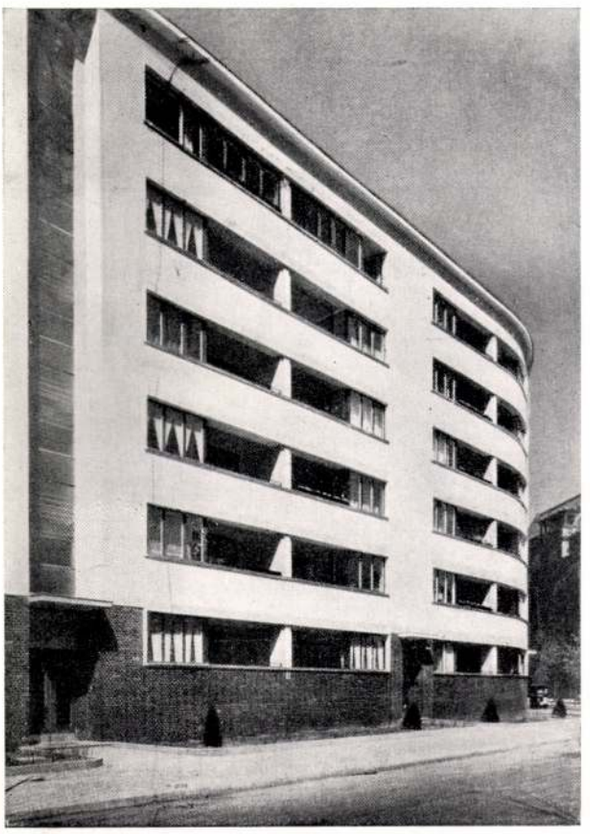

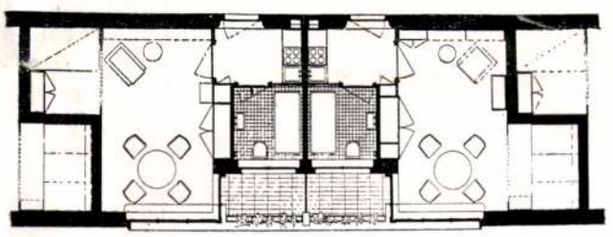

Felső alaprajz és távlati kép (baloldal). Hans Schmidt, Basel. „Neuweg" lakószövetkezet kollektív háza 35 lakással, közös mosókonyha és klubhelyiséggel. Jobboldalt: Rudolf Fränkel, Berlin, nyitott folyosós kislakásos sorház, garzonlakásokkal.

modernizálása esetén az udvarok egyénenként feldarabolva ásítanának a kőrengetegben ugyanakkor, amikor a négy utca által határolt blokkot, az egyes telektulajdonosok jogainak megsértése nélkül, hatalmas, virágzó, mindenképpen a mai viszonyokhoz képest nagyszerűen lehetne kertekkel, gyermek-játszóterekkel, vízmedencékkel emberivé és nagyszabásúvá tenni. Nagyon fontos volna Budapest városépítészeti térképét ebből a szempontból is elkészíteni, megrajzolván azt a magot, amely üzleteknek, irodáknak, műhelyeknek volna szánva és azt a gyűrűt, amelyben a foglalkozásuk közelében, magasabb bérházakban, egészségesebb körülmények között lakni kívánó polgárok otthonai lennének elhelyezve. Az amúgy is kertekben és zöld terekben szűkölködő Budapest térképe egészen más képet nyujtana a nélkül, hogy a lakósság teherbirását, a közművek meglévén, lényegesen igénybe kellene venni.

E mellett az új egységesítő telekfeltárási módszer mellett szól az orientáció kérdése is, mely nálunk hallatlanul el van hanyagolva és ahogy a statisztika mutatja, Budapest lakószobáinak több mint 50 százaléka nap híjján szűkölködik. A nap regeneráló és sterilizáló erejéről szóló kutatások legújabb eredménye szerint nem a kelet-nyugati homlokzat sávos beépítése a helyes, hanem az olyan lakásoknál, melyeknek csak egyik oldalán vannak a lakószobák és a másik oldalán csupán a mellékhelyiségek a d é l i orientáció, az olyan lakásoknál pedig, ahol a mellékhelyiségek oldalán is vannak lakószobák, a délkeleti vagy délnyugati beállítás volna az ajánlatos, a régebbi keleti, illetve a deklináció által javított keleti orientációval szemben. Ezek a legújabb vizsgálatok, melyekről részletesebben Hilberseimer bresslaui építész írt (Moderne Bauformen 1935 januári szám „Raumdurchsonnung") a nap által tartósan felmelegített légkubaturák alapján hasonlítja össze a lakások fekvését és jut a fenti eredményhez.

Nem új dolog, hogy a társadalmi fejlődés lassú módszereivel a legújabb és legaktuálisabb eredmények is csak akkor kerülnek a köztudatba és ezáltal a megvalósításhoz, mikor már a kezdeményező tudomány régen túl van ezeken az eredményeken. És bár evvel a sebességi koefficienssel számolnunk kell, mégis csodálkozunk azon, hogy ma, amikor az államnak oly széles területen van beleszólása polgárai üdvébe és erszényébe, nem választanak ki Budapest igazán elhanyagolt és sötét lakásnegyedei közül egy házblokkot ilyen nagyszabású kísérletre, az adómentesség speciális felemelésével (30 év) segítve az építtetőket.

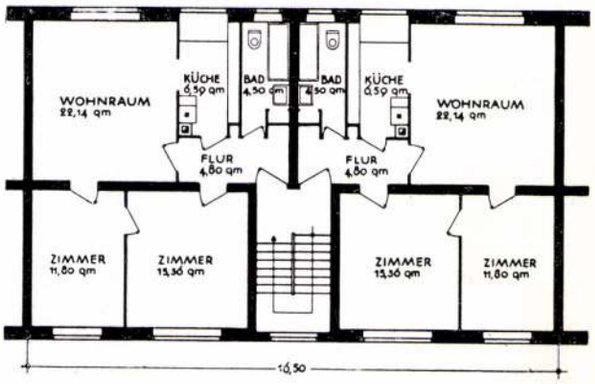

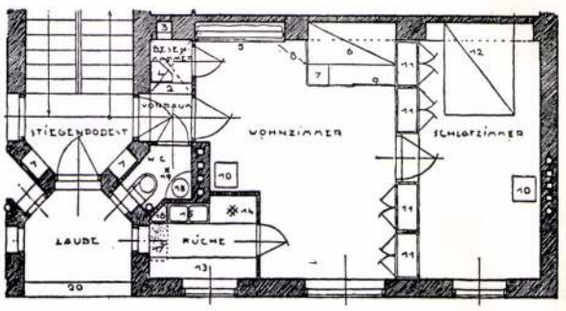

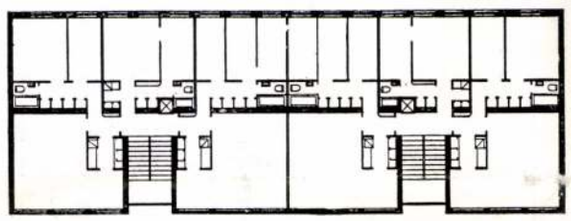

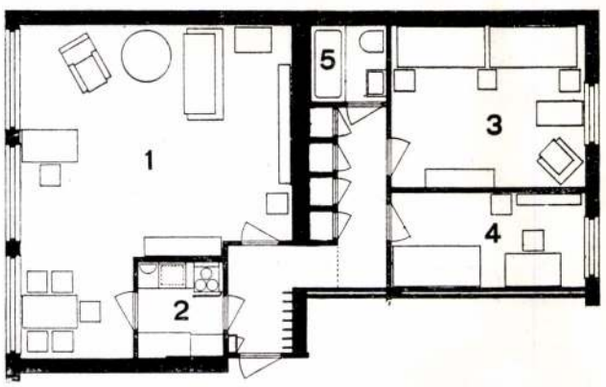

Felső alaprajz: tipikus német kislakásos sorház-alaprajz. Második: Brenner osztrák építész „Wohnmaschne"-je. Harmadik: svéd sorház-alaprajz, melynek egyik saroklakását az alatta lévő kép mutatja. Legalsó alaprajz: beépítési módok. **A** = bérháznegyed 1880-ból (Berlin), **B** = szegélyes beépítés, **C** = félig nyitott szegélyes beépítés, **D** = vegyes beépítés: szegélyes, nyitott szegélyes, és kétirányú sávos beépítésből, **E** = kétirányú sávos, **F** = egyirányú sávos beépítés. (Das Neue Frankfurt.)

Visszatérve a technikai területre, be kell ismernünk, hogy bár a fejlődés nagy, de sok még a tennivaló. Az ablakméretezés problémája is gyermekcipőben jár még és mondhatnám a „divatos" nagy ablakoknak mintha több ellensége volna, mint barátja. Építésztől hallottam, hogy a lakás nem „üvegház" és az ember bizony szívesen bújik meg barlangjában és jobban érzi magát a megszokott kisablakos szobában, mint a mai túlzó nagy üvegfalak mögött. Ez lehet egyéni vélemény és „architektus" véleménye, de semmiesetre reális kutatásokon nyugvó. Ezen a téren is, sajnos, úgy vagyunk, mint a legtöbb téren: az emberek általában nem vesznek fáradságot arra, hogy szembenézzenek a kérdéssel és azokat az érveket tartják csak meg az emlékezetükben, amelyek a nekik kedvező döntés mellett szólnak. A fűtési kísérletek azt mutatják, hogy ha a szobának az utcára néző falát egészen ablaknak csináljuk (normális mellvédmagasság mellett ez egy 1.50 m magas és 4 vagy 5 m széles áblakot jelent), úgy a régi ablakbeosztással szemben nem sokkal nagyobb lehűlőfelületet kapunk. A régi ablakok a közvetlen háborúelőtti bérházakban kb. 2 m széles 2.20 m magasak voltak (ami ablakonként 4.40 m^2-t jelent). Ha egy 4 m széles szobában, 4 m széles és 1.40 m magas ablakot csinálunk, ez az 5.6 m^2 jóformájú világítófelület mellett fűtés szempontjából alig tesz ki évente 5—6 pengőnél többet. Viszont, hogy mit jelent egy olyan szoba, ahol a világítófelület függönyökkel kormányozható és a külső időjárás szerint különböző világosságra beállítható és teljesen nélkülözi a sötét, árnyékos falfelületeket, arról nem kell részletesebben beszélni. A modern ablakok záródási, nyitási lehetőségei (tolóablak), könnyebb kezelhetősége, nagy üvegfelületei mellett viszont egész kevés fa- vagy vasosztás mind olyan tényezők, amelyek lényeges változást jelentenek a használhatóság érdekében.

Az ablakokkal együtt nagy felfrissülést jelentettek az új hangsúlytalan lemezajtók, melyek síma, nyugodt, tagozatlan fafelületükkel csak fokozzák az összeolvadási lehetőséget magával a síma, fehér fallal. Az egészségügyi berendezések differenciált területei, a konyha, a fürdőszoba, a fűtés, a szellőztetés, az új burkolóanyagok, a takarítás és a tisztántartás egyszerűsítése, a világítás, a jégszekrényprobléma, a vastokok, mind a legutolsó részletig egy gazdag és bonyolult organizáció eszközei a mai építész kezében a mai lakás minél teljesebbé tételére.

A technikai megújhodás természetesen maga után vonta a formai újításokat egész sorozatát, mint ahogy az egész változás minden szellemi területen is teljes mértékben végigment. A régi bérház homlokzata kissé a palotastílus hangulatát akarta kelteni és minthogy a tulajdonos nagyrészt ott is lakott, az első emelet mindenképpen módosabban volt kiképezve, ez volt az a bizonyos „bel-etage". A nyolcvanas évek nagy építési konjunktúrájában ez a palotastílus Európa majdnem összes városaiban ugyanolyan talmi utánzatokat produkált, amilyen

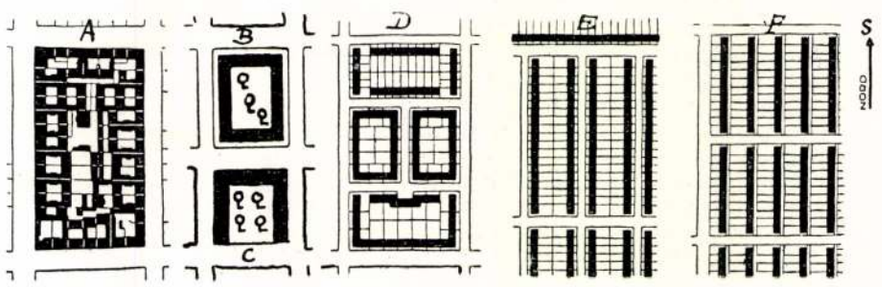

ennek a kornak általában az ízlése volt. A mai homlokzat, nem utolsó sorban a mélyen benyúló szobák világítása céljából is, csupa hosszú ablakból áll, amit a mindinkább gyakrabban felhasznált vázszerkezet is úgyszólván magától előír. Nagy szerepet játszik a homlokzat hatásában különösen színe miatt a redőnyszerkezet is, ami az utóbbi idők vékony hőszigetelő-falazatai miatt, melyek a redőnyszekrényt nem igen tudják magukba foglalni, különböző külső és belső elsötétítő-szerkezetek alakjában kerültek alkalmazásra. Általában a mai homlokzat két nyereséget hozott. Egyik a városépítési szempont: ezek az új épületek könnyen rakódnak össze jól ható egységes utcákká, szemben a mult századvégi körutak összevisszaságával. A másik szempont a háztulajdonos szempontja, aki pénzéért nem anyaghamisítványokat, tatarozásra szoruló olcsó díszítéseket kap, hanem a cikornyák, kupolák, tornyok és erősen előugró elsötétítő ereszek helyett tartós, tatarozásra nem szoruló síma felületet. Az előbbi generáció szemfényvesztő technikájával szemben ma a kvalitás-munka az, ami a kiadott pénznek valóban megfelelő ellenértéke. A mai homlokzat vékony oszlopaival, tetőteraszaival, erősen hangsúlyozott horizontális sorablakaival, tisztaságra, egyszerűségre törekvő józanságával talán a romantikára hajló kedélyeket nem elégíti ki ugyan, de hiszen ugyanez mondható a zakkóruháról is, amelyik rangunkat és foglalkozásunkat elrejtve a rendi ruházattól épúgy elrugaszkodott, mint a mai homlokzat az elhalt stílusokat utánzó mutatványoktól. Ahogy az utóbbi tíz év termésének alaprajzaiban is érezhető egy bizonyos típus kialakulása (amit semmiesetre sem tartok veszélyesnek, mert az ipar más területein, pl. az autógyártás területén is találkozunk hasonló törekvésekkel), úgy a mai bérház homlokzatában is ráismerünk visszatérő motívumokra. Ami különben is minden kor stílustörekvésének természetes velejárója volt, hiszen azonos problémák, hasonló lakásigények megoldásáról volt szó. Viszont ezek mellett az okok mellett vendégszerepel a hatósági előírásnak is egy olyan nivelláló tendenciája, ami azonban nem igen válik a homlokzatoknak a javára. A lakószobák megnagyobbítását célzó 130 cm-re maximált kiugrás az utca légterébe, t. i. csak a homlokzat egyharmad területén vihető keresztül. Ez adott körülmények között, a homlokzat szélességének függvényeképpen. egy, kettő vagy három nagy függőleges zárt-erkélyoszlopot ad, amivel azonban hiába birkózik már az ablakok horizontalitása, az egész homlokzat mintegy koordináta-rendszere a függélyes és vízszintes vonalazásnak; nagyon papiroshatású és sajnos, erősen

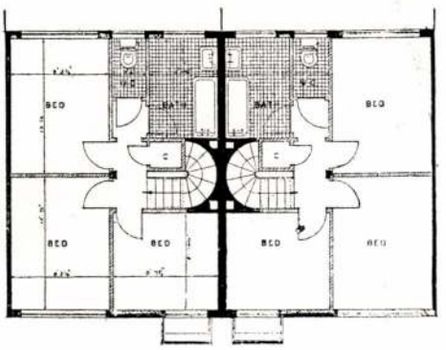

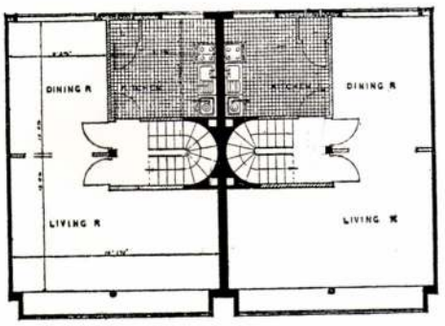

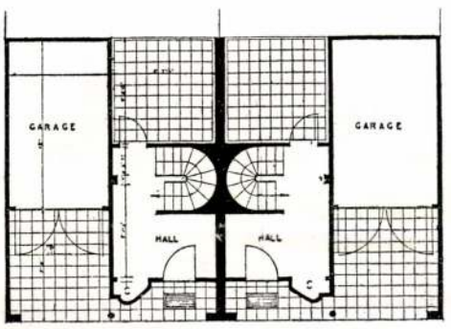

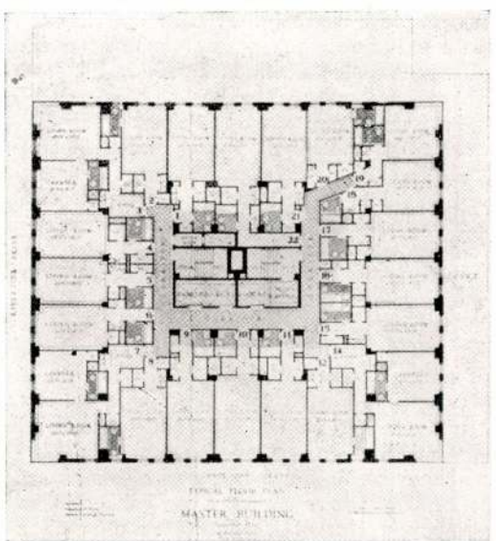

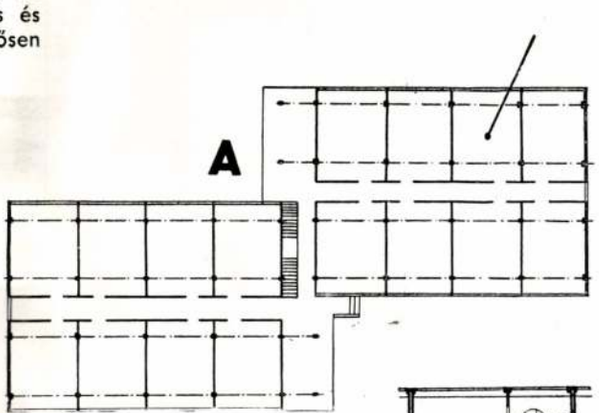

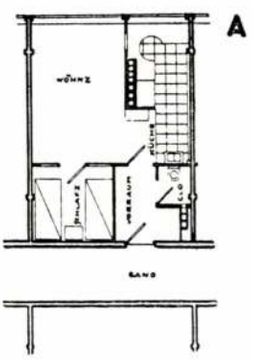

Jobbfelől három alaprajz: angol sor-családiház (esetleg ikerház), ugyanaz a feladat, mint 80. oldal. Építészek: Lutetkin és Pilichowski (The Architect's Journal). Jobb alsó alaprajz: lengyel kislakásos ház alaprajza (Varsó), kollektív telep közös létesítményekkel, egy lakóelem alaprajzával. Alsó baloldali kép egy amerikai felhőkarcolóbérház alaprajza, az égtájakkal nem törődve, de a terület igen ügyes kihasználásával.

Le Corbusier, a „Clarté" bérház Genfben (1932). A merev emeletosztás rendszere megtörve, a lakások kétemeletesek, teljesen a családiház szabad és egyéni életre alkalmas csoportosításával. A szabványos „spekulációs bérház"-zal szemben igazi paradicsom. A lakások két üvegfal közé vannak építve, világosság, nap, átszellőzés, különböző szobasajátságok, külső és belső lépcsők. Szellemes, nagyon nyugalmas, életszagú lakásalaprajzok. Két lépcsőház., kétemeletenként 8—8 lakással. (Das ideale Heim, Schweiz.)

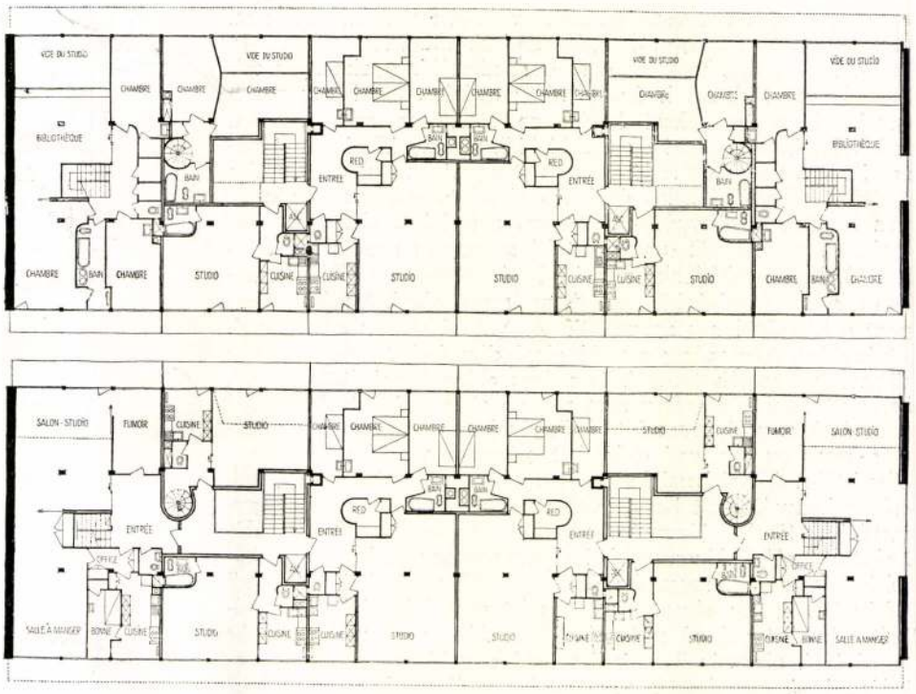

a tervezettség hatását viseli magán. A hatóság ugyan arra hivatkozik, hogy az ⅓-nál szélesebb kiugrások korlátozzák a szomszéd kilátását, de a valóságban semmivel sem vesznek el többet ebből a mindnyájunkat megillető szabadságból, ha a két vagy három kiugrás közötti visszaugró mezők ugyancsak kiugranának, amiáltal viszont nem csak egy lényegesen nyugodtabb homlokzatot kapunk, aminek városépítészeti hatása szembeötlő, hanem a lakóterület is megnagyobbodik.

A hatósági előírások az építkezés szociális szempontjait illetőleg viszont nagyjelentőségűek. A városépítészeti szempont védelme, a lakó védelme a spekuláció túlkapásai ellen, nem beszélve a nemzeti vagyon védelméről, mind lényeges kérdések.

Az utcaszélesség és a házmagasság problémájának eddigi technikai bázisa, mely a hatósági intézkedések alapjául szolgált, egyáltalában nem volt kielégítő, nem beszélve az udvarbeépítés ma megengedett formájáról, ahol az udvarba nyúló szimpla traktusok jó lakást nem igen nyujtanak és egyenesen a lakószobák előtt fekvő függőfolyosó használatára kényszerítenek. A hatósági beavatkozásoknak széles területet nyujtanak ma a legújabb adókedvezmények. Hosszú kísérletezések után azon-

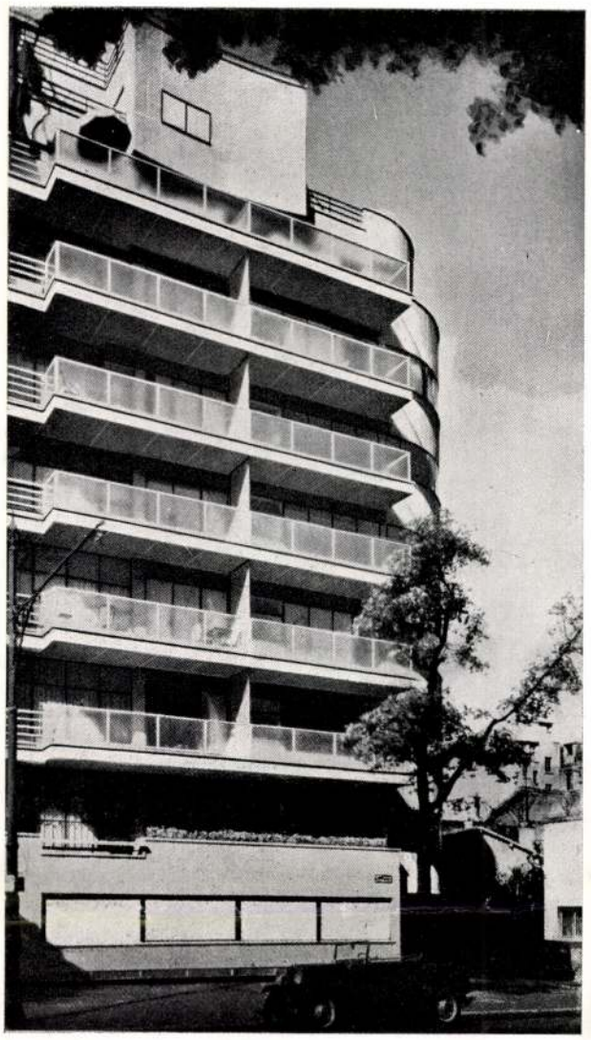

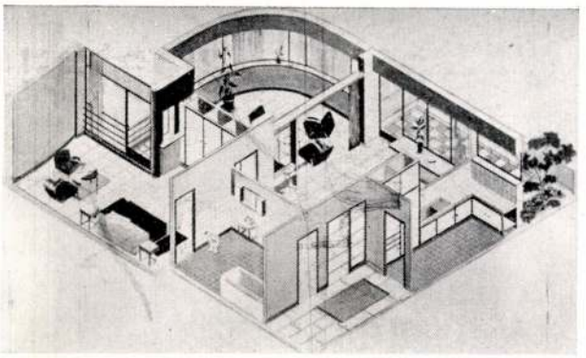

Zártsorú bérház Párizsban, építészek: Jean Ginsberg és François Heep. A saroképület emeletenként négy ötletes alaprajzú lakást mutat, melyekből kettőt távlati képben is bemutatunk. Sok üveg, virág, teraszok, összefolyó tágas szobák (cselédszoba nélkül). Vázas szerkezetű építkezés. (La Technique des Travaux.)

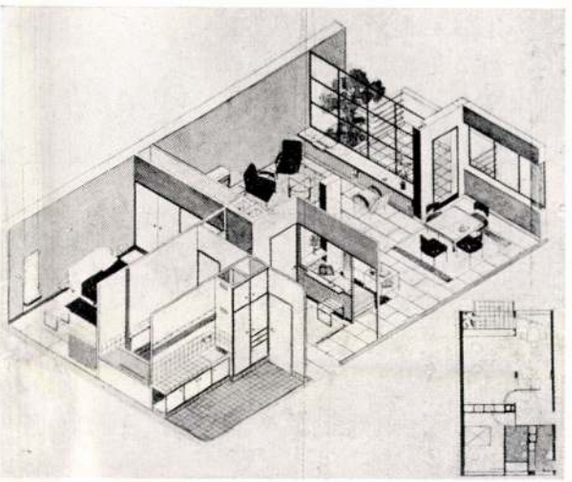

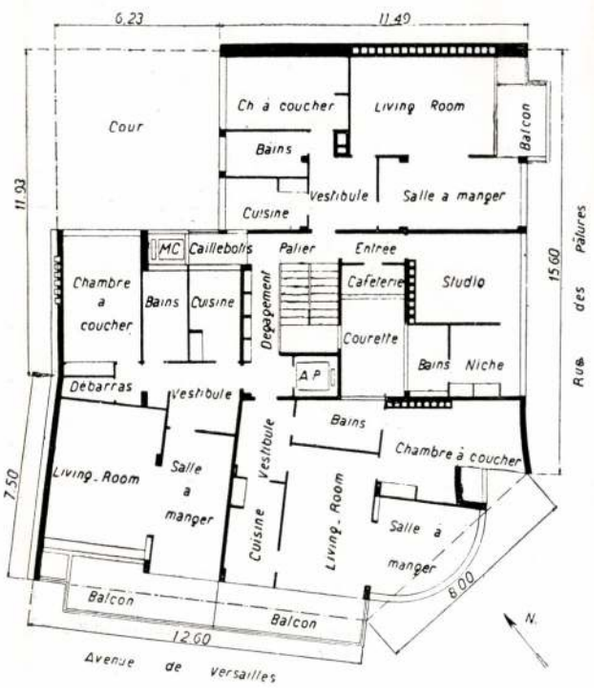

ban még mindig nem azon az úton járunk, amely a jövő nemzedék lakásszükségletének biztosítására és a rendkívül elavult városrészeknek, a közterheket igénybe nem vevő modernizálására helyes és szükséges volna. A legújabb adómentességi rendelet 1870-ben állapítja meg az elavult épületek korhatárát, bár ezrével nyüzsögnek Budapesten azok a halálra ítélt házak, melyek a hetvenes évek után épültek és a mai igényeknek a legkevésbbé sem felelnek meg. Ennek a nagyszabású modernizálásnak azonban legnagyobb akadálya, mint előbb említettem, az egyéni telekparcella rossz formája. Ha egy elavult házat tataroz és modernizál a tulajdonosa, hiába veszi a legjobb tervezőt, nem kaphat jó megoldást, főleg mert csak lényegtelen módosításokról lehet szó, leggyakrabban ház-kozmetikáról. Az ipari termelés gazdaságos, az építőiparra általában ráillik, hogy se nem szociális, se nem gazdaságos. A legutóbbi idők fejlődése révén kezd a helyzet technikailag javulni, de a pár ezer új lakás igen lassan érezteti a hatását akkor, mikor a budapesti lakosság 25% albérlő és 50% egyszobás lakásban lakik. A technikai fejlődés ma az új építési anyagokkal és felszerelésekkel minden tekintetben azt szeretné nyujtani, amit az angol közmondás mond: My house is my castle (polgáribban: Mein Haus

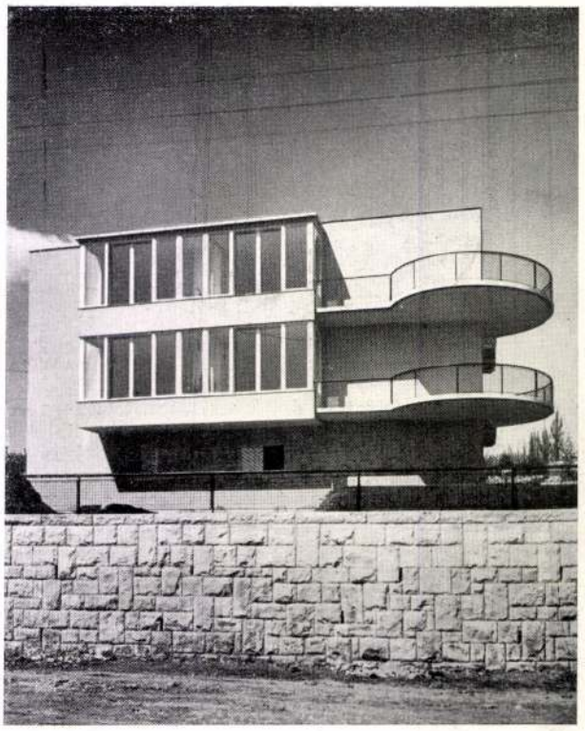

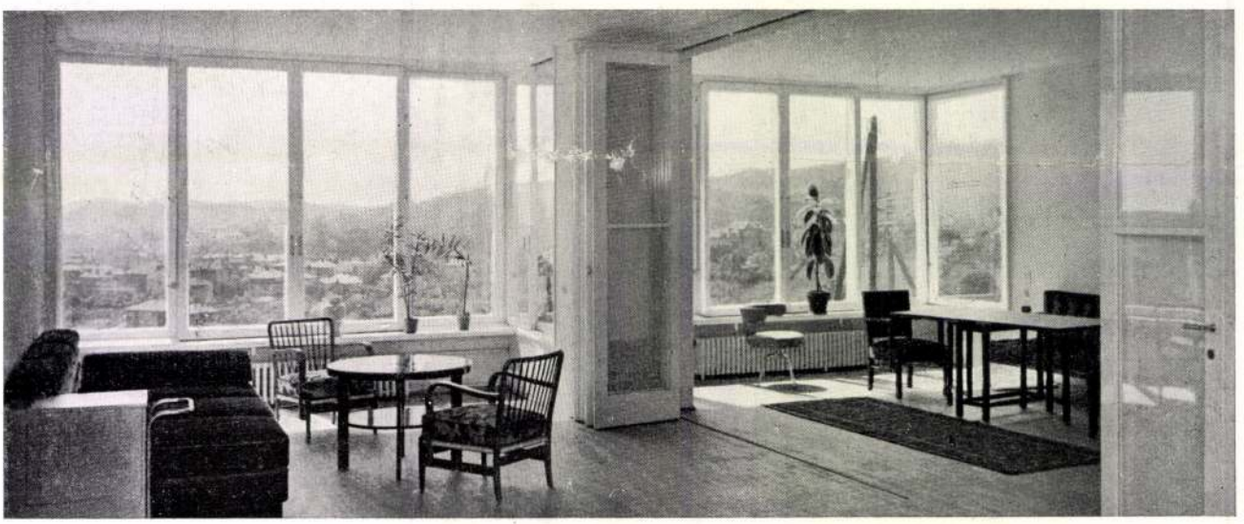

Kozma Lajos: villabérház, Budapest. Emeletenként egy lakás: keleti hálószobák, keleti fürdő, keleti reggeliző terasz. Déli nappali és ebédlő (téli napsütésre), délkeleti nagy lakóterasz. Északi hall és lakóterasz (nyári tartózkodásra). Lépcsőházból külön bejárat a tálalón a konyhába. A 2 déli szoba üvegfelülete mennyezetig ér, alacsony mellvéddel, a táblák között virágablakkal. A 3 társasági szoba egyesíthető nagy teret ad. Építési vállalkozó: Strausz Sándor. Foto: Seidner.

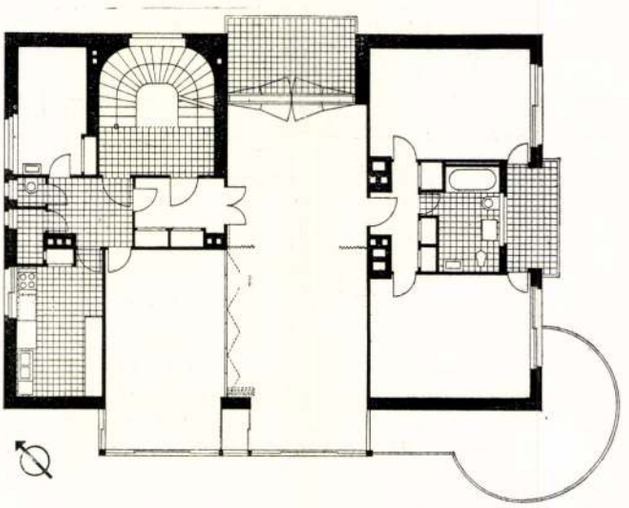

ist mein Nachtkastl). A legújabb bérházakban már találkozunk a szekrényszobával, ami a hálószobát tehermentesíti, a beépített szennyes-szekrénnyel, a beépített jégszekrénnyel. A konyha elrendezése, beosztása, beépített felszerelésekkel való ellátása ma nagyobb tanulmányt igényel, mint azelőtt a ház ékességének, a lépcsőháznak és vesztibülnek kiképzése.

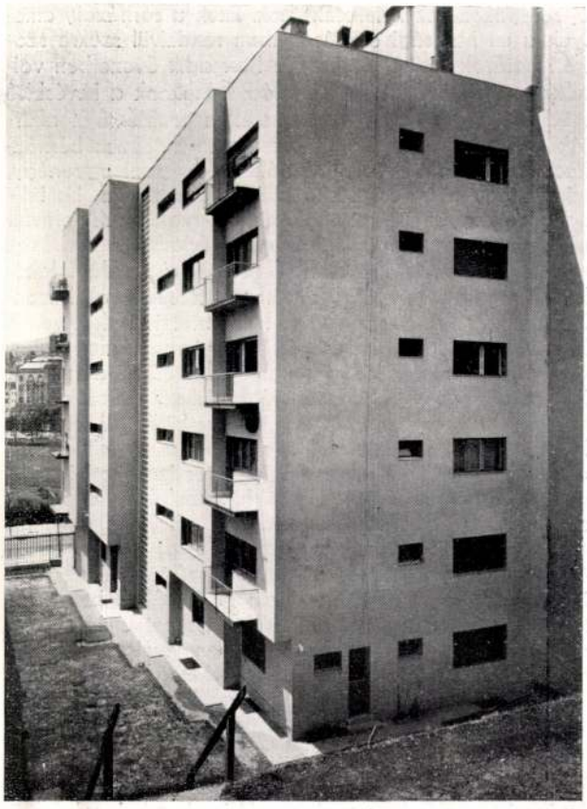

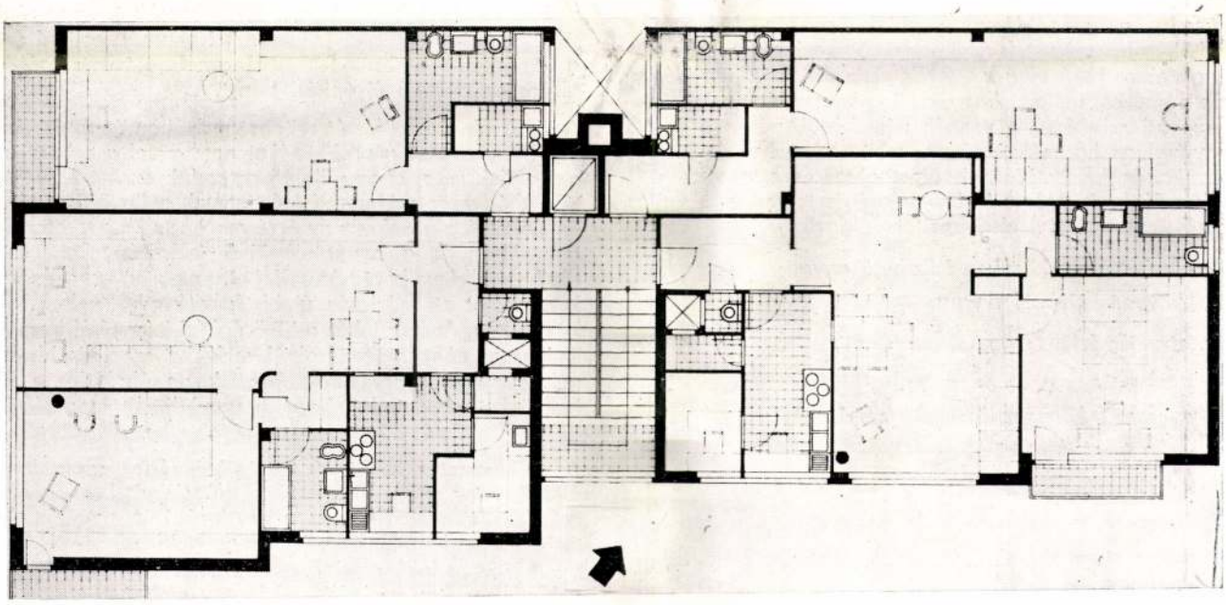

Az új házakban a szociális szempontok kielégítése a jövő érdeme lesz, általában ma a feladat: az alaprajzot minél rugalmasabbra, minél változatosabbra formálni. A mai alaprajzi séma kedvezőtlen és többgyermekes család számára se nem alkalmas, se nem takarékos, még mindíg a régi polgári lakás szoba-beosztásán kérődzik. Ezen az egyénileg rossz telekparcellájú egész kis házakban nehezen lehet változtatni, várnunk kell amikor a régi blokkok újjászületnek, vagy esetleg a periférián

Detre Pál és Major Máté, bérház, Budapest (Foto Filmiroda). Lakószoba és hall egyben, a mélység helyes kihasználásával, emeletenként 4 lakással. Vázas építkezés adta előnyök igen ügyes felhasználásával, elegáns, formalisztikus tendenciáktól mentes homlokzattal. A legjobb budapesti bérházak közül való. Építési vállalkozó: Koch Károly. Acélablakokat készítette: Haas és Somogyi.

Kozma Lajos

új sorépítkezések keletkezhetnek. Ezek a sorházak, amelyek a mi hatósági előírásainkban rendkívül szűkre szabott határok mellett és csak a harmadik övezetben volnának megvalósíthatók, a családi házaknak a kevésbbé módosak számára eddig elérhetetlen problémáját akarják megvalósítani. Öröklakás címén hatalmas bérházkaszárnyák épültek a perifériákon, de pont ugyanúgy, mint ahogy a városi bérházak: légudvarokkal, kis balkonocskákkal, a szokott „háló-ebédlő-szalon-hall" elavult alaprajzi receptjeivel. Holott ez a feladat a sorházak alakjában jobban megoldható volna a családi lakóházak szabadabb alaprajzú tércsoportosításával, házanként cca 300 m² területen a lakókertet is beleértve. A lakósűrűség teljesen a hatóság kezében van, mert a beépítésnek a maximálisan megengedett 20%-a mellett is a telkek sokkal jobban volnának kihasználhatók, mint az ikerházak esetén, nem beszélve a különálló családiházakról. Két megoldásra hívom fel a figyelmet, az egyik a 79. oldalon, ahol a földszintes kerti sorház példáját mutatom be, keleti fekvésű hálószobákkal és fürdőszobával, a másik a 80. oldalon, ahol az emeletes cottage-sorház lakásformája van olcsón, sok terasszal és kis kerttel megoldva, amit ugyanezért a pénzért az öröklakás ilyen függetlenségben és izoláltságban nem tud nyujtani. És ha az öröklakás-irányzat mégis elég sok bérházat tudott fölépíteni, mennyivel több ilyen egészségesebb sorház-lehetőséget lehetne ma a polgárság szerényebb igényű rétegeinek nyujtani azoknak, akik igazán kézzelfogható módon jutnának a kert és a ház birtokába, a többemeletes bérház öröklakás — kollektív — tulajdonával szemben.

Az ipari termelés ha nem is szociális, de mindenek fölött gazdaságos, az áru már kalkulációs terveiben rányomja a megoldásra a gazdaságosság bélyegét. Építőiparunk még a kézműipar cipőiben jár, építészeink nagy része kissé még az „architektura" levegőjében érzik magukat, ahhoz, hogy az ipari termelés racionális tervezési szisztémáját vennék mintaképül, pedig a ház ugyanolyan használati tárgy, mint bármely más ipari termék, és keletkezésénél ugyanolyan szempontok a mérvadóak. A gyár mérnöke bármit is tervez, a következő tízparancsolat elvei szerint dolgozik:

1. olcsó anyag, könnyen fellelhető anyag;
2. könnyen javítható anyag;
3. tetszetős felület;
4. tartósság;
5. egyszerű, könnyen javítható szerkezet;
6. olcsó fenntartási költség;
7. kis férőhelyű szerkezet;
8. egyszerű, tetszetős, síma és anyagszerű formaadás;
9. emberi szempontok (célszerűség, kezelhetőség, tisztántartás);
10. emberi méretek.

Mint látjuk, ezek között sehol sem szerepel a tradició és ha gőzgép tervezése a feladat, nem irányadó James Watt régi gépe már. Viszont házépítésnél még ezelőtt 20 évvel is törvény volt a tradició formai szelleme. Az egyetlen helyes tradició viszont az, hogy a jelenkorban is, mint minden korban a saját módunkon, a saját eszközeinkkel kell élni. A polgári társadalom fejlődésének egyik legnagyobb akadálya, hogy a forradalmárok emlékéből preparátumokat csinál és miközben a polgári ideál mintájává avatja őket, konzervet gyárt az eleven életből.

A mai építész akkor lesz igazán korszerű, ha a tervezésben ugyanazokat a szempontokat fogadja el, amik mérnök kollégájánál oly kitűnően érvényesültek: vagyis a legkisebb igénybevétellel a legnagyobb eredményt elérni! A racionális építkezés nem önkényes dolog, tapasztalat, kísérletek, új anyagok, új szerkezetek kipróbálása, építési módok kieszelése és nagy felelősségérzés kell hozzá.

Új irány van ma keletkezőben, és bár sok azonos gondolat tovább fejlesztése adja a betetőző eredményt, lehet nemzeti árnyalatokról beszélni. Van francia árnyalat, van egy germán, sőt újabban egy angolt is érzünk, az olaszok is kezdenek már felbukkanni, a japánok törekvéseinek is van egy bizonyos fokig egyéni zamata, a svájciakról és svédekről nem is beszélve, sőt újabban egy bizonyos magyar árnyalat is van keletkezőben. Ezek az árnyalatok persze nem a népművészet talajából nőttek ki, mert ez olyan erőltetett beavatkozás volna, mely a kifejlődés természetes és kristályosodó folyamatát teljesen megzavarná. Elégedjünk meg avval, hogy a magyar városi lakók másképp laknak, más alaprajzot kívánnak, mint szomszédaink és ezért más a formája is annak a használati tárgynak, amit itthon bérháznak nevezünk. Lényeges változásról hiába álmodoznak némelyek, a többi korok stílusainál is a nagy egységes összefüggésben árnyalatokat adott egy-egy nemzet (a francia empiretől az orosz empireig is csak árnyalati különbségekről lehet szó). Aki ezt a gondolatmenetet végiggondolja, tisztában lehet avval, hogy milyen mérgezési folyamatot jelentene az a követelmény, mely vagy nemzeti stílusnak kiáltaná ki a népies barokkot, vagy régi stílusokból lepárolt népies elemekkel akarná beoltani ezt a tisztán és világosan technikai, gazdasági és szociális pilléreken nyugvó új építési irányt.

A jövő sok új problémát rejteget magában és az is biztos, hogy ezeket a problémákat nem avval a sebességgel oldjuk meg, ahogy kitűnő agyvelők ezeket felvetették. Ahányszor a Nemzeti Múzeumunk gyönyörű empire homlokzatára nézek, az az érzésem, hogy Magyarország a multban is a nyugatról jövő ízlés-irányokat mindig kissé elkésve kapta és valósította meg, sokszor olyankor, amikor ott már más, újabb formák csirái voltak keletkezőben. Amikor tehát a jövő építési irányairól beszélünk, vagy olyan változásokról, melyeket szociálisabbaknak, gazdaságosabbaknak érezünk, ne ábrándítson ki bennünket az a tudat, hogy a gondolat és megvalósítása időben egymástól esetleg távol eshetnek.

A többemeletes bérházak, a zártsorúak, szabadonállóak, vagy sávos beépítésű sorházak mindnyájan ma egy feladat előtt állanak: a gazdasági és szociális és technikai problémák legteljesebb megoldásain felül, hogyan lehet a lakó egyéni, elkülönített lakhatási igényeit a legteljesebben szolgálni. Akár egy emeletre, akár két emeletre oszlik meg a lakás: a lényeg ez — másrészt a családiházat az ő alaprajzi szabadságával és elasztikusságával bevinni ebbe a nagy organizmusba, mely típust, racionalizálást, olcsóbb előállítást és jobb jövedelmezőséget akar. Egyelőre a rossz telekelosztási viszonyok (keskeny és mély városi parcella) a város belterületén erős határokat szab ennek a vágynak, de jobb gazdasági viszonyok között a kispolgári rétea is hozzájuthat olyan telepítéshez, melyet olcsó eszközökkel kertes sorház keretében meg lehet valósítani.

Kozma Lajos

„Helenium" (Hadersdorf-Weidlingau) munkája. A ház és a régi támfal közötti átmenetet a pergola, a kővel kirakott út és a gazdag szegélyező vegetáció adja.

ORMOS IMRE:

MIÉRT KELL SZAKEMBERREL KÉSZÍTTETNI KERTJEINKET

Szinte magától adódik e kérdésre a legegyszerűbb felelet: azért, mert a kertépítés munkájának minden részletét csak az erre hivatott szakember ismerheti tökéletesen és csak ez a tökéletes hozzáértés biztosíthatja a legjobb eredményt. Mégis azt kell látnunk lépten-nyomon, hogy a ház építése során adódó munkák közül egyiknél sem tévesztik oly gyakran szem elől ezt a világos igazságot, mint éppen a kert létesítésénél.

Pedig a kert iránt érzett szeretet mindenkiben benne él. Az építendő családi ház tulajdonosa előre örül kertjének, boldogan képzel el benne fát, virágot, gyepet, amelyek majd a városban élő embertől oly távol jutott természetet hozzák otthonába; annál csodálatosabb tehát, hogy gyakran még a legdédelgetőbb szeretet mellett sem járnak el a kert megépítése körül a szükséges gonddal. Hozzá nem értő kezek munkája nyomán elmarad az eredmény, a kert inkább csalódást vagy bosszúságot hoz gazdáinak, mint örömet, végül is kedveszegetten felhagy a további kísérletezéssel az egykor lelkes kertbarát. Kertes negyedeink hány házának táján találhatunk bizonyságot az itt elmondottakra, hány korai pusztulásra jutott és sorsára bízott kert látható művészileg is értékes házak méltatlan kerete gyanánt.

A kert eredményes létesítésének első lépéseként be kell látnunk, hogy annak munkái épúgy sok gondot és hozzáértést kívánnak, mint az építkezés egyes más részletei. Sőt ezekkel szemben a kert létesítésének még a dolog természetében rejlő külön nehézsége is van. Míg az építkezés egyéb anyagai változatlanok, azok tetszésszerinti megdolgozására módunk van s az építő munkájának végeztével használatra kész művet adhat át, addig a kert építőanyaga a növény él, szüntelenül változik s ezzel együtt változik a kert képe is. A kert a természet egy kis darabja, a növények létért való elkeseredett küzdelmének színhelye. Anyagunkat itt nem tarthatjuk teljes eredménnyel kézben s ha már a kert létesítésekor nem biztosítottunk minden egyes fának, virágnak fejlődéshez elegendő helyet, a növény elkorcsosulása vagy pusztulása lesz a következmény. A növényeknek helyes elosztása azonban csak azok beható ismerete alapján lehet-

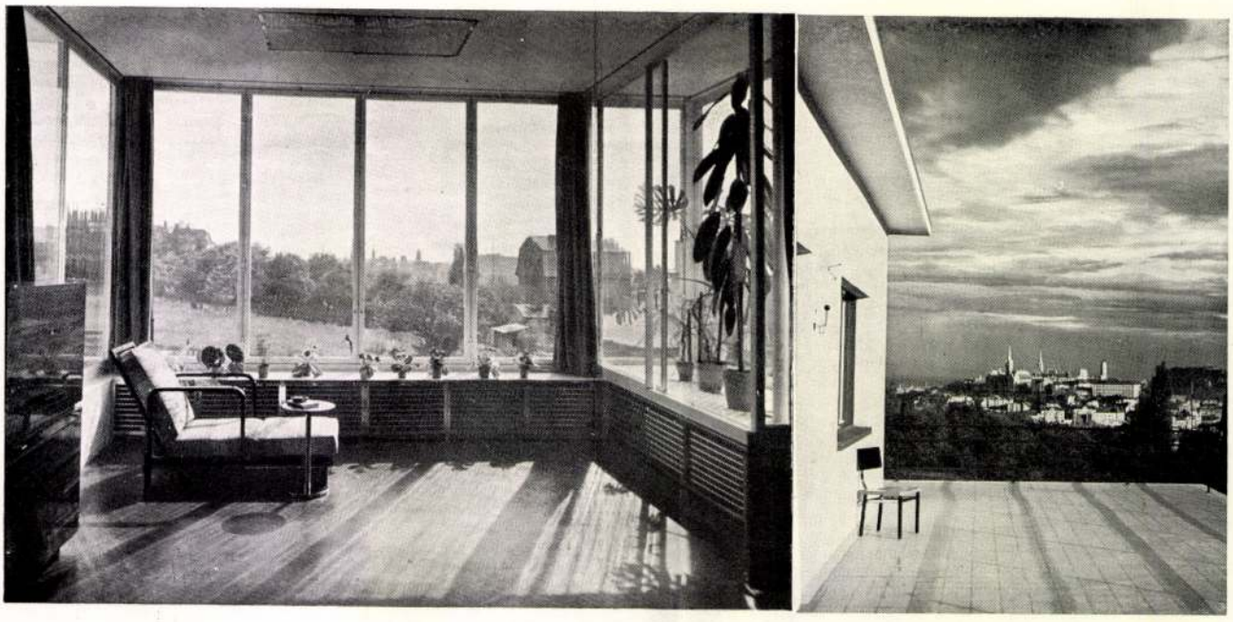

A Ruszti-úti ház nappali szobája virágablakkal. Jobboldalról kilátás ugyanennek a háznak az emeleti teraszáról Budára. A két felvétel ugyanarról a helyről van felvéve, csupán 3.6 m a magassági különbség köztük, ez a kis különbség elég ahhoz, hogy a kilátás teljesen megváltozzék. (Tetőteraszok előnyben.)

ből és mozgásra szánt terekből: árnyékos és napos utakból, lépcsőkből, rézsükből és falakból. Az egész nagy tér-összefüggés, mely a kertben is, a házban is a különböző tér-részeket összetartja, olyan egységes-kertes-házforma megszerkesztését követeli, ahol a hangsúlyos és a hangsúlytalan terek a saját szerepüket is kiélve, olvadnak bele a nagy együttesbe. Minden tér-résszel történik valami ebben az összefüggésben. Az utak vezetnek, a falak, kerítések határolnak, a lépcsők összekötnek, a virágdíszek, ülőhelyek, árnyékos pergolák, vízmedencék, szobrok, valamennyien a tér terjedését meghatározó fix pontok ebben az egységben: az összefüggő térkapcsolatok harmónikus egységében. A feladatok majdnem ugyanazok, mint a lakásban, csupán más anyaggal, kevésbbé mereven, többet hagyva a növénynek és a véletlennek, a virágnak és a napfénynek. Talán csak a térbeli terjedés fővonalát kell az építésznek keményen a kezében tartania, a többi már a kertész ügye, a növény dolga.

Rövid felsorolásban ezek volnának a feladatok és a határok:

1. A tér-hangsúlyozás keretezéssel kezdődik, kerítéssel, mert csak elhatárolással lesz a kert külön organizáció.
2. A kert a ház felé záródik, a kilátás felé kinyilik, a zártság és a nyitottság optikai kapcsolataként. Ha nincsen kilátás, az optikai kapcsolat egy a kert legtávolabbi pontján felállított érdekesebb fa vagy szobor.
3. Az utcai kerítésajtótól egészen a kert legvégső pontjáig húzódó tér-összefüggések láncolatára, a térrészek irány- és forma-kapcsolatának a vonalára van felépítve az egész kertes-ház-probléma.
4. A fény és árnyék itt fokozottabb szerepet játszik mint a háznál, a napos gyep, a napozó terasz, az árnyékos utak, a lugasok, a fény és árnyék helyes adagolásával kapnak valódi plasztikát és hangsúlyt.
5. Minden művészi hatás igazi lényege az a kontrapunktikus feszültség, ami az anyagnál, az aránynál, a formánál, a színértékek harmónizálásánál mindig két ellentétet hoz szoros kapcsolatba: növényt és élettelen követ, üres gyepteret és lombos fákat, kígyózó utakat és zöld gyepszőnyeget, földet és vizet, a konkáv teret és a konvex házat, távoli tájat és a közeli házat. E mögé a poláris feszültségek mögé rejtve ágálnak ennek a kert-színpadnak a szereplői, e szereplők dialógusai dramatizálják a természetet és az épület komor melódiái mellett fölhangzanak a kert könnyebb dallamai, a föld mezei sípjain.
6. A kertnek is a bútorai adnak léptéket és kiterjedést és ember híján is életszagot. Nemcsak a székek, a padok és az asztalok, de a földszagúbb és rusztikusabb földbe-épített lépcsők, virágtartók, lugasok és vízmedencék is.

A megszelidített természetnek ez a kicsiny darabja, ez a lakókert, nem utánzata már a ligetnek és a berkeknek; kell egy kevés geometria, ha mértékkel is, ami az ember nyomait mutatja. A ház erős geometriájával szemben, kemény testszerű megformálásának ellentéteképpen, eleven anyagokból, eleven formákkal épül ki a kert: átmenetként a ház és a természet között. A kert élete tulajdonképpen akkor kezdődik, ha az építész és a kertész már kitették a lábukat. Az ember ősi ösztönének és a soha ki nem élhető gyermekkori vágyának a kielégítésére: földben turkálni, homokban játszani, ültetgetni, gondozgatni, — erre való a kertecske, életünknek ez az elrejtett játszótere. A kertnél a ház folytatásánál a tér-ritmust az építész adja meg, a növénykosztumöt a kertész ülteti, de az egész kertnek a tartalmát, a növények nevelését, az egész kitervezés beteljesedését: a vele élést, maga a lakó végzi.

KOZMA LAJOS.

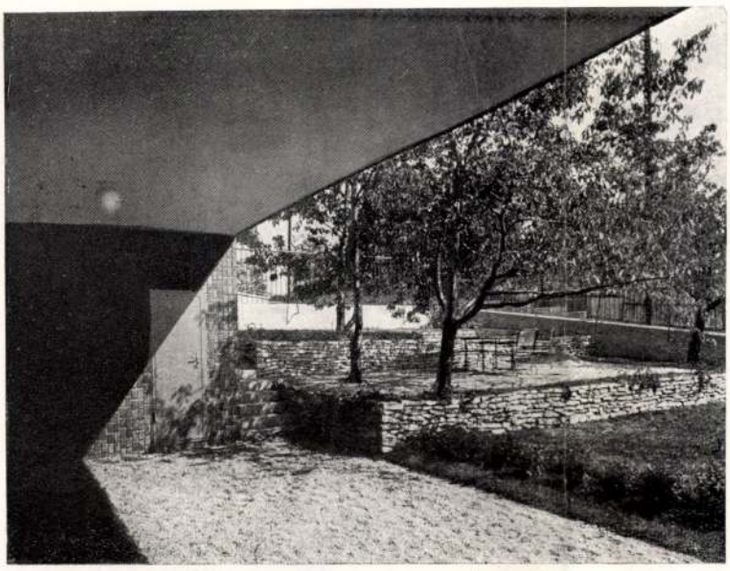

A Ruszti-úti ház alacsonyföldszinti terasza és lakóterasza. Legalsó kép az Orsó-utca 27. számú ház lakóterasza.

Ezek a kerttér-részek különböző csoportosításokra, kapcsolatokra és ritmusokra csábítanak, az egész probléma gerincét képező főritmusnak a mellékmotívumait képezve. Ahogy a lakás ajtókkal, ablakokkal, bútorokkal és képekkel kap léptéket, használhatóságot, színt és hangulatot, úgy a kert kerítéssel, bokrokkal, fákkal, virágokkal, gyeppel, utakkal, lépcsőkkel, vízmedencékkel, kerti-bútorokkal lesz igazán lakókert. Ha a ház helyét már a telken eldöntöttük és előttünk áll tisztán az összefüggő tércsoportok akcióvonala, ha a fentmaradó teret már a házhoz lemértük és a szabályrendelet-okozta felesleges térpocsékoláson túltettük magunkat, kezdődhetik a belemélyedés a kert formai kialakításába. A merev és élettelen anyagokhoz szokott tervező talán megilletődéssel nyul fűhöz-fához, és igyekszik egyenes vonalakkal alátámasztani azt, amit eddig a természetben, emberi befolyás nélkül „tervezetlenül" szeretett elképzelni. Az építész és vele a probléma ügye azonban elsősorban ott dől el, ahol és ahogy az épület a talajba engedi le gyökereit. A talaj minden kis rendellenessége, lejtése, emelkedése, egy érdekes fa, domb vagy vízpart, már alkalmas arra, hogy az épület szerves beépítését a talajba elősegítsék. De soha sem szabad elfelejteni, hogy az épület nem színpadi dekoráció, nem egy nézetre való hatásra születik: az épület körüljárható test és ezért a talajjal való kapcsolásnál ezt a tényt erősen kell hangsúlyozni. A telket határoló kerítés azonban az elválasztásnak nemcsak belső funkcióját érezteti, hanem egyúttal az utcának is elhatároló oldala. Pesti utcákon — érthető okokból — a hatóság nem engedi meg az át nem látható kőkerítést, pedig az utca zárt térhatását tekintve, ez volt térbelileg a legmegnyugtatóbb megoldás. Lejtős talajnál minden gondolkozás nélkül általában lépcsőzetesen igyekeznek a ferde kerítést „építészetivé" tenni, pedig éppen evvel a lépcsőzetes és elég komplikált vonallal rontják el a kerítés formáját és a neutrális nyugodt személytelen vasrács helyett evvel a túlhangsúlyozott formával adnak a háznak erős konkurenciát.

Az egyes példákról újból visszatérve az elvi területre, tisztáznunk kell a kert térhatásának rúgóit és szemügyre kell vennünk azokat az elemeket, amikből a konkrét feladat összeépül. A kert kétféle tér-részekből áll, pihenőterekből: nagy gyepfelületekből, lugasokból, kilátóhely-

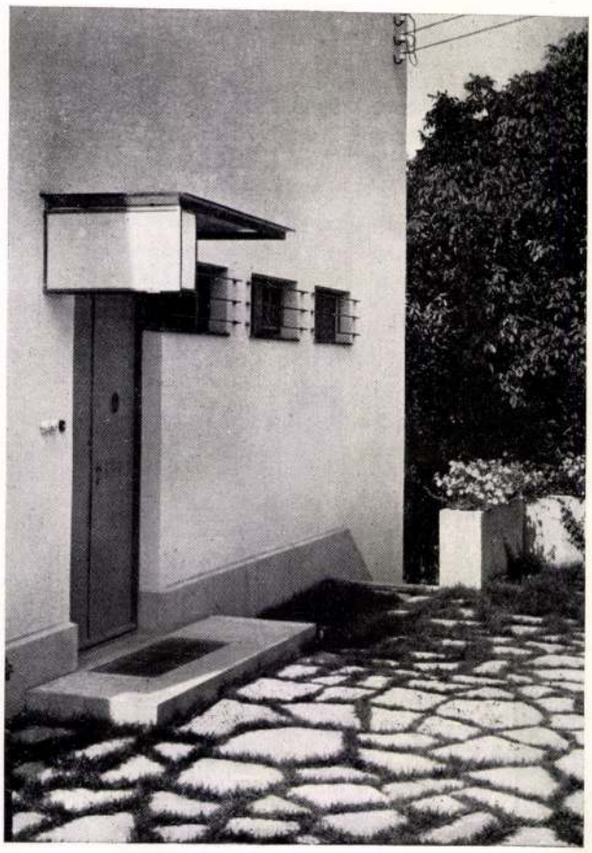

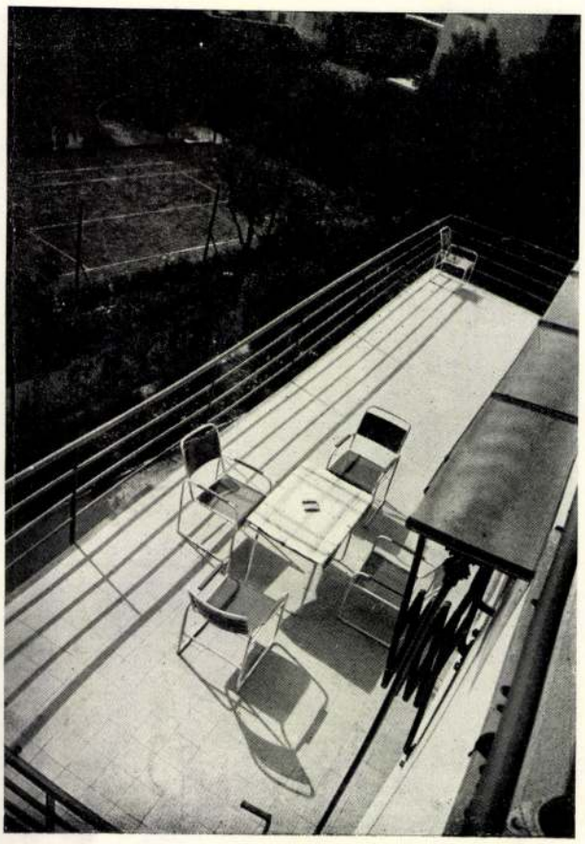

Hermann Ottó-úti ház (Perspektiva 1. szám 4. oldal). Baloldalon a kővel kirakott utcára néző terecske részlete az erősen hangsúlyozott házbejárattal. Jobboldalon az ugyanennek a háznak a déli oldalán elhelyezett nagy lebegőterasz, melyből a távoli kertekbe és a messzi svábhegyi dombokra esik szép kilátás.

vények nélkül hagyni. Ez a terecske: pihenő a ház és az utca között, mondhatnám a ház előszobája, melyet a hangsúlyozott bejárat, mint ennek a térnek egyetlen motivuma ural (27. oldal).

A ház térrendszerének középpontja a lakószoba, ezt a lakószobát evvel a kis előudvarral az előszoba, ez a hangsúlytalan tér köti össze. A lakószobát viszont a kerttel, a magyar paraszthház tornácából kialakult zárt terasz, az évszakok legnagyobb részében levegős, kellemes ülőhely kapcsolja össze. A földhöz símuló kis földszíntes háznál a nyitott ajtókon elénk tárul a kert, mintegy kitágítván magát a lakószobát is (21. oldal). Ha ez a lakószoba a talaj erős emelkedése folytán magasabbra kerül a kertnél, úgy olyan lépcsőről kell gondoskodnunk, mely mintegy a földbe gyökeredző, alulról súlyos, felülről lebegő formájánál fogva belekapcsolja ezt a teraszt magába a kertbe. Lejtős talaj esetén legokosabb ezt a lépcsőt, még mielőtt leér a kertbe, egy kis közbeeső teraszos pihenőre vezetni, mintegy magát a talajt középúton a föld és a ház közé vinni (24. és 26. oldal). Ennek a lépcsőnek a folytatása a teraszos lakótornác, mely a lakószoba egyik falát teljesen elfoglaló üvegajtóval kapcsolódik a házhoz, mintegy a belső teret folytatva ebbe a félig nyitott térbe. A körülbelül 25—30 négyzetméteres lakóteraszt alacsony korlát választja el a kerttől, szabad kilátást nyujtva a messze városra. Ugyanez a kilátás (29. oldal), de a háznak egy emelettel magasabban fekvő lakóteraszáról felvéve, mutatja a kapcsolatot a ház és a kerten kívüli távoli környezet között. Egy másik ház tornáca két lépcsővel kapcsolódik a kertbe és egy kőlapokkal kirakott pihenőben folytatódik, melyet egyik oldalon az ereszkedő talajhoz lépcsők kapcsolnak. A tornác formája, virágokkal való kombinációja, a lépcsők száma, a talaj horizontális voltához alkalmazkodó korlát: mind a ház e hangsúlyozott főmotvumának a kerthez való viszonyát szolgálják (28. oldal alsó). Az előző teraszos házról készült modell és kertalaprajz a ház összes kapcsolódó tér-elemeit szemünk elé tárja. Az utcával összefüggő előudvart, mely erősen hangsúlyozza a belépési síkot. A földszinti lakótornácot, melyről lépcső vezet a kertbe. Az emelet síkján elterülő hálószobák teraszát és legalul a kert nívóján a kerti teraszt, melyek mind a talajba való direkt és indirekt kapcsolatot szolgálják (28. oldal alsó ábra). Kis telek esetén főleg, ha az épület a telek kurtább irányában fekszik, leginkább ha a talaj a kilátás irányában esik, a lakóterasz mint lebegő-terasz illeszkedjék a lakószobához, a környező kertekbe és a messze tájba való bepillantással adva meg azt a tágasságot, levegősséget, ami a földre épített terasz esetén ennél a példánál föltétlenül kedvezőtlenebb megoldást nyujtott volna.

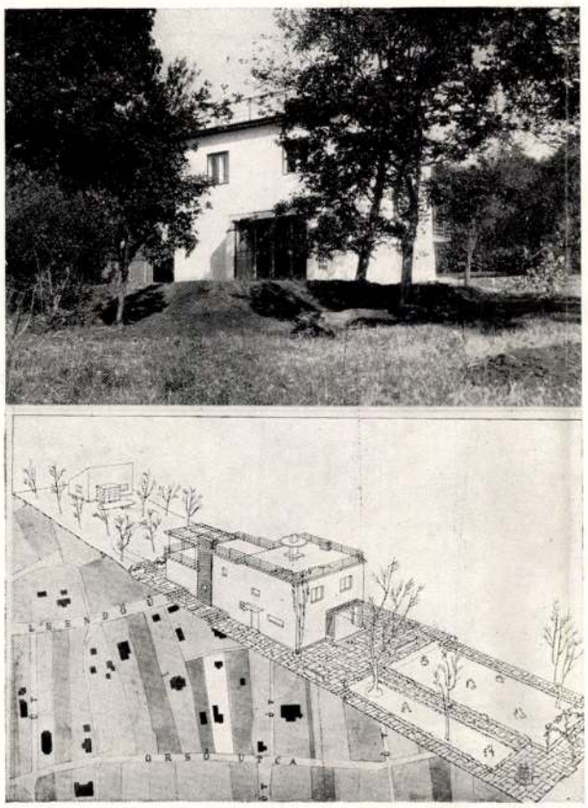

Baloldalon az Orsó-utca 5. szám alatti kis ház (1930). Hosszúkás parcella, amely egy délre ereszkedő lejtőn fekszik. A ház körülbelül a telek felében van elhelyezve, hátul a kis kertész-lakás. A kert alsó fele geometrikus (14. ábra), felső fele szabad kert (16. ábra).
Jobboldalon a Ruszti-úti ház tornáca, talajból kiinduló, erősen lehorganyozott lépcsővel, lebegő teraszokkal. A lépcső jobboldali fala kontexbetonból, virágtartónak kiképzett felső résszel, ennek a kontexfalnak túloldalán van a kővel kirakott terecske, mely a házat az utcával összeköti.

rolják, egy oldalon hagyva csak a teret szabadon és ez az az oldal, amelyet a ház zár le. A kert a ház felé — a ház a kert felé fordul, egymásra találva, egyik a másikba kapcsolódik. És ami keletkezik: igazi térösszefüggés egyszerű eszközökkel, imitt-amott kevés virággal, a kert egyik végében szobor, mely kilátás híján az irányt-szabó-blickfang és közben a túloldalon egy érdekesebb fa, mely a sorból kiválva hangsúlyozza a tér mélységbeli kiterjedését. Ez már egy darab megszelidített-természet, ember és táj együttes munkája, a kertes-ház igazi kertformája.

Hogy az új kert leegyszerűsítési folyamatát és a ház problémáival való tudatos összefüggést kiérezzük, emellé a három kertalaprajz mellé három elmúlt korszaknak a ház-elhelyezési-receptjét és kertalaprajzát tettem. A 25. oldal 17. ábrája a klasszicizmus villáját mutatja, amely gyakran az égtájakra való tekintet nélkül is, de állandóan a telek tengelyében helyeződött el, erősen hangsúlyozva a geometriát, az axiálitást, még az egyes különálló virágágy-formákban is. A 18. ábra a nyolcvanas évek szecessziós-naturalista kertjét mutatja, a festőien elhelyezett zeg-zugos kastéllyal és az idomított és imitált „természettel". Furcsán görbített, valódi tájkertész-tervezte utak kanyarognak össze-vissza, különböző fajta fák álldogálnak minden szempont nélkül, mintha a kertész mintakollekcióját akarnák bemutatni. Kis miniatür tavacska, tavacskán hidacska, jobbrabalra tarka virágágyak és szeszélyes szabálytalanságok után a kert végén a végcél: a filagória (nem tévesztendő össze az allegóriával). A 19. ábra az agyontervezett évelő-kertnek és a festői formájú angol családi-háznak nagy részletmunkát igénylő ötvözetét tárja elénk. A kertnek a jobb oldala van kihangsúlyozva, a nagy lakószoba tengelyébe eső hosszú vízcsatornával, lépcsőkkel és szoborral garnírozott célpontban végződve. Sok kő, kövek között gyep és virág, jobbról és balról lépcsőzetesen emelkedő virágteraszocskák zárják le ezt a túlkomponált virágteátrumot.

Kijelölve a kert-típusok között a kis lakókert számára elképzelhető fejlődési lehetőségeket, érdemes volna pár szóval az építész tervező-munkáját foglalkoztató formálási szempontokat közelebbről is szemügyre venni. Említettem azt a problémagerincet képező térsorozat-összefüggést, mely az utcánál kezdődik és a kilátással záródik. A ház és az utca kapcsolatát szolgálja a ház előtt elterülő kikövezett terecske, melyet legokosabb nö-

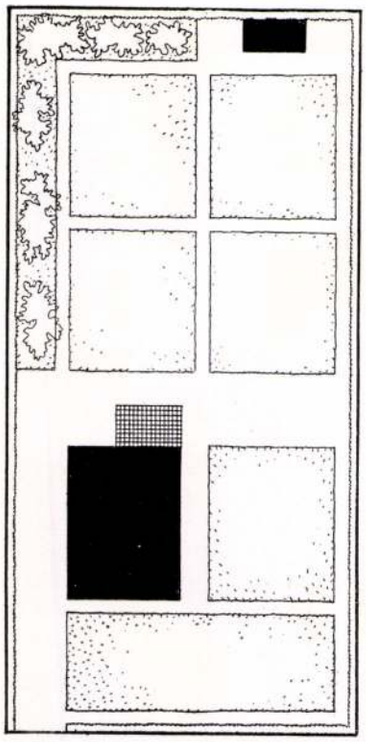

14

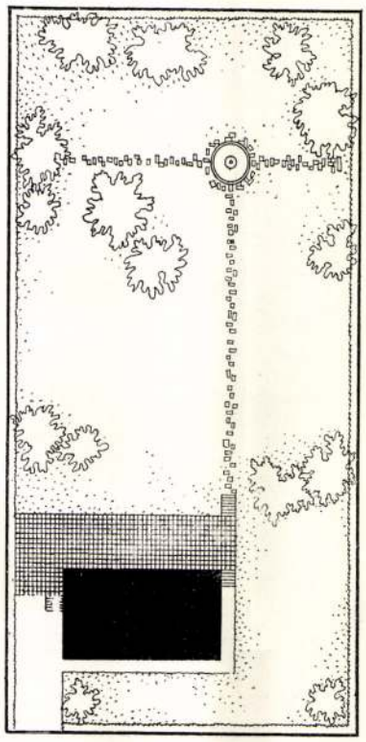

15

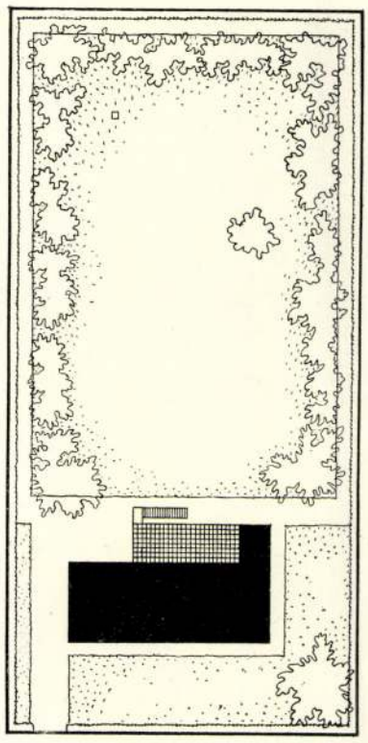

16

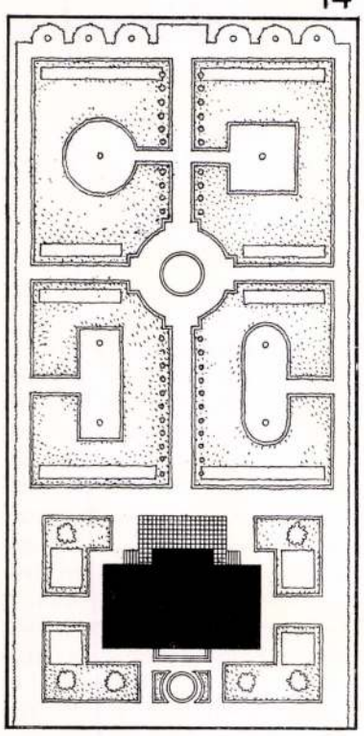

17

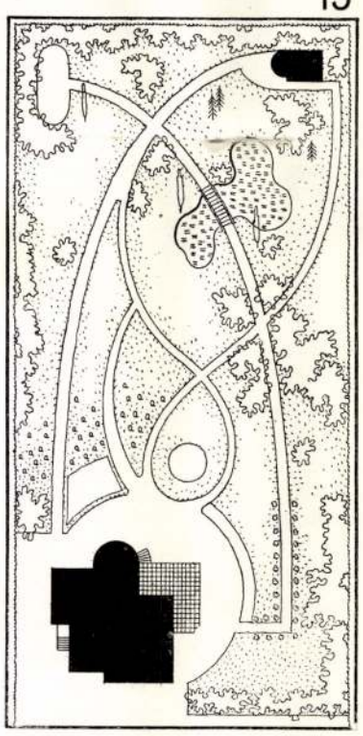

18

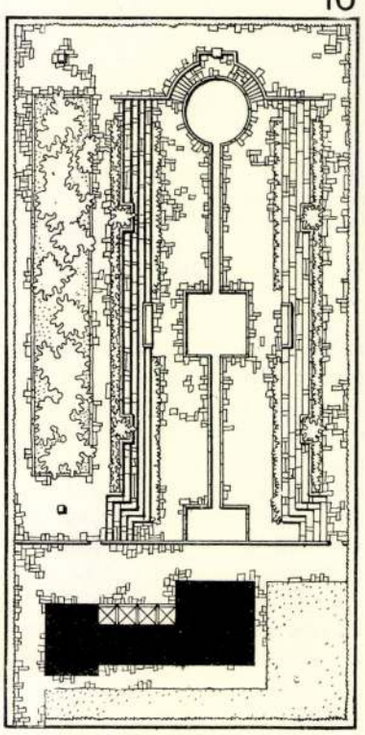

19

Hat kert alaprajza: 14. A mai átlagos kert a régi geometrikus kert leegyszerűsített polgári utóda, túlsok úttal és tagozással, némi térhatással. 15. A szabálytalan elhelyezésű fák, nagy gyepfelületen, teljesen utak nélkül, csupán tipegőkkel, az előbbi kert ellentéteképpen adják a „naturalista" kertet minden térhatás nélkül. 16. Erős térhatásra épített jó kert, a jövő kertje, sok gyeppel, kevés, de jól helhelyezett úttal. 17. Túltervezett régies angol geometrikus kert, túlhangsúlyozott osztásokkal, kisebb telken csak lépték-hibával valósítható meg. 18. A szabálytalan szecessziós kert, ahogy a jugendstílus korában „természet"-esen imitálták a természetet, „angolkert"-szerűen csak igen nagy telken valósítható meg. 19. A mai angol évelő-kert erős architektonikus hangsúlyozással, vízmedencével, teraszos virágágyakkal, túlhajtott geometrizálással. A felső három kert léptéke 1:500, az alsó háromé 1:1000.

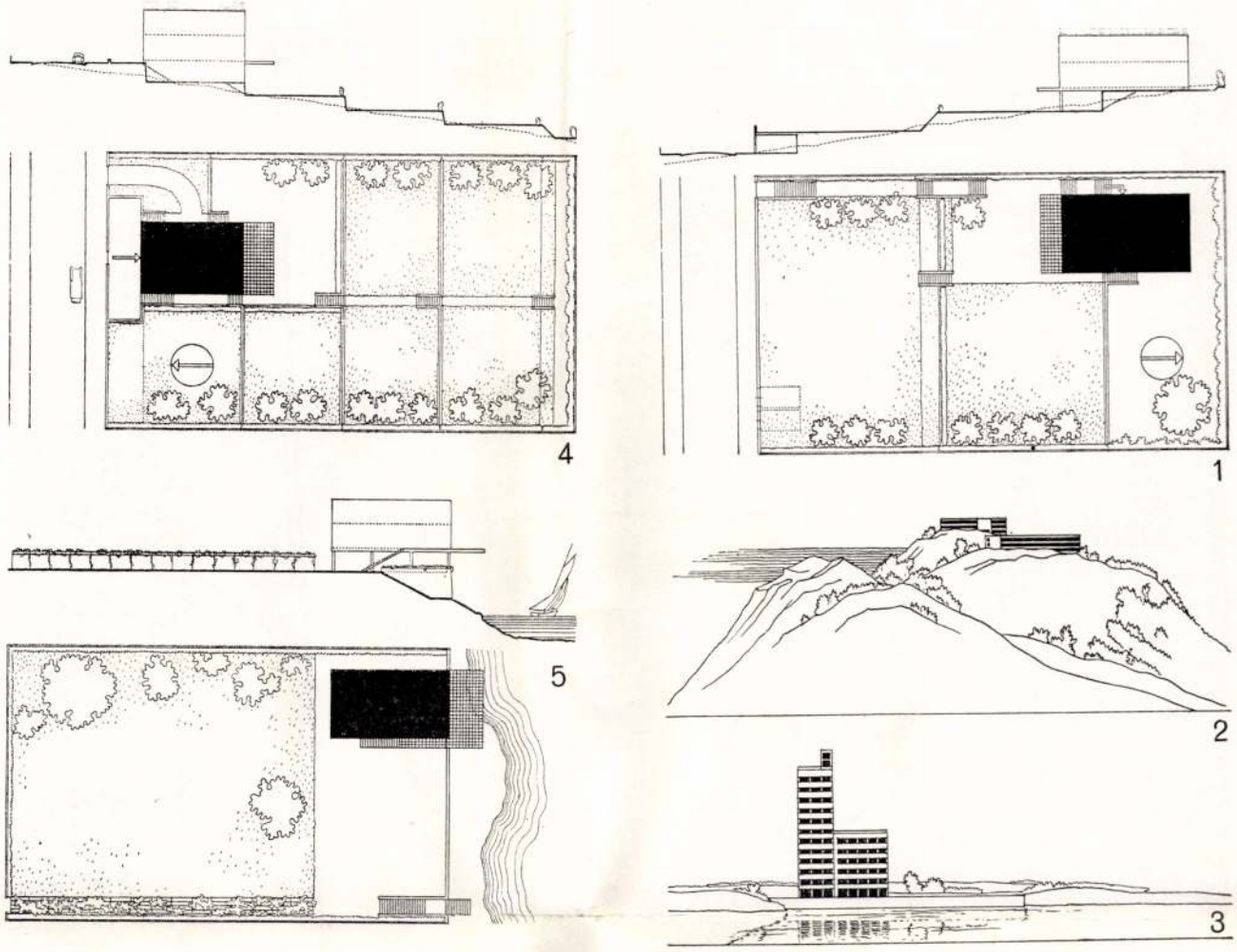

Épület és talajkapcsolatok: 1. A telek az utcához képest emelkedik, a kert három nagyobb teraszból áll, a garage az utcai kőfalba került. A ház a legfelső két terasz közé ékelődik, mintegy belekapcsolódik evvel a talajba. 4. Ugyanaz a feladat lejtős talaj esetén, a ház az utcával egy kikövezett terecskével kapcsolódik, mely cour d'honneur-szerűen a háznak mintegy előtere, ez az előtér kapcsolja a házat a talajhoz. 5. A ház a vízparton a telek végében épített magas kőfalra épül és lakóteraszával ráhajol a vízre. Itt a kapcsolódás ezen a kőfalon át történik. 2. Ház (szálloda vagy szanatórium) elhelyezése a hegyen. 3. Ugyanannak az épületnek az elhelyezése a vízparton. Mindkét esetben az épület kontrapunktikusan illeszkedik bele a tájba.

biztosítja. Akkor amikor a talaj emelkedő vagy lejtős, az orientáció elvének teljes érvényesülésén túl a ferde talaj teraszos átalakításával kapcsoljuk a főleg vízszintes és függőleges síkokban élő házat a földdel. Bár a kert teraszokra osztva talán az egyszerűségéből veszít és ennélfogva csak úgy tud kibontakozni, ha ilyenkor kissé nagyobb területet kap, de ez a hátrány kárpótol bennünket a teraszos kert sajátságos szépségével, a jobb kilátással és az épületnek erősen a talajhoz kapcsolt (bodenständig) mivoltával (22. old. 4., 5. ábra). A ház elhelyezésének a tisztán éghajlati orientációjától csak akkor térünk el, ha a talajnak tájképileg is van valami különös érdekesebb pontja, facsoport, fal, víz, utcatörés vagy más teleksajátság. Ha víz melletti a telek, úgy feltétlenül a partra kell építeni, mert ez a legérdekesebb pontja a teleknek és ki kell aknázni a víz fölé hajló lakóterasz, a függőlegesen megépített partfal szépségét, ahonnan virágok és növények hajolnak rá a vízre és amelyekről kis lépcső vezet le a napozó fekvőhelyhez, mely föld hiányában lehet egy úszó tutaj is (22. old. 5. ábra). A talajnak a determináltsága az, ami az épület elhelyezését véglegesen befolyásolja, ez ad az épületnek karaktert és a kertes háznak olyan szépséget, melyet a természettel való összeolvadásnak, a környezettel való harmónikus megformálásnak érezünk. Ha dombra, hegyre építünk, eszünk ágába se jusson, hogy a természet vertikalizmusával konkuráljunk, ide nagy vízszintes, elnyúló épület-tömegek kellenek, viszont vízparton inkább hat a magas épület, mely a víz és a part horizontalitásának a kontrapunktja, sőt,

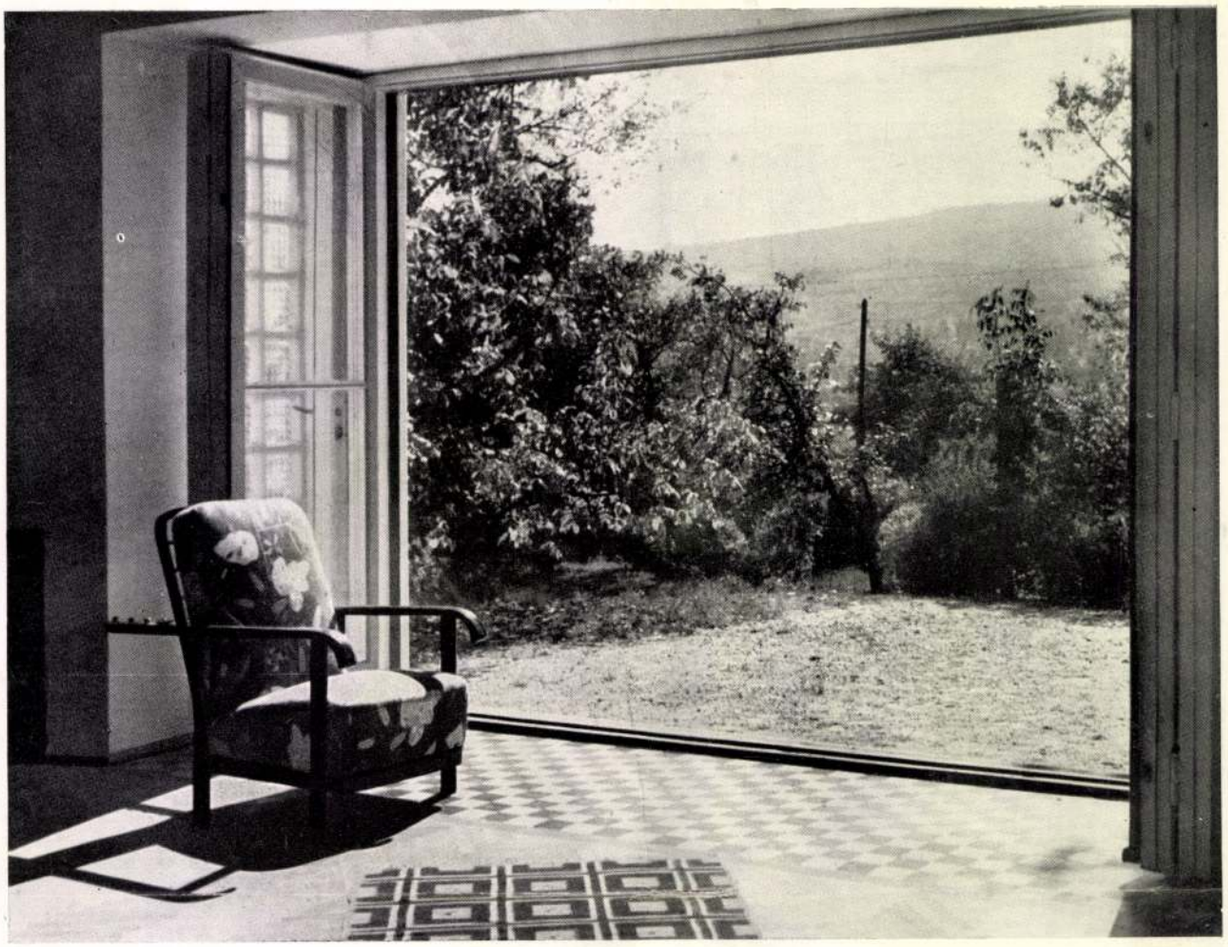

A LAKÓKERT TÉRPROBLÉMÁJA

AHOGY EGY ÉPÍTÉSZ LÁTJA

A sokféle kert közül itt egyelőre a lakókertről lesz szó. Erről is az építésznek a látószögéből nézve, tisztára a megformálás szempontjából. Minden kert elsősorban térprobléma. Az erdők mélyén fekvő tisztás: körülhatárolt térség, ez az őskert. A körülhatárolás problémája van olyan fontos, mint magáé a kerté. De ahogy a lakásnál a zártság az utca felé egyúttal kinyitottság is a kert felé, úgy a kert körülhatárolása is, ami nélkül benne intim élet el sem képzelhető, — egyúttal kinyitottság is: a kilátás felé. A ház nagy nyílásaival, teraszával, tornácával kinyilik a kert felé, lépcsőjével kapcsolódik a kerthez: magához a talajhoz. És ahogy a ház a határoló falak nélkül nem lakóhely, úgy a kert kerítés nélkül sem lakó-kert. (Nem érdektelen, hogy a magyar nyelv ezt a két szót egy és ugyanazon gyökből származtatja le: kert, kerítés.)

A kertes-háznál a kert és a ház összefüggő térkapcsolatokat teremt, ezek: a kert és a ház, az utca és a ház viszonya, végül a táj és a ház összefüggése. Elsősorban ennek a három kapcsolatnak a szempontjai azok, amik a ház helyhez-kötöttségét meghatározzák. A helyes telekosztást feltételezve, a telek parcelláját adottságnak tekintve, az égtájak azok, amik elsősorban kijelölik, hová és hogyan helyezendő el a telken a ház. Általában véve a mi éghajlatunk szerint a kelet-délkelet a lakószobák számára a legkedvezőbb égtáj, tehát a ház elhelyezésénél az a cél, hogy ebben a napos irányban forduljon a lakószoba és a hálószoba a kert felé. A 23. oldal ábrái (6—13) a ház helyes orientációját mutatják: lakószoba, hálók és tornác mindig a kert felé és ugyanakkor heliothermikus tengelye éghajlatunk felé fordulnak. Az épületeknek ez az elhelyezése, egy északdéli vagy keletnyugati utcát feltételezve, a szembenfekvő házsorok között az utcánál jóval nagyobb légteret eredményez, ennélfogva az átlátást és a levegős-kertes-beépítésnek a városi utcával ellentétes módját is

Perspektíva 1935. ápr. zám-

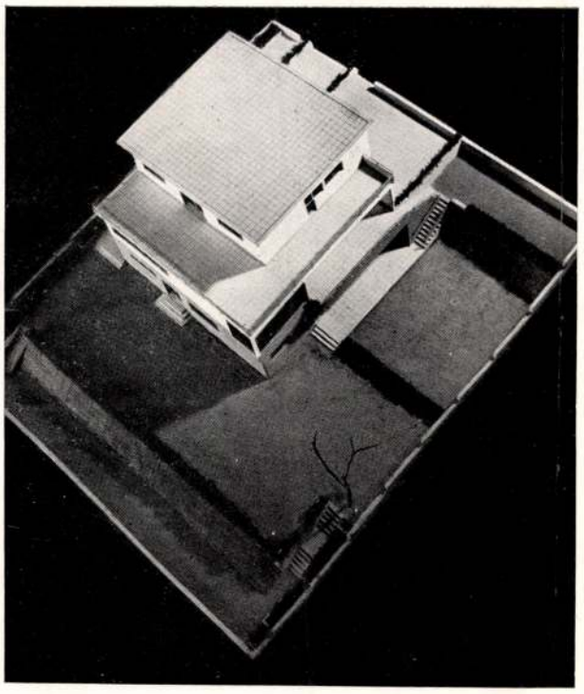

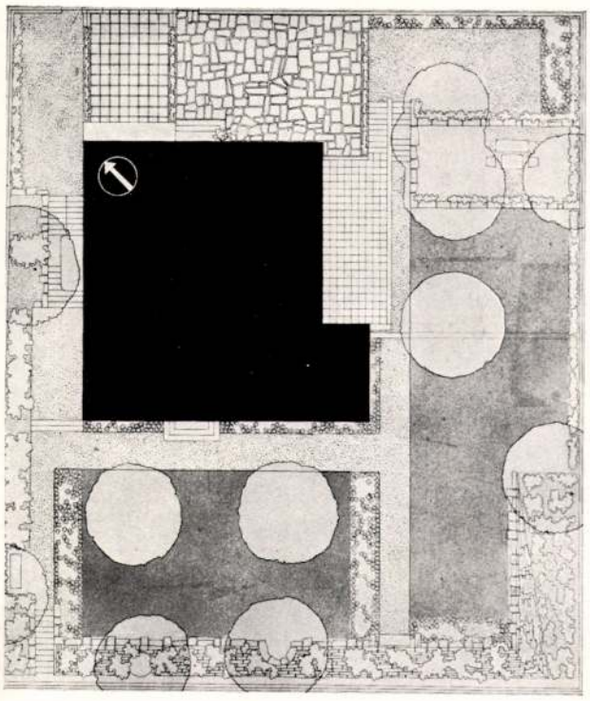

A Ruszti-úti családiház távlati képe és kertalaprajza (1:500). A talaj erősen esik délnyugat felé, a bejárat előtt kikövezett terecske kapcsolja a házat az utcához, viszont az emeleti, magasföldszinti és alacsonyföldszinti lakóteraszok, melyek mind délkeletre nézve, erősen hangsúlyozott síkjaikkal, horizontális képet adnak az épületnek, a talajon is ismétlődő teraszokhoz kapcsolódnak. A kert főleg nagyobb gyepterületekből áll, a fák alatt pihenőhellyel, a szomszéd felé kőkerttel, a lakóterasz közelében alacsony kőfalakkal tagozott teraszos kerti ülőhellyel. A kertet kivitelezte: Beke Erzsébet.

itt maga a tükrözés is segít az épületet magasabbnak mutatni, maga a környezet emeli és szolgálja ezt a hangsúlyt (22. oldal 2., 3. ábra).

A kertes-ház, a mai polgári házorganizáció legtökéletesebb formája, a kertben való tartózkodásért épül és a normális parcellákat alapul véve (300—600 □ öl), a ház és a kert közötti kapcsolatban a kertet is mint a kertes-ház legnagyobb helyiségét képzeli el (nyitott tér). A családi ház igazi mesterei azok voltak mindig, akik építész-poéták módjára formálták meg ezt a vasbetonból, téglából, kőből, fából, üvegből és növényekből álló harmónikus egységet, amit egyszóval kertes-háznak hívunk és éreztetni tudták, hogy az utcától kezdve egész a kerti kilátóig állandó a kapcsolat az egyes térformák között. Ez a tér-sorozat: utca, előudvar, előszoba, lakószoba, lakóterasz, kert, távoli táj, egy folyton növekvő tér-összefüggéssel gazdagítja a feladatot. Folytonos fokozás áll elő, folyton nagyobb terek tárulnak elénk és az utolsó élményünk a kilátás: kicsendülés a távolba. Azoknál a kerteknél, ahol a kilátás hiányzik és ilyen távoli táj-kapcsolat nem képzelhető el, magában a kertben kell gondoskodnunk olyan pontról, mely ennek az irányfejlesztésnek és térsorozatnak a lezáró pontja lehet. Általában véve ez az az alapgondolat, mely az épület és a talaj viszonyát determinálván, a kertes-ház két elemének: a talajnak és a háznak a szerves kapcsolását leginkább érzékelteti, ezen épül fel az építész megformáló elgondolása.

A sokféle korszerű kert-megoldást ma háromféle típusra tudjuk visszavezetni. Az egyik (25. oldal 14. ábra) a régi geometrikus kert leegyszerűsített utóda, egyszerű gyep-négyszögekkel, kevés virággal, esetleg a szél irányában elhelyezett facsoportokkal. Főhibája, hogy sok benne az út és kavicsfelület, és minden egyszerűsége mellett is aránylag agyontagozott, ami csupán a fentmaradó és általában nem túlnagy szabad terület hátrányára történhetik. Gyakorlati megoldás újabban az előző kertforma ellenlábasaként a szabálytalan naturalista kert, a vad-természet kerítése közé szorított mintadarabja (25. oldal 15. ábra). Azt a nagy változatosságot és valódi léptéket, amit az erdő vagy a nagykiterjedésű angol-kertek nyújtanak, nem lehet ilyen kis területen a természetesség látszatával érzékeltetni. Ahogy az előbbi példánál, úgy itt is léptékhiba van, csupán fordított arányban. E két példának az előnyeiből alakult ki az a kert, amit a normális polgári parcellán a jövő kertjének érzek (25. oldal 16. ábra). Ebben is megvan a természet egyszerűsége és megvan a tervező ember geometrizáló hajlama is. Itt is van sok gyep, de utak is vannak és ezek az utak kedves, árnyékos, pihentető utak. A nagy gyepterületet köröskörül lombos fák hatá-

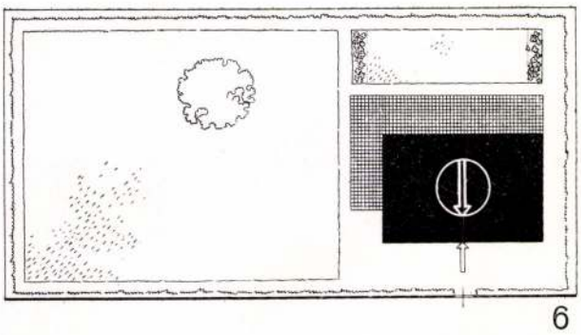

6

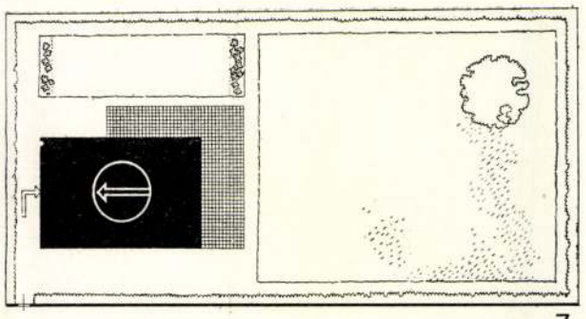

7

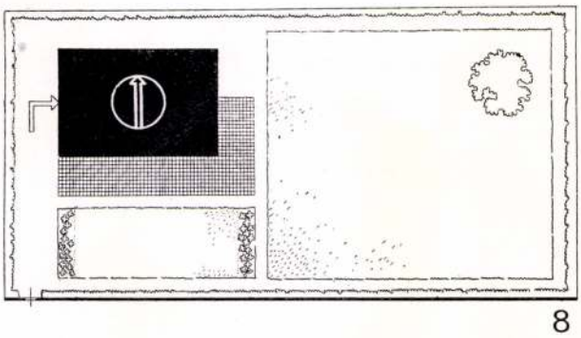

8

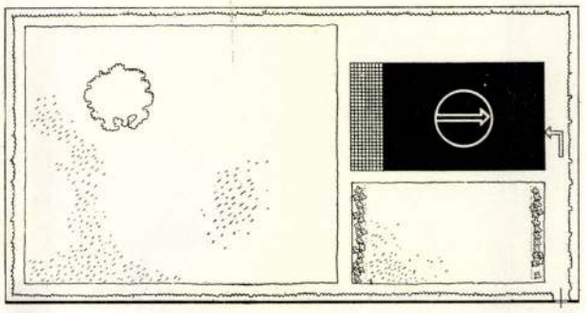

9

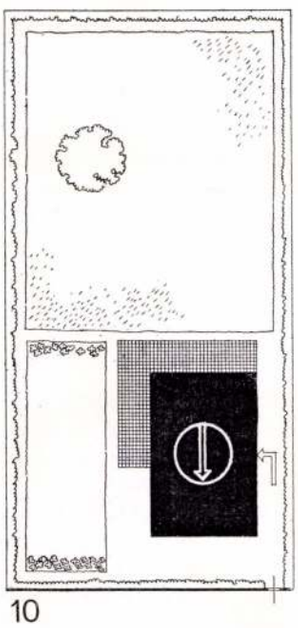

10

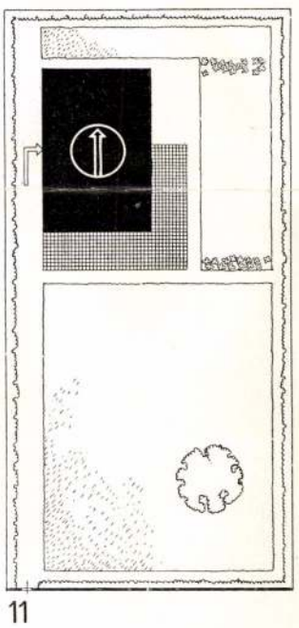

11

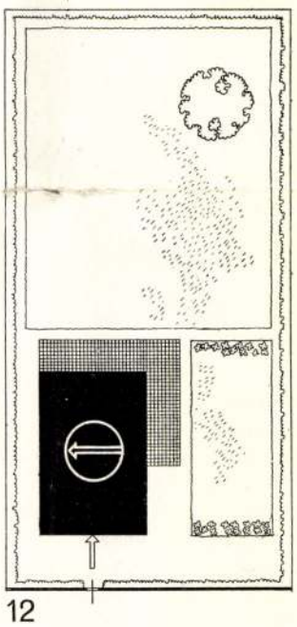

12

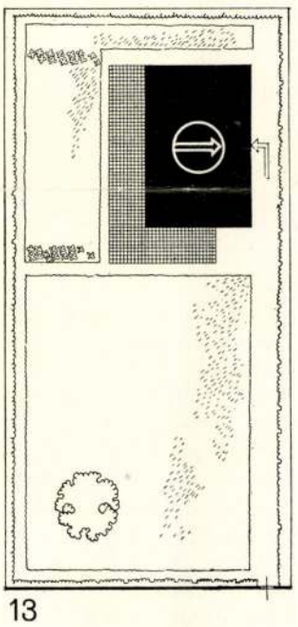

13

A ház elhelyezése a normális parcellán: 6., 7., 8., 9. ábrákon a telek hosszabbik oldalával érintkezik az utcával, a 10., 11., 12., 13. ábrákon pedig a keskenyebb oldalain. Mind a két esetben a telek teljesen sík vagy igen keveset lankás. Az éjszaki égtájat jelentő nyíl az épület fekete tömegébe van belerajzolva, a keletre és délre nyíló lakó- és hálóhelyiségek kapcsolatát a kerttel a kikövezett terasz adja. Az északi és nyugati égtájak felé csupa mellékhelyiség nyílik, ezek védik egyúttal a lakóhelyiségeket a széltől és lehűléstől. A kert mind a nyolc esetben egy nagyobb és egy kisebb gyep-négyszögből áll, egyszerű utakkal, magas bokrokkal bekeretezve. Mind a nyolc esetben a lakószobák diagonálisan helyeződnek el a kerthez, ez a diagonális a mi klímánk heliothermikus tengelyének irányában (dél-délkelet) fekszik.

Kozma Sajós

l.

Novák VII.

49. l. elő 3/4

Lionello Balestrieri: *Penetrazione.*

Kozma Lajos

Egyik szerkesztője az — „Új Épitészet" c. művészeti és tud. folyóirat-nak. (1946-ban jelent meg az 1-só (szeptemberi) szama)

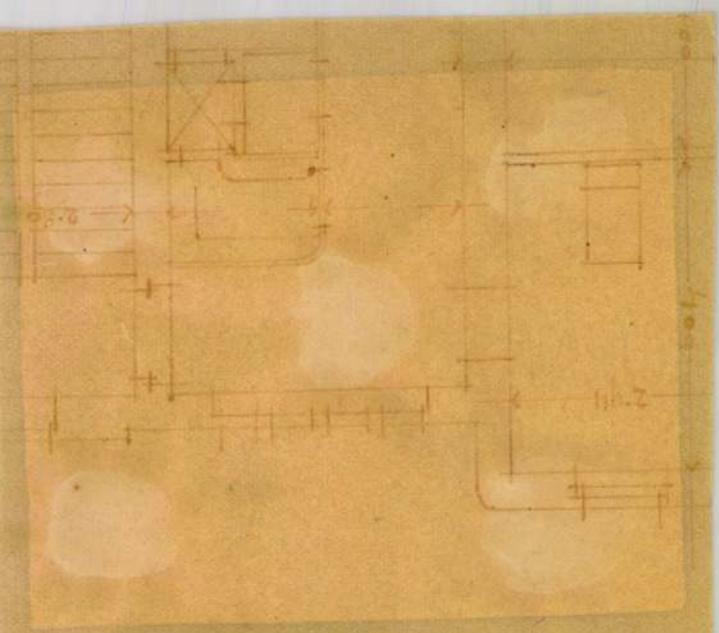

A Vöröskereszt a nyomor enyhítése szolgálatában. A X. kerületi Vöröskereszt-Egylet ebédet főz a rákosfalvi nyomortanyák lakói számára

utat. Most, hogy a harmadik magyar kiadás számára átnéztem, revideáltam, csiszoltam és javítgattam munkámon: a kétszáznegyvenedik kiadás alapján dolgoztam.

Hány százmillió ember talált azóta gyönyörüséget e könyvben?

A fordító büszke rá, hogy ehhez a hatalmas embertömeghez odavezethette a magyar hódolók ezreit...

Kálnoki Izidor

A magyar akáchoz

Szélvésszel dacoló akác! Magyar fa!
Hiába ront ránk rossz idők viharja.
Te, rónánk józan őre, megmaradsz!

Gyökereiddel, ágaiddal látod
a csirázó buzát, a délibábot
s az árnyékodban busúló magyart.

Télen te adsz lángot a tüzhelyére
s a lánggal együtt kedvet a mesére,
a mesére, mely nem hal meg soha!

Minden tavasszal hull a dús virágod,
mit széjjel szórnak pajkos, ifjú lányok
és mi az árok mélyén hervad el.

S oly szép az ágadon a tüske-lándzsa!
Hogy a magyart a magyar sohse bántsa,
Ó, bárha ezért volna valamennyi!

Szerény, paraszti és csudás, pazar fa
Hiába száll izzó napok viharja:
Hűs szirmaid hullása megvigasztal.

Marconnay Tibor

Szemtől-szembe

— Elbeszélés —

Irta **Dánielné Lengyel Laura**

Ott messze, a budai hegyek között lassan ment a kocsi. A férfi az asszony arcát nézte, amint lecsukott szemmel, halkan beszélt.

— Azt hiszem, teljesen szemérmetlen és romlott teremtés vagyok, mert íme, már az sem érdekel, mit gondolsz e percben felőlem. Hogy becsülsz-e, szeretsz-e az ölelések után is egy kicsit? Hogy gondolsz-e reám, ha parfömöm illatát nem érzed magad mellett? Hogy szerencsétlen, a szenvedélyek fergetegébe bejutott asszonynak tartasz-e, vagy kicsiny kalandok cinikus hősnőjének, ki elég ügyesen játszotta el játékait, ami nem csoda, mert nagy gyakorlatot szerzett a drága benne? Fel van-e jegyezve nálad, hogy könnyen, majdnem minden vonakodás nélkül lettem a tiéd? S ha igen, hová jegyezted fel? A tartozik, vagy követelés rovatába? Ne felelj reá. Nem érdekel. Mindegy az... Én mindenképpen imádlak.

A férfi megfogta az asszony kezét.

— Hát jól van, nem felelek. Akármit mondanék neked, az újabb táplálék volna önkínzásod folytatá-

Egy tipusos nyomortanya: a Kallender-telep Kőbányán, amelynek lakóit a X. ker. Vöröskereszt-Egylet vasárnap megvendégelte

---

A sorsjegyeket oly sorrendben fogjuk szétküldeni, amilyen sorrendben az előfizetési összegek s a kitöltött kérdőívek hozzánk beérkeznek.

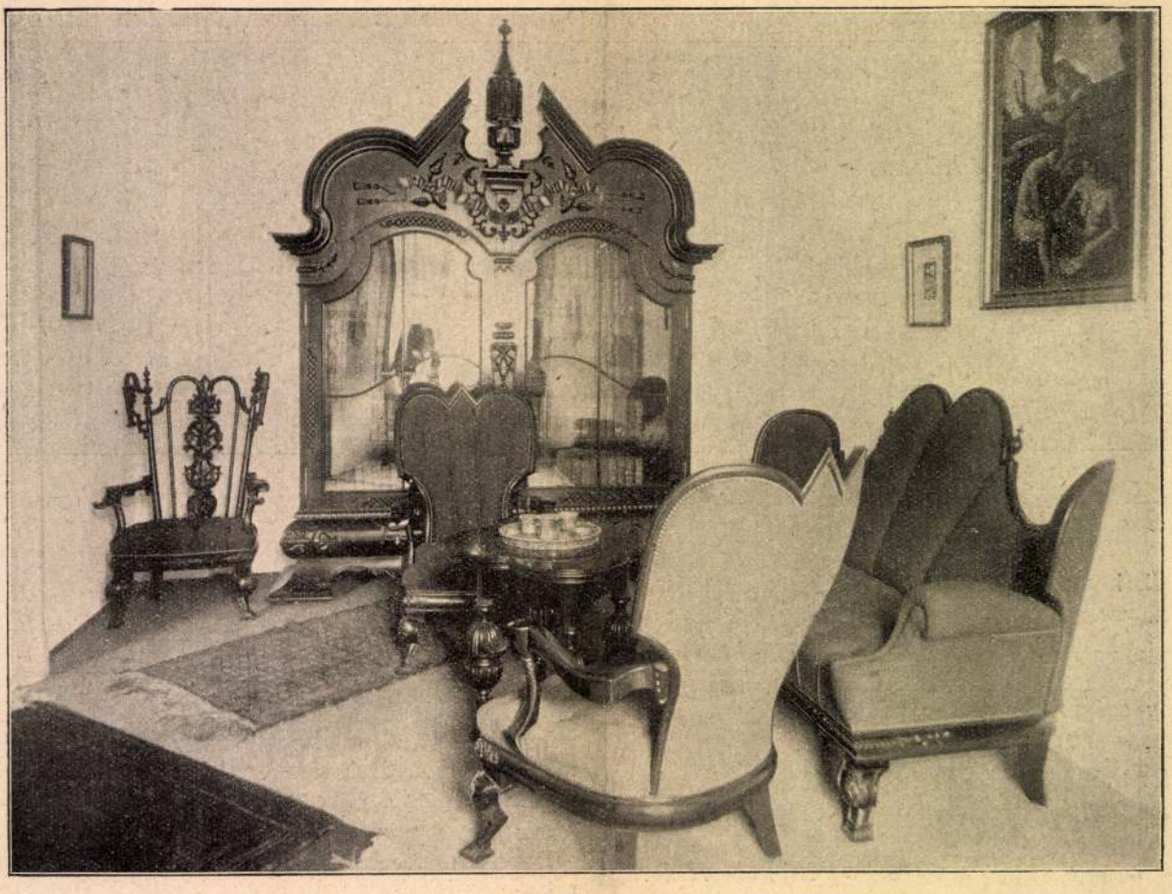

Az Iparművészeti Társulat kiállításából. Uriszoba. Tervezte Kozma Lajos

van, nem jön zavarba, ha világraszóló, nagyszerü regényt akar közölni . . .

Mikszáth nagyot szívott a pipájából:

— Jó, jó. Értem a gyengéd célzást. Persze, hogy én is irok majd regényt a lapomba. Már van is témám. „Új Zrinyiasz" lesz a regényem címe és a középkort átültetem a mai világba. Föltámasztom Zrinyi Miklóst és vitéz hadait, s átültetem a mai korba. Azt hiszem, mulatságos lesz és érdekes. Politikust, bankvezért, világfit csinálok Szigetvár hőséből. De a témának még ki kell forrnia. Addig közlünk valami szépet, valami nagyszerüt. Kiadjuk Sudermann-nak „Der Katzensteg" című regényét. Majd Noki lesz szives lefordítani.

Noki, az én voltam. Vállalkoztam. Ha ezzel a fordítással Mikszáth-ból ki lehet csiholni egy új regényt, akár ördögűzésre is vállalkoztam volna.

S amit munkának véltem, amikor belefogtam, gyönyörüség lett, amikor végeztem.

A regény magyar címét is Mikszáth adta.

— Nokikám, — kérdezte egy napon, — mi lesz a „Katzensteg" magyar neve?

— Még nem gondoltam rá, — feleltem. — Még nem is olvastam végig a könyvet.

— „Katzensteg" — köhécselte a vezér pipázás közben, — voltaképpen „macska-ösvényt" jelent. Valami járatlan, rejtett ösvényről van szó a regényben, amelyen át a franciákat a poroszok hátába vezetik, — a regény tudniillik a napoleoni háborúk idején játszik. „A macska-ösvény" volna tehát a megfelelő cím. De én ezt le se tudnám irni. Macska-ösvényt erre mifelénk nem ismer a néplélek. A macska ösvénye a háztetőn van. A róka szokott rejtelmes és titokzatos utakon járni. Ha én fordítanám a regényt, azt a címet adnám neki, hogy „A róka-út". A szót nem födi teljesen, de az értelmet tökéletesen visszaadja. „A róka-út": ebben benne van a bujkálás, a titokzatosság, a ravasz hátbakerülés . . .

Igy lett a Katzenstegből Róka-út . . .

*

Az iró, — az igazi nagy iró, — nemcsak költő, akit új világokba visz a fantáziája, hanem egyszersmind a multban kutató búvár és a jövőbe látó jós. Még a csillagászok nem fedezték fel, de Jókai Mór már megérezte, hogy az Androméda ködfoltjában egy csillag van; a feltalálók még nem konstruálták meg, de Jókai fantáziája már megszerkesztette a repülőgépet, szinte a mai formájában.

Sudermann se élte meg se a Napoleon hadjáratait, se a húsz évvel „A róka-út" megirása után bekövetkezett világháborut, mégis olyan tökéletesen tárja elénk a háboruból megtért harcosok lelkivilágát, hogy szinte egyenkint ráismerünk alakjaiban mai rokkantjainkra, hőseinkre, asszonyainkra, az itthon maradottakra, az utólag hősökké vált meglapulókra. A cégér gyanánt használt, monstrummá hizlalt, ékszerként kivül hordott hazafiasság orgiákat ül, állandó foglalkozássá válik, lépcsővé lesz törtetők számára, jövedelmi forrássá kapzsiaknak, jogcímmé üldözésekre, embervadászatra, állati kegyetlenkedésre. Ilyen levegőben az a csudás szerelmi regény, amely beleszövődik, csak tragikus végü lehet.

Igaz minden ízében, szép minden elgondolásában, nemes minden szavában, — ilyen Sudermann Róka-útja.

Még csak egyet szeretnék megemlíteni. Ezelőtt körülbelül harminc év előtt a harmadik vagy negyedik kiadás nyomán fordítottam magyarra A róka-

Kozma Lajos

W. Wichtendahl építész: Berlin-Zehlendorf-i ház és kertje. Kedves, őszintén egyszerű bajor munka. A ház a jó lakást, a kert az igazi üdülést szolgálja. A nyugalmas teraszt a szomszédok felől dús vegetáció zárja el, kilátása egy nyugodt, egyszerű kertre nyílik; a szemlélő nem egy agyontagozott kert vibráló hatását kapja, hanem a természet felüdítő hamvasságát élvezheti. A kis ház kertje lakókert legyen, ne pedig díszkert. („Die neue Linie"-ből)

A hannoveri kertészeti kiállítás részlete. A kert csendes és szélvédett sarkában kitűnő helyet kap a kis játszótér és homokosláda

A hannoveri kertészeti kiállítás részlete. A medencéhez viszonyítva aszimmetrikusan elhelyezett zárttömegű szobor és növényzet kiegyensúlyozott tömegelosztást ad

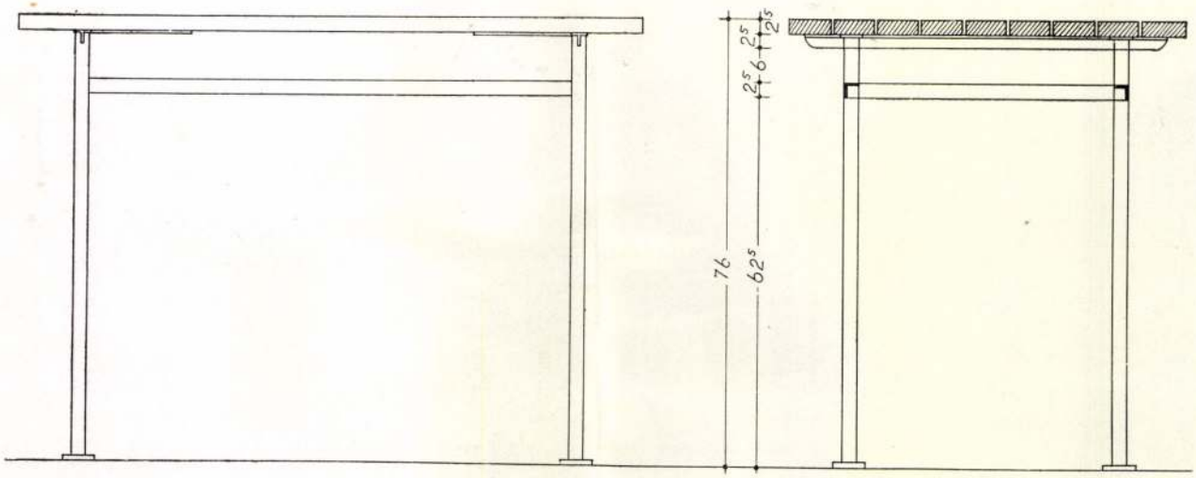

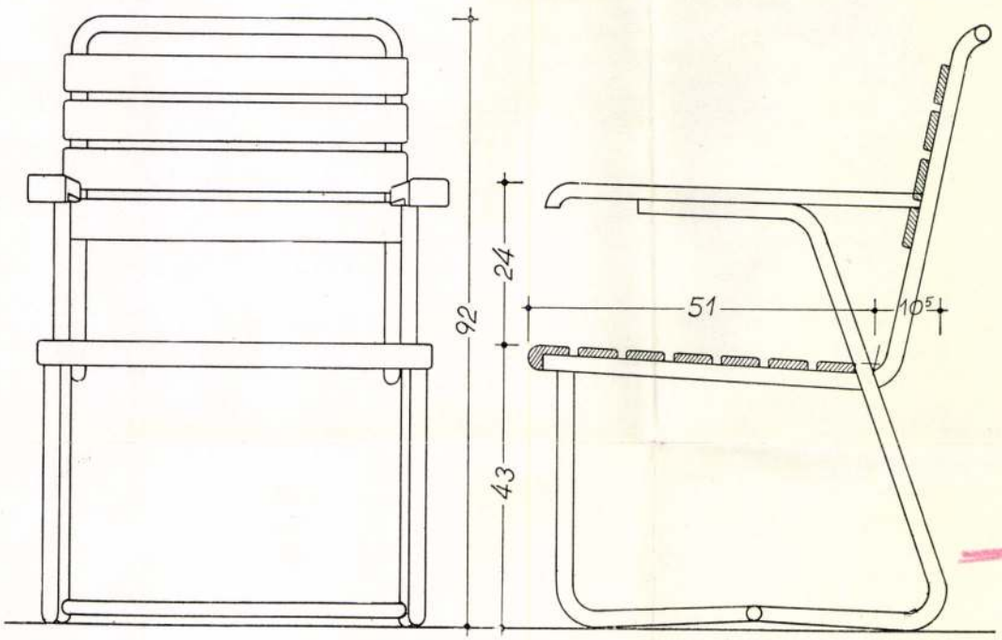

Kerti bútorok a Ruszti-úti kertes házból, gázcsőből hajlítva, vörösre lakkozva, ülés és hát gőzölt bükkfa-lécecskékből, sárgára mázolva. A lécecskék hátulról vannak a csövekre felcsavarva.

Tervezte:
Kozma Lajos.

Készítette:
Haidekker vasbútorgyár.

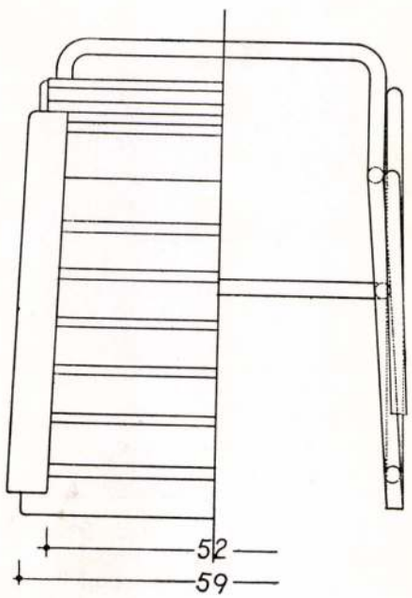

Perspektiva 1935. ápr. 27.

Kozma Lajos

Az építőszakma speciális ingatlanközvetítője

ZWILLINGER GYŐZŐ

BÉRHÁZ-, VILLA- ÉS TELEKÜGYNÖKSÉGE
a m. kir. földmívelésügyi miniszter engedélyével

BUDAPEST
VII, Erzsébet-körút 17
Telefon: 40-3-13, 32-4-55

A **Virág Pál** építész úr által tervezett Harangvirág-u. 7. sz. (Szendy-féle) családi ház központi fűtését és egészségügyi berendezését elsőrendű kivitelben készítette:

SZEPESSY SÁNDOR UTÓDA,
SZEPESSY GYULA okl. mérnök,
központi fűtés, vízvezeték és egészségügyi vállalata

Budapest, VII. ker., Abonyi-utca 25.
Telefon: 380-30.

A **Virágh Pál** építész úr által tervezett Harangvirág-u. 7. sz. családi ház összes asztalosmunkáit és a szab. tolóablakokat

HALAMAN JÁNOS

Budapest, III. ker., Szőllő-u. 27. cég készítette.

A **Virág Pál** építész úr által tervezett Harangvirág-u. 3. sz. dr. Hirsch-féle családi ház nikkelbronz vasalásait készítette elsőrendű kivitelben:

KOÓS ISTVÁN FÉMÁRUGYÁRA,

Budapest, VII. ker., Mexikói-út 14.

Telefon: 968-32.

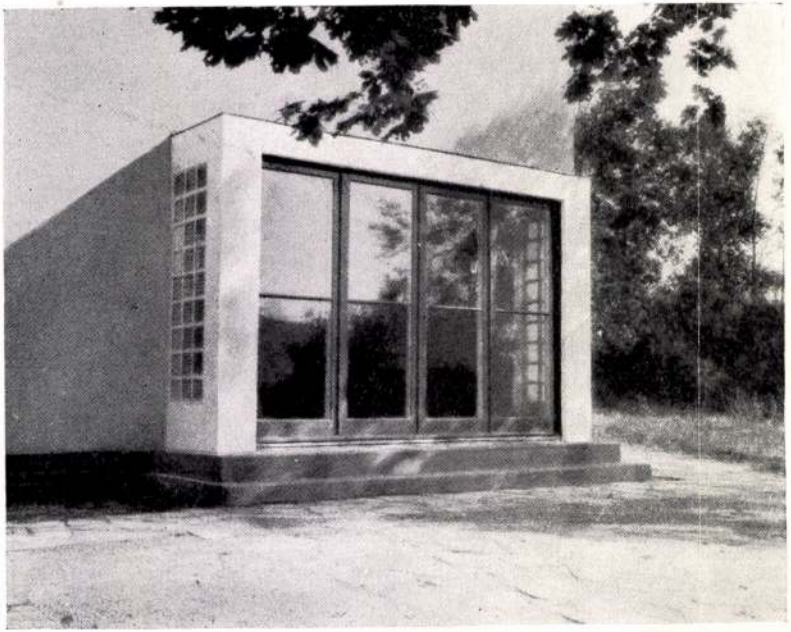

KOZMA LAJOS

Svábhegyi villa bejárata
„Sollux" üvegbetonfal és tető
Négyszárnyú acélajtó

MÁRKUS LAJOS

VASSZERKEZETEK GYÁRA

MÁRKUS LAJOS BUDAPEST

Perspektíva 1935. márc.

KOZMA LAJOS

Kivitelezte: Strausz Sándor építőmester

KLINGER CSALÁDI HÁZA A BIMBÓ-UTCÁBAN

FÖLDSZINT

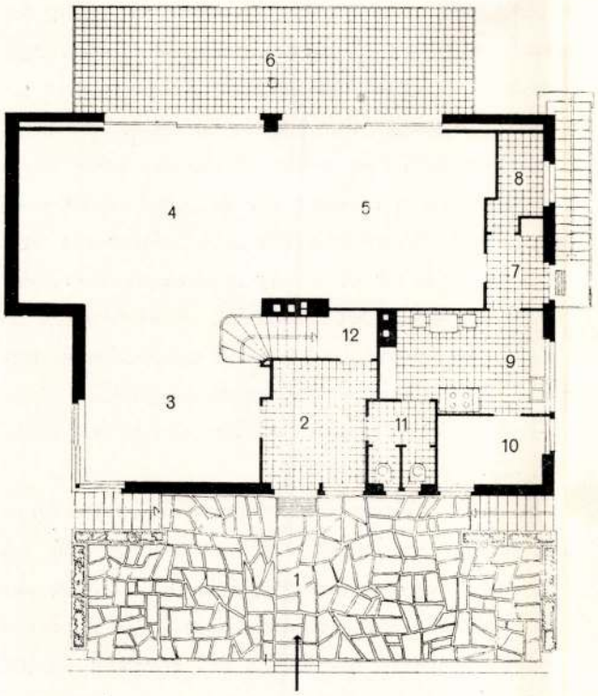

M = 1:200

EMELET

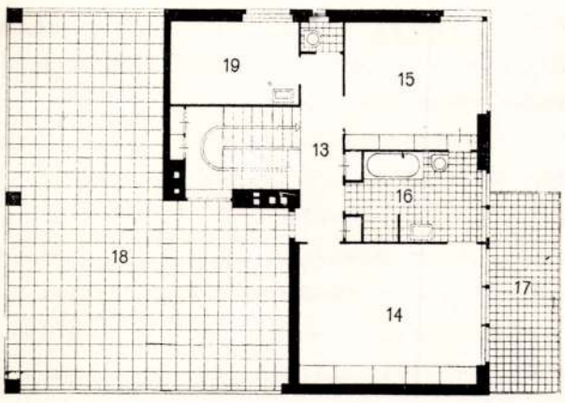

1. Előudvar
2. Előszoba
3. Hall
4. Lakószoba
5. Ebédlő
6. Terasz
7. Tálaló
8. Éléskamra
9. Konyha
10. Szakácsnő szobája
11. Passzázs
12. Lépcsőalatti lomtár
13. Emeleti folyosó
14. Női háló
15. Férfi háló
16. Fürdőszoba zuhanyfülkével
17. Keleti terasz
18. Napozó terasz

4 — 5. l. Az utóbbi oldalt l. a komplett példányban

Perspektíva. 1935. márc.

De az új építés háttterében észre kell venni a társadalmi tényezőket, a történelmi hátteret is. Az építőtechnikai s általában a technikai fejlődés, amely az újkori kultúrát leginkább jellemzi, lassan egy letűnő korszaknak állomásaként marad el mögöttünk. Az újkor humanizmusában atomizálódott társadalom elmosta az emberi határvonalakat, s a kultúra világnézeti és faji keretek fölé lendült. Megszületett az a kultúr-liberalizmus, amelynek nincs meghatározó szellemi, világnézeti fókusza. Kétségtelen, hogy ez a folyamat válságba sodorta az európai kultúrát. Az építészetben elértünk a „ház-gép" gondolatáig s azok, akik ennek a gondolatnak apostolaivá szédültek, mosolyogtak azokon, akik a korszerű építészetben is a művészetet keresték. Ezen a talajon azután könnyen elvégezte a materializmus a maga uniformizáló, kollektivizáló munkáját. A materializmus azonban nem bizonyult kielégítő világnézeti fókusznak, bár tény, hogy még ma is erős társadalmi tényező.

Egyre erőteljesebben jelentkezik azonban az individuum igénye. Ez az individualizmus azonban már nem a humanizmus egyéniségkultusza. Ez már az egyéniségüket kiélő embercsoportok új nacionalizmusában jelentkezik. A legújabbkori kultúra népegyéniségek belső, jellegzetes tartalmában oldódik fel, s az építészet is — a „ház-gép" fikciójáig eltolódott építészet — az élet mélyebben fekvő kulturális erőforrásait keresi.

Az új építés a teljesebb embernek, a gazdagabb életnek az építészete. A teljesebb emberé, aki kiszabadult bizonyos történelmi doktrinák nyomása alól és szabadon alakítja új életét. Ez a felszabadult ember mégis földönállóbb, mint volt közvetlen elődje, az internacionalizmusban szétfolyó emberfeletti ember. A technikai fejlődés pályáján neutrális régiókba lendült ember újból talajtkereső, konkrét emberré válik. Érzi, hogy önmagát áldozta fel, amikor megszülte gyermekét: a gép-kultúrát. Újra az élettanilag meghatározott ember mélyebben fekvő emberi tartalmához tér vissza. Teljesebb és konkrétabb lesz, mert életének valamennyi meghatározója előtt megnyitja az utat. Az új építészet ennek a teljesebb embernek a felszabadult építészete, amely minden vonatkozásában mélyenfekvő és sokrétű emberi tartalmából kell, hogy táplálkozzék. Ha az építészeti tudomány hatalmas eszköztárát minden öncél nélkül ennek az embernek a szolgálatába állítja, csak akkor remélhetjük, hogy a korszerű építészet nemcsak technikai eredmény, hanem önálló, kort, szellemet, népegyéniséget kifejező építészeti stílussá fejlődik.

E helyett mit látunk? Az egyik csoport még ma is túlélt és kiélt korszellem zörgő kereteiben acsarkodik az új építészet ellen. A másik csoport mindenáron korszerű akar lenni, a nélkül, hogy tudná, mi a korszerű építészet. „Modern" házakat épít folyóiratokból átkérődzött formalizmussal, alaprajzai és szerkezetei azonban bennragadnak az eklektikus korban. A harmadik csoport őszintén és tudatosan korszerű, de korszerűségéből dogmákat csinál. Ezek a „funkcionalisták", az „internacionalisták", a „racionalisták". Még nem az önmagához visszakanyarodott emberek, hanem a technikai kultúra pályáján talajtalanul lebegő, egyoldalúság emberei.

A negyedik csoport a teljesebb és konkrétabb emberek csoportja. A letűnő újkorból a legújabb korba átlépő igazi avant-garde-isták. A fejlődésnek nemcsak elindítói, hanem hordozói is. Már feloldódott bennük a forradalom feszültsége. A forradalmi feszültség természetéből következik a túlzásig fokozott, fanatikus egyoldalúság. A forradalmat azonban csak úgy követi fejlődés, ha a kezdeti feszültség feloldódik és egyenletes, felületalatti erőket is felmozdító alkotómunkává alakul át. Még ma is itt vannak közöttünk a statikarevolverekkel dolgozó forradalmárok, akik a mindenáron való újítás gondolatától fűtve, még saját alapelvüket is felrúgják: a szükségletek kielégítését. Merészen ívelő, fölösleges szerkezetek, indokolatlan ablakfelületek, erőszakolt kulisszahatások szemfényvesztő játékával dokumentálják korszerűségüket. A kibontakozás, a fejlődés útja tőlük már elkanyarodott.

A korszerű építészet gyökerei egyre mélyebbre fúródnak és felszívják magukba a megtermékenyítő, új emberi erőket. Ennek a leszűrődő, emberben, népközösségben feloldódó teljes gazdagságában önálló stílussá kifejlődő, új építészetnek távlata felé egyengeti az utat a „Perspektíva".

Kozma Lajos:

REKLÁMÉPITÉS — ÁRUSZINPAD

A reklámépítmény bár használati tárgy, abban különbözik az átlagos használati tárgyaktól, hogy nemcsak az a célja van, hogy igénybe vegyék, mint ahogy késtvillát, hanem egy másik célért is készült, hogy valamilyen más használati tárgyat: árut, az eladás céljából, minél jobban lehessen a vevőnek feltálalni.

A reklámépítés a csomagolástól kezdve, a kirakaton át, az üzletkiképzésen túl, a „Stand"-ig, a neon-reklám építkezésen át magáig az üzletházig, mind egy problémának a különböző hajtásai. Vizsgálataink során elég ha az egyik feladatot alaposan szétszedjük, átgondoljuk, következtetéseinket levonjuk és tisztában leszünk a többivel is.

A reklám azóta van, mióta a személytelen használati tárgy — az á r u megszületett. A személyre szabott holmik a kézműipar idejében nem igen szorultak cégérre. Mióta a nagyipar az árut a piacra dobta, azóta a fogyasztó tájékozatlan ebben a dzsungelben, azóta kell a hirdetés, a nagydob! A nyomtatott hirdetések mellett a reklám térbeli eszközei közül a k i r a k a t o t tartom a legsokoldalúbbnak, ennek a vizsgálatát szolgálja ez a rövid beszámoló.

Mi a kirakat? Lényegében kis színpad, amelyiken az áru a szereplő. A cselekményt lehet dramatizálni, mozgást is lehet belevinni — sőt újabban — hangot is. A kirakat megjelenítésében kétfelé látunk fejlődést, vagy az építészet térbeli hangsúlyú absztrakt eszközeivel jön létre a megoldás, vagy a plakátnak, a síkban élő képnek reliefszerű módján. A kétféle térbeli megjelenés többféle fajta elgondolás szerint módosul. Gyerekkoromban — emlékszem — a reklám gyerekcipőben járt még, órák hosszat bámultam a Mohai Ágnes-víz reklámját a szomszédos fűszeres kirakatában. Ásványvizes üvegekből készült barlang mohával, kis törpékkel és fénylő üvegspirállal, amely a víz illusióját adta. Ez a meseszerű, a tárgyból egy rokongondolatot formáló módszer az illuzionista irány gyermekes módszerével ábrázolt, mely főleg az emberekben szunnyadó infantilis ösztönöket igyekezett kissé szégyenlősen és bátortalanul megpiszkálni. Egy-egy ilyen kirakat hónapokig, sőt évekig is ott díszlett az ablakban, majdnem csak azért, mint a mai gyógyszertárak kirakatai a nagy vizes palackokkal —, hogy éppen valami legyen az ablakban.

Igazán kihasználni a lehetőségeket, jóval később jutott az emberek eszébe. Nem a kereskedő, vagy a fantáziával dicsekvő segéd lett a mestere, egy külső specialista kellett: a kirakatrendező. Nagy dekorált jelenetek, figurák és figurinák, vonatok és hajók, nagy felvonulások, mintha a színpadi díszletező fegyvertára indult volna útnak, hogy a kereskedő portékáját megszólaltassa.

Azután jött a háború előtti pár évben egy lehiggadtabb kornak a nyelve: a „Sachlichkeit" előszele. Lekerült a svéda, a bombaszt a színpadról, helyette az ízléses árukból alkotott csendélet virult. Színben ízlésesen, tömegben jól felépítve díszelegtek az árucsoportok, mintha egy üzlet-múzeum panoptikumából lennének, túlzásokat kerülve, minden vonalat lemérve, ízlést leszűrve. Így lett ez a kirakat a bolt halk hangú konferansziéje. E csöndes szavú tárgyilagosság az ízléses csendéletekben bátortalan eszköz volt, nem tudott kifejezni, irányítani, végeredményben csak ízléssel és formával akart hatni ott, ahol főleg az áruval kell, — de hogyan? A hogyant megmutatta a háború utána időszak, mely az építésben is kitermelte a maga funkcionális irányát, a reklám-építésben is fel tudta kelteni a publikum figyelmét arra a néma, de beszédes összefüggésre, ami a tárgy és a használati célja között van. Ennek a funkcionális iránynak azután az lett az egészséges következménye, hogy a kirakatok nyelve végre megtalálta a maga igazi hangját. Sohasem képzelt sokféleségben és bőségben buzogtak a jó ideák, végre igazi talajra hullott a mag, kikelt a jó gondolat, volt is hatás, sőt üzlet is a nyomában.

A reklám-építésnél igen fontos, hogy a tervező tisztában legyen legfontosabb anyagával: a z á r u v a l, de ismernie kell az áru publikumát, sőt a konkurrens árucikk lényegét is. Mint minden térbeli alkotásnál, úgy itt is három szempont döntően együttes hatásából születik meg a térbeli fogalmazás: az anyag, a használat, a jellemző forma együttes hatásából.

Ami az anyagot illeti, ott kétféle fajtával van dolgunk: magával az áruval és az áru mellett szereplő segédeszközökkel: a staffázs-zsal. A használat szempontja számításba veszi az emberi érdeklődést, a kíváncsiságot, apellálni akar az erszényünkre és egészségünkre, életünk e két pólusára, a használati célt kidomborítva hipnotizálni akarja a vevőt a vétel irányában. Ahogy egy jó szék ülésre invitál, egy jó kirakat vételre csábít és minél merészebb eszközökkel és minél felfokozottabb módon csinálja ezt — annál jobb a reklám.

A megformálás szempontjainál az építészet tárgyilagos törvényein kissé lazíthatunk, fontos a meglepetés, az új forma, az építészet csöndes és keményebb formanyelvével szemben egy bizonyos deklamáló készség: cél a sétáló megállítása, az árucikknek gyors megismertetése és

Perspektíva. 1935. 6. szám.

Üzlet külseje.
Tervezte: Kozma Lajos.
Készítette: Márkus Lajos
Vasszerkezeti Gyár.
Fehér-fekete opalinüveg.

az ezáltal keletkezett hatásnak az emlékezetbe való rögzítése.

Úgy a kirakatnál, mint a standnál nagyon sokféle eszközzel kell számolnunk, főleg az áru mellett szereplő staffázsoknál: síkokkal, vonalakkal, egyszerű geometriai idomokkal. A síkok lehetnek fából, üvegből, drótházóból, a vonalak fémből, textilből. A geometriai idomokon kívül szerepelhet az emberi vagy állati figura is akár körvonal formájában falemezből kivágva, vagy teljes plasztikus mivoltában, mint öntvény, mint bábu, sőt néha maga az eleven ember is.

Az épület, a bútor, a gépek használatra születtek, a forma emberivé teszi őket és közelebb hozza őket hozzánk. A reklámépítésnél ez a cél átvitt értelemben jelentkezik. Magát a reklámépítményt csak szemléljük, a hatásnak az értelemre, vagy az ösztönökre olyan erősnek kell lennie, hogy bennünket cselekvésre indítson, amely cselekvésnek csak egy iránya lehet: v e g y é l m e g!

A régi kirakat inkább a kiállított áru tömegével akart hatni. Ezek a bemutatkozások mint a régi eposzok seregszemléi, inkább felsorolásukkal és gazdagságukkal értek el hatást, mert megmaradtak a kissé egyforma és a ha-

táskeltés szempontjából meglehetős hangsúlytalan eszközeiknél: a zsúfolt és a figyelmet ezért lekötni nem tudó, a túl sokféle árutól hemzsegő kirakatnál.

Az új kirakat és az új stand mindig h a n g s ú l l y a l dolgozik, kevés árut mutat be, gyakran csak egy tárgyat, de evvel az eggyel is döntő ütközetet tud megnyerni, figyelmünket, a mai gyorsan élő és siető ember figyelmét rövid idő alatt intenziven és tartósan tudja lekötni.

Egy rövid felsorolással, mely sem a teljességre, sem a sorrend logikusságára nem tart igényt, tegyünk vizsgálat tárgyává egynéhány kirakatot és standot. Mik azok az eszközök és megfigyelések, amikkel a hatás létrejön, a lényege a kísérletnek visszatükröződik.

Mint minden hirdetésnél, úgy a kirakatnál is fontos egy hosszabb időre szóló haditerv elkészítése, mely haditervben az egyes évszakoknak és az egyes alkalmaknak megfelelő reklám már előre elő van készítve.

Mindenekelőtt ki kell választani azt az árut, amit a kirakat központjává akarunk tenni, nem mellékes h o g y a n állítjuk ki a tárgyat és nem kevésbbé az sem, hogy m'kor.

Egy új ötlet beszéltet magáról, az emberek megjegyzik maguknak a meglepőt és az újat és mint egy anekdótát, mint egy élményt szívesen adják tovább.

Ha az árucikk teljesen újfajta és senki sem ismeri még, úgy előbb fel kell hívni a közönség figyelmét magára a szükségletre, mely szükséglet kielégítve még nincsen, mert csakis ennek a szükségletnek a népszerűsítése után kerülhet a sor az árucikkel való megismertetésre. Mielőtt a rádió nem lett olyan általános szükségleti cikk, az emberek sem igen nézegették a kirakatokba állított szerszámokat és szerkezeteket, mert nem értették célját és értékét. A szükségletekre nevelés történhetik természetesen a kirakatokon kívül is másfajta reklám alakjában, de ismerünk olyan nevelő és didaktikus eszközökkel megoldott kirakatokat, melyek a szükségletnek a megismertetését maguk végzik.

Minden kirakatnál és minden standnál legelső a figyelem felébresztése. Rendelkezésünkre állnak feltűnő színek, túlzott méretek, szellemes és meglepő kapcsolatok, esetleg megszokott kapcsolatok új módon való feltálalása (lovasszobor módjára = mótoros a talapzaton). Ezeknek a kapcsolatoknak újaknak kell lenniök minden vonatkozásban, de újaknak kell lenniök a megformálás eszközeiben is.

A figyelemfelkeltésnek módszerét német szóval Blickfangnak hívják, ez a Blickfang a különböző staffázsnak a szerepeltetésével vezeti a szemet magához az árucikkhez, a kirakat uralkodó pontjához. Minden esetben azonban a kirakat célja nem az ügyes kirakatrendező tehetségének a bemutatása, elhibázott volna a kirakatrendezés l'art pour l'art volta, ha nem érezzük meggyőzően, szuggesztív módon az áruval való közvetlen kapcsolatunkat. Tehát minden szép kirakat bármilyen ízléses is, elveszti a jelentőségét, ha önmagára, ízléses előadására

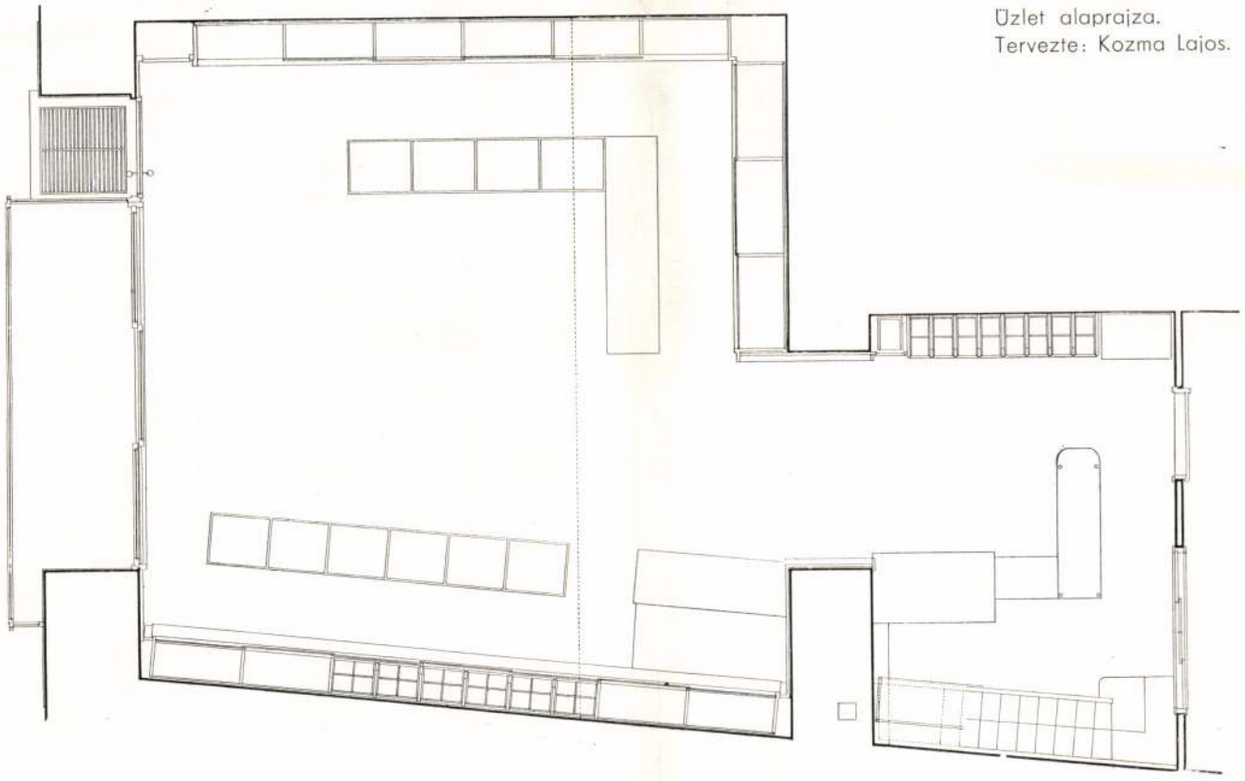

Üzlet alaprajza.
Tervezte: Kozma Lajos.

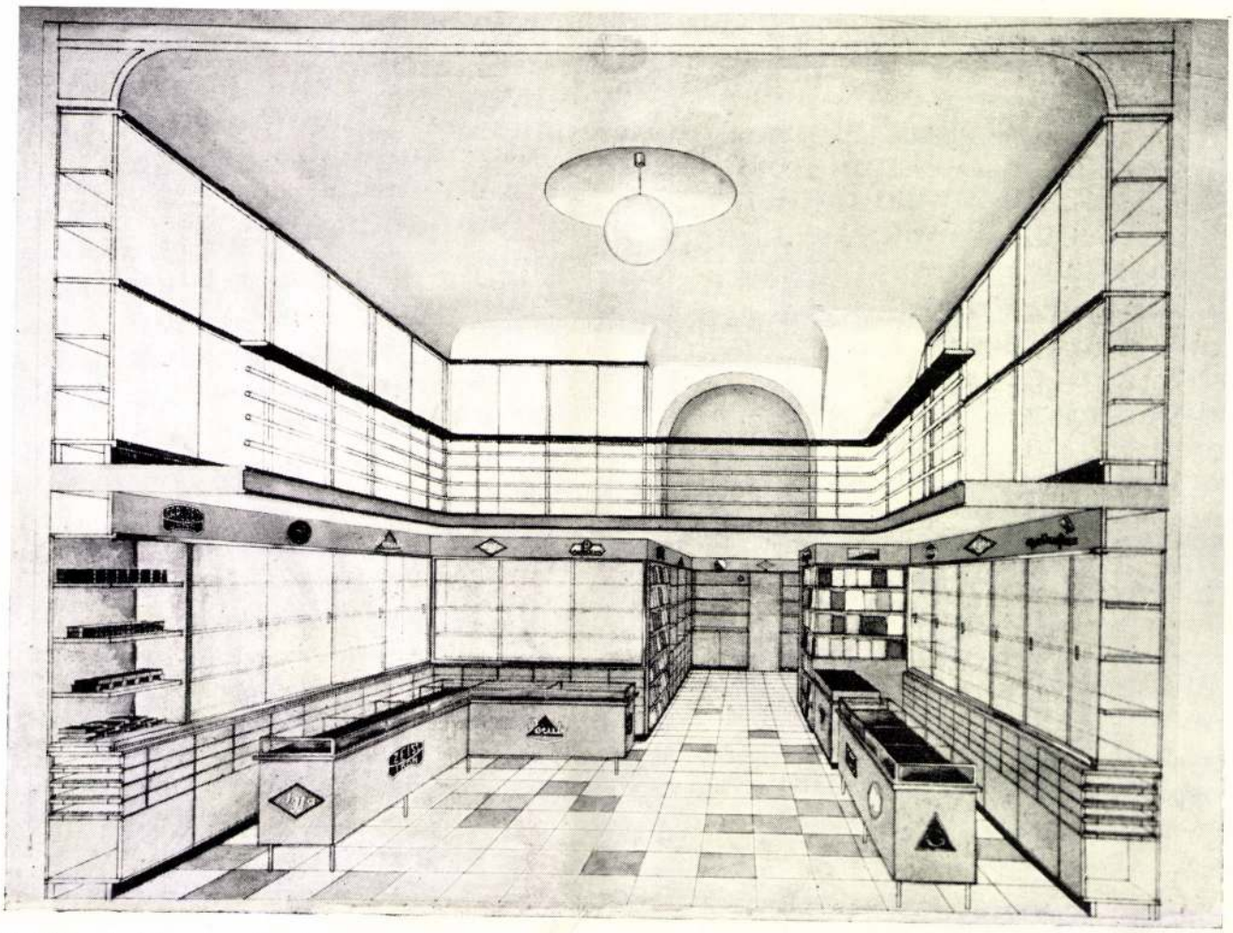

Fotóüzlet belső terve (első elgondolás). Tervezte: Kozma Lajos.

fordítja a figyelmet, nem pedig a vételkedv fokozására. Néha a kirakatnak csak az a célja, hogy beinvitálja a vevőt az üzletbe, mert ott már az eleven és rábeszélő elárusítók ügyessége leveszi lábáról még a venni nem szándékozót is.

A gyors hatás éppen olyan fontos, mint a gyors figyelem-ébresztés: könnyen meg kell láttatni, jól láttatni, megláttatni magát az árucikket. Olyan világosan és értelmesen peregjen le ez a folyamat, ez az egész attrakció, amit a kirakat nyujt, annyira fel legyen már dolgozva fizikailag és lelkileg is, hogy a néző részéről már számításba vett gyors megértés olyan hamar történjék, hogy ne legyen ideje a nézőnek erszényére is gondolni az üzletbe való belépéskor.

A beinvitálásnak azonban sohase legyenek hamis eszközei, mert az üzletbe bekerülő néző az üzletben már kritikusabb és a felébredő takarékossági szempontjaival ne kerüljön olyan helyzetbe, hogy a kirakatban beigért kvalitás valótlanságát érezze. A kirakatban lévő kvalitásmegjelölés tehát túlzások elkerülésével őszintén, precizen és bizalomkeltően történjék.

Változatosság kedvéért foglalkozhatik a kirakat az áru előállításával is, amikor dramatizált módon mutatja be azt az utat, amelyet a nyersanyagtól a készenlétig megtesz az áru. Természetesen ennek a bemutatásnak a figyelem-keltésen kívül nemcsak didaktikus célja van, hanem valószínűleg egy másik mellékcélja is. Valószínűleg éreztetni akarja a vevővel, hogy valódi anyagból készíti az áruját, amivel megkülönbözteti magát a hamisítványtól, vagy hogy milyen rengeteg munkát használt fel azért, hogy az árut előállíthassa, ami arányban állva az áru árával egyúttal indokolása az áru értékének. Vagy ha nem áll arányban ez a sok munka az áru olcsóságával, akkor viszont hatásában meglepő lehet és vételre csábító, de minden esetben tudat alatt a vevő személyének hízeleg: látod a te kedvedért milyen rengeteget dolgoznak, azért hogy a te szükségleteid minél jobban kielégülhessenek. Ez az, ami minden jó kirakatnál a személyes kapcsolat aláhúzása, az emberi szempontok megteremtése akar lenni.

Minél egyénibb ez a személyes kapcsolat, minél hangsúlyozottabb ez az emberi szempont, az összes többi kellékek hangsúlyozásával: mint „olcsóság", „tartósság", stb. alkalmas arra, hogy a vételkedvet megindítsa.

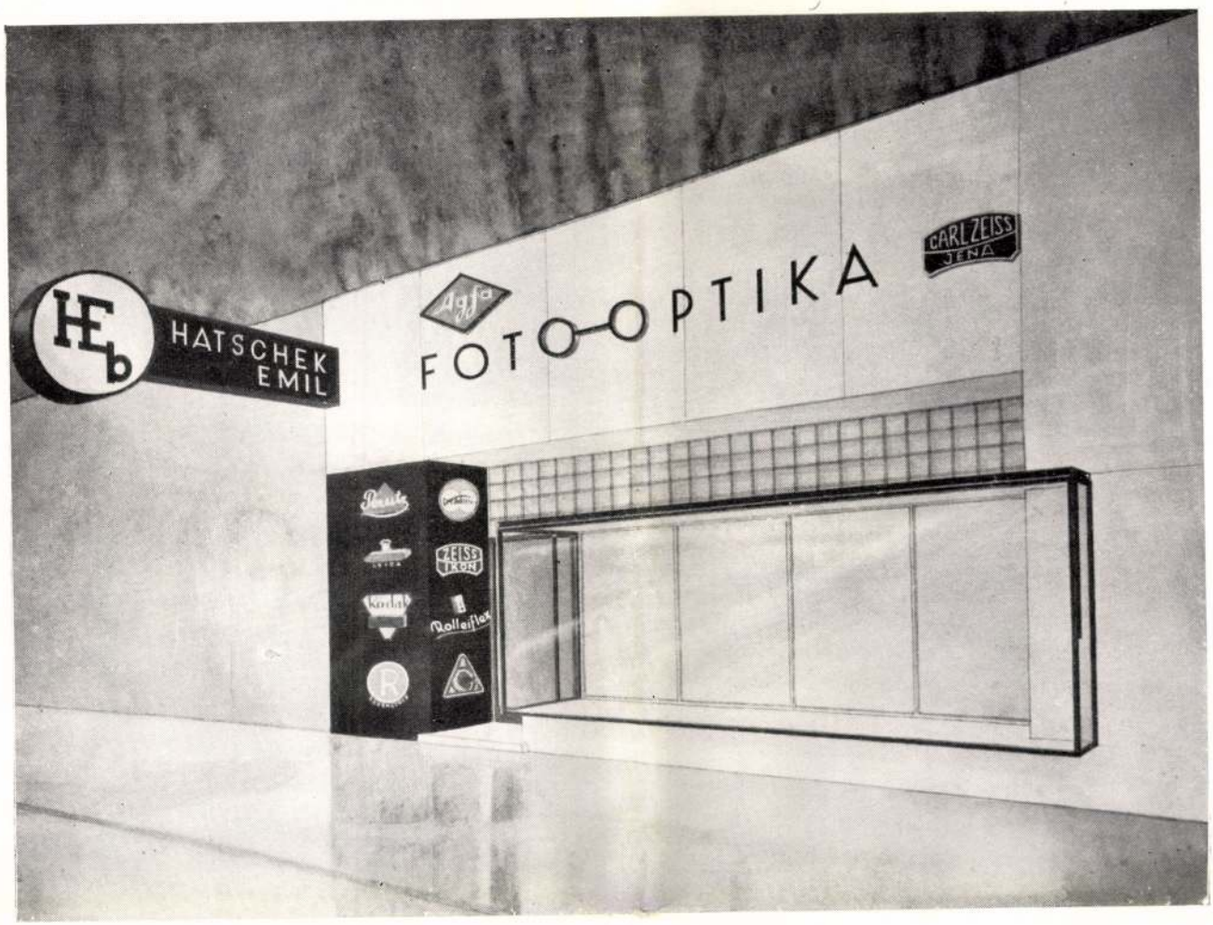

Fotóüzlet külseje (első elgondolás). Tervezte: Kozma Lajos.

Nem új eszköze a kirakat figyelem-ébresztésének az élő ember szerepeltetése. Mindenkit megállít a kirakatban dolgozó, szőnyeget javító arab vagy más exotikus emberfajta. Megállít a hétköznapi ember is, ha azáltal, hogy az utcai járó-kelőkről tudomást sem véve a kirakatban valamilyen munkát végez, például borotválkozik, vagy a kirakatba helyezett ágy és ágynemű reklamirozására ágyba fekszik.

Az emberi érdeklődés és az emberi kapcsolat megteremtésének egy másik bevált eszköze: a jókedv és a jó hangulat megteremtése a kirakat segítségével. A kedélyesség és az életöröm felébresztésével, egy vidám hangulat dinamikájával akar szembeszállni a pénzt nehezen kiadó ember takarékossági ösztönével.

A kirakat hatásának titka a gyors közlés, ezért kell a kirakatba kevés szöveg (áll a kirakatra, mint a plakátra). A legszükségesebb írás azonban úgy legyen elhelyezve, hogy maga az írás az ő anyagával ne vonja el az érdeklődést az árutól, inkább anyagtalanságával mint eleven kontraszt szerepeljen az áru megfogható anyagszerűségével szemben (üveglapra írt írás, vagy a levegőben lógó fémbetűk háttérnélkülisége és lebegése: szemben az áru anyagával). Ez a kontraszt azonban nemcsak a felírásra áll, hanem vonatkozik ez az áru melletti egyéb dekorációra is. A jó staffázs transzcendentális, tisztán vonalasan lebegő, az áru megfogható anyagával szemben anyagtalan, a figyelmet nem elvonó: jó mellékszereplő.

A dekoráció, a háttér, a staffázs szerepe az áruval szemben kétféle. Vagy szerepet játszik a staffázs is az ábrázolásban, épp úgy mint a színpadon a háttér, vagy pedig a tárgyak mögött egyszerűen egy neutrális függöny van, amely nem ábrázol semmit és amelynek sötétségéből a környezet elhanyagolásával, de figyelmünket annál inkább magára vonva emelkedik ki maga az áru: a főszereplő.

Érdekes és új volt az az amerikai ötlet, amelyik a kirakatban egy másik kirakatot ábrázolt és e kirakat előtt egy azt bámuló figurával. Ebben az esetben a térbeli mélység erősebb kihangsúlyozása mellett természetesen kettős figyelem szegeződik az árura, miután ott érezzük magunkat abban a figurában is, akinek a helyzetébe beleképzeljük magunkat.

Azoknál a kirakatoknál, ahol az árura kell koncentrál-

Kozma Lajos

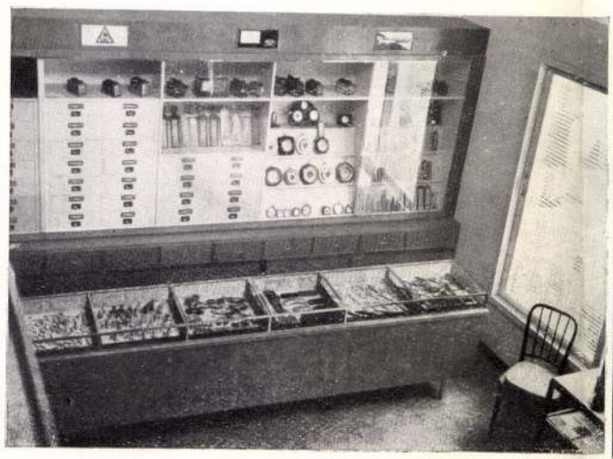

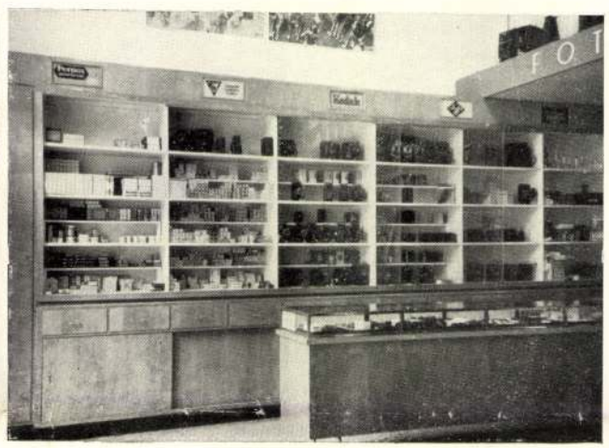

Fotóüzlet belseje. Szürke jávorfa. Tervezte: Kozma Lajos. Kivitelezték: Király és Komjáthy műasztalosok.

nunk a figyelmünket, gyakran találkozunk a figyelem felkeltésének és megtartásának avval a módszerével, mikor az áru abnormálisan felnagyított léptékben lép elénk. Ez a nagyított lépték különösen alkalmas a csomagolás formájának, a népszerűsített márkának, vagy különösfajta felírásnak a vásárlóval való megismertetésére. Az emberrel szorosabb kapcsolatban lévő tárgyak bemutatásánál érdekes és figyelmetkeltő a használat módjának a bemutatása, különösen akkor, amikor ez eltér a szokásostól (a víz felületén úszó szappan bemutatása: ha kiejtjük a kezünkből a szappant, ne kelljen a vízben keresni).

Eddigelé a stabil kirakatokról beszéltünk, de éppen a kirakat színpadszerűségét fokozandó, vannak megoldások a szereplő áru vagy staffázs mozgatására is. Sőt újabban a hangosfilm idejében beszéd és zene is szolgálja a kirakat életszerűségét és a figyelem felkeltését.

Vannak kirakatok, amelyeknél ha nem is a mozgással érünk el hatást, de a felhasznált háttér más és más csoportosításával. A staffázs-kombináció többszöri felhasználása a kirakatberendezés ökonomiáját szolgálja, ami éppen gazdasági szempontból nem megvetendő megoldás, mert itt a folyamatos változtatás rengeteg sokféle új eszközt és evvel új költségeket jelent.

A mozgó kirakat legegyszerűbb formája a forgó korong, hasonlóan a forgó színpadhoz, amely mindig más és más oldalát mutatván be, a kirakat terjedelmének többszörösét is tudja nyujtani.

Természetesen az olyan áruk bemutatására, amelyek maguk is mozognak (gépek, járművek, stb.) feltétlenül fontos a gép használatban való bemutatása. Ezenkívül nagyon hatásos a gépet alkatrészeire szétszedve bemutatni, főleg olyankor, amikor éppen egy újfajta szerkezetre akarjuk felhívni a néző figyelmét. (Érdekes példája a gyors mozgás bemutatásának, ha egy szűk kirakatban, a mozgó tárgyat egy vele ellenkező irányú, de ugyanolyan sebességgel mozgó pályára tesszük.)

Játékok számára a kirakat átalakul panoptikummá, a meseszerűség elérésére színpadszerű háttér előtt vannak a figurák felállítva. A gyermek figyelmének lekötésére

A befejező 127-ik oldal Kende Ferenc cikkének végén.

Tér és Forma
1937. 9. 7.
Kozma Lajos

fénnyel, világossággal való szabályozható dotálását jelenti. Az ablak alatt elhelyezett fűtőtest előmozdítja a légcirkulációt, megszünteti a légvonatot, a vízszintes tolóablak a szellőzést szabályozza. Linoleum vagy gummipadló, a mosható falak, fémbútorok, fém-ajtótokok, a legombolható huzatok pedig a legtökéletesebb tisztaságot biztosítják.

A formai szempontokat idézve, a hotelszobának minden jó tulajdonsága között a legfontosabbat: a jó arányt kell dominánsan kifejezésre juttatnia. A túlzott takarékosság túl keskeny szobái kellemetlenül hatnak. Ha a szélesség, hosszúság és magasság viszonya kellemes, a színek világosak és viszonyuk jóleső, az ablak formája, méretezése és helye sikerült, az ajtók hangsúlytalanul tűnnek el a falban, a bútorok úgy vannak elhelyezve, hogy minél több az összefüggő szabad tér: úgy az egyéni életet előmozdító az a bizonyos előkelő személytelenség, ami a hotelszobának elengedhetetlen kelléke, derűt, üdeséget és ápoltságot ad az enteriőrnek.

Az elmondottakat összesűrítve, a hotelszoba tízparancsolata így hangzanék:

1. A luxusszállodától az egyszerű túrista menedékházig, minden igény megfelelő kielégítése mellett, az utas úgy érezze magát e vándor-otthonban, mintha a szobának őelőtte nem lett volna utasa.

2. A szoba ára polgári igények szerint legyen kalkulálva, de a berendezés a legtartósabb és a legjobb anyagból készüljön.

3. A szoba személytelensége mellett ne legyen rideg, vidám és derűs hangulata mellett ne legyen díszes és álintimitásával tolakodó.

4. Korszerű technikai berendezésekkel felszerelve, tökéletesen tisztántartható és zavartalanul javítható legyen. Minden mosható legyen, a szövethuzatok legombolhatók; beépített szekrények nélkül és főleg fürdőszoba nélkül ne legyen szoba.

5. A hoszabb tartózkodást előmozdítandó, úgy legyen a szoba berendezve, hogy az egyéni életmód kialakításának ne legyen akadálya, a nappali és éjjeli használat teljes zavartalansága mellett.

6. A szoba az egész hotel-organizmusba úgy illeszkedjék bele, hogy a gazdaságos építés keresztülvitele ne ütközzék akadályokba (típus-képzés).

7. Az egészségügyi szempontok teljes érvényesülése mellett a szabadban épülő szállodák helyes tájolása, napozó-terraszok, a folyosó egyoldalú beépítése: nélkülözhetetlen feltételek.

8. Kisméretű, de jól felszerelt fürdőszobája legyen minden szobának, ami lehetőleg az előtérből nyíljék, kifogástalan szellőzéssel, álmenyezettel és mosható falakkal.

9. Kevés, de szükséges bútor legyen a szobában, kárpitozások lehetőleg epedával, a bútorok elhelyezése a legnagyobb összefüggő szabad terület biztosításával történjék.

10. Tökéletes szigetelés hő, hang, nedvesség ellen, csővezetékek és légaknák hangszigeteléssel, terrasz betekintés elől védve, készüljenek.

Kozma Lajos.

Zehn Gebote des Hotelzimmers

1. Der Reisende fühle sich sowohl im Luxushotel als auch in der einfachen Schutzhütte, durch die entsprechende Befriedigung aller seiner Ansprüche, als ob er das Zimmer des Übergangsheimes als Erster bewohnte.

2. Der Preis des Zimmers möge dem bürgerlichen Rahmen angepasst sein, die Einrichtung jedoch sei aus dem besten und haltbarsten Material.

3. Bei aller Unpersönlichkeit möge das Zimmer nicht unfreundlich, bei heller und heiterer Stimmung nicht prunkhaft oder durch Scheinintimität zudringlich sein.

4. Mit zeitgemässer technischer Einrichtung versehen, mögen Reinhaltung und eventuelle Reparaturen einfach und reibungslos vor sich gehen können; kein Zimmer möge eingebaute Schränke vor allem aber Badezimmer entbehren; waschbare Stoffe und abnehmbare Möbelüberzüge sind zu bevorzugen.

5. Auch für längeren Aufenthalt möge das Zimmer so eingerichtet sein, dass bei dessen völlig ungestörter Benützung der Befriedigung der individuellen Bedürfnisse nichts im Wege steht.

6. Das Zimmer möge sich dem gesamten Hotelorganismus so einfügen, dass der Bauplan rationell durchgeführt werden kann. (Typenbildung.)

7. Bei Berücksichtigung sämtlicher hygienischen Erfordernisse ist die richtige Orientierung des im Freien zu bauenden Hotels wichtig; Terrassen zum Sonnen und richtig orientierte Einzeltrakte sind unumgänglich notwendig.

8. Zu jedem Zimmer gehört ein kleines aber gut ausgerüstetes Badezimmer, möglichst vom Vorraum direkt erreichbar, mit einwandfreier Ventilation, Rabitz-Doppeldecke und waschbaren Wänden.

9. Das Zimmer sei nur mit den notwendigsten Möbeln eingerichtet — Polsterung möglichst aus Epeda —, damit ein Maximum an zusammenhängendem, freien Raum gewahrt bleibe.

10. Vollkommene Isolierung in Bezug auf Temperatur, Schall und Feuchtigkeit; Schallisolierung der Luftschachte und Rohrleitungen. Terrassen sind vor Einblick zu schützen.

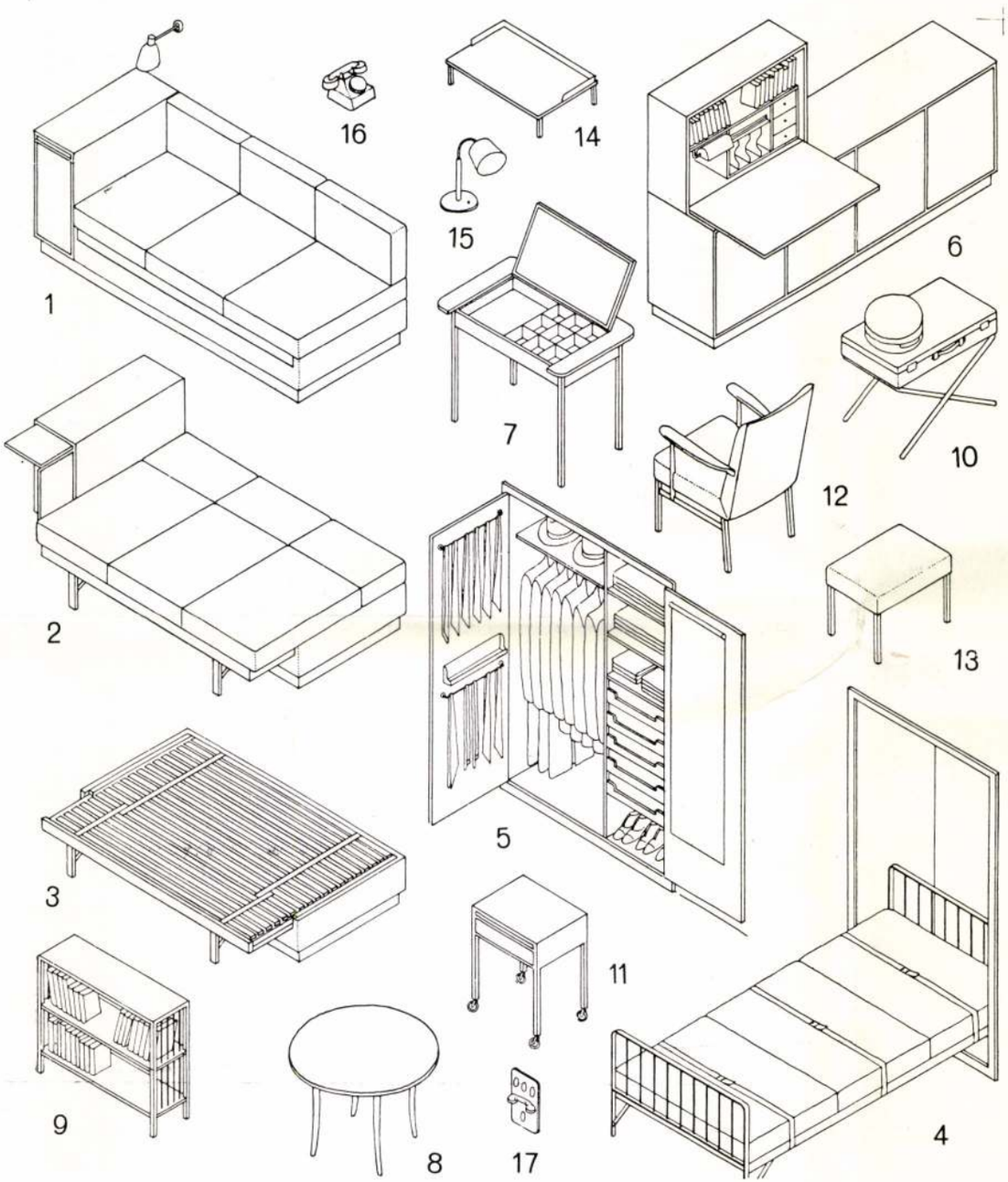

A hotelszoba berendezésének vázlatos táblázata.

1. Pamlag éjjeliszekrénnyel, levehető hátvánkosokkal, kényelmes ülőméret (nappali használat). 2. Pamlag, kihúzott állapotban (éjjeli használat), epeda-párnákkal. 3. Az epeda-párnák alatti ruganyos, hajlékony, kihúzható és betolható léc-szerkezet, alatta ágyneműtartó, az egész ruganyos szerkezet felnyithatóan van elkészítve. 4. Szekrénybe épített ágy, az ágynemű szíjakkal felerősítően. 5. Beépített szekrény kalap, ruha, fehérnemű, cipő, nyakkendők, apró tárgyak számára. Ajtó tükörrel és világítótesttel. 6. Kommódsor, ajtók mögött angolfiókok, ablakfelőli oldalon írószekrény, kibillenthető lámpával. 7. Asztalka felcsapható tükörlappal, belül pipere célokra rekesz-beosztással. 8. Kerek dohányzó-asztal, felső lapja linoleummal vagy üveggel besüllyesztve. 9. Könyvespolc, felső lapja linoleum. 10. Összecsukható, nikkelezett fémből készült koffertartó-állvány. 11. Tolható éjjeliszekrény, felső lap üveg, tabletta linoleummal, fiókkal. 12. Karosszék bőrrel bevonva, epeda-kárpitozás. 13. Ülőke bőrrel bevonva, epeda-kárpitozás. 14. Ágyasztalka linoleumlappal, asztalka színes lakkfestéssel. 15. Éjjeliszekrény-lámpa mozgatható ernyővel. 16. Asztali-telefon. 17. Éjjeliszekrény kapcsoló táblája, csengő, telefon, lámpák, ajtótolóretesz ki- és bekapcsolásra.

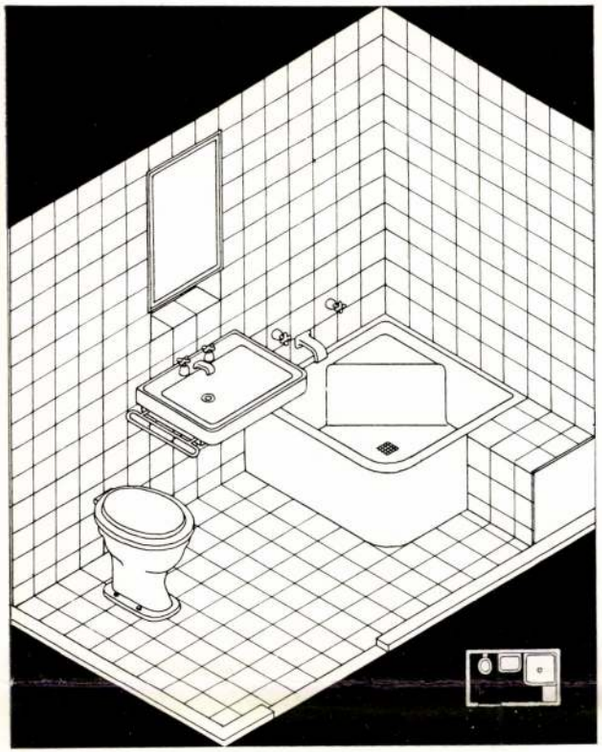

Amerikai hotel kis fürdőszobája, zuhany-kád diagonális medencével (a két sarokra ülni lehet, az egész fürdőszoba 2.2 m^2 alapterületű).

Petite salle-de-bains d'un hôtel américain. Bain-douche dont le receveur est placé en diagonal. Lavabo et W. C. (S. 2.2 m^2.)

Angol fürdőszoba, mosdó alatt szennyestartóval, szívó klozet víztartálya az ablak parapetjébe beépítve, igen kis helyen jól elhelyezve. (Alapterület = 4.00 m^2.)

Salle-de-bains anglaise. Lavabo, placard pour le linge sale au-dessous du lavabo, réservoir de chasse du W. C. encanstré dans le parapet de la fenêtre. Plan élaboré sur une surface assez petite. (S.: 4.00 m^2.)

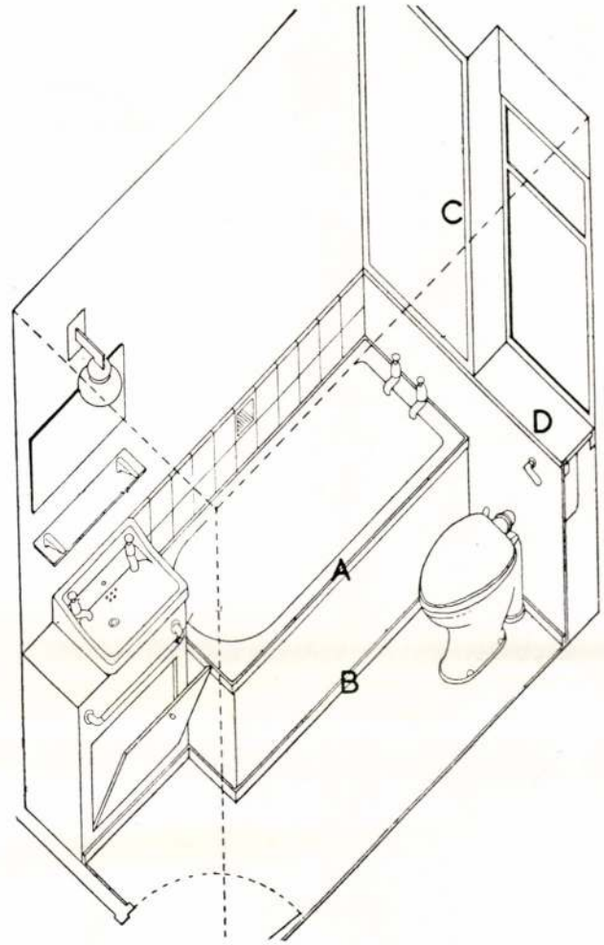

mintegy előírják az acél- vagy vasbeton-vázszerkezetet, a könnyű és szigetelő vékony falakat, a szobával kapcsolatban levő folyosók fölé a sokfajta vezetékek számára az álmenyezetet. A részletekre is egy pillantást vetve, legcélszerűbb az összes ajtókat fémtokban, a padlót linoleummal, gummival, esetleg velurszőnyeggel, a falakat mosható tapétával, a villanyvilágítást házi világítással kiegészítve készíteni. Célszerű apróságok: a villamos ajtóretesz, a villamos óra, az ébresztő-zümmögő, mely a bejárati ajtón kívül a folyosón elhelyezett kapcsolóval vagy telefonon keresztül indítható meg. Az összes csővezetékek hangszigetelve készülnek, a csővezetékeknek külön javító, mászható, aknái vannak, a tűzveszély ellen tüzivezeték és a könnyű takarításhoz porszívó vezeték, stb.

A gazdaságosság szempontjai nagyrészt összeesnek a technikaiakkal. A méretezésben átlag háromméter széles szobákkal számolnak, az átlagos szoba-alapterület 14—16 m^2. A gazdaságos kivitel és a tartósság szempontjai a legjobb és a használatban a legkevesebb kopást mutató anyagokat és szerkezeteket írnak elő.

Az egészségügyi szempontok a szabadban épült szállodáknál lehetővé teszik az épület helyes orientálását, ami a mai nagy ablakfelületek segítségével a szobáknak

hogy zavartalan lefolyásában biztosítsa az alvást, fürdést, mosakodást, tökéletes izolációt, látogatók fogadását, étkezést és anyagcserét, a személyes holmik tiszta és kényelmes elhelyezésének sokféleségét, a hosszabb tartózkodás esetén napozóterraszt és végül az egész szobának és összes berendezésének könnyű és alapos tisztántarthatóságával annak a lehetőségét, hogy a főszereplő: az utas, mindeme kényelemben ne érezze az előző birtokosok legkisebb nyomát sem. Ezek a funkciók határozzák meg a szoba alaprajzát és ha sorbavesszük őket, irányítást kapunk a megoldásra. A helyes megoldás olyan ágyat kíván, mely nappal kényelmes pamlagot, éjjel nagyszerű fekvőhelyet nyújt, ágyneműhellyel, az egész ágy szétszedhetőségére és alapos tisztíthatóságára gondolva. Szükséges egy tolható éjjeliszekrény, amin kapcsolótáblácska van, melyről az összes lámpák kezelése, a főbejárati ajtó tolóreteszének elektromos úton való nyitása és zárása, csengetés, rádió, stb. az ágyból való felkelés nélkül is elvégezhető. A szellőzés szempontjai vízszintes tolóablakot kívánnak, a szoba teljes elsötétítése és a terrasz felé való tágas kitárása megfelelő szerkezeteket, az összes falak, menyezetek, padló tökéletes moshatósága és hangszigetelése mind megoldandó feladatok a mai építőipar kipróbált eszközeivel. Az előtérben nem szabad elfelejteni a fogast, az ernyőtartót, a tükröt, a külső ajtón a névjegytartót, valamint az ide beépített szekrények szétszedhető polcait és teljes egészében mosható belső falait sem, nemkülönben az üressé vált kisebb bőröndöknek a beépített szekrény fölött ajtóval ellátott felső rekeszt, mely esetleg a fürdőszoba feletti álmenyezet búvónyílása is lehet.

A technikai szempontok az egész egységes építési terv elgondolásából kiindulva, az egyes szobák ismétlődő ritmusával számolva,

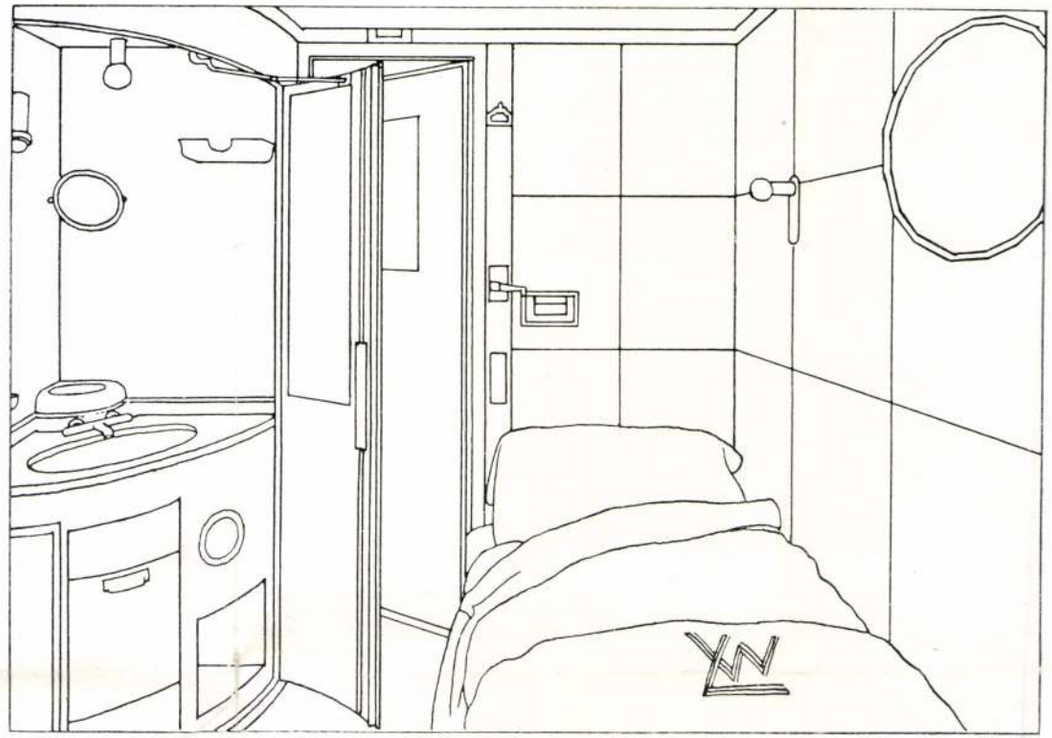

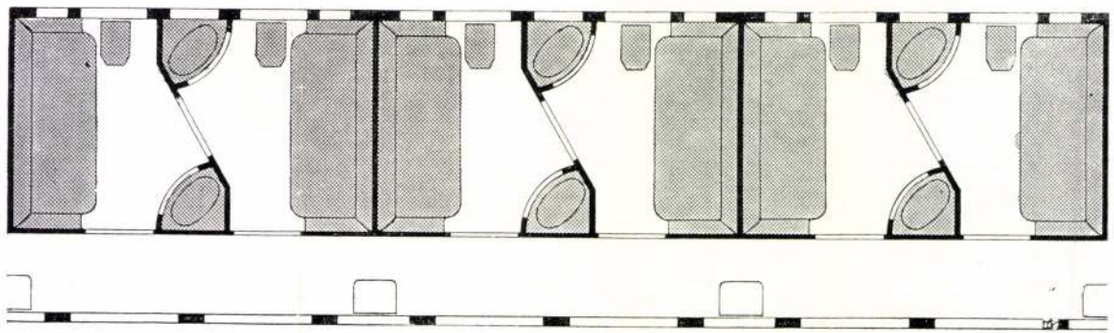

Francia hálókocsi-kabin a „Grand-Luxe" osztályból, fülkénként egy személynek szóló ággyal és mosdóval (alapterület 3.5 m², egy-egy hálókocsiban 10 kabin foglal helyet, a kocsi végén toilettel és mosdóval).

Compartiment d'un wagon-lit français de „Grand-Luxe". Lit et lavabo dans chaque compartiment. (S.: 3.5 m².) Dix compartiments dans chaque wagon, cabinet de toilette et lavabo au bout du wagon.

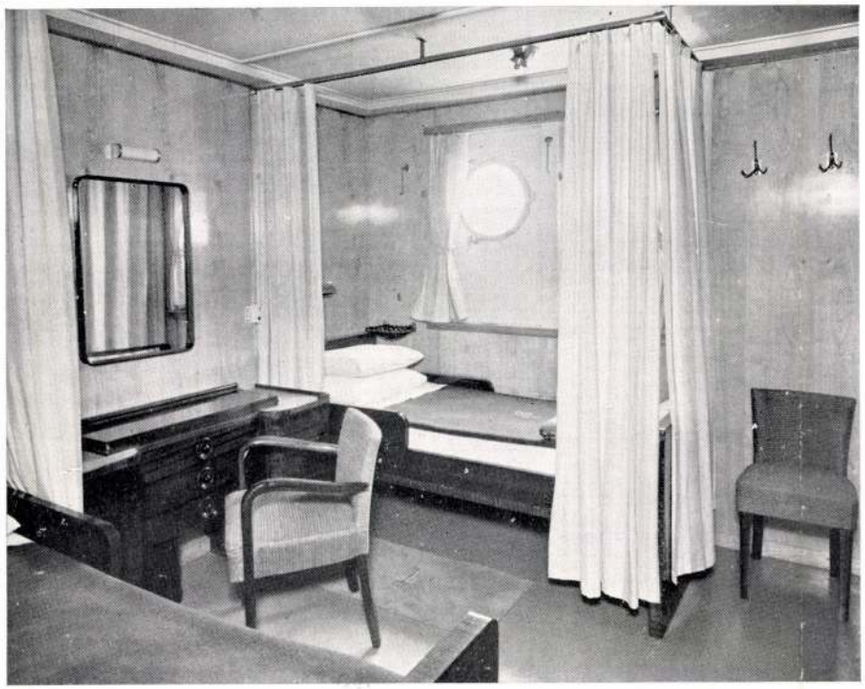

„Báthory" lengyel hajó (Gdynia America-Line), felső kép a túristaosztály kabinja, két ággyal, ágyak között toilette-asztal (kabin alapterülete 10.00 m²). Az alsó kép III. osztályú kabin, három ággyal (területe 9.00 m²).

„Báthory", bateau à vapeur polonais (Gdynia-American Line). En haut une cabine de la classe des touristes, deux lits une table de toilette entre les deux lits. (S.: 10.00 m².) En bas une cabine de III-ième Classe avec trois lits. (S. 9.00 m².)

szobákat ma már a jobb publikumnak nehezen lehet kiadni, s az új szálló-építkezések itt is nagy versenyt fognak — joggal — támasztani!

Érdekes fejezetét adják a szállodaszoba-problémának az óceánjáró úszóhotelek kabinjai, fényűző fürdőszobáikkal, nagyszerű klimatikus berendezésükkel. Ezek a tágas kabinok természetesen messze felülmúlják a vasúti hálókocsi kettős vagy egyes utasfülkéit, melyek a legnagyobb kényelem mellett is, egészen kis helyre kénytelenek szorulni, nem beszélve a Zeppelin-léghajó utas-fülkéiről! A szállodaszoba-probléma egész területét áttekintve, a legkisebb méretű kabinok természetesen a népszállók hálófülkéi, ahol a mai élet lecsúszott, fáradt vándorairól gondoskodik a társadalom, de még mindig külön hálófülke alakjában, ahol a vetkőző-szekrények, mosdók a közös helyiségben lévén, az ágyon kívül már semmi felszerelés nincs.

A legkisebb cellától a legtágasabb szobáig, valamennyi hotelre jellemző a szobákat összekapcsoló közös organizáció, a kollektiv-házforma, az ő közlekedő szerveivel és közös berendezéseivel. Ezzel a közös házformával szemben Amerikában és a távol Keleten (Jáva) az üdülést kereső fehérek számára organizálták meg azt a hoteltípust, ahol az egyes lakásrészek teljesen külön házacskákban helyezkednek el bungalow-szerűen egy gazdag vegetációjú kertben, a központi épület körül, elrejtőzve a fák közé.

A hotelszoba kialakításának funkcionális, technikai, gazdasági, szociális, egészségügyi és formai szempontjait felvázolva, elsősorban azokat a funkciókat kell tisztáznunk, amiknek a megoldása a szálloda feladata. E funkciók között a gyermeknevelés, főzés és háztartás kivételével az emberi lakás valamennyi funkcionális szerszámát — ha más szövegezésben is — viszontlátjuk. A szoba feladata,

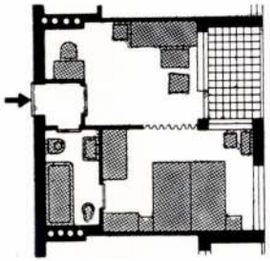

Arch. Hans Schumacher, Köln. Luxus hotelszoba: hálószoba, nappali szoba, előtér, fürdő és terrasz (30.00 m² alapterületen). A két szobát függöny választja el, a fürdőszobának úgy az előtérből, mint a szobából van bejárata. Az előtér melletti írófülke alkalmasabb lett volna garderobe számára. (A kettős szoba alapterülete = 28.00 m².)

Hôtel de luxe. Projet de l'architecte Hans Schumacher, Köln. Chambre, living-room, entrée, salle-de-bains et terrasse. (S.: 30.00 m².) Un rideau divise les deux pièces. La salle-de-bains donne accès à la chambre et également à l'antichambre. La petite cabine de bureau à côté de l'entrée devrait plutôt servir de vestiaire. (S.: des deux pièces 28.00 m².)

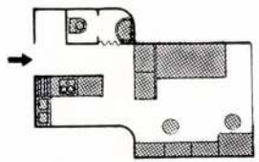

Arch. le Corbusier és P. Jeanneret, Paris: (Cellule biologique). Kollektiv ház sejtje, előtér, W. C., mosdó, teakonyha, beépített szekrények és szoba. A bútorok elhelyezése kitűnő. (Lakófelület = 14.00 m², szoba: 8.5 m².)

Architectes Le Corbusier et P. Jeanneret, Paris: Cellule biologique d'une maison collective. Chambre, antichambre, petite cuisine, lavabo, W. C. et placards. La disposition des meubles est excellente. (Sü. h.: 14.00 m².)

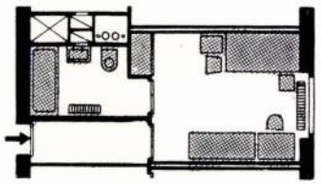

Arch. Fritz Becker és Erich Kutzner, Düsseldorf: Palasthotel Mannheimer-Hof, Stuttgart. Nagy fürdőszoba, kényelmes szoba, túlhosszú előtérrel. (Lakófelület = 24.00 m², szoba = 15.00 m².)

Architectes Fritz Becker et Erich Kutzner, Düsseldorf. Palace-Hôtel „Mannheimer-Hof", Stuttgart. Chambre comfortable pour une personne, grande salle-de-bains, antichambre très longue. (S. h.: 24.00 m². S.: 15.00 m².)

Arch. le Corbusier és P. Jeanneret, Paris: svájci egyetemi hallgatók otthona, Páris. Nagy ablakfelület, jól elhelyezett ágy, előtér és szoba között, fürdő és előtér között függöny, előtérben két beépített szekrény, fürdőben zuhany és mosdó. Igen kis területre komprimált kitűnő alaprajz. (Lakóterület = 18.5 m², szoba = 12.00 m².)

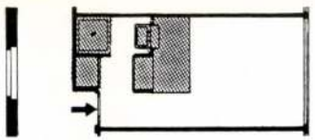

Architectes Le Corbusier et P. Jeanneret, Paris. Une chambre dans le Pavillon Suisse de la Cité Universitaire à Paris. Grande superface de fenêtres. Lit bien placé. Deux placards dans l'antichambre, salle-de-bains installée avec bain-douche et lavabo. Plan excellent et très bien étudié sur une surface assez petite. (S. h.: 18.5 m². S.: 12.00 m².)

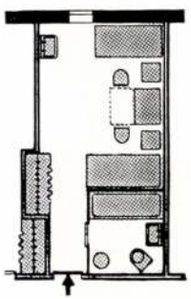

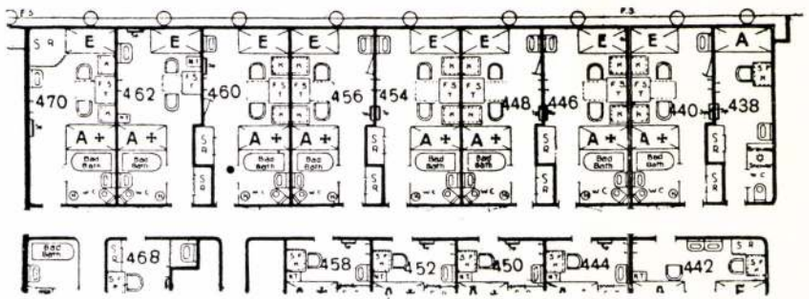

Prof. Breuhaus, Berlin, Bremen-óceánjáró I. osztályú kajütjei. Egy kajüt alaprajza 1:200 léptékben, jól elhelyezett ágyakkal, beépített szekrénnyel és fürdőszobával. (Lakófelület = 22.00 m², szoba = 16.00 m².)
Prof. Breuhaus, Berlin. Cabine de I-ière Classe du S/S „Bremen". Plan d'une cabine (1:200) lits bien placés, placard et salle-de-bains. (S. h.: 22.00 m². S.: 16.00 m².)

ben állapítja meg az egyszemélyes egyterűlakás minimális alapterületét, ahol előtér, mosdó, W. C., teakonyha, szoba az emberi lakás biológiai alapsejtjeként szerepelnek (cellule biologique). Többszemélyes lakásoknál személyenként 14 m²-t véve alapul, érdekes alaprajzi sorozatot állít fel, mely számottevő téglával járul hozzá a jövő kollektiv lakásainak elgondolásához.

A normális hotelszobát célszerű kétágyasra méretezni, mert ez gazdaságosabb típus, lévén a második személy területtöbblete egészen lényegtelen. Általában a városon kívül épült szállodáknál, az üdülőknél, a strand-, hegyi- és sport-szállodáknál, valamint a villanegyedben elszórt lakószállóknál a folyosónak csak egyik oldala van beépítve, aminek sokféle előnye nem szorul magyarázatra. A lakóhotelek kísérleteznek nyitott folyosókkal is (hasonlóan a nálunk békeidőkben meghonosodott folyosós rendszerű bérházakkal), amiknek az egy-lépcsőház rendszere mellett az az előnye, hogy a mellékhelyiségek direkt megvilágítása és szellőzése könnyen keresztülvihető. Az a vád, hogy a folyosó idegen lakások előtt vonulván el a mellékhelyiségek betekinthetők lesznek, elesik, ha egy olyan megoldásra gondolunk, ahol a folyosó kb. 1.50 m.-rel lejjebb fekszik a lakás nivójánál. (Arch. Pingusson, Hotel Saint-Tropez.) A régi szállodák modernizálásánál is rengeteg alkalom adódik a korszerű berendezések olcsó és szociális keresztülvitelére. Ha elég mélyek a szobák, úgy a középső fal mellett itt is keresztülvihető egy fürdőszobás-előteres traktus, a hozzátartozó szellőző-aknákkal, ha nem elég mély a régi szoba, úgy az egyik kétablakos szobából kell elrekeszteni egy 2.00 m.-es részt, ahová egymásmögé a két fürdőszoba és a két előtér elfér. A régi rendszerű szállodák modernizálása erősen küszöbön van, mert a fürdőszoba és W. C.-nélküli

Üvegház Budapesten.

ifj. Weiss Gyula üvegnagykereskedő üzlet- és raktárháza.

Tervezte: Kozma Lajos

A mai ember számára az üveg — az átlátszó anyag — a legtermészetesebb dolgok közé tartozik. A legritkábban gondolunk arra, hogy az üveg régen minő kivételesen ritka volt. A technikai civilizációban annyira előrehaladott rómaiaknál a nemes fémekkel azonos becses anyag volt, melyet csak kivételesen használtak, pl. a halottakkal eltemetett csecsebecseszerű könnygyűjtő üvegcsék készítésére. Mint fényáteresztő építő anyag — ablaküveg teljesen ismeretlen volt. Ha az ablakot nem lehetett nyitvatartani, mert az időjárás rossz volt, akkor betették a fatáblákat és sötétben, mécsesek imbolygó homályában éltek. A középkorban hasonlóan állt a dolog — legfeljebb az északi tájakon —, ahol többször esik meg, hogy az ablakot zárva kell tartani: fakeretekbe feszített állati hólyagokkal, pergamentpapírral segítettek magukon. A középkor végén jöttek a lencseszerű hólyagos üvegek (Butzenscheiben), amelyek már megengedték aránylag nagy ablakok beüvegezését. (Az üvegfestők színes ablakainak elemei apró, szabálytalan formájú, izzó színű üvegdarabkái drágakőszámba mentek s polgári életben szerepet nem játszottak.) Csak a barok-kor elején érkezett el az európai ember a táblaüveg nagyobbméretű alkalmazásához — de a táblák mérete akkor is igen korlátozott volt s egy-két decimétert nem haladta túl. A kis táblák drágasága folytán még ekkor is csak a legnagyobb takarékossággal alkalmazták az üveget. Ez meghatározta az ablakok terjedelmét, mint az ablakosztások sűrűségét. A XIX. század eleje, az iparosodás kifejlődése, a gyártási eljárások tökéletesedése és ezzel kapcsolatban a termelés olcsóbbodása tette az üveget általánossá, tette lehetővé azt, hogy az üveggel úgyszólván korlátlanul rendelkezzünk. Az ötvenes évek nagy, úttörő eseménye volt a londoni kristálypalota, amely a világnak első vasból és üvegből készült építménye volt. Azonban ez az épület csak egy első fecske szerepét játszotta s úgyszólván csak a maga saját területén — a kiállítási épületek terén — talált követőkre. A századon uralkodó történelmi szemlélet, a mult példáinak civilizációfeletti megdöbbentő uralma a legfurcsább dolgokhoz vezetett. Akkor, amikor az üveg alkalmazásának úgyszólván nem voltak akadályai, akkor, amikor a külvilág atmoszferikus hatásaitól függetlenített helyiségeket úgy lehetett volna alakítani, hogy azokba a fény beáradhat, hogy azokból az ember szabadon kiláthat a világba — az Isten adta környezetébe —, divatba hozták ó-német stílus címén a Butzenscheibét, sőt ahol a már olcsóbb táblaüveget alkalmazta a vállalkozó, ott a lakó ragadós papírra litografált Butzenscheibét ragasztott, sőt a „Schmücke Dein Heim" nyárspolgári mániája nyomán megtörtént, hogy staniolból vágott karikákat ragasztottak a táblaüvegre, hogy azt ólombafoglalt üvegnek tüntessék fel! Ennek az irányzatnak utolsó kicsengését a századelejei „Biedermeier" hozta meg. A vállalkozók házainak aránylag nagy ablaktábláiról az építőművész urak kisütötték, hogy azok művészietlenek és ezért az archaizáló kisebb osztást propagálták Ostendorf professzorral az élükön! Senki, de senki észre nem vette, hogy az üveg korlátlan alkalmazásában minő lehetőségek rejlenek — dacára annak, hogy ebben az időben az üvegipar úgyszólván napról-napra új találmányokkal lepte meg a világot: így a téglával azonos módon használható Luxfer-téglákkal, a kor-

Foto Seidner.

Geschäftshaus einer Bauglashandlung in Budapest. Entwurf: L. Kozma. Ausführung: Dénes és Erős.

Tér és Forma
1935. 2. sz.

látlan méretű tükör-üvegtáblákkal, az átszínezett, öntött és csiszolt üveggel, az üvegbetonnal, az üveg boltozati téglákkal!

A háború évében Walter Gropius tette az első lépést az üvegnek mint építőanyagnak kihasználására: a kölni Werkbund-kiállítás iroda- és gyárépületével, ahol az üveg és vas újra helyet követeltek az építészetben. S az, amit akkor Gropius fiatalos lendülettel a világ szeme elé dobott, a háború után szinte az egyik kiindulópontjává lett az új építészetnek. S a másfélévtized alatt lépésről-lépésre haladt a világ építészete az üveg mind merészebb, mind újabb alkalmazásában. Csak néhány nagy etappeot akarok megemlíteni: a dessaui Bauhaus, Le Corbusier moszkvai szövetkezeti épülete, genfi bérháza, a párizsi svájci diákotthon és az Üdv-hadseregének háza . . . Mies van der Rohe: Haus Tugendhatja, Emberton evezősháza . . . stb., stb.

Az örökké lassanjárók, a megszokások rabjai — lakók és építészek egyaránt —, az örök nyárspolgárok minderre azt mondották és mondják, hogy mindez csak divat, múló divat. S ez urak és hölgyek számára a „divat" szóban a lehető leglesújtóbb ítélet foglaltatik. Nem ez az alkalom arra, hogy a divat jelentőségéről vitatkozzunk — de eszembe jut a nagy spanyol filozófus, Ortega y Gasset egy megjegyzése: „A legfelszínesebb meggondolásra is nyilvánvaló, hogy a divat a szellemi életnek állandó dimenziója s mint ilyen változása, épp olyan szigorú törvényeknek van alávetve, mint a történelmi folyamat bármely más jelensége . . . Gondoljuk csak meg, hogy vajjon mi lehet az oka annak, hogy a divat majd erre — majd arra a tárgyra veti magát? . . . ha a divat ide vagy oda fordul, annak mindenkor meg vannak az alapos okai. Az okok mások lehetnek, mint amelyeket mi ismerünk — de, hogy számunkra ismeretlen, talán csak azt jelenti, hogy az okok mélyebben fekvők . . . Téves dolog a divat változásait fitymálva nézni, mert ha az okokat megvizsgáljuk, ékesszavú vezetőre találunk a korszellemnek legrejtettebb rejtélyeihez . . ." (El tema del nuestro tiempo 1923.)

Az üvegnek az építészeben való elhatalmasodá-

Az üvegház alaprajza.

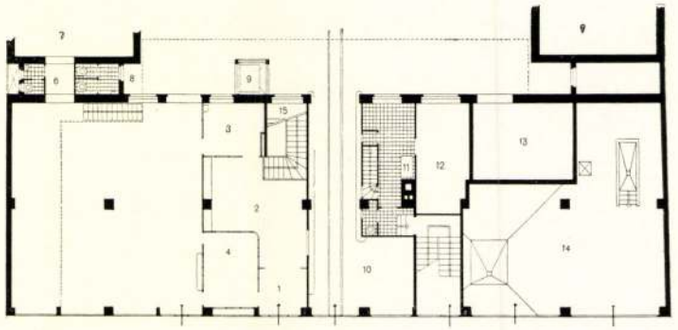

Földszint.

1. Szélfogó.
2. Előtér a vevők részére.
3. Főnöki iroda.
4. Pénztár.
5. Földszinti raktár a kiskereskedelem számára.
6. Átjáró a többi raktárakba.
7. Udvari műhelyek.
8. W. C. a munkásoknak.
9. Teherlift.
10. Kapubejárat és manipulációs terület.
11/12. Házmester-lakás, lejárattal a központi fűtéshez.
13. Kis műhely.
14. Garage.
15. Üveglépcső az emeleti irodákhoz.

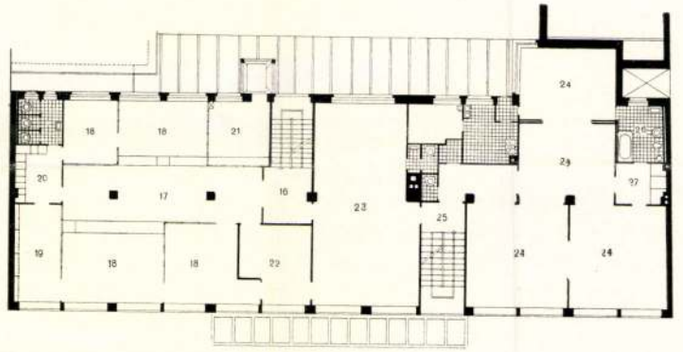

I. emelet.

16. Emeleti iroda előtere.
17. Közönségnek szánt hely.
18. Irodák.
19. Irattár.
20. Öltöző.
21. Pénztár.
22. Fogadó helyiség.
23. Főnöki iroda és mintaterem.
24. Szobák.
25. Lakáslépcső.
26. Fürdőszoba.
27. Öltöző.

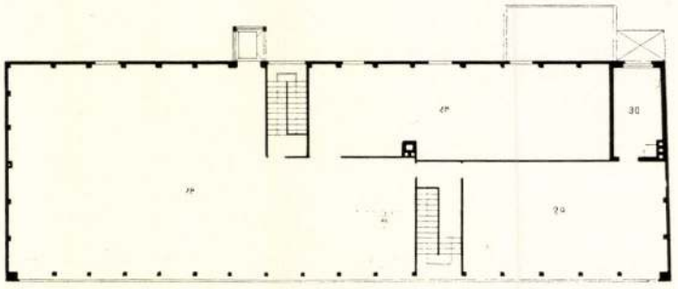

II. emelet.

29. Szárító.
30. Mosókonyha.

sában is igen mélyenfekvő és igen sokszoros jelenségeket vehetünk észre, abban közrejátszanak az emberi életnek legváltozatosabb tényezői. Biologia és esztetika — fiziologia és világnézet!

Nézzük a biologiai jelenségeket. Az üveg terjeszti a fényt és a meleget. S ma már úgyszólván mindenkiben él annak a tudata, hogy e két tényező nélkül nincsen élet, s ezért ha meg van a lehetősége, hogy ezeket minél meszebbmenően bebocsájtsuk lakásunkba, akkor ezt meg kell tennünk. Ezért nőnek és nagyobbodnak házainkon — lakóházainkon, iroda- és műhelyépületeinken — az üvegtáblák. Ez vezette a kutatást akkor, mikor kiderítette, hogy miként lehet az ibolyántúli sugarakat átbocsátó üveget előállítani. Hogy mindez még nem lett feltétlenül alkalmazandóvá, az csak a költségeken — meg a maradiságon múlott. A háború utáni amerikai építészet egyik emlékezetes momentuma volt, amikor egy mérnök kifejtette, hogy az épület legdrágább alkatrésze az ablak, — mivel az ablak mindkét funkcióját: a belső megvilágítását, a belső szellőzését más eszközökkel is el lehet érni, mesterséges világítással és mesterséges szellőzéssel, sőt így mindez racionálisabban megy — hagyjuk el az ablakot! S soha nem szabad elfelejteni azt a választ, amit erre Le Corbusier adott: válasszuk el az ablak két funkcióját, szolgáljon az csak világításra, s a szellőzést az ablakok — az összefüggő — üvegfalak két diafragmája közötti térben alkalmazzuk! Mert Le Corbusier ugyan nem mondotta, hanem beleértette és átérezte, hogy az ember nem mondhat le arról, hogy házából a világba ki lásson — ha a szellőzést, fűtést mesterségesen is elintézheti — így keletkezett a moszkvai terv és az Üdv-hadsereg párizsi háza.

De van az üvegnek még egy igen értékes sajátossága: felületének keménysége, változhatatlansága, korlátlan tisztíthatósága. Ezért nyomul előtérbe az üveg mint lemosható falburkolat.

A másik jelenségcsoport, az esztétikai és filozófiai nem kevésbbé fontos, hiszen az ember több mint fiziológiai folyamatok alakúlata! Sőt a szellemiek, lelkiek messzemenően befolyásolják a biológiai folyamatok egészét. Egy szellemi

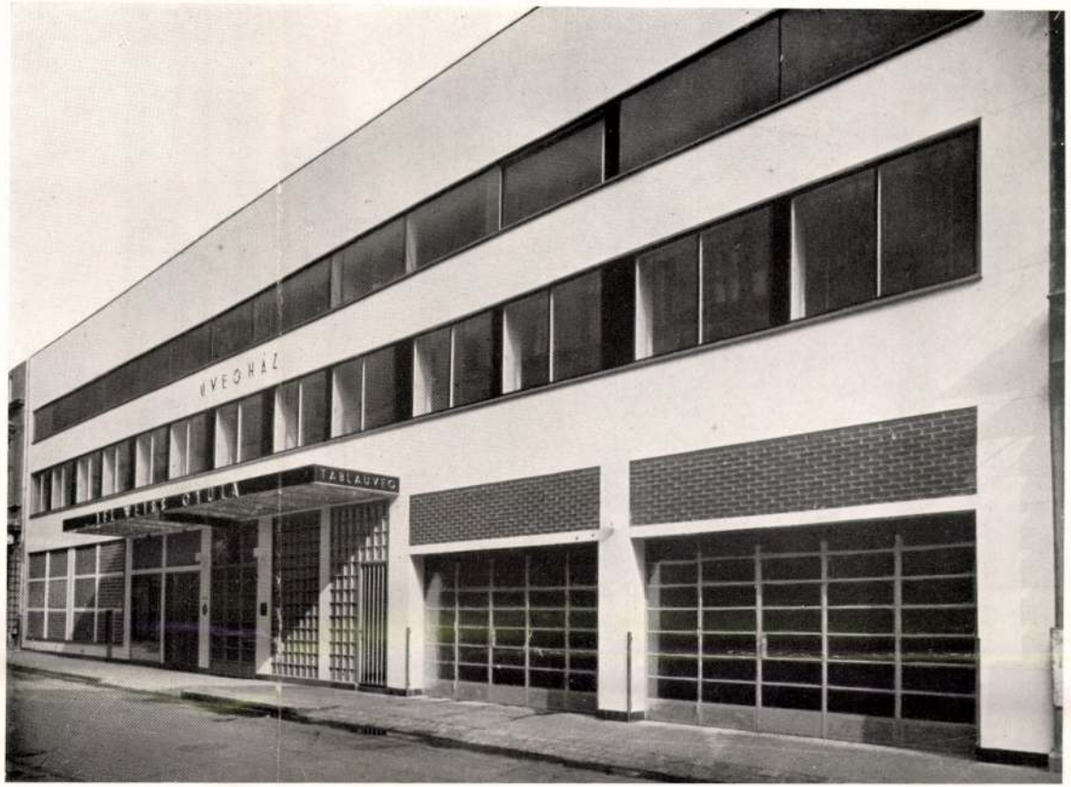

Az üvegház homlokzata. Maison d'affaires en verre à Budapest. Arch. Louis Kozma. Foto Seidner.
Kettős acél-tolóablakok „Sollux" üvegbeton-falak, harmonika rendszerű acél-garázskapuk.
Márkus Lajos vasszerkezetek gyára.

tonikum fokozza a fiziológai folyamatot, szellemi depresszió lefékezi, megzavarja azt. S a szellemi folyamatok legnagyobb forrása a külvilág makrokosmosának és az emberi mikrokosmosnak viszonya. Kék ég és napsugár fokozzák munkakészségünket, szellemi frisseségünket — a barlang, az odu lakója komor, tunya, tehetetlen. A napsütötte földi táj az ember igazi otthona — s az épített tér csak a civilizáció kényszerhelyzete. Kényszerhelyzet, amelyből — sajnos, — nincs menekvés, tehát legalább is könnyítsünk sorsunkon! Erre ad lehetőséget az üveg: a természet adománya, az emberi találékonyság gyümölcse. Mások vagyunk, mint nagyapáink, akik keskeny, magas ablakaikat is gondosan, többszörösen befüggönyözték: nekik csak a maguk alkotta világ kellett s azzal sem törődtek, ha szobájukra borongós barlangi félhomály borult, sőt nagyon is becsülték a clair obscurt, amely a makarti ízlés szerint faldíszítésükön fantasztikus és kísérteties hatásokat idézett elő, olyanokat, amelyekhez Dickens és Balzac régiségkereskedés leírásai adták meg a receptet. Mi bele akarunk nézni a világba, ragyogásába, számunkra a világ

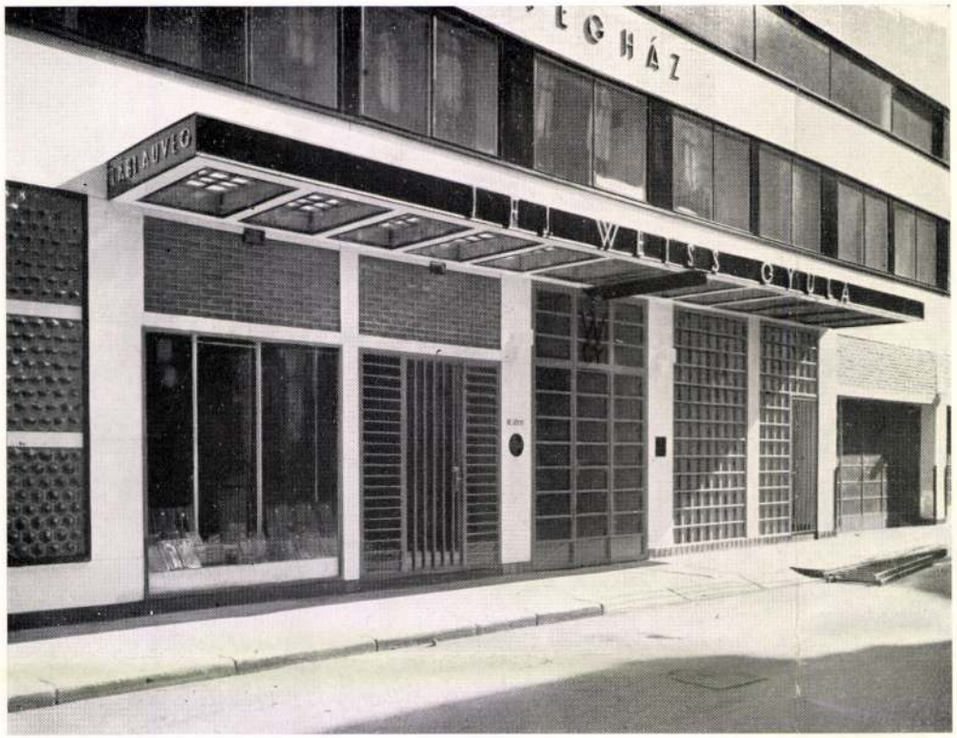

Az üvegház utcai főbejárata. Foto Seidner.

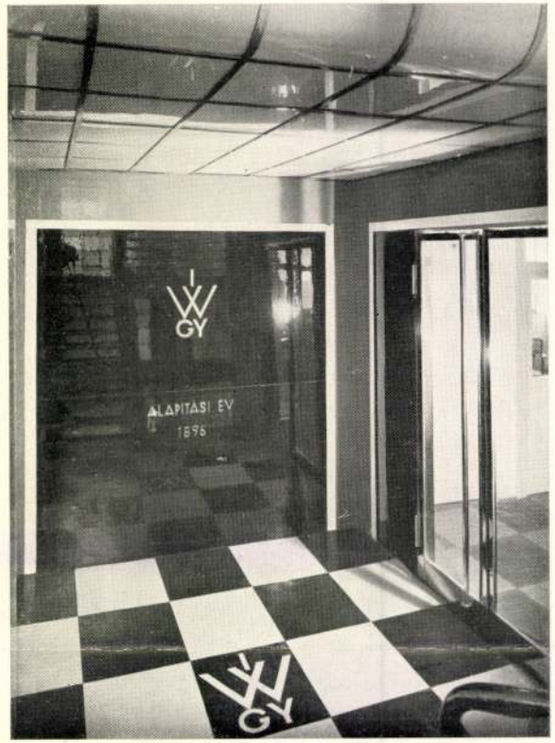

Az irodák előtere.

és a legnagyobb festő: a természetes világítás, napfény, alkony és holdfény óráról-órára rögtönzi a változatos festői képeket. Másrészt minket nem zavar a világosság házunkban, szobánkban, sőt ott is szeretjük a kristályos világosságot, hiszen annak berendezésénél épp ezzel számoltunk. Geniliával behúzott, határozatlan, bizonytalan formájú fotelszörnyetegek helyett határozott, könnyen érthető alakú ülőbútorokat kedvelünk, szekrényeink is határozott körvonalúak, ritkán nyúlnak magasba, szemmagasságból fentről is áttekinthetők. A piszkos, elbarnuló, fényüket vesztő faszínek helyett világosakat alkalmazunk és gyakran használjuk a tarka lakkszíneket, s a bútorzásban is az üveget, áttetsző kristálytáblákat és színes opaküvegeket: mindez követeli, szomjazza a világítást, melyet a nagy üvegek adnak.

De maga az ablak is megváltozott az üveg uralomra jutásával. Az évszázados gyakorlat folytán keskeny, magas formájú nyílás fogalmát öltötte magára az ablak, amely mögé odaáll az ember, ha éppen ki kíván nézni, ha kíváncsi az ucca életére, ha tudni akarja, hogy Kovács úr már megint kivel sétál! — az ablak fogalmában határozottan benne volt az, hogy az csak kinézésre való, s azon csak a rakoncátlan gyermek jár ki, a betörő jár be. Az ablak alatti mellvéd — minő erődítési fogalom! — áthághatatlanná tette az ablakot, a szoba testi határává avatta, melyen csak a szem járhatott ki. A megnövekedett ablak odáig növekedett, amíg teljesen eltüntethetővé vált s már csak akkor képez határt, mesgyét, ha akarom, ha teljesen bezárom: felhúzom, leeresztem, betolom. Az ablak nem elzárás, csak egy diafragma, amely megvéd hidegtől, esőtől. De, amikor a világ és az ember viszonya is barátságossá vált, akkor a nagyra nőtt ablak közvetlen kapcsolat a szobám és a

Lakáslépcsőház vasbetonból, üveggel és linoleummal burkolva. — Foto Seidner.

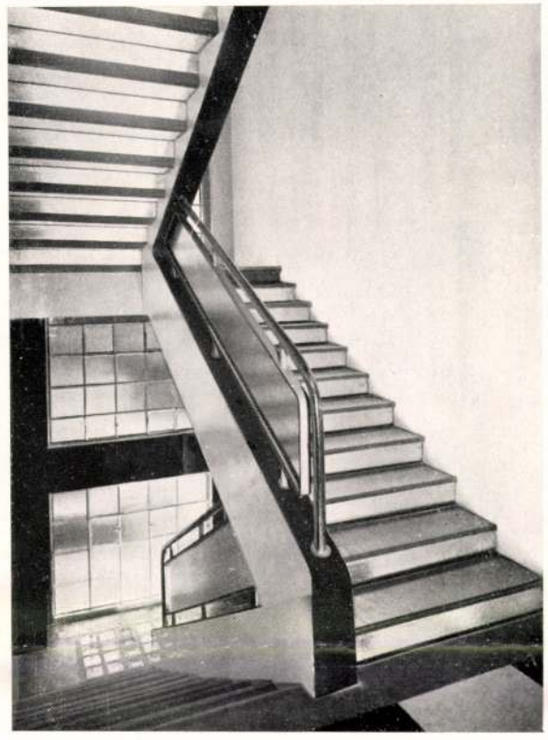

Áttetsző üzletlépcső üveglapokból.

világ között. Rossz időben pedig a nagy megszakítatlan nyílás — mindig áttetszőbb mivoltában — elfelejteti önmagát, a látás számára nem is létezik ... Így jött segítségére az üveg az új embernek, aki a világot, a külvilágot már nem érzi ellenségének, hanem testvérének, akivel szeret együtt élni.

(Mindez egy új emberfajta látása, de közöttünk élnek az elmúlt fajtának igen nagyszámú testi és lelki mohikánjai, akik számára mindez érthetetlen és ezért divat. Nem szabad csodálkozni, hogy a legbizarrabb elméletekkel küzdenek az új építés ellen!)

De ne tapadjunk a részleteknél. Amikor mindez nyilvánvalóvá vált: az üveg az építészet kompoziciós anyagává lett, amint a görögöknél az eredeti fatörzsek helyére odaléptek a márványoszlopok! Az üveg és az általa lehetővé vált hatalmas, áttört, áttetsző felületek az építészeti komponálás új elemeivé váltak. Nem divatból, hanem mert belső szükségletből fel akarjuk és mindinkább fel is tudjuk használni az üveget. Lassan eljutunk a teljes üveghomlokzatokhoz, amelyek az örök ifjúságot adják a házunknak: nem feketednek meg, mint a legjobb kőhomlokzatok, nem kormosodnak el, mint a vakolt homlokzatok, nem színtelenednek el, mint a nemes vakolatú homlokzatok, ragyogók és eredeti színhatásúak maradnak a színes opaküveggel borított homlokzataink. Az üvegtáblák nagysága nagy vonalakban, nagy sík felületekben való komponálásra kényszeríti az építészt, az üveghomlokzat egyik alapfeltétele, hogy a felületek arányai kifogástalanok legyenek, mert itt aztán igazán nem lehet a kompoziciót felrakott, indokolatlan „díszítményekkel" korrigálni!

Így vált az üveg az új építés egyik nagy eszközévé, így vált az üveg az építészeti megújhodás egyik hatásos eszközévé ... B. I.

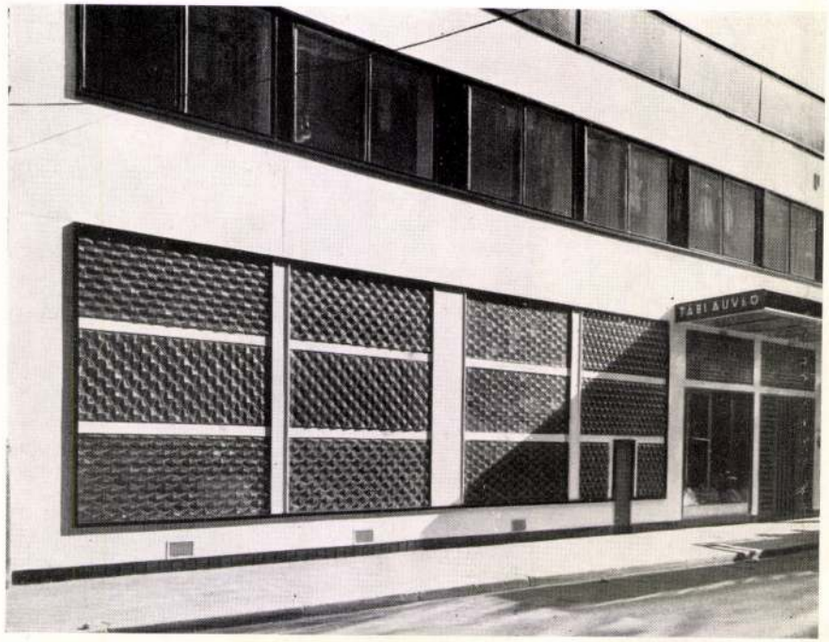

Az üvegház homlokzatának részletei.

Foto Seidner.

Casa d'affari in vetro — L. Kozma.

Az épület a Vadász uccában a Vilmos császár úttal párhuzamosan haladó csendes mellékuccában fekszik a város e főütőerének közvetlen szomszédságában. A teleknek 37 méter hosszú frontja van, tágas udvarral, melyben régebbi eredetű üvegraktárak húzódnak meg. A főépület a leégett régi épület helyén teljesen új elgondolással és méretezéssel készült. Az Üvegház elgondolásának problémája az volt, hogyan lehetne egy épületben elhelyezni a következő funkciókat: földszinti raktár kiskereskedelem részére, árúátvétel és pénztár, kapcsolat a meglévő raktárakkal, ellenőrizhető följárat az emeleti nagybani eladási irodába, közvetlen összeköttetés az udvari raktárakkal és pedig keskenyvágányú vasút és egy egytonnás, a kapubejárat menyezetére felszerelt futódarú segítségével, az ezzel csatlakozó úgynevezett manipulációs helyiséggel, garage, mely csak az uccára nyílhatik, négy kocsi számára, az emeleten elhelyezendő lakás lépcsője és ezzel kapcsolatban házmesterlakás, melynek viszont az udvarra nem lehet kijárata, ellenben a központi fűtés kezelésére külön lépcsővel a pincébe. A földszinten ezenkívül a pincével három közlekedés biztosítandó: az uccai részről egy vasajtóval elzárható csúszdapálya nagyobb ládák lebocsájtására, az udvari részen teherfelvonó és ezenkívül az udvari részen egy 2 méter széles lépcső elhelyezésével. A ház udvari frontján egy 3 méter széles üvegtető biztosítja a zavartalan árúlerakást és a szállítmányok összeállítását. Az emeleti részen el kellett helyezni egy nagyszabású irodát, ahol pénztár, könyvvezetés, rendelésfelvétel, gépíróterem, fogadószoba, kisebb főnöki iroda, nagyobb főnöki iroda, mintaterem, irattár, személyzeti ruhatár és higiénikus helyiségek foglalnak helyet. Az emeleten ezenkívül egy négyszobás lakásra volt szükség a cég egyik fiatal főnöke számára, külön lépcsőházzal, mely úgy helyeztessék el, hogy a főnöki irodából való távozás ezen a lépcsőn keresztül is lehetővé tétessék. A második emelet teljesen raktárnak van kiképezve, egy az uccára néző hatalmas, 36 méter hosszú ablakkal, a két lépcsőházzal és a közlekedés lebonyolítására a teherlifttel. A programmnak sarkalatos pontja volt, hogy ezek a különböző funkciók úgy oldassanak meg, hogy azok legtökéletesebb kielégítésével a ház az egyszerű és áttekinthető üzem és művészi megoldás képét adja.

Technikailag az egész épület vasbetonvázas szerkezet, ahol az egyes pillérek úgy vannak méretezve, hogy az épület meglévő két emeletére még három emelet is felépíthető legyen. A vasbeton-pillérek között a fal üreges téglával készült, mely kívülről 6 mm. vastag márványüveggel van burkolva. Az összes ablakok kettős acélablakok, melyek kinyitáskor egy középen forgó tengely körül egyszerre nyithatók, ami tartóssági, izolálási szempontból, valamint szellőztetésre is a lehető legkönnyebben kezelhető és legideálisabb szerkezet.

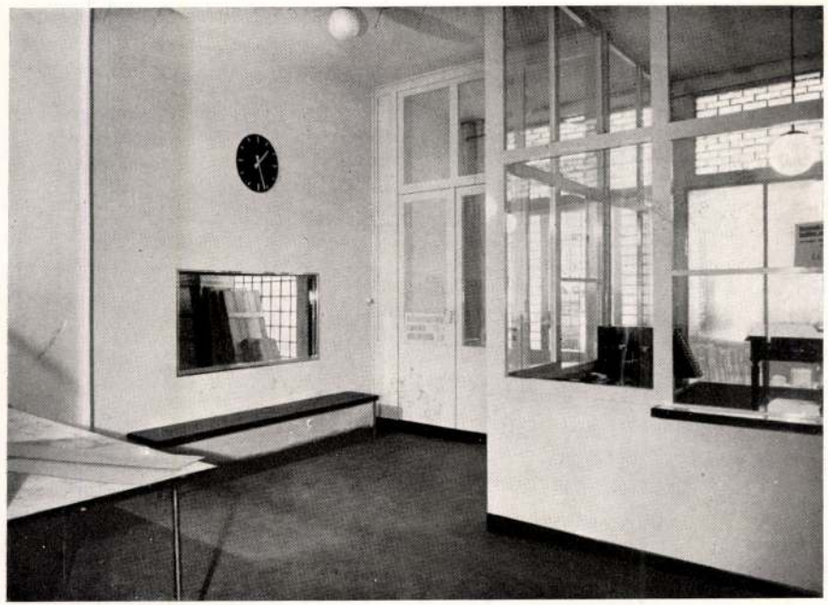

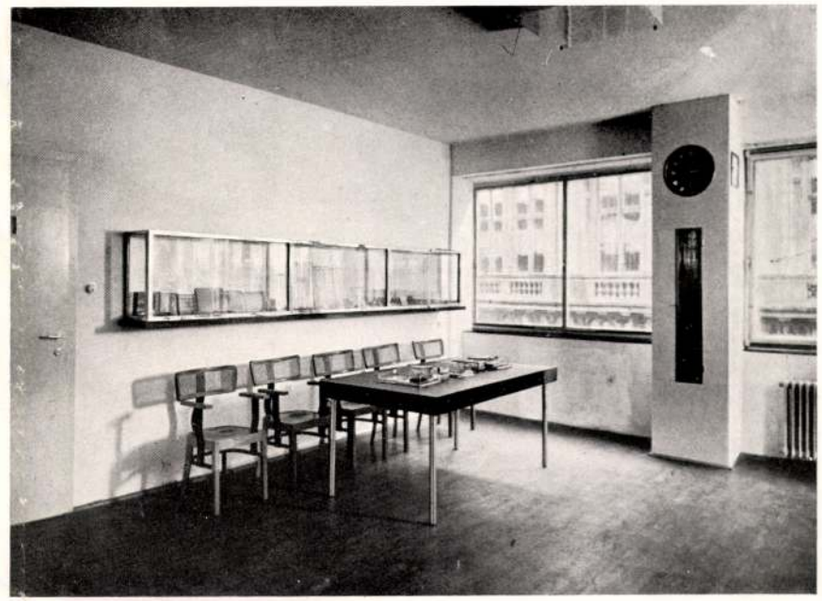

Iroda és mintaterem.

Foto Seidner.

A földszinti iroda padlója hézagmentes asbestpadló, a raktáré hajópadló, a kocsibehajtóé acélbeton, a garageé és a második emeleti raktáré simított beton, az irodáé parkett, az emeleti előszobáé gummi, az összes higiénikus helyiségeké üveg, valamint a főlépcsőé is üveg. Különös gondot jelentett az építész számára a lépcsőházak megoldása, az üzleti lépcsőházi lépcső (a karszélesség 1.10 m.), 25 mm. vastag belga öntöttüveggel van készítve és pedig nem burkolva, mint ahogy eddig csinálták, hanem úgy a fellépő, mint a homloklap csupán üveg, minden más anyag nélkül, csupán ahol a két üveg összeér, van egy kisebb keresztmetszetű szögvas a tiszta megoldás érdekében elhelyezve. Ennek a lépcsőnek a falai fehér márványüveggel vannak burkolva, a korlát drótüvegből készült, krómozott vaskeretben, a lépcsőház üvegablakában a több mint száz színből álló katedrálüveg-kollekció van szögvaskeretben elhelyezve, míg a lépcsőház falain lévő fehér márványüveg-burkolásban a különböző színű márványüveg-minták vannak egész nagyméretű táblákban úgy beépítve, hogy mint üvegmintakollekció igen díszes előcsarnokba fut, mely fekete-vörös márványüveggel van burkolva, kivilágítható üvegmennyezettel van ellátva és rozsdamentes fehérfémből készült hatalmas tükörüveg-táblákkal érdekes képet nyújt. Az I. emeleti lépcsőház üvegezett ajtókkal van ellátva. Az előtérből az irodába jutunk, melynek két oszlopa menyezetig tükörrel van burkolva, úgyhogy ezen két tükröoszlop egyúttal fogas és ernyőtartó is. A nagy iroda áttekinthető üveggel van az egyes osztályokra osztva, úgyhogy a főnöki irodából mindent kitűnően lehet látni anélkül, hogy a különböző tárgyalások hangja zavarna, sőt a tükrök visszaverődésével még az elrejtett zugokba is belátni.

A lakáslépcső az üvegnek egy másik felhasználását mutatja: itt a lépcső vasbetonból van építve, a fellépő lapok vörös linoleummal vannak burkolva, a homloklapok kék üveggel, az élek bronzzal vannak leszorítva. Ennek a lépcsőnek a vasbetongerendaszerkezete fekete és fehér üveggel van burkolva, a korlát szintén krómozott vasba foglalt drótüveg, de más megoldással mint az üzleti lépcső. A két lépcsőnek felvételeiből érezhetjük a különbséget a két megoldás között. Az üzleti lépcső, ahol a szerkezeti rész is üvegből van, sokkal könnyedébb és kevesebb helyet foglal el, azonfelül természetesen a világosságot is átbocsátja, ami az egész megjelenésnek az üveg hatalmas teherbírása mellett egy bizonyos légiességet kölcsönöz. Ez a megoldás tudtunk szerint először itt készült a világon. A lépcsőkön kívül egész korszerűen készültek az épület vasablakai, melyeket a Márkus Lajos gyár készített Csepel-Speciál rendszerben, hármas légütközésű kónikus profilokkal, kettős légkamrával. A vasablakok teljesen kinn ülnek a homlokzaton, amiáltal az épület falainak és ablakainak teljesen egységesen fénylő síkhatása jön

Iroda és munkaterem az üvegházban.

Foto Seidner.

Büro und Arbeitsraum.

létre. Erre a síkhatásra kétszeresen van szükség a mi esetünkben, amikor nemcsak a ház ablakai, hanem maguk a falak is ugyanabból az anyagból vannak: üvegből. Az üvegnek a következő alkalmazásai lelhetők fel még az épületen: a földszinti raktárnak az uccára néző falát tűzbiztos üvegtéglák (Falconier) alkotják, melyek tökéletesen áteresztik a fényt, ezenkívül egyik-másik tégla helyén kis szellőző-ajtócskát lehet alkalmazni (természetesen az udvari szárnyon lévő ablakokon át a szellőzés a legnagyobb mértékben keresztülvihető). A földszinti előtér és a kapubejárat közé drótbetétes tükörüveg-ablak van beépítve fémkeretben (előcsarnokban az óra alatt), amely drótbetétes tükörüveg, a tökéletes áttekintés mellett a legnagyobb tűzbiztonságot is biztosítja. Az épület öt bejárati nyílása előtt végigvonuló előtető cca 14 m. hosszúságban vastag üvegcsempéből (Sollux) áll, mely amellett, hogy az uccai manipulációkat esőben is védi, a világosságot teljesen átbocsátja. A lakásbejárati rész és a kapubejárat manipulációs részének uccai fala úgynevezett Sollux-betonfal, de Sollux helyett vastag öntött üveggel üvegezve, viszont a garageok ajtói, melyek harmonikaszerűen összecsukhatók alsó és falhoz vezető sínen: drótüveggel vannak üvegezve. Nemcsak az egész homlokzat van üveggel burkolva, hanem a homlokzatnak legexponáltabb része, a lábazat is vastag üvegcsempéből készült. A földszinti mosdó világító mennyezete rotalit hengeres üvegcsempékből van kirakva. Az emeleti lakás konyhájának padlója és falai, úgyszintén a fürdőszobának padlója, falai és mennyezete harmónikus tagozású és színű üveglapokkal van burkolva. Hogy ezen üveglapokat mily sokféleképpen és mily érdekesen lehet alkalmazni, arra példát találunk az emeleti személyzeti mosdó és W. C., valamint a főnöki mosdó és W. C.-fal és padló kezelésében, ahol úgy a padló, mint a fal üveggel vannak burkolva. Ahogy a lépcsőházban képek helyett különböző színű nagy üvegtáblák váltakoznak, úgy a főnöki irodában az egyik világosság felé eső sötét falban egy olyan ablak van elhelyezve, melyben nagyméretű diapositivok vannak átvilágítottan elhelyezve, melyek a cég külső nagy üvegraktárait és kereskedelmi vágányait ábrázolják. Az üveg felhasználásának több érdekes módját adják a különböző üvegből készült mennyezet-világítások, nemkülönben a főnöki iroda mintatermében elhelyezett, hatalmas, falra felszerelt lebegő, nem rozsdásodó fémből készült szekrény tolható üvegajtókkal és a két ablak közé beépített üvegből készült óra-szekrény. A ház homlokzatán lévő felírás, mely nagy betűkkel hirdeti a járókelőknek, hogy Budapesten is felépült az első „Üvegház", is üvegből készült betűkből van összeállítva. Az építkezés fővállalkozója Dénes és Erős okl. mérnökök és építőmesterek vállalata volt.

Kozma Lajos

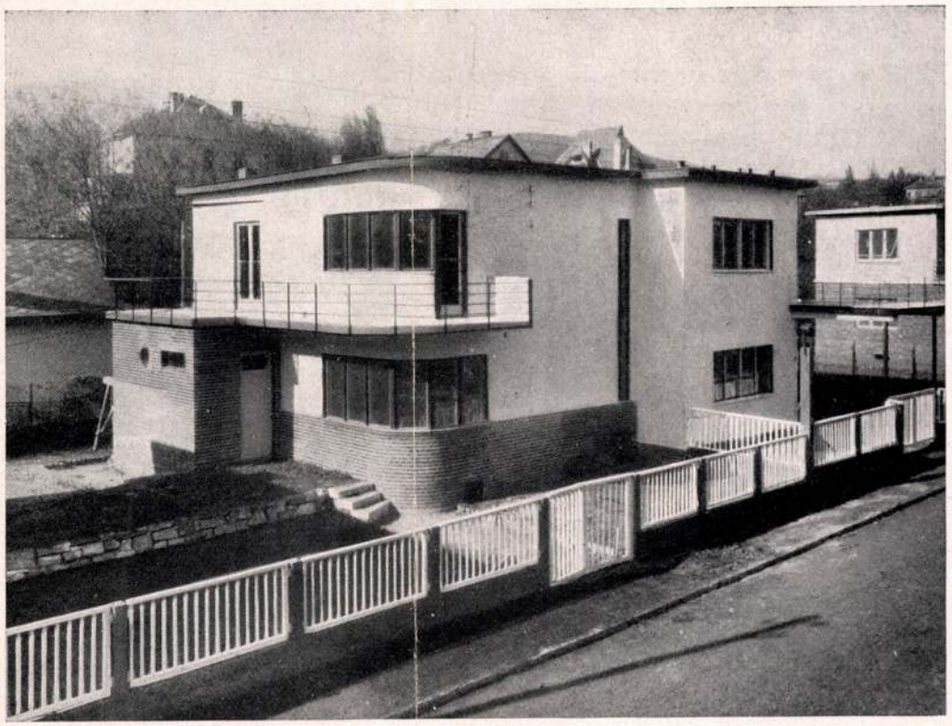

értékelése, azonos szempontok szerint összeállítva és csoportosítva. Magánépítészek már többizben megpróbálkoztak ilyenfajta vizsgálatokkal, de ezek nélkülözték a megkívánt alaposságot és túlságosan egyéni tendenciát mutattak, semhogy eredményeiket abszolút értékűeknek lehetett volna elfogadni.

Brunó *Taut*, berlini műegyetemi professzor, a „Gehag" * vezető építésze az elmúlt év folyamán szemináriumában valósította meg ezt az egyre szükségesebbé váló feladatot. Szerencsés gondolat, mivel egy egyetemi szemináriumban leginkább megtalálható az a megfelelő mennyiségű munkaerő, amely szakszerű vezetés mellett értékes produkcióra képes és talán bármely bizottságnál jobban kimeríti az elfogulatlanság kritériumát. *A cél* általánosságban az *irányító* megtalálása volt, amely a jelen dzsungeljében megkönnyíti a tájékozódást. Szervesen a témához kapcsolódó feladat volt azonban a vizsgálat során felmerülő kérdések megvitatása és a fejlődés folyamán felmerült ellentétes felfogások megítélése — az elfogulatlan kritika jegyében — amennyiben ezt a megítélést már konkrét tapasztalat is támogatja.

A legközelebb fekvő kérdés, a lakótelep (Siedlung) alkotósejtjének: a *lakásnak kisebbítését* érinti. Erre a lakásszükséglet és a gazdasági krízis kihatásai kényszerítenek. A kisebbítés nem feltétlenül egyértelmű az életkörülmények rosszabbodásával, hanem éppen ellenkező-

* Gemeinützige Heimstätten Bau- u. Spar-A.-G.

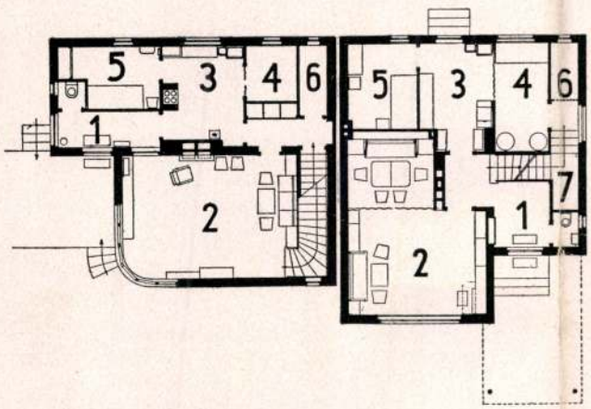

1. Előtér. 2. Nappali ebédlő. 3. Konyha. 4. Mosókonyha. 5. Cselédszoba. 6. Éléskamra. 7. Tüzelőraktár.

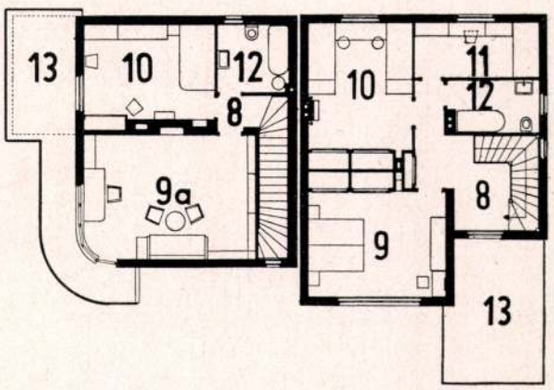

8. Felső előtér. 9. Szülők hálója. 9/a. Férfi dolgozó. 10. Háló. 11. Vendégszoba. 12. Fürdőszoba. 13. Terrasz.

Pasaréti uti családi ház

Kozma Lajos

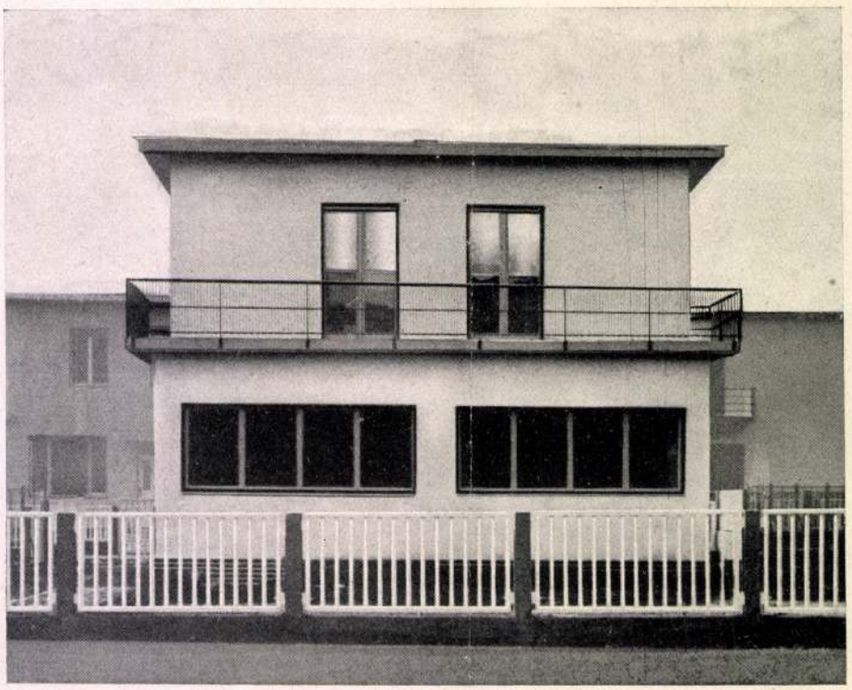

ÚJABB TANULMÁNYOK A LAKÁSPROBLÉMÁHOZ

Az elmúlt években mindenütt nagyszámú új kislakást építettek, majd minden országban egységes irányítás mellett, más és más életstandard figyelembevételével, eltérő felfogások harcában, sokféle hivatású néposztály számára — különböző gazdasági eszközökkel. Ez a nagyarányú építőmunkásság egy hatalmas komplexumot tár elénk, melyben az eligazodás époly szükséges, mint amennyire nehéz. Hogy a lakásprobléma jelen keresztmetszetének megadása a jövő fejlődési irányának megszabása szempontjából milyen fontos, azt esztendők óta hangoztatják a lakásépítés nagy német specialistái. Adolf *Rading* pld. 1927-ben a következő évek legfontosabb elméleti tevékenységének a lakásprobléma megvizsgálását tartja, gazdasági momentumok és számok teljes kikapcsolásával, hogy aztán, praktikus kivitelképpen, ezek eredményeihez legyen alakítható a dolog gazdasági berendezése. Alexander *Klein*, — akinek jelentős szerepe ezen a téren közismert — már 3—4 esztendővel ezelőtt hangsúlyozta, hogy komoly eredmény mutatkozása esetén feltétlenül szükségessé válik a meglévő példák alapján a tökéletes „lakásmód" kialakulására nézve döntő fontosságú kérdések tanulmányozása és

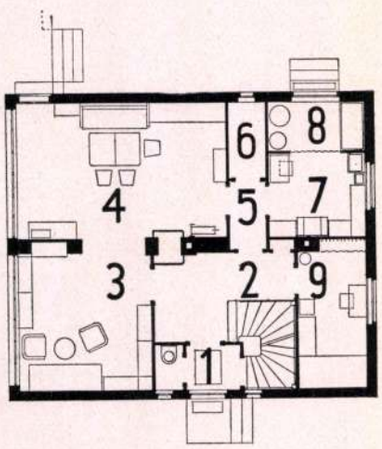

1. Szélfogó. 2. Előtér. 3. Nappali dolgozó. 4. Nappali ebédlő. 5. Tálaló. 6. Éléskamra. 7. Konyha.

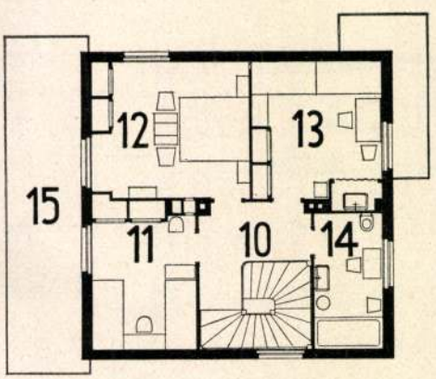

8. Mosókonyha. 9. Cselédszoba. 10. Felső előtér. 11. Lányok szobája. 12. Szülők hálója. 13. Fiúk hálója. 14. Fürdőszoba.

Tér és Forma

1931. 317, 318. l.

Kozma Lajos

cód

MAGYAR ÉPÍTÉSZEK MUNKÁI A KÜLFÖLDI SZAKSAJTÓBAN. Kokusai Kenchiku 1934. IV. számában reámutat a Tér és Forma februári számában megjelent bérházakra, Kaffka Péter színháztervére és Kozma Lajos üvegházára. A Casa Bella áprilisi számában a Tér és Forma szemléjében bemutatja Hübner siófoki klubházát, Kaffka színháztervét, Érdi Lajos Lago Maggiore-menti villatervét és Duiker rotterdami tenniszcsarnokát, melyek lapunk februári számában jelentek meg. A májusi számban ugyanez a lap a brüxellesi kiállítás legjobb pavillonjai közé sorolja a Györgyi Dénes tervezte magyarházat. — A L'architecte nyomán közli Kozma Lajos Hermann Ottó-úti villáját. A Tér és Formából átveszi Kozma Lajos Italia portálját. — Az Architettura, az olasz építészkamara hivatalos lapja, májusi számában reámutat Szőllősy E., Politzer M., Vida Artúr, Bauer E. és Haász Gyula bérházaira. A Nippon architect februári száma Paulheim Ferenc ügetőpályáját és Tattersallját, mint Breuer Marcell ülőbútorait közli képekkel. A Sapere olasz lap ugyancsak foglalkozik Breuer bútoraival.

Tér és Forma 1935. 6. sz.

tönkre. Munkánk kifogástalan kivitelének biztositása ezt a pár ivnyi áldozatot megköveteli akkor is, ha nyomtatványunkat belőjük. A belövéshez szükséges papirt az eredeti papirral egyidőben esetleg állandóan a gépteremben kell tartani.

Az itt elmondottak után önként vetődik fel az a kérdés, milyen legyen a gépteremnek a hőmérséklete, hogy ezeknek az anyagoknak akadálytalan, sima feldolgozását biztositsa. A felsorolt anyagok szempontjából a hőmérséklet kisebb-nagyobb határok között mozoghat, anélkül, hogy azok változáson mennének keresztül. Igy például az olajnál 15—24 C fok között változhat a hőmérséklet és ez az eredeti sürüséget lényegesen nem befolyásolja. A hengeranyag szempontjából 20—23 C fokra apadhat, a festékeknél fölfelé valamivel magasabb lehet, a papirnál körülbelül 20—24 C foknál az eltérések szintén jelentkeznek. A középutat választva, 22 C fok meleg terem legjobban megfelel az összes anyagoknak. LAUPÁL ANTAL

FÉNYKÉPKIÁLLITÁS

AZ „ORSZÁGOS Fényképészeti és Rokonipari Kiállitás“ emlékeztet azokra a „diszkötésü“ könyvkiadványokra, melyeket békében élelmes könyvügynökök sóztak jóhiszemü nyárspolgárok nyakába. A komolyság, az előkelőség és az érték külsőséges látszatával a kiadó teljesen megfelelni vélt minden vállalt kötelezettségének. Igy az igényteljes cimü fényképkiállitás rendezése is egészen komolytalanul, ötletszerüen és külsőségesen történt. Ha mégis akad egy-egy érdekesebb pontja a kiállitásnak, ugy ez aligha a rendezőség érdeme.

A kiállitás két részből áll: fényképből és rokonszakmabeli tárgyakból. Ez utóbbiakra bővebben kitérni nem szándékozunk, már csak azért sem, mert a laikus is láthatja, mily szegényesen van képviselve az immár fenomenális mértékben fejlett fototechnikai szakma.

Maga a fényképkiállitás ismét két részből áll: müteremfelvételekből egyrészt, fototörténeti, természettudományi, hadi, egészségügyi stb. felvételekből másrészt. De itt is ötletszerüen, rendszertelenül, hiányosan állitottak mindent össze. Látjuk például Streliszky egy sorozatnyi, a mult század közepén készült felvételét. Egy másik falon lóg egynéhány „ma már nem használatos“ módszerrel készült felvétel, ill. másolat, alatta néhány szavas, a laikus által meg nem érthető hiányos „magyarázat“-tal. A kiállitás rendezősége azon válaszut előtt, hogy érdekesen szemléltetve, megfelelő magyarázattal ellátva mutassa be a fénykép fejlődését, vagy pedig hogy a „ma már nem használatos“ módszereket küszöbölje ki az anyagból, a teljesen járhatatlan középutat választotta. Ebből a történeti visszapillantásból nem fog tanulni senki sem.

A természettudományi felvételek, igy elsősorban Wittenberg Károlyéi, már sokkal érdekesebbek, de ugy hiszszük, egy kevés fáradsággal ezt az anyagot is lényegesen lehetett volna bőviteni. Igen silány a muzeumaink által közrebocsátott anyag is; az Iparművészeti és Szépművészeti ezenfelül teljesen hiányoznak. Mily tanulságos lett volna például a berlini Messbildanstalt egy sorozat müemlék után készült felvételét kiállitani! Ezekből csak mutatóba látunk egy-kettőt valamely fényképpapirgyár képviseletének jóvoltából. A Messbildanstalt felvételei t. i. mintaképei a tárgyilagos értelmességgel és biztos művészi érzékkel készült épületkülső- és enteriőr-fényképnek. Erényük, hogy tényleg látszik rajtuk minden, ami az épitész vagy a műtörténész számára fontos, másrészt kitünően reprodukálhatók autotipia utján, miután még a legnagyobb szemcséjü raszter hálója sem tudja homályossá tompitani a felvétel élességét.

Ami az atelié-felvételeket illeti, ugy e téren szélesen burjánzik mindenfajta izetlenség, mely persze nagyrészt „modern“ öltözetbe burkoltan vesztegeti meg a kritikátlan nézőt. A kiállitás vezetősége olyannak kivánja bemutatni a hazai fényképészetet, mint amilyen; igy tehát nem őt illeti a szemrehányás a „tanagra-képek“, „élőszobrok“, „P. M. urhölgy mint Mona Lisa“ és hasonló szörnyüségek közrebocsátásáért, hanem a közönséget, melyhez a fényképész igazodik és mely még mindig nem tudja megkülönböztetni a rosszat ha nem is a jótól, de legalább a közepestől.

Van azonban egynéhány oázis, melyen megpihenhet a szem, igy elsősorban elismerést érdemel Máté Olga fényképésznő, aki véleményünk szerint a leginkább közeliti meg azt az ideált, mely felé a fényképésznek törekednie kell; nem burkolja modelljét a tetszetős és gyakran csak a tanácstalanságot eláruló sürü homályba, nem állitja őket modoros vagy természetellenes pózokba, hanem igazi tárgyilagossággal, tehát a fényképész tulajdonképpeni feladatának megfelelően a modellt egy annak egész lényére nézve jellemző pillanatában rögziti meg. Világos, tiszta kidolgozásuknál fogva az ő képei a legalkalmasabbak a nyomdai reprodukció számára is. Hasonló irányban, sok izléssel, de jóval kevesebb technikai felkészültséggel dolgoznak Révai Ilka és Werner Irén.

Egészen különálló érdekességü Gémes Irma munkássága. A fototechnikától és a fényképezés feladatától már teljesen eltávolodik és tulajdonképpen a grafikai művészet egy faja az, mellyel expresszionista módra leegyszerüsitett, puszta körsávokra absztrahált ugynevezett „Eredino-Druck“-jaival s hasonirányu régi munkáival kisérletezik.

KOZMA LAJOS: CÉGJEGYEK

gasabb hőmérséklet szempontjából a földfestékek a második helyet foglalják el.

Az ásványfestékek, bár ebből a szempontból szintén nem mondhatók veszedelmeseknek, de az elővigyázatosság már itt nem árt.

A lakkfestékek az utolsóelőtti helyen állanak. Melegebb időben ezek nagyobb figyelmet és ellenőrzést ki-

KOZMA LAJOS DOBOZCIMKE

vánnak, mert a hőmérsékletnek emelkedése és magassága aránylag rövid időn belül következik be és sietteti a hengerek megpuhulását.

A hengerek folytonos dörzsölődése folytán előálló hőmérsékletemelkedés a legrövidebb idő alatt jelentkezik és legmagasabbra emelkedik a kén-, higany-, ólomtartalmu és az összes fedőfestékeknél. Ugyszintén nagyban emeli és sietteti ezt a száritókence, különösen abban az esetben, ha nagyobb mennyiségben keverjük a festékhez. Melegebb időszakban ezeknek az anyagoknak használatára nagyobb gondot kell forditani, kiváltképpen, ha nem áll módunkban egy sorozat hengert keményebbre önteni és ezt tartalékban tartani, mert nagyobb példányszám nyomtatása ezekkel az anyagokkal legtöbbször a hengerek teljes megpuhulásával végződik.

Ugy a fekete, valamint a szines festékek az egyenlőtlen hőmérséklet következtében különbözőképpen viselkednek. Az alacsony hőmérsékletben a legfinomabb fekete festéknek is megszünik a tömörsége, apró szemcsékre oszlik és igy is kerül a betük képére, melyek viszont igy rögzitik azt a papirra, minek következtében azokat az apró szemeséket a papir nem képes felszivni, viszont a papir felületén nagyon nehezen száradnak és ennek következtében nyomtatványunk lehuzódik. Ezt a bajt fokozza még az a körülmény is, hogy az alacsony hőmérsékletben több festékkel vagyunk kénytelenek nyomtatni.

Az alacsonyabb hőmérséklet nagyban befolyásolja az egyenletes festékezést is, mely közvetlen a munka megkezdése után jelentkezik. Amint fentebb emlitettük, a fekete festék az alacsony hőmérsékletben elveszti tömörségét és apró szemcsékre oszlik, ami maga után vonja azt is, hogy nyomtatványunk szürkébb lesz. Ha ugyanazt az árnyalatot akarjuk elérni, amilyen az előző napnak egy bizonyos időszakától a munka befejezéséig volt, amikor a gépterem hőmérséklete megállapodást nyert, több festékkel kell nyomni. Ez a többlet bizonyos mértékig kielégitő lehet ugyan, amint azonban géptermünk és hengereink átmelegednek, a festék is visszanyeri eredeti tulajdonságát, az apró szemcsék eltünnek és festéktöbblet áll elő.

Dacára annak, hogy a fekete festék és az ólom- meg kéntartalmu festékek között alapanyagra nézve semmiféle rokonság nem áll fönn, e jelenség mégis egy és ugyanaz s legnagyobb befolyással a három- és négyszinü nyomatokra van, mert a sárga legtöbb esetben szintén ólomtartalmu festék és igy az ebből keletkező bajok ugy nyomtatástechnikai, valamint esztétikai szempontból a legsulyosabbak.

A föld-, ásvány-, növényi és állati anyagokból készült festékek az egyenlőtlen hőmérséklet következtében szintén különbözőképpen viselkednek. A földfestékek tudvalevőleg az ismert durva szemcsézettségük miatt nehezen dolgozhatók fel könyvnyomdai szines nyomtatás céljára. Alacsony hőmérsékletben ezeket a festékeket még nehezebben tudjuk feldolgozni, mivel azok a papiron vizenyőssé válnak, szemcsézettségük a papir felületén szabadszemmel föltünően észrevehető. Ez különösen vonatkozik a Terra di Siena-csoportba tartozó festékekre.

Az ásványi és növényi anyagokból készült festékek az alacsony hőmérséklet következtében eredeti tulajdonságukat nem vesztik el ilyen nagy mértékben. Ezzel szemben van több közös tulajdonságuk, melyek viszont az arany-, bronz-, szatin-, föld- és állati anyagokból készült festékekből vagy teljesen, vagy részben hiányoznak.

Az állati anyagokból készült valódi kármin az alacsony hőmérsékletben is megtartja eredeti tulajdonságát, a sima, bársonyos felületét, sőt a legtöbb festéknél és anyagnál tapasztalható közös tulajdonságokból sem tart meg semmit, tekintet nélkül arra, hogy milyen papirra nyomtatunk vele.

Van három jelenség, mely az alacsony hőmérséklet következtében az arany-, bronz-, szatin-, föld- és állati anyagokból készült festékeken kivül az alacsony hőmérséklet következtében egyformán jelentkezik. Ez a festékek tapadása, szakitása és nehéz száradása. Ezek a bajok vastag, simitatlan papiroknál a legkisebb, a krétázott és műnyomópapirosoknál pedig a legnagyobb mértékben figyelhetők meg. Mind a három jelenség előfordulhat azonban teljesen függetlenül a hőmérséklettől és ilyenkor a festék összetételében, vagy a papir minőségében kell keresni a bajt.

A magasabb hőmérséklet következtében az összes festékek higabbak lesznek, általában könnyebb velük nyomtatni, de egy bizonyos határnak az átlépése szintén károsan hat munkánkra, mivel a papiron a sötétebb, tömörebb foltu formarészletek nem fednek eléggé.

A papiroknál az egyenlőtlen hőmérséklet következtében jelentkező hátrányok szintén sulyosak. Ezek a papir nyulásában vagy összehuzódásában nyilvánulnak meg, szintén különböző mértékben. Az egyszerü, simitott vagy simitatlan papiroknál a legkevésbbé, a kréta- és műnyomópapiroknál a legnagyobb mértékben. A két utóbbinál sulyos és helyrehozhatatlan bajok keletkeznek a három- és négyszinü nyomatoknál és többszinü kromotipiáknál, mert az ebből keletkező legcsekélyebb eltérések is nagyban befolyásolják a képnek összhatását, melyek sok esetben a használhatatlanságig fokozódnak. Ennek elkerülése szempontjából ajánlatos ezeket a papirokat a száraz, de aránylag hideg helyiségből 10—15 nappal a munka megkezdése előtt a gépteremben elhelyezni, dacára az esetleg ott uralkodó egyenlőtlen hőmérsékletnek, amely mégsem olyan veszélyes, mivel az ottani különbözetek egy pár fokot tesznek ki és igy leginkább a felső pár iv megy

A fénykép mint a nyomdai reprodukció eszközének szerepe e kiállításon a legjobban a háttérbe szorul. Pedig szerfölött nagy jelentőségü volna, a fényképészek érdeklődését reáirányitani arra, miképpen kell klisé számára fotografálni? Üdvös lett volna e célból a klisékészités szemléltető bemutatása. Egyik kemigrafusunk ki is állitja ugyanazon felvétel után készült kliséit az első, második stb. „födési" állapotban, — de vajjon melyik laikus, melyik fényképész és mily kevés nyomdász tudja azt, hogy mit jelent egy klisénél a födés és egyáltalában hogyan készül a klisé, amig födésre kerül a sor és mi lesz a klisével a födés után?

Másodszor is be kellett volna mutatni a nyomdai reprodukálás céljából készült helyes fényképfelvételt. Az igen nagy képzettségü Alexander Borka ugyan kiállitja műtárgy-reprodukcióit és valamelyik fotoreporter is bemutatja egy rejtett zugban néhány felvételét, de mindez tulontul kevés. Miután művészeti folyóiratunk és reprodukciós könyvkiadványunk pillanatnyilag amugy sem jelenik meg, aktuális fontossággal a fotoreport birna. Ha minden fotoreporter helyesen tudna autotipia számára fényképezni, nem jelenne meg annyi a felismerhetetlenségig elmosódott kép illusztrált folyóirataink ban. A képanyag silány volta természetesen nagyrészt az alkalmatlan papiros- és festékanyagra is vezethető vissza. Igen gyakran ki lehetne kerülni a fül erős fényben és tulsötét árnyban való fényképezését (pl. álló felvételeknél), ami tintássá és elmosódottá teszi a klisét; máskor pedig a fényképész lemeze és a másolópapir megválasztásával tetemesen enyhithetne a bajokon.

Mindezek után pedig nem volna gyümölcsözetlen megrendezni — egy országos magyar fénykép- és rokonipari kiállitást, akár sétazene és villanyzongora-kiséret nélkül is.

RABINOVSZKY MÁRIUS

HOZZÁSZÓLÁS A HAJLITOTT SOROK TÁRGYÁBAN

A közelmultban több alkalommal megszólitottak a szakma iránt érdeklődő kollegáim és formaszerű megtámadtatásban részesitettek a „Magyar Grafika" által kultivált irány miatt. Könnyebb megértés kedvéért el kell mondanom, hogy ez alatt az irány alatt ugy én, mint a szakma iránt érdeklődő kollegáim a sorhajlitást értjük, ami még mindig különböző felfogás szerint talál elbirálást s ami még mindig hullámokat ver ott, ahol szakmai kérdéseket vitatnak meg.

A megtámadtatás, ha szabad magamat igy kifejeznem, azért ért, mert a „Magyar Grafika" legutóbbi számában „Hogyan szedjünk?" cim alatt megjelent közlemény példái a hajlitott sorok különböző „szertelenségét" mutatta be. Bár a legutóbbi hónapokban a felvert hullámok mintha elcsendesedtek volna, de, ugy látszik, hogy minden esetben, amikor Kun kollégánk egy közleményt ereszt meg s ennek kapcsán példákat mutat be, a lehiggadt kedélyek ismét felizgulnak s igy fordultak hozzám többen, hogy mint fennt nevezett lap munkatársa, mondjam el véleményemet az „uj irány"-ról s hogy azonositom-e magam nevezett közlemény felfogásával?

Ezideig e kérdésben — őszintén szólva — sem pro, sem kontra nem foglaltam állást, részben jelentéktelenségemnél fogva, részben azért, mert vártam, hogy szakmánk kitünőségei hozzászóljanak e kérdéshez, de meg azért is, mert kivánesi voltam megtudni, hogy mi az álláspontja az uj irány dolgában a külföldi szaksajtónak? — bár mindennemü szedéstechnikai ujszerüséget szivesen látok, amelyből a nyomtatványok kivitelét illetőleg valami modern, vagy hatásosság származhatik. Sajnos, mindegyik várakozásom eredménytelen maradt, mert a mi szükebb hazánkban számbavehető hozzászólás nem akadt, a külföldről kapott szaklapok pedig — a bécsi „Graphische Revue" kivételével — alig foglalkoztak még e kérdéssel, bár a szakkörökben tartott előadások ismertetése bizonyságául szolgál annak, hogy ezt az irányt például Németországban is ismerik és kultiválják is, de a tipografiai lehetőségek dolgában mindenütt csak bizonytalanság, tapogatódzás észlelhető.

Első sorban meg kell állapitanom, hogy az a körülmény, miszerint a jelen lapoknak főmunkatársaként szerepelek, nem befolyásolja azt, hogy a lap által kultivált iránnyal azonositsam magam, vagy hogy felfogásom azzal ellenkezzen. Mindezideig nem is tettem szóvá ezt sehol, mert hiszen a lap irányitása a szerkesztő dolga, s ha legutóbb kollegiális körben nem intézték volna hozzám a fennt jelzett határozott kérdést, most sem foglalkoznék ezzel. Meg kell állapitanom továbbá, hogy téves mindazok felfogása, akik azt hiszik és állitják, hogy a sorhajlitást mint tipografiai irányt a „Magyar Grafika", illetőleg Kun Mihály kezdeményezte volna, mert a tapogatódzások dacára, ezzel a szedésmóddal még a Magyar Grafika megindulása előtt találkozunk tipografiai uton előállitott külföldi nyomtatványokon, bár el nem vitatható, hogy a Magyar Grafika volt az elsők egyike, amely éleslátással megérezte, hogy ebből a tapogatódzásból lehet valami ujat, valami hatásosat csinálni. Tény, hogy a sorhajlitásokkal legelőször rajzolt grafikai munkákon találkoztunk,

Az 1889. és 1900. évi párisi világkiállitásokon versenyen kivüli jury-tag

Grand Prix-kitüntetés: Sant-Louis 1904. évben, Lüttich 1905-ben és Milano 1906-ban

A VILÁG LEGRÉGIBB ÉS LEGNAGYOBB NYOMDAI FESTÉKGYÁRA

LORILLEUX CH. ÉS TÁRSA

IRODA ÉS RAKTÁR BUDAPESTEN, IV. FERENCZ JÓZSEF-RAKPART 27

GYÁR: BUDAFOKON BUDAPEST MELLETT

Festékek a kő- és könyvnyomdai, könyvkötészeti, valamint az összes grafikai szakmák részére
Hengeranyagok és hengeröntés

Másoló-festék. Kencék és olajok.
Arany- és ezüst-festékek.
A legjobb minőségű preparált papirosok könyomdák számára

TELEFON 37-58 és 83-29. ALAPITÁSI ÉV 1818

11 GYÁR, 40 LERAKAT AZ EGÉSZ VILÁGON

ami azután átment a tipografiába is. Hogy ennek használata művészi szempontból mikor helyes, vagy mikor helytelen, erről sokat lehet vitázni. Mindazonáltal az a felfogás már kialakult, hogy a hajlitott sorok tipografiai használatának művészi szempontból mi sem állja utját és hogy a hajlitott sor minden esetben a tipografiai szedés sikjába bizonyos életet hoz, mozgást, ami a sima sorok-

KOZMA LAJOS: CÉGJEGY

ban hiányzik. Ezt elismerik még azok a szakkörök is, amelyek egyébként felfogásukban bizonyos mértékben maradiak. A berlini és leipzigi „Typographische Gesellschaft"-ban tartott előadásokban megerősitve látjuk ezt a megállapitást — amint ezt annakidején a Magyar Grafika közölte is —, bár el nem hallgathatom, hogy maguk az előadók akkor még bizonyos tartózkodással nyilatkoztak az uj irányról.

Ugyancsak vitára alkalmas az, hogy mindaz, amit Kun bemutat, s ami sokak felfogása szerint „szertelen", amennyiben a gyakorlati céloknak alig felel meg, de azért én a magam részéről Kun kollégámmal vitába nem bocsátkozom, bár én is vallom, hogy például e lap legutóbbi számában megjelent mellékleten bemutatott példák kópizálása a gyakorlatba alig vihető át, ami nem is volt a bemutató célja.

Való igaz, hogy rajzszerüségre törekvő, már a szabad irány idejében „Satzspielerei"-nek nevezett komplikált szedések csak ritkán érik el azt a hatást, mint amit egy-két diszkréten hajlitott sorral el tudunk érni. Az a mozgás, az a lendület, az az élet, amiről Kun közleményeiben nem egyszer beszél, sokkal szembetünőbben van meg azon szedésmegoldásoknál, ahol csupán egy-két finoman hajlitott sorral találkozunk, mig a rajzszerüségre törekvő szedésmegoldásoknál ezt a hatást nem mindig találjuk meg.

A rajzszerüségre való törekvést teljes egészében elitélem, mert vallom én is, hogy ezt rajz utján inkább ki tudjuk aknázni, teljesen figyelmen kivül hagyva az ellentáborban elhangzott érvet, hogy ilyen szedések előállitásánál sok anyag veszik kárba, mert aki az ilyen szedések előállitási módját ismeri, az ismeri ezen felfogás tarthatatlanságát. A szabad irány idejében ugyancsak találkoztunk szertelenségekkel, aminek szintén a rajszerüségre való törekvés volt az oka. Akik a szabad irány idejében tevékenykedtek, nem felejtették még el, hogy gyakran milyen szedési lehetetlenségekkel találkoztunk, mire vonatkozólag régi gyüjteményemben nem egy szembetünő példa található. Nem is volt hosszu életü a szabad irány, mert kialakult az a felfogás, hogy a litografiával versenyezni nem tud, legtöbb esetben pedig a tipografiában uralkodó sikszerüséggel ellenkezik s igy lassan-lassan a szabad irány leglelkesebb hivei is áttértek a tipografiai szempontból ugyan logikusabb, de ma már a haladók szerint elavult szedéselőállitási módhoz, a tömbszerüséghez. Hogy ez az irány nagyon sok esetben izzadságszagu munkát eredményezett, azt ugyancsak ismerjük, valamint tudjuk azt is, hogy milyen nehézségekkel járt az egyes betük összereszelése s mégis egységesen kialakult az a felfogás, hogy a tömbszerü szedésmód nagyon sok igazán művészi értékü munka előállitását eredményezte.

Korai volna ma, 7 éves tétlenség után, egy uj irány felmerülésekor rögtön igazságként leszögezni, hogy ebből pedig a szakma részére jó nem származhatik. Lehet, hogy nem is ez a felfogás azok részéről, akik azt állitják, hogy a hajlitott sorok alkalmazása célszerütlen, csak nem tudják megfelelő irányba terelni egy bizonyos megfelelő alkalmazási mód kialakulását. Bizonyos, hogy egy tipografiai irány kialakulásához nem elégséges egy ember diktaturája, de nem elégséges ennek eltüntetésére esetleg az sem, hogy egy-két ember találkozzék, aki azt állitja, hogy a bemutatott irány tipografiai szempontból célszerütlen. Bizonyos, hogy ha nálunk mozgalmasabb szakmai élet volna, e tekintetben már kiforrott volna valamely irányban egy vélemény, ami a szaksajtó utján feltétlenül sokkal nehezebb, különösen ott, ahol csak egyetlen szaklap áll rendelkezésre és annak az egyetlen szaklapnak szakmai szempontból nagyon korlátozottak az oldalszámai.

Tagadhatatlan, hogy a „Magyar Grafiká"-ban megjelent mellékletek utánzókra találtak és hogy ezen utánzatok között is akad szertelenség, aminek szintén megtaláljuk magyarázatát abban, hogy az utánzók az alkalmazási lehetőségek tekintetében ninesenek kellően felvilágositva. Sok esetben egy-egy oda vetett vonással valamely tanfolyamon könnyebben fel lehet világositani a felvilágositásra szorulót, mint egy nyomtatott közleménnyel, ami esetleg gondolkozásra inspirálhatja az olvasót, az olvasó pedig egyszerüen tovább siklik a sorok felett. A szakma érdeke volna, hogy mielőbb megadassék a lehetőség a szakma iránt érdeklődőknek szakmai kérdések felől vitákat megindithatni, addig is azonban ne mondjuk határozottsággal, hogy tüzre a hajlitott sorokkal, mert a hajlitott sorok legmegesontosodottabb ellenzői is kénytelenek elismerni, hogy a hajlitott soroknak mérsékelt és hozzá-

BERGER ÉS WIRTH
ELSŐ MAGYAR KŐ- ÉS KÖNYVNYOMDAI
FESTÉK- ÉS HENGERANYAG-GYÁR
BUDAPEST IX. MÁRTON-UTCA 19
TELEFON JÓZSEF 6-35

HENGERÖNTÉS
OLCSÓBB ÉS JOBB A HÁZI ÖNTÉSNÉL

értéssel való alkalmazása oly hatás elérésére alkalmas, amelyeket egyenes sorokkal teljes lehetetlen elérni.

Szeretném remélni, hogy az ősszel alkalmat fogunk találni ily viták megindítására, addig is azonban, mig ily viták eredményeként valamely álláspont helyes vagy helytelen volta tekintetében valamely nézet kialakulna, maradjunk meg annál, hogy hajlitott sorokat csak esinján alkalmazzunk, különösen akkor, ha valaki ezek alkalmazása tekintetében kezdő és tartózkodjunk mindennemü szertelenségtől.

GONDOS IGNÁC

MŰVÉSZET

MŰVÉSZI ISKOLÁSKÖNYVEK

Az izlésre való nevelésnek a társadalomban nem a felnőtteknél, hanem a gyermekeknél kell elkezdődnie. Fontos, hogy mindaz, ami a gyermek kezébe kerül, elsősorban az iskoláskönyve, szép és tetszetős legyen, papirja, szedése, képei nemes példájukkal hassanak. Ezt az elvet nem mi találtuk ki: a németek, az angolok már vagy egy negyedszázad óta ápolják iskoláikban ezt a gondolatot. Münchenben, Drezdában békeidőben félmárkás árért olyan képes abc-t lehetett kapni, amelynek szines kőnyomatait a legjobb német grafikusok tervezték. S ha a háboru a maga ezernyi baját ránk nem zuditja, akkor talán mi is ott tartanánk már, hogy kiszorithatnók a szürke s unalmas cinkografiáju olvasókönyveket. Igy azonban egyelőre csak a propagandájával foglalkozhatunk e gondolatnak s igy nagyon helyes volna, ha abban a gyermekkönyvkiállitásban, amelynek létesitését az Iparművészeti Társulat tervezi, felvennék a művészies abc-k bemutatását is.

A SZÉPMŰVÉSZETI MUZEUM UJ SZERZEMÉNYEI

A Szépművészeti Muzeum az utolsó időkben két-három évenként bemutatja az uj szerzeményeit és ezzel nemesak az időközben bekövetkezett gyarapodásáról ad számot, hanem megmutatja azt az irányt is, mely felé az anyaggyüjtés tekintetében halad és haladni kiván. Legutóbb 1918-ban volt ily kiállitás. Az akkori anyag magyar része egyenesen szenzációs volt. Kitünő alkotások egész tömege került akkor a muzeum tulajdonába, több méltatlanul elfeledett név került ismét felszinre és sok művész értékéről, jelentőségéről uj képet alkothattunk.

A most kiállitott anyag, sajnos, messze mögötte áll az 1918. évi anyagnak, de vegyük csak tekintetbe, mi minden történt 1918 óta. Ezt figyelembe véve, még mindig tekintélyes a gyarapodás. Hatvanhárom darabot tüntet fel a kiállitás katalógusa és valamennyi magyar művész alkotása. Petrovics Elek, a muzeum érdemes igazgatója, eredeti programmjához hiven, a fősulyt a magyar gyüjtemény kiépitésére helyezi. Bár az anyag minősége nagy általánosságban közepes, ezuttal is szembetünik néhány kiváló darab. Györgyi (Giergl) Alajos egyik női arcképe, az elfeledett Szontagh Géza Diego-arcképe, Hollósy Simon férfiarcképe jelentékenyen hozzájárulnak a magyar gyüjtemény szinvonalának emeléséhez. Viszont nem látom át, mi szüksége van a muzeumnak többek között Tatz László vagy Kukán Géza képeire. Annyi kitünő fiatal művész vár még a falakon kivül, miért éppen e két festőt éri a muzeumba való bejutás szerencséje?

KOZMA LAJOS: CÉG-JEGYEK

A hatvanhárom kép közül negyvenegy darab ajándékozás utján került köztulajdonba. Ez azt jelenti, hogy több lelkes ember, tehetős műbarát állandó és szerető figyelemmel kiséri a muzeum helyzetét és minden tőle telhetőt elkövet, hogy ez az igazán európai szinvonalon álló intézményünk egyre gazdagodjék és a hézagok, amennyire a mostani viszonyok között lehetséges, kitöltessenek.

B. A.

GRECO MAGDOLNÁJA A SZÉPMŰVÉSZETI MUZEUMBAN

E számunkban néhány sorral beszámoltunk a Szépművészeti Muzeum magyar gyüjteményének gazdagodásáról. Mig odafenn a második emelet szük termeiben a közönség sorra járja a magyar festők műveit, lenn a spanyol teremben kiragyog a muzeum uj fényessége, Greco Magdolnája. Greco; igazi nevén Domenico Theotocopuli, krétai származásu, spanyollá átidomult festő, a barok kor legérdekesebb, legizgatóbb egyéniségeinek egyike volt. Vad temperamentum, beteges exaltáltság szinte robbanásig átfüti minden egyes alakját. Vakmerő kompoziciós salto-mortálék, szokatlan, fanyar szinharmóniák jellemzik a kétségkivül zseniális művész érett alkotásait. Fiatal korában édesszavu költője volt Venezia aranyló zöld atmoszférájának, lágy ecsettel hódolt a sugaras, pompázó életnek, mig aztán Toledo, hová később egész életre szóló munkásságra elvetődött, a szikkadt, sötét spanyol föld felitta az Adriai-tenger nedvdus, üde szineit és szigoru aszkéta vált Tintoretto tanitványából.

Greco Magdolnája hallatlan értéket képvisel. Olyan kép, mely bármelyik képtárnak csak büszkesége lehetne. Féligmeddig még olasz kép. Magdolna testi szépsége, a hosszukás ujjak, az aranysárga haj, a háttér kék ege, melyet vakitó fehér felhőfoszlányok szőnek át, mind az

WEISZ MÁRTON
MINDENNEMŰ
IRÓ- ÉS NYOMÓPAPIROK
NAGYBANI ELADÁSA
PAPIRÁRUK GYÁRI RAKTÁRA
TELEFON: 97-37
BUDAPEST V, BÁLVÁNY-UTCA 19
SÜRGÖNYCIM: WEISZPAPIR BUDAPEST

olasz multra tekint vissza; azonban a kompozició elgondolásában, a ruha redővetésében, a balkéz tartásában már a későbbi Greco jellemző sajátságai tünedeznek fel. E kettős karakter különös zamatot ad a képnek.

A spanyol gyüjtemény, mely eddig is egész sereg nagyértékü alkotással bővelkedett, az uj Greco-képpel egyenesen világhirre tesz szert. A képet Nemes Marcel ajándékozta a muzeumnak. Nemes Marcel már eddig is számtalan képpel gazdagitotta a muzeumot, uj ajándéka méltán sorakozik az előbbiekhez. Nagy kár, hogy kevesen követik kivételes áldozatkészségét. Például Andrássy Gyula gróf nagyszerü Rembrandt-arcképe még mindig nem az államé, holott ily nagy kincsnek nem szabadna eldugva, hozzáférhetetlenül maradnia. De hát ez olyan kérdés, melyet nem szabad nagyon feszegetni.

BÁLINT ALADÁR

NYOMTATÁSTECHNIKA

TÉGELY ÁLLITÁSA AZ AMERIKAI TÉGELYSAJTÓN

Az amerikai tégelysajtóknál a tégely állitása erősebbre vagy gyengébbre a legelemibb tudnivalók közé tartozik. Ennek daczára a gyakorlati életben itt-ott olyan felületességgel találkozunk, amelynek komoly következményei lehetnek. Amint tudjuk, ezeknek a sajtóknak tégelye négy, illetve öt csavarral szabályozható. Ha tehát a tégelyt erősebbre akarjuk állitani, akkor a tégely négy sarkán lévő csavart meghuzzuk, de mielőtt ezt megcselekednénk, a középső csavart lazitsuk meg, mert ellenkezőleg azáltal, hogy a tégelyt a négy sarkán felfelé feszitjük, a közepe nem enged, minek következtében a tégely közepe idővel behorpad, esetleg ketté is reped. Ha pedig ellenkezőleg, a tégelyt gyengébbre állitjuk, akkor a középső csavart szintén utánahuzzuk, mert csak igy kaphatunk tiszta nyomást. Nagyon célszerü azonban a tégelyt ugy beállitani, hogy ne legyünk kénytelenek a csavarokat minden formánál bolygatni, hanem a kisebb vagy nagyobb nyomáserősséget igénylő formáknál a nyomáserősségi különbözetet a boritás alá csusztatott, vagy onnan eltávolitott vékonyabb, illetve vastagabb kartonnal egyenlitjük ki.

L. A. GY.

A SAJTÓHIBA ÖRDÖGE

kegyetlenül megtréfált bennünket lapunk májusi számának „Csak teória“ cimü közleményében. Ez a közlemény válaszul iródott egy ellenvéleményre s ebből éppen az a sor kallódott el, amelyiknek szövege tulajdonképpen igazolása lett volna Laupál kollégánk nézetének. A közlemény 16. és 17. sorai közül a következő sor: „erősebben enyvezett és simitott papirra alapnyomatot“ korrigálás vagy tördelés közben egyszerüen eltünt. Miután — mint emlitettük — ez a sor adja meg a megtámadott vélemény valódi indokolását: szükséges, hogy a csonka mondatot ujra leközöljük. Ez helyesen igy hangzik:

„... A papirnak s áttetszőfehérnek egymáshoz való viszonyát illetőleg azonban ez a megállapitás helytelen és megdől, mert ha áttetszőfehérrel kevert festékkel erősebben enyvezett és simitott papirra alapnyomatot nyomtatunk, az határozottan zsiros fölületet nyer, mert a papir nem képes a festéket magába szivni, minek következtében annak fölületén elgyantásodik és a tinta nem fog rajta...“

KÖNYVKIADÓ GYOMA
KIK
KOZMA LAJOS: CÉGJEGYEK

IRODALOM

ROVATVEZETŐ: BENEDEK MARCELL

A PANTHEON ELSŐ ESZTENDEJE

Ismertettem ezen a helyen ennek az uj, de nagy arányokban meginduló kiadóvállalatnak programmját. Most csinos kis füzetben számol be a Pantheon arról, hogy fennállásának első esztendejében mit valósitott meg ebből a programmból. El kell ismerni, hogy még többet adott, mint amennyit igért. A mai viszonyok közt, mikor a nagy, régi kiadók óvatosan megszoritják termelésüket, a kisebbeknek egy része pedig kétségbeesetten kapkod olyan eszközök után, melyek valahogy fölébresszék a közönség elszunnyadt olvasókedvét: kétszeresen örvendetes végignézni a Pantheon egyesztendős beszámolóját. Ami a mennyiséget illeti: nem volt óvatos. Ami a minőséget illeti: nem alkudott meg. Különösen a tudományterjesztő része volt bő a programmjának és ez a legegyenletesebb értékü a kiadványai között. A „Pantheon ismerettára“ minden eddigi kötetével hiányt pótol és nagy szolgálatot tesz a müvelt magyar közönségnek. Első kötete, Pauler Ákos eredeti és egyéni műve, a „Bevezetés a filozófiába“, rövid idő alatt második kiadást ért, anélkül, hogy olcsó eszközökkel akarná megkedveltetni a maga komoly és nehéz tárgyát. Ennek a könyvnek méltó kiegészitője „A filozófia története“, Nagy Józseftől. Buday László könyve, „A megesonkitott Magyarország“, a statisztikai adatok nagy bőségével és a magyar szó melegével tárgyalja uj helyzetünket. „Bevezetés a fizikába“ cimü könyvével Tangl Károly igazi szolgálatot tesz mindazoknak, akik — mint például e sorok irója is — érzik a tisztán irodalmi müveltség káros egyoldalusságát a természettudomány és a technika korában. Az Ismerettár többi kötete is a természettudomány szolgálatában áll: Hillebrand Jenő és Bella Lajos műve, „Az őskor embere és kulturája“, Pogány Béláé, „A fény“ — és végül Einstein magyarázata a nagyközönség számára „A különleges és az általános relativitás elméletéről“. A relativitás elmélete ma, hogy ugy mondjam, divatban van; mérnök-

HANS WUNDER
G. m. b. H., Berlin-Wilhelmsberg
KŐ- ÉS KÖNYVNYOMDAI FESTÉKGYÁR
Fekete és szines festékek. Könyvkötőfestékek
Legjobb minőségü „Germania“ hengeranyag
Különlegességek:
„Gloria“ festéköldóanyag,
meggátolja a festék lehuzódását.
Fényké „Perga“.
„Seccol“ gyorsszáritóanyag.
Wunder-fekete, fénylik és gyorsan szárad.
Vezérképviselőség és egyedüli raktár:
GOLDSTEIN ADOLF UTÓDA
Budapest VII, Kazinczy-utca 32. Telefon József 123-95

ember alig mer nálunk hölgytársaságba menni, mert föltétlenül felszólitják, hogy tea közben magyarázza el röviden és érthetően ezt az elméletet. Amerikában tizezrek éljenzik Einsteint az utcán — és a tudós némi joggal

kérdezhette egy ismerősétől: mit gondol, vajjon mind tudják ezek, hogy mi a relativitás elmélete? Nos, valóban nem tudják és Einstein „népszerü" könyvéből sem fogja megtudni az utca. De egy kis általános müveltséggel, egy kis elmélyedéssel meg lehet érteni. — És most hadd térjek át a Pantheon esztétikai és szépirodalmi kiadványaira. A „Zenei Pantheon" cimü sorozatból eddig Papp Viktor két füzete jelent meg, Bachról és Beethovenről. Az utóbbit külön ismertettem már. Sebestyén Károly jubileuma alkalmából tanitványai „Emlékek és tanulmányok" cimen adták ki a sokoldalu tudós válogatott irásait. A remekirók közül eddig Madáchot és Shakespeare-t szólaltatta meg a Pantheon. A mai irók közül... itt kissé meg kell állnom. Nem illik, hogy Benedek Elek könyvéről, az „Édes anyaföldem"-ről irjak, de bevallom: azért nem tudom meghatottság nélkül kezembe venni a Pantheon beszámolóját, mert első oldaláról a kisbaconi templom képe néz rám — ennek a könyvnek szivsajgató cimlapja. — Beöthy Zsolt novelláiról, a „Régi nóták"-ról irtam annakidején. A lyrát Kiss Józsefnek az utolsó években irott versei képviselik. Az „Esteledik, alkonyodik" régi erejében mutatja meg az ősz poétát: ami annyit jelent, hogy ebben a kötetben is van uj hang és uj forma. — Egyebekben a Pantheon, ugy látszik, előszeretettel kultiválja a nő-irókat. Ezt az irányt nem értem egészen, — bár meglehet, hogy nem is irány, csak ennek az egy esztendőnek véletlen sajátossága. Az asszony-pantheonban mindenesetre Erdős Reneét illeti az első hely, az „Antinous" iróját. Elisabeth Heyking, a „Szerelem, diplomácia és faházak" szerzője kétségtelenül népszerü iró az „Elkésett levelek" óta, de nem vagyok meggyőződve e népszerüség tartósságáról és mély alapjairól. Helene Mathers, aki a „Jön a rozson át"-tal már egy egész nemzedéket ríkatott meg (nem mertem ujra elolvasni ezt a regényt, de igen kedves emlékem diákkoromból), „A révész" cimü érdekes, izgató regényével szerepel (Király György kitünő forditásában). Két magyar irónő, Arató Erzsi és Illésné Válkay Erzsébet egészitik ki a sort, kedves, de nem tulságosan jelentékeny irásaikkal.

Fiatal leányok számára egy franciából forditott regényt hozott a Pantheon, „Zsuzsika álmát", a nálunk eddig ismeretlen Henry Ardel-től. A maga nemében jó kis könyv, de megjelenése annál élénkebben juttatja eszünkbe, hogy miért hanyagolják el és miért nem próbálják uj utakra terelni a mi iróink a leányregény müfaját. Ma az a helyzet, hogy modern müveltségü fiatal leány kezébe sem vesz olyan könyvet, mely egyenesen fiatal leányoknak iródott. — Ifjuságnak és felnőtteknek egyaránt kedves olvasmánya lehet Timmermanns könyve, a „Gyermek Jézus Flandriában"; — az a lélek szól belőle, melyet a primitiv festőkben annyira szeretünk: naivul a maga korába, környezetébe plántálja át Jézust. — A gyermekszobának — ezt a legilletékesebb fórum, a gyermekeim itélete is megerősiti — nagyszerü mulatsága ifj. Bókay János „Miska és Peti" cimü képes mesekönyve (Szada István rajzaival). Méltó arra, hogy elfoglalja nálunk a különben kitünő, de vaskosan német Struwelpeter-ek helyét. — Mindezekután már csak a „Magyar Évkönyv" megemlitése van hátra. Apponyi Albert előszava „a magyar nemzet lelkiismeretvizsgálatának" nevezi ezt a könyvet. Az egész magyar társadalomhoz szól és nincs ennek a sokat próbált társadalomnak olyan rétege, mely magábaszálliva nem tanulhatna belőle.

KRITIKA

A KAPOSVÁRI NYOMDÁSZOK MEGHIVÓJA

folyó hó 8-iki táncestélyükre hosszu idő óta az első ilynemü munka, melyet vidékről kaptunk. A meghivó szedője alkalmazkodni akart a mostani divathoz, azonban a régi tradicióktól még sem tudott teljesen elszakadni. A „meghivó" szó félkörben, „a kaposvári könyvnyomdászok" szavakból álló sor pedig bajuszalakban hullámzó sorban zárja körül a nyomdászcimert. A meghivó szedésének ez a mai divatnak megfelelő s elég jól megoldott része, a többi szöveg azonban már a négyszögesités technikáját juttatja eszünkbe. A két ellentétes (a blokk- és a feloldott) szedésirány ilyen összeboronálása mindenesetre kerülendő. Véleményünk szerint sokkal szolidabb és könnyedebb formáju lett volna a meghivó, ha szedője a hajlitott sorok alatti szöveget szabadon, feloldva szedte volna, miáltal szélesebb sorokat kapott volna és igy mellőzhette volna a jobbról-balról elhelyezett térkitöltő leniadiszt. A meghivó lénia-disze bronz, a szöveg pedig barnaszinü jó nyomás. A táncestélyre küldött tiszteletjegy szedése ugyanezt a hibát mutatja. A főszöveget négy sorból álló tömbbe szoritotta bele szedője és a levelezőlap nagyságu jegy legfelső harmadában helyezte el. A papir kétharmadában erősen hajlitott és ritkitott sorban olvashatjuk a „tiszteletjegy" szót, melynek első és utolsó betüit a névnek szánt pontozott vonal és az „urnak" szó köti össze. Ily nagy területen ily kevés és a fantáziának tág teret nyujtó szöveggel bizony ötletesebb munkát is lehetett volna produkálni, no de hisszük, hogy a jegy szedője idővel jobban nekibátorodik s valóban jó meg-

MINDENNEMŰ
NYOMÓ-, IRÓ- ÉS CSOMAGOLÓ
PAPIROST
SZÁLLIT RAKTÁRRÓL A
FREUND-BARÁT-FÉLE
GRAFIKAI SZAKÜZLET ÉS
PAPIRNAGYKERESKEDÉS
BUDAPEST V, ORSZÁGHÁZ-TÉR 4
TELEFON 82-35
SÜRGÖNYCIM: FEBARÁT BUDAPEST

oldásu dolgokat fog szedni. A nyomó munkájáról jót irhatunk, de a munkát divatossá még sem sikerült varázsolnia még négy szin alkalmazásával sem. A meghivót Szabó Lipót nyomdájában, a jegyet pedig az Uj-Somogy-nyomdában készitették.

KOZMA LAJOS: CÉGJEGYEK

TAMÁSI

egy kis község Tolnamegyében. Egyetlen nyomdájából nem igen láttunk sajtóterméket a közelmultig, amikor is Jeruzsálem Mór, a Jeruzsálem Ede-nyomda cég tulajdonosa egy tucatnyi munkáját küldte fel birálatra. Ezekről a sajtótermékekről nem lehet nagyon dieshimnuszokat zengeni, készitőjük ambiciójáról annál inkább. Vajmi ritka dolog, hogy valaki, aki a háborut a fronton szenvedte végig, olyan ambicióval lásson tanuláshoz és munkához, mint Jeruzsálem Mór. A munkák élénken tanuskodnak emellett. Nyomdájának anyaga régies, a romana és groteszk betükön kivül csupa olyan betü- és diszitőanyagot látunk felszedve, melyeknek származása a boldogult szecessziós irány idejére esik. És ezzel az anyaggal (ujabbat beszerezni talán képtelen) akar és — dicséretére mondhatjuk — tud is alkalmazkodni a mai „elfogulatlan" irányhoz. Hajlitott sorai (majd minden nyomtatványán van egy-kettő) többnyire jók, noha meglátszik, hogy szakismerete még szükkörü s gyakorlata sem tulnagy, de majd ez is bővülni fog s miután izlése is majd idővel csiszolódik, jogosan reméljük, hogy legközelebbi munkái jobbak lesznek. Egy dolgot ajánlunk csupán figyelmébe: a diszitőanyaggal csinján bánjon s inkább csak egyszerü léniakeretet használjon a szecessziós kacskaringók helyett.

SZEGEDI NYOMTATVÁNYOK

Noha egyeseknek az a véleményük, hogy a hajlitott sorok divatja nem tud gyökeret verni s hogy a rendelők rendszerint visszautasitják ennek az ujra felélesztett iránynak gyümölcseit, mégis egyre-másra kapjuk vidékről a nyomtatványokat, melyeknek legalább fősorait hajlitottan szedték. Szegedről jött két küldemény, az egyik Dékány János, a másik pedig Ablaka György kollégától. Dékány munkái meglehetős bátorságra vallanak, különösen jó egyik levélfeje, melyet októberi számunk szedésmellékletének 18. példájához hasonlóan szedett meg s ennél csupán az kifogásolható, hogy a fősor végei tulmagasra lendülnek s ezért a másodrendü sor középső része tulságosan alacsonyan fekszik. Egyéb nyomtatványai kivétel nélkül jók s feljogositanak arra a feltevésre, hogy Dékánytól a közel jövőben igen jó „lehetetlenségeket" fogunk kapni. — Ablaka György munkái egyszerübbek, szolidabbak, de ő is a maga helyén és izléssel alkalmazza a hajlitott sort s különösen jó érzéke van a szedés szinekre bontásához.

NAPTÁRAK
ÉS
NAPTÁRTÖMBÖK
AZ 1922. ÉVRE
VERSENYKÉPES ÁRON KAPHATÓK
AUER IGNÁC
KÖNYVNYOMDÁJÁBAN
BUDAPEST VIII, RÁKÓCZI-UT 11
TELEFON JÓZSEF 59-39

SZAKIRODALOM

„GRAFIKA"

a cime annak az uj magyar nyelvü szakfolyóiratnak, melyet Lengyel Sándor kollégánk inditott meg Erdélyben: Kolozsvár városában. „A Grafika Románia egyedüli sokszorositóipari szaklapja", olvassuk a lapban. Micsoda kegyetlen iróniája a sorsnak, hogy ezt a mondatot egy szintiszta magyar nemesi család sarja kénytelen papirra vetni. Efelett azonban hiába sopánkodunk, belenyugszunk a változhatatlanba is, amig csak másként nem fordul a sors kereke. — A Grafika első száma 20 oldal terjedelemben, négy szinesen nyomott melléklettel, igen változatos és tanulságos szövegtartalommal jelent meg. A mellékletek példái részben magyarázó példák szaktechnikai cikkekhez, részben pedig gyakorlati munkák. A füzet kiállitása egyszerü technikáju, a mellékletek példái nagy törekvésre vallanak, csak nagy kár, hogy szedőjük nem rendelkezik megfelelő divatos és kevésbbé kopott anyaggal. Ugy látszik, Nagyromániában sem lehet könnyen hozzájutni uj betüanyaghoz. A Grafika hathetenkint fog megjelenni és egyes füzeteinek ára 12 lei.

PÁLYÁZATOK

PÁLYÁZAT MEGHIVÓRA

A Segélyzőegyesület miskolci helyi csoportja több szaktárs nyomdászságának 25—30 éves jubileuma alkalmából e hó elején jubileumi diszközgyülést tartott, melynek meghivójára pályázatot irt ki. A pályázat eredménye meglepően jó, 18 jeligével 30 munka küldetett be, melyeket lapunk szerkesztőségének közreműködésével alakult bizottság birált meg. A pályamunkák szedéseiről általában megállapitható, hogy a legtöbb pályázó teljes odaadással törekedett a ma divattá váló szedésiránynak megfelelni, viszont azonban nem tudott szabadulni a négyszögesitő irány szokásos sablonjainak alkalmazásától sem. Ez magában véve nem volna nagy baj, mert a két irányzat összeboronálása — okkal-móddal alkalmazva — tetszetős munkát is eredményezhet, de nem tükrözteti vissza azt a könnyedséget, mely a mai szedésiránynak sarkalatos alapelve. A pályamunkák nyomása ugyszólván kivétel nélkül jó és tiszta. A pályázók közül a szedés első diját (350 K) Kupferstein Andor nyerte el a „Labor omnia vincit" jeligéjü munkával, a második dijat (250 K) Ungerleider József „Exise" jeligéjü meghivójával, a harmadik dijat (100 K) ifj. Venkovits Károly „Szimbolum" jeligéjü munkájával. Az „Omnia mea mecum porta" és „Fortuna III." jeligéjü munkák szedői: Márkus Lajos és Jencsel János dicséretben részesültek. (E munkák közül az első négyet Seemann Antal nyomta, az ötödiket Jencsel József.) A nyomás két diját (350 és 250 K) See-

mann Antal nyerte az „Omnia mea mecum porta“ és a „Fortuna“ jeligéjü munkákkal. — Miskolci kollégáink szakmaszeretetének ilyetén megnyilvánulása rendkivül örvendetes jelenség. Ez is azt bizonyitja, hogy a szakoktatás folyamatát csak meg kell inditanunk, s rövidesen pezsgő és eredményes szakoktató munkát fogunk felmutatni. Még örvendetesebb az a tény, hogy kollégáink nemes intencióit a munkaadók is teljes mértékben átérezték s ők rakták össze a pályadijakra szükséges összeget és pedig: Klein, Ludwig és Szelényi rt. 300, a „Magyar jövő“ rt. 200, Schwarcz Soma nyomda 200, Kulturanyomda, Braun Henrik, a László rt., Stamberger Bernát, Groszmann Henrik nyomdák és Balla Bertalan papirkereskedés 100—100 koronát. Ez a tény a munkaadók és munkásoknak a szakoktatás terén való együttműködésének a lehetőségét bizonyitja, ellentétben a „Ny. és R.“ augusztus elsejei vezércikkével, mely ezt tagadja.

FELJEGYZÉSEK

HALÁLOZÁSOK

A magyar nyomdásztársadalomnak két kiváló alakja szállt sirba a közelmultban. Mayer Rezső nagybecskereki és Tevan Adolf békéscsabai nyomdatulajdonosok az elhunytak. Mindkettő kimagasló alakja volt vidéki munkaadótáborunknak; az előbbi a vidéki nyomdaipar gazdasági szervezkedése terén tünt ki kiváló képességeivel, melyek előtt a munkásság is kalapot emelt, s akinek elvesztését már akkor is sajnáltuk, amikor a trianoni béke Nagybecskerek városát s vele együtt Mayert is elszakitotta tőlünk. — Tevan Adolfban a vidék egyik legtehetségesebb és legkomolyabb könyvkiadóját, szakmáját végtelenül szerető könyvnyomtatóját vesztettük el, aki a magyar kulturának igen értékes szolgálatokat tett s iparunknak a külföldön is elismerést szerzett.

KOLOZSVÁR NYOMDAIPARÁNAK FEJLŐDÉSE

A Kolozsvárott most megindult „Grafika“ igen érdekes adatokkal szolgál e város nyomdaiparának fejlődéséről. Mint olvassuk, a kolozsvári nyomdák tulnyomó része gazdát cserélt, részben mert a háboru végén beállt ipari pangás a régi tulajdonosoknak kedvét vette az üzletviteltől, másrészt mert a Consiliul Dirigentnek Nagyszebenből Kolozsvárra történt áthelyezése után bekövetkezett nagy fellendüléskor a tőkeerős nyomdák egymás után vásárolták össze a kisebb nyomdákat, csak hogy anyagot szerezhessenek. Ez magyarázza meg azt, hogy ha a mostani nyomdák jegyzékét összehasonlitjuk a forradalom előtt megjelent statisztika jegyzékével, ugy azt látjuk, miszerint ma mindössze öt nyomdát vezetnek régi cég alatt. Az egyik Bernát Mór nyomdája, mely 1918-ban egy szedővel és egy munkásnővel dolgozott, ma pedig tizennégy embert foglalkoztat, nyomógépe volt egy, ma pedig négy; a másik kettő a Szent Bonaventura és a Friedmann és Weinstein nyomda, ezek azonban nem fejlődtek; a negyedik a Lyceum-nyomda, mely jelenleg 42 munkást foglalkoztat az 1918. évi 19-cel szemben, nyomógépeinek száma azonban nem emelkedett. Kevéssé bővült az ötödik régi cég nyomdája: a Kupferstein testvéreké, ez ma hét munkást foglalkoztat, néggyel többet, mint 1918-ban, nyomógépeinek száma pedig eggyel szaporodott a mai négyre. A megszünt régi cégek a következők: Ajtay, Berkovits, „Carmen“, Dr. Dobó, Ellenzék, Esti lap, Globus és a Stief-nyomda. Kolozsvárott ma 18 nyomda van üzemben, tehát 5-tel több, mint 1918-ban. Ebben a 18 nyomdában 20 művezető, 215 betüszedő, 2 szedőgyakornok, 2 gépszedő, 27 gépmester, 3 rotációs-gépmester,

TELEFONSZÁM 82-35

FESTÉKET

KŐ- ÉS KÖNYVNYOMDÁK RÉSZÉRE

RAKTÁRRÓL AZONNAL SZÁLLIT

GEBR. SCHMIDT

G. M. B. H.

FRANKFURT A.M. ÉS BERLIN FESTÉKGYÁRÁNAK MAGYARORSZÁGI VEZÉRKÉPVISELETE,

A

FREUND-BARÁT-FÉLE GRAFIKAI SZAKÜZLET ÉS PAPIRNAGYKERESKEDÉS

BUDAPEST V, ORSZÁGHÁZ-TÉR 4

MINDENNEMŰ KŐ- ÉS KÖNYVNYOMDAI, KÖNYVKÖTÉSZETI ÜZEMI ÉS BERENDEZÉSI CIKKEK RAKTÁRA

4 tömöntő, 11 korrektor, 1 revizor, 46 munkásnő, 22 segédmunkás, 14 szedő- és 10 nyomótanonc, valamint 22 tanulólány van foglalkoztatva. Összesen 400. Ezzel szemben 1918-ban 64 szedő, 5 gépmester, 4 tanonc, 14 munkásnő és 2 segédmunkás, összesen 89 munkás dolgozott e városban. A nyomógépek száma 1918-ban 46 volt, ma pedig 76, amiből 3 gép körforgó, 38 gyorssajtó és 35 a tégelynyomó. A szedőgépek száma 4 (Linotype-Ideál), ebből kettőt most szerelnek fel), forradalom előtt egy se volt. A kolozsvári nyomdákban ezidőszerint négy román és öt magyar nyelvü napilap, 25 magyar és 13 román nyelvü heti és havi folyóirat jelenik meg. Az ott folyó szellemi munkát pedig leginkább az jellemzi, hogy hetenként 1—2 uj könyv kerül ki a piacra.

MELLÉKLETEINK ÉS ILLUSZTRÁCIÓINK

Lapunk jelen számának mellékletein — a házilag előállított szedéspéldákat kivéve — Kozma Lajos grafikusművész munkáit mutatjuk be. Ezek a mellékletek beszédesen illusztrálják, milyennek kell lennie a művészi csomagolásnak, amely a vásárló közönségben az áru iránti bizalmat és érdeklődést felkelti s egyben pompás reklámul szolgál az illető árut előállító cégnek. A Floris cég részére litografált csomagolópapirokat, cimkéket és szalagokat a Hamburger és Birkholz rt., a Grafikai Műintézet rt. és a Rigler rt. jóhirü kőnyomdái állitották elő kiváló izléssel. A dombornyomásu cimke (mely csak az amatőr-példányokban fordul elő) Dörner és Heimberg cég munkája, amelyhez a dúcokat Altlechner Károly készitette. A lapban szétszórtan előforduló cégjegyek javarészt Körner és Laufer cég fametszeteiről, avagy ezeknek lenyomatai után készitett cink-klisékről nyomattattak. A Floris-kirakat és a Diana-sátor autotipiáját Wottitz Manfréd cinkografiai műintézete szállitotta. — Kétoldalas szedéspéldamellékletünk — amint azt lapunk más helyén is megemlitettük — a „Nyomda- és Rokonipar“ szerkesztősége által összeválogatott nyomtatványok alapján készült, annak igazolására, hogy tudunk adott szöveggel is divatos „görbe“ szedéseket előállitani, anélkül, hogy a nyomdát mecenásnak tekintenők.

REMBRADT-KARC MINT ÜZLETI REKLÁM

Goudaban, Hollandia e kis városában, van egy stearingyertyagyár, L. van Leer névre hallgat a tulajdonosa s ez a gyár nemrégiben a maga márkája szolgálatába szegődtette a legnagyobb holland grafikust, Rembrandtot. De nem kell itt holmi amerikai izü reklám-trükkre gondolni. Nem, a derék gyertyagyáros nemesen és okosan operált nagy honfitársával: egyszerüen három Rembrandt-albumot adott ki tizenkét-tizenkét fénynyomattal mindegyikben s az albumokon sem fent, sem keresztben, sem sehol nem szerepel a cég, a stearin, a gyertya vagy más üzleti szó, csupán a cimlapon szerepel lent mint az album kiadója, a nevezett gyáros. Szakfolyóiratok nagy elragadtatással irnak a mappák és a műlapok technikai kiviteléről. Ha még megemlitjük, hogy a cég ezeket a gyertyái fogyasztóinak darabonként két és fél forintért adja ajándékba, akkor fogalmat alkothatunk magunknak arról, hogy mily nobilisak lehetnek ott izlésükben a gyertyák gyárosai és fogyasztói.

1921. augusztus hó 6-án.

Kiadó Biró Miklós. Felelős szerkesztő Wanko Vilmos. Főmunkatárs Gondos Ignác és Kun Mihály. Nyomatja Globus Nyomdai Műintézet R.-t. V., Aradi-utca 8. szám.

Uccai nézet

Fotó: Krajevsky

A POELZIG-HÁZ BERLIN-GRUNEWALDBAN

Marielene Poelzig műve

A nagyhírű Poelzig professzor házát nem az építész maga tervezte meg, hanem felesége, aki ugyancsak építész! Az anyának és feleségnek így módjában volt gondoskodását már a családi élet keretéül szolgáló ház felépítésében megkezdenie, olyan ház megtervezésével, amely a család minden életigényét kielégítheti.

A Tannenbergalee mentén fekvő telek belenyúlik az erdőbe, úgy, hogy a kert hátsó oldala azzal határos s néhány fenyő dekoratív vonala eleveníti meg azt. A telek egy méterrel magasabban fekszik, mint az ucca. Az uccafelől, mint a telek mentén végighaladó gyalogút oldalán mintegy két méter magas zárt kőfal vonul végig, — valami, amit a budapesti építési szabály-

Kerti nézet

Fotó: Krügelstein

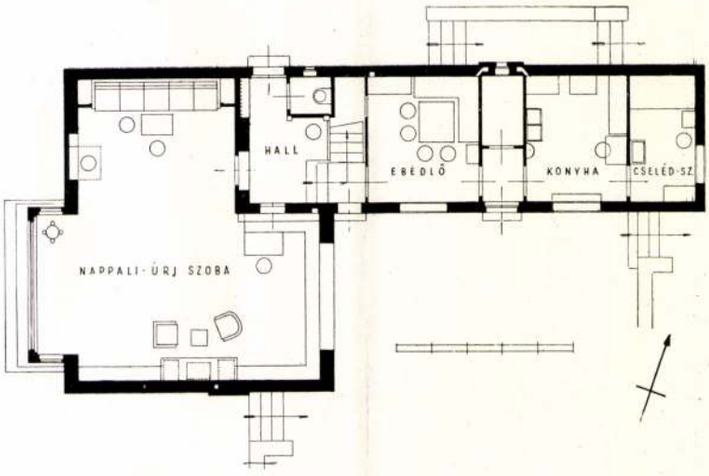

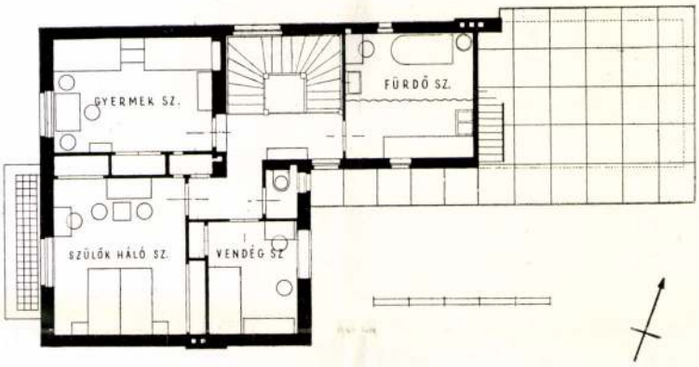

Alaprajzok 1:200

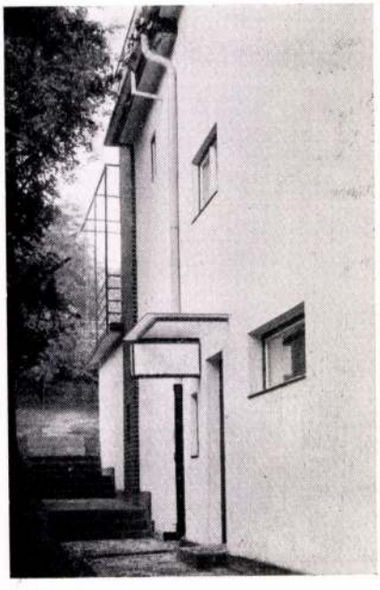

Bejárat

Kerti nézet

Hátsó nézet

A részletekre nézve külön említést érdemelnek a Kozma által alkalmazott szellőző kürtők, amelyek az ebédlő, a konyha, a gyermekszoba levegőcseréjét vannak hivatva előmozdítani. A hálószobák ablakait talán nagyobbra lehetett volna venni. Igen egészséges gondolat a kéményeknek nyers téglából való falazása, ami jó tagolást, üde színbeli változatosságot is ad az épületnek.

A ház 860 m^3 terjedelmű, a beépített m^3 ára 32 pengő volt.

Oldalnézet

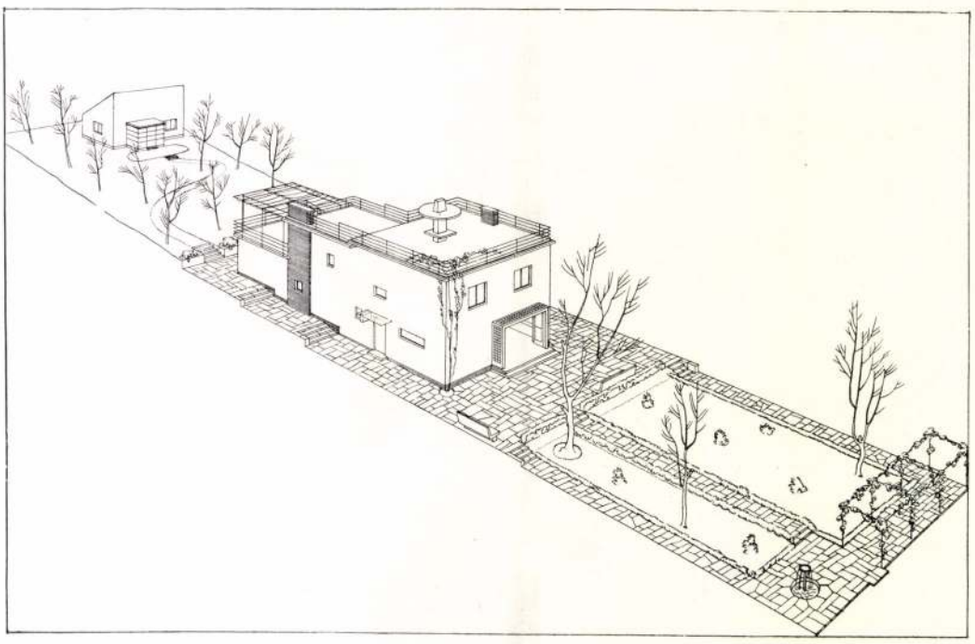

CSALÁDI HÁZ BUDAPESTEN, AZ ORSÓ UCCÁBAN

Kozma Lajos műve

Egy aránylag igen hosszú és keskeny, emelkedő terepen épült a ház. Elől az ucca felé kert: két pázsit mezővel, közöttük kővel kirakott utak, ide néz a nagy lakószoba, melynek széles ajtaján beléphet a vendég és családtag, ha az idő jó és az ajtó nyitva áll. Rossz időben az északi fal mentén jutunk a megvilágítása által szembeszökő bejárathoz. A ház mögött kis kis gyümölcsös melegházzal. Az L alakú alaprajz folytán az ebédlő és gazdasági szárnyak előtt kis udvar képződik: étkezésre, üldögélésre alkalmas sarok, amelybe alig van belátás, a bejárat a ház másik oldalán van.

Alaprajzában a ház három részre tagolódik, elől a tágas nagy lakószoba, itt él a család, itt fogadják a vendégeket. A hall mögött a kis, de a célnak teljesen elég nagy ebédlő, mögötte a gazdasági rész: kamra, konyha, cselédszoba. Az emeleten a két hálószoba és egy vendégszoba, meg a fürdő, amelyhez hatalmas terrasz csatlakozik. Erről a ponyvával a naptól megvédhető terraszról egy nyitott lépcső vezet a hálószobák feletti terraszra. Ez a ház organizmusa.

Amint látni, az alaprajzi felépítést, elosztást, organizmust az élet szabta meg, a telek formája determinálta. Az életfolyamatoknak megfelelő szobaelosztás viszont a csoportosítást határozta meg. Az építésznek úgy tetszik, igen jól sikerült a két irányadó szempontot harmóniába hozni, illetve az egyiket a másiknak javára hasznosítani. Igen jó megoldás az ebédlő és konyhaszárny elválasztása a lakószárnytól. Viszont a lapostetős megoldás a telekből a beépítés által elveszett felületek visszanyerésére alkalmas. Talán nem egészen szerencsés a fürdőszoba elvágása a hálószobáktól. Ha a központi fűtés reggel még nincsen üzemben, nem kellemes az átjárás a fürdőbe. Viszont az igen nagy, fényképező laboratóriumul is szolgáló fürdőszobának a terrasszal összefüggő fekvése igen jó és talán indokolttá teszi azt, hogy e helyiség nem került a vendégszoba helyére.

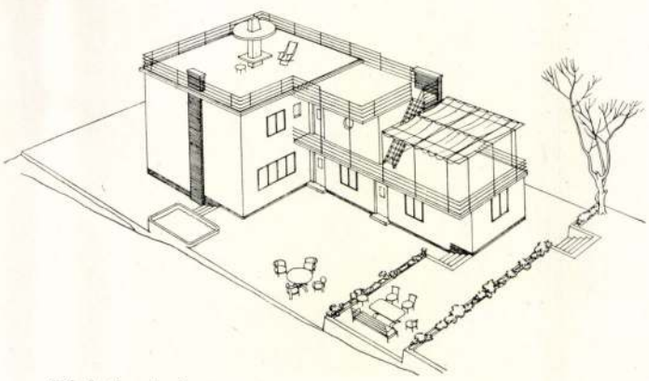

Távlati rajzok

Tér és Forma
1931. IV. évf. 3. 4.

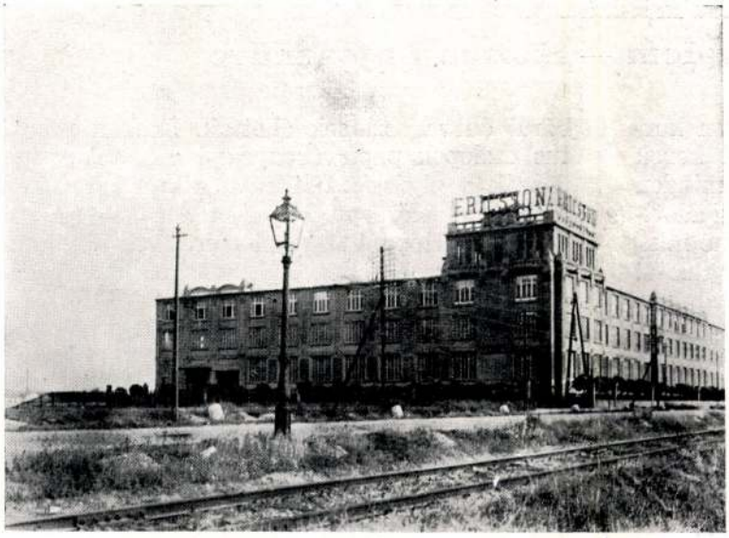

Az Ericsson-féle műszergyár Budapesten. Épült 1914-ben

HASZNÁLHATÓ-E A LAPOS TETŐ?

Sokaknak felfogása szerint „a mi klimatikus viszonyaink" között lapos tetőt alkalmazni nem szabad, mert a lapos tető beázik, mert a lapos tető nem jó hőszigetelő, mert a lapos tető romlandó . . .

Szabadjon e felfogással szemben néhány okmányszerű fényképet bemutatni. A felsorakozó épületek mindegyike igen kényes természetű célokat szolgál. Az Ericsson-féle műszergyárban egy beázásnak igen kellemetlen és sok költséget okozó következménye lehet. Az állami dohányjövedék számára a beázások katasztrofálisak lehetnek. S ugyanígy van a sebészeti klinikánál is. A műszergyárban, mint a dohánygyárban a hőmérsékleti viszonyok nagyfontosságúak, nem kevésbbé a kórházban.

Az Ericsson-gyár svéd tőkései alighanem meggondolták dolgukat, mielőtt a lapos tetőt megépítették. A dohánygyár toronyi Fellner Sándor műve, a klinika Korb Flóris egyik legjobb alkotása, aligha hisszük, hogy a lapos tetőt meggondolás nélkül alkalmazták akkoriban, mikor azt még nem nevezték „divat"-nak.

A szerkesztőség

A II. sz. sebészeti klinika Budapesten.
Épült 1913-ban
Korb Flóris tervei szerint

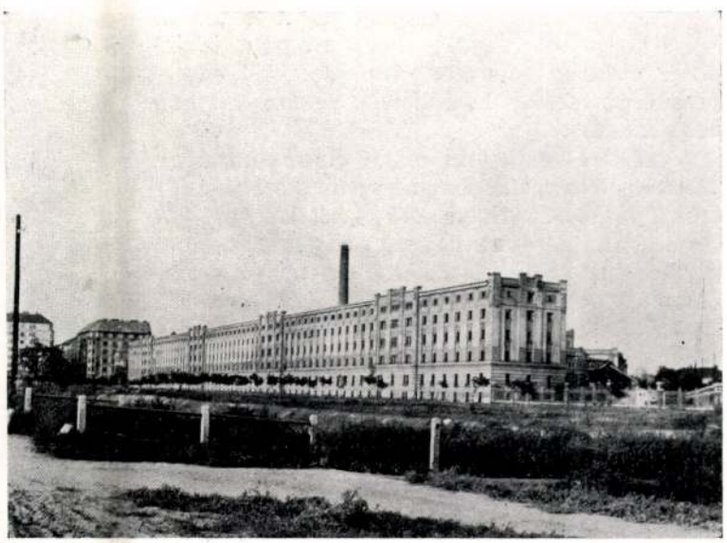

A Budapest-lágymányosi dohánygyár épülete.
Épült 1912-ben Toronyi Fellner S. tervei szerint

A KRITIKA OLDALA

I. A kassai templom — Kozma Lajos műve

A mai építészet legyen mai, legyen korszerű. Ne utánozzuk az elmult korok nagy alkotásait, melyeknek minden formarészlete más lelki és anyagi adottságokból fakadt. Ez a két mondat lehetne minden kritikai megnyilatkozásom rövid foglalata.

Azonban ismételten kifejezésre juttattam azt is, hogy amennyiben valaki természeténél, művészi alapbeállítottságánál fogva a multban gyökeredzik, a multnak termő talaján áll s a mult formáit oly erősen érzi, hogy azokat igazán új életre tudja kelteni, akkor azt is meg tudom érteni, annak művészi jogosultságát nem jut eszembe tagadni. Nem a magam útja, de elítélni botorság volna. Nem mondom, hogy követendő út, de egyénileg megérthető és elfogadható . . .

Azonban nincsen bennem megértés s nem találok enyhítő körülményt akkor, amikor valaki a mai utak követőjének vallja magát, mindenképpen modern építőművésznek kívánja feltüntetni magát, mait akar alkotni s ezt úgy teszi, hogy a régi formákat *eldurvítja*, a való lényükből, összefüggésükből kiforgatja, önkényesen összekeveri azokat és azután így a legkülönbözőbb stílustörmelékekből új stílust kögít, ha ezt látom, tiltakoznom kell *nem a magam nevében*, hanem *az új, a mai építészet nevében*, mert az ilyesfajta művek, nemcsak az illetőnek egyéni művészetére vetnek káros fényt, hanem a nagyközönség szemében „modern stílusnak" tűnnek s így bizony az új építészet hitelét rontják.

Kozma Lajost modern művésznek ismeri mindenki s kitünő bútorai, grafikai munkái igen modernek is. Azoknak mindig újra örülünk. Kozma Lajosról tudjuk, hogy roppant terjedelmű stiláris ismeretekkel rendelkező, nagyműveltségű mester s mindenekfelett egy kitünő ízlésű művész.

Ép ezért a legnagyobb elcsodálkozással láttuk a Mult és Jövő kiadásában megjelent, szerencsétlenül kivágott fényképekkel illusztrált füzetkéjében, a Kassán épült izraelita templomát. Nem értjük, hogy kultivált ízlését ez a templom miként elégíthette ki? Nem értjük, miképpen jutott ehhez a mixtum compositumhoz?

A felépítés alapgondolata a jellegzetes empire-centrális templom, a Pantheon-forma igen késői leszármazottja, ahogy azt az esztergomi szent Anna-templomban, avagy a balatonfüredíben is láthatjuk. Ez esetben azonban a kupola alaprajza elliptikus és pedig olyformán, hogy az ellipszis nagy tengelye merőleges a főbejáratszentély tengelyre. S a klasszicizmus finomkodásig karcsú oszlopokból alkotott portikusza helyére itt durva, — bocsánat, — de szinte barbárul durva oszlopok állottak. Ezek a robusztus oszlopok papírvékonyságú lemezeken hordozzák a gigászi architráv sajátos töredékeit: szélütt az előrenyúló gerendatesteket, a két középső oszlopnál roppant méretű és súlyú kockákat. Erre az összetördelt, tagolatlan iromba architrávra egy kétszeres s barokkosan megtördelt párkány illeszkedik. Ez az egész annyira diszharmonikus, annyira kellemetlen, hogy ha nem lenne ráírva, nem hinnők el, hogy Kozma Lajos alkotása! A kupola rovátkolt külső felülete eredeti furcsaság, viszont a gyűszűnyi laternára helyezett hagymakoronaszerű végződés lengyel és orosz stílusterületről szívódott ide. Az épület minden apró kis részlete más eredetű és a leegyszerűsítés, eldurvítás, a mesterséges naivitás más fokozatát mutatja. A kapuk szinte népiesízű formáját betonból öntött német expresszionista-lemezek sajátos együttese nyomja agyon, úgyhogy ez a népies barokkforma szinte nyög terhük alatt. A különböző, legkülönbözőbb

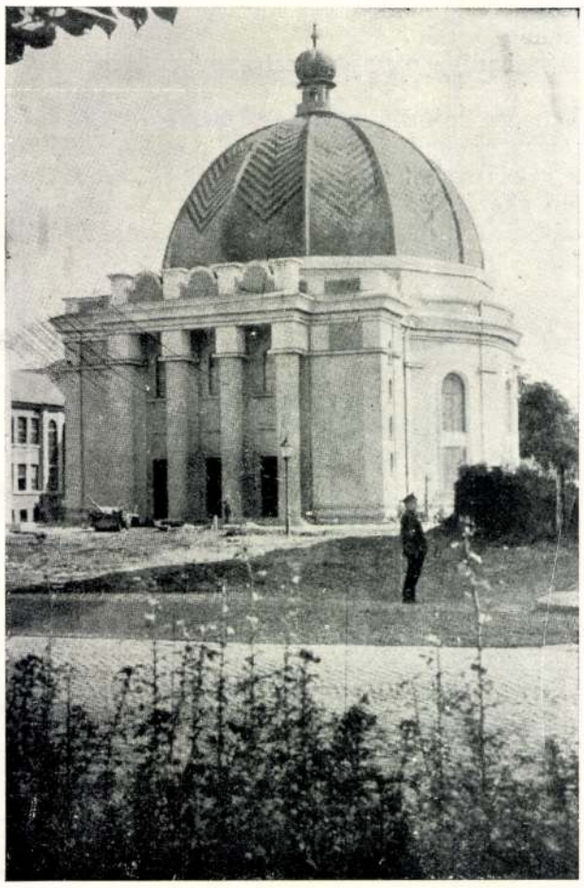

Kozma Lajos: A kassai zsidótemplom

Tér és Forma
1929 II. évf. 10 sz.

helyeken alkalmazott stukkókban Kozma Lajos kitünő grafikai motívumai élednek fel, a hívek padsorainak faragott végződéseiben pedig népmüvészeti tanulmányai: temetők fejfái! S. i. t. A legenyhébb, amit mondhatok: *nem értem, — de ez nem elismerés,* nekem nem lenne az!

Kozma Lajos sok megérdemelt sikert ért el, sok szépet alkotott gazdag művészi pályája eddigi két évtizedében. Sajnálattal kell látni, hogy ezt az alkalmat, ahol mint építész is alkothatott volna monumentálisat és korszerűt — elmulasztotta s a kassai templomban pályájának egy kevéssé szerencsés állomására érkezett. De még sajnálatosabb az, hogy az a téves és hibás út, melyre eltévedt, igen sokak szemében a modern építészet igaz útjának tűnik fel s Kozma Lajos, tekintélyénél fogva, követőkre fog találni. De ha már ez így van, szolgáljon néki és sokaknak tanulságul, hogy a mai építőművészet terén is a „vagy-vagy" elve érvényes. Nem lehet két Istent szolgálni, két Isten felé hajlongani, nem lehet a stílusok tudós alchimiájából elemeiknek keveréséből, részbeni eldurvításából, részbeni raffinált elfinomításából a korszerű művészethez eljutni!

Dr. Bierbauer Virgil

KÖNYVISMERTETÉS

Ozenfant: Art. Paris. Jean Budry (1929), 316 oldal, nagyszámú képpel.

A legmodernebb párizsi művészeti törekvések mérlege kívánt lenni ez a könyv. Első részében szinte oknyomozó története az impresszionizmust követő művészi irányoknak: irodalomnak, pikturának, szobrászatnak és architektúrának; második részében „Arts de la croyance", az új emberi gondolkodást igyekszik tisztázni a szerző, aki az elmult húsz év művészeti harcainak tanuja és részese volt. Minket e helyen az építészeti rész érdekel csak. A rövid fejezetet szeretnők egészében ideiktatni, azonban kénytelenek vagyunk néhány sorral megelégedni! Tehát tessék ide figyelni:

„A természet előttünk ismeretlen okokból meztelennek teremtette az embert, mint egy kukacot, akár a Remete-Bernát csigát. Ez az állatka keres magának egy csigaházat, mely a lakójának halála által megüresedett, nem egyszer elősegíti annak a halálát — a lakáskrizis megoldása. Így az ember is előszeretettel vesz igénybe megüresedett csigaházat. S ha nem talál megfelelőt, ami igen gyakori, úgy átalakít magának egy szép, de igen kényelmetlen XIV. Lajos stílusú kagylót. A férfi úgy választ magának házat, mint az asszony autót: a virágtartó szerint! Az építtető, ha jövő házára gondol, úgy keblében egy költeményt melenget. Abban a reményben ringatja magát, hogy egy szimfóniában fog lakni. Egy építész előtt önti ki szívét. Viszont a lakóház építésére hivatott építész reméli, hogy Michelangelová lehet. E gondolat nyomása alatt betonból és gipszből ódát szerkeszt, amely rendszerint nem az, amelyet az építtető melengetett. Innen azután a konfliktusok sora, mert a költemények nem lakhatók. Oh Uram, Teremtőm! A fürdőszobák ritmusai, a W. C-ék drámái, a hálószoba formájú szonettek, a boudoirok melódiái..." Ezekkel a szomorú tapasztalatokkal szemben, kitünő franciás tömörséggel fogalmazza meg az igazi ház alapelveit, melyet olvasóink Le Corbusier és Lurçat könyveiből ismernek.

A továbbiakban a laikus, mint a hozzáértő számára kitünő foglalatát adja a modern építészeti törekvéseknek, Hennebique felfedezésétől a mai avantgardistákig s ezt a kis történetét néhány pompás, ismeretlen képpel illusztrálja: a Hennebique-iroda rajztermének fotójával, mint pedig az u. e. iroda néhány munkájával! Míg a termet — a kép 1900-ból való — Le Corbusier tervezhette volna, addig az iroda munkái a gipsszel borított, a félreértett vasbeton mintapéldái, nevezetesen a mester villája, melynek tetőteraszát vasbetonból készült ágkorlát védi.

Egyáltalán mondhatni, a könyv legfőbb értéke illusztrációiban van. Régi ujságokból összeszedett szörnyűségek páratlan sorozata ez, melyet mindenki figyelmébe kell ajánlanunk, aki a mai művészeti törekvésekkel foglalkozik, avagy azokért harcba is száll. Néhányat sorolhatunk csak fel:

A toszkán-oszlopokra felépített gőzgép, szép négylámpás rádió-készülék, s ugyanaz amerikai kivitelben, renaissance templomi-énekpulpitus formában, ahol *a festett misekönyv a hangszóró szerepét játssza.* A mult századbeli fényképész csavarfogókba szorított modeljével s a chasseur des alpes szobrát mintázó művész megmerevedett modeljével! Mr. Chamberlain szürke cilinderben, monoklijával, amint a népszövestégi ülésre megy s néger táncosok maszkjukban! Pályázat bicikliáttételkerekek díszítésére stb., stb.

Dr. Bierbauer

Walter Amstutz: Neue Wege im Hotelbau. Orell Füssli, Zürich. Schaubücher 9. 1929. 16 szövegoldal, 57 képes táblával.

Ez a kis füzet pompás, felette korszerű módon kevés szóval, rövid magyarázatokkal ismerteti Arnold Itten remekberakott mürreni szállodáját, az egybeépített Hotel Alpinát és Hotel Edelweisst, Svájc e két legmodernebb szállodaépületét. A mintaszerűen összeépített ház iskolapéldája lehetne a modern építészeti törekvéseknek: hogyan kell egyszerűen, észszerűen építeni, a szükségletek célszerű kielégítését tartván szem előtt. S Amstutz négyoldalas bevezetése a maga rövidségében, találó élességében ugyanannyira korszerű, mint az épület. Nagyon igaza van, amikor a mai építészetről szólva azt írja, hogy „nincsen joga az építtető pénzét elsősorban stukkatur munkára és díszítményekre fordítani..." Az illusztrációk gazdag sorát mindenkinek figyelmébe ajánljuk, aki tanulni kíván!

B. A.

Magyar Építőművészet. 1929. 6. szám.

A Prohászka emléktemplom pályázatának díjazott és megdícsért terveit mutatja be, azok kivételével, amelyeket a Tér és Forma előző számában olvasóink figyelmébe ajánlottunk. Meglepetés Fábián Gáspár tervének távlati képe, mert azon a torony a centrális tengelyből eltolva jelentkezik. Sajnos, a bírálati jegyzőkönyv itt is csak csonkán jelent meg s így ma sincs módunkban annak részleteit teljesen áttekinteni. A szám további részében felépült és tervezett magyar városházakat sorakoztat fel, nagyobbára magyaros stílusú műveket. Végül kitünő cégek névjegyzékét találjuk meg.

Moderne Bauformen. 1929 augusztus.

Emil Fahrenkamp 1929. című cikkel nyílik meg a szám s olyan épületeket mutat be, amelyek részben már *megjelentek a Tér és Forma ezévi júliusi számában.* A továbbiakban német Siedlungok sora következik s ezután Hans Hartl eléggé egyhangú interiör tervei. Végül igen tanulságos Wiederanders müncheni portálépítése, sok részletrajzzal.

Dr. Richard Döcker: Terrassentyp. Akademischer Verlag, Dr. Fritz Wedekind Comp. Stuttgart, 1929. 140 oldal, 217 képpel.

A német Verein für öffentliche Gesundheitspflege 1928. évi szeptember hó folyamán Leipzigben megtartott kongresszusán a birodalom minden részéből összegyűlt orvosok és építészek a kórházépítés korszerű problémáit tárgyalván, arra a megállapításra jutottak, hogy csakis úgy biztosítható a gyógyítási és kórházüzemi szempontoknak az építészi elgondolással való összhangba hozása, ha az orvos az építésszel karöltve együttműködik. Mindinkább erősödik az az irányzat, mely a baktériummentes levegőnek és a napfénynek a kórháztermekbe való beengedését, mint olyan legfontosabb követelményt állítja fel, melyet az építészeknek minden körülmények között ki kell elégíteniök, ha nem akarják, hogy igazuk legyen azoknak az orvosoknak, akik azt mondják: *„inkább kivisszük betegeinket a szabadba, de nem hagyjuk, hogy a szimmetria, rizalitok, párkányok és egyéb építészi formák miatt azok a sötét és rosszul szellőztethető ú. n. kórtermekben elsenyvedjenek"*.

Dr. Dosquet egészségügyi tanácsos volt az első, kinek megvolt a bátorsága, hogy a levegő természetes fertőtlenítő hatását a betegségek gyógyításába bekapcsolja, amikor megteremtette a modern kórtermet, melynek külső fala a padlótól a mennyezetig teljesen üvegezett s a fel- vagy letolható háromrészes kirakatablakainak tetszésszerinti helyzetben való rögzítésével a levegőt és napfényt behozta a betegszobába és ezzel végérvényesen hadat üzent az elavult loggiás-rendszer követőinek.

Dr. Döcker felhasználva dr. Dosquet kiindulását, egy lépéssel tovább ment s mint jelen könyvében, a Waiblingenben épített kórházán részletesen bemutatja, a Dosquet-ablakokat kombinálja egy a kórtermek előtt végigvonuló fektető-napozóval, mely azonban az emeleten egy ágy hosszának megfelelően visszaugrik s ezáltal a szobák mind közvetlen világítást nyernek. E rendszer a formákat alárendeli a célnak s ezzel végre megteremti az orvosok által oly régóta óhajtott ideális kórháztípust, melynél a beteg jó és rossz időben egyaránt a szabad levegőn tartható. A régi, megszokott, zárt tömböket felbontja, a ház és a kert, a külvilág és az épület belseje közti határokat megszünteti és kiviszi a beteget a napra, mert az élet kikívánkozik a szabad természetbe, — a szabadságra! Ezért kell a nagy világító és szellőztető felület, ezért kell a terrasz, s ezért kellett a tradicionális formákat: a kaszárnya-, bérház- és egyéb palotautánzatokat elejteni.

Sajnos, az ágyakat az ablakfelülettel szemközt állítja fel, ami nemcsak a beteg ember, de még az egészséges ember szemeit is túlságosan igénybe veszi. Az ablakok vállpárkányából a napozók fölé visszaeső előtetőt ugrat ki, mely az eső ellen, alakjánál fogva, védelmet ugyan nem nagyon nyujt, de *egy szelesebb napon az arra lerakódott port éppen oda juttatja, ahol a legkevésbé kívánatos — a kórterembe.*

Az ágyak mögötti három méter széles közlekedő térség a gyakorlatban nem vált be, egyrészt, mert a beteget izgatja a hátamögötti jövés-menés, másrészt, mert a kórház vezetősége előszeretettel helyezi ide a pótágyakat, melyek azután úgy forgalom, mint higiénia szempontjából lehetetlen állapotokat teremtenek.

A közölt fényképek tanuságot tesznek arról, hogy szerkezeti téren is korszerű elgondolásból indul ki: a feladatok csak mint kitöltő elemek szerepelnek, míg tartó- és hordóelemei vasvázas szerkezetek. A lapostetők hő- és hangelleni szigetelését frappánsan oldja meg, a mennyezet alsó síkján alkalmazva a hő elleni, míg a felső felületén a hang- és vízelleni szigetelést. Ajtói, ablakai síma felületűek, kerüli a vízszintes, porfelfogó párkányfelületeket, a küszöböket az ágyak tologathatása miatt teljesen mellőzi. A csővezetékeket a falakon kívül helyezi el, a folyosókon pedig egy álmennyezet fölé rejti.

Könyvének második részében bemutatja az utóbbi években épült nevezetesebb „nap- és fény"-épületeket (Sanatorium Sonnenstrahl, Hilversum — v. ö. Tér és Forma jelen számát, — Sanatorium Kinderweide, Königsfeld, Baden stb.), majd rátér a terraszos szállodákra, üzletházakra, felhőkarcolókra és iskolákra, hogy mindezekkel csak azt bizonyítsa, hogy a terrasz-építkezés kiindulása, illetőleg alkalmazása az egészséges ember hajlékánál — a családi házaknál legyen a legfokozottabb, ha azt akarjuk, hogy kórházainkban egy beteg átlagban ne 28 napig, hanem, mint Amerikában, csak 14 napig foglaljon le egy ágyat. A világos, napos lakás kútforrása a megelégedett és egészséges életnek s ha ezt megteremtettük, akkor nem lesz szükségünk tüdőbetegszanatóriumokra.

Mi ettől, sajnos, még messze vagyunk, nálunk a terraszok és lapostetők alkalmazására úgy mondják, hogy „klimatikus viszonyaink mellett nem célszerű".

Králik László

Haus und Raum I—III. Julius Hoffmann, Stuttgart.

A Moderne Bauformen jeles kiadója három testes kötetben, közel négyszáz oldalon, új csoportosításban adja a legutóbbi évfolyamokban kiadott családi házakat: az első kötet Neue Villen címen a házakat és alaprajzaikat teríti elénk 594 képben, a második kötet (Schöne Räume) az interiőröket 147 képben, a harmadik pedig Gute Möbel címen 252 képben néhány száz bútort sorakoztat fel. A jó nyomásban, kitünő papiron megjelent kötetek a mai, illetve kissé a tegnapi építészetnek valóságos enciklopédiái s mindenkinek igen jó szolgálatot tesznek, aki esetleg kissé tanácstalanul áll avagy ül a rajztáblára feszített hófehér papir előtt, hogy arra felrajzolja azt a házat, amelyet az építtető megálmodott s amelynek elemeit ebből a könyvből ő már előre kigusztálta magának. Valóban, ezek a könyvek a motivumok valóságos kincsesháza s így nem csodálatos az, hogy az első kiadás néhány tízezer példányát hetek alatt szétkapkodták a világ minden táján élő tanácstalan építészek. Viszont, bevalljuk, hogy a könyv meggyőződéstelen, vegyes, választák nélküli szerkesztésével nem tudunk egyetérteni. Ilyen példányszám mellett az elvek luxusát is megengedhetné magának S. Hoffmann.

Bierbauer

Heinrich Haas und Karl Horlacher: Industriebauten, öffentliche Bauten, Privatbauten. Verlag dr. Zaugg, Stuttgart, 1929. 58 oldal, képekkel.

Két württembergi építész gazdag, változatos működését tárja elénk e kötetben. Bár az egyes munkák keletkezésének időpontja nincs megadva, jól megfigyelhetni, miképpen haladtak a korral, a kedves ó-német iskoláktól miképpen érkeztek el a modern felfogású stílushoz, viszont a közlés módjából nem tünik ki, vajjon szívük nem csüng-e ma is a mesterséges romantika jellegzetes darabjain?

Martin Elsaesser: Frankfurter Schulbauten, 1929. Stein, Holz, Eisen-Reihe, fünftes Heft. Verlag Englert und Schlosser, Frankfurt a. M. 1929. 28 oldal, képekkel.

Frankfurt város hatalmas építőtevékenységének egy kis kiragadott részletét kapjuk ez oldalakon: három mintaszerű iskolát, melyeknek mindegyike egy más építési rendszert valósít meg, másképpen igyekszik a modern iskola nagy problémájával megküzdeni. Mindegyikből erősen kiérezni, hogy tervezőik a problémán mint fúrnak és faragnak s miként igyekszenek minél jobbat alkotni. Dícséret érte Martin Elsaessernek és Franz Schusternek s elismerés az építtető városnak, amely hajlandó kísérletileg építeni, mert nincsen azon a véleményen, hogy a megszokott szabványos iskola megfelel magasztos céljának s nem tartja azt, hogy egy konvencionális, de rossz iskolára kiadott pénzét jobban helyezte el, mintha megpróbál egy jobbat építeni! Bár lennénk már mi is itten!

V.

Die Form, 1929, 13—16. szám.

A német Werkbund kitünően szerkesztett és remekül előállított kétheti folyóiratának július—augusztusi számai közül az első a frankfurti iparművészeti iskola munkásságával foglalkozik és néhány képet hoz a

A HÁZ, MINT HASZNÁLATI TÁRGY

Ahhoz, hogy az építésnek a mai leszűrt és minden alkatrészében annyira új jelentőségű formanyelve kialakulhatott, évtizedek tisztulási folyamatára volt szükség: a tisztázásra szoruló alapfogalmak legfontosabbika az *architektura* és az *építés* megkülönböztetése. A pátosz, a deklamáció, ami a szakrális épületnél természetes és helyénvaló, nevetséges és felesleges a családiháznál. A stílusarchitektura alig különböztette meg ennek a két feladatnak a lényegét, de mi, akik az indusztrializmus korában nőttünk fel, a polgári családiház megoldásánál lemondunk az „architektura" monumentális hangszereléséről és a feladatot a mindennapi élet használati tárgyainak megformálási eszközeivel, azok egyszerűségével és közvetlenségével szeretnénk megoldani.

A *használati tárgy* korunk talán egyik legjellemzőbb alkotása. Az ipari és a technikai fellendülés termelte ki és míg az építészek az egyéni produkciók porondján keresték az új irányt, addig az ipar területén névtelen kisemberek keze alatt megszületett észrevétlenül az új tömegcikk. Ez az új tömegcikk eleinte formában és megjelenésben utánozta ugyan a kézműipart, de a géptechnika csakhamar rájött a saját nyelvére és ez a nyelv aztán feltartózhatatlan áradatban produkálta a hétkönapi élet valamennyi szerszámát az ő leegyszerűsített tömör és eleven megfogalmazásában. És amíg ugyanakkor az építészek a leegyszerűsített stílformák kombinációiból párolták le az új formanyelvet és nem ritkán a népiesbe oltott nemzeti frazeológiát használták fel injekciónak, addig a nagyipar névtelen kisemberei újra formálták és megreformálták környezetünk szerszámainak egész táborát. Így születtek meg a mintaszerűen szép automobilok, a remekbe készült utazóbőröndök, a tengeri hajó és vasúti koesi minden kényelmet nyujtó berendezései, a nagyszerű tolóablakok, a tökéletes és nem túlméretezett ajtók, nem beszélve az egészen apró kedves szerszámainkról, a töltőtollról, pápaszemről, a lapos zsebóráról és a niroszta-zsebkésről.

A „művészet" helyett, mely egy csapásra elvesztette az élettel való összefüggését, a hétköznap eme szerszámainak egyszerű formanyelve kezdett lakásainkban észrevétlenül olyan területeket is meghódítani, melyek hamupipőke módjára, „építőművész"-től elhanyagolva, parlagon hevertek. Lassanként kiformálódtak a mellékhelyiségeink: a fürdőszoba, síma és felüdítő formáival és színeivel, a konyha, praktikus és kis helyen is elférő, magát a funkciót respektáló berendezési tárgyaival és azok egymásba kapcsolódó elhelyezésével, a gyerekszoba mosható, vidám és nem utolsó sorban olcsó berendezésével. Ez az előretörés lakásainknak a mindennapi használattal összefüggő részeit hódította meg, az úgynevezett „mellékhelyiségeket", melyek kezdtek lassanként főhelyiségekké lenni és amelyek mellett a reneszánszba oltott „úriszoba", a máriateréziát esúfoló főúri ebédlő és a francia-királystílusok faragásaival és aranyozásaival felvonuló budoárhálószoba, teatrális eszközeikkel nemcsak a *nemvalódiság* nemtelen és talmi-nívótlanságát terjesz-

Bérvilla a Levendula-utcában. Tervezte: Kozma Lajos Kivitelezte: Strauss Sándor
Mehrfamilienhaus in Budapest

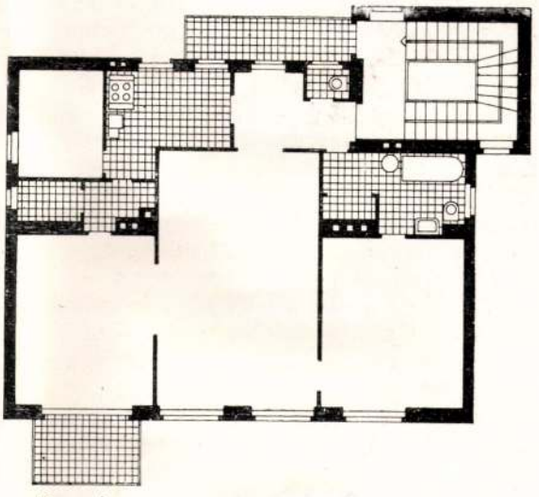

Alaprajz

Ter és Forma
1933. VI. évf. 12 szám

Bérvilla a Levendula-utcában

tették, de a mai élettel össze nem függő formáikkal és dogmáikkal a lakást nyomasztóvá és elviselhetetlenné tették.

A gazdagok e példája természetesen átragadt a kispolgárra és a kispolgáron keresztül a vele lélekben egy tőről metszett jobbmódú munkásra. Életünk talán egyik területén sem volt oly éles az ellentmondás, mint éppen a lakásunk mellékhelyiségei és lakószobái között. A krízis kettévágta a lakást: a valóság ott volt a fürdőszobában, a konyhában és a gyermekszobában, már-már belopódzott az előszobába és a hallba, — viszont a szalon, az úriszoba, az ebédlő és a hálószoba, a régi stílbútorok többé-kevésbbé elrontott formáival és halmozott díszítéseivel úgy tartotta még magát, mint bevehetetlen vár. Ez a ragaszkodás a régi recepthez, mely talán nemes darabjaiban a hozzáértők egy kis csoportjánál tiszteletreméltó és megbecsült állásfoglalás lehetett, itt nem volt egyéb, mint félelem a valóságtól, megkerülése a feladatnak, az egyszerűségnek, a tisztaságnak, a célszerűségnek a meghamisítása, szóval pontosan az ellenkezője mindannak, amit az ipar, a művészek segítsége nélkül is a tradiciótól, a reprezentációtól nem megkötve, az ő névtelen kisembereivel szabadon megcsinált.

A lakásnál még tovább tartotta magát a klasszicizáló hagyományokon épült házforma s bár az új szükségletek, a nagyobb ablakok, nagyobb teraszok és üvegezett verandák erős rést ütöttek a merev szimmetriát erőszakoló homlokzatokon, hosszú ingadozás és kísérletezés után a nagyipar, a használati tárgyak meghódítása után, rávetette magát a házépítés területére. A mult évtized közepe táján az ipar teremtette új anyagokkal, az új szerkezetek nyujtotta megoldási lehetőségekkel az építkezés már ott állt, hogy az egészséges kísérletek sorozata megindulhatott. A használati tárgy kialakításában az új termelés olyan iskolán ment át, amely megedzette a formát és a mult félreértett formalizmusától az élet felé, az eleven forma termékeny talaja felé fordította. A használati tárgy *formája* nem szellemes ötletként, hanem lassú úton, sok kéz munkájaként jött létre mint egy szerves folyamatnak az eredménye. A folyamat élén a célkitűzés vezet: milyen szükséglet kielégítéséről van szó? A teljes átérzése a célnak és a maradéknélküli megvalósítás: ez a feladat. Azután jön az anyagkiválasztás, tekintettel az anyag tartósságára, könnyű beszerzésére, megdolgozhatóságára és olcsóságára. Fontolóra kell venni továbbá, milyen szerkezettel fogjuk a feladatunkat megoldani: a szerkezet ne legyen bonyolult, könnyű legyen, hamar javítható legyen. A célszerűség, az anyag és a szerkezet szempontjainak maradéknélküli kielégítése azonban nem volt elég, fontos volt az is, hogy a tárgy olyan formában lásson napvilágot, amely a tárgy karakterét oly szembeszökően, oly egyszerűen, oly tömören hozza elénk, mint ahogy azt az állat- és növényvilág produktumainál érezzük: valami magától értetődő, meggyőzően végleges és természetesen egyszerű megformálásban. Ennek a megformálásnak eredete az eleven élet diktálta célszerűség, fejlesztője és

Kozma Lajos: Családi ház az Orsó-utcában
Einfamilienhaus in Budapest von Arch. L. Kozma

továbbvivője a feladatra legalkalmasabb anyag és az erre az alkalomra elgondolt szerkezet, olyan megformálásban, kialakításban, mely nem utánoz semmit, mint ahogy az autó nem hasonlít a kocsihoz, a jó elektromos lámpa nem hasonlít a gyertyás kandelláberhez. A használati tárgy szellemében van valami lényeges: a saját maga eredetétől kapja a formáját és nem veszi kölcsön más tárgyaktól, melyeknek a problémához semmi közük nincs.

A *ház*, mint használati tárgy, ebben a fogalmazásban teljesen új feladatot jelent. A bútoraink már kezdenek egyszerűségben, megformálásban a legjobb használati tárgyakkal versenyezni. A mai lakás berendezési tárgyai már nem műtárgyak, melyek igényt tartanak csodálatunkra, melyek drága anyagukkal és díszes külsejükkel gazdáik gazdagságának hordozói, — már nem kiállítási produktumok, nem feszes, feldíszített kényelmetlen holmik, hanem a teremtő ipari újjászületés használati tárgyainak méltó folytatásai. De amennyire a bútor és maga az egész otthon, már kitaposott úton halad fejlődésének eme természetes útján, annyira nehezen és akadályokba ütközően indult meg a ház megformálása a használati tárgy szellemében. Amennyire könnyen és magától értetődően sikerült az építészeknek az indusztriális feladat: a gyár, a sziló, az irodaház és újabb fogalmazásban és próbálgatózásban a lakótelep kollektív háza, sőt maga a városi bérház is, annyira lassan és nehezen kapja meg a családiház azt a végleges formát, melynek a tömör megformálása szerszámainkban, bútorainkban, hála az indusztria „művészetmentes" kísérleteinek, most már művészkezektől széles körökben is ismeretes.

Kivitelezte: Strauss Sándor — Vasablakok: Haas és Somogyi

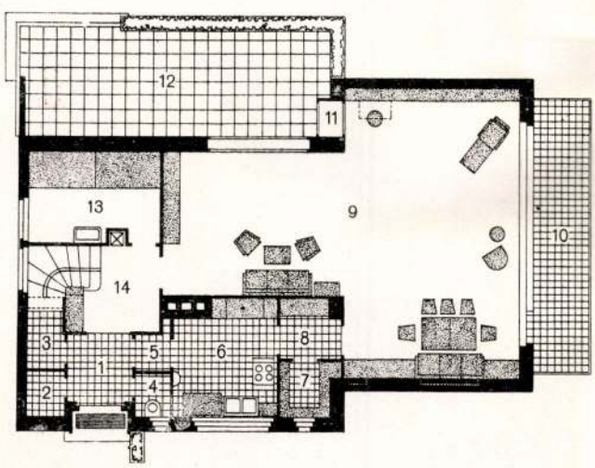

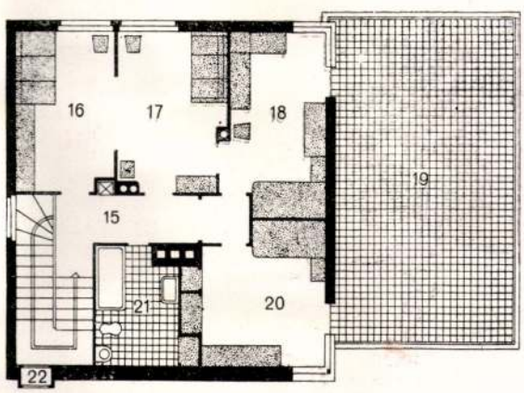

Alaprajzok

Családi ház az Orsó-utcában

Hogy mik az akadályai ennek a nem oly könnyen végrehajtható kísérletnek? Részben magában a problémában rejlik, részben korunk individualista szellemében és talán nem utolsó sorban az építész-nevelésben. A bútornál vagy bármely más használati tárgynál igyekszik a tervező a problémáját leegyszerűsíteni: kevés leegyszerűsített célt akar egy tető alá hozni. Azok az épületek, melyek világosan kimondott ipari célokra szolgálnak, ezek az épületek egy jellegzetes funkciótól kapják az őket oly jellemző megjelenési formát. A gabonasziló nagy függőleges hengereivel nem formalisztikus játék, ahogy az irodaháznak összevont, hosszú horizontális ablaksorai ismét a feladat lényegéből veszik formájukat (az elválasztófalak tologathatósága függetlenül az ablaktól). A mai nagy francia garázsok és autóeladási csarnokok hatalmas üvegfelületei ennek az egynemű és átlátszó feladatnak a sikerült megjelenítései. A polgárság családiház alaprajzában ellenben még benne szunnyad az előbbi generációk klasszicizáló hajlamú otthonának a szobabeosztása. Hiába tört előre a jó konyha, a jó

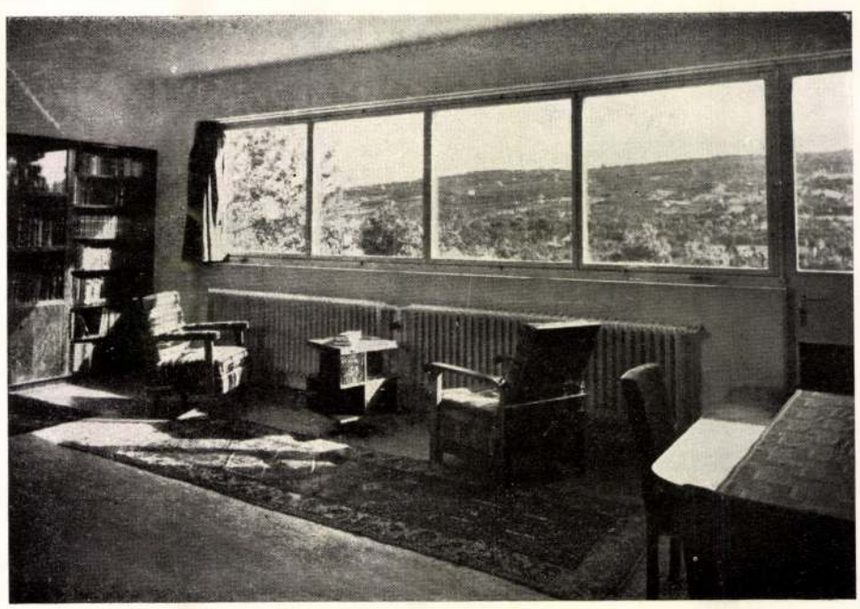

Lakószoba

Kétlakásos villa a Kavics-utcában
Tervezte: Kozma Lajos
Zweifamilienhaus in Budapest.
Arch. L. Kozma
Kivitelezte: Strauss Sándor

fürdőszoba, a szekrényszoba, hiába vagyunk tisztában a mellékhelyiségeknek, a ház e valódi szerveinek lényegével és rendeltetésével, amíg a lakószobák terén az építtető ragaszkodik az elavult szobabeosztásokhoz, addig az alaprajz tisztulási folyamata nem mehet igazán végbe. Nemcsak az építtető a konzervatív, akinek nem mindíg korszerű kívánságait kénytelen kielégíteni a szolgálatrakész építész, az építészek nagyrésze is még mindíg a saját teremtő egyéniségének a túlbecsülője. Abban a folyamatban, amelyben a használati tárgy kialakulását nyomon követtük, a megformáló személyének, illetve az egyén érvényesülésének nem szabtunk túlságosan tág területet. Beszéltünk ugyan a feladat átéléséről, az anyag kiválasztásáról, a szerkezetnek a feladathoz való teljes hozzáidomításáról, ami a személyes beavatkozásnak elég nagy területe, beszéltünk az eleven formáról, de sehol sem beszéltünk arról, hogy ennek az eleven formának az építész *egyéniségét* kell visszatükröznie. A stílus-architekturák korában is így volt: mindíg a *tárgy* beszélt hozzánk és nem a tervező *személye*. A „görög templom" beszélt hozzánk a pästumi csodálatos romokon keresztül és amikor nemzedékek teremtő ereje orgonált felénk: elfelejtettük kérdeni a tervező nevét. A középkor hatalmas dómjai, az egyiptomi gúlák, vagy hogy egy közelebbi példát említsek, a 18. század oly kitűnő városi lakóházai nagy egységükben teljesen visszatükrözik azt a feladatot, aminek a megoldására készültek, annyira a lényeg harsog belőlük és a megformálásnak annyira kollektív szimptomáival találkozunk, hogy ezek mellett maga a tervező egyén háttérbe vonul, a tervező-művész személye mondhatnám csak egyszerű tagja a kor e nagy kórusának és nem szólistája. Az előző generáció individualista mentalitása az építész nevelésében nem tudott ennek a kollektív gondolatnak érvényt szerezni, úgy hogy ennek a háttérbevonulásnak, ennek a saját személyében való alárendeltségnek kevés kivétellel csak a legújabb nemzedék munkáiban látom a példáit és az építészet előbb jelzett kollektív megformálási módszereinek teljes elismerését.

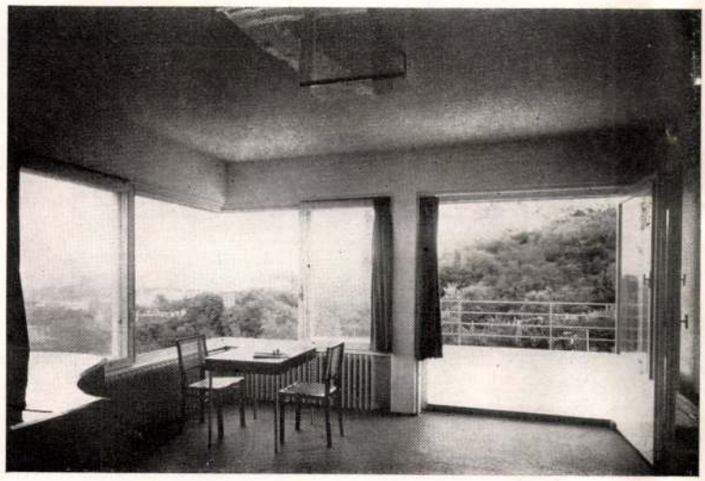

Ebédlőcsarnok — Ecke im Esszimmer

Nem a „neue Sachlichkeit" sokat vitatott és gyakran céltáblává minősített egyszerűsége ez, amire szükségünk van, hanem az élettel való szerves kapcsolódásra és az építészet rendet teremtő és a nagy összefüggésekbe generációkat egységesen bekapcsoló erejére. Naiv dolog azt hinni, hogy azt a forradalmat, amelyet az ipari fellendülés

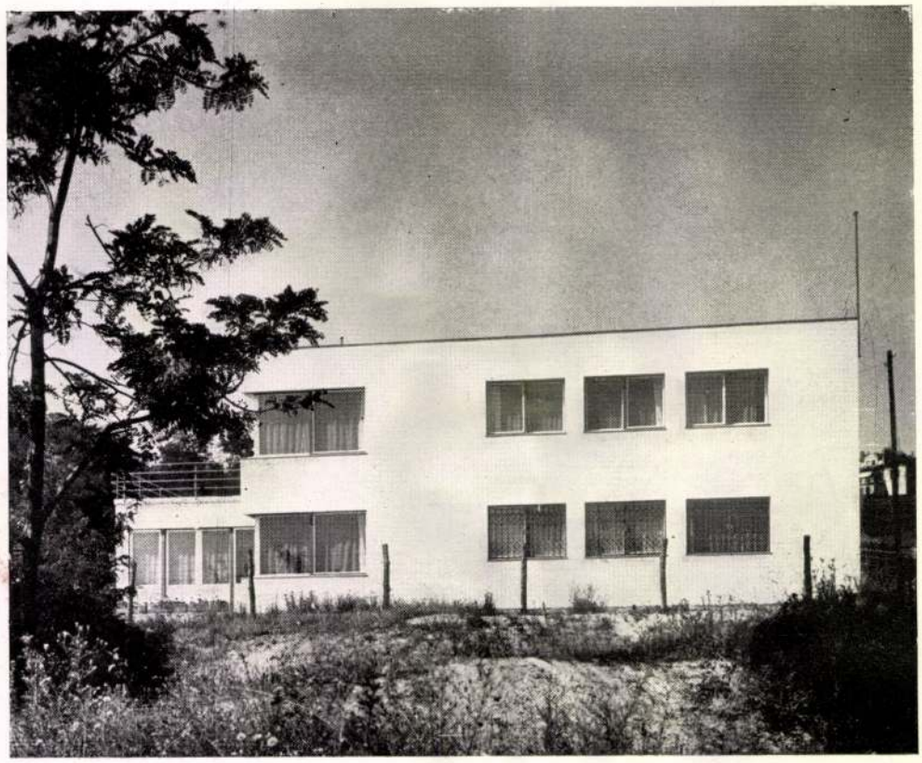

Családi ház a Kavics-utcában

kezdeményezett és amelynek a teremtőereje beszívódott már a „művészetbe", naiv dolog azt hinni, hogy ezt a nemzedékekre kiható nagy fordulatot holmi divatos „neue Sachlichkeit"-séggel el lehet intézni. Természetesen vannak tervezők, akiknél a Sachlichkeit már épp olyan attitüd, mint némely építésznél a klasszicizálás, vagy másoknál a népiesség. Az *eleven forma* kialakításában *előbb jön a feladat* és a tervezési folyamatnak a végén, függetlenül mindentől és főleg a programmszerű előre elhatározásoktól, jelentkezik mint *eredmény* a művészi forma. A művészi alkotásnak egyetlen törvénye van csak és ez a *szabadság*. Az igazi megoldások teljesen szabadon és minden előítélet és előreelhatározás nélkül, tisztán a tárgyra irányított figyelemmel, ideológiai és más tendenciáktól zavartalanul születtek meg. Az ipar névtelenjei, akik létrehozták egészségi berendezésünk sokféle holmijait, az automobilt, az utazótáskát és a mindennapi szükségleteink számos jól megformált tárgyát, nem csináltak mást, mint a feladatukat, tekintet nélkül a váltakozó politikai irányokra és az exkluzív építészeti akadémikára. Ugyanazt csinálták, amit a nyergesmester, aki jó nyergeket csinált és ugyanazt, mint a jó szabó és a jó cipész. Evvel ugyan nem azt állítjuk, hogy immár

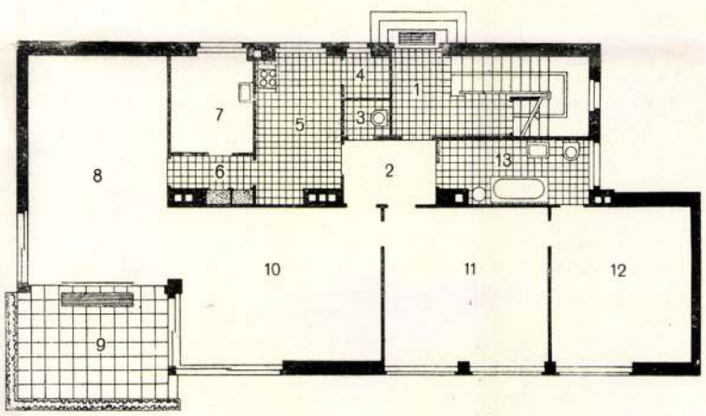

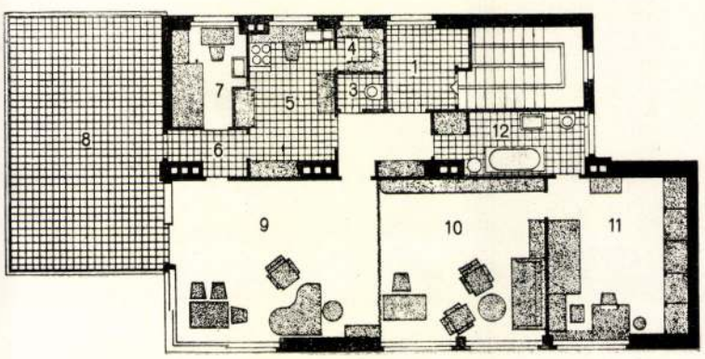

nem „művészet" a házépítés, ha lemondunk a díszítések, párkányok, profilok, ablakkereteknek az egyszerű háznál felesleges eszközeiről, inkább azt gondoljuk, hogy tulajdonképpen minden, amit ember produkál, amit ember megformál, lehet művészi is. Lehet, de nem szükségképpen az. Ami művészivé teszi a tárgyakat, az nem az ornamentikától és sujtásszerűen ráaggatott profiloktól függ, amelyek kulisszaszerűen, a feladattól teljesen idegen, önkényes fogalmazással próbálják a felület *nekik* bántó símaságát elfelejteni. Nem is az a „művészet", amivel az új házaknál oly gyakran találkozunk: a mások munkáiból lepárolt vízszintességnek, a párkánynélküliségnek, a tetőnélküliségnek önkényes és a feladat lényegétől független variálása. A divatos sarokablaknak, vízszintes vonalú vasrácsoknak, a zöld fák között komikusan ható zöld színeknek mimikrije még nem feladatmegoldás. A megoldás mélyebben fekszik, a lényeget kell kibányászni, a kísérletező elmélyedésnek és a feladatba alázatos elmerülésnek olyan példáira van szükség, melyek egyszerűségben és közvetlenségben az ipari fellendülés termelte használati tárgyhoz hasonlatosak. Ahhoz, hogy ez a gyökeres átalakulás a lakóházakban is végbemehessen, az *alaprajznak* is át kell esnie egy más változáson.

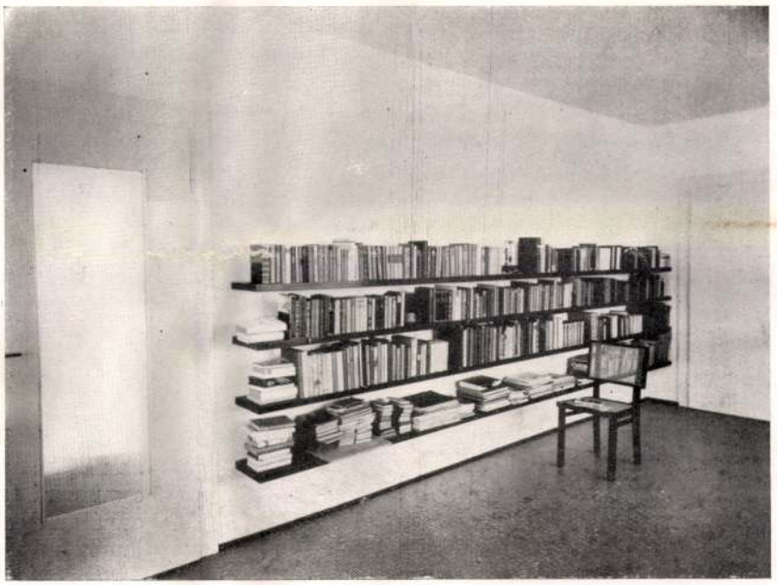

A kavicsutcai családi ház belső berendezése
Tervezte: Kálmán Sándorné (Atelier Iskola végzett növendéke). Lakószoba
Inneneinrichtung : Frau S. Kálmán (Atelier Kunstschule)

Mi az alaprajz? Az alaprajz nem egyéb, mint megorganizált emberi élet a legkisebb ellenállás irányában, de a legnagyobb használhatóság elérésével. Az alaprajz pedig legyen eleven organizmus az *életfunkciók* szabad gyakorlásának biztosítására. Ezek az életfunkciók is alaposan megváltoztak az utolsó generáció életében. Ez a mi átmeneti korunk kitermelt magából egy új életformát, ez az új életforma a saját képére formálja életünk edényét: magát a házat is. A mai ember sok mindenben másképp él és gondolkozik, mint az előző generáció. A sport már nem kevesek kiváltsága, a testápolás, a napfény és a levegő szeretete: nagy ablakokat, teraszokat, a háznak a kerttel való teljes összeépítését hozta létre. Nem az utcának épül már a ház, hanem kivétel nélkül az égtáj a döntő az elhelyezésben. A technika ami jót fűtésben, szellőztetésben, melegvízellátásban, telefonban, rádióban, mesterséges világításban, gyors vízmelegítésben, az ételek elkészítésében és lehűtésében produkálni tudott, az mind gyorsan a közhasználatba ment át. A komfort kezd általánossá lenni és nem túlzás, ha azt mondjuk, hogy a mai egyszobás lakás technikai kényelme nagyobb, mint 100 év előtt a királyi palotáé. A szobrászat és festészet azelőtt igen széles alapon tudott érvényesülni még a polgári lakásokban is; a régi házak lépcsőháza és udvara kedves kutakat és reliefeket őrzött. A mai házakban mindennek már nyoma sincs, mintha a takarékosság elfújta volna ezt az okos mecénásságot, ahogy elfújta a kupolák és tornyok és egyéb cifraságok költséges és oktalan passzióját. Az új életforma a háború utáni takarékosság jegyé-

ben szívesen veszi át nálunk is az alacsonyabb szobamagasságot, a kisebb méretű helyiségeket és legfeljebb *egy* nagyméretű lakószobát kíván. Az új alaprajz preciziós szerkezetté kezd átalakulni, megszületik a minimális méretű mellékhelyiség, mert végeredményben nem mindegy, hogy mennyi a lakás bére, ha egyszer a felesleges légköbmétereknél takarékoskodni lehet.

A technikai felszabadulással és az igények demokratizálásával egyidőben nagy lelki felszabadulás is érezhető volt. Az előbbi generáció feszes és merev szobái, ünnepélyes és néha komor falai helyett: fesztelen, kedves, egyszerű otthonok kezdenek kialakulni, melyek a polgári osztály életerejéről tanuskodnak akkor, mikor más oldalról olyan sok fórum épp az *életképtelenséget* hirdeti. A konvenciók és dogmák alól való szabadulás egy új vérkeringést hozott a lakáskultúrába: a valóság őszinte szeretetét és a kendőzés alól való teljes felszabadulást. Az *otthon* életének és megformálásának olyan új hangjait találta meg, melyek intimitásban és nemességben és evvel kapcsolatban a *valódi* anyagok tökéletes feldolgozásában a lakásművészet legnagyobb teljesítményei mellé tehetők. A „mindenáron" díszítés helyett ma jó arányok, valódi anyag, tökéletes kényelem és célszerűség az, ami a megszokott és a reprezentáció hazugságaival gyakran olyan bántó dekorációt pótolja.

Kálmán Sándorné : Tálalószekrény és hangjegyszekrény
Esszimmer- und Notenschrank

A kísérletezés bátorsága ennek a korszaknak a jellemvonása, a laboratóriumok és műhelyek merész és új lehetőségeket kívánó levegője az, ami az építész irodájába is bevonult, a festészet, szobrászat és dekoráció helyett (ez nem ítélkezés, csupán megállapítás). A jó kép és jó szobor feltétlen érték, neki az új lakásban talán még komolyabb megbecsülésben lehet része, hiszen a leszűrt és csöndes, egyszerű környezetben a kevés jó kép és jó szobor annál jobban megragadja az ember figyelmét. Talán kevesebb műtárgy kell ma, de feltétlenül jó kvalitású.

Az új alaprajz alapgondolata nem új. Már körülbelül 20 évvel ezelőtt egy amerikai építésznek (Frank Lloyd Wrigth) agyában felvetődött, amikor kezdő műveiben a régi angol falusi házak széles vonalú, kötetlen és a funkciónak inkább megfelelő alaprajzi összefüggéseit nekünk megfelelőbb és őszintébb elgondolásban adja, mint a klasszicizáló alaprajz merev dogmatikája. Ez az új alaprajz hollandi, német és francia építészek kezében kezdett átalakulni, mikor az ipari fellendülés, a használati tárgyak formai megújhodása, a technikai berendezések tökéletesítése és a háború utáni élet igényeinek erős javulása Európa többi országaiban is népszerűvé tette ezt a megindított alaprajzi reformot. Az új teraszok, a nagy abalakok áttörték a megszokott klasszicista építési mód merev konvencióit. Az új ház ez újfajta áttörtsége főképpen a

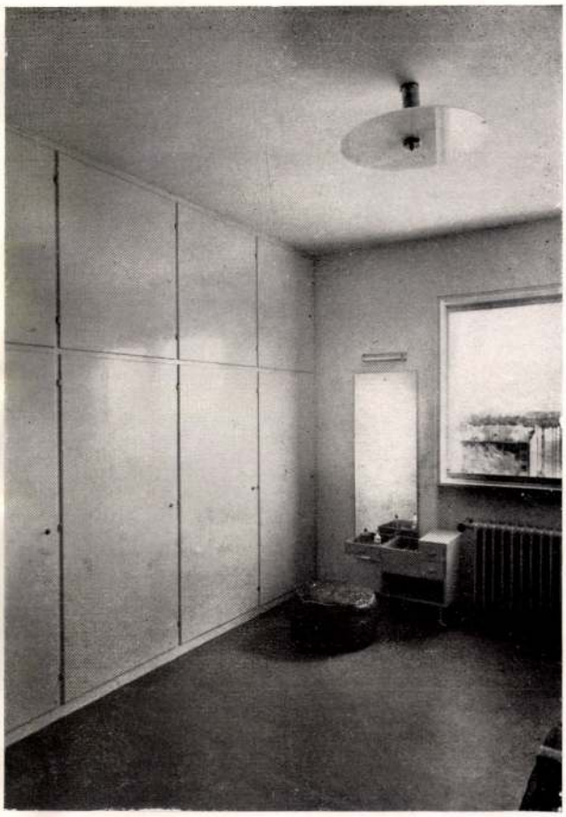

A kaviesutcai ház belső berendezése.
Tervezte: Kálmán Sándorné. Öltöző és konyha részletei
Teilansichten vom Ankleideraum und Küche

keleti és a déli oldalon győz: a nagy nyílások nemcsak a napfény és levegő beengedésére voltak jók, hanem belekapcsolták a lakásba a kertet és a távoli természetet is. Az új alaprajz a már tökéletesen megoldott fürdőszoba, konyha, tálaló és szekrényszoba technikai kényelmét a terjedelem minimálisra szorított méretezésével nagyszerűen egyeztette össze. A lakószobának, a többi helyiséget erősen túlszárnyaló méretezésével, — a belső lépcsőnek a lakószobába vagy a hallba való elhelyezésével, — az emeleti résznek csupán hálóhelyiségek számára való elkülönítésével, — új ajtók, ablakok és egyéb technikai felszerelések tökéletesítésével, népszerűvé tette a polgári angol lakóház típusát és épp úgy polgárjogot szerzett neki az egész világban, mint az angol ruhának. A japán, kis helyi akcentusok teljes éreztetésével, épp úgy átvette ezt a gondolatot, mint ahogy a római birodalom kultúrkörébe tartozó provinciák a római ház nagyszerű berendezését népszerűsítették és vele az új élet célszerű rendszerét.

A mai alaprajznak, a régi lakóház alaprajzaihoz képest, talán egyik legfontosabb újfajta jellemvonása a *változóképesség* teljes érvényesítése, amikor a társas életre szánt földszint három megszokott helyiségét: a nappali szobát, az ebédlőt és a lépcsővel kombinált hallt úgy választja el egymástól, hogy

Hamburger István:
Bérvilla az Érmelléki-úton
Mehrfamilienhaus
in Budapest
von Arch. I. Hamburger

Kivitelezték: Dénes és Erős okl. mérn. és építőmester **Foto Seidner**

ez az elválasztás egyúttal összekapcsolás is, bármelyik két szomszédos helyiségnek vagy mind a háromnak szükség esetén való gyors egybeolvaszthatóságával. A három lakóhelyiségnek ez egyesítése által olyan kiterjedésű, társas érintkezésre alkalmas bőméretezésű helyiség keletkezik, amelyikhez hasonló méretű és változatos formájú szoba a régi polgári lakásban nem volt található. Ez a nagyszoba azonban nem oly merev és ünnepélyes, mint a régi patricius házak szálája, hanem éppen az összeolvasztott egyes szobák rendeltetéséből fakadó jellegzetességnek, olyan festői összeolvasztását adja,

amelyben az összhatás nem az egyes sarkok és bútorcsoportok intimitásának rovására építi fel a nagyvonalúságot. A mai otthon nagyon meggazdagodott a helyiségek számában és ezt a gazdag és differenciált helyiségmennyiséget a mai építész rendeltetésük szerint egyes csoportokba foglalja össze: a bejáratra és mellékhelyiségeire, — a társadalmi részre a terasszal és a kerttel — az ebédlőre a hozzátartozó tálalóval, konyhával, mellékbejárattal, — a hálóhelyiségek csoportjára a fürdő- és szekrényszobával, esetleg reggelizővel, napozó terasszal,

Foto Seidner

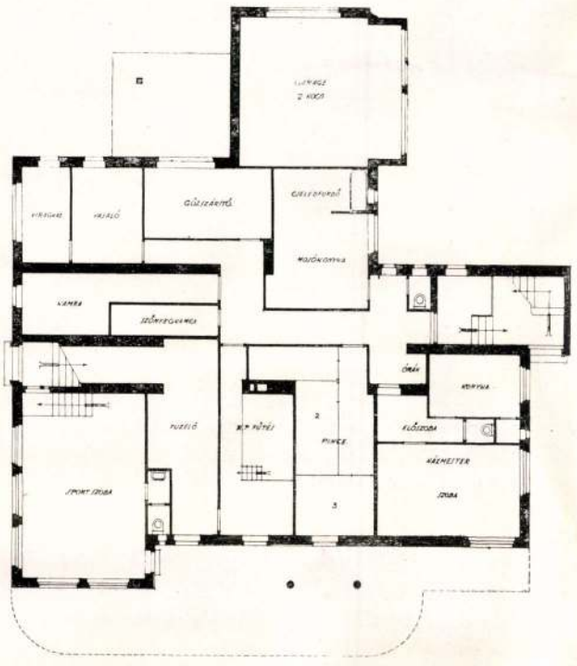

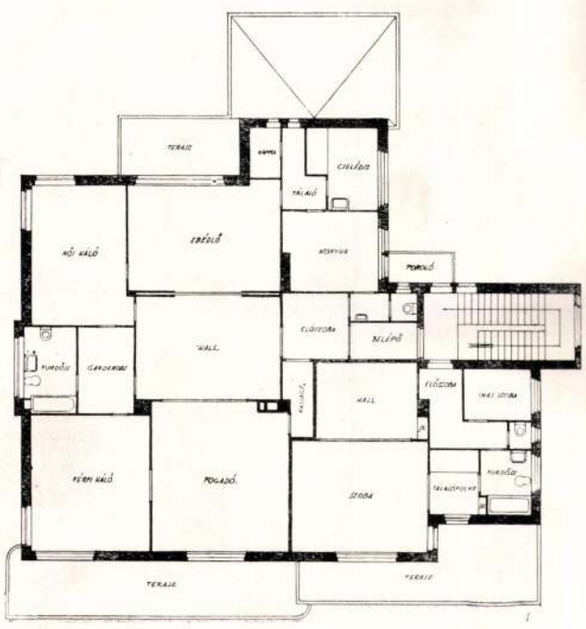

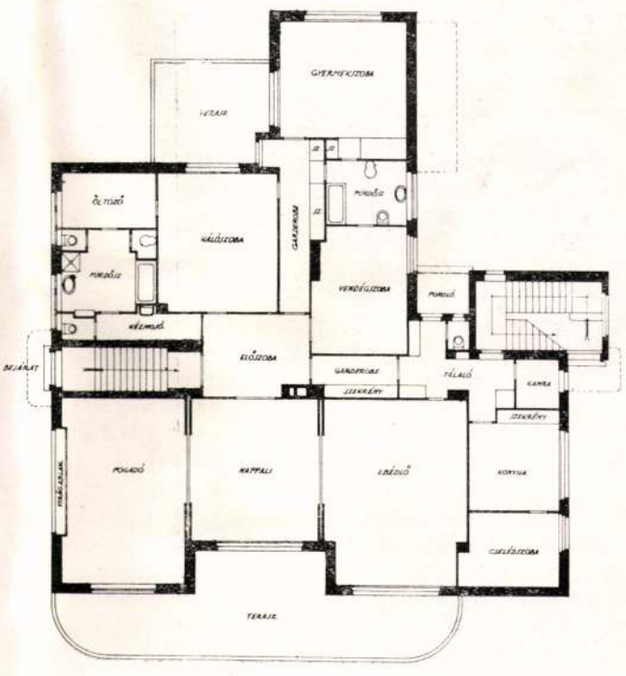

Krauss Albert : Családi ház Temesvárott — Einfamilienhaus in Temesvár

gyakran tetőterasszal. Ezek a csoportok egymással vízszintes vagy függőleges formában kapcsolódnak, ezeken a csoportokon belül a helyiségek erős ötvözettel formálódnak össze egy-egy használati szervvé, amelyek egységes rendszere: *az alaprajz*. A mai építész, hasonlóan a szimultán sakkjátékoshoz vagy az orchesztrumot mozgató karmesterhez, egyszerre kormányozza az egészségügyi, a használati és a formai szempontok egész arzenálját: a napállás, a fény, levegő, az elhelyezés művészi és gyakorlati szempontjainak, az építésrendőri, a költségkérdés és a szerkezetkiválasztás, valamint a fűtés, a villanyvilágítás, nemkülönben az életfunkciók lebonyolítására elképzelt közlekedési lehetőségeknek egyéb fontos komponenseit. A bútorok elhelyezési problémái nem kevésbbé fontosak, mint a háztartás racionális céljai, nemkülönben a háziak személyi kívánságai, családi igényei, egyéni kellékei. Természetesen a gyakorlati szempontok tökéletes kielégítése nem jelenti az érzelmi és művészi rész elhanyagolását. Rengeteg alkalom nyílik ennek az új esztétikának az éreztetésére: a nyílások formája, mérete és helye, ezek eleven megformálása, a térérzés, a térritmus, az egyes helyiségek differenciáltsága, kapcsolódása, irányváltoztatása, téresoportok összefüggései, az egésznek a változhatóság jegyében való elgondolása és nem utolsó sorban annak az optikai eszköznek a felhasználása, ami a terek egymásfelé vagy a kilátás felé fordításában a tér optikai nagyobbodásának érzését szolgálja. És minden technikai felszerelésen túl, művészi problémák sora vár megoldásra: a lakásharmónia, az egyéni élet lehetőségeinek teljes biztosítása, a kultúrált ember életét kísérő miliő megteremtése, a kapcsolat a közvetlen környezettel (az utcával és a kerttel), a házforma és a távoli környezet viszonya, bár különkülön lemérendő és adagolandó elemek ugyan, de amelyeknek összefüggése képezi azt a bizonyos használati tárgyat, amelyet úgy hívunk: *családiház*. Megőrizni az egyszerűséget, a problémagazdagság és differenciáltság ellenére sem éreztetni a komplikáltságot, megtanulni mindent: konstrukciót, új anyagokat, új technikai lehetőségeket és *a megformálás perceiben mindent elfelejteni tudni*, a „magától-értetődőt" alakítani és elfelejtteti a *tervezettséget:* ez az építész feladata.

Az alaprajz és az egész külső és belső térrendszer együtt terem meg az építész agyában, nincs alaprajz és az azután ráhúzandó homlokzat, csak ház van: megformálása azoknak az elemeknek, amiknek mint komponenseknek eredője a mai ház. Az új ház *arca* ott szunnyad az alaprajzban, a feladat: összefogni a részleteket, a tömeggel nem pazarolni és nem takarékoskodni, de kihozni ezt az új arcot az ő teljes jellegzetességében, a használati tárgy tömör és friss megformálási módszerével. A régi háznak még voltak egységes homlokzatai, ha volt főhomlokzata is, de a mai háznak csak *teste* van, amelynek az egyes világtájak felé néző felületei lényegesen különbözhetnek egymástól. A keleti és a déli tájolás megkívánja a *nagy nyílásokat*, az áttörtséget, a levegős nagy terraszokat: ez a része a háznak csupa mozgás, csupa élet, nyitottság, kitárulás. Azután van még egy északi és egy nyugati része a háznak, amelyek jobban ki vannak téve az időjárásnak, ide nyílnak a mellékhelyiségek kis, hosszúkás és alacsony ablakaikkal, melyeknek viszonya a falhoz képest éppen fordítottja a délkeleti résznek: csupa zártság, csupa begombolkozás, csupa fal. A mai családiház tehát nem egyéb, mint ennek a zárkózott és kitáruló résznek, a csupa fal- és csupa nyílásrésznek egy sajátságos, de a feladatra jellemző összefüggése. Ahogy az egyes nyílásokat egymással viszonyba hozzuk: kontrapunktikus vagy

egymásmellérendeltségi viszonyba, ahogy a talajjal összenőve, vagy tőle elrepülve rendezzük el a lebegő terraszok lemezeinek vízszintes, mély vagy keskeny árnyékot vető tömegeit, ahogy súlyos és súlytalan épülettagokat egymással kompenzálunk, ahogy vertikálist horizontálissal kötünk, nagyot kicsivel, ahogy színben, tömegben és anyagban kapcsolunk egymáshoz ellentétes részeket, ahogy irányban lekötünk egymással, mozgó és nyugalmi erőket, úgy keletkezik ezeknek a segítségével az az *elevenforma*, mely a ház külső arcára, de csakis a feladatot képező ház megjelenési formájára jellemző. Már ebből az elgondolásból is érezhető, hogy itt egy dinamikus tervezési módszer az egészből kiinduló szerves erejével formálunk, a klasszicizáló korszakból fennmaradt alaktani játék csere-berélgető felhasználása helyett. Nem lehet egy sarokablakot büntetlenül, lévén ez ma divatos forma, bármely sarokra tenni, épúgy, mint ahogy a hosszú, elegáns sarokablak, vagy az annyira közkincsbe átment vízszintesség és a tetőnélküliség csak azon a helyen és csak úgy alkalmazható, ahogy a feladat problémája azt megkívánja. Van egy rejtett kapcsolat korunk valamennyi építésze között, de ez a rejtett kapcsolat nem dogmák, hanem a funkció átélésének és ennek az átélésnek maradéknélküli elevenformává való kristályosodásának a titka. Nincs *uniformizálás*, a legtöbb ház új feladat és bár látszólag sok a közös elvi vonás köztük, mégis a megformálásokban sokkal nagyobb gazdagságot és sokkal nagyobb variációt látunk, mint a tizennyolcadik század klasszikus házformáiban. A mai szabad és kötetlen kompenzáció funkcióéreztetése olyan varázspálca, mely új erőket szabadított fel és új szempontokat adott a formaalkotás és az életnek szerves összekapcsolásában.

Gyakran halljuk azt a vádat, hogy ez a mai építés teljesen internacionális. Ez éppen annyira a meg nem értő, a problémát lelkiekben át nem érző és az eredményt az attitüddel összetévesztő, kívülálló ember ítélkezése. Azzal a ténnyel viszont, hogy az anyagkiválasztásnál, a helyi viszonyokat vesszük irányadónak, szabadságot kaptunk egy helyi házépítési mód kifejlesztéséhez.

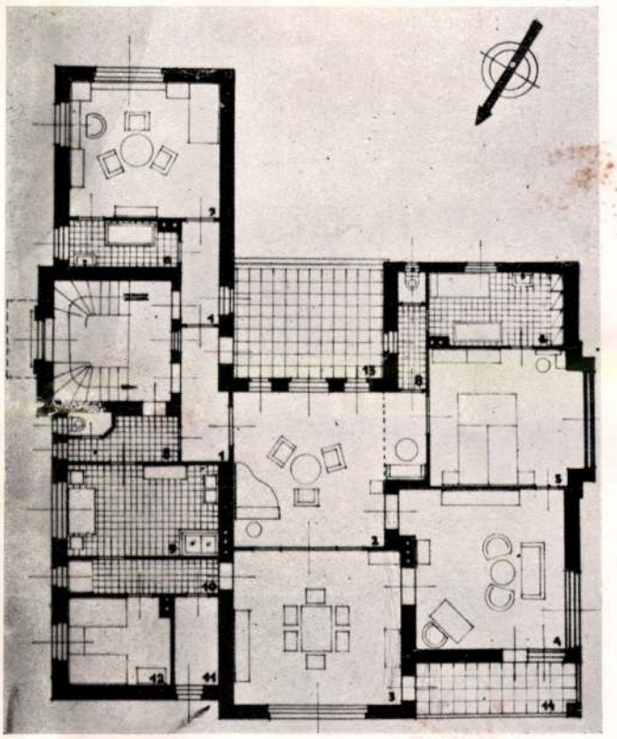

(Cikk befejezése a 395. oldalon)

Krauss Albert:
Kétlakásos ház Temesvárott
Zweifamilienhaus in Temesvár

SZANATÓRIUM PAIMIOBAN (SUOMI)

Szanatórium Paimioban (Suomi). Tervezte: Alvar Aalto

A finn testvérnemzet új tüdőbeteg-szanatóriumát, amely egyben országuk modern építészetének jelentős mérföldjelzője is, ez év június 18-án adták át rendeltetésének. A finn egészségügyi törvény körzetszanatóriumok létesítését írja elő, amelyek sorában a most felépült új típust képvisel és 290 betegágyával a többieket méretben is felülmulja. Az építési költségeket az érdekelt városok és közületek viselik és az állam bizonyos anyagi hozzájárulással támogatja az új szanatóriumok létesítését. A Paimio-i szanatóriumban maga Abo (Turku) 100 betegágyat biztosított városa betegei részére.

Alvar Aalto megbízását tervpályázaton nyerte és itt először nyilt alkalma képességeit megmutatni és a modern építészetről vallott felfogását nagyobb megbízás keretében valósággá formálni.

A szabadon álló szanatóriumépület megtervezésénél, egységeinek elrendezésénél minden külsőséges, nem szerves és romantikus elgondolástól mentesen pusztán a cél és szükséglet adták meg az irányt, jelölték ki az utat és vezettek a feladat maradék nélküli megoldására. Így jöttek létre az egymással lazán összefüggő, egymáshoz sugarasan forduló épületszárnyak, amelyek mindegyike egymástól különböző természetű egységeket tartalmaz, tehát más feladatot tölt be, vagy ahogy ma mondjuk: mindegyiknek más és más a funkciója. Ez a törekvés bizonyos mértékben az eddigi kórház- és szanatóriumépítéseknél is megvolt, sajnos azonban legtöbbször tiszteletreméltó törekvés maradt, mert a tervezők nem mertek, vagy nem tudtak a törekvésből folyó logikus konzekvenciákig eljutni. Pedig csakis az ilyen módon szárnyakra bontott rendszerrel válik az épület világossá, szervessé. Az egyes szárnyak a bennök levő térelemekből mint sejtekből állanak össze, kétdimenziós sorozással, ami azonban Alvar Aalto alkotóképessége mellett természetesen nem egyszerű számtani vagy mértani művelet.

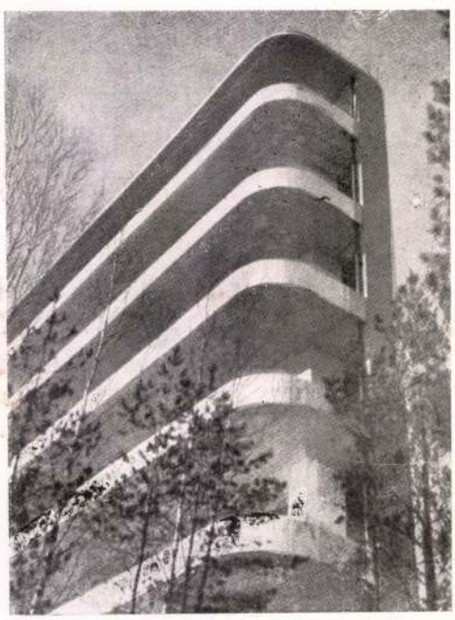

A solarium

Ezeket a más-más feladatot, funkciót teljesítő szárnyakat mint a külső világgal is kapcsolatot tartó térrendszer, az ú. n. forgalmi szárny köti össze, amelyben a főlépcsőn, felvonókon és bejárati

Sterilizáló terem

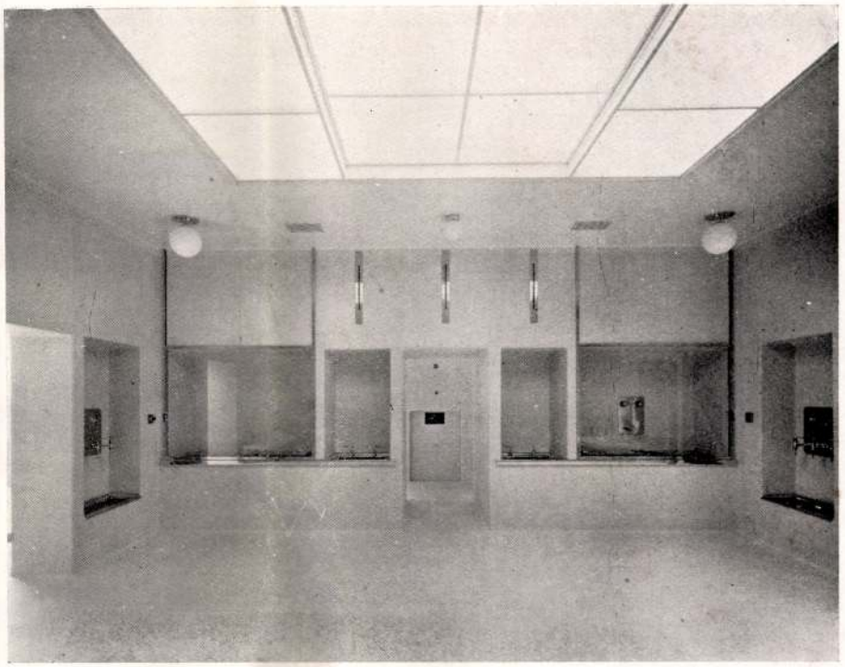

Operációs terem

járható alagútak vannak. (L. Debreceni Klinikák.) E rövid ismertetés keretében nem is sorolhatjuk fel, csak éppen megemlítjük azt a páratlan gondosságot, mely a betegek kényelmi szempontjait a legmesszebbmenőleg szolgálja — a különböző rendeltetésű és egymástól gondosan elkülönített liftek tömegeit, a mindenféle üzemzavart kizáró biztonsági felszereléseket, a lábadozók számára készült napozó- és társalgóhelyiségeket, telefon-, rádió- és az összes többi felszereléseket — melyek a Masonic Hospitalnak Európa legmodernebb kórházai között valóban az első helyet biztosítják.

B. A.

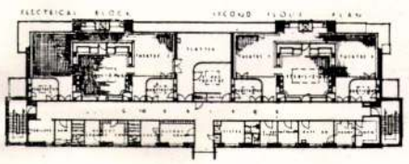

Gyógyeszközök épülete

KOZMA LAJOS: A HÁZ, MINT HASZNÁLATI TÁRGY C. CIKK BEFEJEZÉSE

Azt, hogy a szerkezetet a feladathoz idomítjuk, szabadságot ad a feladat érdekességének és egyéniségének maradéknélküli kifejezéséhez. Az pedig, hogy a feladat megoldását csak a gyakorlati cél tökéletes átélésével indítjuk el, kezünkbe adja a lehetőséget az igazi, hamisítatlan valóság éreztetéséhez, annak az életbevaló bekapcsolásához. Hogy ennek a realitásnak a bekapcsolásán kívül számolunk egy lelki, egy érzelmi felszabadításra is, az hogy *emberivé* tudjuk tenni a merev anyagokból való koncepciót, az még inkább lehetőségét nyujtja a megoldások differenciáltságának, az egyén: emberi, faji, nemzeti vonatkozásainak, teljes érvényesülésének. Mithogy pedig a mi magyar középosztályunk egész más alaprajzot kíván, mint a svájci, vagy a svéd, vagy az angol,

A Free Masonic kórház udvara

vagy a japán, magától értetődik, ahogy majd kialakulnak a speciális magyar igények, a magyar anyagok, a magyar fizikai és lelki komponensek szabad következményeként, úgy fog kialakulni a magyar családiház is, de ehhez megfelelő szabadság, tehetség, elmélyedés — és idő is kell. Természetesen a nacionalista frazeológiának könnyebb egy elvető kritikával elintézni az új irány „életképességét", mint fáradságot igénylő studiumok után tudomást venni a különböző fajú népek különböző életszükségleteiről, ezeknek az igényeknek alapján létrejött különböző lakásalaprajzairól, és formában már ma is elég széles skálát befutó megoldásairól.

A dísz hiánya fáj az átlagembernek. A megszokott, az „egyéniséget" lehelő, a gazdagságot mutató dísz hiányzik neki, mely bár meghamisítja az anyagot, bár eltakarja annak a szépségét, bár formátlanító voltával zavarossá is teszi a megoldást, de neki éppen ez a zavarosság, ez a gazdagság kell. Hiába szerez tudomást, hogy a gépi termelés tökéletessége pótolja az ornamenst, hiába kapja a megmunkált anyag pihentető, tökéletes símaságát, hiába veszi tudomásul, hogy a dísz helyét elfoglaló tiszta forma egy magasabbrendű intellektuális munka eredménye, neki a díszítés megszokott gazdagsága kell és szívesen adja oda a tiszta munkájú, nemes anyagú, megértésében magasabb intellektust igénylő tiszta formát a dekorációért. Minden anyag: akár a fém, az üveg, a linoleum, a bakelit, a fa, akár a vakolat, a felületek nagy és összefüggő nyugalmát akarja adni, ellentétül a jó helyen elhelyezett színes szőnyeggel, a változtatható „Blickfang" élénkségével ható képpel vagy szoborral. A lassanként eltűnő, ma még szőnyegben és szövetben hangsúlyos helyre kerülő kézműipar mellett kontrapunktikus hatással itt van az indusztria tökéletes kivitelével megdolgozott símafelület nyugalma. A gazdag és túlhalmozott díszítésű műtárgy-bútor helyett itt van a használati tárgy síma, elegáns és neutrális formája. A századforduló átlagos homlokzatépítészének merev „villája" helyett itt van életünk minden fázisával összecsendülő, átgondolt alaprajzú, és a vele együtt született, élőformájú *háza*. Nem művészi ötlet és kaland ma már egy háztervezés, hanem a legnagyobb tájékozottságot igénylő racionális munka és művészi ösztönű megformálás együttese. A ház fejlődésének előttünk lejátszódó most folyó fázisa: az építés teljes áthasonulása a használati tárgy szellemében való tökéletes megfogalmazás felé, ahol az emberi szükséglet minden szerszámának meglesz a maga egyéni formája, de ez az *egyéni forma* nem csak az építész egyéniségének, hanem inkább a feladat jellemző lényének a kitermelése lesz.

Kozma Lajos.

Kozma Lajos

Magyar Grafika

1929. 107 l.

Kozma Lajos

Signet.

punkte der angewandten Motive, wie aus diesem der Zeitdauer. Dies ist nicht nur darum wichtig, weil doch bei dem neuen Auftauchen der schon zwei-dreimal gesehenen Motive der Betrachter diese nicht mehr gründlich zu betrachten hat, weil zur Wiedererkenntnis der schon oft gesehenen Formen auch ein flüchtiger Blick genügt, sondern auch weil diese Beständigkeit, besonders wenn die Aktion lange dauert, auch zur Erweckung des Vertrauens des Publikums geeignet ist. Besonders so ist es in solchen Zeiten, wo die Flut des wirtschaftlichen Lebens alte, bestbekannte Unternehmungen mit sich reisst, wie auch heutzutage, wo das Publikum kaum mehr Vertrauen hat zu neuen Unternehmungen und zu neuen Waren.

Das wichtigste Ziel, das im modernen Wettkampf eine Unternehmung für ihre Propagandaaktionen ausstecken kann, ist: das Erwerben des Vertrauens. Das moderne Leben jagt immer das Neue, die fortwährende Abwechslung der Mode bringt Vieles,

zehnten
neue und
doch stre
der Rekl
ges, ein
Motiv be
neuen M
merksam
beleben,
tet er im
Anordnu
halten,
kennt u
digkeit
des erw
nen.

Im n
ben erf
Anwen
einersei
ein Er
Erzeugt
die W
den K
Die S
wichtig
dustrie
Anwer

KÖNYVEK ÉS FOLYÓIRATOK

Die 25 Einfamilienhäuser der Holzsiedlung am Kochenhof. Errichtet in zeitgemässen Holzbauweisen als Ausstellung Deutsches Holz für den Hausbau und Wohnung. Stuttgart, 1933. 200 rajzzal és fényképpel. 72 old. J. Hoffmann Verlag, Stuttgart, 1933.

Hans Stolper: Bauen in Holz. Blockbau Fachwerk, Plattenbau, Hallenbau. 68 táblával és 130 képpel. 148 old. J. Hoffmann, Stuttgart, 1933.

Németország, mely a háború utáni évtizedben a tartós és masszív, éghetetlen anyagokkal való építés helyességét hirdette, az acélvázas építkezést igyekezett bevezetni, úgy mondják *gazdasági okoknál* fogva legújabban a faépítés mellett tör lándzsát és azt ugyanolyan eszközökkel igyekszik népszerűsíteni, mint az előző évtizedben az újabb szerkezeteket: s ezért a Weissenhofsiedlung városában, Stuttgartban ez év őszére egy kiállítást nyitott meg, amelynek 25 háza favázas szerkezettel épült fel és pedig mint a kiállítási programm hirdeti: „Eddig a kiállításokon mindig *újításokat mutattak be* — szerkezetben és formában. A német fakiállítás *tudatosan távoltartja magát ettől...*"

Az első kötet e kiállítás házait mutatja be a kitűnő kiadónál megszokott alapossággal. El kell ismerni, hogy a bemutatott házak célszerűek és ízlésesek, kivitelük kifogástalannak látszik. Az egész kis lakótelep felett, amennyire a képekből megítélhetjük, a kispolgári béke derüje és bája mosolyog. Az önmagában való megelégedettség és a megállapodottság nyugalma cseng ezek felett a házak felett, amelyek lakói a német klasszikusokat olvassák, a XIX. sz. eleji német muzsika grandiozitására figyelnek, de akik számára e kultúrkorszakkal megállt a tökéletessé váltnak érzett világ! Az öreg Faust mondása illik e hangulatra:

„Zum Augenblicke möchte ich sagen
Verweile doch — du bist so schön!"

Azonban a német nép e legfőbb szimbolikus figurájának sem szabadott ezt büntetlenül kimondania, mert amint ezt kimondotta, holtan kellett összerogynia!... Megvalljuk, hogy hozzánk közelebb állt a Weissenhof-Siedlung minden problematikusságában és tökéletlenségeiben — inkább érdekelt, mint ez a pillanatnyi nagy tökély... És annak a kiállításnak, mint követőinek nagy keresését *németebbnek* éreztük, mint ezt a problémáktól sterilizált módszerű kiállítást.

A másodiknak említett kötet a Baubücher sorozat 14. kötete és kitűnő tankönyve a faszerkezetű építésmódoknak, minden egyes részlet helyes kiképzéséről remek rajzokkal szolgál és pedig a legkülönbözőbb faépítő módszerekben: a takarékos amerikai szisztémáktól egészen a 8 cm vastag dongákból falakat összerovó építésmódokig. Hans Stolper e könyv megírásával, de még inkább annak megrajzolásával kitűnő munkát végzett, amelyet remekül használhatnak azok az építészek, akiknek hazája faállományát nem vették el a népek önrendelkezési joga címén — s azok az országok, ahol a fával még ma sem kell takarékoskodni!

A faépítkezési módnak Csonka-Magyarország számára jelentősége alig van, mert kivitelünk hozamát nem költhetjük felesleges építőfára akkor, amikor téglából és magunk gyártotta cementből kevert betonnal is egészen jól tudunk építeni. De németországi viszonylatban sem értjük egészen, hogy *miért olyan bűn német vasból* és *német cementből* építeni? Csak a derék erdőbirtokosok és favágók érdemlik meg a gazdasági védelmet? Hiszen az ő termékeikből dr. Bergius benzint is tud már gyártani! *Dr. B. V.*

Orvosi társalgó a Free Masonic kórházban

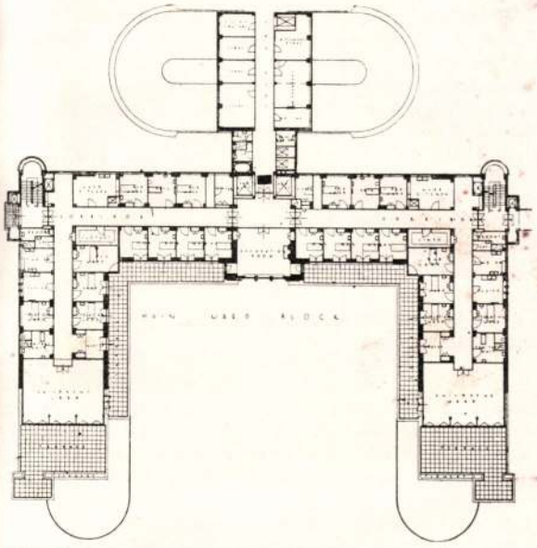

A kórház I. emeleti alaprajza

Konrad Werner Schulze: Stadt und Land als organischer Lebensraum. Akademischer Verlag, dr. F. Wedekind, Stuttgart, 1933. 64 old.

A gyakorlattól és a valós élettől igen távol álló könyv, amelynek számára a feladat történelmi és filozófiai, gazdaságpolitikai és némileg fajpolitikai szempontokon keresztül a városproblémát megvilágítani. Nehéz olvasmány annak számára, aki kívül áll azokon az ú. n. „népi" meggondolásokon, beállításokon, amelyek ma Németországot irányítják és vezetik. Programmatikus füzet, amelyből idézeteket lehet meríteni bizonyos gyakorlati elgondolások megfelelő politikai és „filozófiai" alátámasztására. Amilyen távol állott tőlünk 8—10 év előtt pl. Behne hasonló metódusa, de ellenkező szellemű propaganda írásai, épp oly kevéssé bírjuk ezeket megközelíteni ...

Ludvig Kozma: Das Haus am Rosenhügel. 26 oldal sok képpel és rajzzal. Különlenyomat a Moderne Bauformen 1933 októberi számából.

Kozma Lajos e kis különlenyomatban remek fényképekben és még kitünőbb részletrajzokban mutatja be annak a rózsadombi villának minden részletét, amellyel bőven foglalkoztunk a Tér és Forma 1932. évf.-ban. A füzet kitűnő tanuságot tesz arról, hogy Kozma Lajos feladatait minő művészeti odaadással és minő mesterségbeli tudással és lelkiismeretességgel oldja meg, a nélkül, hogy a mesterségbeli tökély megakadályozná abban, hogy minden házában újat adjon, egy lépéssel közelebb jusson ideáljához: a mai ember házához! S a tökéletesedésnek, a mindig maibbnak keresése abban sem akadályozza meg, hogy a kivitel minősége mindig jobb legyen — ezt azért említjük meg, mert kiadójának, Hoffmannak egyéb termékei szerint csak a multhoz való ragaszkodás biztosíthatja a minőséget!

Forum. 1933 1—9. szám.

A Pozsonyban magyar, német és szlovák nyelven megjelenő kitünő művészeti folyóirat III. évfolyama a megszokott magasszintű tartalommal gazdag ez évben is. Csodálattal látjuk azt a fáradhatatlanságot, amellyel Szőnyi építész a lapot vezetni tudja s teljes megértéssel vagyunk azok iránt a felmérhetetlen erkölcsi és anyagi nehézségekkel szemben, amellyel meg kell küzdenie. Épp ezért nem is kifogásoljuk a lapnak azon tartalmát, amelyet nélkülözhetőnek tartunk s amelynek szánt hely értékesebbre volna fordítható! Kiemeljük Kállai Ernő cikkét: Kunst und Wirklichkeit, Hajós Erzsébet nagyszámú berlini cikkét, Brogyányi tanulmányait, Farkas Zoltán budapesti leveleit. A leközölt épületek közül külön megkapott B. Fuchs brünni fürdője, szép képekben közölte Molnár Farkas multévi munkáit. Igen érdekes Machon építész Prága melletti nyaraló háza. *dr. B. V.*

Das Polstermöbel, von Adolf G. Schneck. (Julius Hoffmann Verlag.)

Schneck: „Das Möbel als Gebrauchsgegenstand", immár híressé vált sorozatában fenti müve a negyedik, 228 fotográfia, 39 léptékes rajz. Tömör, logikus összefogása a tárgyalt anyagnak, hibátlan kiállítás, gyönyörű tipográfia ... de hiszen ez valamennyi Schneck-kötetre áll!

Schneck elsősorban konstrukciós ember, ő abból a szempontból indul ki, s veszi példáit, amennyiben a forma a használat és szerkezet követelményeinek folyománya, tekintet nélkül a korra, amiben keletkeztek s azáltal minden különös formai válogatási nehézség nélkül is elérte azt, hogy a leközölt illusztrációk majd kivétel nélkül megfelelnek a helyesen értelmezett tárgyilagos, vagy még egyszerűbben kifejezve, a jó kárpitozott bútoroknak.

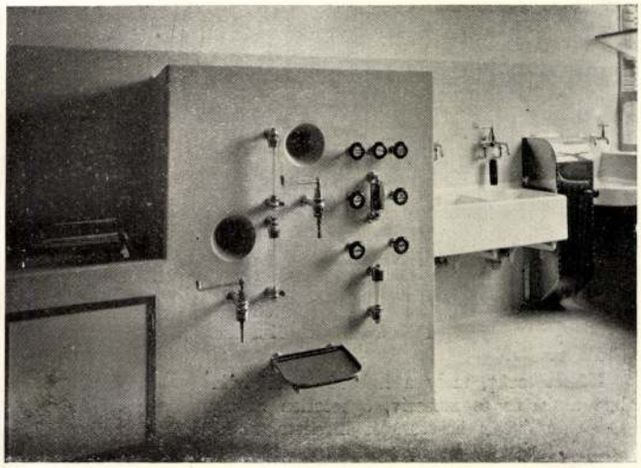

Központi sterilizáló

Központi konyha

A könyv célja nem egy részletekbe menő műhelyoktatás, amit úgyis csak műhelygyakorlattal lehetne elérni, de egy részletekbe menő demonstrálása a kárpitos iparnak, az anyagszerűség elsajátíthatósága, miáltal főleg tervezők (akik bizony a forma *kedvéért gyakran elvetik a sulykot)* számára bír a könyv nagy fontossággal.

A könyv három részre osztva tárgyalja a kárpitosanyagok ismertetését, rúgók, hevederek alkalmazását, lószőr, tengeri fű és egyéb töltőanyagokat, továbbá speciális ruganyszabadalmakat (Schlaraffia, epeda), az elkészítés módjait, az előbb ismertetett anyagok formai feldolgozását, az alapformákat s végül mindezek bemutatására bőséges, alapos példaanyagot hoz a legegyszerübb ülőkétől, az otthonban előforduló összes kárpitos-bútoron keresztül a raffinált autóülésekig. *Fränkel György.*

Vettük még a következő könyveket:

Dr. ing. Hermann Seeger: Bürohäuser der privaten Wirtschaft. (F. M. Gebhardts-Verlag, Leipzig.) 124 oldal, 284 ábrával.

Dr. ing. Karlwilhelm Just: Hotels-Restaurants. (F. M. Gebhardts-Verlag, Leipzig.) 84 oldal, 170 ábrával.

Tér és Forma
1933. VI. évf. 12-ről.

Kozma Lajos

KOZMA LAJOS EXLIBRIS KÖTETE, harminc exlibrisszel 1909. februárjában jelenik meg. A könyv kétféle kiadásban lát napvilágot. Az egyik puha kötésben tokkal, a másik merített papiron valódi pergamenkötésben: a szerző sajátkezű rajzával a címtáblán, — számozva. A rendes kiadás kötetje 2 korona. Az amateur-példányoké 20 korona. Az előfizetési összegek A HÁZ építőművészeti folyóirat szerkesztőségébe küldendők, Budapest, VI. ker., Hajós-utca 32. szám alá.

Magyar Iparművészet
1908. 339. l.

Kozma Lajos I

A fametszet feléledése tulajdonképpen K o z m a L a j o s n a k köszönhető. Kozma, a kiváló építész és iparművész már fiatalabb éveiben is szívesen foglalkozott grafikával, melyet át meg átszőtt iparművészeti és építészeti elemekkel (Találkozás Hamupipőkével). A népies ornamentika is erősen hatott rá és mindezt erős kézzel fogta össze és gyúrta bele egy anyagba, mely dús fantáziája által megtermékenyítve alkotta a legstílusosabb és a könyv egységét legteljesebben megóvó fametszetet. Az a hatalmas fametszetanyag, melyet Kozma

alkotott, nem jöhetett volna létre akkor, ha nincs egy tradíciókkal és a régi könyvművészet legapróbb részleteiben is teljesen jártas kiváló könyvnyomdászunk, Kner Imre, kinek kezdeményezésére 1920—1922-ben megszületett egy olyan tipográfiai fametszetsorozat, melyhez hasonlóval tudomásom szerint a kontinens egyetlen nyomdája vagy kiadója sem rendelkezik. Fejlécek, záródíszek, kis és nagy iniciálék, körzetek és kisebb kompozíciók alkotják ezt a sorozatot, melynek mérhetetlen

Kozma Lajos II

előnye, hogy az egyes darabok tetszés szerint kombinálhatók s ezáltal megszámlálhatatlan variáció majdnem kimeríthetetlen lehetőségét nyujtják. Ezek a fametszetek megfelelő tipográfiai elhelyezésben a könyvnek esztétikai hatását ki nem fejezhető módon emelik és legélénkebb például szolgálnak arra, hogy kellő áldozatkészség — megfelelő helyen — mennyire kamatoztatható. Kozma az előbb felsorolt művészekkel ellentétben nem maga metszi rajzait fába, hanem azokat teljesen áttetsző

selyempapírra rajzolja és a maga céljaira nevelt fametszővel, személyes felügyelete mellett véseti ki. Kozma e sorozaton kívül sok könyvet illusztrált fametszetekkel, melyek közül különösen régi magyar balladákhoz, Kner három eseppke könyvéhez és Ady: Margita élni akar verses regényéhez készült fametszetei emelendők ki. Ő volt különben Magyarországon az első művész, aki a fametszetet a esomagolás szolgálatába is állította.

A művészek egész sorára kihatással volt Kozma ilyen irányú munkálkodása és a könyvkiadókra is buzdítólag hatott a példa.

Rosner Károly: A magyar fametszet két évtizede. Magyar Iparművészet 1930. 238, 242, 243. l.

Haranghy Jenő: Ex libris, fametszet. — Ex libris, Original-Holzschnitt. — Ex libris original Woodcut. (1925.)

A GYŰJTŐK LAPJA

A MŰBARÁT

MEGJELENIK HAVONKINT KÉTSZER

SZERKESZTI ELEK ARTUR

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL:
BUDAPEST IV, ARANYKÉZ-UTCA 2
(FÉLEMELET)

ELŐFIZETÉSI ÁRA:
EGÉSZ ÉVRE 240 K, FÉL ÉVRE 120 K,
EGYES SZÁM ÁRA 10 K

KIADJA
HELIKON
MŰKERESKEDELMI ÉS KÖNYVTERJESZTŐ RT.

TELEFON JÓZSEF 72-39

KLEIN ERNŐ
GÉPMŰHELYE
BUDAPEST
VII
ISTVÁN-UT
4

BOHN ÉS HERBER,
WÜRZBURG
GYORSSAJTÓ, GÉPGYÁR ÉS VASÖNTŐDE
MAGYARORSZÁGI VEZÉRKÉPVISELŐJE

ESZKÖZÖL:
GÉPJAVITÁSOKAT, GÉPSZERELÉSEKET, AUTOGÉNHEGESZTÉST PONTOSAN ÉS SZAKSZERŰEN

ÁLLANDÓAN RAKTÁRON TART TÖKÉLETESEN JAVITOTT GÉPEKET

HASZNÁLT GÉPEKET VESZ

BESZERZÉSI FORRÁSOK

BETŰ ÉS LÉNIA

Első Magyar Betüöntőde rt. Budapest VI, Dessewffy-utca 32. Divatos szöveg- és cimbetük minden nyelvhez. Sima és mintázott rézléniák. Elvállalja teljes nyomdai berendezések szállitását.

Universal grafikai szaküzlet rt. Budapest VIII, Rákóczi-tér 2. sz. Telefonszám József 48-12.

HENGERANYAG

Berger és Wirth kő- és könyvnyomdai festékgyár, hengeröntőde, Budapest IX, Márton-utca 19.

GÉPJAVITÁS

Klein Ernő gépműhelye, Budapest VII, István-ut 4.

NYOMÓGÉP

Universal grafikai szaküzlet rt. Budapest VIII, Rákóczi-tér 2. sz. Telefonszám József 48-12.

Fuchs Dávid grafikai szaküzlete, VI, Aradi-utca 22. Telefon 21-91.

SZAKÜZLET

Freund-Barát-féle ügynökség és grafikai szaküzlet Budapest V, Országház-tér 4. Telefon 82-35.

Fuchs Dávid grafikai szaküzlete, VI, Aradi-utca 22. Telefon 21-91.

Goldstein Adolf Utóda grafikai szaküzlet, Budapest VII, Kazinczy-utca 32. Telefon József 123-95. Raktáron tart festéket, füződrótot, matricaport s minden egyéb nyomdai anyagot.

Gross és Kallós, Budapest V, Nádor-u. 29. Telefon 49-31.

Horvát Lajos grafikai szaküzlete Budapest VI, Aréna-ut 80. Telefonszám József 32-03. Az ország egyik legnagyobb grafikai gépraktára. Javitásokat szavatosság mellett vállal.

Pusztafi Zsigmond grafikai szaküzlet, Budapest V, Tátra-utca 6. Gépek, szerelvények, anyagok és festékek raktára. Elsőrangu képviseletek. Teljes nyomdai berendezések szállitását is vállalja.

Universal grafikai szaküzlet rt. Budapest VIII, Rákóczi-tér 2. sz. Telefonszám József 48-12.

PAPIROS

Weisz Márton, papiráruk gyári raktára. Mindennemü iró- és nyomópapirok nagybani eladása. Budapest V, Bálvány-utca 19. Telefon 97-37. Sürgönycim: Weiszpapir Budapest.

FESTÉK

Berger és Wirth kő- és könyvnyomdai festékgyár, hengeröntőde, Budapest IX, Márton-utca 19.

Gebr. Schmidt G. m. b. H. Frankfurt a/M. kő- és könyvnyomdai festékek lerakata: Freund-Barát-féle ügynökség és grafikai szaküzlet Budapest V, Országház-tér 4. Telefon 82-35.

Universal grafikai szaküzlet rt. Budapest VIII, Rákóczi-tér 2. sz. Telefonszám József 48-12.

KLISÉK

Sokszorositó Ipar rt. Budapest VIII, Tisza Kálmán-tér 6.

¶ Háromnak tesz szivességet: önmagának, lapunknak és a hirdetőnek, ha rendelései alkalmával megemliti lapunkat: a Magyar Grafikát!

6. SZÁM 1921 AUGUSZTUS HÓ

duplum

MAGYAR GRAFIKA

A GRAFIKAI IPARÁGAK FEJLESZTÉSÉT SZOLGÁLÓ FOLYÓIRAT

SZERKESZTI ÉS KIADJA
BIRÓ MIKLÓS

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL
BUDAPEST VI, ARADI-UTCA 8. TELEFONSZÁM
23-45 ÉS 92-70

Kozma Lajos

Vadas József :A művészi ipartól az ipari
művészetig című könyvében tanulmányt közöl
a művészről

Magyar Hirlap 1979/217/1o
Gondos: Vadas József tanulmányai

Kozma

K. 2. *Lajos*, építész, bútortervező és grafikus, * Kiskorpád 1884 jún. 8, a modern magyar iparművészet egyik kiváló reprezentánsa. A bpesti műegyetemen tanult, majd sokat tanulmányozta a népművészetet, amelynek szelleme munkásságán mindig érezhető. Grafikai munkái, könyvdíszei, könyvtábla-tervei finom érzékkel egyesítik az újszerűséget archaizáló stilizálással. Ugyanez az erénye illusztrációinak is, amelyek közül legnevezetesebbek: Zsuzsika Bergengóciában, a gyomai Kner-kiadásban megjelent „Három csepke könyv", „Testvérország" (Balázs), a régebbiek közül az Ady-illusztrációk és Révész Béla „Találkozás Hamupipőkével" c. kötetéhez. „Tipográfiai díszítmények" c. 1920—29. készült munkáiból gyüjtemények albumja jelent meg Knernél (é. n.). Mint építész sokáig dolgozott Lajta Béla mellett. Bútortervein kívül, amelyekkel itthon és külföldön nagy sikereket aratott, színpadi díszletek tervezésével is foglalkozik. — Irodalom: Innendekoration, Sonderheft: *Ludwig* K. 1924. *Kner*, K. szignetkönyve (Gyoma, 1925).

K. Gy. I. 1931

2642 Swan Macallan John

Jaguárok.

Hárman képeznek

egy os erdő előterében ~~három~~ jobbra fordultan nyugszik és húzódott meg, a harmadik pedig fe fák lombjai között L itt-ott ~~[illegible]~~

»JOHN MACALLAN«

Aquarell, mér. 40:49.7 cm.

Elszámoltatott 1905:VII.2-á gadtatott 1905:XI.30-án a 21515 s

L az égbolt csak

905:VII.19.

Vétetett ~~[illegible]~~ 1905:IV.29-én a

1905

2520

[illegible] 1603-905

KÖNIGS-BRAUEREI AKTIENGESELLSCHAFT

BANKÖSSZEKÖTTETÉSÜNK - BANKVERBINDUNG
NÉPTAKARÉKPÉNZTÁR RT. NAGYKANIZSÁN

*

Tervezte Kozma Lajos

Magyar Grafika 1929. 3-4. 12

Kozma Lajos

688 **Ejfél.** Magyar írók misztikus novellái. Gyüjt. Bálint A. Divéky J. rajzaival. Gyoma, 1917. Er. boríték, 204 l. 6.–

689 **Erdély. – Csáki R.:** Jenseits der Wälder. Eine Sammlung aus 8 Jahrhunderten deutscher Dichtung in Siebenbürgen. Hermannstadt, 1916. 266 S. 6.–

690 **Erdélyi József:** A harmadik fiú. Önéletrajz. Bpest: Turul, é. n. 242 l. 4.–

691 **Fall E.:** Jugoszlávia összeomlása. A Délvidék viszatérése. 3 térképpel. Bpest, 1941. Vász. 182 l. 7.–

692 **Farkas G.:** Az emberi csoportok lélektana. Bpest, 1916. 240 l. 8.–

693 **Forel A.:** A Good Templar Rend. Egy társadalmi újjáalakító története, célja, alapelvei, szervezete és működése. Ford. Schwartzer O. Bpest, 1903. 47 l. 3.–

694 **Hanstein, A. v.:** Das jüngste Deutschland. Zwei Jahrhunderte miterlebter Literaturgeschichte. Mit 113 Bildnissen. Leipzig, 1900. Or. Lein. 375 S. 8.–

695 **Helfferich, K. V.:** Das Geld. (Geld u. Banken, I. Teil.) 3. Aufl. Leipzig, 1916. 622 S. Mit Sachregister. 12.–

696 **Hinterberger, R.:** Die Thermal- u. Schlammbäder in Topusko u. der Natronsäuerling in Lasinja. Mit Ansicht u. Plan. Wien, 1864. Hlein. u. orig. Umschlag, 228 S. 6.–

697 **Jekelius, A.:** Vermögen und Haushalt der Burzenländer sächs. Gemeinden. Eine kommunalwiss. Studie. Kronstadt, 1904. 69 S. 3.–

698 **Karinthy Fr.:** Hasműtét. Novellák. Bpest, é. n. 185 l. 6.–

699 **Keyserling, H.:** Politik, Wirtschaft, Weisheit. Darmstadt, 1922. 200 S. Steif broschiert. 6.–

700 **Klio.** Históriai zsebkönyv. Kiadta Szilágyi F. III. esztendő. Egy, az Orleánsi Szűzhöz tartozó földabrosszal. Kolozsvár, 1836. (Későbbi félvász. kötésben.) 12.–

Tartalmából: D'Arc Johanna. – Mikó F. erdélyi históriája, 1594–1607. – Erdélyi apróságok. – stb.

701 **Kozma Lajos** – Révész Béla: Találkozás Hamupipőkével. Kozma L. rajzaival. n. 4°. 2 kötet. Bpest, 1909. Er. félpergament, 153 szövegoldal és 30 egészoldalas rajz. Kozma L. s. k. ajánlásával. Különleges papiron, friss példány. 24.–

702 – Ex librisei. (32 exlibris facsimile.) Bpest, 1909. 6.–

703 – Das Signetbuch. Mit Einleitung v. E. Kner. 50 Signetten. Gyoma, 1925. Hleder. Gedruckt in 400 Exemplaren, auf Vorzugspapier. 10.–

704 **Lublinski, S.:** Das werdende Dogma vom Leben Jesu. Jena: Diederichs, 1910. 187 S. 5.–

705 **Macready, J.:** Der Aufgang des Abendlandes. Leipzig, o. J. 666 S. 12.–

Vermerk d. Verlegers als Vorwort: „Das Buch konnte aus bestimmten Gründen, die teilweise aus dem Inhalt erraten werden dürften, in England nicht veröffentlicht werden."

706 **Matkovic, P.:** Kroatien-Slavonien nach seinen physischen u. geistigen Verhältnissen. Aus d. Kroatischen übers. Agram, 1873. 211 S. Halblein. 5.–

707 **Mester M.:** Az autonom Erdély és a román nemzetiségi követelések az 1863–64. évi nagyszebeni országgyűlésen. Bpest, 1936. 265 l. 6.–

708 **Mikó I.:** Az erdélyi falu és a nemzetiségi kérdés. **Cluj**-Kolozsvár: Az Erdélyi Fiatalok Falu-füzetei, 4. sz., 1932. 134 l. 3.–

709 **Mill, John Stuart:** Die Hörigkeit der Frau. Übers. v. J. Hirsch. Berlin, 1869. 176 S. 4.–

710 **Nationalitäten-Kongress, – Europäischer.** Sitzungsbericht des Kongresses der organisierten nationalen Gruppen in den Staaten Europas. Genf, 25/27 August, 1926. 166 S. 4.–

711 **Nietzsche, Fr.:** Also sprach Zarathustra. Aus dem Nachlass 1882–85. Leipzig, 1906. Or. Lein. 502 S. Taschenausgabe. 12.–

712 **Noszlopi L.:** Jellemlátás és jellemigézés. Bpest, 1935. 264 l. 3.–

Lantos tudom. antiquarium, Bp., IV. Muzeum-krt 3. Csak a félemeleten.

1943, sept.

713 **Prága – Pozsony – Budapest.** Regény. Bpest, 1941. Vász. 183 l. 7.–

715 **Rathenau, W.:** Zur Mechanik des Geistes. Berlin, 1918. Or. Hlein. 6.–

716 **Schopenhauer:** Aphorismen zur Lebensweisheit. Stuttgart: Kröner, 1941. Orig. Lein. 293 S. Frisches Exemplar. 4.–

717 **Schwegler, A.:** Geschichte der Philosophie im Umriss. Stuttgart, 1905. Or. Lein. 6.–

718 **Strindberg, A.:** Im Lichte seiner Selbstbiographie. Eine psychopathologische Persönlichkeitsanalyse. Von A. Storch. München, 1921. 75 S. 3.–

719 **Tansley, A. G.:** Die neue Psychologie u. ihre Beziehungen zum Leben. München, 1923. Hlein. 300 S. 8.–

720 **Themis.** Értekezések a jog körében. Szerk. Szalay L. I–III-ik füzetek. Pest, 1837, 1839. 91, 80 és 78 l. Egybekötve, fvász. Ritka! 25.–

Petrik csak az első füzetet ismeri! Tartalmából: Ugyvéd. – Angol bankrupt-törvények. – Bentham. – A fogház-javításról. – Pulszky F.: Históriai és közgazd. pillanatok a pénzről. – Trefort Á.: A zsidókat illető 1835 évi törvény Oroszországban. – A párviadalról. – stb. stb.

721 **Wohl Stephanie** hátrahagyott iratai. 2 kötet. Szerző arcképével. Bpest, 1891. 10.–

Elbeszélések, rajzok Magyarország társadalmi életéből, uti élmények, stb.

722 **Ziegler, L.:** Zwischen Mensch und Wirtschaft. Darmstadt, 1927. Or. Lein. 379 S. 12.–

TELJES KÖNYVTÁRAKAT – KÖNYVEK

MÁSODPÉLDÁNYAIT, FOLYÓIRATOKAT

(teljes sorozatokat vagy sorozatrészeket)

ÁLLANDÓAN VÁSÁROLUNK

SZIVES AJÁNLATOKAT KÉRÜNK!

Szövegért és kiadásért felel: Kemény Béla. Klein S. nyomda, Bpest, Lovag-u. 14.

Kozma Lajos

125. Kozma Lajos: A kassai zsinagóga előcsarnoka (foto) 50 pengő.
126. Kozma Lajos: A kassai zsinagóga oltára (foto) 50 pengő.
127. Kozma Lajos: Könyvtárszoba (foto) 50 pengő.
128. Kozma Lajos: A kassai iskola lépcsőházrészlete (foto) 50 P.
129. Kozma Lajos: A kassai zsinagóga homlokzatrészlete (foto) 50 pengő.
130. Kozma Lajos: Áruházrészlet (foto) 50 pengő.
131. Kozma Lajos: Családi ház udvari homlokzata (foto) 50 pengő.
132. Kozma Lajos: Teles Ede családi háza (foto) 50 pengő.
133. Kozma Lajos: A kassai zsinagóga hátsó homlokzata (foto) 50 pengő.
134. Kozma Lajos: Télikertrészlet (foto) 50 pengő.

1929. jan.

Nemzeti Szalon

Kut

Alapitva: 1839.

Herendi Porcellángyár

R. T.

GYÁRTMÁNYAI

KOZMA LAJOS

114	Üzletkiképzés, rajz	100.—
115	Szőnyeg és karosszék, fotográfia	100.—
116	Üzletkiképzés, foto	100.—
117	Portal Budapesten, rajz	100.—
118	Interieur, rajz	100.—
119	Szőnyegek, fotográfia	100.—
120	Építészeti tervek, rajz	100.—
121	Üzletkiképzés, rajz	100.—
122	Építészeti tervek, rajz	100.—
123	Üzletkiképzés, rajz	100.—
124	Edényszekrény, foto	100.—
125	Íróasztal, foto	100.—
126	Családi ház Kunszentmártonban, foto	100.—

Nemzeti Szalon 1930
Kut jan

KOZMA LAJOS:
Családi ház.

Nemzeti Szalon 1930. jan.
Rut

Kozma Lajos

BÉRHÁZ — BÉRLAKÁS — BÉRBERENDEZÉS?

IRTA: KAESZ GYULA

A saját házat nélkülöző modern ember lakását úgy bérli, mint egy csónakot, autótaxit vagy porszívót. Más ember házában bérli, bérházakban. A modern bérlő modern lakást szeretne bérelni. A bérház azonban nem modern, mert a bérház — ne legyünk érzelmesek — mindig üzlet. Ez nem volna baj, de a bérház sokszor rossz üzlet. Rossz üzletben pedig rossz ruhát, rossz cipőt, rossz nyakkendőt, rossz lakást tartanak. A bérháznak jó üzletnek kellene lenni, akkor jó lakást kapna benne a modern bérlő. Egyszóval modernnek kellene lenni a bérháznak, ami pontosan annyit jelent, mint a modernség fogalma: az elérhető legjobbat adni, anélkül, hogy modern akarna lenni. A bérház azonban tudva és erőltetve akar modern lenni és ez kizárja igazi modernségét. A bérház építője éppen ezért nem éri el legtöbbször igazi feladatát, az építtető pedig majdnem soha. Az, hogy kívülről hogyan néz ki a ház, modernségére nézve teljesen indifferens. A divatos külső homlokzatok sehogysem teszik modernné a házat, ha azok avult belső strukturára vannak ráterítve csaléteknek. Az igazi modernség helyett úton-útfélen hirdetett álluxus viszont alsórendű gondolkodás és kultúrátlanság kifejezője.

A bérház mindig olyan volt, amilyennek kora kitermelte. A mai bérház azonban messze elmaradt korától. A modern emberek száma már nagyon sok, de a modern bérházaké nagyon kevés. (A „modern stilüeké" valamivel több, de ezek nem számítanak.) A modernségnek minden divaton felül álló fogalma a bérháznál is a kvalitásnak legnagyobb teljességét jelenti.

A ma mindenki által avultnak tartott bérházak keletkezésük idején a 19. századvégi szükségletek számára még elég jók voltak. A modern ember számára már nem használhatók, mert legfontosabb szükségleteit rosszul vagy egyáltalában nem elégítik ki. Tehát nem avult „stilusuk" vagy más érzelmi momentumok következtében nem szimpatikusok. A bérházak építésének lépést kell tartani mindig az igazi szükségletek fejlődésével, a lakáskultúra alakulásával és gyökeres átváltozásával. A száz év előtti régi bérházak koruk gyermekei voltak és a bennük lévő lakások is csak annyit nyujtottak lakóiknak, amennyit akkortájt az igényesebb magánlakóházak nyujthattak: a lakásbéli kulturáltságnak — mai szemmel megítélve, — végtelen igénytelen kezdetlegességét. Ki lakna, modern ember, szívesen bár a legszebb stilusú ilyen ásatag bérházban, amelyben például nincsen angol W. C., sőt, víz egyáltalán nincsen a lakásban, azt csak az udvaron át, egy díszkútról lehet beszerezni. Kit kárpótolna a legszebb Neptun-szobor és a legpoétikusabb hullám-allegória egyetlen hiányzó vízcsapért? Ki lakná azt a sokat, szentimentálisan visszakérődzött biedermeier lakást, amelyben villanyfény helyett büzölgő gyertyákat kell égetni és állandóan koppantani vagy petróleumlámpákat hurcolni az összes sötét korridorokon végig?

A 90-es évek körúti bérházainak lakói már nem laktak volna ezekben az ásatag kényelmű házakban éppannyira nem, mint a mai modern lakó nem lakhatna a körúti bérházak avult keretei között. Miért? Mert azok nem elég modernek, azaz nem elég jók az ő fejlettebb igényei számára. A fejlődés 30—35 év alatt végzett ezekkel a házakkal, amelyek valamikori modernségüket teljesen nyomtalanul elvesztették.

Az emberi élet kereteit a civilizáció vívmányai viszik közelebb a modern formához. Ez a modernség azonban kötelez. A modern ember igényei nem csaphatók be olcsó eszközökkel. Teljességet követelnek. Ezt a teljességet azonban nagyon nehezen éri el a fejlődés útjában álló silány emberek, silány munkája miatt, akik nem tudják, vagy nem akarják észrevenni igényeit és szemfényvesztéssel pótolják önön kultúrájuk hiányait. A lakással foglalkozó legtöbb szakember: építő és berendező nem modern ember, legfeljebb csak modernkedő.

Kétségtelen, hogy a legutóbb épített bérházak között már több, olyan van, amely a komolyan értelmezett modernség szempontjából lényeges eredményeket mutat fel és sok olyan, mely általánosságban a kényelmi berendezések és újabb vívmányok számos értékes eredményével van gazdagítva: központi fűtés, melegvízberendezés, javított ablak- és ajtószerkezetek, gáz, villany, etc. Ez azonban még nem minden. A lakásnak magának még mindig hiányzik modern megfogalmazása. Nem a háznak. A lakásnak. Ameddig ez hiányzik, nem lehet teljes a bérház új tipusa sem. A modern lakásnak tipusformái még csak kezdetleges formában jelentkeznek az újabb (komolyabban vehető) bérház kísérletekben. A bérházalaprajz egyáltalán nem érte még el a korszerű követelményeket. Még magán hordja az elődök fagyott sémáit és a kietlen spekuláció karöltve a mai súlyos építési viszonyok nehézségeivel aligha lesz képes komoly eredmények elérésére. Az újabb bérházépítés ezenfelül keservesen bukdácsol a „modern" formalizmus külsőségei között. Ahol felszabadultabb eszközökkel dolgozhatna, lakásai ott is, újra csak sémákba és nem egészen érett tipusokba merevednek.

A mai újabb lakástipusok között az egy és kétszobás (ú. n. hallos) fajtát látjuk az új bérházépítésnél az érdeklődés középpontjában. Üzletileg valószínűleg ez az indokolt és kívánatos, legalább is pillanatnyilag. Az élő szükségletek is kétségkívül elősegítették ezeknek a tipusoknak felkarolását. Komoly és végleges megoldási eredményeket azonban még alig találunk. Annál nagyobb mértékben a hibák és megoldatlanságok egyformaságát. Ezek a lakások, sajnos még mindig nincsenek a valóságos életre szabva. Az építészeknek valahol hiányoznak igazi elképzeléseik az életvezetésről egy átlaglakásban. A modern ember életformájáról. Az építész tud jó házat építeni, de amint lakást épít, kitűnő erényei azonnal végesnek mutatkoznak. A mai bérlakások még mindig nem eléggé lakások. Finomságaikban, rejtett részleteikben, megoldás után kiáltanak. A mellékhelyiségek méretezése, ajtók helye és nyitási iránya, az installációs berendezés, csövek, szerkezeti elemek, etc. mind súlyos ütközőpontokká válnak a lakóval és annak holmijával szemben. Ami nincs rendjén.

Jól tudom, mennyire véges dolog az építés nagy munkájával kapcsolatban lakásberendezési vonatkozású részletekbe való belemerülés, de viszont azt is jól tudom, hogy itt még mindig valami olyan hiány van, aminek kiküszöbölése nélkül igazi lakás a bérlakásból nem lehet soha. Vallom, hogy a telekméret, telekkihasználás, jövedelmezőség, konstrukció, építési költség etc. igen reális követelményeken felül áll az a legmagasabb követelés, hogy: teljes értékűen funkcionáló, tehát modern lakást kell létrehozni a velejáró összes, nem éppen szimpla igények teljes figyelembe vétele mellett! Ez a lecke már régen fel van adva. De feleni még mindig nem nagyon tudunk belőle.

Jó az új bérházépítésben: — az építés szerkezeti és felfogásbeli felszabadultsága; — legegyszerűsödése; (amíg az nem divatcélokat szolgál) — a függőfolyosó,

Építőművész 1934. 6-10 sz.

kietlen, díszrácsos, sötét lépcsőházak kiküszöbölése; — a lift; — központi fűtés, melegvíz és tökéletes gáz, víz- és villanyinstalláció; — jó, kényelmes fürdőszobák; — a helyes kisebb emeletmagasságok; — revideált ajtóméretek és általában az emberibb léptékű dimenzionálás az egész vonalon, (ameddig az csonkításokig nem téved); — új, tökéletesített ablakszerkezetek, általában a több levegő és fény követelményének bővebb respektálása; — erkélyek fokozottabb létesítése; — a dísz és talmi — sajnos csak kismértékű, — visszaszorítása.

Nem jó és sok helyesbítésre szorul még: — az alaprajzok igényesebb kiformálása, — (a már fentebb elmondottak értelmében); — a lakótér arányosabb és harmonikusabb alakítása, — (hol vagyunk még a helyes téraránvok komoly figyelembe vételétől!); — a szobatérnek figyelmetlenül megformált szerkezeti elemekkel, ki és beugrásokkal való érzéketlen és szükségtelen széjjelrombolása; — csövek és nyers installációs elemek hanyag ide-oda vezetése, csunya, primitív eldolgozása és festése, (— a csővezetékek minden ellenkező modern és legmodernebb vélemény ellenére a falba valók mint a villanydrótok és nem szolgálhatnak szobadíszül. Bruno Taut háza.) A vezeték mutatása nem őszinteség; az a véredény, ami az epidermis alá való, (de hozzáférhetően, ha kell) — fűtőtestekkel való érzéketlen grasszálás; — át nem gondolt, konvenciónális ajtó elhelyezésmód és nyitásirányok, szárnyas tagozott kastélyajtók még mindig, teljesen síma, semleges szárnyak helyett; — a villanyberendezésnek kiöregedett sémák szerint, minden szellem nélküli elhelyezése, — (azt hiszik a házépítők és felszerelők még mindig, hogy, ahol két szobát látnak együtt, ott az egyik feltétlenül hálószoba, két egymás melletti ággyal, a másik örök rendelésből ebédlő, középen asztallal, fölötte csillárral és lógó csengővel; az ágyak mellé kétoldalt lámpahely és csengőnyomó, mennyei kényelem a là 1900!) — azt hiszik, hogy a modern ember, aki a bérházlakók osztályába tartozik, olyan alsórendű, hogy csak úgy beutalható a stupiditás merev szabványai közé? A modern ember megtanult és ezért maga akar gondolkodni, ha azok nem akarnak, akik őt rosszul szolgálják; — a falak, mennyezetek felületének anyagban és kivitelben mutatkozó silánysága, romlékonysága; — a padlók nem kielégítő minőségű anyaga; egyáltalán a spórolás, minden rendesebb anyag és munkaminőség elspórolása: — olcsó mázolás, — olcsó üvegezés, — olcsó szobafestés, — olcsó asztalosmunka, — olcsó kvalitás és olcsó luxuskivitel; jó hangszigetelés hiánya falakon, mennyezeten; de a dísz és talmianyagok most „modern stilű" grasszálása . . .

Sok volna még tovább felsorolni, ami hátra van abból a fogyatkozástengerből, amelyre gondolni az érzékenyebb, modern idegzetnek fáj, de ami másnak, felelős tényezők közül — úgylátszik senkinek sem fáj.

Ehelyett nézzük meg közelebbről a lakásépítés nagy hiányait a modern berendezés szempontjából. Az, hogy egy bérelt lakást bizonyos értelemben máskép kell berendezni, mint a családi házban lévőt, aligha lehet kétséges építő és lakó előtt. Nem tudom mennyire van ma az átlaglakó tisztában az ideális elképzeléshez mindenesetre sokkal közelebb álló saját házban lévő lakásberendezés elveivel. Ha ezek méganyira tisztázottak volnának is előtte, még akkor is kétlem, hogy látni tudja és meri a modern bérlakás lehetőségeit. A bérlakásban való berendezkedés ennek a speciális lakástipusnak legmesszebbmenő figyelembe vételét követeli. Ez azt jelnti, hogy a lehetőségek és eszközök bizonyos irányban korlátozottak, de semmiesetre sem a kényelem és általában a primér lakásszükségletek rovására menően.

A nem modern bérházlakó általában gondolkodás nélkül hordja tele az új bérlakást olyan holmival, ami nem való ilyen lakásba. Túlsok és hibás rendeltetésű, méretű és nagyrészt a „mutatást" szolgáló holmija merőben ellenkezik a modern bérlakás fogalmával. Ettől, még az aránylag elfogadhatóan épített lakás is, egyszeriben rossz, szük, torz lesz és megindul a panasz a modern építészet ellen. A modern lakó nem panaszkodna a modern építészre. Ha a lakások tényleg modernek volnának, az emberek megtanulták volna, hogy bizonyos butorok nem modernek, akármennyire divatosan néznek ki (a là Baross ucca), — mert használatuk elavult és szerepüket az igazi, jó lakásépítés más eszközökkel fogja betölteni. A tényleg jó bérlakás a ma lehetséges legteljesebb kényelmi berendezéssel álljon lakója rendelkezésére. Mit szólna valaki, ha a bérelt autoban állva kellene utaznia, mert a kocsik modernizálása még nem tart ott, hogy kényelmes ülésekkel lehessen azokat felszerelni, (mert tulajdonképpen így is jó?) Az első vasutak alsóbb kocsiosztályában még összezsufolva álltak az emberek, esőben, szélben; tető sem volt a fejük felett, — (talán, hogy a kocsi jobban hasonlítson szülőanyjához; a Landauerhez?). Ma már csak a marhákat szállítják állva a vastúon; még a legolcsóbb jegyért is ülőhelye van bárki embernek. Ez ma természetes. Akkor valószínűleg túlzott, nagyigényű követelés lett volna. Mi ez, ha nem a modernebb, jobb kiszolgálás önmagától kényszerülő, folytonos terjedése? A bérlakásból ma, hasonlóan a régi vasúthoz, még sok mindent kifelejtenek. Igy is jó! — gondolják. Vagy nem gondolnak semmit. A modern ember azonban azt gondolja, hogy a bérlakás a maga speciális eszközeivel is igen kitűnően tudná szolgálni a benne is teljes értékűen létesíthető otthon szükségleteit, csak létrehozni kellene egyszer teljes, korszerű tipusát. 1934 lakását. Kiküszöbölni a számos fogyatékosságot és a lakást a berendezés és életfunkciókra szorosan rászabni. Lakógépnek nevezték fantaszta építészek a maguk módján idealizált „jövő lakását". Nos, ha bérházlakás is ilyen lakógép akarna majdan lenni, akkor ehhez a masinához nálunk ma még túlkeveset ad hozzá az építő és túlsokat, mint avult ballasztot, a jelen lakója.

A bérlakás valamilyen végleges, modern megfogalmazásának legfontosabb követelménye volna az összes nem mobil butoroknak a falak mögé való eltüntetése. A nem mozgatható bútor ugyanis nem igazi bútor. (Mobilitása hiányzik!). Ilyen: minden szekrényféle, amelyeket hiábavaló erőlködés „modernül kiképezni", amikor bennük a lényeg hibás: az, hogy egyáltalában még mindig megvannak. Nem modern szekrényeket kíván az új lakás, hanem egyszereűn és kereken: semmilyeneket!

Minden olyan bútor, amely tárgyak, eszközök, felszerelések, etc. eltevésére szolgál: szekrény, amely tehát lényegében valamilyen zárt üreg, mint pl.: a csomagolás vagy az ékszertok. Éppen ezért nem önmagáért való és nem önmagáért értékes holmi. Mindenesetre a belső (az eltenni való) a fontos, nem a burok. Az a régebbi századokban újra felbukkanó szokás, hogy a gazdagság fitogtatása szekrénykiállítást csinált a lakásból, sajnos máig alapját adja a szekrényproccságnak. A ruha, etc. tartására szolgáló, de főleg az edényszekrény (a „kredenc") változatlanul „díszdarab"-ja a polgári lakásnak; főoltára a spisz nagyzolásnak és álgazdagságnak.

Ezek a negatív példák.

Egyes egészséges régi korok azonban szekrények dolgában modernebbek voltak a mainál. Szekrényeket ugyanis alig használtak, csupán beépített faliszekrényeket. A beépített bútornak több évszázados multja van. Olvasható pl.: hogy David Roentgen idejében alig készült szekrényféle, mert — nem volt „divat" — (Itt egyszer a divat fejezte ki a kor legnagyobb modern-

ségét), helyettük kisebb-nagyobb zárható falfülkék voltak használatban, mint, ahogyan azt ma is láthatjuk jobb angol lakóházakban, ahol „closet" névre hallgatnak, ami zárt helyet, cellát, zárkát jelent. Ezzel szemben a németek (amint már fentebb említettem a 17. században túlnagy dísz-szekrényekben gyönyörködtek és a beépített szekrény figyelmen kívül maradt. A beépített szekrényt nem lehet a lakásépítés kis, mellékes eszközének tekinteni. Használatának bevezetése a lakáskultúra számára éppoly komoly vívmányt jelent, mint akár az ablaküvegezés alkalmazása volt valamikor, amitől a lakásberendezés formája teljesen megváltozott. Ilyen nagy változást jelentene a modern lakásban a beépített szekrények alkalmazása. A lakás egész strukturája és megjelenési formája átváltozna ettől és modernsége teljesen diadalra jutna. Visszafelé menni mindig szégyenletes dolog. A már egyszer feltalált beépített szekrényt újra elfelejteni visszafelé menés volna. Már létező jobb helyett, rosszabbat, kezdetlegesebbet használni; beépített szekrény helyett teret, időt, pénzt rabló szekrényépítményeket álldogáltatni a szobákban valóban rövidlátás vagy csökönyösség.

Az építészek segítsenek a szekrényt kiküszöbölni a lakásból. Ez egy igazi modern követelés!

Mert a szekrény egy époly elavult használati tárgy, mint akár a „csillár", amelyet régen meghazudtolt a fejlődés. (Valamikor a csillárt (Kronleuchter) számos gyertya tartására találtak ki, régi idők logikus és modern gondolkodású emberei; a gyertyákat, egymás melege elől megóvandó, lehető távol helyezték egymástól, így lett a csillár többkarú, ágas-bogas, nagyméretű; a csepegés ellen kis tányérkákkal látták el a karokat, mind logikus, józan világítástechnikai követelmények beváltása. Hol van azonban a világítástechnika azóta már, — de a régi, jó, (ma haszontalan és értelmetlen) csillár még mindig ott lóg nagy becsben a polgári lakások mennyezetén. Akik ezt a más világ számára született világítótestet tartogatják, egyszerűen nem vesznek tudomást a villanyvilágítás szenzációs lehetőségeiről, arról, hogy a szellemtelen csillárral ellentétben a modern világítástechnika a lakásnak bármely pontján bármiféle fényforrást tud létesíteni, etc.)

A szekrények teljes kiküszöbölése után csak a mozgatható bútordarabokat kell elhelyezni a lakásban. Megmaradnak: az ágy, pamlag, szék és asztalfajták a legkülönbözőbb kényelmi fokokkal és rendeltetések számára. Az eltenni való holmit, ruhafélét, edényt, etc. etc. megfelelő helyeken beépített szekrényüregek foglalják magukba. Ezek egészen falszerűen kezelendők, nem szabad, hogy bútornak hassanak. Mint a falak részei nem élhetik többé a „dísz-szekrények" külön életét! Mai ruháink modern, mai „stil"-ben készül, tartó alkalmatossága sem lehet tehát más mint egyszerű és modern. Semmi indokoltsága sincsen annak, hogy diszesen „mutatós" vagy „művészi" legyen.

A mobil darabok azonban könnyűek, levegősek legyenek mindenkor és anyagban, színben finomak, változatosak. Attól egyáltalán nem kell félni senkinek, hogy ezek a darabok majd nem illenek egymáshoz. Ami modern, minden összeillik, mint ahogy összeillik cipőnk, ruhánk, nyakkendőnk. Azzal a régi babonával le kell számolni, amely szerint minden, egy helyiségben előforduló tárgyak garnituraszerűen visszatérő, lélekölő egyformasággal kell megjelenni. Nem régen még W. C.-kagyló, ágy-, mosdó és levestál egyazon stupid virágdísszel volt „szebbé téve". Ez ma már förtelmes gondolat, tegnap élő valóság volt. Épígy vannak ma is olyan megoldhatatlanságok a lakás körül, amelyek felett holnap csodálkozni fognak.

A mobil bútorzatot minél változatosabban kell beszerezni. Minél ellentétesebb elemekből fog állni, annál szebben és kellemesebben fogják az egyes darabok egymást kiegészíteni, egymáshoz illeni.

A szekrény nélküli lakásban nem könnyű a berendezkedés azoknak, akik szekrénykincseiktől nem akarnak megválni. Akik azt vallják: ha már egyszer megszerezték a drága szekrényeket, akkor kísérjék őket halálukig! — (A bútor örökkévalóságértékelése a legsúlyosabb mániák egyike!) — Előfordult már, hogy a bőszült lakó öreg szekrényeit a beépített szekrények elé állította, amelyeket nem volt hajlandó használatba venni. Csak azért is.

Könnyű azonban a berendezkedés olyanoknak, akik most kezdik. Ezeknek mennyivel kevesebb holmit kell beszerezni. Arról a babonáról a modern ember kezd leszokni, hogy finnyáskodjék pont a szekrénynél, amikor minden más bérelt tárgyat a megszokás alapján esztendők óta nyugodtan használ. Csakhogy, igen fontos feltétel az, hogy a beépített bútor igen szolidan és a legmesszebbmenő higiéniával és a tisztántartás lehetőségeinek maximumával legyen elkészítve. Akkor nem lehet baj. A ma már itt-ott csökevényesen előforduló beépített szekrények nem elég komoly kísérletek és csak kerülgetései a problémának.

Mondják, hogy a lakó nem szívesen veszi a bérelt berendezési darabokat. Ez az állítás még nincsen bebizonyítva. A lakásbérlő azzal, ami jót nyujtanak neki megelégedett szokott lenni; hozzászokott már, hogy jó ablakokat, ajtókat, finom fürdőszbafelszerelést, fűtést bérelhet „összkomfort" címén, miért ne volna hát csak még jobban megelégedve, ha legfontosabb segítőeszközét: a szekrényeket is velebérelhetné a többi lakásfelszerelésekkel együtt.

Az ilyen szekrénybeépítésekkel készített házak semmivel sem lesznek drágábbak az eddigieknél. A szekrények árát már a szobák méretének bizonyos kisebb redukálásával ki lehet egyenlíteni. Ezt a kis méretcsökkenést a kevésbútorú és ezért sokkal tágasabb szobák igen jól elbírják. Nem szólva arról, hogy az így berendezett lakások tisztántartása ideálisan egyszerű; a bennük élés összehasonlíthatatlanul levegősebb, egészségesebb. Ha a különféle alakú, méretű szekrénytestek hiányoznak, a szobák képe nyugodtabb, egyszerűbb. Nincs, ami a szobák terébe hol itt, hol ott zavarólag belenyulna. Különösen áll ez a szemmagasságon felüli szekrénybutorokra.

A mai bérlakás alaprajzának fejlődését sok, eddig ismeretlen tényező befolyásolta. Sajnos, nem mindig helyeselhető módon. A takarékosság és legegyszerüsödés jegyében pl. kiküszöbölték a hálószobát. Ez sok tekintetben igen helyes, mert a régi lakástipusban a hálószoba átjáró-helyiség volt, szárnyas ajtókkal ellátva (még ez is mutogatásra szánva!). Az ilyen lakás nem lehetett kultúrált életforma hordozója. Sok tekintetben viszont helytelenül, mert a mostani szokások szerint: az összes szobákban való széjjelosztott alvás semmiesetre sem az ideális megoldás. Alvás és lakás összekeverése hiba. A hálóhelyiségnek lehetőleg szeparáltan kellene maradni; az csak alvásra és öltözésre való és éppen ezért inkább kisebbre lehetne méretezni a lakószoba javára. (Itt ujabb megtakarítás adódik a beépítések fedezésére!) Uj alaprajztipusokra volna szükség, amelyek talán olyanformák lehetnének, hogy: kicsi hálóhelyiség vagy helyiségek készülnének (a személyek és gyerekek száma szerint), nagyobb, tágas lakószoba mellett. Igy a lakások tipusa családtipusonként alakulna, nem úgy mint ma, még mindig régi társadalmi formák, illendőség, üres, avult lakóformák alapján létrehozott, álmodern megoldások szerint. Igy tudna is minden bérházlakó a maga szükségleteire szabott jó lakást találni.

KOZMA LAJOS: MÉSZ U. 25. SZ. HÁZ.

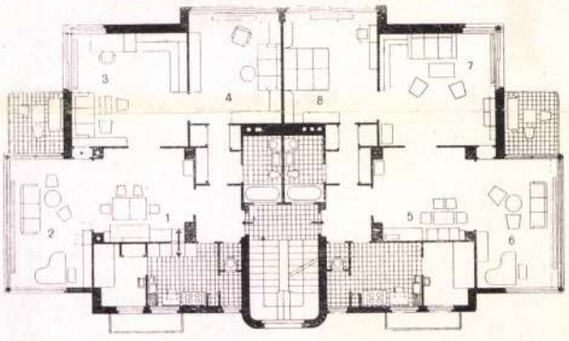

Hat lakásos bérvilla, melynek minden lakása négy szobából áll. Ezek:

1 és 5 hall és ebédlő.
3 és 7 nappali és dolgozó szoba.
2 és 6 nappali szoba 9 folyométer ablakkal és 6 m^2-es terrasz.
4 és 8 háló. A 4-es nappali szoba is kihúzható pamlaggal. A 8-as kétszemélyes pamlaggal.

Az előszoba a W. C. és éléskamra fölött szellőztethető. A fürdőszoba ugyanígy szellőzik az előszoba menyezete fölött.

A fürdőszoba világítását a lépcsőházra néző luxferablakok adják, melyek nem nyithatók. A fürdőszoba és a hálószoba között garderobe foglal helyet, 3 drb menyezetig érő szekrénnyel.

A négyszobás lakásnak a hall-ebédlője az üveges szobán át nyer világítást (négyszárnyú menyezetig érő ajtó). Tekintettel arra, hogy az üveges-szoba nagy üvegfelületénél fogva a normálisnál nagyobb világítást nyer, a hall-ebédlők világítása tökéletes. A hall-ebédlőkben kis asztalok vannak, amelyek úgy vannak konstruálva, hogy kinyitva és egy angol klappasztallal, mely a fal mellett áll megnagyobbítva 12—14 személy számára alkalmas méretezésű ebédlőasztalt nyujtanak. A dolgozószobákban könyvespolcok, ülőbútorok foglalnak helyet, az egyikben íróasztal, a másikban egy likőrszekrény. Az üveges-szobák, amelyek nappali-szobául szolgálnak, szép kilátást biztosítanak a lakónak, virágok számára is nagy rakófelületet, nyáron nyitott ablakfelületével ugyanazt a hatást adja, mint a fedett terrasz, mellette 6.00 m^2-es terrasz, szintén védve van a felette kinyúló vasbetonlappal az esőtől. A dolgozó és nappali szoba között egy beépített vitrina érdekes átlátásra nyújt alkalmat. A hálószobák közül az egyik nappaliszobának is teljesen alkalmas alacsony kommódjaival, pamlagával, mely kinyitva két személyre kényelmes fekvőhely, a másik hálószobánál ágypamlag változatlan mérettel,

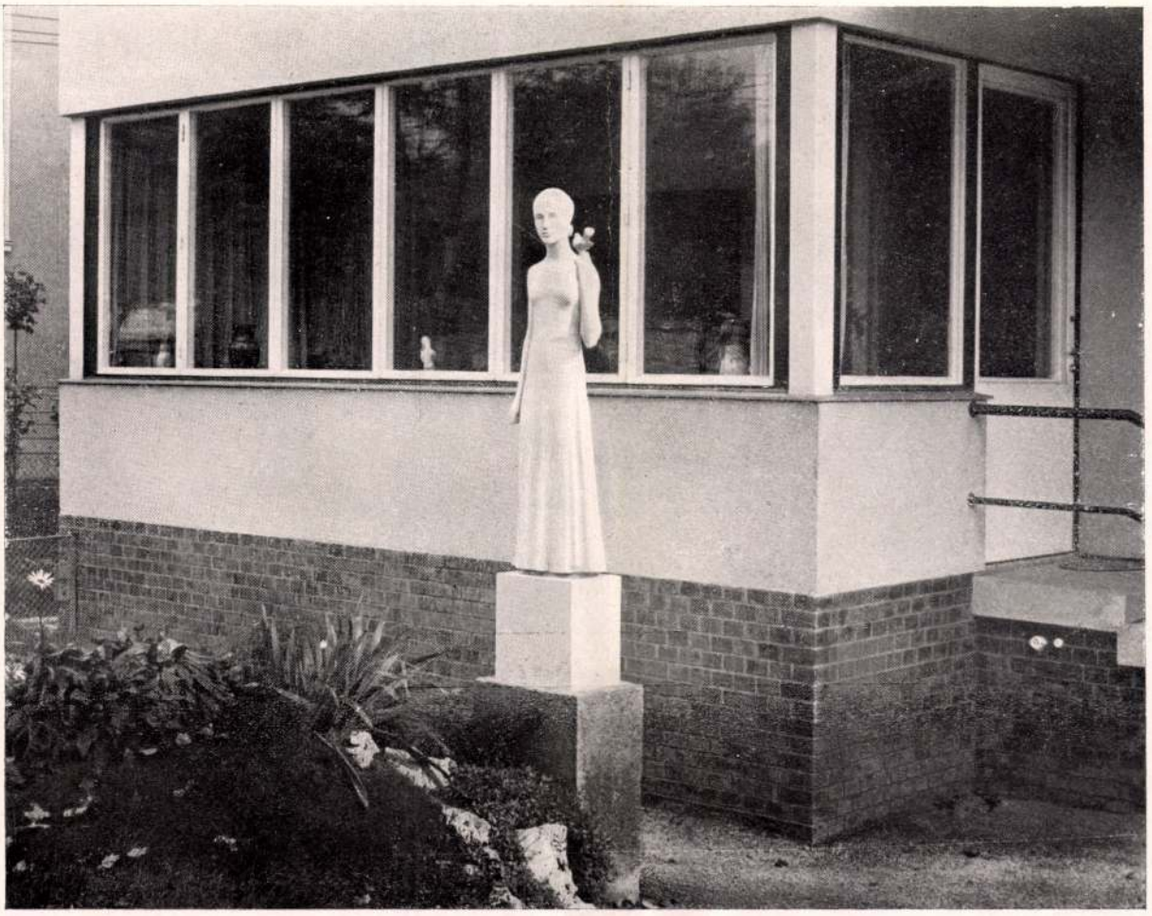

KOZMA LAJOS: MÉSZ U. 25. SZ. HÁZ VILT TIBOR SZOBRÁVAL.

inkább egy női-szoba célját szolgálja. A szekrények koncentrálva vannak a garderobe-szobával.

A hat lakáson kívül a tetőterrasz három lakó számára ad nagyobbméretű kertet zuhannyal és virágokkal, míg a másik három lakónak magában a kertben juttat egy pihenésre és kertészetre alkalmas ekrtecskét. A magas partfalon végighúzód. kőkerítésbe két autógarage van beépítve. Az alaprajznak talán kissé túltagozott silhuetje a mai beépítési törvényben nyeri magyarázatát (T/30), mely a szomszédtól való távolságot a szomszéd felé forduló homlokzat síkjától teszi függővé. Tekintettel a telek ferde voltára, legnagyobb kihasználási felületet a jelen alaprajzi silhuette adta meg. A hat lakónak gáz- és villanyórája a lépcsőház souterrainjében lévő előtérben nyert elhelyezést, ami által az előszoba tehermentesítése sikerült és a lakót sem kell molesztálni az óra leolvasásakor.

A ház felszerelése elsőrendű, a fekete műkőlépcsőn vörös gummifellépők vannak besülyesztve, a lépcsőház egészében olajmázolású falat kapott, összes vasalások krómozva, az egyes konyhákban kisebb kézikamra van beépítve a kamra mellé, külön szellőzéssel, a lakásokban a beépített szekrények hozzátartoznak a házhoz.

A szuterénben minden lakónak egy teljesen sötét, légmentesen elzárható molykamrája van. A szuterénben a központi fűtésen és házmesterlakáson kívül elsőrendűen felszerelt mosókonyha és automatikus gáz-szárító foglalnak helyet.

Követésre méltó példát mutatott a háztulajdonos dr. Béla Pál szemészfőorvos, amikor a kertben az épület homlokzata előtt Vilt Tibornak pályázati díjnyertes szobrát a „pacsirtát tartó lányt" helyezte el.

Az ajtókat, ablakokat Halaman János, a parkettát a Parkettgyárak Eladási irodája k.f.t. szállította. Festő- és tapétamunkákat Hantos testvérek rt. iparüzeme végezte el.

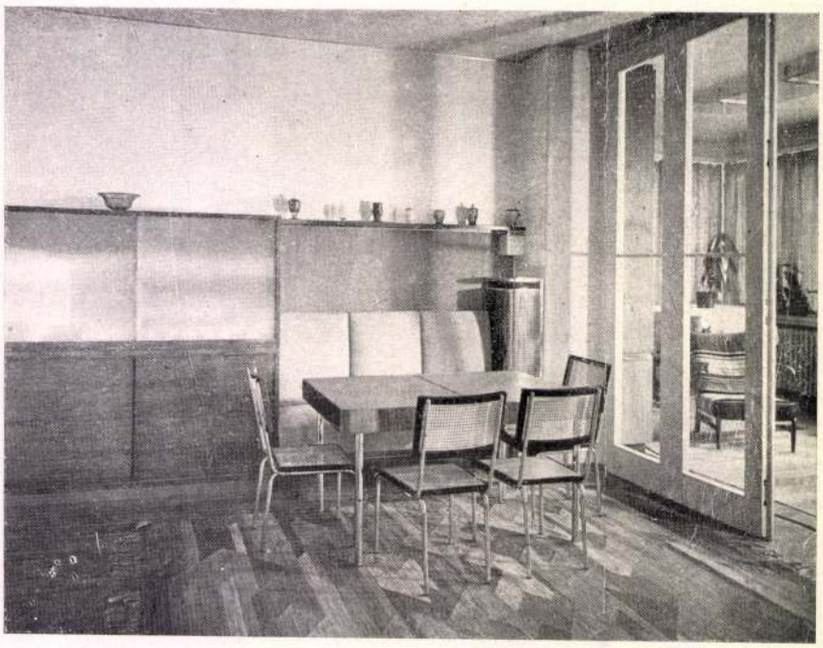

KOZMA LAJOS:
MÉSZ U. 25. SZ. HÁZ
BERENDEZÉSE.

Az alaprajz 1. szobája.

Készítette Langer Simon lakásberendező. Csőbútor, csillár és radiátor burkolat Reinitz Béla munkája. Bútorszövet Szabó Éva.

Az alaprajz 2. szobája.

Készítette Langer Simon lakásberendező, fémasztalt Reinitz Béla, bútorszövetet Szabó Éva.

Az alaprajz 3. szobája.

Készítette Langer Simon lakásberendező, könyvtartó fémállványt Reinitz Béla.

KOZMA LAJOS:
MÉSZ U. 25. SZ. HÁZ
BERENDEZÉSE.

Az alaprajz 4. szobája.

Készítette Langer Simon lakásberendező, a világító falikart és csőbútort Reinitz Béla.

Az alaprajz 5. szobája.

Készítették: Varga és Fekete asztalosmesterek, a fémbútort és radiátor burkolatot Rinitz Béla.

Az alaprajz 7. szobája.

Készítették: Varga és Fekete asztalosmesterek, a csőbútort, világító testeket és könyvtartó fémállványt Reinitz Béla.

MENGL FERENC: KAAS IVOR U. 3/A. SZ. BÉRHÁZ.

Keskeny uccában 50'40 négyszögöles telken épült a hely és a rendelkezésre álló eszközök gazdaságos kihasználásával. Különösen fontos szempont ez a belvárosban. Az épület mögött keskeny, mosható és így könnyen tisztogatható burkolású udvar van.

A föld-, kőműves-, vasbeton- és ácsmunkát Mengl Ferenc építési vállalkozó, asztalosmunkát ifj. Unghi Károly, parkettmunkát ifj. Hufnagel Imre, lakatosmunkát Tarr Béla, üvegmunkát Melzer üvegezési vállalat végezte. Redőnyöket Pick Ede utódai szállították. Falburkolást Cristofoli Vince, vízvezeték- és gázfelszerelési berendezést, csatornázást, melegvízszolgáltatást és melegvízfűtést Tollár Lajos készítette.
Foto Seidner.

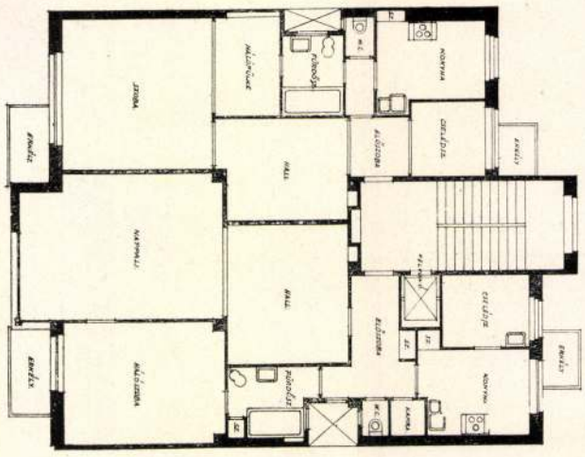

Miklós Velits:
Lakószoba

szükséglet összefüggéseiről írt tanulmányából különös figyelmet érdemel egy aforisztikus megjegyzése: „A mult termelési viszonyai közepette a jó minőség azonos volt a ritkasággal“ (Qualitaet war gleich Raritaet). Ma és különösen az amerikai viszonyok közepette a jó minőség a teljesen berendezve felépített lakás terén is a használat gyakoriságának funkciójává kezd válni. Az új Ford-kocsi kárpitosmunkája minőségben magasan a Beverly Hill-i és Park avenue-i ebédlőszékeké felett álló! Oskar Strnad kis cikkére még külön vissza fogunk térni, mert azt annyira helytállónak és tanulságosnak érezzük!

B. A.

Kozma Lajos

ATELIER-ISKOLA LAKÁSMŰVÉSZETI OSZTÁLYA

A lakásművészet tanulása ma általános szükséglet és a kenyérkereseti részen túl —, mely az utóbbi időben kezd egy sokkal magasabb nivóju foglalkozás lenni, mint amilyen az előző generáció „iparművésze" és „lakásberendezés" volt, — különösen az asszonyok számára egy bizonyos hozzáértés feltétlenül nélkülözhetetlen. A ma lakásművészének van egy lényeges tulajdonsága, amely az előző korok lakásművészetétől megkülönbözteti, az, hogy nem akar *elsősorban* művészet lenni, ellenben a mai, lassanként az egész vonalon felszabadulás után vágyódó, embernek oly környezetet akar adni, ami ezt a felszabadulást teljes egészében szolgálni akarja. A mai lakás *emberivé* válása, az emberhez való idomulása, a lakás minden követelményeinek teljesen a kihangsúlyozott emberi szempont alá rendelése az a lényeg, ami egészen másfajta tanítást igényel az eddig megszokott módszerekkel szemben. A régifajta tanítás kissé papiros-szagú volt, elvben az előző korok reprezentációra való törekvését szolgálta és az ismeretek közlésében egy enciklopédikus módszert követett, amely szerint túlsok adatot igyekezett a tanítványnak (úgy ahogy megértve) a rendelkezésére bocsátani, de ezeknek az adatoknak a felhasználásában teljesen magára hagyta őt, vagy pedig a régebbi és bevált receptek és sablónok összefüggésére utalta. Ennek a tanításnak az a hibája, hogy túlsok időt fordít ezeknek az adatoknak az összegyűjtésére, ahelyett, hogy a szerkezetek főtípusa élményszerű átélése után a variációknak az összegyűjtését a növendékre bízná. Viszont ami még fontosabb: igyekezni kell éppen ezeknek az adatoknak az összefüggését megmutatni az emberi lakás új szisztémája alapján és a kapcsolatok és kombinációk önálló keresését, a technikai gondolkodást, vagyis röviden az egész tervezési folyamatot föltárni, amire rendszerint nem jut az időből és nem ritkán a szempontokból is.

Pedig ehhez az önálló gondolkodáshoz való eljutáshoz semmi esetre sem kell az adatok hosszú időre nyúló mechanikus felsorolása, hiszen ennek a technikai gondolkodásmódnak az elsajátítására (mely ma az építészet és lakásművészet alapját képezi) már az első időben is alkalmasak még a kezdő növendékek is, miután e folyamat gyakorlása elképzelhető ama kevésszámú alapszerkezet tanítása után is. Az „Atelier iskola" lakásművészeti osztályán kísérletet tettem abban az irányban, hogy a növendékek a kéthónapi szerkezeti és anyagismeret után, a térproblémából való kiindulás alapján az önálló tervezés gondolatmenetébe beleélve megtanulják, hogy minden egyes részletnek az *egészbe* való beolvasztásánál szükséges ennek a résznek a tökéletes és egyidejű átélése az egésszel. A *feladat* és a *megoldás* egymástól elkülönített gazdag feszültségű játékának szereplőivé váltak a tanítványok már az első pillanattól kezdve és ugyanakkor, amikor a feladatok az életből vett problémák alakjában kerültek a növendékek elé, a megoldások természetesebbekké és lassanként minden vonatkozásban átéltebbekké és így korszerűbbekké is váltak. Az alaprajz, mint a *tervezés* grafikonja, mely az összes szempontok *egyidejü* átélését kívánja a tervezőtől, kezdett átalakulni és a kevés példából megértett anyagszerűség és alapszerkezetek, továbbá elemeiben oly közvetlen tér-érzés és térben való

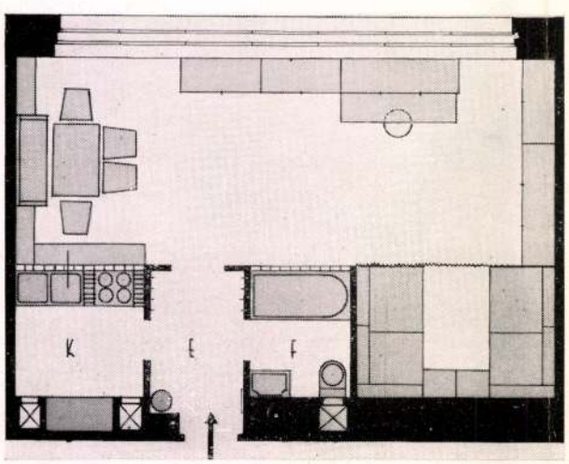

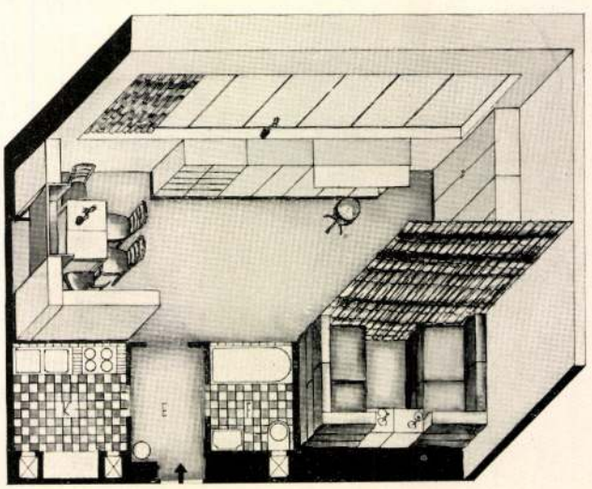

Gábor Pál (Atelier iskola) megadott terem átalakítása kislakássá: alaprajzi és távlati kép

kalandozás megakadályozásának legjobb eszközévé lesz. Ez a módszer (miután a tanítvány a tervezés általános és a feladat speciális voltából eredő összes szempontokat előzőleg már ismeri, amelyeket viszont egy értelmes és világosan látó diák rövid pár hét alatt kitünően elsajátíthat) a szerkezetnek, a praktikus követelményeknek, a térharmóniának és a bútor-kapcsolódások téralkotó funkciójának olyan egységes gondolat-ötvözetére teszi képessé a tanítványt, amilyen eredményeket a régi tanítás az ő kifárasztó, hosszú ideig (néha évekig) tartó adatközlései után megközelítőleg sem tud felmutatni.

Ez az egyéves kísérlet (abszolute nem válogatott növendék-anyaggal) meggyőzött arról, hogy a mai lakásművészetnek néha komplikált feladatait is a megfelelő módszer mellett a kezdő elég gyorsan érti meg és meglepő egyszerűséggel oldja meg viszont az emberi célszerűség szociális szempontjainak, az anyagnak és a szerkezetnek a hármas kooperációján túl pedig a funkcióban gyökeredző tiszta formát, távol minden tradicionális sallangtól és divatos művészieskedő önkénytől, közvetlenül éli át az *egész* hangsúlya alatt.

Így a *térkihasználás* mint egy eleven szervezet lélegzik a tervező keze alatt és az alaprajzba berajzolt közlekedési vonalak misztikus görbéi, a berendezéssel járó sokféle alternatív elképzelés, a határoló falak térgeometriájának szépségeivel összeegyeztetett gazdaságos felépités, a napsütés, a világitás, a szellőztetés, a jól fűthetőség és a többi gyakorlati szempontok, fontos problémája könnyen és természetesen idomítják a soká olyan elhanyagolt, sokszor nem értett, ma már mindenki számára nagyjelentőségű alaprajzot.

Az alaprajznak a döntő jelentőségű szerepe az építészetben annyira köztudomású, hogy a laikusokból egy bizonyos misztikus tiszteletet vált ki a fehér-fekete rajz, melyben ajtók, ablakok, lépcsők, fürdőszoba-berendezés sőt újabban bútorok is ábrázolva vannak. Az építész számára minden misztikus tiszteletnél azonban többet

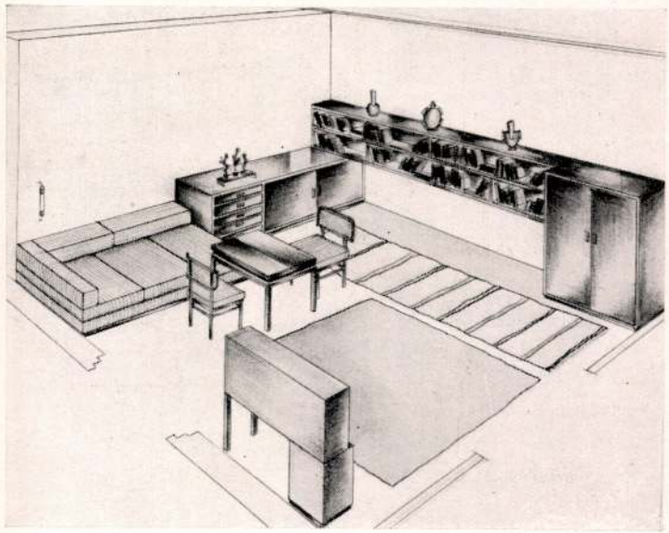

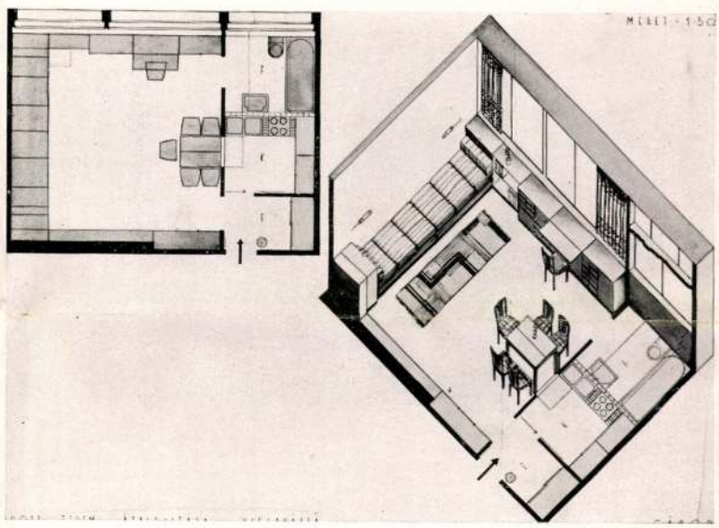

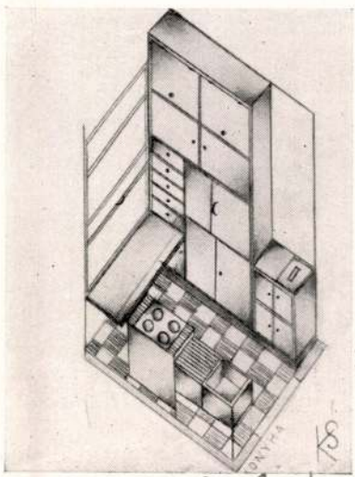

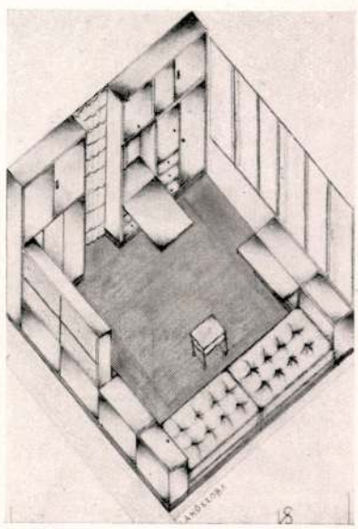

Felső kép: Prohászka Erna, Középső kép: Wagner Edith, Alsó kép: Kálmán Sándorné, az Atelier-iskola lakásművészeti osztályának növendékei.

(269)

A képsorozat oldalát (l. a komplett oldal-
dalban.
Kozma Lajos arra, aki az Iskola-
a lakásművészeti
[illegible] tanára volt

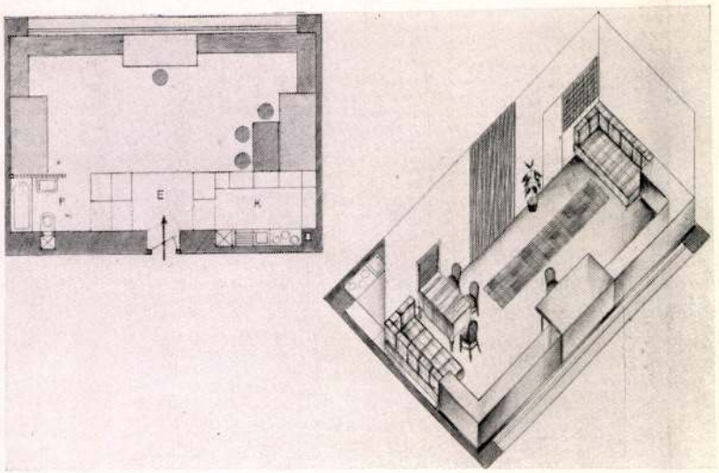

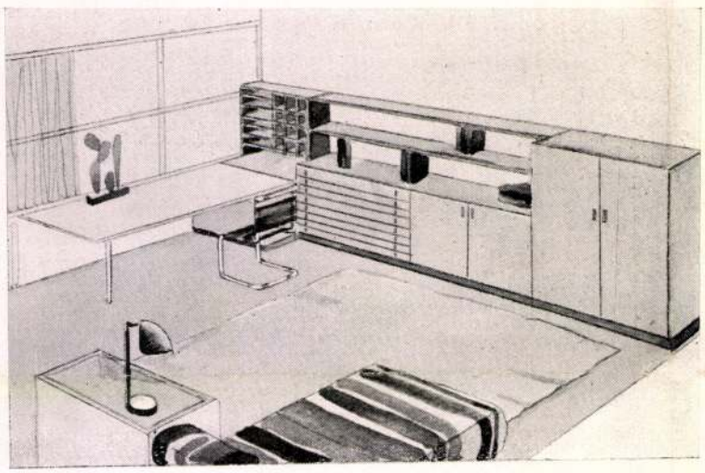

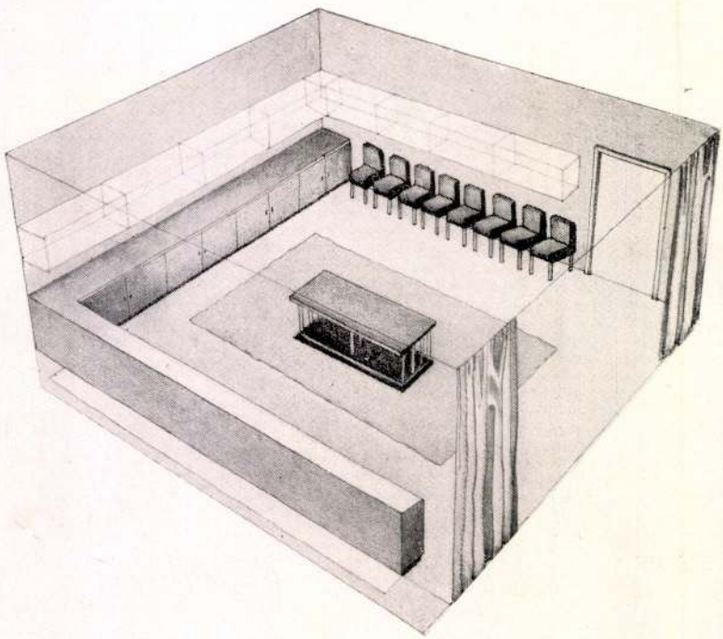

gondolkodás után, az egyes butoroknak a formája, helye és összefüggése époly könnyen a vérébe ment át a kezdőnek, mint a megoldott helyiségek összefüggése az egységes lakás keretén belül.

Minden tevékenységnél tehát állandóan az egészre való gondolás, az egészből való kiindulás fontosságán volt a hangsúly, nemcsak magának a technikai gondolkozásnak a kifejlesztése céljából, hanem kicsiben magának a tervezésnek a technikai módszere miatt is. A tanitvány, amikor tervez, sokat töröl, ujra kezd és a variáló, mérlegelő, cserélgető munkájában rengeteg részletet változtat meg, úgyhogy lassanként az eredeti kiindulás alapgondolata teljesen megváltozik. A tanárnak, ha egy ilyen tervet kézhez kapott, fogalma sem volt arról, hogy milyen uton, mennyi próbálgatás után jutott a növendék az eredményhez, ami az eredményre lehet ugyan mellékes, de a tanításnál éppen a folyamatnak, a gondolkodási módnak a *lefolyása* a fontos, mert az egyes tévedések bevilágítanak a tanítvány gondolkozási módszerébe. Az új módszernél törlő-gumi nincsen. A radírt pótolta az olcsó vázlatpapír, mely éppen a mérlegelés, cserélgetés és a részletek változtatásának a munkáját úgy segíti megoldani, hogy minden egyes alkalommal a növendék kénytelen volt új papírt venni és az egész alaprajzot, még a szerinte jól sikerült részleteket is ujból felvázolni, amikor a nézete szerint hibás részletet kellett kicserélni. Így történik azután az a nem remélt, de lassanként megszokott munkamódszer, hogy egy kis részlet kicserélése alkalmával történő ujrarajzolásnál megváltozik az a rész is, amiről a növendék azt hitte már, hogy az rendben van. Lényegtelen apróságnak tetszik az első pillanatban ez a kis technikai módszer, de a vázlatpapirok nak ez a mintegy geológiai rétegeződése nemcsak a gondolkozás utait és módját közli a tanárral, hanem az egész folyamatnak a lepergő filmje, mely titokban az *egészre* való állandó gondolásnak és a részletekbe való el-

Felső kép: Gábor Pál, Alsó kép: dr. Bródy Lászlóné, Középső kép: Wagner Edith, az Atelier-iskola lakásművészeti osztályának növendékei.

zonyos kisméretű állami hitelsegítség révén rendelkezésre álltak.[5]

Az építészi kar komolyabb rétegei mindezeknél az eddig ösztönösen felismert, de most már tudományosan is leszögezett okoknál fogva a legkomolyabban és legbehatóbban foglalkoznak a kertes családiház problémáival. Egy kisebb csoport viszont nyugati példákra és vizsgálatokra hivatkozva, a kertes családiházat már túlhaladott lakóformának minősíti. A kérdés lényegét egy előbb idézett tanulmányomban világítottam meg. (V. ö. Tér és Forma 1932, 65. old.) Felfogásuk helyt nem álló mivoltát világosan kimutattam, — ez alkalommal annak egy igen érdekes, az építész társadalmi feladatait érintő oldalára kívánok reámutatni. A haladó építészek igen elismerésreméltó módon azt az álláspontot foglalják el, hogy az *építész nem lehet a tájékozatlan építtető társadalom szolgája,* — hanem ellenkezőleg, *a maga nagyobb tudásával nevelnie kell a közönséget a lakásépítés terén elért újabb eredmények elfogadására.* Ez a felfogás kari szempontból igen helyes, de százszázalékig még sem helytálló és pedig azért nem, mert az építész munkáját az élet szabja meg, ahhoz kell alkalmazkodnia, az az által megszabott szükséglete-

[5] Úgy vélem, nem szabad ez összefüggésben megemlítetlenül hagyni azt, hogy a közuti vasutak és az autóbusz magas tarifái révén a város külső részén való lakás meglehetős nagy áldozatokkal jár. Ha egy négytagu családnak csak két tagja használja naponta kétszeri ki- és beutazásra az autóbuszt, úgy ennek évi költsége 798 pengőre tehető — ami körülbelül egy bérlakás egy szobájának évi bérének felel meg. A mérleg másik oldalán van a kis kert, a zöld környezet, amelyre a ház ablakai néznek — s mind többen vannak, akik ezért áldozatot hoznak, mondjuk erről az egy szobáról lemondanak! Viszont ez a tény figyelmeztet arra, hogy egyfelől a községi közlekedési üzemeknek kellene áldozatokat hozni, másfelől pedig a telekpolitikának kellene olyannak lennie, hogy e teher egy része kompenzálható legyen: felesleges nagy telkek megvételétől kellene mentesiteni a polgárságot, amely felismerte a kertes ház jelentőségét!

Kozma Lajos: Kétlakásos villa
Kivitelezte: Weidlinger Építőipari r. t.

Fordítás 3

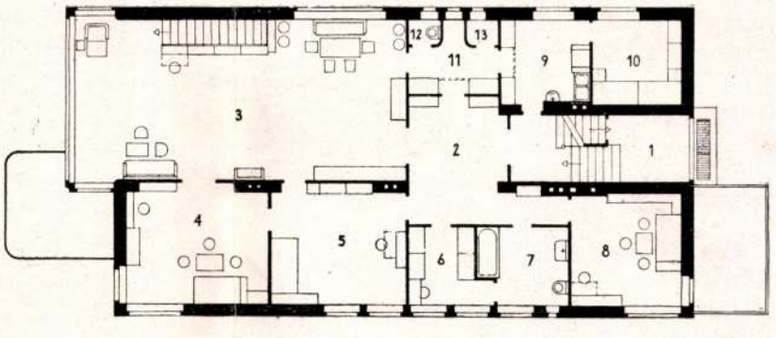

1. Lépcsőház. 2. Előszoba. 3. Nappali szoba (12.5×6 m.) egész déli frontja ablak, előtte egy oszloppal alátámasztott terrasz, amelynek kiugrása 4 m. 4. Női háló és szalón. 5. Férfi háló és dolgozó. 6. Öltözőszoba. 7. Fürdőszoba. 8. Fiúszoba

Tér és Forma
1932. 241, 242-l.

ket kell minél jobban kielégítenie, sokkal jobban, mint a kontároknak, a hozzá nem értő, mert a feladatot csak keresetforrásnak tartóknak. Már pedig *az élet, mint a számok bizonyítják, a kis házak mellett döntött és ezt az építész nem tudja megváltoztatni a soklakásos nagy emeletszámu bérház jónak felismert elve kedvéért.* Nem tudjuk ezt megváltoztatni azért, mert e döntésben, mint láttuk, igen nagy része van a gazdasági erőknek — az építész pedig nem gazdasági hatalom. Csodálatos, hogy ezt éppen azok nem látják, akik az ú. n. történelmi materializmus nyomán a társadalom legfőbb hajtóerejét a gazdaságiakban látják!

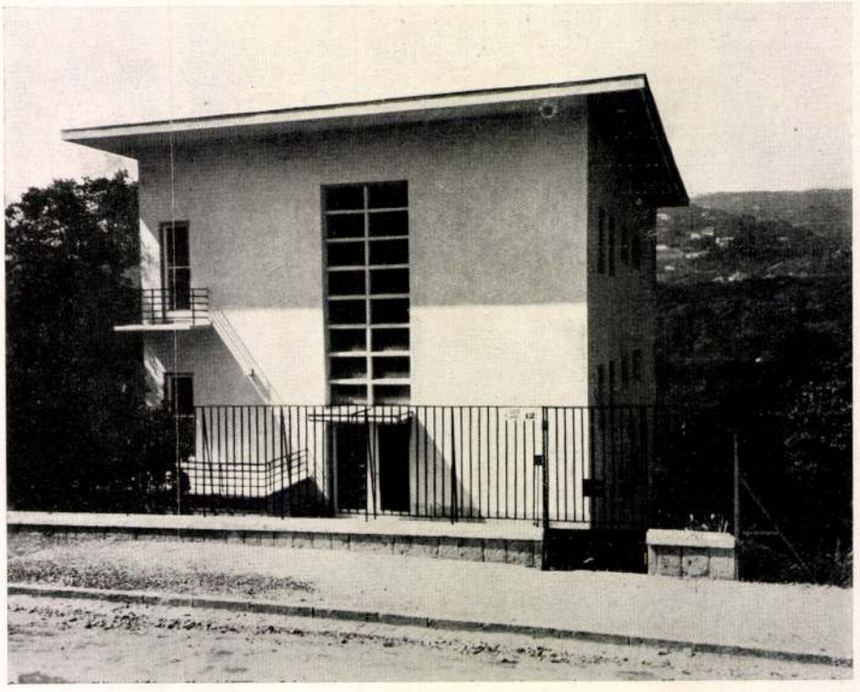

Kozma Lajos: Bejárat a Hermann Ottó-utca felől

Véleményem szerint akkor, ha az élet a kis, kertes, és családiház mellett döntött higiénikus, gazdasági és ha tetszik szentimentális okoknál fogva — az építész kötelessége, hogy ezen lakásformának legjobb, legegészségesebb, leggazdaságosabb és legtetszetősebb megoldási lehetőségeivel foglalkozzék. A tipusok minél fokozottabb kiérlelése, kicsiszolása az, amivel a végső türelemmel és odaadással foglalkoznia kell, ha az eddig előadottak fontosságát felismerte.

Saroknézet

III.

Azonban nem elég, ha az egyes ház problémáit tisztázzuk és előkészítjük! Hiába tudjuk, hogy a családi ház legokszerűbb, leggazdaságosabb formája pl. a sorház. Hiába győzzük meg az építtetőket erről, ha hatósági intézkedések, mint azok hiánya folytán ilyenek felépítése úgyszólván fizikailag lehetetlen, mert erre alkalmas telkek úgyszólván nincsenek! Ha azt akarjuk, hogy minél többen, még a legkisebb vagyonuak közül is a maguk legkisebb kertes házához jussanak, akkor városrendezésileg és az építési szabályrendelet segítségével kell azt lehetővé tenni.

Persze e tekintetben a tervező építész a szükséges teendőket el nem végezheti, — legfeljebb csak reámutathat a szükséges intézkedésekre és azokat állandóan követelheti. A magyar építészi kar a Mérnök és Építészegylet kislakásépítési és városrendezési ankétjén nagyszabású kezdeményező lépéseket tett, sajnos, kis vagy semmiféle eredménnyel, mert olybá vették, mintha e

Az Iparművészeti Múzeum újabb beszerzései. Kozma Lajos: Kárpitozott karosszékek. A gobelinhuzatok a Fővárosi Iparrajziskolában készültek. — Neuerwerbungen des Kunstgewerbemuseums: Gepolsterte Armstühle mit G — Nouvelles acquisitions du Musée Hongrois des Arts décoratifs: Fauteuils en tapisserie.

Magyar Iparművészet
1929.

A modern iparművészet csoportja kedvezőbb képet mutat a réginél, amennyiben itt a rendes évi költségvetés keretén felül még bizonyos hitelt élvezett a múzeum modern gyüjteményének kiegészítésére. Legjelentékenyebb új szerzemény a Kozma Lajos által tervezett s az ő személyes irányítása mellett Kozma Károly műasztalos által remekbe készített díszszekrény, mely méltóképpen fogja a múzeumban képviselni úgy a külföldön már jól ismert tervező egyéni stílusát, mint nagyfejlettségű bútoriparunkat. (Elárulhatjuk itt, hogy Kozma Lajos műépitész a múzeum iránti előzékenységből teljesen díjtalanul vállalta a bútor tervezését.) Ugyancsak Kozma tervezte a fővárosi Iparrajziskola gobelinműhelyében készült két karosszék eredeti gobelinhuzatát is.

Az Iparművészeti Múzeum újabb beszerzése. Kozma Lajos: Intarziás szekrény (nyitva). — Intarsienschrank (geöffnet). Neuerwerbung des Kunstgewerbemuseums. — Armoire en marqueterie. Nouvelles acquisitions du Musée Hongrois des Arts décoratifs.

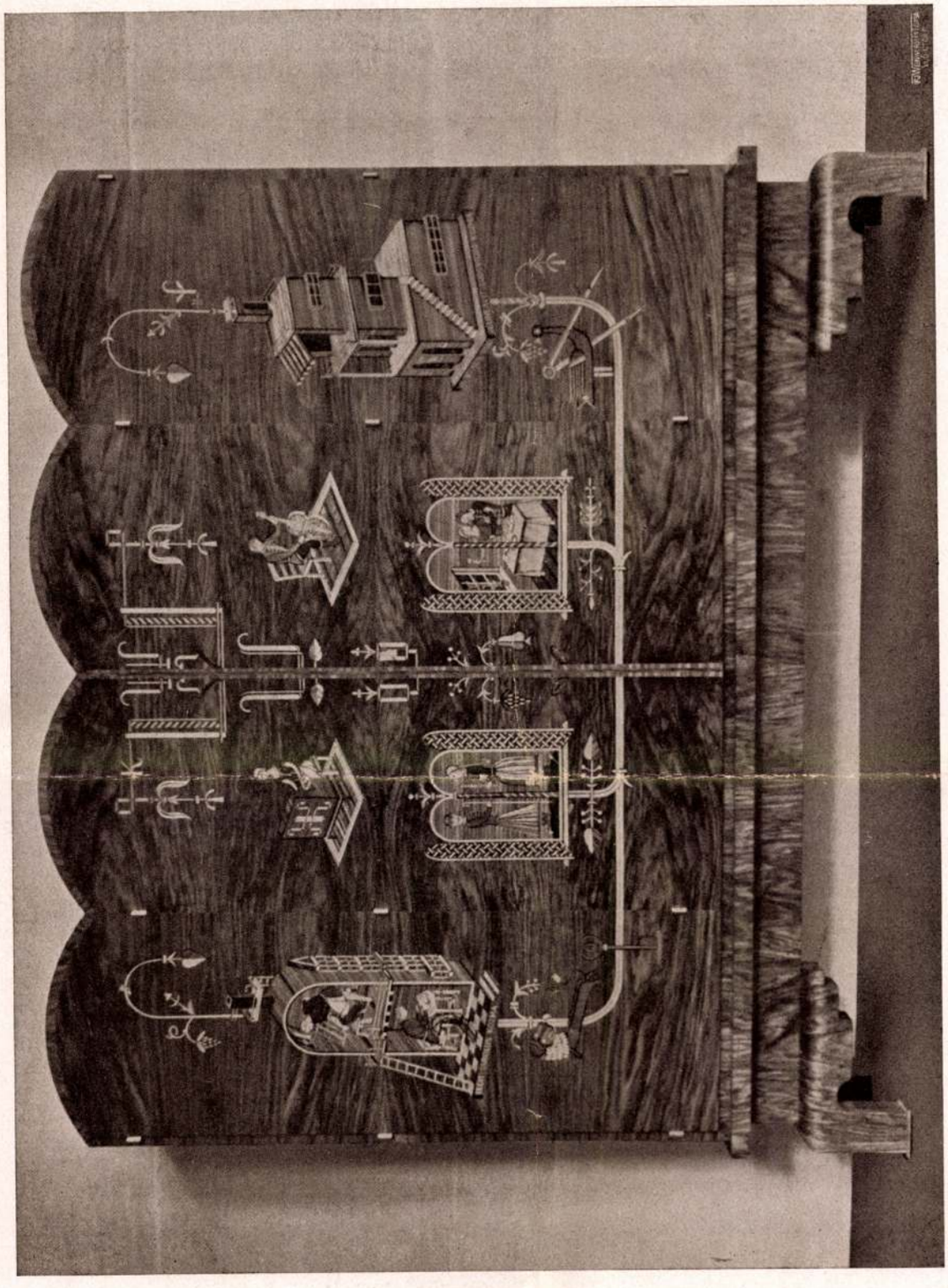

Az Iparművészeti Múzeum újabb beszerzése. Kozma Lajos: Intarziás szekrény. — Neuerwerbung des Kunstgewerbemuseums: Intarsienschrank. — Armoire en marqueterie. Nouvelles acquisitions du Musée Hongrois des Arts décoratifs.

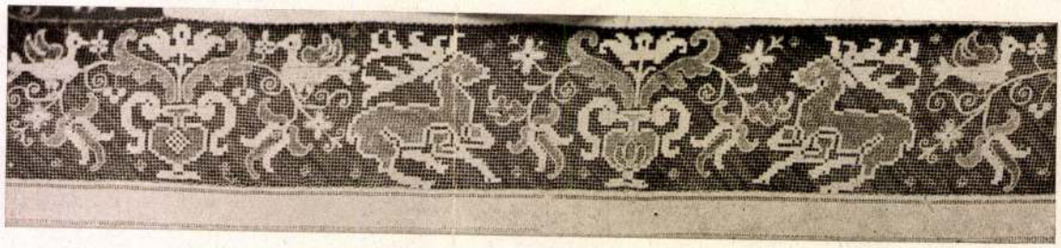

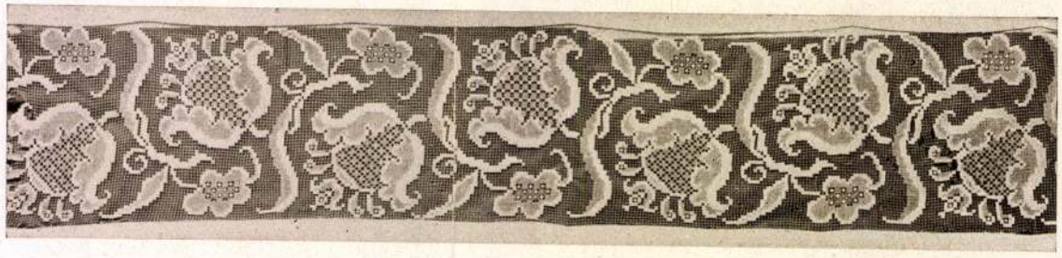

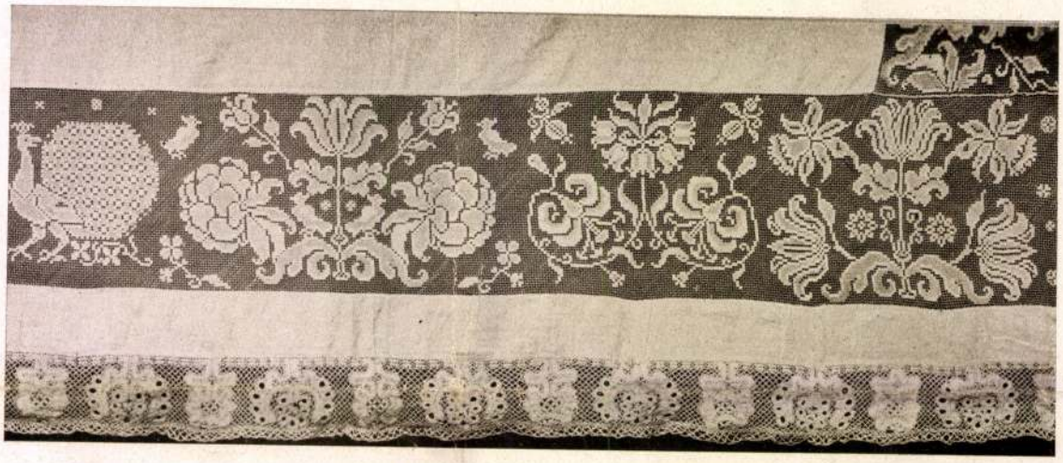

Az Iparmûvészeti Múzeum újabb beszerzései: Régi magyar rececsipkék. — Neuerwerbungen des Kunstgewerbemuseums: Altungarische Filetspitzen. — Nouvelles acquisitions du Musée Hongrois des Arts décoratifs: Dentelles hongroises.

Arch. Robert Mallet-Stevens, Paris: Bally cipőüzlet, Paris.
Homlokzatkiképzés fémlapokból, látható szögekkel.

KERESKEDELMI ÉPÍTÉSZET

Az most engem igazán nem érdekel, hogy adósa volt-e *Watteau Gersaint* műkereskedőnek, vagy csak nem volt pillanatnyilag mit ennie és azért festett neki cégtáblát, vagy hogy éppen semmiféle anyagi indító ok nem volt, csak kedves visszaemlékezésként a nehéz ifjúságra határozta el magát a nagy mester, hogy a régi barátnak és támogatónak meglepetésül hatalmas értékű festményt akaszt a régi cégtábla helyére, mondom ez most engem nagyon kevéssé érdekel, fontos csak az, hogy *Watteau* a *Gersaint*-féle cégtáblában mesterművet alkotott.

Már pedig sem az anyagi szorultság, sem a kegyeletes visszaemlékezés nem alkalmas arra, hogy egy festményt vagy más műalkotást a mesterműnívójára emeljen, hanem csakis és kizárólag a tárgy iránti érdeklődés, a tárgy által való inspiráltság és a nagy kerek *mindenség-egység* prófétai megérzése a tárgy mögött. A *Gersaint*-cégtábla megfestésekor a kereskedőnek és a vevőinek boltbéli élete szimbolizálta *Watteau* számára a nagy mindenség-egység életét és nem tudom, hogy most csak azért-e, mert ennek a képnek a reprodukcióit nézegettem, vagy azért-e, mert már régi volt bennem ez a meggyőződés, mindenesetre azonban határozottan úgy érzem, hogy a bolt és élete önként élénken kínálkozik erre a szimbolikus szerepre. (Mert hogy minden művészeti objektum tárgyi tartalma szimbólum, ha nem is szóról-szóra lefordítható szimbólum, az könnyen bizonyítható, de mert nem tartozik ide, máskorra hagyom a bizonyítását.)

A mindenség adásvételre, kínálat-keresletre, vonzás-taszításra, akció-reakcióra alapított létezése könnyen talál tükröző mikrokozmoszára az ember üzleti életében. A reklám vonzótörekvését a lepkék, virágok, hímállatok tarkálló figyelemfelkeltési igyekezetével összehasonlítani ma már annyira kézenfekvő lett, hogy a reklámról szóló előadásokat és cikkeket az utolsó tíz évben kizárólag ezzel a hasonlattal szokták elkezdeni. Tény az, hogy a kereskedelem erőinek elmélyedő szemlélete, értő és érző emberben könnyen fel-

Tér és Forma
1930. 2. 27.

Kozma Lajos építész: Az Austro-Daimler üzlet Budapesten. Opak-üveg, vastoló-ablakok.

keltheti a mindenség erőire való rezonanciát. Ami más szóval azt is jelenti, hogy értő és érző embert, mondjuk művészt, a kereskedelem épúgy meg tud ihletni, a művészi alkotás lelkiállapotába tud belefokozni, mint bármely más kevésbé prózainak tartott erőharmóniák szemlélete.

A világegyetem lelkét nem szemlélhetem lótuszvirágban, ha csak katángkóró van a közelemben. A huszadik század építésze vajmi ritkán épít templomot, neki az üzletházakat, boltportálokat, kiállítási pavillonokat kell mindenségérzése szimbolumává avatni.

*

A reklám *kínál*, az üzlet *kínál*. De azért a kínálat tényén keresztül, a kínálat formája által époly intenzív kifejezésre jut a *kereslet* is.

A kereskedelmi életnek két főtényezője — kínálat és kereslet — egymás nélkül semmilyen formában sem észlelhető és egy üzleti nyomtatványnak, egy portálnak, egy kiállítási pavillonnak a formaalakulásából nemcsak azt olvashatom ki, hogy milyen a kínált áru, milyen a kínálója és milyen intenzív a kínálata, hanem azt is, hogy milyen a publikuma és milyen élénk keresletet mutat az áru iránt.

A filléres vevőkkel dolgozó detailáruháztól a kis vevők elől ridegen elzárkózó nagykereskedésig számtalan olyan fokozat van, ami a kínálat és kereslet viszonyának más-más alakulását je-

Kozma Lajos építész: Porcellánüzlet Budapesten. Márvány és bronz.

lenti és amit az üzlet építészi kereteit megadó művésznek egész lélekkel át kell érezni és kifejezésre kell juttatni.

Kezdődik a dolog már az alaprajznál, ahol puszta gyakorlati meggondolások alapján döntő érvényességgel fejti ki a hatását a két gazdasági főtényező. Vannak üzletek, ahol sok árunak, vannak, ahol sok közönségnek kell helyet adni. Ahol rágógumit adnak el, ott élénkebb tempójú lüktetésre, a közönségnek és a személyzetnek nagyobb felületű érintkezésére kell számítani, mint ott, ahol Rolls Royce-autót árulnak. Világos, hogy ez az alaprajznak és egyben az egész térhatásnak a különféleképpen való alakulására vezet, ami viszont folytatólag az üzleti élet különböző típusainak megfelelően, bizonyos architekturatípushoz vezet, bizonyos tradicionális ismétlődésekhez, amik most már függetlenül az eredetileg mindennek okául szolgált gyakorlati motívumoktól, mint megokolatlan hangulati elemek szerepelnek.

Ami ezek közül az elemek közül állandó visszatérő szakmai motívumként jelentkezik, az bizonyos kisebb részben teljesen megokolt. Hogy az élelmiszerkereskedésben sok a csempe, az illatszerkereskedésben nagyok az üvegfelületek, a könyvkereskedésben a fabútor (polc) a dominánó, hogy vaskereskedés pultját nem készítik furníros politúrozott fából, az ékszerkereskedés pultját viszont nem csinálják mázolt puhafából, azok még olyan dolgok, amik a használati szem-

Kozma Lajos építész: a Magyar Divatcsarnok elárusítócsarnoka. Luxfer üvegbeton-boltozat, gummipadló.

pontokkal szigorúan összefüggenek. A tradiciós ítéletek az összehasonlításoknál kezdődnek. „Ez az ilyen üzlet úgy néz ki, mintha olyan üzlet volna, pedig ilyen üzlet." Ez a formula és ettől a formulától kell óvakodni. Amikor egy szövetkereskedés ellen semmi más kifogást nem lehet emelni, minthogy olyan, mintha selyemüzlet, vagy horribile dictu, készruhaüzlet volna, hogyha egy kerékpárüzlet minden tekintetben legkitűnőbben megfelel a célnak, csak az a hibája, hogy egyedül a benne levő kerékpárokról lehet megtudni, hogy nem húsvágógépek eladására szolgál, akkor egészen nyilvánvaló, hogy a tradicionális erők hatásával van dolgunk. A józan ítélet helyesli az üzlet építészi megoldását, de egy formai tradicionalizmus ellene beszél.

És mégis... Én annak a bankigazgatónak a szempontjait nem tudom egyszerűen sutbadobni, aki azt mondja, hogy az ő bankja nem épülhet a létező legmodernebb stílusban, mert a pillanat divatjához való alkalmazkodás a komolytalanság látszatát kelthetné a publikumában és őneki senki emberfia művészi meggyőződése nem ér annyit, hogy érdemes volna miatta elszenvedni a betétek párszázalékos csökkenését. A nagykereskedő is, akinek üzletháza homlokán büszkén

Uccai üzletreklám száz évvel ezelőtt és ma!

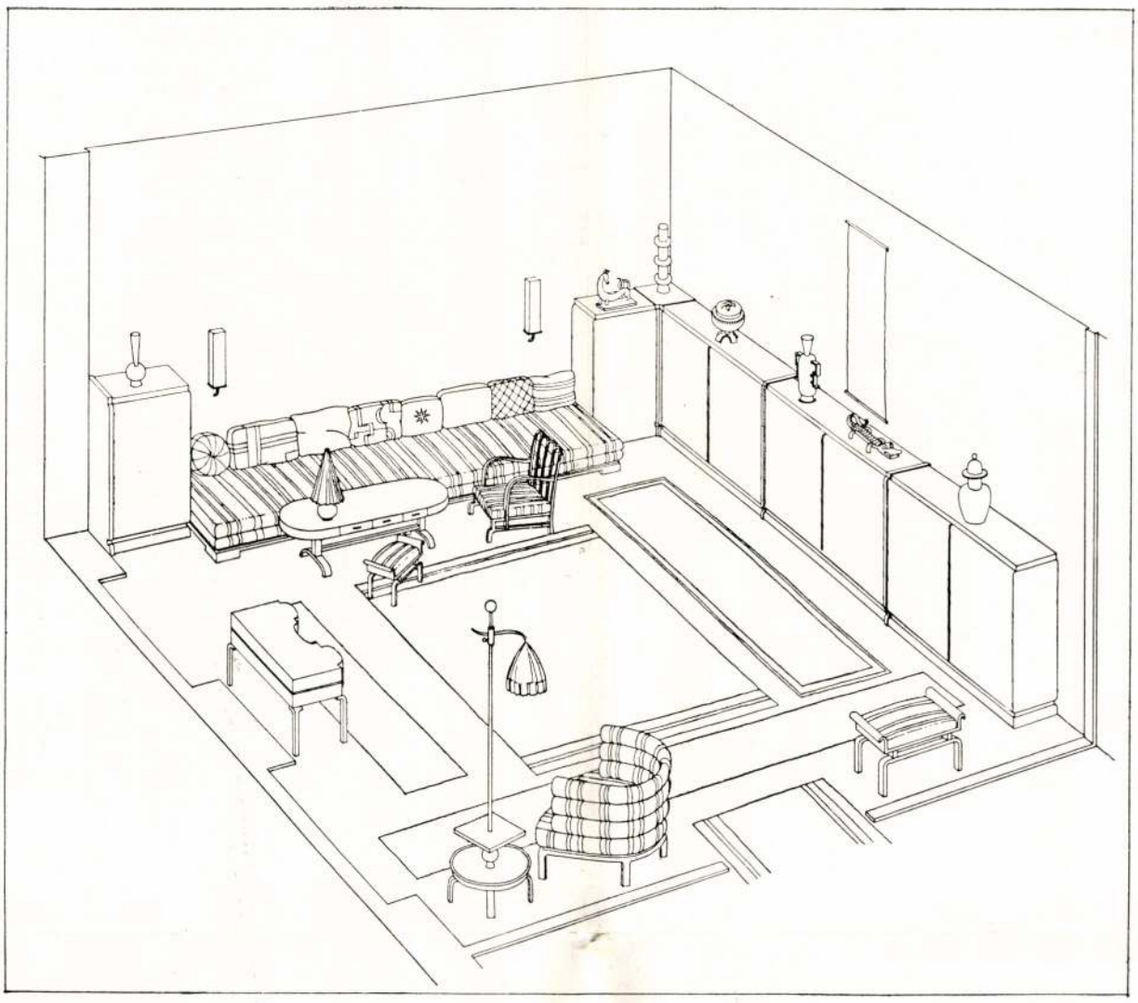

Lakó-hálószoba Terv.: Kozma Lajos

MIBE KERÜL MA EGY KÉTSZOBÁS LAKÁS BERENDEZÉSE?

(A zárójelbe tett számok megfelelnek a túloldali alaprajznak.)

Előszoba: Kis kommód tükörrel, vörösre lakkozva (1), két ülőke vörösre lakkozva, gyékényfonással (2), kétajtós puhafaszekrény vörösre lakkozva (3), két fogas (4), mennyezetlámpa, tejüveggömb, 30 cm átmérővel (5). Előszoba ára 400.— pengő.

Konyha: Kétajtós fehérre lakkozott szekrény (6), az ablak alatti szekrény bádoglappal (7), ülőke falappal (8), lelógó tejüveggömb (9). Konyha ára 300.— pengő.

Nappali szoba: Égerfa politúrozva: pamlag, indantren pamutripsszel bevonva (10), egy kihúzható ebédlőasztal (11), hat szék, bevonva, mint a pamlag (12), tálaló, három ajtóval, rajta kis vitrin (13), szekreter könyvespolc (14), rádiószekrény (15), mennyezetlámpa csiszolt és matt üvegkorong, három égővel (16), virágtartó vasból (17). Nappali szoba ára összesen 1600.— pengő.

Lakó-hálószoba: Jávorfa politúrozva, szövet indantren pamutripszből: két pamlag (18), 4 m hosszú és 1.30 m magas szekrénysor a női ruhák és összes fehérneműk részére. (A kettős pamlag mellett lévő két keskeny szekrény ajtaja nyitva — éjjel pótolja az ágyfejet) (19). Kis ovális asztal (20), három karosszék (21), női íróasztal, egyúttal fésülködőasztal (22), kárpitozott karosszék (23), állólámpa asztalkával (24), üvegkorong-lámpa a mennyezeten (25), két üveg falikar (26), összesen a lakó-hálószoba ára 2000.— pengő.

Szőnyeg és függöny: 20 m² torontáli modern szőnyeg 640.— P, három ablakra (indantren grenadinból) függöny 260.— P. A kétszobás lakás tehát összes berendezési tárgyaival 5200 pengő. Olcsóbban lehet a lakást előállítani, ha a keményfabútorok helyett lakkozott puhafabútorokat veszünk.

Tér és Forma
1930. 1. 7.

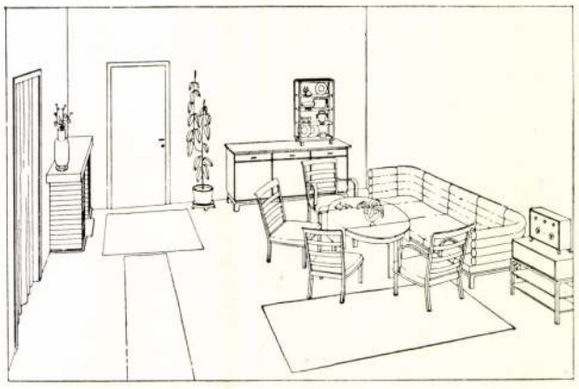

Kétszobás garconlakás alaprajza és lakó-ebédlője

Terv.: Kozma Lajos, Budapest

Ez a kétszobás lakás egyik budapesti bérház többi 3—4 szobás lakásai közé van ékelve egy régebbi házban. A lakószobák elég nagyok (5.50×5.00) és jó formájuak, az egyes helyiségek között a közlekedés megfelelő, amit egészen kis átalakításokkal el lehetett érni. A két szobát egy vörös téglából épített kandalló fűti, melyben egy Swoboda-féle kisméretű, cca 220 m³ fűtőképességű kályha van úgy elhelyezve, hogy a lakóebédlőből fűthető, de két légráccsal a lakóháló cirkuláló levegőjét is melegiti. Természetesen csak olyan gyermektelen házaspár igényeit elégíti ki ez a lakás, akik nem otthon főznek és személyzetet nem tartanak, ahol nemcsak a férfi, hanem az asszony is alkalmazásban van, illetve kenyérkereső. A két lakószoba közötti nagy ajtónyílás tetszés szerint egyesíti a két helyiséget vagy elválasztja, ahogy éppen szükség van rá. Az ebédlőnappali tipikus lakószoba, melyről lapunkban pár oldallal elébb Háy Gyula érdekesen nyilatkozik. A lakó-háló szobának új megoldási módja: a két fekvő pamlagnak egymás végébe állításával, a szekrénynek egy sorba való olvasztásával, mely a szobának nagyvonalúságot kölcsönöz anélkül, hogy az alacsonyan (1.30 m) tartott szekrényekkel raktárszerű volna, igen nyugodt és kellemes térhatást produkál.

Ha a férfi és nő otthon is zavartalanul akarnak dolgozni, a lakóebédlő szekreterje (14) a férfinek, a hálólakószoba asztala (20), vagy kis íróasztalszerű toalettje (22) a nőnek nyujt alkalmas munkahelyet. Németországban ma már kitünő alaprajzú bérházak épülnek csupa garconlakásokkal, amelyek éppen a háztartást nem vivő házaspárok igényei szerint készülnek, sok beépített szekrénnyel, kevés bútorral, megkönnyítve a kis lakásnak cseléd nélküli tisztántartását, ami ma sok asszonyt egész életére kiható improduktív foglalkozásra ítél.

K. L.

Az alaprajzon az egyes berendezési tárgyakat jelentő számok magyarázata az előbbi oldalon olvasható

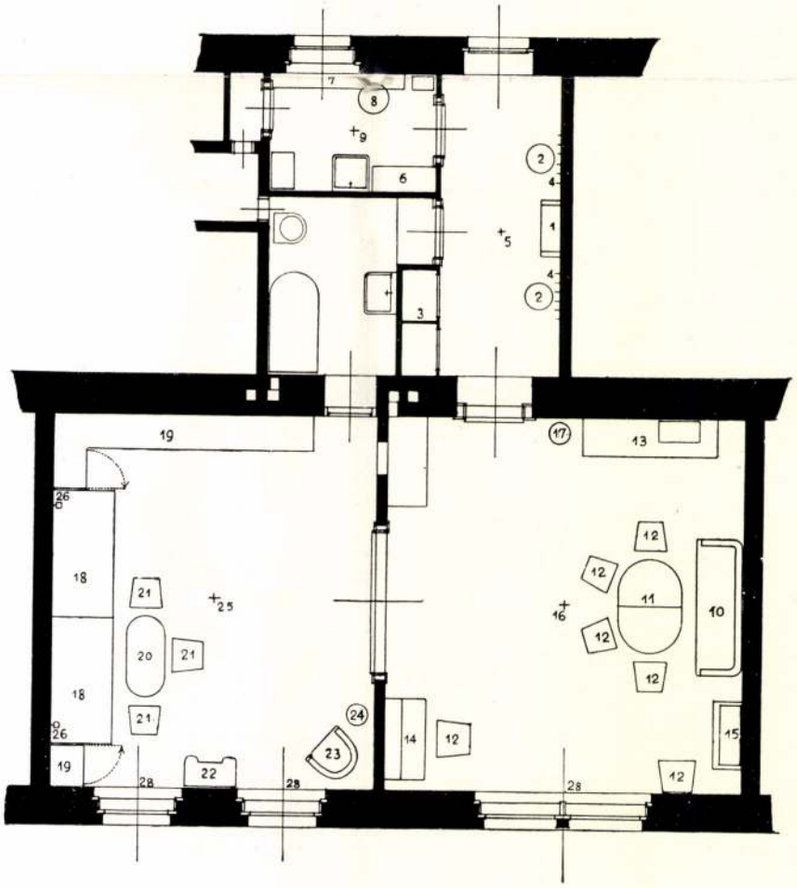

Lakó-háló

Lakó-ebédlő

Vígszínház-kávéház
Budapesten
Tervezte:
Kozma Lajos

Kivitelezte: Kirschner József építőmester

Egy újjászületett kávéházról

Tervezte: Kozma Lajos

Az új építészetért folyó harc során úgyszólván szünet nélkül hangoztatott argumentumunk volt, hogy minden kornak megvan a maga jellegzetes művészi, építészeti formája, — régebben stílusnak nevezték! — amely forma nem örökéletű, hanem a korral együtt születik és múlik el, mert a kor életfelfogásának tükre, hiszen abból született. A multnak nosztalgikus szerelmesei, elmult felfogásnak Don Quichottei érvelésünkkel szemben azt állították, hogy: „Ami egyszer szép volt, az szép is marad! Rafael alkotásai nemcsak a XV. században voltak szépek — ma is azok!" Azonban ebben az érvelésben logikai hiba van, amelyet ma már igen tisztán látunk! A legnagyobbak alkotásai nem stiláris mivoltukban élnek, hanem élők ma is, mert a maguk izzó, nagyszerű életét tudták műveikbe beleönteni. Ez az ő életük teszi műveiket megragadókká!

Persze ilyen elvontabb művészettörténeti, művészettudományi felfogással nehéz operálni, mivel módszertani alapjaik nem mentek át a köztudatba. Sokkal helyesebb a mindennapi életet szolgáló, elindulásukban kisebb igényű művészi munkákkal bizonyítani, olyan jelenségekre rámutatni, amelyek mindenkinek kezeügyében fekszenek, mindenkinek élményét jelentik. Erre ad, úgy látszik, alkalmat a Vígszínház-kávéház átépítése.

Az idősebbek még emlékezni fognak a Vígszínház-kávéház egyszeri fénykorára, amikor az tükrös, aranycirádás, stukkós fényben ragyogott és „pompájával" elkápráztatta az odatódulókat. A millenáris kiállítás évei voltak ezek. Világvárosi keretnek érezték ezt a keretet s annak életpezsdítő hatását frissen élvezték. Azóta azonban egy emberöltő tellett el. Nemcsakhogy a tükrök megvakultak, a stukkók beporosodtak, az aranyozás elkopott, a bíborplüspárnázásokat elpusztították a molyok... de az emberek és életmódjuk is megváltozott. Másképpen kezdték látni a világot, az életet — az apák idejének pompája elvesztette belső fényét is! Az egykor tetsző ragyogás, a tükrök és aranyozások sziporkázása nemcsakhogy nem tűnt már szépnek, hanem kezdett már idegesíteni is. Akkor régen néhány pislákoló gázlámpa égett az utcán, amely éjjel sötét volt és csendjét is csak a konflisok enyhe dübörgése verte fel. Ma más az éjszakai utca: fényreklámok, autók

Tér és Forma
1934. 10. sz.

Das neu eingerichtete Caffé Lustspielhaus in Budapest
Arch. Ludwig Kozma

fényszórói, nikkeleinek ragyogása, kürtök szólamai, fényesre világított autobuszok surranása, dübörgése tölti meg az éjjelt is. E világ után a kávéházban mást akarunk. Akkor szorosra fűzött, — botot nyelt! — negédes mosolyú hölgyek, keményinges, magasragombolt kabátos, cilinderes urak feszengtek a kávéházban — hacsak nem vonultak a legendás szeparék homályába, pikáns diszkréciójába! — Ma könnyedruhájú, tarkaruhájú, hozzásznezett arcú, bodorfürtös hajú, vígan felkacagó leányok és asszonyok, puha, színes ingű, barnára sült és kisportolt fiúk, férfiak jönnek oda. S ezeknek természetszerűleg mások az igényeik! S ezért a régimódi kávéházak elnéptelenednek, elöregednek. A fiatalok, az új vendéggeneráció inkább oda megy, ahol ilyen, a maga ízlésének megfelelő környezetet talál — s maradnak azok, akik a régi helyen töltötték el életük kávéházi óráit, akik nem akarnak új környezetet, akik nem akarnak más helyet keresni maguknak. S bizonyos, hogy ezt megérzi a finomabb szimatú kávéházi vezető is. Nemcsak a napi kasszán, hanem kávéháza fiziognómiáján is. Üzeme elveszti azt az életet, azt a lüktetést, amelyért dolgozik, amelyen kereshet!

Így történhetett a Vígszínház-kávéház eleven szellemi vezetőivel is. Átlátták annak szükségét, hogy kávéházuknak mai formát adjanak, nem azért, mert a mai művészetért lelkesednek, mert az új építészetben gyönyörűségük telik! — hanem mert kezüket az eleven élet ütőerén tartották s igen jól tudták, hogy ha elvesztik az eleven élettel való kontaktust, akkor veszve vannak, akkor üzemük a lassú, de biztos halál felé halad. S ekkor fordultak szerencsés kézzel Kozma Lajoshoz, hogy a Vígszínház-kávéházból, a régi millenáris kávéházból csináljon egy a mai életre szabottat. S nem zárkózhatni el attól a benyomástól, hogy Kozma Lajos igen sikeresen oldotta meg ezt a feladatot. A művész szemével látja a mai életet, amelyben benne él, amelynek rezdüléseit érzi. Életvíziója egyik felvonásának hátterét alakította ki a Vígszínház-kávéházban. A megszínesedett élethez, a formáiban könnyedebbé vált élethez tarka, könnyedebb, derűs termeket tervezett. Az anyagok lehetőségeinek nagy ismeretével valami egészen újat formált a régiből. Az első pillantásra a belépőt a színesség kapja meg, a színesség, melyet Kozma nem a falakra felhordott díszítményekkel, figurákkal vagy virágornamentumokkal ér el, hanem a falaknak gazdag és mélyszínű, nemes anyagokkal való borításával, nevezetesen a ragyogó színes üvegekkel és meleg, mélyszínű szövetbevonásokkal. S a színt nem a régi — ha tetszik „architektonikus" elrendezésével, szimmetriával, pillérek és mezők tagolásával éri el, hanem ellenkezőleg az egyes felületeknek szabad organizálásával. Azok ugyanis nincsenek merev egymásravonatkoztatásban al-

Az újjáépített Vígszínház-kávéház
Tervezte: Kozma Lajos

kalmazva, hanem ellenkezőleg egészen szabadon — viszont az egész együttes mégis összefüggő egészet képez. Az együttes tele van kontrasztokkal és megkapó meglepetési effektusokkal: a bejárati fal üde, könnyed színe — s hátul egy fülkeszerű átjárat, mely messziről egy keramiai falburkolat sárgáját ragyogtatja fel, —

A kávéházat kiegészíti a pincebeli Víg Söröző! Az adott boltozatok szabták meg a formát. Fehér, erős texturás festés meleggé teszi a hatást, derűt hoznak oda nemcsak a Gádor-féle kerámiák és a Pekáry jókedvű kis figurái, meg az ülőpadok meleg behúzatai. Roppant szerencsés a nappali világításnak olyan elrendezése a fülkékben nagy homályos üveglapok mögött, amely elveszi a pincehelyiség jelleget.

Végül dícsérőleg kell reámutatni Kozma Lajos iniciativájára és a tulajdonosok megértésére, amellyel nem elégedtek meg a kávéház egészének kiképzésével, hanem azonfelül az összes felszerelési tárgyakat is az új környezethez megfelelően újították meg: egészen az étlapok művészi grafikájáig, amelynek terveit Kozma Zsuzsa készítette.

Dr. Bierbauer Virgil.

hogy mikor odaérünk, magunkat egy mély kék üvegfelülettel találjuk szembe, amelyen egy hatalmas kerek tükör ezüstje ragyog.

Az élet ismeretéből ered a termek differenciálása is: a földszinti terem bulvárd ízű nagyvonalúságával szemben a félemeleti intimebb, letompított hatású s abba csak a két oszlop mozaikburkolata hoz erősebb színeffektust.

Rendkívül ügyes az alaprajzi megoldás, melyből csak egyet emelünk ki: azt a kis folyosót, amelyről egy hatalmas ablakon át lelátni az üzem központjába, a mintaszerű konyhába! A vendég úgyszólván kénytelen meggyőződni arról, hogy menynyire gondozzák itt a testi jólétét!

Az újjáépített Vígszínház-kávéház
Tervezte: Kozma Lajos

Az újjáépített Vígszínház-kávéház

Tervezte: Kozma Lajos

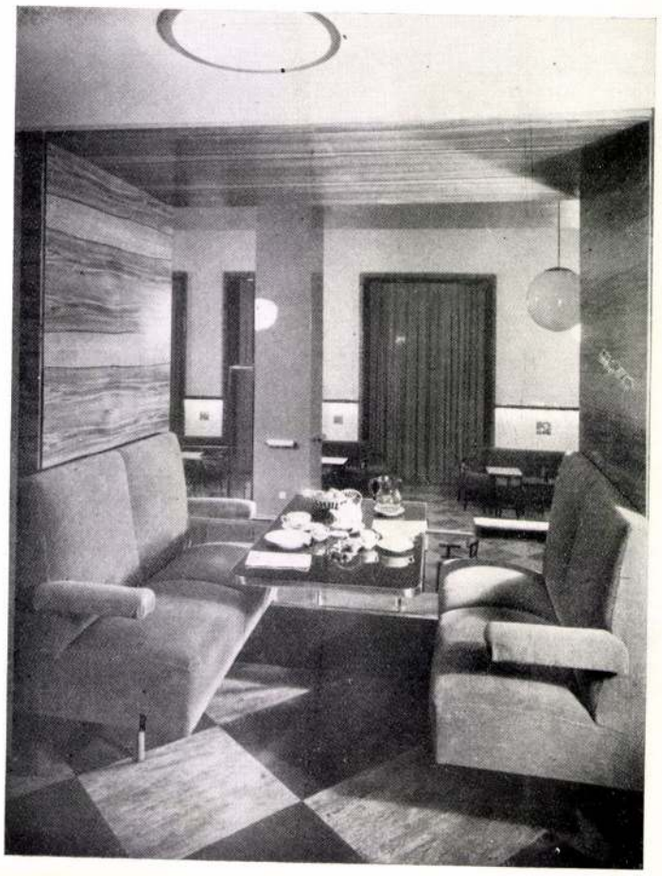

Az újjáépített Vígszínház-kávéház Tervezte: Kozma Lajos

Sokrates az új építészet védelmében...

A magyar kultúra száz év előtt erősen át volt itatva a klasszikus görög-római kultúrával. Minden művelt ember olvasott, sőt nem egyszer beszélt latinul meg görögül. A francia forradalom dalát, az „Allons enfants de la patrie"-t a Martinovics-féle mozgalom egyik tagja nem magyarra, hanem latinra fordította, a Contrat social ugyancsak latin fordításban került a magyar nemesség kezeibe. Azóta megváltozott a világ — latin és görög helyett ma fontosabb, műveltségünkhöz közelebbfekvő dolgokat kell megtanulnunk. A latin és görög auktorok mind távolabb kerülnek tőlünk s úgyszólván csak véletleneknek köszönhetjük, ha néha-néha kiderül, hogy a görög világ nagy, örök emberi gondolkodói nem egy kérdésben ugyanazt a felfogást vallották, amely a magunké — s egyenesen ellentétben van azokkal az elvekkel, amelyeket azok hangoztatnak, akik a humanisztikus világra állandóan nagy és hangzatos szavakban hivatkoznak, hogy minket, mai gondolkodásúakat, megszégyenítsenek.

Ilyen véletlen adta felfedezés volt számomra egy kis sokratesi dialógus-töredék, amelyet Xenofanes jegyzett fel Emlékezései című bájos írásában. A legmegdöbbentőbb olvasmány ez a néhány sor, amelyből kitűnik, hogy amikor az igazság egyik legbátrabb földi harcosa az építészetről beszélt, nem az európai művészeti akadémiák szemével látott, nem a triglifákra és metopákra, nem modulusokra és kannelurákra gondolt, hanem gondolt a célszerű és kellemes, szép és egészséges házra s nem mondott mást, mint amit ma Le Corbusier és Gropius mondanának! Szeretném, hogyha mások számára is élménnyé lehetne ez a kis dialógus s ezért örömömre szolgálna, hogy ha a Tér és Forma olvasóinak odanyujthatnám ezeket a sorokat — talán akad itt egyszer egy kis hely a görög kultúra örök és múlhatatlan világosságának is! Íme a dialógusnak ez a része, amely megtalálható a Memorabiliák III. könyve 8. fejezetében:

Aristippos: Ismersz-e szép dolgokat?

Sokrates: De mennyire. Bizony sok szép dolgot láttam.

A.: És ami szép, az mind hasonló egymáshoz?

S.: Távolról sem. Az egyes szép dolgok nagyon is különbözők lehetnek.

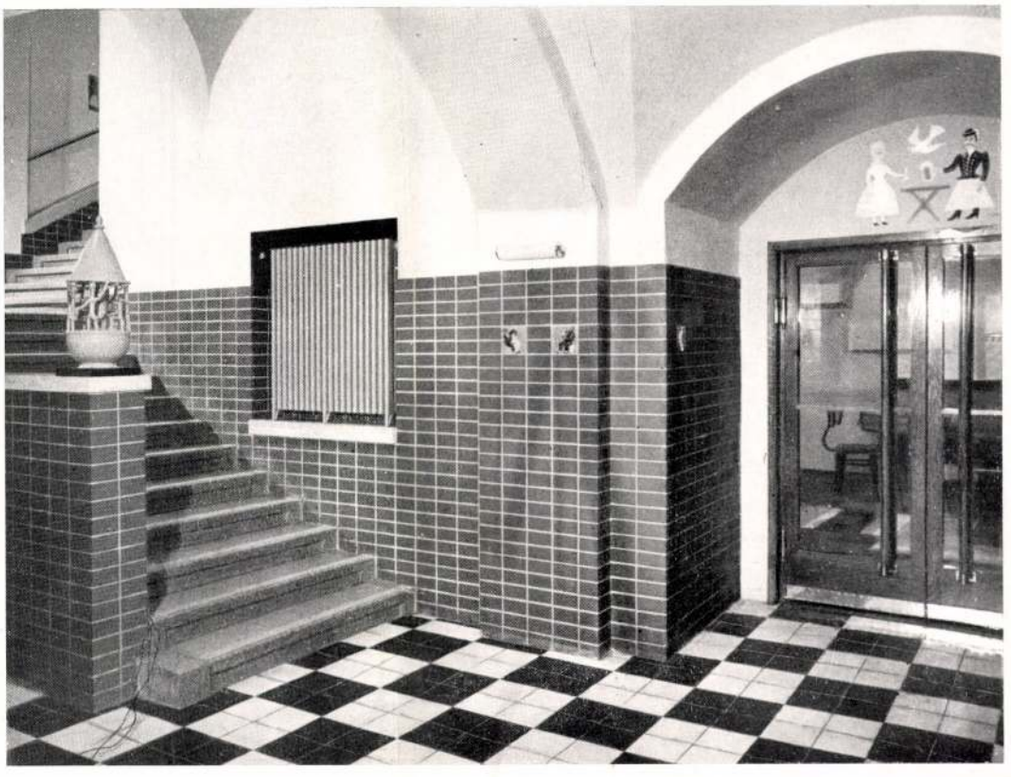

A.: De mondjad, hogy lehet az szép, ami a másik szép dologtól különbözik.

S.: Miért ne. Hát nem más egy szép harcos, mint egy szép versenyfutó? Szép a paizs, mert formájánál fogva jól megvéd — és szép a hosszú lándzsa, mert arra teremtetett, hogy gyorsan erősen meghajítsuk.

A.: Úgy válaszolsz, mintha azt kérdeztem volna tőled, ismersz-e valami jót.

S.: Te meg úgy válaszolsz, barátom, mintha azt vélnéd, hogy a szép más mint a jó, az alkalmas, a célszerű. Mondd, hát nem tudod, hogy ami valamire igazán alkalmas, az egyúttal szép is? Ha valakiről azt állítjuk, hogy valamilyen szempontból jó, akkor bátran azt is mondkatjuk, hogy ugyanezen szempontból nézve szép is. Ha az emberek testét szépnek és alkalmasnak tartjuk, akkor egyazon szempontból nézve ítéltünk. És mindazokat a dolgokat, amelyeket az emberek használnak, a rendeltetésük szempontjából ítélünk jónak és szépnek.

A.: Tehát akkor a szemétgyüjtő kosár is lehet szép?

S.: Istenemre mondom, igazat mondottál.

A.: Tehát azt akarod állítani, hogy egy dolog szép is és csúnya is lehet.

S.: Bizony így van: ugyanaz a dolog szép is és csúf is lehet. Nem úgy van-e, hogy ami jó az éhségünk csillapítására, alkalmatlan lehet a láz csillapítására. Mindennapi dolog az, hogy ami szép a futón, csúnya lesz a harcoson — avagy fordítva. Egyszóval

Részletek a Víg Söröző̈ből Tervezte: Kozma Lajos
Das Kellerlokal des Caffé Lustspielhaus in Budapest

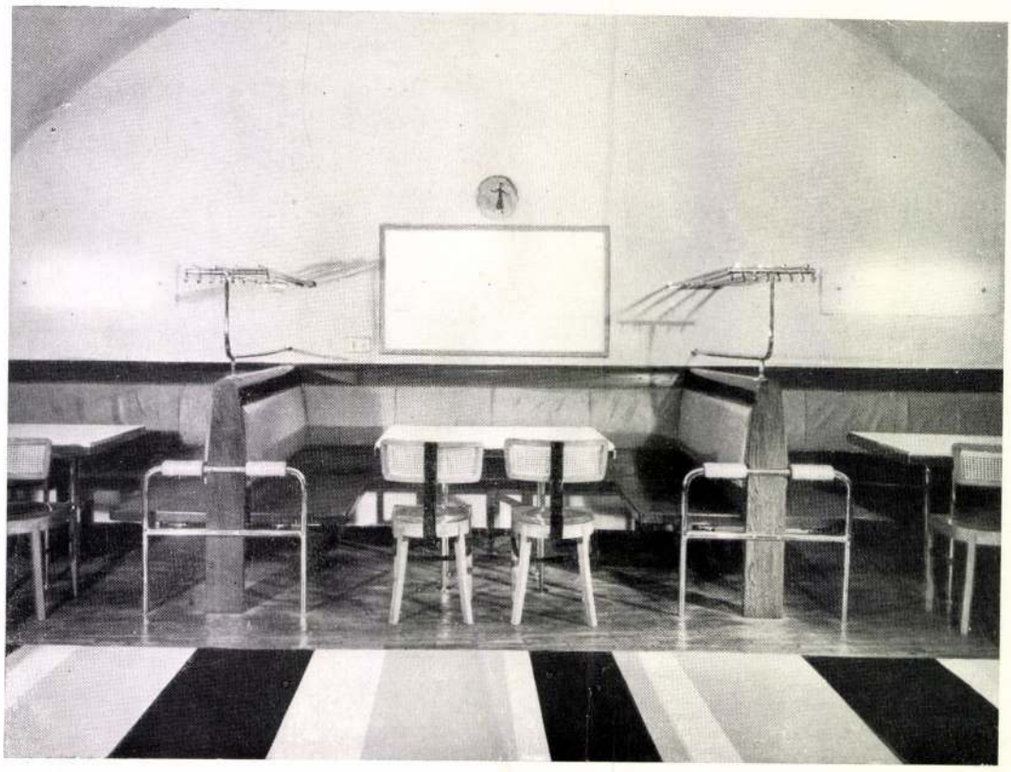

Fémbútorokat kivitelezte: Reinitz Béla

minden dolog szép és jó arra, amire a rendeltetett — és minden dolog csúf és rossz ott, ahol alkalmatlan. Meg fogod ezt érteni, ha az építésről beszélünk! A házon a szépség és alkalmasság, tehát a jóság azonosak. Hogyha tehát egy házat akarok építeni, azt úgy kell tenni, hogy az abban tartózkodás kellemes, tehát a ház szép és ugyanakkor alkalmas, tehát jó legyen. Nem kellemes-e az a ház, amely télen meleg és nyáron hűvös? Nem igaz-e, hogy azokba a házakba, melyek délre néznek, télen mélyen besüt a nap a tornácra, nyáron pedig, mikor meredeken süt a nap, árnyékot vet oda. Ha tehát mindez igaz, akkor a házat dél felé magasabbra kell építeni, hogy a téli napsugarakat ki ne zárjuk és alacsonyabbra észak felé, hogy a hideg szelek ne verjék.

Így hát legkellemesebb és legszebb lesz az a ház, amelyben minden évszakban a legmegfelelőbb védelmet találjuk, amely legjobban védi meg sokféle holminkat. Festmények és díszítmények inkább csökkentik, mint növelik a ház adta örömöket...

Úgy hiszem, hogy a Tér és Forma olvasói is nagy meglepetéssel fogják e sorokat fogadni! Hiszen ezideig azt hallottuk, hogy az új, a célszerű, a napot kereső építészet barbárság, a klasszikusnak ellentéte, a szépnek megtagadása vagy legalább is elhanyagolása. Így mondják a görög mult mai tisztelői, akik tudományukat az utókor, az igen késői utókor hatalmas fóliánsaiból merítették. Sokrates másképpen látta a kérdést — úgy mint a mai építészet művelői... —eril.

Részletek a Víg Söröző̈ből

Összes fényképek: Seidner foto

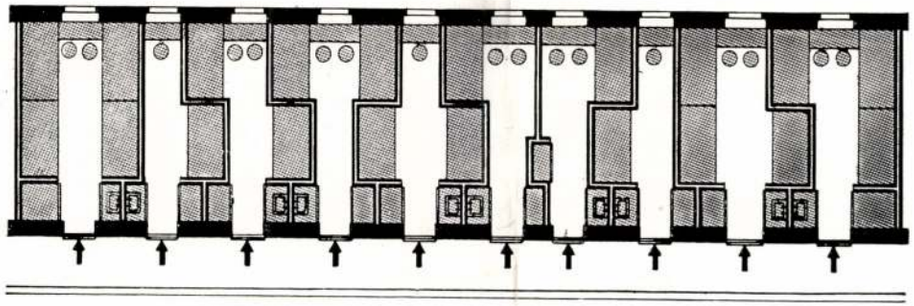

A HOTEL-SZOBA ALAPRAJZA

Kevés dolog mutatja annyira az idők változását, mint a hotelszoba. A régebbi polgári szálloda-szoba legtöbbször sivár cella volt, ahol éjjelre megbújt a vándor, a téreértett intimitás e bútorokkal zsúfolt kvártélyain, ahol egy talmi-otthon plüs fotőjei, falra akasztott mű-gobelinek álromantikája vegyült az első rézágyak furcsa józanságával, a dúsan cifrázott, aranyozott keretű tükrök, magas palota-ajtókkal és keskeny ablakokkal. Ritka volt a fürdőszobás szoba és bár e tényben a legnagyobb luxust látta az utas és a fogadós is, de használata aligha történt teljes bizalommal.

A korszerű, minden ízében jól felszerelt szálloda a háború utáni nagy technikai forradalom szülötte. És bár a háború előtt is voltak már jobb polgári szállodák, de az organizáció mai értelemben vett teljességére Amerika adta meg a példát, a maga mammutszállóival, ahol a kényelmesen, de racionálisan megépített szobákkal együtt igazi modern mellékhelyiségek épültek, a mai technika minden bravúrjával.

A nagyiparnak az építkezésben való első szereplése apró felszerelésekkel kezdődött

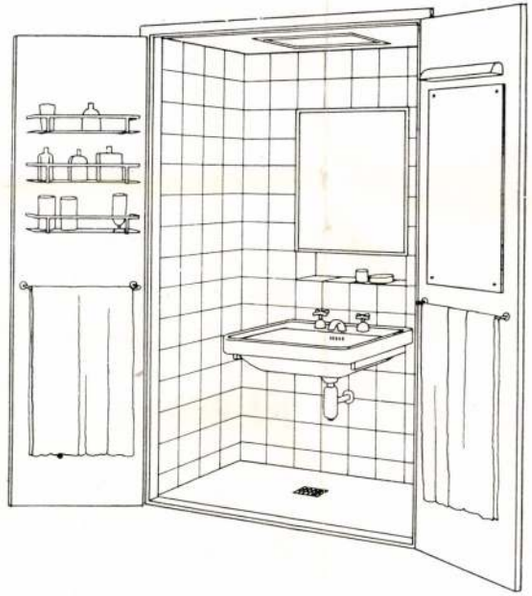

Szekrénybe beépített mosdó, belül kicsempézve, mosdó fölött tükör, mint pipere-szekrény ajtaja, alatta fülkével, menyezet besüllyesztett világítótesttel, ajtókon törülközőtartó, tükör-világítás és pipere-polc, ajtók belül mázolva és lakkozva.
Lavabo encastré dans un placard. Revêtement en carrélages de faïence. Éclairage indirecte, porte-serviette, étagère pour les objets de toilette.

és folytatódott a magasépítés hatalmas szerkezeteivel, acélvázzal, a szigetelő-anyagok, új födémek, padló- és falburkolóanyagok, újfajta ajtók és ablakok beiktatásával. Amit az óceánjárótól, vasúttól, amerikai toronyhotelek berendezésétől tanultunk: a nem túlméretezett alaprajzi elrendezés helyes berendezése és a személytelenségnek, az előkelőségig való fokozása. A szálloda-szoba értelmét is újra kellett szövegeznünk, amikor lemondtunk arról, hogy az otthon hamis utánzata legyen. A személytelenségnek a vállalásában éreztük a hangsúlyt, mert a technikai felszerelések bárminő gazdagsága is csak másodrendű szerepet játszhatik a fejlődésben. Az igazi tanítás, az amerikai föld tanítása volt, a típussá érlelt polgári élet leckéje, megteremtvén a tipizált lakás neutralitását. Korunk e demokratikus nivelláló hulláma, az ő típust-képző erejével, hozzánk már a háború előtt is elérkezett ugyan, de igazi megértésben csak a huszas évek építkezése tudta a lakást az új embertípushoz hozzáidomítani.

A régi szálloda-szobának az volt a legfőbb hibája, hogy mindenáron az otthont akarta utánozni és amikor e lehetetlen fel-

adatra vállalkozott, ezt a hitet akarta a vándorban is felkelteni, aki több-kevesebb idegenkedéssel mustrálva e talmi környezetet, a „saját-ágy" otthonhagyott álmát kereste. A mai ember új otthonának szűkszavúbb, talán józanságban megértőbb, de feltétlenül magasabb nivójú és egyszerűbb nyelve kellett ahhoz, hogy az új szálloda-szoba típusa megszülethessék.

A háború utáni technikai-korszak nagyszabású lakásépítő tevékenysége a kontinensen is megteremtette a racionális kis-lakás új típusát és ennek az életszerszámnak gazdasági, technikai, szociális és formai újjászületésével a szállodaépítésben eddig nem sejtett forradalmat idézett elő. Nem kevesebbet jelentett ebben az újjászületésben természetesen az idegenforgalmi tevékenység sem, mely a lefoglalt szobák évi átlagának emelkedésével olcsóbbá tudta tenni a szoba-árakat ugyanakkor, amikor az igények emelkedése viszont az elavult hotelek modernizálását vitte keresztül. Az utazás a gyors közlekedő-eszközök segítségével, még a legnagyobb kényelem és luxus mellett is, kevesebbe került, mint régen. Ez a tény mozgatta meg a polgári osztály nagy tömegeit egy új népvándorlásra és ez a nagy népvándorlás az utazásnak ma már más higiéniáját és más fiziológiáját fejlesztette ki. Az idegenforgalmon főleg azelőtt Itália és Svájc osztoztak meg. Ma a közlekedési eszközök gyorsasága és olcsósága a kevésbé nagyszerű természeti szépségű és a kisebb igényű műemlékekkel rendelkező országokba is elhozta az idegeneket, akiket a vándorkedven túl nem utolsósorban a valutáris viszonyok és az idegen nép etnográfiai érdekessége mozgatott meg. A sport is megtette a magáét, hegyi hotelek, strand-szállók, nyári üdülők és túrista-szállodák szerteszórva, a nyári és téli sport számára, az új szálloda-építés mindmegannyi

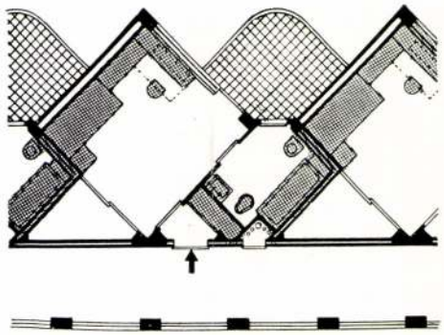

Szanatórium-hotel délkeleti terraszokkal, ágy kitolására alkalmasan, terraszok szomszédtól belátás ellen védve, direkt szellőztethető fürdőszobával, szobából nyíló nagy járható garderobbal, kis előtérrel. (Lakófelület = 26.00 m², szoba alapterület = 16.00 m².)

Hôtel-Sanatorium. Terrasses orientées au Sud-Est. Les terrasses sont protégées, permettant ainsi un bain-de-soleil sans être gené par les voisins. Salle-de-bains avec aération naturelle, vestiaire accessible de la chambre, petite entrée. (Surface habitable 26.00 m², surface de la chambre 16.00 m².)

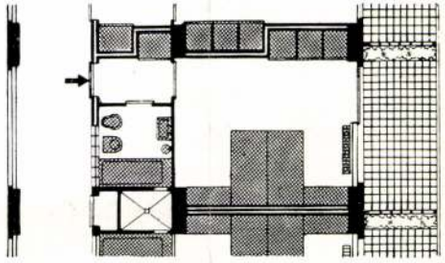

Terraszos strandhotel szoba két ággyal, kvadratikus szobával, beépített szekrényekkel, fürdőszobák légudvarból szellőzve és keskeny luxfer-ablakkal a folyosóról világítva. (Lakófelület = 27.5 m², szoba = 21.00 m².)

Hôtel de plage. Chambre à deux lits avec terrasse. La chambre est installée avec placards. Salle-de-bains prend l'air par une courette et prend lumière par des petites fenêtres luxfer donnant sur le couloir. (Surface habitable 27.5 m², surface de la chambre 21.00 m².)

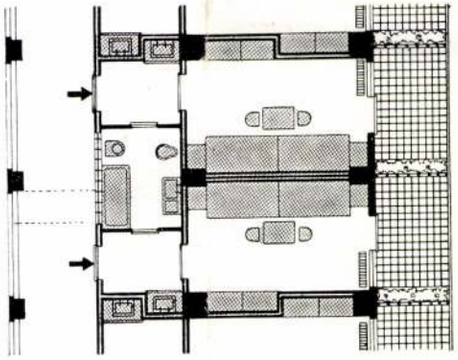

Terraszos strandhotel szoba, két szoba között épített kombinálható fürdőszobával (vagy egyikhez csatolva a túloldalon hangzáró dupla ajtóval, vagy mindkét szoba bérelése esetén közösen használható, de mindkét esetben még két külön mosdóval.) (Lakófelület = 25.00 m², szoba = 16.00 m².)

Hôtel de plage. Chambre avec terrasse. Salle-de-bains entre deux chambres. Possibilité d'usage différent. En cas de location d'une chambre, la salle-de-bains est isolée du voisin par une double porte insonore. En cas de location des deux chambres la salle-de-bains est ouverte à tous les leux côtés. En tous cas lavabos sont installés dans l'entrée. (Surface habitable 25.00 m², surface de la chambre 16.00 m².)

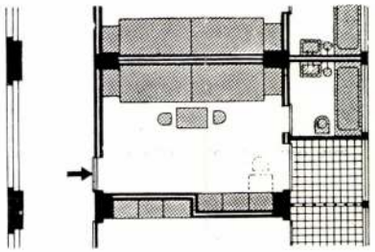

Kis terraszú, keskeny fesztávolra ökonomikusan konstruált alaprajz, szoba mint előbb, fürdőszoba szabadból szellőztethető és világítható. Bár előtér hiányzik, de megfelelően szigetelt dupla ajtóval. (Lakófelület = 22.00 m², szoba = 18.00 m².)

Variation simplifiée de la déscription précédente. Plan rationalisé. Dimensions économiques. La salle-de-bains prend l'air et lumière par dehors. Sans entrée, mais la porte double est isolée contre bruit. (Surface habitable 22.00 m², surface de la chambre 18.00 m².)

típusaivá lettek. Ezek az új szállodák nem ritkán a civilizációtól messzefekvő vad vidéken igen nagy kényelemmel kompenzálták a városoktól való nagy távolságot akkor, amikor kávéházzal, étteremmel, bárral, uszodával, garázzsal, torna- és játszótermekkel, mosódával és vágóhíddal, póstával és kozmetikai intézettel adtak egy civilizált kontrasztot a szép de vad vidéknek. (Mintha egy óceánjáró gazdagon felszerelt új világot hirdető Noé-bárkája rekedt volna itt a gleccserek világában.) A megindult új népvándorlás tudott és akart a pénzéért cserébe élni, látni, tanulni és az új utazásivágy teremtette meg a szállodáknak azt a sokféle típusát, mely a menedékház, hospice, szanatórium, diákotthon, garszonlakás és vikendháznak a szállodával való különböző kereszteződéséből keletkezett.

A szállodaszoba részletes leírása helyett célszerű végigolvasni az itt közölt alaprajzokat, amik a külföldi megépített példákon kívül a szerző mondanivalóinak diagrammá érlelt tipizált lejegyzései. Egyszerű hotelszobák mellett a luxushotel szobái, a garszonhotelek mellett üdülő, strandhotel, a szanatórium mellett, sportszálló, turista-menház, az óceánjáró-kabin mellett hálókocsi, léghajóutasfülke. Ez a nagy differenciálódás és gazdagság: a mai utazási kedv bizonyítéka, fényesen rácáfol a közvéleményben már megkövesedett ama hitre, hogy a rossz gazdasági viszonyok között az emberek máris elfelejtenek szépen élni! Lehet, hogy éppen a rossz gazdasági viszonyok és a politikai helyzet állandó ideiglenessége hozta magával, de az emberek a mult generáció vagyongyűjtési leckéjét nem mindenben respektálva, igen is akarnak utazni, látni és a kenyérkereseti gondból kissé kikapcsolódni!

A technikai fejlődés alig félszázados útja nagyobb értékeket mutat fel e téren is, mint

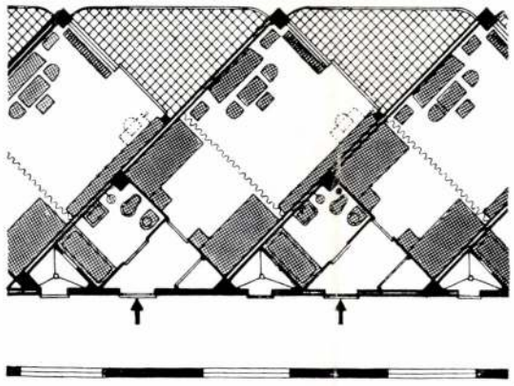

Gyógyszálló vagy strandhotel, terraszok délkeletre orientálva, heverők felállítására alkalmasan, belátásmentesen elhelyezve. Szoba két részből: hálófülke és nappali, tágas méretezés. (Terrasz nélküli lakófelület = 31.00 m², szobaterület = 24.00 m².)

Hôtel de bains ou hôtel de plage. Terrasse orientées au Sud-Est, pour recevoir des chaises-longues, protegées de regards indiscrets. La chambre contient une cabine à coucher et un living-room de dimensions suffisantes. (Surface habitable sans terrasse 31.00 m², surface de la chambre 24.00 m².)

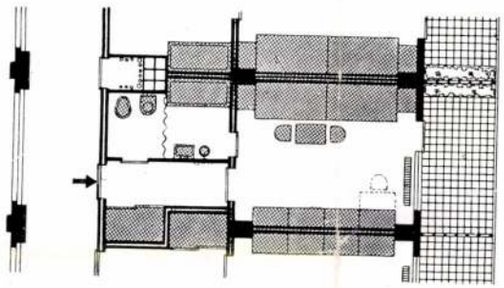

Ugyanaz a feladat mint előbb, de kisebb szobával, terrasz területe ugyanaz, fürdőszoba két részre osztható, előtér beépített garderobe-szekrénnyel, szobában szekrénnyel kombinált kommódok. (Lakófelület = 31.00 m², szoba-terület = 20.00 m².)

Variation du même problême: la chambre est plus petite, la terrasse est de la même grandeur. Salle-de-bains divisible en deux parties, chambre et entrée installée avec placards et armoires encastrées. (Surface habitable 31.00 m², surface de la shambre 20.00 m².)

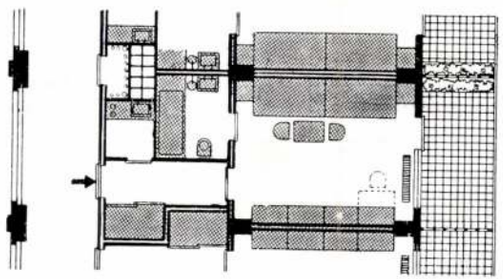

Ugyanaz mint előbb, de garszon-hotelszerűen építve, szoba mint előbb, teakonyha az előszobából, szellőző-aknák és mászható csőakna. (Lakófelület = 31.00 m², szoba-terület = 20.00 m².)

Chambre garçonnnière d'une maison-meublée. Chambre analogue à la description précédente. Petite cuisine s'ouvrant de l'entrée. Conduits de ventilation et conduits d'installation. (Surface habitable 31.00 m², surface de la chambre 20.00 m².)

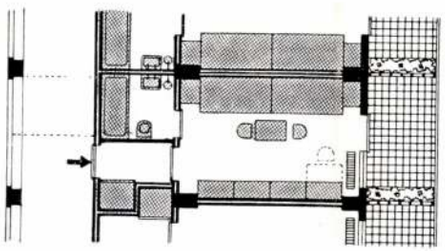

Ugyanaz mint fönt, de egyszerűsítve, szoba keskenyebb (4.00 m helyett 3.30 m), fürdők a folyosó fölött átszellőztetve. (Lakófelület = 23.5 m², szoba-terület = 16.5 m².)

Variation du problême précédent, mais simplifiée. Chambre plus petite (3.30 m au lieu de 4.00 m). Salle-de-bains est ventilée par un conduit au-dessus du couloir. (Surface habitable 23.5 m², surface de la chambre 16.5 m².)

Sporthotel-szoba két ággyal, beépített szekrényekkel, előtérben elkülönítve elhelyezett zuhany-káddal és mosdóval, tágas terrasszal. (Lakófelület = 19.00 m², szoba = 16.00 m².) Szemben a leegyszerűsített megoldás, csupán beépített mosdóval, egy ággyal (szoba = 14.00 m²).

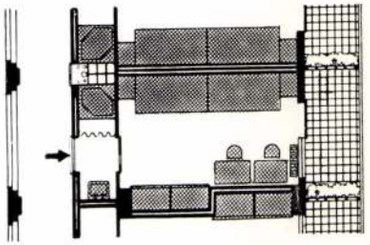

Hôtel de sport. Chambre à deux lits installée avec placards. Grande terrasse. Une baindouche et lavabo sont accessibles de l'entrée. (Surface habitable 19.00 m². Surface de la chambre 16.00 m².)

À côté le même problème, mais très simplifié. Chambre à un lit, placards et lavabo. (Surface de la chambre 14.00 m².)

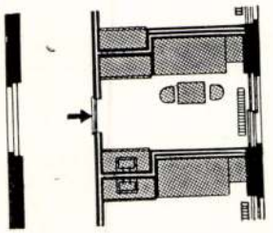

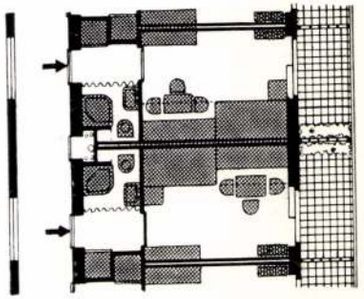

Sporthotel-szoba két ággyal, egyik nappal pamlag, másik nappal beépített szekrényben foglal helyet. Kis fürdőszoba W. C.-vel, előtérből elfüggönyözhetően, szellőzése folyosó fölötti aknával. Beépített garderobeszekrény. (Lakófelület = 17.00 m², szoba = 12.00 m².)

Hôtel de sport. Chambre à deux lits. Pendant le jour l'un est divan et l'autre est placé dans un placard. Petite salle-de-bains avec W. C. séparée de l'entrée par un rideau. Salle-de-bains est ventilée par un conduit placé au-dessus du couloir. Placards. (Surface habitable = 17.00 m². Surface de la chambre = 12.00 m².)

Ugyanez mint előbb, két pamlag-ággyal, mosdó-helyiség fürdőkád nélkül, luxferablakkal világítva, folyosó fölött átszellőzve, beépített szekrények szobában, előtér. (Lakófelület = 20.00 m², szoba = 16.00 m².) Szemben az egyszerűbb megoldás, csak mosdóval és beépített szekrényekkel (szoba = 16.5 m²).

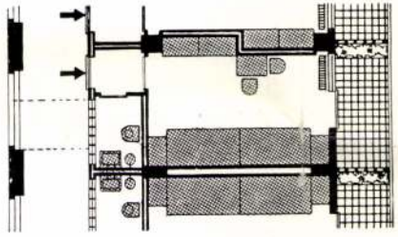

Variation du problème précédent. Chambre à deux lits-divans. Placards dans la chambre et dans l'entrée. Cabinet de toilette sans baignoire. Ce cabinet prend l'air au-dessus du couloir et prend lumière par des fenêtres de luxfer. (Surface habitable 20.00 m². Surface de la chambre 16.00 m².)

À côté le même problème mais simplifié. Chambre avec lavabo et placards. (Surface de la chambre 16.5 m².)

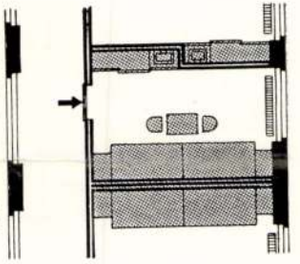

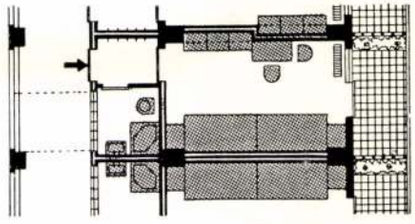

Kétágyas szoba mint fenti példa, zuhany-kádas fürdőszobával, világítás és átszellőzés mint fenti példa. (Lakófelület = 20.5 m², szoba = 15.5 m².)

Chambre à deux lits. Salle-de-bains avec une bain-douche. Éclairage et aération analogues à la déscription précédente. (Surface habitable 20.5 m². Surface de la chambre 15.5 m².)

Ugyanaz mint előbb, előtér nélkül, nagyobb szoba, fürdőszoba terraszról szellőztethető. (Lakófelület = 24.00 m², szoba = 19.00 m².) Szemben, bár kisebb területen, jobb elrendezés, előtérrel, beépítetti szekrény fölött szellőztethető fürdőszobával. (Lakófelület = 21.5 m², szoba = 17.5 m², kis fesztávil!).

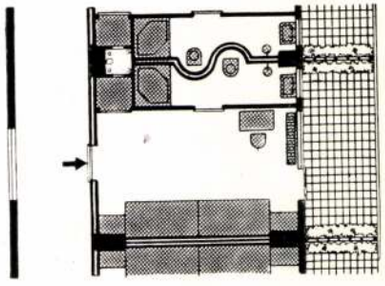

Variation du même problême. Chambre plus grande, sans entrée. Salle-de-bains prend l'air par la terrasse. (Surface habitable 24.00 m². Surface de la chambre 19.00 m².)

À côté une disposition plus pratique sur un éspace réduit. Chambre, entréé; salle-de-bains ventilée au-dessus d'un placard. (Surface habitable 21.5 m². Surface de la chambre 17.5 m².)

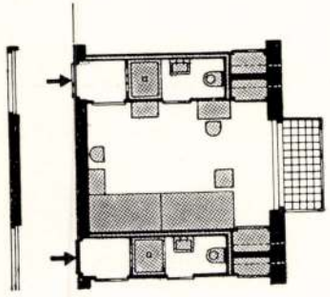

Garszon-hotelszoba gazdaságos méretezéssel, szoba tágas, kettős pamlagágy, külön W. C., fürdőszoba zuhany-káddal. Beépített szekrény. Mosogatóval ellátott teakonyha, mellékhelyiségek folyosó fölött átszellőzve. (Lakófelület = 28.00 m², szoba = 17.00 m².)

Maison-meublée. Chambre garçonnière en dimension rationalisé. Grande chambre à deux divans. Placards. Salle-de-bains avec bain-douche et W. C. séparé. Petite cuisine installée avec un évier. Ventilation au-dessus du couloir. (Surface habitable 28.00 m². Surface de la chambre 17.00 m².)

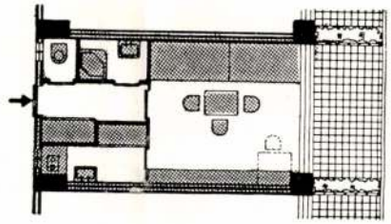

Diákotthon tágas szobával, terrasszal, beépített szekrények és mosdó az előtérben, W. C. és zuhany-kád az előterek között közös használatra, folyosó fölötti átszellőzés. (Lakófelület = 18.00 m², szoba = 12.00 m².)

Maison d'étudiants. Chambre de dimensions suffisantes avec terrasse. Placards et lavabo sont installés dans l'entrée. Bain-douche et W. C. entre les entrées sont à usage collectif. Ventilation au-dessus du couloir. (Surface habitable 18.00 m². Surface de la chambre 12.00 m².)

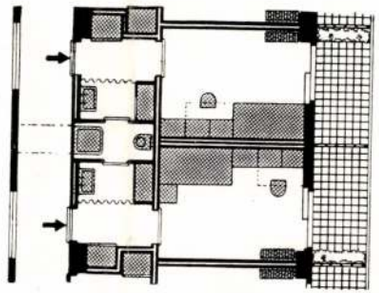

Turista-menedékház kollektiv szobája nyolc személyre, két hálófülkével, fürdőszobával, W. C.-vel és teakonyhával, étkező-asztallal. (Lakófelület = 40.00 m², személyenként = 5.00 m².) Mellette régifajta menedékház-szoba húsz személyre (ágyak egymás fölött, lakófelület = 30.00 m², személyenként = 1.5 m²).

Refuge de touristes. Chambre collective pour huit personnes. Deux cabines à coucher, salle-de-bains, W. C., petite cuisine et une grande table à manger. (Surface habitable 40.00 m². Par personne 5 m².)
À côté un refuge de touristes de style ancien. Chambre collective pour vingt personnes. Lits superposés. (Surface habitable 30.00 m². Par personne 1.5 m².)

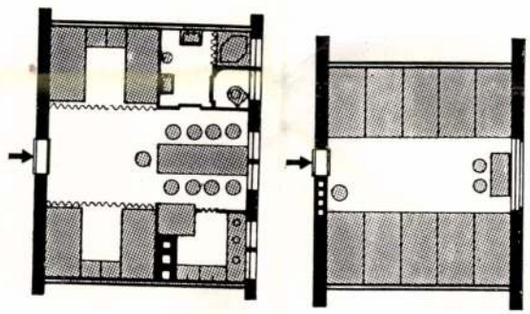

Régi hotelszobák átalakítása. Az egyik kétablakos szobából két előtér, egy kisebb és egy nagyobb fürdőszoba készül, egymás fölötti átszellőzéssel a szabadba. Mellette régi szálloda átalakítása beépített mosdóval, beépített szekrénnyel, kis előtérrel, egy személyre méretezve. (Szoba-terület beépítésekkel együtt = 16.00 m².)

Modernisation des chambres d'un ancien hôtel. Une grande chambre à deux fenêtres est transformée en deux entrées et deux salles-de-bains (l'une petite, l'autre plus grande). Aération naturelle par les fenêtres donnant sur l'extérieur.
À côté, modernisation d'une chambre d'un ancien hôtel. La chambre, destinée pour une personne, est installée avec placards, lavabo et une petite entrée. (Surface de la chamre 16.00 m².)

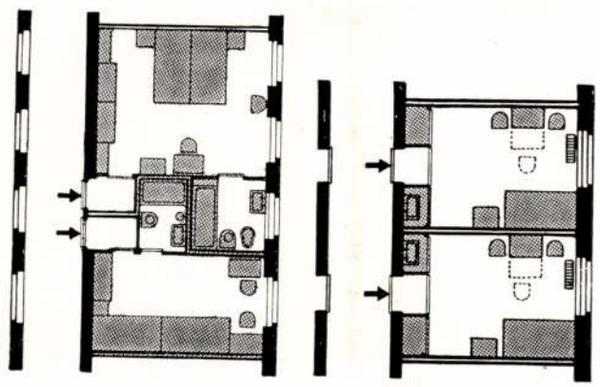

amekkorát a századvégi fogadószoba évszázadok alatt tett meg és ez a felődés az indusztria módszereinek, technikus gárdájának és vállalkozási kedvének köszönhető. Az ipari produktumok szolgálta igények demokratizálásában jó példával járt elől mindig a ruházati-ipar az ő extenziv árpolitikával, és ahogy ma már megszünt a rendi-ruha, úgy az egyes osztályok eddig annyira kihangsúlyozott szállodája is lassanként elmerül az emelkedő általános jólét tengerében, egy új típus születésének adva meg a lehetőséget. Ahogy a mindennapi fürdőzést, a kitűnően felszerelt olcsó kislakások bérelt melegvize mindennapi egészségügyi kötelezettséggé tette, úgy hála a nagyipar haszonpolitikájának, a fürdőszobás hotelszoba is normális szükségletté fog avanzsálni!

Az új kislakásépítés, mely a funkció jegyében született, az élet számára új kereteket kitágítva, az egész vonalon olyan jó típusokat termelt, a minimálisra méretezett, emberi-méretekhez igazoló, mellékhelyiségeivel, melyre önként kellett elkövetkeznie a szálloda-szoba gyökeres reformjának. Ez az kor megszűlte a maga mérnök-építész-típusát, aki a bársonykabáttal együtt a görög-latin architektonikus hagyomány alaktani akrobatikáját is levetette, hogy a technikai készültség funkcionális módszereivel operálva, a jó arány, ízlés, színérzék és tehetség nyelvén megteremtse az új kor egyszerű hotelszoba-típusait.

Ha az észszerűségi forradalom eleinte talán túl is lőtt a célon, mióta azonban a hullámok lecsendesedtek és a hangulat, a derű is megkívánta a maga szerepeltetését: a vasbeton-vázas falak közé bevonult a mai kényelmes, kecses, színes szövetekkel kárpitozott jó bútor. Így azután készen állt minden rekvizitum ahhoz, hogy a szállodaszoba a már biztosított tökéletes kényelem mellett,

derűt és kedvességet is árasszon és éreztesse velünk, hogyha a szoba, bár a „mindenki" szobája, de alkalmas az egyéni élet hátterévé.

Az egyes példák összehasonlítása érdekében és a beépített lakófelület és szobaterületek összevetése érdekében valamennyi alaprajz kétszázas léptékben készült. Az elért kényelem koordinátái: a beépített terület — és a fesztávol, a statikai — és a gazdasági szempontok. A legegyszerűbb szoba minden beépítés nélkül épült, a szoba egyik kicsempézett sarkában hideg-melegvizes mosdóval, padló-összefolyóval. Egy lépéssel már továbbmenő megoldás, ahol a mosdó beépített faliszekrénybe került, a mosdó fölött besüllyesztett tükrös pipereszekrénnyel, a szekrény-ajtón borotválkozótükörrel, kendőtartóval és az apró holmiknak való polcocskákkal. (A beépített mosdó rámutatott a beépített szekrények olcsóságára és praktikusságára. Ma már a lakásokban is száműzték a ruhaszekrényt és így a hotelszoba, mely egyterűségében a lakás összes funkcióit összesűrítve adja, magától értetődően élt a beépített szekrények esztétikai szempontból is nélkülözhetetlen követelményével.) A szállodaszoba speciális jelentőségét, a funkcionális megoldás mellett, igazán a személytelenség és a teljes tisztántarthatóság adja meg, hisz minden felszerelési tárgy a szobában erre a mellékszerepre is vállalkozik, hogy elfelejtesse az utassal a folyton cserélődő lakó használat-nyomait.

A háború utáni szálloda-építkezések a luxus-fürdőszobás lakosztálynak hátat fordítva, egy új szoba-típust tettek népszerűvé, a kis előteres, külön W. C.-s, mosdófülkés típust, ahol ez a keskeny mellékhelyiségű traktus az ő jól szigetelt falaival egyúttal a folyosóval szemben nemcsak egy hangfogó teret képezett, hanem a városi parcellának a

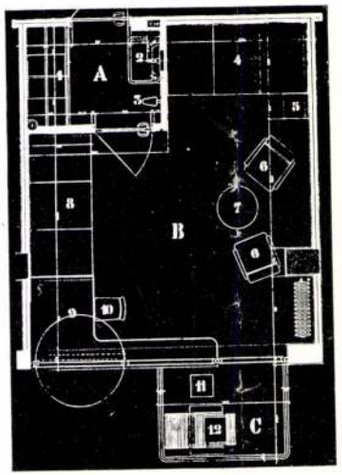

Trencsénteplic, a prágai magántisztviselők betegsegélyző egyesületének szanatóriuma. Tervezte: Jaromir Krejcar, Prag. Nagy előtér, beépített acéllemez szekrénnyel és mosdóval, ágy fülkében elhelyezve és külön pamlag, ablak előtt beépített íróasztal, terrasz heverőnek alkalmas. (Lakófelület = 18.00 m², szoba = 16.00 m². Alaprajz 1:100.)

Trencsénteplic. Sanatorium des employés de Prague. Projet de Jaromir Krejcar, Prague. Grande entrée, placards en tôle d'acier, lavabo encastré, lit dans un alcôve, un divan, table de travail encastrée devant la fenêtre, terrasse solarium. (Surface habitable 18.00 m². Surface de la chambre 16.00 m². Plan 1:100.)

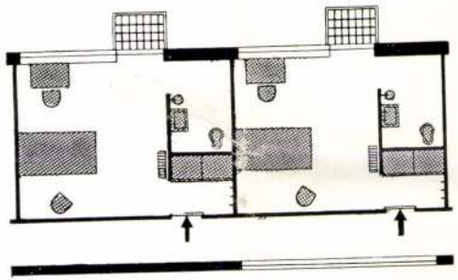

André Lurçat, Paris, szanatórium Puy de Dome-ban, előtérben beépített szekrények, nagy fürdőszoba, napozó-erkély, (fürdőszoba oly nagy, hogy elférne benne kád is. Lakófelület = 25.00 m², szoba = 17.00 m².)

Sanatorium à Puy de Dôme. Projet de André Lurçat, Paris. Entrée installée avec placards, grande salle-de-bains, terrasse solarium. (La salle-da-bains est assez grande pour y placar une baignoire. Surface habitable 25.00 m². Surface de la chambre 17.00 m².)

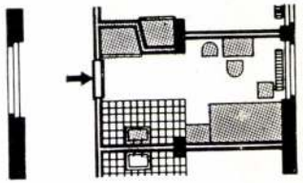

Arch. Prof. Dr. P. Bonatz, Stuttgart: pályaudvar-szálloda Stuttgartban. Minimumra redukált, jól átgondolt alaprajz, beépített szekrénnyel és kicsempészett mosdósarokkal. (Szoba = 14.00 m².)

Hôtel de la Gare à Stuttgart. Projet de l'architetcte Prof. Dr. P. Bonatz. Plan très bien étudié. Placards. Lavabo est revêtu de carrelages de faïence. (Surface de la chambre 14.00 m².)

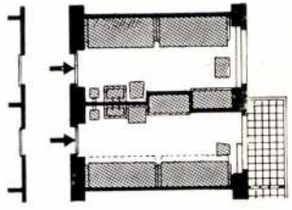

Saideczky Zoltán, Budapest: Napsugár pensio, Mátraháza. Sportszálló, pamlag-ágyakkal, nappalra vasúti-kocsi-szerűen ülésre, éjjelre kihúzva ágynak alkalmas, beépített szekrény és szabadon álló mosdó. (Szobaterület = 12.00 m².)

Hôtel de Sport „Rayon de Soleil" à Mátraháza. Projet de Zoltán Saideczky, Budapest. Chambre, placards, lavabo; divans transformables en lit pendant la nuit. (Surface: 12.00 m².)

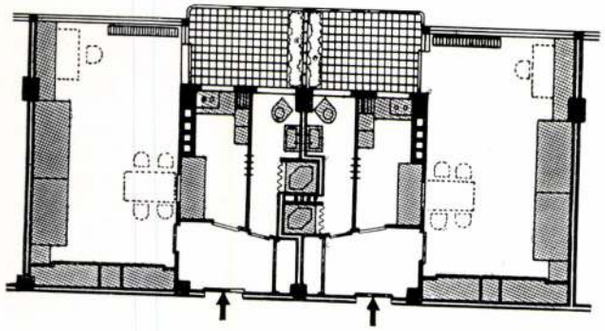

Arch. Linhart és Rosalek, Prag. Lakóhotel, nagy szoba, konyha, fürdőszoba, tágas előtér beépített szekrénnyel, ebédlő-asztal és konyha között áttálaló, mellékhelyiségek direkt szellőzéssel. (Lakófelület = 44.00 m², szoba = 28.00 m².)

Maison meublée. Projet des architectes Linhart et Rosalek. Grande entrée avec placards, grande chambre, salle-de-bains et cuisine. Un passeplat entre la table à manger et la cuisine permet de communiquer. Les pièces de service ont une aération naturelle. S. h.: 44.00 m². S.: 28.00 m².)

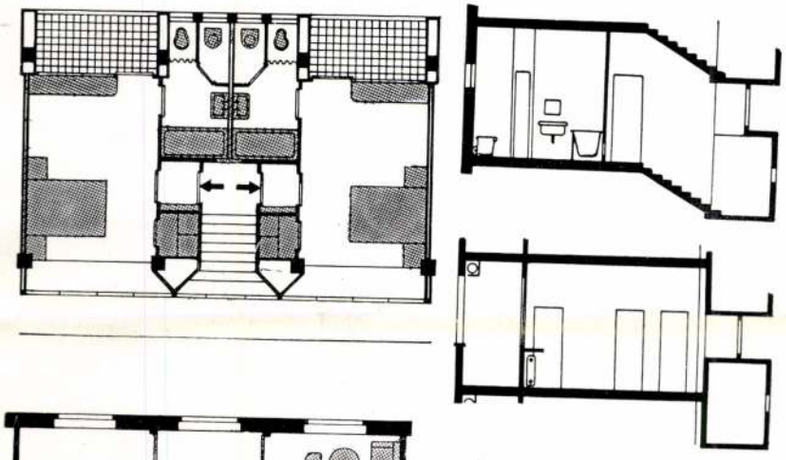

Arch. Pingusson, Paris: Hotel Saint-Tropez-ben. Érdekes megoldás az alacsonyabban fekvő folyosóval, melyből lépcső vezet az előterekbe, A két személynek szánt szobának előtéren, garderoben kívül még szép fürdőszobája van, direkt szellőzéssel és világítással, kényelmes terrasszal. (Lakófelület = 34.00 m², szoba = 18.00 m².)

Hôtel à Saint-Tropez. Projet de l'architecte Pingusson, Paris. Réalisation intéressante. Du couloir situé plus bas dix degrès mènent aux entrées. Chambres à grande dimension pour deux personnes, entrée, vestiaire et une salle-de-bains très belle. La salle-de-bains a l'éclairage de jour et l'aération naturelle. (S. h.: 34.00 m². S.: 18.00 m².)

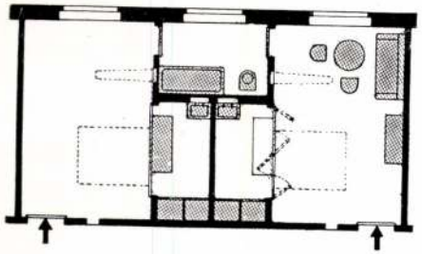

Amerikai női garszon-szálloda-szoba. Tágas szoba, külön garderobekkal, melyekben nappal az amerikai módszer szerinti kerekeken tólható és felállítható ágy foglal helyet, közös direkt szellőzésű fürdőszobával. (Lakófelület = 27.00 m², szoba = 18.00 m².)

Maison-meublée américaine. Chambre garçonnière, boudoir-vestiaire assez grande pour y placer pendant le jour le lit transportable (monté sur roues). Salle-de-bains collective avec aération naturelle. (S. h.: 27.00 m². S.: 18.00 m².)

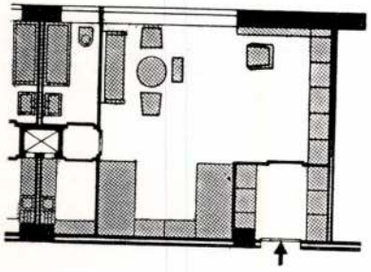

Arch. Sir. J. Burnet, Tait et Lorne, London: Apartmenthouse. Tágas szoba, nagy előtérrel, kétszemélyes hálófülkével, utcára szellőző fürdőszobával, a légudvarra szellőző konyhával, közöttük passzázs. (Lakófelület = 40.00 m², szoba = 28.00 m².)

Apartmenthouse. (Maison meublée.) Projet des architectes J. Burnet, Tait et Lorne, Londers. Chambre et entrée à grande dimension, cabine à coucher pour deux personnes salle-de-bains avec aération naturelle (fenêtres donnant sur la rue) cuisine ventilée par une courette. Un passage entre ces deux pièces. (S. h.: 40.00 m². S.: 28.00 m².)

mélység felé kínálkozó racionálisabb beépítését. A túlnagy helyet elfoglaló és nem egészen kifogástalanul működő légudvar sutba került és helyébe lépett a minden mellékhelyiségnek külön épített, jóhuzatú, négyszögletes keresztmetszetű szellőzőkémény, melyet nyáron a használatban egy mesterséges elszívó berendezés is korrigálhat.

A fürdőszoba fejlesztésében az előbbi legegyszerűbb mosdóhelyiségből egy lépés vezet a legkisebb fürdőszoba típusig, ahol a fürdésre zuhanykád készült. Az európai zuhanykádnak az a hibája, hogy csak állva vagy guggolva használható, viszont az amerikai, amelyik 10—15 cm.-rel nagyobb és kissé magasabb oldalfalú, magát a medencét diagonálisan állítja a szerelvény négyszögébe, úgyhogy a kád két sarkán maradó háromszögű felületek alkalmasak a leülésre. Ezen a legkisebb kádon kívül van még egy 110 cm. hosszú úgynevezett ülőkád is, a kis beépített terület és kevés melegvíz fogyasztás érdekében. A kis fürdőszoba nem kíván lényegesen több helyet a mosdófülkés típusnál, legfeljebb valamivel több szerelési költséget, előnye azonban a nagy fürdőszobával szemben a lényeges terület-megtakarítás mellett, a kisebb fenntartási költség.

A normális beépített kádas kis-fürdőszobával ellátott, előteres és terraszos szobatípus ismét csak valamivel nagyobb területgyarapodást jelent az előbbi típussal szemben. A beépített fürdőkád 180 cm.-es szélessége adja meg a fürdőszoba egyik méretét, a másikat a mosdó, szájmosó, bidet, W. C., ami minimálisan 220 cm.-t tesz ki. A W. C. zajtalansága nem kis problémája ma a jó fürdőszobának, mert a drága leszívó-klozet sem teljesen hangtalan. Olcsó és jobb megoldás, ha a víztartályt a fürdőszoba álmenyezete fölé tesszük, ami által legalább a víztöltés okozta zaj izolálódik. Ez az álmenyezet a

fürdőszoba csővezetékeinek vízszintes elhúzása miatt is fontos és szükséges, a lámpa és a körülötte lévő szellőzőrács kiemelésével kitűnő búvónyílást adva a javító-szerelőnek. (Így minden javítás az alatta levő fürdőszobán, vagy előszobán keresztül gyorsan elintézhető.) Az álmenyezetes fürdőszoba magassága 220—230 cm., ami nemcsak térvonatkozásban ad kellemes arányt, hanem olcsóbban teszi lehetővé, hogy a tisztaság érdekében az összes falak menyezetig csempéztessenek.

A W. C.-vel ellátott mosdófülke — a W. C.-vel és mosdóval ellátott zuhanykádas fürdőszoba —, az ülőkádas kis fürdőszoba mosdóval és W. C.-vel, a beépített kádas komplett fürdőszoba: a normális típusok. A normális típus eltolódása a luxus felé elsősorban a helyiség méretezésében jelentkezik, a fürdőszoba nagyobb lesz, a bidet és W. C. külön fülkét kap, esetleg két mosdó is épül, közöttük szájmosóval, az egész fürdő a szabadból szellőzik és kap fényt, napot, tágasabb lesz az előtér, a garderobe-szekrényből garderobe-szoba lesz és megnagyobbodik a terrasz is. Külön fajtája a szálloda-típusnak az amerikai eredetű apartmenthouse, ahol a fenti helyiségeken kívül még kedves teakonyha egészíti ki a kis lakosztály kényelmét. Európai viszonylatban az egyetemi diákotthonok számára ugyanilyen tagozású, de kisebb beépített területű szobák épültek, főleg a külföldi hallgatóknak az együttes, kényelmes és olcsó lakást és ellátást megoldva. (Cité Universitaire.)

A 10 méternégyzetes alapterületű legkisebb hotelszobától, egészen a 40—50 m^2-es szobáig nagy skálája van a különböző alaprajzú elrendezéseknek. Általában 14–15 m^2-es szobával lehet számolni, aminek viszont egy 3x5 méteres szoba felel meg. Le Corbusier nagyszerű könyvében (Ville radieuse) 14 m^2-

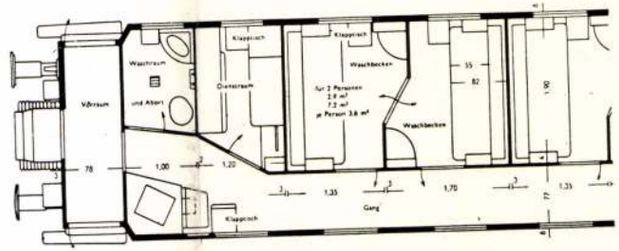

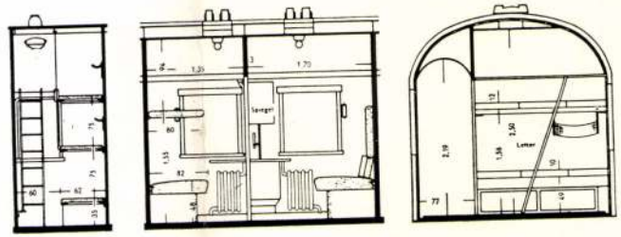

Német hálókocsi fülkéje (I. és II. osztály). Minden fülkében egy mosdó és éjjelre két egymás fölé helyezett fekvőhely foglalnak helyet, fülkék között ajtóval, ami nappal kinyitva tágasabbá teszi a fülkét. A metszeten látható a pamlagnak egyik oldalon az éjjeli, másik oldalon a nappali használata. (Fülke alapterülete 3.00 m^2, személyenként 1.5 m^2. Ernst Neufert: Bauentwurfslehre, Bauwelt-Verlag, Berlin.)

Compartiment d'un wagon-lit allemand. (I. et II. classe). Lits superposés et labavo dans chaque compartiment. Pendant le jour on peut ouvrir la porte entre les deux compartiments enlargissant ainsi le local. Deux coupes montrent le lit en usage pendant le jour et pendant la nuit. (S. 3.00 m^2. Par personne 1.5 m^2. Ernst Neufert: Bauentwurfslehre, Bauwelt-Vrelag, Berlin.)

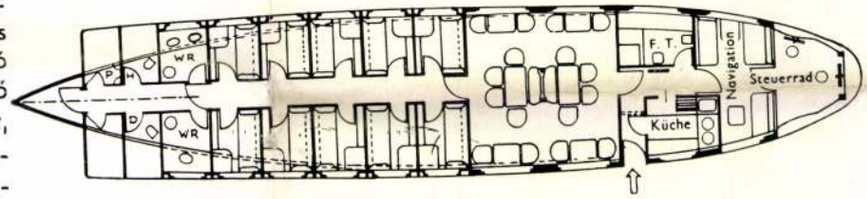

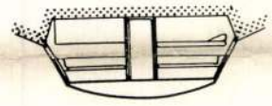

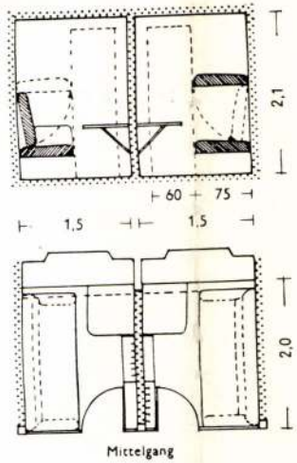

Zeppelin léghajó alaprajza és metszete, alul az egyes hálókabinok nagyobb léptékű tervével. Üléstámla felcsapva mint második ágy, hálókocsi-mintára. Mosdó a gondola végén. Az újabb léghajóknál a kabinoknak mosdói és beépített szekrényei is vannak. (Kabinméret 3.00 m^2, fejenként = 1.5 m^2. Ernst Neufert: Bauentwurfslehre, Bauwelt-Verlag, Berlin.)

Plan et coupe transversale du dirigeable „Zeppelin". Cabine à coucher. Pendant la nuit les dos levés des sièges forment un deuxième lit, analogue aux lits des wagons-lits. Le lavabo est au bout de le nacelle. Les dirigeables plus modernes possèdent placards et lavabos dans chaque cabine. (S.: 3.00 m^2. Par personne 1.5 m^2. Ernst Neufert: Bauentwurfslehre, Bauwelt-Verlag, Berlin.)

Kozma Lajos

1935

A Casa bella májusi számában a Tér és Forma nyomán közli az Italia menetjegyirodájának Kozma Lajos tervezte portálját, reámutat a budapesti műegyetemi hallgatók munkáiból adott sorozatra.

Tér és Forma

1935. 7. 27.

munkáit és tanárok [illegible]
tartalmazza. Az alacsony és magas beépítés problémáit tárgyaló tervek és modellfotók igen tanulságosak és figyelemreméltók. K. V.

[illegible]TEK: I. A TABÁN. Ísta:

Kozma Lajos

Az idei vásár középpontjába az idegenforgalom és a népi-háziipar, meg a kereskedelem került. A kiállítóépületek helye mintegy jelképesen mutatja a gazdasági korszellemet. Ezerkilencszázharminchatban ez a magyar közgazdasági életnek központi problémája. Legalább is a fővárosban ez. Mit vigyünk ki és mivel vonzzuk ide az idegeneket ? A magyar föld márkázott élelmicikkei és a magyar nagy- és kisipar színes, szép holmijai. A legelső, ami a nézők figyelmét lekötötte : a textiltorony és az ipari remekek színes pavillonja volt. Két nagy felkiáltójel. Két

Vadai Pál: Vásár a Városligetben

4 1

MAGYAR IPARMUVESZET
1936. 83. 6.

kellemes függőleges vonal itt, ahol úgyszólván minden a vízszintes térfoglalásra van berendezve. A textilnek és idegenforgalomnak tárgyias egyszerűségű pavillonjait K o z m a Lajos tervezte. Minden hatáskeresés nélkül, olcsó anyagokkal, de kényelem — biztosító térelosztással dolgozott.

SZLOVÁKIA

a gyógyfürdők és gyógyhelyek ha

Utazás, vizum, szobarendelés ügy

keresse fel irodánkat:

„CONTINENTAL"

IDEGEN- ÉS FÜRDŐFORGALMI IRODA K. F

Budapest, V., József Nádor-té

TELEFON: 182—062.

A ma otthonod

ROVATVEZETŐ: SIMON BLANKA

A MÁSODIK POLGÁRI IZLÉS-FORRADALOM

A polgári lakás újból megujhodóban van. Először a napoleoni háboruk után, az intellektuális izü, az épitészeti soványitó kurán átmentesitett empire stilus lecsapódásaként jelentkezett a bider Meyerek lakásaiban. Ma kissé édesnek érezzük ezt a provinciális zamatot, ezt a nyárspolgárian bevallott kokettálást a klasszikus formával. Népiessé leegyszerüsitett formák ezek, kedves és barátságosak, egyszerüek és józanok — a maguk korában biztosan jók voltak, de nekünk tul nyárspolgáriak. Az 1800 körüli kedves kuriák ablakai, azok a hires zsalugáteres ablakok, — keskeny és magas ablakok voltak. Szép lábon álló kerek kályhák ontották a meleget, horgolt terítők még az agyonpárnázott fotőjökön is, gyertyás falikarok és lüszterek, kazettás parkettpadozat, egyenes és hajlitott testü, sulyos és könnyed butorok között mozgott a fátermörderes és krinolinos urinép. Az aranyozott feudális izü, kastélyosan pompás és palotásan szimmetrikus elrendezésü termes — szobák után — tiszta szabad és talán elsőizben *polgárias* levegő volt ezekben a lakásokban.

Mi idézte elő 100 év óta ezt a második épitészeti forradalmat? Talán ma is a vesztett háboru utáni kijózanodás adta meg az első lökést? Már a háboru előtt 30 évvel megvolt a vasbeton: — ez a forradalmi szerkezet — de igazi formájában nem igen jelentkezett. Vigan készültek a stilruhába öltöztetett házak erre vasbeton csontvázra. Az iparmüvészek kifogyhatatlanul ontották a „modern" ornamentikát és ugy az épitész, mint a butormüvész rossz helyen kereste az „uj" megoldást (keresett volt — s talán nem is uj!)

A háboru utáni takarékossági orkán elsöpörte a kupolákat, a tornyokat, a gipszdiszitéseket, a magas tetőket, a palotaajtókat és ablakokat, a stukkós mennyezeteket — és helyettük az alacsonyabb szobáju, szélesebb ablaku, kedvesebb ajtaju, lapostetejü, de a kényelem minden raffináltságával berendezett polgári házakkal épitette be a kertes telkeket. Jöttek a nagy terraszok, a nagyszerü fürdőszobák, eltüntek a szekrények a szobákból és bevándoroltak a szekrényszobába. Az angol lakáskultura az ő emeletes kottédzseivel polgárjogot nyert mindenhol a világon, ahol az angol férfidivat nemzetközi értéket jelentett már évtizedekkel ezelőtt: Patagoniától — Kamcsatkáig. Egy kötetlen és szabad szoba-elrendezés váltotta fölö a kicirkalmazott franclás izü kastély-alaprajzokat. Közvetlenség és életmüvészet a polgári sikon — a feszes és merev etikettü feudális keretek helyett. Polgáribb lett az élet és szabadabb mostanában, talán a polgári liberalizmus alkonyán, magához idomitva a proletár élet-kereteket is. A változás szembeszökő az igények területén is. Az uj bérházak kis lakásaiban a lakáskereső elsősorban a délkeleti ablakokat kivánja, a luxusfürdőszobát és a hallt. Még ha egyszobás is a lakás, a központi fütés és melegviz áldásaiból nem enged egy jottányit sem! Ebbe a kedves, világos, egyszerü és fölszerelésben izlésesen neutrális környezetbe már nem lehetett máriaterézia-hálót és csippendél-ebédlőt tenyészteni. A ház maga tanitotta meg a lakót izlésre. És ahogy a hamis pompáju, mümárványoszlopos vesztibülök az apáinkat befolyásolták, ugy ma a kávéház palotásan-gazdag és hamis anyagu talmi-eleganciáját kezdi már kicserélni egy lefompitott, halkszavu, de valódi anyagokkal megoldott tiszta levegőjü helyiség. És ezt a nagy forradalmat a *nagyipar* csinálta. A nagyipar meghóditotta az egész életterületet — és természetesen a legutolsó várat — a lakást is. Hatalmas tömegben termelt cikkeit el kellett helyeznie és el is helyezte, — de egyuttal példát adott a patentirozott „iparmüvészeknek" arra, hogyan kell a hétköznapi élet szerszámait — egészen a butorokig megformálni simán, izlésesen, a disz helyett jobb anyagból, kvalitás munkával! De ez a nagy forradalom, amit a technika megindított, igazi jelentősége a *szellemiek* terén játszódott le. Évtizedes vajudás után végre a mai épitész és butortervező tisztában van azzal, mi az igazi *modern*? Azelőtt elbirta azt ellentmondást, hogy bár kitünő autóban járt, jó evőeszközzel evett, angol zakóban élt, nagyszerü kofferekkel utazott, de luikenzben aludt és máriaterézíában ebédelt. Ma megfejtődött a rejtély! Nincs és nem kell az ellentmondás! Az uj irány megvan és ezt az uj irányt az ipari forradalom névtelen hősei csinálták. És ma már igenis ezek az autók, angol ruhák, sima evőeszközök és „sachlich" kofferek stilusában élünk, épitkezünk és butorozunk! A tradiciótól meg nem kötött, gyakran alig kvalifikált, névtelen technikusok megcsinálták azt a modren irányt, melyet a szecessziók, a werkbundok házi fölkent főpapjai, a nagy művészek nem tudtak megcsinálni: a disztelen, olcsó, sima, de tiszta formájában tökéletes, kvalitásmunkával készült, korszerü *használati tárgyat*. A technikai-produkció szellemi hatása az egész épitészetre és iparmüvészetre ma már általános. A gép nem lenézett eszköz, a kézimunka nem tulbecsült bálvány, a *Leistung* egységesen jó és egységes a világkép is, melynek pillérei azok a névtelen kisemberek, akik nem is tudták, milyen kulturális következményekkel jár majd az a technikai civilizáció, melynek száraz kenyeréért az egész akciót megindították!

Kozma Lajos

KÖNYVESSAROK EGY NAPPALI SZOBÁBAN A SARKON SZEKRETÉR ÉS HÁZIBÁR ÁLL

KOZMA LAJOS TERVE (SEIDNER-FELVÉTELE)

Ünnep (Brno)
1935. 1. 27.

Kozma Lajos

MŰVÉSZET? SPORT? HÁZASSÁG?

LENKEY MAGDA NEM TUD VÁLASZTANI: MELYIK SIKERÉT SZERESSE

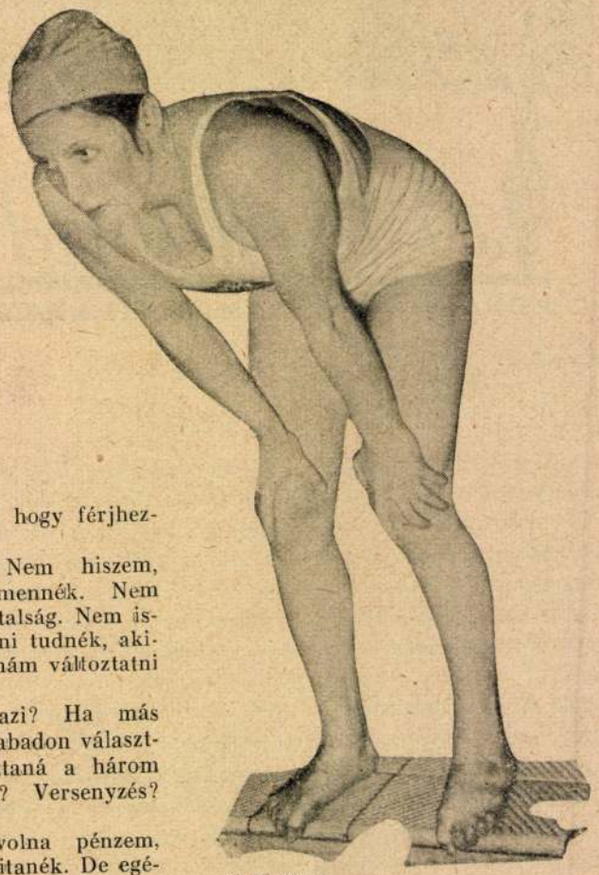

STARTFEJES

Reggel fekszik, délután kel. Este uszodákban, éjjel a varietékben arat tapsokat. Ez *Lenkey* Magda, Magyarország bajnoka és rekordere, Európa egyik leggyorsabb uszónője. Egyszemélyben: európai szinházak és táncrevük ismert, elismert táncosnője.

Összefér ez a kettő?

— Bizony — feleli — nem nagyon, Hajnalban fekszem le, délután reggelizek, este ebédelek, éjjel táncolok. Sokszor egy hétig sem érek rá trenirozni.

(Azután: ha két szerződés között van néhány napi pihenője, akkor gyorsan pótolja az elmulasztottakat és az uj premier napjáig hamar uszik egykét rekordot.)

— De sokkal nagyobb baj — legyint busan — hogy már *öreg vagyok.*

— Hány éves?

— Tizenkilenc. Három év elveszett az életemből. Ha ezt az időt az uszásnak szentelhettem volna, akkor . . . nem itt tartanék. A tánc kedvéért elhagytam az uszást, de a tánc sem örök, a tánc majd engem hagy el . . .

— Szóval igaz a hir, hogy férjhezmegy?

— Szó sincs róla. Nem hiszem, hogy valaha is férjhezmennék. Nem tetszik nekem a mai fiatalság. Nem ismerek férfit, akiben bizni tudnék, akinek a kedvéért meg tudnám változtatni életem rendjét.

— Hát melyik az igazi? Ha más szempont nem volna, szabadon választhatna, melyiket választaná a három pálya közül? Müvészet? Versenyzés? Felleség?

— Egyiket sem. Ha volna pénzem, *női uszóegyesületet* alapitanék. De egészen más alapon, mint ahogy a mostaniak müködnek. Az én tanitványaim nem divatból és nem a fogyókura kedvéért sportolnának, nem szereplési vágyból versenyeznének. Hanem magáért a sportért. Majd megmutatnám, hogy mire képesek a nők!

Dehát Lenkey Magda már öreg . . . és kenyeret kell keresnie . . . és vagyona sincs . . .

Vajjon megtudjuk-e valaha egyáltalán, hogy mire képesek a nők?

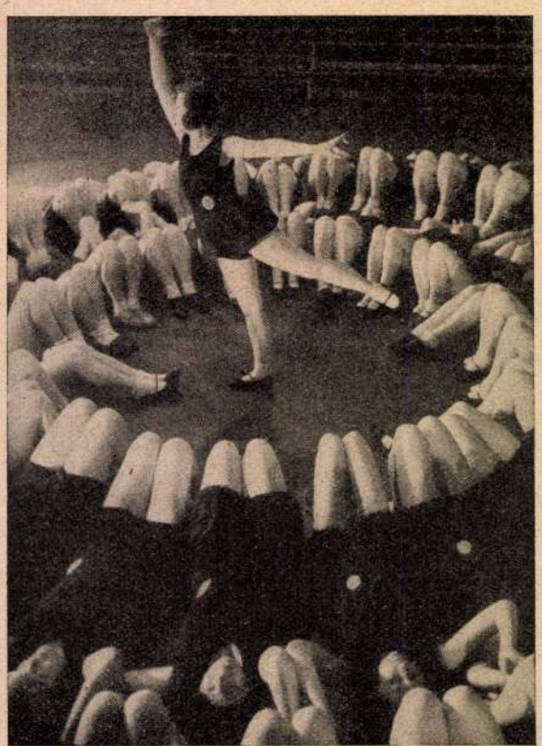

Csoportos tornázás

A kettős körben fekvő tornászlányok térdemelést és lábnyujtást végeznek, a fej felett elhelyezett karokkal felváltva. A körben lévő csoportvezetőnő láblenditést csinál, váltogatva megfelelő karlenditéssel. Az egész gyakorlat csupa ritmus frissitő, sőt fogyasztó hatásu. Párisban ma ez a legnépszerübb: a fogyasztókura-torna, mert egyedül unalmas tornászni, mig társaságban sokkal szórakoztatóbb.

"Lesz még egyszer ünnep a világon..."

mondja Vörösmarty — s a jóslat valóra is vált! Az Ünnep végre itt van, mulattat, szórakoztat mindenkit s megjelenésének örömére ezt a pályázatot tüztük ki:

Kétszáz pengővel (százpengő készpénz, százpengő ára könyv) jutalmazzuk azt a — legfeljebb hatsoros verset, amely a Vörösmarty-jóslatot s az Ünnep megjelenésének tényét legtalálóbban, legszellemesebben kifejezi. Január 3-án megjelenő második számunk boritékán lesz a szelvény, amellyel igazolni lehet, hogy a pályázó előfizetője, vagy példányonkénti vásárlója-e az Ünnepnek. A legsikerültebb verseket lapunkban közölni fogjuk, s igy kérjük azokat, szelvénnyel együtt szerkesztőségünkbe beküldeni. Próbáljon ön is szerencsét és vegyen részt ezen a szellemi tornán.

Pályázati határidő február 1.

Kozma Lajos

1935.

Az Architecture d'Aujourdhui ~~ezidei~~
első számában láttuk Kozma Lajos egy új villáját

Tér és Forma
1935. 5. 7.

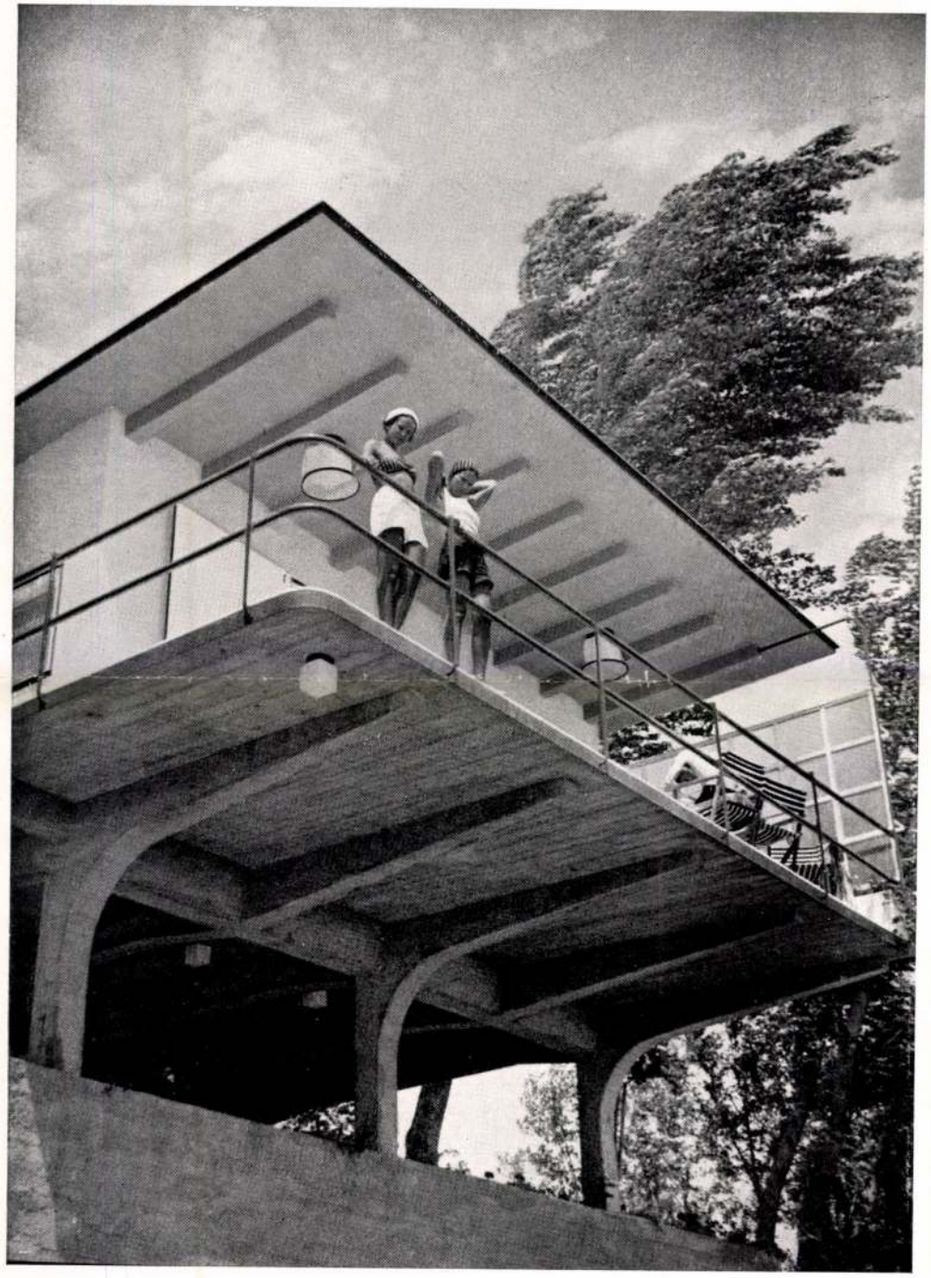

Kivitelezte:
Strauss Sándor
építőmester.

Weekendház a Lupaszigeten

Tervezte Kozma Lajos

Pont olyan, amilyennek a menekvő, — levegőt, eget, gyönyörű nagy szabad perspektívákat, a szabad és póztalan természetet szerető mai ember megálmodja azt a pöttöm kis fészket, ami ott áll a Lupa-sziget keleti szélén, amit Kozma Lajos épített a legmegértőbb, a legbőkezűbb, legbátrabb építtetőnek: önmagának.

Mint egy édes kis madárház, aminek tárvanyitva vannak ajtajai, ablakai, amiben lakni, élni, dolgozni és boldog nagyot pihenni öröm és igazi élvezet. Mint egy kis mintaház, minden van benne és mindenből csak annyi, mint amennyi külön hangsúly és feltűnés nélkül a bennlakók boldog harmóniájához kell.

160 négyszögölnyi telek, melynek a Duna mentére eső lábjában áll karcsú beton lábakon a ház. Ötletesen eredeti függő beton lépcsőzet vezet fel a kis álomkunyhóba. Egyetlen nagy fehér-

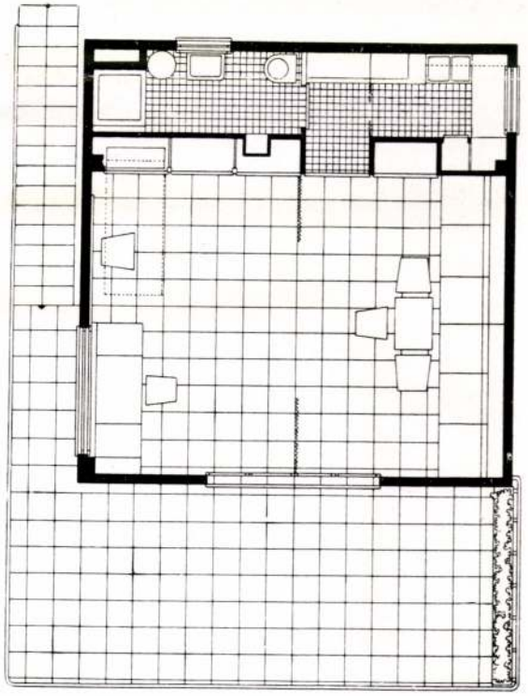

Tér és Forma
1935. 12. sz.

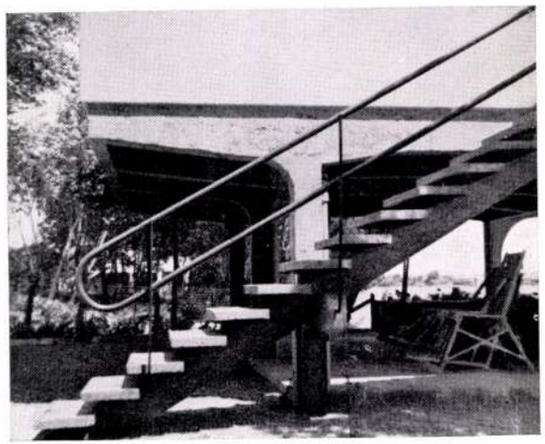

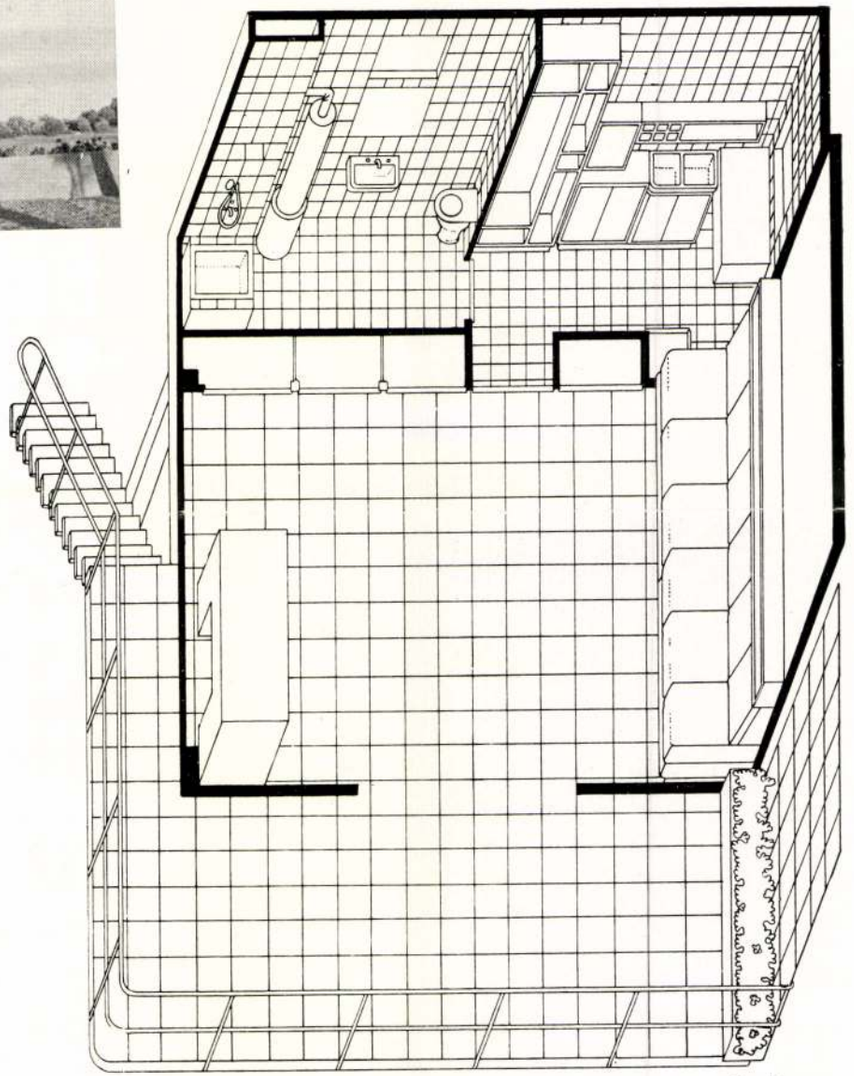

Casa del Sabatonegli dintorni di Budapeste. Arch. L. Kozma.

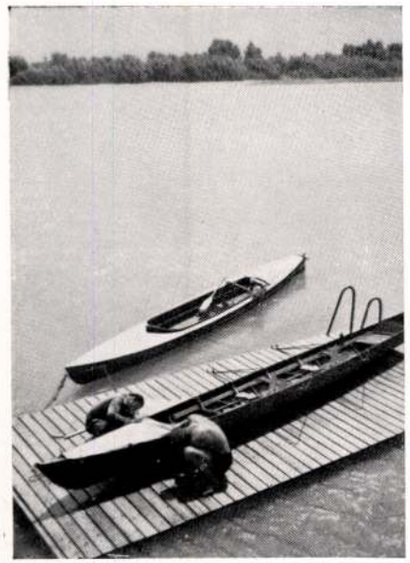

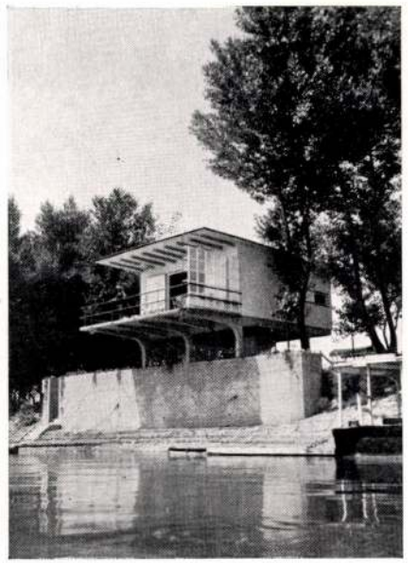

Weekend house at Budapest. Weekend house á Budapest.

Arch.: L. Kozma.

Fotó: Seidner.

falú szoba, amit azonban egyetlen mozdulatomra egy függöny két szobára oszt. Már van egy háló- és egy dolgozószobánk, nem beszélve a Dunára kiugró gyönyörű széles terraszról, melynek csőkorlátjához támaszkodva és az alattad hömpölygő vízi országutat nézve, szentül hinnéd, hogy valami nagyon csendesen úszó fehér hajón utazol. A dolgozószoba fő bútora egy nagy és szellemesen megoldott ha akarod íróasztal, ha akarod széles nagy rajzasztal. Fölötte egész hosszúságában nagy ablak. A szoba szemközti oldala csupa fehérre zománcozott ajtó, melyekből kettő ruhaszekrényt, egy amerikai módra felcsapható ágyat, egy pedig a konyhába való kijáratot födi. A dolgozószobával szemközt van a „hálószoba". Áll egymás hosszába állított két dívány-ágyból. Ha kinyitod a konyha felé vezető ajtót, kis garderobe-teret látsz fogasokkal és faliszekrénnyel, melybe a víz- és villanyóra prózai szerkezete van elrejtve, no meg a sok takarítószerszám. Most jön a konyha a maga 3 négyszögméternyi kis birodalmával; e parányi helyen a következő nagyon is méltánylandó kellékek vannak: először is a falak mennyezetig

szürke csempével vannak borítva, jégszekrény, konyhaszekrény, fayence-mosogató, mély fölött egy kis házipatikánál is gyönyörűbb üvegfiókos polc díszlik fűszereknek. A konyhával szemközt van a fehér csempével borított fürdőszoba és a vászonfüggönnyel elválasztható zuhanykádfülke. Hideg-meleg víz, külön melegítő kályha, beépített toilett-szekrény, tükrök. A ház minden ablaka tolóablak. És ha még megmondom, hogy a szoba bútorai galambszürkék, a székek vörösre vannak lakkozva és a bútorok huzata magyar indanthren kreton kékszürke terakotta csíkokkal, akkor körülbelül mindazt elmondtam, amit az ember erről az aranyos , tiszta, minden ízében mai ember weekend-házáról külsőleg elmondhat.

Ízlésben és térhatásban, beosztásban, célszerűségben és kényelemben, úgy ahogyan mondtam: mintaház ez.

Kívánjuk úgy Kozma Lajosnak, mint még inkább a Lupa-szigetnek és Pest szépség után sóvárgó jóízlésű lakosainak, hogy minél előbb és minél több ilyen álomkunyhó álljon a Duna partján!

Vitéz Miklós.

Arch. L. Kozma
Café Elysée in Budapest

EGY KIS PESTI KÁVÉHÁZ

AZ ELYSÉE-KÁVÉHÁZ BERENDEZÉSE, TERVEZTE: KOZMA LAJOS

A kávéház intim méreteihez alkalmazkodva a berendezés alapgondolata számára az eddigi kávéházakkal szemben egészen új szempontokat és irányító elveket kellett érvényesíteni. Képzeljünk el egy 14 m hosszú és 8.5 m széles helyiséget, melynek a Kossuth-szobor felé két nagy ablaka és egy széles, üvegezett szélfogóval ellátott bejárata van. Ennek a négyszögű térnek az udvar felé eső egyharmadában, tehát elég rossz helyen megy végig a középső főfalat kiváltó négy pillérből álló pillérsora, amelyből egy a falhoz simul, három pedig szabadon áll. A helyiségnek ez a megszakítása: két párhuzamosan haladó, egyenlőtlen arányú térrészre osztja a helyiséget, úgyhogy az első pillanatban már érezni lehetett: a leendő megoldásnak ezt a rosszarányú kettéosztottságot kell valahogy eltüntetnie. Ezenkívül magukat a határoló falakat kisebb megszakítások és zegzugocskák tagozzák fölöslegesen. A megoldás első lépése tehát az volt, hogy a közbeeső pillérsor két szélső tagját a fallal szerves egységbe kellett hozni, amiáltal maga a terem kétrészre osztottságával szemben a határoló-falak már erősebb hangsúlyt kaptak. Hogy ezt a benyomást még fokozni lehessen, a két megmaradt pillért faburkolattal láttam el, amiáltal a szalubratapéta anyagú falak és a faburkolatú pillérek egymástól teljesen különváltak. Hogy a körülhatároló fal folytonosságát még jobban hangsúlyozni és egyúttal a helyiség hosszanti kiterjedését még jobban fokozni lehessen, a halvány banánzöld árnyalatú szalubra-tapétát nem a szokásos függőleges irányban ragasztattam, hanem a helyiség kiterjedési irányának megfelelőleg a tekercseket egész hosszukban, vízszintesen rakattam a falra. A vízszintes érintkezési fugákat vékony ezüstléccel takartam le, amiáltal a falak horizontális elnyúlása, szemben a két pillér függőleges tendenciájával erősen érezhetővé lett. Tehát nem elégedtem meg azzal, hogy a körülfutó falak és a pillér színben és anyagban telje-

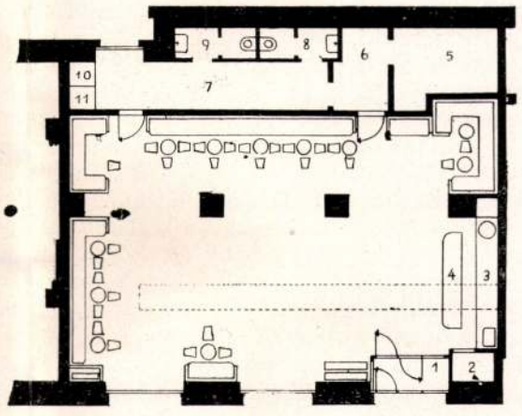

1. Szélfogó. 2. Kéziraktár. 3. Szekrénysor (90 cm. magas). 4. Pult. 5 Meleg-konyha. 6. Tálaló. 7. Ruhatár. 8. Női toilette. 9. Férfi toilette. 10—11. Telefonfülkék

Tér és Forma

1933. 3. sz.

Kozma Lajos: Az Elysée-kávéház bárasztala

kező megoldásnak a kontrapunktjául, a kávéház egy másik funkciójának a megoldását: a kiszolgálási probléma megoldását választottam. A régi kávéházakban trónusán székelt a kaszírnő, aki mint hajóskapitány a parancsoki hídjáról intézte a kiszolgálás sorsát. A pincérek a konyhából hozták az ételeket és előtte defilíroztak el, előtte, aki megadta az utolsó szankciót: a kockacukor, citrom vagy rum alakjában. Már az amerikaiak és a franciák megrövidítették a kávéházaikban ezt a fölösleges, sok időt rabló járástkelést úgy, hogy a kaszírnő helyett egy mixterszakács a közönség szemeláttára készítette el az ételeket és italokat. Ő kezelte a nagy kávéfőzőmasinát, a teafőző-desztillátort, a kávéadagolót, a rengeteg sokféle címkés palackot, a jégszekrények és a mögötte lévő tálalóasztal rejtekeiből ő varázsolta elő a sokféle hideg ételt, konzervet, gyümölcsöt, süteményt. A kávéház keskeny falát közvetlenül a bejárat mellett foglalta el ennek a Budapesten eddig még újfajta szervnek a megoldása, ahol egy bárszerű pult és mögötte toronyszerűen felsorakozott likőrös és szeszes palackok mögé rejtett tükör, fekete opálüveg sötét pompája előtt ezüstös fényben ragyogó, krómozott köpenyegű Espresso-masinák, a különböző fajta poharak csillogó füzérei mind: egy eleven, érdekes és a kávéházhoz szervesen tartozó organizmus képét adják. Nem dísz ez, nem

sen eltértek egymástól, hangsúlyoztam még ezt a különbséget a falak horizontális terjedésével is, amit még fokozott a körülfutó falak mentén elhelyezett világos terrakotta-vörös támlás pamlagsor és az eme pamlagok fölött végigfutó, hosszúkás opálüveggel burkolt, falba süllyesztett világítótestek sora is.

A térbeli gondolatnak rendeltem alá mindent. Minden funkciónak, legyen az fal, oszlop, pad. világítótest, ajtó, ablak, szélfogó, a saját szerepén kívül az egészet is kellett szolgálnia. De ez a nagy összefüggés nem lehetett egy teljesen egységessé fokozott kompozíció, mert ahogy ezt a régi stílusú, kötött kompozíciójú helyiségekben is mi modernek gyakran tapasztaltuk, a merev és kötött, túlzottan megépített összhang az embert magát elnyomja. A térbeli gondolat megvalósításánál tehát csak addig a határig mentem el, amíg a közönség érdekében szabad volt megtennem. Ezt az embert-hangsúlyozó szempontot nem tartom megalkuvásnak, nem érzem, hogy ez a művészi kialakítás útjában állana, ellenkezőleg, azt tartom, hogy éppen a mai interiőrművészet van helyes úton akkor, amikor az embert, az ő érvényesülését teszi a feladatok tetejébe.

Ennek a magától értetődő és szorosan a feladatnak az általános mivoltából önként követ-

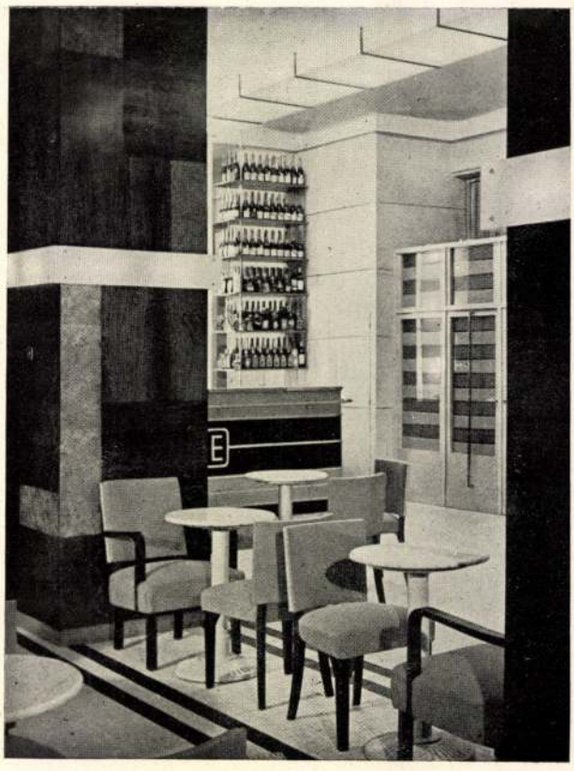

Bútorszöveteket tervezte Szabó Éva

dekoráció, minden a használhatóságért van itt és ez a szerszámok és üvegek színességéből megkonstruált falmegoldás szervesebben és színesebben szogálja a kávéházaknál mindig problémát képező lezáró fal gondolatát, minden tükörnél és festménynél.

A szélesebb helyiségrész mennyezetének közepén egy, majdnem az egész hosszúságot betöltő üveggerenda húzódik végig fehér opálüvegből, mely fölött villanykörték raja szórja le az egyenletes világítást. Ez a hosszú üveggerenda a bárszerű emelvény fölött nem áll meg, hanem függőlegesen leszáll a bárszerű pult mögött elhelyezett tálalóra, mintegy jelezve a kávéháznak a főirányát és ezt a *főmotívumát*. Ennek a hosszú világítótestnek nemcsak az az előnye, hogy egységesen és egyenletesen világít, felhasználván a nagy fehér mennyezetet reflektornak, hanem az is, hogy elnyúlásával csak fokozza a helyiség hosszanti kiterjedését, ahogy a falak tapétázási módszere, a körülépített pamlagok és beépített falikarok is ennek a gondolatnak vannak alárendelve.

Az itt megbeszélt két motívumnak az összehangolása adja a kávéház művészi alapgondolatát: egy térbeli általános megoldás és egy, a kávéház egyik lezáró falát instrumentizáló speciális megoldás sajátos összefüggését.

Kozma Lajos.

Részletek az Elysée-kávéházból

UJ KÖNYVEK

Régi Rerrich Béla: A szegedi templomtér. Kertész K. Róbert előszavával, Móra Ferenc és dr. Ybl Ervin cikkeivel 93, ebből 77 képes oldallal. Királyi Egyetemi Nyomda. *Budapest, 1933.*

Megboldogult Rerrich Béla halálának évfordulóján jelent meg ez a nagyformátumú képeskönyv, amelynek célja Rerrich Béla hatalmas méretű mesterművének ismertetése. A lényeg nem az a rövid bevezető cikkeken van, amelyek önmagukban kitűnőek, hanem a hatalmas illusztrációs sorozaton, amely másfélszáz képben mutatja be a szegedi templomteret körülölelő kitűnő architekturát, amelyet olvasóink bizonyára mind ismernek, bár magunk önhibánkon kívül nem mutathattuk azt be úgy olvasóinknak, mint szerettük volna elébük teriteni. Mindenesetre építészi kulturánk hajnalhasadásának jele az, hogy egy magyar építész élete munkájával ilyen egységes alkotást valósíthatott meg, hogy nem kellett erőit apró munkákra szerte forgácsolnia! S ez összefüggésben legalább is a nevét kell megemlíteni annak a férfinak, aki e tér megépítését kezdeményezte és lehetővé tette: gróf Klebelsberg Kunó előtt is meg kell hajtani zászlónkat! S ezt a hajnalhasadást jelzi az is, hogy egy építészi alkotásról ilyen magyar könyv jelenhetett meg.

A könyvért az Egyetemi Nyomdát a legnagyobb elismerés illeti, áldozatkészségével példát mutatott! S érdemeiből keveset vesz el az, hogy a mutatós megjelenésű könyv nem minden tekintetben sikerült olyanra, amilyennek külső megjelenésében igérkezik. Nevezetesen a kékes festékkel nyomott klisék nyomása hagy sok kivánnivalót hátra (pl. 27. old., 31. old. felső kép), de hiszen Czakó főigazgató úrnak bizonyára igaza volt, amikor azt irta, hogy „nehéz tiszta klisé-lenyomatokat produkálni". S a könyv gondossága, pompája mellett fájó, mikor azt látjuk, hogy a klisőr gondatlanságában elfelejtette pl. a 31. oldal felső képén a levelezőlap felírást lefedni! De tekintsünk el e kis hibáktól és inkább örüljünk annak, hogy jó magyar építészetről ilyen szép könyv jelenhetett meg! **B.**

Möller Károly: Hangvédelem épületekben. Különlenyomat a «Technika» 1932. évfolyamából. 12 oldal.

Lassan már egy tisztes kötetre megy azoknak az alapvető dolgozatoknak a terjedelme, amelyekben *dr. Möller Károly* a korszerű építés alapvető kérdéseit tárgyalja: hő- és hangvédelem, nedvességelleni szigetelés és anyagvédelem. A legújabban megjelent tanulmány a hangvédelemnek csak a legújabban kialakult tudományát ismerteti. Kivánatos lenne, hogy a szerző ezeket az irásait összefoglalva kötetbe tegye hozzáférhetővé. **B.**

H. Th. Wijdeweld: Eine internationale Arbeitsgemeinschaft. Verlag C. Mies Santpoort Holland 1931. 18 oldal, 16 képes táblával.

Amikor Németországban az új politika bezárta a Bauhaus kapuit s feloszlatta azt az intézményt, amelynek falain belül tanitottak, tanultak, kutattak és kerestek, megindultsággal kell ezt a kis manifesztumot lapozni, amely *a Bauhausban testetöltött kulturgondolatot* nemzetközi viszonylatban, nagyobb keretekben kívánja ujjáalkotni. *Wijdeweld*, a kitűnő hollandus építész, akinek lakóházát a Tér és Formában leközöltük, ugyanis azt a gondolatot veti fel, hogy Hollandiában, a tenger közelében az építészeti haladás előkészítésére, napjaink építészetének céltudatos, tudományos megteremtésére egy nemzetközi munkaközösség alapháza építtessék fel, hogy ott tudósok és építészek vállvetett munkájával alakíttassék ki az a tudás, amely világszerte meg fogja teremteni korunk építészetét, — amint a középkor nagy építészete kialakult a katedrálisok tövében meghúzódó Bauhüttékben! S lelkesedésben két tervet is bemutat arról, hogy milyen is lehetne ennek a munkaközösségnek otthona.

Elismerés a nagy idealistának, aki a mai világégés közepette ilyen a Földet körülfogó koncepcióval tud foglalkozni!

Dr. Bierbauer.

KÉPEK A CHICAGÓI VILÁGKIÁLLÍTÁS ÉPÜLETEIRŐL

A tudományok csarnoka északi bejárata

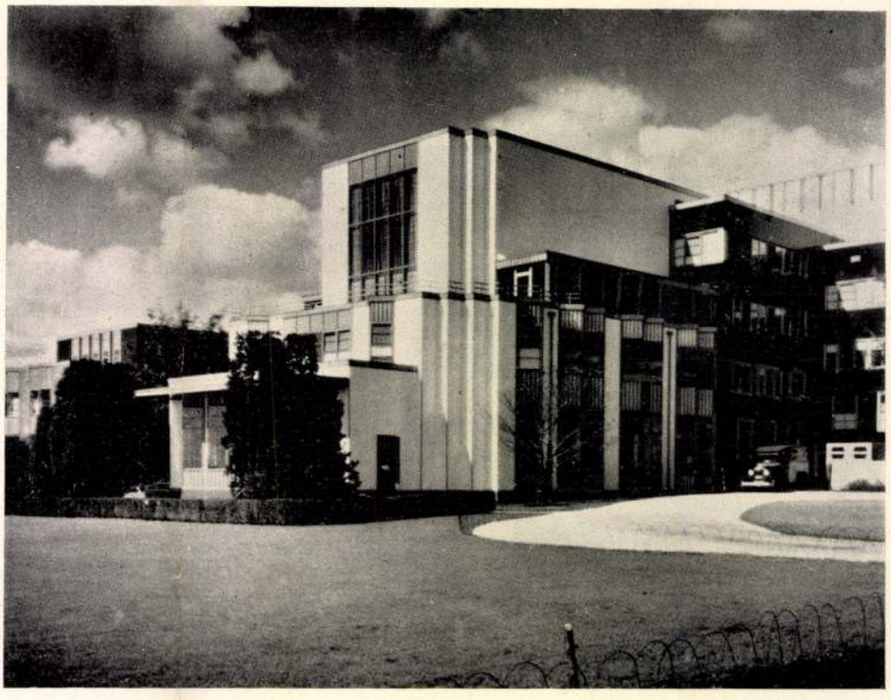

Emlékeztetjük olvasóinkat, hogy lapunk 1932. évf. 108—112. oldalán Cserépy István adott beszámolót a chicagói világkiállítás készülő épületeiről, az újabb képek e közleményt egészitik ki.

Az igazgatósági épület

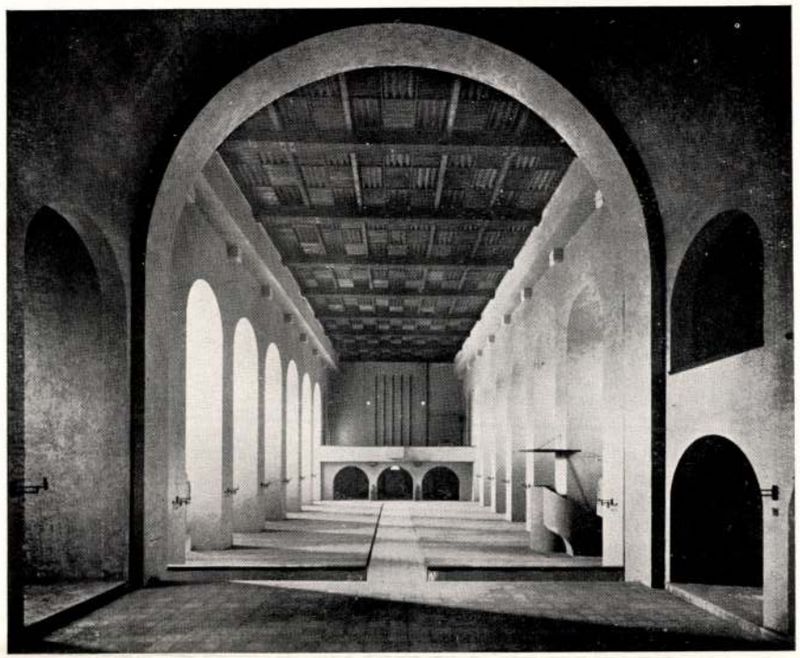

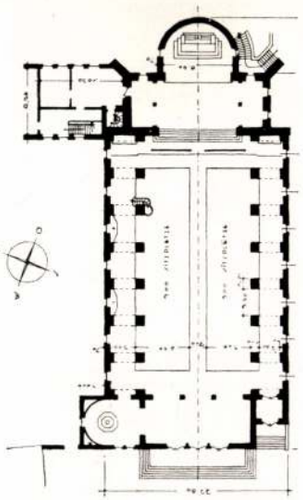

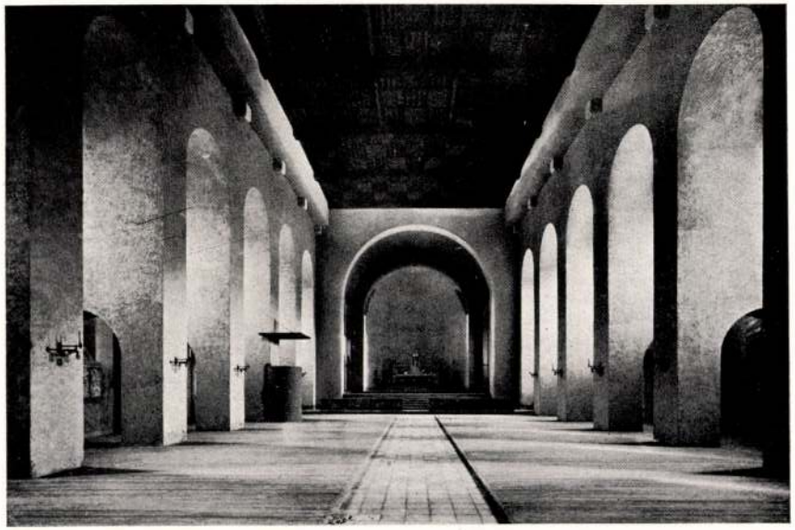

A. Bosslet: Az aschaffenburgi Jézus szent szíve temploma

Tér és Forma
1930. 5. sz.

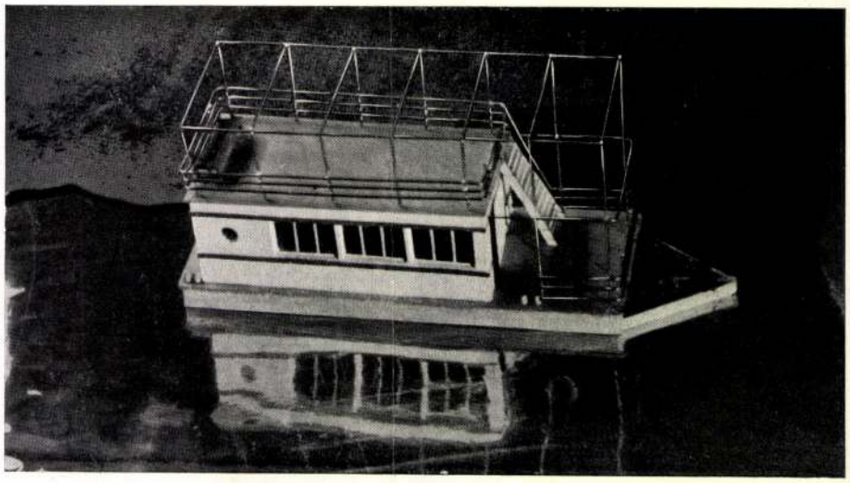

WEEKENDHÁZAK

Kozma Lajos tervei

Az a szellem, amely a nyugateurópai Weekend-mozgalomban életrekel, a történelem fejlődésének egy olyan hullámhegye, ahol az életöröm tisztább alapjainak keresése olyan derűvel jelentkezik, amelynek mását csak az antik Hellas-ban láttuk.

A napfény, tiszta levegő eme egészséges hedonizmusa, amely akkor is a barbársággal szemben az életelevenség gazdag ragyogását mutatta és csodálatos kultúráját megteremtette, ma is egy újabb, elevenebb, tisztultabb kultúra első kezdetét jelenti.

Modern ember a maga diszharmónikus életküzdelmei és fáradságaiból ösztönösen a természethez, mint az energiák ezen harmónikus ősforrásához vágyik. Ez a vágy a kaoszból való menekülés, az egyszerűség keresése a modern technika és tudomány minden eredményének és vívmányainak felhasználásával. De nem ködös, rousseaui természetimádat ez, amely tulajdonképpen a primitívek kultusza, hanem azon természetes egyszerűség keresése, mely minden kulturák alapja és a tökéletesség egyik feltétele.

Mindezek a vágyak és törekvések kifejeződnek és megvalósulnak azokban a kis házakban, melyek ezen életfelfogás eredményeiként létesülnek. Ezen életfelfogás, valamint a tudományosság és logika ma uralkodó szellemének megfelelően s abból folyóan organikus szervezethez hasonló egyszerűséggel és tökéletességgel épülnek, amelyben ezen szellemhez híven semmi fölöslegesség sem térben, sem anyagban nincsen, a legkisebb és a szükségletnek megfelelő tér kihasználása.

Ezek a Weekend-házak mindig derűsek, világosak, levegősek és főleg egyszerűek. Mindegyik mint egy testre szabott ruha, egy sajátos egyéni életmódhoz alkalmazkodik s annak szemléletesebb kifejezője is.

Ezek az elvek uralkodóak Kozma Lajosnak itt bemutatott Weekend-házainál is, amelyek ebben a szellemben készültek. A bemutatott változatos tipusok mindegyike külön életfunkció tipikus példáit mutatja be Kozma Lajosra jellemző szellemes megoldásban.

Hoszpodár László

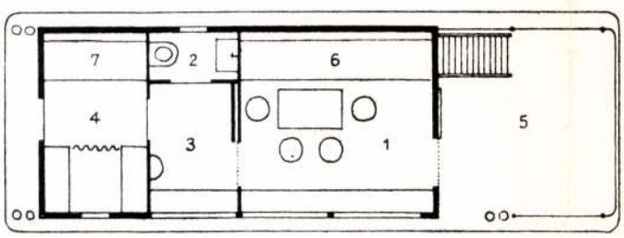

Úszó weekendház
1. Lakó, ebédlő. 2. W. C. 3. Konyha. 4. Hálófülke. 5. Veranda. 6. Fekvőhelyek.
Beépített 250 m³.
Építési költség 7000 pengő

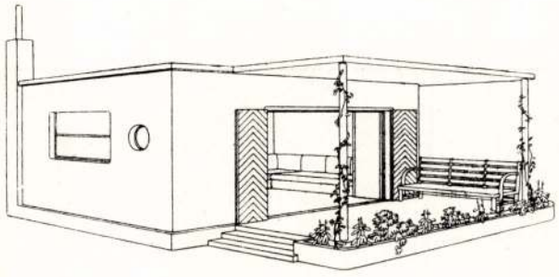

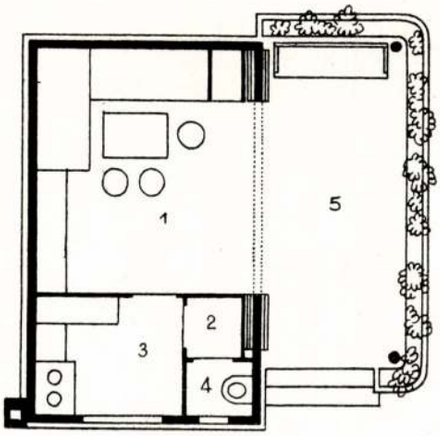

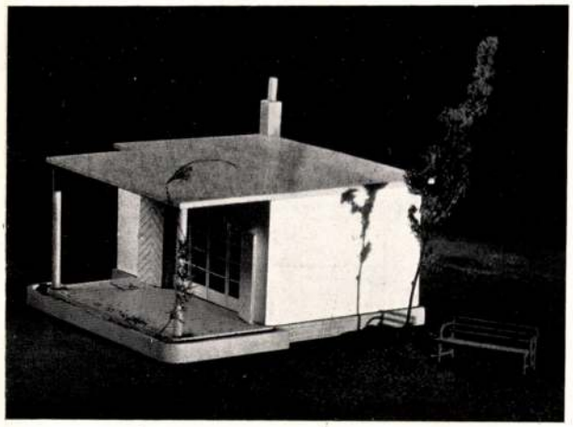

Kétszemélyes weekendház
1. Lakó, ebédlő és két hálóhely. 2. Átjáró. 3. Konyha. 4. W. C. 5. Veranda.
Beépített 150 m³.
Építési költség 2500 pengő

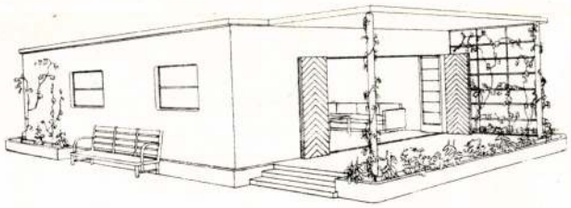

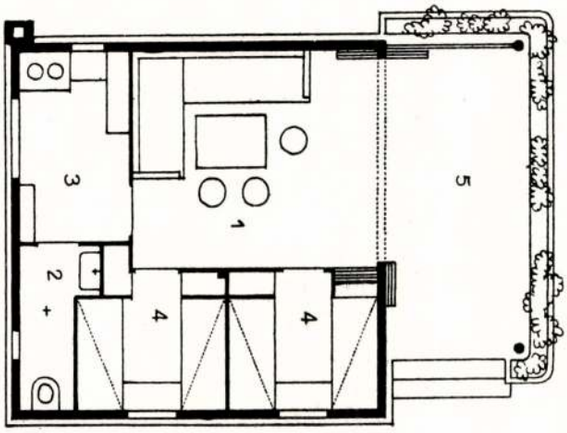

Hatszemélyes weekendház
1. Lakószoba, ebédlő és két hálóhely. 2. Mosdó, W. C. 3. Konyha. 4. Hálófülkék. 5. Veranda.
Beépített 180 m³.
Építési költség 4000 pengő

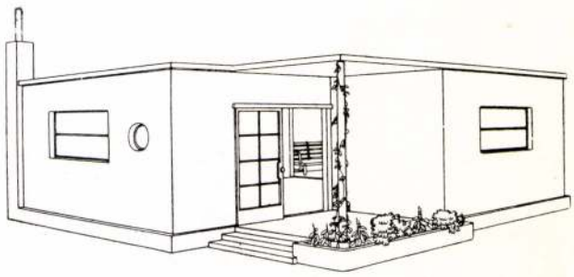

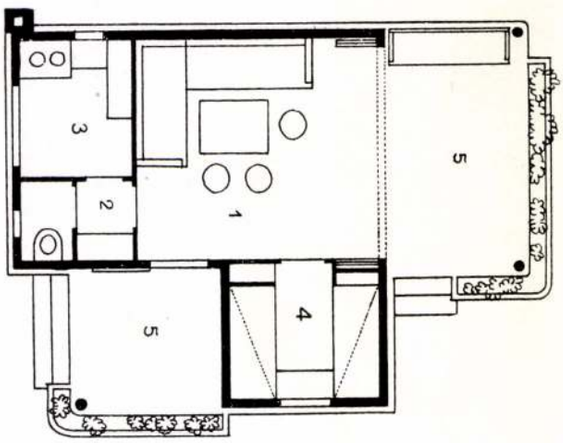

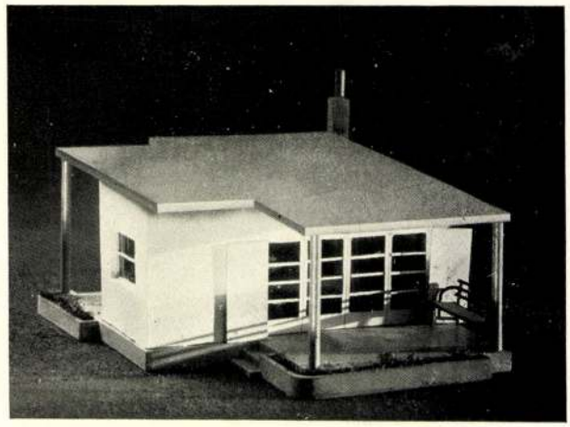

Weekendház, négy személyre
1. Lakószoba, ebédlő. 2. Átjáró, W. C. 3. Konyha. 4. Hálófülke. 5. Veranda.
Beépített 160 m³.
Építési költség 5000 pengő

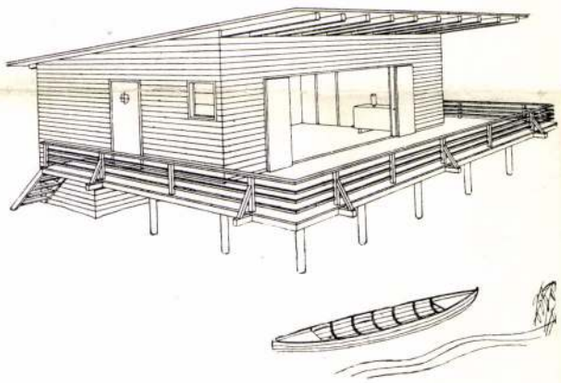

Vízparti ház, öt személyre
1. Lakó, ebédlő és egy hálóhely. 2. Átjáró. 3. Főzőfülke. 4. Hálófülkék. 5. W. C. 6. Veranda.
Beépített 400 m³.
Építési költség 3000 pengő

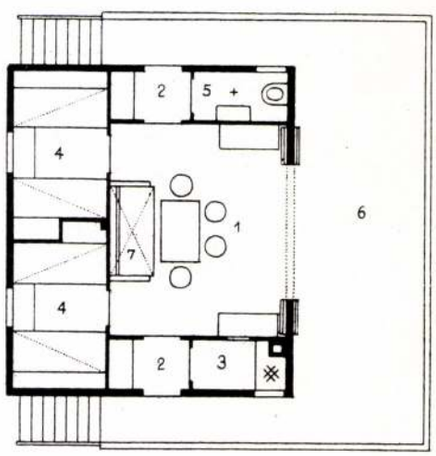

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRLAP
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068. 337-748, 340-726

MAGYAR HÍRLAP

1971. NOVEMBER 20, SZOMBAT

Kozma Lajos

Szöveg nélkül is jellemzi...

Az embléma

Az embléma — jelvény, jelkép, szimbólum. *Megkülönböztető jele* valaminek vagy valakinek, egyénnek, egyéniségnek éppúgy, mint egyesületnek, szellemi alkotásnak, ipari, kereskedelmi vállalatnak, illetve a vállalati termékeknek. Mivel csak jele valaminek, *sűrítve* kell kifejeznie annak lényegét, amit képvisel, amire utal. Ezért az embléma szinte „balladai" tömörséggel és rendszerint kicsiny méretben fejti ki működését. Kevés „szóval" élhet, többnyire csak egy-két betűvel, vagy egészen rövid jelmondattal, lényege azonban éppen az, hogy szöveg nélkül is jelezze azt, aki vagy ami mögötte áll (egyesület, társaság, egyén vagy vállalat).

Hadd idézzek néhány klasszikus példát. A Magyar Államvasutak *szárnyas kerekét*, vagy a Nyugat c. folyóirat és kiadó emblémáját — *az asztalra könyököl Mikes Kelement* ki nem ismeri? Ha egy könyvön csak ezt az utóbbi emblémát látjuk, tudjuk, hogy az hajdani Nyugat-kiadvány. Ismerjük a gyomai Kner Nyomda emblémáit, egyrészt a *szárnyas griffet, oroszlán testtel*, alatta ugyancsak szószalagban a „Kner" fölirattal és *a hátukon könyveket vivő vándor könyvárusokat* ábrázoló emblémát.

Kozma Lajos grafikája

Jelképezhet az embléma egy állandó jelleggel létrehívott világmozgalmat is, mint *a világbéke-mozgalmat* Picasso galambja. Elég meglátni valahol, máris tudja a vele tisztában levő ember, miről van szó. — Ilyen szerepe lesz annak az emblémának is, amely az UNESCO legújabb nagy vállalkozását jelképezi: a nemzetközi könyvévet, amelyet 1972-re hirdettek meg. Amott a galamb a békét jelképezi, emitt a könyv a tudás, a művelődés fegyverét és az emberiségnek a szellemi javak révén egymáshoz való közelebb jutását.

Az embléma természetesen lehet *csak betűs* is, amikor két-három jellegzetes kalligráfiájú betű jelzi a céget. Gondoljunk az Állami Biztosító *ÁB betűs emblémájára.* Ennél valamivel több az Állami Könyvterjesztőé, amely kissé nyitott könyv hátoldalára írt ÁK betűvel jelzi az állami könyvterjesztés egyik vállalatát.

De az igazi embléma mégiscsak az, amely *elsősorban grafikai alkotás*, mert még ha a kivitel plasztikus is — gondoljunk a jelvényekre —, művészi szempontból azok lényege is a megrajzolás, tehát *a grafikai megformálás.*

Napjainkban az embléma jelentősége nem csökkent, *legkevésbé az ipari, kereskedelmi világban*, annak ellenére, hogy a gyártott iparcikkek kimúlása a forgalomból soha nem képzelt mértékben meggyorsult. Régen egy medve alakja évtizedekig jelezhette ugyanazt a sajtfélét, amely egyúttal utalt annak márkás voltára is a nemzetközi piacon; ma az ilyen emblémák száma jóval kevesebb.

Lehet az embléma *egyetlen betűből álló is*, mint nálunk a Magvető, a Zeneműé, vagy a Gondolat Kiadóé, állhat több betűből is,

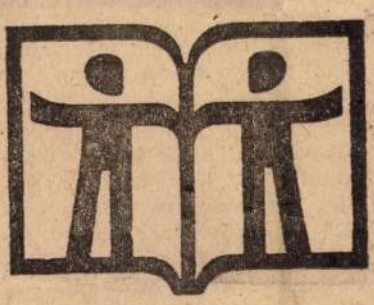

A nemzetközi könyvév emblémája. — Michel Olyff belga grafikus rajza

de *a hosszabb szövegű emblémának már nincs sok értelme.* A BÁV- és a VOLÁN-szerű emblémák még versenyképesek, ennél tovább a betűs embléma nemigen terjeszkedhet.

Ha honi viszonyainkra gondolunk, észre kell vennünk, hogy *ez a kisgrafikai ágazat nálunk meglehetősen háttérbe szorult.* Éppen azok a vállalatok — elsősorban könyvkiadók, folyóiratok, lapok — nem igénylik, amelyek a tömegtájékoztatás egyik fontos területét tartják befolyásuk alatt. Ami kevés e tekintetben akad, művészileg gyakran fölöttébb kisigényű. Sokan megelégszenek egy-egy kevésbé sikerült betűvel, s némi vonallal a betű körül, aminek megtervezése különösebb művészi képességet nem árul el. Jó volna — a legutóbb Budapesten és Debrecenben rendezett *lengyel—magyar kiállításhoz hasonló* kiállításon — számba venni, hogy is állunk ezen a téren, hisz ez még a *gazdaságirányítási rendszerünk* szempontjából sem közömbös, nem is beszélve a kérdés *művészeti* oldaláról.

Régen a Magyar Grafika c. folyóirat, azután a nyomdászati évkönyvek *rendszeresen bemutatták* a születő termést. Kitűnő emblémakészítők közt említhetjük a múltból *Kozma Lajost*, akinek szignetjeit Kner Imre könyv alakban adta ki; napjainkban pedig a nyolcvanadik életévén jóval túl még mindig alkotó *Végh Gusztávot*, akinek emblémáit érdemes volna nemcsak kiállítani, hanem kötetben is kiadni.

Az „Iskry" lengyel ifjúsági könyvkiadó emblémája. — Jerzy Cherka grafikája

Ma tehát az emblémaművészet helyzete nálunk fölöttébb sanyarú. De a Lengyel Kultúra emblémakiállításához hasonló hazai seregszemle megmozgathatná az érdekeltek képzeletét, ihlető hatása tervezőgrafikusainkra sem maradna terméketlen. *A gyakorlati élet éppúgy hasznát látná, mint a grafika művelői.* S a megszülető emblémák a mindennapi élet művészibbé formálásához járulnának hozzá.

Szíj Rezső

Dürer műve

Tárlat a Bibliotéká

Az esztergomi székesegyház napfénytől csillogó kupolája mintegy a város felett lebegő félgömb, már messziről fogadja az utazót. Úgy tűnik, hogy a város, amelyet rövidesen elér az utas, egyetlen tágas ragyogás. Ám, ahogy közeledik a belváros felé, lassan szűkülnek az utcák, míg végül a székesegyházat is magán hordó várhegy körül mintha keskeny csatornákká válnának.

A város a török hódítás áldozatául esett. Később épült újjá, mint a többiek, és ismét csak 1820-tól kezdve virágzik fel. Ez a sajátos helyzet annak a következménye, hogy a török elől menekülő esztergomi főhatóság Nagyszombatba települt, egy olyan távoli városba, amely — minden messzeség ellenére — mégiscsak az esztergomi egyházmegye határain belül feküdt, akárcsak Pozsony. Nagyszombat adott szállást a hódoltsági időkben a püspököknek és hatóságaiknak, tehát az idegennek tekinthető egyházmegyéknek is. 1686 után, amikor a törököt végleg kiverték Budáról, ki-ki sietett haza a saját egyházmegyéjébe, s minden püspök arra törekedett, hogy székvárosát mihamarabb felvirágoztassa. Csak azok nem siettek, akik Nagyszombatban is úgy tudták, hogy otthon vannak, azaz saját egyházmegyéjük területén, Esztergom urai. S 1820-ig nem is költöztek vissza a székvárosba. Ennek tudható be, hogy — eltérően a többi XVII—XVIII. században újjáépített város barokk stílusától — Esztergom a XIX. század stílusjegyeit viseli.

Azt a szürke, kopottas épületet is, amely előtt megálltunk, 1852-ben emelték. Most kiállítást nézni hívogat. Itt található a főszékesegyházi könyvtár, közkeletű nevén — ahogy ország- és városszerte ismerik — a Bibliotéka. A homlokzat mit sem árul el abból, hogy mögötte az ország csaknem legrégibb és talán egyik legérdekesebb könyvgyűjteménye rejtőzik. A könyvtár sorsáról, alakulásáról beszélgettünk dr. Kovách Zoltán igazgatóval.

— Könyvtárunk a XI. század végétől napjainkig őriz könyveket. Az első oklevéllel igazolható adomány az 1100-as évek végéről keltezett, amikor is Perugiai Bernát, Imre király nevelője — miként a korabeli írás mondja — Szent Adalbertnek (vagyis a székesegyház névadó szentjének) adományoz egy könyvet. De tudjuk azt is, a XIV. századi Canonica Visitacióból, vagyis az egyházlátogatási jegyzőkönyvből, amely másolatban maradt ránk, hogy Küküllei János „néhány jó könyvet hagyott az Egyházra". A könyvtárnak ezt az első korszakát 1543-ig, a város török megszállásáig keltezhetjük. A második szakasz 1543-tól 1820-tartott, a menekülés időpontjától addig, amíg a káptalan visszatért a székvárosba. A harmadik korszak pedig a visszatelepüléstől a mai napig tart.

A könyvtárnak mintegy kétszázezer kötetes állománya az istentiszteletet szolgáló, tanításra való (klasszikus auktorok, például Ovidius stb.), a káptalani élethez szükséges (legendáriumok stb.) könyvekből áll. A kötetek nagy számát akkor értjük meg, ha ismerjük a könyvtár életének második periódusát, és az ebben az időszakban napvilágot látott egyházi rendelkezéseket.

A nagyszombati zsinat 1611-ben elrendelte ugyanis, hogy a főpapok a könyveiket a területileg illetékes egyházra hagyományozzák. Ez máig élő törvény. Szaporította az állományt az is, hogy Lippay érsek 1642—43-ban Bécsben 1681 kötetet, tekintélyes könyvtári hagyatékot vásárolt Anton Fuggertől, annak a Fugger bankárcsaládnak rokonától, akiknek a családi nevéből a magyar fukar szó képződött.

1674—76-ban Szelepchényi György érsek már katalogizáltatja a könyvtárat — ebből tudjuk, hogy az akkori állomány mintegy háromezer darab —, s ez fele-fele arányban egyházi, illetve világi műveket tartalmaz. A XVIII. század végén már felmerült a nyilvános könyvtár gondolata, de Batthányi érsek a teljes katalógus elkészülte előtt nem engedélyezte a könyvtár megnyitását.

A könyvtárat természetesen nemcsak a főpapok használták, hanem a papnövendékek és a világi értelmiségiek is.

Az ilyen jellegű régi könyvtárak természetesen nemcsak szöveges emlékeket foglalnak magukban, hanem olyan metszetes kiadványokat is, amelyek kiemelkedően művészettörténeti értékűek.

— A könyvtár bőséges metszetállománya, s azon belül is a gazdagnak mondható Dürer-gyűjtemény indított bennünket arra a gondolatra — mondta dr. Mucsi András, a Keresztény Múzeum vezető muzeológusa —, hogy közös kiállítást rendezzünk a Bibliotékával. Nem kívántuk az anyagot más egyházak, vagy állami gyűjtemények anyagával kiegészíteni, hanem arra törekedtünk, hogy a magunk erejéből kerekítsünk viszonylag teljes képet. Csupán a helybeli ferencesektől kölcsönöztünk ki egyetlen jelentős kötetet. Nemcsak Dürer emléke előtt kívántunk ebben az ünnepi évben tisztelegni, hanem azt is világossá akartuk tenni, hogy miként hatottak Dürer, illetve elődei és követői Európaszerte elterjedő fametszeteik révén a magyarországi festészetre.

A Bibliotéka két kis szobájában egy valóban ötletes, és kutatói alaposságról tanúskodó tárlat keretében rajzolódnak ki Dürer művészetének és a magyarországi középkori festészet történetének — sőt, a könyv keletkezéstörténetének — körvonalai.

A sort egy 1450 körül Németalföldön készült Biblia Pauperum — azaz a szegények bibliája, afféle írni-olvasni nem tudók számára készült képes kiadvány — nyitja meg. Minden oldalát képekkel és szöveggel együtt egyetlen fatáblára metszették. Ezt a világszerte értékelt művet egyébként a Helikon néhány évvel ezelőtt fakszimile kiadásban jelentette meg. Sorban ide kívánkozik az az 1459-es mainzi pergamen ősnyomtatvány, amely — jóllehet nyomtatási technikával készült — még híven utánozza a megelőző korszak kéziratos kódexeit; iniciáléi kézifestéssel készültek.

A témához már szorosan kapcsolódik Kobergernek, Dürer keresztapjának a nyomdájában készült, WohlGemut és Pleydenwurf metszeteivel díszített kiadványa, a Schedel Krónika. Mégpedig többszörösen: egy lapokra vágott példány metszetei, egy komplett kötet (ez a ferencesekéé), és egy ugyancsak XV. századi, kicsinyített kiadás.

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRLAP
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748, 340-726
1974 JUN 16
Tolnamegyei Népújság

Kozma Lajos épületén

Vörösmarty a Fóti dalt.
Fotó: Gottvald Károly

Az én múzeumom

1971

A Képzőművészeti Alap Kiadóvállalatának népszerű sorozata, melynek első kötete 1963-ban jelent meg, új formát kapott. „*Szeretnők, ha az olvasó azt venne a könyv végleges alakításában*" — olvassuk a bevezetőben, s ez az olvasói együttműködés ügyesen segíti a figyelmes olvasást, hisz a könyvhöz mellékelt reprodukciók „ömlesztett" állapotban vannak az olvasó öntevékenységével kerülnek helyükre. „*Reméljük, sikerül így mélyebben az olvasottakat jobban megértetni, az ismerkedést alaposabb elmélyüléssé változtatni*" — jegyzi meg a Kiadó, s így véljük, igaza van, mert a társszerkesztővé előléptetett olvasó — bármily szerény is szerepe — a játék örömével kerül közelebb művészekhez és művekhez.

Az új könyv, Az én múzeumom sorrendben 31. kötete, három művészt mutat be: Kovalovszky Márta ismerteti Kozma Lajos, Ferenczy Béni és Pór Bertalan munkásságát. Hármójuk közül az építész Kozma Lajos működése a kevésbé ismert, pedig — elsősorban Budapesten — jó néhány épület hirdeti tehetségét, képzeletgazdagságát. Ferenczy Béni, főleg szentendrei múzeumának megnyitása óta és Pór Bertalan művészete népszerűbb, s tevékenységük szinte napjainkig nyúlik: Ferenczy 1967-ben, Pór 1964-ben halt meg. Kovalovszky Márta a legfontosabbra hagyatkozik, s aprólékos életrajzi adatok helyett inkább kiemelkedő műveiket elemzi, finoman, élvezetesen, mindig a lényegre mutatva rá.

Az én múzeumom — sikere is ezt mutatja — hasznos és fontos vállalkozás, s külön javára kell írnunk, hogy rendkívül olcsón, tehát mindenki számára hozzáférhető áron kerül forgalomba.

(cs)

póleon feleség
A betűformák,
azonosságot mu
leveleinek írás
színének megfa
kéziratra vall,
solatra; a papír
ge szintén a m
felére utal.

Az eddigi vizsgálatok szerint Mária Lujza élete utolsó szakaszában, Párma hercegnőjeként írta be a könyvbe a korabeli filozófusok, moralisták vallásról, erényről, istenről, nemesekről, polgárokról,

legfőbb ideje, hogy vált
legyen. Ehhez természete
különvizsgát kellett tenni.
évig roppant erőfeszítéssel r
golta a szabályzatgyűjter
nyeket.

A vizsgáztató a követk
feladatot adta fel Dupontn
— Két gyorsvonat ha
ugyanazon a vágányon egyr
felé. Az ön megfigyelőhely
középen van. Mit tesz ebb
az esetben?

— Átállítom a váltót és
egyik vonat a másik vágá
ra fut!

— De mi történik akkor,
tél van, a váltó befagy
nem lehetséges átállítani?

Rükverc-rekord

Egy John Duncan nevű ausztráliai új világrekordot ért el: gépkocsijával 210,9 kilométert utazott — hátrafelé. A korábbi rekordot, 136 kilométeres „rükverc-"cel az etiópiai Patu Jilex tartotta.

Wankel-motoros

A CSOMAGOLÁS ÚTJA

A cikk cédulázva

KARL ROSNER: DIE ENTWICKLUNG DER PACKUNG. Es kann festgestellt werden, dass die sich mit der Herstellung von Verpackungsartikeln befassenden Industrien in Ungarn seit den 1920-er Jahren bis auf den heutigen Tag sich in ständiger Entwicklung befinden. Diese Entwicklung ist ebensowohl quantitativ, als qualitativ. Die quantitative Steigerung ist durch verschiedene Faktoren verursacht. Einerseits kommen mit der gesteigerten Markierung immer mehr und mehr Waren verpackt in den Verkehr, andererseits hat der Handel immer mehr die Erkenntnis von der Reklamewirkung der Packung erlangt. Die qualitative Verbesserung ist dem Umstande zu verdanken, dass mit der Zeit immer mehr und mehr Branchen ihre Packungen durch hervorragende Künstler entwerfen lassen. Die kunstvolle ungarische Packung setzt mit dem Jahre 1920 ein, wo Fritz Floris die Verpackung seiner Chokoladefabrikate von Ludwig Kozma, einem unserer hervorragendsten Künstler entwerfen liess. Diese Verpackungen stehen auf einer so hohen künstlerischen Stufe und gelten dermassen als vorbildlich, dass sie auch heute noch ein Beispiel sind. — Auf dem Gebiete von Chokolade-Packungen hat Edmund Dankó, der vorzügliche Gewerbekünstler, grosse Verdienste aufzuweisen, der mit seinen völlig individuellen, hauchartigen Arbeiten von echt französischer Feinheit der ungarischen Verpackung einen neuen Geschmack verliehen hat. Die Kartons der Chokoladefabrik San Thomé sind von der talentvollen Künstlerin Margit Galambos entworfen worden: sie sind in einem einheitlich rosafarbenen Grundton gehalten, auf dem blaue und in Gold ausgeführte Zeichnungen wechseln. Nach den individuell aufgefassten Verpackungen von Stefan Gádor und Ernst Jeges werden die Verpackungen der Chokoladefabrik Stühmer derzeit von Ili Szirmai entworfen, feine und geschmackvolle Arbeiten, deren weiche Farben und reizvolle Zeichnungen bezeichnend für die echt weibliche Künstlerhand sind. Gustav Végh und Frau Kató Kaesz-Lukáts haben für die Fabrik Koestlin schöne Packungen von individuellem Geschmack hergestellt, die zu den gelungenen Schöpfungen beiden hervorragenden Künstler gehören. Als besondere Leckerbissen auf dem Gebiete kunstvoll ausgeführter Verpackungsentwürfe müssen die von Frau Kató Kaesz-Lukáts für die Chokoladefabrik Altmann & Kühne gemachten Entwürfe bezeichnet werden, deren Altwien-Motive gleich einer edlen Brüsseler Spitze ineinander verschlungen sind und alle Erinnerungen an diese edle Kultur in der Rekreation des heutigen Künstlers wiederspiegeln. In bedeutender Zahl gibt es jedoch auch erstrangige Emballagen, die neben ihren hohen künstlerischen Niveau dem Geschmack der breiten Schichten angepasst sind und durch ihre lauter wirkenden Töne gleichzeitig auch eine bedeutende Reklamewirkung erzielen. Als solche sind die stark wirkenden Chokoladeverpackungen und Strumpfkartons von Georg Nemes, die Seifenschachteln von Albert Kner, Ludwig Csabai-Ékes und Alexander Bortnyik, und die Radio und Taschenelementhüllen von Csemiczky zu bezeichnen. Eine gesonderte Gruppe bilden die Verpackungen für Medikamente, deren moderne Umgestaltung das Verdienst von Stefan Irsai ist.

CHARLES ROSNER: THE DEVELOPMENT OF PACKINGS. Hungarian graphic and advertising arts and the industries for wrappings show a constant development ever since the year 1920. This development is at the same time quantitative and qualitative. Lajos Kozma took the first important step forward with his wrappings for the Floris Chocolate Works. His wrappings always on a high artistis level continually created something new, and are even to day models of the best Hungarian wrappings. The work of the highly talented Ödön Dankó is a complete contrast to the formal composition of Kozma. Dankó prefers primitive and grotesque motives. Every wrapper and label designed by this artist is a surprise. Margit Galambos' s series of wrappers for the Thomé Chocolate Factory, in which the same colors recur, show french influence both in style of drawing and in the delicate choice of colors. After the individual wrappings of István Gádor and those of Ernö Jeges now Ili Szirmai designs exquisite wrappers for the chocolate factory Stühmer. Gustave Végh and Kató Lukáts designed smart an original wrappings for the Cakes Factory Koestlin. Victories of the packing art are the wrappers made by Kató Lukáts for Altmann & Kühne, Vienna, with their delicate Alt-Wien motives. The striking wrappings for chocolate and hosiery by George Nemes, those for soaps by Albert Kner, Lajos Csabai Ékes and Sándor Bortnyik and finally the wrappings for Radio Anodes and Dorco Bath Shoes by Csemiczky are closing the file of illustrions Hungarian graphic artists. We must not omit to mention the names of Hanna Dallos, Sándor Kolozsváry, Gréte Máday and Gitta Mallász who have done much to further he development of the art of the decorative wrappings in Hungary.

MAGYAR IPARMUVESZET
1934. 3-4.

Ha figyelemmel kísérjük a csomagolási cikkeket előállító iparok fejlődésének útját Magyarországon, úgy örömteli meglepetéssel állapíthatjuk meg, hogy az 1920-as esztendő óta ezek az iparok állandó fejlődést mutatnak, úgy a mennyiségi, mint a minőségi termelés szempontjából. Ha leszámítjuk a külföldről régebben igen nagyszámban importált csomagolóanyagokat, melyeket ma legnagyobbrészt a magyar gyárak állítanak elő, még mindig igen jelentős a fogyasztás emelkedése évről-évre.

Nézzük meg már most, melyek egyrészt az indítóokok, melyek a csomagolási szükségletet fokozzák, másrészt milyen haszna származik ebből a közgazdasági előnyből az iparművészetnek.

A háború előtti években a csomagolás elengedhetetlen kellék volt a minőségi árucikkeknél. Az illatszeripar, kozmetikai ipar, élelmiszerszakma csak finomabb cikkeinek csomagolására fordított gondot és az árucsomagolási verseny, a csomagolás művészi megoldása inkább az eredeti elgondolású, egyéni formájú csomagolásokban élte ki magát, hogy áruját ilymódon is márkázza és konkurrensétől megkülönböztesse. Igen kismértékben vált tudatossá az a reklámerő, melyet a csomagolás magában rejt és csodálkozással állapíthatjuk meg, hogy igen erősen reklámozott márkacikkek csomagolására is mily minimális gondot fordítottak.

A két legjelentősebb csomagolásfogyasztónál, a csokoládéiparnál és a háztartási és illatszeriparnál más és más elgondolásból kiindulva lendült fel a csomagolás a háború utáni években.

A csokoládéiparban a kezdeményezés érdeme Floris Frigyesé. Minőségi árut előállító készítményeinek csomagolásait Kozma Lajossal terveztette meg és ezzel úttörő munkát végzett Magyarországon. Ideális csomagolásai, dobozai, zacskói, bonboncimkéi, béléspapírjai nemcsak azzal keltettek feltűnést, hogy magasan felette állottak művészi értékben mindannak, amit Magyarországon valaha is csomagolásban alkottak, hanem összhangjukkal rámutattak a csomagolás lényegére, melyet eddig jóformán teljesen figyelmen kívül hagytak.

Mi a csomagolás lényege, sikerének legnagyobb titka? Az, hogy alkalmazkodva az áruhoz, legkülső rétegében már megüsse azt az alaphangot, mely velünk az áru minősége iránt

Macskássy Gyula konzum-bonbon rajza.

Macskássy Gyula konzum-bonbon rajza.

bizalmat kelt, minőségét mintegy mutatja. Talán csekély túlzással alkalmazhatnám itt Taine híres milieu-elméletét, mely szerint egy ember csak környezetében ismerhető meg teljesen. Az áru környezete a csomagolás. És ezen a ponton történt a legtöbb hiba.

A csomagolás sikere: minden ható teljes összehangoltsága, egyenértékű volta az áruval. Nem elég szép, művészi külsőbe burkolni az árut, mely művészi külsőt kibontva, az áru maga ízléstelen címkével, disszonáns színű staniolban vagy papírban fekszik. Egy bonbondoboznak külsején a címke éppen olyan fontos, mint a doboz rajza. A doboz anyaga kívül nem lehet csillogó és belül silány. A bonbont védő papír minősége kell, hogy megüsse a külső burkoló minőségét, a bonboncimke ugyanúgy legyen hangulatkeltő és ízléses, mint a doboz. Ne érezhessük, hogy csak addig voltunk fontosak az eladónak, míg a csinos külsejű dobozt megvettük, hanem azt, hogy mindvégig fontosak vagyunk. A cimke színe ne ütközzön a staniol színével, hanem találkozzanak szép harmóniában.

Itt indult útjára a művészi magyar csomagolás midőn ezeket a tényeket felismerte. És szerencséje a magyar csomagolásnak, hogy a legművészibb elgondolásban és kivitelezésben készültek, megalapozva a magyar csomagolási kultúrát.

E csomagolások igazi jelentőségének felismerése azonban csak akkor következett be, midőn nyilvánvalóvá vált, hogy egy új és teljesen ismeretlen gyártmány szakmájában példanélküli gyorsasággal terjedt el, vált közismertté, sőt keresetté. A csomagolások v i t t é k az árut. Bárhol a legkisebb mennyiség észrevehetőbb volt, mint más gyártmányok sokkal nagyobb mennyisége, a publikum, mely addig nem vette észre az áruk csomagolását, rájött, hogy az árunak csomagolása is van, mely éppúgy kielégítheti művészi érzékét, szép iránti kívánalmát, mint más iparművészeti termékek. A dobozokat, ha kiürültek eltették, mint szép művészi termékeket.

E tény felismerése vitte rá egyik magyar illatszergyárat arra, hogy Kozma Lajossal puderdobozokat terveztessen. A Parfumery Marvel részére készült dobozok Kozma Lajos

Macskássy Gyula konzum-bonbon rajza.

különlegesen finom munkái. E dobozok rajzai illatosak, frissek, hamvasak, merőben eltérnek minden konvenciótól, mely a puderesomagolásoknál talán még erősebb, mint a csokoládécsomagolásoknál.

Ezekkel a csomagolásokkal kezdődött meg a csomagolások minőségi feljavítása és találkozásuk a magyar iparművészettel. Más csokoládégyárak követték a példát és a Stühmergyár olyan elsőrangú művészeket bízott meg újabb csomagolásai elkészítésével, mint Gádor István, Joges Ernő, és Szirmai Ili. Szirmai Iliben a magyar csomagolóművészet olyan értékre lelt, ki könnyed vonalaival, kiváló színérzékével teljesen átérzi a csomagolás lényegét, ki nem alkot önálló grafikai munkákat a rendelkezésére álló felületen, hanem teljes csomagolásokat komponál. Dobozai, bonboncimkéi finom női munkák, ami e cikk karakterével igen jól megegyezik.

Galambos Margit készített érdekes csomagolássorozatot a San Thomé csokoládégyár részére. E dobozok alapszíne mindenkor egy édeskés rózsaszín, melynek alapszínéből finoman emelkednek ki jobbára kék és arany kompozíciói. Érdekes kísérlet ez a csomagolássorozat egy gyár összes gyártmányának részbeni uniformizálására.

Kozma Lajost Dankó Ödön követte a Floris csomagolások tervezésében. Kozma ornamentális kompozícióit Dankó játékos, végtelenül bájos, franciás csomagolásai váltották fel, finomvonalú nőalakok, szarvasok, virágok. Szaporodtak állandóan a csomagolások, míg egy teljesen újszerű megoldás került előtérbe. Egy olyan visszatérő motívumú tapétamegoldás készült, mely egységesen borította az összes dobozokat, és mindenkor új és új formák kerültek e borítóval kivitelre.

Ebben a versenyben a többi gyár sem maradt tétlenül és legjobb művészeink munkáját vették igénybe csomagolások tervezésére. Kner Albert román csokoládégyárak részére készült csomagolásai, Végh Gusztáv nemesvonalú Koestlin doboza e téren külön figyelmet érdemelnek.

Külön kell foglalkoznunk Kaeszné Lukáts Kató csomagolásaival. A Koestlin-gyár részére készült finom csomagolásai egymagukban nem indokolnának egy ilyen kiemelést. Okot adnak erre a bécsi Altmann & Kühne csokoládégyár részére készített különleges csomagolópapírok, melyek kompozícióban, finomságban és megrajzolásban felette állanak mindannak, amit eddig csokoládécsomagolás terén alkottak. Mint egy brüsszeli csipke, olyan e csomagolások szövése, a motívumok ritmusa, az Altwien, kínai vagy orosz hangulat van meg bennük. Kaeszné e munkáival, valamint egy angol gyár részére készült csokoládédobozterveivel a magyar csomagolást tervező művészek első sorába került.

*

Mindezek a csomagolások, melyeket eddig felsoroltam, többé-kevésbbé meglévő csomagolások helyett készültek, nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy a magyar csomagolások művészi színvonala erősen feljavuljon, de lényegileg nem jelentettek új terepet a csomagolás számára. A csomagolás részére új utakat a reklám alkotott.

Számtalan gyár felismerte azt a reklámerőt, melyet az árun kifejthet és az áru csomagolását egyben az áru reklámjának is kihasználta. E téren az elsők a szappangyárak voltak. Míg régebben csak a legfinomabb pipereszappanok kerültek dobozban forgalomba, addig mindinkább elterjedt az olcsóbb szappanok dobozba csomagolása és a ma legolcsóbb szappanfajták is dobozokban kerülnek forgalomba. Minden doboz egy kis plakát, reklámobjektum, mely őrhelyén harcol a vevőért.

Az Albus szappangyáré az érdem, hogy jelentősebb művésszel terveztette dobozait. Kner Albert volt a gyár dobozainak tervezője, majd később a gyár csabai Ékes Lajos által tervezett jellegzetes reklámfiguráját alkalmazta dobozain és alkalmazza ma is. Szappandobozok közül figyelmet érdemel még a Nemes György által tervezett Savoly-féle szappandoboz.

A mosó- és tisztítószerek művészi csomagolása is újabb keletű. Egyszerűségükben is kellemesen tűnnek ki a Bortnyik Sándor által tervezett Polo és Tátra csomagolások e cikkekben.

Új szakma, a rádiószakma is szép csomagolásokban hozta forgalomba egyes termékeit. Különösen kiemelendők itt a Csemiczky Tihamér által tervezett anódtelep dobozok és zseb-

Macskássy Gyula konzum-bonbon rajza.

lámpaelem címkék, mint e szakmákban magasan kiemelkedő művészi értékű munkák.

Egyes csokoládégyárak szintén kitünő érzékkel veszik igénybe a csomagolás reklámértékét. Vezető helyen áll e téren a Boon csokoládégyár, melynek kitünő grafikai kompozíciójú, élénk színei dacára is mindenkor igen ízléses, nagyhatású csomagolásait N e m e s György tervezte.

De más szakmák is felhasználják reklámra a csomagolást. A régebben olyan jelentéktelen gummisarokdobozok, gummicikkcsomagolások is példaadók e téren és még feltünőbb, hogy egy igen konzervatív, talán legkonzervatívabb szakma, a gyógyszerszakma is felismerte a jó és hatásos csomagolás értékét. I r s a i István érdeme, hogy e szakmában újszerű csomagolások részére utat nyitott és ennek eredményeként ma már egész sorozatokban üdvözölhetjük az ízlésesnél-ízlésesebb újszerű, művészi gyógyszercsomagolásokat.

De nem lenne teljes e felsorolás, ha a magyar művészi csomagolás olyan művészeiről, mint Kolozsváry Sándorról, Máday Greteről, Dallos Hannáról, Mallász Gittáról ne emlékeznék meg, kik művészetükkel hozzájárultak, hogy a magyar csomagolások nívója jelentősen emelkedjék.

*

De nemcsak dobozok művészi terveiben nyilvánul meg a csomagolások színvonalának emelkedése. Míg régebben a kiskereskedelemben úgy az egyes kereskedők, mint az áruházak is egyszerűen, sablónos betükkel nyomott egyszínű csomagolópapirba burkolták a megvásárolt árut, addig ma mind több és több cég tervezteti meg ezt a csomagolópapirt, ízlésesen elhelyezett szöveget nyomat rá, gondosan megválogatott színben, sőt gyakran művészi rajzokat is készíttet e célra. Példa erre az áruházi és kötöttszövött szakmabeli tasakok művészi szintjének erős emelkedése. Ma ezek a tasakok rajzukkal, színeikkel állandóan élő reklámul szolgálnak.

Hogy a csomagolások művészi színvonala állandóan emelkedőben van, nemcsak a tervező művészek és az őket megbízó gyárak érdeme. A jó és művészi csomagolások szaporodása abból a kölcsönhatásból is folyik, mellyel egyrészt a jó művészi munka a közönség ízlését neveli. másrészt a neveltebb ízlésű közönség már az ízlésesebben csomagolt árut előnyben részesíti. Frappáns példákkal szolgál ennek az igazságnak bizonyításra a kozmetikai ipar melynél a viszonylag olcsóbb készítményeknél sem mondhat le a gyártó egy bizonyos — elég magasnívójú — ízléses és jóminőségű külső csomagolásról, mert enélkül cikke ma már jóformán eladhatatlan. És hogy a finomabb minőségű áru ízléses csomagolásán megnevelt és elkényeztetett ízlésű közönséget az olcsóbb árucikkek előállítói szintén megnyerhessék maguknak, ma, midőn a vásárlóerő csökkenése mellett ez a kényesebb közönség is gyakran az olcsóbb cikkek felé fordul, külsőben, csomagolásában felveszi a versenyt a drágább készítményekkel.

*

Végzetül azonban le kell itt írni néhány fájó szót a magyar csomagolással kapcsolatban.

Ha nyugatról érkezünk Magyarországra, örömmel tölt el bennünket az Osztrák Dohányjövedék minden egyes csomagolása. Egyszerű, nemes külső, változó színek, tökéletes belső kiállítás legszebb idegenforgalmat fellendítő belső képekkel. Miért nem ragadja meg a Magyar Királyi Dohányjövedék a lehetőséget, hogy kövesse ezt a kiváló példát. A magyar művészek oly kiváló együttese áll rendelkezésére, kikkel a világ legkülönb dohányeikk csomagolásait alkothatná meg. Propagandát csinálna gyártmányainak és a magyar művészetnek egyaránt. Hogy a közönség pedig mily örömmel fogadja az ízléses új csomagolást, élénk példa az E x t r a cigaretta szép dobozának sikere.

Vagy itt van a nemes tokaji aszú. A világ minden részén ismerik, keresik, számtalan kultúrországba szállítjuk. Miért nem viseli e tokaji bor magán azt a címkét, melyet magyar művészek terveztek, hogy hirdesse nemcsak az ország természeti gazdagságát, de művészetét, kultúráját is.

Vagy a gyümölcs, mely külföldre kerülő ládáján, minden egyes gyönyörű darabját burkoló papirján művészi formában Magyarország propagátora lehetne?

A csomagolás reklámértékét felismerték már a gyárosok és kereskedők. Miért ne ismerhetné fel mindenki, aki Magyarországnak csinálhatna vele reklámot? A magyar áru hirdesse külföldön külsejében is mindazt a szépséget, melyet ebben az országban mindenki megtalálhat és ezáltal a csomagolás útja az idegenforgalom útjává lesz!

ROSNER KÁROLY

Macskássy Gyula konzum-bonbon rajza.

Macskássy Gyula konzum-bonbon rajza.

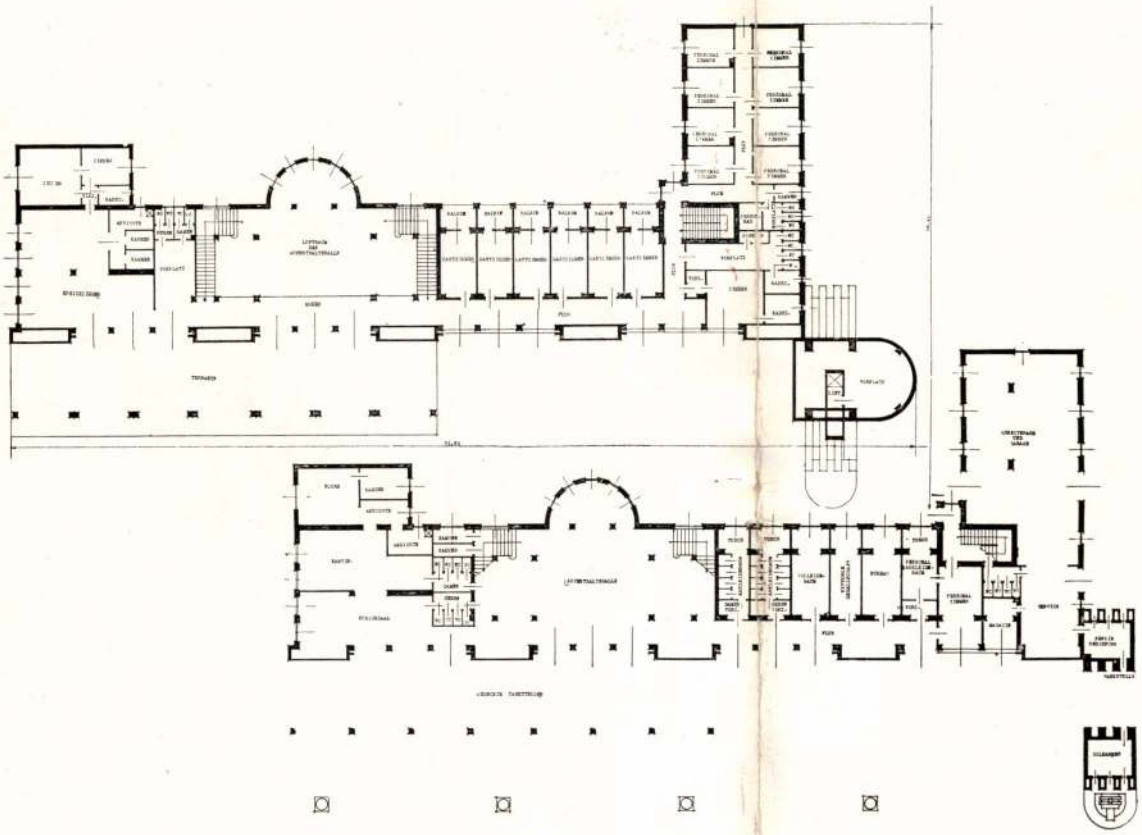

STREITZ ÉS SIPOS:
AUTÓÁLLOMÁS TERVE
A LONDON–ISTAMBULI
TRANSCONTINENTALIS
MŰÚT MENTÉN, 1935

STREITZ & SIPOS:
ENTWURF FÜR EINE TANK-
STELLE — PLAN D'UNE
STATION TRANSCON-
TINENTALE D'AUTO-
MOBILE–FILLING STATION

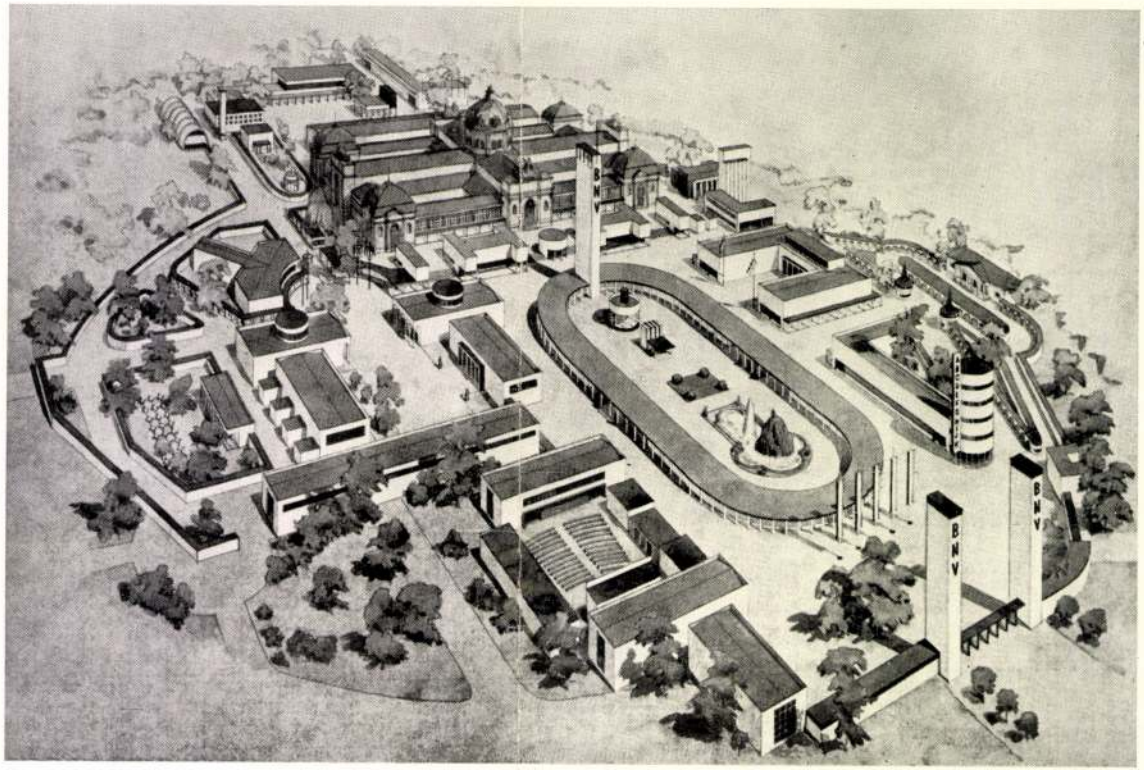

KOZMA LAJOS: BUDAPESTI NEMZETKÖZI VÁSÁR ELHELYEZÉSI TERVE

L. KOZMA: SITUATIONSPLAN DER BUDAPESTER INTERNATIONALEN MESSE — PLAN DE L'EMPLACEMENT DE LA FOIRE INTERNATIONALE DE BUDAPEST — PLAN OF THE INTERNATIONAL FAIR IN BUDAPEST

128 — 129. l. Pavillonok a Budapesti Nemzetközi Vásárról.

Györgyi-nyomagyép II

Kozma Lajos

4 1

MAGYAR IPARMUVESZET

1934. 122. l.

Kozma Lajos:
Könyvdísz.

r.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Visegrádi-utca 36. IV. 1.

Kozma Lajos
MAGYAR IPARMUVESZET
1934. 112. l

Kozma Lajos:
Iniciálé.

Kozma Lajos:
Iniciálé.

Vakintetes

BZOMB.
42 XI

Európa

Film Kőnyv Zapterjesztő és Kongyriadó Vál

Budapest

V. Visegrádi-utca 36. IV/1

Kozma Lajos

MAGYAR IPARMŰVÉSZET
1934. III. l.

Kozma Lajos : Ex libris.

vitéz Lánczi János

dohányáruda

Mezőberény.

KOZMA LAJOS: CSALÁDI LAKÓHÁZ
L. KOZMA: FAMILIENWOHNHAUS — MAISON DE FAMILLE — DWELLING-HOUSE

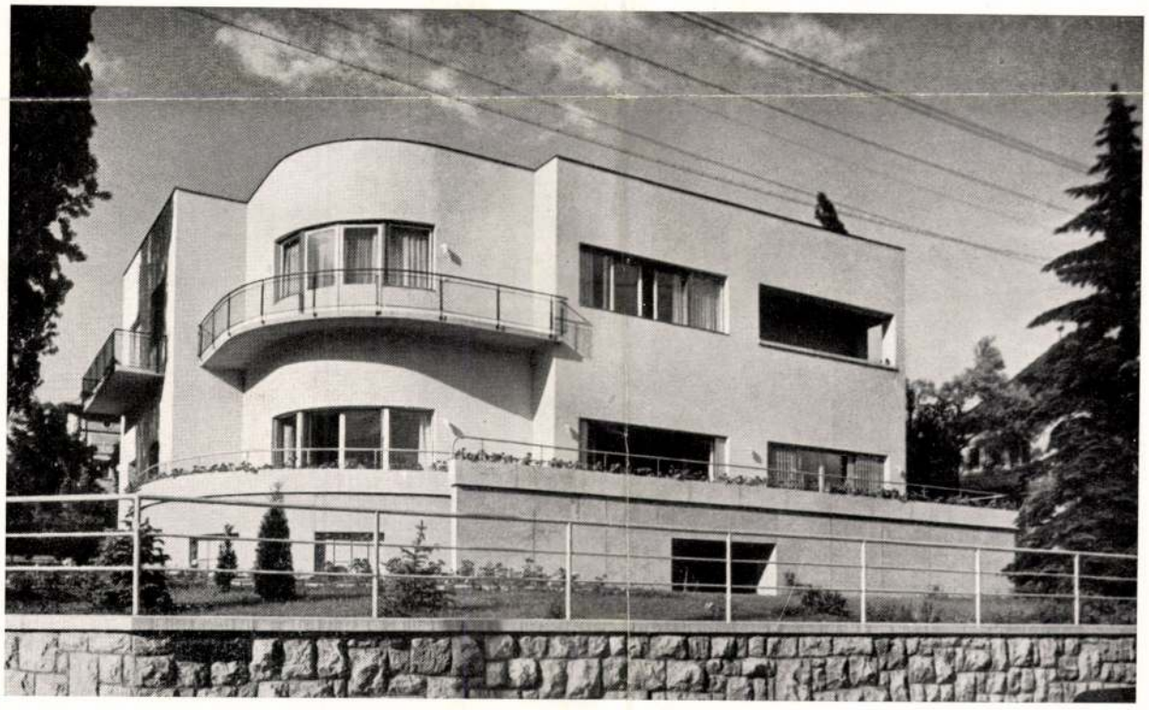

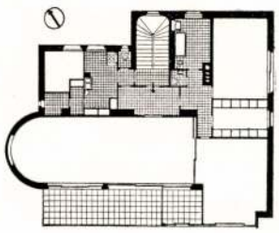

KOZMA LAJOS: ÁTÉPÍTETT BÉRVILLA
L. KOZMA: UMGEBAUTE MIETVILLA
VILLA À LOUER. APRÈS LA TRANSFORMATION
DWELLING-HOUSE AFTER RECONSTRUCTION

Györgyi nyomdaj II. 82 — 83

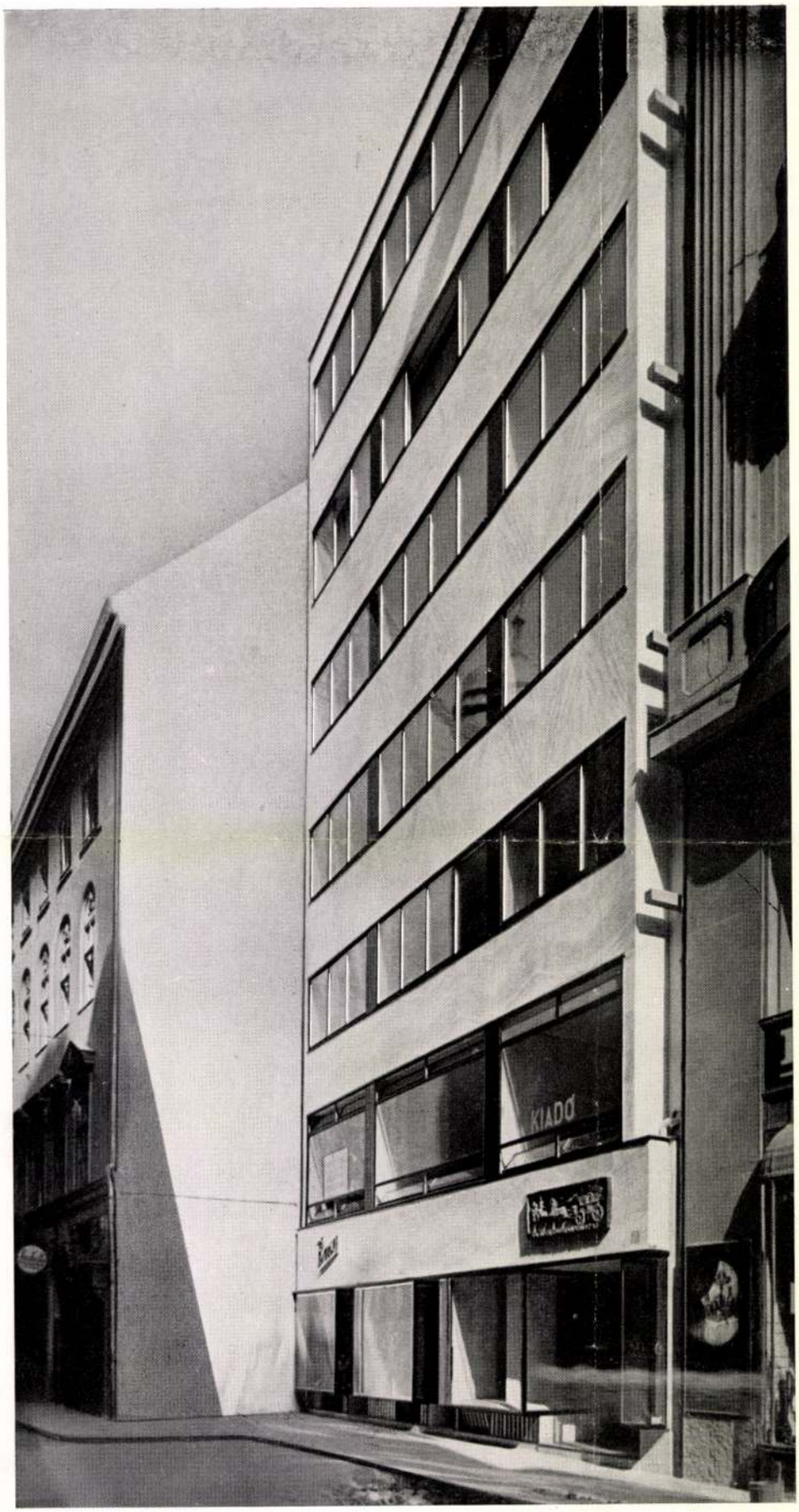

KOZMA LAJOS ÉS DÉNES VILMOS: BÉRHÁZ GARSZONLAKÁSOKKAL

L. KOZMA & V. DÉNES: MIETHAUS MIT LEDIGEN-WOHNUNGEN — MAISON DE RAPPORT AVEC DES GARÇONNIÈRES — APARTMENT-HOUSE

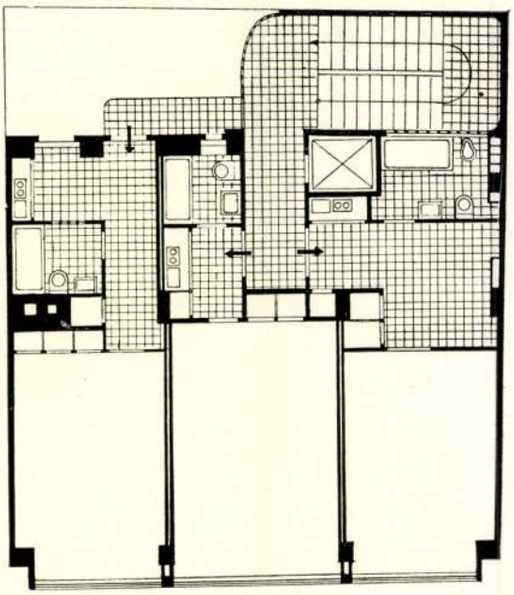

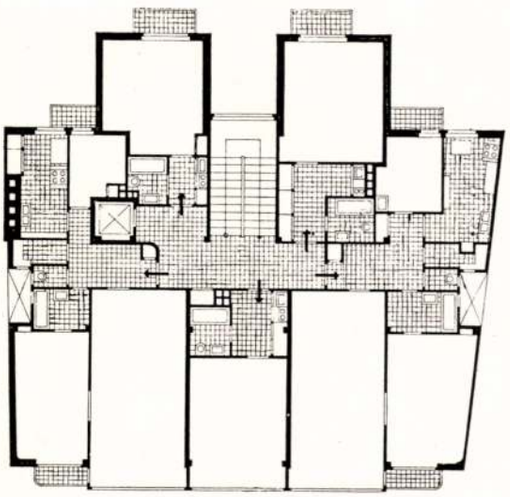

KOZMA LAJOS: BÉRHÁZ MOZIVAL

L. KOZMA: MIETHAUS MIT KINO — MAISON DE RAPPORT AVEC CINEMA — BLOCK OF FLATS. CINEMA

KOZMA LAJOS: ATRIUM FILMSZINHÁZ ELŐCSARNOKA
L. KOZMA: VORHALLE DES ATRIUM-KINOS — VESTIBULE DU CINÉMA „ATRIUM" — ENTRANCE HALL OF A CINEMA

KOZMA LAJOS: A MAGYAR LÉGIFORGALMI RT. IRODÁJA
L. KOZMA: LUFTVERKEHRSBÜRO DER MALERT — BUREAU DU SERVICE AERIEN „MALERT" — HUNGARIAN AIRWAYS LTD. INFORMATION BUREAU

Kozma Lajos

a 1

MAGYAR IPARMŰVESZET

1934. 114. l.

Kozma Lajos :
Szignet.

Dobrovitzky László
könyv és papir kereskedő
ZSELIZ

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Rothermere-utca 12. III. 2.

Interieurök a Thonet kiállításról. Fent: Nappali szoba. Lent: Nappali szoba és ebédlő. Kozma Lajos tervei. Interieurs aus der Thonet Ausstellung. Oben: Wohnzimmer. Unten: Wohn- und Speisezimmer. Entwürfe von Ludwig Kozma. — From the Thonet Exhibition. Above: Parlour. Below: Parlour-Dining-room. Designed by Lajos Kozma.

114, 115. l – 119. l.

MAGYAR IPARMŰVESZET

1933

(Thonet kiállítás)

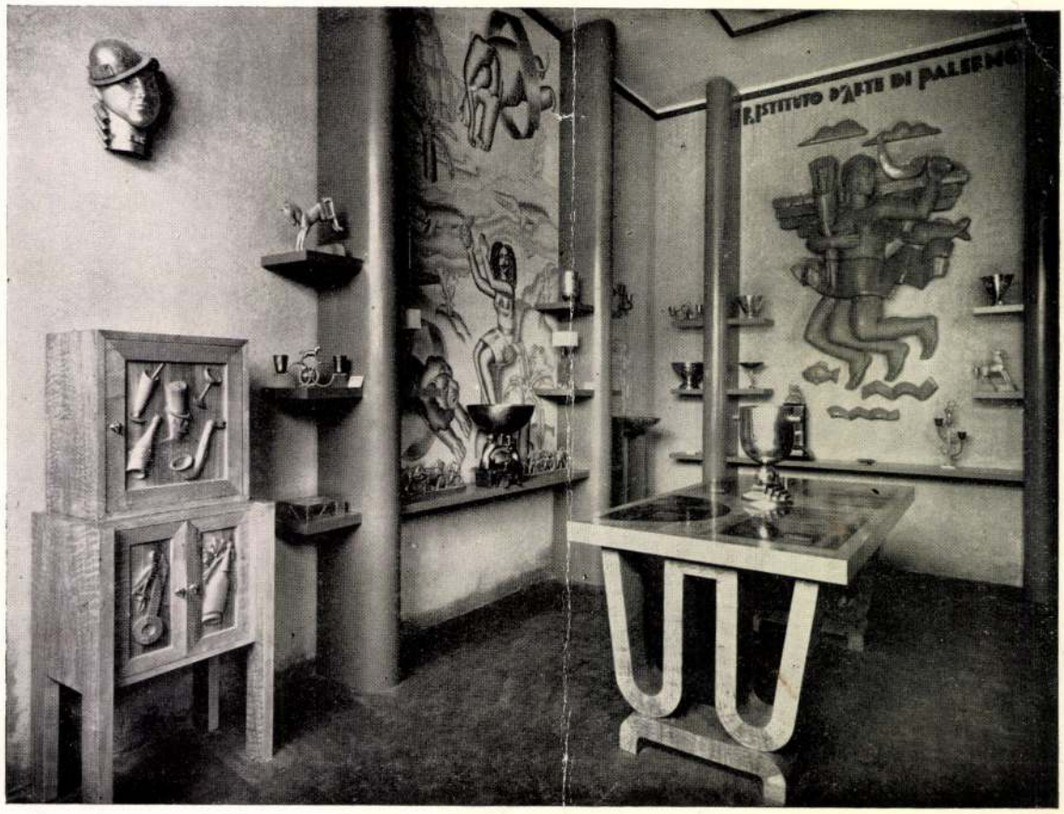

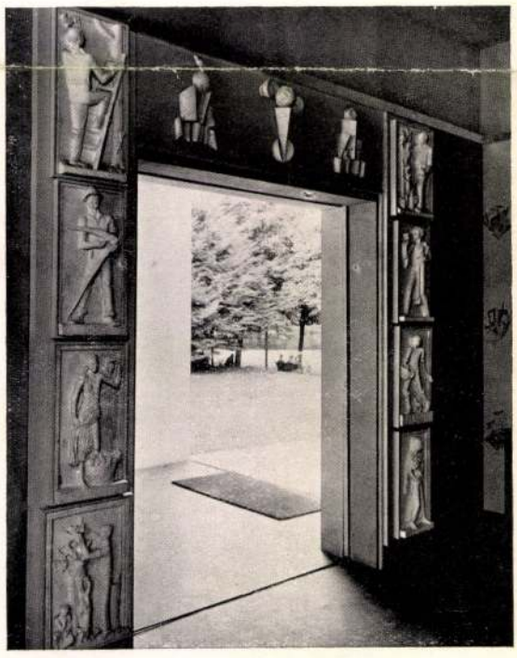

A milanói Triennale. Fent: Részlet a palermói iparművészeti iskola termében. Lent balra: Bejárati ajtó belső része. Lent jobbra: A Stampa című napilap kiállítófülkéje. — Mailänder Triennale. Oben: Partie aus dem Saale der Kunstgewerbeschule von Palermo. Unten links: Innere Seite einer Eingangstür. Unten rechts: Ausstellungsnische des Tagblattes „Stampa". — The Triennale in Milan. Above: Part of the Hall in the School for Applied Art in Palermo". Left below : Entrance door. from the Building of the School for Applied Art in Palermo. Right below: Show corner of the daily paper „Stampa".

Kozma Lajos

MAGYAR ÉPÍTÉSZEK MUNKÁI a külföldi szaksajtóban: Az Architecture d'aujourdhui elkésve megjelent januári számának címlapját Kozma Lajos lupaszigeti weekendházának képe borítja, a lap belsejében hét képet találunk ez épületről.

T 1936.

Tér és Forma
1936. 3. sz.

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Visegrádi-utca 36. IV. 1.

Kozma Lajos

BUDAPEST

Budapest Székesfőváros szignetpályázata.

Kozma Lajos első díjat nyert terve.

17

4'

MAGYAR IPARMUVESZET

1934. 17. k.

djuk
keres

rópai
nek a
nerrel
gyra.
agyta
zülük

fejlődést a harmine év előtti gödöllői mozgalomhoz, mint ezek a dekorációk. A karácsonyi vásár pedig nagyon dícséretreméltó sugallatot ad e faliképekke az árúházi és kereskedelmi propagandának, mely külföldi példára kénytelen lesz ezt a modern — és annyira ősi — reklámharsonát is igénybevenni. N.

LÁSZLÓ PÁL. A külföldi iparművészeti és építészeti folyóiratok igen sűrűn közlik ennek a Stuttgartban dolgozó magyar tervezőnek egyre nép-

KOZMA LAJOS CSOMAGOLÓJA A PISCHINGER OSZKÁR CSOKOLÁDÉGYÁR RÉSZÉRE

Melléklet Rosner Károly: „A csomagolás útja" című cikkéhez.

MAGYAR IPARMŰVÉSZET
1934. 3–4. 17.

Kozma Lajos

Kozma Lajos

E finom belső hatású plakátokkal áll szemben a magyar plakátművészet legújabb iránya, melyet Irsai István képvisel. Ő a második építész, kinek jelentős szerepe van a magyar plakátművészetben. Az első Kozma Lajos, kinek plakátstílusára döntő kihatással volt építészeti stílusa. 1920/21 évi plakátjai („Legszebb ajándék a könyv", Gottschlig likőrök), teljesen magukon viselték azokat a dekoratív elemeket, melyek Kozma akkori bútorait dominálták.

Rosner Károly:
A plakát útja:
MAGYAR IPARMŰVÉSZET
1933. 185. l.

Kozma Lajos

lőd
2

Jaschik Álmos:
A könyvillusztrálás
művészete.
Könyvbarátok Lapja
1927–28. 135. l.

Egy illusztrációja „A
erdélyi prókátorról"
c. históriához, repr.

IVÁNYI-GRÜNWALD BÉLA
FESTŐMŰVÉSZ
GYÜJTEMÉNYES
KIÁLLÍTÁSA

Kozma Lajos

GYŰJTŐK ÉS EGYEBEK. (Emil *Waldmann:* Sammler und ihresgleichen. Cassirer Verlag, 1920.) Különböző folyóiratokban megjelent tanulmányok vannak ebben a könyvben. Csevegések a gyűjtőkről, a mecénásokról, a mű vásárlókról, az amerikaiakról, az aukciókról, a hamisítókról, a kincskeresőkről, egyszóval a nagy régiségbörzéről. Waldmann ennek alapos ismerője lehet, alkalmasint nem is annyira a teoretikus, mint a gyakorlati oldalának. Aligha csalódunk, ha a szerzőt, aki különben igen eleven tollal ír, a műkereskedelem neveltjének tartjuk, akinek főleg a műgyűjtés anyagi kérdései körül vannak bőséges tapasztalatai és nagy emberismerete. Amsterdamtól Bécsig és Kopenhágától Nápolyig minden múzeumot, nagy gyűjtőt és nagy műkereskedőt ismer, legfőkép azonban a német és francia piac titkaiba van beavatva. Élesen látó elmével iteli meg a műgyűjtés körül csoportosuló embertipusokat, egyformán mutatva meg jó és rossz oldalaikat. Legfőbb ereje mégis előadásának közvetetlensége, könnyed csevegő modora, amely oly lebilincselő, hogy az ember legszívesebben egy ülőhelyében olvasná végig a könyvet. S így ha a sok tudással összeszedett anyag felett könnyedén siklik is el az olvasó, mindenesetre sok műtörténeti, esztétikai és muzeális ismeret birtokába jut, de még több olyan tudnivalóval gazdagszik, amelynek a praktikus életben veheti hasznát a műbarát. S ez biztosítja előkelő helyét is az utolsó évek ilynemű munkái közt, melyek száma nem csekély, de amelyek közt joggal tarthat igényt Waldmann könyve a megkülönböztetett figyelemre. A munka műmelléklete is gazdag és szép.

AZ ESSENI KERTVÁROS. (Georg Metzendorff: Kleinwohnungsbauten. Verlag Alexander Koch, Darmstadt.) Tizenegy évvel ezelőtt állították az esseni Krupp-munkáslakóházépítkezés élére Metzendorff Györgyöt. A német kertvárosépítés már addig is szép, sőt mintaszerű telepeket hozott létre. S maga a Krupp-cég is már egész multra tekintett akkor vissza a munkásnegyedek szociálhigiénikus felépítésében. Ám amikor a legnagyobb német nehéz ipari cég Metzendorff tanárt megbízta a Margarethenthöhe felépítésével, egyszerre megvetette az alapját nemcsak egy csomó szép, egészséges és tiszta háznak, egy-, két- és többlakásos családi háznak, hanem a modern városépítésnek is pompás példáját teremtette meg. Ennek az eredményét egész nagy felépítésében minden részletével megkapjuk most a Metzendorff építőtevékenységét összefoglaló könyvben. Igazi nagy kultúrcselekedet volt ez a városépítés, példája annak, hogy a régi német és flamand városképek nagyszerű tanulságait hogyan lehet átvinni a legmodernebb gondolatba, a kertvárosba. Az emelkedett fekvés, a hol házsoros, hol tömbszerű építkezés, a hatalmas árkádos városkapuk, a festői kőhíd, a gyönyörű kutak, épületszobrászati díszek, legfőkép azonban a zárt tömör egység, melybe az erős kéz összefogta az egészet, a mai életformák hatalmas építkezési megnyilvánulásává avatják ezt a művet. Metzendorff architekturáját épen az emeli ki a régi törekvések felett, hogy az ő művében nem a házak festőiek, hanem a városkép egésze. S a festőiséget nem külsőségekkel, díszítésekkel éri el, hiszen házainál szinte egyedül uralkodik a vakolat szürke, barna és sötétbarna tónusa, hanem a ritmizáló nagy nyugalommal, az örökkévalóban megnyilvánuló változatossággal, a vonaljátékkal, mely a házak körvonalai felett végigsuhan. Ezt a manap-

ság csak németeknél található nagyvonalú munkát hirdeti a szép könyv. Az iparművésznek is megkapó látnivalókat nyujtanak Metzendorff munkáslakásberendezései, az egyszerű, jó tipusbútorok s köztük a legkedvesebbek: a lakókonyhák. Ezek a főzésre, ebédlőnek és nappali szobának használt konyhák (amely mellett mindig van egy mosogatásra is használt fürdőszoba) a leggondosabb szeretettel s nemes egyszerűséggel vannak berendezve. Túlzások és stiluskópiák nélkül megcsinált becsületes lakószobák ezek, mintahogy Metzendorff egész egyéniségét ebben lehet összefoglalni: nem zseniális építészetet, hanem az elérhető legjobbat és legcélszerűbbet akarja a mai szociális feltételek közt megteremteni.

A BUDAPESTI MŰHELY — AZ INNENDEKORATIONBAN. Egy füzetrevaló képen és egy hozzáfűzött ismertetésben mutatja be a Budapesti Műhelyt a jeles német iparművészeti folyóirat, az Innendekoration. Tulajdonképen egy művésznek: *Kozma Lajos* lakberendezési tevékenységének bemutatása ez, mert hiszen a műhely neve vele forrt össze és alkotásai mind az ő művészeti bélyegét hordják magukon. Nemcsak ez a folyóirat, de sok más külföldi orgánum is többször foglalkozott már e magyar építésszel, akinek ízlése folyton fejlődő és egyre romantikusabb szépségeket tár fel. Olvasóinknak nem kell őt külön bemutatnunk. Ismerjük nagy dekorativ érzékenységét, a magyar ornamentika szeretetén nevelkedett szellemét, amely a bútor, a falsík, a textil minden területén végigömlik s ismerjük ama gazdagságot is, amellyel a legkülönbözőbb anyagokat uralni tudja. A háborús évek, a harctéri elvonultság csak a műhely tevékenységét bénították meg, de nem Kozma teremtő szellemét, mely invenciókban és színörömekben felfrissülve fogott újra munkához, amikor ennek az ideje elkövetkezett. *Lengyel* Géza a róla írt pompás kis tanulmányban elmondja a németeknek azt is, mint terelődött Kozma érdeklődése a neki kissé lapos biedermeier- és empire-ízlés után a felsőmagyarországi barok felé, amelynek ősi, sujtásos formáit átnemesitette, szinte újraátélte és ezerféle tárgy, bútor, szék, vitrin, keret anyagába átültette. Csupa archaikus finomságokon nevelkedett ízlés szól hozzánk Kozma e legegyszerűbb alkotásaiból is. Gazdag, szinte buja fantáziája az olcsó papirosanyagot, a könnyű lendületű vitrint is telehinti a magyar népmese és népfestés virágaival. A primitiv szépségek dúsforrásai szinte elárasztják Kozma lelki világát, olykor valósággal a tektónikus elvnek háttérbe szorításával is. S ha Kozma egyelőre csak ily kis, szinte cizellált finomságú tárgyakon kénytelen is a magyar iparművészetet külföldi folyóiratban reprezentálni, hisszük, hogy reá is, másokra is elkövetkezik a teremtő alkalmaknak az a sorozata, mely az értékes energiákat fogja kiváltani.

DRÁMATÖRTÉNET — KOSZTÜMKÉPEKBEN. (Max von *Boehn:* Bühnenkostüm. Verlag Bruno Cassirer, Berlin, 1921.) A divat és a kosztümök történetének fáradhatatlan kutatója minden évben meglepi olvasóit egy-két új kötettel. Olyanokkal, amelyek úgy külső kiállítás, mint belső tartalom dolgában a német műtörténeti munkák legjava közé tartoznak. Ez a most megjelent könyve a színpad világába visz és a színpadi ruházat nagy világtörténelme. Ötszáz oldalon vonultatja fel a görögöktől s rómaiaktól kezdve a középkori mysteriumokon és farsangi játékokon át az újkori színpadi jelme-

Magyar Iparművészet
1921, 60-l.

Kozma Lajos

MOST JELENT MEG!

Balázs Béla

HÉT MESE.

Kozma Lajos rajzaival. Művészi kiállításban.

Ára fűzve 8 kor. Merített papiron, a szerző aláírásával 12 korona.

Kner Izidor, Gyoma.

1918.

KEDVEZMÉNY

A NYUGAT ÚJ ELŐFIZETŐINEK!

A NYUGAT 1919 októberétől 1925 októberéig megjelent összes számait

hat évfolyamot

bennök a világháború és forradalom utáni Magyarország irodalmának csaknem minden új remekét, – többek közt

huszonöt regényt

hat évfolyam árának megfelelő 2,400.000 korona helyett

1 millió korona kedvezményes áron

rendelhetik meg

100.000 korona havi részletre is

a NYUGAT új előfizetői

Míg a készlet tart!

a **NYUGAT kiadóhivatalában**
VII., ILKA-UTCA 31 TELEFON JÓZSEF 71–46

A Corvin- és Kamara-szinházak áprilisi műsora

ÁPRILIS 15

Dorothy Mackail és **Jack Mülhall** föllépésével

A dollárhercegnő

First National-attrakció

✷

Hott Gibson első cowboy-regénye

A fekete sárkány

ÁPRILIS 22

Fred Thomson

nagyszerű kalandorfilmje

✷

Az iparbárók

Az Universal első Jewel-filmje
A főszerepben **Virginia Vally**

ÁPRILIS 29

A főhadnagy úr a feleségem
testvérfilmje

A regiment gyöngye

Bohózat a katonai életből, 7 felvonásban
A kutyamosó szerepében **REINHOLD SCHÜNZEL**

MOST JELENT MEG

GELLÉRT OSZKÁR

UJ KÖNYVE:

VELEM VAGYTOK

KOZMA LAJOS

19 FAMETSZÉSU KÖNYVDÍSZÉVEL.

ÁRA 2·80 PENGŐ = 35.000 KORONA.

A RENDES KIADÁSON KÍVÜL KÉSZÜLT 100 SZÁMOZOTT AMATEURPÉLDÁNY IS, A KÖLTŐ KÉZJEGYÉVEL, FÉLBŐRKÖTÉSBEN. A KÖTÉSEKET KNER ERZSÉBET KÉSZÍTETTE.

AZ AMATEUR-PÉLDÁNY ÁRA 8 PENGŐ = 100.000 KORONA.

GENIUS-KIADÁS.

AKI A MELLÉKELT POSTABEFIZETÉSI LAPON 35.000 KORONÁT, ILLETŐLEG 100.000 KORONÁT BEKÜLD, A KÖNYVET BÉRMENTVE KAPJA.

A Nyugat olvasói

minden őket érdeklő magyar és külföldi könyvet megszerezhetnek, a hazai és idegen könyvpiacok újdonságairól tájékozódást nyerhetnek

a

NYUGAT könyvesboltjában

VI., Andrássy-út 6. Telefon: 211–12

ÚJABB TÖREKVÉSEK EGY HAMBURGI KONGRESSZUSON

Írta: HAUSWIRTH ÖDÖN

A német festők birodalmi szövetségének északnémet csoportja ez év májusában rendezte meg évi nagygyűlését Altonában hét ország kiküldötteinek és mintegy 200 német delegátus részvételével, összesen kb. 1000 résztvevővel. Ez az élénk érdeklődés egyrészt a közérdekű tárgyalásoknak, másrészt egy jól megrendezett szakirányú kiállításnak szólt. A gazdasági irányú tárgyalásokkal párhuzamosan folytak a művészi irányú megbeszélések, melyeknek szinte aláfestésére, tán helyesebben illusztrálására szolgált a kiállítás, amely az anyagok és szerszámok megfelelő alkalmazásának bemutatása mellett egy rendkívül érdekes, 16 tökéletesen berendezett helyiségből álló csoportban bemutatta a térkiképzést a színek domináló felhasználásával. A szokástól eltérően nem pompával és nem iparművészeti ügyeskedéssel szolgálta a díszítést, amelyet csak a módosabb közönség képes megfizetni. A cél inkább az volt, olyat alkotni, ami a mai gazdasági viszonyok figyelembevételével úgy technikai kivitelben, mint ízlés tekintetében a legjobb. Mesterségesen világították a helyiségeket ugyan, de annyira nem voltak megvilágítva, hogy az alkalmazott színek kellő pompájukban érvényesülhettek volna. Ennek ellenére a színeknek egymással való helyes szembeállítása igen finom hatásokat váltott ki. E csoporthoz csatlakozott az iskolák kiállítása, amely a fiatalság művészi nevelését egészen új irányban mutatja be. A vezető szerepet a müncheni iskola ragadta magához, amelynek Prof. Otto Rückert a lelke és irányítója. Az ő kiváló művészi egyéniségének bélyege látható is a növendékek munkáin. A multak gyakorlatától eltérően nemesak a legkiválóbbak munkái kerültek bemutatásra, hanem minden tanfolyam legjobb, közepes és leggyöngébb növendékének egy-egy munkája volt látható annak megítélésére, hogy képességeiknek megfelelően a gyakorlati életben hol találhatnak olyan alkalmazást, hogy helyüket kellően meg is állják. Ugyanesak ezzel kapcsolatban a hamburgiak segéd- és mestervizsgálati munkái voltak láthatók. Ezen a részen már láthatók azok a befolyások, amelyek a festők birodalmi szövetségének művészi irányú törekvései, s amely irányelvek a hamburg-altonai tanonc- és mestervizsgáknál célravezetőknek és eredményeseknek bizonyultak. Hamburg különösen nagy súlyt vet a tanoncképzésre. Carl F. Hansen, a hamburgiak kiváló vezetője őrzi azokat a közel 500 éves érdekes foliánsokat, amelyekbe a felszabaduló tanoncok belerajzolták mesterművüket.

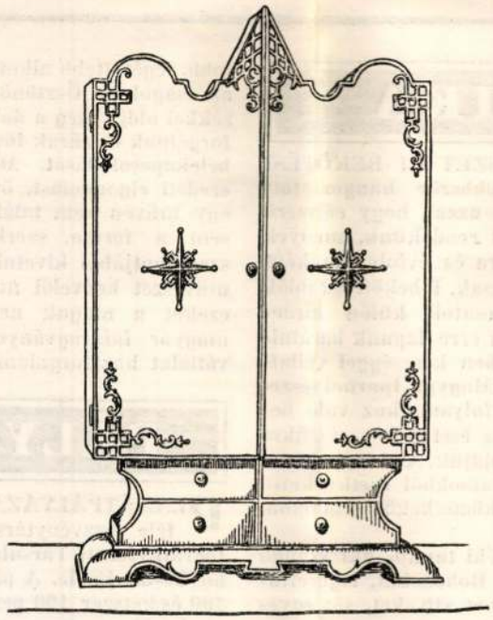

Kozma Lajos.

Az altonai templom-tér színes kiképzésére kiírt pályázat munkái közül egy hamburgi fiatalember vitte el a pálmát, helyesebben az 1000 márkás díjat. A terv meg is valósult egyrészt Altona város, másrészt a festők szövetségének áldozatkész hozzájárulásával, jórészt pedig az egyes házak tulajdonosainak a költségére. Ezzel Altona városa egy gyönyörű városképpel gazdagodott.

Az anyagok és szerszámok bemutatásánál eltértek a gigászi méretű hordó- és bögretornyok építésétől. Szép művészi keretben szemléltették és

Magyar Iparművészet
1929.

oktató formában mutatták be az anyagokat úgy, hogy a kiállítás látogatói megismerhették használhatóságukat és forgalomba hozataluk módját.

Öt napig tárgyalták a kongresszus tárgysorozatát. A művészi oktatók a gyakorlat embereinek bevonásával külön albizottságban készítették elő azt a tervezetet, amelyben az oktatás újabb egységes irányelveit fektették le és amely lényegesen eltér az eddigi tantervektől és úgy terjesztették a nagygyűlés elé.

Az utolsó napot három érdekes előadás foglalta le. Az előadók egyike Oberstudiendirektor Prof. Otto Rückert volt, aki élénk érdeklődés mellett beszélt a kollektivizmusról és az egyéni munkáról kapcsolatban a színnel és a formával. Utána dr. Hellwig műszaki főtanácsos ecsetelte azokat a küzdelmeket, amelyeket a városkép eléktelenítésével szemben folytat a hatóság s

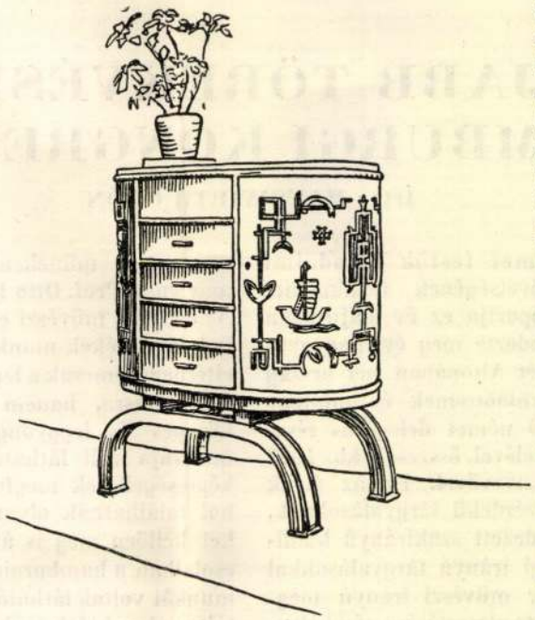

Kozma Lajos.

amihez felhívta a festőket az együttműködésre. Harmadiknak dr. Lauffer egyetemi tanár a Museum für Hamburgische Kunst igazgatója tartott rendkívül érdekfeszítő előadást a hamburgi festők multjáról, vetített képek kíséretében.

A nagygyűlés ünnepélyes befejezésén a schleswig-holsteini kormány, Altona, Hamburg és Lübeck szenátusa, kereskedelmi és iparkamarái és Berlin meg Drezda városa is képviseltették magukat. A berlini Reichsbundot Kruse elnök, Dániát 52, Svédországot 4, Hollandiát 3, Ausztriát, Norvégiát és Magyarországot 1—1 delegátus képviselte, akik nemesak esendes szemlélői, de tevékeny résztvevői is voltak a kongresszus munkájának. Ez a munka terjedelmes jegyzőkönyvekben és kimutatásokban szolgáltat becses anyagot értékes eredmények elérésére.

KRÓNIKA

A MAGYAR IPARMŰVÉSZET ÚJ BEKÖTÉSI TÁBLÁI. Olvasóink többször hangoztatott kívánságának teszünk eleget azzal, hogy célszerű és csinos új bekötési táblákat rendeltünk, amelyek lapunk füzeteinek megóvására és évfolyamonként való összefoglalására alkalmasak. E bekötési táblák leírása az e számunkhoz csatolt külön hirdetési lapon olvasható. Amidőn erre lapunk barátainak figyelmét felhívjuk, egyben készséggel vállalkozunk arra, hogy akár a Magyar Iparművészet újabb, akár pedig régibb évfolyamaihoz való bekötési táblákat — megbízás esetén — részükre elkészíttetjük és nekik el is küldjük. Az 1920—1925. 2, 3 és 4 füzetből álló évfolyamokból esetleg kettő vagy három összevonható egy közös bekötési táblába.

SZALMÁSY SÁNDOR vidéki tanító, aki szabad óráit fafaragással tölti. Dobozokat, cigaretta- és szivartárcákat, kulacsféléket stb.-ket, sőt egyes bútordarabokat csinál és jellegzetesen magyaros, sűrű díszítmény borítja ezeket a népművészet legjobb, legérettebb alkotásaira emlékeztető artisztikus apróságokat. Ösztönösen helyes arhitektorikus érzékkel oldja meg a dobozokon levő lábak, a fedelek forgóinak és zárak formáit és a doboz testébe való belekapcsolódását. Minden darabbal új meg új eredeti elgondolást, ötletet valósít meg és egyetlen egy művén sem talál még a legszigorúbb kritika sem a forma, szerkezet vagy az ornamentika szempontjából kivetni valót. A faji jellegű iparművészet kedvelői nagy gyönyörűséggel nézhetik ezeket a maguk nemében páratlan, tősgyökeres magyar fafaragványokat, melyeket az Our Shop vállalat hoz forgalomba.

PÁLYÁZATOK

PLAKÁTPÁLYÁZATOT hirdet a dr. Wander-féle részvénytársaság felkérésére az Orsz. M. Iparművészeti Társulat. A pályázat f. évi október hó 30-án jár le. A pályadíjak összege 600, kétszer 400 és kétszer 100 pengő. A pályázat részletes föltételeiről az Orsz. M. Iparművészeti Társulat ad felvilágosítást.

asztalka. De korunk igazi bútorai másfajták. A mai apróbútor elsősorban »semleges«. Ezalatt azt értjük: mindenre jó. Valami, ami zenés háznál kottatartó, azért még lehet a virágkedvelő szalonjában: kaktusz-állvány. Sőt vállalhat éjszakai munkát is. Ilyenkor könyvespolcecá avanzsálva. Az is biztos, hogy amely asztal már úgy születik kétneműnek, mint a varróasztalkából lett kártyaasztal, amit végeredményben levelezésre is használhat a madame, az egy-kettőre kap alkalmazást. Az apró-bútornál szinte elengedhetetlen kellék a többneműség. A jó teásasztal fent dohányjövedéki kirakat. De lent sok kis teásasztalkát hoz a világra.

Mindezekre a dolgokra gondolnia kell a tervezőjének. De legelsősorban mégis arra, hogy az apróbútor szabadon áll. Egyszer a kerevet mellé teszik, máskor a szoba közepére. Falhoz éppúgy tudjon tapadni, mint a relief. Önmagában éppúgy érvényesüljön szemközt, oldalt, akár egy szobor. Az apró-bútor az igazi »mindenes«. Egyszerre játszik a hegedűn, bandzsón és a dobon. Áldás a háznál.

Az apróbútor, mint a példa mutatja: a kor gyermeke. Sok a mellékfoglalkozása, örökké ráncigálják, kis emberke, de nagy a teher rajta. Mindenekfelett az új szenvedélyeknek hódol. Délután — a tea idején — csokoládéznak rajta. Este odatolják a pipázósarokba, két szárnyát széthajtják, mint egy csapóhíd ágait és lesz belőle cocktail-asztalka. Nagy V alakja elé pedig oda telepszik a »barman«.

*

Ezek a példák a jómódú lakás életéből vannak véve. De az egyszerű embereknek éppúgy megvannak az ő tipikus apróbútor-igényeik, csak a tervező urak egyelőre kevés ügyet vetnek még rá. Kétségbeejtő, például, hogy mit árulnak rádióasztalka címén a bútorüzletekben. Négy hajlított lábon egy négyszögletű vetemedett furnírdarab: ez a nagyipar ajándéka a legmodernebb amatőrök számára. De külföldön sem igen látni még jó megoldását. A grammofon-gyárak is nagy erőfeszítéssel, de kis eredménnyel keresik a jó állványformákat. Pedig egy ilyen konstrukció izgató probléma a bútortervezőnek. Hát még a kombinált grammofon-rádió-állvány, mely igazán csemege a »konstruktív« szellemű ember lakásában. Rádiót, technikát, gépi termelést, mindent ki lehet vele fejezni, ami »mai«. Tervező urak, miért nem vetik rá magukat?

Apró-bútort konstruálni a legidőszerűbb feladat azok közt, amik ma adódnak a lakásberendező számára. Az építkezések lassú tempója, az új házak szobáinak méretei, a középosztályú lakások hiányzó takarítószemélyzete, mindez a kis-bútor korszakának sejtelmét hirdeti.

A jövő? Az egészen mozdulatlan és az egészen könnyen tologatható bútoroké. Hihetetlen nagy változásoknak leszünk mi még ebben is tanui. A lakás még csak most kezd megindulni azon az úton, melyre a közlekedő és a fénnyel, hanggal dolgozó technikák már szédülten iramlanak. Ki tudja ma még minő formai és anyagváltozások lógnak a levegőben. Betón ágy? Aluminiumos heverő? Üvegfalak? Forgó-szobák? Falbaépített polcok és gummipadozatok? Ki tudja, hány iparág területén kell átesoportosítani a hadtesteket. Az apróbútor ennek az új felvonulásnak az előőrse. És a front élén boldog örömmel gurul a teásasztal.

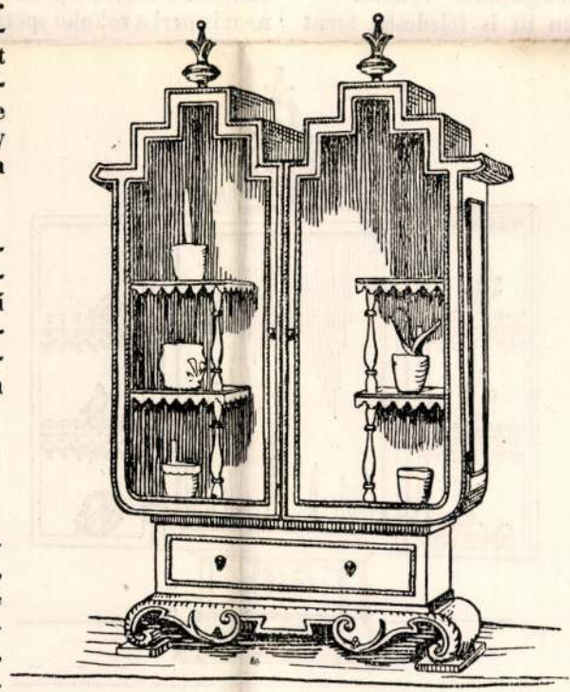

Kozma Lajos.

A művészetnek a kézműiparral való olyan egyesülését, melyben egymást segítik, de emellett kölcsönösen alárendelik magukat egymásnak, nevezem én architektúrának.
W. Morris.

Ellentéte a könyv- és a katedrai bölcseségnek, ha az ember a maga élményeiből meríti érzéseit és ismereteit. Mert csak az átélt dolgok adják meg a kívánt érzésszerű eleven tudást és képességet.

APRÓ-BÚTOROK

Írta: NÁDAI PÁL

Az apró-bútorokat nem a mi korunk találta ki. Csak a mi korunk növelte meg a becsét. Az apró-bútor logikai következménye a mai életmódnak. Könnyű, tiszta, kényelmes, egyszerre többféle hivatást tölt be. Célszerű. Mozgékony. Lehet-e ennél nagyobb dicséretet mondani valami használati tárgyról a mi időnkben. Vegyünk egy kis mozgó tea-asztalt, mely kerekeken gurul és ügyes beosztással szolgálja a vendégeket.

Ez a gummikerekű, zajtalan, üveges kis alkotmány édestestvére a motorikus erővel hajtott járműveknek. Polcai, nikkelezett kerete, vastag üveglapjai technikai tisztaságról beszélnek. Jelképe lehetne egy örök mozgásokból szövött korszaknak, amilyen a miénk. Mobil bútor.

»Mobil«, ez a szó szinonimája ennek a szónak: bútor. A latin mobilisból lett a német »Möbel« — ami a bútor ősi lényegét határozza meg. Azt, hogy tolható, ide-oda mozgatható valami.

Csak persze idők folytán itt is feledésbe ment a szó igazi értelme. A »polgár« jó, masszív, nehéz bútorokba született bele. A bútorkereskedő azt mondja a bizalmatlankodó vevőnek: »Csak próbálja, kérem, ezt az ebédlőszéket felemelni, hogy ez mit tud!« Súlyt fejezki. Élősúlya van. Ezért áldja a háziasszony is, mikor takarít.

Száz éven át ez a nehézkességi elv szentség volt. Mindenki olyan bútorokra vágyott, amelyek nehézkesek, tehát kényelmeseknek is látszanak. Törhetetlen hit sokfelé még ma is: a szobának végig egységesnek kell lennie. A »komplett háló« a berendezkedő család eszményképe. Még Morrisék is azt gondolták negyven évvel ezelőtt Angliában, hogy akkor igazán »pihentető« az angol úr studiója, ha benne véges-végig egységes a színhangulat. Azért a mai háziasszonynak nem is probléma az, hogy milyen legyen az új függöny. Persze hogy olyan, mint az új tapéta. És mint a bútorok huzata. Egységes — az egész vonalon.

A világháború után ez a régi bálvány is megdőlt. A büszke stílusok bútor-oligarchái közé egész új jövevények furakodtak be. Egy-egy üvegszekrény közönséges újezüst-keretekkel. Jelezve, hogy jön a fémkorszak. Egy összerakható könyvszekrény de genere: Amerika. Beharangozni a szétszedhető bútorok hajnalhasadását. És még sokféle egyéb meglepetés jött. A komoly »angolstílű úriszobának« kisöcsei támadtak. Fürgelábú, csontos, ugrándozó apró-bútorok.

*

Az apró-bútor — pardon — alapjában nem is olyan parvenű a házban. Ha szabad azt mondanom: neki is megvan a történelmi pedigréje. Ki nem ismeri a rokokó »petit table«-jait, ezeket a karcsú asztalkisasszonyokat. Vagy a császárné, Josephine, finomkodó »bonheur du jour« nevű szekrénykéit, amelyeknek tetején gyertyatartók voltak, bensejükben meg sóhajok egyesültek a papucsokkal. És milyen helyeskék a biedermeier »guéridon«-ok! A négylábú asztalka két, sőt három párhuzamos kerek lappal, melyeken csupa festett findzsa várta az uzsonna-kávét.

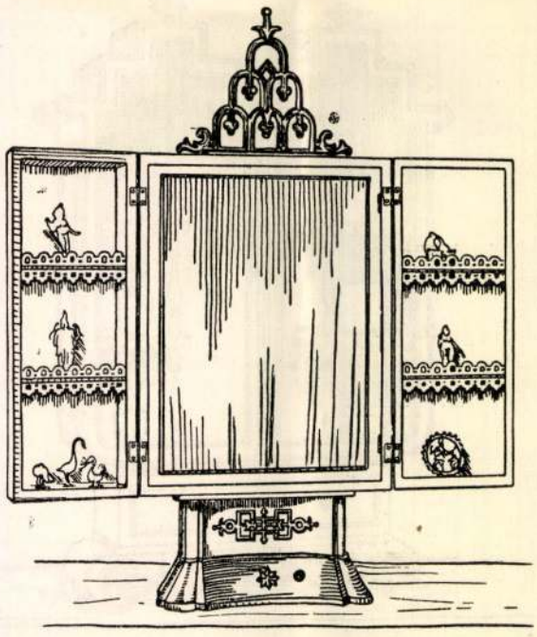

Kozma Lajos.

Ezek mind ősök. Boldog, akinek van a házában egy-egy ilyen tabetikus asztalkája, vagy Pompadour asszony ágya mellett kitanult »servante«-ja. Sok pénzt ér egy ilyen sokágú

Magyar Iparművészet
1929.

Kozma Lajos

TEMPLOM ÉS ISKOLA. Kozma Lajos építészeti munkáiból. Ismertető szöveg Naményi Ernőtől. A Mult és Jövő kiadása Budapest, 1929. Kozma Lajost jóformán csak iparművészeti

munkássága és grafikai művei révén ismeri a magyar közönség zöme. Kevesen tudják, hogy ő okleveles építész és e minőségében is alkotott kiváló, maradandó becsű műveket. Az építészet körébe tartozó alkotásai közül kimagaslik a kassai zsidótemplom, melyet a közelmultban adtak át rendeltetésének. Ez a maga nemében teljesen eredeti monumentális épület ékes bizonyítéka annak, hogy tervezője époly szuverén biztossággal tud a nagy méretekkel bánni, mint amilyen otthonos ő a könyvgrafika és az iparművészet terén. Ezért számíthat a szakkörök érdeklődésére a főképpen a kassai zsinagógával foglalkozó a Mult és Jövő c. folyóirat különlenyomataként most megjelent 21 képpel illusztrált füzet.

Magyar Iparművészet

1929. 217. l.

Literatura 1928. 1. 7.

hogy a nagy tömegek helyeslésére számithatnának. A dolgok és körülmények pontos ismeretére való törekvés jellemzi őket; az, amit a német esztétika »neue Sachlichkeit«-nek nevez. A nagy általánositások, hangos frázisok korszaka után el kell jönnie annak a generációnak, amelynek reprezentativ emberei ujra felelőseknek érzik magukat azért, amit kifejezésre juttatnak. A szavak müvészete után vissza kell mennünk a szavak értelméhez. A mult: a nagy eszmékért való általános, romantikus rajongás, világpolgárság, világirodalom; a jövő: a sorstól kiszabott helyzetek és körülmények alapos ismerete, a pozitiv konstrukció...

— A magyar irodalomban ez a pillanat még nem érkezett el — vetem közbe. — Elméletileg persze meglenne iróinkban a hajlandóság arra, hogy az irodalom fogalmát ilyen épitő tendenciákkal átértékeljék. Kétségtelen az is, hogy ezeknek az erkölcsi feleszméléseknek az igazi talaja a vidék. Nálunk azonban, ahol minden korszerü gondolatot politikai jeligékkel demagogizálnak tönkre, a vidék még mindig csak parlagiságot és vezércikkszólamokat jelent...

— Hogy ez Erdélyben nincs igy, annak oka első sorban a magyar kisebbség különös helyzete — feleli Kuncz Aladár. — Magyarországon az irodalom, ahogy ti mondjátok: kettészakadt. Azokat az eszméket, amikről beszélünk, csak egy független és elfogulatlan, illetve minden tekintetben csak a saját lelkiismerete után induló irói nemzedék fejezheti ki. Szükséges az is, hogy az irónak tekintélye legyen; hogy figyeljenek a hangjára: ez a feltétele annak, hogy kiszabaduljon szubjektivitásából, hogy érezze: a közösség dolgával állok elő...

— Nos, Erdélyben nincsenek »hivatalos« irók és nincsenek államilag jóváhagyott »gutgesinnt« ideológiák. Van ellenben irói felelősségérzet és irodalmi köztudat. A kisebbségi állapot természetes következményeképpen az erdélyi iró missziónak érzi hivatását, mert hiszen nyelvében él a nemzet, az olvasó pedig nemzeti ügynek az irodalom megbecsülését és támogatását.

— Minthogy az erdélyi magyar kultura semmiféle állami támogatásban nem részesül, a müvelődés és a közoktatás az egyházközségek státusát terheli. A magára ébredő erdélyi irodalom első dolga az volt, hogy ez alól az utolsó gyámság alól is felszabaditsa magát. Ismét hangsulyoznom kell: az irodalom csak akkor teljesit kulturmissziót, ha a maga sajátos célkitüzéseit szabadon követheti s nincs lekötve semmiféle politikai vagy vallási doktrinához. Az az erdélyi irói közösség, amelynek magam is tevékeny tagja vagyok, az irodalmi szabadság elvét testesiti meg. Politikai és világnézleti kérdésekben a legnagyobb türelemmel vagyunk egymás iránt, közös célunk az erdélyi kultura ápolása: ebben egyek vagyunk valamennyien.

— Hiszen Erdély mindig a türelmesség jelképe volt. Nincs-e mégis valami világnézeti közösség, amiben az uj erdélyi irónemzedék megegyeznék? — kérdem.

— Talán a humanista pacifizmus gondolata, amelyet, azt hiszem, egyikünk sem tagad meg. Felolvasásainkon mindig azt hirdetjük, hogy csak a megértés és a kölcsönös türelem politikája mentheti meg Európát az elpusztulástól. Ez a »Helikon« programmja is.

— Az erdélyi Helikont Pesten is emlegetik. Kérlek, magyarázd meg közelebbről, mit értsünk rajta?

— A Helikon az erdélyi magyar irók szindikátusa, vagy még helyesebben, akadémiája. Jelenleg 28 tagja van, akik meghivással egészitik ki egymást. De ez a 28 tag már körülbelül Erdély minden számottévő iróját kimeriti.

— És mi a Helikon célja?

— A Helikon erkölcsi testület. Évi összejöveteleinken megbeszéljük egymással a kulturával és az irodalommal kapcsolatos összes aktuális kérdéseket, kötelező határozatokat hozunk, amelyeknek minden egyes kartársunk érvényt tud szerezni azon a szükebb területen, ahol müködik. Igy vitattuk meg legutolsó összejövetelünkön a népnevelés ügyét, a szabad lizenmok problémáit, elhatároztuk, hogy Erdélyben kamara-szintársulatot szervezünk s egyben rendeztük az irói honoráriumok ügyét is.

— Hol tartjátok ezeket az összejöveteleket?

— Marosvécsén, Kemény János báró kastélyában. Egy hatalmas várban, amely a 17. században épült. Kanyargós szerpentin-ut vezet fel a vadregényes kastélyhoz, amelynek 150 vendégszobája van. Égig érő sziklák között dacol a viharral az ősi épület. Sokáig lakatlan volt s a természet szinte beolvasztotta magába. De néhány év óta valóságos paradicsommá varázsolta a fiatal báró. A kastélynak mintegy negyven termét restaurálttatta s el tudja helyezni az egész akadémiát, ha a közgyülés alkalmával néhány napra vendégül látja a Helikont.

— — — — — — — — — — — —

— Igen, valóságos renaissance-arisztokrata a báró. Amerikában született, aránylag szükös viszonyok között nőtt fel s egy nagybátyjától örökölte néhány esztendővel ezelőtt Erdély egyik legnagyobb dominiumát. A várur huszonnégy esztendős csak, de már nős. A bárónő apja, Auguszt Paton, skót származásu, anyja görög nő. Mindketten rajonganak az irodalomért és a legelbüvölőbb modorban fejezik ezt ki. Szebb látványt el sem lehet képzelni a marosvécsei ünnepségeknél. A házigazdák a legpazarabb külsőségek közepette fogadják Erdély iróit. Mindegyiküknek külön lakosztályt s külön lakájt bocsátanak rendelkezésére, de ismerik mindegyikük apró kedvteléseit és szokásait is s minderre tekintettel vannak. Vendégszeretőbb, közvetlenebb házigazdákat kivánni sem lehetne. Ilyenkor azután délelőtt a park lombos fái alatt gyülünk össze s a tanácskozások néha a késő délutáni órákig elhuzódnak. Este pedig a kastély fogadótermében felolvasóüléseket tartunk. Ezekre az estélyekre a környék arisztokráciája is hivata-

los, akik rendesen nagy számban jelennek meg a 200—300 gyertyával kivilágitott hatalmas teremben . . .

— Hisz ez valóságos renaissance-élet!

— *Igen, Kemény báró valóban renaissance-jelenség. Mindenesetre neki köszönhetjük, hogy az egész erdélyi arisztokráciát meg tudta nyerni az irodalom ügyének. Ámbár az erdélyi arisztokraták mindig közelállottak a művészetekhez. Hiszen a Szépmives Céh könyvkiadóvállalatnak, amit persze a Helikon teremtett meg, elnöke szintén arisztokrata: Bánffy Miklós gróf.*

— A Helikon szelleme pedig mindamellett demokratikus?

— *Demokratikus és szabadelvü. Hogy Erdélyben mennyire tiszteljük az egyéni vélemény szabadságát, arra csak két példát hozok fel. Mikor Makkay Sándor püspököt, a bátor hangu Adytanulmány szerzőjét, több oldalról méltatlanul megtámadták, Erdélyből legkonzervativabb és leghazafiasabb költőnk, Reményik Sándor sietett a védelmére. De nem maradt el mögötte a népmesék bübájos öreg barátja, Benedek Elek sem, aki még élesebb hangu nyilatkozatban foglalt állást a szájaskodókkal szemben.*

— Kik a Helikon legjellegzetesebb irói?

— *Elsősorban Áprily Lajos, aki egyuttal Erdély reprezentáns költője. Vadászember, turista, a havasok és a szüz természet embere. Számunkra körülbelül ugyanaz a jelentősége Áprilynak, mint a szlovenszkói magyarság életében Mécs Lászlónak. Magyarországon is jól ismerik immár Gulácsyné Pálffy Irént, akinek a Fekete vőlegények cimü történelmi regénye tavaly nagy könyvsikert aratott. Én a Hamueső cimü regényét tartom legsikerültebb művének, amelyben ez a zseniális asszony Erdély paraszti és kispolgári társadalmát irta meg. Igen jelentős igéret, sőt már több annál: talán Erdély legjellegzetesebb, legegyénibb hangu irója a székely Nyirő József, a »Jézusfaragó ember« cimü művével. Nyirőnek főleg stilusa utánozhatatlan: valami claudeli miszticizmus árad belőle, persze székely primitivitással és naiv furfanggal keverve. Nem akarlak nevekkel és jellemzésekkel fárasztani. A székely csoportról különben órákig beszélhetnék neked. Sipos Domokosról, aki valósággal Keller Gottfriedje a maga kis világának, Tamási Áronról, az Amerikát megjárt falusi góbéról, vagy egész bensőségesen Berde Máriáról, a marosvásárhelyi költőnőről, aki ujabban regényeket is ir. Talán jobban érdekel, hogy a homeroszi játékok mintájára bevezettük 1924 nyarán az irodalmi olimpiászt. Négy város: Arad, Temesvár, Marosvásárhely és Nagyvárad versengett egy zsüri előtt egymással az irodalmi elsőbbségért. A küzdelemből Marosvásárhely került ki győztesen. S most jut eszembe: nem emlitettem Bartalis Jánost, a mi Francis Jammes-ünket, a szüzi egyszerüségü fiatal költőt, aki felesége 60 hold földjén gazdálkodik s ott irja elragadó verseit. Nem sorolhatok fel mindenkit, mert nagyon gazdagok vagyunk . . .*

— Milyen viszonyban vagytok Erdély román iróival?

— *A lehető legjobban. Áprily most forditotta le a nagy Eminescu főmüvét, a Luciafer-rul-t, ezt a megkapó drámai költeményt, amelyben Lucifer a zseni tragédiáját testesiti meg. Cserébe viszont Goga Oktavián leforditotta az »Ember tragédiáját«, a bukaresti nemzeti szinház igazgatója, Eftimiu, magyar darabbal akarja megnyitni a jövő szezónt.*

A reklám

A tömegtermelésen alapuló kapitalista gazdasági rendnek legfontosabb müvelődéstörténeti eredménye, hogy az európai-amerikai kulturközösségben élő népek millióinak oly szükségleteit teremtette meg és tette kielégithetővé, amelyekről háromnégy generációval ezelőtt még a kiváltságosok is alig álmodtak. Ami egy évszázaddal ezelőtt a gazdag embernek is luxus volt, ma nemcsak a polgári néprétegeknek, hanem gyakran a munkásosztálynak is mindennapi nélkülözhetetlenség. Ámde a gazdasági szükségletek is csak propagatorikus tevékenységgel fészkelhetik be magukat a milliók lelkébe. Ez a tömegszükségletkeltő tevékenység a *reklám*. A reklám nélkülözhetetlen volta, gazdasági fontossága teremtette meg azt a nagy tudományos irodalmat, amely ma Amerikában, Angliában, Németországban és mindenütt a világon a reklám kérdésével a legkülönfélébb szempontból foglalkozik. Az amerikai egyetemeknek, a német kereskedelmi főiskoláknak reklámkutató intézeteik vannak és csak a mult hetekben alapitottak Bécsben egy reklámfőiskolát.

A magyar irodalom mindmáig nélkülözött olyan könyvet, amely a reklám kérdéseivel behatóan, tudományos alapon és a gyakorlati élet követelményeinek is megfelelően foglalkozott volna. Uttörő jelentősége van tehát annak a remek kiállitásu münek, amely a *Pantheon* áldozatkész kiadásában száznál több mümelléklettel és ábrával diszitve elhagyta a sajtót. A több mint háromszázoldalas münek első kötete a Reklám gazdaságtanáról szól. Irója és a mü szerkesztője, *Naményi* Ernő, mindenekelőtt mélyenszántó elméleti kutatások alapján állapitja meg azokat a feltételeket, amelyek a reklámot szükségessé és nélkülözhetetlenné teszik. A szükségletek fejlesztéséből, uj szükségletek keltéséből kiindulva foglalkozik azokkal a gyakorlati lehetőségekkel, amelyek a szükségletek irányitásával a reklámozó rendelkezésére állanak. Ismerteti a márkásáruknak modern életünkben való

szerepét, amelyek a reklámra támaszkodva uj életre keltették a termelő és fogyasztó közt a bizalmon alapuló, évszázadokig fennállott kontaktust. A gyáripar és nagykereskedelem, a kisipar és kiskereskedelem a kollektiv reklám külön fejezetekben tárgyaltatnak. Ismerteti a reklámköltségvetést, a reklámtervet, a konjunktura befolyását a reklámtevékenységre, a különféle reklámfajták lényeges kellékeit, a reklám hatásának ellenőrzésére szol-

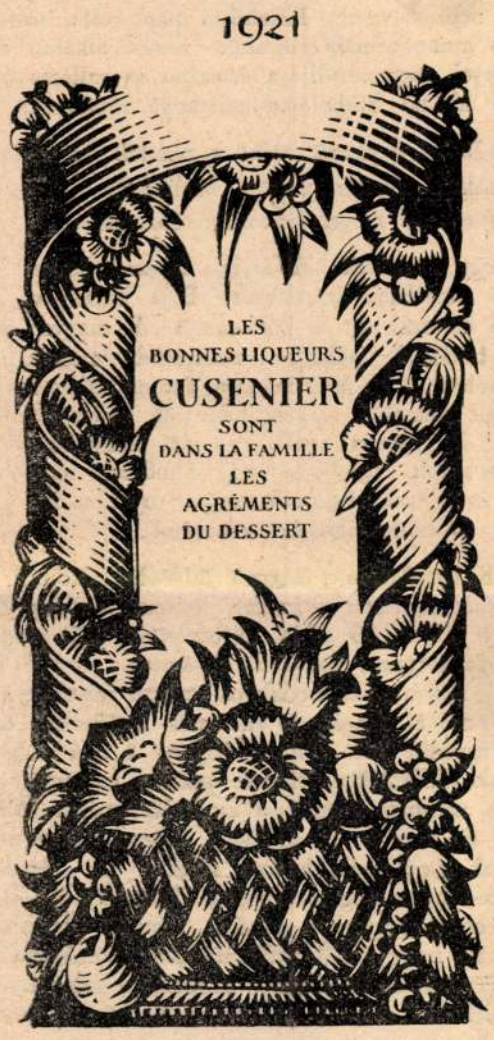

Modern francia reklám-kártya — Friedrich Ott terve
(Naményi: A reklám c. müből)

gáló üzleti és statisztikai módszereket, a reklámvezető feladatait és az eladószemélyzet oktatását.

A reklám gazdaságtanát kiegészíti a *reklám jogáról* szóló fejezet, amelyet legkiválóbb jogászaink egyike, *Beck* Salamon irt. Bőségesen ismerteti a reklám jogi vonatkozásait és megmondja, mit nem szabad a reklám terén csinálni, ha nem akarunk a törvénnyel összeütközésbe kerülni.

Hogy miként kell a reklámot csinálni, hogy hatásos legyen, erre a *reklám lélektanáról* szóló kötet ad választ, amelyet Hermanné *Czinner* Alice irt. Irányelveket szab az uccai és a villamosplakátnak, foglalkozik az ujságolvasó emberrel, a hirdetést, a napi postát elintéző emberrel a prospektusok és reklámlevelek szempontjából. Majd a reklám hatását elemeire bontva tárgyalja. Sorra veszi azokat a tényezőket, amik a figyelemkeltés szempontjából fontosak: az izoláltságot, a nagyságot, az elhelyezést, a tekintet megfogását és vezetését, a szinhatást és a kontraszthatást, az ujszerüség és ismerősség, az érdekesség és eredetiség faktorait, rámutat a figyelem teherbirásának határára. Foglalkozik az olvashatóság kérdésével, a jellegzetes szóképek jelentőségével, az irás kifejező erejével, irás és kép viszonyával.

A reklám müvészetéről szóló kötetet *Nádai* Pál, a finomtollu esztétikai iró irta. A régi japán szerzetesek Buddha-oltáraitól a modern fényszóró reklámokig a propaganda valamennyi ismert utját végig járja. Szivesen időzik a modern plakát hőskoránál, amely tudvalevőleg a Montmartre litográf müvészeitől indult el és a mai mammut plakátokban éri el kulminációját. Közvetlenül, csaknem anekdotázva meséli el a művészek és plakátrajzolók nehéz küzdelmeit. Ujsághirdetés, csomagolás, illatszerreklám, csokoládépropaganda, fürdők, mulatók, közlekedő eszközök mind példákon szemlélhetők itt és minden nagyvárosi üzleti reklám technikai apparátusa felvonul a képeskönyv forgatásával. A tárgy amerikaias, friss szellemének folyománya az előadás gyors pergése is, amelyből hol képeket vetit az olvasó szemei elé, hol tömör és rövid jellemzéseket ad. De mindig a legszebb példák fekete vagy szines nyomatait is odateszi a szöveg mellé.

Kozma Lajos szignetje
(Naményi: A reklám c. müből)

Zeitschrift für Völkerpsychologie und Soziologie. *(Szerkeszti Richard Thurnwald, berlini egyetemi tanár. III. évf. 3. füzet. Előfizetési ára egy évre 23 sv. fr.)* Ennek a rendkivül értékes néplélektani folyóiratnak minden egyes száma egy-egy hatalmas lépés a szociológiai megismerések terén. A jelen számban is a folyóirat szerkesztőjének érdekes tanulmányát olvassuk a tapasztalati szociológia problémáiról; a bécsi Gustav Ichheiser éles metszésü, kristályos tanulmányban foglalkozik az ősi Machiavelli-problémával, t. i. a politika és az erkölcs kölcsönös viszonyával. E hosszabb tanulmányokon kivül nagy ereje ennek a folyóiratnak a részletes és bőséges szociológiai bibliográfia és kritika.

EZEKET A KÖNYVEKET ILLIK ELOLVASNIA

VERSEK

Anthologie de la Poésie Hongroise Contemporaine. *(Sous la direction de Béla Pogány. »Les écrivains reunis«, (Paris) kiadása.)* Megemlékeztünk egy előző számunkban arról a szorgalmas munkáról, amelyet Gara László és Pogány Béla a magyar irodalom külföldi ismertetése körül kifejtenek. Ennek a munkának egyik eredménye a Riederkiadásban 1927 junius hónapban megjelent »Magyar novella-antológia«, másik pedig a fordítók saját kiadásában megjelent lirai antológia. A fordítások az előszóból kivehetőleg ugy készültek, hogy a magyar fordítók (Gara, Pogány, Illyés és V. Hintz) elkészitették a nyers fordítást, amelyet aztán Bazalgette, Georg Charles, M. Largeaud, F. Lot öntöttek formába és a kész fordításokat még George Charles vette revizió alá. A fordításnak ez a módja szokásos, de nem célszerü. Az embernek önkénytelenül Karinthy tréfája jut eszébe, arról a bizonyos Ady-vers fordításáról. Az ideális mégis csak az, hogy amint ezt a francia irodalmi világban járatos ember jól tudja: a fordító birja annyira a francia nyelvet, hogy maga forditsa le a verseket. A másik kérdés a fordítás formája. Kétségtelen, hogy a francia versfordítás régi szokás szerint ritmikus próza, ami azonban nem jelenti azt, hogy ez törvény lenne, sőt nagyobb érdeklődést és figyelmet kelt a verses fordítás. A magyar verseknél, amelyeknek külön zenéje van, különösen kár a verses formát elhagyni. Igaz, hogy a verses fordítás a francia verselés megrögzitett szabályai miatt rendkivüli, csaknem leküzdhetetlen nehézségeket ró a fordítóra. A szerkesztők, illetve fordítók 39 magyar költőt ültettek át, a verseket többé-kevésbbé sikerült rövid bevezetés előzi meg. A költők közül 37 élő, és igy a fordítók a magyar lira széles területét bemutathatták.

Óh Szép Ifjuságom. Baja Mihály versei. *(Tevan nyomása. 161 o.)* Hetedik verseskönyvét bocsátotta utra a debreceni »Bokréta« költőpapja. A »Bokréta« 1902-ben nyilott először Debrecenben, másod, sőt harmadvirágzást is ért 1904-ben és 1906-ban. Gyökössy Endre, Gulyás István, Baja Mihály és Oláh Gábor, a »Bokréta« társai közül egyedül Oláh Gábor bokrétája hozott uj szint és illatot, a többiek megmaradtak a magyar lira régi mezőjén egyszerü, kedves, mezei virágnak. Baja Mihály Amerikát is megjárta, nem is egyszer; Párizst is látta. Érdekes lenne párhuzamot vonni közte és Oláh Gábor között. Amig Oláh Gábor Párizsból lelke mélyéig felzavarva jön haza, egészen más költő válik belőle, mint aki addig volt, — a vele egyivásu, egykulturáju, egy városból való Baja Mihály felett nyomtalanul tünt el New-York s Párizs. Mintha ki se mozdult volna a parókiájáról. S amint nincs nyoma világvándorlásának, épp ugy nyom nélkül surrant el felette a magyar lira Ady-forradalma, amely még Oláh Gábort is megrázta. Nyelve, képei, gondolatai Szabolcska Mihály utjáról valók. Kálvinista pap volta, kedves, derüs humora, naiv szerelmes versei, alkalmi költeményei, nagyerdő-lirája, hazafias és vallásos ódái mind kitünő Szabolcska-tanitványt mutatnak.

»Dalod egyszerü, mint a puszták harangja,
Dalaid derüje oszlatja borúnkat,
Pirosodó arccal kóstoljuk borunkat«.

irja egy Szabolcska Mihályhoz intézett kedves, zamatos versében. Szóról-szóra Baja Mihályhoz lehetne cimezni ezt a költeményt. A magyar vers régi tradicióit kellemes zsongással muzsikálnak könyvében; s ha nem lenne a Tevanék hires nyomdájából kikerült, szépen kiállitott könyvére odairva: »Békéscsaba 1926«, — azt hihetnők, hogy Debrecenben, 1906-ban vagy 1908-ban megjelent szép és izléses, régimódi magyar nyelven irt, kellemes és csinos verseket olvastunk.

Keleti Arthur: Angyali üdvözlet. *(Molnár C. Pál fába metszett rajzaival. Amicus kiadása. Budapest, 1928. 88 oldal. Nyomtatták 800 számozott példányban, meritett papiroson. Ára 8 P.)* Keleti Arthur, aki csodálatos varázsu irásaiban szivesen nevezi magát a »kámzsás festőnek«, egészen egyedül álló különös hajtása a mai magyar lirának. Eklektikus, akinek poézise az orchideák furcsa szirmaiból szedi a szokatlan mézet; dekadens, de nem a *fin-de-siècle* beteges effemináltságának fajtájából, hanem inkább az Anatole France-i tulérettség veszedelmes légköréből. Az olasz quattrocento primitiv müvészi formáit használja fel arra, hogy annál raffináltabban mondhassa el, ebben a szelid és alázatos formában, szkeptikussá érett lelkének csöndes bántalmait. Lelke a Poverello kámzsájába öltözik és annak hirvirágos szavaival kendőzi magát, csak azért, hogy kontraszthatásul annál nyugtalanitóbban bukkanjon fel bugyborékoló lelke mélyéről a modern tudás fájából jóllakott poéta keserü élménye. Minden egyes strófája ugy hat, mint egy középkori primitiv táblakép, ahol a bibliai figurák a középkor kosztümjeiben mozognak: a tudatos és ennélfogva annál hatásosabb naivitás mestermüvei ezek a strófák. Külön kell megemlékeznünk a könyv grafikai diszéről, amelyben Molnár C. Pál szinte utolérhetetlen finomsággal élte bele magát a középkori fametszeteknek nem csupán külső stilusába, hanem belső hangulatába is, s ezzel ragyogóan szolgálja magának a poétának archaizáló intencióit. A könyvnek bibliofil kiállitása az Amicus szokott előkelő stilusát dicséri.

hák stb.) minél célszerűbb kialakitása. A lakás belső beosztása, azoknak egymáshoz való viszonya, méretei kell, hogy a ma élő ember életmódjának, kivánalmainak, kényelmi szükségleteinek megfeleljenek, hiszen a mi életkörülményeink egészen mások, mint az előbbi nemzedékek szükségletei voltak. Már maga az a fontos tény, hogy a nagyvárosokba zsufolt lakosság kényszerüen elszakadt a természettől, mindennél jobban indokolja, hogy a mai ember elsősorban fényt, napot, világosságot akar. Gazdasági helyzetünk viszont parancsolólag irja elő, hogy a régi palotaszerü házak nagy térfogatu és magas termek helyett kisebb és alacsonyabb, tehát könnyebben füthető és olcsóbban butorozható lakószobákat kapjunk. Azelőtt nagy sulyt vetettek a lakások impozáns frontjára, amikor az egymásbanyiló három vagy négy szoba a maga kitárt kettős ajtajaival impozáns látványt nyujtott és a gazdagság látszatát keltette. Ma a cél az, hogy a lakás minden egyes lakójának kisebb, de külön szobája legyen, de legalább is külön hálószobája, mert csak ez biztosithatja a dolgozó családtagok nyugalmát, de a családtagok éjjeli nyugalmát is. Azelőtt az épitész nem törődött vele, hogy északi vagy déli oldalra kerül-e a lakó- vagy hálószoba, a fontos csak az volt, hogy az utcai frontra kerüljön. A mai épitész már tudja, hogy mindennél fontosabb a higiénikus szempont. Ez pedig szinte gondolkodás nélkül irja elő, hogy a hálószobák mindenképpen, de lehetőleg a nappali szobák is, a napos déli oldalra kerüljenek és hogy az utcai front a nagyvárosok mai rettentő lármája melelett nem is olyan kivánatos.

Ezek a szempontok természetesen gyökeresen átalakitották a mai lakás belső berendezését is. A drága és a lakásokban csak a szabad mozgást akadályozó sok és fölösleges butor helyét a falba épitett szekrények, a szekrénnyekkel egybeépitett polcok és az ágyaknak is használható modern kanapék foglalták el. Eltüntek a butorokról a barokkos faragott cifraságok, ezek az örök porlerakodó fészkek, amelyek minden háziasszonyt kétségbeejtenek, mert a nagytakaritást valóságos családi szerencsétlenséggé avatták. A modern butor sima, legtöbbször olcsó puhafából készül, amely tetszés szerint bármikor átfesthető és lakkozható. Gyakori a butorokon a csiszolt fémeknek és üvegrudaknak alkalmazása (székek karfái), melyek a butort könnyüvé, tehát könnyen mozgathatóvá teszik s amellett kevés munkával állandóan ragyogó tisztán tarthatók. Megszüntek azok a gyárilag előállitott és kárpitos izléssel összeállitott „komplett" szobák, melyek a maguk sablonosságában az uriszoba és a szalon hangzatos elnevezéseit kapták, amelyekben azonban sem dolgozni, sem pedig társaságot fogadni nem lehetett anélkül, hogy a többi szobákból ne kellett volna átcipelni a szobák állitólagos stilusát tökéletesen megrontó más butordarabokat. A mai butor játszi könnyüséggel transzponálható egyik szobából a másikba és minthogy a butorok stilusa minden szobában azonos, a butoroknak ilyetén áttologatása nem rontja a lakás harmoniáját.

Az élet napi szükségleteivel is természetszerüleg számol az uj épitészet. A háztartás és a konyhai müveletek elvégzését egész sora szolgálja a különféle apró gépezeteknek, melyek a gáz és villany felhasználásával a főzésnek azelőtt félnapokat igénylő munkáját órák alatt lebonyolithatóvá teszik. Az is szinte közhellyé lett ma már, hogy a konyha közvetlen kapcsolatban legyen a szerény polgárcsaládok sokszor egyetlen lakószobájával (a többi ugyanis különkülön hálószobául szolgál). Azelőtt végig kellett vinni az ételt a szobák frontjain, mig az eljutott a rendeltetési helyére. Gondoljunk csak arra, milyen visszataszitó érzést szül a látogatóban, mikor egy ilyen ételszagu lakáson kell

KŐSZÉNBÁNYA- 's TÉGLAGYÁR TÁRSULAT
PESTEN BUDAPEST, V. KERÜLET, KLOTILD-UTCA 3. SZÁM
TÉGLAGYÁRAK: Rákos, Maglódi-ut, Óbuda, Gubacs
FAYENCEGYÁR: Tárna-utca

Uj építőművészet

Irta: Kónyai Elemér

Ha a nagyvárosi ember végigsétál a maga városának utcáin, különösen a külső városrészekben, ahol uj épitkezésekre még van hely és felhasználható telek, lépten-nyomon szemébe ötlik egy-egy uj épület, mely már a maga külső megjelenésében is elárulja, hogy egészen más építészeti szellem szülötte, mint a nagyvárosok régebbi vagy akárcsak husz év előtti házai is. Nagyvárosaink belső városrészei és igy a budapesti utcák is, melyeknek egy része a millenniumkor vagy általában a század végén szinte gombamódra nőtt ki a földből, megannyi bérházkolosszus, amely palotát imitál. Pazar homlokzatok, amelyek roskadásig meg vannak rakva kővel, márványt hazudó malter- vagy műkődiszitésekkel, ormótlan tornyokkal, palát imitáló bádogtetőkkel és egyéb hazug cifraságokkal, melyek a gazdagság és pompa látszatát igyekeznek kelteni s ugyanakkor belül rosszabbnál rosszabb, az élet követelményeinek egyáltalán meg nem felelő lakások disztelenkednek.

Az uj építészet elsősorban ezt a hazug szellemet irtotta ki. Abból a természetes elgondolásból elindulva, hogy fény és pompa csak a monumentális középületeknél kötelező, viszont a lakásul szolgáló bérházaknak, villáknak és családi házaknak legfőbb követelménye, hogy azok kényelmesek, praktikusak, a lakók egyéni szükségleteinek megfelelők legyenek, elsősorban ezeknek a gyakorlati követelményeknek minél tökéletesebb megvalósitására törekszik. A századvég látszólag pazar diszü házai mellett éppen ezért csupasznak, egyhangunak, sőt ridegnek hatnak az uj stilusu épületek. A külső disz itt teljesen háttérbe szorul, de annál nagyobb gondot fordit az uj építőművész arra, hogy a ház megfeleljen a maga egyetlen rendeltetésének: hogy jól lakható, kényelmes, praktikus és amellett lehetőleg olcsó legyen. Ezeket a célokat, a modern technika vivmányai persze mindenképpen segitenek megvalósitani; szerephez jutottak továbbá olyan uj anyagok is, amelyeknek használhatóságát a tegnapi építészet nem ismerte, mint például a különböző fémek, kerámia, üveg, de mindezeknél fontosabbak az uj építőművészet elvi szempontjai, mert ezek a szempontok alakitották ki az uj építészeti formákat és hozták létre a huszadik század építési stilusát.

Melyek ezek a gyakorlati szempontok? Nem a büszke homlokzat, hanem a belső téralakitás, a használati helyiségek (a lakószobák, hálószobák, kony-

alkotta környezetben. Akkor majd szépnek fogja találni az uj stilust az is, aki talán még borzadva nézi a huszadik század „fegyházait". Mint ahogy már ma is a legnagyobb esztétikai gyönyörüség végigsétálni azokon a külföldi telepeken, amelyek már ebben az uj elgondolásban létesültek és amelyek még városképnek is szebbek, mint a mi hazug malterpalotáink.

Az uj épitészeti stilus problémáiról, különösen pedig a modern családi házról, mely elsősorban érdekli a közönséget, minthogy ezek az ő speciális érdekeit szolgálják, megkérdeztünk néhány kiváló magyar épitőművészt, hogy tájékoztassák ők a közönséget ennek a nagyfontosságu kérdésnek lényegéről. A négy kitünő művész: *Kozma Lajos, Málnay Béla, Pogány Móric* és *Vágó László* nálunk előharcosai az ujabb épitészeti irányoknak s igy hozzászólásuk bizonyára tisztázni fogja azokat a kérdéseket, amelyek az uj épitészet kapcsán lépten-nyomon felmerülnek, amelyeknek okos, céltudatos megoldása a nagyvárosok minden lakójának legfontosabb életérdeke.

A négy nyilatkozat a következőképpen hangzik:

Kozma Lajos

A családi ház jelenlegi formájában lassu átalakulás következménye, melyet már az előző generáció meginditott, de a mai kiforrottságában a háborutáni fejlődés eredménye.

Hogy a mai ember miért keresi a természettel való erős összefüggést az épitkezéseiben, hogy a mai lakásban, illetve a mai házban miért van annyi terrasz, nagy ablak, faláttörés — ami szokatlanságával elsősorban szur szemet a laikusnak —, annak okairól sokat lehetne beszélni. Annyi bizonyos, hogy az egészségügyi szempontokon tul, melyek napjainkban már az egyszerü és szellős ruházatban is kifejezésre jutottak, a természetnek és az épitészetnek ez az összeolvadása feltétlenül egy sereg technikai ujitásnak köszönheti megvalósulását. Mióta a központi-fütés és a meleg levegő lehütése gyermekjáték már és mindenki számára elérhető, azóta a modern családi házak ablakai, fedett és nyitott terraszai sokkal mélyebbfekvő célokat árulnak el. Jellemző az is, hogy az egyes szobák között lévő válaszfal merevsége is tünőben van; az egyes helyiségek között vagy mennyezetig érő portier van, vagy az sincs, anélkül, hogy a lakás intimitása szenvedne.

Persze vannak olyan épitészeti irányok is, melyek annyira mechanizálják a mai lakás alaprajzát és megjelenési formáját, hogy abból az intimitás valóban eltünik. Az is megesik, hogy az a nagy tisztaság, ami a mai lakásban tökéletesen keresztülvihető az anyagok helyes megválasztása révén, ez a nagy tisztaság éppen a tudatosan összeválogatott anyagok folytán (linóleum, üveg, csillogó fémlábak, fehérszinü falak) azt a hatást keltik, mintha a mai ember *egyedül* a tisztaságot és a rendet tartaná a lakás legfontosabb kellékének. Az ilyen lakások azonban kissé tullőnek a célon, ami minden ujitásnál előfordul. De a tulzásoknak helyes mederbe való terelése itt is csak a kisérletek leülepedése után várható, mint ahogy minden uj dolognál történni szokott. Mert a racionálizált, a hangsulyozott tárgyilagosság, a tipizálás, a tulzott egyszerüség olyan ipari szempontok, melyek a müvészi megjelenés veszélye nélkül a lakásmüvészetben alig honosithatók meg minden veszély nélkül. Majd ha az ipar megéri ujból azt a konjunkturát, amire oly régóta várunk, akkor ezek a szempontok sem lesznek játékszerei a dilettánsnak, a megfelelő helyükre kerülnek és az épitészet is meg fog szabadulni e gyakran csak bénitó jelszavaktól.

A legfontosabb szempont, amit sohase szabadna elfeledni a mai épitésznek, hogy egészen más dolog egy „Siedlungot", egy telepitést csinálni és más eset *egyes* házakat épiteni. Az egyes házaknál annyi speciális szempont merül fel, hogy az épitészet általános szempontjaival szemben: döntő karraktert ad az

keresztülmennie, míg végre eljut a „szalonba", ahol azonban ugyanilyen ételszag terjeng. Ma ezt a kérdést megoldja egy egyszerű tálalóablak, mely a konyha és ebédlő közötti falba van vájva.

Az egészségügyi követelményeket szolgálja a falak festése is, a drága és poloskafogó tapéták helyett. A szobák falait lehetőleg világos szinben tartják, hogy az visszaverje a napot, világosságot reflektáljon a lakásban s ezt a célt szolgálja legfőképpen — ez persze különösképpen a családi házakra áll — a telek helyes megválasztása, hogy a lakószobák széltől védettek, viszont lehetőleg mindig naposak és igy mindig derült sugárzók legyenek.

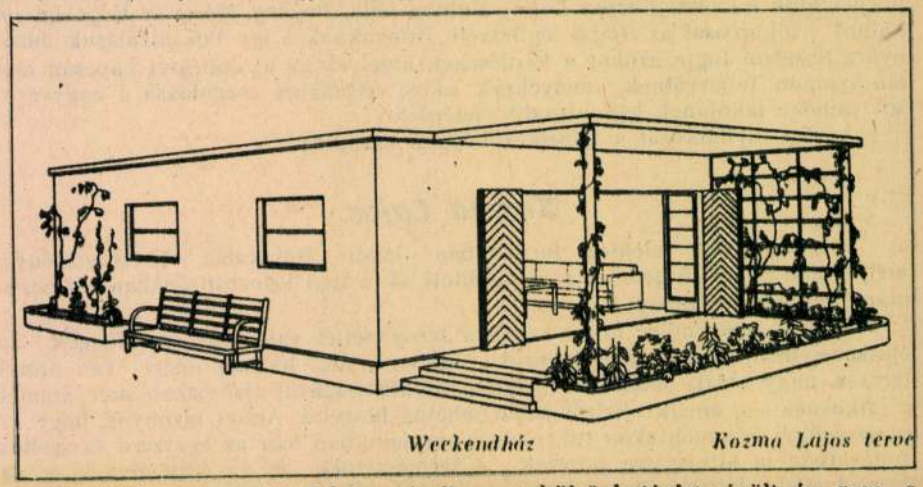

Weekendház *Kozma Lajos terve*

A régi ház és a régi lakás, mivelhogy a külső hatásért épült és nem a belső célt szolgálta, természetesen már alaprajzában is lényegesen különbözik a maitól. Ugy is mondhatnók, hogy *a régi ház kivülről a homlokzattól épült befelé, a mai ház pedig belülről a belső szükségletből indult ki és igy jut el a külső homlokzatig.* Ez a magyarázata annak, hogy a tegnapi épitészethez szokott szemlélő olyan nehezen barátkozott meg a mai architekturával. Külső megjelenésében gyárnak vagy fegyháznak, belső kiképzésében szanatóriumnak bélyegzik. De vajjon nem tökéletesebb-e, tisztább, higiénikusabb, kényelmesebb valami, mint egy szanatórium? Ne ijedjünk meg a szavaktól és ha az uj épitőművészet egyelőre valóban kevés gondot fordit is a külső diszitésre, csakhogy minél tökéletesebben szolgálhassa a lakók egyéni szükségleteit, gondoljuk meg, hogy ez a puritánizmus csak egészséges reakciója annak a talmi fényüzésnek, amelyre a régebbi épitészet olyan büszke volt. Az uj épitőművészet is meg fogja találni a maga stilusához illő dekorativitást, csak nem áldozza fel a maga gyakorlati céljait ennek a külsőségnek. A német Bauhaus-mozgalomtól máig alig mult el több egy évtizednél és tökéletesen kialakult stilusok nem születnek egy évtized alatt. Ami ma még forrong, pár év mulva leülepszik és akkor a mai ember meg fogja kapni a maga mai korszerű házát, villáját és lakótelepeit. A nagyvárosok mai képe át fog alakulni és ha az uj stilus egységét nem fogják többé zavarni a tegnapi bérkaszárnyák torz szépségei, az uj épitőművészet alkotásai mindjárt harmónikusabban fognak hatni a maguk

Dr. KAJDACSY SZAKORVOS
VIII., József-körut 2.
rendel 10—4-ig és 7—8-ig
vér-, bőr- és nemibetegeknek

egy nagyvonásu, összefüggő butorsorral, ami feltétlenül erős térhatásuvá teszi a helyiséget, anélkül, hogy a butor sok helyet foglalna el. A szobák régi: ebédlő, háló, uriszoba stb. elnevezésével eltünt a speciális rendeltetést jelentő, tulzott *kihangsulyozás* is. Ma a *kombinált* szobák kora járja, amikor minden szoba egyuttal nappaliszoba is. A napsütésre, égtájakra való beállitás ma kivétel nélkül elsőrendü szükséglet. A kert és ház összeépitése, a kitünő ajtók és ablakok alkalmazása terén folyamatos fejlődés mutatkozik az egész vonalon.

De nemcsak a családi ház, a bérház maga is nagy fejlődésen ment keresztül, természetesen nem olyan szabadon, mint a családi ház, hiszen a bérháznál az épittető pénzszerző szempontjának sokszor sok belső szabadság és érték esik áldozatul. Mégis, hála a kiállitásoknak és a külföldi utazásoknak, az ujabb épittetőknél, főleg az ifjabb generációnál, erős fejlődés tapasztalható a mai épitkezési irány emberi szempontjainak teljes megértése felé. Igy például az

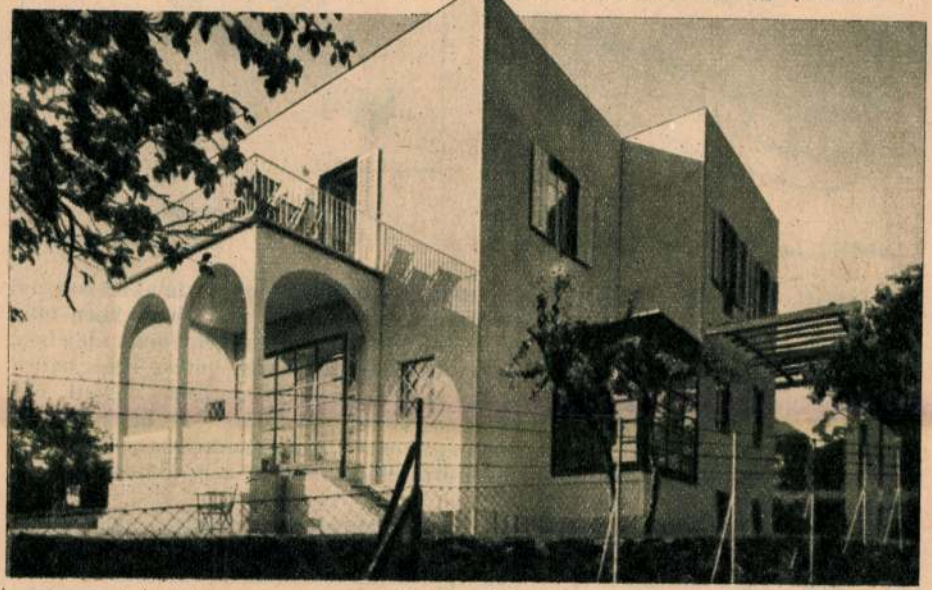

Családi ház *Málnai Béla terve*

itt bemutatott példák közül az egyik *a nyáron látható ház a Balatonon*, azt a mai nap is olyan ritka esetet akarja megoldani, *mikor két család lakik együtt egy házat*, egymástól elválasztva és összekapcsolva egy átriumszerü földszinti fedett terrasszal, mely kombinátl ajtókkal többféleképpen lezárható. Ennek a háznak emeleti terrasza napfürdővel, zuhannyal, kilátásra a vizre és pihenésre az árnyékban — kiválóan alkalmas nyaralási célokra.

A négyszobás családi ház a földszinten és emeleten terrasszal 20.000 pengő épitési költséggel, a modernül megépitett és minden kényelemmel ellátott kis ház képét adja. A földszinten nagy hall, lépcsővel, ebédlő tálalóval és mellékhelyiségekkel. Az emeleten két hálószoba, fürdővel és személyzeti szobával.

A kis kétemeletes családi ház földszintjén és emeletén körülbelül ugyanazok a helyiségek vannak, mint az előbbi házban, csupán lépcsőzetesen visszafelé haladó terraszok nyilnak minden emeleten, a legfelső emeleten egy csendes, kedves studióval.

A kis weekendház hat fekvőhellyel bir és természetesen az összes mellékhelyiségekkel, amik egy ilyen kis házhoz szükségesek.

épülő kis háznak. Különben is, az uj családi ház-tipus alaprajza nagyjelentőségü ujitásokat hozott létre. A mai családi ház az épitkezés terén az egyes helyiségek csoportositását, szerves összefüggésben tartását, az egyes szobák

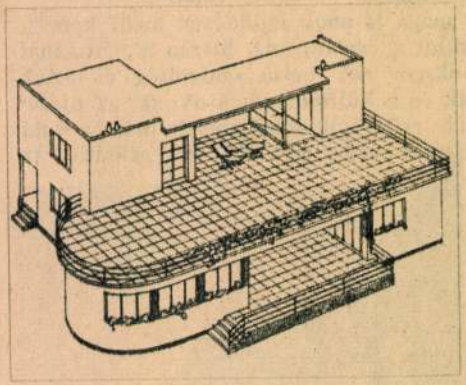

Balatoni lakóház két család részére

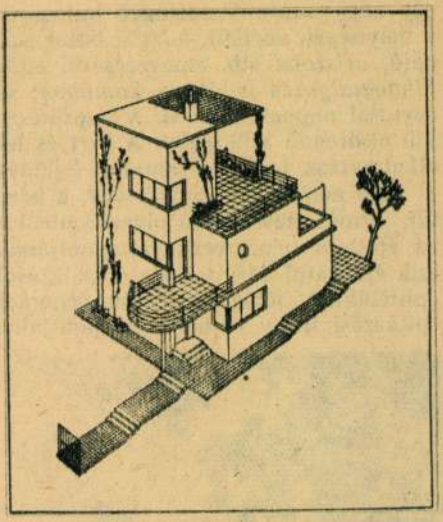

Kétemeletes családi ház
Kozma Lajos tervei

méretezését, a nagy és kis helyiségek ritmusát illetőleg annyira kialakult s annyi nemzetközileg elismert és alkalmazott tipust termelt, hogy ma könnyebben talál biztoskezü épitészt az épittető, mint az utóbbi két-három generáció idejében. Pedig az uj anyagok, uj szerkezetek helyes alkalmazása a mai épitész egész hatáskörét megduzzasztja. Mert a mai családi ház, nagy egyszerüsége mellett, egy csomó differenciálódott szükségletnek akar kielégitője lenni. Ma ugyanis már egyszerübb házakban sem ritka a tálaló, a garderob, a molykamra, a szélfogó, az igen praktikusan berendezett konyha, amiről elődeink nem igen álmodozhattak, minden térbeni bőségük dacára sem.

A legnagyobb forradalmat a mai lakás alaprajzában mégis a mai ember butorozási készsége idézte elő. A régi szobák rendszerint majdnem mindig *egyes* butorokkal voltak berendezve, melyek egymástól izoláltan, rendszerint a falak tengelyében voltak elhelyezve, ami kissé feszessé és ceremóniássá tette az enteriőrt. A mai ember megszerkesztette magának a *sorbutort*, egymásmellé helyezi a butorokat és ezáltal a butorok között összefüggést teremt. A szobát ellátja

Kozma Lajos

EGY BUDAPESTI MŰBARÁTNAK Kmetty-utcai villájában készült három fényképfelvételét reprodukáljuk e füzetünkben, melyek a nemes ízléssel berendezett lakás hall-jának és hatalmas méretű ebédlőjének részleteit mutatják be. *Kozma* Lajosnak jutott a hálás feladat, hogy a szerencsés alaprajzi elrendezésű úri otthonnak több helyiségét berendezze, a szükséges átalakításokat intézze és ő e feladatot nagy szeretettel és választékos ízléssel oldotta meg, szerencsésen összeegyeztetve a művészi hatásra való törekvését a célszerűség követelményeivel.

Magyar Iparművészet

1923. 65. l.

AZ IPARMŰVÉSZET JÖVŐ FEJLŐDÉSÉRŐL

ÍRTA KOZMA LAJOS

Sohasem volt talán egyetlen kor, amelynek több joga lehetett volna életforma után vágyni, mint a mainak; egyetlen korban sem ment füstbe annyi érték, akarás, szent erőfeszítés a lélek vergődő verejtékében, egyetlen korban sem állta el annyi gond a művész szabad útját, sohasem kellett annyi adót fizetni a megélhetésért mint ma. A művészet, mint nagy kanyargó folyam fénylik ide a multból, az emberek rövid életű hídjai alól, — ma csak csörgedező patakok szaladgálnak lábaink alatt, egymásba nem futnak, egymást nem táplálják. Az élet zúgó viharja kitépte az álmodó ember kezéből a szépséget s helyette az űző gondot és a lármás szórakozást tette. Bábeli zűrzavarok újra kísértenek és félig kész tornyok romjai tarkázzák Európa térképét. Új fejedelmek kormányoznak: a munkaidő, a drágaság, a kényszer és jogaruk alatt száműzve a pihenés, a kultúra és az egyéni szabadság. A jó művészek kis tábora, mint meg nem értett szekta csöndben dolgozik, de értékeik nem juthatnak el a tömeg szívébe; a gond, munka, lármás szórakozások útonállói őrzik az utat. A világ künn haddal tele, de nem abba halunk bele, mondta már egy évtizede egy magyar költő, és ezer visszhang felel rá a mai élet hamupipőkéi felől.

A művészeti kultúra visszaszerzésére, a két tábor egyesítésére az iparművészet tette meg az első lépést. A mult század stílusutánzó kosztja és stílust feszítő naturalizmusa után végre a műhelykultúra és a „qualitätsarbeit" olyan lépések, melyek hivatva vannak életképességünket döntően bizonyítani. S ami a legfontosabb, a tempó, mellyel a kezdő lépések indultak, szerencsére elég lassú volt ahoz, hogy a művészek, akik legtöbbjének önmaguk voltak saját mestereik, s akik saját kárukon tanulták meg a jót is, meg a tanulásnak ezt az eredményes voltát is, beidegezzék a kísérletek nevelő és pótolhatatlan erejét. Az anyagszerűség emlőin nevelkedve, bátor nekilendüléssel indult meg a fejlődés a tiszta formák mezején, fölismerve a fizikai funkciók formaalkotó kincsesbányáját.

A háború jött és elvágta a csöndes fejlődés vonalát, szerteszórta az összetanult munkásokat, a művészeket elszakította a műhelyektől, hogy helyet adjon egy új virágzásnak, melyben ötlet, fantázia, gazdagság buja vegetációja takarta el a megcsinálásból fakadó megoldásokat. Jöttek az új gazdagok és diktálták az új tempót. Gyors egymásutánban lezajló fordulatok következtek, crescendo crescendóra, új útrakelések, hirtelen pálfordulások, talentumos újrakezdések! Sutba került a lassú műhelymunka, a kísérletek helyett huszárvágás merész ötlete járta. Feminin-divattá vált az iparművészet, csöndes próbák helyett erőpróba, egyazon problémába való elmélyedést sokfelé csapongó sokoldalúság váltotta fel. Így kapott a régi műhelymunka kosztján nevelkedő fiatal iparművészet egy mondén farsangi kosztümöt az élet hétköznapjaira is, hol színek és gesztusok egymást licitálták fölül.

A háborús mentalitás hisztériájának is sokban lehet szerepe ebben a szabad szárnyalásban, mely ha a műhelymunka inspiráló erejét cserben is hagyta, de egy új értékkel gazdagodott: a nagy lépésekkel rohanó új festészet és grafika nyomába jutott és új fordulatokkal, új kifejezésmóddal gazdagon megérett arra, hogy újra a műhely termékenyítő levegőjébe térjen vissza: földolgozni az új értékeket. A fejlődés menete nem lehet mindig egyenletes, szükség volt mindig ilyen lüktető előreugrásokra, főleg ma, amikor a szabad művészetek nélkülözve az építészet nagy, organikus feladatait, elvesztették kapcsolatukat a műhellyel. Természetes, hogy ez a folyamat sokban hamis képet támasztott a mai műhelyművészet életképessége felől, sokat, főleg a kívülállókat és a műhelyben élőket a gyors tempó, a gyors változások tévedésbe ejtették a fejlődés célját illetőleg, de azokat, akiknek ez a közeledése a műhelyművészetnek a szabad művészettel régi óhajtásuk volt, azokat csak jóval biztathatta, mert tudták, hogy a műhely fel fogja szívni a ma talán túlszabados, csapongó formákat.

De ennek a háborús mentálitású iparművészetnek volt még egy tanulsága: a drága anyagok, keresett technikák túlfűtött és ínyenc favorizálása. Ki ne vágyódott

Magyar Iparművészet

1923. 2-5. f.

Ettől a vágytól hajtva kelt útra Reguly Antal, nehéz és kalandos útjára, Szibériába, keresni az ősök nyomait, nem is sejtve azt, hogy nem is egy század mulva egy világfelforgató véres zivatar a magyarság százezreit sodorja rabságba oda az őshaza pusztáira és az, amit ő úgy vágyott hallani, a zengő magyar szót, visszhangozzák az Altáj hegyei.

Pedig a csodálatos Végzet titkos akarata beteljesedett és az őshaza földjét újra messzi nyugatról megtért magyarok verejtéke, könnye és vére öntözte és nagyon sok közülök már ott porlad a legendás ősökkel közös sírban.

Ezt a csodálatos alkalmat nyelvi és etnografiai kutatásokra, sajnos, a mostoha sors és a körülmények alkalmatlanná tették, de mégsem zárhatták el szomjasan kutató, megfigyelő tekintetünk elől a véletlen folytán útunkba sodort sok rendkívül érdekes és beható tanulmányt érdemlő nyomot. Kiváltképpen az ottlakó rokonnépek népművészeti megnyilatkozásait és a vándorlások során érintett népek ilyenirányú munkáit és kultúráját. Lépten-nyomon ismerős formák, díszítőmódok és motivumokkal találkoztunk.

Hogy csak a szembeötlőbbeket említsem, pl. a mordvinoknál a kalotaszegi „muszuly"-t, a székely ház és kapu sok rokon- és teljesen azonos szerkezetét és díszítő-formáját, a fehér ló, a csodaszarvas mondájának variánsait, az Altájban nagy kőnél állatot áldozó sámánokat, a táltosok egy változatát, vagy a Mongóliában élő burjátoknál, akik még ma is nomádéletet élnek és a végtelen steppéken terelik a méneseket és csordákat, az Árpád-sisak egy ősi alakját, amely anyagszerű magyarázatát adja a formának.

Szóval, sok olyan dolgot figyelhetett meg az, aki éberen nézett, hogy nagy kár lenne, ha nem gyűjtenők össze legalább ezeket a töredékeket, amelyeket így külön-külön leshettünk el és hoztunk magunkkal haza.

Talán nem is maguk a konkrét díszítőformák, a motívumvariánsok, hanem a díszítőkedv és stilizálás mikéntje és szelleme az, ami a legérdekesebb és legtanulságosabb lehet mindazok számára, akiket az úgynevezett magyar díszítőstílus multja és eredete érdekel. Tudjuk, hogy kizárólagos és tiszta magyar motívumokról nem beszélhetünk, éppen a nagyon sokféle hatás és az összes népies díszítőmódok közös szülőanyjának az anyagok által diktált és gyakran nagyon szűk határok közé szorított lehetősége miatt. De közelebb férkőzhetünk ezeken az adottságokon keresztül ahhoz, ami a népművészetekben a legfontosabb, a díszítés szelleméhez, azaz a dekoratív ábrázolásnak egy-egy sajátos eljárásához. És ez az, ami perdöntően fontos és múlhatatlanul szükséges a magyaros diszítőstílus továbbfejlesztéséhez. Mert hiszen például a tulipán és talán a legtöbb díszítőelemünk közös egy egész sor más népnek díszítőelemeivel, éppen úgy, mint nyelvünkben sok az idegen eredetű szó. Mégis nyelvünk szerkezete más és más ízt és más formát ad nekik. Az emlékezés kútja az a forrás, amiből a népies dekoráció fakad, de éppen mert emlékezés az eredete és esetleg átvett formákon kívül egy mélyen az egyénben és így a fajban gyökerező ősi és tudatonalóli díszítőösztönben felolvadva, elmosódva és újjászületve kerül elő. Ez az a titokzatos választóvíz, ami az átvett motivumokat szétbontja elemeire és ösztönös biztonsággal dobja ki és hagyja el azt, amit nem kapcsolhat bele szervesen sajátos kifejezési módjába. Rendkívül érdekes tanulmány ebből a szempontból például egy-egy mongol vagy kínai motívum útjának követése, ami valószínű, a népvándorlással vagy talán más utakon elindult nyugatra és egész során az elváltozásoknak ment keresztül. Talán legszembeötlőbb ezen a téren a népviseletek között levő összefüggés, mert ez őrizte meg legjobban az ősi formákat. Ebből a szempontból valóságos geneológiai táblázatokat lehetne összeállítani ázsiai Oroszország és Mongólia területén lakó száz egynehány népviseletből, közös ruhadarabokról és használati tárgyakról. Csak például említem meg, hogy a tulipános láda, aráncos torkú csizma, a vitézkötés, a kalpag, a sujtásos mente mind megvan itt számtalan változatban és egy velünk nagyon rokon, keletiesen forró és buján dekoratív díszítő kedvtől gazdagon elhalmozva a keleti képzelőerők forma- és színötleteitől.

Ezekben a mongol, burját, kirgiz, kínai, perzsa, szláv és turk, szóval orientális díszítésekben éppen úgy, mint a magyar díszítőkedvben egy nagy és közös vonás található, amely élesen megkülönbözteti a nyugati eredetű díszítéstől és szerkezetektől és ez a célszerűség elvének bizonyos fokig való mellőzése. A díszítőkedvet, amely buján bugyog fel, nem állíthatja meg mindent elbo-

MAGYAR IPARMŰVÉSZET

SZERKESZTI

GYÖRGYI KÁLMÁN

AZ ORSZ·MAGY·IPARMŰVÉSZETI TÁRSULAT KIADÁSA
AZ ÉVENTE MEGJELENŐ 10 FÜZET ELŐFIZETÉSI ÁRA 50 K

XXII. ÉVF. 1919. 1—2. SZ.

MAGYAR IPARMŰVÉSZET

AZ ORSZÁGOS MAGYAR IPARMŰVÉSZETI TÁRSULAT, AZ ORSZÁGOS M. IPARMŰVÉSZETI MÚZEUM ÉS ISKOLA KÖZLÖNYE. BÉKÉBEN ÉVENTE TÍZSZER JELENIK MEG.

XXII. ÉVF. 1919. 1–2. SZÁM.

UNGARISCHES KUNSTGEWERBE

OFFIZIELLES ORGAN DER LANDESGESELLSCHAFT FÜR KUNSTGEWERBE, DES KUNSTGEWERBEMUSEUMS UND DER KUNSTGEWERBESCHULE.

XXII. JAHRG. 1919. 1–2. HEFT.

L'ART DÉCORATIF HONGROIS

ORGANE OFFICIEL DU MUSÉE ET DE L'ÉCOLE DES ARTS DÉCORATIFS ET DE LA SOCIÉTÉ HONGROISE DES ARTS DÉCORATIFS. PARAIT DIX FOIS PAR ANNÉE.

XXII. ANNÉE. 1919. NUMÉRO 1–2.

TARTALOM. — INHALT. — TABLE DES MATIÈRES:

Tennivalók az iparművészet terén. — Förderungsaufgaben im Kunstgewerbe. — La tâche future de l'industrie artistique. (Bányai V. 1., Barta A. 1., Fieber H. 2., Gróh I. 3., Jákó G. 3., Jaschik Á. 3., Körösfői-Kriesch A. 5., Jungfer J. 6., Lyka K. 6., Menyhért M. 6., Róth Miksa 7., Tull V. 8., Végh Gyula 8.) ... 1

Nádai Pál: Tömegcikkek művészete. — Kunst in der Massenproduktion. — La production en gros des Industries d'Art ... 17

Vágó Dezső: Iparművészeink szervezkedése. — Kunstgewerbler-Organisationen. — L'organisation des artistes hongrois ... 19

Krónika. — Chronik. — Chronique: Művészeti kormánybiztosság. — Petrik Albert fényképgyűjteménye. — A modern gyűjtő. — Biró Mihály plakátjai. — Kardos Böske. — Rokkantak gyermekjátékai. — Laguer Sándor csontfaragásai. — Zilzer Hajnalka kerámiái. — Vágó László színházai. — Propaganda területi integritásunk érdekében. — Magyar ötvösművesség. — Az angol iparművészet szervezése ... 21

Múzeális ügyek. — Museale Angelegenheiten. — Affaires des Musées: Az iparművészeti múzeum kerámikai gyűjteménye ... 36

Szakirodalom. — Fachliteratur. — Littérature professionnelle: Művészi könyvek. — A kert művészete. — Balló Ede: Az olajfestés mestersége. — Aprógyűjtés. — Jó modor—jó társaság. — A gyűjtők és a modern iparművészet ... 41

Szakoktatás. — Fachunterricht. — Instruction professionnelle: Kinevezések ... 44

Pályázatok: Eldőlt pályázatok ... 44

In memoriam: Fémes-Beck Vilmos. — Hibján Sámuel halála ... 44

Hivatalos közlemények. — Offizielle Mitteilungen. — Communications officielles.

Hirdetések. — Anzeigen. — Annonces.

Előfizetési díj a „Magyar Iparművészet" egy évfolyamára 50 K. Külföldre egész évre postahivatal utján rendelve K 52·—, nem postai rendeléssel 52 korona. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, IX., Üllői-út 33—37. sz. Telefon: József 678.

Im Jahres-Abonnement (In Friedenszeiten 10 reich illustrierte Hefte) 50 K, für das Ausland durch Vermittlung eines Postamtes K 50·—, sonst K 52·—. Schriftleitung und Geschäftsstelle Budapest, IX. Üllői-út 33—37.

Prix de l'abonnement annuel de la Revue „Magyar Iparművészet" 50 C. A l'Étranger 52 C. Rédaction et administration: Budapest, IX., Üllői-út 33—37.

Az O. M. Iparművészeti Társulat tagjainak a „Magyar Iparművészet" illetményképp jár, évi 50 korona tagsági díj ellenében. Tagul jelentkezni lehet az igazgatóságnál (Budapest, IX., Üllői-út 33—37. szám).

Mintalapok szakfüzetei egyes műipar-ágak számára

Minden füzet 15 lapot tartalmaz és a szükséges részletrajzokat.

A nm. m. kir. kereskedelemügyi miniszter megbízásából kiadta az Orsz. Magyar Iparművészeti Társulat.

Ára egyenkint

3-4. Bútoripari füzet ... 5 K
1. 2. Fonó- és szövőipari füzet ... 5 „
1. 2. Vas- és fémipari füzet ... 5 „
1. 2. Síkdíszítményes füzet ... 5 „
1. 2. Díszítő fali festészeti füzet ... 6 „

Minden füzet 15 lapot tartalmaz és a szükséges részletrajzokat.

A füzetek megrendelhetők az Orsz. Magyar Iparművészeti Társulat igazgatóságánál, IX., Üllői-út 33-37. sz.

Kozma Lajos

Művészi könyvek

már ma is áll jól esik megállapítanunk, hogy annyi gátló körülmény mellett jó egynéhány, elsőrangúan vezetett nyomdánk van, amelynek termékei bátran mérkőzhetnek külföldi társaikkal s hogy az egyébként egészségtelenül csak a fővárosban koncentrált kultúrának nyomdatechnikai és művészeti téren vidéki városokban is vannak kitűnő képviselői. Ilyen elsősorban a gyomai Kner-nyomda, amelynek minden kiadványa művészkézre vall. Most hozzánk érkezett munkái: az Almanach s három apró mesekönyv: a Balázs Béla: Testvérország, a Lesznai Anna: Mese a bútorokról és a kisfiúról és Jászay-Horváth Elemér: Árva János című kötete örvendetes meglepetésként hatnak a háborús nyomoruságok közepette anyaguk és kiállításuk művészi szépségével.

Az Almanach művészi díszeit, épp úgy mint a Balázs kötetét is Kozma Lajos, a kiváló művész tervezte, Lesznai Anna önmaga díszítette a könyvét, míg az Árva János széppé tevésében Örkényi István buzgólkodott.

Magyar Iparművészet 1919. 42. l.

Meghívó h

A képviselőválasztásokna
gyűlésünk idejére tö

LXXXVII. évi ren

második határidejét az er

április hó 9-re (ke

halasz

MAGYAR IPARMŰVÉSZET

SZERKESZTI

GYÖRGYI KÁLMÁN

AZ ORSZ·MAGY·IPARMŰVÉSZETI TÁRSULAT KIADÁSA
AZ ÉVENTE MEGJELENŐ 10 FÜZET ELŐFIZETÉSI ÁRA 22 K

XXI. ÉVF. 1918. 1—3. SZ.

MAGYAR IPARMŰVÉSZET

AZ ORSZÁGOS MAGYAR IPARMŰVÉSZETI TÁRSULAT, AZ ORSZÁGOS M. IPARMŰVÉSZETI MÚZEUM ÉS ISKOLA KÖZLÖNYE. BÉKÉBEN ÉVENTE TÍZSZER JELENIK MEG.

XXI. ÉVFOLYAM. 1918. 1—3. SZÁM.

TARTALOM.

Györgyi Dénes: Építészetről, iparművészetről 1
Fieber Henrik: Régiséggyűjtés és a modern iparművészet 22
Iparművészetünk háborús szerepe 46
Krónika: A papirhiány és folyóiratunk. — Iparművészeti értekezletek. — A limanovai plakett. — A IV. Károly nevű új személyszállító dunai gőzös. — Az éremművészet és a pénzverő. — Egy katonaotthon a front mögött. — Műemlékek, mint gyermekjátékok. — Radisics Jenő emlékezete. — Az építkezés új feladatai 47
Múzeális ügyek: Modern iparművészet a Múzeumban. — Magyar hímzések kiállítása az Iparművészeti Múzeumban 50
Szakoktatás: Kisplasztikus művészeink 51
Szakirodalom: Az elfeledett Kuny 51
Pályázatok: Három új pályázat. — A vitézségi érmek oklevelei. — Rokkantműhelyek és iskolák 52
Levelesláda: Gyorstanfolyamok 52
Hirdetések.

UNGARISCHES KUNSTGEWERBE

OFFIZIELLES ORGAN DER LANDESGESELLSCHAFT FÜR KUNSTGEWERBE, DES KUNSTGEWERBEMUSEUMS UND DER KUNSTGEWERBESCHULE.

XXI. JAHRGANG. 1918. 1—3. HEFT.

INHALT.

D. Györgyi: Über Architektur und Kunstgewerbe 1
H. Fieber: Sammeln von Antiquitäten und das moderne Kunstgewerbe 22
Kriegerische Aufgaben des Kunstgewerbes 46
Chronik 47
Museale Angelegenheiten 50
Fachunterricht 51
Fachlitteratur 51
Wettbewerbe 52
Briefkasten 52
Anzeigen.

Előfizetési díj a „Magyar Iparművészet" egy évfolyamára 22 K. Külföldre egész évre postahivatal utján rendelve K 21·60, nem postai rendeléssel 26 korona. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, IX., Üllői-út 33—37. sz. Telefon: József 678.

Im Jahres-Abonnement (In Friedenszeiten 10 reich illustrierte Hefte) 22 K, für das Ausland durch Vermittlung eines Postamtes K 21·60, sonst K 26·–. Schriftleitung und Geschäftsstelle Budapest, IX. Üllői-út 33—37.

Az O. M. Iparművészeti Társulat tagjainak a „Magyar Iparművészet" illetménykép jár, évi 20 korona tagsági díj ellenében. Tagul jelentkezni lehet az igazgatóságnál (Budapest, IX., Üllői-út 33—37. szám).

Mintalapok szakfüzetei egyes műipar-ágak számára

Minden füzet 15 lapot tartalmaz és a szükséges részletrajzokat.

A nm. m. kir. kereskedelemügyi miniszter megbízásából kiadta az Orsz. Magyar Iparművészeti Társulat.

Ára egyenkint

2-4. Bútoripari füzet ... ... 5 K
1. 2. Fonó- és szövőipari füzet ... ... 5 „
1. 2. Vas- és fémipari füzet ... ... 5 „
1. 2. Síkdíszítményes füzet ... ... 5 „
1. 2. Díszítő fali festészeti füzet ... ... 6 „

Minden füzet 15 lapot tartalmaz és a szükséges részletrajzokat.

A füzetek megrendelhetők az Orsz. Magyar Iparművészeti Társulat igazgatóságánál, IX., Üllői-út 33-37. sz.

KOZMA LAJOS

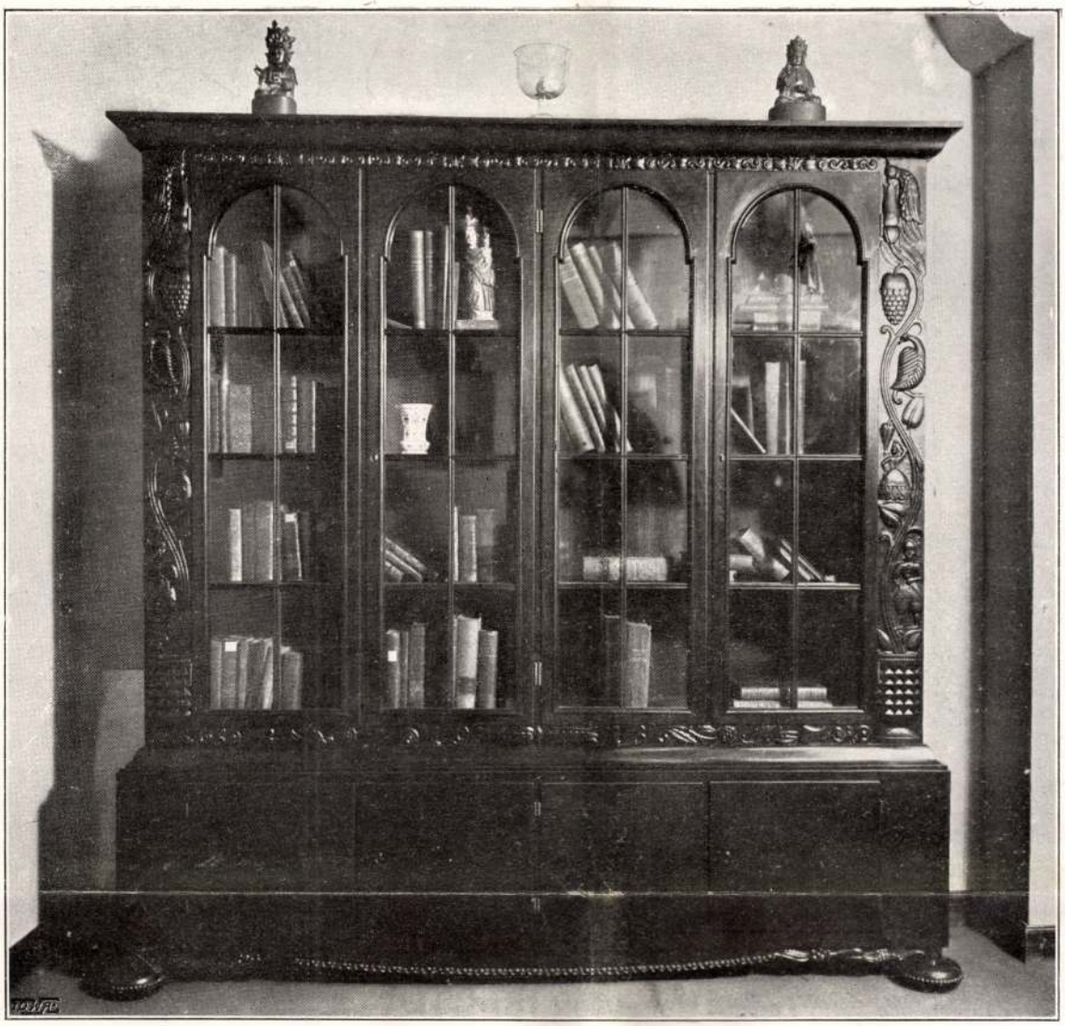

148

149

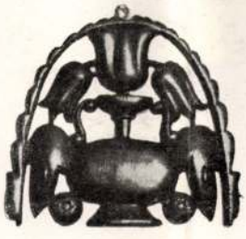

150

151

Kozma Lajos: 148. Könyvszekrény. — 149—151. Facsillárra való fából faragott csüngők.

L. Kozma: 148. Bücherschrank. 149—151. — Anhänger aus geschnitztem Holz für einen Holzluster.

124-
125 l.

Magyar Iparművészet
1916.

KOZMA LAJOS

152

152. Kozma Lajos: Ajtó és faragott támlájú szék.

152. L. Kozma: Tür und Stuhl mit geschnitzter Lehne.

153

153. Kozma Lajos: Faragott és áttört betéttel díszített ajtó és szék.

155. L. Kozma: Tür mit geschnitzter, durchbrochener Füllung und Stuhl.

KOZMA LAJOS

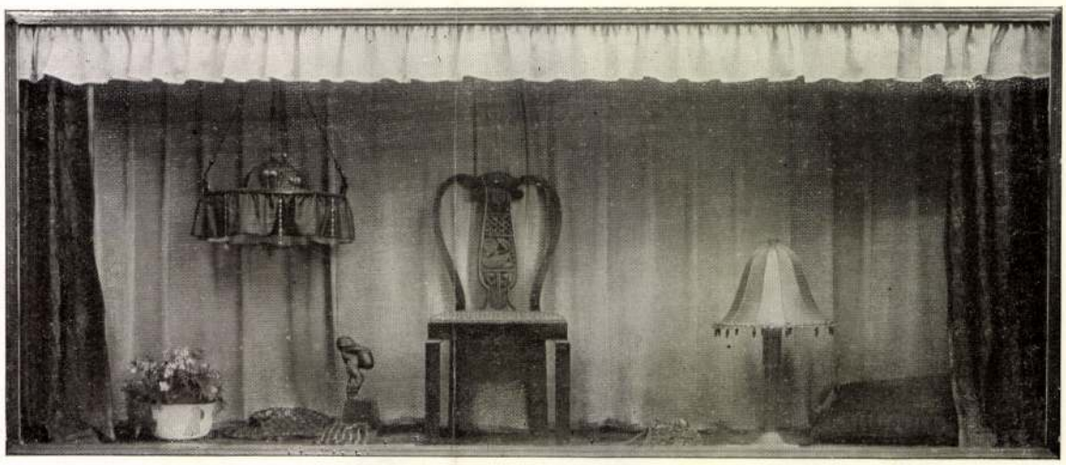

154

155

Kozma Lajos: 154. A „Műhely“ egyik kirakata. — 155. Faragott láda.

154. L. Kozma: Schaufenster der kunstgewerblichen Werkstätte „Műhely“. — 155. Geschnitzte Truhe.

Kozma Lajos

c 1929.

KOZMA LAJOS kiváló iparművészünk újabb munkáinak sikerült reprodukcióit töltik meg az Innen Dekoration áprilisi füzetét. Negyven kép mutatja be Kozmának néhány épületét, sokféle szobaberendezését és azok részleteit. Ő maga szellemes eikkben fejti ki az ú. n. modern lakásművészetnek a mai korban való egyedüli jogosultságát. A képek aláírásában Kozma neve mellett »Budapest« áll. Ebből a külföld megtudhatja ennek az egész világon nagyon elterjedt tekintélyes folyóirat révén, hogy Magyarországon is van j e l e n k o r i lakáskultúra, melyet néhány lelkes fiatal művészember terjeszt — nagy nehézségek, ellenkezések leküzdésével. Sajnos, hogy kevesen vannak, kik oly elszántan és következetesen kitartanak a küzdelemben, mint Kozma Lajos!

Magyar Iparművészet

1929. Fi. R.

Versek

KOROMZAY ÁGNES: MAJÁLIS

«Drágám, az élet nem majális!»
— Ó, hányszor írtad s mondtad ezt.
De szerelmünk, ha néha fájt is
Mégis szép ünnep volt nekem.
... Víg csapat fút a szép kicsi völgybe,
Száll fel az ének, a hangja örül
S mint fent az a bársonyos, őrködő erdő,
Szerelmed a szívem úgy vette körül.
Pattog a tűz, kék füstje de vígan
Száll fel az égnek, egyre csak fel,
Jókedvű nóta száll vele s tréfa —
Ilyen volt nékem a szerelem.
Száz majális nem gyújt meg annyi
Pattogó tüzet és kacagást,
Amennyi bennünk égett akkor,
De kialudt a lángja, lásd;
S este, amint a szelíd holdfény
Nézi az ünnep hűlt helyét,
Úgy önt el engem s olyan hűvös
A rád való emlékezés.

NAGY MÉDA: ÍGY BESZÉLT AZ ASSZONY...

Hidd el, nem voltam rosszabb a többinél, csunyább sem,
Talán kicsit túlságosan hittem magamban,
ez volt a bűnöm. Hittem a kimondatlan
szóban és a sugárzó érzések zajtalan áradásában
és nem vettem észre, hogy az antenna tépett,
süket és halott. Kalapács kellett volna,
éles eszköz, kemény kezek és szigorú ajak
s nem hangtalan sírás, néma virrasztás
és nem csupán a hit, hogy a jóság hegyeket
mozgathat hangos szó nélkül. Körömmel, foggal
kellett volna küzdenem és sikoltó szájjal
átzuhanni a harcba, hogy mentsem, ami az enyém.
De én hallgattam. Gyereket becéztem, munkám
után siettem, szépítettem az otthont.
S akiért minden született: a férfi
kicsúszott kezemből, mint ügyetlen
halász kezéből a sajkába emelt zsákmány.

Pedig nem voltam rosszabb a többinél,
és talán csunyább sem ...

HOLLÓS ÉVA: A TAVASZ ZALÁBAN...

Friss virág a fákon,
Friss levél az ágon,
Napsugár a réten.
Komoly, kedves álmok
Fehér báránykákon
Kocognak az égen.

Földreszáll az ég is,
— Lám, elérem én is —
Zala-patak zaja
Menyasszonyi ének —
Tükrén egy tündérnek
Reszket arany haja.

Balaton hangja víg,
Dudoló bariton —
Tihanynál most ürít
A vén Neptunra egy
Illedelmes triton
Pohár badacsonyit.

Kertes pihenőház. A Deutsche Reichsbahnzentrale fényképe

PIHENŐHÁZAK

Írta NÁDAI PÁL

Alig van ma már olyan városlakó, akinek ne volna egy kicsi kis pihenőháza, úgynevezett week-end háza. Egyik emberé ott áll a folyóparton, szép rózsaszín falakkal s zöld fatáblákkal az ablakokon. A másiké csak a fejében van meg egyelőre, de szentül hiszi, hogy mihelyt a viszonyok megjavulnak, ő is ott fog sütkérezni kis hétvégi házikója vadszőllős falai előtt. A pihenőház tehát a zöldbe való vágyakozásnak és a természettel való barátkozásnak korszerű álomvára. De bármily modernül hangzik a neve, nem a mai kor gyermeke találta ki.

Voltaképpen akkor született meg, mikor a természetsóvárgás és a magánykeresés divatos járvány volt: a mult század elejének romantikus korszakában. A Balaton mellékén, a keszthelyi hegyek oldalán és az almádi, révfülöpi lejtős partokon már abban az időben is voltak «pincés házak», «szőlőhegyi házak», melyek vídám kirándulásokra éppen olyan alkalmasak voltak, mint költői elvonulásra. Gondoljunk csak Szegedi Róza és Kisfaludy Sándor badacsonyi portájára, mely, ha nem is hétvégi házul szolgált, de bizonyára a vidék jellegzetes kőoszlopos gádoros házainak úri párja volt. Ezeknek a házacskáknak nem is a test kényelmét, hanem inkább a lélek üdülését kellett kielégíteniök a természet csöndes ölén. Goethe, a németek nagy költője is ezért vonult oly szívesen kerti házacskájába. «Az Ilm partján van egy kis kertecském», — írja — «öreg házikó áll rajta, amelyet rendbe fogok hozatni. Milyen fenséges érzés az itt, a mezőn, magányosan ülni, milyen gyönyörű a reggel errefelé. Mindenütt csend van. Hallom az órám ketyegését»... A szelíd badacsonyi lankák közt a Himfy-versek zengő ritmusa született meg, az Ilm hidegebb hajlatánál a Faust eszméje fogant meg a költő agyában. A százév előtti romantika késői sóhaja volt a svájci ház is. Száz meg százezer faszerkezetű, táblákból vagy gerendákból falazott ház. Ma is kivirítanak minden alpesi tájból. Erdészlak, vadászház, nyaraló, festői tornyocskákkal, oromdíszekkel, erkélyekkel és zöldre festett zsalugáterekkel. Költői lélek, ha elhalad melettük, királykisasszonyokra gondol, akik nesztelen álomban várták itt hajdan a gitározó királyfit, hogy felébredjenek. Korunk racionális építésze azonban józan kézlegyintéssel felel: «Ennyi drága és haszontalan gerendát, párkányt, oromzatot, tornyocskát pazarolni egy kis gitárpengetés kedvéért!...»

Milyen legyen tehát az eszményi pihenőház? Fából kell lennie? A német, az osztrák, a svájci építészek jórészt ebből az anyagból építik, de ez nem fontos. Az ő erdeik csak úgy ontják ezt az építőmatériát. A jóillatú, könnyű hasadású fenyő belekerül a gépekbe. Azok percek alatt gerendát fűrészelnek és rovátkolt deszkákat gyalulnak belőlük. Síma, szép erezésük, kellemes színű pácolásuk tetszetősekké teszi őket. Akkor aztán csak társzekerekre kell rakni s a helyszínen egy-két munkás összeállítja az egész építményt. Azt a négy lábat, amire az egészet állítják, betonból készítik, mert így bizonyosan nem korhad el. Ma már olyan fejlett az építőtechnika, hogy az ilyen faházat a hideg ellen, az esővíz ellen igen jól lehet szigetelni. Belül pedig lemezfával vonják be, vagy akinek jobban tetszik, bevakoltatja. És télen itt sem kell több fűtőanyag, mint akármelyik kőházban.

Az első és legfontosabb elv itt is a telek gondos megválasztása. Az a fontos, hogy a ház sok-sok napot kapjon. Ha nem több, mint egyetlen fáskamra, az ajtóit akkor is kelet felé tárjuk ki, szemközt a reggeli nappal. Emellett természetesen tekintetbe vesszük azt is, hogy a környező természet mit parancsol. Egy kilátó oldal, mely a vízre vagy a hegyre néz, esetleg csak egy széles terrasz arrafelé: elengedhetetlen. De számba kell venni az időjárást is. A szelek járását, irányát, a csapadékot. Ma már a legtöbb hétvégi házikó teteje enyhe lejtésű, mivel a havat, esőt így nem gyüjti össze. A ház formája lehet kanyargós, részaránytalan is. Hány pihenőházat látni a tengerparton, Hollandiában, Belgiumban, amelyek fehér vaslemezekből építve valósággal egy szárazföldre tett gőzhajó benyomását keltik. Ez nem holmi érdekesség hajszolása, nem helyszínezet. Inkább azért történik, mert a gömbölyű, élnélküli hajóforma jobban ellenáll a szeleknek. A fedélzet pedig megkönnyíti a napozást.

Az átlagos pihenőháznak, melyet igazán csak hétvégi kirándulásra, vagy nyári meleg napok idején használnak pihenőül, nem igen van szüksége sok szobára. Ezért, ha 35—50 m^2 területet szánunk beépítésre, már fokozottabb kényelmi igények is adva vannak. Fontos, hogy *egy* nagy, tágas és téres lakószobája legyen. Ez a nappali szoba, ez a kombinált lakószoba. Van egy főzőfülke, persze, tarka vászonfüggönnyel gondosan elkerítve. Van aztán egy-két oldalkamra is — ami lehet két piciny szoba is — hálóhelynek. Néha még ezek a fülkék is feleslegesek. Egészen kis családnál a nappaliból lesz a háló. Az egyetlen szoba este gyorsan átalakul ágyasházzá.

Hogy milyen az igazi hétvégi lakó igénytelensége, azt Németországban lehetett látni. Néhány nagyvárosban a vasúttársaságok műhelyfőnökei az ócskavasnak való elhasznált személyvagónokat eladták — pihenőházak céljaira. Egy családnak egy vagón,— képzelhető, milyen

Pihenőház Cladowban, Berlin mellett
A Deutsche Reichsbahnzentrale fényképe

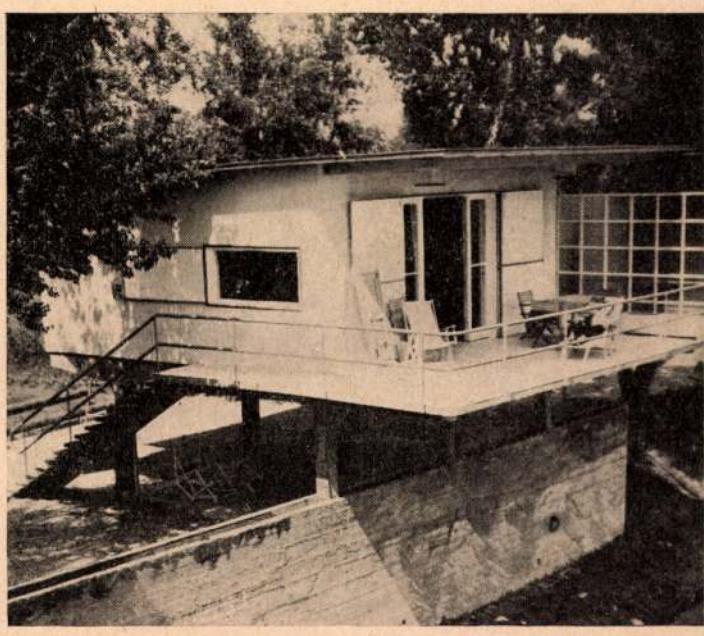

Kozma Lajos: Pihenőház a Duna mellett

kertvárosok alakultak hamarosan az átfestett, berendezett, felzászlózott vagónok körül. Ha azonban a gazdasági oldalát is megnézzük a pihenőház kérdésének, akkor bizony felülkerekedik bennünk a fejcsóváló, számítgató, fontolgató nemzetgazda. Az a néhányezer pengő, amibe a parányi ház építése kerül, sokkalta értelmesebb célt szolgál, ha a pihenőházat nem holmi vasárnapi házikónak gondoljuk el.

Az egész probléma tehát azon fordul meg: lehet-e a pihenőházba fektetett pénzből, mondjuk öt-hatezer pengőből valami értékesebb, gazdaságosabb épületet emelni?

Így jutunk el a kérdés feltevése után a mai családi házépítésnek egyik legmodernebb formájához: a növekvő házhoz. Ha meg akarjuk érteni a lényegét, ne a pihenőkre gondoljunk, hanem arra az egyszerű kis hivatalnokra, aki még aránylag eléggé fiatalon megvásárolt telkén óhajtana családi házat építeni a maga, felesége, később pedig felnövekedő gyermekei részére. Van néhány ezer pengője, de bizony holmi kényelmes építkezésre kevés. Éppen az ő kedvükért találták ki a «lassan növekvő ház» típusát.

Az ilyen kis családi ház építése lépést tart a kereseti viszonyokkal és a családi körülményekkel és fokozatban épül fel. Az első fok az, mikor csak a ház magvát építik fel. Ez a ház csecsemőkora. Nincs belőle több, mint egyetlen tágas lakószoba, amely azonban hálóhelynek is, főzésre is alkalmas. Ezenfelül csak egy piciny fürdőszobája van, vagy zuhanykamrája, más semmi. A bécsi kereskedelmi kamara két évvel ezelőtt az építészekhez azt a felhívást intézte: építsetek ilyen házmagvakat, tartós, végleges építőanyagból, úgy hogy az alapházikót bármikor tovább lehessen fejleszteni, de már most is lakhasson benne egy házaspár; az építés költsége ne legyen több a mi pénzünkben 7000 pengőnél. A házmag mérete 6×5 méter.

A legjobb bécsi építészek munkái azután bemutatásra is kerültek. Kiderült, hogy az aránylag igen csekély összegből is lehet olyan lakószobát teremteni, amely egyelőre még csak afféle lakókonyha, de máris lakályos. Semmi pihenőház jellege sincs. De ha egyszer a házacskához új szobák fognak épülni, azok szerves összefüggésben lesznek a maggal. Nem szabad akkor semmit sem lebontani a már meglevő építményből, sőt az is ki van kötve, hogy a továbbépítés folyamán is nyugodtan bent lakhasson a család. Látnivaló, hogy egy csöppet sem könnyű feladat az építészeknek. De ezt is meg lehet oldani — ma ugyan még nem tökéletesen — a lassú növekedés segítségével, természetesen csak előre megállapított terv szerint. Azt is fontos itt tudni, hogy minden építész tömeges szükségletekkel vetett számot.

De ha a családi lakóház így fokról-fokra megvalósulhat, akkor a pihenőháznak a megoldásához jutottunk el. Ez pedig röviden az, hogy akinek saját telke és kevés építőköltsége van, mindjárt úgy fogja nyaralóházikóját felépíteni, hogy az egykor, majd később, téli-nyári állandó családi házzá változhasson át. Az eszményi pihenőház így vezet el bennünket a mai család-és népegészségügy legfontosabb kérdéseihez. Az egészséges építés, a jó levegő, a helyes életmódok ismerete néhány évtized alatt az emberek átlagos életkorát 15—20 évvel emelte. Bizonyára áldott egészség fakad abból, ha néhány év mulva teherautón fogják odaszállítani minden dolgozó ember portájára a kis családi házmagot, berendezéssel, kuckókkal és napfénnyel együtt.

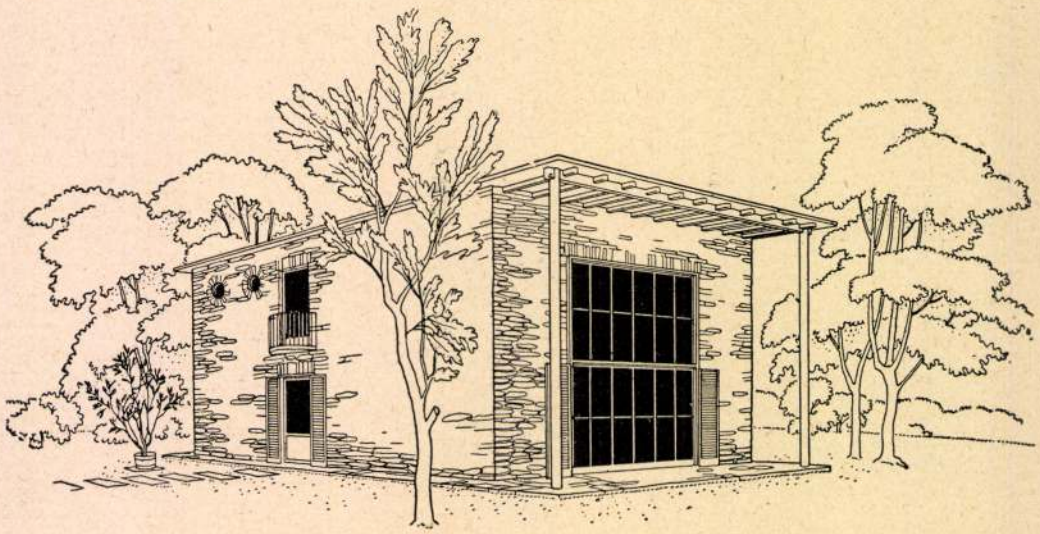

Erdei pihenőház. Kozma Lajos terve

nissen der früheren Stile zu rekonstruieren ist, ohne der Technik, dem Text, dem Werkzeug und dem Material Gewalt anzutun. Das dritte Ziel ist, durch diesen Versuch hindurch die alten Stile, welche unser Auge bisher fertig hingenommen hat, wieder zu erleben, der in ihnen schlummernden Möglichkeiten und Ausdrucksfertigkeit Herr zu werden, zu erlernen, was in ihnen das Wesentliche ist, und so wieder in den Besitz jener Mittel zu gelangen, welche in der Stil- und Richtungslosigkeit des vorigen Jahrhunderts verloren gegangen sind. Nebenbei bemerke ich, daß das auch gelungen ist. Wir können mit Kozma heute ohne jede Anstrengung einen Renaissance-, Barock-, Empire- oder Biedermeyer-Titel neuschaffen, weil wir ihre inneren Gesetze kennen, und dabei können wir sie auch mit neuem Geist erfüllen, so daß sie nicht als leere Rekonstruktionen, sondern als Originalschöpfungen wirken. Es zeigen sich auch andere Ergebnisse: wir wissen, was das eigentliche Wesen jedes Stils ist, was daran charakteristich ist, warum unsere Vorfahren etwas so machten, wie sie es gemacht haben. Das vierte und wichtigste Ziel aber ist, uns die Ergebnisse und Mittel der alten Meister zu eigen zu machen, um in deren Besitze moderne Aufgaben gut zu lösen, und dadurch mit unserer bescheidenen Arbeit zur Hervorbringung eines neuen, modernen typographischen Stils beizutragen.«

Diese Ziele brachten es mit sich, daß man bei diesen Büchern nicht auf die Dekoration das Hauptgewicht legte, sondern auf das Wesentliche: auf den Text, und nicht auf äußere und innere Titel. Die Art der Abschnitte, der Unterbringung der Seitenziffern, die Anordnung und Abstufung der Titelzeilen, der Durchschuß und hauptsächlich die Raumverhältnisse des Randes geben diesem Stil den Wert und die spezielle Note.

Dasselbe können wir vom reichen Schmuckmaterial behaupten, das in Schriftguß ausgeführt wurde. Bei der Buchornamentik des *Ludwig Kozma* ist nie die Darstellung das Wichtigste, sondern die Grundform des jeweiligen Schmuckstückes, ihre kompositionelle und innere Bewegungstendenz (steigend, abschließend, breit aufliegend, zusammenfassend, je nach dem, für welchen Zweck sie bestimmt sind), dann Tonwert, Maßstab und Textur, immer jenen der Schrift angepaßt, und erst dann kommt der immer sehr große darstellerische und stilistische Wert in Betracht.

Mit welcher unglaublichen Sorgfalt und geradezu wissenschaftlicher Gründlichkeit diese Aufgaben gelöst wurden, zeigt die Analyse eines Titels auf der letzten Seite unserer Beilage, wo es klar wird, daß an allen Arbeiten der Kner'schen Offizin jede Zeile, jedes Schmuckstück, jede Linie und ihre Raumverhältnisse genau und bewußt abgeschätzt werden.

Dem Buchstil Kner-Kozma — wenn die Schöpfer ihn auch nur zu einem bescheidenen Versuch stempeln wollen, — haftet nur ein einziger, aber großer Fehler an, er kann nicht Allgemeingut werden und in unsommeillent, d'en apprendre ce qui en est l'essentiel et d'acquérir ainsi les moyens qui avaient péri au siècle passé, siècle sans style et sans direction. Permettez-moi de dire que nous y avons réussi. Nons pouvons, avec M. Kozma, recréer sans aucun effort un titre renaissance, baroque, empire, ou Biedermeyer, parce que nous en connaissons les lois intrinsèques et nous sommes à même de les remplir d'un esprit nouveau, de sorte que ces titres ne fassent point l'effet de reconstructions insipides, mais de créations fraîches et originales. Il y a encore d'autres résultats: nous connaissons l'essentiel de chaque style, ce qui le caractérise avant tout, pourquoi nos ancêtres ont fait quelque chose de telle manière ou de telle autre. La quatrième et aussi la plus importante de nos tâches est de nous approprier entièrement les résultats et les moyens des vieux maîtres pour pouvoir résondre ainsi plus facilement les grandes problèmes d'aujourdhui et de contribuer par là, avec notre travail modeste, à la création d'un style nouveau dans la typographie hongroise. »

Par conséquent, ce n'est pas la décoration qui joue le rôle principal dans ces livres, mais bien plutôt l'essentiel, c'est à dire le texte même du livre, non point ses titres extérieurs et intérieurs. C'est l'arrangement des alinéas, le placement de la pagination, l'espacement et principalement la disposition des marges qui donnent leurs valeur à ces livres et leur cachet spécial.

Nous pouvons dire la même chose du riche matériel d'ornements exécuté en fonderie. Les ornements de M. Louis Kozma n'accentuent jamais la description, mais plutôt la forme fondamentale de l'ornement, les tendances de sa composition et de son mouvement intérieur (ornement montant, terminant une page largement, ou encadrant tout un ensemble, selon le but auquel il est destiné), puis la valeur, l'échelle et la texture se conformant toujours à celles des caractères. Ce n'est qu'après tout cela qu'entrent enfin en consideration les très grandes valeurs descriptives et de style de ces mêmes ornements.

Von LUDWIG KOZMA *Par LOUIS KOZMA*

L'analyse du titre à la dernière page de notre supplément démontre la grande solidité et l'exactitude quasi scientifique avec lesquelles ces tâches furent résolues. On y voit que chaque ligne, chaque ornement, chaque filet est placé et disposé exactement et conscienciensement d'après les règles fondamentales de l'art typographique.

Il y a un seul et grave défaut qui adhère au style Kner-Kozma (n'importe que ses créateurs l'appellent simplement un essai) celui de ne pouvoir devenir un

Magyar Grafika
1923. 5. 4.

sere alltägliche Praxis hinübergehen. Die von Ludwig Kozma entworfenen Schmuckstücke bilden ausschließliches Eigentum der Kner'schen Offizin, und es ist nicht zu hoffen, daß sich ein zweiter Verleger finde, der zu seiner vorhandenen Schrift eigenes künstlerisches, spezifisch ungarisches Ziermaterial entwerfen läßt, um seine Bücher damit zu schmücken.

Wir erwarten mit großem Interesse die weiteren Arbeiten der Kner'schen Offizin, und hoffen, daß sie sich nicht in Luxusausgaben erschöpfen wird, sondern die Möglickheit findet, ihre Ergebnisse zum Allgemeingut breiterer Leserschichten zu machen.

bien commun, de ne pouvoir guère passer dans la pratique quotidienne. L'imprimerie Kner se réserve tous les droits quant aux ornements de M. Kozma, et il n'est pas très probable qu'il se trouve un second éditeur qui ferait dessiner des ornements artistiques, d'un caractère spécifiquement hongrois, et s'accomodant aux lettres de ses casses.

C'est avec grand intérèt que nous attendons les ouvrages ultérieurs de la maisson Kner, en espérant toutefois qu'elle ne s'absorbera pas dans des éditions de luxe, mais trouvera le moyen de faire de ses résultats un bien plus universel.

II. Die neue Richtung des Akzidenzsatzes in Ungarn

II. — Les nouvelles tendances des travaux de ville en Hongrie

Von Michael Kun — Par Michel Kun

Die Entwicklung und der gegenwärtige Stand des Akzidenzsatzes in Ungarn läßt sich auf diesem engen Raume kaum in den Hauptzügen darstellen. Damit die ausländische Buchdruckerschaft den Kunstwillen unserer Akzidenzsetzer vollauf würdigen kann, ist es unbedingt notwendig, ihnen ihre Arbeiten vorzuführen. Wir legen Gewicht darauf, die ungarische typographische Akzidenz den breiteren Schichten unserer ausländischen Kollegen vorführen zu können, und so nahmen wir diese Gelegenheit wahr, mit den Buchdruckern des gebildeten Nordens und Westens Fühlung zu suchen. Wir wollen hoffen, daß wir noch öfter Gelegenheit finden werden, die Fähigkeiten unserer Akzidenzsetzer dem Auslande zu zeigen, umsomehr, da es einen wichtigen Teil des Programmes unserer Zeitschrift bildet, der Welt den Stand unserer Entwicklung zu zeigen, und dadurch dem falschen Glauben an der ungarischen Kulturlosigkeit zu entgegnen. Die Drucksachen eines Landes sind die besten Wertmesser ihrer Kultur, wie es so oft behauptet wird, und wir glauben, daß wir mit dieser Nummer unserer Zeitschrift, und mit unseren heutigen Beilagen dazu beitragen, eine bessere Meinung über Ungarn zu erwecken.

Leider müssen wir voraussenden, daß unsere sehr herabgekommene Wirtschaftslage es nicht gestattet, die hohe Entwicklung des ungarischen Akzidenzdruckes durch Vorführung der Erzeugnisse anderer Druckereien zu belegen, und so sind wir ehrlich bestrebt, die neue Richtung unserer Akzidenzkunst mit Arbeiten unserer Hausdruckerei zu zeigen.

Ungarn ist bei Beschaffung seines typographischen Schrift- und Ziermaterials seit jeher auf das Ausland, hauptsächlich auf Deutschland angewiesen, woraus von selbst folgt, daß den ungarischen Druckarbeiten sehr oft Spuren des Einflußes der ausländischen Modeströmungen anhaften. Wir sind aber überzeugt, daß sich mit Hilfe entsprechenden Kapitals und Unternehmungslustes typisch ungarisches Schrift- und Zier-

Nous nous rendons parfaitement compte que ce n'est qu'un rapide tableau que nous allons donner du développement et de la situation actuelle des travaux de ville en Hongrie. Afin que nos collègues étrangers puissent dûment apprécier les tendances artistiques de nos compositeurs de travaux de ville, il est absolument indispensable que nous leur présentions leurs travaux. Il nous importe donc hautement de faire connaître nous travaux de ville aux collègues étrangers, c'est pourquoi nous n'omettons aucune occasion favorable de chercher le contact avec les imprimeurs du Nord et de l'Ouest civilisés. Nous espérons encore trouver des occasions propices à démontrer devant l'étranger les capacités de nos compositeurs de travaux de ville, d'autant plus qu'il appartient au programme même de notre revue de montrer

Von LUDWIG KOZMA *Par LOUIS KOZMA*

au monde entier nos induscutables progrès sur ce terrain et de démentir ainsi par des faits tous ces faux bruits qui courent encore sur le prétendu barbarisme hongrois.

On prétend à bon droit que les produits typographiques sont les meilleurs arguments en faveur de la civilisation d'un pays ; nous osons donc espérer que la présente livraison de notre revue avec ses suppléments choisis, contribuera peut-être à modifier en notre faveur toute opinion préconçue sur la Hongrie.

material hervorbringen ließen, welche sich mit den besten ausländischen Erzeugnissen messen könnten.

Wenn wir aber — wie oben gesagt — ausländisches Material verwenden, soll das noch nicht bedeuten, daß wir dieses bei Herstellung unserer Druckarbeiten nach fremdem Rezept verwenden. Das ungarische Temperament kann sich nicht an die Verwendungsprinzipien dieser Schriften und Ziermaterials anpassen, welche sich unter fremdem Himmel, unter anderen Voraussetzungen herausgebildet haben. Die Schöpfungslust treibt die ungarischen Akzidenzsetzer doch dazu an, daß sie sich von dem Einfluße des fertig erhaltenen Materials zu befreien suchen. Zur Steigerung der Wirkung zieht der ungarische Akzidenzsetzer alle erdenklichen technischen Möglichkeiten (Zeichnung, Ätzung, farbigen Druck) heran, und alle Hilfsmittel (Mäser-, Linoleum- und Bleitonplatten, von tangierten Clichés hergestellte Stereotypietonplatten usw.) werden verwendet, und mit der nötigen technischen Gewandtheit, ja oft mit Raffinerie verarbeitet. So werden die abwechslungsreichen Druckarbeiten hergestellt, welche trotz der fremden Herkunft des verwendeten Schrift- und Ziermaterials doch eine spezifisch ungarische Note zur Schau tragen.

Die Stilwandlungen der graphischen Künste üben auch auf die ungarische Akzidenzkunst eine große Wirkung aus, wir können sogar behaupten, daß unsere Akzidenzsetzer auf diese Einwirkungen mit der größten Empfindlichkeit reagieren. Man sieht überall, oft sehr gut gelungene Transpositionen der neuesten »-ismen« in unsere Buchdruckerkunst. Es sind dies oft unbewußte Versuche, aber es finden sich auch überraschende, suggestiv wirkende, »vollkommene« Lösungen. Ob sich dieses neue typographische Kunstwollen bei uns, oder im Auslande zeigt, immer verdient es Lob und Anerkennung, weil es bahnbrechende Arbeit bedeutet, einen Fortschritt gegen die Vergangenheit, als der Akzidenzsatz sich in der sklavischen

Von LUDWIG KOZMA *Par LOUIS KOZMA*

Nachbildung der Beispiele in den Musterbüchern und Schriftproben der Schriftgießereien erschöpfte.

Der Fortschritt läßt sich nicht durch eine wegwerfende Gebärde hemmen.

Die neue Richtung des ungarischen Akzidenzsatzes hat auch schon über unsere Landesgrenze hinaus ihre Anhänger, und sogar jene konservativ gesinnteren

Malheurensement, nous sommes obligés de le dire d'avance : notre situation économique actuelle ne nous permet aucunement de prouver par les produits des imprimeries diverses, le haut degré de développement des travaux de ville hongrois. Tout ce que nous pouvons faire honnêtement, c'est de faire voir la nouvelle direction de nos ouvrages par les spécimens de notre propre imprimerie.

Quant au matériel de caractères et d'ornements, la Hongrie à dépendu de tout temps de l'étranger et

Von LUDWIG KOZMA *Par LOUIS KOZMA*

particulièrement de l'Allemagne. Il va donc sans dire que les travaux d'imprimerie hongrois ne peuvent pas toujours éviter l'influence des fluctuations dans les modes étrangères. Mais nous sommes absolument convaincus qu'on pourrait créer un matériel de caractères et d'ornements spécifiquement hongrois susceptible d'entrer en concurrence avec des produits étrangers, à la condition naturellement, de trouver le capital et aussi l'esprit d'entreprise nécessaires à cette tâche.

Cependant, cet emploi du matériel étranger ne signifie point du tout que nous l'employons mécaniquement d'après les recettes étrangères. Le tempérament hongrois ne peut guère s'accomoder aux principes d'emploi de cet outillage créé sous un autre ciel, sous des conditions différentes. L'esprit créateur pousse nos compositeurs à s'affranchir de l'influence du matériel reçu tout fait. Pour augmenter l'effet de son œuvre, le compositeur de travaux de ville hongrois se sert de tous les moyens techniques imaginables, emploie toutes les manières possibles avec l'habileté technique nécessaire, voire avec raffinement. C'est de cette façon que se font les produits typographiques variés qui représentent un caractére spécifiquement hongrois, malgré l'origine étrangère des lettres et des ornements.

Les changements de style exercent aussi une grande influence sur nos travaux de ville et nous pouvons affirmer que nos compositeurs sont extrêmement sensibles à tous les styles et à toutes les nuances. On voit partout dans notre typographie des transpositions souvent très heureuses de « -ismes » les plus récentes. Souvent ce ne sont que des essais inconscients, mais on y trouve aussi des solutions surprenantes, « parfaites » et d'un effet suggestif. Que ces nouveaux efforts artistiques se déclarent chez nous ou bien à l'étranger, ils méritent toujours notre éloge et notre approbation, parce qu'ils indiquent sensiblement le travail du pionnier, le progrès vis-à-vis du passé, lorsque la composition de ces ouvrages s'était complètement épuisée dans l'imitation servile des patrons et des épreuves.

On ne peut guère arrêter le progrès par un geste dédaigneux.

La nouvelle direction des nos travaux de ville a

Kollegen, welche diese Richtung bei ihrem Auftreten so hart verurteilten, können nicht umhin, manchmal zu den charakteristischen Ausdrucksmöglichkeiten des neuen Stils zu greifen, und wir begegnen oft an den Druckarbeiten, welche aus ihren Offizinen stammen, einem expressionistisch angehauchten Dekorationsfragmente, oder einer ausdrucksvoll geschwungenen Zeile.

Wir müssen aber auch offen anerkennen, daß wenn die Auffassung und typographische Ausdruckkunst unserer ungarischen Akzidenzsetzer noch so vielartig und verschieden ist, in einer Hinsicht sind sie alle einig: sie suchen immer und immer neue Wege, und sobald ein Weg betreten und zu Ende geschritten wird, wenden sie sich neuen Wegen zu.

Unsere Zeitschrift, die MAGYAR GRAFIKA setzte sich die schöne Aufgabe, zwischen Akzidenzsatz und merkantiler Graphik zu vermitteln, den Zwiespalt zu überbrücken. Sie glaubt das erreichen zu können, indem sie die einfacheren Satzlösungen allmählich zu gesteigerter graphischer Wirkung entwickelt, die Graphik selbst aber durch Einschaltung der durch Schriftgießereien hergestellten gezeichneten Vignetten zur Geltung bringt, und in zweiter Linie mit Verwendung von Tonplatten arbeitet, wenn solche, entsprechende, Vignetten nicht zur Verfügung stehen. Dabei wird aber immer vor Augen gehalten, daß unsere Satzbeispiele dem technisch weniger gebildeten Setzer auch Belehrung bringen, und dem fortgeschrittenen, talentierten Akzidenzsetzer die zur Befruchtung seiner Phantasie so notwendigen Motive liefern.

Zu der engeren Fühlungnahme mit dem Auslande treibt uns auch die Liebe zu unserem Handwerk, und die Hoffnung, daß in nächster Zukunft sich mehr Gelegenheit bietet, die Kunstbestrebungen in der ausländischen Akzidenz studieren, und unsere Arbeit in weiteren Kreisen bekanntmachen zu können.

déjà des adhérents étrangers : ceux mêmes de nos collègues conservateurs qui condamnaient si sévèrement cette tendance nouvelle, ne peuvent souvent s'empêcher de se servir de ces moyens d'expression caractéristiques, de sorte que même dans les produits provenant de leurs imprimeries nous rencontrons quelquefois des fragments d'ornement d'une teinte expressioniste ou bien une ligne expressivement courbée.

Cependant, il nous faut avouer franchement que, malgré les variétés et les différences qu'on trouve dans les principes et produits de l'art typographique hongrois, il y a quand même une chose dont tous nos compositeurs sont d'accord: ils recherchent toujours des chemins nouveaux et dès qu'un chemin est trouvé et parcouru dans toute sa longueur, ils se mettent de nouveau à en chercher un autre.

Notre revue, la MAGYAR GRAFIKA, s'est proposé la belle tâche de servir de médiatrice entre la composition des travaux de ville et des travaux de commerce afin de faire disparaître entièrement la dissonance qui existe entre eux. Elle croit l'atteindre en développant peu à peu les solutions de composition plus simples vers des effets graphiques plus élevés; de plus, elle fait valoir l'art graphique même par des vignettes fondues, et à défaut de celles-ci, par l'emploi des fonds. En travaillant de cette manière, nous prenons toujours garde à ce que nos modèles de composition puissent instruire nos compositeurs moins versés encore dans leur technique et inspirent, d'autre part, des motifs nouveaux à nos compositeurs plus avancés.

L'amour de notre métier nous pousse à chercher un contact plus cordial et plus étroit avec l'étranger; nous ne cessons d'espérer que l'avenir prochain nous offrira encore plus d'une occasion à étudier les efforts artistiques de la composition étrangère et à faire connaître en même temps notre travail aux connaisseurs de l'Europe civilisée.

Von LUDWIG KOZMA *Par LOUIS KOZMA*

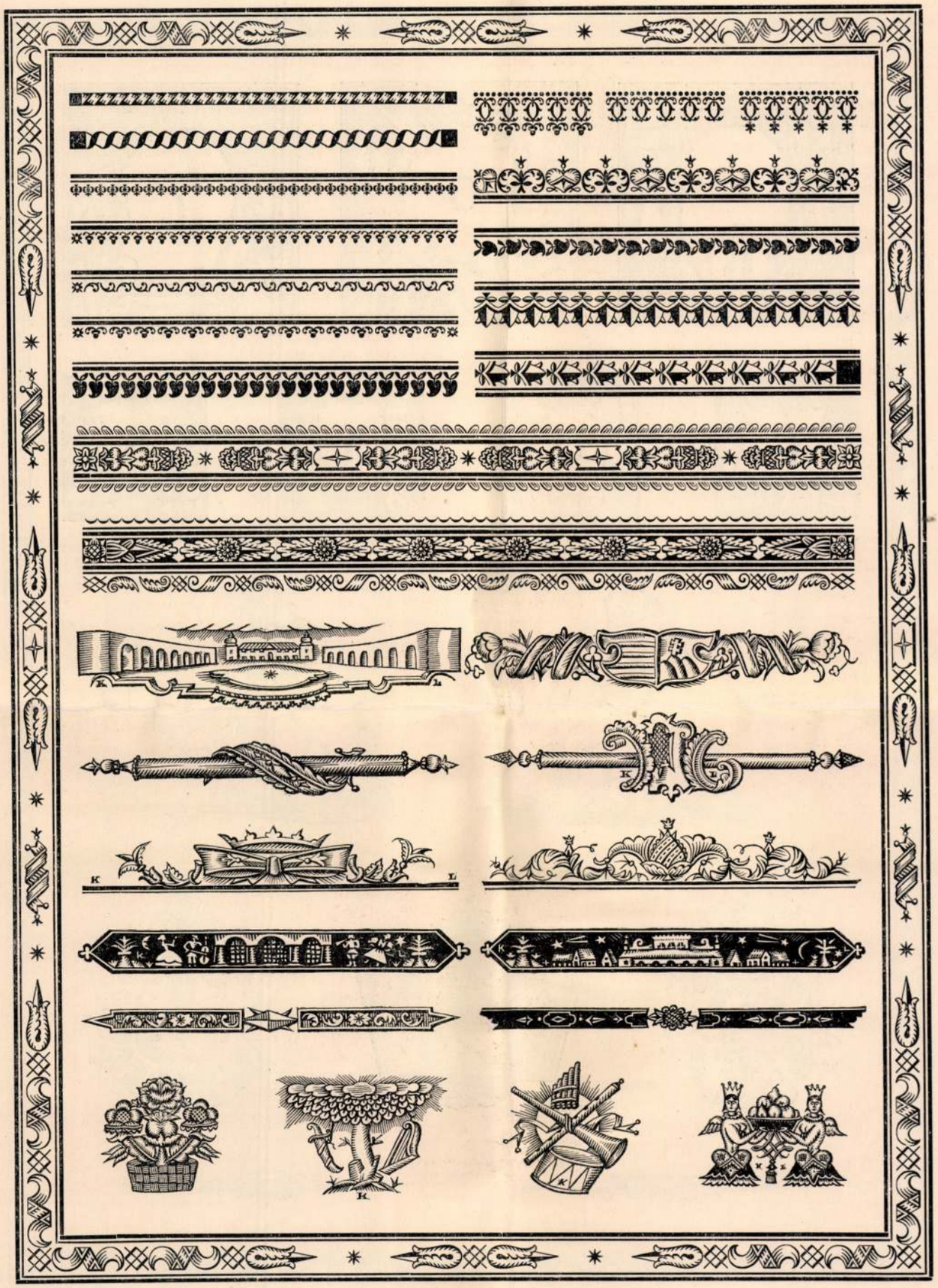

Tipografiai körzetek és könyvdíszek Kozma Lajos rajzai után • Typographische Einfassungen und Buchschmuck nach Zeichnungen von Ludwig Kozma
Ornements et bordures typographiques d'après les dessins de M. Louis Kozma • Typografiska ornament och bokprydnader efter teckningar av Ludwig Kozma

A gyomai Kner-nyomda munkáiból ✳ Aus den Arbeiten der Kner'schen Buchdruckerei in Gyoma, Ungarn
Spécimens de l'imprimerie Kner à Gyoma, Hongrie ✳ Ur arbeten från Kners boktryckeri i Gyoma, Ungern

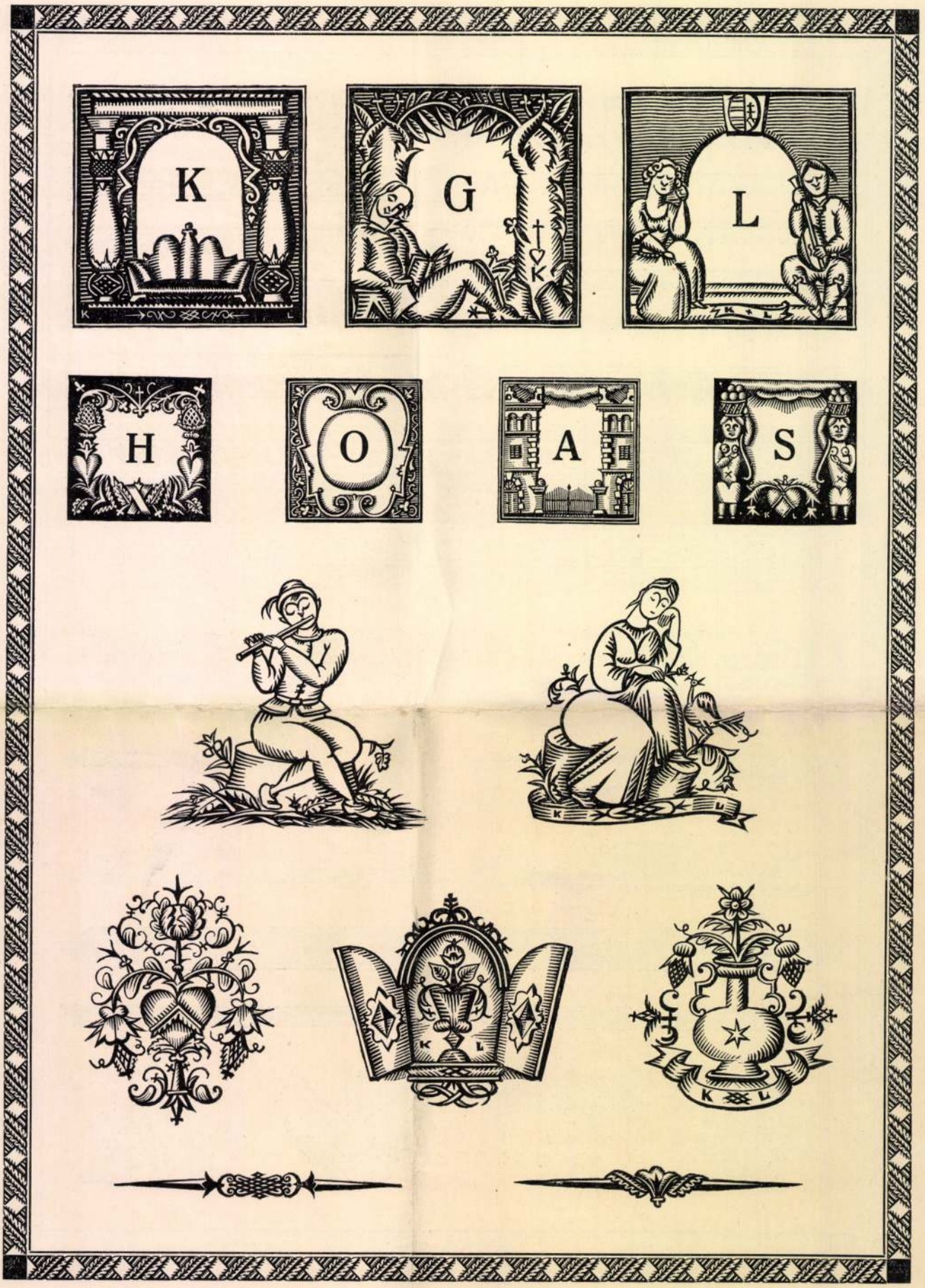

Iniciálék és könyvdiszek Kozma Lajos rajzai után • Initialen und Buchschmuck nach Zeichnungen von Ludwig Kozma
Initiales et ornements d'après les dessins de M. Louis Kozma • Initialer och bokprydnader efter teckningar av Ludwig Kozma

A gyomai Kner-nyomda munkáiból ✱ Aus den Arbeiten der Kner'schen Buchdruckerei in Gyoma, Ungarn
Spécimens de l'imprimerie Kner à Gyoma, Hongrie ✱ Ur arbeten från Kners boktryckeri i Gyoma, Ungern

Kozma Lajos: Újévi üdvözlet

349

B. Soó Rezső: Modern magyar kisgrafika.

MAGYAR MŰVÉSZET

1938. 348, 349 l.

mesterének mutatják. Debrecenben dolgozik *Szoboszlai Mata* János is. Erőteljes vonalvezetéssel és sok történelmi stílusérzékkel figyelemreméltó alkotásokat mutat fel, leginkább archaizáló lapjaiban. Az utolsó évek legjobb illusztrátora, *Buday* György Szegeden él. Korábban tudatos, neoprimitív, népi stílusban dolgozott, amely a mesék és balladák szellemének legegyenértékűbb kifejezője volt. Ujabban modora artisztikusabb lett, fényeffektusok nagy szerepet játszanak, ami lapjait dekoratívabbakká teszi. Kisgrafikája változatos: groteszk, primitív, szimbolikus és naturalisztikus felfogású egyaránt akad, fametszeteken kívül linometszetek és tollrajzok is. Mint a magyar fametszetnek minden jelentős mestere, így G. Szabó és Buday is ugyanazt a fejlődésmenetet tették meg: egy egyszerűbb, erőteljesebb, markánsabb modorból harmonikusabb, artisztikusabb, nyugodtabb stílushoz jutottak. A fiatal *Bordás* Ferenc (Szeged) miniaturaszerű kis lapocskáin a fametszővész bravúros mesterének bizonyult. Nagyváradon él a sokoldalú *Radványi-Román* Károly, ornamentális vagy tipografikus exlibrisei kifejező, *Horváth* Jenő inkább történelmi zsánerben dolgozik. *Márton* Lajos, a cserkész-grafikus rajzai komoly, gyakran vallásos jellegűek. *Nagy* Sándor János — Debrecen legjobb szobrásza — jól komponált, plasztikusan ható könyvjegyeket rajzolt. A pécsi *Nikelszky* Géza érzésteljes lapjait lila fénynyomatokban sokszorosítja.

Az új irányok: a modern expresszionisztikus, vagy posztexpresszionisztikus iparművészeti stílusok követői közül a már említett Kolozsvárin kívül többen foglalkoznak kisgrafikával. Kozma művészetének hatása alatt állanak *Kner* Albert és *Csabai Ékes* Lajos, tökéletes szignettszerű kis könyvjegyeket készítettek. *Reiter* László — az architektonikus könyvművészet elegáns mestere — geometriailag felépített, egyszerű kisgrafikái a konstruktivista irány érdekes termékei.

Reméljük, a kisgrafikai művészetek irányában felébredt érdeklődés Magyarországon élni és növekedni fog, hogy alkotásaival tiszta örömet szerezzen a grafika, de minden Szép és Nemes igaz barátainak.

B. SOÓ REZSŐ

Kozma Lajos

1975. XII.16. 17,57. Ka.

Uj könyvek.

- Koós Judit: Kozma Lajos munkássága. Grafika, iparmüvészet, épitészet.

- Kozma Lajos, europai jelentőségü életmüve, sokoldalu gazdag munkássága, mindezideig ismeretlen maradt. Koós Judit hosszú évek kutatómunkájával, nemzetközi összevetésben elemzi és mutatja be, a mester munkásságát. A monográfiát gazdag forrásanyag, jegyzetek, bibliográfia, valamint képjegyzék és mutató egésziti ki. A közel 300 illusztráció, Kozma Lajos müvészetének legszebb, legjelentősebb alkotásait sorakoztatta fel.

- GomrichI A müvészet története,

- Fehér Géza: Török miniaturák.

- és Koós Judit: Kozma Lajos munkássága, grafika, iparmüvészet, épitészet cimü müvét ismertettük.

=0=0=0=0=0=0=

1975. XII.16. 17,57. Ka.

Uj könyvek.

- Koós Judit: Kozma Lajos munkássága. Grafika, iparmüvészet, építészet.

- Kozma Lajos, európai jelentőségű életmüve, sokoldalu gazdag munkássága, mindezideig ismeretlen maradt. Koós Judit hosszú évek kutatómunkájával, nemzetközi Összevetésben elemzi és mutatja be, a mester munkásságát. A monográfiát gazdag forrásanyag, jegyzetek, bibliográfia, valamint képjegyzék és mutató egészíti ki. A közel 300 illusztráció, Kozma Lajos müvészetének legszebb, legjelentősebb alkotásait sorakoztatta fel.

- Gomrichi A müvészet tünténete,

- Fehér Géza: Török miniatúrák.

- és Koós Judit: Kozma Lajos munkássága, grafika, iparmüvészet, építészet elmü müvét ismertettük.

=0=0=0=0=0=0=0=

Kozma Lajos

„Illusztráció"

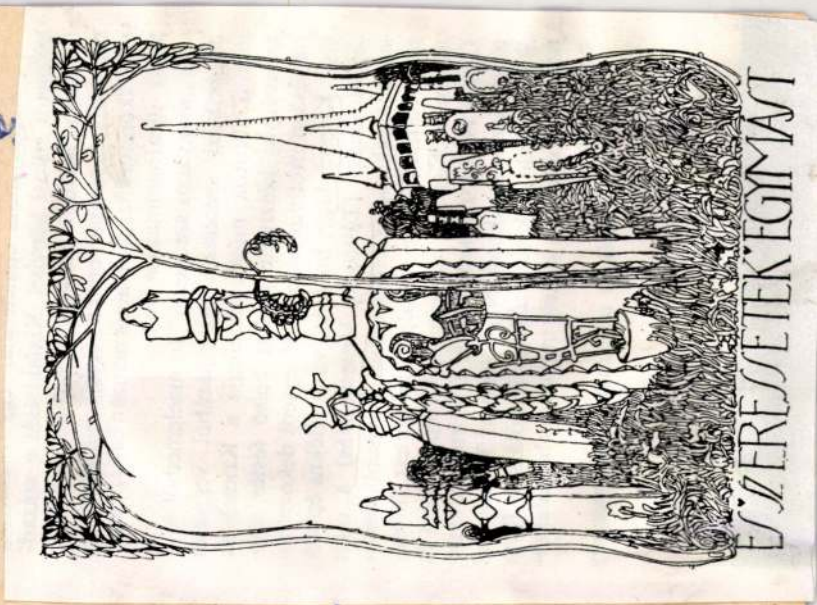

R. Gellér Katalin: Nehány szó az erdélyi szecesszióról
Művészet, 1975. december - 20. oldal

Felvette:

Épületrajz:

Leírás:

Rajzi tükör:

Mértékarány:

Technika:

Eredeti:

Kozma Lajos, grafikus

● AZ AKADÉMIAI KIADÓ újdonsága Koós Judit tanulmánya, a grafikus, iparművész, építész Kozma Lajosról. A kötetben 300 illusztráció mutatja be az 1948-ban elhunyt európai hírű művész munkáit.

—:o Az Akadémiai .... 8.

ESTI HIRLAP, Bp. 1975. dec. 10.

rik fel szociológusok, közgazdászok, mérnökök, piackutatók és formatervezők. Az adatok alapján készül el a termékeny termékrendszer terve, a mérnök, a konstruktőr és a formatervező közös alkotása. A formatervező feladata a felhasználó ember igényeinek érvényesítése. A terv sorozatgyártásban valósul meg. A megsokszorozódott igényeket csak így lehet kielégíteni.

Nem szükségszerű, hogy a sorozatgyártás uniformizálódáshoz vezessen, mert a kereskedelem gazdag választékot tárhat a vásárló elé."

Maga a kiállítás szellemes ötlettel indul: a világítás különböző módjait mutatja be. Elsőül egy csupasz villanykörtét, amelyről megjegyzi, hogy olcsó ugyan, de látványa sivár, fénye kápráztat és nem irányítható; ezután Kanyák Zsófia pompás lámpáját látjuk, amely 1971-ben készült Muranoban — ez kézműves módon készült, s jóllehet formája és világítástechnikai jellemzői minden igényt kielégítenek, de csupán kis példányszámban és drágán állítható elő. Végül nagyipari, formatervezett lámpa következik: ez megfelel rendeltetésének, nagy sorozatban gyártható, széles vásárlóréteg számára elérhető.

A kiállítás (talán inkább megfelel a bemutató szó) anyagi-szellemi használatra készített, formatervezett gyáripari termékek sorát tárja elénk. Ezek kielégítik az igényeket, nevezetesen: a tárgy jól használható, jó minőségű anyagból, tartós eljárással készül, elfogadható áron kapható és más tárgyak együttesében harmonikusan jelenik meg. Jóformán életünk minden területét felölelik a bemutatott „művek": bútorok, még hozzá gyerekbútorok, ülőbútorok, munkaszékek; lakástextilek; világítótestek; híradástechnikai és elektronikus készülékek; egészségügyi berendezések és készülékek; edények, háztartási eszközök és gépek; kéziszerszámok és kisgépek; játékok, írószerek és sportfelszerelés; órák; kelmék, öltözetek és kiegészítőik; végül pedig a Fabulon-csomagolás és írószer-csomagolás látható a teremben.

Nem tartunk még ott, hogy azt bíráljuk, ami a bemutatón látható; ez is jelzi, mennyire az elején tartunk még hazánkban a design-tevékenység elterjedésének. A gondok nem elsősorban esztétikaiak, hanem ipartervezési-szervezési és szociológiai jellegűek. A termékek zöme ma is formatervezés nélkül kerül a piacra, mert sem az ipar, sem a kereskedelem érdekeltsége nincs biztosítva. A másik gondot jól szemléltette a közelmúltban a szomszédos teremben lezajlott nagyszerű kiállítás, *Karmazsin László* gépipari formatervező művész munkássága. Karmazsin sokoldalú, eredményes tevékenysége nyomán új, szépvonalú hajó közlekedik a Dunán, elektromos berendezések öltöttek nagyszerű, korszerű formát; keze alól került ki az Unimeric 700 elnevezésű automatikus vezérlőberendezés; hipermodern gépek nagyszerű plasztikai megoldású realizálója ő. Mégis, például a tévé-tervezés során megalkuvásra kényszerült: hiába készült el a jó minőségű modell, a sorozatgyártáskor az ipar „igénye" más kávát készített, mint amit a tervező elképzelt.

S a harmadik, talán legnagyobb gondról épp e sorok írásával egyidőben jelent meg egy szívszorító írás a Valóság májusi számában: mi a *közönség* igénye? Nem szaporítom a szót e sokat és sokszor emlegetett szociológiai kérdés taglalásával, meg is haladja az én hatáskörömet; hozzátenni nem tudok sokat, ismételgetni nincs értelme. Sok hasonló kiállításra, az ipar és a kereskedelem szemléletének a megváltozására van szükség az előrelépéshez.

•

A korszerű lakáskultúrában fontos szerepük van a lakástextileknek: a bútorszövetek, a függönyök, a szőnyegek és a textilfaliképek tömegükkel, színükkel, mintájukkal és anyagukkal befolyásolják a lakás karakterét, meghatározó szerepük van a lakás összképének kialakításában. *Cságoly Klára* művészi tevékenységének egyik részét alkotja ez a tevékenység, a gépi textilre való tervezés. A sériagyártás lehetősége, s az ennek következtében kialakult elérhető árak a nagyközönség részére ezzel a gyártási eljárással készült alkotásokat tették hozzáfér-

ban is monochrom: fehérből épít, s csak legutóbb vezette be egy-két alkotásán a pirosat. Így előadásmódjában a fehér anyag plaszticitását használta fel; művei nagyméretű reliefekhez válnak hasonlóvá. Ritka puritanizmus jellemzi őket, a plasztikus forma és a ritmus azok az elemek, melyekre ezeket komponálja.

A kiállítás 1970-től ad áttekintést munkájáról. Kritikusai megegyeznek abban, hogy Cságoly Klára pályáján az 1970-ben készült „Teljesség" című kárpit kiemelkedő jelentőségű. A zárt körforma a mindenséget szimbolizálja: a kontúron belül sávonként változó plasztikai ritmusra épülő, a sík alapból hengerszerűen erőteljesebben és kevésbé hangsúlyosan felmagasodó formák — a népművészetből ismert darázsolási eljáráshoz hasonló módon formáltak — gazdag változatossága kontrapunktikus szerkesztéssel, egymásra felelő hangsúly-váltásokkal teremti meg az egyensúly nyugodt, harmonikus állapotát. Az „Ősölelkezés" vastag, sodort fehér gyapjúszálból készített, gyűrűkből épülő kettős köre egybefonódik — ez a teljesség érzete mellett a megújulás, a keletkezés, a születés gondolatát is jelképezi. E két mű formai ellenpontja a „Megismerés", amelyen a köralakú, a „Teljesség"-hez hasonló formavilágra applikált anyagot „betépi", mintegy feltárja vele az alatta levő réteget, megnyitja, hogy általa így nyíljon meg a felszín alatt a lényeg, a látható mögött a rejtett, de valós összefüggések világa. A „Tavasz" két ölelkező elemből álló szimmetrikus kompozíció, amelyben azonos ölelkező elemekből álló páros formák sorakoznak egymás mellett és alatt, a kultikus 7 sorban, s középen szétnyílnak, hogy hasítékot formázzanak. Az idő múlását érzékelteti a homokórát formázó „Folyamat": a homokszemeket a korábbi művekről ismert elemek alkotják. Cságoly Klárának ezek a művei erős rokonságot mutatnak fel a lengyel textilművészet bizonyos alkotásaival, elsősorban Magdalena Abakanowicz műveivel.

Új elemként lépett be textiljei világába a fehérhez kapcsolódó, arra felelő piros szín: ünnepélyessége találó a „Zászló" és a „Zászlók találkozása" című kompozíciókon. Ez a téma sem ritka az egyetemes művészetben: legutóbb éppen Pesten láthattuk a lengyel Wladyslaw Hasior hasonló nemű alkotásait. Cságoly Klára azonban más értelmezésben használja a zászlót: nála ennek dekoratív és demonstratív jellege kap hangsúlyt.

Kozma László, grafikus 3.

Ságoly Klára rendkívül tudatosan építi fel képi világát. Gondolatai az emberiség nagy kérdései, a szabadság, a természet és ember együttélése, a keletkezés kérdései körül forognak. Ezeket formálja — mindig a választott anyag, a textil törvényei szerint — szemet gyönyörködtető alkotásokká. Művei szűkszavúak, szinte egy-egy rövid zenei tételhez hasonlíthatnám őket: mégis önmagukban is teljesek, együttesük pedig nagyszerű művé formálódik.

3

Borsos Miklós, Rajz

Lumumba ég veled
Camilo Cienfuegos ég veled
ég velem minden halottad
1962
63
64
65
66
67
68
69
hazamegyek
ülünk a vasárnapi műszak gépei közt mind sztereó
apa és anya a parasztpárt táncscsoportjából
meg két fiuk az egyik én
ég veled Csapájev távcsöves puskán
ujjad fehérlik Manhattan tornyai közt
Kedves Feri rengeteg szilva termett az idén
mindig tervezem hogy pálinkát főzök belőle
ez is elmarad
csak Buddha sárga bohócai emelgetik a rituálét
s hogy láncon a kutya macskák napoznak a kertben
mi újság még szánkra kiülnek a mesterlövészek
Gyuri lakást kapott Sztálint telejtsd el
letújjuk a keserű habot
a lottó-törzs szahemjei kiikszelik az ötödfeles jambust
Anna O. idén megveszi legszebb ruháját
vendégek voltak mikor Baader fejbe lőtte magát
azt mondtam fáj a fejem nem akartam vitatkozni

1978. julius 14. Kossuth 18,25 Áné

Mai könyvajánlatunk

- Kozma Lajos: Az uj ház.

A szerző Kozma Lajos a század magyar épitészetének és iparmüvészetének egyik legsokoldalubb alkotója volt. Tervezett középületeket és családi házakat, butorokat, lámpákat és könyveket. Nyomot hagyott müvészetén a század csaknem valamennyi szellemi áramlata, de teljesen nem azonosult velük. Kozma Lajos minden müvével ujat alkotott.
A Corvina Kiadó kötete nem a történészhez, hanem a ma emberéhez szól.

Kozma Lajos, grafikus

FILATÉLIA

SZERKESZTI: PÁKOZDI LÁSZLÓ

A Tanácsköztársaság bélyegei

Váradi András filatélista 1919. április 24-én egy bélyegsor kiadását javasolta a posta politikai megbízottjának. A posta illetékesei a Közoktatásügyi Népbiztosság művészeti és múzeumügyi politikai megbízottját kérték fel a bélyegek művészi kivitelezésére — az ügy végül is *Kozma* Lajos grafikusnak, a politikai megbízott helyettesének a kezébe került. Az általa felkért öt grafikusművész már május 5-én bemutatta a terveit a zsürinek. Szükségesnek látszott, hogy másokat is bevonjanak a munkába. Május 7-én és 13-án újra összeült a zsüri, hogy a felkért huszonkét művésznek majdnem 60 alkotása közül kiválassza a kiadásra kerülőket. A 20 és a 80 filléres bélyegeket *Bokros* Ferenc, a 45 fillérest *Fekete* Oszkár, a 60 és 75 fillérest *Gara* Arnold és *Gróf* József tervezte.

Az Állami Nyomda június 2-án kapta meg a rendelést: a sorozatnak június 12-ére, a *Tanácsok Első Országos Gyűlésének* a kezdetére kellett megjelennie. A nyomdászok teljesítették a rövid idő miatt nagyon nehéz feladatot.

A Tanácsköztársaság idején kiadott emléklap Martinovics, Marx, Dózsa, Engels és Petőfi portré-bélyegeivel

A sorozatnak több filatéliai érdekessége van. *A világon először* láthatjuk rajta *Marx* és *Engels* (20 és 80 filléres értékek), *Dózsa György* (75 filléres), *Martinovics Ignác* (60 filléres) és *Petőfi Sándor* (45 filléres) portréját.

A sorozat megjelenésének alkalmából a posta 2200 példányban kiadott egy *emléklapot* is, amelyre az új bélyegeket ragasztották — ezt méltán tekinthetjük a bélyegblokkok előfutárának. Ritkaságszámba megy az olyan emléklap, amelyen *piros első napi bélyegzés* van. Még ritkább, de olyan is van, amelyiket népbiztosok vagy más vezető politikusok láttak el a *kézjegyükkel*.

A proletárdiktatúra 133 napja alatt megjelent még egy forgalmi sor: *„Magyar Tanácsköztársaság"* felülnyomással. E sorból több különlegesség ismeretes: *fordított* és *elcsúszott felülnyomásúak*, ezen kívül — a 20 filléres és az 1,20 koronás értékeken — *kettős nyomatúak*.

A kornak van még egy postatörténeti érdekessége: *Erzsébetfalva* (a mai XX. kerület) lakói kérték, hogy településüket *Leninről* nevezhessék el. Kérésük teljesítése után az ottani posta *„Leninváros 1"* feliratú bélyegzőt kapott.

Surányi László

A leninvárosi postahivatal bélyegzője

79

1.2

Az európaiak betelepedése előtt főleg kengurukra vadászott, majd juhokra. Ezért a múlt század vége óta kíméletlenül irtották. Utolsó állatkerti példánya 1933-ban múlt ki Tasmánia fővárosának, Hobartnak az állatkertjében. Azóta nem bukkantak egyetlen példányára sem. Miután nem járt eredménnyel Chris *Tangley* mostani több hónapos expedíciója sem a sziget hegyvidékén, a tasmániai természetbúvárok kipusztultnak tekintik az erszényes farkast. *(Sciences et Avenir)*

...ben egy koca nyolc olyan ...detileg egy egyesült álla- ...tak. A világ első sikeres ...traiton angol állatsebész ...l a fedeztetés utáni ne- ...snek indult megtermé- ...tápoldatba helyezték, re- ...án már beültethették egy ...új eljárás nemcsak a ser- ...ját mozdítja elő, hanem ...ly nélkülivé — teszi az ...)

...ódi gombák

...et), amelyen szobahőmér- ...ékleten árnyékban meg- ...idul a növekedés, és há- ...om hét után már leszed- ...etők az első gombák. A ...fatönk" tíz hónapig terem. ...Newsweek)

2—3 év alatt nőtt meg, s mesterséges környezetben különös gonddal nevelve is egy évre volt szüksége. Most azonban egy angol cég különleges táptalajt készített. Ez egy kerek edényben elhelyezett, a gomba spóráival átitatott, szerves tápanyagokból álló mű „fatönk" (lásd a *ké-*

Kozma Lajos

A Kner-nyomda számára készített

fametszetes
kezdőbetük.

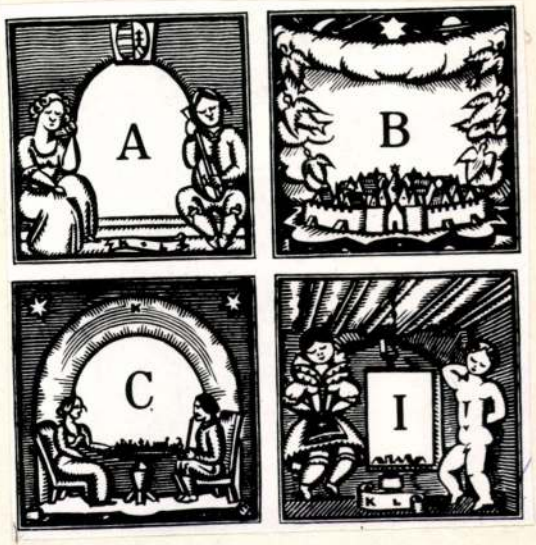

Szántó Tibor: A könyv büvöletében.
Békés megye nyomdatörténetéhez.
Müvészet, XIX 1978.julius - 30.oldal.

Kozma Lajos

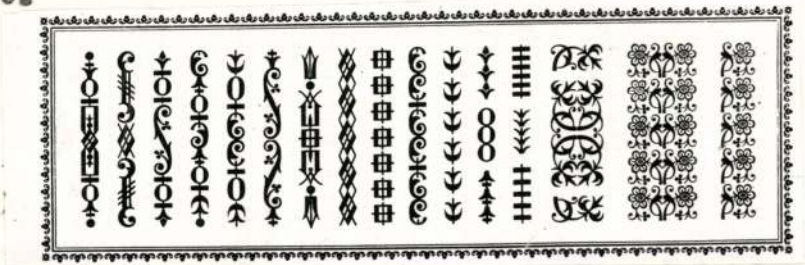

A Kner-nyomda számára
készitett
Sordiszek.

Szántó Tibor: A könyv büvöletében.
Békés megye nyomdatörténetéhez.
Müvészet, XIX 1978.julius - 30.oldal.

Kozma Lajos

A KNER-NYOMDA számára
készített
fametszetes
könyvdisz

Szántó Tibor: A könyv bűvöletében.
Művészet, XIX Békés megye nyomdatörténetéhez.
1978.julius - 30.oldal.

BODRI FERENC

MŰVÉSZETI KÖNYVSZEMLE

Könyvek az iparművészetről

A visszatekintő képzőművészeti irodalomban jellegzetesen „századvégi" hangulat eleven: „összegzés" mindenütt. Természetesen nemcsak a mi házunk táján van ez így: az „ancienne régime" jónéhány gesztusa európai jelenség, magunk ennek az „összegző világkép-alkotásnak" csak termékeny mellékhajtásai vagyunk. Írhatnánk jónéhány körképet nem egy szintézisre törekvő „témacsokorról" (könyvek a szecesszióról, az elméleti irodalom sorozat-kiadásai stb.), ezúttal azonban az iparművészet múltját és e századi eredményeit feltáró könyvek oszlopa fekszik az asztalon.

Az iparművészet a kézműves mesterségek és a tárgyi néprajz folyamatának folytatása, modern jelenség, alig százesztendősen külön művészeti ág, állítólag a gyári nagyipar kialakulásához kötődik, ennek mintegy ellenfolyamataként. Legszebb eredményeiben ellentmond a korántsem megformált gyári termékvilágnak, a nagyipar sablonjainak, vannak már múlt századi apostolai, még többen eszázadi teoretikusai. És ha mindezek gondolatvilága, teóriáik sokban különböznek is, indítékaik azonosak: az elszürkült élet és tárgyi világ ellenében valók. És bár az iparművészet önálló alkotói szándéka maga is régi lelemény, korábban inkább használati és dísztárgyakat teremtettek mesterei, a művészi szándék legkivált a forma és funkció harmonikus találkozásának keresésében, nem kevés esetben megtalálásában mutatkozott. Az a bizonyos „tágabb értelem", amiről a Művészeti Lexikon *„iparművészet"* szócikke elmélkedik (pl. a gyakorlati célokat nem szolgáló, csupán „esztétikumot hordozó" tárgyak együttese, a csupán „díszítő jellegre" készülteké), ma már a pár év előttinél még inkább „kitágultabb" lehet, és mindegyre tágíthatóbb.

A mai iparművészet még inkább több rétű alkotói ág, és bár tudomást szinte csak a „súlyos tartalmi mondandókat hordozó", kiállításon bemutatásra kerülő alkotásokról veszünk, minden további (és ez a több) ugyanígy őrzi a jelzett „díszítő funkciót". A kereskedelmi és a művészeti érték ebben az ágazatban is mindegyre távolodik, tarthatjuk mindezt akár ellentmondásnak, de mindenképpen tudomásul kell vennünk, hiszen létezik.

Igazolásul arra is jónéhány példát említhetnénk, hogy a modern gondolatok tartalmi és formai lényegét (mondjuk) a textilművészet vagy a keramika sokszor korszerűbben közvetíti, mint a képzőművészetek hagyományosabb és „primérebb" ágai. Itt olykor éppen a „régi köpeny" kísérli őrizni a legkorszerűbb gondolatokat, vagy éppen a formai modernség veszíti el az újszellemű tartalmakat. Kár lenne merengenünk ez újabb ellentmondások fölött, ezúttal elegendők talán az iparművészetiek.

Természetesen az iparművészet (így a hazai is) ugyanúgy megteremtheti a maga vadhajtásait, mint bármely más művészeti ág, csak ezekkel a „befogadó" (legyünk modernek) az előzőeknél sokszor számottevőbb élethelyzetekben találkozik. A kapcsolat nem ritkán kényszerű, az iparművészeti tárgy használójának más választása nincs, lassan minden kezébe kerülő „műalkotás". Ez a folyamat aztán újabb és ismételt differenciálódásokhoz vezet: az elmúlt másfél évszázad „kitermelte" a gyári formatervezést, amelyet már nem az iparművészet fogalom- és formavilágában tárgyalunk, hiszen nem is oda való. Külön eredmények és más teóriák, a legelevenebb művészeti ág az ítélkezők szerint.

De ebből a tárgykörből is szívesen idézném *Adolf Loos* híres, kedves és közismert gondolatsorát: *„a paraszt... saját maga, családja és jószága számára építeni akart egy házat, és ez sikerült neki... Mint ahogy minden élőnek sikerül, akit természetes ösztön vezet. Szép a ház? Igen, épp oly szép, mint a rózsa vagy a bogáncs, a ló vagy a tehén..."* Az építész műve (tudatomban a modernkedő iparművészé ugyanígy) *„akár jó, akár rossz, meggyalázza a tengert, hiszen hiányzik belőle annak a parasztnak a biztonsága, akinek kultúrája van. Hiszen a paraszt csinálja a tetőt. Milyen tetőt? Szépet vagy csúnyát? Nem tudja. A tetőt..."* Bár (mondjuk) egy vasútépítő mérnök még annyi esztétikai szándékkal sem rendelkezett (ld. Balaton-part), mint egy átlagos építész (amilyenekről Loos beszél), az a bizonyos *„letarolt és elveszett paradicsom"* a modern nagyüzemi termelés és a gátlástalan fogyasztói igények közös tevékenysége révén többnyire létrejön. Helyébe ily módon jobbára valóban csak „művit" teremthetünk, az intimebb világban legfőként „iparművészetet".

Kár lenne idézni (mondjuk) *Goethe* vagy *William Morris* panaszdalait, az előző élményes és alkotó kapcsolatát, közvetlen viszonyát környezetének és háztartásának megszokott és személyes tárgyaihoz. Az utóbbi (az első „környezetvédő" teoretikus?) témánkhoz simuló tanulmányait. Az ő értelmükben a legtisztább műalkotás, egy gondosan kimunkált, a hosszú és verejtékes munkafolyamatban éretté csiszolt és a kézhez simuló kapanyél ma már anakronisztikusnak hatna bizonyosan.

„Iparművészet" ez tehát aligha lehet, az ilyen folyamatban érlelődött formatervezésre (ha tetszik: dizájn) mindenképpen szükség van tehát. Csupán a Loos által említett „kultúrát" kellene művelőjének megtalálnia. És ez ma már inkább világnézet vagy filozófia, aligha csupán funkcionális esztétika vagy egyszerűség.

Minden bizonnyal ebből a célból is születhetnek az összegzések egyre-másra talán: egy viszonylag fiatal művészeti ág állandó differenciálódása során keresi a maga szellemi szintéziseit. A szakírók meg úgy hiszik: előbb a történelmit kell megalkotnia. A bőség ellenére a program elején vagyunk, ebben az „újmonografikus műfajban" jobbára inkább még a historizmus uralkodik. Legalábbis az utóbbi idők hazai könyvtermelésében így: az alkotókról és a fontosabb folyamatokról, a műhelyek és művek születéséről már szinte mindent tudunk. De kissé elmosódott kontúrokkal jelentkezik az alkotási és szociológiai folyamatokból „visszaszűrhető" és hasznosítható korigény, ezek is inkább interjúkban, a folyóiratok lapjain. Leginkább az tehát, amit az összefoglalások „párlataival" az élőknek és eljövendőknek hírül adhatunk.

A monografikus feltárások után minden bizonnyal meg kell teremteni mindennek szellemi szintézisét, az adatok az utóbb megidézett munkákban ismételten és szinte fölösen megtalálhatók. Hasonlóképpen a többnyire gyérebben megidézett szellemi alapvetés, a művek többsége inkább további elmélyülésekre és több szempontú, mintegy komparatív megközelítésekre ösztönöz tehát.

„Ha igazi művész munkálja meg az anyagot, akkor az belső, örök értéket kap..." – állítja *Goethe* –, az „alkalmasságot és helyénvalóságot", a „kellemes külsőt" és a „használati célt" említve, mindezek átfogó szimbiózisát a *Művészet és ipar* című elmélkedésében meghatározó erőkként, a rövidke írás egy nemrégiben megjelent Goethe-gyűjteményben *(A műalkotások igazságáról és valószerűségéről* – Corvina Kiadó, 1980) megtalálható. A „méltóság anyja a hasznosság" idézhetnénk a cicerói mondatot idéző *Le Corbusier*-t, akár a mindennek csupán látszólag ellentmondó *Oscar Wilde*-ot, aki a szépséget a „boldogság ígéretének" látja még a közhasznú tárgyakat szemlélve is. Az idézetek és megállapítások bőséggel folytathatók, a téma a századforduló óta különösképpen eleven.

A nemrégiben megjelent hasonló témájú gyűjtemények között *Gottfried Semper* (1803–1879) *Tudomány, ipar, művészet* című, *Hans Maria Wingler* (a berlini Bauhausarchiv igazgatója) által összeállított kötete a Neue Bauhausbücher sorozat-

ban nem csupán abszurd ötlet vagy kortörténeti érdekesség, de szinte reveláció. Az egykori drezdai forradalmár és építész, majd párizsi, londoni, zürichi, bécsi és római alkotó és egyetemi tanár szemlélet- és gondolkodásmódja szembetűnően „bauhausos", modern és eredeti. A gyűjteményt Wingler nem véletlenül nevezi a „Bauhaus inkunábulumának", bizonnyal így tette Gropius is. Semper sorsa egy kissé az 1919 utáni magyarok külhoni hányattatásait idézi, távolléte az elmúlt századvég német akadémizmusának szárnyakat adhatott. Gondolatai között talán a legeredetibb a művészet és az ipar teremtő közösségének igénye, a felismerés, amely a Bauhaus legfőbb tétele volt. A teoretikus *„az egyszerű és takarékos természet"* (akár Loos parasztja talán) szellemi értékeinek példáján kívánja a modern gyáripari termelés indítékait és lényegét megközelíteni. Nem rajta múlott, hogy mindez sokáig ábránd maradt. A szépen formált kötet nem csupán „művészettörténeti kresztomátia", a londoni világkiállításról szóló eleven beszámolók mellett (1851) gondolatai is időszerűek és érdekesek, jónéhány elméleti fejtegetése és konklúziója helytálló, változatlanul eleven.

Hasonlóképpen „eredeti" a kortárs: *Wilhelm Braun-Feldweg*, a közismert „designer" kritikus és rokonszenvesen önkritikus stílusban megírt *Ipar és forma* című elméleti és történeti mongráfiája is, a kötetben inkább az eddigi eredmények és kísérletek, az elméletek kritikai összefoglalása olvasható. És mindezek során bontakozhat előttünk ki *Braun-Feldweg* hajlékony esztétikája és eleven stílusa. Az író célja *„a design-tevékenység helyzetének pontos és tárgyilagos tisztázása"* volt, a téma átfogó bemutatása és értékelése, az 1966-ban megjelent könyvnek (Reinbek bei Hamburg) akkor a nemzetközi szakirodalomban nagy visszhangja lehetett, ma már maga is dokumentumkötet. Az „ipar mint sors" és az ily módon formálódó sorsot irányító technika kapcsolatának elemzése valóban időszerű, az író és alkotó előtt „már kirajzolódó klasszikum" elméletének és igényes szereplőinek bemutatása, a megidézett és elemzett korábbi viták a kötet legizgalmasabb fejezetei. A dokumentatív értékű képanyag ugyanígy. *Braun-Feldweg* véleményt formálóan valóban a legérdekesebb lehetőséget találta meg: nem csupán lezár, de állásfoglalásokra készteti elsőképp az olvasót, a képek forgatóit, az elméletek felett tűnődőket legkivált.

A francia *Champigneulle* Párizsban 1972-ben megjelent képeskönyve *(Art nouveau – Jugendstil – Szecesszió)* még *Koós Judith* Függelékével *(A szecesszió Magyarországon)* kiegészítve sem az előzőeknél említett szándékból fakadt, itt inkább a szecesszió divatjának hullámtaraján felbukkanó szolid és szelíd összefoglalást kapunk. „Így éltek módosabb eleink a századfordulón" – jelzi a módfelett gazdag képanyag, főként a luxusjelenségekre utal, a környezet, a „lakástáj" és a tárgyak inkább a századfordulós élet tükörképei. Az írói szándék az 1950 körül felbukkanó nosztalgia-hullám szolgálata lehetett, afféle interdiszciplináris áttekintés, egyféle hangulatteremtés a „szép otthon", a vitrin és a terített asztal körül. A megközelítések középpontjába leginkább a francia *Art Nouveau* kerül, a kronológia árulkodón és bőséggel eligazít.

A kitűnő művészettörténész (El Gréco körüli munkásságát áhítattal idézi a szakirodalom) az 1952-es zürichi szecesszió-tárlat nyomán keletkező érdeklődés és rehabilitációs folyamat egyik nemzetközi alapművét teremtette meg mintegy „madártávlatosan", az album majd minden európai nyelven megjelent talán. *„Minden időben a közelmúlt művészete a legellenszenvesebb* – írja valahol Genthon István –, *de ha a szecesszionizmus belső berendezéseiről készült, s a korabeli folyóiratok lapjain végtelen sorozatban megjelent reprodukciókat nézzük, igazat lehet adni ennek az ellenszenvnek..."* Úgy tűnik, a tárgyakat illetően Genthonnak magunk is igazat adhatunk.

„Minden művészetet a szükség hoz létre, de nem egykönnyen akad bármi olyan..., akár használati céllal készült, szükséges holmink, aminek ne kölcsönözhetnénk ugyanakkor kellemes külsőt, amit ne tehetnénk illő helyére..." – idéz-

zük a jelzett gyűjteményből Goethét tovább, bár megállapításának lényege a szecessziós iparművészet alkotásait szemlélve (Champigneulle példái erre sarkallnak) csak módjával alkalmazható. Ugyanakkor tény, hogy ez az időszak az iparművészet felvirágzásának (szemben a „haszontalan" képzőművészettel?) gazdag fénykora lett. Az üveg (*Gallé, Tiffany*, a *Daumék* és mások), az öntöttvas és más fémek „művészetbevonulásának" győzelmes mámora, a képek és a szöveg a kötetben jól eligazítanak a szellemet illetően is. *„Az emberi kéz terméke luxussá vált"*, nem kevéssé így a szecesszionista szellemé.

A névsor mégis lenyűgző: *Beardsley, Samuel Bing, Blake, Bonnard, Gaudi, Gauguin, Victor Horta, Klimt, Mallarmé, Mackintosh, Morris, Mucha, Sérusier, Seurat, Valloton, Toulouse-Lautrec, Henri van der Velde, Whister, Wilde* és mások a lapok és a névmutató sztárjai, példaként szolgálva arra is, hogy az író a szecessziót minden oldalú és irányú folyamatnak tekinti, az iparművészek mellett költők és építészek, festők és gondolkodók egyaránt szerepelnek a rövidre fogott jelenetekben, a megidézett művek a szövegben és a képtáblák között. A kötet legszebb fejezetei a középkor igézeteit taglalók, a *William Morris* ihletett és megszállott munkásságát bemutatók, akár a belga építészekről és lakberendezőkről szóló lapok (bár róluk *Pamer Nóra Art Nouveau a belga építészetben* című remek kötete is megjelent utóbb – Műszaki Kiadó), általában azok az „egyeztető érdekű" fejezetek, amelyek keresik a művészetek egyidejű szellemi kapcsolatait, ugyanígy az 1900 körüli Angliát vagy éppen Párizst bemutatók.

Az említett *Függelék* (Koós Judith munkája) a kelet-európai szecessziós folyamatot és művelőit mutatja be, mindazt, ami Champigneulle látkörén túl való.

„Az álmokat nehéz eladni" Alfons Streit szerint, de úgy tűnik, nem kevés „szecessziós" iparművésznek sikerült. Ma már ez némi nehézségbe ütköznék bizonyára, hiszen csupán „maga a forma jelenti a szépséget" Max Bill meghatározásában, neki pedig feltétel nélkül hihetünk.

Champigneulle albumából *Max Klinger A Szépséghez* című festménye (1890–93) egy a sok megidézhető között, de a természet és a tenger nagyszerűsége előtt térden és ruhátlanul imádkozó alak (férfi? nő?), akár *Franz von Stuck A bűnt* áraszto sejtelmes félaktja, *Maillol Napernyős hölgye* (1895), *Gustav Klimt Csókja, Danaéja, Judith*jai a szecesszió álomittasságát, panteizmusát és igézeteit egyként hirdetik. Szemünkben alapművek, minden további (még az ízetlen is) ebből a szellemből kibontható. Ugyanígy kitűnőek a szellemi „visszahatást" kiváltó képidézetek, a századvég francia akadémikus keresettségű képei, mint voltak két esztendő előtt a III. Napóleon korát bemutató grandiózus tárlaton (Párizs, Grand Palais).

„Ésszerű standardformákat létrehozni, ha lehet, némi bájjal..." – Braun-Feldweg végső esztétikája ez. *„Van-e fantasztikusabb a világon a legésszerűbbnél?"* – kérdezi *Ortega y Gasset*. Nos, az efféle fantasztikumot a szecesszió valóban nem találta meg. *„Lehet egy kályha kályha?"* – kérdez tovább *Max Bill*, de ehhez a kérdéshez is szükség volt a szecesszió torzszüleményeire. *Semper* már 1851-ben felállította a maga hármasegységét *(funkció – anyag – előállítás)*, de mindennek a szecesszió szinte a romantikáját hozta el.

Mindennek hazai vonatkozásairól *Koós Judith* hatalmas apparátussal és páratlan adatgazdagon, fényűző képanyaggal kiadott monográfiája meggyőzheti a talán kételkedőt: a *Style 1900 – A szecesszió iparművészete Magyarországon* c. album gyémántszóróan gazdag képanyaga, a képek előtt a leginkább szaktudományos alapműnek tekinthető bevezető, amely az itt közölt dokumentációval együtt minden továbbinak foglalata; az itt láthatók után már csak ismeretlent találhatunk. Koós Judith munkássága eléggé átfogó és ismert az iparművészetek múltját és jelenét illetőn, a modern otthontól a finn iparművészetig. *Kozma Lajos*ról közreadott monográfiája hasonlóképpen alapmű, és feltehetően ilyennek várható a *Horti Pál* több rétű munkásságát taglaló, sajtó alatt levő kötete is: objektív és objektivista összefoglalás.

Tehát a *Style 1900* riasztóan formált és színezett külleme kiemelkedően és adatgazdagon értékes szakmunkát borít: a századforduló hazai iparművészetének képviselőiről, irányzatairól és törekvéseiről, európai kapcsolatairól kapunk itt részletes áttekintést, minden megállapítást tények és adatok bizonyítanak, súlyos irodalomjegyzék, idézetek és hatalmas jegyzetanyag. Mindaz megtalálható itt, ami egy tudományos apparátussal és igénnyel létrehozott mű feltétlen szükséglete.

A képanyag az *Iparművészeti Múzeum* gazdag anyagából egyaránt bemutatja a szecesszió nemzetközi és magyar származású műtárgyait, a szakma egykorú folyóiratait, intézményeit, a folyamat fontosabb prezentációit és tárlatait, eközben az „európai nagyok" egyidejű hatását, budapesti jelentkezéseit és jelenléteit. *Bearsley, Walter Crane, Gallela* és mások „anyaga" járt itt, az utóbbi kettő maga is személyesen, de teret kap az elemzésben a franciák, németek, skandinávok, osztrákok és az észak-amerikai *Louis C. Tiffany* hatásának vizsgálata, személyes hatásuk és gazdag irodalmi vonatkozásaik.

Érdekes fejezet szól az Art Nouveau „nőtípusának *szintéziséről*": ezt a légies és mégis földi, sejtelmes és egyben ígéretesen csábos nőalakot (kéretik számon tartani) *Sarah Bernhard, Cléo de Menard, Loie Fuller* (az utóbbi kettő táncosnő) alakjáról szintetizálta a szecesszió gesamtkunstwerkje, leginkább talán *Alfons Mucha*, a többiek őt követik.

A néhol kissé elszürkült stílust elmélyült szakszerűség és szakismeret, a mindentudás feledteti, de még ezek sem az állandóan jelen levő többes szám első személyt.

„Könyvünk témája a századforduló európai és magyar iparművészetének fő mozgásirányai, stílustendenciái, új mozgalmai, törekvései voltak..." – írja a szerző összefoglalásának elején. De úgy tűnik, nemcsak az ily módon körülhatárolt feladatnak tett maradéktalanul eleget: olyan monografikus értékű kézikönyvet adott a szakma kezébe (a spontán érdeklődők inkább a gyönyörűen nyomott táblákat szemlélgetik), amely hosszú időre meghatározhatja a századforduló iparművészetére tekintő kutatás módszerét és irányait. És nem kevés adatot találnak itt a képzőművészetek más ágaira figyelmezők: a szerző már jegyzeteivel és irodalomjegyzékével „kulcshelyzetbe" került. Az albumnak ez a „fókusz-szerep" a legfőbb érdeme, a szerzőnek pedig az, hogy mindezt megteremtette nekünk. Majdhogy egy teljes füzetet írtam tele csupán egy ismertetésre készülőn. Minden további jegyzet később kamatozik.

Vadas József monografikus és kritikai munkásságát aligha kell (és egy recenzióban aligha lehet) bemutatni az érdeklődés előtt, hasonlóképpen nem az iparművészettel foglalkozó cikkeit és tanulmányait. *A Művészi Ipartól az Ipari Művészetig* című könyve két folyóiratcímet egybefűzve a hazai iparművészettől az ipari művészetig terjedő 90 esztendő folyamatában „az iparművészet és ipar kapcsolatának" létét vagy nemlétét, legalábbis elvi tanulságait keresi. Mindazt, ami a „műipar jellegű kézműipartól", az arisztokrácia és a nagypolgárság számára áhított környezet teremtésétől a tárgyformálás valóságos és szemléleti átalakulásának megszakításokkal és értetlenségekkel borzolt folyamatából tanulságként, akár mementóként kimutatható és őrizhető.

Valamiféle elvi konklúziórendszert keres az író tehát, és bár óhatatlanul találunk a Style 1900-zal párhuzamos bemutatásokat, Vadas látásmódja eltérő, koncepciója szűkebb, de figyelmeztetőbbek az ítéletei. Nem történetet kíván írni, az indulatos könyv szemlélete inkább a meg nem valósult lehetőségek feltárására irányul és mulasztásokat összegzőek a tanulságai. Az egykorú folyóiratokból megidézett viták, eredmények és kísérletek, ugyanígy a pályaképek jórészben keserű, bár építő konklúziók indítékai, a feltárt „folyamatok" *(Iparművészet ipar nélkül – A magyar Bauhaus – Tervgazdálkodás tervezőművészek nélkül)*, ugyanígy a *„Négy nemzedék"* reprezentánsainak pályaképe *(Kozma Lajos – Kaesz Gyula – Király József – Borz'*

Kováts Sándor) sem tanúskodnak biztató társadalmi befogadásról, így az elvi következtetések sem éppen megnyugtatók.

Az „iparművészet" a hazai folyamatban valóban nem „design", de „a régi idők bája óhatatlanul elmúlt, vissza nem téríthető" Braun-Feldweg szerint, neki pedig ugyancsak hihetünk, hasonlóképp a hazai tapasztalatoknak is. Vadas tanulságaiból is ez következik, a jobbító szándékú és nem ritkán „élesen sarkított pertörténet" (úgy tűnik) az „ipari formatervezés" múltját is idézve jelenét keresi. És már szinte az is újszerű, hogy a szocialista iparművészet feltételeit nem az ominózus három alapelvben, hanem formabontón négyben határozza meg: minden tételével egyetérthetünk. És nem a szerzőn múlott, hogy példái még mindig inkább „iparművészetiek", nemcsak a visszatekintésben, de a „horizontális bemutatásban" is. Hasonlóul az, hogy az 1973-ban, 33 évesen meghalt Borz'Kováts Sándor izgalmas irodalmi munkásságát csupán kéziratból idézheti.

A Ruskin és a millénium szellemében fogant magyar iparművészet nemcsak annyiban sajátos alakulat, hogy a múzeum „körül" született. Annyiban is, hogy a nacionalizmus édes gyermeke volt a „történelmi stílusok" mámorának és újraélesztésének idején. Gödöllő már ugyan Morris szellemében munkálkodott, de az itteniek meg felfedezték a maguk hazai és purista historizmusát. Kassák eszméi és Bortnyik bauhausos szabadiskolája (1928) lettek a korszerűbb látásmód hirdetői és megvalósítói, de „ipari háttér" mögöttük sem állt. A kezdeti felszabadult tervezést mások is szinte „légüres térben" végezték, így a lelkesedést rendszerint hullámvölgy váltotta utóbb, bár „a progressziót csak visszaszoritani lehet, megsemmisíteni nem" – Vadas konklúziója ez.

„Az iparművészetnek az ipar a szövetségese..." – ez hát a végső felismerés, de nehezen érvényesül akár a korábbiakat, akár a mai alkotókat (a „fonál-építész" *Gecser Lujzát*, az üvegművész *Kanyák Zsófiát* [1944–1975], a belsőépítész és keramikus *Ortutay Tamást*, az ötvös *Péter Vladimirt*) idéző fejezetekben, munkásságuk és sorsuk elemzése szerint.

Mindennek tanulságos felismerésekkel tele szakirodalmi múltja van (*„évtizedek óta ismételjük az elveket, anélkül, hogy megváltozna a gyakorlat"*), a kapcsolatteremtés és funkcióváltozás mégis nehézkes, fájdalmakkal teljes és késlekedő.

Vadas a teljes „publicisztikai múlton" végigtekint, ugyanígy a jelenségeken. Konklúziói elgondolkodtatók: csak a felismerésekig jutottunk (summázva a társadalmi igényeket), a lehetőségek nem kiaknázottak, a megoldások nem megnyugtatók.

A rossz ipari és társadalmi ízlés (az „otromba, sátortetős kockaházak" kultúrája) már maga is okozat. Az okokat kell feltárnunk és látnunk, hogy a következmények megváltozzanak. Ebben a „feltáró folyamatban" nemcsak szemnyitó a könyv, de elgondolkodtatók tanulságai, az élettelibb és korszerűbb lehetőségekre sarkalló konklúziók.

Kozma Lajos, építész
iszarmüvén

Bodri F.: Müvénéti könyvszemle 363_368

Jelenkor, Pécs, 1982 ápr. XXV/4.

Kozma Lajos, grafikus

Magyar ex librisek a két világháború között

A két világháború közötti időszak gazdag ex libris-művészetéből ad válogatást az Iparművészeti Múzeumban szombaton megnyílt kiállítás. A tárlat folytatása a múzeum ex libris-gyűjteménye eddigi bemutatóinak; ez alkalommal harmadszor állítják ki a kedvelt kisgrafikákat. Tekintettel e korszak gazdag anyagára, a mostani kiállításon tizenhat művész alkotásai láthatók, közöttük például Kozma Lajosé, Vadász Endréé.

A tárlaton mintegy száz ex libris látható.

21.

–: Magyar ex libriseh a két világháború között

Népszabadság, Bp. 1980 okt. 12.

KOZMA LAJOS

VADAS JÓZSEF:

DICSTELEN FÉNYEK

Fény nélkül nincs élet.

A művészetben sem, amelynek ma már nemcsak témája a fény, de anyaga is. Moholy-Nagy László óta, aki a Bálint Györgynek adott nevezetes interjújában nem kevesebbet állított: „Egy dolog volt, ami izgatott és ami ma is mindennek a lényegét jelenti számomra: a fény."

A fény szobrászatának azóta már iskolája van; némi túlzással azt is mondhatnám: magyar iskolája, hiszen a luminodinamizmus elméletének valóra váltásával az ugyancsak magyar származású Schöffer Miklós és Kepes György is világhírt szerzett magának. A fény alakítása mellett, a fény megszelídítésében — a korszerű világítótestek tervezésében — szintén nagy érdeme volt Moholy-Nagy Lászlónak, a Bauhaus fémműhelyének vezetőjeként. De ennek az ideológiákkal alátámasztott és a gyakorlatban igazolódott fénykultusznak mintha nem volna folytatása.

★

Legalábbis idehaza.

Csak meg kell nézni boltjainkat: a Nagykörúton, a Váci utcában vagy a Népköztársaság útján. Nem annyira a szegényes választék a feltűnő, mint inkább a silány megjelenés.

A régi formák ugyan kikoptak, de a régi műfajok tovább kísértenek. A petróleumlámpa kiöblösödő, majd elkeskenyedő burája, amely annak idején az első villany világítótesteket ihlette, csak hellyelközzel bukkant fel. De — érdekes módon — a csillár maradt. Hiába kompromittálódott — felfelé pislogó égőivel — a polgári otthonban; hiába derült ki róla: szerény méretével és szerény megjelenésével nem pótolja a régi udvarházak fényét.

Hiába az érvek. A valósággal burjánzó kovácsoltvas vagy rézbordákat szimpla fénycsövek váltották fel, a kristályok helyén ma préselt üvegszilánkokat találunk, kanóc helyett most izzószál ég, de a gyertya maradt. Érthetetlenül, mert ami egyfelől esztétikai nonszensz (elektromos csillár), az másfelől technológiai ellentmondás (kézi megmunkálásból adódó cizellált formákat utánozunk gépeken), indokolatlan anyagpazarlás (a világítótestekről értelmetlen üveghálók lógnak alá), drága előállítás (a díszek felszerelését nem lehet gépesíteni), takarítási gond (a csillár az egyik legszorgosabb porfogó), s utoljára, de nem utolsósorban gyönge fény (a gyertyák még csak hangulatosnak sem nevezhető félhomályt árasztanak).

Ha csak a csillárokról nem tudnánk leszokni! Még mindig nem vesszük tudomásul, hogy a mai lámpa elektromos *készülék*. Mi azonban — üzleteink kínálatának tanúsága szerint — mindenáron szeretnénk letagadni ezt a hasznos mechanizmust. Ezért kap a körte egyszer jópofaságunkat bizonyító kosárgyűrűt, máskor parfőm hangulatú textilbúrát, olykor — ezt a szörnyűséget a Domus Áruházban láttam — bronzfödőt valódi csontszarvakkal. Szégyelljük az elektromos részeket tartalmazó állványt is, tehát kerámia váza vagy porcelán halacska lesz belőle, hogy csak két megnyilvánulását említsem ennek a magnetofont is legszívesebben paplanhuzatban tároló szemléletnek.

Akkor sem járunk jobban, ha — történetesen — mégiscsak tudomásul vesszük a tényeket. Azt, hogy a lámpa nem fotel, nem dísztárgy, nem váza. Túl egyszerűnek képzeljük a feladatot. Mintha a kosárból és vázából keresztezett tákolmányra a szimplifikálás volna a helyes válasz. Úgy véljük, úgy vélik az efféle lámpák konstruktőrei: elég csupán három lemezspirál, amelyet az oldaluknál egymáshoz erősítve három körte köré-fölé rakhatunk; elég az is, ha felmetszünk egy hengert és az egyik végébe foglalatot, körtét rakunk. Máris kész a modern — valójában álmodern — lámpa. Hiszen nincs felesleges dísz, takarékos a forma, csekély az anyagfelhasználás. Igaz, ebben az esetben az esztétikai formálást is megspóroltuk.

★

A fenti kórkép nem magyar sajátosság.

A vásári giccs és a budoárízlés nemcsak nálunk vonult be a lámpagyártásba.

A Bauhaus hozta létre az első modern világítótesteket, de mintha ez a nem is olyan távoli múlt csak a képzelet játéka volna.

Legalábbis ezt mutatja az áruházak kínálata. A nyugat-német Quelle-katalógus, amely Európa egyik legnagyobb áruházának mondja magát, számra több, szemre mutatósabb, minőségre valószínűleg megbízhatóbb terméket reklámoz. De szemléletre ugyanazt, ugyanazt a rosszat propagálja, mint a mi üzleteink.

★

Van a magyar iparművészetnek is aranyfedezete: a múltja.

Kozma Lajos már 1911-ben bírálta a szecesszió eklektikus szellemét. Amelynek értelmében „a madár szájából gyertya lóg." A századforduló nem tudott mit kezdeni a lámpával, jobbára aktokat és állati alakokat mintázott, s e szép plasztikák csúcsívében helyezte el a körtét.

Hogy ez felemás megoldás volt? Kozma szerencsére újítani is tudott: A húszas évek második felében egész sor lámpát tervezett. Furcsa lámpákat — tegyük hozzá — mert a középkori ötvösséget is felidéző kovácsoltvas elemekből és a lakásokban még ma is szokatlanul ható neoncsövekből komponálta meg világítótestjeit. Azt érzékeltetve: a lámpatervező nem annyira művész, mint inkább technikus.

★

Más figyelmeztetések is elhangzottak.

Kaesz Gyula, aki Kozma Lajos egyik legközelibb munkatársa volt, a harmincas évek derekán írta, sajnos mindhiába: „A lámpa nem dísztárgy"... „a csillár (amelynek viszont gyógyíthatatlan betegsége, szerelme a gyertya«) mára elvesztette létjogosultságát." A jó tanácsokat azóta sem fogadtuk meg. A lámpák még mindig inkább dísztárgyak, mint készülékek; csillárból és gyertyából sincs hiány. Holott — megint Kaesz Gyulát kell idéznem — „a lámpatestek jó megformálása fegyelmezett, anyagszerűen és konstruktívan érző művésztechnikust kíván."

Hogy miért kellett évtizedekig várni erre az anyagszerűen és konstruktívan érző művész-technikusra, az a történelemre tartozik. Nem volt fejlett iparunk; a második világháború előtt a reakciós légkör fojtott el minden konstruktív kezdeményezést, az ötvenes évek elején pedig a neoklasszicizmus stíluseszménye hátráltatta a korszerű iparművészeti értelmezést. Az már azonban kérdés, és egyelőre sajnos megválaszolatlan kérdés, hogy amikor a fiatalon elhunyt Borz Kováts Sándor személyében megszületett ez a magát designernek, vagyis formatervezőnek nevező művész-technikus, akkor, amikor már lehetett volna, miért nem éltünk a lehetőséggel?

Borz, aki a hatvanas évek derekán alakította ki tíztagú fém lámpacsaládját, négy alapkövetelményt állított fel. Ezek: egyetlen központi helyzetű fényforrás, azonos belső szerkezetre épülő közös alapelemek, hazai alapanyag, valamint olyan gyártástechnológia, amely kisüzemi módon is azonos nívós kivitelt biztosít, de nagyüzemi feltételek mellett ugyanezt a végeredményt lényegesen olcsóbbá teszi. E szempontok mögött az a felismerés munkál: funkció szerint megoszló világítótest-sorozatra van szükség, tehát álló, függő, asztali, mennyezeti lámpák különféle típusaira. Amelyek azonban azonos alkatrészekből, nagy sorozatban és olcsón gyárthatók.

Ez az elképzelés nem utópia. Borz lámpacsaládja — a hagyományos megoldáshoz szükséges százötven alkatrész helyett — mindössze huszonöt darabból készült, és így elérhető áron került az Iparművészeti Vállalat és a Képcsarnok boltjaiba. Megelégedettségre mégsincs okunk. Nem az utókor hangoztatja fenntartásait; életében maga Borz gondolta úgy: tovább kell lépni. Egy kéziratos jegyzetében így összegezte saját — egyszersmind a magyar formatervezés — helyzetét, az eredmények mellett a jövő feladatait véve számba: „Bár gyártott termékeim... használati funkciójukban mindennek megfelelnek, sőt magyarországi viszonylatban sorozatban is gyárthatók (hiszen ez mindenkor alapszempontja terveimnek), öt év gyártási tapasztalatai alapján elmondhatom, hogy alapvetően magukon viselik műhelyem kötöttségeinek nyomaiként a speciálisan kis szériájú gyártás tipikus jegyeit. Nem rendelkezem ugyanis azokkal a bonyolult célgépekkel, amelyekkel hasonló funkcióra sokkal egyszerűbb, szinte egyetlen munkafázisban kész tárgyak létrejöhetnek."

★

Borz meghalt; lassan már csak múzeumban találkozunk lámpáival. De kollégái, a fiatal iparművészek, valamint egykori tanítványai sincsenek jobb helyzetben.

Mert nemcsak Borz nem kellett a gyáraknak. A Salgótarjáni Öblösüveggyár sem kamatoztatta a szintén nagyon fiatalon meghalt Kanyák Zsófia tehetségét, miközben a muránói üveggyárak és a Rosenthal Stúdió üzletházai — gondolom — busás haszonnal árusítják még ma is a magyar iparművész üveglámpáit. Hogy élőket említsek: Nádai Tibor és Házi Tibor is kénytelen beérni a kis műhellyel. Tudomásom szerint az ipar ma egyetlen lámpatervező iparművészt sem foglalkoztat. Ez rossz kultúrpolitika (pazarlás a diplomás tervezőkkel) és nem kevésbé rossz gazdaságpolitika (pazarlás a pénzünkkel). Mert igény van: a Domus Áruházban külföldről vásárolt modern lámpatesteket, a Kígyó utcában pedig hazai gyártású álmodern világítótesteket látok.

Az igényre apellálva hirdetett pályázatot a kilencedik kongreszszus alkalmával a KISZ Központi Bizottsága, az Iparművészeti Vállalat és a Művészeti Alap. Két témában, amelyek közül az egyik a házgyári lakások „berendezési és funkcionális kiegészítő tárgyait" tartalmazta. Erre a pályázatra készült, ezen a pályázaton nyert díjat ez év tavaszán az Opteam iparművészcsoport Felhő elnevezésű lámpacsaládja. Borz világítótestjei után ez a tizenkét tagú sorozat az első olyan termékcsoport, amely a művész-technikus szemléletével, a nagyipari gyártás lehetőségeivel számolva, a funkció érvényesítésével készült.

Ugyanez a csoport — Ferenczi Istvánnal kiegészítve — néhány évvel ezelőtt már nyert egy díjat, az ifjúsági klubok berendezésének megtervezésére kiírt pályázaton. Hiába — mondhatnám cinikusan. A berendezés egyik elemét ugyan kivitelezték az Iparművészeti Főiskola műhelyében; gyár, üzem, vállalat — egyáltalán gazdasági patrónus — azonban azóta sem jelentkezett a tervért. Hasonló veszély fenyeget ma is; hasonló közömbösség készteti visszakozzra mindazokat, akik lámpákat szeretnének tervezni. Az Opteam csoport tagjai, Bárkányi Attila, Bánáti János, Radnóti György, Kovács Erika maguk fogják — kisiparosok közreműködésével — munkájukat gyártani, ha lesz elegendő megrendelés. Az igazi megrendelő azonban a nagyipar volna. Nélküle — ne feledjük — az iparművészeti tervezés is szükségszerűen kisipari szintű marad.

A tuloldalon lásd: Püspöky István rajzát.

GARAI GÁBOR:

MÁR MINDEN SZÓ EGYFORMÁN LÉNYEGES

Zelk Zoltán: Meszelt égbolt (Szépirodalmi, 113 old.)

Vajon helyettesíthet-e költészettel mindent, még magát az életet is, az a költő, akit immár évek óta ágyhoz szegzett a betegség, s aki képes „elkezdeni a verset", „befejezni a verset", „de abbahagyni — azt soha!"?

Sajnos nyilvánvaló, hogy az élet nem helyettesíthető, még költészettel sem (de Zelk nem is ezzel kísérletezik); úgy tetszik azonban, transzplantálható, oly módon, hogy a versek életté lényegülnek. És valódi életet kezdenek élni, csak éppen minden életfunkciójuk — érverésük, lélegzetvételük — is versben nyilatkozik meg.

És egyszerre megjelenik az írás a falon, a „meszelt égbolt"-on, a kórházi vagy lakótelepi szobák mennyezetén: „már a mennyezet is teli / versekké sorakozni nem tudó / szavakkal, félsorokkal."

Az írásban pedig kirajzolódik — nem: egyidejűvé, jelenvalóvá lesz — a múlt: a „gyümölccsel rakott kertek"; „az a tisztás", ahol „olyan nyár van, az ágak soha ködben, sohase zúzmarában"; a „habos arcú vasárnap reggelek"; a galambok között tanyázó csavargó; Dávid bátyja, aki senkinek se köszönt; egy 1930-as „giccses" napfölkelte; a gyermekkor alagútját elálló aggastyánok kórusa; a gyermek öregen is gyermeki testét öltöztető szülői kezek; aztán az elmaradt kivégzés, melynek emléke harminckét éve állatja a költőt „a hártyavékony percen"; egy rongyos, megrugdalt orvos táplálkozása „egy béna szélmalomban"; egy pajta, amit leszögeztek és rágyújtottak a költőre; aztán a halkbeszédű színész alakja; Hunyady Sándor szivarfüstje és utolsó kalandja; Tersánszky legyintése, Berda vastag léptei; Déry minden élőért aggódó zsörtölődése; Hajnal Anna a „halál-kávarta hóviharban", Nagy László rajzolt és eleven lovai, még egyszer Tersánszky, ezúttal a Beketow cirkuszban; a „füstből és kinti zajból" Medvetáncot építő „tarhás" József Attila; öt versengő költőkortárs s hatodiknak ő maga; a régi és új idők mozijának képei; tulajdon versein a költőtársak kezének halvány nyoma; aztán társul a múltakhoz a jelen, a betegség „sólepte testtel" köszöntött reggelei; az éjszaka megszaggatott pókhálói; a megvakító mennyezet, a „golyóstollal befirkált rügyek" abszurd képe; a gyötrelem 373 napja tartó kilenc lépésnyi zarándoklata; a vita tulajdon csontjairól az objektív bírálat tudoraival; egy Julikáját szólongató beteg éjszakai hallucinációja; egy másik betegtárs átevezése a reménységből a halálba; egy lebéklyózott délután sivatag-hosszúsága (miközben „oly rövid az élet"); a kinti eső iszonyata a bent-ülőnek; s maga a — juhar és szikla és tó képében megjelenő — „háromkrajcárnyi" létezés.

Ebbe a jelent és múltat a fal kétdimenziós síkján fölidéző létezésbe hajol bele két női arc: az egyik a halott élettársé — a másik az elevené, aki után kapkod a beteg, akárha bögre után nyúl, akárha golyóstoll után, akitől azt kéri a költő, hajoljon fölé, akkor is ha alszik, s aki csak az ágya szélére ülve törli le „arcáról a rohanást". S ebből a zárt törvényű létből tekint kifelé a költő, mert „Az ablak nyitva van. Az ablak évek óta nyitva van"; megmutatja a „realista zenekar" színét és fonákát, a házgyári elemekből épült környék „dagadó egyformaságát", a koránkelő ingázókat, fölvillant egy képzeletbeli utazást, és végül — a nyitott ablakú házban — újra egy régi otthont, ahol minden elkezdődött, s ahová minden út vezet, mert az ott függő „faliórákból indulnak útra a percek. Kiröpülve a nyitott ablakon".

★

Ime, a versek — bizonyára szentségtörően vázlatos — „ismertetése" is tanúsítja: Zelk új kötete egy életszakasz érzelmi és intellektuális teljességét nyújtja; ezen belül egy önéletrajzi ciklust is, szinte észrevétlenül (mert páratlanul változatos hangvétellel és formakezeléssel), és napló-versek sorozatát, sohasem egyhangúan (mert mindig bevárva az ihlet pillanatát, s minden megtervezhetőt — vagy prózában is elmondhatót — kirekesztve belőlük).

De milyen eszközökkel valósítja meg ezt a teljességet, és hogyan teremti meg a hiánytalan lírai hitelt a költő? A választ, Zelk újabb verseiről szólván, többen is megfogalmazták már, a kérdésre — milyen eszközökkel? — azt felelve: *eszköztelenül.* Meglepő válasz, s bizonyosan fölsejlik benne valami az igazságból — mégsem elfogadható. (A látszólagos eszköztelenségnek is megvannak ugyanis, szükségképpen, a maga eszközei.)

★

Csaknem harminc évvel ezelőtt került a kezembe először Vajthó László antológiája, a Mai magyar költők, benne Zelk Zoltán „Petróleumszag s kávésbögre..." kezdetű versével. Azóta kísérem figyelemmel, mindig megújuló kíváncsisággal, Zelk költészetét. Már a Sirály — és az egész Tűzből mentett hegedű című kötet — korszakában úgy éreztem, Zelk lírájában *költészetünk egészére kiható változás,* új minőség érlelődik; s most úgy érzem, ez a változás megérett, bekövetkezett. Mégpedig József Attila érett korszaka nagy vívmányának egyenes folytatásaképpen. József Attila, költészete csúcsteljesítményeiben eljutott a költői eszközök — rímek, jelzők, hasonlatok, metaforák — végletekig pontos, szabatos, funkcionális használatáig. (Minden jelző minősít, minden rím-szó az egyedül lehetséges szó az adott helyen stb.) Innen lép tovább még egy lépcsőfokkal Zelk: a mégoly szabatosnak ígérkező — sőt olykor már hívó-szóval is előkészített — rímet is megtakarítja, ha az nem feltétlenül szükséges a lényeg pontos kifejezése szempontjából; az ötös-ötödfeles jambusban indított verset a harmadik sorban megcsonkítja — egyszerűen, mert az a sor csak ott érhet véget; szinte aszkétikus fegyelemmel egyre gyakrabban lemond (gondoljuk meg, virtuóz könnyedséggel s egyben pontossággal verselő költőről van szó!) a legszolidabb, a legkorrektebbül alkalmazható díszítő-elemekről is, nyilvánvalóan azért, mert úgy véli: *a vers immár oly takarékosan szűkszavú, hogy minden szava egyformán lényeges,* nem engedhető meg, hogy egyik vagy másik — rímhelyzetben megcsillanva — elhomályosítsa a többit. Vagy ha mégis „rímbe ugrik" egy szó, annak többnyire olyan szerep jut, hogy sajátos helyzetéből besugározza az egészet. Nem eszköztelenség ez tehát, hanem az eszközök mind aggályosabb, felelősségteljesebb felhasználása, a kifejezendő lényegnek alávetetten; s hogy mennyire a kor érlelte meg a követelményt, mely Zelket erre vezette, mutatja, hogy némely kortársánál — mindenekelőtt Vas Istvánnál, Kálnoky-nál, s persze némiképp más módon — hasonló folyamatok tanúi lehetünk.

★

Zelk Zoltán a *Meszelt égbolt*-ban eddigi pályája csúcsteljesítményeit olyan versszerkezetekben alkotta meg, amelyek nem kényelemből, vagy pongyolaságból, ellenkezőleg: fegyelemből, formai és tartalmi igényességből vetik szét a kötött formai szabályokat, s ekként veretesebb — bár egyszeri — képleteket alkotnak minden zárt verstani formációnál. Ezért szabhatnak irányt, immár közkinccsé válva, más tisztességes költői útkereséseknek is. Nem egyedül üdvözítőt, természetesen, de mindenesetre olyat, mely mesterségünk komolyságának, hitelességének megerősödése felé mutat.

...ja

...lanatában politikai dráma szereplő hősévé válik. Orvosi hivatása, orvosi esküje kötelezi cselekvésre. Esküjéhez hű marad. Régi szerelme, Matild oldalán elvetődik Görögországba. Kissé bonyolult és nehezen kibogozható körülmények között sorsa úgy alakul, hogy egy sebesült forradalmárt kell megoperálnia. S Jóna professzor, akinek temperamentuma sem forradalmi, hű marad esküjéhez. Itt meg is szakad a regény.

A hűség drámájának csak az első felvonása pergett le. Hogy Jóna forradalmárrá, kommunistává válik-e, azt már nem tudhatjuk. Az író nagybetegen írta regényét, s nem volt mellette Jóna professzor, hogy megmenthesse az életnek.

Kelemen János

Püspöky István

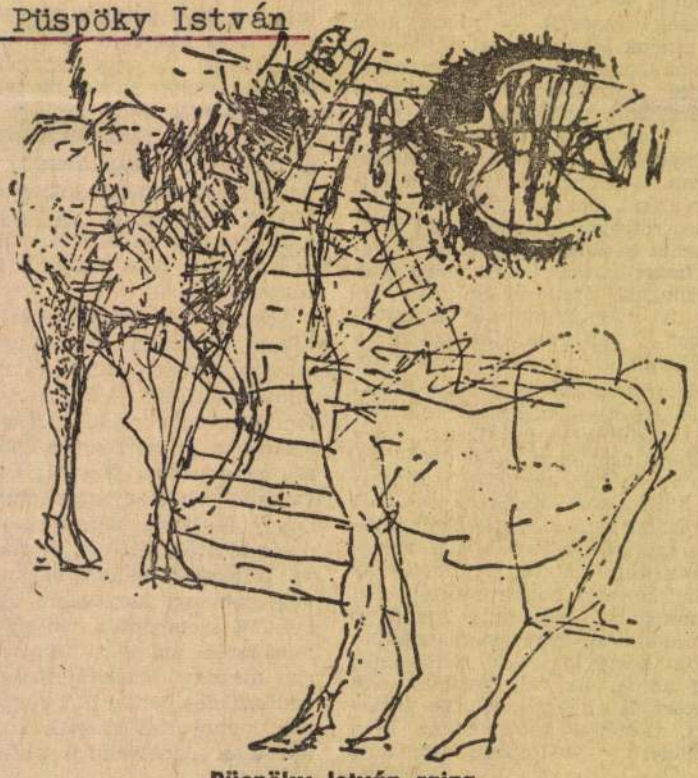

Püspöky István rajza

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HIRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748, 340-726

1976 FEB 15

Békés m. Népújság

Kozma Lajos grafikus

KÖRÖSTÁJ

KULTURÁLIS MELLÉKLET

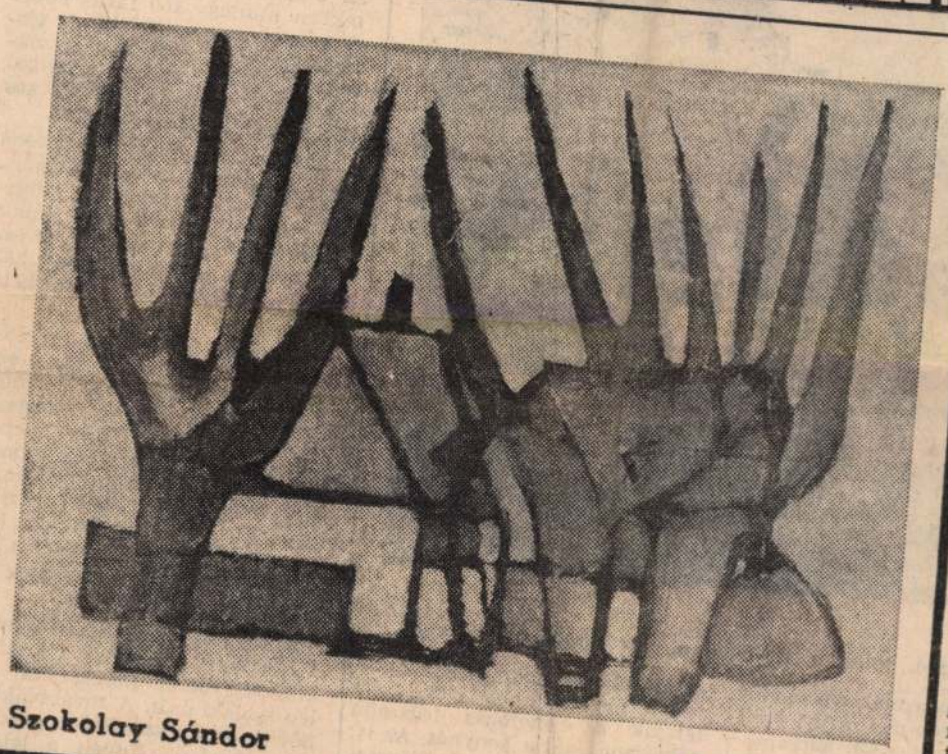

Szokolay Sándor

Alföldi tanya

1021

OLCSÓ KÖNYV, BIBLIOFIL KÖNYV

A középkor kézzel írott könyve, a kódex megfizethetetlenül drága volt, csak uralkodók, gazdag főpapok, főurak tudták megvásárolni. Gutenberg találmánya, a nyomtatott könyv lényegesen olcsóbb volt a kézzel másoltaknál, ugyanekkor szépségben nem sokkal maradt el azok mögött.

Gutenberg és a XV. század legtöbb nyomdásza iparművész volt. Tudatosan utánozták a legművészibb külsejű kódexek külsejét, egyéni ízlésű változatos betűtípusokat terveztek, gondosan tipografizáltak és nyomtattak. Kiadványaik színvonala közt természetesen nagy különbségek mutatkoztak, ezek azonban az egyes nyomdászok anyagi eszközeinek, ízlésének és gyakorlottságának különbözőségével magyarázhatók, és nem az előállítási árnak a minőség rovására történt szándékos csökkentésével.

Az első, aki az olcsóságra és a szépségre való törekvést tudatosan kettéválasztotta, I. Miksa német császár volt (1493—1519). Felismerte a nyomtatott betű fontosságát a propagandában és politikai intézkedései népszerűsítésére száznál több rövid nyomtatványt jelentetett meg. Ezeknél csak a gyors és olcsó munkával törődtek, a lehető legegyszerűbben állították ki. Ugyanekkor a császár nem feledkezett meg a kevés kiválasztott ízlését szolgáló művészi könyvek kiadásáról. Nevéhez fűződik a XVI. század legszebb könyvének, a Theuerdanknak a megjelentetése (1517). Előállításához külön metszettek egy díszes betűfajtát, lapjait számtalan fametszet ékesítette.

Pár évvel később a reformáció használta ki a könyvet, mint propagandaeszközt, és az addigihoz képest hallatlanul magas példányszámban árasztotta el a különböző országokat. Luther egyik-másik kiadványából 15—20 kiadás is készült. A teljes Bibliafordításból négy évtized alatt kereken százezer példány talált vevőre, de itt már művészi törekvések is érvényesültek, sok fametszetes illusztráció és kezdőbetű díszítette a művet. A nagy példányszám azonban így is lehetővé tette az olcsó árat.

A holland nyomdászok a XVII. század elején a papírral takarékoskodtak erősen, és ezért kisalakú könyveket adtak ki. De ez a takarékoskodás nem ment a szép kiállítás rovására, mert finoman metszett, vékony betűkkel nyomtattak. Az egyik kiváló nyomdászról elnevezett *elzevirek* és egyéb nyomdatermékeik ma is a könyvgyűjtők féltett büszkeségei.

Az olcsóságra és a művészi kiállításra való törekvés csak a XIX. század második felében vált ketté. Amikor az új találmányok, a különféle gyorsszedőgépek, a rotációs óriások forradalmasították a nyomtatást, a kiadás a nagy tőkékkel rendelkező vállalatok monopóliuma lett. A gyorsabb szedés mellett a fából gyártott papír tette lehetővé a könyvek, újságok árának nagyarányú leszállítását, de ez nagy mértékben a minőség rovására történt. A kapitalista szellem Gutenberg találmányában is csak az üzletet látta, és a művészetet majdnem teljesen száműzte a nyomdaiparból.

Az ízlésbeli hanyatlást egyes kiváló nyomdászok — elsőnek az angol William Morris — megpróbálták ellensúlyozni. Visszatértek a kézi szedéshez, új betűtípusokat terveztek, kiváló grafikusokkal tervezték az illusztrációkat, új tipográfiai lehetőségeket kerestek. Magyar vonatkozásban elég, ha Kner Imre nevét említem, aki Kozma Lajos grafikussal szövetkezve megvetette a modern magyar könyvművészet alapjait.

Ezek a kísérletek csak szűk körre terjeszkedtek ki, az ily módon előállított, bibliofileknek, könyvbarátoknak szánt kiadások ára nem állt arányban az átlagolvasók jövedelmével. A Kner Nyomda is ráfizetett művész kiadványaira. Nem ezekből élt, hanem báli meghívók üzleti körlevelek, névjegyek nyomásából.

A szocialista könyvkiadási politika elsőrendű célja, hogy nemes, magasrendű alkotásokat juttasson minél szélesebb rétegekhez. A tömegterjesztésre szánt könyvnek szükségképp olcsónak kell lenni, előállítását nem lehet megterhelni költséges többletmunkákkal. Ez a törekvés érvényesül ma is kiadóink tevékenységében.

Ám a kulturális forradalom eredményei, a magasabb életszínvonal, a művészi ízlés fejlődése következtében növekszik az igény arra, hogy a nagy irodalmi alkotások tartalmukhoz méltó kötésben legyenek beszerezhetők. Ennek az igénynek a kielégítését szolgálja napjainkban a bibliofil könyvek kiadása. Közöttük nem egynek a példányszámát a régi tucatkiállítású könyvsikerek is megirigyelhetnék. Amikor azonban belőlük egy-egy kiadást sok ezren vásárolnak meg, ez nem megfizethetetlenül drága, hiszen a szép illusztrációk, gondos szedés stb. költségtöbblete sok ezer részre oszlik szét.

Egy példa arra, hogy már az ötvenes évek végén mennyien szerették nálunk a művészi könyvet. Az *Olcsó Könyvtár* sorozatában 4 forintos árban jelent meg a *Toldi* három része 120 000 példányban. Ugyanakkor adták ki szép kiállításban, finom papíron, díszes kötésben — Győry Miklósnak a szöveget hűen szolgáló rajzával — az első részt 20 forintos árban. A 20 000 példány nagyon hamar gazdára talált és már a következő évben újabb kiadás vált szükségessé.

A mai bibliofil kiadásnak ösztönző hatása van az olcsóbb kiadványok színvonalának emelésére is. Ezt bizonyítja többek közt az Olcsó Könyvtár kiállításának előnyös változása. A kettő közti különbség csökkentésének szándéka megnyilvánul abban is, hogy a könyvművészeti bizottság „Az év legszebb könyve" verseny alkalmából különös figyelemmel van az átlag könyvek színvonalának az emelésére, s nem egy kiadónkat éppen e téren elért eredményeiért jutalmazza.

Vértesy Miklós

lmondiák az emberek:

fényes a közös öröm?

fényképet,
túlságosan
ött készült,
s-mosolygós
rtban egy
amelynek
beemelték
ván és nya-
ató „nyílás-
óval az ab-
erű 6×9-es
kell hozzá,
az arcukat.
amikor kat-
Bizonyára a
égeztek, meg
büszkeség-
. *Mert segí-*
még óvodát
nek? És úgy
ározzák: ezt
ık, jó szóért,

Tsz építőbri-
ıcse elé 1974
oztak tovább,
csavarozni
n az új gá-
az emléktáb-
lmi összefo-
badulásának
tiszteletére,

lember, és a
Irodájának
a Napsugár
zös összefo-
osháza felől
kező a más-
konyha mel-
ság, hogy az
Az utca sar-
étterem, azt
Z alakította-
150 ezret a
nber 7. Ter-
segített. „Az
volt ez az
laknak, és
ember, már
hordják az
édelnek, va-
mhez épített
töltelékáru-
tja el a gá-

zók

égelszámolás-
al azonban e
között há-
lik el, s ezért
e a rendelet
rolt napokon
ısztus 6., ok-
uár 7. — leg-
észelőlegeket
természete-
kor egy ösz-
A rendelet
zetési napok-
án kell tájé-
at. (MTI)

ól

A Dózsa-brigád, mind a tizenhatan, az épülő óvoda előtt.

Fábri István azért nem mondja, hogy minden úgy megy, mint a közmondásban a karikacsapás. De az összefogás jó ízeire, és főleg eredményességére már rájöttek Gádoroson.

Meséli, hogy a másfél milliós napközis konyha felépítése volt *a fordulópont*. Azelőtt is odafigyeltek az emberek a társadalmi munkára, közös dolgaikra, de a konyha felavatása után érezhetően megváltozott a közszellem.

„Sok a gondunk a közoktatással. Pedagógushiány nincs, a szakos ellátás megfelelő, ösztöndíjasokat is várunk vissza, de épületekben — ahogy mondani szokás „rosszul vagyunk elereszkve." Legalább négy szükségtantermünk van, ezeket már régen le kellett volna bontani. Hetvenhárom óta megkezdtük az alsó tagozatok tantermeinek felújítását, olajos padló helyett parkettát csináltattunk, fénycső-világítást kapott minden terem, és olajkályhát. Az új óvodával együtt — ahol az a Dózsás-brigád feszít a fényképen — minden gyermeket felvehetünk, aki csak jelentkezik. Pedig gyorsan szaporodik a község, pár éve még 50—60 volt egy évben a születések száma, most már eléri a százat! Öröm és gond egyszerre. És előrelátást követel. A holnaputáni évekre is. Ezért mozgósítottuk az egész községet a napközis konyha építésére. *Olyan korszerű konyhánk van, hogy a csabai Körös Hotelé sem különb.* És — ha teljes kapacitását kihasználjuk majd — ezer gyermeknek főzhetnek ebédet. Most 360 az étkezési létszám. Negyedszázadra elvetettük a konyhaépítés terhét. *Kétezerig minden rendben.*"

Fehéren szikrázik a tér, látni az ablakból. A tanácsháza mellett a néhány éve épített kultúrház, és mögötte üres telek vár egy elképzelt, új, nyolctantermes iskolát. Három és fél milliót gyűjtenek össze rá.

emlegetni, és, hogy képesek voltak a nagy változtatásra, ezért tartják az összefogás legszebb példájának azt a konyhát. Az is! *Szabó Sándor*, a nagyközségi pártbizottság titkára mondja: „Göröngyös út volt. Először telket vettünk, aztán társadalmi munkában lebontottunk egy régi műhelyt, aztán nekiindultunk: ellátogattunk a vállalatokhoz, tsz-ekhez, a csabai Tervező Irodába — segítségért. Nemcsak az ajtók nyíltak ki, *a szívek is és a pénztermő lehetőségek.* Az akkori két tsz, a Petőfi és a Dózsa 50—50 ezer forintot adott, a Méretes Szabók és Szűcsök Szövetkezete 20 ezret, az Orosházi Lakatos Ktsz megcsinálta az ajtókat, ablakokat, a Csongrád megyei, szomszéd eperjesi tsz betongerendákat, és százan és százan fizikai erejüket ajánlották társadalmi munkára."

Ha néha sokalljuk az életünket elárasztó számokat, adatokat és viszonyításokat, ezeket a gádorosiakat olyan jó hallgatni. Az ember felírja, nézi, keresi mögötte *a segíteniakarás és az önzetlenség útjait*, azt, hogy ki miért segít, miért fog össze ember az emberrel, sok ember sok emberrel, és miért olyan tiszta, fényes a közös öröm.

Az óvodaépítéssel kezdtük. Fejezzük is be azzal. Az épület áll, benne hatvan gyerek játszik, okosodik, cseperedik iskolássá. *„Lehetne több játék is, említi a tanácselnök, de többre egyelőre nem futotta."*

Az emléktáblát napsugár simítja. „Épült társadalmi összefogással..." A munkát és a forintokat nem vésték rá, nem szokás azzal sem dicsekedni, sem kérdeni. Pedig sokat adtak. Százezret a tsz, húszezret az ÁFÉSZ, a Szirén Szövetkezet huszonkilencezret, és nyolcvanezer forint értékű a társadalmi munka.

Akárki akármit mond: szépek ezek a számok. Szépek, mert

150 lakás

A Békési Építőipari szövetkezet tavalyi termelése értékben 30 százalékkal haladta meg az 1974. évit. A növekedést elősegítette a középfalblokkos technológia, amelyet két éve vezetett be a szövetkezet, s azóta ezzel az eljárással 4–5 szintes épületekben mintegy 150 lakás épült. A munka szervezettebbé és termelékenyebbé vált, s a gazdasági eredmény alapján a dolgozók tavaly csaknem 7 százalékos béremelésben részesülhettek.

Az eredményhez jelentősen hozzájárultak a szocialista munkaversenyben részt vevő brigádok, melyek közül Baji Gábor kőművesbrigádja hatszor, Csávás Sándor asztalosbrigádja háromszor nyerte el a megtisztelő címet.

Az idén 142 lakás építését kezdi meg a szövetkezet, s ebből 82-őt az idén átad. Jelentősebb feladata még a Békéscsabai Kötöttárugyár békési telepének az építése, egy százszemélyes fiúkollégium építésének megkezdése, a Békés megyei Víz- és Csatornamű Vállalat békési telephelyének, valamint a békési ÁFÉSZ éttermének és konyhájának a bővítése.

A szövetkezet az idén fejleszti a szakipari részlegeit, elkezdi a központi beton-előregyártó telep kialakítását. A továbbiakban bővíti és korszerűsíti az asztalos műhelyét. Növeli a létszámát is. Mindezekre azért van szükség, mert az V. ötéves tervidőszakra már eddig mintegy 230 millió forint értékű munkára kapott megrendelést.

MÁJUSFA TÉLEN

Kitűzték Pécsett, az ország legmagasabb lakóházának 25. emeletére a májusfát. Ez a régi kőművesszokás jelzi, hogy a falak elérték a végleges magasságukat. A házban 248 lakás és 1500 négyzetméter irodahelyiség lesz. Mostmár csak a belső szerelés és a külső homlokzati elemek felrakása van hátra

(MTI Fotó — Kálmándy Ferenc felv. — Ks)

Kozma Lajos

vő.

Végh Gyula:

Nyomdász-művészeti kiállítás. Magyar Művészet. 1932. 148. l

TÁRGYMUTATÓ

547 Museum in Berlin 599
The C. Fr. Schinkel-Museum in Berlin.... 602
549 Ch. Fr. Schinkel: The «Charlottenhof» in Potsdam 604
551 Joseph Rippl-Rónai: Flowers 612
551 Rudolf von Alt: The hotels «István főherceg» and «Europe» in Pest. 1844. Colour
554 plate.

burg. Faïences de Holics 560
Terrine. Faïence de Holics. Paris..... 560
Plat, petit vase et deux salières. Faïences de Holics. Sèvres 561
Bouteille, deux assiettes, cruche et plaque ronde en faïence « habán » 563
Carreau de poêle avec le portrait d'Anne, reine de la Hongrie 564

CONTENTS

Ivan Fenyő and *Stephen Genthon :* Altar-pieces of the National Museum II. 493
Dr. Béla Lázár : The collection of paintings of Mr. Henry Biró of Beczkó 520
Mrs. Magdalen Bárány-Oberschall : Works of Art in Paris, in their bearings to Hungarian Art. II. 537

ILLUSTRATIO

Master of the altar-pieces of Saint Antony : The Virgin and Child. Colour plate.
Master of the altar-pieces of Saint Antony : The altar from Nagyszalók 495
The miracle of the grain. Wing-piece of the altar from Nagyszalók..... 495
Introduction of the Virgin into the temple. Wing-piece after 1500 496
The Nativity. Wing-piece. After 1500.... 496
The Virgin and a Pope. Wing-piece. After 1500..... 497
St. Margaret. Wing-piece. After 1500.... 497
Calvary. The church in Gampern 498

Kozma Lajos

ród

Komor András: Kozma Lajos most megjelent szignetkönyvel.
Magyar Grafika
1926. 46—49. l.
képekkel.

GROMA

IRÓGÉPEK,
SZÁMOLÓGÉPEK,
KELLÉKEK
ÁLLANDÓAN RAKTÁRON

—

ÖSSZES RENDSZERŰ
IRÓGÉPEK,
SZÁMOLÓGÉPEK
SZAKSZERŰ
JAVITÓ ÜZEME

—

IRÓGÉPEK
KARBANTARTÁSA

VASVÁRY MIKLÓS

BUDAPEST, III., LAJOS UCCA 64. SZÁM
TELEFON: 36-27-72

Tekintetes

Müemlékek Országos Bizottsága

Budapest.

Hőgyes Endre u. 10.

Rosner. Der Holzschnitt (Stuttgart)

Kozma Lajos

Lőrd

Rosner Károly. A fametszet Magyarországon a huszadik században. Magyar Iparmüvészet 1929. 46, 47 l. kepekkel –

Böven ismertetve fametszet tervezői munkássága. A cikk Conrád Gyula csomagjaba van

KAUTSCH HEINRICH. GYERMEK-MELLSZOBOR.

Kozma Lajos

Lad.

Magyar Iparművészet

1916. 119. l.

-

g

et

.

so-

ro-

ere

Kozma Lajos

Butorkulcsok, repr.

Magyar Sparmüvészet

1916. 335. l.

zsef. - Fővr.Kvt.B.769/86. -

Heldenmütige Ve

durch G.M.Hentzi gegen die Ueb

Görgey den 21. Mai. 1849. Wien

Kvt. B. 769/213.-

Heldentod des G

den 21 Mai. 1849. Jelz: "Gez.u

Kettenbrückgasse Nr. 827 in Wi

Hentzi's Helde

Mai 1849. Jelz: "Gez.u.lith.

Lanfr.Kat.272.

Utcai harc a Sz

ostroma alkalmával. Fővr.Muz.

jelentkezőket, illetve árúcikkeiket s ezért a bemutatott tárgyakért egyedül az illető kereskedőket vagy ipari vállalatokat terheli a felelősség. Amde nézetünk szerint a vásár nem üzleti vállalkozás elsősorban, hanem nagyjelentőségű, komoly közgazdasági intézmény, melynek élén nagyérdemű, jeles férfiak állanak. Ezeket a méltán tisztelt urakat kérdjük, nem látják-e elérkezettnek az időt, hogy razziát tartsanak a vásár holmijai között azzal a célzattal, hogy kizárják onnan a jóízlésbe ütköző, selejtes, rossz dolgokat? Mert hiszen a vásár nemcsak iparunk és kereskedelmünk színvonaláról, hanem az e téren való kulturáltságunk fokáról is kell, hogy számot adjon. Már pedig, ha ebből a szemszögből nézzük a vásár ezernyi árúcikkeit, bizony akadunk olyanokra, amelyek oda nem valók, mert rontják a magyarországi árúk formai és technikai jóságában vetett hitet és kellemetlen utóízt hagynak a látogatóknak a vásáron szerzett benyomásukban.

KOZMA LAJOS építész- és iparművészünk újabb munkáinak szenteli a darmstadti Innendekoration májusi számát. Mindig örülünk, ha a külföld tudomást vesz jelesebb művészeink tevékenységéről és — legalább reprodukciókban — láthatja alkotásaikat. Nem az első eset, hogy Kozma Lajos tervezői munkásságát bemutatják és méltányolják messze földön és kívánatos, hogy iparművészetünk többi kiválóságának műveit is ismertetnék mennél szélesebb körben. Ne várják, hogy a külföldi szerkesztők keressék fel őket. Gyűjtsék össze a műveikről készült fényképeket és küldjék be az illetékes szerkesztőségeknek. Ha jó dolgokat küldenek, bizonyára kapva kapnak rajta a szerkesztők és ha közli a folyóirat, nemcsak maguknak szereznek hírnevet, hanem használnak hazájuknak is.

modern könyvművészet, visszatérve a régi könyvművészek tradíciójára, magában a könyvnyomtatás művészi kialakításában keresi a kibontakozás útját. A háború kitörésének idején néhány hétre a lipcsei Bugra-kiállítás bemutatta a grafikai művészetet akkori állásában, de a kiállítás üzleti jellegénél fogva nem adott hű képet a legújabb művészi törekvésekről. A most megnyíló kiállítások teljes képet adnak a papír- és papírfeldolgozó ipar és a könyvművészet mai állapotáról. — 1927 nyarán két kiállítás mutatja be egyrészről a német papír- és papírfeldolgozó ipar mai állapotát, másrészről pedig a világ könyvművészetének mai színvonalát. Drezdában a napokban nyitják meg a Jahresschau Deutscher Arbeit kiállítását, amelyet kizárólag a *papírnak* szenteltek. A kiállításnak négy csoportja lesz. Az egyik a papír történetét ismerteti, a másik a papír előállítását, feldolgozását és a felhasznált gépeket, a harmadik a papír felhasználását, mint a szó, a kép hordozóját, a mindennapi életnek és az üzletnek, a forgalomnak, gazdaságnak és technikának szolgáját, a negyedik pedig az újságnak és a könyvnek technikai előállítását mutatja be. Ugyanekkor Lipcsében a könyvművészet nemzetközi kiállítása nyílik meg, amelyen az összes kultúrnépek grafikusművészeinek színejava kel versenyre. Ezeknek a kiállításoknak fontossága arra késztette az Országos Iparegyesületet, hogy tanulmányi kirándulást szervezzen, amely e két kiállításon módot fog nyújtani Drezda nagyszerű művészi és iparművészi kincseinek beható tanulmányozására, a szász Svájc természeti szépségeiben való gyönyörködésre és a Lipcsében rendezett reprezentatív európai iparművészeti kiállítás megtekintésére. A kirándulás július 15-én kezdődik és július 24-én ér véget. A részvételi díj a III. osztályú úti-

Kozma Lajos

l. Vámos 149. l.

Kozma Lajos

A Nemzetközi Vásárok, a Puch-cég kirakodó helyei. Repr.

Magyar Iparművészet

1929. 97. l.

Kozma Lajos

Ex libris regr.

Művészi Ipar

1906. II. évf. 2 m.

33 l.

Kozma Lajos

Ex libris repr.

Művészi Ipar

1906. II. évf. 3 sz.

69 l.

...RÁT.

...G FERENC.

A házigazda barna bársonykabátot és
...ú, álmodozó szemű férfi. Fehér, puha,
látogatását fogadja. A vidéki zömök,
...t visel és kissé palócosan beszél.

Műbarát (síma, hideg, kegyetlen
a töltött káposztát. Sokan többre is
Persze, nyugaton, ahol kultúréletet él
ilyeneken.

Vidéki (hosszú szünet után zava
ráérsz erre, mint ügyvéd . . .

Műbarát: Ügyvéd vagyok az i
és kultúréletet élek.

Vidéki (elmélázva gondol saját
után): A Szidi régen mondja már, veg
olyat, amely megy a zöld tapétával.

Műbarát: Nem ajánlom, hogy

Vidéki: És téged nem csapnak

Műbarát: Nézd meg például ezt
korona volt az ára. Tegyük fel, hogy t
a piktorhoz és alkuszol rá. Ő enged öt

Vidéki (kedvetlenül): Kétezer is

Műbarát: Hát én ötven forinté

Vidéki: Ötven forintért? Én n
lefizetnék!

Műbarát: Meghiszem, de ha hár
kidobott volna.

Vidéki: És téged miért nem d

Kozma Lajos

und

Der Holzschnitt.

Sonderheft Ungarn

(Stuttgart, 1930.)

MAGYAR MŰVÉSZET

9/

1930. 123. l.

szempontjából,ami az uj épitész
anyagából, a vasbetonból is köv
zik.A dekorációnak az uj archit
ra ebben az első fázisában még
engedményt nem tesz.Az uj szoci
helyzet egészen más: ma a gondo
terhes mai embernek kell lakást
teni,akinek társadalmi élete eg
más stilusban folyik le,még ha
u.n. gazdagok közé tartozik is.
Farneseké,akiknek a palotáják
embernek nevetséges lenne.

Az uj stilusnak ezt
egyszerüsitését és a dekorációj
gyását is kitünően mutatja ez
egymás mellé helyezett párhuza
egy salzburgi templom orgonája

Kozma Lajos

A Budai Szépművészeti Társulat építőművészeti kiállításán Wossala Sándor székesfővárosi tanácsnok szerlegét nyerte 1935-ben

MMÉE Közl.

1935. 18 l.

ALAPITASI EVE 1577

KIRÁLYI MAGYAR EGYETEMI NYOMDA KÖNYVESBOLTJA

BUCHHANDLUNG DER KÖNIGL. UNG. UNIVERSITÄTSDRUCKEREI

LIBRAIRIE DE LA PRESSE DE L'UNIVERSITÉ ROYALE HONGROISE

BOOK-SHOP OF THE ROYAL HUNGARIAN UNIVERSITY PRESS

GEGRÜNDET 1577

BUDAPEST IV,
KOSSUTH LAJOS-UTCA 18
TELEFON: 1-89-5-40

24787

Nagyméltóságú
Méltóságos
Nagyságos

Dr.Genthon István urnak,
egy.m.tanár

Budapest

Müemlékek Országos Bizott
s

Kézb.

Kozma Lajost

a Verein Deutscher Buchkünstler 1927-ben levelező taggá választotta.

A Könyvnyomtató 1928, 26. l. (A magyar könyvművészet Németországban.)

Illusztrációk

Kozma Lajos

épitész, iparmuvész
és grafikus
szül. 1884.

l.

Ujvaltsz.

512. l.

Bizottsága

Kozma Lajos

épitész és grafikus

szül. 1864. jun. 8. Kiskorpád

irod

Ki-kicsoda?

455. l.

Kozma Lajos

Nádai Pál

A „Könyv- és verlain-
tunoeiret" bemutatkozása-

MAGYAR MUVESZET

1930.174 l

Kozma Lajos

wid

Atelier (Tokio)

1930. sept.

MAGYAR MUVESZET

1930. 124. l.

kivezette.Ma ugyanez a Marinett
az Olasz Királyi Akadémia tagja
Amikor nálunk modern művészetről
beszélnek,akkor a futurizmust
értik alatta,pedig ez már a mul-
té.A gépkorszak művészete,amiko
az ember azt hitte,hogy a géppe
mechanikával,matematikával és g
metriával mindent meg lehet old
ni. Francia kubista kép:
Játék.A val-sági formákat speku
lativ,matematikai formákkal hel
tesiti be.Hengerekből,csövekből
kupokból,gulákból ,csonkagulák-
kal komponál.A művészet feladat
nem az ,hogy organikus anatómia
funkciójával ábrázolja a valósá
got,ez az orvos feladata,hanem

Kozma Lajos

Lásd

Csaba Rezső:

Az új magyar építőművészeti szemlélet kialakulása.

Szépművészet

1941. 217. l.

Kozma Lajos

ivod

s.

Vajda Istvándr

A könyvszignet mint reklámeszköz. Reklámélet. 1933.

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Kozma Lajos

Könyvborítékja repr

MAGYAR IPARMŰVÉSZET

1932. 50. l.

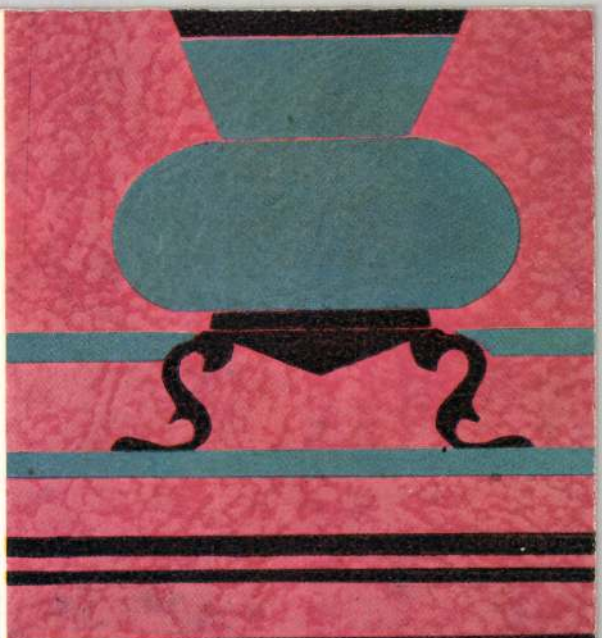

A Hampden Glazed Paper
Saját műhelyének terve. — Reklameblatt der Hampden
Atelier. — Reclam sheet of the Hampden Glazed Pape

Kozma Lajos

a'

MAGYAR IPARMUVESZET

1935. 261. l.

r.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Visegrádi-utca 36. IV. 1.

138 Kozma Lajos: Illusztrációk Ady: Margitta élni akar c. verses regényéhez

Kozma Lajos

Révy

A fametszet mint könyvillusztráció

Dürer és Holbein neve az, mely önkéntelenül felbukkan előttünk, ha fametszetről esik szó és valahogy igen időszerűtlennek érezzük első pillanatra az ihletett csend és harmónia eme művészetét. A mai élet hajszásabb, a mai könyv mindinkább szerényebb és olcsóbb eszközökkel előállított, az illusztráció a mesekönyvek és ifjúsági köteteken kívül már-már csak bibliofil kiadványokban található. A mesekönyvek illusztrációja leginkább színes, mert a gyermek fantáziáját izgatják a színek, az ifjúsági kötetek illusztrációja tollrajzban készül legnagyobbrészt, mert a rajzon túl a többit elvégzi a cinkográfus, míg az igazi fametszet mesterségbeli tudást és manuális készséget is igényel. Marad tehát a fametszetek részére a bibliofil kiadvány, melyből mind kevesebb és kevesebb jelenik meg Magyarországon.

19. Biró Miklós nyomdai R.-T.

és annak atmoszféráját. Conrad Gyula, legregibb fametszőművészünk, ezen technika mestere Krudy: Pesti képeskönyvéhez készített kézzel szí-

Kozma Lajos: Illusztrációk Ady: Margitta élni akar c. verses regényéhez.

Csabai Ékes Lajos: Négy iniciálé.

nezett fametszetű iniciálisokat, Fáy Dezső mély humorral illusztrálta Arany: Nagyidai Cigányok kötetét és jelenleg sajtó alatt lévő Dante: Komédiájához készült fametszetsorozatával eme művészet művelőinek élére jutott. Kozma Lajos gazdag iparművészeti és népművészeti elemekkel átszőtt fametszetei Heltai Gáspár históriáin kívül a Régi Magyar Balladák könyvét is ékítik, míg sok más általa illusztrált kötet fölött messze kimagaslik az

Kozma Lajos

Az alábbi cikk
Ludwig Kozma:
Das neue Haus.
Zürichben megjelent
könyvét és mester-
fenti legújabb épitészeti
alkotásait mutatja
be és magyarázza –
(e.a.) Művészeti iro-
dalom. Ujság.
1943. Jan. 17.

DOHÁNY-NAGYÁRUDA
DOMBÓVÁR

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Visegrádi-utca 36. IV. 1.

Kozma Lajos

Tér és Forma
1930. 102. l.

Reklámépítések a

Kozma L. terve.
Korunk lovassszobra. A lovas mellékes, fontos a ló.

n. Opak-üveg, bronz. Az alsó kép a Rózsa-
r- és írószerosztálya belső képét mutatja;

Kozma Lajos

Családi ház Kun-
Szentmártonban,
repr.

Tér és Forma
1930. 167. l.

TÉR ÉS

ÉPÍTŐMŰVÉSZ

SZERK

DR. ING. BIERB

KOMOR JÁNOS

ÉPIT

Kozma Lajos

irod.

Moderne Bauformen

1930. apr. szám -

Ihrmémji Kanénié Badacsonytomaj.—

Kozma Lajos

ívod

Kende Ferenc:

A kereskedelem és ipar építészetéről.

Tér és Forma

1933. 3. sz. 93. l.

kepekkel.

Kozma Lajos

irod

Kende Ferenc

A kereskedelem és ipar épitészetéről. II.

Tér és Forma

1933. 139, 140 l.

Kozma Lajos

wód

=

Fränkel György:

A mai otthon írásban és képben. Bpest, 1933,

Kozma Lajos

cikk
2

Tér és Forma
1933. 185. l.

(Magyar építészek
kiállítása Párizsban.)

Kozma Lajos

l.

c 1

MAGYAR IPARMUVESZET

1937. 7. l.

Kozma Lajos

Kozma Lajos építészmérnök, II.
Kandó Kálmán-u. 6. 353-723

Bpesten. 1940. szept.

Naményi Ernő: Templom és iskola. Kozma Lajos építészeti munkáiból

Kozma Lajos

Kny. Mult és Jövő
4°, 24K, 20L, Budapest, 1929

Kozma Sajós

szeplésea kommünt
alatt

Laid

Pogány Kálmán

csomagjában.

Népviseleti babák, hímzett kendő (Our Shop), cserép
litásból. — Volkstracht-Puppen und gesticktes Umhä
gewerbe- und Hausindustrie Ausstellung. — Diff

A klisséket ifj. Weinwurm A. és Társa készítették.

Kozma Lajos

wod.
2

Neue Zürcher Zeitung

1924. jun. 23.

(Ungarische Graphik im „Wolfsberg".)

Kozma Lajos

Ady: Az új Hellas.
Amicus kiadás 1920

Három kis könyv.
Kner-kiadás 1920

Ady: Margita élniakar.
Amicus kiadás 1921.

Magyar balladák.
Amicus-kiadás 1921.

Kner-klasszikusok. 12
kötet Kner-kiadás
1921.

Monumenta Literarum.
2 sorozat à 12 kötet
Kner kiadás 1921-1922

Fentiek fametszeteivel.

BANHIDY GYULÁNÉ
HÍRLAPBIZOMÁNYOS
SÁTORALJAUJHELY

BANHIDY GYULÁNÉ
HÍRLAPBIZOMÁNYOS
SÁTORALJAUJHELY

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Visegrádi-utca 36.

Kozma Lajos

wód
z

Rosner Nordisk

414. l. keppel
415. l
416. l.
418. l

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Visegrádi-utca 36.

Kozma Lajos

(Kétlakásos villa)

terverte fenti

Repr.

Tér és Forma.

1932. 241. l.)

242. l.

Képjekkel és alap-

~~[illegible]~~ rajzzal.)

Á. 4 - 63.

Budapest, 1943. október 27.

tiványi Gyula urnak

Budapest.

kelt nb. levelére van szerencsénk
ését még május hó folyamán jövő évi
e vettük.
zámu aukciónk katalogusát 1943.évi
logusát 1943.évi julius hó folyamán
kciónk katalogusát pedig 1943.évi

ket nem kapta, vagy nem kapná meg, ez
eli. Kérjük ezért, hogy a késedelmes
ir. postához sziveskedjék fordulni.

427026

Kozma Lajos

Tér és Forma

1932. 360 – 363. l.

(Családi ház a Ruszti-úton, képekkel és alaprajzokkal.)

ıkállas római harcos, feje sisakkal. Fekete fakeretben.
eine bärtige, römische Kriegerfigur mit Helm. Deutsch,

kjával. Fekete fakeretben. Német. — Beinrelief, zwei

ıságban. Fekete fakeretben. Német. — Beinrelief, ein

ÉNY, diófa, gyöngyházberakással. XVIII. sz. — Kleiner
nutterintarsia. XVIII. Jh.

ványon. XIX. sz. e. f. — Erdkugel, auf Holzgestell. E.

arokk alak ónberakással. Osztrák, XVIII. sz. — Kleine
mit Bleieinlagen. Österreich, XVIII. Jh.

om mellszobor, talapzattal. Olasz, XIX. sz. — Mutter
h, XIX. Jh.

ány és aranyozott bronz. Jelezve: *Berthoud*. Francia,
und vergoldete Bronze. Französisch, XIX. Jh.

zloppal. Magyar, XIX. sz. e. — Stutzuhr, vergoldetes
Anf. XIX. Jh.

Kozma Lajos

vód

Alexander Album.

Alexander Bernát születésének hetvenötödik évfordulójára. Bp 1925.

Kozma Lajos

Ludvig Kozma:
Das Haus am Rosenhügel. Különlenyomat a Moderne Bauformen 1933. Okt.-számából
26 l.

< Korma Lajos >

cikke

< > A ház, mint használati tárgy.

Tér és Forma. 1933.

369 — 381, 395, 396. l.

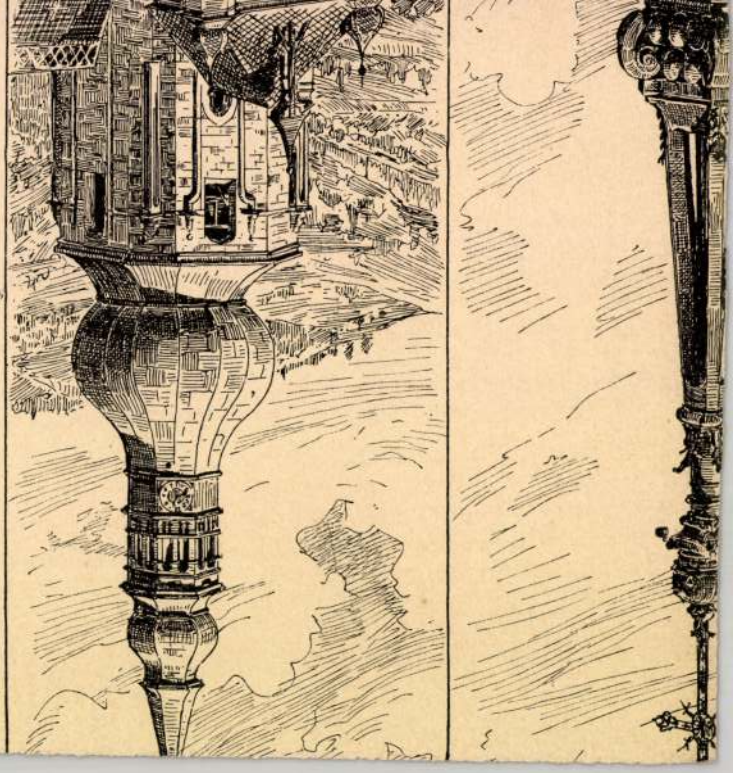

Kozma Lajos

Bérvilla a Levendula utcában
Családi ház az Orsó utcában
Kétlakásos villa a Kavics-utcában
Tervezte fenti

Repr.
Tér és Forma
1933. 369–374. l.

Kozma Lajos

Illustráció Ady Endre
Margita c. regényéhez
Repr.

Rózsa M. Sz. 235 l.
241 l.

XI

Kozma Lajos

cikk

Romer De Grafiske Fag

254. l. képekkel.
256. l.

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Wyamtetany!

Budapest, V.,

Visegrádi-utca 36.

Kozma Lajos

wod
2

Rosner Ungarske
. 6, 17, 18, 51-56. l.
[illegible]

Bicske.

Kozma Lajos

részt vett a Magyar
Rézkarcolóművészek
Egyesületének Zürichi
kiállításán.

Ungarische Graphik

Zürich 1924.

19. I.

lis szempontból oly jelentékeny
műhely faragványai. A század
s bizonyítja a budai domonkosok

ékét ma a Nagyboldogasszony-
míg Henrik firenzei humanista
udvarához tartozó lovag, végül
os-templomból került a Halász-
lével — mely sóskúti mészkőből
zkei) vörösmárvány. Az anyag
ítmény faragása annyira azonos,
uk. Mind a négy sírkő felépítése
síremlék középpontjába állított
nűvészcímert, Firenzei Henrikén
stero bronzkapuja díszítésének
tott négyszöggel keretelt címert,
Paucher Henrik sírköve sajnos
ni, de ez is elegendő annak meg-
faragása azonos az előbbiekkel.
ik. Biztosan rajzolt, rendkívül
ik a símára csiszolt háttérből.
tevése, hogy mind a négy sírkő

Kozma Lajos

Textilcsarnok az
1937-es B.N. Vásár-
ból. Terverte fenti

Repr.
Magyar Építőművészet
1942. 41. l.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Visegrádi-utca 36.

Korma Lajos

újabb munkái
ismertetve.

Moderne Bauformen
(Stuttgart) 1931. nov.

Vasárn. 23 Apollinár		Protestáns: Lenke Görög: Ezekiel Izraelita: Thamus 29
Hétfő 24 Krisztina		Protestáns: Krisztina Görög: Dávid Izraelita: Ab 1
Kedd 25 Jakab		Protestáns: Jakab Görög: Eufrázia Izraelita: Ab 2
Szerda 26 Anna		Protestáns: Anna Görög: Hermolaus Izraelita: Ab 3
Csütört. 27 Pantaleon		Protestáns: Olga Görög: Pantelemon Izraelita: Ab 4
Péntek 28 Ince		Protestáns: Ince Görög: Nikánor Izraelita: Ab 5
Szomb. 29 Márta	1933 JÚLIUS 31 nap	Protestáns: Márta Görög: Teodota Izraelita: Ab 6

30-ik hét. Nap kelte 4 ó. 26 pk. — Nyugta 19 ó. 45 pk.

Kozma Lajos

részt vett a Kölni
nemzetközi interieur
kiállításon

Moderne Bauformen
(Stuttgart) 1931. dec.

Vasarn. **16** karm. B. A.		Protestáns: Valter Görög: Atenogén Izraelita: Thamus 22
Hétfő **17** Elek		Protestans: Elek Görög: Margarita Izraelita: Thamus 23
Kedd **18** Kamill		Protestáns: Frigyes Görög: Emilián Izraelita: Thamus 24
Szerda **19** Vince		Protestáns: Emilia Görög: Makrina Izraelita: Thamus 25
Csütört. **20** jeromos		Protestáns: Illés Görög: Illés Izraelita: Thamus 26
Péntek **21** Praxedes	Újhold 17 ó. 3 pk	Protestáns: Dániel Görög: Simeon Izraelita: Thamus 27
Szomb. **22** M. Magd.	1933 **JULIUS** 31 nap	Protestáns: Magdolna Görög: Magdolna Izraelita: Thamus 28

29-ik hét. Nap kelte 4 ó. 18 pk. — Nyugta 19 ó. 52 pk.

Kozma Lajos

úrnak

Bierbauer Virgil dr:

The Japanese Architect.

1931-okt. képpel-

Kozma Lajos

cród

Z

Csécsy Andor:

Két kiállítás –

Épitő Ipar – Épitő

Művészet. 1925. 143. l.

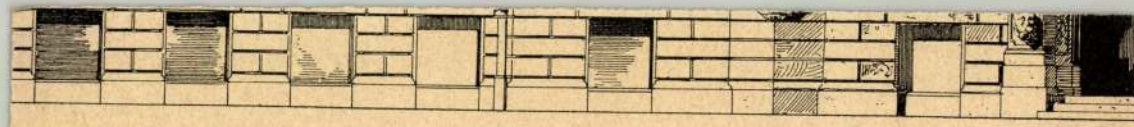

Wohnhaus Heydrich, Ecke Beethoven- und Grassistrasse i

< Kozma Lajos. >

< > Új szükséglet
+ új szerkezet =
új forma.
Tér és Forma
1931. 371—378. l.

Kozma Lajos tól
tér vezett bútorok,
melyek Fodor József
bútorgyárában
készültek.

J%	É.	k = t/

t, J%, L

1%	1 évr	k =
J%	-"-	k = t/
J%	1 hóra	k = t/
J%	L -"-	k = t/

Ka

3432·75 sh Kr		3%
	1%	1 évr
	3%	1 -"-
	3%	1 nap
	3%	8 -"

Kozma Lajos

Tér és Forma
1932. 156. l.
(Budapesti Nemzetközi Vásár, képpel.)

ZALAEGERSZEG

R. k. templom

Römer Flóris: Archaeologiai levél Zalamegyéből. VV 1813, 355 l.

Kozma Lajos

rőd

Rosner der Holzschnitt

képekkel.

Kozma Lajos

plakettje Pátzay

Páltól, kiállítva

Unkari

Helsinki 1935.

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Visegrádi-utca 36.

Kozma Lajos

Erod

Tér és Forma.

1931: 81–83. l.

(Családi ház Budapesten, az Orsó-utcában, képekkel és tervrajzokkal.)

Kozma Lajos

Balatoni villa terve
repr.

↓ Tér és Forma 1931. 41. l.
54. l. (Terverajzokkal)

↓ Komor János: Hogyan
építünk — és hogyan kellene
építeni a Balaton partján.

Kozma Lajos

Běhár

Hétvégi ház

Repr.

Tér és Forma

1943. 1. 7.

(Vízzapillantás)

Kozma Lajós

Villa

Repr.

Tér és Forma

1943. 1. 7.

(Vinzapillantás.)

<Kozma Lajos>

cikke,

< > A lakberendezési vásár és a magyar Werkbund ügye. Tér és Forma.

1930. 497 — 501. l.

Eredetileg e cikk a Magyar Iparmüvészet 1930. okt. számában jelent meg.

		Kikiáltási ár pengőben
1537.	VADÁSZFEGYVER. Egycsövű, golyós, 8 mm, ismétlő. Mauser. Vászontokban	143.—
1538.	VADÁSZFEGYVER. Egycsövű, golyós, 9.7 mm, ismétlő. Winchester	22.—
1539.	VADÁSZFEGYVER. Kétcsövű ,sörétes, kakasos, 12-es. Domoulin, Liege	150.—
1540.	VADÁSZFEGYVER. Kétcsüvű, sörétes, kakasnélküli, ejectoros, 12-es. Bernard, Liege. Bőrtokban	507.—

Kozma Lajos

ivod

Domus (Milano) 1938. Jan. (Caratteristici, insegnamenti nell opere dell architetto Ludovico Kozma, képekkel.)

Kozma Lajos

wód weekendháza és
Artrium mozi, repr

Architectural Rewiew

1938. dec.

(251-től 275-ig.)

Kozma Lajos

Tér és Forma.

1939. 225–228. l.

(Schmoll és Kallós Rt. gyárépítkezése, képekkel.)

Terverte fenti

JEGYZETEK

Kozma Lajos

„Das neue Haus" címen könyvet ír és rajzolt a Kor-szerű szabadon álló lakó-házról, a hétvégi háztól a nagyszabásu családi lakóházig.

Ezt a könyvet ismerteti az alábbi cikk

Tér és Forma.

1941. 198. l.

(Könyv az új lakó-házról.)

JEGYZETEK

Kozma Lajos

cred

Szirmai József:

Lakásművészet az áru mintavásáron.

Tér és Forma

1930. 299. l.

Kozma Lajos

írod

Pica

1800. KORSÓ. Cserép, népiesen festve. 2 darab . . 8.—
1801. ÉKSZERTARTÓ DOBOZ. Porcellán. Capo di Monte. (Fedele ragasztott.) . . . . . 35.—
1802. KIS KULACS. Fajánsz, fest. díszítéssel. Olasz 4.—
1803. TINTATARTÓ. Porcellán, festett virágdísszel 15.—
1804. TEÁSKÉSZLET. Fajánsz, festett díszítéssel. (2 kanna és 5 csésze aljjal. Egy csésze repedt.) 35.—
1805. ZSEBPOHÁR. Fehérrel átvont üveg, kikörült díszítéssel. XIX. század első fele . . . . 8.—
1806. GYÜMÖLCSÁLLVÁNY. Fajánsz. Buchwald . 10.—
1807. VIRÁGCSERÉPTARTÓ. Porcellán, festett díszítéssel. XIX. század közepe . . . . . 20.—
1808. NAGY KORSÓ. Porcellán, festett virágdísszel. Miskolc . . . . . 25.—
1809. HATSZEMÉLYES MOKKÁSKÉSZLET. Porcellán, dúsan festett díszítéssel. (Kanna, cukortartó, 6 csésze aljjal és kerek tálca.) . . . 35.—
1810. ÁLLÓ VILLANYLÁMPA. Porcelláncsoport, sátor alakjában. (Hibás. része letört.) . . . 30.—
1811. NAGY MAJOM ALMÁVAL. Porcellán. Bécsi jellel. (Hibás.) . . . . . 100.—
1812. ÁLLÓ VILLANYLÁMPA. Fajánsz, kékkel festett díszítéssel . . . . . 30.—

Kozma Lajos

Lírod

Tér és Forma

1930. 286 l,

kezjegyzet

FARKAS SÁNDOR

ILLUSZTRÁCIÓK

Kozma Lajos

wód

Architektura i Budownictwo 1936/37

Atrium mozgólép-
ninház

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Visegrádi-utca 36.

Kozma Lajos

tód

The Nippon Architect. 1936. szept

Fenti üveghára

Kozma Lajos

Prod

Rassegna di Architettura. 1936. okt. 7.

Átrium - szukár előcsarnoka.

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Visegrádi-utca 36.

PÁTROHA
943 JUL. -9 16

Kozma Lajos

ird

Kensiku Sekai

1936. aug. -ta.

Atrium - mozi.

Kozma Lajos

wód

z

Kentiku Sekai

1936 szept. sz.

Villája

Sok.

Europa Film, könyv és Lap
kerjesztő Rt

Budapest
V Visegrádi u. 36

Kozma Lajos

Tér és Forma
1937. 319–323. l.
(Családi ház a Rózsadombon, képekkel és alaprajzokkal.)

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Visegrádi-utca 36.

Kozma Lajos

cód

z

Yorke, F.R.S.:

The modern house.

London [1937].

Kozma Lajos

cród

Edilizia Moderna

1935. évf.

Rózsadombi villa.
Üveghára

XXIII.

137

Kozma Lajos

Nareras Forma.

1935. évf.

fenti újabb mundái.

Kozma Lajos

1916. Szerbiában teljesi-
sett Eatonai szolgálatot.

A Kévekönyvel
1916. VIII. k.

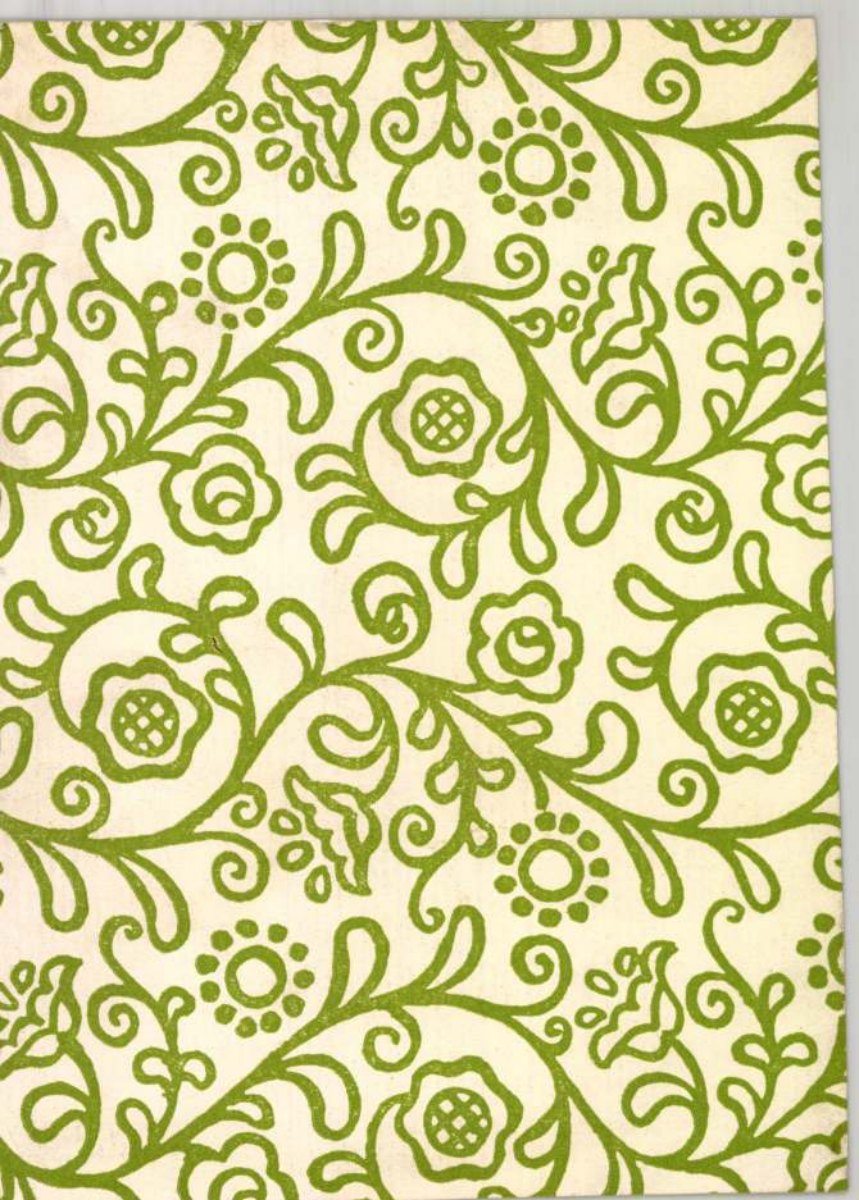

Kozma Lajos

ivod -

Szablya János:
Budapesti Mühely.
A Kevé Könyvei.
1913. VI. kötet -

Fenti szerveste.

Állótartó-állvány VII. 230

Kozma Lajos

Lajta Béla épületein levő dekorativ elemek tulnyomórészt fentitől származnak.
Főlöslegesi igyekezet Lajta művészetét erőnek erejével magyarnak bizonyítani

Padányi Gyulyás Jenő.

A háboru előtti évek építőművészetének tanulságai.
Bpest, 1927. 24. l

Kozma Lajos

Szijgyártás – Magyar Lajos Rt. pavillonja

Repr.

Tér és Forma

1940. 83. l.

(Budapesti Nemzetközi Vásár 1940.)

Kozma Lajos

Weiss Manfred Művek pavillonja

Repr.

Tér és Forma

1940. 82. l. 83. l.

(Budapesti Nemzeti Múzeum Várad 1940.)

Kozma Lajos

Epesti Átrium-palota
serverője

Enyedi Béla dr: Tíz év
a váras építés történetéből,
Tér és Forma 1938, 137. l,
képekkel.

„	„	23	361—430	731—780	—	1
„	„	24	431—510	781—800	943—1010	
„	„	25	511—580	801—870	1011—1070	
„	„	26	581—655	871—942	1071—1155	

Rucz Gyula

FIDES

RÉGISÉGKERESKEDÉ
LAKÁSBERENDEZŐ R.-T

Budapest, Andrássy-út 35. Nag
ANTIK BÚTOROK, RÉGISÉGE

Kozma Lajos

irod.

Labo, Mario: Architettura e arredamento del negozio. Milano, 1937. Koppel.

Kozma Lajos

♦ (Családi kör Budapesten, kápol.)

♦ Tér és Forma
1938. 111. l.

Kr. Ker. m. Kir. Adófelü
Budapest
Póstahivatal: 112. Pósta

sz. posta
Postafiók szám

Méltóságos
Nagyságos
Tekintetes

Szentiványi András

urnak

BUDAPEST

Postafiók

Hivatalból.

Díj átalányozva.

Kozma Lajos

Tér és Forma.
1938. 342–345. l.
(K. ly.: Családi ház
a Gellérthegyen. ké-
pekkel.)

Terveit lentebb.

		Kikiáltási ár pengőben
2065.	KÖTÉNY. Pozsony megye	3.—
2066.	TÖRTÉNELMI JELENET. Hímzett kép, XIX. század eleje	30.—
2067.	FALVÉDŐ. Hímzett selyem. India, XVIII. sz. (Hibás.)	25.—
2068.	PLUVIALE. Selyembrokát. XVIII. sz. (Hibás.)	50.—
2069.	PÁRNATETŐ. Erdélyi varrottas, XIX. század	4.—
2070.	KIS SELYEMBROKÁT. XVII. század. (Hibás.)	10.—
2071.	KÁSMIRTERÍTŐ. (Több helyen molyrágott.) .	15.—
2072.	MISERUHA RÉSZE. Selyembrokát. XVIII. sz. (Hibás és foltos.)	10.—
2073.	SELYEMBROKÁT. Egy nagyobb és 3 kisebb darab. (Hibás, szakadt.)	10.—
2074.	NAGY TERÍTŐ. Selyembrokát. XVIII—XIX. század. (Hibás és javított.)	40.—
2075.	MENYASSZONYI ZSEBKENDŐ. Batiszt, valencienne-csipke szegéllyel	1.—

Kozma Lajos

Tér és Forma.

1938. 355-357. l.

(Haas Fülöp és fiai-
féle R.-T. főrözlete
Vörösmarty-tér 3.,
kéjekkel.)

Terveztefenti.

		Kikiáltási ár pengőben
2079.	VADÁSZFEGYVER. Egycsövű, golyós, 8 mm. Mauser-rendszer	80.—
2080.	VADÁSZFEGYVER. Egycsövű, golyós, 9.5 kaliber. Mannlicher-Schönauer. Hozzá távcső. Vászontokban	300.—
2081.	VADÁSZFEGYVER. Egycsövű, golyós, 8 mm, ismétlő. Mauser. Bőrtokban	250.—
2082.	VADÁSZFEGYVER. Egycsövű, sörétes, 16-os, önműködő. Browning	80.—
2083.	VADÁSZFEGYVER. Kétcsövű, sörétes, kakasnélküli, ejektoros, 16-os. Anson. Bőrtokban . .	100.—
2084.	CÉLLÖVŐFEGYVER. 22-es, ismétlőWinchester	50.—
2085.	VADÁSZFEGYVER. Egycsövű, 11 mm, forgórendszerű. Gasser, Wien	35.—
2086.	CÉLLÖVŐFEGYVER. 22-es, önműködő Winchester	75.—

Kozma Lajos

Wód

Tér és Forma

1938. 82. l.

(Magyar építészek munkái angol építészeti könyvekben)

Kozma Lajos

és Deries Vilmos

Céd

tervezték az alábbi házat.

Tér és Forma

1938. 13 – 28. l.

(Bérház a Régiposta-utcában, képekkel.)

ILLUSZTRÁCIÓK

Kozma Lajos

wód

Sinkentiku

1937. 11. n.

A gyüjtők egyik nagy csoportját a lakás *keleti tárgyai* fogják lekötni. Keletázsia, főképpen Kína porcellán- és bronzművészete Európában századok óta nagy becsben állott s a műbarátok ma, amikor a behozatal teljesen szünetel, csak ritkán jutnak értékesebb darabokhoz. A Gerbeaud-aukció kiváló és elég korai XVII—XVIII. századi kínai porcellánokkal szolgál. Leginkább nagyméretű vázákban gyönyörködhetünk, kobaltkék mázzal, vagy színesen (famille-vert, famille-rose csoport) díszítve.

Nippon művészetét főleg fínom lakktárgyak (két aranylakk palackalakú váza, két teknőc-tálca lakkal, stb.) képviselik.

A kisebb tárgyak közül egy sorozat legyezőre hívjuk fel a figyelmet. Van köztük nem egy a XVIII. század utolsó harmadából s a következő elejéről fínoman festve, szépen díszített elefántcsont vagy teknőc küllőkkel, amelyek bármilyen gyüjteményben megállják helyüket.

Aukciónk anyagának jellemzésére még csupán azt kell megemlítenünk, hogy annak összes tárgyai kifogástalan állapotban kerülnek eladásra, ahogy azokat a legfigyelmesebb háziasszony gondoskodása megóvta és fenntartotta. Mennyire emeli ez értéküket, nem kell mondanunk.

A Gerbeaud-aukció ritkán, vagy soha vissza nem térő alkalmat nyujt nemes és ízléses berendezési tárgyak vásárlására, amelyet a mai viszonyok között meg kell ragadni.

Kozma Lajos

iród
z

Az Ujság.

1913. dec. 20.

(e. a.: Budapesti
Műhely)

Fenti szerverte
s a mostani kiállí
tai egész anyagát
is szerverte

a kiállítási helyiség
Szabadság-Tér
15. sz. a. volt

hül fölvett várban az „aula regis" van
nadik falhoz a „Lust garten" (Horti amoe-
ől balra a „thermae" s jobbra az „aula
igyelmünket. A „Thonaun" csolnakos és
bra török lobogót látunk. Az égbolt felhős
an nyilt koronával. Felirata: „Die Statt
t xlvij." A lap hátán illustrált német

étei a keretnek 8.9: 17-3 c/m.

a 131.

Kozma Lajós

Bierbauer Virgil:

Forum. 1937. jan.

17.

Margit köniti
havia repr.

Dr. LADÁNYI [illegible]
BÉKÉS

Kozma Lajos

cród

Architettura

1936. aug. sz.

Atrium szinház

Kozma Lajos

Levélzáró jegyek

Repr. -

Díszítő Művészet

I. évf. 7-10 sz.

t Pest felől szemlélhetjük. Balra van a
Ráczvárossal, tetején pedig az őrhánal és a Kal-
látható a vár, hol több templom tornya
k s Ó Duda terül el. A Rózsa hegyen a török
n a Ráczváros irányában a repülő hajóhid
ol hét vizi malom zakatol, két hadi hajó
nál, hol számosan járnak-kelnek több la-
deli hegyek képezik.

méretei 47 : 161 cm.

ából vétetett át 1893. október 7-én.

r 35880/93 sz. rendeletét. 128/93 № 8.)

< Kozma Lajos >

irod

Elek Artur:

< > butorai és intérieurjei.

Nyugat. Nikor?

Kézirata. E. A. irod. hagyatékában

Dalmady Győző kéziratai VI. 145.

Kozma Lajos

Exp Bruxelles 1935.

144 l.

szemök előtt. Rector csak az lehet, a ki ev.
pontosan tartja meg, mindenkit szeretettel f
nyebben hozzáférjenek, nagy gonddal tanítj
vitatkozást, beszélgetést, fogalmazást, szaval

A tanuló a rectortól latinul kéri a f
ad. A szorgalmat és az erkölcsösséget megvá
vasár- és ünnepnap mindnyájan, hétköznap
kötelesség. Az evést imádság előzi meg és
egyikök a szentírásnak egy fejezetét hangos
szellemének megfelelő legyen. Korcsmába é
nem rendezhetnek. Esti harangszó után se
teheti a kezét. Az épület és bútorok megro

A rector után a seniort, majd m
tehát mindabban, a mi az iskola fentartását
tetés kiszabásában nem személyválogató. H
ételekből ebédre is, meg vacsorára is egyf
karból, a temetésekről és az előadásokról
kelésre, lefekvésre, imádságra és szentírás-o
megfigyeli, hogy kik lármáznak, veszekedn
gyarul. A coquus feladata az ételek besz
és szétosztása. Az exploratora vendége
és a növendékeket ide kivezeti. A lotor
kiviszi a tálakat és az asztalt letisztogatja. A
A köztanítók csak a félév elmultával hagyh

neg; pedig ezt szüli a sok memorizálás és
legyen. Az iskolai munkát otthon folytatni
ntanító egy-egy órát tart. Nyilvános vizs-
zör is a tanulási kedvet keltik föl; azután
nek és a számtan elemeit. A declinisták
jzát, a grammatikából a névejtegetést és a
bizonyítékokkal, bibliát, földrajzot, a nyelv-
heidelbergi kátét, bibliát, a négy számtani
könyvét és földrajzot. A syntaxisták a
xis szabályait és a stylgyakorlatot tanulják.
mennek; tanulják a görögnyelv elemeit s a
logicusok tanulnak történeteket s rhetoricát;
ccius szerint tanulják. A görög nyelv, az
sül.
yelet alá helyezi. Az ev. reformátusok ezen
is jogaikat. Ők azután maguktól sokat át-
eteket és a tárgyak tudományos kezelését.
követ «A tanítóknak kötelességei» czímen.
, mígnem 1820—49 között a humanisticus
minden tárgyat magyarul tanítanak. A rajz
enben is az «Entwurf» szerint tanítottak.
ntwurf — a nemzeti és a protestáns szem-
eszik; s a két felső osztályt a philosophiai

Kozma Lajos

Balatoni villaterv

Repr.

Antal Balaton

18. l.

Budapest, 1935. július

Nagyméltóságu

Vallás- és Közokta

Kozma Lajos

Dolgozó szoba tervezete
repr.

Perspektíva
1935. máj. sz.
52. l.

Bár szekrény terve
repr.
u. o. 53. l. 54. l.

Kozma Lajos

Lajos Arium-halota

Tér és Forma

1936. 127.–159.

l. nincs Eppel-

ug sudom kü-

lönnyomatban

is megjelent –

Kozma Lajos

l.

Tér és Forma

1936. 47–52. l.

Kozma Sajós

l.

Tér és Forma

1936. 224. l

Kormos Lajos

l.

Tér és Forma

1934. 252, 253. l.
254. 255, 256,
257. 1.

…tois Bourguignonec?

…en, ~~meghalt~~ Rómában 1676-ban.

egymással. Az (összerogyott) szürke ló~~…~~ vitézi ellen-
…ni alatt ~~…~~ ezt teszi az elesettnek társa hátulról
A kündelem negyedik tagja hátra foldult lo-
~~…~~ ellenfelét, ki mostani helyzetében is kard-
…érben ~~…~~ vértesek, ~~…~~ dragonyosok meg lovaik
…két ellenfél künd a földön élethalál har-
…ros nadrágot viselő hadfi ellenfelére, ki lábai-
…ldelt jobb kezében kardot tartva baljával
…l egy torony tontakoik ki az épülek körül,
jobbra az összedült sárgán ülő katona pisz-
…al reátörő ellenfélre. Mögöttük hegy emelkedik
…elynek egyik tagja a kündök felé lő.

…3:88 cm.
…ajandeka.

…VI:536

Mk 427

…W 1884-ben W A 1888 c

Kozma Sajós

pervezte a kassai
zsidó templomot és
iskolát. Erre vonat-
kozolag lásd
Namenyi Ernő Könyvét. (1929)

HAZAI BANK
RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

VATERLÄNDISCHE BANK
ACTIENGESELLSCHAFT

BANQUE DE LA PATRIE
SOCIÉTÉ ANONYME

Sürgönycim: — Telegramm-Adresse
HAZAIBANK.

Telefon { számok / Nummern
61—01, 61—02, 61—03, 61—04, 61—21, 61—22.
Interurban-telefon: B—41.

K 27

Szi/

Cagyság

Tisztelettel ért

letétében elfekvő 10/

anyvgyár részvény

gyakoroltunk a nevezett tár

10/ drb

Az eszközölt befi

zés szerint 261.000.- koro

megterheltük, mig a

Kozma Lajós

lásd okv

Naményi Ernő:

Templom és iskola Kozma Lajós építészeti munkáiból. Ismertető szöveg — tól. A Mult és Jövő kiadása Bp. 1929.

MOB könyvtár

856.sz

Budapest, 1923. október 26.

Szentiványi Gyula úrnak,

Budapest,

k, hogy megbizása folytán a

ső pesti spódium és

alapján elővételi jogot

eszvényére.

rt számláját alanti részlete-

október 18. 1.-i értékkel

ozó

Korma Lajos

Thieme Becker

XXI. 37. l.

(Lyka)

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Visegrádi-utca 36.

Kozma Lajos

prod
n

Kertész K. Róbert

Nemzeti építőmű-
vészet.

Bp. 1916. 19. l.

NOS

T 86.

A Műemlékek Országo

Kozma Lajos

l. Lehel Gulács

37. 1

Kozma Lajos

siremlékterv

Rosner sireml

népekkel.

Kozma Lajos

wód
z

Nazwreklam

I. 40. l. III. 21. l. 26. l.
32. l.

Kozma Lajos

Ady Endre: Margita
élni akar. Verses
regény, fenti famet-
szetével.

Kozma Sajós

vodalní můžodeše
bez adatek

l.

MMÉEKözl

1938. 150 l.

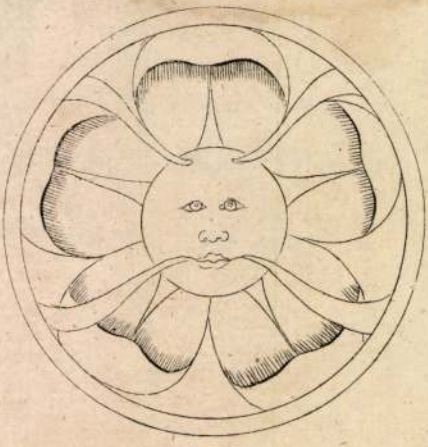

9.

5.

Kozma Lajos

Cimkepe a következ.
albumar

Megfagyott Muzsikus
1905.

A budapesti királyi

25585
B.II.-------/ 4
1925

V

Hatósá
Bruck Arnoldné ellen indit
járásbiróság az eljárást a

magánvdáló a magáninditván
vádat elejtette

Kozma Lajos

Villa modellje

repr.

Uj Szó

1930. 1. 7. 33. l.

Anglia egyik legnagyobb gyárának vezérké

H A N

cég alatt mint magyarországi vezérképvis

Ezen változtatásom célja az volt,
különböző kívánságoknak — melyek a mai
fokozottabb mértékben megfelelhessek. U

P O L I K O F F L I

Anglia egyik legnagyobb és legelőkelőbb
a legelőnyösebb feltételeket nyujtani, a
árak mellett.

Az eddigi feltételektől eltérő

vámnyugta beküldése ellenében a fél javá

Amidőn eddigi szives pártfogását
maradok

WEISS L. ÉS F. BUDAPEST IX.

Kozma Lajos

Interieur,

repr.

Uj Szin

1930. 1. 27.

37. l.

FIZETENDŐ

2 FILLÉR 2 1926

Rendelő száma ..... Folyó sz

2	db	Erka hallg
1	"	A.b.O. aut. dugó
1	"	Selektor neutrodo
1	"	pan. sarok
2	"	banán dugó

A számla teljes ki

tulajdonomat képezi

25.62
21.90
47.52

Portólevonást el nem ismerek, fizetések postatakarékpénztár utján eszközlendők.
Portoabzüge werden nicht anerkannt, Zahlungen werden durch Postsparcassa erb

57 SZEPES-NYOMDA, TEL.: 833-41

< Kozma Lajos >

cikke

< > Új iparművészet. Új Szín. 1930. 1. sz. 37–43. l.

Csakis az áru átvételénél emelt felszólamlások vehetők figyelembe.
Reklamationen werden nur bei Übernahme der Ware berücksichtigt.

Pengő	f	Pengő	f	Egységár	Pengő	f
18	-			9	-	
2	40					
4	-					
1	60					
1	12			-96		
23	12					
1	50					
25	62					

Kozma Lajos

Ivód

Nádai Pál

Ilár, kert, napfény.
Bp. c.n. 47 l.
(képpel) 68. l.
(keppel) 70 l.
képpel 72. l.
keppel. 75 l.
keppel. 92 l. keppel

Kozma Lajos

Nádai 56 – 58. l.
60. l. képekkel
csetleg lásd

3/4 10
Vartogh

Kozma Lajós

vrőd

Nádai Lakás b

33, 53, 54. tábla

étről-hétre megjelenő OMKE lapot
delem érdekeit szolgáló bármely
nk fordulni épp ugy, mint esetle-
vagy kivánságával, amelyben szol-

ekvésünk, hogy tagjainkkal való
ekintetben hálával fogadunk tag-
sztönzést annál is inkább, mert
lyek előtt a kereskedelem áll,
nsőséges együttmüködéssel lehet

en állunk rendelkezésére és

artársi üdvözlettel

RESKEDŐK ORSZÁGOS EGYESÜLETE
az OMKE szakosztálya

MAGYAR MÜKERESKEDŐK ORSZÁGOS EGYESÜLETE * mint az OMKE. szakosztálya

elnök

Kozma Lajos

lesz az Iparmüvészeti Iskola igazgatója, aki teljesen átszervezi az intézetet.

1946. aug. 4 –

fenti leánya iparmüvész és alighanem tanára lesz az iskolának, amelyet akadémiai rangra akarnak emelni

367 CXXXVI

1966

Kozma Lajos

Budapest Nigyetje

I-ső dijjal jutal

marva

Repr.

A Pesti Városháza

1934. 1. 22. 16. l.

Budapest, 1929. nov. 14.
V., DOROTTYA UCCA 7.

Gyula urnak,

Budapest.

elettel átnyujtjuk a xxxx Váci uccai üzle-
ón leszállitott butorokra vonatkozó szám-

5.50
---
i lap utján cimünkre átutalni sziveskedjék.

Teljes tisztelettel

„THONET-MUNDUS"
egyesült magyar hajlított fabutorgyárak
részvénytársaság

Kozma Lajos

Könyvel.

< > Ex libriści.
Kiadja A Hár
Bp. 1909.

Kövey nélkül.

6/1944 OM

Hivatkozással a Nm.M
tára jelentem, hogy a Műemlékek
IX.Hőgyes Endre-utca 10/ 5 lád
tot, könyvet kívánok elszállítt
A visszamaradó és ér
pincéjében nyer elhelyezést.

Budapest, 1944 febru

Kozma Lajos

cvod
e

Bíró Miklós

Magyar Grafikai
Almanach -

Bp. 1933.
168.169. l.

Kozma Lajos

źród

Architectura

75 l.

Kozma Lajós

wód

Nam

488. l. 489. l.

(keppel) 491. l.

Kozma Sajós

ivód

Borkiró Virgil:

Budapest építésete

a multban és a jövőben

Budapest. (1945.) I. évf. 53. l.

hippel

i láb.

Nyomt. Rohn, Pesten 1861.

1. bécsi láb.

(Kozma Lajos)

cikke

( ) Az építőmester és az építőmüvesiet. Budapesti Építőmesterek, Könnüves, Kőfaragó- és Ácsmesterek Ipartestülete. X. Évkönyv. Bp. 1914. 64–68. l.

Kozma Lajos

ród

Genth Verecke

158. l. képpel

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Visegrádi-utca 36.

Kozma Lajos

Hist. 1884.

wod

z

Genth Verecke

V. 163. l.

164. l.

Kozma Lajos

l.

Szent György Cch.

XII. aukc. 232. sz.

Hitler-Bräut 10.

Kozma Lajos

l.

Szent György Cél

XII. aukc. 40.-71

Kozma Lajos

l.

Forum

nemet rész

1937. 4. l.

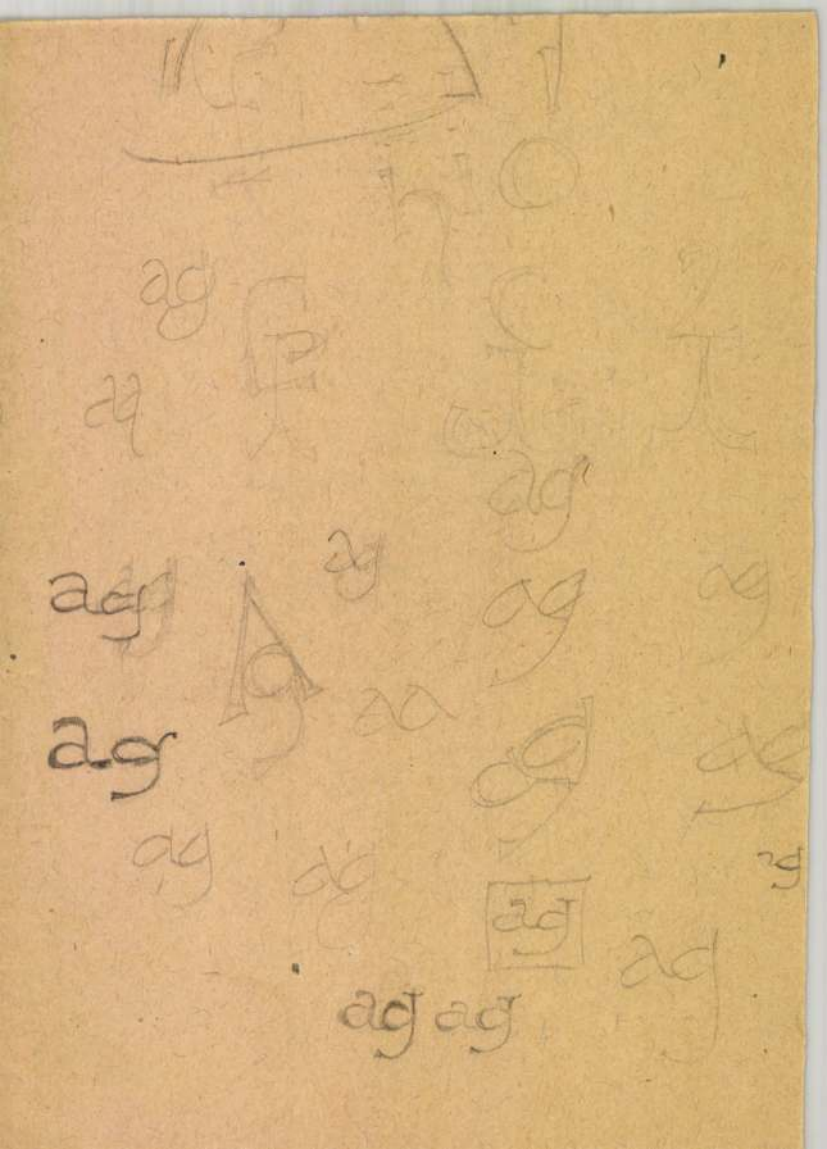

< Kozma Lajos >

cikke

<> A bélyeg művészete

Budapest - 1946.

szept. szám

KÖNYVESBOLT ÉS TUDOMÁNYOS ANTIQUARIUM
BUDAPEST, VI., ANDRÁSSY-UT 15. **TELEFON: 427-586**

Ngs.

Dr Szentiványi Gyula

úrnak

Bpest

Hegyes Endre u. 10

Kozma Lajos

wód
2

Est 1928

37. l.

Sregliget, tplrom

279

Kozma Lajos, iparművész

megemlíve.

7 – 36.o.

Illyés Gyula: Győztesek között

Látóhatár, Bp. 1977-április.

KOZMA LAJOS, épitész-grafikus

Kozma Lajos Iniciáléi a Kner nyomda számára.-Fekete repr. 18.old

SZÉKELY ARTUR: Kner Nyomda Múzeum 18.old

Múzsák, Muzeumi Magazin, 1972. 4.sz. Bp.

KOZMA LAJOS, épitész-grafikus

Kner Imrének kiváló segitőtársa volt Kozma Lajos,épi tész-grafikusművész.A sajátos magyar hagyományokat tükröző könyvmüvészeti stilus kidolgozásán fáradoztak azon fáradoztak,hogy megteremtsék a könyv estmei tar talma és a nyomdai forma összhangját. 18.old

SZÉKELY ARTúR: Kner Nyomda Múzeum 18.old

Müzsák, Müzeumi Magazin, 1972. 4.sz. Bp.

KOZMA LAJOS, épitész-grafikus

Kner Imrenek a nyomda melletti egykori lakóházát, melyet a huszas években munkatársa, Kozma Lajos Ter vezett, a hálás magyar nyomdászok nyomda múzeummá épi tették át. A múz um öt teremből áll. Itt láthatók a Kner nyomda legszebb, legérdekesebb munkáinak példanaai. 18.old

SZÉKELY ART+R: Kner Nyomda Múzeum 18.old

Múzsák, Múzeumi Magazin, 1972. 4.sz. Bp.

Korma Lajos, építész, grafikusművész

Szántó Tibor 1945 nyarától a Népszava képes mellékletének majd a Dolgozók Világlapjának a képszerkesztője lett. Ő tördelte és „képszerkesztette" az akkor induló új építészeti c. szaklapot, amelyet Kalas Gyula, Terényi Imre, Korma Lajos és Major Máté szerkesztett.

Németh S. Katalin: Beszélgetés Szántó Tiborral.

Korunk, 1979. 9. 1421–28 old.-ig.

KOZMA LAJOS, iparművész

--

Pór Bertalan irta,hogy a Művészeti Direktóriumban a festészeti szakosztály vezetője Berény Róbert,a szobrászati osztályé Ferenczy Béni;az iparművészetit Kozma Lajos vezette a gyakorlati munkát végeztek a Tanácsköztársaság érdekében. 13.old

Gz.Nagysejkki Gabriella:Plakatművészet 11.old

Múzeumi Magazin, 1969. 2.sz

Kozma Lajos

Az 1913-ban létrejött Budapesti Textilművészeti műhely főmunkatársa Kozma Lajos,Lakatos Artur,Románné G.Klára.Itt dolgozik később Örkényi István,Nemyhért Miklós,Gara Arnold is.

Lóós Judith:Kozma Lajos munkássága Bp.Akadémiai Kiadó 1975.

105.old.

Kozma Lajos

Benkhard Ágost,Erdei Viktor,Kozma Lajos, Lénárd Lévy Róbert,Málnai Béla,Moiret Ödön, Remsey Jenő és Szablya-Frischauf Ferenc- a KÉVE 1911-es Nemzeti Szalonbeli kiállitásán a kiállitási bizottság tagjai voltak.

Koós Judith:Kozma Lajos munkássága Bp.1975.Akadémiai Kiadó
40.old.

Kozma Lajos

Kocs Judit: Kozma Lajos munkássága
(Grafika, Iparművészet, Építészet)
Bp. 1975 Akadémiai Kiadó 265 old.
— Megtalálható a Könyvtárban —

Kozma Lajos, belsőépítész

L: Fadrusz J.

-: Az ember környezete 76-81.

Alföld, Debrecen, 1980 máj XXXI/5.

Kozma Lajos, grafikus

L. Korzia R.

Pálréti Ágoston: Két riport. 72-80

Új Auróra, Békéscsaba, 1981. ápr. 1981/1.

Kozma Lajos, grafikusművész

Kikből állt a művészeti és múzeumi direktórium? – kérdezte a fegyelmi bizottság ötödik ülésén, 1920. januárjában az elnök. A jegyzőkönyv szerint Pogány így felelt: elnöke én voltam. Előadóim: Berény Róbert (festészeti), Ferenczy Béni (szobrászati), Kozma Lajos (iparművészeti), Lessner Manó (építészeti)."

Szabó Júlia: A direktórium elnöke: Pogány Kálmán.

Kritika, Budapest, 1979. 3.

Kozma Lajos, grafikusművész

a Közoktatási Népbiztossághoz tartozott a művészeti ideológiai propaganda. A művészek politikai irányításával Fogány Kálmán vezette Művészeti Direktóriumot hívták meg. Az ipari művészeket Kozma Lajos, az épületeket Lesznai Lajos képviselte.

Aradi Nóra: Képzőművészeti élet 1919-ben. Valóság, 1969. 3. 249 old.

Kozma Lajos

Kozma mintegy 220 könyv díszt és 120 sorornamenset tervezett, ezek-közül kiemelhednek az 1920-1923 között készült népi barokk hangulatú elemek.

Szántó Tibor: A könyv bizöletében. Művészet, 1978. julius - 30 lap.

Korma Lajos

A Csephe könyvekben illusztrációkat és könyvdíszeket készített Korma Lajos. Sajátosan népi jellege van munkáinak.

Szántó Tibor: A könyv birodalmában.
Művészet, 1978. július - 30 lap.

Rozma Lajos

Kner Imre a tipográfus, Rozma Lajos a grafikus, Király Győző a literátus létrehozták a „Monumenta Literarum" sorozatot.

Szántó Tibor: A könyv bűvöletében.
Művészet, 1978. július - 30 lap.

Rozma Lajos

Méltatás.

Szántó Tibor: A könyv bűvöletében.
Művészet, 1978. július - 30. lap.

Kozma Lajos, grafikus

L: Czigány Dezső

Bodri F: Kiadványok az Ady-évfordulóra 102-108.

Tiszatáj, Szeged, 1979 jan XXXIII/1.

Kozma Lajos, építész 1.)

L: Martyn Ferenc

[Illyés Tr.: Martyn Ferenc életmű. kiállítása c. írása után]

Gábor Eszter: Kozma Lajos: Az tj. ház 22-23

Kritika, Bp. 1978. szept. 9.

Kozma Lajos, grafikus belső építész

L. Falus Elek

16

Fülöp Géza: Könyv, és társadalom M.-on

Népszabadság Bp. 1981. máj 10.

Kozma Lajos

A KÉVE Müvészeti Egyesület közgyüléséről ad hirt a lap. Ezzel kapcsolatban azt is megemliti, hogy a Nemzeti Szalonban rendezett kiállitáson a KÉVE egyik tagjának, Kozma Lajosnak rajzait mutatták be, melyek Révész Béla könyvéhez készültek.

ÉLET, Bp. 1910. juni. 12. II. évf. 24. sz. 796. lap.

Kozma Lajos

249. kép Vergődés, Lap az Utolsó ábrándok - Melódiák c. kötetből 1908.

253. kép Néma énekek, Illusztráció Révész Béla Találkozás Hannypipőkével c. novellás kötetéhez. 1909

Szabadi Judit: A magyar szecesszió müvészete, Corvina Bp. 1979.

Kozma Lajos

257. kép Illusztráció Ady Endre Az úris szit
díczézete c. versehez. Tollrajz.

258. kép Illusztráció Ady Endre Halálvirág a
csók c. versehez. Tollrajz.

Szabadi Judit:A magyar szecesszió müvészete,Corvina
Bp.1979.

Kozma Lajos (1884-1948)

Grafikus művészetéről szóló írás a 88-90. oldalon, „A szecessziós izlés jegyében, a szecesszió népszerűsítői" c. fejezetben.

Szabadi Judit: A magyar szecesszió művészete, Bp. 1979. Corvina

Kozma Lajos

A magyar iparművészetben a világitótestek megformálásának, tervezésének történetéről ad részletes áttekintést Vadas József: "Diestelen fények" cimmel. Elsőként Moholy Nagy Lászlót, Schöffer Miklóst és Kepes Györgyöt, a fényszobrászat megteremtőit emliti. A tizes és huszas években a lámpatestek készitésében, tervezésében hoz ujat Kozma Lajos éa Kaesz Gyula. Evtizedek mulva, a hatvanas években, -a fiatalon elhunyt Borz Kováts Sándor kismüthelyi munkával megtervezi tiztagu fém lámpacsaládjátz s elkészitti, de nagyüzemi sorozatgyártásra nem kerül. Az ugyancsak fiatalon meghalt Kanyák Zsófia, tehetséget tükröző üveglámpáit sem itthon, hanem külföldön, idegen cégek árusitják.

Élet és Irodalom, Bp. 1976. szept. 18. XX.évf. 38. sz. 12. lap.

Kozma Lajos

Lámpatervező iparművészeket az ipar nem foglalkoztat. Kismühelyi munkát kénytelen végezni Nádai Tibor és Házi Tibor iparművész is. A közönség vásárlási igénye fennáll. Ezért hirdetett pályázatot a KISZ Központi Bizottsága, az Iparművészeti Vállalat és a Művészeti Alap. Ezen a pályázaton dijat nyert az Optea iparművészcsoport, Felhő nevü lámpacsaládjával. Tagjai: Bárkányi Attila, Bánáti János, Radnóti György, és Kovács Erika. Ugyanez a művészcsoport Ferenczi István iparművésszel kiegészitve- egy másik pályázaton is dijat nyert.
A "Diestelen fények" c. Vadas-cikket lásd: Kozma Lajos nevénél. Élet és Irodalom, Bp. 1976. szept. 18. 38. sz. 12. lap.

KOZMA LAJOS, iparmüvész

Kozma Lajossal és Dankó Ödönnel épitette Gádor István a Kossuth Lajos utcaban a mai gyógyszertár helyén álló Flóris cukraszdát. Egyetlen megadott szempontjuk volt, ne legyen oly régies, mint a Gerbeaud. 16.old

Koczogh Akos: Gador Istvan 16.old

Müvészek, Müzeumi Magazin, 1971. 3.sz. Bp.

Kozma Lajos

Méltatás

Vadas József: Üvegcsigák.
Művészet, 1977. február - 16. oldal.

Kozma Lajos (1884-1948) építész, grafikus

Művészetében a szecesszió formaáradását az építész rendteremtő erejével igjekszik kordába szorítanteljes sikerrel. Ex libriseiben szerette a centrális elrendezést. - Szecessziós korszakának lezárása után (1905-1912), főleg a gyomai Kner nyomdával való szoros kapcsolata következtében stílusa gyökeres változáson mert keresztül, a magyar könyvművészet virágkorát teremtette meg. Stílusváltása után ex libriszekkel már nem foglalkozott.

Galambos Ferenc: A XX. századi magyar ex libris.

Heves i Szemle, 1976. 3. 15. old.

Kozma Lajos

Frank János: "Lesznai a közmüvelő" cimmel ir a müvész Lesznai Anna pályafutásáról. Elsősorban a Nyolcak festőcsoport egykori tagját, Orbán Dezsőt emliti, aki az "Atelier" tervező iskolát alapitotta. A tanári karban Kozma Lajos a belsőépitészetet, Kner Albert a tipográfiát, Gorka Géza és Gádor István a kerámiát, Orbán Dezső alakrajzot és müvészettörténetet, Lesznai Anna, -mint a Nyolcak tiszteletbeli tagja- a kézimunkát tanitotta.
Frank János hivatkozik Lesznai Anna: "A tervezés müvészete" c. posztumusz müvére,

Élet és Irodalom, Bp. 1976. szept. 25. XX. évf. 39. sz. 12. lap.

Kozma Lajos, iparművész

l.: Szerdahelyi Tibor

(h.m.): Szerdahelyi-album, könyvmappa 2.

Esti Hurlap, Bp. 1978. máj. 25

Kozma Lajos, építész
grafikus

L.: Nagy Sándor.

Vadas József: Az Ady-könyvek sorozatban éve. 22.
Kritika, Bp. 1977. nov. 77/11

Kozma Lajos, építész
grafikus

A *Corvina Kiadó* gondozásában látott napvilágot *Kozma Lajos* munkája, *Az új ház*, a szerző munkáinak rajzaival és fényképeivel. (Az eredetileg németül megjelent kötet utószavát *Major Máté* írta.) Közös tokban jelent meg *Szőnyi István* rajzainak és grafikáinak válogatása, *P. Szücs Julianna* bevezetőjével (a bevezető német, angol, francia nyelven is). A *Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata* a Mai magyar művészek sorozatban jelentette meg *Láncz Sándor* tolláből a *Schrammel Imre* munkásságát bemutató kötetet.

*

-: Az ünnepi könyvhét könyvei

6.

Népszabadság, Bp. 1978. jún 2.

Kozma Lajos, építész

Kozma Lajos 1941-ben, Zürichben kiadott tanulmányának (*Az új ház*) elsősorban történeti és dokumentációs jelentősége van. Pompás felkészültség és céltudatosság jellemezte terveit. Útkeresésre, de nem másolásra biztatnak, hiszen a házépítés társadalmi bázisa alapvetően változott meg, s ez természetesen az elvek és megvalósítási módok szocialista korszerűsítését követeli meg. (*Corvina*)

Fabri Róbert: Könyvszemle 7.

Népszabadság, Bp. 1978. jún. 27.

Kozma Lajos, építész

megemlítve

Szécheny András: A konstruktivizmus 14.

Népszabadság, Bp. 1978. jún. 25.

Kozma Lajos, iparművész
épitész

megemlítve

Székely András: A recesszió 14.

Népszabadság, Bp. 1978. jún. 11

Kozma Lajos, építész

a budapesti Török Pál u.-ban fennállása 200. évfordulójának ünnepléséve készül a Képző- és Iparművészeti Szakközépiskola. – az Intézetnek olyan híves tanárai voltak, mint Fülep Lajos, Kozma Lajos, az építész

Déli Kronika,

1978. III. 20. Kossuth 12.00

Kozma Lajos, grafikus

Az Ady-irodalom számon tartja a költő arcát megrajzoló, vagy megfestő művészeket az egykori és mai festőket: Kozma Lajos, Jaschik Álmos, stb.

Bodri Ferenc: A fiatal Szőnyi István Ady-illusztrációi.
Új Tras, 1977, 12-14. old.

Kozma Lajos, iparművész

Kozma Lajos az Atelier-iskola lakasművészeti osztályát vezette, ahol a növendékek kéthónapos szerkezeti és anyagismeret után a térproblémákból kiindulva az önálló tervezés gondolatmenetébe élték bele magukat.
49.old

Mezei Ottó: Az Orsz.M.Kir.Iparművészeti Iskola/1880-1944/ oktatási rendszere és forrásai 37.old

Műv.Tört.Ért. 1975. XXIV. 1.sz. Bp

Kozma Lajos, iparművész

Az iskola Bauhaus-jellegü átszervezésének terve csak 1946-ban Kozma Lajos igazgatósága alatt merült fel. Ekkor került az iskolahoz, bar rövid időre: Gadanyi Jenő, Kornis Dezső, Kallai Ernő, stb. 50.old.

Jenő, Kornis Dezső, Kallai Ernő, stb. 50.old.

Mezei Ottó: Az Orsz.M.Kir.Iparmüv.Iskola/1880-1944/ oktatási rendszere és forrásai 37.old

Müv.Tört.Ért. 1975. XXIC. 1.sz. Bp

Korma Lajos

Méltatás

Koczogh Ákos: Hár a fellegvár oldalában.
Művészet, 1978. augusztus – 8. lap.

Kozma Lajos/1884-1948/

több ipari feladat megoldása füzödik a CIRPAC csoporthoz hasonlóan gondolkodó,de nem vele dolgozó Kozma nevéhez.A 3o-as évek első felében ő tervezte az első hazai gyárt ásu tipusszéket a Heisler butorgyár részére.

Ernyey:Az ipari forma története Magyarországon

43.o.

Kozma Lajos 2

Fém ázta li lámpája egyszerü konstrukciójával, formájával a Bauhaus szellemiségének vitathatatlan követője. Fém dolgozószéke Le Corbusier hatását mutatja. A környezet komplex szellemü alakitásának példája Régiposta utcai bérháza/1938/ korszerü kilincseivel, záraival, alépcsőház hamutartó edényeivel.

Ernyey: Az ipari forma története Magyarországon 43.o.

Kozma Lajos

A Wiener Werkstatte /1903/ hatására, Kozma vezetésével alakult a Budapesti Mühely/1913/ legtisztultabb alkotásain észlelhető a purifikáció

Ernyey Gyula: Az ipari forma története Magyarországon
Akadémiai Kiadó 1974 29.o

Kozma Lajos

müvészetében is az eklektika, anépies magyaros jellegü törekvések és az avantgarde irányzatok összetetten jelentkeztek.

Ernyey Gyula: Az ipari forma története Magyarországon

Akadémiai Kiadó 1974 35.o.

Kozma

A két világháboru között európai rangu eredmények születtek a könyvmüvészet/MKner,KOZMA, Tevan/, a reklámgrafika/Berény, Bortnyik,Konecsni/ és a csomagolás/Lukáts Kató/ területén is/

Ernyey Gyula:Az ipari forma története Magyarországon

Akadémiai Kiadó 1974 35.o.

Kozma Lajos, építész
iparművész

Kozma Lajos emlékkiállítást rendeztek Pécsett február 3—15. között, a Színház téri kiállítóteremben. – Február 17-től a pécsi *Focus-csoport* fotóiból nyílt kiállítás. – A *Pécsi műhely* öt alkotójának műveiből Komlón rendeztek kiállítást január 19. és február 10. között.

-A Jelenkor krónikája

288.

Jelenkor, Pécs, 1978. márc.

XXI/3.

Kozma Lajos

"Magyar müvészet 1945-49" cimmel rendezett kiállitást a székesfehérvári Csók István Képtár, melyről Vadas József számol be: "Magyar müvészet ahogy volt" c. kritikájában. A tárlaton szereplő müvészek: Bálint Endre, Bán Béla, Barcsay Jenő, Bencze László, Berda Ernő, Bernáth Aurél, Czóbel Béla Derkovits Gyula, Dési Huber István, Domanovszky Endre, Domján József, Ferenczy Béni, Gádor István, Hantai Simon, Háy Károly László, Kaesz Gyula, Kassák Lajos, Kerényi Jenő, Koffán Károly, Kondor Béla, Korniss Dezső, Kozma Lajos, Kurucz D. István, Mikus Sándor, Pátzay Pál, Somogyi József, Szabó Iván, Szabó Vladimir, Szalay Lajos, Szántó Piroska, Szentiványi Lajos, Szőnyi István, Vajda Lajos, Vilt Tibor.
A fent emlitett részletes kritikát lásd: Szőnyi István nevénél. Élet és Irodalom, BP. 1977.nov.5. XXI. évf. 45. sz. 12. lap

Kozma Lajos

KOZMA LAJOS Kossuth-díjas építész, grafikusművész és iparművész emlékére rendezett kiállítás nyílt tegnap Pécsett.

Magyra Hirlap 1978-3o-11

Kozma Lajos építész

a Budapesti Képző és Iparmüvészeti Szakközépiskola tanára volt.

Magyar Hirlap 1978-68-6

Kétszáz esztendő krónikája

Kozma Lajos 4

Az Atelier iskolában oktatói tevékenységet folytatott

Ernyei Gyula: Az iparo forma története Magyarország Akadémiai Kiadó 1974 43 old.

Kozma Lajos/1884-1948/ 1

nem volt a M CIRPAC tagja, de ahhoz közelálló volt gondolkodása. A 30as évek első felében ő tervezte az első hazai gyártásu tipusszéket a Heisel butor gyár részére

Ernyei Gyula: Az ipari forma története Magyarországon Akadémiai Kiadó 1974 43 old.

Kozma Lajos 2

Fém asztali lámpája egyszerü konstrukciójával ,formájával a Bauhaus szellemiség nek vitathatatlan követője. Fém dolgozószéke Le Corbusier hatását mutatja.

Ernyei Gyula:Az iparo forma története Magyarországon Akadémiai Kiadó 1974 old.
43

Kozma Lajos 3

A környezet komplex szellemü alakitásának k
példája Régiposta utcai bérháza/1938/ korsze
rü kilincseivel,záraival, a lépcsőház hamutar
tó edényeivel.

Ernyei Gyula:Az iparo forma története Magyarorsz
ágon Akadémiai Kiadó 1974 43 old.

Kozma Lajso

1948-ban hitett tett különböző helyen irásban az ipari formatervezés, a tipizálás , a minőségi termelés mellett.

Ernyei Gyula: Az ipari forma története Magyar országon Aakadémiai Kiadó 1974 old. 47.

Kozma Lajos

Lajta és Lechner nyomán a népmüvészethez forduló fiatalok: Kós Károly, Medgyaszay István, Thoroczkai Wigand Ede, Kozma Lajos.

Ernyey Gyula: Az ipari forma története Magyarországon Akadémiai Kiadó 1974 27.o.

Kozma Lajos

Az első önálló lakberendező tervező nemzedék:
Faragó Ödön nyomában, Kozma Lajos, Falus Elek,
Menyhért Miklós, Novák Andárs, Lakatos Arthur,
Vas Béla, Péter Sándor, Meller Dezső

Ernyey Gyula: Az ipari forma története Magyaror/
Akadémiai Kiadó 1974 28.o. szágon

Kozma Lajos

A szecesszió vezető egyéniségei a francia iskolázottságu Rippl Rónai József, a különféle hatásokat magába olvasztó Horti Pál, Thoroczkai Wigand Ede, valamint Kozma Lajos voltak.

Ernyey Gyula: Az ipari forma története Magyarországon

Akadémiai Kiadó 1974 28.o.

Kozma Lajos

Ady illusztrációt készitett

Uj Irás 1977-12-14

Bodri F:A fiatsl Szőnyi István Ady illusztrációi

Kozma Lajos

- grafikusi módorát művein fejlesztette Debreczeni László

Péter Vass Ferenc: Hetvenöt éves Debreczeni László.

Komur 1978/2

1009 old

Kozma Lajos

A Tavaszi tárlaton a Műcsarnokban a következő művészek mutatták be alkotásaikat:
Marton Ferenc, Stetka Gyula, Rottmann Mozart, ifj. Kampis János, Glatter Gyula, Pentelei molnár János, Berkes Antal, Nádler Róbert, Vastagh Géza, Zádor István, Baróthy Major Ernő, Jenő, Vidovszky Béla, Karlovszky Bertalan, Kléh János, Szmrecsányi Pajtás Ödön, Katona Nándor, Ferenczy Károly, Bosznay István, Benczur Gyula, Germány Elemér, Gulyás János,, Hende Vince, Leidenfrost Sándor, Körmendi-Frim Jenő, Kandó László, Szlányi Lajos, Gulácsy Lajos, Barta Ernő, Mednyánszky László, Zombory Lajos, Kimm Frigyes, Moldován Béla, Barkász Lajos, Vesztróczy Manó, Várady Gyula, Jakab Zoltán, Zsombolya-Burghardt Rezső, Páldy István, Dobrovic Péter, Bánsághy Vince, Klammer Mariska, Lechner Ödön, Kozma Lajos, Reményi József, Beszédes János László, Ligeti Miklós.
ÉLET, Bp. 1914. ápr. 12. VI. évf. 15. sz. 469, 474-475. lap.

Kozma Lajos

Szépen sikerült müveket mutatott be Klammer Mariska,

Az épitészek müvei közül kiválik Lechner Ödön: "Jubileumi templom"-a, valamint

Kozma Lajos interiőrjei finom harmoniájukkal tünnek ki,

Barta Ernő "Hegedü" és „Fésülködő" nőt ábrázoló müvei igen kedvesek, ahogy "Cyrano" kritikájában méltatja a "Tavaszi tárlat"-on bemutatott müveket.
Fentí nevezett kiállitáson szereplő többi müvésznevet is felsorolja a lapban közölt beszámoló, ezeket lásd: Burghardt Rezső nevénél az alanti jelzet mellett:

ÉLET, Bp. 1914. ápr. 12. VI. évf. 15. sz. 469, 474, 475. lap.

Kozma Lajos

Az Irodalom c. rovatban "Mesekönyvek cimmel /k.e.//Kázmér Ernő/ Balázs Béla: "Hét mese" c. könyvét ismerteti.A müvészi iniciálékat és a rajzokat Kozma Lajos készitette. A kötetet Kner Izidor tervezte.

A HÉT, Bp. 1919. márc. 2.
XXX. évf. 9. sz. 138. lap.

Kozma Lajos

Réziratos anyagának egy része, melyben az építészeti és iparművészeti esztétika kérdéseit boncolgatja – az OMF Építészeti Múzeumában

Magyar Építőművészet 1975/5

Ghold

Kozma Lajos

grafikai munkásnak nehány darabja
az OMF Építészeti Múzeumában

Magyar Építőművészet 1975/5
61. old.

Kozma Lajos

polgári a baloldalhoz tartozik, és meghátrál az uj épitészet elől.

Uj irás 1974/2 96.o.

Kozma Lajos

A Mücsarnokban megnyitottt Iparművészet 75 tárlaton látható Kaesz Gyula és Kozma Lajos egy-egy 1938-ból származó ülőbutora, mely a Bauhaus szellemében fogant.

Magyar Hirlap 1975/164 8.o.

Mészáros T:A mindennapok esztétikája

Kozma Lajos építész

Nemcsak a régmúlt korok művészetét kell védelünk a műemlékké válás folyamata állandóan tart. Így a századfordulós magyaros szecessziós építészete a két háború közti haladó törekvésű építészet már végen védelem alatt állnak, így Lajta, Kozma, Kos, Janáki, Nyíri-Lauber művei.

dr. Dercsényi Dezső: Akik a hazafiság monumentumait új életre hívták.

Magyar Hírlap, 1974. dec. 14.

Kozma Lajos

Az I. világháborút megelőző években az Sparrajziskolában, az oktató karban jeles alkotók dolgoztak. Kóós Károly tanítja a stíltant és az ékítményes rajzot; ezidőtájt Kozma Lajos a grafikai osztályt vezeti.

Megay László: Képző- és Sparművészeti Szakközépiskola.

Budapest, 1975. 10. 15. old.

Kozma Lajós

Kozma Lajós. Atrium-ház
Berház, filmszínház. A fényképe-
ket kísérő rajzok elkészítésében,
segédkezték Kozma Zsuzsa, Kovács
László, Gabriel Frigyes, Nyéki
Endre. (Kluz: Térés Forma.)
Bpest 1936 4-r. 56 l.

Bécs.

Az előtérben látjuk a szen
körül számosan járkálnak és a mel
vari hintó hajt jobbfelé. A hátté
vannak. Felirata:

ST. STEPHANSKIRCHE IN W

alól jobbra: Schmiedl del. et sc.
legalól középütt: Verlag von Gott

Am., mér. az al. 21.7: 16

140-95

Kozma Lajos

1948. nov. 26-án halt meg.

Népszava, 1973. nov. 25. 101. erg. 276 sz. 14 p.

Korma Lajos, építész,
iparművész,
grafikus

Kiskorpádon (Somogy m.) született
1884-ben. A 90. évfordulóra

↙

– : Korma Lajos-emlékkiállítás nyílt
Kaposvárott

7.

NÉPSZABADSÁG, Bp. 1974. aug. 31.

Kozma Lajos:

Kner Imre (a Kner nyomda tulajdonosa) megbízásából elkénített egy olyan fejléc és záróornamens-készletet, amihez fogható egységes, amellett mennyiségre és színvonalra nézve egyaránt lenyűgöző sorozat Európában is kevés akad. Kner Imre annak idején összevásárolta Kozma összes díszeit, körzeteit, és kiadta két kötetben

Szij Rezső: Könyvdísz, illusztráció, reklámgrafika

Rajzlanítás 1971/6

11. old

Rozma Lajos

a modern magyar művészet egy jelentős alakja.

Szabadi Judit: L'apparition du modern style dans l'art graphique hongrois. Acta Historiae Artium, Budapest 1973 3-4

3001

KOZMA LAJOS, grafikus

A Kner nyomda Monumenta Literarum c. kiadvány füzeteinek könyvdiszeinek elemei nemzetköziek, eredeti magyar nem is lehet, köztük, de magyar a szelleme, felépítése. A gótikus betü, a vágott tol formaképzése, amit latinitásnak neveznek, teljesen hiányzik belőle. 505. old.

SZIJ REZSŐ: Kner Imre levelei Máta Jánoshoz 495. old

88888888888

A Debreceni Déri Mus. Évkönyve, 1971. Debrecen, 1972

KOZMA LAJOS, grafikus

Győrben született. Nagybátyjánál, Somogyban, Kozmapusztán nevelkedett. Ez a népművészet egyik legfontosabb lelőhelye. Benne élt a hagyományban, érti, ismeri a népművészetet. Célkitüzése volt megteremteni a tipográfiai hagyomány és a modern technika szintézisét és ez ugy sikerült neki mint egyetlen müvésznek sem. 505.old.

SZIJ RÓZSÓ: Kner Imre Levelei Mata Jánoshoz 495.old

A Debreceni Déri Muz. Évkönyve, 1971. Debrecen, 1972

KOZMA LAJOS?GRAFIKUS

óéééé---

Kner Imre irta Matának:Kozma azt mondta,hogy a szedés-kompozicióban a tipográfiában a profil utóda a vonal.Vagyis,amit a laikus párkánynak nevez.Ő figyelmeztetett arra,hogy egyforma vonalvastagság,v.egyforma nézag, azaz fehér vonal-nem fejez ki semmit,az csak olyan sáv, amit a szecesszió használt.Nem kelt semilyen plasztikus v.funkcionális képzetet a szemlélőben. 508.old.

SZIJ MUZSÓ: Kner Imre levelei Mata Janoshoz 495.old

A Debreceni Déri Muz.Évkönyve, 1971. Debrecen, 1972

KOZMA LAJOS, iparművész

Mata János fametszőnek irta: Tudom azt amire Kozma tanitott. Új ornamenst kitalálni nem lehet. Ez egyetlen elever szerves tradiciótömeg. Le lehet vezetni, hogy a görög-róm mai akantusz mint változott a rokokóig, a stilusokon keres tül, s miként maradt ugyanaz, csak a benne lévő mozgási te tendencia változott s ez hozza magával a külsőforma vál tozásait is. 506.old.

SZIJ REZSŐ: Kner Imre levelei Mata Jánoshoz 495.old

A Debreceni Déri Muz. Évkönyve, 1971. Debrecen, 1972

KOZMA LAJOS, grafikus

Hogyan jelentkezik a magyarság nála?és senki másnál, legkevésbbé idegeneknél.Nem arról nvan -e szó,hogy magyar lelkiség,szellemiség "logika"érvényesül mindenben, ami a magyar szellem szülötte?Ez esetben a "magyar szellem"fogalmát és sajátos jegyeit kellene megnyugtatóan tisztázni,irja Kner Imre,a tipografus. 497.old.

SZIJ REZSŐ: Kner Imre levelei Mata Janoshoz 495.old.

A Debreceni Déri Muz.Évkönyve, 1971. Debrecen,1972

KOZMA LAJOS, grafikus

A Kner kiadványok Kozma könyvdiszei, ornamensei bár nem tisztán magyarok, de "nemzetköziek" eredeti magyar nem is lehet köztük, de magyarnak itélta az alkotó elemeket rendező szellemet, a fölépités "logikáját" s azt a "latinitást", amelynek a vágott gegyu toll formaképzéséhez, a gotikához semmi köze. 497.old.

SZIJ REZSŐ: Kner Imre levelei Mata Jánoshoz 495.old.

A Debreceni Déri Muz. Évkönyve, 1971. Debrecen, 1972

KOZMA LAJOS, grafikus

Kner Imre elismerte, hogy "uj ornamenst kitalálni nem lehet. Az ornamenskincs is egyetlen eleven és szerves tradíciótömeg". Kozma ornamenseit mégis magyarnak érezte a bennük észlelt "logika" és szellem" szerint, pedig Kozma körzetek ikertestvérei a német tipográfiában is megtalálhatók. Ez nem kisebbiti Kozma érdemeit, bizonyitéka, hogy egyetlen művész sem vonhatja ki magát kora stilusáramlatai alól. 497.old.

SZIJ RÉZSŐ: Kner Imre levelei Mata Janoshoz 495.old

A Debreceni Déri Muz. Évkönyve, 1971. Debrecen, 1972

KOZMA LAJOS?GRAFIKUS

--6666-

Mata János famestszőhöz irta levelében:Kozma Lajos mond
ta,hogy igazi forradalmárrá csak öregkorában lehet az épi
tész.Michelangelo 70 éves volt,mikor a Laurenziana lépcs
csőt épitette és Messel is 70 éves korában épitette a
Wertheim áruházat.Ahhoz,hogy egy épitész újat tudjon csi
nálni,rengeteget kell tudnia. 506.old.

SZIJ REZSŐ: Kner Imre levelei Mata Jánoshoz 495.old

A Debreceni Déri Muz.Évkönyve,1971.Debrecen,1972

Dogma Lajos

hatással volt Gádor István művészetére.

Frank János: Two potters. The New Hungarian Quarterly, Budapest 1974. 54. p.

1831

Kozma Lajos

építész, grafikus, Lajta Béla tervező" irodájában alkalmazott, számos kiemelkedő" művet alkotott.

Benza László, Bernát György, Erdei Ferenc stb.: Budapest lexikon, Budapest 1973. 13351

5861

Kozma Lajos

tagja az 1907-ben alakult M. Kép-
ző- és Iparművészek Egyesületének.

Merza László, Mernát György, Erdei
Ferenc stb.: Budapest Lexikon, Buda-
pest 1973. 1335 l

5531

Kozma Lajos

népi stílusú épületeket és interieuröket tervezett 1900-10 között.

Rrep Mária: Ruskin, Morris, Crane and the discovery of Hungarian peasant art. The New Hungarian Quarterly, Budapest 1974. 53 p

2011

Korma Lajos

Úttörő munkásságot fejtett ki a „típográfiai reform" terén.

Haiman György: Kner Lajos kiállítása. Magyar Grafika, Budapest, 1943. jún. 2.

Kozma Lajos

1906-ban a Műegyetemen szerzett oklevelet, előbb még az Iparművészeti Iskolán tanult, majd végül tanított is az akkor már Főiskolán, annak első igazgatója volt.

dr. Vámossy Ferenc: Belsőépítész kiállítás — belsőépítész hivatás.

Magyar Építőművészet, Bpest, 1941. 4 ff. old.

Kozma Lajos

Építésztársa volt Sárkány István.

Vadászi Erzsébet- Sárkány István emlékére; Migyüjtő, 1971. 4. sz. 54. l.

Kozma Lajos

építész és decorateurként ismert; műveiben szimbolikusok és misztikusok. „Gazdag hervadás" cím alatt 300 grafikáján az élet-halál problemáját vetítifel.

Szabadi Judit: L'apparition du modern style dans l'art graphique hongrois. Acta Historiae Artium, Budapest 1973 3-4

3011

Kozma Sajós

Közölt müve:

14. sz. „Gazdag harvadás," linometszet, 1908.

Szabadi Judit: L'apparition du modern style dans l'art graphique hongrois. Acta Historiae Artium, Budapest 1973 3-4

Kozma Lajos

építész, grafikus „Budapesti Műhely" elnevezés alatt lakberendezési tárgyakat előállító műhelyt alapított a Kobadság tér 15. p. a. házban.

Berza László, Bernát György, Erdei Ferenc stb.: Budapest Lexikon, Budapest 1973 13351

1741

Kozma Lajos

belsőépítészetet tanított Orbán Dezső mű-
hely is kolóriában /1931-39/ v. Molassi Má-
lint utcában.

Berza László, Bernát György, Erdei Fe-
renc stb.: Budapest 1973, 1335 l: Bu-
dapest Lexikon.

731

Kozma Lajos, grafikus, belsőépítész

Megemlítve.

↓

Pomogáts Béla: Sztána és a nagyvilág
45-49.

TISZATÁJ, Szeged. 1973. december XXVII/12.

Kozma Lajos

P. Brestyánszky Ilona: "A spácium müvészete" cimmel ir Kner Imre könyvmüvészről és munkájáról. Beszámolója folyamán megemliti a két müvész,-Kner Imre és Kozma Lajos-által a közösen tervezett és 1920-22-ben megjelent negyvenkét kiadványt.

Élet és Irodalom, Bp. 1973. ápr. 21.
XVII. évf. 16. sz. lo. lap.

Kozma Lajos

művein felismerhető a szecesszió hatása.

Szabady Judit : "Secession" in Graphic Art.

The New Hungarian Quarterly, Budapest, 1972.

45 sz

192 l.

Kozma Lajos

kiemelkedő munkásságot fejtett ki az épitészet terén, egyébként még az alkalmazott müvészetben is jelentős eredményeket mutatott fel, a szecesszió misztikus-szimbolikus értelmét kereste.

Szabady Judit: "Secession" in Graphic Art.

The New Hungarian Quarterly, Budapest, 1972.

45 sz.

193 l.

Kozma Lajos

kézzel irt müvét 3oo plédányban adta ki. Linometszetei dekadens világot tárnak elénk mint pld "Küzdelem", "Temetés" alkotásain.

Szabady Judit: "Secession" in Graphic Art.

The New Hungarian Quarterly, Budapest, 1972.

45 sz.

193 1

Kozma Lajos

Reprodukció egész táblán:

"Illusztráció a "Gazdag pusztulás" című könyvhöz" , lino metszet, 1908.

Szabady Judit: Secessin in Graphic Art.

The New Hungarian Quarterly, Budapest, 1972.

45 sz. 192 1

Kozma Lajos:

Balázs Béla „Két mese" c. művének
borítóját tervezte

Kner Imre: A könyv művészete 46. ábra

Kozma Lajos:

Kner Imre és Király György társaságában szakított az uralkodó tipográfiával és a régi könyv, a magyar könyv hagyományaira épülő új tipográfiai rendet, új könyvművészetet teremtett.

Kner Imre: A könyv művészete 13. old. Sépirod. K. 1972

Kozma Lajos:

1917-ben Balázs Béla „Halálos fiatalság" az ő által tervezett címlappal jelenik meg. Az első címlapot 1913-ban tervezte Fényes Samu „Az egyéni világszemlélet" c. könyvéhez.

Kner Imre: A könyv művészete 22. old. Népirod. Kiad. 1972

Kozma Lajos:

Az 1921-ben alapított „Magyar Könyv- és Reklámművének Egyesület" – ének tagja volt

Kuer Imre: A könyv művénete 29. old. Lipirod. Kiad. 1972

Kozma Lajos:

Kner emblémája, a vándorló
könyvánus figurájával.

Kner Imre: A könyv művészete. Szépirodalmi Kiadó 1972
5. ábra

Kozma Lajos:

54. ábra: Ujabb kísérletei a dinéshez
55. ábra: Fametszetü dineinek mintája
56. ábra: Kner metréni rajza Kozma mintaihoz

Kner Imre: A könyv muvelnete

Kozma Lajos:

Első ódzlatai a dinéshez

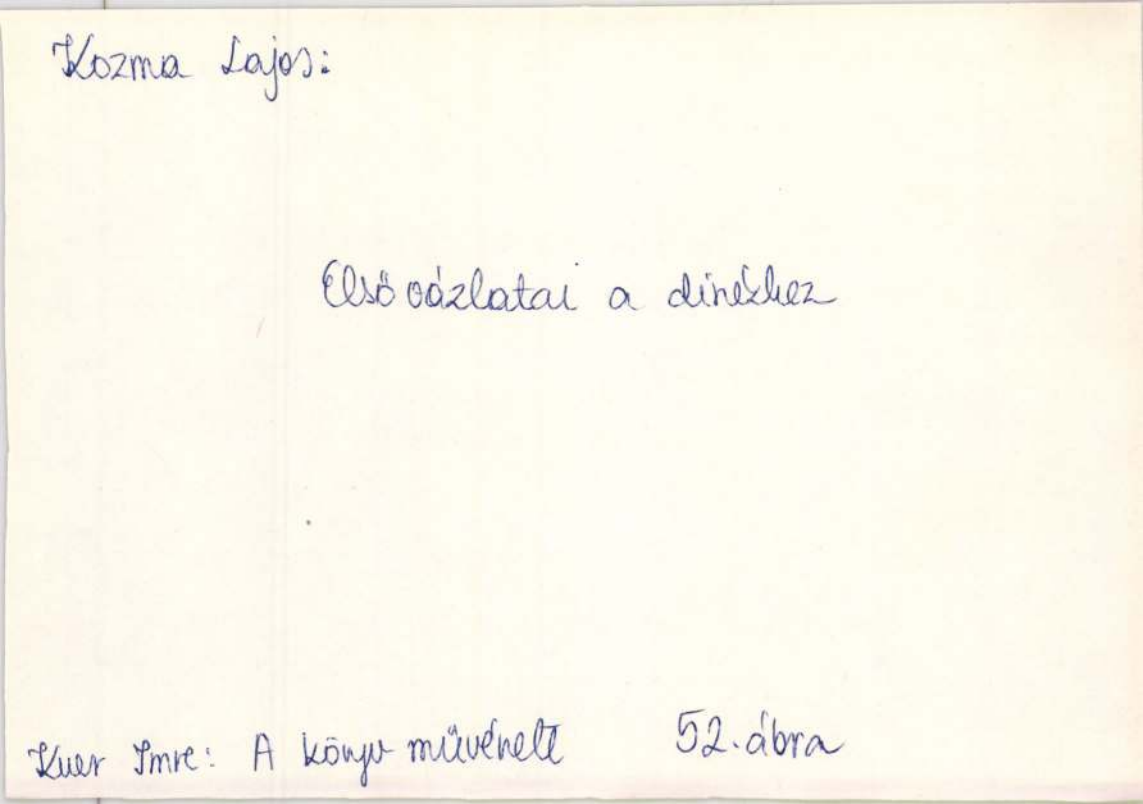

Kner Imre: A könyv művészete 52. ábra

Kozma Lajos:

A Selmecbányán 1919-ben tervezett naptár fejléce, melyet Kner Imre nevelt.

Kner Imre: A könyv művészete 18. ábra

Kozma Lajos:

Előválatai a Kuer-Klasnikusok cimlapjához és a kivitel

Kuer Imre: A könyv művénete 47-48. ábra

Kozma Lajos:

A Kozma-korszak grafikai vonatkozásainak
érdekes dokumentuma „Kozma Lajos füzet-
könyve" Kner Imre előszavával 1925-ből

Kner Imre: A könyv művészete 32 old Gépir. K. 1972

Kozma Lajos

építőművészeti tevékenysége mellett grafikus-
ként is szerepelt.

Láncz G.: György Konecsni. Acta Historiae
Artium, Budapest, 1971 3-4 p.

3081

Korma Lajos

Kállai Ernő a két világháború közötti és a 2-ik világháború utáni képzőművészeti törekvések támogatásával, a Bauhaus gondolat népszerűsítésével a művészeti életben tette fel előbb.

Dévényi Iván: Kállai Ernő emlékezete.
Tanulmányi Közlöny, 1995. febr. 9.

Kozma Lajos

építész

A századforduló után neves tervezők, így Kozma Lajos is adott jó bútortervekt, de ezek az ipari gyártásba nem kerültek.

Bakor József: Tervezés és társadalmi igény
Művészet, 1975. május - 14 oldal.

Kozma Lajos

Formatervező, részt vett a kiállításon

Jubileumi Iparművészeti Kiállítás
Kiscarnol, 1975. jún - júl.

Korniss Lajos, grafikus

Kovács Judith: Korniss Lajos c.
cikke. (Kortárs, 1964.)

– : Bibliográfia a könyvtáriról

KÖNYVTÁROS, Bp. 1971. július 409-410

XXI
7

Kozma Lajos, grafikus belsőépítén

L.: Lechner Ödön

Szij R.: Merényi Ferenc . . . . 498.

XXI
8.

KÖNYVTÁROS, Bp. 1971. augusztus

Kozma Lajos

Művei szerepelnek Soó Rezső ex libris,
kisgrafika gyűjteményében

Weiner Mihályné:Magyar ex libriseek Soó Rezső
kisgrafika gyűjteményében

Művészettörténeti Értesítő 1974/1 79.old.

Kozma Lajos

a Wiener Werkstättével rokon szellemben dolgozott a népművészeti elemeket is applikálva, a Budapesti Műhely megalapítója, Zivaló építész, belsőépítész és illusztrátor volt

Németh Lajos:A XIX.sz.művészete Corvina Bp.1974 206.old

Kozma Lajos, építész grafikus

Kozma Lajosról nól az Architektúra-sorozat egyik kötete.

Kiss Rezső: Népi hagyományok az építészetben 364–366.

KÖNYVTÁROS, Bp. 1972. jún. XXII/6.

Kozma Lajos
építén

~ról az architektúra rovozat-
ban monográfia / Akadémiai
Kiadó /

Kovacs 1970. XII. 1931.

Kozma Lajos

Segítette Kner Imrét, közös vállalkozásuk volt (Király Györggyel közösen) a Monumenta literarum.

Flórián László: A könyv mestere...; Magyar Hírlap 1970. II. 5. 6. l.

Kozma Lajos

A legnagyobb európai könyvdíszsorozatot ő tervezte.

Sz. R.: Kner Imre: A könyv művészete; Ipari Művészet, 1973/2. sz., 29. l.

Kozma Lajos

magyar belsőépitész/1884-1948/

Koczogh Ákos:A modern művészet utjai
Népmüvelési Propaganda Iroda 1972. 246.old.

Kozma Lajos

Neve említve a 119. oldalon

Bálint Endre Hazugságok naplójából
Bp. Magvető 1972

Kozma Lajos és Tichy

Együtt emliti meg a kritika a két müvészt a KÉVE kiállitását ismertető beszámolójában, a Müvészet c. rovatban.
Igen nagy elismerésben részesiti a KÉVE müvészi vezetését, mely nem befolyásolta tagjainak müvészi felfogását, mindegyikük megőrizhette önálló egyéniségét, s szabadon fejlődhetett saját elképzelése szerint.
Ezért állitja egymás mellé a két különböző felfogásu müvészt is.

A HÉT, Bp. 1909. nov. 14. XX. évf.
46. sz. 762. lap.

Kozma Lajos

Prágában, az őszi tárlaton műve szerepelt, illetve a magyar secessziós művészet kiállítása, melyet az óvárosi „Radnice" termeiben rendeztek, melyen láthatók voltak illusztrációi.

Barsi Imre: Ősz a prágai tárlattermekben, Uj Szó, Bratislava, 1973. XI. 22.

Kozma Lajos

nevét, életművének egységét és építészeti szemléletén
nek oszthatatlanságát említi az építészet-belsőépité-
szet problémával kapcsolatban, a mag yar belsőépité-
szet történetét áttekintve

dr. Vámossy Ferenc: Belsőépitész kiállitás - belső-
épitész hivatás. - Magyar Épitőmivészet, 1971.4.sz.
58-63.l.

Kozma Vera

a "Prizma 13" iparművészcsoport tagja. A csoport kiállitását /Mücsarnok, Kamaraterem/ ismerteti

Cséczár László: A "Prizma 13" csoport kiállitása a Mücsarnok Kamaratermében. - Magyar Épitőmüvészet, 1971.5.sz.60-61.l.

Kozma Lajos

Akseli Gallén Kallela, finn nemzeti festészet képviselője tudta hogyan lehet egyeztetni a népi hagyományt és a modenr kifejezési formát./Az építészetben nem állt volna ilyen magányosan ,Kós Károly, Árkay Aladár-gondoljunk a finn ihletésü Gorkij fasorbeli református templomára-Györgyi Dénes, Kozma Lajos neve talán elég emlékeztetőnek.

Koczogh Ákos:A modenr müvészet utjai
Népmüvelési Propaganda Iroda 1972 64.old.

Kozma

A XX. század első évtizedeiben a nyugati utkereső nagymesterek alkotó tevékenysége és tanulságai nyo mán ill. a magyar épitőhagyományok és a nép sajáto épitőszemlélete alapján indult el a korszerü magya épitészet keresése./Pogá ny,Málnai,Medgyaszay,Lajt Wigand ill. Jánszky,Zrumeczky,Györgyi,Mende,Kozma, Kós/.

Koczogh Ákos:A modenr művészet utjai
Népmüvelési Propaganda Iroda 1972 55.old.

Rozma Lajos
grafikája

Magyar Elnlap 1971/323 I old.

Kozma Lajos, építész,
iparművész

Megemlítve: Lajta Béla irodájában dolgozott abban az időben, amikor a Szervita téri „Rózsa völgyi-ház" tervei készültek.
[Ps: hatása az íróra.]

Gyanasztói Pál: Városok, álmok, zene

896-904.

JELENKOR, Pécs, 1972. október

XV/10.

Kozma Lajos

tervei szerint épült 1937-ben az V. Régi posta u. 13. sz. épület.

Bierza László, Bernát György, Erdei Ferenc stb.: Budapest Lexikon, Budapest 1973. 13351

9901

Kozma Lajos

müve /1935/ a II. Mártirok u. 66. sz. a.

„Majus 1." filmszínház.

Berza László, Bernát György, Erdei Ferenc stb.: Budapest Sexikon, Budapest 1973. 13351

7351

Kozma Lajos, építész, grafikus

Az Ön Múzeumom - sorozatban

↓

— : Most jelent meg 8.

NÉPSZABADSÁG Bp. 1974. jún. 29.

Kozma Lajos, grafikus

k l'u Múzeum om sorozatban
ismertetik munkásságát.

— : Hallottuk

2.

ESTI HIRLAP, Bp. 1974. jul. 1.

Kozma Lajos

Lakatos Arthur, Goldzieher Klára és Gara Arnold/művészeket említi meg Jean Preux: "Az Ernst Muzeum kiállitása" c. beszámolójában, elmondva róluk, hogy milyen nagyszerü bizonyságát adták annak, hogy a magyar művészeti kultura mennyire megnövekedett, alig pár évtizeddel az első kezdet után.

/Ipar

A HÉT, Bp. 1913. dec. 7. XXIV. évf.
49. sz. 794. lap.

Kozma Lajos építész

A gödöllőiek külön érdeme a népmű-
vészet felfedezésén túl az a gyűjtőmunka
melyet a néprajztudomány szolgálatá-
ban végeztek. Kriesch Aladáron és Nagy
Sándoron kívül egy fiatal építész-cso-
port is kutatómunkát végzett, gyakran
jártak Körösfőre. E csoportnak tagja
volt az építész.

B. Kiss Éva: A gödöllői iskola iparművészeti
törekvései.
Vigilia, Budapest, 1973. nov. 743 old.

Kozma Lajos

nove ~~xxxxx~~ emlitve

Müvészettörténeti Értesitő 1972

308. old.

Kozma Lajos

Alkalmi- üzleti grafikákat tervezett.

Szij Dezső: A Globus Nyomda kiállítása; Ipari Művészet, 1973/4. sz.
26. l.

Kozma Lajos

Kovács Béla: "Egy Gömöri nevü ur..." cimmel válaszol a lapban Kemény István cikkére, mely ugyancsak az Élet és Irodalom lapjain jelent meg. Az 1910-ben kiadott Modern Könyvtárról esik szó a cikkben, mely a kiadvány sorsát ismerteti.
A sorozat kiadását később Politzer Zsigmond vette át-néhány példány megjelenése után és ekkor már Kozma Lajos készitette el az "izléses" cimlapot.
Élet és Irodalom, Bp. 1975. ápr. 19.
XIX. évf. 16. sz. 2. lap.

Kozma Lajos

"Magyar Könyvművészet a századfordulón" c. kiállitásról,-a Petőfi Irodalmi Muzeumban-Vadas József: "A diszkönyvtől a szép könyvig" cimmel ad képet a könyvdiszités és az illusztrálás fejlődéséről, az 1910-es évektől, napjainkig.
Kozma Lajos himzésekre emlékeztető grafikáival vált ismertté, betükből komponálta meg a Gömöri Ferenc-féle Modern könyvtár fedőlapját.

Élet és Irodalom, Bp.1975. jan. 25. XIX.évf. 4. sz. 3. lap.

Kozma Lajos épitész

Végh Gusztáv grafikus, Gádor István és Gorka Géza kerámikusok, Lesznai Anna szőnyegtervező és népmüvészeti előadó, Orbán Dezső alakrajz és müvészet elmélet tanára.
Az itt felsorolt müvészek Kner Albert tipográfussal együtt volt a tanári kar az Orbán Dezső által alapitott Atelier tervező és műhelyiskolában, -irja Frank János: "A szerencsés festő" c. cikkében.

Élet és Irodalom, Bp. 1975. jan. 11.
XIX. évf. 2. sz. 12. lap.

KOZMA LAJOS, épitész, grafikus, iparmüvész

Az ő kulturájában is sokáig nyomonkövethetőa szecessziós indulás. Az uj architektura megszületése rajza és inicialéi, bar zárt külső formakkal keretezve némi ökonómiát is sugallnak, a lineáris rajzstilusba fonódó, csak a kontúrokat hangsulyozó népi díszitőstilus felhasználásával készültek. Ezeket a stilusfordulatokat ismétlia Magyar iparmüvészetben reprodukált: "Falu" és "Szeressétek egymást" c. rajzai. -1899-ből. -356. old. 36-37-jegyz. -14. és 15. képek. 357. old

AKNAI TAMÁS: Szecessziós sajtógrafika 347. old

A Janus Pannonius Múz. Évkönyve, xIV-Xv. évf. 1969-1970. Pécs, 1974.

KOZMA LAJOS, epitész, grafikus, iparmüvész

A kis formájú rajzok szépen alkalmazkodtak a könyvtáblák belső borítójához, nem terjengtek túl a jelentésük megszabta határokon, finom kiképzésük és a történeti stiluso kat megidéző formák méltán figyelmet érdemelnek. Az apró nyomatok, exlibrisek, díszlécek a szecesszióban fogalmazott ékitmények. - Igy pl:. -19. kép: Ovalban kosarkaban virá rágcsokor. Gy J. és Kozma felirat. - Fekete repr. 358. old

AKHAI TAMÁS: Szecessziós sajtógrafika 347. old

A Janus Pannonius Múz. Évkönyve, XIV-XV. évf. 1969-1970. Pécs, 1974

KOZMA LAJOS, építész,grafikus,iparművész

A kis formájú rajzok szépen alkalmazkodtak a könyvtáblák
első borítójához,nem terjengtek túl a jelentésük megszab
ta határokon,finom kiképzésük és a történeti stílusokat
megidéző formák méltán figyelmet érdemelnek.Az apró nyo
matok,exlibriszek,díszlécek a szecesszióban fogalmazott
ékítmények.Pl.16.kép:-Oválban figura,könyv,körül:Kner
Imre Gyoma. Fekete repr. 358.old

AKNAI TAMÁS: Szecessziós sajtógrafika 347.old

A Janus Pannonius Múz.Évkönyve, XIV-XV. évf.
1969-1970. Pécs, 1974

KOZMA LAJOS, épitész,grafikus,iparmüvész

A kis formaju rajzok szépen alkalmazkodtak a könyvtáblák belső boritójához,nem terjengtek tul a jelentésük megszabta határokon,finom kiképzésük és a történeti stilusokat megidéző formáik méltán figyelmet érdemelnek.Az apró,nyomatok,exlibriszek,diszlécek a szecessziában fogalmazott ékitmények.--Igy pl.a 17.kép:-Szekrényke nyitott ajtókkal,bent :K L betükkel.-rekete repr. 358.old

AKNAI TAMÁS: Szecesszió sajtógrafika 347.old

A Janus Pannonius Múz.Évkönyve, XIV-XV. évf. 1969-1970. Pécs, 1974

KOZNA LAJOS , épitész,grafikus,iparmüvész

A kis formájú rajzok szépen alkalmazkodtak a könyvtablák belső boritójához,nem terjengtek túl a jelentésük megszabta határokon,finom kiképzésük és a történeti stilusokat megidéző formaik méltán figyelmet érdemelnek.Az apró nyomatok,exlibrisek,díszlécek a szecesszióban fogalmazott ékitmények.-Igy pl.a 18.kép:-Ovalban emeletes épitmény,körül:Kozma Lajos Budapest. Fekete repr. 358.old

AKNAI TAMÁS: Szecessziós sajtógrafika 347.old

A Janus Pannonius Múz.Évkönyve, XIV-XV. évf.
1969-1970. Pécs, 1974

KOZMA LAJOS, épitész, grafikus, iparmüvész

Az ő kultúrájában is sokáig nyomonkövethető a szecesszió
ós indulás. Az új architektúra megszületésü rajza és ini
ciáléi, bár zárt külső formákkal keretezve némi ökonómiát
is sugallnak, a lineáris rajzstilusba fonódó, csak a kontu
rokat hangsúlyozó népi diszitőstilus felhasználásával ké
szültek. Ezeket a stilusfordulatokat ismétli a "Visszahiv
az ősz" cimü rajzalbuma is. 1899-ből. -356. old. 36-37. jeg

AKNAI TAMÁS: Szecessziós sajtógrafika 347. old

A Janus Pannonius Múz. Évkönyve, XIV-XV. évf.
1969-1970. Pécs, 1974

KOZMA LAJOS, építész,grafikus,iparművész

A kis formájú rajzok szépen alkalmazkodtak a könyvtáblák
belső borítójához,nem terjengtek túl a jelentésük megszal
szabta határokon,finom kiképzésük és a történeti stiluso
kat megidéző formák méltán figyelmet érdemelnek.Az apró
nyomatok,exlibrisek,díszlőcek a szecesszióban fogalmazot
ékítmények.-így pl.20.kép:.-MX rekete alapu ovalban vaza
virágcsokor A E betük.-rekete repr. 358.old

AKNAI TAMÁS: Szecessziós sajtógrafika 347.old

A Janus Pannonius Múz.évkönyve, XIV-XV. évf.
1969-1970. Pécs, 1974.

KOZMA LAJOS, építész,iparmüvész,grafikus

Kozma összefoglalta azt a szecesszió által indukalt "szabad" diszitőstilust,melyet a szérialis munkabanmar a hires lipcsei Hartel és Breitkopf cég 1897-ben is racionalizalva használt fel,ellentétben a kevébé gyakorlatias alkotókkal,kik a nyomdai diszités eredendően sikdiszités jellegét tagadták motivum-ismétléseikkel. 348.old

AKNAI TAMÁS: Szecesszios sajtógrafika 347.old

A Janus Pannonius Muz Évkönyve, XIV-XV. évf.
1969-1970. Pécs, 1974

KOZMA LAJOS, épitész,iparmüvész,grafikus

"Utolsó ábrandok", cimü rajzalbuma.-1908-as munkaja. még C.R.Mackintosh linearis felfogasara épült-harom évvel késöbb Kozma mar sürgetően követeli a magyarsagot, magyar stilust is érvényesitő nyomdamüvészet létrehozasat.A 19.sz.-i iparosodas feldülja a kézmüves mühelyt, annak egyéni hagyomanyaival együtt. 348.old. 6.jegyz

AKNAI TAMÁS: Szecessziós sajtógrafika 347.old

A Janus Pannonius Múz.Évkönyve, XIV-Xv. évf.
1969-1970. Pécs, 1974

KOZMA LAJOS, épitész,iparmüvész,grafikus

"Visszahiv az ősz",cimü rajzalbuma.-1908-ban készült. még C.R.Mackintosh linearis felfogására épült.-Három évvel később Kozma már sürgetően követeli a magyarságot, magyar stilust is érvényesitő nyomdamüvészet létrehozását.-A 19.sz.-i iparosodás feldúlta a kézmüves mühelyt, annak egyéni hagyományaival együtt. 348.old. 6.jegyz

AKNAI TAMÁS: Szecessziós sajtógrafika 347.old

A Janus Pannonius Múz.Évkönyve, XIV-Xv. évf. 1969-1970. Pécs, 1974

KOZMA LAJOS, építész,grafikus,iparmüvész

Kis formáju rajzok szépen alkalmazkodtak a könyvtáblák belső boritójához,nem terjengtek tul a jelentésük megszabta határokon,finom kiképzésük és a történeti stilusokat megidéző formáik méltan érdemelték ki Alexander Bernat dicséró szavait. 358.old. 39.jegyz

AKNAI TAMÁS: Secessziós sajtógrafika 347.old

A Janus Pannonius Múz.Évkönyve, XIV-XV. évf.
1969-1970. Pécs, 1974

KOZMA LAJOS, épitész,iparmüvész,grafikus

Müvészetét megfontolt gyakorlat kialakitotta elvek,elméletek irányitottak,melyek tul is mutattak a szecesszión, mely mindazonaltal megbélyegezte gondolatait.A huszas évek letisztultabb hazai avantgard mozgalmaban ez a kontinuitast jelentette. 353.old. 22.jegyz

ANKAI TAMÁS: Szecessziós sajtógrafika 347.old

A Janus Pannonius Múz.Évkönyve, XIV-XV. évf. 1969-1970. Pécs, 1974

KOZMA LAJOS, épitész,iparmüvész,grafikus

A népi fogantatasu grafikai müvészetért,tipografiai ökonómiaért tett sokat a gyomai Aner,a békéscsabai Tevan nyomda,Kozma Lajos,Biró Mihaly,Tabor Janos, Lukacs Kató,Grót József,Csabai Lajos,Vagh Gusztav. 353.old

ANKAI TAMÁS: Szecessziós sajtógrafika 347.old

A Janus Pannonius Múz.Évkönyve, XIV-XV. évf. 1969-1970. Pécs, 1974

KOZMA LAJOS, épitész,iparmüvész,grafikus

A szecesszió az elszakadast a müvészet alkotó elemévé tette,de a mai nyomdaipar még mindig a hagyomany és ne az elszakadás szülötte.-Kozma nem veti el a tradiciókat, de azokat csak eszköznek tekinti és eszközként használja tipografiai munkaja soran. 348.old

ANKAI TAMÁS: Szecessziós sajtógrafika 347.old

A Janus Pannonius Múz.Évkönyve, XIV-Xv. évf. 1969-1970. Pécs, 1974

KOZMA LAJOS, épitész,iparmüvész,grafikus

A sajtógrafikaban az új utat,a szecesszió által megújult formái járták a Kozma Lajos által alapitott Budapesti Mühely 1913-tól készült müveivel,az irodalmi tartalom és tipografiai ékitmény korabban kötelező permutaciójat mellőzve. 348.old. 5.jegyz

ANKAI TAMÁS: Szecesszios sajtógrafika 347.old

A Janus Pannonius Máz.Évkönyve, XIV-Xv. évf.
1969-1970. Pécs, 1974

KOZMA LAJOS, építész, grafikus, iparművész

Az apró nyomatok, díszlécek, ex libriseket, a szecesszióban fogalmazott ékítményeket gyakran már humoros összetételben hordozzák, számban kisebb kifejezőkészségben erőteljesebb művekről bizonyítkodván. /11-21. képek/. 358.old

ANKAI TAMÁS: Szecessziós sajtógrafika 347.old

A Janus Pannonius Múz. Évkönyve, XIV-XV. évf.
1969-1970. Pécs, 1974

KOZMA LAJOS, építész, grafikus, iparművész

Kozma Lajos "UTOLSÓ ÁBRÁNDOK", cimü sorozatával ki is meriti a számára izgalmas lehetőségeket, és a fametszet, rézmetszet hatását közelitő, nagyobb felületekkel, tarka művekkel jelentkezik. 357.old

ANKAI TAMÁS: Szecessziós sajtógrafika 347.old

A Janus Pannonius Múz. Évkönyve, XIV-XV. évf. 1969-1970. Pécs, 1974

KOZMA LAJOS, építész,iparművész,grafikus

Kozma Lajos sokszáz magyar motivumból álló nyomdai záró lécet,iniciálét,miniatúrát készitett a gyomai nyomdának ezeket az ékitményeket azután Kner Imre ki is adta két kötetben. 348.old. 7.jegyz

AKNAY TAMÁS: Szecessziós sajtógrafika 347.old

A Janus Pannonius Múz.Évkönyve, XIV-XV. évf. 1969- 1970. Pécs, 1974

Kozma Lajos

A WERK c. épitészeti és müvészeti folyóirat svájci -neves épitész- munkatársa a magyarországi Bauhaus épitészet tanulmányozására jött Budapestre. Frank János: "A Pasaréttől a Muzeum kávéházig" cimmel számol be a CIAM magyar csoportja tagjainak müveiről, felsorolja, s végig vezeti a magyar épitőmüvészet alkotásain: A Május 1. -volt Atrium- mozi 1936-ban készült épülete, s annak részletes leirása, a Vadász u. 29. sz.üvegház, a Kozma-féle zenemübolt elpusztult berendezésének, megmaradt fafaragványai szerepelnek-többek között- a bemutatott épületek sorában.

Élet és Irodalom, Bp. 1972. juli. 15.
XVI.évf. 29. sz. 12. lap

Kozma Lajos

A Petőfi Sándor u. és a Régi posta utca sarkán lévő Átex,-volt Brammer- boltot 1927-ben épitette, melynek szolid tervét és rajta az elsőrendü iparosmunkát, a kirakatot és a boltbelsőt emeli ki a beszámoló, majd a Régi posta utca 13. sz. alatt épült modern bérházat emliti meg.
A CIAM magyar csoportjáról Gábor Eszter könyvet irt, mely a haladó épitészek, -1928-ban, a svájci La Sarrazban megalakult- szövetségének tevékenységét tárgyalja.

Élet és Irodalom, Bp. 1972. juli 15.
XVI. évf. 29. sz. 12. lap.

Kozma Lajos, grafikus
iparmű vén

Levelei vannak a Kner-anyagban

↓

Gali Sándor: Levéltár Békés megyében

7.

Bp. 1975. febr.

NÉPSZABADSÁG, 26.

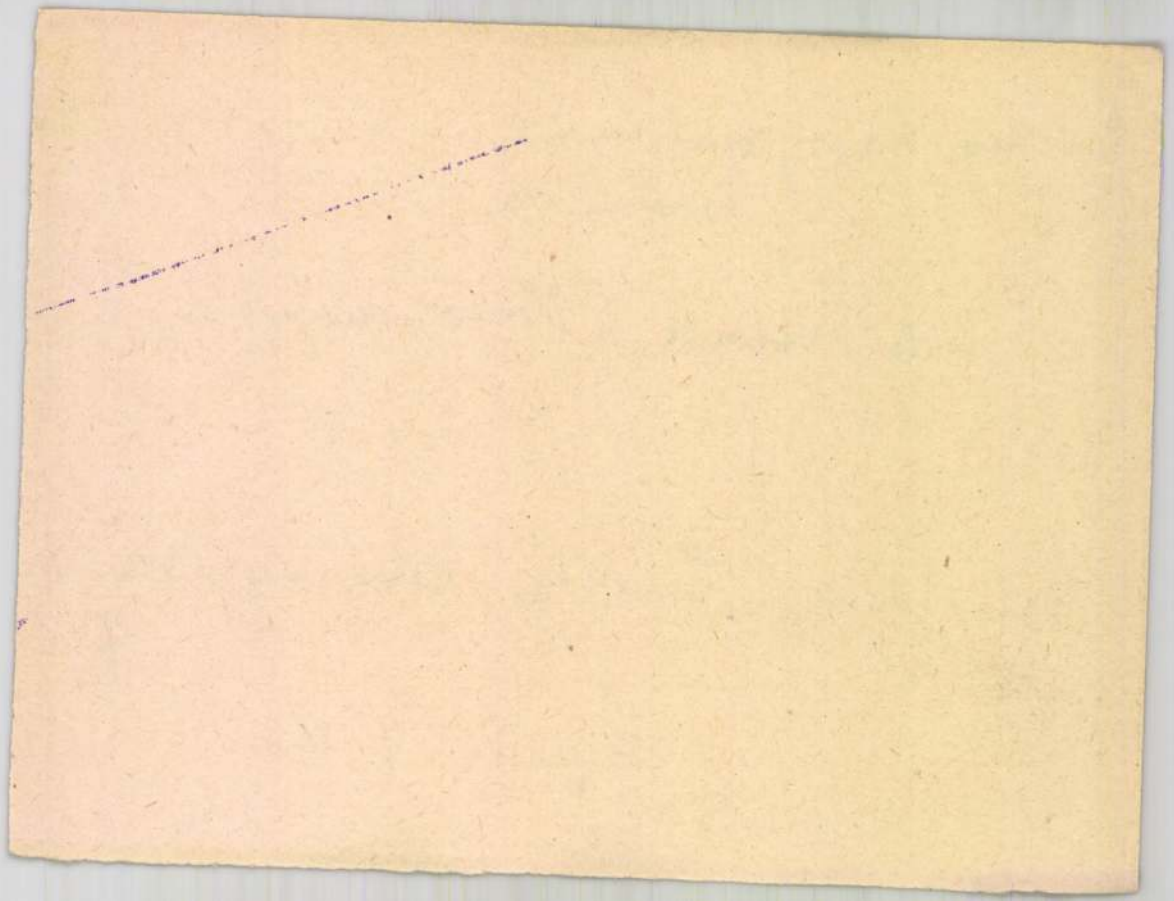

KOZMA LAJOS, építész,iparmüvész

Talán az utolsó,aki építészként a művészeti élet egészébe organatikusan tartozó alkotónak mondható,Kozma Lajos volt-pályája mindenképen ekkor indult és erféle vonasait-részben iparművészként-később is megőrizte. 10.old. 1.jegyz

GRANASZTÓI PÁL: Művészet-e ma az építészet ? 9.old

VALÓSÁG, A TIT. folyóirata, 1973. 6.sz. Bp.

KOZMA LAJOS, épitész,iparmüvész

A köztudatban még nem halt el az épitészet müvészet voltának képzete,a haladó szellemüek elfogadták az új alkotások java részét müvészeti alkotásokként,mert igényes, egyedi kivitelüek,odaillő képző-és iparmüvészeti munkákkal kiegészitettek voltak.A városmajori templom,elpusztult üvegablakai,Kozma Lajos interieurjeii,stb. 10.old

GRANASZTÓI PÁL: Müvészet-e ma az épitészet ? 9.ol

VALÓSÁG, A TIT. folyóirata, 1973. 6.sz. Bp.

KOZMA LAJOS, építész,iparművész

Kozma Lajos,Ligeti Pál,Molnár Farkas,Kismanóczy Gyula, Kiváló épitoművészeink voltak.Megvalósult terveik,müveik itt állanak:a szép budai villák,a Napraforgó-utcai cai kisérleti villatelep,a Köztarsasag-téri lakóhazcsoport,a Palatinus-rúrdó,a pasaréti templom,stb. 44.old

GRANASZTÓI PÁL: Műhely,-Tervek és valóság 39.old

VALÓSÁG, A TIT. folyóirata, 1974. 10.sz. 39.old
Bp.

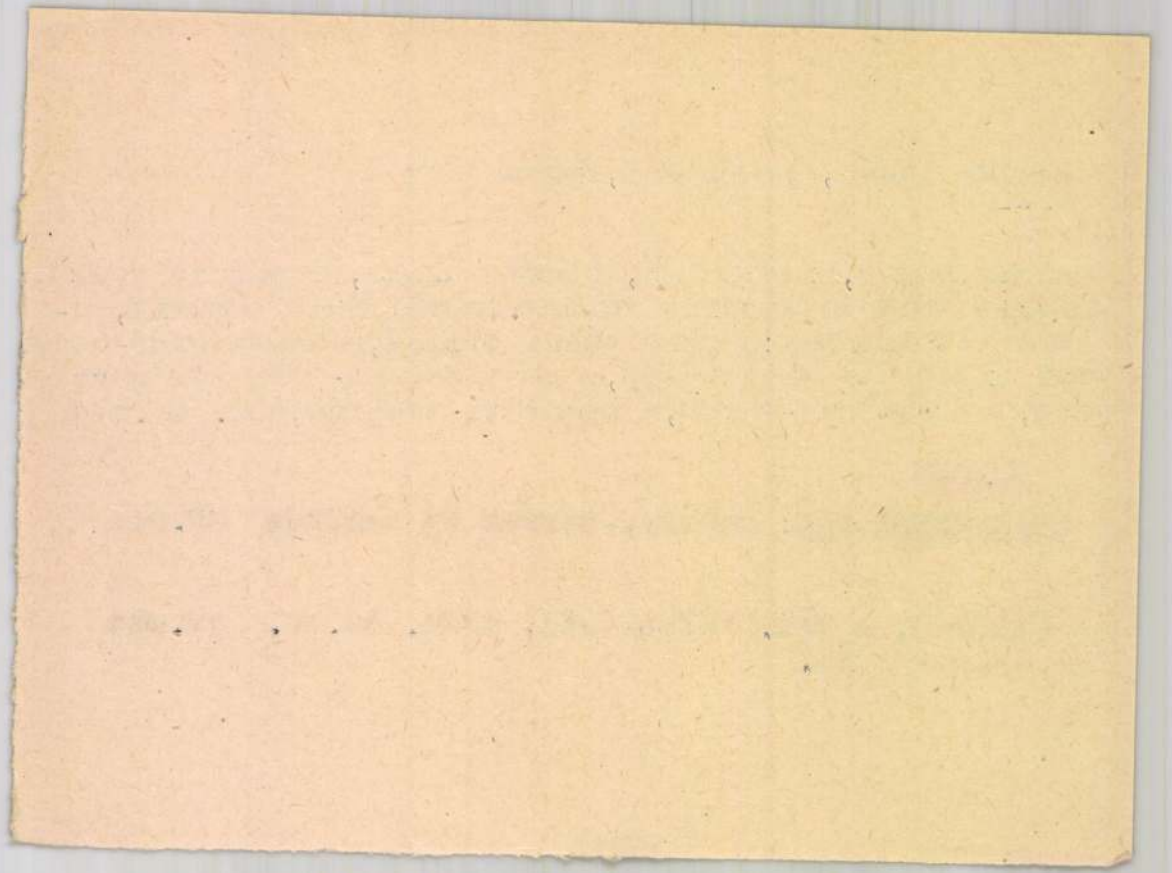

Kozma Lajos, grafikus
könyvművész

Megemlítve gyomai munkássága.

A Őszi harmat után c. kötet
(1921) címlapja: Repr

Rényi Péter: Ötszáz esztendő

M. S.

Népszabadság, Bp 1973. jún. 3.

KOZMA LAJOS, épitész, grafikus, iparmüvész

Az 1899-ben a Magyar Iparmüvészetben reprodukált rajza "FALU", 357.old. 14.kép. Fekete repr. 35.jegyz

AKNAY TAMÁS: Szecessziós sajtógrafika 347.old

A Janus Pannonius Múz.Évkönyve, XIV-XV. évf. 1969-1970. Pécs, 1974

KOZMA LAJOS, épitész,grafikus,iparmüvész

" ÉS SZERESSÉTEK EGYMÁST" cimü rajza 1899-ból a Magyar Iparmüvészetben.-357.old. Fekete repr. 357.oldz
35.jegyz

AKNAY TAMÁS: Szecessziós sajtógrafika 347.old

A Janus Pannonius Múz.Évkönyve, XIV-XV. évf.
1969- 1970. Pécs, 1974

KOZMA LAJOS, építész, grafikus, iparművész

A kis formáju rajzok szépen alkalmazkodtak a könyvtábla belso boritójához, nem terjengtek tul a jelentésük megszabta határokon, finom kiképzésuk és a történeti stiluso kat megidéző formák méltán figyelmet érdemelnek. Az apró nyomatok, exlibrisek, diszlócek a szecesszióban fogalmazott ékitmények. -Igy pl. a Zl. kép: -felalap, rekete keret, geometrikus disz, felirat: KNERTUS KONYVE. Bent fehér alapon stilizált fa. -rekete repr. 359. old

AKNAY TAMAS: Szecessziós sajtógrafika 347, old

A Janus Pannonius Múz. Evkönyve, XIV-XV. köt. 1969.70. rács, 1974.

KOZMA LAJOS, építész, grafikus, iparmüvész

Rajza figurával városrésszlettel.-11.kép. Fekete repr.
357.old

AKNAY TAMÁS: Emlékezés sajtógrafika 347.old

A Janus Pannonius Múz. Évkönyve, XIV-XV. évf.
1969-1970. Pécs, 1974

KOZMA LAJOS, építész,grafikus,iparművész

4

NÉGY darab iniciálé rajza.-Fekete repr. 357.old

12. Vép.

AKHAY TAMÁS: Secessziós sajtógrafika 347.old

A Janus Pannonius Múz.Évkönyve, XIV-XV. évf.
1969-1970. Pécs, 1974

KOZMA LAJOS, építész, grafikus, iparművész

Négy darab iniciálé rajza. rekete repr. 13.kép.
357.old

AKNAY TAMÁS: Szecessziós sajtógrafika 347.old

A Janus Pannonius Múz.Évkönyve, XIV-XV. évf.
1969-1970. Pécs, 1974

Kozma Lajost

nevezte ki a Tanácsköztársaság közoktatásügyi népbiztossága az építészkaron a lakásberendezési és belső dekorációs tanszékre egyetemi tanárnak.

Major Máté: A százéves Építész Kar tanárai és a magyar építészet. - Magy.Ép.müv. 1972.4.sz.58-61.l.

~~Hikisch Rezső~~
Kozma Lajost

1919 ápr. 15-én a közoktatásügyi népbiztosság kinevezte a Műegyetem lakásbelső és belső dekorációs tanszékének élére.

Szentkirályi Zoltán: Adatok a magyar építészképzés történetéhez. - Építud. 1971. /III/. 4.sz. 439-465.l.

457.1.

Kozma Lajos, grafikus, iparművész

... Koós Judith monográfiája áttekintést ad Kozma Lajos életművéről, grafikai, iparművészeti, építészeti tevékenységéről.

— Új tudományos könyvek — 9.

NÉPSZABADSÁG, Bp. 1975. dec. 2.

Kozma Lajos

irodalmában dolgozott Gabriel Fri-
gyes.

Magyar Képzőművészek Szövetsége belső-
építész szakosztályának kiállítása, Buda-
pesten, 1970

13.1

Kozma Lajos

Alkotó tevékenysége a korszerű magyar építészet új tartalmi és formai keresés irányába indult el.

Pál Balázs: Kós Károly, Budapest

1971. 351

161

Kozma Lajos grafikus

Ex libris Kuldor Arthur részére.

Repr.

Galambos Ferenc: Ex libris - a könyv őre
1751-1756.

Élet és Tudomány, Bp. - 1970. szept. 11. XXV/37

Kozma Lajos

Neue exlibris.

Devecseri G.: Vallomások könyvekről; Magyar Grafika, 1970. 3. sz. 16. l.

Kozma Lajos

A Bauhaus jegyében álló komplex szemléletre többekkel együtt emlékezve.

Kozogh Ákos: Belsőépítészetünk helyzete; Ipari Művészet, 1971. 2-3. 6. l.

Kozma Lajos

Az ex libris szellemi egy és azonos a Rózsanölgyi Zenemükereskedés belső terével.

Kocsoyk Á: Belsőépítészetünk helyzete; Ipari Művészet, 1971.2.sz. 6.l.

Kosma Lajos

Gábriel Frigyes korai munkásságának súlypontját az általa vezetett munka alkotja.

Ernyey Gyula: Gábriel Frigyes; Ipari Művészet, 1971.2-12.27.C.

Kozma Lajos

Gábriel Frigyes 1927–39-ig irodájában dolgozott.

Ernyey Gyula: Gábriel Frigyes; Ipari Művészet, 1971. 2. sz. 27. l.

Kozma Lajos

Kitűnő emblémakészítő volt.

Sz. R.: Lengyel ipari és kereskedelmi emblémák; Ipari Művészet, 1971. 2. sz. 36. l.

Kozma Lajos
építész

Kozma Lajos tevékenysége haladó
jellegű.

Láncz Sándor: Van-e modern realista ... .
Müvészet, 1971.december - 6.oldal

Kozma Lajos
építén, igazmův.

„Átrium-ház" / Mártírok útja / Repr.

Kosáry Domokos: M. o. tört. képekben
Gondolat 1971. 653.

Kasse Nr. 12

Leihfrist: 1 Woche.

Atrium - Buch "Mörtel"

Seite Text.

Verlag Braun: Nr. 10. Text. Beispiel
Preis: 18 M. 523.

Kozma Lajos

építén, iparművén

~ – Hültl-György: Új magyar építőművénet. Bp. 1935.

Kozma Lajos építész, iparművész

87 éve született

Népszava 1971 jumius 8
4. old.

Kozma Lajos

Tervezte egy tp-i üzemi épület bel-
sejét 1938. Reprodukció.

Merényi Ferenc: A magyar építészet
1867-1967. Budapest 1970.

152

Kozma Lajos

teroezte a bp-i Rónki utcai ált. is-
kolát 1949. 333. sz. reprodukció:

Merényi Ferenc: A magyar építészet
1867-1967. Budapest 1970.

1241

Kozma Lajos

tervezte a bp-i Dorottya utcai volt Malépt légi forgalmi társaság helyiségét. 1937 262. p. reprodukció.

Alpár Ignác: A magyar építészet 1867-1967 Budapest 1970.

97 p

Kozma Lajos

Serve: bárszekrény ülőbutorokkal 1934.
257. sz. reprodukció.

Merényi Ferenc: A magyar építészet
1867-1967 Budapest 1970.

971

Kozma Lajos

tervezte a bp-i Rákóczi úti egykori Magyar Divatcsarnok elárusító termét; 1934; a Régiposta u. bérházat 199, 200. sz. reprodukciók.

Merényi Ferenc: A magyar építészet 1867-1967. Budapest 1970.

841

MDK

Kozma Lajos
Szerepelt a kiállitáson

Soltész Zoltánné: Exlibris kiállitás az Országos Széchényi Könyvtárban

A KÖNYVTÁROS 1964 nov.

Kozma Lajos

műtermében dolgozott Perepteg i József

Merényi Ferenc: A magyar építészet 1867-1967. Budapest 1970.

981

Lozma Lajos

műtermében dolgozott Gábriel

Frigyes.

Mekényi Ferenc: A magyar épitészet

1867-1967. Budapest 1970.

991

Kozma Lajos

a bp.-i Mártirok útjai „Május 1." filmszínház nemzetközi viszonylatban is jelentős alkotás.

Merényi Ferenc: A magyar építészet 1867-1907 Budapest 1970.

93l

Kozma Lajos

a „Lechner Ödön Társaság" tagja.

Megyeri Ferenc: A magyar építészet
1867-1967. Budapest 1970.

751

1

Kozma Lajos

A 30-as években alkotott művei: a Lupa sigeti nyaraló, Vadász utcai irodaháza, Mártirok úti „Átrium" bérház, Rákóczi úti áruházépület.

Mérényi Ferenc: A magyar építészet 1867-1967. Budapest 1970.

828

Kozma Lajos

További alkotásai az 1937-ben elkészült bp-i Régiposta u. bérház.

Merényi Ferenc: A magyar építészet 1867-1967 Budapest 1970.

83/

Rozsa Lajos

Lajta Béla munkásságával grafikával is foglalkozott.

Mezényi Ferenc: A magyar építészet 1867-1967. Budapest 1970.

Dózsa Lajos

a Tanácsköztársaság ideje alatt
a művészeti diplomatorium vezetője.

Merényi Ferenc: A magyar épitészet
1867-1967. Budapest 1970.

631

Kozma Lajos

a magyar népi építészet lelkes híve, hirdeti annak ujólagos alkalmazását.

Merényi Ferenc: A magyar építészet 1867-1967. Budapest 1970.

591

Kozma Lajos

1948-49 ben megépült a bp-i Ránki utcai iskolaépülete ma is a friss alkotások eleven erejével hat.

Merényi Ferenc: A magyar építészet 1867-1967. Budapest 1970

1251

Kozma Lajos

tervezte a b.p-i Vadász utcai üvegkereskedő irodaházát 1932; a Mártírok útjai „Átrium" bérházat 1936. 197, 198. sz. reprodukciók.

Merényi Ferenc: A magyar építészet 1867-1967 Budapest 1970.

841

Kozma Lajos

Tervezte a bp-i Gellért-hegyi csoládi-
házat 1938; a Lupa-szigeti hétvégi
házat 1934. 194-195. sz. reprodukcióik

Horányi Ferenc: A magyar építészet
1867-1967. Budapest 1970.

841

Kozma Lajos

tervezte a bp-i Mész utcai bérvillát.
1933. 193. sz. reprodukció.

Merényi Ferenc: A magyar építészet
1867-1967. Budapest 1970.

841

Kozma Lajos

tervezte a bp-i rózsadombi családi-házat. 192. sz. reprodukció. (1937)

Merényi Ferenc: A magyar építészet 1867-1967. Budapest 1970.

841

Kozma Lajos

tervezte a bp.-i Mártirok útja volt „Átrium" filmkinházat. 1936. 231. sz. reprodukció.

Merényi Ferenc: A magyar építészet 1867-1967. Budapest 1970.

921

Kozma Lajos

tervezte az 1941 évi bp-i B.N.V.-n a „Fény pavilon"-jót. 253. sz. reprodukció.

Merényi Ferenc: A magyar építészet 1867-1967 Budapest 1970.

961

Lozma Lajos

grafikája 1912. 117 sz. reprodukció

Melényi Ferenc: A magyar építészet
1867-1967. Budapest, 1970.

624

Rozma Lajos

elkunyt épitész nevét említi.

Merényi Ferenc: A magyar építé-
szet 1867-1967. Budapest 1970.

71

Kozma Lajos

egy ideig a Tér
és Forma főmun-
katársa volt.
Pl. 1930 ban -

a Haas és Somogyi cég befagja és a Mérnök

Pályadíjak: I. díj 100.— P. és a Tér és
a Tér és Forma egy évi előfizetése, III. díj 30.–

Pályázati határidő: 1930 március 15., c
kiadóhivatalában: Podmanicky ucca 27. földs

A pályázat titkos. A pályázathoz két b
kal, az egyikben a tervező neve és pontos l
ahova a nem díjazott terv visszaküldendő l
tervei a Tér és Formá-ban meg fognak jelenn
tatni. A díjazott tervek szerzői joga a ter

Biró Miklós nyomd

Kozma Lajos

"Bibliofilek kiállitása" cimmel a Müvészet c. rovatban közölt kritika két grafikusmüvész alkotását igen nagyra értékeli. Mindketten a magyar könyvkötészet és tervezés müvészetében kiváló munkát végeztek.
A két müvész: Kozma Lajos és Biró Márta.

A HÉT, Bp. 1921. ápr. 2o.
XXXII. évf. 11. sz. 191. lap.

Kozma Lajos, grafikus 1

LÁNCZ SÁNDOR

KÉPZŐMŰVÉSZETI KRÓNIKA

Érdekes és szokatlan kiállítással hívta fel magára a közelmúltban a figyelmet a Józsefvárosi Kiállítóterem. Híven korábbi programjához, ezúttal is a vizuális esztétikai nevelést kívánta szolgálni, a modern művészet útjának és eredményeinek bemutatásával. Ezért vágta fejszéjét egy igen nagy fába: *A szék* címmel rendezett kiállítást. Mint a katalógusban Blazsek Gyöngyvér írja, „kiállításunkon táblázatot adunk közre közel 100 év keresztmetszetéből... vizsgálva... 16 építész véleményét... Alkotásaik — házaik és néhányuk ma is gyártott egyedi vagy széria székei — határkövek a környezetalakításban." A mérce tehát igen magasra emelt: a tárlat azonban ezt a magasságot nem tudta „megugrani". Hely és anyag szűkében a vállalkozás erősen körülhatároltnak bizonyult: sem a szék valódi történetét nem tudták — nyilván objektív okokból — bemutatni, sem a modern építészet és környezetalakítás történetét: mindkettő jóval nagyobb apparátust, helyet igényelt volna.

A szék történetében valóban megtalálhatók a modern művészet némely törekvései; mégsem azonosítható a kettő, mert széket nem csupán építészek — még hozzá, a kiáll,tás példái szerint, a világ legjobb, úttörő munkásságot kifejtő építészei — terveztek, s az építészek tevékenységét csupán ebből aligha lehet megérteni; még akkor is nehezen, ha a katalógus választott szempontok alapján közli (mert nem vizsgálja, csupán publikálja) véleményüket.

Megpróbálom tehát — legalább vázlatosan — megrajzolni a szék valódi történetét az utolsó 100 évben. Ehhez persze igen sok negatív példa is tartozna, elsősorban a túlélő eklektikus törekvések miatt — ezekkel azonban itt nem foglalkozhatom. A sort a Thonet-székek nyitották meg: e valóban forradalmi változást jelentő bútorok. Feltalálójuk nem építész volt, hanem német asztalosmester, aki Bécsben dolgozott, mert a hajlított technika osztrák szabadalmának értékesítésére Metternich rábeszélésére a császárvárosba költözött. Vele kezdődött meg a modern, géppel gyártott, tömegigényt kielégíteni képes sorozatban gyártott bútor. Thonet bútorai voltak a korszerű tömegbútor első, máig nehezen felülmúlható példái. A többnyire gőzölt bükkfából készült, lemezekből készített székei 1851-ben, az első londoni világkiállításon nagy bronzérmet nyertek. Hamarosan nagy tömegben gyártották őket. Pestre már 1850-ben eljutottak: az egykori „Angol királynő" szálló 400 darabot rendelt belőle.

A kiállítás egy típust mutatott be, mintegy jelzésként — Thonet azonban számos változatot készített: előbb még bonyolult rajzú, tekervényes darabokat, majd mind egyszerűbbeket. A tömör fából készített olcsó széria-áru hamarosan meghódította az európai piacot. S amikor 1869-ben megszűnt a szabadalmi védettség, sok bútorgyár tért át a Thonet-székek gyártására. Hatásuk is nagy volt: jólehet a 20. századi stílus-keresés idején elfordultak tőle, később nagy becsülete támadt puritán formáinak, mert jól illeszkedtek a funkcionalista építészet által alkotott terekbe. A hajlított bútorelemekkel Thonet iskolát csinált: A. G. Schneck, a német „Windsor-modellel", új hintaszékével fejlesztette tovább, majd nyomában mások is, míg végül Alvaar Aalto, a világhírű finn építész újította meg. A Thonet-ősök szerkezeti alapelvéből indult el, a faanyagot furnirszeletekből ragasztotta összse rétegesen és hajlította a kívánt formára; az ülés és a támlafelület szintén rugalmasan feszített falemezből készült. Ez az elv érvényesült Breuer Marcel hajlított csővázas székeiben, Mies van der Rohe „MR"-székeiben és később „Barcelona-székein" is. Ők azonban csupán az elvet vették át: munkásságuk már a

les alkotókat és — többek közt — kiváló bútorokat produkált, s munkásságukban már maradéktalanul érvényesült a Thonet-elv: a tömeggyártásé, egyesülve a tipizálással. S e művészek között nem csupán a finn származású amerikai építész, Eero Saarinen érdemelt volna említést — építészete a plasztikus elemeken és a modern héjszerkezeteken alapul —, hanem az ugyancsak amerikai Ch. Eames csővázas, lebegő lemezfelületű székeivel, az olasz Carlo Bartoli „Mito" székei, az ugyancsak olasz Gian Carlo Piretti krómozott acélcső keretből és átlátszó színezett műanyag ülőkéből és támlából készített egymásba állítható székei, nem is szólva a japán Isamo Noguchiról, Hans J. Wegnerről és másokról. Ez azonban már túl messzire vezetne — már design-történet inkább, bár nem választható külön tőle a szék története.

A kiállítás tehát inkább felkeltette az érdeklődést a téma iránt — s jószerivel inkább annak az elvnek az igazolása kívánt lenni, hogy „formakutató festészet nélkül nincs építészet, nincs alkalmazott művészet, nincs ipari tervezés", mint Fajó János írta a katalógusban. Kétségtelen, hogy a nélkül az alapforma-kutatás nélkül, amit Mondrian, Malevics, van Doesburg végzett, nem lenne modern design —, de legalább ennyire ide tartozik Arp, Brançusi és Max Bill szobrászi forma-rombolása-építése is. A szék című kiállítás tehát felvetette az igényt az iránt, hogy valóban láthassuk a szék történetét bemutató kiállítást: valószínű, hogy anyag hiányában ez a kiállítás nálunk nem igen lesz megrendezhető. Még azt sem mentjük meg, ami megmenthető lenne: így pusztult el Kozma Lajos Fóris-cukrászda-beli berendezése, ment tönkre a Rózsavölgyi berendezés és megy tönkre ma is — az IKV „rekonstrukciói" nyomán — egy sor pótolhatatlan értéket jelentő belső berendezés.

•

Az előbbi kiállításhoz kapcsolódik — jóllehet korábban, attól függetlenül keletkezett — az Iparművészei Múzeum szép kiállítása, mely a *magyar design* eredményeit, helyzetét veszi számba. A design fogalmáról, módszeréről rendkívül tömören tájékoztat: „A 20. században a harmonikus emberi környezet tömegigény. Az igényeket, az előállítás és a forgalmazás lehetőségeit alapos kutatásokkal mé-

Kozma Lajos építész, 2
+ emlék

ismerve nem bizonyíthatnak. A most megjelent könyv azonban bizonyít is.

A publikált tervek legtöbbjénél a tömeghatás, a környezetbe illesztés és főleg a létrejövő és alakítható térkapcsolatok foglalkoztatták elsősorban. A Kozma-féle „új ház"-nak központi magja a több részből álló, egymástól függönnyel, tolófallal, mennyezetig érő teljes szélességében felnyitható ajtóval részekre osztható nagy lakótér. A lakótér legtöbbször három részből áll: a nagyméretű, egy oldalán lehetőleg üvegfelületű nappali vagy lakószobából, az ehhez kapcsolódó kisebb méretű, általában intimebb hatású étkezőhelyből és a lakószoba üvegfalán túl levő fedett teraszból. A háromosztású tér a választók eltolásával egybekapcsolható, és így szinte észrevétlen kapcsolat jön létre a belső és a külső tér között. A tér formája és összhatása a válaszok teljes vagy részleges alkalmazásával sokféleképpen variálható — ha Kozma nem nyilatkoztatta is ki, ma már észrevehetjük, hogy lépésnyi távolságban állt csak Mies van der Rohe nagy újításától, a flexibilis tértől. A variálható térkapcsolatot Kozma néhány megépült villájában meg is valósíthatta, a könyv tanúsága szerinti másik kedvenc témája, a kétszintes lakótér azonban csak a terv stádiumáig jutott el. Ennek a típusnak egyszerűbb változata (lényegében nem újítás, évszázadok óta ismert), amikor a nagy lakótér körbefutó galériájáról nyílnak az emeleti helyiségek. Kozma tervei között olyanokat is találunk, ahol a térkapcsolat ennél sokkal közvetlenebb: egyes emeleti helyiségeket nem választ el ajtóval a galériától, hanem az egységes légtérben megmaradva a galériát szobányira szélesíti, majd ismét hídszerűen összeszűkíti és ráadásul a „hidat" erkélyben folytatva az emeleten is külön kivezeti a szabadba.

Ilyen tudatos és változatos térkompozíciók a CIAM-osok tervei között nem fordulhattak elő. Akik a leggazdaságosabb megoldásra törekedtek, még gondolatban sem kacérkodhattak ilyesféle térpazarlással. Ezzel is magyarázható, hogy a CIAM-csoport tagjainak megvalósult épületei és publikált tervei között sehol sem találkozhattunk igazi térkompozícióval. (Utolsó éveiben Molnár Farkas kísérletezett néhány esetben hasonlóval, de azok a művek már a csoport doktrináitól való eltávolodását is jelentették egyben.)

A CIAM-csoport és Kozma Lajos eltérő alkotómódszereinek elemzése során Major Máté említi, hogy a CIAM-osok a tervezésnél mindig belülről kifelé haladtak, azaz előbb a szükséges bútorokat tervezték, azután, ahhoz idomítva a szobákat, majd magát az épületet, Kozma viszont az elkészült (megtervezett) belső teret utólag rendezte be. A könyvben közölt tervek nagy részére vonatkozóan helytálló a megállapítás, bár inkább csak a lakószobákra. A kisebb területű helyiségek, hálószobák és mellékhelyiségek esetében itt is a belülről-tervezés tűnik valószínűnek. (A bútoroknak pontosan kimért helyük van, faltól falig, faltól nyílásig érnek.) Mint fent már volt róla szó, a könyvbeli tervek legnagyobbrészt ideáltervek, de a valóságosak is — egyedi családi házakról, sőt tágas villákról lévén szó — a szokásosnál kevesebb megkötöttséggel jártak, kevésbé követelték meg a tervezőtől a takarékoskodást. Amikor szigorú megkötöttségekkel került szembe, mint például az utcasorba épített bérházaknál, a szigorúan takarékos funkcionális tervezésnek nem volt nagyobb mestere Kozmánál. Az egykorú publikációkból ismerjük, hogy az Átrium-házat vagy a Régiposta utcai garzonlakásos bérházat milyen részletekbe menő alapossággal tervezte, minden négyzetcentiméternyi terület gondos mérlegelésével. A tervben a fürdőszobai szappantartótól a szekrényben elhelyezett főzőfülke beépített mosogatójáig, sőt a bejárati ajtó információs egységének (szám, névtábla, kisablak, levélbedobó) szép arányáig mindenre volt gondja. Funkcióanalízisben és funkcionális tervezésben egy kortársa mögött sem maradt le, csakhogy ő nem a legkisebb anyag- és területfelhasználási lehetőségeket kereste, tehát nem a legszélesebb tömegek számára megvalósítható épületeket tervezett.

Kiállításában várakozáson felüli a Corvina Könyvkiadó által megjelentetett könyv Tekintettel voltak arra, hogy Kozma Lajos könyvművészként is kora egyik kiválósága volt és megtartották a német eredeti tipográfiáját, ami különböző nyelvű, tehát eltérő terjedelmű szövegekről lévén szó, nem is teljesen magától értetődő, bár annál dicséretesebb. A gondos kivitel azonban még feltűnőbbé tette a szövegfordítás helyenkénti gondatlanságait; az értelmetlenre fordított mondattól az indokolatlanul kiegészített és ezáltal eredeti jelentésének ellentétét kifejezőig többféle változatot találunk. (A 15. oldalon olvashatjuk, hogy a „hálószoba a következő *lakótérprogramot* tartalmazza" — holott nem a hálószoba tartalmazza a programot, hanem az a bizonyos hálószoba-megoldás következik a programból. A 16. oldalon a magyar szöveg a polgári kislakás méretezésénél kirekeszti a hálószobát, a megfelelő német szövegben pedig kétszer is előfordul a *Schlafzimmer* kifejezés, ami félreérthetetlenül hálószobát jelent.)

Kár, hogy a fordított-rekonstruált szövegbe becsúsztak ezek a kisebb-nagyobb hibák, mert Kozma könnyen érthető, közvetlen nyelve sok helyen nehezen emészthetővé vált ezáltal. *(Corvina)*

GÁBOR ESZTER

kétfélék: valóságos vagy valóságosan megtörténhetett, illetve ismert tényekre utalók vegyülnek döntő részben vagy kizárólag *csak* jelképi értékben felfogható, fiktív cselekményelemeket hordozókkal. Előbbieknél a a kép forrása a realitásszint, funkciója az ismert tényekre való vonatkoztatás és az időfolyamat formális biztosítása, utóbbiak forrása a látomásszint, funkciója a történelmi helyzetek lényegének jelképi sűrítése. A jelképi funkció, a szabad fikció mindig ott kap nagy teret, ahol a mégiscsak alapul szolgáló történelmi személyre vonatkozó ismereteink hézagosabbak, illetve ahol a külső, látványos megnyilatkozásokkal szemben az elvi magatartás, látvánnyá nehezen tehető eszmei-szellemi tevékenység dominál. Így arra a kérdésre, hogyan lesz a tüzes dzsentri-ellenforradalmárból, fehérterrorista fajvédőből a népi mozgalmak vonzáskörébe került progresszív (nagyon is problémátlanul haladó) politikus és ellenálló, a jelképi kifejezés lenne hivatva válaszolni. Ez az ábrázolóréteg elvben gazdag és asszociatív lehetne, pontos kortörténeti eseményvonatkozása (és ideje) nincs — csakhogy a vele vegyülő meghatározottabbaknak annál inkább van, s ezek a jelképek kifejezéskörét erősen leszűkítik, allegorikus-didaktikus értelmezéssé kötik, melyből nem belső folyamat bomlik ki, hanem statikus, spekulatív *képi jelszavak*. (Például a főhős két legmélyebb fordulata: ellenforradalmi osztályeszméiből való kiábrándulása és a népi mozgalomba való bekapcsolódása — Hanna grófnő álomi vízbeolvadásával, illetve a „Munkástestvériség" kommunális fürdéseivel lesz látható fogalmiság.) — A lényegítő szándékú jelképsorok legszembetűnőbb hibája, hogy a jelentésük alapját adó fiktív cselekvéselemek a történeti hűségű utalások kontextusában első jelentésük szerint nem értelmezhetők (illetve így abszurdumok), amivel a befogadót elég erőszakosan figyelmeztetik, hogy most „másképpen" kell szemlélnie a dolgokat. Nagyobb baj, ha az járatlanságában reális történelmi valóságként veszi tudomásul — az Áchim-gyilkossághoz hasonlóan — például a történeti hitellel se szó szerint, se jelképesen nem rendelkező, múltba vetített *utópiát:* a parasztközösség — ezzel az egész korabeli parasztság — problémátlanul teljes, forradalmi kommunizmusát, proletárszervezettségét, vagyonközösségre és szabadszerelemre alapított nudista kommunaéletét, Zsilinszky—Zsadányi „földosztását" stb., vagy éppen az ellenséges tábor tagjainak aktív gonoszságban uniformizált képét. A késztetések ugyanis egy sablonosan preformált szemlélet és az aktuális mű kifejezési kettőssége révén erre meglehetnek.

A képi jelszavakból nem világlik ki, hogy a főhős miféle megvilágosodásban veti le a fehér sátánok egyenruháját, hogy a vörös angyalok kommunájába merüljön. A sablonná egyszerűsödött pólusok között nincs lényegi, történelmi mozgásokban élő dialektikus kapcsolat, csak statikus ellentét, minden tekintetben. Így a főhős útja sem lesz a történelmi viszonyok valódi, természetének, a benne rejlő alternatíváknak dinamikus kifejezője. Ez tükröződik abban, hogy e tipikus-

Kozma Lajos: iparművész, építész, grafikus.

1976. II. 26. II. 20.40 /11/

Láttuk hallottuk

Kozma Lajos az 1948-ban elhunyt kiváló iparművész, építész és grafikus munkásságát ismerteti Kós Judit gazdagon illusztrált kötete, amelyet az Akadémia Kiadó jelentetett meg.

Különösen érdekes Kozma belső építészeti munkásságát elemző fejezet. A képanyag jól illusztrálja a mester nagyjelentőségü tevékenységét

Kozma Lajos

Kozma Lajos nevéhez fűző dik a
Vas utcai iskola rukatárának
vasvácsa

Koczogh Ákos: Mai kovácsmüvészek.
Müvészet, 1977. julius - 30.oldal.

Kozma Lajos, építész

KOZMA LAJOS Kossuth-díjas építész, grafikusművész és iparművész emlékére rendezett kiállítás nyílt tegnap Pécsett. Ebben az évben emlékeznek meg halálának 30. évfordulójáról, s a mecsekaljai város e kiállítással tiszteleg Dél-Dunántúl híres szülöttének emléke előtt.

-: Hír

8.

Népszabadság, Bp. 1978. febr. 4.

Kozma Lajos építőművész
és grafikus

MK SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HIRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 237-748, 340-726
1978 OKT 23

BUDAPESTER RUNDSCHAU

1021

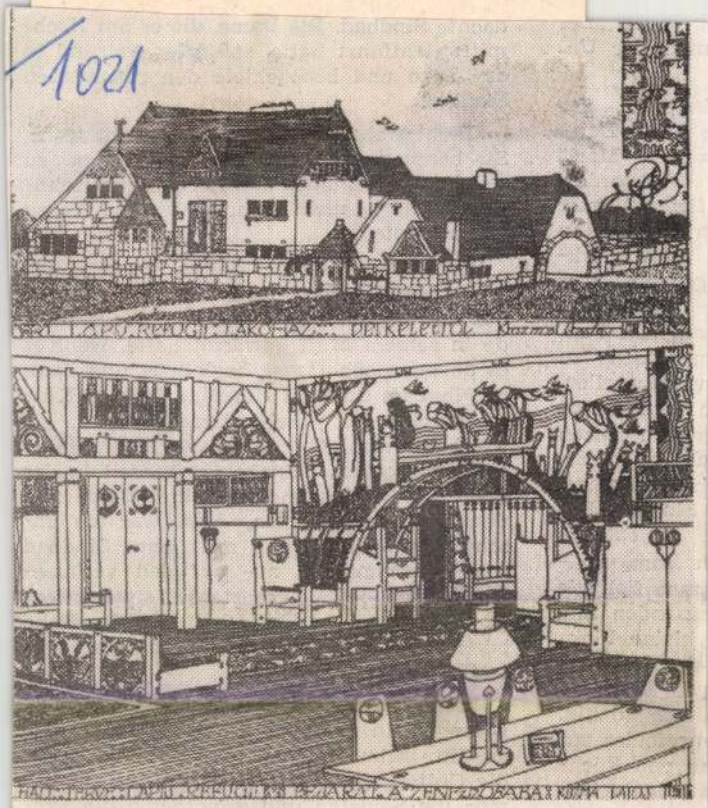

Lajos Kozma: Entwurf eines Wohnhauses, Außenansicht und Interieur, 1908

„nicht wahr, S… …t mehr, Sie bereuen es, mit mir … …men zu sein?" sagte Sindbad wohl schon zum zehntenmal, da er nicht mehr viel anderes zu sagen wußte.

Das Mädchen — ein kleines Frauchen mit schwarzen Haaren und blassem Gesicht, das mit Beginn des Winters Sindbads Hände in seinem Muff gewärmt hatte, wenn er es abends nach Hause begleitete, und dann mit ihm im dunklen Hausflur fiebrige Küsse tauschte mit geschwollenen Lippen, die weich und schlaff waren vor Begierde — saß erschrocken, beinahe verzweifelt in der Ecke des Coupés und hielt ihre Beine fest übereinandergeschlagen. Es war ein unschuldiges Mädchen, mit dem Sindbad sonntagnachmittags nur auf den verlassenen Wegen des Volksgartens zu sitzen pflegte, es schneite und war kalt, aus der Nähe hörte man manchmal das Pfeifen der eintreffenden Lokomotiven.

Einmal hatten sie eine alte kleine Kirche gefunden, in der einst kalvinistische Prediger ihre Stimme laut und drohend gegen die Gottesleugner erhoben hatten, dann kamen die Soldaten und ermordeten die Prediger: Hier, zwischen den eingefallenen Mauern, hatten sie sich ewige Treue geschworen...

Und kurz darauf war Mini — so hieß sie

- Az Élet és Irodalom cimü cikkét most stúdiónkban folytatjuk a szerződ Vadas József, a BÚTORÉRT müvészeti vezetője, Filep István, és a Népszabadság munkatársa, Tamás Mihály részvételével. Szelidon inguló vitánk első gondolata, a cikk alapgondolatával azonos.

- A cikknek az alapgondolatát, Kozma Lajos egy 1928-as irásából vettem. Életmüvének nagy fordulata idején irt egy cikket lámpákról, mert őmaga is tervezett lámpákat, s ebben a kis irásban azt irta, hogy emberek a lámpákat résznek és müvészetnek tekintik, ahelyett, hogy gépnek, mechanizmusnak olyan valaminek tekintenék, mint amilyen a rádió, az autó, amelyeknek az esztétikus kialakitása az nem holmi..., hanem a funkciót szolgálja, és a funkcióval teljesen összefonódó forma.

- Én meg hozzámondtam mindig, hangsúlyosabban, kevésbé a funkciót, hogy legyen annak olyan formája, hogy szóval a kettő meg lehet úgy együtt.

- Tulajdonképpen egyik legfiatalabb müfaja az iparmüvészetnek vagy az iparnak és az elektromos világitás, ami körül most járkálunk. 1850 körül, tehát száz évvel ezelőtt még olajjal és gyertyával világitottunk, utána jött a petróleum, század forduló környékén kezd elterjedni az elektromos világitás, és elég rövid még az az idő, hogy ennek megfelelő formák ki tudnak alakulni. Hiszen maradtunk valahol gondolatvilágban...

- A petróleum lámpánál.

-... a petróleum lámpánál. Egy 1900-as tudósitásban van valami, hogy Europa iparmüvészete most már egyévszázada óta az apáinknak a hagyományából él. Használjuk a fáklya utánzatú üveglángot használjuk a csepegtetőn, holott hát az elektromos világitás mindennel szakithatott volna. Érdekes, hogy a gépkocsinak volt őse, a kocsi. Ott mégis simábban halad a modern vonalvezetés, a korszerüség, mint a világitás terén.

- Az első autóknál valahogy úgy emlékeztetnek a lovaskocsira.

- Ott ugyo hamar levetkőzték, itt meg hetven év óta tulajdonképpen a második világháború után jött valami változás mert azért próbálgattak, hogy csupán a funkció elég a két drót és egy körte, de az tulajdonképpen néhány müvész lakásban megmaradt. De a nagy tömeg, lakásában továbbra is a bronz, az ü-

1976 XI.17. 17.05 Kossuth - Vue -
a nagyvárós fényei

veg, a kristály maradt. És csak a második világháború után kezdtünk valamit lépni előre részint a svéd, részint az olasz izlésnek megfelelően. Mi a kettő közt kellene, hogy legyünk, hiszen a svédeknél, ahol kevés a fény, ott a lámpáknak a világító oldala uralkodik. Az olaszoknál, amelyik hát a másik irányzat felé irányitódik a sok fény miatt a szin, az anyag, a forma érvényesül. Ezért vagyok sokszor olyan problémába, hogy amikor kimegyek a Dómusba, olasz, jugoszláv lámpáknál tulajdonképpen ezek a lámpák szép olasz formák, olasz lakásokban biztos nagyon jók, de a magyar világitási igényeknek nem biztos, hogy megfelel.

- Vannak itt jó formák, jó konstrukciók. Nagyon tehetséges emberek vannak ebben az országban, iparmüvészek és nem iparmüvészek. Miért nem kerülnek ezek az alkotások végül is mindannyiunk asztalára? Valakinek fontos kell, hogy legyen.

- Szóval azt mondom, hogy a magyar lakáskultúra két legelmaradottabb területe ma a világitás és a lakás...

- Na de miért?

- Valahogy úgy van, hogy a szériagyártásból fakadó követelmények, amikor meg kellett, hogy szüntessük a régi, hagyományos technológiával készülő kézmőipari bútorokat, - sajnos most megint kezd visszaköszöngetni, - kénytelen volt tudomásul venni a leendő vásárló és azt vette, amit kapott, tehát ha modern bútort kapott, modernet. Hasonlóképpen rádióban, televizióban nem kaphatott barokk munkákat, mert nem gyártottak. Lámpában viszont megmaradt ez a gyártási módszer, ezek a formák. Mikor megkezdtük az első budapesti házgyárépitő kombinát épitését, akkor a közép lámpa, amelyik tulajdonképpen egyik sarkalatos kérdése a világitásnak, megszünt, hanem a lakás különböző helyén elhelyezett konektorokkal lehetett volna helyi világitásokat kialakitani. Ha most végignézzük ezeket a házakat, mindenütt végigmegy a vezeték a mennyezeten, és belőtték azt a kampót, amire a csillárt föl lehet akasztani, a két méter, ötven centi belmagasságú lakásba, hadd verje bele a fejét, de legyen, mert annak idején ugye úgy tudta, hogy ez a csillár, ez a igazi, ez a szép, ez a nagyon jó. Elsősorban a gyártás hiányából aminek aztán nem volt kereskedelmi partnerei, hogy jobbat forszirozzon, jött ki a mai helyzet.

- Amivel egy kicsikét komolyabban elkezdek foglalkozni. Mindegyikről idővel kiderül, hogy azoknak, akiknek gyártaniuk kellene, azok bebizonyitsák, hogy ezek a legbonyolultabb dolgok és nagyon nehéz lenne ehelyett a megszokott forma helyett jobbat vagy egy újabbat, szóval egy izgalmasabb formájú készüléket gyártani. Ugyanezt játszottam végig a telefonkészülékek ügyé-

ben, amikor aránylag olavult mai telefonkészülék helyett egy újabb, formatervezett tipusnak a gyártását javasoltam a Mechanikai Müveknek. Összehoztam az iparmüvészeket és a vállalat vezetőit, s a kontaktus valahol mégsem záródott. Végig nyomoztam a történetet, kiderült, hogy pénzben egy fillérrel sem kerülne többe. És azt az érvet sem tudom elfogadni, - és ez most lámpára is vonatkozik, telefonra is vonatkozik és minden más tárgyra, - hogy ami szebb, a mi mai izlésünkhöz közelebb áll, az feltétlenül drágább kell, hogy legyen. Ez ugyanis nem igaz!

- Nem olyan egyszerü a kérdés.

- Egyre bonyolultabb lesz, ...

- Nem irigylem magát, hogyha ezt várja. Szerintem az a probléma, hogy a jelenlegi lámpák nem szépek, rondák. Mert akkor valóban egyszerü lenne a megoldás, az volna megoldás, hogy jöjjönek egy jóizlésü ember - ilyen biztos van az országban - és akkor igazitsa ki tegye széppé őket. Valahol a lámpa fogalmának tisztázását kellene elvégezni elméleti szakembereknek is, iparmüvészeknek is, mögötte az iparmüvészeti oktatásnak is, a termelésnek is és aztán nyilvánvalóan a kereskedelemnek is.

- Túl sok!

- A következő kérdés, hogy megvan-e ehhez az iparmüvész, megvan-e ehhez a tervező, megvan-e az oktatás az Iparmüvészeti Főiskolán?

- A főiskola ma már mindenre képesiti felfogása szerint ezeket az ipari formázsokat. Tehát ez az ipari formatervező ez tud hajót tervezni, tévét tervezni, iroda bútort tervezni, számitógépet, gépkocsit és mindent, amit akarok. Két-háromévos gyakorlati idő kellene üzemben ahhoz, hogy valaki azt teljesen érezze. Ezalatt meg tudná tanulni azt a részt is, ami speciálisan a világitáshoz kell, azt a bizonyos elméleti részt is.

- Csak egyetlen egy dolog! Én nagyon-sok iparmüvészt ismerek, aki megjárta ezt az utat. Elmentü üzembe, elsajátitotta a technológiát, mindent, amit lehet. Ennek ellenére nagyon -nagyon nehézkesen tudja saját produkcióit elfogadtatni, és értékesitettni. Még azt sem mondhatjuk tehát, hogy... próbálkpznak. Ennek ellenére az a helyzet, hgy nem jutnak el sorozagyrátásig.

- Az előbbi példa azt mutatta, hogy lámpagyártással még nem próbálkoznak, mert a csoport sem vette föl a telefon....

- Ez egy egyedi eset!

- Éppen a cikkedre hivatkozom...

- Na ezt én is el tudnám mesélni.

- ... gyártott és Salgótarján adott neki anyagot addig minden termékéből, a megengedett széria számot rendelni. Tudniillik ez is egy furcsaság, hogy az iparművészektől egyedi beszerzésre csak az Iparművészeti Vállalaton keresztül van lehetőség. Tehát ha hiába akarnék én a DOMUS-ok részére rendelni ezres szériát, negyedévenként legföljebb kettőszázat rendelhetek, mert különben hitelét veszti az az iparművészeti termék. Tehát szemléleti probléma is van.

- Szóval tisztában vagyok azzal, hogy egy-egy iparvállalat vezetői milyen nehéz elfogadtatni egy-egy új formát. Egy olyan új formát, ami érdekes és számunkra izgalmas és ami gyártható is, és mégsem azt választják a benyújtott mintadarabok közül vagy a kevésbé érdekeset. Ezt tudom, hogy nagyon nehéz áttörni.

- Igen.

- Most ennek tudatában mondok neked egy apró történetet, ami viszont egy ritkaság számban megy, de mégis nagyon érdekes. A budapesti Rádiótechnikai Gyár, a kis, hordozható kazettás magnetofonjainak a formatervezésére pályázatot hirdetett. Erre a pályázatra - nem tudom mennyi - 9-10-12 pályamunka érkezett - én kikerültem a gyárba, és a modelleket elémhozta a főmérnök - azt hiszem - és szomorúan a következőket mondta: "Nézze meg, egyszerűen egyikkel sem tudunk mit kezdeni" Nem eléggé léptek előre, semmiben sem izgalmasak ezek a tervek, nem fogják a vásárlók érdeklődéseiket felkelteni."Akkor elkezdtem tünődeni, hogy mi a fenétől lettek ilyen kissé szürkék, egynhangúak voltak ezek a tervek. Azt gondolom, hogy na-

gyon rossz beidegződés alakul ki az iparművészekben egy idő után. Sokáig verekszenek, aztán, amikor látják, hogy tulajdonképpen az, ami a szivük vágya lett volna, sehogy sem meg, akkor legközelebb már megijednek, visszalépnek egy kicsit és beadják a kevésbé érdekes, sajátmaguk általa annyira jónek nem tartott formát és az aztán néha elfogadtatik, néha nem. Akkor mi történik, hogyha egy iparművész egy formatervező tudomásul veszi a technológiát, a kötöttséget, mindent tudomásul vesz. Egyetlen egy dologért harcol, hogy az a terv az valahogy valóra váljon amit csinált. És akkor sem valósul meg. Mik, hol akasztják el ennek a kifutását? Hogy miért van tele a VBKM-nak a mintaboltja szóval olyan csillárokkal, ahova az ember bemegy,, végignézi és aztán kimegy. Nem veszi meg.

- A megoldás az tényleg, hogy beépülni az üzembe, tudunk adni festőknek ösztöndijat, miért nem tudunk ipari formásoknak adni erre a két évre, hacsak egy háromezer forintos... Megfelelő kapcsolatokat megteremteni számukra anyagban, lehet, hogy anyra is szükségo van, nem tudom. És utána egy nagy bemutatót, kiállitást csinálni belőle a kereskedelem részére, és akkor jöhet aztán a kereskedelem, mert a"nincs"ből nagyon nehéz választani.

- Ritkán szólunk a müsorkészités körülményeiről.Most azért teszszük, mert ez is jelzi, témánkkal.eleven méhkasba kerecdtünk. A bevezetése, tárgyalása és lezárásra osztott szabályos vázlat elő sem került a fiókból. Mindenki olyan szenvedéllyel és lelkülettel mondta a magáét, hogy müsoridőnknél háromszor több szalagot fogyasztottunk, és végük megállapitottuk, hogy a most felvetett gondolatok majd mindegyike külön müsort is megérdemelne. Ezért igy köszönünk el egymástól és hallgatóinktól. A viszont hallásra.

- A nagyváros fényei cimü müsorunkat hallották hallgatóink. Készitette Návai Anikó és Tomkai Judit.

KOZMA LAJOS
építész, iparművész, grafikus (1884–1948)

Műegyetemet végzett. Építészettel és bútortervezéssel foglalkozott. Jelentősek könyvillusztrációi és borítótervei. A Nyugat és Kner munkatársa volt.

Magyar könyvművészeti törekvések a századfordulón
MTA MKCS és Petőfi Irod Muz. közös kiadványa Bp. 1975.

Kozma Lajos

Magyar Hirlap 1979/12/31/lo

Kozma Lajos ünnepi üdvözlő lapja 1925-ből. Haiman György A Kner család és a magyar könyvművészet 1882—1944. című Corvina-albumát díszíti

Kozma Lajos

Kozma Lajos (1884–1948): építész, iparművész és grafikus, Kossuth-díjas. Korai belsőépítészeti, iparművészeti munkái és illusztrációi a magyaros szecesszió jellegzetes termékei. Könyvművészként ő tervezte az ugyancsak szecessziós stílusban fogant Kner-klasszikusokat. Későbbi építészeti tervei a funkcionalizmus jegyében fogantak. Jelentősek elméleti írásai is.

Mihályfi Ernő: Művészek, barátaim Bp. Corvina 1977.

Kozma [Lajos] [építész]
ipar-művészet

MŰVÉSZI IPAR VAGY IPARI MŰVÉSZET?

Vadas József tanulmánykötetéről

„*Mai és szocialista-e a szocialista Magyarország iparművészete?*" — Tanulmánykötete előszavában *Vadas József* teszi fel ezt a kérdést. Becsületére legyen mondva, hogy a tér- és időbeli kalandozásainak tapasztalatait, illetve e terület történeti folyamatának tanulságait idézve pontokba szedve felel is saját kérdésére. *A Művészi Ipartól az Ipari Művészetig* című könyv válasza azonban nem teljesen kielégítő. Ebben viszont nemcsak a szerző a hibás — hiszen felelő igyekezete a ma adható válasznál nem rosszabb —, az elégedetlenség inkább szól az iparművészet helyzetének, mint az arról szóló könyvnek. S hogy miért panaszolható fel e művészeti ág — művészeti terület ez egyáltalán? — helyzete, arról tudósít a kötet minden erénye, s meggyőzhetnek a kötet hiányosságai is. Vegyük sorra őket.

A *Művészet és elmélet* sorozat komoly fajsúlyú és keresett kötetei között is sikeres lett Vadas József könyve. Azzá tette a feldolgozott téma sokakat foglalkoztató időszerűsége és a szerző nagyszerű íráskészsége, lényeget láttatni tudó problémaérzékenysége. Az iparművészet, s különösen az ipari tervezés kérdései ma már kiléptek a kulturális szféra szűken értelmezett határai közül, politikust, gazdasági szakembert, szociológust, prognosztikával bajlódókat izgató kérdések zömét állítja elénk, sürgetően cselekvésre késztetve. Elég csak a szükségletelemzés különböző vonzataira utalni, s máris érthető, hogy a témának már önmagában is vonzereje van. A kurrens helyzet olvasót lekötő voltát pedig csak fokozta, hogy Vadas József a történetiség mindig biztos fundamentumot adó kronológiáját és logikáját választja írásai rendező elvéül. Emellett pedig csevegő stílusban bemutat, érvel, dokumentál, véleményt mond anélkül, hogy témáját „lekezelné", s ezzel még elfogultságait is elfogadhatóvá varázsolja. Tanulmányai egymásra épülve, egyre tágabb és maibb összefüggések felé vezetik az olvasó érdeklődését; a társadalmi vonzatú kérdések az egyéni produktumok esszészerű bemutatásával dúsulva, izgalmas, érthető, s véleményt is formáló kapcsolat megteremtését igénylik a kötetet kézbevevőktől. Igazán meggyőző a kézművesség művészi, termelési és politikai kapcsolatainak modernizálódó kezdeteitől a Bauhaus hazai visszatükröződéséig rajzolt kép. Sok, szinte meglepő hivatkozás, jegyzettel konkretizált citátum állítja elénk szemléletesen ötven év eseménydús történetét. Ugyanilyen összetettséget sugall a felszabadulás utáni fejlődés csomópontjainak felvázolása is. S ha mindehhez hozzá vesszük a pályarajzokat, akkor valóban természetes a válasz: „A jövő iparművészetével nem a művészetet akarjuk megújítani, hanem a társadalmat. A formatervezés társadalomépítéssé válik. A művészi megjelenés nem cél lesz, hanem következmény." Az e mondatokban megfogalmazott gondolatok, helyesebben tételek igazsága nem vitatható. Iparművészetünk szocialista jellegének záloga valóban bennük rejlik. Legalábbis az elméleti kijelentés szintjén!

A valóság azonban nem is ilyen egyértelmű. Egyébként hogyan volna lehetséges, hogy majd százéves óhajok, elméleti programadó fejtegetések még rendelkeznek aktuális tartalmakkal? A szerző keresi a választ, s jó néhány pontban konkrét, meggyőző képet is kapunk a fejlődés rendellenességéről vagy folyvást újratermelődő problémák makacsságának természetrajzáról. Különösen a szükségletekről szóló eszmefuttatás, s a típus problematikáját feszegető részek szolgáltatnak erre jó példát. De nyitva marad egy kérdés, egy súlyos szemléleti kérdés: *a tárgy bűvölete*. Azaz az ipari tervezés múltjáról és jövőjéről szólva a szerző nagyobb figyelmet fordít a tárgyakra, mint a tervezés, a termelés, a tárgy és a fogyasztás összefüggéseire. Ebből azután különböző „következmények" származnak, s e „származékok" hol nagyon komolyak, hol majdnem tréfásak. Mert iparművészetről, s ipari tervező tevékenységről szólva azért valamivel határozottabban és következetesebben kellene disztingválni. Például a terminológia használatában, tartalmi kérdésekben, alkotók, illetve tervezők szerepeltetésében, szakmai következtetésekben.

Csak néhány kiragadott példa e szemléleti következetlenségre, amely az esetek túlnyomó többségében nemcsak a szerző, hanem az egész eddigi elméleti kutatás hibájaként róható fel — de ezúttal mégiscsak neki szól elsősorban. Meggyőző érveket olvasunk — az egyedi és sokszorosított; az autonóm és alkalmazott „büvkategóriák" jegyében — például a művészinek készített egyedi vaskerítés és a gyárban sorozat-gyártott vasrács kerítés maiságáról, fogyasztói kapcsolatairól és tervezői kérdéseiről. Pedig ma már inkább onnan kellene kezdeni, hogy *kell-e a kerítés*. Az az olvasó pedig, aki megérti — s a kitűnően írt „életműtanulmányok" alapján ez széles közönségről feltételezhető —, a *Négy nemzedék* című fejezetben a Kozmától Borz' Kovátsig húzódó fejlődési vagy helyesebben alakulási ív mozgatórugóit; társadalmi-kulturális vonzatait — az bizony értetlenül fogja olvasni a következő tanulmányt. Mert — ugyancsak példaként: Gecser Lujza textilplasztikái — amelyek egyébként kitűnőek — még a pályatársak nyilatkozatainak ellenére sem sokkal „demokratikusabbak" a gobelinnél. De nem is ebből, s különösen nem a szerző által választott téma, az ipari tervezés szempontjából kell Gecser Lujza munkáinak értékeit keresni. Konyák Zsófia értette a kor szavát, szerepeltetése indokolt. Az utána bemutatott, a keramikusként ismert pályatárs viszont a könyvből érezhetően más súlycsoport. Még egy joggal feltehető kérdés: miért szűkül le a kör? Amilyen jó és helyes az iparban gondolkodó Kner Imre szerepeltetése, annyira hiányzik e terület, a könyvtervezés kortársi értékelése. Pedig ebben a körben található néhány, a biztató kezdetnél továbbmutató eredmény.

Sok probléma sorolódott fel? — Nos csak jó könyvben lehet erényt s vitatható tételeket egyaránt felsorolni. Sőt megkockáztatom, hogy a felvetett vitatémák jó néhánya csak azért adresszálódik elsősorban a szerzőnek, mert *most neki volt bátorsága szólni.* Bátorsága, hogy e témában éppen a *Művészet és elmélet* sorozatban megjelentetett, már nemzetközileg is jegyzett könyvek árnyékában, hazai ügyeinkről mértéktartó bírálattal és szellemi igényességet teremtő szakértelemmel nyilatkozott. Azt is meg merném kockáztatni, hogy a korábbi hasonló jellegű kezdeményezések — elsősorban Ernyei Gyula munkáira gondolok — mellett is, különösen popularitásában hiányt pótló kötet Vadas József tanulmány-sorozata. Figyelmeztet a téma fontosságára, bemutatja, vagy éppen gondjaiban jelzi a szemléleti problémákat; s felvillantja a fejlődést gátló tényezők művészi, kulturális, illetve gazdasági, társadalmi okait. Perspektíva-hipotézise pedig szimpatikus és elfogadható.

Jó vállalkozás és folytatást remélő kezdeményezés volt a tanulmánykötet megjelentetése, szerzőjét elismerés illeti. Csupán a recenzens személyes elfogultságából eredő panasz — de lehet, hogy lesznek ebben pártfogóim —, hogy az iparművészet, az ipari tervezőtevékenység elméleti és szervező apostola, Juhász László érdemtelenül kevésszer került a szerző kutató, kereső szemének látómezejébe.

Zárja egy dicsérően és egy kötekedően apró észrevétel az ismertetést: a kötet a sorozat hagyományaihoz híven gusztusos, „nyomdai designje" figyelemre méltó; kár —, mert a pontosság e témában érzékeny momentum —, hogy a címlap illusztrációja s annak képaláírása nem egyezik. Aki csak teheti, olvassa el a tanulmányokat. *(Corvina)*

Bereczky Lóránd

7.
művészet 2.
27.

RNA ISTVÁN, a Szocia- Hazáért Érdemrend ki- ettje, aki 1924-től volt a pártnak, életének 73. n elhunyt. Hamvasztás búcsúztatása július délután 3 órakor lesz a ri úti temetőben. — *Az IP IX. kerületi Bizott-*

LER KÁROLY, a Szo- Hazáért Érdemrend ettje, aki a vasasszak- etnek 1911 óta volt a 86 éves korában el- Hamvasztás utáni bú- ása augusztus 1-én, 3 órakor lesz a Far- temető ravatalozójá- *Az MSZMP V. kerü- ottsága; a Vas-, Fém- mosenergiaipari Dolgo- kszervezete.*

MŰTÁRGYFOTÓK címmel műhelybemutató nyílik ma délután 6 órakor Somfai István fotóművész munkáiból a Művészet Kisgalériában (Budapest, XII., Hollós utca 5.).

NAGYNYOMÁSÚ GÉPHÁZAT helyeztek üzembe az észak-nógrádi regionális vízmű mihálygergei víztisztító telepén. Ezzel lehetővé vált, hogy a Komra-völgyi 4,5 millió köbméteres tárolóból naponként 12 ezer köbméter ivóvízzel lássák el a salgótarjáni lakásokat és a város ipari üzemeit.

A FÖLD ÉS ÉG júliusi száma megjelent. Egyebek között Csehszlovákiába utazó természetkedvelőknek adnak tanácsot a Vihorlátról és a Szlovák paradicsomról szóló cikkek; a csillagászat és űrkutatás iránt érdeklődők az Univerzum végső sorsáról és a most is folyó Szaljut—6-programról olvashatnak a lapban.

GYORSÍTOTT ÜTEMBEN épül Keszthely szennyvíztisztítója. A napi 6000 köbméter kapacitású mechanikai és biológiai tisztítómű első egysége nemrég kezdte meg működését. Második, 2000 köbméteres egysége kipróbálásra vár, harmadik egységét pedig a tervezettnél hamarabb, még az év végére befejezik.

KÉT GYALOGOST GÁZOLT el motorkerékpárjával Debrecenben Csuth Sándor, 22 éves vámospércsi lakatos. Erdős Lajosné 68 éves debreceni nyugdíjas a helyszínen meghalt, a másik gyalogos és a motorkerékpár vezetője súlyos sérüléseket szenvedett.

VÍZHÚZÁS KÖZBEN A KÚTBA ZUHANT és megfulladt Tápióbicske határában levő szőlőjében Szőke András 65 éves tápióbicskei nyugdíjas.

Az Atlantic Empress katasztrófája nyomán

Több mint 70 ezer tonna olaj ömlött a tengerbe

Kétnapos küzdelem után, ideiglenesen leállították az *Atlantic Empress* fedélzetén pusztító tűz megfékezésére bevetett különleges tűzoltó-alakulat hiábavalónak bizonyuló erőfeszítéseit. A tűzoltóknak sikerült ugyan a kisebb tüzeket kioltani, de a tankhajó fedélzetének hátsó részén pusztító hatalmas tűzgóccal nem tudtak megbirkózni. Az égő hajót már mintegy 200 kilométerre vontatták el Tobago partjaitól, ahol néhány napja összeütközött egy másik tankhajóval, majd kigyulladt.

A tengerbe ömlő olaj mennyisége növekedett, de az olajszennyeződés egyelőre egyetlen karibtengeri partszakaszt sem fenyeget. A becslések szerint a nyersolajrakomány mintegy negyede, több mint 70 ezer tonna került eddig a tengerbe.

... pontjai tömunkársa több évtizedes eredményes munkája elismeréséül, nyugdíjba vonulása alkalmával.

A HAZÁNKBAN TARTÓZKODÓ Gabriel Emouenguét, a Kongói Munkapárt Központi Bizottságának tagját, a brazzaville-i városi pártbizottság elnökét, Brazzaville főpolgármesterét és kíséretét csütörtök délelőtt hivatalában fogadta Szépvölgyi Zoltán, a fővárosi tanács elnöke.

A NÉPI LENGYELORSZÁG fennállásának 35. évfordulója alkalmából csütörtök este a budapesti Csokonai filmszínházban díszelőadáson mutatták be a Tengerre néző szoba című lengyel filmet. A vetítésen jelen volt Janusz Zaorski, a film rendezője, és főszereplője, Marek Bargielowski.

A FŐÉPÜLET ÁTADÁSÁVAL befejeződött a hajdúszoboszlói kemping bővítése és korszerűsítése a gyógyfürdő szomszédságában. A több mint 20 millió forintos beruházás eredményeként egyszerre ezer vendéget tudnak fogadni a faházakban és sátrakban.

Hálóinges tűzriadó

szeptemberben. A második ilyen bemutatóra — az első 1977-ben volt — az Egyesült Államokból eddig 150, az NSZK-ból mintegy 200, Angliából 76 könyvkiadó jelentette be részvételét.

AUTÓSZERVIZT ÉPÍTETT a paksi körzeti építőipari szövetkezet. A szervizt a győri tervező vállalat AFIT-minta alapján tervezte, s a helyi viszonyoknak megfelelően alakította ki. Az évi 80 ezer üzemóra teljesítőképességű új szerviz zártrendszerű technológiával dolgozik, gépjárművek garanciális javítására és műszaki vizsgára való felkészítésére egyaránt alkalmas.

HETVEN JAPÁN GYERMEK vette át csütörtökön Kobében, a kormányzósági kultúrpalotában azokat a jutalmakat, amelyeket a tavaly Zánkán megrendezett nemzetközi gyermek képző- és iparművészeti pályázaton nyertek. A jutalmakat Südy Zoltán, Magyarország tokiói nagykövetségének kultúrattaséja adta át.

KESERŰ MÉZ. Különös zamatú mézet gyűjtenek ezekben a napokban a Mecsek vidékén: a napraforgó virágjának kesernyés ízű nektárját. A nálunk nem kedvelt keserű méz némely országban ritka csemege.

PROPÁNGÁZ-ROBBANÁS történt csütörtökön a japán fővárosban. Összedőlt egy kétemeletes lakóház, öten életüket vesztették, nyolcan pedig megsebesültek, közülük három gyermek állapota

Kozma Lajos, épülő

Magyar exlibrisek

Kiállítás az Iparművészeti Múzeumban

A földszinten szinte nyüzsög a közönség. Nem is csoda: miseruhától tóratekercsig minden-féle arany, ezüst, színpompás hímzés, nemes fényű ón látható az egyházi műkincsek kiállításán. Érthető, hogy viszonylag kevesen fáradnak fel az emeletre, hogy nyomtatott papírdarabkákat nézzenek, amelyeket valamikor könyvekbe kellett volna ragasztani, de nem ragasztották őket, mert gyűjteménybe kerültek. Nehéz a szegény kisgrafikának a „grand art"-ral vetélkedni!

Soó Rezső, a világhírű botanikus a legnevesebb magyar gyűjtők egyike is: bélyeg, könyv... Tizezrekre rúgó exlibris-kollekciója csak egy volt gyűjteményei közül — néhány éve az Iparművészeti Múzeumnak ajándékozta. Ott volt ugyan már ilyen kollekció, de a professzor ajándékával ez hatalmasan kibővült. A mostani kiállításon, amely a szecesszió korából válogat, a művek többsége Soó Rezső egykori gyűjteményéből származik.

Tanulságos egy ilyen kis kiállítás. Nem csupán művészettörténeti szempontból: művelődéstörténeti, lélektani tanulságai egyaránt vannak. A megrendelő — és az exlibrist nem csupán könyveibe ragasztó, hanem a kisgrafikagyűjtők hálózatába is bejuttató — jómódú polgár olcsó reklámhoz jut: százak tudhatják, hogy neki jelentős könyvtára van, és hogy megengedheti magának egy grafikus foglalkoztatását. A grafikusok stílusfejlődésének szemszögéből pedig érdemes megfigyelni, milyen gyakran áll egy exlibris az alkotójának ismert színvonala alatt. Hát persze: az exlibris többnyire komolytalan feladat, kulimunka, a megrendelő leglilább, legérzelgősebb kívánságát is ki szokták elégíteni. Így születnek meg a zsúfolt, aktot, könyvet, mindenféle rekvizitumot vegyítő, néha misztikuskodó, néha bűbájoskodó exlibrisek, főként a szecesszió idején, amely nálunk — legalábbis a grafikában — vagy negyed századig tartott.

Azok az igazi szép exlibrisek, amelyeket a művészek maguknak vagy közeli barátaiknak csinálnak. És főként, amelyeket olyan művész rajzolt, akinek nem a kisgrafika volt a fő bevételi forrása. Például az építészettől a könyvművészetig sok mindennel foglalkozó Kozma Lajos vagy a plakátművész Biró Mihály exlibrisei kitűnőek. Nagyon érdekes az az exlibris, amelyet a teljesen más felfogásban rajzoló Zádor István magának készített Kozma stílusában.

Érdekes megfigyelni, hogyan magyarosodott meg a felirat. A legkorábbi példányokon az „ex libris", azaz „könyveiből" feliratot a tulajdonos latinos névformájának ragozott alakja követi. Később jelentkezik a ragozatlan magyar név az „ex libris" után, és végül a tiszta magyar felirat: „X. Y. könyve". Kár, hogy ez az egyszerű megoldás kiment a divatból, talán azért, mert túlságosan világos és érthető, s ezért nem eléggé előkelő dolog.

Exlibrist csináltatni ma is elegáns gesztus. Pedig a könyv egyre inkább munkaeszköz, és nem gyűjteményi darab, amely exlibrist igényelne — aki pedig üzleti szándékkal gyűjt, annak nincs is szüksége nevének jelzésére, hiszen előbb-utóbb el akarja adni a könyvet... De azért a műfaj ma is él — csak éppen inkább gyűjtik, semmint ragasztják.

Ám aki nem tartozik a kisgrafika szenvedélyes hívei közé, az is láthat néhány nagyszerű miniatűr képet a szecesszió — az exlibris történetének egyik fényes korszaka — kamarakiállításán.

Székely András

Székely And

Nincza

14

06

hajít, nyugodj végre rakoncátlan,
maradj már, ne dobogj, ne kapálj,
ne szántsd lábbal az egek tornácát,

sok tányér leves, mit meg nem kaptál,
sok szelet kenyér, mit meg nem ettél,
nesze, itt van.

Széttépett kabátok,
új életre összeállt ruhák,
hagyjatok el, hagyjatok el engem,
apámba kell öltözködnöm immár,

édesapámba kell öltözködnöm immár.

Frideczky Frigyes:

VÉGRENDELET NÉLKÜL

Nem a haláltól félek
előbb-utóbb beköszön hozzám
szeliden kézenfog
— mit is tehetnék mást? —
engedelmesen megyek véle.
Attól tartok csak:
nem kopog ajtómon,
küszöböm előtt

MK SAJTÓFIGYELŐ
MAHIR
1091 BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51.
Telefon: 337-748, 340-726

Kozma Lajos, grafikus

SZOCIALISTA MŰVÉSZETÉRT

1982 NOV

1021

Kozma Lajos könyvjegye a
gyomai Kner Nyomda készletéből

méretekből egyáltalán elsajá-
títható. Számunkra nem volt
probléma bármilyen stílusban
épületet rajzolni, díszeket
mintázni, teret alakítani.
Egyszerűen rákényszerítették,
hogy a *kisujjunkban legyen*

Abonyban ke.

A kézművességtől a konstruktivizmusig

Kozma Lajos születésének 100. évfordulójára

Csak személyes emlékeim jogcímén vállalkozhattam arra, hogy Kozma Lajos — az építész, az iparművész, a grafikus — centenáriumáról szóljak: Kozma szignetjei és ornamensei között, a gyomai Kner-nyomdában ismertem meg, még serdülőkoromban, első szakmámat, a betűszedést; Kner Imrének Kozma által tervezett házában, bútoraiban laktam, ahányszor csak meghívtak Gyomára; Kozma maga berendezte pesti lakásában is gyakran jártam a harmincas-negyvenes években; dunai csónaktúráinkon rendszeresen kikötöttünk Luppa-szigeti nyaralójában; s még élénkebben él emlékezetemben verőcei háza — vajon megvan-e még? —, amely építőművészetének egyfajta összefoglalása volt.

Hadd szóljak legelőször erről, az utóbbiról: a folyó menti magasparton épült, öreg, nádfedeles paraszti házikóból alakíttatta át, oly módon, hogy az eredeti falak és a tető megmaradtak, csak a víz felőli, a kis kert felé eső falat cserélteti fel földig érő, a ház teljes szélességét átfogó üvegfallal, szétcsúsztatható táblákkal; a kert pázsitja teljesen egy szintben volt a szobák padlójával. Ritkán láttam azóta is tökéletesebb egybeolvasztását hagyománynak és modernségnek, természetnek és emberi hajléknak. Az ötlet olyan egyszerű volt, mint amilyenek többnyire a klasszikus megoldások. Azokat a pólusokat egyesítette ez az épület, amelyek között Kozma életműve feszült — a régi magyar népi hagyományok és a XX. századi konstruktivizmus között.

Azokkal a haladó polgári művészekkel indult, akik a század elején — szemben a millenniumi bombaszttal — egy speciálisan *magyar* építészet és grafika hagyományát kutatták, s ezt leginkább a népi barokk kézműves parasztművészetében vélték megtalálni. S innen ívelt át paradox módon, de mégis logikusan a modern konstruktivizmushoz. Ebben a verőcei házban, mondhatnánk, népi-paraszti konstruktivizmussá vonódott össze a két képlet. Nagyon hasonlóan ahhoz, amit a Bauhaus konstruktivistái is felfedeztek, nevezetesen, hogy a népi használati tárgyak formáin át vezet az út az „új tárgyilagossághoz".

Hogy miként fordult nálunk e nagyobbára az urbánus világban nevelkedett művészgeneráció a paraszti folklór felé, az minden bizonnyal azzal a — ma divatos szóval — nemzeti identitáskereséssel is magarázható, amely a dualista monarchiában a művészértelmiség jó részét foglalkoztatta: önálló nemzeti stílust keresett nemcsak az irodalomban, hanem az építészetben, iparművészetben, a könyvek formájában; s minthogy erre nemigen lelt rá a városi formakultúrában, falun kereste azt. Egyfajta tiltakozás volt ez az uralkodó osztályok ízlése ellen, az európai nagypolgári divatok ellen.

Csakhogy ebből a népi tradícióból nem lehetett teljes formarendszert nyerni, így Lajta, Kozma és társaik arra kényszerültek, hogy — bizonyos, de kevés számú eredeti tradicionális elemből kiindulva — maguk alakítsanak ki, spekulatív módon, egy magyaros hagyományt, úgy is lehetne mondani: kitalálják a nemzeti stílust. Figyelemre méltó teljesítmény volt, hogy ez — az elsők között éppen Kozmáéknak — sikerült, elsősorban könyvdíszeiben, de bútoraiban és olyan épületeiben, mint az említett gyomai házban olyan művészetet teremtett, amelyet a szó patinás értelmében nemzetinek lehetett érezni:

Annál meglepőbb, hogy „nemzeti stílusteremtő"-ként miképpen lett később a következetesen internacionális funkcionalizmus kimagasló hazai művelője. Talán abban lehet ennek magyarázatát meglelni, amit Kozma Kner Imrének 1930-ban írt levelében így fogalmazott meg: *„Nézetem szerint az építészetben is, éppúgy, mint a bútorban egy bizonyos elszemélytelenedő mozgalom csíráit látom, amely... a figyelmet azokra a formaalkotó szempontokra fordítja, amelyeknek gyökereiből táplálkozik a mai építészeti és iparművészeti termegoldás... úgy érzem, hogy e kevés elemből táplálkozó, de intenzitásra törekvő mozgalom, amely a korai középkori művészet előzményeivel rokon, úgy érzem, hogy ennek a hatása meg fog látszani a többi művészeteknél is. A lehető legegyszerűbb eszközök: matéria, az arány, a cél formaalkotó ereje, a munkaprocesszus formaalkotó ereje, a rend logikája, a »lényeges« hangsúlyozása, a »valódiság« szeretete, és végül a szín, ezek azok, melyek nézetem szerint vissza fogják adni az embereknek, az embernek a tárgyakban való örömét, sőt azon kezdem, hogy vissza fogják adni a tárgyakat magunknak. Mert a legtöbb eddigi mozgalom nem volt egyéb, mint egy formalisztikus törekvés: a tárgyaknak valamilyen dekoratív, tőlük idegen megjelenítést adni (a façadekultúra)."*

Érett épület- és bútorkonstrukcióinak ez amolyan *ars poeticája* is lehetne. Szemben sok kortársával, aki a konstruktivizmus formáiból is dekorációt csinált, Kozma Lajos valóban funkcionálisan tervezett; nagyvonalú egyszerűséggel, mindig a feladat tartalmának megfelelő, világos, logikus megoldást keresve. A népi kézművesség megértésén és túlhaladásán át jutott el azokhoz a letisztult formákhoz, amelyek utolsó éveinek remekbe készül munkáit jellemezték.

Utolsó emlékem róla fájó emléke annak a keserűségnek, amellyel tudomásul kellett venni, hogy élete talán főművét, az ostrom alatt súlyosan megsérült *Átrium* mozit a Mártírok útján tőle teljesen idegen szellemben alakították át. Kossuth-díja ellenére, mint „formalista" konstruktivizmust, lekezelték munkáját, felújítását őt nem értőkre bízták. Csak az utóbbi évtizedekben került életműve arra a helyre, amelyet a hazai művészettörténetben kiérdemelt.

Kései gesztus, de mégis elégtétel, hogy az Átrium mozit nemrégiben történt tatarozása során eredeti formájában állították helyre. Hadd fogjuk fel e figyelmességet is, mint a száz éve született Kozma Lajos emlékének köszöntését, mint az utókor értékítéletének kifejezését.

Rényi Péter

Kner Imre gyomai lakóháza, amelyet Kozma Lajos „népi barokk" stílusban tervezett (1925).

Kozma Lajos Luppa-szigeti árvízvédett nyaralója — a funkcionális építészet példája (1935).

AZ ÖRÖK ÉLET TITKA

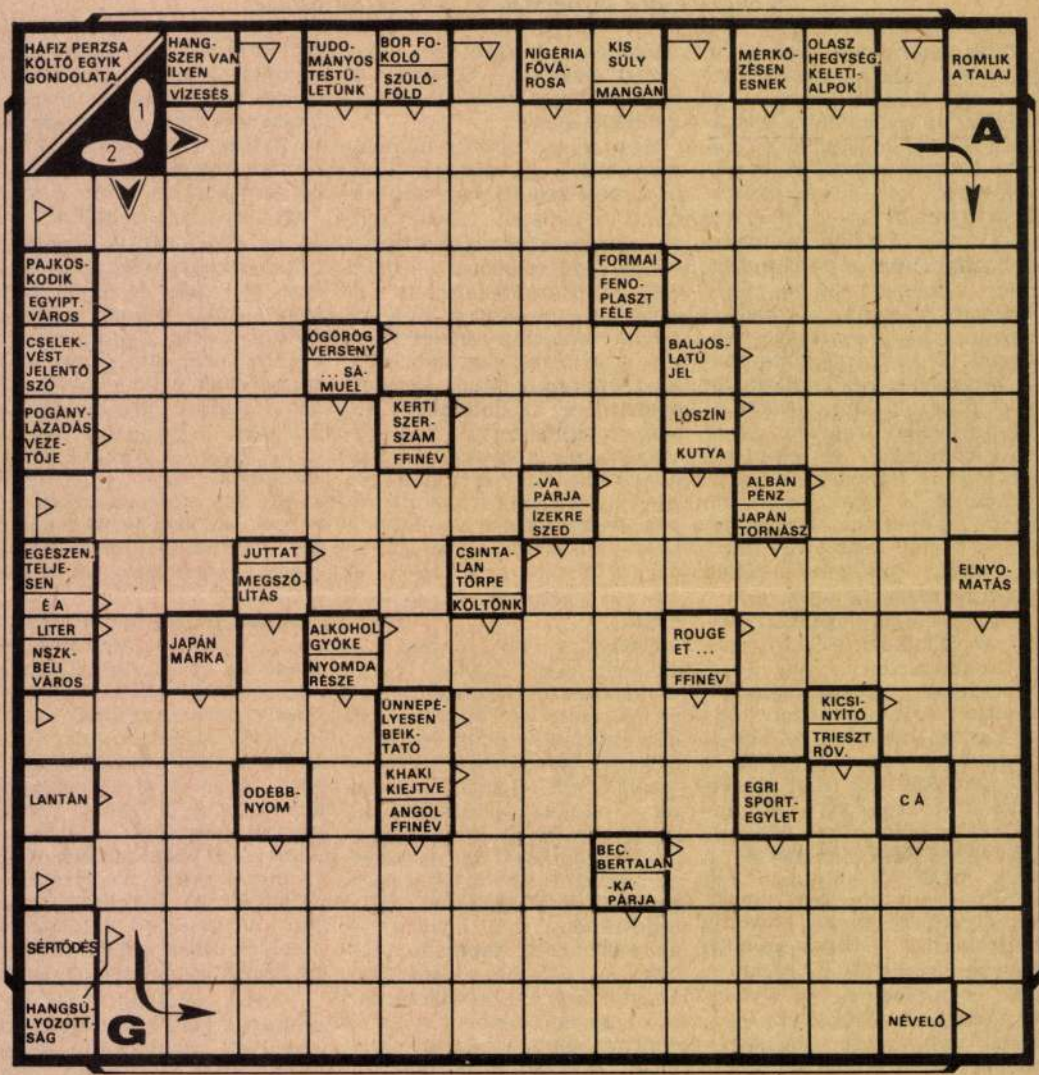

Beküldendő — lehetőleg levelezőlapon — Háfiz gondolatának megfejtése. Határidő: június 11. A cím mellé kérjük ráírni: VASÁRNAPI REJTVÉNY.

MÁJUS 20-I REJTVÉNYPÁLYÁZATUNK NYERTESEI:

MEGFEJTÉS: — Azért, mert ebből a tányérból kap mindennap enni.

Budapestiek: Deres Lajosné, dr. Baráth István, Várkonyi László, Majsa Károlyné, Maleczki Kázmérné, Borostyánkői Imre, Bartók József, Andrásné Csicsó Edit, Vancsura Györgyné, dr. Izafé Éva, Bánlaki Lajos, Pataki Ferenc, Fekete István, Wilk Zoltán, ifj. Dobi István, Agod Sándor, Bárány István, Kőhalmi Elemér, dr. Kormos Józsefné, Babits László.

Vidékiek: Ravasz László, Mohács; Sáss Lajos, Gyula; Gajdócsi Sándorné, Madaras; Horváth János, Miskolc; dr. Simon Jánosné, Nagymaros; Vincze Péterné, Tiszafüred; Sebők István, Budaörs; Bessenyei Mihályné, Hajdúböszörmény; Mészáros Erzsébet, Baja; Barabás Gáspárné, Nagykanizsa; Czellár Miklósné, Tunyogmatolcs; ifj. Máté József, Debrecen; Jászter Ferencné, Székesfehérvár; Balogh Imre, Békés; Geschek Miklós, Szeged; Tordai Árpád, Salgótarján; Juhász Bertalan, Makó; Szabó Zoltánné, Szombathely; Tóth István, Tar; Hangyál Albert, Békéscsaba; Lengyel Károlyné, Albertirsa; Csákvári Sándor, Szolnok; Bodnár Sándorné, Ózd; Szurmay László, Szolnok; Katona Imre, Mezőtúr; Palicska Mihályné, Gyöngyösoroszi; Holes István, Nyíregyháza; Pogány Ilona, Székesfehérvár; Hejczei Csilla, Megyaszó; Péntek Tamás, Mezőkeresztes.

Nyereményként egy-egy 50 forintos könyvutalványt küldünk postán.

A RÁDIÓ ÉS A TELEVÍZIÓ MŰSORÁBÓL

VASÁRNAP

KOSSUTH RÁDIÓ

8.05: Öt kontinens hét napja.
8.21: Énekszóval, muzsikával.
9.00: Színész vagyok, énekelek. Zenés beszélgetés Hofi Gézával.
10.03: Pataki századok. Az Ifjúsági Rádió műsora a pedagógusnapra.
11.01: Vasárnapi koktél.
12.05: Harminc perc alatt a Föld körül.
12.35: Édes anyanyelvünk.
12.40: Egy korty tenger.
12.50: Az élő népdal.
13.00: Új lemezeinkből. Kodály-művek.
13.45: Régi híres énekesek műsorából. Lotte Schöne énekel.
14.35: Utazó kutatók.
15.05: Művészlemezek.
16.00: Bankett Blitvában. Miroslav Krleza regényének rádióváltozata. VI/4. rész.
17.05: Huszonöt év... — egy családfő portréja. Riport.
17.35: Mi a titka? Zino Francescatti művészete.
18.15: Hol volt, hol nem volt...
18.40: A szolnoki Szigligeti Színház vendégjátéka a stúdióban. Az apa. August Strindberg színműve.
13.35: Régi magyar dalok és táncok. Szt.
14.00: A Melos vonósnégyes felvételeiből. Szt.
15.05: Romantikus kórusmuzsika.
15.35: Az anyag körforgása. Anyaggazdálkodás az NDK-ban.
16.00: Bruckner: VIII. szimfónia.
17.16: Baritonáriák. Szt.
17.45: Sztárok sztereóban. Cliff Richard koncertje Londonban, 1972-ben. Szt.
18.30: A Magyar Rádió szerb-horvát nyelvű nemzetiségi műsora.
19.05: A Magyar Rádió német nyelvű nemzetiségi műsora.
19.35: Bach-művek. Szt.
21.09: Bluesfelvételek. Szt.
22.00: Rádiószínház. A regényírás napja. Szt.
22.43: Interfórum — 1984. Összefoglaló — V/4. rész. Szt.

TELEVÍZIÓ

8.10: Óvodások filmműsora.
8.30: Pincérfrakk utcai cicák.
8.55: Vízimese. Angol—lengyel film.
10.30: Csörgősipka.
10.40: Hírek.
10.45: Bűvészek nemzetközi találkozója. Francia film.
14.10: Bemutatkozik Sütő Gyula nagyvisnyói népművész.
14.41: Asszonyok. Thury Zoltán novellája.
15.28: Hobbi-Dominó. Kutyák és kutyások — 1.
16.00: Osváth Júlia operettfelvételeiből.
16.29: Látogatóban. Játék- és ajándékműsor beteg gyerekeknek.
17.05: Összeállítás Lajtha László zeneszerző életéről. VI/3 rész.
17.32: Van új a Nap alatt.
17.47: Schumann: Spanyol dalják. Szt.
18.15: Hol volt, hol nem volt...
18.25: Mai könyvajánlatunk.
19.15: Lenyomtunk 15 évet! A Rádió Kabarészínháza jubileumi bemutatója. I. rész.
20.35: Mozart: D-dúr hegedűverseny (Jascha Heifetz és a Londoni Új Szimfonikus Zenekar felvétele).
20.58: Élj és emlékezz! Valentyin Raszputyin regényének rádióváltozata.
22.20: Tíz perc külpolitika.
22.30: Halló, itt vagyok!
23.30: Zenekari muzsika.

PETŐFI RÁDIÓ

8.05: Fúvósátiratok. Szt.
8.35: Figyelmébe ajánlom!
8.50: Slágermúzeum. Szt.

Teljes dícséret illeti Bodon tanárt az egész kiállítás elrendezésének tervezéséért és az installációs munkák vezetéséért.

Külön termekben vannak az *Ékes* Lajos által egybegyűjtött művészies plakátok, a kerámika, a fém- és textilmunkák. Itt azok a jeles iparművészek szerepelnek, kiknek neveit a Társulat régibb kiállításairól már ismerjük. A *Zsolnay*-gyár, *Gádor* István és *Lakatos-Wadlsteiner* (porcellán), valamint *Zilzer* Hajnalka, *Ligeti* Miklós, a hódmezővásárhelyi telep, a verőcei *Keramos*-műhely és *Endrő* Margit (Karcag) kerámikái, *Kiss* Ferenc, *Greff* Lajos, a *Studio*-műhely, *Keresztényi* Dániel és Pál és a *Magyar Művészeti Műhely* művészi ötvösmunkái, *Kovács* Erzsébet kitűnő tervei nyomán a *Stadler* Mihály gyárában készült vasvirágtartók, a *Muhits* Sándor vezetése alatt álló *Miskolci Művésztelep*, az *Izabella Háziipari Egyesület*, az *Országos Háziipari Szövetség* és a *Textil Műhely* kitűnő hímzései, *Ferency* Noémi, *D. Frankovszky* Adrienne és a *Greco-telep* gobelinjei, *Fertsek* Elza csipkéi, *Seenger* Béla finom hatású márványmunkái, *Tötössy* Ellának, *Kiss* Erzsinek és az ügyes *Schöntheil* nővéreknek külföldi finom bőrdíszművekkel vetekedő, batikolt bőrmunkái, *Grabovieczky* Léon artisztikus gyermekjátékai, *Harrer* Flóra és *Kovács* Jenő amatőrkötései, *Kele* Vilma apróbb selyem- és bőrdíszművei, *Bazala* Béláné batikmunkái, *Czitronyiné Bikfalvy Hella* horgolásai, *Kulcsár* Sándor, valamint *Kissling* Rudolf és fia csillárai, az *angol gyermek-segélyakciónak* csipkéi, hasonlóképpen a *mezőtúri* és *csetneki csipkék* most is mindenkinek örömet fognak szerezni. Ezenkívül az interieuröket kellemesen egészítik ki kiváló szobrászművészeink, ú. m. Kisfaludi Strobl Zsigmond, Szentgyörgyi István, Telcs Ede, Berán Lajos, Bory Lajos, Kalmár Elza, Bor Pál, Nesnera Ida stb. kisplasztikai művei. A kiállítás megnyitása után kerültek az emelet egyik vitrinájába *Hellebrand* József váci tanárnak jó ízléssel megkomponált, artisztikus domborított ezüstplakettjei. Ezekre a méltó feltűnést keltő érdekes újdonságokra különösen felhívjuk az intim művészetet szerető közönség figyelmét. Újdonság még *Lux* Elek gyönyörű márvány női aktja és *Horváth* Béla néhány bátor előadású olajfestménye.

BÉCSI ÍZLÉS

ÍRTA NÁDAI PÁL

Nemrég írta egy német esztétikus: „Úgylátszik, a mi korunk nemcsak a stílusnak van híjával, hanem az — ízlésnek is.“ Ezt az aforizmát talán mindenütt bátrabban lehet alkalmazni, mint az osztrákok fővárosában, melyben annyi égszakadás és földindulás után kettőt mégis sikerült épen és sértetlenül átmenteníe a mostani szanált és nyomorúságos világba: a bécsi kedélyességet és a bécsi ízlést. Mert elpusztulhatott a parádémars és belépődíjas látványosság lett a cs. és kir. udvari terített asztalokból, megsemmisült a gazdagság és elhervadt a bécsi valcer, bealkonyult a híres bécsi éjszakáknak is, de Bécs azért ma is oázis az ízléstelenségek nagy sivatagában és jótékony frisseséget lehel életének minden művészies megnyilvánulása. Egy város, még ha egyénei vesztenek is hajdani képességeikből, olyan történelmi akkumulátor, melynek lassú ízléskisugárzása évszázadok alatt sem fogy el s a phäakok egykori víg városa — még csak egyéneiben sem igen vesztette el ízléstőkéjét. Az energiák, ha lehet mondani, a régi érveréssel működnek: higiéna, rend, munkakedv, forgalom és idegenek megbecsülése, minden a régi, csak talán a komolyságnak az a halk és kicsit öregítő vonása érezhető meg Bécsen, amely a sokféle depresszió után az arculatára van írva.

A bécsi ízlés sugárzó centrumának az utolsó évszázadban mindenesetre a bécsi iparművészetet lehetett tekinteni s ez töretlen büszkeséggel él és ragyog ma is. Politikai pártok, alkotmányváltozások, kormányformák új és alig kihült rétegein át világít ez a titokzatos sugárzóerő, melynek a gyökere végeredményben mégis a néplélek. Ha az ember sétál a híres Kärnthnerstrasse tükörüveges portáljai közt, olyan kirakatművészetet lát színek és anyagok finomságaiból összekomponálva és az esti lámpafények ravasz illuminációjába belehelyezve, amilyent sem kirakatrendezőkkel, sem ver-

senyekkel, sem ösztöndíjakkal, sem semmivel a világon kifejleszteni nem lehet, csak egy ezeréve színekben fürdő nép ízlésével lehet így virágba szöktetni. Egy város ízlése mégis csak egyénei ízléséből komponálódik, mintahogy a tömeglélek sok egyén lélekállapotaiból tevődik össze s végül mégis más, mint az egyéneké. Bécs ízlésén a bécsi iparművészek hatalmas erőkészlete, ügyessége, szín- és ornamensszeretete, anyagokban való dúslakodása, kicsit szlávos melankóliája, kicsit délnémetes vidámsága, de örök gyermekes üdesége üt át, egy nagyvárosi akvárium lótuszvirágai lepik el felületét, amelyek meleg forrásokból szöknek elő.

Maga az iparművészet rendesen külön szigete szokott lenni egy világváros felületoceánjának. Bécsben az iparművészet lassan beleszívódott az iparba. Nincs az a külvárosi keztyűs, módlingi kocsigyártó, aki ne ismerné a Wiener Werkstättet, büszke ne volna a Herr Hoffmannra, ne vásárolt volna a Graben elegáns kisboltjában és fennállásának negyedik évtizedében számokban ki nem fejezhető eredményeket ért el ez a különben Werkstätte-ízlés a kézművesség egész ipari kultúrájában, a könyvkötéstől a kocsigyártásig. Tervezőművészei az idő folytán lassan kicserélődtek. Olbrichra már csak a szecesszió vagy kovácsolt-vas kupolája emlékeztet, Klimt is eltűnt az ő mozaikfinomságú dekoratív panneauival és Kolo Moser egykori szilaj üvegfestményei mai csendes és rendes polgári alkotásokként hatnak az expresszionizmus zűrzavarában. Vagy Wimmer Eduárd merész színességű textilmustráira, melyek a háborús Bécs zenésdélutánjain lobogtak — ki emlékszik még? A nagytehetségű, törékeny és perverzül érdekes Peche Dagobert is több mint egy éve halott már, de csodás finomságú faragott és aranyozott tükreit még árulják a bécsi és külföldi műértőknek, bádogból kovácsolt asztaldíszei még beszélnek az ő dekadens életérzéséről. Sokan eltüntek, sok név kicserélődött és sok cégjelzés megváltozott az utolsó tíz év alatt. De régiek és újak megható együttérzésben élnek és Hoffmann építészete mellett Josef Franké, Behrens és Witzmann berendezései mellett Strnadé és Gorge Hugóé, Powolny kerámiája mellett Hertha Ruderé és Wally Wieselthieré, Larisch betűvetései mellett H. Ramsaueré és annyi sok régi valuta mellett oly sok fiatalé, aki mind okos, finom és mértéktartó tud lenni, eggyé kovácsolja ma is azt a „műhely"-szellemet, amely mindenütt másutt már rég szétszaggatódott a nagyvárosokban.

Ez az okos — engedékeny és liberális — összeműködése fiatalnak, öregnek, eredményezi azt, hogy a bécsi iparművészet nemcsak fényes erkölcsi eredményeket ér el ma is a külföldi bemutatkozásokon (elég a párisi idei nyári kiállításon való népszerűségükre hivatkozni), hanem otthon is erőteljes gazdasági tényezője az iparművészek érvényesülésének. Nagy és gazdag vállalat ma már a Wiener Werkstätte, mely kinőtt a Graben kicsiny boltjából, központi en gros raktára van és fióküzletei a kicsinyben való eladásra, külön az ötvös-, az ékszer-, a bőr- és kerámiai munkák számára, külön a textil- és női divatcikkek számára, külön a csipkék, hímzések és párnák számára és igen egészséges propagandájával fel tudta virágoztatni német nagyvárosokban és Zürichben levő elárusítóhelyeit is. A nagyvilági élet egyik tartozéka, hogy az elegáns nő ridikülje, ruhája szövete, nyaklánca, az elegáns lakás szőnyege, csillárja, terítője az ő ízlésük színeitől szikrázzon. És nemcsak a bécsi kávéért álltak sorfalat az idén nyáron a Szajna partján, ahol Hoffmann József és Frank József kávéház-terraszán egy darab bécsi kedélyesség hullámzott, hanem a divatos fürdőhelyeken is kelendő volt a bécsi iparművészi márka.

Egy nemzet iparművészetének értékmérését sokféle szempontból lehet végezni. Úgyszólván minden nagyvárosnál más mértéket és más mérlegelési elveket kell alkalmazni. Ott, ahol a kézművesiparnak ősi hivatása van a város életében, így Bécsben és Münchenben, a kisipar e finom empóriumaiban, az iparművészet eredendő hivatása, hogy áthassa a kismesterek és a kézművesség műhelyeinek munkáskezeit. Egy őszi vásár, akár a legnagyobb városokban is, manapság nem tartozik az esztétikus legmélyebb élményei sorába. De Bécsben az is kivételes képet mutat, a Messe zsivajában, hangos csereberéjében, a sokféle utódállam nyelv- és árukicserélődésében egy ízlésfolyamat ömlik végig, amely ellenálhatatlan és érthetővé teszi a város fenmaradásának szükségét. Három helyen zajlott le az idei őszi vásár. S közülük kettőben: a régi udvari istállók és az új Burg márványlépcsős dísztermeiben rögtönzött sátrakban felhalmozott árúk sok gyönyörűséget nyújtottak a finomultabb igényű szemeknek is. Vannak egészen különleges bécsi iparágak, amelyeknek kvalitásértéke a művészi ízléssel párosulva

Magyar Grafika
XXXV. c. 1990

Kozma Lajos mint könyvművész

KNER IMRE

Ez a tanulmány egy olyan ember könyvművészeti tevékenységét mutatja be, akit külföldön, különösen Németországban, elsősorban építészként ismernek. Könyvművészeti munkásságát egy személyiség kisugárzásaként kell értékelnünk. Egy művész életművét más módon nem is becsülhetjük fel, amikor saját korába és környezetébe állítjuk, hogy megteremtsük az igaz és igazságos megítélés alapjait. Annak azonban, hogy Kozma személyiségét különös nyomatékkal hangsúlyozzuk, fontos oka van. Elsőnek azt a tényt említjük, hogy Kozma, mint ma csak kevés művész, mindig arra törekszik, hogy a legjelentéktelenebb munkának is, amit saját szempontjai szerint végezhet, valamennyi vonatkozását kikutassa és mind a koncepciót, mind a kivitelt ugyanolyan intenzitással valóra váltsa. Sohasem vizsgálja a feladatnak a ráfordított időhöz és energiához való viszonyát. Amennyire ért a technika, a gazdaságosság és a gyakorlati használhatóság követelményeinek érvényesítéséhez, olyannyira nincsen tekintettel saját magára. Nem hagyja addig abba a munkát, amíg az érzése szerinti végleges megoldást, amely stílusa akkori fejlődési fokának egészen és teljesen megfelel, meg nem találta. Ha megfigyeljük munkamódszerét, csakhamar megállapíthatjuk, hogy ez az ember mindig a teljességre törekszik és képtelen másképp, mint szervesen gondolkodni. Nem köti magát egyetlen, kiragadott részlethez, mert azt csak az egészhez viszonyítva hajlandó értékelni. Ha a tervezett mű valamely részletével elégedetlen, nem törli ezt az egyet, hanem az egészet újra felvázolja, mert a részletet csak az egészbe besorolva tudja újrafogalmazni. Alkotásai növények vagy szerves élőlények módjára úgy növekednek, mintha fejlődési stádiumaikat pillanatfelvételekkel rögzítették volna. Egy-egy vázlata egy-egy állapotot tükröz, amely nem csak részleteiben tér el az előzőtől, hanem a belső összefüggések megváltoztatását és továbbfejlesztését is mutatja. A vázlatsorozat végén egy alkotás áll, ami szükségszerűen vált azzá, ami; részei magától értetődően illeszkednek az egészbe, annyira, hogy szerepükön, beilleszkedésükön és hangsúlyukon vitatkozni sem lehet. Kozma azáltal jutott el ehhez a munkamódszerhez, hogy egyéniségét mindig és fáradhatatlanul a munkának szenteli és mindig elsőrendű számára, hogy az aktuális feladat elvi kérdéseit tisztázza. Saját magát nevelte arra, hogy – gyakran még az előző feladat végleges kialakítása és részletes kimunkálása közben – az új feladat minden vonatkozását először gondolatban tisztázza és csak akkor nyúljon a ceruzához, ha teendőjét világosan felismerte és minden tekintetben rögzítette. Így jár el éppen úgy egy kis szignetnél, mint egy tekintélyes nagyépítkezésnél. Kimeríthetetlen fantáziája és hihetetlen alkotó formagazdagsága azután olyan gondolatot hoznak világra, amely a tudattalanból szinte készen bukkan fel, hogy azután a technikai részletekre rendkívül érzékeny elméje, az anyagok tulajdonságai iránt kifinomult érzéke és a feladatok tömkelegén iskolázott szeme nagyon gyorsan megtalálják a végleges formát. A munka legnagyobb és legfontosabb hányada készen van, mielőtt még a munkaasztalához ült volna. Ami ezután következik, az a mély értelmi kielégülés, egy folyamat, amelyben próbára teszi alkotóerejét. Amikor a részek egymáshoz való viszonyát, a sok, gazdag képzelőerejéből áradó részletet vázlatok sorozatával mérlegre teszi, tapasztalati kincseket gyűjt és biztosra csiszolja ízlését, hogy e tapasztalati kincseket későbbi feladatokhoz felhalmozza. A művész vázlatai meg nem valósult gondolatokban, valamilyen okból meghiúsult feladatokban (amelyek azonban nem kevésbé átgondoltak és művészileg teljessé érlelhetők lettek volna), szinte gazdagabbak, mint elkészült művei. Mély, tiszteletet ébresztő élmény ebbe a műhelybe pillantani.

Még egy okunk van rá, hogy a könyvművész Kozma személyiségét hangsúlyozzuk. Életében és élete művében ugyanis a könyvművészet rendkívül jelentős szerepet játszott. Kozma igazi művésztermészet; mindazt, amit az élet nyújt neki, nyílt lélekkel és mélyen érző szívvel fogadja be. Élményeit olyan fogékonysággal dolgozza fel, ami más embereknek csak kora ifjúságukban adatott meg. De éppen ilyen érzékeny az olyan élmények iránt, amelyek műalkotásokban

vannak felhalmozva, tehát másodkézből származnak. Befogadókészsége folytán nyitva van számára a képzőművészetek és az irodalom egész területe. De hasonló érzékenységgel viseltetik az egész élet valamennyi problémája iránt és határtalan együttérzést tanúsít kortársai és nemzedéke minden ügyében. Ez a képessége igen korán megnyitotta számára a könyvek világát; bensőséges szeretet fűzi ehhez a világhoz. A szellemi alkotások iránti tisztelete nagyon korán vezette ahhoz a nagy felismeréshez, hogy a könyv kapocs nemzedékünk és a múlt között, s hogy benne az emberiség egész hagyománya halmozódott fel. Kozma a könyvben nem csak egy író művét látja, hanem egy korszak, egy nemzedék, egy kultúrkör alkotását, de az ipari terméket is, keletkezése idejének formai törekvését. Már fiatal művésznövendékként megérezte a lehetőségeket, amelyek a könyv zárt egységének megalkotásában rejlenek. Már első kísérleteinél arra törekedett, hogy az általa tervezett könyv olyan egység legyen, ahol munkája a könyv minden részletére, még az olyan kicsinységre, mint a könyv fűzése, kiterjed. Mivel kora ifjúságától belső és elszakíthatatlan szálak kötötték a könyvhöz és mivel szinte korlátlan termékenysége sosem csillapodik s természeti szükséglet számára, hogy az önmaga által állított feladatokon próbára tegye erejét: főfoglalkozása mellé a könyvművészetet választotta. Életének azokban a szakaszaiban, amikor a maga építészi tevékenységét külső okok miatt korlátoznia vagy időnként szüneteltetnie kellett, a könyvhöz fordult, hogy szenvedélyének hódoljon. Ez időszakokban azonban rendszerint maga választotta feladatokon dolgozott, s megtalálta a módját, hogy ötleteit, programját kiadóival közösen formálja, biztosítva magának a kellő művészi szabadságot. Olyan periódusai, amelyekre élénkebb könyvművészeti tevékenység volt a jellemző, általában építészi munkájának egy lezárt szakaszát követték. Ezek a magába szállás, a belső leszámolás időszakai; többnyire valamilyen váltás, stílusának változása, beállítottságának fordulata megy végbe. Fontos állomások ezek a művész életében. Ilyenkor summázza előző építőművészi alkotásának szakaszát, amit életművének másik oldala, a könyvművészet egészít ki és személyiségének megértéséhez fontos adatokat szolgáltat. A Kozma-jelenséget azonban nem csak az elmondottak alapján kell értékelni. Olyan ember és kortárs, aki a nemzedékünknek adatott fontos és különös évtizedeket résztvevőként és alkotóan élte meg. Az élet sűrűjében élt, mivel a könyvművész, mintúgy az építész nem az l'art pour l'art elefántcsonttornyában alkot, hanem korának gyakorlati lehetőségeihez, a valóságban gyökerező feladataihoz kötődik. Életét és fejlődését szülőhazájának sajátos kérdései alkotóan befolyásolták. Kozma magyar, lakója egy kis ország-nak, amely évszázadokon át a nyugati keresztény civilizáció és az ázsiai barbárság vad háborúinak színhelye volt. A kulturált és termékeny ország szinte sivataggá vált. E korszakok elmúltával olyan politikai szervezet részévé vált, amely fennállását az uralkodó osztály az egyes érdekszférák közötti mesterkélt munkamegosztás érdekközösségére alapította. Az ország iparosítását több évszázadon át erőszakosan megakadályozták, illetve szinte csak az országtól ma elszakított hegyvidékekre korlátozták. A magyaroktól lakott alföldet szinte csak mezőgazdasági termelésre kárhoztatták. Ez a rendszer gátolta, hogy egyidejűleg és egészséges módon olyan társadalmi rétegek alakuljanak ki, amelyek a nyugati civilizációt is jellemzik. Ez lassította a városi életforma kialakulását. Amikor az ország azután mintegy fél évszázaddal előbb a modern gazdaság termelési módszereire tért át, kialakult egy kultúra, amely az 1830-as és 40-es évek rövid reformkorszaka, nagy múlt és tehetségekben gazdag nemzeti adottságok de húszéves nemzeti és politikai elnyomás után elkülözte azt a szerves egységet, amit a nyugati államok magukénak mondhattak. A városok társadalmának vékony felső rétege, a kezdetben főként idegenekből álló, de gyorsan magyarosodó polgárság példátlan gyorsasággal és természetességgel követte a nyugati életformákat, a vidék azonban múltba néző fájdalommal ragaszkodott a hagyományos régi életmódon. Mindebből olyan politikai ellentmondások keletkeztek, amelyek aligha érthetők a külföldi számára. Igaz, hogy a modern élet minden országban párhuzamos, de egymásnak feszülő irányzatokat mutat, amelyek állandó harcban vannak egymással. Ennek az ellentmondásnak azonban a mi országunkban kirívóan élesnek kellett lennie. A századforduló körüli Magyarország Európa közepén, a Monarchiába kényszerítve, a szlávok és germánok között, fejlett kapitalista gazdasággal, a modern élet minden szociális, gazdasági és szellemi problémájával állott itt, amelyet még a nemzeti lét és néhány más kérdés megoldásának megkésettsége nehezített. E kérdéskör azonban csak kevesekben vált tudatossá; az úgynevezett közvélemény alig vett tudomást ró-

la. Tudósok és
sok és publicist
tudatában volta
kai és szellemi
voltak, önvéde
küzdelmeiket s
anélkül hogy va
A modern mozg
bennünket is. Fi
ség dolgában ne
saiktól, és szoros
pai szellemi élett
a külföld kultú
magyarok az im
Barbizonban, fe
rizsban és Münc
tőnk töltötte „St
ban és problémái
Konzervatív kör
nultak angol és
sajátítottak el, lé
fejlődésével. Min
tozódott. a közön
hiányzott a vissz
nyomdásznyelven
adói vállalkozás
években még Ném
ségre találtak. Az
mennyivel kisebb
mi sokkal kisebb

Ebben az időbe
ifjú művészünket
amint nyitott szen
lép, korának és kü
mennyi problémáj
ítéltetett, hogy has
körének alkosson,
szélesebb körökre
érdeklődését elégítl
hessen és érvényesí

Minekutána váz
természetes adotts
viszonyát, ismertet
zi adatának segítsé
tását. Úgy véljük, n
ra, hogy a távolál
igazi művészegyéni
réről, aki vérbeli eu

Kozma Lajos Ki
ben, 1884-ben szüle
gyermekéveit egy n
ma-pusztán egy ur
mogy megyében, a
gyarországon az ip

la. Tudósok és művészek kis csoportja, politikusok és publicisták szűk köre, akik többé-kevésbé tudatában voltak e problémák súlyának, politikai és szellemi irányzatok szerint megosztottak voltak, önvédelmi harcokban merültek ki és küzdelmeiket saját kis köreikben folytatták, anélkül hogy valóságos közönségük lett volna. A modern mozgalmak hullámai azonban elértek bennünket is. Fiatal íróink és művészeink tehetség dolgában nem maradtak el európai kortársaiktól, és szoros kapcsolatban állottak az európai szellemi élettel. Rendszeres látogatói voltak a külföld kultúrcentrumainak. Ott vannak a magyarok az impresszionizmus úttörői között Barbizonban, festőinknek egy nemzedéke Párizsban és Münchenben. Sok fiatal írónk és költőnk töltötte „Sturm und Drang"-idejét Párizsban és problémáinkra nyitott szemmel jött haza. Konzervatív körökből származó fiatalok is tanultak angol és német egyetemeken, nyelveket sajátítottak el, lépést tartottak Európa szellemi fejlődésével. Mindez azonban szűk körre korlátozódott, a közönség érdeklődése nem volt meg, hiányzott a visszhang, a támogatás, röviden nyomdásznyelven: a nagy „auflág". Modern kiadói vállalkozások és folyóiratok az 1900-as években még Németországban is csekély közönségre találtak. Az itt vázolt viszonyok között mennyivel kisebbek voltak ezek a lehetőségek a mi sokkal kisebb országunkban!

Ebben az időben, ebben a környezetben kell ifjú művészünket elképzelni. Gondoljuk el, amint nyitott szemmel és nyílt szívvel az életbe lép, korának és különösen környezetének valamennyi problémáját a maga bőrén érzi, de arra ítéltetett, hogy hasonszőrű fiatalok egészen szűk körének alkosson, szinte kilátás nélkül, hogy szélesebb körökre hathasson, nagyobb tömegek érdeklődését elégíthesse ki, egzisztenciát teremthessen és érvényesíthesse személyiségét.

Minekutána vázoltuk személyiségének belső, természetes adottságait és környezetéhez való viszonyát, ismertetni szeretnénk néhány életrajzi adatának segítségével könyvművészeti alkotását. Úgy véljük, mondandóink alkalmasak arra, hogy a távolállóknak is képet adjanak egy igazi művészegyéniség fejlődéséről, egy magyaréról, aki vérbeli európai is.

Kozma Lajos Kiskorpádon, Somogy megyében, 1884-ben született. Miután szülei elváltak, gyermekéveit egy nagybátyjánál töltötte Kozma-pusztán egy uradalomban, ugyancsak Somogy megyében, a Balatontól délre. Mivel Magyarországon az iparosodás viszonylag lassan ment végbe azokon a területeken, amelyek távol estek a nagy nemzetközi kereskedelmi utaktól, a városoktól és vásáraiktól, a népművészet sokkal tovább megtartotta eredetiségét, mint bárhol Európában. Somogy megye és jelesül Kozmapuszta eredeti és magas fejlettségű nép- és pásztorművészetnek különösen gazdag lelőhelye. Kozma Lajos fiatal kora óta állandó és élénk érintkezésben volt ezzel a népművészettel, és máig megőrizte iránta való mélyen bensőséges érzékenységét. Középiskoláját Kaposvárott és Győrött végezte, majd a Műegyetemet végezte Budapesten, ahol egy fél éven át az Iparművészeti Iskola grafikai szakosztályát is látogatta. Sokat és szívesen rajzolt; ez időben készítette első grafikai munkáját. Műegyetemi társai ez időben alapították „A megfagyott muzsikus" című szatirikus diákújságot, s Kozma címlapokat és könyvdíszt rajzolt hozzá. Ezekben az években diákok egy kis körében élt, akik intenzíven foglalkoztak a kor filozófiai és irodalmi kérdéseivel. Kozma résztvevője volt vitáiknak. Tájékozódott korának szellemi áramlatairól, és szerzett benyomásait feldolgozta magában.

1907-ben Przemyślben tüzérönkéntesként szolgált. Az exiliumból hosszú leveleket küldött barátainak, merített papirra gondosan írva, keretekkel, iniciálékkal, címlappal díszítve és stílusosan összefűzve. Az egyik vezető művészeti folyóirat már akkor közölt belőlük részleteket. A kor iparművészeti stílusát tükrözik, de előnyükre legyen mondva, annyiban különböznek is tőle, hogy a művész kézírása és az inkább írott, mint rajzolt ornamentika szerves egységbe olvadnak össze.

A polgári életbe visszatérve egy fiatal művészcsoporthoz csatlakozott, amely az akkor uralkodó európai áramlatoknak megfelelően elfordult a „túlélt és rafinált" városi kultúrától, s a tartalom és forma új forrásait kereste. E mozgalom vezetői olyan művészek voltak, akiknek egy része az angol preraffaelitákra, más része Tolsztojra támaszkodva, északi művészeti törekvések példájára átvették, alkalmazták a népművészet formáit. Az építészetben az angol lakáskultúra és a magyar parasztművészet eredményeit akarták egyesíteni. Kozma hamarosan túlnőtt ezen az irányzaton, mert ezeket a különböző elemeket nem tartotta külsőségeknek: azt kereste, miként lehet lényegüket érvényre juttatni. Egy nyarat Kalotaszegen töltött, Erdélynek egy olyan táján, ahol falvaknak egy völgybe zárt csoportja nagyon érdekes és gazdag népművészetet őrzött meg tisztán sokkal régebbi idő óta, mint bárhol

másutt. Ez a nagyon tehetséges kis népcsoport rendkívüli leleményességgel, a helyben adódó építőanyagokkal oldott meg a saját szükségleteit szolgáló építőművészeti kérdéseket; sajátos, egészen különleges színpompás díszítményekkel, háztartási eszközeit pedig a legkülönbözőbb technikákkal, maga készítette. A népművészetnek kedvező divat sokáig tartott; de a legtöbb építész csak annak külső formáit, azoknak az időknek úgynevezett „motívumait" alkalmazta. Kozmának azonban ez a stúdium nagy, egész életre szóló tanulságokkal szolgált.

Mivel gyakorlati építész tevékenységre alig volt kilátása, Kozma e tapasztalatai és benyomásai egy részét rajzokban kamatoztatta. Kapcsolatba került fiatal írókkal és az akkor még fiatal magyar szocialista mozgalommal. Az őt ért hatások halmozódnak. Fiatal művészek új művészetet hoznak Párizsból. Színre lép legnagyobb modern lírikusunk, Ady Endre, óriási hatást gyakorolva haladó fiataljainkra. Kozma ifjúkori grafikai művészete tükrözi mindezeket a különféle elemeket. Architektúrákat mutat, amelyeket csak gondolatban építhetett meg, a magyar népművészet díszítéseit mutatja, amelyeket mindinkább a sajátjává tesz és egyre szervesebben dolgoz fel, amikor a közvetlen építészeti ábrázolástól és a fafaragású építészeti elemektől az eredeti motívumokból képezett saját ornamentikára tér át. Majd rajzaiban, amelyek korábban leginkább élettelen tárgyakat és tájakat tükröztek, alakok és figurális kompozíciók bukkannak fel, amelyek főként társadalmi töltetű élményeire, később ezeknek személyes vonatkozásaira utalnak. Mindezeket egy olyan szimbolizmus elemeibe öltözteti, amire nagy hatással volt Ady szimbolizmusa. Egész sor ex librist készít barátainak, feltűnést keltve velük. Önálló rajzsorozatokat készít, mint például „A nagy szonáta" című kiadatlan könyv, amelyet 1910-ben Bécsben Hagebundnál kiállítottak... 1908-ban megjelenik „Az utolsó álmok" című könyve, eredeti, saját tervezésű kötésben, az időben szokatlanul szép és művészi kivitelben, aminek bizonyos kisebb körben nagy hatása volt. Utalt rá a bevezetésben, hogy a fantáziának e korszakát lezártnak tekinti, és szándéka, hogy kilépjen a gyakorlati életbe. A következő évben egy könyvecskét adott ki harminc ex librisszel, amely szintén feltűnést keltett eredeti, saját tervezésű külső burkával. Érdekes, dekoratív linóleum-metszeteket készített címlapokhoz és előzékpapírokhoz. Ex librisei érettebb stílusra vallanak, mint első könyve; kifejezésteli szimbolikájuk, a népművészet ihlette sajátos ornamentikájuk, elegáns, sokkal egyszerűbb kompozíciójuk nagy és maradandó hatást gyakorolt a magyar grafikára... Ebben az évben jelentek meg a Révész Béla szocialista író novelláihoz készített nagy illusztrációi, amelyekben még erőteljesebb szimbolista beállítottság tükröződik. Első periódusában valamennyi illusztrációját keretben helyezi el. Ábrázolását imaginárius térbe helyezi, amelyben egy nagyon leegyszerűsített, de háromdimenziós kép jelenik meg. Kezdetben ezt a felületet, helyesebben szólva, teret betölti részben naturális, részben ornamentális, erősen stilizált formákkal. Később felfedezi a fehér hátteret, megnyitja a teret a harmadik dimenzióba, egészen a végtelenségig, amint ezt mindkét ebből a korszakából közölt rajz mutatja. Mivel akkori nyomdászainknak ilyen feladatok megoldásában akkor még kevés gyakorlatuk volt, maga állt a szedőszekrény mellé, a géphez. Szedőnek, gépmesternek, könyvkötőnek segített a kísérletekben, közben igen korán beható ismeretekre tett szert a könyvkészítésben. Már akkor sem monotípiákat vagy rafinált kézinyomatokat akart előállítani: a szokványos könyvnyomtatás technikáján belül akart a maga számára minden lehetőséget kikényszeríteni, hogy munkái nagy példányszámban is nehézség nélkül elkészíthetők legyenek. 1910-ben a mester megnősül, több hónapot Párizsban tölt, és az élet konk-

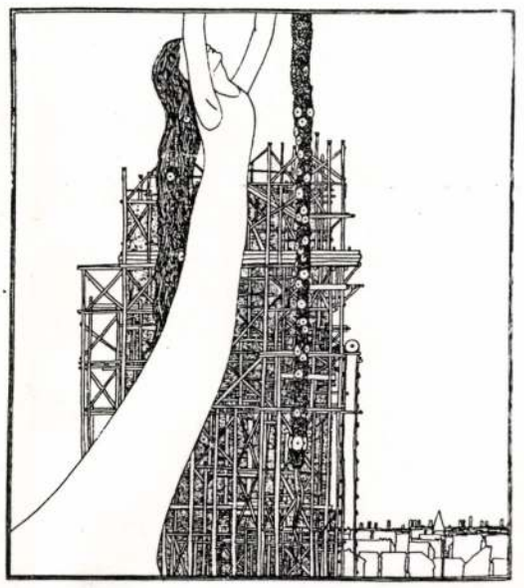

Kozmának „A nagy szonáta" című fiatalkori rajzsorozatából, 1908

rét feladatainak
építészetet tanul
ipari művészet f
dául a régi, külö
pestre visszatérv
zető építész irod
építmény létesíté
modern építésze
modern művésze
roltak. Nagy, eg
mentális épületek
sát kapta feladat
anyagismeretben
érzékre tesz szert
dásokban. A „K
sát rendezi, mag
nyeit és első bútor
első színpadterv
épít Budapest bel
tészetünknek ma
Rózsavölgyi és T
könyv- és zenemű
te. Olyan belsőé
amit akkor nálu
vonalúsággal tűz
indokolt feltűnés
„Budapesti Műh
kon szerepel bútor
ső berendezések

Kozma

rét feladatainak vállalására készül. Párizsban az építészetet tanulmányozza és mindent, ami az ipari művészet fogalmába beletartozik, így például a régi, különösen a keleti bútort stb. Budapestre visszatérve belép Lajtha Béla, akkori vezető építész irodájába, és főnökével több olyan építmény létesítésében vesz részt, amelyek egész modern építészetünkre és egyáltalán az egész modern művészeti életünkre nagy hatást gyakoroltak. Nagy, egyszerű és súlyos méretű monumentális épületek külső ornamentális megoldását kapta feladatul. Elmélyed a technikában és az anyagismeretben, nagy gyakorlati jártasságra és érzékre tesz szert technika- és anyagszerű megoldásokban. A „Kéve" művészegyesület kiállítását rendezi, maga is kiállítja grafikáit, festményeit és első bútorterveit. Ez időben keletkeznek első színpadtervei. 1912-ben egy nagy bérházat épít Budapest belvárosában. E ház modern építészetünknek máig fontos emléke. E házban a Rózsavölgyi és Társa zeneműkiadó számára egy könyv- és zeneműbolt belső berendezését tervezte. Olyan belsőépítészeti feladatot oldott meg, amit akkor nálunk még egészen szokatlan nagyvonalúsággal tűztek ki, de a megoldás is nagy és indokolt feltűnést keltett. Kozma megalakítja a „Budapesti Műhelyt", és különböző kiállításokon szerepel bútorokkal, bútorszövetekkel, belső berendezésekkel; számos díjat nyer. Eredményeinek elismeréseképpen a minisztériumtól ösztöndíjat kap egy külföldi tanulmányútra, amit régi német parasztbútorok tanulmányozására fordít Schleswig-Holsteinben és a Rajnavidéken. Ez idő tájt formái egyszerűsödnek, ornamentikáját szerves egységbe hozza a kivitel formáival. Alapvető ismeretekre tesz szert minden, a bútorasztalossággal és a belsőépítészettel összefüggő technikákban. 1914-ben jelenik meg Alexander Koch „Innendekoration" c. folyóiratának első különszáma a Budapesti Műhelyről és Kozma belsőépítészetéről, mégpedig augusztusban, tehát már a háború alatt. Mint más tevékeny építészeti korszakaiban, most is erősen korlátozza könyvművészeti alkotásait; bár már keresett reklámgrafikus és plakáttervező stb. Gyakran kap megbízást könyvcímlapok tervezésére, de a könyv belső részére már nem futja idejéből. Teljesen szakít a figurális és szimbolista grafikával: címlapjait betűből és ornamensekből építi, amelyek népművészeti motívumokból erednek. Mindig a keretből indul ki, ami gyakran váznak tűnik. Az így elhatárolt felületen komponálja ornamens-tömegeit a szerkezettan törvényei szerint, de mindig csak kétdimenziós felépítésben. Gyakran visszatér mint alapmotívum, a fa, mindig erősen stilizált és a legjobb népművészeti példák által átfogalmazott formában. Színakkordjai nagyon egyszerűek és igen jól összehangoltak, gyakran már akkor szabadabbak, élénkebbek és vidámabbak, mint a kor erőtlen, félénk színakkordjai...

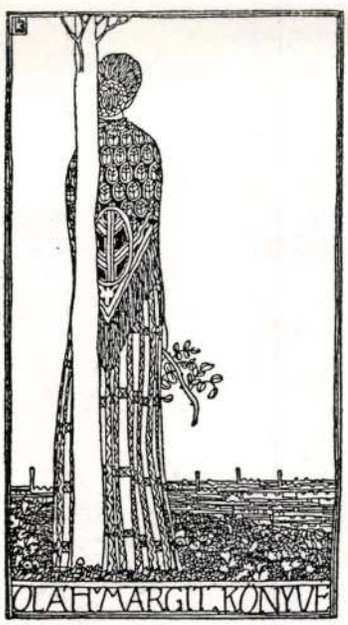

Kozma egyik ex-librise, 1908

Kozma immár ismert művész. Bár egyelőre csak bizonyos, haladó beállítottságú körökben talált közönségre, megállapítható, hogy fokozatosan keresztülverekedte magát, és hivatalosan is elismerték. Meghívták a fővárosi Iparrajziskola belsőépítész-tanárának. Azonban kitör a háború, és majd mindennek véget vet szegény kis országunkban. 1915-ben az oroszok megszállják az ország északi részét, területének majd egyharmadát; 1916-ban a románok elözönlik Erdélyt. Az Alföld felvonulási területté válik, a háború minden szállítóeszközt és szállítási utat igénybe vesz. A művész bevonul az első napon, és háborús éveit, a rövid évenkénti szabadságokat leszámítva, a fronton, ütegénél tölti. Intenzív építőművészeti tevékenysége után másféle nagy élményekben van része, a nagy önvizsgálaté is, ami fejlődésének új állomását nyitja meg előtte. Később, szerencséjére, csendes állásokban szolgál. Új erőre kap, tevékenység után néz: így keletkeznek képeskönyvei két kislánya számára. Nincs más eszköze, mint a papír és a ceruza,

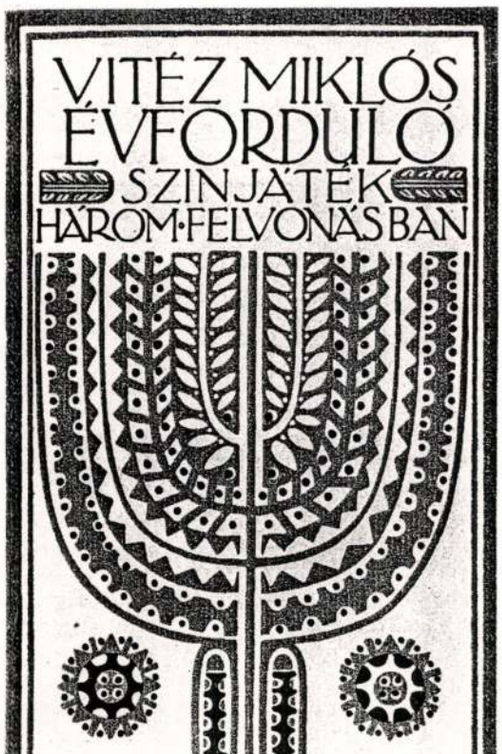

A népművészeti alapmotívum, a fa és finom színakkordok Kozma könyvcímlapján, 1911

nincs konkrét feladata, nincs műhelye, csak a szelleme, amely ebben az időben is pihenő és szünet nélkül a továbbfejlődés útját keresi. A képeskönyvek színes fantáziavilágában felbukkannak mindazok a dolgok, amelyek a művész számára kedvesek. Nincsen nyoma bennük háborúnak, sem a háború által felvetett problémáknak – ami akkor nekünk, az események közepette, fel sem tűnt. Színes belső terek tűnnek elénk, amelyek egy egészen új térfelfogás megéréséről tanúskodnak, bútorok, amelyek teljességgel kifejezik funkciójukat és szinte használatra kínálják magukat. Épületek, amelyek szerves élőlényeknek vagy növényeknek hatnak, természeti környezetben, amely gyakran e bútorok és épületek szigorú formáit mutatja. E fantasztikus színes világ közepette az otthon hagyott feleség és gyerekek nem mint díszletek, hanem a helyiségek láthatóvá tett belső értelme. A két nagy képsorozat néhány darabja megjelent később az Innendekoration háború utáni számaiban és másutt. A teljes sorozat, a gyomai Kner Izidor-nyomda ötszínnyomatában, a budapesti Szacelláry kiadásában látott napvilágot. Később német kísérő szöveggel is kiadta Georg W. Dietrich Münchenben „Kabäuschens Traumreise" címmel... A háború harmadik évében a szerencsétlen ország éledezik, a haza földjét minden oldalán megtisztították az ellenségtől, a sajtó magához tér, a szellemi élet újra fellendülni látszik. 1917-ben a művész, egy közös barátjuk közvetítésével kapcsolatba kerül Kner Izidor gyomai könyvnyomdájával. A vállalat éppen könyvkiadásának újjászervezésén fáradozik, és a művészt egy új, hozzá méltó feladattal bízta meg. Balázs Béla Hét meséjének illusztrálását kapja feladatul. Rajzai 1917 telén az erdélyi havasokban, a román fronton, a csendes téli szálláson születnek... A könyv illusztrációjának és tipográfiájának szoros és Magyarországon eladdig szokatlan kapcsolata nagy feltűnést keltett. A könyv a művész új könyvművészeti periódusának kiindulópontja lett. Az időszakot a művész és a tipográfus közötti elmélyült megbeszé-

Az első olyan könyv, ami Kozma Lajos és Kner Imre teljes együttműködésével született

léseknek szente
vőben csakis o
kalmazniuk. a
más elemét is a
közökkel képe
együtt nyomtat
a fametszet. A
1919. évi Alma
találja azt a ra
érdes pauszpap
den egyes vonás
re az egészen új
be kellett tanít
szólt azonban a
ami lehetetlenné
karácsonyára u
lának egy kis m
val, előzékpapír
Kner Kiadó na
rossz papírra ny
kor a forradalo
szállása után új
művész megkís
árán új életre kel
melés, ha alacso
az építőtevékeny
tel. A művész cs
azon belül is kis
vel. Amint a rom
ország tiszántúl
latba lép a gyom
ráfus úgy érzik.
szempontok hel
resni. A könyv sz
csak akkor hath
lis alapon megh
vényűt tud nyúj
megkezdett kísé
gyományok fol
ban megtört a g
reállított hagyo
célok irányában
szág sorsa min
megfogalmazot
niuk. 1920 kará
jelenik meg. rég
és legendákkal a
vezettel, de mo
málva, olyan st
séges átélését és a
gyománnyal eg
tiszta formájú
röt kitöltő illus
az iniciálékat.

léseknek szentelték. Megállapították, hogy a jövőben csakis olyan nyomdai eljárást szabad alkalmazniuk, amely a nyomtatóforma minden más elemét is a szöveggel azonos technikai eszközökkel képezi ki, és amelyek a szöveggel együtt nyomtathatók: s ilyen eszköz, illetve dúc a fametszet. A tétel első próbájának a kiadó 1919. évi Almanachját szánták. A művész megtalálja azt a rajztechnikát, mellyel szándékait, érdes pauszpapíron puha ceruzával jelezve minden egyes vonást, közölje a fametszővel, akit erre az egészen új feladatra ki kellett választani és be kellett tanítani. A kísérlet sikerült. Közbeszólt azonban az ország politikai összeomlása, ami lehetetlenné tette a munka folytatását. 1918 karácsonyára ugyan még megjelenik Balázs Bélának egy kis meséskönyve a művész címlapjával, előzékpapírjával és illusztrációival, amit a Kner Kiadó nagy nehézségek közepette csak rossz papírra nyomtatva tudott kihozni... Amikor a forradalom és az ország ellenséges megszállása után újra munkába lehetett kezdeni, a művész megkísérelte, hogy nagy nehézségek árán új életre keltse a Budapesti Műhelyt. A termelés, ha alacsony színvonalon is, megindul, de az építőtevékenység az egész országban szünetel. A művész csak belsőépítészettel foglalkozik, azon belül is kis bútordarabok egyedi tervezésével. Amint a románok kiürítik a megcsonkított ország tiszántúli részét, a művész ismét kapcsolatba lép a gyomai Kner-officinával. Ő és a tipográfus úgy érzik, hogy új utakra kell lépni, egyéni szempontok helyett általánosabbakat kell keresni. A könyv széles tömegek számára készül, s csak akkor hathat, ha széles erkölcsi és kulturális alapon meghatározott célokkal általános érvényűt tud nyújtani. Folytatniuk kell 1918-ban megkezdett kísérletüket, helyre kell állítani a hagyományok folytonosságát, amit a 19. században megtört a gépi technika bevezetése. E helyreállított hagyományok alapján kell azután új célok irányában építkezni. Az események, az ország sorsa mindezt igazolta, és az 1918-ban megfogalmazott programot meg kell valósítaniuk. 1920 karácsonyára három kis könyvecske jelenik meg, régi magyar trufákkal, históriákkal és legendákkal a 16. és 17. századból, régies nyelvezettel, de modern technikával könyvvé formálva, olyan stílusban, amely e századok bensőséges átélését és a modern formaérzékelést a hagyománnyal egyesíti. A szöveget egy semleges, tiszta formájú antikvából szedték; a szedéstükröt kitöltő illusztrációk fametszetben készültek; az iniciálékat, a fejléceket, a záródíszeket hagyományos motívumok felhasználásával a tipográfiai mértékrendszer formai és méretviszonyaihoz hangolva a mozgatható, mindig újra felhasználható nyomdabetű elvének megfelelően tervezték meg... A címlapok, a szövegoldalak és az egész tipográfiai terv a régi magyar tipográfia beható tanulmányozása alapján készült, a művész és a tipográfus szoros együttműködésével; bizonyítani kellett, hogy a gépi technikában igenis lehetséges a kézműves nyomtatás idején kialakult formai tradíció újrateremtése. Miután ez a lehetőség bizonyítást nyert, a művész és a tipográfus programjának egy további szakaszába lépett. Két nagy könyvsorozat kiadását határozták el, amelyek átfogják a könyvnyomtatás három évszázadát (1550–1850), és azt a korabeli irodalom publikálásán keresztül újra felszínre hozzák. A kísérletnek bizonyítania kellett, hogy a nyelvi-irodalmi kifejezés és a tipográfiai kifejezési formák között mindenkor szerves összefüggés állott fenn. A művész azt a feladatot kapta, hogy nyomdai díszeket tervezzen, amelyek nem illusztrációk, hanem tipográfiai építőelemek, melyek méret, tónusérték, árnyékolás, lépték és kompozíciós irányzat tekintetében a választott szöveghez, formátumhoz, papírhoz és nyomdabetűhöz rendelve, a legkülönfélébb célokra használhatók. Kozma részt vett a címlapszedé-

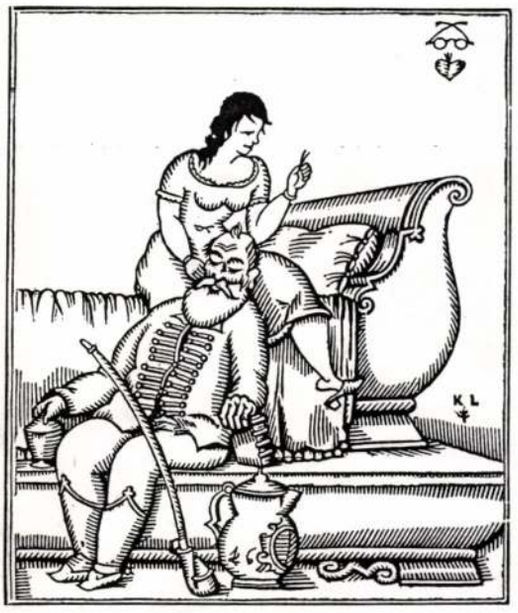

Az 1920 karácsonyára megjelent Három Csepke Könyv egyik, Kozma vázlata alapján fametszetben készült illusztrációja

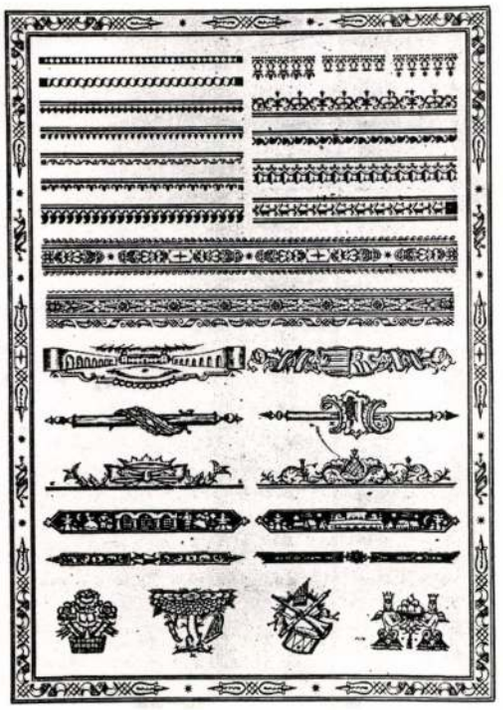

„Az újra felhasználható nyomdabetű elvének megfelelő" nyomdai „körzetek" a mintalap felső részén és a keretben; fametszetű fejlécek és záródíszek a mintalap alsó részén

sek kialakításában is, segítségül híva a szép régi könyvek tanulmányozásában szerzett sok évtizedes tapasztalatát is. A szövegeket az azóta sajnos elhunyt kiváló irodalomtörténész és író, Király György gondozta, olyan irányelvek szerint, hogy a művek a maguk stílusának jellegzetes darabjai, egyben máig élő művészi értékek legyenek. A művek kiválasztása megfelelt a legmagasabb irodalmi követelményeknek, példázta a magyar irodalom szoros kapcsolatát az európaival, és alkalmat adott arra, hogy a tipográfiai stílus rekonstrukciójának kísérletét zárt egységeken lehessen lefolytatni. Kozma építőművészeti értelemben fogta fel feladatát. A nyomdának készített anyaga mintegy 250 figurából áll, ami egyedülálló a világon, és hosszú gyakorlat során bebizonyította meglepően sokoldalú alkalmazhatóságát... Az egész vállalkozást programszerűen megalapozta a Kner Kiadó 1922. évi Almanachja. A program, a szerkesztő, a művész és a tipográfus tollából, német nyelven, példákkal megjelent az „Archiv für Buchgewerbe" 1922. évi karácsonyi számában, Lipcsében.

1917-től kezdve, különösen a háborúból való hazatérése után, a művészt gyakran más kiadók is megbízták könyvművészeti feladatokkal, ha ritkán is, nyílott lehetősége arra, hogy a könyv egészének művészi kiállítását befolyásolja. A háború után könyvdíszeket és illusztrációkat készített a budapesti Amicus Kiadónak, amelynek vezetője, Reiter László gondoskodott róla, hogy a művész munkái jó kivitelben, szépen nyomtatva, jó papíron és méltó tipográfiával jelenjenek meg. 1921-ben Kozma magyar népballadák egy gyűjteményét illusztrálta e kiadó részére... Ugyanezen kiadónak könyvdíszeket és illusztrációt készített Ady Endre „Margita élni akar" című modern époszához...

E korszak könyvművészeti alkotásai a művésznek a háború előttitől gyökeresen eltérő felfogását tükrözik. Keretbe tett, zárt felületeket és figurákat már csak illusztrációkban alkalmaz, amelyeknek méretét többnyire a könyv szedéstükrével egyezően szabja meg. Az így képzett

KNER-KLASSZIKUSOK

A MAGYAR KÖLTÉSZET REMEKEI
BALASSITÓL TOMPÁIG 12 KÖTETBEN
SZERKESZTETTE KIRÁLY GYÖRGY
A KÖNYVDÍSZEKET TERVEZTE KOZMA LAJOS

EGy nemzet sem dicsekedett soha többet hagyományainak tiszteletével, mint a magyar s mégis ezeknek a tradicióknak leggazdagabb, legmélyebb forrását, a klasszikusokat hanyágolják el nálunk a legérthetetlenebb módon. Mert mi él remekíróinkból a mai nemzedék köztudatában? Az, amit az iskolai olvasókönyvek annyira elcsépeltek és megúnattak vele? Vagy az, amit a sok kötetes, vaskos és ízléstelen díszkiadások, mint érintetlen bálványok őrökre elrejtettek előtte? Balassit vagy Csokonait vagy Vörösmartyt akarod olvasni? Poros könyvtárakban kell felkutatnod műveiket, vagy ormótlan albumokat emelgetned, melyekben szinte ugyanannyit kell keresgélned, míg ráakadsz arra, amit szeretsz, amiről érzed, hogy ma is közel férkőzik szívedhez. Hol vannak az Aldusok, az Elzevirek zsebbe és kézbe simuló, gyönyörűséges kis kötetei, melyek elkísérnek ki a természetbe, az erdőkoszorúzta lejtők puha pázsitjára, a liget árnyas padjaira? Ezt a gyönyörűséget akarják nyújtani a magyar olvasónak a Kner-Klasszikusok kötetei, melyek a legjavát adják mindannak, amit három évszázad legkiválóbb elméi alkottak. Anthológiákban, egyes remekművek teljes, csorbítatlan, az editio princepsekhez, vagy a legjobb forrásokhoz szigorúan ragaszkodó kiadásaiban Balassitól Petőfiig, Zrínyitől Vörösmartyig, Katonától Madáchig minden együtt van bennük, ami már a nemzet közkincsét alkotja, s amit mindenkinek nemcsak ismernie kell, hanem ismernie gyönyörűség is, mert ez a tizenkét kötet a magyar lélek, a magyar gondolat olyan hatalmas fejlődését mutatja, amelybe elmerülni ma egyetlen vigaszunk lehet. A sorozatot a korán elhúnyt Király György rendezte sajtó alá és ő válogatta össze a gyűjteményes kötetek anyagát is. Elmélyedő szeretettel, az igazi tudós lelkiismeretességével és a modern író nagy problémaérzékenységével végezte ezt a munkáját, úgyhogy az egész sorozatból éppen úgy, mint a gyűjteményes kötetekből az illető korszaknak vagy költőnek olyan eleven, plasztikus képe alakúl ki, mely egészen közel tudja hozni ezeket a könyveket a modern ember szívéhez. A kötetek formájukban is hozzásimúlnak ahhoz a

A Kner Klasszikusok ismertetését az 1922. évi Kner-könyvjegyzék számára Király György írta, és a szerkesztő korai halála miatt Kner Imre fejezte be

Kozma fametszete A Amicus kiadás, 192

imaginárius térl
amely ugyan plas
kolású, hogy mi
látható, tehát töl
árnyékolás nem z
értéke az adott
dik, látványának
ugyanaz, mint a
egysége tökélete
módja hagyomá
modern, erősen e
Az említett köny
alapján keletkezc
nak építőelemek.
dal tipográfiai-a
ban meghatároz
tottak, aszerint, h
a megtámasztás,
szolgálják, a dísz
jegyei vannak, ill
ak. Motívumaik
rásokból származ
oly mértékben all
vetelményekhez,
nyen használhat

1924 körül a m
periódusa lezáró
Budapesti Műhe
szünteti tevéken
különösen belső
az új korszaknak
féle publikáció
Koch „Innendel
nyolc különszám
kunst von Ludv
(Kozma Lajos bú
Ernst Hübsch ki

Kozma fametszete Ady: Margita élni akar c. kötetéhez, Amicus kiadás, 1921

imaginárius térbe olyan ábrázolást helyez, amely ugyan plasztikus, de olyan nyitott árnyékolású, hogy minden egyes vonal külön-külön látható, tehát tökéletes grafikai hatást kelt. Az árnyékolás nem zárul össze zárt felületté; tónusértéke az adott könyv betűjéhez alkalmazkodik, látványának optikai és pszichikai hatása ugyanaz, mint a szöveg olvasásáé. Így a könyv egysége tökéletes. Az illusztráció ábrázolásmódja hagyományos, de ez keveredik nagyon modern, erősen expresszionisztikus felfogással. Az említett könyvdísz egészen új szempontok alapján keletkezett. Mint már említettük, vannak építőelemek, amelyek a címlap és szövegoldal tipográfiai-architektonikus kompozíciójában meghatározott funkciók betöltésére hivatottak, aszerint, hogy ezek a funkciók a lezárás, a megtámasztás, az összetartozás stb. jelzését szolgálják, a díszeknek felfelé vagy lefelé mutató jegyei vannak, illetve nyitott vagy zárt formájúak. Motívumaik és stílusuk ugyanazokból a forrásokból származnak, mint az illusztrációké, de oly mértékben alkalmazkodtak a tipográfiai követelményekhez, hogy a szedésben éppoly könnyen használhatók, mint maga a nyomdabetű.

1924 körül a művésznek ez a könyvművészeti periódusa lezáródik. Megszakítja kapcsolatát a Budapesti Műhellyel is, amely nemsokára beszünteti tevékenységét. Kozma önálló építészi, különösen belsőépítészi munkába kezd. Ennek az új korszaknak a művészi eredményeit különféle publikációkban, így például Alexander Koch „Innendekoration" című folyóiratának nyolc különszámában és a „Möbel und Raumkunst von Ludwig Kozma" c. nagy műben (Kozma Lajos bútor- és térművészete, Friedrich Ernst Hübsch kiadása, Wien-Leipzig 1926) adták közre. Foglalkozzunk ezekkel röviden, mert Kozma személyiségének ismét egy változása tükröződik bennük. Kozma bútorai és belső terei bensőségesebb felfogásról tanúskodnak: ez a folyamat azzal a stílussal kezdődik, amely a harctéren rajzolt belső terein volt először látható. Bútordarabjainak funkciója erős, ugyanakkor expresszionisztikus hangsúlyt kap, majd egészen feloldódnak ebben a funkcióban, mialatt egyes bútordarabokból kombinált, beépített bútorokká fejlődnek. Formáik kezdetben még sok hagyományos elemet tartalmaznak, de ornamentikája sok népművészeti és a felsőmagyarországi barokkból származó elemet olvaszt magába, melyek a Kner Kiadó számára készített könyvdísz-sorozatban oly nagy szerepet játszottak. Kozma új, egészen modern hatások és lelemények alapján egy egészen személyes, rendkívül kifejező ornamentikát alakít ki, amely mindenfelé nagy hatást gyakorol és sok utánzóra talál. Ez az ornamentika Kozma igen friss, vidám és egyszerű színakkordjaival párosul. A művész minden lehetséges technikát kipróbál, mindenfelé új utakat és lehetőségeket fedez fel, hogy ezeket különleges effektusok szolgálatába állítsa.

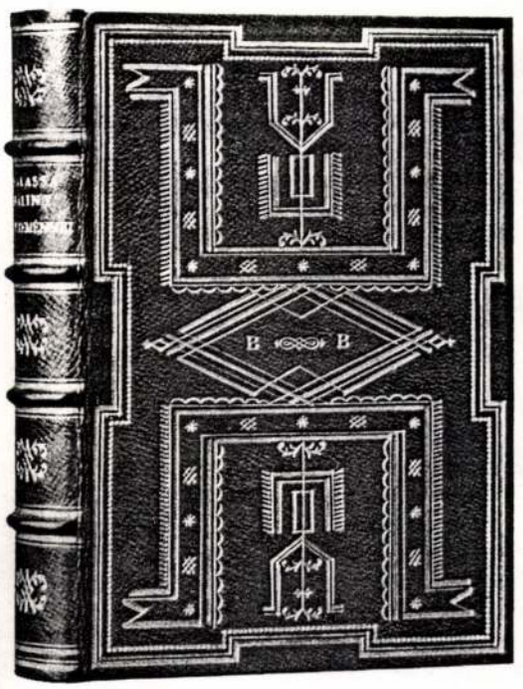

Kézi aranyozású bőrkötés terve Kozmától. Kötötte Kner Erzsébet, 1927

Belsőépítészeti tevékenysége mellett említenünk kell reklámgrafikáját, szép plakátjainak egész sorát és különösen színpompás csomagolásait, többek között a Floris bonbon és a Marvel illatszerek számára, amelyek a csomagolás problémáját új oldalakról közelítették meg, és sok, elvileg új, szerencsés megoldást eredményeztek. A művész képes, hogy minden ipari technikát magáévá tegyen, hogy annak sajátos lehetőségeit kiaknázza. Ez lemérhető például egy kézi aranyozású bőrkötéshez készített tervén... Ornamentikája később takarékosabbá válik, egyszerűbb és érettebb formákkal; s a művész eljut odáig, ahol egyszer már a legsikerültebb háború előtti bútoraival tartott, amelyek, a díszítéstől eltekintve, éppolyan csodálatra méltóan modernek voltak, mint például egyes házak, amelyeket a háború előtt épített. Eljut a tárgyiasságnak egy fokára, amely a funkció hangsúlyozásából és a jól átgondolt, szolid konstrukcióból tevődik össze, de nem olyan sivárán hat, mint a modern művészeknek oly sok alkotása. Mert Kozma átment egy iskolán, amelyből forma és szín iránti érzéket hozott, s ez az érzéke egészen mély és érett. Új építészetének egyszerű, de csodálatosan proporcionált formáit és felületeit, valamint új bútorait egészen egyszerű, de pompásan kialakított színakkordok élénkítik, és teljesen érvényre juttatják a nagy szakértelemmel és átgondoltsággal kiválasztott anyagok szépségét. A mai Kozma megint csak egészen új, egészen korszerű, de mégis a régi; mai művészete szervesen nő ki a régiből, amely nélkül elképzelhető sem lenne.

Építőművészeti tevékenységének ebben az intenzív korszakában csak három verseskönyvet illusztrált barátai részére, 1927-ben, 1928-ban és 1929-ben. Ezek azt mutatják, hogy művészi világában a modern könyv ma is jelen van, és ez reményeket ébreszt, hogy egykor ismét visszatér régi szerelméhez. Mint régen, a háború előtt, amikor verseket illusztrált, sajátos szimbolikát alkalmaz, amelynek érdekes formát ad és megragadó kifejezőkészséget kölcsönöz. A könyvdísz most egyedülálló figurákból vagy kompozíciókból áll, amelyek nincsenek kötött formába kényszerítve. A korábban szigorúan körülhatárolt térből előlépnek a papír síkjába, ugyanarra a felületre, amely a nyomtatott betű hazája. Az ábrázolás módja tisztán grafikai, nagyon egyszerű és tiszta; a stílus a népművészeten, a hagyományon, de modern érzésvilágunkon is érlelődött... Sajnos, nem volt lehetőség rá, hogy a művész kedvére való nyomdai betűt válasszon;

Kozma fametszete Gellért Oszkár: Valami a végtelen sugarakból című verseskönyvéhez. Nyugat kiadása, 1929

a viszonyok akadályozták, hogy e könyvek egészen az ő szempontjai szerint terveztessenek meg, méltó tipográfiai kivitelben...

Kívánjuk a művésznek, hogy őseredeti területén, a nagy- és a belsőépítészet területén még sok éven át alkothasson és megoldhassa a maga elé állított feladatokat. Ő új életformák alakítójának vallja magát és teljesen tudatában van hivatása jelentőségének. Mi azonban biztosan tudjuk, hogy ugyanolyan tisztelettel és megbecsüléssel tekint a könyvművészet által kínált feladatokra. Szeretnénk remélni, hogy ezekhez sem lesz örökre hűtlen.

Az eredeti tanulmány a Gutenberg-Jahrbuch 1930. évfolyamában jelent meg Mainzban, a 298–328. lapon, „Ludwig Kozma als Buchkünstler" címmel. Megjelent különlenyomatban is. Feltehető, hogy Kner Imre az eredeti szöveget németül írta, mint ahogyan ezt más német cikkeinél is tette. Magyar változata ez ideig nem ismeretes. Itt közölt szövegünket Haiman György fordította, a Kner Imre gondolatai iránti lehetséges hűséggel, de nem szó szerint. Kner Imre kiválóan művelte a német nyelvet, tanulmánya bővelkedik az olyan németes stílusfordulatokban és kifejezésekben, amelyek más nyelvre csak mesterkélten fordíthatók. Ezért a tartalmi és nem a szószerinti hűségre törekedtünk, s ahol a szó szerintiségtől eltértünk, igyekeztünk a nehezen lefordítható német kifejezéseket a Kner Imre gyakorlatában használt magyar fordulatokkal helyettesíteni. A német tanulmányt 29 illusztráció kísérte, mi ezeknek csak egy részét közölhettük. A cikkből ezért kihagytuk az illusztrációkra való utalásokat és e kihagyásokat három ponttal jelöltük. Beiktattuk viszont az általunk közölt képekre vonatkozó utalásokat. A tanulmány keletkezésére lásd a Békés Megyei Levéltárban XI/9. A Kner Nyomda irataiban C.16 C.20 Kozma Lajos levelezést, valamint a külföldi levelezésben a Dr. Aloys Ruppellel, a Gutenberg-Jahrbuch kiadójával folytatott levelezést.

Kner Imre, ismert szerénységével, a tanulmányban saját magát „a tipográfus" megnevezéssel említi. A Gyomán napvilágot látott Kozma-féle könyvművészeti alkotásoknak egyenrangú részese volt Kner Imre, messze nagyobb mértékben, mint ahogy itt „a tipográfus" megjelölésnek „Kner Imrével" való behelyettesítésével kikövetkeztethető.

Az Elves

FÜLEP LAJO

SÜMEGI GYÖRGY

Fülep Lajos (1885–
1944) kapcsolatának
lenebb és leghiteles
közti levelezésük. K
bi keletű, 1910-re m
renzéből szerkesztet
szellemtörténeti fol
kinyomtatását meg
Nyomdától. A fiata
szeket fölhasználva
re Fülep dühösen ki
iratból, s tisztán tip
ban Fülep így idézt
incidensét:

„Ismeretségem ve
lála előtt 35 évvel ke
láig tartott. Azért k
rátságot az ismeret
nem jól kezdődött,
meg, hogy valamiko
ni, bár a rossz viszo
kább, mindig szüks
csak szubjektív szim
ről kiderült, amiko
nem hiányzik, hane
ugyanazon erkölcsi
lett győznie az omin
métlem, nem a kró
amit mondok, hane
ebből a kezdetből b
az lett, kitűnően meg
Kner Imre. A kezde

Három éve Fire
mondjam, állami ös
azért adták, hogy e
milyen jelzővel min
támadt, hogy filozó
onnan Firenzéből,
nyomdát keresve, b
ajánlották. Megírta
nok: méretet, terjed
hét múlva nagy cson
tervek, kördíszek – a
a hiány kördísszel p
csináltatta őket, ő k
tam, goromba levele

AZ IPARMŰVÉSZETI TÁRSULAT JUBILÁRIS KIÁLLÍTÁSA

ÍRTA YBL ERVIN

Kozma Lajos

A folyó év február hó 8-án volt 40 éve annak, hogy az Országos Magyar Iparművészeti Társulat Trefort Ágoston elnöklete alatt megalakult. A Társulat mostani vezetősége a jubileumot — mint ismeretes — május hó 26-án díszgyűléssel ünnepelte, de ezenfelül még jubiláris iparművészeti kiállítással is hangsúlyozni kívánta a 40 éves működés jelentőségét. Kedvezőbb körülmények között bizonyára nagyszabású kiállítás rendezése jött volna szóba, melyen bemutatták volna az elmult 40 év magyar iparművészetének néhány mestermunkáját, azonban a mostani viszonyok között ilyen arányú kiállításra gondolni sem lehetett. Majd talán a Társulat fennállásának 50 éves fordulója alkalmából láthatunk ilyen tárlatot, most azonban meg kell elégednünk a jelenlegi iparművészeti termelésünket reprezentáló kiállítással. Szerencsére már az utóbbi is visszatérést jelent a régebbi, boldogabb évek iparművészeti tárlataihoz, melyeken teljesen megoldott szobaberendezéseket láthattunk. Egyes önálló bútordarabok mellett a mostani kiállításon is egységes intérieurök sorakoznak egymás mellé, példát nyújtva a művészi lakás számára. A régi Műcsarnok rendelkezésre álló helyiségeit vendégfalak közbeiktatásával művészi módon átalakították és kellemesen ható, barátságos szobákká varázsolták át. Minden egyes helyiséget iparművész-tervezőink önállóan, a bútorzattal egységes stílusban képezték ki. Falak, ablaknyílások, mennyezetek, fűtőtestkiképzések mind egy-egy harmonikus egészbe csendülnek össze.

Ez a kiállítás főképpen azért nevezetes, mert beszámolót jelent iparművészetünk mostani állapotáról. A háborús és az utána következő devalvációs évek rendkívüli kárt okoztak iparművészetünknek. Különösen a legfontosabb iparművészeti ág, a bútoripar szenvedett sokat a gazdasági és vagyoni eltolódások következtében. Az új gazdagok, hogy társadalmi állásukat külsőleg bepatinázzák, történelmi stílusú bútorokkal, jobbára ezeknek ízléstelen és agyondíszített utánzataival vették körül magukat és inkább a háborús konjunktúra idejében felburjánzott aukciókon vásároltak, mint iparművészeink műhelyeiben. Ez az állapot arra késztette bútoriparosainkat, hogy túlnyomóan a régi stílusú bútorok szolgai utánzására adják magukat. Technikailag bámulatos kivitelű, berakott és faragott szekrények, asztalok és egyéb bútorok készültek Budapesten, melyek megmunkálás dolgában sokszor a régi francia, angol vagy holland termékekkel is fölvehették a versenyt, a lakásokat gyönyörűen díszítették, de egyben a modern magyar iparművészet hamisfényű ragyogásának voltak csalóka ékkövei.

Ez az állapot külföldön is fennállott, azonban az iparművészet itt mégsem volt olyan tespedésre kárhoztatva, mint nálunk. Kedvezőbb gazdasági és politikai viszonyok teret engedtek az önállóbb és merészebb próbálkozásoknak. Szerencsésebb országokban nem keverték össze a művészi újításokat a politikai forradalmosítással. A túlmerész, vad igyekvések különben is kérészéletűek, de szükségesek arra, hogy leszűrődve, az értékes eredményeket megérleljék. Láthatjuk ezt a germán és a skandináv népeknél, melyek már kétségtelenül dicsekedhetnek új építőművészi és iparművészeti korstílussal. Mialatt mi csak az expresszionizmusnak szertelenségeit ostoroztuk a festészetben és a szobrászatban, azalatt az expresszionizmus a díszítőművészetekben, különösen Németországban és Ausztriában, meglepő stíluseredményeket ért el. A természettől való elvonatkozásoknak, a játszi fantasztikumoknak, a kifejező és exotikus raffináltsággal átitatott primitívségeknek hangsúlyozásában ráeszméltek a barokkal és rokokóval való rokonságra és ezekhez a történelmi stílusokhoz kapcsolódva, ízlésben megnemesedve, kifejlesztették a modern expresszionista díszítő és iparművészeti stílust. A modern expresszionista díszítővonal, a tárgyak

4*

Magyar Iparművészet
1925.

kontúrja már közvetetlen rokonságban van a barokk- és rokokó-görbékkel, hajlatokkal, csak összetétele merészebb, izgatóbb a réginél. Az új díszítő-stílus vonalának lágy görbéit éles szögben megtört rövid egyenesek tagolják, melyek a régi rokokókontúrok görbületei, csigavonalai helyére léptek. A formák szerves kapcsolata most nem érdekli a tervezőket, a szerkezeti vonalak ornamentális díszgörbékké alakultak át. Úgy ülnek sokszor egymáson az egyes tagok, mint a kaktusz levelei, máskor meg a síkdíszítésben a képletek összefüggéstelenül rajzanak egymás mellett. Mindez azonban — különösen együttesében — művészi hatást vált ki.

Tagadhatatlan, hogy a germán országokban kifejlődött iparművészeti és dekoratív expresszionizmus jelenleg az egyedüli korstílus. Egyedül ennek van ereje egységes, összefoglaló megoldásokra, melyekben minden részlet harmónikusan kapcsolódik egymáshoz. Sem a francia, sem az olasz, sőt az újabb angol iparművészeti próbálkozások sem vehetik föl ezzel a versenyt. Mi lehet most a feladata a magyar iparművészetnek ezzel az eredményes és lehiggadt dekoratív expresszionizmussal szemben?

A magyar iparművészet kétségtelenül nem folytathatja ott, ahol a háború előtt abbahagyta. Azóta külföldön nagyot haladtak és a mi iparművészetünk a mostoha körülmények miatt — technikai kiválósága ellenére is — bizony elmaradt. A népművészettel való fölfrissítés sem hozta meg a várt eredményeket. Háború előtt ezen az alapon ugyan néhány eredeti alkotás jött létre, de ezeknek sem volt továbbfejlődési képességük. A háború utáni hasonló próbálgatások pedig még kevésbé elégíthettek ki bennünket. Bizonyára csak előnyös lehet a stílusválságban lévő magyar iparművészetnek, ha az előbb jellemzett, lehiggadt és a multhoz kapcsolódó korstílushoz csatlakozik. Ennek jellegzetes artisztikumán keresztül könnyebben remélheti, hogy művészi és többé-kevésbé önálló stílushoz juthat. Annak idején a XVIII. században is szinte az egész világ átvette a francia ízlést, melyet azután mindenütt egyénien nemzetivé alakítottak át. Most sem szabad ezt a lehetőséget elutasítanunk. Ezúttal nem a franciák, hanem a germánok diktálják az ízlést az iparművészet terén és mi csak jót várhatunk attól, ha ehhez az egyedül kialakult korstílushoz csatlakozunk. A multhoz kapcsolódó expresszionizmuson belül a hazai népies motívumokat is eredményesebben lehet majd érvényesíteni.

A magyar iparművészetben és a mostani kiállításon ezt a fölfogást legerősebben *Kozma* Lajos művészete képviseli. Alkotásaiban (készítette Kozma Károly) az expresszionista artisztikum igen hatásosan érvényesül. Szemmel láthatóan azon igyekszik a művész, hogy műveinek magyaros jelleget kölcsönözzön. Ez az akarása ugyan még nem egészen eredményes, inkább csak apróbb részletekben nyilvánul, de jelenléte feltétlenül megállapítható és elismerést érdemel. Iparművészeti alkotásain emellett meglátszik a művész fejlett grafikájának hatása, bútorainak körvonalai épp azért néha szinte kaligrafikusak. Szekrényei, vitrinjei egyébként kiválóbbak, mint ülő bútorai, melyeknek formái kissé keresettek. Ugyancsak az expresszionista felfogást vallja magáénak *Gróf* József és *Kaesz* Gyula. Az előbbinek szalónja (készítette Faragó és Gróf) a hozzávaló falakkal és műtárgyakkal igen vonzó intérieur. Kaesz Gyula hálószobabútorai ugyan művésziek, de a kényelmes ágyat és szekrényt kivéve, túlságosan mesterkéltek. A fal és bútorok tónusa sem egyezik egymással. Viszont igen sikerült alkotása Kaesznek az I. emeleten lévő festett szekrény. Ezek a salzburgi, délbajor vagy tiroli népies barokkbútorokra emlékeztető almáriumok magyaros motívumokkal még bizonyára művészi megoldásokra vezetnek.

Külön csoportba tartoznak a többi interieurök. Ezeknek tervezői az expresszionizmustól már függetlenebbül gondolták el bútoraikat. *Menyhért* Miklós az angol Adams-stílus egyéni és modern értelmezése révén ért el igen figyelemreméltó eredményt. Ebédlője (készítette Jakab Gyula) a kiállításnak talán leghiggadtabb és legelőkelőbb bútorgarnitúrája. Előkelő hatású *Tóth* Gyulának intárziákkal pazarul díszített úriszobája (készítette Houba Antal és fia). *Lakatos* Artur nőiszalónjának (készítette Mayhen Ferenc asztalos és Pauncz és Kovács kárpitos) modernsége a sikerült intarzián kívül inkább csak a bútorokon alkalmazott aranyos faragványokban rejlik. *Bodon* Károly halljának artisztikuma pedig bútorain (készítette Grossmann Ármin) kívül a lépcsős helyiség festői formáján alapszik.

1984. VI. 4. 12.00. Kossuth

1021

Kozma Lajos
Kossuth-díjas grafikus, iparművész, akadémikus
1884-1948

Déli krónika

- Koszoruzási ünnepséget tartottak Kozma Lajos születésének 100. évfordulója alkalmából a Mező Imre uti temetőben. A művész a grafika az építészet és az iparművészet területén egyaránt kiemelkedő tehetségnek bizonyult. A Tanácsköztársaság idején beválasztották a művészi direktórium tagjai közé és kinevezték műegyetemi professzornak is. A Horthy -korszakban ezért nem kaphatott állami megbizatást. 1945 után a Budapesti Iparművészeti Főiskola igazgatója lett és két év múlva visszakapta egyetemi katedráját is. Kozma Lajost 1948-ban Kossuth-díjjal tüntették ki.

1984. VI.5.Tv.2.21.00.

1021

Kozma Lajos, kossuth-díjas grafikus, iparművész, egyetemi tanár (1884-1969)

Tv-Híradó

- 100 éve született Kozma Lajos épitész, iparművész, és müegyetemi tanár, aki 1919-ben a Tanácsköztársaság Művészeti Direktóriumának tagja volt. 1945. után a Művészeti Tanács és a Közmunkák Tanácsának tagj aként is tevékenykedett. Az Iparművészeti Főiskolán, és a Müegyetemen isk tanitott. 1948-ban Kossuth dijjal tüntették ki. Kozma Lajos születésének évfordulóján megkoszoruzták sirját a munkásmozgalmi panteonban, az MSZMP Központi Bizottságának Tudományos Oktatási és Kulturális Főosztálya, valamint a Művelődési Minisztérium, az Iparművészeti Főiskola, és a Müszaki Egyetem, valamint a Képző és Iparművészek Szövetsége nevében.

Szecesszió és avantgarde

KOZMA Lajos kép.ipm.
Művészet 1985/2/24-27.o.

„Mindjárt elindulása idején megnyerte a Kéve a maga számára azzal is a közönség érdeklődését, hogy a háború kitöréséig mindig külön művészi keretbe foglalta a kiállított kép- és szoboranyagot. Heteken át valóságos építkezés folyt a Nemzeti Szalon Erzsébet téri palotájában, hol később a Kéve kiállítása évről évre megismétlődött. A freskószerűen megfestett képeket artisztikusan helyezték el, a szobrok külön fülkéket kaptak, s a belső kiképzést legjobb nevű belsőépítészeink elgondolásai alapján csinálták meg." A művészegyesület összművészeti törekvéseinek lényegét foglalják össze *Szablya János* 1928-ban a Kéve Könyvébe írt sorai. Az összművészeti mű ismert szecessziós megvalósulásaival szemben a Kéve (Magyar Képzőművészek és Iparművészek Egyesülete) az egységgondolatot egyszerre szűkebben és tágabban is fogta fel. A legfeltűnőbb különbség, hogy nem törekedtek stílusegységre; az egyesület a legkülönbözőbb utakon járó művészeket tömörített, plein air és szecessziós mesterektől a „neósok"-ig, ugyanakkor megtartotta a szecesszió különböző műfajok egységes szemléletéről vallott nézeteit. Céljuk, az egyéni formálás tiszteletben tartása mellett, a stílusbeli és műfaji sokszínűségből a kiállításokon egységes és egyedi összkép alkotása volt. A Kéve tagjai között találjuk a szecessziós Gesamtkunstwerk-gondolat egyik legjelentősebb magyar képviselőjét, *Kozma Lajost*, s az elv legkövetkezetesebb magyarországi képviselőinek, a gödöllői műhelynek a Kévéhez csatlakozott tagjait. A művészek többsége számos területen kipróbálta tehetségét, a festő *Göröncsér Gundel János* szobrokat készített, *Gara Arnold* kerámiát, *Muhits Sándor* jeles üvegablak-tervező és grafikus volt. Kiállításaikon helyet kaptak *Tóthváradi Kornis Elemérné* csipkéi, *Málnai Béla* egy ízben építészeti rajzokkal szerepelt.

1

2

3

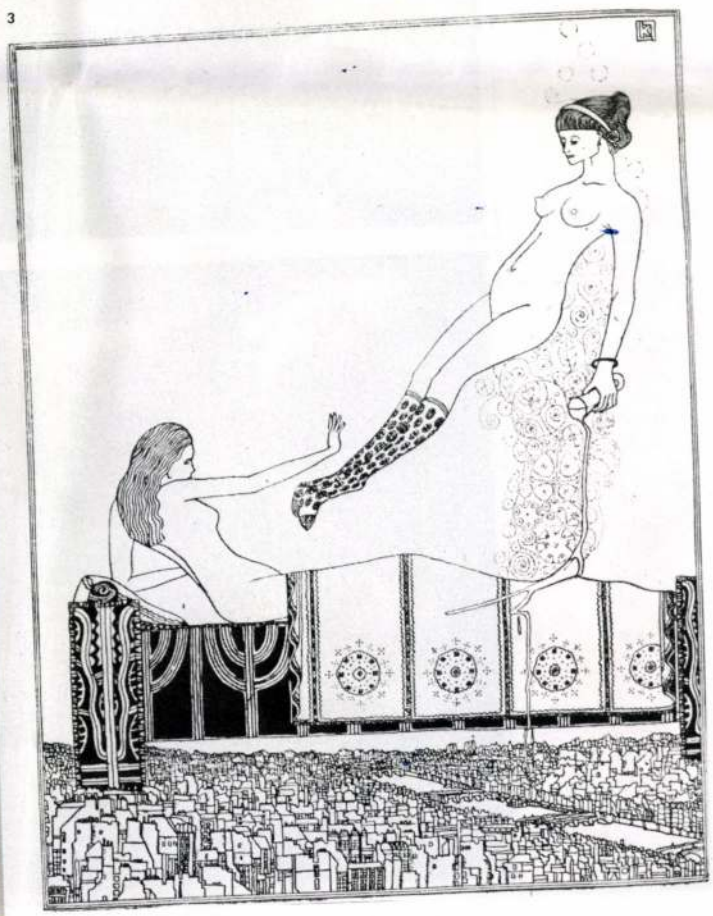

9

A Kéve, mely elsősorban a Hollósyt követő *Szablya Frischauf Ferenc* tanítványaiból verbuválódott, a hazai szűkös kiállítási viszonyok és eladási lehetőségek kiszélesítésére törekedett. Nem hasonlítható a korábbi vagy kortárs egy közös cél érdekében munkálkodó, nyugalmas vidékre költöző művésztelepekhez, jellegzetesen a polgárosodással létrejött új intézmény körébe tartozott. A nálunk is kialakult, nagyobb számú művésztársadalom és szélesebb közönség lehetővé tette egy, még a Salon des Indépendants ősmintájára létrejött, a hivatalos fórumokból kiszoruló vagy szembenálló művészek szövetségének létrejöttét. Heterogeneitásánál fogva, mely mögött nemcsak stílusbeli, hanem színvonalbeli különbségek is voltak, az 1907 körüli művészeti élet „valós" képét nyújtja. A közép- és kelet-európai fejlődés azon sajátosságát mutatja, melyet a különböző irányok, impresszionizmus, szecesszió, posztimpresszionizmus egyszerre való beáradásával és a különböző – gyakran már túllépésükkel együtt érkező – törekvések összefonódásával jellemezhetünk.

A Kéve megalakulása idején, 1907-ben az új irányok bizonyos értelemben már meghonosodtak, konszolidálódtak. A nagybányai iskola képviselőinek számos tanítványa dolgozott, a magyaros szecesszió polgárjogot nyert. Ahogy Nagybányán, a Kévében is megjelentek a „neósok" (a Kéve Könyvében elsőként lehet méltató sorokat olvasni többek közt *Tihanyi Lajos*ról, *Bornemisza Géza*ról). Érezhető a kubizmus, az expresszionizmus hatása, s az aktivizmusé *Dénes Valéria* ekkor még Matisse hatását is mutató művészetében.

A Kéve egyrészt a nagybányai természetelvűség, másrészt a szecessziós dekorativizmus továbbvivője volt. A művésztársulat elnöke, Szablya-Frischauf Ferenc a *Műterem* és az *Öcsém a Balaton*on című, a mostani kiállításon szereplő képei a plein air tapasztalatokat beépítő, akademikus tanultságú mestert mutatja, művein ugyanakkor a szimbolikus színkezelés és hangulatiság hatása is érezhető. *Benkhard Ágost* és *Szőri József* a nagybányai hagyományt folytatók körébe tartozik. Göröncsér Gundel János közvetlenül Szablya plein airjét folytatta, expresszív színvilággal, finom szimbolizmussal gazdagítva a már hagyományosnak mondható nagybányai téma- és formavilágot. *Lohwag Ernesztin* és részben *Konstantin Frida* a dekorativ és a plein air tendenciák ötvözői.

A Kéve tagjainak jó része a szecesszió második fázisát, a geometrizáló, funkcionális törekvésekhez átvezető irányát képviselte. Az összművészeti mű gondolatán át kapcsolódtak a gödöllői műhely (kiállításrendezésben is) sokáig magányosnak és visszhangtalannak tűnő kezdeményezéseihez. Néhány gödöllői művész, *Remsey Jenő*, *Mihály Rezső* és *Moiret Ödön* személyében is összekapcsolja a két csoportot. A két szemlélet különbségét a magyaros motívumok háttérbe szorulása, a tematika megváltozása, a romantikából a szecesszióba

4

5

átmentett nép-nemzeti gondolat elhalványulása jelzi. Kozma Lajosnál vagy Mihály Rezsőnél még találunk példát a népművészeti inspirációra, Gara Arnold a Kéve bécsi kiállítására készített plakátján mézeskalács-motívumot dolgozott fel. Példaképeik sem az angol mesterek, hanem elsősorban a bécsi szecesszió és a német Jugendstil. Ez a program, ahogy a kortárs kritikák is jelzik, a magyar művészet önállósuló, Bécstől elforduló, saját útját kereső korszakában, s különösen az első világháború kitörésével feszültséget, sőt bizonyos ellenérzést is keltett.

Elsősorban a grafika őrzi a szecesszió és a szimbolizmus legerősebb hagyományait. Kozma Lajos geometrikus idomokba fogott mustrái, jelenetépítése, ahogy a Tichy-testvéreké, vagy Mihály Rezső rokokó témájú képei elsősorban a bécsi szecesszió hatását tükrözik. *Tichy Gyula* fantasztikus és erotikus témakörei, nehezen felfejthető szimbolikája részben Bécshez kapcsolódik, de Klinger mitológia-interpretációval való rokonságát is érdemes volna szemügyre venni. A rendkívül eklektikus *Tichy Kálmán* néha meglepetésekkel szolgál. A kiállításon szereplő *Révület* (1908) című grafikájának lebegni látszó, a kék papír színében tartott nőalakja hosszú hajával, szép dekoratív ívet ír le. Monokróm színkezelésével rendkívül finom, dekoratív hatást ér el. *Egyedül* című akvarelljén a barna talaj egységes foltján ideges borzongásokként kék hullámvonalak futnak át. A kihalt táj, a fák függőleges sora között lefelé haladó fekete ruhás férfialak *Farkas István*ra emlékeztető jeges magányt idéz.

A Kéve szerény programja ellenére túllépte mind a nagybányai természetelvűség, mind a szecessziós dekorativitás határait, az art deco, a kubizmus és az expresszionizmus felé téve döntő lépéseket. Az aktivizmushoz csatlakozó Dénes Valéria férjével, *Galimberti Sándor*ral a kubizmus első képviselői Magyarországon. Dénes Szablya tanítványaként került a csoportba. A házaspár tragikus halála után a Kéve Könyve megemlékezett művészetükről.

A Kéve helyet adott a szecesszióból az expresszionizmus felé induló művészeknek, így Remsey Jenőnek a műveit egyenest Holderéhez és Picasso kék periódusának képeihez mérve. *Bokros Birman Dezső* expresszív, lüktető Jób-illusztrációit először a Kéve mutatta be (a kőrajzok később, 1921-ben kötetben is megjelentek az Amicusnál).

A szobrászat különben is erős tehetségekkel képviselte magát a kiállításokon. *Simai Imre* klasszikus nyugalmú, geometrikus formákba zárt szobraihoz az egyiptomi szobrászattól kezdve számos párhuzamot lehetne felsorolni, de egyik sem érintené hatásának lényegét, eredetiségét. A méltatlanul elfelejtett *Kövesházi Kalmár Elza* táncosnőszobrai a századforduló hagyományából, dekoratív arabeszk kultuszából nőttek át némiképp az art deco geomettikus dekorativizmusát érinteőn, egy érzelemmel telített mégis kristálytiszta térszemlélet világába. Kö-

1 Kozma Lajos: A Kéve címlapja,
21x17 cm, 1911
2 Gara Arnold: Női akt,
festett terrakotta, 16 cm, 1911
3 Kozma Lajos: Illusztráció Ady: A Szűz dicsérete
című verséhez, tollrajz, 1913
4 Bokros Birman Dezső: Jób, litográfia,
42,5x34 cm, 1920
5 Dénes Valéria: Táj házakkal,
olaj, vászon, 50×100 cm, 1913

6 Tichy Kálmán: Révület,
papír, tus, akvarell, 21,5×13,7 cm, 1902
7 Göröncsér Gundel János: Mese,
olaj, vászon, 100×116 cm, 1907 k.
(fotók Nyitrai)

6

vesházi Kalmár Elza tánc iránti érdeklődését osztotta *Fejérváry Erzsi*. Kövesházi Kalmár Eleonóra Dusét mintázta bronzba, Fejérváry Nizsinszkij táncosainak inspirációjára készített fajanszszobrocskákat. Az art deco korán és érett művekkel jelent meg az egyesület kiállításain. Gara Arnold bonbonnière-jei és szobrai mellett megérintette a baseli születésű *Zutt Richard Adolf* műveit is, bár elsősorban a stílusbeli sokféleség, a mesterség, a klasszikus technikák tisztelete jellemezte. Mitológiai utalásra építette a Kéve hadiérmét (1914), mely egyik oldalán Héraklész és a lernai hydra harcát jelenítette meg.

A Kéve-kiadványok tipográfiai gondossága, egysége a szecesszióban gyökeredzett, s közvetlen példaképei is szecessziós folyóiratok (a Ver Sacrum és a Pan), de hangjukkal, határozott programjukkal új színt hoztak a magyar könyvművészetbe is. Kezdetben A Ház című folyóirattal teremtettek kapcsolatot, ennek megszűnése után alapították meg a Kéve Könyvét (1912). A számozott példányokban, a gazdasági helyzettől függően, általában negyedévenként kiadott folyóiratot Szablya János szerkesztette, könyvdíszeit többek közt Gara Arnold, Lohwag Ernesztin rajzolta. Elsősorban a tartalom tükrözi tágabban értelmezett összművészeti törekvéseiket; a képzőművészet mellett foglalkoztak építészeti kérdésekkel és a színházi élettel is. Az 1913. júliusi szám például *Tőry és Pogány* Nemzeti Színháztervét ismerteti, s kitér a Magyar Színház megalakulásának történeti előzményeire. Krónika rovatában beszámol a Magyar Színház Kék madár bemutatójáról, az Új Színpad egykori Hattyúvér (Strindberg) előadásával veti össze, melyhez *Gulácsy Lajos* rajzolta a díszleteket és a kosztümöket. A jó színháznak, vonja le a cikkíró a következtetést, „feltétlenül egy gazdag képzeletű festőre s egy finom muzsikusra van szüksége". Gulácsyval egyébként is szoros volt a Kéve-tagok kapcsolata, Gara Arnold, Kozma Lajos, Remsey Jenő a Szív utcában összejövő találkozások állandó vendégei voltak. Gulácsyt Tichy Gyula is barátjának vallotta. (Gulácsy egy kevéssé ismert műve a Gara Arnolddal és Remsey Jenővel együtt illusztrált Könnycseppek című kötet.)

A Kéve minden számában helyet adott valamely korábbi művészeti korszakról vagy gyűjteményről szóló írásnak, de friss szemmel figyelte a párizsi építkezéseket, kiállításokat is. Beszámolt az új festői irányokról, a kubizmusról, a futurizmusról, orfizmusról (Cézanne-t, minden feltétel nélkül, a legnagyobbnak ismeri el). Természetszerűleg a Kéve művésztagjairól írt bemutatások foglalták el a legnagyobb helyet. Sokat tett a Kéve a grafika, a sokszorosított grafika népszerűsítéséért is. Szablya János az egyébként nem sok eredetiséget mutató *Lénárd Róbert*ről hosszú méltató cikket írt, Lénárd *Dolomitok* című albuma (1917)* a Kéve kiadásában jelent meg.

A Nyugat folyóirat és a Kéve kapcsolata is figyelmet érdemel. Ady első illusztrátora, *Nagy Sándor* illusztrációi után, melyek

7

elsősorban saját nap- és családszimbolikájával egybehangzó versekhez készültek, Kozma Lajos a dekadens halálerotikát és a városhoz kötődő élménykört is megszólaltatta Ady-illusztrációin, melyek közül az *Úri szűz dícsérete* a Kéve második kiállításán szerepelt. A Nyugat kisszámú, könyvművészettel foglalkozó írása közül való Tóth Árpád – Mihály Rezső Bariék kalandjai a nagyvilágban, a Kéve kiadásában megjelent kötetét dicsérő – kritikája 1911-ből. Mihály Rezső a népművészet és a gyermekrajz hatását alapvetően új szemszögből, a romantikus gyökerű, angol illusztrációs mintáktól eltérve, bizonyos szempontból a bécsi szecesszióhoz kapcsolódva dolgozta fel. A dekoratív grafikus kötöttségekből a festőibb megoldások irányába fordult Lohwag Ernesztin a Kéve első kiállításához készült, finom oválisokból és pöttyökből alkotott, könnyed katalóguscímlapján.

A Kéve egyesület virágkorának egyre jobban feltárt működése a magyar művészet szerves fejlődésének kevéssé hangsúlyozott tényére is fényt vet; a szecesszió stilizált, elidegenített arabeszk-kultuszából, ha nem is töretlen ívben, nálunk is indultak utak az új, konstruktív és expresszionista törekvések felé. A magyar avantgarde sem képzelhető el a szecesszió formakoncepciójának és társadalmi feladatvállalásának kezdeményezései nélkül.

A kiállítás rendezői – *Plesznivy Edit*, aki alapos tanulmányban elsőként dolgozta fel a csoport tevékenységét és *Kiss Horváth László*, akit a kiállítás megnyitója, joggal, az angol amatőr gyűjtő típusaként mutatott be – a sok helyről, fáradságos munkával összegyűjtött anyagból a Kéve szellemét felelevenítő enteriőr képet alakították ki. Jóllehet a kiállítás helyszíne, a kecskeméti Cifra palota nem lehetett igazi kerete a szecessziójában is a geometrikus formafázist képviselő Kévének.

Gellér Katalin

A Tisztaság könyvétől a Hazugságok naplójáig

Bálint Endre hét évtizede

„A Tisztaság könyve serdülőkorom bibliája volt..." – írja Bálint Endre nem kevés vallomásainak egyikében, bár lehet, valamelyik beszélgetéséből loptam ide az életút felénk közelebb eső öt évtizedét oly jelesül meghatározó mondatot. *Kassák Lajos* könyve az emigrációból hazaérkezőnek mintegy „második honfoglalása" lett – erőt és etikát nyújtva a lapozgatónak, de még a művészpalántáknak sem szakmai recepteket adva. A kötet hatását felmérni megoldatlan, bár érvényes „művészetszociológiai" feladat a „század szellemét" kutatón.

A tisztaság egytörzsű, de sokarcú démona állhatott őrt tehát a harmincas években nem kevés hazai művészpálya elején, mindez Bálintnál egy Kassák-köszöntőben „erjesztő" lett utóbb. A fogalom hőfokát és érvényét az „összes mögöttes jelentéstartalmaival" (ugyanigy e magatartásforma következményeivel) aligha vesztette el – a törvény és rend egyetlen hasonló értékű szinonimájának tekinthető. Mint Aranynál, korábban Bálintnál is átlényegítette a „hazugság" fogalomkörét: a képekké és „szöveggé" formált intések és üzenetek „mágikus realizmusa" csupán a lényeg formai felszíne lett. A szellem köntöse, amely alatt a testetlen igazság rejtőzködik. Leplet húz magára, hogy látható legyen.

Végtére hazudik tehát, de a „hazugság" itt az önfelmutatás egyetlen feltétele. Ha köntöse nem lenne, idő nélküli léte nem lenne nyilvánvaló. Bálint Endre művészetének látható és olvasható eredményeit efféle köntösnek kell tekintenünk, eszköznek tehát, amellyel megkísérli az el nem mondhatót, tehát a lényeget elmondani. Így a koruk valóságának belső mélységeit átlagon felüli erővel „kihívó" művészek életkorát aligha szabhatják meg évtizedek, még ha sokasodnak is az idő óceánjain. Efféle köznapi adattal minden született rendelkezik. Még az is, aki csupán az időt hagyja maga után. De aki a korban élés szükségét az intés lehetőségére váltja át, annak küzdelme csupán az említett démonnal marad, az idő felett maga uralkodik. Bálint életében és életművében a hét évtized így pusztán konvencionális állomás – elérkeztének mégis szívesen örülünk.

Hiszen aki az első háború őszi lombhullása táján érkezett, annak minden bizonnyal szerencséje van, hogy megérte a hetvenedik őszt. Nem kevés hasonló korú életmű „lezárására" jó néhány esély nyílhatott e hét évtized során. És Bálint esztendeiből legalább ötven olyan művek jegyében alakult, amelyek jelbeszéde az Apollo-torzó rilkei üzenetével harmonizál – a „lezáródásra" pedig ez sem kevés esély.

A mérhetetlent kellene felmérnünk tehát, erre pedig aligha vállalkozhatunk, a feladat inkább bálinti méretű. De e jegyzet írója szívesen elmondja, miképpen hat rá a képek és monotípiák, a rajzok és montázsok, a bálinti szavak üzenete – élete jeles szerencséjének tartja (az ellenkezőjére több módja nyílhatott a maga rövidke fél százada során), hogy éppen húsz esztendeje figyelheti viszonylagos közelségből művészetének, „alakulásának" folyamatát. A hatás lenyűgöz, egyben felszabadít – olyan élmények szellemsúlyát nyújtva, aminőket e korban kevéske hasonló teremt. Elsőképp valamiféle katarzis ez, és valójában ez lehet a teremtéssel egyenértékű művészetek legfőbb értéke is: a rilkei parancs a művek hatása nyomán.

Bálint szememben az idők igazi megértői közé tartozik, a világ és egy kissé önmagunk rejtett arca bontakozhat művei

1

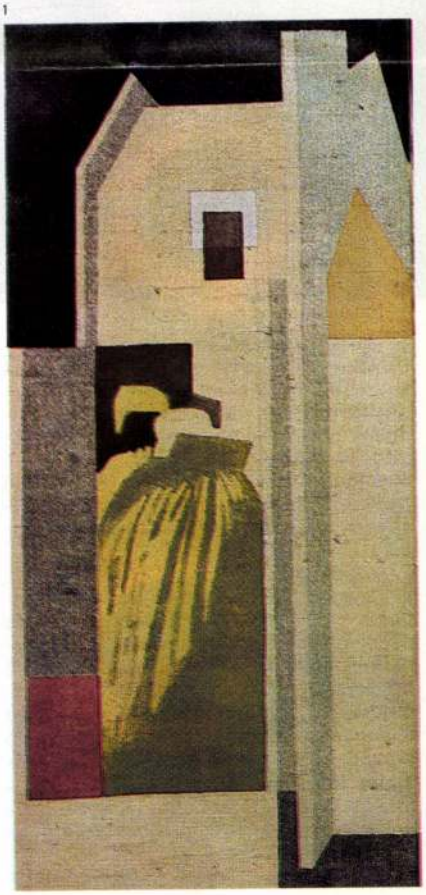

társaságában: lebegő félelmek ébrednek, egyúttal megvilágosodás és felismerés; vásznain, vagy az elnyűtt fatáblák általa újjászületett felszínén korábban személyesnek hitt álmaim, egyszerinek és egyedinek vélt, titokzatokkal teli pillanataim öltenek formát és megfogalmazást. A festő egyetlennek és szinte megidézhetetlennek tartott képzelgéseim tünékeny, szavakkal elmondhatatlannak vélt jelvilágát teremti meg. Mindazt, amit a nyelvvel leírni aligha lehet Wittgenstein szerint, így még a kísérlet is hiábavaló. De a festő a maga érték- és értelmezésrendszerében, a sárospataki cégér lófejében, burnuszos nőalakjaiban, gyertyatartóival és rácsaival, a falakkal, ablakokkal és homlokzatokkal, a cselédfolklór kusza szimmetriáiban, a sejtelmes maszkokban és a zsennyei ornamentikában, angyalaiban lófejjel vagy nélkülük (stb.) a művészet ősi és talán legeredetibb életfunkcióját fedezte fel, és akár a gótika Mária-képein, egy színes lámpaüvegje felidézhet egy modern ezeregyéjszakát. „Csak a művészet képes kinyilvánítani, hogy mi hat tudattalanul a korszak mélyén, amelyben élnünk adatik..." – állítja másról Bálint, de a tétel az ő művészetére is vonatkoztatható, hiszen néha már-már úgy tűnik, hogy a sziklahasadékok gőzeiből és gázaiból, a madarak röptéből, akár az őrjöngő táncból és hasonlókból az önszuggesztió sokféle módján révületbe került egykori varázslók és sámánok jelenkorú utódja lehet, feltárva a bennünk lapuló igazság pillanatait. Az alvajárók biztonságával felidézett ismeretlen tárul az álmodni nem tudók elé. A vissza-visszatérően ismételt, egyszerű motívumok úgy tűnnek elénk, akár egy álom irányíthatatlanul eleven képei. Bálint így a gomolygó élményű színhatások és a sugallatos formák, a megművelt felületek és az önálló értelmű szimbolika összhatásában a belső világú piktúra szintetikus és szuverén létű hazai mestere lett. Lényegét megközelíteni és a művek mélységeit megérteni aligha minden alkalommal születik erőnk.

De a hasonló évfordulók mégiscsak erőt nyújtanak, szembe kell néznünk – mondjuk – például a huszonhét sejtelmes táblából álló „ikonfal", az *Összegzés* lírai mélyrétegeivel és belső jelentéstartalmaival, hiszen ez a kép majd mindent elárul, ami a bálinti élmény és intés lényege; együtt, egy valójában sosemvolt, különös harmóniában, a szintézis teremtő igényével állítja elénk piktúrájának szinte teljes jelrendszerét. Sugallatok és tetemrehívások, a belső boldogság élménye és küzdelmek stációi állnak e képtáblák mögött. Mindezek értelmét egyenként megfejteni – ha szükséges és egyáltalán lehet – csupán a jelek és formák összhatásában, a szemlélődőnek önmagának lehet: az élményt kell átvennünk, aligha csupán a szimbolikát. Bármilyen elemzés a legtöbb esetben inkább mellébeszélés.

Egy-egy emlék- és álomtöredékekre bontott kép eleven alkotássá a fizikális kapcsolat létrejötte után, a szellemi kontaktusokban emelkedik. És egyedülvaló életlehetősége ez a kettős kapcsolat, az eredmény pedig sokféle lehet. Sokféle-

A KRITIKÁRÓL

Kozma Lajos egy épülete kapcsán

Ötvennégy évvel ezelőtt, a Tér és Forma 1929/10. számában jelent meg a szerkesztő, Dr. Bierbauer Virgil egyáltalán nem kíméletes bírálata Kozma Lajos kassai zsinagógájáról. A következő számban a lap közölte Kozma Lajos válaszát és Bierbauer Virgil néhány záró megjegyzését. Mivel az írások az építészeti kritika kérdésével általánosságban is foglalkoznak, a szerkesztőség úgy érzi, tanulságos lehet e „szóváltás" újraközlése kritikai számunkban kissé rövidített formában.

(A szerk.)

A kassai templom — Kozma Lajos műve

A mai építészet legyen mai, legyen korszerű. Ne utánozzuk az elmúlt korok nagy alkotásait, melyeknek minden formakészlete más lelki és anyagi adottságokból fakadt. Ez a két mondat lehetne minden kritikai megnyilatkozásom rövid foglalata. Azonban ismételten kifejezésre juttattam azt is, hogy amennyiben valaki természeténél, művészi alapbeállítottságánál fogva a múltban gyökeredzik, a múltnak termő talaján áll s a múlt formáit oly erősen érzi, hogy azokat igazán új életre tudja kelteni, akkor azt is meg tudom érteni, annak művészi jogosultságát nem jut eszembe tagadni. Nem a magam útja, de elítélni botorság volna. Nem mondom, hogy követendő út, de egyénileg megérthető és elfogadható...

Azonban nincsen bennem megértés s nem találok enyhítő körülményt akkor, amikor valaki a mai utak követőjének vallja magát, mindenképpen modern építőművésznek kívánja feltüntetni magát, mait akar alkotni, s ezt úgy teszi, hogy a régi formákat *eldurvítja*, a való lényükből, összefüggésükből kiforgatja, önkényesen összekeveri azokat és azután így a legkülönbözőbb stílustörmelékekből új stílust kögít, ha ezt látom, tiltakoznom kell *nem a magam nevében*, hanem az *új, a mai építészet nevében*, mert az ilyesfajta művek, nemcsak az illetőnek egyéni művészetére vetnek káros fényt, hanem a nagyközönség szemében „modern stílusnak" tűnnek s így bizony az új építészet hitelét rontják.

Kozma Lajost modern művésznek ismeri mindenki s kitűnő bútorai, grafikai munkái igen modernek is. (...)

Épp ezért a legnagyobb elcsodálkozással láttuk a Múlt és Jövő kiadásában megjelent, szerencsétlenül kivágott fényképekkel illusztrált füzetkéjében, a Kassán épült izraelita templomát. Nem értjük, hogy kultivált ízlését ez a templom miként elégíthette ki? Nem értjük, miképpen jutott ehhez a mixtum compositumhoz?

A felépítés alapgondolat aa jellegzetes empire centrális templom, a Pantheon-forma igen késői leszármazottja, ahogy azt az esztergomi Szent Anna-templomban, avagy a balatonfürediben is láthatjuk. Ez esetben azonban a kupola alaprajza elliptikus és pedig olyformán, hogy az ellipszis nagy tengelye merőleges a főbejáratszentély tengelyre. S a klasszicizmus finomkodásig karcsú oszlopokból alkotott portikusza helyére itt durva — bocsánat —, de szinte barbárul durva oszlopok állottak. Ezek a robusztus oszlopok papírvékonyságú lemezeken hordozzák a gigászi architráv sajátos töredékeit: szélött az előrenyúló gerendatesteket, a két középső oszlopnál roppant méretű és súlyú kockákat. Erre az összetördelt, tagolatlan iromba architrávra egy kétszeres s barokkosan megtördelt párkány illeszkedik. Ez az egész annyira diszharmonikus, annyira kellemetlen, hogy Kozma Lajos alkotása! A kupola rovátkolt külső felülete eredeti furcsaság, viszont a gyűszűnyi laternára helyezett hagymakoronaszerű végződés lengyel és orosz stílusterületről szívódott ide. Az épület minden apró kis részlete más eredetű és a leegyszerűsítés, eldurvítás, a mesterséges naivitás más fokozatát mutatja. A kapuk szinte népiesízű formáját betonból öntött német expresszionista-lemezek sajátos együttese nyomja agyon, úgyhogy ez a népies barokkforma szinte nyög terhük alatt. A különböző, legkülönbözőbb helyeken alkalmazott stukkókban Kozma Lajos kitűnő grafikai motívumai élednek fel, a hívek padorainak faragott végződéseiben pedig népművészeti tanulmányai: temetők fejfái! S. i. t. A legenyhébb, amit mondhatok: *nem értem — de ez nem elismerés*, nekem nem lenne az!

Kozma Lajos sok megérdemelt sikert ért el, sok szépet alkotott gazdag művészi pályája eddigi két évtizedében. Sajnálattal kell látni, hogy ezt az alkalmat, ahol mint építész is alkothatott volna monumentálisat és korszerűt — elmulasztotta s a kassai templomban pályájának egy kevéssé szerencsés állomására érkezett. De még sajnálatosabb az, hogy az a téves és hibás út, melyre eltévedt, igen sokak szemében a modern építészet igaz útjának tűnik fel s Kozma Lajos, tekintélyénél fogva, követőkre fog találni. De ha már ez így van, szolgáljon néki és sokaknak tanulságul, hogy a mai építőművészet terén is a „vagy-vagy" elve érvényes. Nem lehet két Istent szolgálni, két Isten felé hajlongani, nem lehet a stílusok tudós alchimiájából elemeiknek keveréséből, részbeni eldurvításából, részbeni raffinált elfinomításából a korszerű művészethez eljutni!

Dr. Bierbauer Virgil

Az építészeti kritikáról

„Százan beszélhetnek egy ellen — aki gondolkozni tud, ezren gondolhatnak egy ellen — aki látni tud."
Ruskin
„Számot tartunk a kritika bírálatára" (Dr. Bierbauer Virgil, Tér és Forma 1929, 9.)

Híve vagyok az őszinte és magas szempontoktól vezetett komoly kritikának, mert meg vagyok győződve arról, hogy a mai magyar építészeti dzsungelben csak így sikerülhet rendet csinálni. Ezért, amikor a múlt számban közölt cikkel foglalkozom, két szempontnak kívánok eleget tenni. Egy általános szempontnak, mert véleményem szerint a kérdéses kritika nem volt elég ahhoz, hogy komolyan számba vétessék és egy speciális szempontnak, hogy azok előtt akik működésemet ismerik tisztán álljon az ügyem,

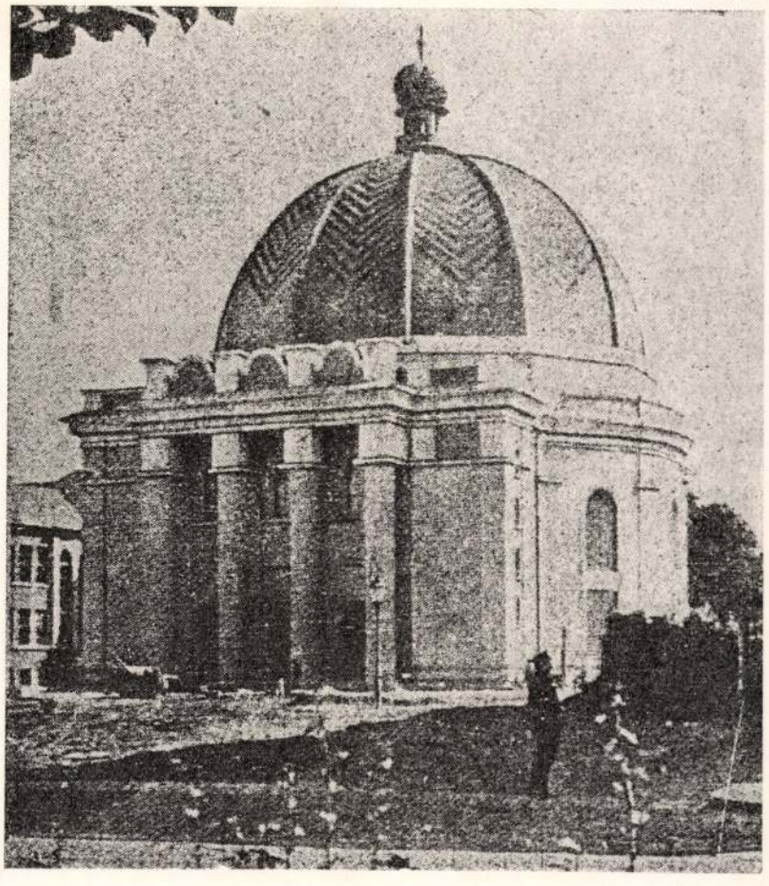

az a bizonyos „két isten felé való hajlongás". — A jó kritikusok a Goethe szerinti művelt embernek a példáját kell követnie, meg kell különböztetnie a lényegtelent a lényegestől, de ezt komolyan is kell vennie. A jó kritikából szempontokat kell tanulnunk, a kritikának nevelnie, tanítania kell. A jó kritikának tudnia kell, hogy minden építészeti alkotás két részből áll: a programból és a megoldásból: programot mint feladatot az építész készen kapja, a legtöbb esetben nincsen és nem is lehet beleszólása. A megoldás az építész ügye, ideális viszonyok között *kizárólagosan* az övé. Ha tehát egy épületet kritika tárgyává teszünk, alaposan ösmernünk kell az építésztől független összes adottságokat, tehát a programot is. Csak így tudjuk megbírálni a megoldást, csak így tudjuk megállapítani, mi az épületből az építész műve és mi a programot adó építtetőé. Mikor már ezt a szétválasztást megtettük és az előzményekkel tisztában vagyunk felvethetjük mint legfontosabb általános szempontot: a korszerűség kérdését. Ebben a kérdésben rendkívül vigyáznunk kell arra, hogy a bírálat tárgyát képező alkotás milyen időben keletkezett, mert lehetetlennek tartom azt az álláspontot, amikor egy későbbi, viszonyaiban lényegesen megváltozott kornak, a szemüvegén keresztül nézve ítélkezünk. Dr. Bierbauer múlt számban megjelent kritikájának lényegéül azt a világnézeti szempontot állítja fel, hogy vagy régi stílusok művészi újrakeltői legyünk mi építészek vagy teljesen korszerűen építsünk, de a két istent egyszerre szolgálnunk nem lehet és nem szabad. Ennek a megállapításnak teljesen igaza van és igaza van főleg egy olyan társadalomban, ahol a modern irány annyira szabadon fejlődhetik, hogy előírások, az építészeti hatóságok beavatkozásai, egy konzervatív politikai levegő, építészeti pangás nem működtek kerékkötőként közre annyira, mint nálunk. Legelsősorban igaza van egy olyan feladatnál, amely korszerűségénél fogva önmaga is kívánja az új megoldási lehetőséget, de kevésbé lehet ma még igaza a templomépítészet terén, ahol, mint a Tér és Forma 1928. I. számában a lap másik szerkesztője is mondja: „A tradíció és új formák elkeseredett küzdelmében a templomépítés elszigetelten áll, itt nem érvényesítheti a modern építészet a maga elveit."

A bírálat tárgyát képező kassai templom első megformálását 5 évvel ezelőtt kapta. Öt évvel ezelőtt a Tér és Forma nem létezett, itthon meglehetősen kaotikus volt a helyzet, modern építészet mai értelemben még ismeretlen volt. Ellenben ismerek néhányat legjobb építészeink közül, akik tradicionális bázison alkották műveiket. Ha nem csalódom, a Tér és Forma kitűnő szerkesztőjével sem lehetett másképp, mert az 1928. évfolyam 187. oldalán közölt Say-villa „különböző stílustörmelékekből kögít egészet". Barokkos, hasas erkélyrács mellett gázcsövekből készített modern terraszkorlát, biedermeierosan kockás, üvegosztóléces erkélyajtó mellett, hármas tagozású modern ablakok vannak osztatlan üvegtáblákkal és amíg az emeletes rész egyszerű oromfallal záródik, addig a terraszba vágódó másik orom barokkosan játékos tagozódású. (...)

Belátom, hogy emberek vagyunk, nem mindig sikerül száz százalékig felépítenünk azt, amit gondolatfundamentumunkon elképzeltünk. De mindent el kell követnünk, hogy azok az elvek és szempontok, melyek a mai kor építészeit vezetik, mindenki előtt tisztán és felismerhetően álljanak. Erre kell az építészeti kritika, amelynek nyomában egy új és egészséges közvéleménynek kell keletkeznie, ezért kell küzdenünk és üldöznünk mindent, ami a fejlődést késlelteti. Üldöznünk kell az álpátoszt, sőt a valódit is, mert ez korunk egyszerű és őszinte törekvéseinek nem felel meg. De ne felejtsük el, hogy a formalizmus nemcsak régi eszközökkel dolgozik, de ellepi az új irány követőit is: ne tűrjük az iparművészieskedést, sem a hamis monumentalizmust. Egyengessük az egyszerűség és közvetlenség útját, a feloldottságét és könnyűségét s mutassuk meg mi a *valódi* és mi a *talmi!* Ezért kell síkra szállnunk, itt kell verekednünk! Mindenki aki *modern*, ellensége a beteg és halódó *individualizmusnak*. Aki igazán *modern építész*, annak az építészet is csak eszköz arra, hogy a szétzüllött társadalmi és gazdasági életünket vele újraépítse — nem pedig öncél! (...)

A kassai templom első fogalmazása 5 évvel ezelőtt keletkezett. Öt évvel ezelőtt készült tervem az építtető hitközségnek nem volt elég tradicionális és nem elégítette ki azokat a vágyakat, amelyeket egy templom reprezentatív megjelenéséhez építtetőim fűztek. A pályázat után az építőbizottság kidolgozott egy új programot, amely programnak sarkalatos pontja volt a nagy oszlopcsarnokkal, magas kupolával történelmi stílusból kiinduló külső, mely [illegible]rogramot akarva, nem akarva magamévá kellett tennem. (...)

Hogy a mélyen tisztelt Szerkesztő úr ezt az utóbb említe[illegible] két körülményt bírálatából miért hagyta ki és miért helyezkedett inkább a „nem értem" álláspontjára, azt viszont én nem értem. És nem értem hasonlóképpen, miért félti az én rontó tekintélyem hatásától azt a fiatalságot, amely esetleg pontosabban számontartja munkáim időrendjét és fejlődésem fázisait.

A templom részletei ugyan lehetnek a korszak ízlésváltozásának tanújelei, a homlokzat lehet az építtető reprezentatív, tradicionális céljaihoz szabott, de véleményem szerint a belső tér, ami időrendben is legutoljára készült és ahol legkevésbé voltam beleavatkozásoknak kitéve, a legjobban sikerült. Hogy ez a belső az adott viszonyokhoz képest mennyire leegyszerűsített és térhatásában mennyire hivatott szentélye az istenhez közeledőnek, azt a közvetlen szemlélő meggyőződésére bízom. A Szerkesztő úr bírálatában a belső térről egy szó sincs és nem is lehetett, mert ehhez helyszíni tapasztalatok kellettek volna és nem egy tízlapos füzet átnézése. Végezetül szeretném, ha jól megértene az olvasó. Nem *vitáról* van szó, én már rég elfelejtettem a vita tárgyát, a kassai templomot, s hogy ma már tovább tartok, azt mutatja többek között, azoknak, akik nem tudnák, a Tér és Forma idei évfolyamának 7. száma.

Kozma Lajos

A szerkesztő válasza

Készségesen adtunk helyet Kozma Lajos megjegyzésének, amelyekkel kritikámra válaszolt. A kritika feladatáról elmondottakat teljes mértékben osztjuk s örülünk a részéről megnyilatkozó támogatásnak. Azonban néhány ellenvetésemet mégis ide kívánom iktatni, mert Kozma Lajos félreértett egyes dolgokat.

Mindenek előtt a következőket kell leszögeznem. Ha az építtető oszlopcsarnokkal, kupolával, történelmi stílusú kupolával alakított templomot kívánt tőle s ő ezt a feladatot szigorúan a programm értelmében oldotta volna meg, biztosra veszem, hogy művészi képességei, roppant tudása mellett, ezt meg is tudta volna tenni, úgy szavam sem lett volna ez ellen. De a történelmi formáknak eldurvítása az, ami ellen elsősorban kikeltem. Erre vonatkozott a „két istent nem lehet szolgálni" kifejezésem. A történelmi formáknak ilyentén kezelésével akart Kozma Lajos modernt alkotni, de ezt nem lehet. Egész más eset a méreteiben, igényeiben jelentéktelen, szerényen megbúvó balatonfüredi villák esete. Az egyiknél a motívumok játékos együttesével próbáltam minél kedvesebb és minél jobban lakható házat alkotni, a másiknál viszont a somogymegyei tradíciókkal kísérleteztem, a magyaros balatonparti házzal próbálkoztam meg. De ezeket a kísérleteket nem monumentális, reprezentatív rendeltetésű épületen végeztem. Kozma Lajos a kassai templomán túl van, és minden modernizmusom mellett vállalom ezeket a próbálkozásokat.

Hogy a háborúutáni másodvirágzású eklekticizmusnak melyek a rugói, azt az elmúlt évi sok vitára alkalmat adott előadásomban részletesen kifejtettem. Úgy tetszik, azok az akadályok, amelyekről ott szó volt, azóta enyhültek. (...) S örülnék, ha ebben a kitűnő Kozma Lajossal együtt haladhatnánk. Legújabb munkái amelyeket ép ezért mutatott be a Tér és Forma, legjobb eszközök arra, hogy mindenkit meggyőzzenek ez út helyes és igaz mivoltáról.

Dr. Bierbauer Virgil

Kozma Lajos, építész

—: A kritikáról

Magyar 7-8

Építőművészet, B.v. 1983. 83/1

KOZMA LAJOS

MAGYAR EXLIBRISEK
Iparművészeti Múzeum

A két világháború közötti magyar könyvkiadás termékei közül elég kevésre alkalmazhatjuk a „szép" jelzőt, csak néhány vidéki üzemet, elsősorban a gyomai Kner- és a békéscsabai Tevan-nyomdát említhetjük magas művészi színvonalra törekedő műhelyként. Az ilyen művek iránti igény, a könyv- és műgyűjtők száma, lelkesedése azonban ebben az időben egyre nőtt, s ezzel egyre népszerűbbé vált az exlibris és a kisgrafika is. A kiállítás sajnos csak közvetve, Vadász Endre *Haláltánc* című albuma, s Mata János fametszetű könyvjegyei bemutatásával jelzi, hogy a gyűjtőmozgalom számos vidéki városban is igen élénk volt. Arról pedig szó sem esik, hogy például Debrecenben, éppen a nemrégiben elhunyt Soó Rezső professzornak köszönhetően (akinek gyűjteménye a mostani kiállítássorozat megrendezését lehetővé tette) *Magyar Exlibris* címmel a harmincas évek közepén folyóirat is megjelent. A fentiek elmondása nem igényelt volna nagy fáradságot, viszont érzékeltette volna azokat a körülményeket, amelyek a műfaj fejlődését nagyban elősegítették, amelyek nyilván szerepet játszottak abban, hogy Buday György, Gáborjáni Szabó Kálmán expresszív grafikái, Kozma Lajos archaizáló, elsősorban a Kner-család tagjai számára készült exlibrisei, Vadász Endre rendkívül finoman kidolgozott, színezett rézkarcai — s a többiek itt bemutatott művei — megszülessenek. *(Képünkön Kozma Lajos rajza)*

P. Szabó Ernő

3-4

zett erdélyi magyar művészet vonulatában. A csiki hegyek-völgyek magassága-mélysége, egyáltalában az erdélyi táj szeretete és becsülése neki is ugyanúgy meghatározó élmény, mint társainak. Figuratív kompozíciói nem olyan nagyszabásúak, mint Nagy Imre hasonló igényű munkái; pasztelljei zsánerjellegükkel és színvilágukban Nagy Istvánnal tartják a rokonságot, de a nagyistváni stílusteremtő erő hiányzik belőlük; ám ott, ahol az élmény melege átsüt a képeken, Gy. Szabó rejtett értékei is felszínre jutnak. Metszeteiben az európai grafika irányaira odafigyelő, szerkezetteremtésben járatos mesterként áll elénk, aki a jelképek tömörségével szól közönségéhez.

Míg színes rajzaiban csupán krónikás hűséggel mesél tájról-emberről, fametszeteiről elmondhatjuk, hogy bennük a székely népballadák lenyűgöző világát vetíti ki balladás tömörséggel a természet képére. *(Képünkön a Székely legény című, 1935-ös szénrajz)*

Fecske András

4 T

nyebol. (Kiadhattuk volna éppenséggel a *Tariménes utazását* is, akár korabeli illusztrációkkal; a nyírásra szánt birka étvágyának méltányolása ugyanis igen szép államfői gondolat, akár haladó hagyománynak is nevezhetnénk.) De tréfán kívül

tical, i.e. a single-coloured plain weave silk cloth of unknown date.

The last fabric layer of the mantle, collar and strap, i.e. the lining is the same, 19th century plain weave cloth or purple colour.

Embroideries

The technique of the emboridery applied on the mantle and on six pieces of embroidery of secondary use is the same. Density of metal threads: 60/cm.

The embroidery work of the strap and five embroidery fragments of secondary use is identical with the basic stitch of the mantle, the stitch variations, however, are not the same. Density of metal threads: 50/cm.

31

Kozma Lajos, Kossuth-díjas építész, grafikus-iparművész (1884-1948). 2.) Folytatás.

A magyar art deco és nemzetközi összefüggései.

Kiállítás az Iparművészeti Múzeumban.

Karosszék 1920 előtt

Alacsony szekrény 1920 körül

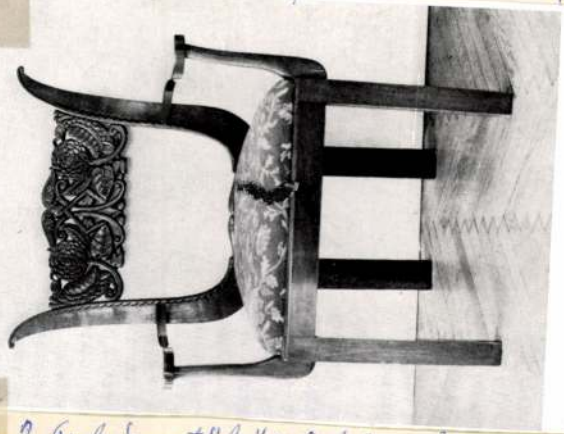

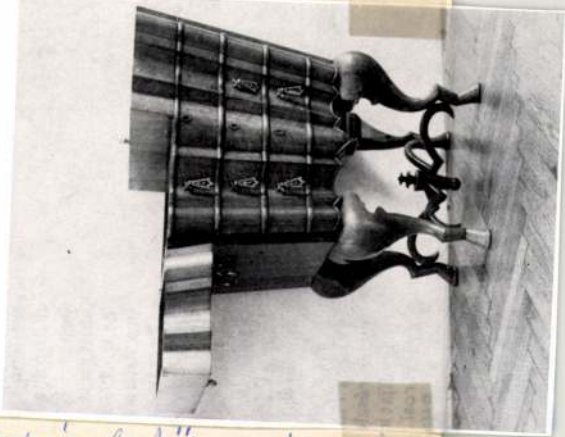

2. Szekrény, tükör, falikarok, az 1920-as évek közepe. (repr.)

Magyar Építőművészet, 1986. 5., 64-old.

kiállítási be
lemtől átha
az emberek
rést aratni,
ténelmi stílu

1.) Folytatás

Kozma Lajos, Kossuth-díjas építész, grafikus, iparművész (1884–1974).
A magyar art deco és nemzetközi összefüggései.
Kiállítás az Iparművészeti Múzeumban.

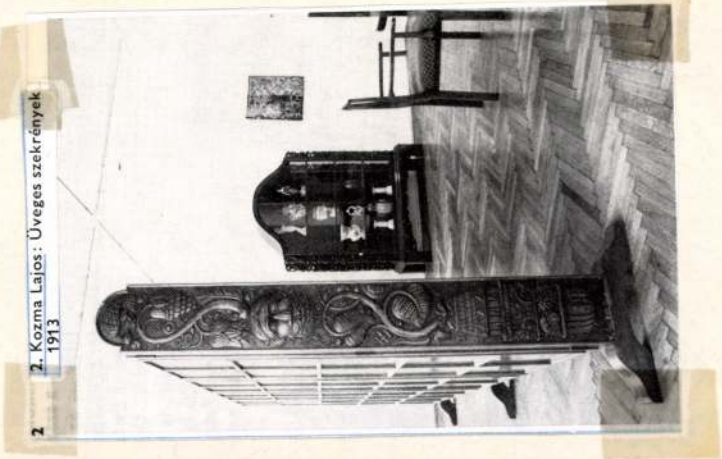

Magyar Építőművészet, 1986. 5. sz. 3–old.

Kozma Lajos, Kossuth-díjas építész-grafikus-iparművész (1884-1948).
Fogorvosi rendelő a Lajos utcában, Budapesten. 5.) Folytatás

Magyar Építőművészet, 1984. 6. sz. 30-old.

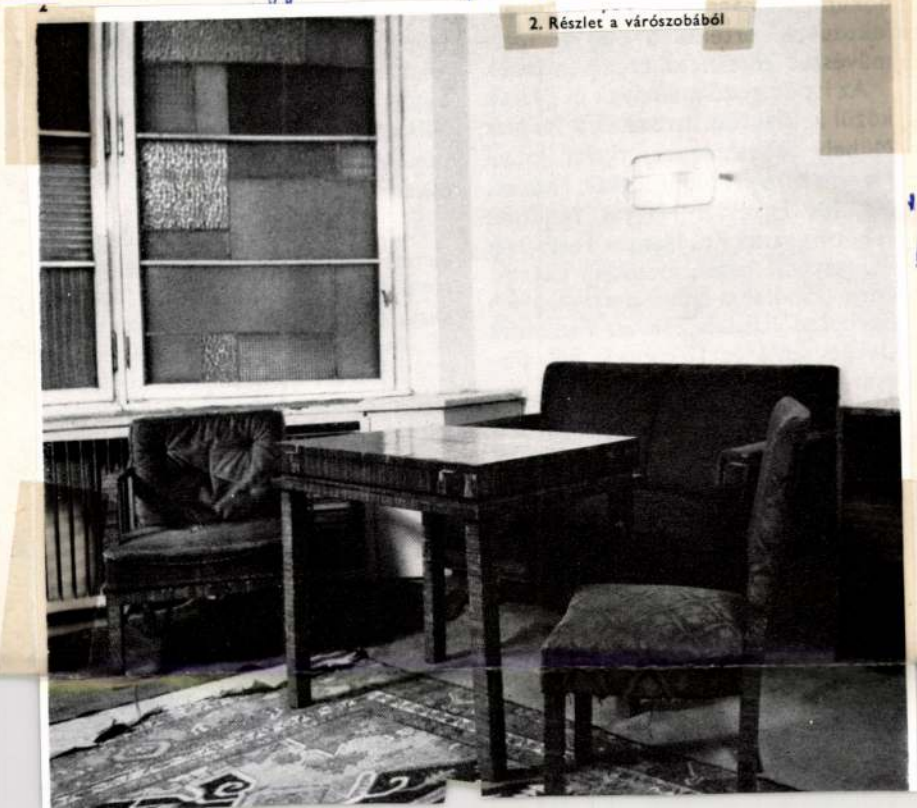

2. Részlet a várószobából

hozott létre. Olyan jó minőségűt, hogy több mint ötven év után a rendelő teljes berendezése épnek mondható, a bútorok megkoptak ugyan, a kárpitozás már szakadozott, de a fo-

rács, középen nyitható ajtókkal. Fedőlapja a kék linóleummal burkolt. A világítást az álmennyezetbe süly-

Kozma Lajos, Kossuth díjas építész, grafikus-iparművész (1884–1948)
Fogarvosi rendelő a Kigyó utcában, Budapest. 4.) folytatás

5. A várószoba ablaka
Fotók: Székely Péter

5

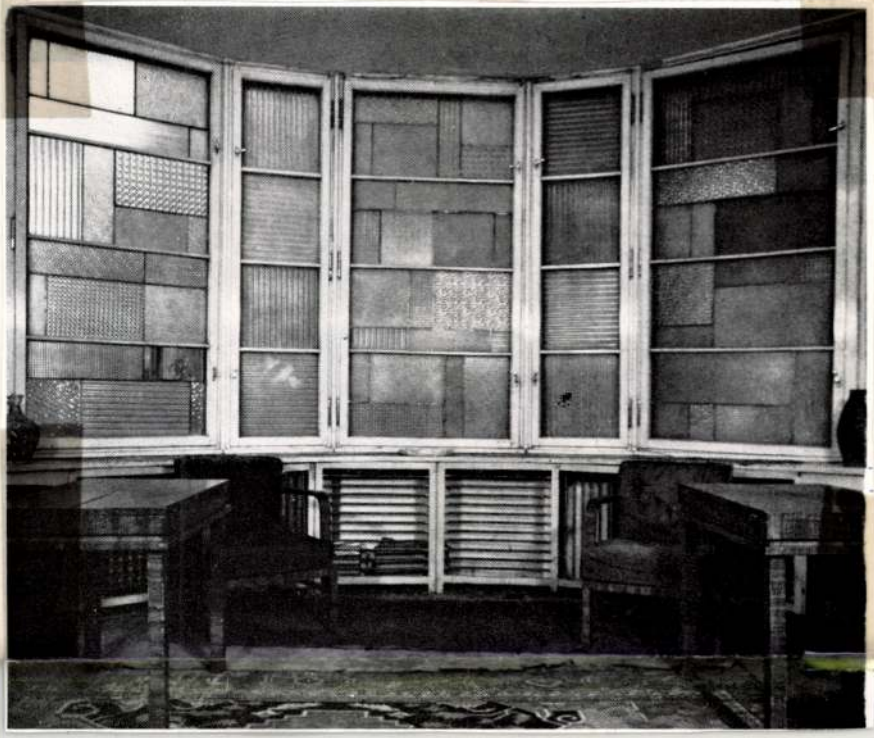

Magyar Építőművészet, 1984. 6. 49-old.

1/0

felhajtható linóleumlappal, belül fiókokkal, polcokkal, kihajtható nikkelezett fémhenger világítótesttel. Eh-

Kozma Lajos, Kossuth-díjas építész-gráfikus-iparművész (1884-1948), Fogorvosi rendelő a Kiggyó utcában, Budapesten. 3.) Folytatás.

3

3. Mosdó a rendelőben

4

4. Részlet a rendelőből

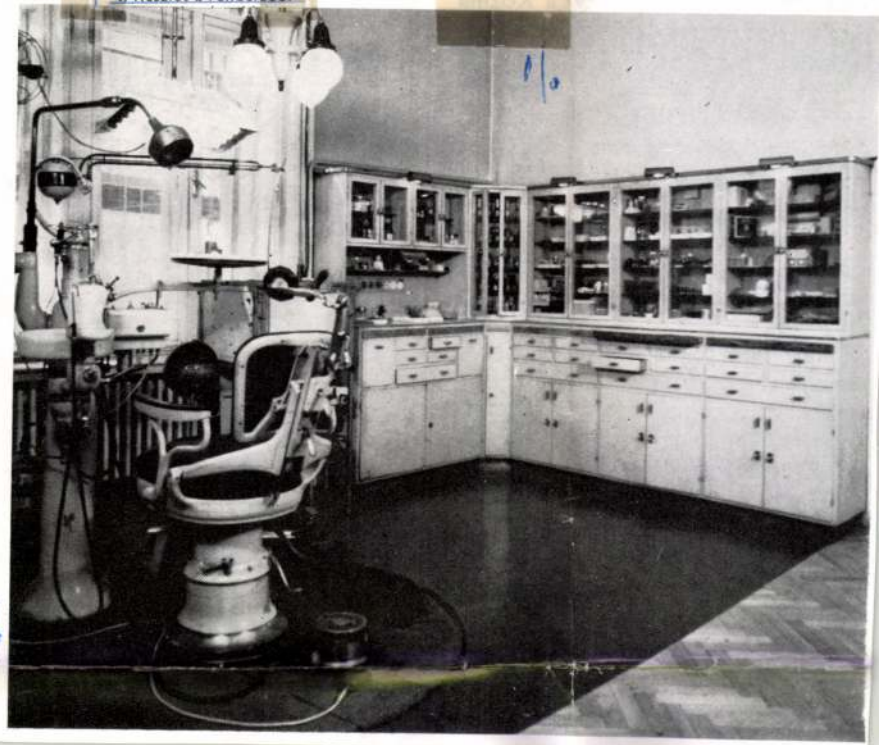

Magyar Építőművészet, 1984. 6. 48-ald.

épitészt bízott meg. Hogy
által tervezett rendelőt mi
jesítmény szempontjából is
tekintette, azt bizonyítja,
toztatás nélkül használta
1965-ben bekövetkezett h
rendelő nagyrészt ma is ha
van.

A 30-as évek elejére Koz
nagyon leegyszerűsödött.
szerűsödés természetesen
következett be ugrásszerű
meneti szakasz jellegzetes
itt tárgyalt rendelő kialak
nak a folyamatnak során
meg, amikor Kozma a fant
szítőkedvtől sugárzó, bi
„népies barokk" korszaká
az új művészeti eredmény
díció értékeivel ötvöző, a
nyos mesterségbeli igény
modern eredményekkel eg
gadt eleganciájú art deco
kiválóbb magyar képviselője lett.

Az ornamentika eltűnésével egy-

Kozma Lajos, Kossuth-díjas építész-grafikus-iparművész (1884–1948). 2) Folytatás.

Fogorvosi rendelő a Higgyontcában, Budapesten.

1. A rendelő részlete

2 1

2. Az irodából nyíló mosdó

Magyar Építőművészet, 1984. 6., 48-old.

1.

sten

A fogadószoba egyben iroda is. A kicsiny belépőből ide érkeznek a paciensek, itt fogadja őket az asszisztens. Két kis fülke nyílik a fogadószobából, a ruhatár és egy mosdó, kézmosóval, tükörrel, hogy a betegek a kezelés után rendbe hozhassák magukat. Ez a két fülke fogja közre a várószoba ajtaját. A fogadószobából folyosó nyílik, mely körülveszi a legnagyobb teret, a várószobát, és az ezzel szomszédos pihenőt. A folyosón át valamennyi helyiség megközelíthető. Ez az orvos és az asszisztens munkájának zavartalanságát biztosítja, ugyanakkor a várószobát, a röntgent, a sötétkamrát és a pihenőt szeparálja s a betegek számára biztosítja a diszkréciót és a nyugodt légkört, mivel elszigeteli őket a rendelőtől és a műtőtől.

A váróból ajtó vezet a keskeny folyosóra, mely közvetlenül szemben helyezkedik el a rendelő bejáratával, tehát a betegek a lehető legrövidebb úton jutnak el a fogorvosi székbe. A rendelőt két olyan helyiség fogja közre, mely funkciója szerint szorosan kapcsolódik az itt folyó munkához: a konzultációs szoba és a műtő. Az utóbbit az utcai fronton a nővérszoba követi. A konzultációs szoba egyik ajtaja a fogadószobába, másik a rendelőbe nyílik.

Tehát a rendelkezésre álló téren belül Kozma a közlekedést, a zavartalan munkát és a pszichés szeparáló-

Korona Lajos Kossuth-díjas építész-grafikus iparművész (1884-1948).
Fogorvosi rendelő a Vágyó utcában, Budapesten. 1.) Feldolgozás.

1. A fogorvosi rendelő alaprajza. (a technológiai felszerelést szállító berlini cég berendezési terve). | repr. |

3. Kis vázlatrajz, nyitott állapotban. | repr. |

7.

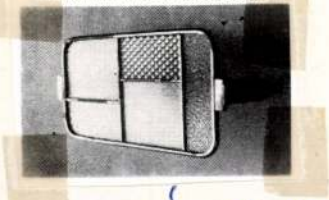

Magyar Építőművészet, 1984. 6., 47-old., 50-old.

Kozma Lajos, Kossuth-díjas építész-grafikus-iparművész (1884-1948). 9.) Folytatás

7. Telcs Ede családi háza, Budapest (1927)

7

10. Podovszky József családi háza, Budapest II. Retek utca (1928

10

Magyar Építőművészet, 1984. 6., 45-old.

Korma Lajos, Kossuth-díjas építész-grafikus-iparművész
8./ folytatás.

1-2. Törzs Jenő bérháza, Népstadion u. 63. (1927.)

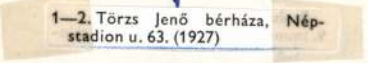

1—2. Törzs Jenő bérháza, Népstadion u. 63. (1927)

(népst. u.)

Magyar Építőművészet, 1984. 6., 46-old.

Kozma Lajos, Kossuth-díjas építész-grafikus-iparművész (1884-1948).
9.) Fotólapok.

8

B. Bérház, Budapest II., Erőd u. 7. (1933)

9

9. Bérház, Budapest II., Csalogány u. 39. (1937)

Magyar Építőművészet, 1984. 6., 45. old.

Kozma Lajos, Kossuth-díjas építész-grafikus-iparművész (1884-1948), a.) Folytatás.

„Galádi ház, Bpest. II. Pusztaszeri út 33/a (1940)."

6

Magyar Építőművészet, 1984. 6., 45-old.

Kozma Lajos, Kossuth-díjas építész, grafikus-iparművész (1884-1948). 5.) Folytatás

„Családi ház, Kunszentmárton (1929.)"

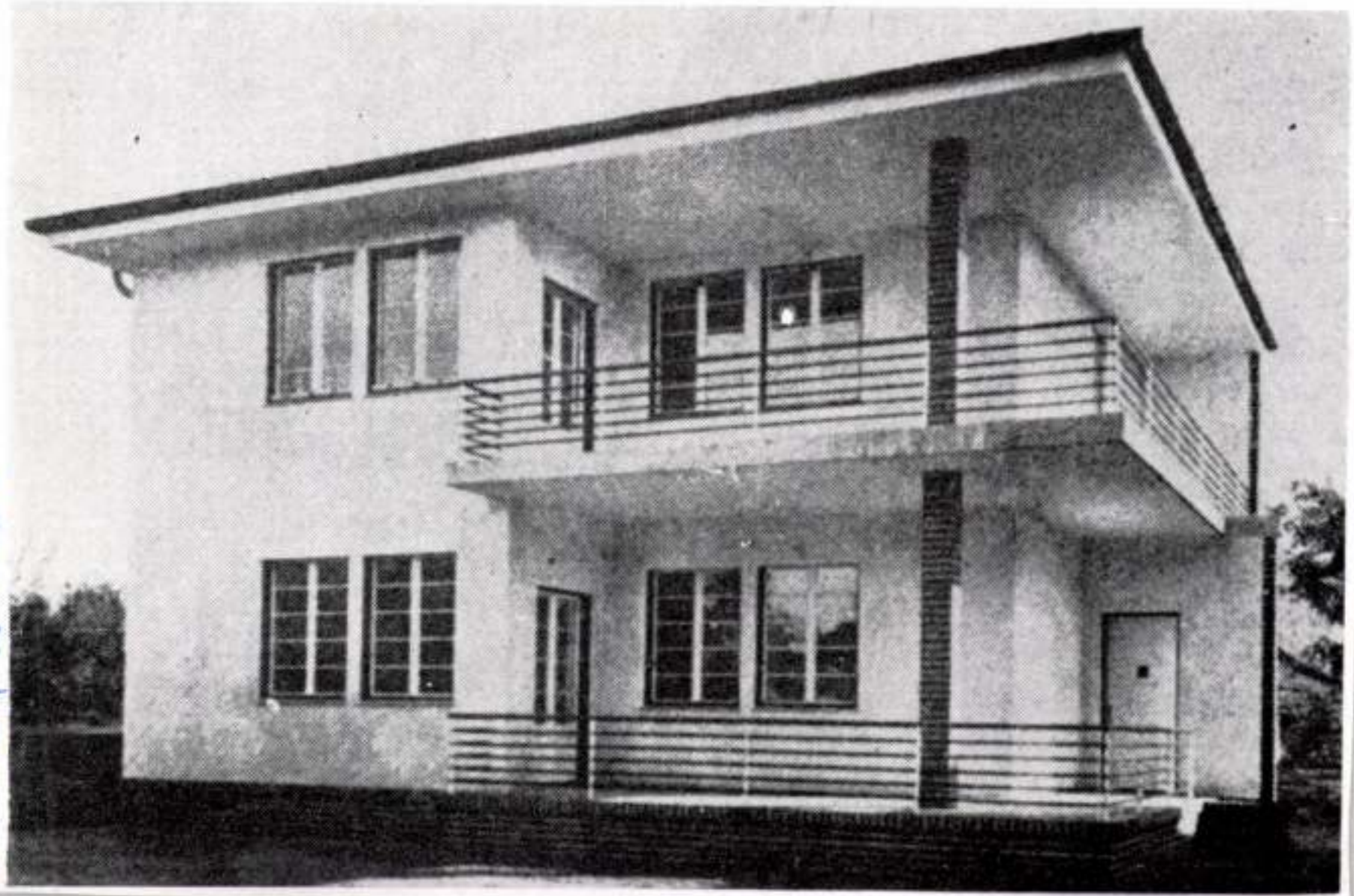

Magyar Építőművészet, 1984. 6., 45-old.

Az eddigi publikációk nem említik Kozma munkái között a Lukács fürdő átalakított hallját és ebédlőjét (Színházi Élet 1930. III. 2—8.), kis számú síremlék tervét (ő tervezte 1920-ban Lajta Béla síremlékét, Rákoskeresztúri temető; Dános Lászlóét — 1936. Farkasrét; egy Rosner nevű sírkövesnek pedig elemekből kombinálható sírköveket tervezett), és hibásan datálják a Magyar Divatcsarnokot. A Színházi élet már 1928-ban fényképes riportban számolt be a Divatcsarnok elkészült belső tereiről. Ennek a Luxfer üvegbeton-boltozatos eláru-sítócsarnoknak teljes belsőépítészetét és bútorzatát Kozma tervezte. Az 1930-as évben a szomszédos, Rákóczi út 72. alatti épület átalakítását végezte. Ekkor kapta a homlokzat a

Korma Lajos, Kossuth-díjas építésgrafikus-iparművész (1894–1948).
4.) Folytatás.

4. A volt Wörner-gépgyár épülete, Budapest VIII. Alig utca—Élmunkás tér sarok (1937)

Magyar Építőművészet, 1984. 6., 44-old.

igazodjék, hanem azok mindegyikében magas művészi szinten egyaránt kiemelkedő műveket hozzon létre. Munkásságának merev szakmai kategóriák szerinti értékelése akaratlanul is utat nyit arra, hogy személyét — grafikus, bútortervező vagy építész — sokan a szakmai sovinizmus korlátaitól terhelt gondolkodásmódjuk szerint skatulyázzák be. Alkotó tevékenységének bármilyen formában való szakmai beszűkítése ellen az építészeti és tárgyi formálás művészetét összefüggő egésznek látó, az új iránt szakadatlan érdeklődést és fogékonyságot mutató művész mindig tiltakozott. Mégis, úgy tűnik, nem sok eredménnyel.

Sorsának és pályafutásának alakulását korának történelmi és társadalmi eseményei irányították. Ennek tulajdonítható, hogy induláskor előbb grafikus volt, aztán lett bútortervező

írás a nyomdászatról" című könyvében olvasható „*Az írás stílusváltozásai az építészet megvilágításában*" című tanulmánya is, ahol többek között ezt írja: „*Az építészet azért alkalmas erre a szerepre, mert anyagi-szerkezeti összefüggései útján a társadalmi és gazdasági élethez, életformáló és szimbólum-termelő erejénél fogva pedig a kultúrához nőtt erős szálakkal hozzá.*"

Kozma Lajos szakmai fejlődését, fontosabb állomásait sajnos nem jelzik reprezentatív középületek. A Tanácsköztársaság idején 1919-ben a Művészeti Direktórium tagja és egyetemi tanár. Emiatt fekete listára kerülve, 25 éven át hivatalos megbízást nem kapott és közmunkákban sem részesült. Így lett talán akaratlanul is a jómódú magánemberek és a művelt, intellektuális beállítottságú polgári réteg építészévé.

Korma Lajos, Kossuth-díjas építész-grafikus-iparművész (1884-1948).
3.) Folytatás.

3. Az egykori Csobothné és Társa porcelánbolt, Budapest V., Váci utca 20 (1929)

3

Magyar Építőművészet, 1984, 6. 44-old.

Kozma Lajos, Vasuth-díjas építész-grafikus-ipavnnüvész.
(1884-1948).
2.) Folytatás

Magyar Építőművészet, 1984. 6., 44-old.

2 2. A kassai zsinagóga (1929)

ÉVFORDULÓ

Kozma Lajos, Kossuth-díjas építész grafikai munkássága
1884–1948.
Magyar Építőművészet, 1989/6, 44-old. 1.) Folytatás

1. A volt Austro Daimler RT. portálja, Budapest, Liszt Ferenc tér 9 (1929)

Kozma Lajos születésének százéves évfordulója alkalmából 1984. június 4-én koszorúzási ünnepség volt Budapesten a Mező Imre úti temetőben, Kozma Lajos sírjánál. Kissé elszomorított, hogy ott a megemlékezést rendező politikai és társadalmi szervek, valamint a szakma szerinti illetékes felsőoktatási intézmények hivatalosan részt vevő képviselőin kívül mindössze két-három építész kollégával találkozhattam.

Igaz, hogy a koszorúzási ünnepségről magam is csak az egyik napilap hírrovatában megjelent néhány soros hirdetményből értesültem. Mégis, úgy gondolom, hogy ez a körülmény önmagában mégsem lehetett elegendő ok a kollégák ilyen mértékű közömbösségére. Ez is megerősít ab-

és legvégül építész. Látás- és gondolkodásmódjának alapját azonban iskolázottságának és hajlamának megfelelően — még a grafikai munkáiban is — az építészet adta. Így vélekedik erről az őt foglalkoztató nagy hírű gyomai Kner nyomda vezetője, *Kner Imre* 1925-ben: „*Kozma Lajos nem csupán grafikus és nem is elsősorban az. Kozma Lajos építész és iparművész, bútorok és belső berendezések tervezője, aki a műhely levegőjében nevelkedett, aki megjárta az anyag és a technika korlátai között a maga iskoláját, azt az iskolát, amely a művész legjobb nevelője és tanító mestere. De mert fantáziája sokkal elevenebb, invenciója sokkal gazdagabban buzog és mert mondanivalója sokkal több, mint amennyinek kifejezésére a maga mesterségé-*

Kozma Lajos, Kossuth-díjas építész-grafikus-iparművész (1884-1948.)
2. Folytatás.

Magyar Építőművészet, 1984. 6. 3-old.

3. Kozma Lajos: Író lakóháza. Nappali szoba

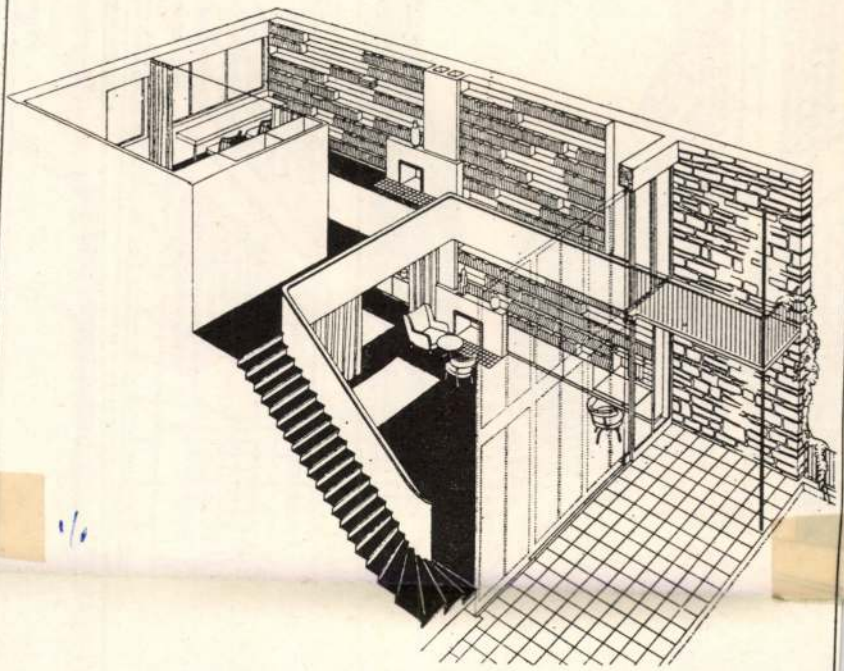

1/1

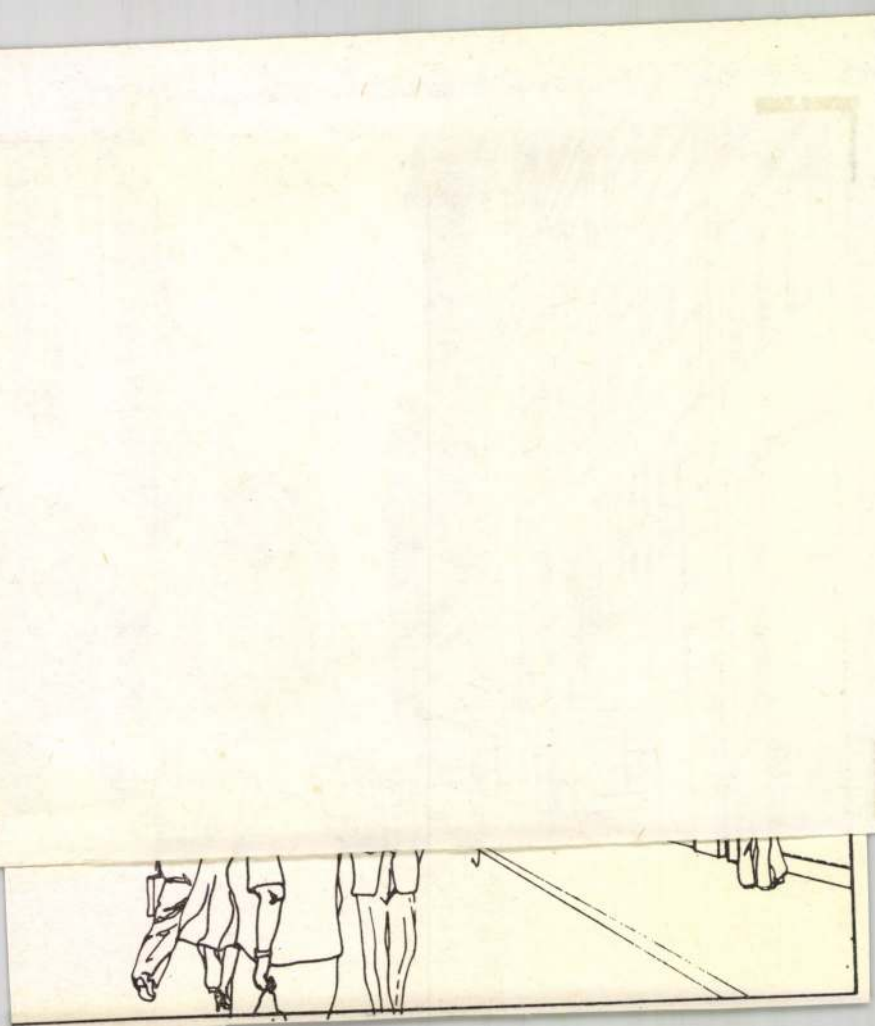

Kozma Lajos, Kossuth-díjas építész, grafikus-iparművész (1884-1948).
1. folytatás

2

1. Signet Kozma Lajos „Az új ház" című könyvéből

2. Kozma Lajos: Kereskedő háza egy kisvárosban. Nappali szoba

Magyar Építőművészet, 1984. 6., 3–old.

AZ ORSZÁGOS MÜEMLÉKI FELÜGYELÖSÉG

MAGYAR ÉPITÉSZETI MÚZEUMA

meghivja Önt
1984 október 12.-én de. 12 órára

K O Z M A L A J O S

emlékkiállitásának megnyitására

SZÉKESFEHÉRVÁR Arany János u. 10.

A kiállitást megnyitja:

Dr. PREISICH GÁBOR épitész

Design*Issues*

HISTORY | THEORY | CRITICISM

Volume VII Number 2 Spring 1991

Contents

3 **Introduction**

ARTICLES

5 **A Cheng**
Line

17 **Gui Bonsiepe**
Designing the Future—Perspectives on Industrial and Graphic Design in Latin America

25 **Charles L. Owen**
Design Education in the Information Age

34 **Robert L. Craig**
Designing Ethnicity: The Ideology of Images

43 **György Haiman**
Imre Kner and the Revival of Hungarian Printing

DOCUMENTS

54 **Takuo Hirano**
The Development of Modern Japanese Design: A Personal Account

63 **Charles and Ray Eames**
The Eames Report

REFLECTION

76 **Barbara Usherwood**
The Design Museum: Form Follows Funding

88 **Books Received**

92 **Contributors**

György Haiman

Imre Kner and the Revival of Hungarian Printing

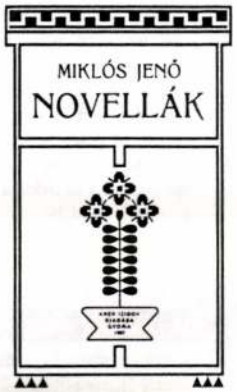

Fig. 1) Imre Kner, book cover composed of typographic elements, 1907.

Due to a number of publications and exhibitions, we have learned a good deal in recent years about the Hungarian avant-garde. Names like Lajos Kassák and László Moholy-Nagy are internationally known, but we know considerably less about other Hungarian artists and designers. Of these, one of the most important is Imre Kner, who is primarily responsible for the revival of Hungarian printing beginning in the early 1920s. Kner was born a hundred years ago, on February 3, 1890, in Gyoma, where his father, Izidor Kner, a very poor but talented young man, had set up a one-man printing shop in 1882. Gyoma was a small Hungarian market town which at the most had agricultural traditions but was very far from all forms of bourgeois culture that would have ensured the existence of a printing house. At the time of Imre Kner's birth, his father's printing shop had only a few employees, but by 1904, when his father sent him to Leipzig to study, the shop was already operating in a new building with modern machines and more than one hundred workers. All this was the result of Izidor Kner's outstanding ability, sense of quality, and up-to-date knowledge of printing.

As a student in the Julius Mäser Technikum für Buchdrucker, the 14-year-old Imre not only learned printing technology but also studied typographical design in the spirit of the Jugendstil, which had spread its tendrils everywhere by that time. Imre proved to be a talented designer and also drew, modeled, and showed a passionate interest in all branches of the arts. On his return home, at the age of 17, he became the artistic and technical manager of his father's printing house, as well as the designer of numerous books and printed materials *(figure 1)*.

Imre was attracted to the progressive trend of the artists grouped in the German Werkbund, especially the new approach to design adopted by Peter Behrens in architecture, products, and graphics. Imre became more and more convinced that Hungarian book printing was in a deep crisis because the industrial revolution, which occurred in Hungary in the second half of the nineteenth century, "had broken the personal bond

that tied the old worker, the old craftsman to his work."[1] Imre Kner believed that "the feeling for quality has been completely lost and as a result the market is swamped with a flood of cheap imitations in industrial, artistic, decorative arts . . . production."[2] These were the thoughts of a William Morris in a Hungarian context. However, Imre Kner did not seek a simple return to tradition nor did he wish to follow foreign examples. "We do not want to copy the foreign examples, we do not want to achieve outwardly showy successes . . . by copying old books and old techniques. We believe that a truly artistic solution can be found for modern, mass-produced, machine-made books too, and that this can be linked with the noble tradition of the finest ages of the book."[3]

Since the 1910s Imre Kner had sought a form of book design that was more objective, in harmony with the technology and materials of his day. He was firmly convinced of this by World War I, which he regarded as a senseless destruction of values. He considered that when the war was over, a better age, giving reason its place, would dawn on mankind. As he stated, "Now . . . the problems of the future are coming forcefully into the spotlight. In all fields it is the revival of life which most interests people."[4] And he added, "Our generation has been given the possibility to cut off the past behind it and to step straight into the future, to travel on different paths."[5] He wrote these words in 1916, when Lajos Kassák, the avant-garde artist and cultural organizer, was addressing the Hungarian avant-garde in the columns of the journals *Tett* and *Ma*, although with a different attitude; when Béla Bartók composed his ballet *The Wooden Prince* (Kner published the libretto of Béla Balázs for the ballet); and when Endre Ady, the great twentieth-century Hungarian poet, was leading the protests of the Hungarian people in his anti-war poems.

To destroy and rebuild—this was a constant refrain of the Hungarian avant-garde artists at that time. But Kner thought differently: he believed it was important to know the past and to establish a continuity between it and the future. What he had in mind, however, was not the past distorted through the spectacles of the present; he wanted to draw from what Béla Bartók called the "pure source."

Others were also thinking along the same lines. Kner made the acquaintance of Lajos Kozma, an architect who decorated his buildings with distinctive ornaments of folk inspiration. He also made a name for himself as a graphic artist with his outstanding draftsmanship. The two men spent the summer of 1918 together in Selmecbánya, a traditional bourgeois town in what was then Upper Hungary. There they coordinated their plans. Both considered that in the interest of developing

1) *Kner Almanach* (Gyoma, 1919), a yearbook produced by the Kner Printing House.
2) Imre Kner, *Industrial Education and the Applied Arts*, (Gyoma, 1919), p.g.
3) *Kner Almanach*.
4) Imre Kner, "On the Present and Future of the Hungarian Book," *Library Review* (1916): 105-22.
5) *Ibid.*

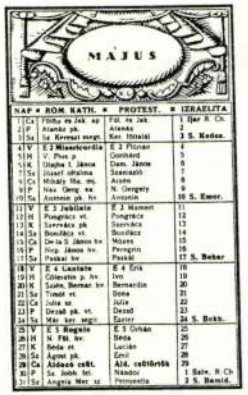

Fig. 2) Kner's first experiment in a new book style, 1918.

Fig. 3) Title page of one of the *Three Tiny Books*, 1918.

Fig. 4) Kozma's illustration of an old Hungarian legend, woodcut, 1920.

Hungarian fine printing there was a need to rediscover and revive the esthetic values embodied in old Hungarian books *(figure 2)*. As an experiment they began working together on a yearbook. Kner had a trial page set in one of the local printing shops, and Kozma sketched the heading for the month that they later cut in wood. The result of the experiment was a publicity yearbook, the *Kner Almanach* for 1919, with ornaments by Kozma.

By then the two had already decided to design, following a pattern similar to the yearbook, a series of books by classical Hungarian poets. However, their plans were upset by the revolutions of 1918-19. From April 1919 Gyoma was under Rumanian occupation for almost a year. Imre Kner was stranded in Budapest and unable to return home until the summer of 1920. However, the time spent in Budapest was not fruitless. Kner studied hundreds of old Hungarian books in the university library and acquired understanding of the typesetting customs and layouts used by the best Hungarian printing presses of past centuries. He proved to be an excellent partner for Lajos Kozma in this field, and as a result their attempt to recast Hungarian tradition continued as a joint effort. They were joined by the literary historian György Király, an expert on old Hungarian literature, who collected brief histories, legends, and humorous anecdotes of famous and anonymous authors of Hungarian Renaissance and Baroque literature. The men published the collection in three small volumes. A critical review by a leading literary historian gave the series the name, *Three Tiny Books*.

The typography for this project was jointly designed by Kner and Kozma, who decided to accompany the text with ornaments and illustrations *(figure 3)*. Until that time, ornaments and borders used in Hungary, mostly from German type foundries, were unsuitable for this purpose because they were poorly designed. Kner and Kozma therefore decided to create a stock of special Kner ornaments. Kozma designed headlines, vignettes, and initials. For the execution of Kozma's pencil sketches, which were done on transparent paper, Kner sought out experienced woodcutters who were not only familiar with the woodcutting technique but could also reproduce Kozma's style. For the first time in decades, after working mainly on dull advertising illustrations and price lists of little importance, the woodcutters were given a task fitting their ability. The same method was also used for Kozma's illustrations, which were printed from woodcuts and then colored by hand *(figure 4)*.

The *Three Tiny Books* were ready for Christmas 1920. They had title pages of Baroque complexity, the first of the Kozma decorations, with a series of initials and two woodcut printer's

devices. One depicted the printer's griffin holding the Kner shield, and the other an itinerant bookseller *(figure 5)*. The latter was particularly appropriate because Kner's ancestors had been bookbinders and itinerant booksellers who went from fair to fair in the eighteenth century. Albert Kner, Imre's brother, prepared the covering paper, set with Kozma borders, for the slipcase containing the volumes bound in vellum and leather; he also designed the marbled paper and the paste paper for those with paper covers.[6]

Kner and Kozma also began to build up a collection of borders *(figure 6)*. Kner "scored" Kozma's drawings to typographical sizes as required for the setting of borders. At that time there were still two Hungarian punchcutters alive, and they undertook the cutting of the punches; hence, the matrices were prepared and then cast at the First Hungarian Type Foundry. The creation of the border series continued from 1920 to around 1927.[7]

In his writings, Imre Kner gave a precise, detailed, and convincing theory of the rediscovery and revival of traditions and the restoration of the continuity between the new and the old culture. He also addressed the questions of transplanting the old forms into the new technical framework, but paid little attention to the period or the books in which he considered this "pure source" to be found. In one place he contrasted the serious artistic errors of the nineteenth and the early twentieth century with the beautiful books of the sixteenth to eighteenth centuries.

Kozma, in detailing how he perceived this return to tradition, went back not to Gutenberg but to the Baroque, which he called the last good period *(figure 7)*. Kozma believed that the valuable traditions from this age survived in folk art too, and he drew on these traditions not only for book design but also as an architect and interior designer, producing distinctive designs known as "Kozma Baroque." On the subject of the contemporary ornaments he produced, Kozma wrote: "Rather than animation, restlessness and what is finished, it is preparation, the growth of life, fever, driving force which finds delight as much in flashes of lightning as in the burgeoning growth of fleshy tendrils, in short the dynamic power of portrayal which is fundamentally related to Baroque ornament."[8] The Kozma-Kner ornaments were, in fact, splendid decorative material fully in keeping with the spirit of the book *(figure 8)*. Kozma produced very conscious typography when he designed ornaments. "I strove to advance among the printing types that represent the world, among the hard lead soldiers," he wrote.[9] He was, for example, fully aware of the function of his borders and said that "the borders must merge in different associations with their fellows from those of

6 In 1940, Albert Kner came to Chicago, where he eventually headed the packaging lab at the Container Corporation of America.

7) By 1942 the Kner type specimen book contained 455 different ornaments. This enormous stock was the exclusive property of the Kner Printing House and no one else was authorized to use it. On two occasions Kner ornaments were used without permission. In one case, the First Hungarian Type Foundry showed some of the copper lines as its own in one of its brochures. Then, in England the *Manchester Guardian* used line blocks made from several Kozma ornaments. When approached by the Kner family, the *Guardian* admitted its infraction and sent the blocks to the family. (A record of the incident can be found in the family archives.)

Fig. 5) One of Kner's early printer's devices, woodcut by Kozma, 1920.

8) Lajos Kozma, "Individuality and Tradition," in *Kner Almanach* (Gyoma, 1922), 68-79.

9) *Ibid.*

10) *Ibid.*

11) *Ibid.*

12) As a result, the woodcut ornaments and initials, or their close relatives, used by Hungarian printers in the seventeenth and eighteenth centuries are also found in Vienna, Graz, Prague, Venice, Livorno, Torino, Halle, Augsburg, Ulm, and elsewhere. The list is far from complete, and as yet very little research has been done to determine the origin and route of the woodcuts.

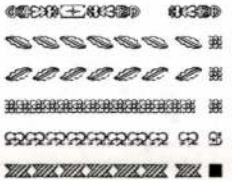

Fig. 6) Kozma's borders for Kner, from the early 1920s.

Fig. 7) Kozma's vignettes in woodcut, 1920-23.

Fig. 8) Kozma's woodcut letters, 1920-21.

the letters, which must be interesting in themselves, but even in its closed nature the form must be able to show a link with its neighbors!"[10] Kozma believed that "the basic condition for a good ornament is the same as that for a good type: while building up its own character to the utmost degree, it must adapt to its fellows, the type. If the ornament wishes to blend with the type it must renounce all the fortuities of handwriting and must concentrate all its message in the hard, characteristic language of engraving."[11]

There is only one error in Kozma's argument. He thought that each of the older printing presses had its own designer who drew the characteristic ornaments. In reality, this was the case in only a very few places. It was the woodcutters, about whom we still know very little, who designed—or, occasionally, had them designed by artists—and executed these ornaments and sold them to numerous printing presses in Hungary and abroad.[12]

But Kozma was not entirely wrong either. For in the Hungarian book and the Hungarian typographical environment, these ornaments with an international past became, metaphorically speaking, Hungarian because their users selected them according to Hungarian taste, and the setting of the Hungarian text made the entire composition with all its elements Hungarian.

On the subject of this "metaphorical Hungarianness" it is worth noting one of Imre Kner's suppositions: if someone were to make a thorough study of the history and development of the typographical composition and structure of the title pages of many thousands of old Hungarian books, they would find that the Hungarian way of thinking and the Hungarian word order had shaped the nation's style of typography. It is also due to the internal rules of the Hungarian language that only certain kinds of type are suitable for setting Hungarian. Kner had in mind here that the Hungarian reader traditionally insists on certain print types; he also had in mind that one in six letters in the Hungarian language has an accent, which means that the overall appearance of the text differs greatly from that of Latin or English, for example.

Imre Kner, in his substantial theoretical work and vast body of correspondence, did not denote "the last good period" in the history of Hungarian printing, whereas Kozma specified the Baroque period. However, we can deduce from Kner's intellectual legacy that this period could only have been the eighteenth century, following the liberation from Turkish rule that had held back Hungarian book printing. At that time the printing press of the Jesuit Academy in Nagyszombat, commonly known as the University Printing Press, was the leading press in the country. It is probable that woodcut

Fig. 9) Eighteenth-century Nagyszombat University Press flower basket (above) and a similar shape by Kozma (below), 1921.

Fig. 10) Title page from the *Kner Classics* by Imre Kner with Kozma's woodcut vignette.

Fig. 11) Title page from the *Monumenta Literarum* by Imre Kner with Kozma's woodcut vignette.

ornaments of the University Printing Press were one of Kozma's main sources; indeed, as he himself wrote, he revived some of them, although he modified them slightly to his own taste *(figure 9)*.

Kner followed the *Three Tiny Books* with the series of works by Hungarian poets that he had planned earlier *(figure 10)*. Under the title *Kner Classics*, 12 volumes in this series appeared in 1921. These contained the selected verses of the most important Hungarian poets of the sixteenth to nineteenth centuries. The elegant narrow form of the books was adapted to the structure of the verses. The coordinated typography varied slightly from volume to volume and discreetly reflected the book design customs of the periods in which the poems were written. Kozma designed the ornaments, initials, and borders for the books, as well as the vignettes that decorated the title pages of the different volumes and referred to their contents.

Imre Kner's biggest project, which can now be regarded as a true classic, the *Monumenta Literarum* series, was produced during 1921-22 *(figures 11 and 12)*. This series contained a selection of old and modern masterpieces of world literature in 24 large-format quarto volumes. Typographically, each work reflected the spirit of its age. They made abundant use of the large stock of Kozma ornaments, and only the common printing type and uniform concept linked them together *(figure 13)*. Kner obviously regarded the series as his main work because this was the only occasion in his career when he indicated in the tailpiece that he designed the layouts.

13) Lajos Kozma, "Individuality and Tradition."

14) Stanley Morison, *A Tally of Types* (Cambridge: Cambridge University Press, 1973), 38.

15) *Ibid*, 35.

Fig. 12) A cover from the *Monumenta Literarum* by Imre Kner.

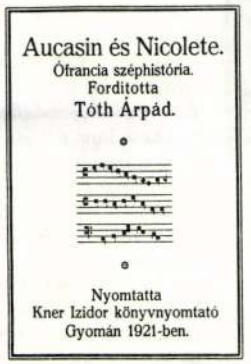

Fig. 13) A page from a legend of J. Damascenus; layout by Imre Kner, woodcut letters by Kozma, 1922.

All that Kner and Kozma wrote on their theory and practice of reviving tradition and that appeared in the *Kner Almanach* of 1922 was unique in its own way, but it was not without precedent. "I strove to advance, but if the path was difficult, I was not ashamed to look back," wrote Kozma.[13] We cannot deny the similarity here to what the British typographer and historian Stanley Morison wrote concerning his revival of historical printing type beginning in 1922: "The original twentieth-century book type might come in due course. But certain lessons had first to be learnt and much necessary knowledge discovered and recovered. The way to learn to go forward was to make a step backward."[14]

"The last good period" — this was Kner's pragmatic rather than theoretical choice of a source. And as Morison put it: "The new programme was not romantic in either direction. It looked neither forward nor backward. The fact was that there were on the pages of books printed in the long and recent past several magnificent founts, engraved in periods when the art flourished, which had no present-day equivalent in point of nobility or utility, and had been rendered unobtainable by the effects of great changes in taste and technique that swept over typography, as so much else, after the eighteenth century."[15]

What did Kner and his associates have to restore and revive after it had been "swept over" in the eighteenth century? What were the new quality requirements for books produced by the Kner Printing House after 1920? We can list these as follows:

- The quality of composition deteriorated from the second half of the nineteenth century. The spaces between words grew out of all proportion and became irregular. Out of a false respect for authority, the rules of composition of the Leipzig Typographic Society (1883) were widely followed in the printing houses. These contained contradictory and irrational prescriptions listed within 47 principles; in the final analysis, these contributed to the widening of the word spaces.

  Imre Kner considered that the "texture" of the text had to be restored so that the line was not broken into fragments but remained a single unit, and that the page should have an even tone value. To this end, he defined the ideal value of the average word space as one-third of the emquadrat, and abolished the restricting rules of division of the Leipzig Typographic Society.
- Kner made it a rule that the spaces between lines should be identical within a book; that is, great attention should be paid to the back-up register, to the proportions of the page and the margin. He established a series of rules for layout, always emphasizing that in concrete cases the

designer had to make a creative decision, also taking into account the wishes of the author and the publisher.

- Kner devoted special care to the title page. He said: "The title page is actually the face of the book; the development of the style of the title page provides the material for the most interesting studies in art history. . . . The given text can be varied in a thousand ways, merely by means of typographical spatial proportions, by changing the size of the type, and in forming it a role can be played by artistic expression, by rational spacing, by the publisher's advertising concerns and by many other considerations."[16]
- Kner paid special attention to clear, sharp, easily legible, and evenly inked printing, which required a careful choice of suitable paper. Printing ink was also produced for him according to a special formula.
- To achieve this even inking, Kner developed his own quality requirements for the paper to be used in his books. This paper was produced for the Kner Printing House with its own watermark, mainly in the Diósgyör Paper Mill. When using handmade papers, if necessary, Kner employed the old method of printing on dampened sheets.
- Imre Kner regarded a text free of errors as a typographical requirement. To achieve this, books were generally proofread five times, and the control was generally carried out on four of these occasions by Kner himself.

  Kner never regarded the layout of a book or an important printed piece as something sacred, conceived in a precise form guaranteed to be successful. It was only practice and trials that could confirm the quality of something for him. He made a number of trial compositions for books and title pages of books, which he continued to modify and correct with his colleagues until he judged that they were ready for execution.
- When the books were stitched or bound, Kner insisted that the margins, which the typographer designed, and other rules be respected precisely. He demanded the highest quality of craftsmanship; machines played only a limited role in binding the Kner books because of the small number of copies.

Kner's position on printing types was largely theoretical since he produced his finest books in the difficult years following World War I, after two-thirds of his equipment had been plundered from the printing house by Rumanian troops. At that time he had only one printing type available for use, the Leipzig University Antiqua, a rather neutral type first produced in 1911. The lack of supplies had one advantage: Imre Kner demonstrated that five centuries of literature could be printed with a single typeface while at the same time reflecting the typographical styles of the periods concerned. These books, like all the later publications of the press, were composed by hand. Precisely because of the hand setting, the firm never acquired an Old Style type. Kner liked only the Monotype Company's Garamond type, but there were many obstacles to adoption of the Monotype system.

16) Imre Kner, "Limits of Typography and Book Art," in *Yearbook of the Hungarian Bibliophile Society* (Budapest, 1928), 20-39.

Fig. 14) One of the title pages from *The Eternal Goethe*, layout by Imre Kner with Bodoni types.

Under the new conditions, the emphasis shifted from ornamentation to proportions, to the extremely precise alternation of sizes, and to spatial layout. The emphasis was placed on logic and rationality in typographical structure. Imre Kner was highly expert at this. His finest publication of this period was the three-volume set, *The Eternal Goethe*, which appeared in 1932 for the centenary of the poet's death *(figure 14)*.

Imre Kner's commitment to the Bodoni type and modern typography may seem odd to Anglo-Saxon taste. However, the popular masses in Hungary became readers in the 1820s and 1830s, when the Modern type was widely used, and as a result this type became inseparably identified with the reforms that paved the way for the bourgeois revolution of 1848 and with Hungarian national ideals.

It was not by chance that Imre's father also considered the Modern type to be the "Hungarian" type, and that the son adopted this view. This attitude is illustrated by the fact that when, on the eve of World War II, the forces opposing German influence launched a new daily paper in Budapest, they set the headline of the paper in the type used for the "National Song" in 1848—the public understood the message hidden in its choice.

In 1937 the Fifth International Congress of Master Printers was held in Budapest, and Imre Kner presented a paper on "Contemporary Problems of Typographic Style." Here he made the acquaintance of Beatrice Warde, his co-reporter on this theme. In their later correspondence Kner expounded the essence of his views on typography, which he summed up in a few basic principles.

- I strive to use the fewest possible sizes of a given type

family within the same layout. Each size has been cut on a different optical scale and is located in a different optical plane. This means that if the sizes alternate too frequently and too many sizes are used in a composition it easily disintegrates and the different parts appear not to be located in the same plane.

- I try to use type that is not too large. Emphasis can be given to something not only by using a very large size line, but also by surrounding the line with a white space. I do sometimes use very marked differences in size, but I always emphasize these with the spatial distribution.
- I always strive to combine the text in groups. An upper-case line or one that is to be strongly emphasized always stands out better against a background of uniform, unarticulated gray text.
- I am convinced that we must be cautious of the "horror vacui." It is sometimes attractive if the text covers the surface like a carpet and only a single line or a few lines rise out of the composition. However, a large white surface} which is well-balanced and rhythmically coordinated is just as valuable a part of the composition. . . . And it is precisely here that the secret is to be found! Empty space is just as important as the type itself.[17]

17) Imre Kner, letter to Beatrice Warde, October 27, 1937. Kner Printing House Documents in the Békés County Archive, Gyula, Hungary.

The principles of the major experiment conducted in the early 1920s in the revival of tradition were summed up by Imre Kner, Lajos Kozma, and György Király in the 1922 *Kner Almanach*. "Our Aspirations," which also appeared in the Leipzig *Archiv für Buchgewerbe und Gebrauchsgraphik* in German in the Christmas 1922 issue, could even be regarded as the manifesto of their movement *(figures 15 and 16)*.

TÁRSADALMI ÉS EGYÉNI KULTURA
A KÖNYVKIADÁS FELADATAIRÓL
IRTA KNER IMRE

NEUE BAHNEN UNGARISCHER BUCHKUNST
EMERICH KNER
ÜBER DIE AUFGABEN DES VERLEGERS
LUDWIG KOZMA
RANDBEMERKUNGEN EINES UNGARISCHEN BUCHKÜNSTLERS
BEILAGE ZUM ARCHIV FÜR BUCHGEWERBE UND GEBRAUCHSGRAPHIK
BUCHDRUCKEREI ISIDOR KNER
GYOMA, UNGARN
1922

Fig. 15) From Imre Kner's manifesto, "Our Aspirations," 1922.

Fig. 16) "New courses of Hungarian book art," Imre Kner's manifesto in German, Leipzig, 1922.

18) Kner did not have time to sum up his theoretical work in a book, and the task of collecting his writings on the esthetics and history of typography fell to the author of these lines. Kner's writings were published with the title *The Art of the Book* in two editions of 1957 and 1972.

In subsequent years, too, Kner strove to analyze his practical experiences and formulate them in theory—or the reverse, to try out his theoretical notions in practice.[18]

Imre Kner opposed the typographical avant-garde, especially in the 1920s. He thought that its practitioners were imposing a form on books and printed materials that was foreign to the technique and spirit of typography. He argued with Jan Tschichold (at the time Tschichold was espousing his principles of "elementary typography"), Lajos Kassák, Imre Reiner, and others. Documents preserved in the Kner archive show that, despite differences of views, those on the other side respected and acknowledged Kner's achievements. Tschichold described the works of the Kner Printing House as a "good cause," and László Moholy-Nagy declared that he "gained inspiration" from the typographical aspirations of the Kner books.

It is interesting that these diametrically opposed positions later drew closer together. A time came when Kner and Tschichold were very close to each other in the use of classical typography. In the mid-1930s the rationality of both men met on the common ground of Tschichold's motto that the task of typography was to present the essentials in a clear and ordered way. This principle was further developed by Paul Renner in his book *Die Kunst der Typographie (The Art of Typography)* in a manner with which Kner was able to agree. Although it never occurred to Kner to abandon the principles of classical typography in his books, he proved to be a skilled practitioner of "functional" typography in his advertising materials.

But, unfortunately, Kner died in a German concentration camp in April 1945, and his life work remained unfinished. Nonetheless, Imre Kner's theory and practice concerning the revival of tradition has been justified by his many publications between 1920 and 1944 that represent an almost uniformly high-standard oeuvre. Many of these documents are of lasting value in the history of typography. History, too, has justified Kner's work: his neo-classical period, in particular, has had a lasting influence on Hungarian typography, which today rests on the basic principles that he elaborated. Current achievements in Hungary occasionally fall below the standards of Imre Kner because even though many have learned from him, only a few have acquired his restless, critical spirit which was always in search of something new and was consumed by the fever of creation. This spirit that Imre Kner possessed has been given to few others in the 550-year history of printing.

KOZMA Lajos

PITYPANG

KOZMA Lajos

Könyvkötés 1930 körül
Kivitelező: Reiter Aladár és Gróf József Kozma-tervek alapján
bőr, aranyozás, festés
20,5 × 14 cm
Iparművészeti Múzeum
Fotó: Wágner Richárd

MOZGÓ VILÁG 1051 BP. NÁDOR U. 26.

Tál 1910 körül
alpakka, áttört, zománcozott
17,7 × 25 × 16,6 cm
Iparművészeti Múzeum
Fotó: Wágner Richárd

MOZGÓ VILÁG 1051 BP. NÁDOR U. 26.

Kozma Lajos (1884–1948)
Karosszék 1928
faragott diófa, szövött selyemhuzattal
121 × 81 × 65 cm
Iparművészeti Múzeum
Fotó: Wágner Richárd

MOZGÓ VILÁG 1051 BP. NÁDOR U. 26.

A KIÁLLÍTÁS
AZ IPARMŰVÉSZETI MÚZEUM
AZ OMvH MAGYAR ÉPÍTÉSZETI MÚZEUM
A BUDAPESTI TÖRTÉNETI MÚZEUM KISCELLI MÚZEUMA
A MAGYAR NEMZETI GALÉRIA
AZ ORSZÁGOS SZÍNHÁZTÖRTÉNETI MÚZEUM ÉS INTÉZET
[redacted] MEGYEI KÖNYVTÁR
ÉS A RIPPL-RÓNAI MÚZEUM, KAPOSVÁR
GYŰJTEMÉNYÉBŐL JÖTT LÉTRE.

A kiállítást és a kiadványt támogatták:
NEMZETI KULTURÁLIS ALAP
SOMOGY MEGYE ÖNKORMÁNYZATA
SOMOGY MEGYEI ÉPÍTÉSZETI KAMARA
KISKORPÁD KÖZSÉGI ÖNKORMÁNYZATA
PÜSPÖK ÉS TÁRSA NYOMDA
munkánkhoz nyújtott segítségükért ezúton mondunk köszönetet.

A SOMOGY MEGYEI MÚZEUMOK IGAZGATÓSÁGA
TISZTELETTEL MEGHÍVJA ÖNT

KOZMA LAJOS

(1884 - 1948)
ÉPÍTÉSZ, IPARMŰVÉSZ, GRAFIKUS

HALÁLÁNAK **50**. ÉVFORDULÓJÁRA RENDEZETT
EMLÉKKIÁLLÍTÁS
MEGNYITÓJÁRA,

1998. OKTÓBER 28-ÁN 16 ÓRÁRA,
A RIPPL-RÓNAI MÚZEUM NAGYTERMÉBE.
(KAPOSVÁR, FŐ U. 10.)

A KIÁLLÍTÁST MEGNYITJA:
KISS ÉVA
MŰVÉSZETTÖRTÉNÉSZ

A KIÁLLÍTÁS KURÁTORA:
H. BOGNÁR ZSUZSA
MŰVÉSZETTÖRTÉNÉSZ

A KIÁLLÍTÁS MEGTEKINTHETŐ:
1999. JANUÁR 31-IG,
HÉTFŐ KIVÉTELÉVEL NAPONTA 10-16 ÓRÁIG.

Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága
7400 Kaposvár, Fő u. 10. Tel.: 82/314-011

MEGHÍVÓ

KOZMA JÓZSEF

MK SAJTÓFIGYELŐ
MAHIR
1091 BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51.
Telefon: 337-748, 340-726

ÉLET ÉS IRODALOM
1982 JUN 25
XXVI. ÉVFOLYAM, 26. SZÁM

1021

Kozma József: Nyárutó

rekt, amikor azt mondja: Németország szövetségeseinek számos lehetőségük volt a deportálások megelőzésére vagy akadályozására. Noha ebben teljesen egyetértünk, mégsem kellene ilyen határozottan elvetnie azt az álláspontomat, hogy a zsidóságnak annál több esélye volt a túlélésre, minél hűségesebb volt a kormány a németekhez."

A végső igazság alighanem válasza utolsó részében rejlik. A kollaboráns kormányok tevékenysége kétségkívül hátráltatta a háború befejezését, fejtegeti, és ezzel sok fölösleges pusztítást, emberhalált okoztak. Ugyanakkor azonban, teszi hozzá, e kormányok kollaborációja, a deportálások elhalasztása révén emberi életeket mentett meg. Vagyis a történelem furcsa logikai önellentmondásával állunk szemben: ami egyeseket megölt, másokat megmentett.

Szántó Péter

xuális kulturánk kétségbeejtő állapotára, továbbá, ha a Magvető Kiadónál dolgozó értelmiségiek ennyit tudnak a szexualitásról, védekezésről, egyáltalán a nő szervezetéről, akkor mit várhatunk az alacsonyabb képzettségű néprétegektől. Mi nem látjuk ily sötéten a helyzetet, nem árt az egészségügyi műveltség, nyilván érdekfeszítőek és hasznosak azok a felvilágosító brosúrák, melyeket olvasónk e kérdésben alapvetőnek tart. A szexuális kultúrának azonban mégsem ez az egyetlen fokmérője — sőt tán nem is legfontosabb tényezője. A magunk részéről másféle stúdiumokat is ajánlunk a szexuálisan művelődni vágyóknak.

SASVÁRI MIKLÓS, BUDAPEST. Olvasónk a budavári Mátyás-templom oldalánál készülőfélben lévő, szobafalnyi méretű, rossz festményt látott templommal, repkedő angyalokkal, sújtásos öltözékű urakkal. Nem tetszett neki az sem, hogy néhány saroknyira onnan, a Hajadon utcában nyílt Művészi képek boltja minősíthetetlen reprodukciókat árusít. Azt kérdezi tőlünk, a rengeteg turistával és sétáló emberrel együtt „vajon megalapozott az ízlésük, el tudják különíteni a szépet a szép megcsúfolásától?" Nem tudjuk.

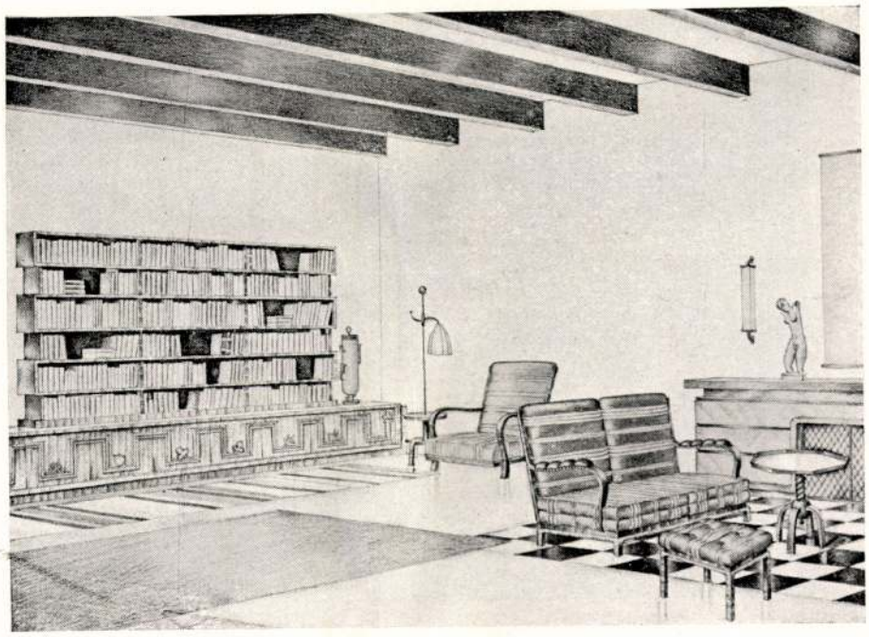

rokra, mint feudális árnyékban nőtt paraszti ősre hivatkozó művészet, kétségtelenül a polgárságé. De míg másutt a polgárság, mint egyenrangú történelmi örökhagyóra, az úri barokra hivatkozhat, azt nevezheti ki nemzeties igényeinek megfelelően régi nemzeti művészetté, addig a magyar polgárság a nyílvánvalóan nemzetközi nagyfeudális barokot, a legnagyobb történelmi feledékenységgel sem teheti meg nemzeti őssé és kénytelen az alacsonyabb rétegben kereskedve a népieshez nyulni.

Ennek a népies barokban gyökerező polgári iránynak az előretörése követte a lechneri magyarosság elsorvadását és ennek az iránynak egyik vezéralakja, éspedig az a vezéralakja, aki az iránynak aktualitását a mai napig töretlenül meg tudta őrizni: Kozma Lajos.

*

A történelem nem ismer ismétlést és az ideológiák mégis mindig ismétlést ígérnek.

Kozma Lajos: Könyvtárszoba és nappali szoba sarka

KOZMA Lajos
T. é F. 1929. 7.

Rendkívül ritka az a mozgalom, amely nyíltan megvallja, hogy valami vadonatújat hoz és lemond arról a kényelmesen megszerezhető erőtöbbletről, amelyhez azáltal juthatni, hogy a magunk új ügyét egy máshol vagy máskor már diadalmasodott üggyel kapcsoljuk össze. Nemcsak kifelé, önmaga felé is erőtöbbletet, megnyugvást, biztonságot ad ez a művésznek. Olyan biztonságot, ami mögött nyugodtan kialakulhat egy, a szövetséges eszmétől merőben független új akarás.

Ezt az értelmet kell látnunk a polgárság stílusismétléseiben is és ilyen szemmel kell néznünk a kozmai értelemben vett magyar népies stílust.

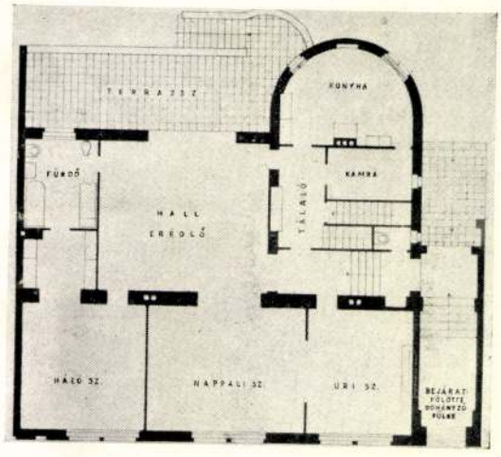

Kozma Lajos: Budai családi házak. Alaprajz az alsóhoz

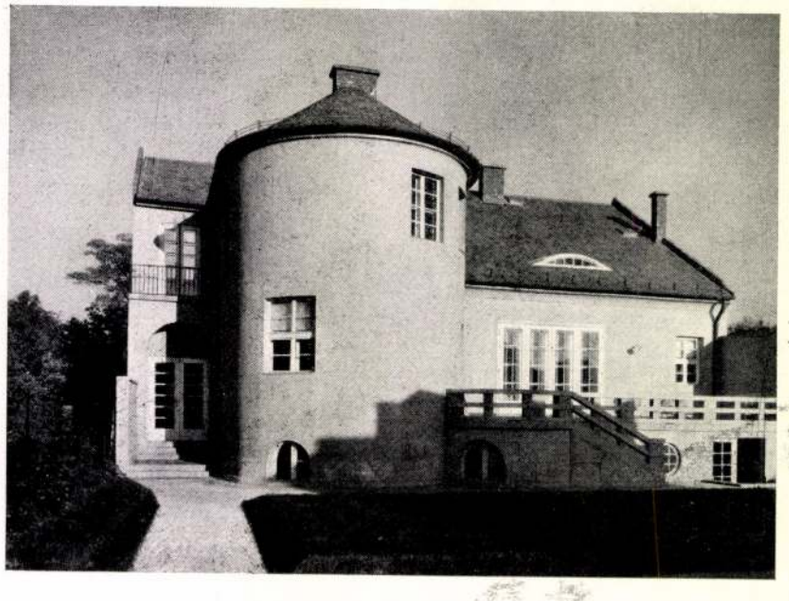

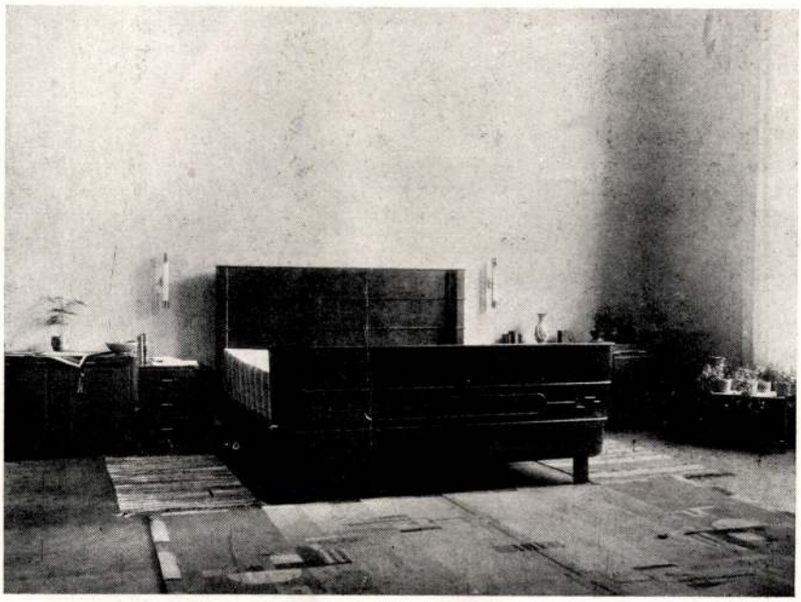

Nem éppen nehéz és elég hatásos dolog volna hozzálátni és kimutatni egy Lajta Béla, egy Kozma Lajos (Lechnerről itt most nem is beszélek, őt már ilyen tekintetben is kiaknázták, mint minden más tekintetben is), magyaros stílusmegnyilatkozásaiban, hogy mi benne a nemmagyaros, mi a kínai, az indiai, a tiroli, ha úgy tetszik, vagy bármi egyéb. Dehát az ilyen megállapítások roppant labilisek volnának, mint aminő labilis a magyar stílus fogalma általában. Honnan merjem mondani, hogy mindezt a hetethavat és perzsa vásárt, amit gondos kutató a modern magyar stílusban felismerni vél, nem épúgy meglehetne találni az eredeti, színtiszta magyar stílusban is, ha volna ilyen. Mert hiszen az a stílus, amit Kozma Lajos és csoportja látszólag élesztget, tulajdonképpen sohasem létezett és ők lényegesen többet csinálnak, mint egy

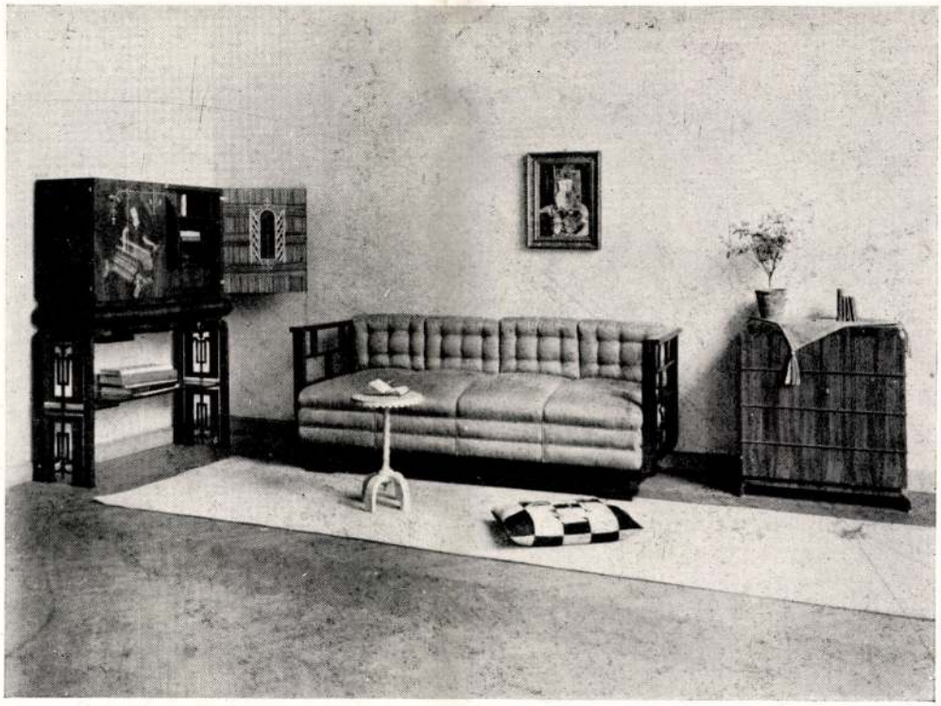

Kozma Lajos: Hálószoba-részlet és hall-részlet

megvoltat visszaidéznek: ők vadonatújat produkálnak, habár némi régi vonások felhasználásával.

Ez nemcsak a népies nemzeti elemek fölelesztésére, — valójában nagyrészt megálmodására — vonatkozik, hanem az egész barok kapcsolatra is.

Igaz, a Kozma-féle stílusalakítás első idejében még nagyon sokat látunk a barok teátrálitásból. De ha jobban megnézzük ezeket az íveket, fülkéket, kartusokat, *Anno Domini* felírásokat, legalább annyit találunk benne a szecesszió kuliszszaromantikájából, és az angol lakóházépítés polgári kedélyességéből, mint a barok reprezentatív ünnepélyességéből.

Aztán később, rövid fejlődés után ez a teát-

Kozma Lajos: Ülőbútorok

rális külső máz lekopik és nem igen marad belőle más, mint a szimmetriának és a barokos vaskossággal ünnepélyes arányoknak a szeretete, ami majdnem a legutóbbi időkig tart.

De ezt a fajtáját a barok orientációnak is fentartással kell ilyenként elfogadnunk.

Mert ha vonalvezetésében és tömegelosztásában élénken él is a barok hatás, de a barok stílusban megnyilvánuló festőiséget és minden építészeti föladatban is elsősorban érvényesülő térmodelláló hajlandóságot itt egy sokkal kevésbé festői, sokkal kevésbé szobrászi és sokkal inkább konstruktív tendencia helyettesíti. A funkcióértékeknek olyan mérlegelése, ami a mai Kozmát mindhatározottabban jellemzi, nem volt meg az átlag barokban és nem volt meg a régebbi Kozmában sem.

*

Mert ez a „funkcióérték" szó is azok közé a divatos szavak közé tartozik, amelyek többféle értelemben használhatók és amelyek többféle értelmének összezavarása érdekében irodalom és élőnyelv minden lehetőt megtesz.

Beszélhetünk először is térfunkcióról, ami tisztára imaginárius fogalom, és a művész által a térnek tulajdonított mozgásértékeket jelenti.

Beszélhetünk másrészt a tárgyak funkciójáról, amik a rajtuk és bennük valóban végbemenő fizikai processzusok, valóságos támasztások és terhelések, fordulások és hajlítások egyesei vagy csoportjai.

Mivel pedig az ilyen felosztás kicsit mindég durva és torz, hát ugyanennek a durvaságnak és torzságnak a föntartásával azt is mondhatjuk, hogy a barok szellemből a modern szellembe való átmenet az első értelemben vett funkcióértékek jelentőségének alábbszállásából és a második értelemben vettek jelentőségének emelkedéséből áll. És a Kozma Lajos művészetében végbemenő átalakulásnak is ez a lényege.

Ha összehasonlításul egymás mellé képzeljük Kozmának egy évekkel ezelőtt készült bútorát

Kozma Lajos: Vörös lakk teázó asztalka, részlet egy hallból

és egyet a legújabbak közül, akkor az előbbinek mozgalmas, mintegy láthatatlan térbeli hatásokra reagáló felületével ellentétben, azonnal szembetűnik az újnak nyugodtabb, majdnem kizárólag csak a tényleges fizikai hatások alatt formálódó egyszerűsége.

A reprezentációs modor szimmetriája, akszishierarchiája hovatovább felodódik és helyét a cél alakítóereje által életrehívott formaharmónia foglalja el.

Ez az átalakulási folyamat azonban mindeddig nem ment száz százalékosan végbe és ha szabad jósolni, hát nem is fog soha maradék nélkül végbemenni. Mert az első értelemben vett funkcióértékeknek, az imaginárius térfunkciók értékeinek átérzése és becsülése annyira lényeges, alapvető eleme Kozma művészetének, hogy annak teljes háttérbeszorulását el sem lehet képzelni.

A forma téralkotó szerepe Kozma kivitelre került munkái közül a legtöbben, még a legújabbakban is, gyakran oly erősen tör elő, hogy a célszerűségi szempont kénytelen vele szemben meghátrálni. Azon már túl van a fejlődés, hogy a téralkotás a célszerűtlenségig vinné a zsarnokoskodását, de odáig még nem jutott el, hogy az egyedül célszerűt, az egyedül konstruktívat, az egyedül objektív funkciószerűt engedné diadalra.

Az első értelemben vett funkciószerű természetesen a legtisztább célformából sem hiányozhat és ez az az esztétikai értéktöbblet, amely még az abszolút mérnöki munkában, a gépben is megvan. A dessaui értelemben vett *szerény* művészet ezt az értéktöbbletet a minimumra akarja leszállítani, de törekvése öntudatos ellenzékre talál azokban a művészekben, akik ennek a törekvésnek mondvacsináltságát fölismerik. Elég olyan szigorúan célformákból megalkotott, a sériagyártás ipari ökonomiájával elgondolt objektumokra gondolni, mint például *Marcel Breuer* és *Mies van der Rohe* acélcsőbútorai, ahhoz, hogy belássuk, hogy még a legmérnökibben felfogott építészeti tárgy is a térfunkcióértékek hatalmas latens halmazát rejti magában.

Ha valaki egész munkásságával, minden lelki adottságával az ellenzékéhez tartozik ennek a művészeti túlszerénységnek, akkor az Kozma Lajos. Igazán nem tudom, hogy az ellenzése ennek az iránynak Kozmánál mennyiben programszerű és elhatározásból fakadó. Könnyen el tudom képzelni, hogy ha megkérdeznők, hát szóval a legkevésbé sem vallaná azt, amit a munkáiból ki-

Kozma Lajos: Részlet egy ebédlőből és női öltözködőasztal

olvasok. De művésznél a szóban hangoztatott elv nagyon mellékes. A tények pedig azt mutatják, hogy Kozma az egyszerűsödés, a célforma felé való haladásában sohasem fog a términtázó, a dekorative komponáló multtól, művészetének barokk lényegétől teljesen elszakadni.

Ami megint csak Kozmának a speciálisan hazai beállítottságából következik. Mert Kozma fejlődése a technikai tartalom átérzése és művészi feldolgozása felé más úton halad, mint külföldi kortársaié vagy a magyar legfiatalabbaké. Ezeknek technikai gyökere a nagyipar, Kozmáé a kisipar. És ez megint a kozmai stílus magyarosságának egyik mélyebb megokoltságát mutatja: a kisiparban termelő burzsoáziának mindenkor és mindenhol nemzeties a mentalitása, míg a nagyipar, — különösen ahogy fejlődésének következő szakaszát sejtteti, — mindinkább internacionális beállítottságúvá válik.

*

És ide kapcsolódik be az egyik legfontosabb dolog, amit Kozma Lajos művészetéről szólva el kell mondani: az ornamentika kérdése.

Megvallom teljes őszinteséggel, hogy ha más művész nyujtaná azt a kvantumát az ornamentumoknak, ami Kozma műveit egész a legesleg-újabb időkig megüli, akkor élénken tiltakoznom kellene ellene. Aminthogy tiltakozom is a művész követőinek — még a legkitünőbbeknek is — azon tévedése ellen, amelynek folytán éppen ezt a legkülönösebben testhezszabott, legkülönösebben egyént jelentő és legutánozhatatlanabb külsőséget tartják a legkövetendőbbnek. De Kozmánál az ornamentika lényegesen több olyan kísérőmuzsikánál, amelynek létjogosultságát végre is szintén el kellene ismerni, mert *jó* és mert a lélek legmélyéről fakadó grafikus-szenvedélyből származik. Annál inkább el kell ismerni a létjogosultságát, ha meggondoljuk, hogy ennek az ornamentikának Kozma fejlődésében, Kozma művészettörténeti orientációjában milyen fontos szerepe volt. Ez volt az, ami őt a teljes barok-tradicióba való beolvadástól még a legkritikusabb pillanataiban is megóvta, ami az időszerű (akkor időszerű) iparművészettel való kapcsolatát biztosította és mindég a mához, az ezer forrásból táplálkozó korszerűhöz kötötte.

Mindez a feladata az ornamentikának azonban már a multé. A bútorművészetbe átültetett bármily kitünő grafika ma már lehet érdekes, kedves, bizarrul lukszusos, de nem lehet időszerű. És alig van időnk ennek a megállapítására, máris hozzá kell fűznünk a következőt: hogy Kozmánál az ornamentika rohamosan kezd háttérbeszorulni. Kivitelezett munkái közül a legújabbakban mást, mint síkornamentikát, — intarziát, festést — alig látunk, terveiben pedig a bútor konstruktív részéről a grafikus elem teljesen eltünik és legfeljebb bútorszövetben, vagy más, iparilag indokolt felületen fordul elő.

Hogy az ily módon jelentkező ornamentika már nem azonos a régivel, hanem a konstruktív grafika nagy hatását mutatja, az azok után, ahogy Kozma nagy változóképességét, történelmi lelkiismeretét, a jelennel való veleérzését megismertük és őt, mint a magyarországi polgári művészet fontos vezetőalakját megláttuk, senkit sem lephet meg.

Háy Gyula.

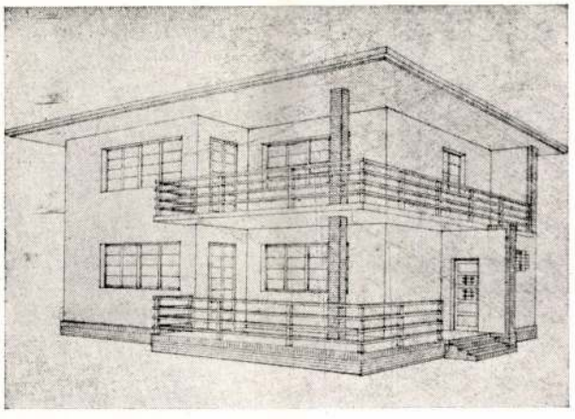

Kozma Lajos: Kis családi ház terve

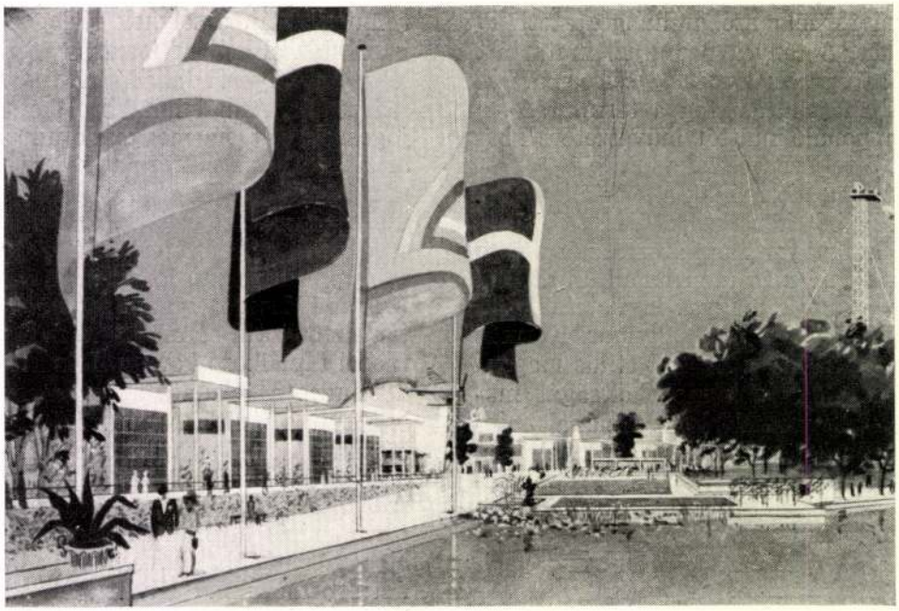

Erik Gunnar Asplund: A főbejárat környéke

KIÁLLÍTÁS STOCKHOLMBAN 1930

A stockholmi 1930-ban megnyitandó kiállításnak kettős célja van. Célja elsősorban, hogy úgy a külföld, mint a belföld számára bemutassák, hogy menynyire lépést tart a fejlődéssel, mennyire megfelel a mai élet követelményeinek a svéd lakásművészet, kertművészet, iparművészet, háziipar és a közlekedési ipar. Másodsorban pedig, célja az idegenforgalom növelése. Éppen ezért, nagy súlyt helyeznek arra, hogy necsak a kiállított tárgyak legyenek jók és szépek, hanem a környezet, az elrendezés, az épületek is újak és érdekesek és elsősorban célszerűek legyenek. Ebben egyrészt természetadta szerencséje Stockholmnak, hogy könnyen találtak a város egyik legújabb, legszebb negyedének tőszomszédságában, mindenhonnan jól megközelíthető helyen, a számtalan tengeröblök egyikének mindkét partján olyan területet, mely szinte kínálkozik erre a célra. Másrészt pedig a tervezés munkája olyan kezekbe került, mint Erik Gunnar Asplund, ki a svéd építészgárdának még fiatalabb generációjához tartozik, de neve máris a legelsőké között szerepel. (A stockholmi könyvtár, a Skandia mozi, a göteborgi gimnázium a modern svéd építészet nevezetességei közé tartoznak.) Asplund ez alkalommal is beváltotta a hozzáfűzött reményeket. A feladatot a legszebben, a legjobban és a legolcsóbban oldotta meg. Természetes és a fent említettek alapján különösen fontos az első két követelmény. De ebben az esetben, tekintve, hogy a kiállítás csak pár hónapig lesz nyitva, tehát ideiglenes épületekről van szó, nagy szerepet játszik az olcsóság is.

Asplund három helyen érte el az olcsóságot és mind a három alkalommal szolgálta egyben a szépséget és a jóságot is. Először is elhagyta, illetőleg a minimumra redukálta a nagy munkát és így különösen Stockholmban rengeteg pénzt igénylő tereprendezést. A területnek a part felé enyhe lejtése van. Ezt a lejtést kihasználva, a parton egy nagy teret alakított ki és eköré csoportosította a kiállítást. A tér befogadóképessége 50.000 ember. Itt fogják tartani az ünnepségeket, hangversenyeket, tornaünnepélyeket és tűzijátékokat. Elérte ezzel azt is, hogy a tér természetes közepét képezi a kiállításnak, honnan az egész területet az öböl mindkét partján belátni. Jellemző különben az egész elrendezésre, hogy a kiállítás bármely pontjáról színes, változatos, jó térhatású képet látunk, sehol sem vágja el a perspektívát egy épület. A területen elszórtan, minden rendszer nélkül, nagy mennyiségben találunk fákat, bokrokat is. Ezek közül Asplund egyetlenegyet sem vágatott ki, miáltal az esztétikai hatást még üdébbé, kellemesebbé tette és bár ezzel a feladat nehezebb lett, egyszersmind érdekesebbé is vált.

Másodszor megtakarítást ért el az anyaggal is. Hogy nem használ nemes anyagokat, az természetes. De az már érdeme, hogy ezt költséges kulisszákkal, rabiccal és gipszornamentikával nem is próbálja elhitetni. A falak vázát méterenként elhelyezett 7.5×17.5 cm² keresztmet-

BELSŐ-ÉPÍTÉSZET

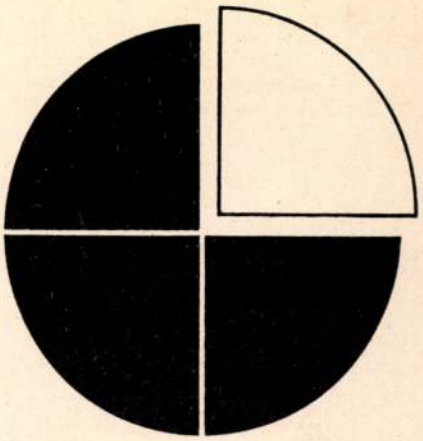

KOZMA LAJOS

A MAI BÚTORRÓL, A MAI HASZNÁLATI TÁRGYRÓL

Ha bútorról vagy lakásról van szó, az ember mindenáron azt hiszi, hogy a művészet szemüvegén keresztül kell néznie a dolgot. Ezt a szemüveget valahogyan már magával hozza, mintegy vele született, mint annak a ténynek az elismerése, hogy az előző korok lakáskultúrájában a bútor elsősorban reprezentatív szerepet töltött be, és csak azután méltányolták a gyakorlati részt, a használhatóságot. A mi korunk technikai-civilizációja, az emberi energiák fokozottabb igénybevétele az életküzdelemben, egy sohasem sejtett kényelmet produkált, felvilágosítván az embereket arról, hogy a bútor ugyanolyan szerszám az életorganizációban, mint bármilyen más eszköz; és a lakás sem más, mint egy velünk fejlődő és velünk változó eleven organizmus az életfunkciók szabad gyakorlásának megkönnyítésére. Ez a szerep fejlesztette ki a bútorban és a lakásban is a használati tárgyaknak azt a tárgyilagos jellemvonását, ami az emberiség kultúrtörténetében a mai lakásnak és a mai bútornak egész kivételes helyet biztosít.

A megformáltság, épp úgy mint a célszerűség is, külön-külön azonban csupán csak egy kis része a bútorproblémának. Általában véve az emberek hajlamosak csak egy oldalról nézni a problémát, és éppen ezek az egyoldalú nézőpontok az okai a helyzet félreismerésének. Természetesen mint minden emberi munka, úgy a bútor is magán viseli egyúttal az ember ízlésének, művészi alkotókedvének is a nyomát. Mint minden kor, korunk is átmeneti kor, és tele van megoldatlan szociális és gazdasági kérdéssel. Azelőtt a társadalmi élet többé-kevésbé egységesebb, mert talán kisebb regiszterű is volt, addig ma a termelés és értékesítés bonyolult problémái, a társadalmi és politikai élet háború utáni mesterkedései az összefüggéseket meglehetősen szertezilálták, úgy hogy ugyanabban a kérdésben ma sokféle különböző vélemény fut egymás mellett. Így van ez a lakásnál is, ahol egymás mellett élnek a múlt kreációi és a ma szerszámai, ahogy a mai városképben is egymást váltják a régi és új társadalmi élet geológiai rétegeinek e történelmi dokumentumai. Az eredmények nagy része már felhasználásuk révén is nem egyszer helyi jelzővel is bővül, nincsenek abszolút értékek, de minden relativitás mellett úgy érezzük, hogy a mai építészet és a mai lakás új fogalmazása nekünk nemcsak nagy lendületet és életértéket jelent, de mint később látni fogjuk, e forradalmi változása az ízlésnek sokkal mélyebb gyökerekből táplálkozik, mint ahogy némelyek a dísz és simaság e felületi különbségéből következtetik.

Ebben a zűrzavarban, mely jelszavaktól hangos, ember legyen a talpán, aki kiismeri magát; ember ha tud: előítélet-mentes és mindenekfölött mai ember. Szó van régies stílusokról, eredetiben, és gyakran gyönge másolatban, szó van az új bútorról, ahol a célszerűséget összetévesztik a „sachlich" jelszóval, szó van új alaprajzról, alacsony szobákról, nagy ablakokról, lebegő teraszokról, lapos tetejű házakról, új anyagokról, új szerkezetekről. Az építész és a lakásberendező is bevonultak a kísérletezők közé, a mai mentalitás kísérleti laboratóriumokban felnőtt szelleme nem ragaszkodik már túlságosan a régi megszokott dogmákhoz, de leginkább a jól felépített, kényelmesen berendezett új lakások, sok hívet toboroznak az új irány számára. Azt a szabadságot azonban, amit a kísérletező új művész, a régi tradíciókkal szemben jogosan kiköthet magának, nem szabad önkénynek és szabadosságnak bélyegezni, mert éppen az új építész az, aki az egész vonalon elismeri számos kötöttségét a mesterségbeli tudásnak, magának a feladatnak, az építtető szociális viszonyainak, magának a talajnak, a tájnak és a befolyásoló erejét egyéb számos külső- és belső megkötést jelentő feltételnek. A mai életből kinőtt mai ház és mai lakás problémáival állunk szemben. Mi volt ez a pár évtizedes fejlődés, komoly fordulat-e ez, vagy csupán divatos hullám, a dísz és simaság némelyek szerint egymást váltogató háborúsdija?

Fontos ezzel a kérdéssel szembenézni, mert a mindenki bútoráról van szó, a mindenki otthonáról, a mindenki élet-organizációjáról. Fontos épp úgy nemzetgazdasági szempontból, mert a nemzeti vagyont nagy

tételekben érinti és fontos művész-nevelési szempontból, hogy kultúra-e vagy csak divat az, amit iskoláinkban modern építészet és lakás nevén tanítunk?

A gazdasági része a dolognak eléggé leverő, mert általában az a benyomásunk, ha körülnézünk, hogy a piac tele van igen sok kontár munkával. Bár nem vigasztaló az a tény sem, hogy valószínűleg azelőtt sem volt minden tökéletes, de egész bizonyos, hogy a céhek életében ez a probléma nem fajulhatott volna idáig. Bár ma az „ipari szabadság" korszakában raskini romantikus törekvés védeni a céhet, de erről a törekvésről lemondva bár, de megállapíthatjuk, hogy a céhek erős szervezete nemcsak anyagi és személyi kérdésekben védte meg tagjait, hanem etikai és szociális téren, sőt művészi területen is nagy eredményeket tudott felmutatni. Ma az ipari szabadság korában a céhet az ipartestület pótolja, sőt részben az ipari és kereskedelmi kamara helyettesíti, de nem mindig pótolja. Mert sem a kontároktól nem tudja megvédeni tagjai anyagi és erkölcsi pozícióját, sem a mai tervgazdálkodást nélkülöző zűrzavarban nem tudja a rosszul értelmezett verseny anyagi és erkölcsi züllésétől megóvni a nemes kézműipart. Ma az ipari szabadság majdnem annyit jelent és majdnem minden mesterségben, hogy szabad koplalni, és bárkinek joga lehet rossz formájú és selejtes árukat egy divatos vagy nemzeti mozgalom kapcsán a tájékozatlan vevőre rázúdítani.

Sokan természetesen, és főleg a kézműiparosok sorában, ezért az egész elzüllésért a nagyipart okolják. Tény, hogy a céhek eltörlése után a kézműiparnak a bár lassan fejlődő gyáripar erős konkurrenciát okozott, mely a háború előtti évtizedekben és főleg azután, nagy technikai felkészültségével, tőkéjével és érdekképviseleteivel, kísérleti állomásainak tudományos apparátusával, megteremtette a jó tömegcikk fogalmát és ennek korszerű formáját. A háború előtti évtizedek tömegcikkének eleinte rossz híre volt, mert a nagyipar tényleg rossz úton indult el: a kézi ipart akarta utánozni. Ezért állított elő talmit, silány árut ott, ahol sem az anyag, sem a forma, sem a dísz nem volt valódi, az öntvény, a préselés, a ciráda és az olcsó ár eszközeivel úgy lépett a publikum elé, ahogy vadak közé lép az üveggyöngyért aranyra spekuláló utazó. A századforduló azonban felvetette a nagyipar tömegcikkei számára is annak a qualitás árunak a fogalmát, mely Angliának oly kivételes árakat és megbecsülést jelentett az egész vonalon. A német ízlés és szorgalom népszerűsítette az angol kérdést és megteremtette a mindennapi élet használati tárgyát ízlésesen, tartósan és olcsón: a qualitás árut.

A gyári tömegcikknek, a mindennapi élet e használati tárgyának jó megformálása véleményem szerint egyike volt a legutóbbi évtizedek legnagyobb tetteinek, melynek messze kiható következményeit érezzük életünk minden vonalán. Ez a tömegcikk nem a teremtő művész műve volt, hanem névtelen kisemberek munkaközössége hozta létre. Ez a tömegcikk nem egyszerre született meg, hanem évek és évtizedek hosszú kísérletei javították és fejlesztették ki formában, célszerűségben, árban. Tudni kell, hogy ezzel a fejlődéssel egyidőben művészek is kísérleteztek a modern formával, de kiindulásukba hiba csúszott bele: nem tudtak a tradíció síkjáról letérni, minden alkotásukban érezhető volt a régi történelmi stílek, főleg a klasszicizmus formálási módszere, ami már előre is kétségessé tette az eredményt.

Az ipari tömegcikk fejlődése, születése és tündöklése azért érdekel bennünket, mert neki köszönhetjük azt a formanyelvet, azt a mindent átalakító irányt, melyet később majd a mai kor stílusának fognak nevezni. És ha közelebbről megnézzük, ennek az indusztriális-tömegcikk formaforradalomnak a körülményeit, akkor meglepetve állapíthatjuk meg, menynyire nem volt minden következmény nélkül az a tény sem, hogy a tervezők, a kialakítók nem „művészek" voltak, akiknek hemmungjaik, gátlásaik lettek volna a tradíció megkerülése miatt, hanem névtelen technikusok, akik csak olcsó és jó holmit akartak, és tudatában sem voltak annak, hogy egyúttal művészetet is csináltak. És ugyanakkor, amikor ebben az időben az építészek és iparművészek a kiállításokon a tradíciós és népies emlékön nőtt iparművészetet állították legmodernebbnek és legújabbnak, ugyanakkor az ipar e névtelenjei megtalálták a használati cikk megformálása útján a mai iparművészet nyelvét és kialakítási módját.

Ezeknek a közvetlen és nem céhbeli kutatásoknak köszönhetjük a mai használati tárgy új és igazi formáját és magát az utat és módszert: hogyan kell a mai élet minden szerszámát, lett légyen az autó, bútor vagy ház, megformálni, hogyan kell szembenállni az anyag, szerkezet és formaalkotás problémájával, hogyan lehet elsősorban jót és nekünk való korszerűt produkálni.

A mai használati tárgy egyik legfontosabb tulajdonsága az, hogy szépsége nem dísz, nem ünnepélyes dekoráció, nem népies cicoma, hanem magának a tárgynak a megjelenési formája, az a plasztikus forma, ami nem elvehető tetoválás, hanem egy test és egy lélek a tárggyal és a tárgyban szunnyadó funkcióval, anyagszerűséggel, szerkezettel és a célszerűség

mögött meghúzódó mai emberrel. Az ízlés a mindennapi élet fűszerévé lett ennek a használati tárgynak az útján és nem ahogy a régi értelemben vett iparművészet elképzelt ünnepi jutalma. A mai ember úgy érzi, hogy a mindennapi élet legegyszerűbb szerszámait is joga van ízlésessé tenni, és nem fél, hogy ezzel ezt a fogalmat vulgarizálja.

Hogy ezzel az akcióval mindenki nyert, a termelő, a tervező és a publikum is: az evidens: tisztultak a fogalmak, tágultak a horizontok, emelkedett a fogyasztás, fejlődtek az igények és egy nagy ipari fellendülés új életet teremtő lendítő kereke rajzolódott fel az égboltra, az új kornak nagy kulturális jövőt jósolva. Hogy ez a jóslat nem következett be oly gyorsan mint némelyek remélték, hogy közbejött a háború, az izoláltság, a hipernacionalizmus és az összefüggő nagy Európa helyett kis nemzetek hangyabolya veszkődik sokkal primérebb feladatokon mint a kultúra, az a türelmetleneknek csalódást jelenthetett, de vannak akik türelmesebbek, és akik hisznek abban, hogy a nagy lendítő kereket megállítani útjában már nemigen lehet.

A háború utáni nagy zűrzavarban, ezen a forró vulkanikus talajon, ahol az elvetett mag gyorsabban kikel, a háború előtti idők technikai előmunkálatai segítségével megszületik az új lakás, az új bútor és evvel kontaktusban majdnem egyidőben az új építészet. Mint előrebocsátottam a mozgalmat nem céhbeliek indították el, de hiszen a legtöbb újítást nem céhbeliek szokták elindítani, viszont a fejlesztéshez, a felépítéshez minden kultúrnemzet legjobb építészei álltak csatasorba olyan egyértelműséggel, hogy ma már az út tiszta és járható, és egy nagy technikai és formai forradalom állványai mögül egy új építészeti stílus hatalmas épülete bontakozik ki.

Ennek az új stílusnak lényegében ugyanazok a fejlődési törvényei mint az ipari tömegcikknek. Nem egy ember, hanem a tehetségek egész sora viszi előre a megformálást. És ahogy a régi stílusokban az alakító gondolat munkaközösséget hozott létre, itt is közkincscsé lesz az egyén produktuma, és hála a közlekedés mai tökéletességének, rövid idő alatt már Amerikában folytatják azt, amit itt Európában elkezdtek.

A munkaközösség felveti az eredetiség gondolatát. Az eredetiség, az egyéni forma problémáját, melyet idáig a festő és szobrász impresszionisták egyéni művészete alapján kezeltek, szemben az építészeti és ipari munka kollektív munkaközösséget kívánó szisztémájával. Az egyéni művészet nagy organizáló és kifejező erejének nagyszerű helyet biztosít ugyan ez a kollektív munkaközösség, de a részletek és részletproblémák megoldásában az egymás vállán való állásnak a jelentőségét a régi, nagy, történelmi-stílusok kollektivitásának szellemében fogja fel. Az, hogy az építészetben épp úgy, mint a technikában, minden eredmény mennyire láncszem a továbbhaladáshoz, mutatja, hogy ma senkinek a szemét nem bántja az alaprajzi elvek vagy a részletformák oly gyakori hasonló értelmű felbukkanása különböző épületeken, sőt a lényeget kereső és a nagy összefüggő formákat kutató tiszta szemű ember éppen ezeknek az elfogadásában látja egy új generáció-közösség szellemi előfeltételeit.

Benne élünk az újban, nehéz tehát önmagunkat látnunk. Mégis joggal kérdezhetjük mi az, ami a mi új stílusunkban éppen az új, a korszerű? Mi ebben a maradandó érték és mi volna a divat halálraítélt díszletezése. Mi a kapcsolódás a múlttal és mi az az érték, a lényeg, amit a jövőbe átmenthetünk?

Hogy az újat igazán meglássuk, két dolgot kell leszögeznünk. Először tudomást kell vennünk arról, hogy ez az egész problémakör, amiről szó van, a mai életnek, ennek az összefüggésben oly gazdag, komplikált és összetett életnek csak egy egészen kis területe. A legtöbb ember gyakran azért nem veszi észre a lényeget és következtetéseiben azért is igazságtalan, mert nem látja az összefüggéseket, elkülönítve nézi a kérdést és nem az élet többi területeivel való összefüggésben. A lakást, a bútort az egész mai élet totalitásában kell néznünk és nem speciálisan gazdasági, szociális, technikai vagy művészeti részletkérdésnek. A háború utáni ember ki tud lépni már a kispolgári élet szűk keretéből, a lehetőség ezerféleségén nőve fel, bátrabban néz szembe az újjal, nem ragaszkodik csak a beválthoz, legalábbis nem érzi megdönthetetlennek azt, ami van, vágyik a változás után és az idők folytonosságát érezve, eme változáshoz hozzáidomulva, elasztikusságát, ezt a mai embernek oly jellemző tulajdonságát átviszi a környezetébe is: eleven, élő művészetet produkál, ma a közlekedési szerszámainknak – a gépnek – e forradalmi korszakában.

Ipar, kereskedelem, pénz, mezőgazdaság, országhatár, színház, mozi, zene és irodalom, minden megváltozott, a megváltoztathatatlannak hitt számos értékkel és talmival együtt. És pont a lakás maradjon a régi, ahol nyugodtan lehet tovább aludni az ampír ágyban és gond nélkül falatozni a Mária Terézia-ebédlőben? A múltnak annyiszor felöntött teája elvesztette az aromáját, kisült róla, hogy fesettt víz csupán és az, amihez a háború előtt a kiválasztott ízlésű emberek ragaszkodtak, – az ma már a külvárosok meggazda-

godott kisembereinek álmát izgatja csupán (ami érthető is, mert hiszen a kisember a gazdagokat ezekben az agyonfaragott, aranyozott bútorokban képzelte el és álmaihoz ezek épp úgy hozzánőttek, mint a királyhoz a trón és a korona). A mai embernek, a jövő emberének, és nem kétséges többé, hogy a nép széles rétegeinek is viszont az a kedves, világos és egyszerű bútorokkal okosan és célszerűen berendezett olcsó lakás kell, melyben nincs talmi elegancia, de ami benne van: az valódi anyagban és törekvésben. Ez a kritérium sem új. Ez az őszinteség szülte a gyári használati tárgyat. Ennek a gép előállította használati tárgy tömegcikk keletkezésnek törvényeiről előbb azt állítottam, hogy ezek teljesen azonosak a ház és a bútor kialakításának alapvető szempontjaival. Hogy ezt a látszólag furcsa és hihetetlennek hangzó állítást beigazoljam, ideiktatom a gépészmérnök álláspontját, aki a gép konstruálásakor a következő szempontokat tűzi ki maga elé.

1. Anyag. Az anyag kiválasztásánál fontos: olcsóság, vámszempontok, tartósság, megfelelő keménység, könnyen megdolgozhatóság, szép felületű hatás, amennyiben emberi testtel érintkezik: a fogás mineműsége, a textúra, az anyag hőfoka és végül, hogy a speciális használat céljainak megfeleljen.

2. Szerkezet. A szerkezettel kapcsolatban a szerkezet kiválasztása úgy történjék, hogy a cél lehetőleg maradék nélkül elérhető legyen, a szerkezet könnyen javítható, könnyen karbantartható, tartós és olcsó legyen, ne legyen komplikált, könnyen kezelhető, javításkor könnyen kicserélhető, alkatrészei úgy legyenek csoportosítva, hogy térbeli megjelenése előnyös legyen és ezzel kapcsolatban döntendő el az a kérdés is, hogy a szerkezet látható legyen-e vagy burkolt, ami tisztára a szerkezet egyszerűségének vagy összetettségének a problémája, és a szerkezet megvédésének kérdése.

3. Forma. Az elkészítendő tárgy formájának, kialakításának a kérdésénél fontos, hogy a megjelenés egységes, szuggesztív, magára a tárgyra, illetve használatára jellemző legyen, magát a használatot előmozdítsa, a használatot kellemesebbé tegye, szóval ízléses legyen.

Ha ezt a hármasszabályt jól szemügyre vesszük, úgy kitűnik, hogy ennek érvénye nemcsak a gép keletkezésében, nemcsak a gép által előállított használati tárgyaink kialakításánál, hanem bútorainknál és házaink tervezésénél is maradék nélkül fennáll. Ennek a hármasszabálynak az átgondolása mutatja, hogy mennyire egyazon szellemi munka folyik a gépgyártásban, a repülőgép konstruálásánál, a mérnöki tervezőirodában, az épület és a bútor kialakításánál. Persze sok ember ma furcsának találja és talán destruktívnak is tartja azt a megállapítást, hogy intimitásának tanúi, életének legközelebbi és néma barátai: a bútorai, ezek a kedves és oly sokszor simogatott jószágok a rideg gépekhez hasonlítanak, pedig mint az előbbi levezetésből láttuk, az emberi elme mindkét esetben ugyanazt a munkamenetet folytatja le, csupán amíg a gépnél már az anyag és a szerkezet kiválasztásánál is több racionális és kevesebb az érzelmi tartalommal való spekuláció, addig a bútornál és az épületnél ez a kiválasztás – bár az utóbbi időben a technikai gondolat hasonlíthatatlanul és nagyobb szerepet játszik mint a régebbi időben a dísz – inkább az érzelmi tartalomra, a lelki-hatásra fekteti a hangsúlyt.

Viszont ha ennek a hármasszabálynak a kapcsán azt vizsgáljuk, hogy mennyiben felel meg ezeknek a szempontoknak a régi bútorhamisítvány, akkor meglepetve állapítjuk meg, hogy bizony nagyon sokszor összeütközésre kerül a sor a régi tartalomhoz szabott forma (a művészet telekkönyvébe bevezetett hiteles régi forma) és a mai tartalom között, melyet a mai élet megszabta célszerűség produkál. Ez a feszültség dönti el a kényelem és a célszerűség nevében egy csomó régi díszítés elmaradását vagy átalakítását, vagy pedig a formahitelesség betartásával esztétikai szempontok kedvéért történik a lemondás az igazi kényelemről és a praktikusságról.

Sokan furcsának találják, hogy a díszítés, mely az ősember tetoválása óta egészen a legutóbbi időkig minden emberi használati tárgyon fellelhető volt és mintegy az emberi környezet legközelebbi holmijaihoz hozzánőtt – a mai használati tárgyakból teljesen hiányzik. Ennek a sokat vitatott ténynek nagyon egyszerű a magyarázata. A gépelőállítás nem tud ornamentikát produkálni, hisz az ornamentika a művész kézírása volt mindig, de viszont a gép cserébe ezért az elmaradt értékért felfedezte nekünk újra az anyag szépségét, a fa erezetének gyönyörű természet adta díszét, melyet eddig az ember produkálta ornamentika erősen a háttérbe szorított. A mai ember azért sem tud megbarátkozni a díszítéssel, mert úgy érzi, hogy a sok dísz fárasztó, a sok hangsúly hangsúlytalanná teszi magát a lényeget, a formát, sőt a forma megjelenését egyenesen veszélyeztetheti is, nem beszélve a kivitel tökéletességéről, amely csak azóta kontrollálható teljes mértékben, mióta a figyelmet magára vonó és a hibákat oly gyakran elleplező dísz hiányzik. A dísz elmaradását az is előmozdította, hogy a mai ember öltözete olyan egyszerű, hogy ehhez a díszes bútorok nem illenek. A régi ember viszont öltözetének

gazdagságával, melynél fogva még díszes környezetéből is kiemelkedett, megkapta a maga hangsúlyát, amit a mai embernél csak úgy érhetünk el, ha igyekezünk a bútort még egyszerűbbé tenni az ő ruhájánál, és a lakásból olyan neutrális és hangsúlytalan hátteret produkálni, melyből az ember hangsúlyozottan kiemelkedik.

A mai használati tárgynak a dísztelen és tiszta formája viszont egy olyan magasabbrendű kulturális érték, mely a játékos és a tárgyhoz erős kapcsolatot nem tartó, gyakran csak egyszeri futólagos alkalmazásra jó, mondhatnám lírikus dísszel nem mérhető össze. És ha arról van szó, a kettő közül melyik a mélyebb gyökerű és a magasabb értékű: nem kétes a döntés. Ha pedig arról esik szó, hogy a maradandóbb és a divat szeszélyeinek kevésbé alávetett tiszta tárgyi forma az ő maga teljességében tökéletesedjék ki, úgy a díszítés az, aminek háttérbe kell szorulnia, vagy teljesen eltűnnie. Mert az új forma nemcsak a művészi kialakítás problémája csupán, mert hiszen ez magában hordozza magát az anyagot, a szerkezetet és az első elgondolástól az utolsó megformálásig a szempontok egész sorát: magát a mai használati tárgyat. A díszítés művelete olyan mint az összeadás, melynél minden elem benne van az összegben és bármikor is vehető belőle, mint minden statikus műveletnél, ahol az elemek a keveredés után is változatlanul megőrzik önállóságukat. Viszont a forma teljesen funkcionális eredetű, a tárggyal szorosabb, mintegy vegyi összefüggésben áll, úgy hogy az alkatrészek ebben a vegyülésben elvesztik önállóságukat, és az összefüggés oly erővel tartja őket össze, hogy az egyes elemek csak a tárgy szétrombolásával és önálló életre alkalmatlanul emelhetők ki az együttesből. Az új életnek ez az új szerszáma a bútor, ennek a lényegében teljesen új művészi kialakítási folyamatnak a produktuma, az eleven élő élet, az őszintén bevallott és nem leplezett szükségletek, minden tradíció és megalkuvástól mentes teremtménye.

Új benne a szép anyagok feltárása: a fát most fedeztük fel igazán teljes szépségében, de ugyanakkor a fémet is, a gumit, a linóleumot, az üveget, a gyönyörű textileket, a szalmát és nádat abban a szűzi szépségükben, ahogy a maguk szerkezetében és textúrájában minden külső dísztől mentesen önmaguk kiélésében közös feladatra összeolvadnak. Új örömöt érzünk, örömöt az anyagokban, a keménységükben, a színükben, a felületükben.

Új örömöt érzünk az értelmes szerkezetekben, asztalokban, melyek gurulnak, melyek kinyithatók, megnagyobbíthatók, süllyeszthetők és emelhetők, szekrényekben, melyeknek írólapjuk kinyitható, szétnyitható, süllyesztett írógéppel kombinálható, íróasztalokban, melyek valóban mindent-tudó íróasztalok, melyek telefonnal, írógéppel, világítással, rengeteg fiókjaikkal és kihúzható lapjaikkal munkára születtek, igazi új székekben, melyek kényelmesebbek, mint minden eddigi ülőbútor új szerkezetű rugóikkal, elfekvő hátukkal, kihúzható és meghosszabbítható ülőfelületeikkel.

Örömöt érzünk a minimális lakás szociális kialakításában, alaprajzi elrendezésében, kis helyet elfoglaló bútorainak megformálásában, melyeknél a helyszűke új gondolatokat ébreszt a tervezőben, ahol egész bútorok tolhatók be és húzhatók ki, ágyak tűnnek el faliszekrényekben vagy egyszerűen a fal mellett mint a beépített bútor a szomszédjával barátságosan összesimul, írószekrény, komód, könyvespolc, edényszekrény, pamlag, valamennyien annak az egy szempontnak a hordozóiul, hogyan lehet a szegény ember otthonát is kényelmesebbé, használhatóbbá és olcsóbbá tenni. A polgári élet szolgálatába szegődött életszerszám: a bútor eldobja párkányait, leveti díszes farsangi ruháját és átalakul egyszerű elemekké, csak ajtós, csak fiókos, csak tolóüveges, csak lecsapható írólapú, csak polcos szekrényelemmé, és lesz belőle összerakható bútor, melyből ezerféle kombinációt rakhat össze a gazdája, ahogy a fala, a lakása, az élete kívánja. Ezekből az új kombinálható bútorokból, ezekből a majdnem építőtégla egyszerűségű elemekből a leggazdagabb sokféleségű, teljesen az egyéni kívánságnak megfelelő olyan mindentudó szekrénybútor keletkezik, mely a beépített bútorral tartja a legközelebbi rokonságot.

Apáinknak komplett szobája: a boltosok kreációja, az igazi unalom-bútor-konfekció: a hálószoba, az ebédlő, az úriszoba eltűnt, – és helyette jön az én szobám, a te szobád, a mindenki szobája, a leggazdagabb változatosságban. Amíg a városi bérház probléma megoldva nem lesz, addig természetesen a kis lakás kaméleon alaprajza nyomja rá az otthonra a bélyegét, ahol nincsen végleges és elkülönített háló, hanem minden szoba egyúttal háló is. Ezért a mai lakásnak nincs már határozott jellegű szobája, és ha valakinek csak egy szoba jut, szépen és érdekesen megoldható háló-, dolgozószobának és nem igen zavarnak az étkezéshez való rekvizítumok sem. Ha két szobára telik, az egyik a férfi háló- és dolgozószobája, a másik az asszonyé, étkezés összecsaphatóan kis helyen elférő angol-asztalon, edényszekrény a sorbútor többi elemei között, ha háromra, akkor a harmadik a hall, amelyik egyúttal ebédlő is. Az új élet, a kényszerű és okos takarékosság annyi nagyszabású

találmány után, hozzá mert nyúlni az emberi élet e féltve őrzött rekvizítumaihoz is, felrobbantotta a megavasodott kereteket, megzavarta a komplett szoba hideg és merev összhangját és helyette a helyesen megválasztott, méretével és szükségleteivel egymást kiegyensúlyozó, könnyű, kisebb bútorú, változatos formájú, merev összhangba nem terelt szobák összefüggését nyújtja. Azt hiszem, ha már itt tartunk, nem kell hosszasabban védekeznem a régi bútorok pártján állók ama vádjai ellen, hogy az egyszerű új bútor minden jó tulajdonsága dacára is uniformizálja a lakásokat, lévén nagyon kevés a változatosság a megformálásban és a felállításban. Azt hiszem nem kell megvédenem az új lakást a komplett, azzal a lakással szemben, ahol a bútorral együtt a felállítás receptjét is megkaptad: vedd a fal közepére a nagy kredencet, a szoba közepére az ebédlőasztalt a székekkel, a két ablak közé a tükrös vitrint és ahol marad hely, ha szerencséd van, úgy még talán te is elférhetsz abban a szobában, melyben a sötét fal és még sötétebb függönyök jóvoltából, a sarokban elfekvő sezlon a közönynek és savanyúságnak múzeális szobája lehet. A mai bútor már az egyes bútorok sokféleségével és differenciáltságával is felülmúlja az előbbi generációk lakásait, de ha valahol, úgy a lakáselrendezés területén mutatja meg igazán azt a szabadságban és gátlásnélküliségben rejlő előnyt, amely a régi lakások kötött és receptszerű elhelyezésével szemben nemcsak az ízlés szempontjából, de lakhatóságban és lehetőségeiben sokoldalúbb, alkalmazkodásában emberibb és fejlődőképességben és változtathatóságban minden eddigi megoldási módot felülmúlt. De a bútor és a lakás megformálásának ez a szabadsága nem lehet végcél, csak eszköz. A cél: az ember felszabadítása az otthon fétisuralma alól, és helyébe a világosság, üdeség, napfény, fehér falak, könnyű és jól megformált kis méretű bútorok olyan környezete, amelyben az ember játssza a főszerepet és a bútor csak háttér legyen. Az ember mértéke minden dolognak, az ember a maga képére csinálja a tárgyait most is, azelőtt is. A kultúrhistória egyebet sem tesz, mint ebből az eleven dokumentum-halmazból visszafelé következtet magára az emberre, ebből olvassa le civilizációját, kultúráját, szabadságát vagy rabságát. És ha mi is evvel a módszerrel nézzük a jelent, akkor még a mai modern bútor ellenségeinek is be kell vallaniok, hogy a mai ember felszabadítása lakásában, házában, kertjében, és ahol erre mód van, ahol új városrészek épülnek, magában az utcában is, nagy lépésekkel halad előre. A sors nem szokott ilyen nagy előkészületeket hiába megrendezni, és bár a mai idők zűrzavarai elszoktatták az embert attól, hogy hite legyen, de akinek hite van az életben, az érezheti, hogy az ember teremtő, művészi ösztöne ma sem halt ki, csak másképp fogja meg a problémáit, más, – új szépségeket hoz ki abból az anyagból, mely még évekkel ezelőtt unalmas és érzéketlen tömegkonfekcióvá vagy letűnt korok kosztümévé merevedett, – bár valaha szinte még eleven élő élettől épp úgy telítve volt, mint minden forma, mely a tartalmával együtt születik.

(A szöveget rendezte és közreadja: Pusztai László művészettörténész)

DESIGN AZ AUTÓBUSZGYÁRTÁSBAN

Amikor a kor haladóiból álló „100-as vegyesbizottság" 1872-ben kezdeményezte a Magyar Iparművészeti Múzeum létrehozását, kevesen gondoltak arra, hogy a múzeum díszterme – több mint egy évszázad múlva –, néhány hétre, egy ipari formatervező munkáinak ad otthont. Még a Rómer Flóris által felvetett igény sem sejtette akkor, hogy korunkban ilyen fontosságot és jelentőséget kap a formatervezés. A századfordulóban kezdődő ipari forradalom azonban műhellyé tette a világot, s ez nemcsak gazdaságtörténeti változásokat hozott magával, hanem forradalmasította az ipari produktum és forma viszonyát is, kiszakítva a tárgyat öncélúságából és a „csak célszerűségből".

Végre – az ipari művészet rangját méltatva – helyére került egy kiállítás, s a tárgyak mögül kilépett az ember, kit kevesen sejtenek a forma mögött, pedig abba nemcsak énjét, nevét is adja. Ezért fogadtuk örömmel Finta László kiállítását, aki többek között a 200-as autóbuszcsalád formatervezőjeként bizonyította, hogy önálló formavilágával, tetszelgésmentes művészetével rangot érdemel. Márciusban rendezett kiállítása – amelyet az IKARUS vezérigazgatója nyitott meg – ok és alkalom volt a beszélgetésre.

– E történelmi és történeti környezetben, milyen érzés kiállítani?

– Nagyon örültem, hogy az Iparművészeti Múzeum dísztermében kapott helyet kiállításom. A múzeumban még nem állított ki formatervező, ezért ez az alkalom nagy megtiszteltetés számomra. Meg kell említenem, hogy ehhez az Iparművészeti Tanács rendezte kiállításhoz nagy segítséget nyújtott az IKARUS-gyár alkotó kollektívája. A kiállítás igyekezett – tablókon, tárlókban, modellekkel és illusztrációkkal –, jól követhetően, bemutatni két évtizedes munkánk állomásait, eredményeit.

– Mikor keltette fel érdeklődését a szerkezet és forma kölcsönhatása?

– Már általános iskolában, s természetesen a középiskolában is szerettem rajzolni. A téma legtöbbször valamilyen jármű volt. A mozgás dinamizmusa és a forma viszonya izgatott legjobban. Szerencsére még korán rájöttem, hogy univerzális zsenik nincsenek, akik a kávédarálótól a toronydaruig mindent egyformán jól formaterveznek. Ezért szelektáltam magam erre a területre, és nem bántam meg a választást.

– A máig megtett útnak mik voltak az első nagyobb állomásai?

– 1957 februárjában kerültem az IKARUS-gyár esztétikai csoportjába. Ekkor még nem volt akkora igény a szép külső, mint most, de valami már elkezdődött. E „tanuló években" több részlettervezési feladatot oldottam meg, és megismertem a kísérleti üzem munkáját. Ez későbbi, már önálló munkáimhoz nagy segítséget adott. Első vizsgafeladatom a 60–B kocsitípus karosszériájának korszerűsítése volt. A 303-as távolsági autóbusznál már nulláról indulhattunk. Ez már erőmérő feladat volt. A típus, bár technikailag-formailag jól vizsgázott, abban az időben szériában nem készülhetett.

– Milyen volt kapcsolata a tervező kollektívával, a műszakiakkal?

– Kapcsolatunk különösen jó volt, mert ők kicsit a

KÍSÉRLETI ÚTJÁN AZ ÚJ TROLIBUSZ

A TÁVOLSÁGI BUSZ LUXUSIGÉNYEKET ELÉGÍT KI

kapja meg igazi karakterét. A testetlen szerkezeti pillér a „szétszórt" fényben elsorvad, de feléled a térforma, melynek ez az anyagtalan fény lényegesen kifejező eszköze. A testi forma oldalfényt szeret, a térforma széttört, rejtélyes, fellazított fényt.

Természetesen a klasszicista csarnok is térforma, de amolyan másodlagos termék. A tér itt, mint fizikai tér van jelen, az a tér, mely a falak által lezárt űr által formálódik. A plasztikus falak, oszlopos gerendázatok, egészen nyomott boltterek elsősorban szemléletünkre úgy hatnak, mint testi formák. Ha már kielemeztük őket és megértettük szépségüket, viszonyukat, azt a harmonikus kapcsolatot, amit arány néven könyvelhetünk el: jut csak időnk a fizikai értelemben vett térformának észrevevésére. Ez a tér súlyos, nehézkes, üres. Az a világosság és áttekinthetőség, ami a testi formák csoportosításának nélkülözhetetlen feltétele, ezt a térformát merevvé, holttá teszi. A testi forma merészségét a tartás fizikai mutatványa determinálja. A súlyos vízszintes párkányok megfojtják a teret. A szemlélő önkéntelenül úgy áll be a térbe, ahonnan a formacsoportosítás világossága és ritmusa a legtisztábban érvényesül: tehát frontálisan. Nem tűr a látás félreértést és homályt ebben az észrevevésben. És amikor legteljesebben érzi a klasszicista forma testi szépségének birtokbavevését, akkor vesztette el a térbelit. A klasszicista tér fanyar, sorvadt, merev, halott tér. Hol van ez a tér igazi megjelenésétől, mint egymástól annyira különböző formákban, a gótikában, a barokkban, a modernben annyiszor éreztük az élet lüktetését, iramát, a feszültségek izgalmát, sodró áramát. A térforma száműzi a nehéz párkányokat, áttöri, sőt eltűri, ha a párkányok jelentkeznek (barokk). A térforma a falakat is áttöri, az oszlopot pillérre cseréli, az arányokat hitetlenül túlozza, a vertikálisokban, melyeket nem zár le tudatosan, hanem engedi őket a végtelenbe kicsengeni. Mindent fellazít, semmit sem zár le, kerüli a csoportosításban a merevet, az atektonikusat, helyette a festőit teszi, és ebben a fény-árnyék nagy segítségére van. A fény a formák határait elmossa, mindent összevon, meredek, éles határok, csak a domináns forma uralkodik, s a domináns a tér. A pillér és borda összefonódik vonalszerű testetlenségben egy vázrendszerré, mely ugyanaz a szerkezet elhelyezkedését követi, de nem a testi összefüggéseket fejezi ki, hanem a teret (gótika). A modern csarnokokban a pillér és az ív összefonódik egy hídszerű ívvé, mely földről indul és földig hajol, kifeszülve, mint egy hatalmas borda, és a ritmikusan ismétlődő bordákon üvegből egy csillámló, könnyű szövetű leple látszik a külső buroknak, mely a régi csarnokok merev mennyezete, és fala helyett él és csillog áttört pókháló finomságával, mintha ezernyi kristály atmoszférává törné a fényt. Az új térnek új vonala ez a borda, mely nem a pillér és az ív drámai akciója már, hanem egy könnyed geometriai váz, melyben híre sincs a teher súlyának, a támasztás erőfeszítésének, e két törekvés együttes harmóniájának. Ez az ív csupán feszültség, mint egy meghajolt penge kecses íve hajlik a tér felé, és hajlásainak ismétlésével és ritmusával, egy megfoghatatlan vágy sóvárgó ölelésével formálja meg a tér új formáját. Ezek a bordák az emberi szellem és anyag sugártöréséből született szivárványként emelkednek a talaj fölé, a modern ember súlytalan és testetlen új világának szerkezeti vázaiként. Minden dinamikus formálás térformálást fejez ki: a bizánci, gótika, barokk és a modern vasbeton stílus. Hogy ez a térforma mennyire analógiája a kor minden kulturális kifejezésének szóban, hangban, képismeretben, matematikában, az ember és társadalmi viszonyaiban, az csak a kultúra egységes kifejezőerejét mutatja. Ha volt kor, mely magas emlékeket tudott létrehozni, mely a világot birtokába vette ... (olvashatatlan) ... és a megmérhetetlen végtelen szépségét ki tudta fejezni, az a mai kor embere.

Az új kor hajnalán vagyunk, új építőanyagok birtokában, a vasnak, cementnek, üvegnek és új akarat kezdeteivel erőnket kipróbáltuk. Új, nagy társadalmi célok feszítik a lelkeket. Csoda, hogy művészetünk nyugtalan és keserű volt? A kor vajúdik, de szülöttje méltó a nagy vívódásokhoz. Új ember, új szellem, új élet nől ki Európa romjaiból, s az európai kultúra új fejezete elé érünk: a tömegtermelés és tömegízlés kezdeti hibáit levetve, egy új, minőségi szellem hatja át a lelkeket. Új forma születik.

összetett, az egész alkotmány a környezethez, a tájhoz is illeszkedjék, és jellemző formájával töltse meg teljesen a figyelmünket, kifejezésének erejével azt éreztesse velünk: ez a forma az egyetlen és végső fogalmazása a feladatnak. Olyan természetesnek kell éreznünk a vasbeton templomtornyot a helyén, a templom testével együtt, a tájban, mintha mindig ott lett volna, és csak így lenne az egész jelenség az, ami. Egész más volna a torony kőből, téglából, fából. És egész más volna vasbetonból egy kilátótorony vagy egy gyár hűtőtornya.

A három alkotóeleme a formának: a funkció, anyag és szerkezet együttes kölcsönhatásban alakítják a formát, aminek csak a végső konklúziója, hogy az egész művelet csakis egyféleképpen lehetséges. Ennek a végső egyféle formának a kialakításában ezt szükségképpeninek érezzük, másképp nem lehetséges meggyőző volta, ez a forma lényege.

Hogy a szerkezet mennyire a lényegéből következik az egésznek, illetve mennyire a struktúra egzisztenciális mivoltából jön létre, mutatja a vasbeton oszlop és a kőoszlop kétféle alaptermészete. A kőoszlop az összerakottságot fejezi ki, érezzük amint a terpeszkedő lábazatra felrakott törzs végül a fejben átmenetet képez a gerenda tartására. A vasbeton oszlop öntött szerkezet, a padlóba éppúgy be van fogva, mint a mennyezetbe. Nem összerakott elemek kerülnek itt egymásra, hanem az egész úgy él, mint egy kifeszített húr, a két test között. Feszültséget érzünk és nem tartást ebben a karcsú árbocszerű sudárságban. Egész másképp alakul az oszlop, ha csak alul van befogva és fenn a gerenda teste szabadon ráfekszik, vagy csak fönn van befogva és alul elvékonyodva szabadon és kecsesen tartja a hatalmas testet. Csak aki a végbemenő szerkezeti gondolatnak a kifejezését – ezt a testi tektonikus érzést átérzi – esetleg a saját testére vetítve, csak az tudja igazán megérteni a formának ezt a megjelenítését. Az előbbi két végén befogott oszlop egyszerű teste egész hosszában ugyanazt a változatlan keresztmetszetet mutatja. A kőhöz és a fához szokott szemünk a vasidegeknek és izmoknak a beton húsába rakott struktúrájának jelentőségét nem érzi meggyőzőnek – éppen ellenkezőleg, meglepőnek és rejtélyesnek. A vasbeton-tektonikának még a belső erőket látó szakembere is varázslatosnak érzi a testi formák megjelenését, szemben a mechanikai feladattal. Más szóval úgy érezzük, hogy a vasbeton szemmel látható formái nem tartást, teheráthidalást, szóval nem a testi tektonikai funkcióját fejezi ki, hanem testetlenségükkel, szerkezetellenees formáikkal mást fejeznek ki. Mi tudjuk, hogy ez a más csak a térbeli forma lehet. A testi formálás módszere egészen más eszközökkel, ahogy más cél szerint alakítja a formát, és egészen más módon jut kifejezésre a dinamikus formálás célja: a tér.

Nincs olyan épület, amelynek homlokzata külső formája a testi formálás módszerével és belseje a térbeli formálás módszerével formálódott. Más szóval minden kor művészi akarata, vagy csak a testet, vagy csak a teret fejezi ki. Innen van, hogy a gótikus katedrális külseje is térbeli formának hat, részint a reneszánsz templom belseje is testi forma, ahogy a külseje. Aki ezt tudja, csak az érti meg az elmúlt korok építészeti alakításait, sőt a modernet is, általában minden építészeti formát. A modern építészet első küzdelmes korszakában azért talált olyan kevés megértésre, mert a közvélemény a neoklasszicista formálás módszereiben felnevelkedve, ezeket a módszereket kereste az új építészetben is. S mint hogy nem találta barbárnak, torznak, kísérletnek érezte, és elfordult tőle. Olyan nagy szellem, mint Burchardt, ítélte el a barokk építészet „túlzását", és csak élete alkonyán látta be tévedését, a történelmi szemlélet e dogmatikus nézőpontjával szemben.

Minden kor máshogy fejezi ki, amit ki akar fejezni – s ahogy Wölflin helyesen mondja: nem minden korban fejezhető ki minden. A mi építészeti terminológiánk szerint a kor vagy a testi vagy a térbeli összefüggéseket fejezi ki. Ezért van – akármilyen furcsának is látszik – testi tér statuárikus korokban és térbeli test a dinamikus stílusban. Ha tehát visszatérünk az építészeti forma elemére, úgy világossá lesz előttünk, miért kíván a klasszicista kor olyan sok oszlopot márványból, kőből, az oszlopok mögött tagozatlan, függőlegesen nem osztott, tömbszerű falat, miért hangsúlyozódik a szerkezeti összefüggés oly világosan és félre nem érthetően a tartóelem és teher örök páros megjelenésével kiegyenlített és megbékélt harmóniában. Anyag, szerkezet, szép részletek, szép arány, áttekinthető csoportosítás, mindez az épülettest formai elemei. Éppen ellenkező a térformálás célja, ellentétesek is a részletek, az eszközök (tér és test ellentéte: ha ugyanis a test fogy, a tér nő, és fordítva!). A térformálás törékeny és testetlen vasbeton pillért kíván, ezt a hangsúlytalan tartóelemet, mely befogja a két szerkezet síkjába, fej és láb nélkül, mintha nem is tartana, csak merevítene. Ez a testi elem anyagtalanul hat megjelenésében, mert nem az ő megjelenése a célja a formálásnak: hanem a tér terjedése, a mélység megfoghatatlansága. A testi formának a fény csak segítőeszköze az ő plasztikus megjelenésében. Az oszlop hengeres, testes mivolta az oldalról jövő fényben

Iparművészet 1975.3.

KOZMA LAJOS: TERVEZÉS KÖZBEN

AZ ÉPÍTÉSZETI FORMA

Az építészeti forma sokféle tartalom végső ötvözete. A használat emberi tartalmat ad, ez a feladat, a reális cél. Ez a használati cél a mű funkcióját is jelenti, azt a jellemző tartalmat, ami a többi funkciótól megkülönbözteti. A feladat természete egyúttal érzést, hangulatot is ébreszt bennünk, mint minden tartalom kísérőjét.

A szerkezet a másik tartalom. Hogy a funkció valamilyen anyagban materializálódhassék: ez a szerkezet feladata. A szerkezet egyfelől a funkciónak van alárendelve, azután az anyagnak, de legfontosabb a formai alárendelése: ez az a primátus akarat, ami a szerkezet megválasztásában és kialakításában döntő. Az anyag, a harmadik tartalmi eleme a formának, ez a médium, ami a funkciót, a szerkezetet és a formát is szolgálja minden porcikájában. Ez a szolgálat megint a formától kapja a döntő parancsot. A formáló akarat annyira diktatorikus a többi elem befolyásával szemben, hogy az anyag, ha kell, el is késik, felolvad a feladataiban, testetlenné válik éppúgy, mint ahogy a szerkezet is eltűnhet, fizikai jelentés nélküli geometriává válik, ha a formai alakítás így akarja.

A forma nem mint térbeli elem szerepel ebben az egységben, hanem már az első pillanattól fogva, ahogy a használati, szerkezeti vagy anyagbeli gondolat az építész agyában megszületik, ezeket a homályos ideákat már a forma készítésében jeleníti meg. Tartalom forma nélkül, ahogy a gondolat, érzés nélkül nem jelenhet meg, úgy a tartalom-forma-hangulat hármas ikre az, ami mindig elválaszthatatlanul együtt jelenik meg és együtt alakul a végső fogalmazásig az építész agyában.

Az építész lelke az a tégely, amiben ez a vegyi folyamat végbemegy. Ez úgy megy végbe, hogy mindhárom elem végül egy végleges alakot ölt, ahol az egység olyan erő, hogy az elemekre bontás nem lehetséges. Ez az osztatlanság, elmúlhatatlanság, szóval az egység a feltétele az esztétikusnak. Ott, ahol az egység nem forrott össze, a magas hőfok hiányzott, vagy valami idegen, zavaró anyag került a tégelybe. Vagy a szándék művészietlen volt. Mert a mérnöki műtől ezt az egységet senki sem kívánja. Ezért hiábavaló a technikumban az esztétikumot, az emberi lelkiség létezését keresni. Ez éppen olyan belevetített, a szemléletből származó szándék, mint ahogy a természet alkotásával szemben is hiábavaló ez az igyekezet: bennük művészi alkotást keresni. Művészi produktum tisztán emberi mű, egy a formáló akarat műve, amelyben tartalom és forma elválaszthatatlanul egységben egyesül.

Ahogyan a formáló akarat alakít, azt az egyén fölött uralkodó korszellem szolgálja. Tudjuk, hogy az egység teljessége is a formáló akarattól függ. A statuális korok építészetének szerkezeti szelleme a forma-csoportosítás összerakó módszerével alakít. Ebben az egymás mellé rendelt forma-csoportban minden forma önálló, egyenjogú, bár a formák heterogének. Ennél a fajta egységnél sokkal erősebben összekovácsolt a dinamikus formálás egysége, amely alárendeltségi módszerrel fogja össze az elemeket, amik éppen ezért elvesztik az önállóságukat, nem egyenrangúak többé, hanem hierarchikusan rendeződnek fontosságuk szerint egy szerves, diktatorikusan összekapcsolt homogén egységgé. A statuális egység sokféle elem szintézise – ez a másik fajta dinamikus egység csupa egyféle elemből álló, szó szerinti egy-ség. A forma alakító elemei tehát: a korszellem, az építész, a feladat, a szerkezet, az anyag. A korszellem szüli az építészt, az építész a művet, a mű az iparost. A mű és az építész kölcsönhatása nyilvánvaló. Nemcsak az építész alakítja a művet, a mű is az építészt. A kilincs formáját a használat szüli, a kéz könnyed fogása. Az oszlopot a teher tartása, de mindkettő alakjában benne van az anyag alakító ereje is. A pad lába egészen másként alakul fából, vasból, kőből, téglából, vasbetonból. A használat szüli a funkcionális formát, ez módosul a szerkezet kiválasztásában, a két formából egy lesz, ha az anyag nem szólna bele, és nem adná meg a harmadik módosító műveletet. A valóságban természetesen nem így megy végbe a folyamat. Rendszerint az anyag és használati cél egyszerre szerepelnek, mint adottság, és ebben keressük a függő változót: a szerkezetet.

Templomtorony vasbetonból: ez a feladat. Karcsú, levegős alkotmány a formálás célja, a harang messzeláthatóan lebegjen, a szerkezet ne legyen túlságosan

* Kozma Lajos kéziratos hagyatékából.

Atrium, Duna, Lux

Felújított mozik szolgáltatásokkal, butikkal

Kisebb-nagyobb felújítások után, megszépülve, több budapesti mozi is újra nyitja ezekben a hetekben a kapuit. A *Budapest Film* — korábbi nevén: FŐMO — történetében egyedülálló módon egyszerre három moziját is átalakíttatta (s ami még érdekesség: a munkákat mindhárom helyen két-három hónap alatt végezték el).

A *Szindbád Art* mozi — a *Tanács* — alig két hete nyílt meg, (az eseményről már beszámoltunk). Az elmúlt hét végétől pedig az eredeti nevére, *Atriumra* — vigyázat! nem Átrium! — visszakeresztelt *Május 1.* is várja a nézőket.

A tervezők és a kivitelezők arra törekedtek, hogy a neves *Bauhaus*-építész, *Kozma Lajos* tervei szerint, 1935-ben készült mozit *eredeti állapotában* állítsák helyre. Az egykori rajzok alapján újra elkészítették például a bútorokat, lámpatesteket, s az előcsarnok közepén álló vitrinsort, amely most minimozitörténeti kiállításnak ad helyet. A régi, meglehetősen kényelmetlen székeket könnyen szerelhető, dönthető háttámlájú ülésekre cserélték. Megnövelték a sorok távolságát, s így a férőhelyek száma hétszáztizenháromról hatszázharmincra csökkent.

Az előcsarnokban zártláncú videóval és videókölcsönzővel, büfével, könyvárusítással, no meg popcornnal állnak a vendégek rendelkezésére. A mozi homlokzatán ezentúl nem hatalmas, kézzel festett plakátokkal hirdetik a programot, azt tejüveg felületre, jól olvasható betűkből rakják ki. Szépségén, kényelmén kívül a mintegy tizenötmilliós költséggel felújított *Atrium* egy igen lényeges technikai újdonsággal is szolgál: a fővárosban az első eredeti *Dolby sztereo* hangvisszaadó rendszerrel.

A *Duna mozi* esetében is lényeges szempont volt az eredeti állapot visszaállítása. A felújítás költségei itt is körülbelül tizenötmillióra rúgnak. A falakon, a felületeken ezentúl nem a barna, hanem a sokkal kellemesebb kék szín különböző árnyalatai dominálnak majd. A Dunában is *Dolby sztereó*-rendszer működik, de ez már csak részben eredeti, az erősítő ugyanis magyar gyártmányú. A nézőtér kisebb lett, száz férőhellyel csökkent, de itt is a főmérnök által tervezett (Stefinek becézett) székeket helyezték el. Az előcsarnokban az Atriuméhoz hasonló szolgáltatások találhatók: itt is, akár az Atriumban, *a jegyeket számítógép „állítja ki"*. A Duna mozi az eddigihez hasonlóan hétköznap három, szombat és vasárnap viszont hat előadást tart. Talán érdemes feljegyezni: az Atrium és a Duna helyárai negyvennyolc és hetvenhat forint.

Az újpesti *Lux* mozit — korábban *Fény* — a Budapest Filmtől bérli a magyar—amerikai filmforgalmazó cég, *a Saturnus Film*. (A Saturnus egyébként még három mozit bérel a Budapest Filmtől: az *Alkotást*, a *Tátrát* és a *Táncsicsot*.) Az éppen csak átadott filmszínházban — körülbelül kétmilliós költséggel — *csupán a legszükségesebb javításokra* került sor. Beszereztek két új cseh vetítőgépet, a nézőteret és az előcsarnokot kifestették, a homlokzat felújításával viszont megvárják a sortatarozást. Az előcsarnokban új büfét és később bérbeadandó *butikokat alakítottak ki*. A *Lux* ezentúl napi három helyett hat előadást tart és a hét végén éjszaka is játszik. Jegyek negyven—hatvan forintos áron.

G. A.

A
Magyar Nemzet
telefonszámai:
141-4320
122-2400
122-1285
145-9350
22 óra után:
122-1009
titkárság:
122-0645
(és az összes többi szám előtt is szíveskedjék egy 1-est tárcsázni!)

Magyar Nemzet, 1990. dec. 21. 6. p.

KOZMA Lajos épitész

[illegible] járták, tapasztalhatták, hogy olykor csak kilencen-tízen vesznek részt az ülésen. Svédországban és másutt régi gyakorlat, hogy az interpellációk és kérdések idején csupán a képviselő és az illetékes miniszter tartózkodik a teremben, más — csak elvétve. Mondja, maga szerint helyesebb volna, ha valamelyikünk hétfő reggel beülne a Tisztelt Házba, s kedd estig föl sem állna a helyéről? És közben — azon kívül, hogy *jelen van* — nem csinál semmit? Jó lenne, ha a tudósító vagy az utca embere azt is megkérdezné egyszer, hol vagyunk akkor, amikor üres a helyünk. Át kell menni valamelyik minisztériumba, telefonálni, tárgyalni, nyilatkozni kell. Ha valamelyiket elmulasztjuk, a polgár, a hivatalnok vagy a riporter megsértődik — joggal. Én is kaptam már szemrehányó levelet az egyik Ajka környéki faluból: miért hallanak olyan kevésszer felszólalni? Nos, én csak akkor kérek szót, ha *valóban van mondanivalóm*. Tudom, néhány képviselőtársam arra használja — vagy arra *is* használja — az egyenes közvetítést, hogy minél gyakrabban tündököljön körzetének lakói előtt; én más típus vagyok.

— *Tehát nem ért egyet a kamerák és mikrofonok állandó jelenlétével?*

— Dehogyisnem. Csak az boszszant, hogy a nézők, a nyilvánosság egy része *nem érti* a parlamentáris demokrácia működését. Olyan hangokat is hallok az utcán, a boltban: *minek nekünk ez az Országgyűlés*, ott ül az a háromszázvalahány képviselő, ásítozik, sétál, újságot olvas... Ezt — mindannyiunk nevében — kikérem magamnak! Itt a rendszerváltozás folyamatát mozdítjuk elő, az ország jövője szempontjából kulcsfontosságú törvényeket hozunk, felügyeljük a kormányzat munkáját, képviseljük a lakosság — a választókörzetünk vagy pártunk — érdekeit. Aki ezt hiábavalónak ítéli, annak fogalma sincs a többpárti demokráciáról.

— *Miért, a képviselőknek volt, amikor az ünnepi megnyitó ülésre gyülekeztek?*

— Igaza van, nem volt, most tanuljuk a parlamentarizmust. Ezért kérjük, *legyenek türelemmel irántunk*, s legyen kölcsönös ez a tolerancia.

— *Az ember mégis ideges lesz, amikor azt hallja — mint legutóbb az MDF IV. országos gyűlésén —, hogy a kultúra és a sajtó dolgozói az Acél-korszakban nőttek fel, s természetesen képtelenek egyhamar levetkőzni rossz beidegződéseiket. A mai politikusok talán átugrották ezt az elmúlt harminc-negyven évet?*

— Mindnyájan hordozunk tévhiteket, rossz reflexeket. Az önkormányzatok megalakulása után hüledezve tapasztalom, hogy nem egy helyi képviselő vagy polgár-

A köztársasá jelöltek me

(MTI) Az Országgyűlés alkotmányügyi, törvényelőkészítő és igazságügyi bizottsága csütörtökön meghallgatta a köztársasági-megbízott-jelölteket. A bizottság tanácskozásának e szakaszában az SZDSZ-es képviselők távolmaradtak, mert megítélésük szerint a kmb-jelöltek meghallgatása nem az alkotmányügyi, hanem kizárólag az önkormányzati bizottság illetékességi körébe tartozik. A Fidesz képviselői pedig — a meghallgatás előkészítetlensége, formális volta miatt — tartózkodtak mindenféle véleménynyilvánítástól, hangsúlyozva, hogy a felelősséget ily módon azok viselik, akik a jelölteket kiválasztották. A testület két MSZP-s tagja egész nap nem vett részt a munkában, egyikük betegség, másikuk hivatalos elfoglaltság miatt.

A nyolc regionális köztársasági megbízotti posztra nyolc jelölt van. A fővárosé *Szentgyörgyvölgyi* Péter 48 esztendős jogász. A Jász-Nagykun-Szolnok, Nógrád és Pest megyét magában foglaló, budapesti székhelyű

Héttagú elnökség az MDI

1991 a válságl

(MTI) A Magyar Demokrata Fórum újonnan választott elnöksége saját soraiból héttagú ügyvezető elnökséget alakított a napi teendők intézésére. A testület élén *Horváth* Balázs áll ügyvezető alelnökként. Az általános alelnök *Furmann* Imre lett. A három alelnök: *Farkas* Gabrielle, *Csengey* Dénes és *Szabó* Tamás. A vezető tisztségviselők két évre kapták a megbízatást. Az ügyvezető elnökség további két tagja félévente változik. Most *Csurka* István és *Szabó* Iván kapott helyet a grémiumban, feladatuk azonban még nem tisztázott.

Az ügyvezető elnökség létrehozását bejelentő csütörtöki budapesti sajtótájékoztatón Horváth Balázs első helyen említette a *Bem téri MDF-központ munkájának megújítását*. A központ szervezeti és működési szabályzata január első hetében készül el.

Furmann Imre a sajtótájékoztatón kijelentette: *az MDF-ben továbbra is a szervezkedés szabadsága érvényesül*. Véleménye szerint, ahhoz, hogy az MDF megmutathassa, miben más, mint a többi párt, elengedhetetlen a mozgalmi élet fellendítése. Csengey

kivágást, hogy a kép elvesztette frappáns hatását. (Kitünően ki lehetett venni, hogy egy rendőr puskatussal sujt egy tüntetőre, de a néző figyelmét egy az előtérben terpeszkedő, autóját kurblizó sofőr terelte el a tulajdonképpeni akcióról.) Akadt azután felvétel, mely minden követelménynek eleget téve, felejthetetlen hatást váltott ki. És ahogy a fotoriporternek fényképészi, riporteri és művészi érzékkel kell bírnia, úgy elengedhetetlen a sportfényképész számára az első és harmadik követelmény mellett a sportismeret, vagy hogy még speciálisabb feladatról szóljak, a táncművészeti fényképész számára a tánc iránti érzék és bizonyos ismeret is. Mindezek a kérdések a nyomdászt — részben a tömöntőt, a gépmestert pedig minden esetben — közelről érdeklik. Mennyivel hálásabb lenne az ő feladatuk, ha a fényképész részéről azzal a megértéssel találkoznának, melyet a fontos kérdés megérdemel!

A mélynyomás számára készült fénykép megengedheti magának a festőiség látszatát: dolgozhat elmosódottabb tónussal, árnyalatos foltokkal. Hisz a mélynyomás még az éles és élre törekvő felvételt is síma ködbe burkolja. E sorok írójának a mélynyomás ellen ily szempontból elvi kifogása van. A mélynyomás, véleményem szerint, csak képes hetilapoknál megengedett, ahol esztétikailag határozottan előnyére válik a sajtónak. Már művészeti lapot mélynyomással előállítani, meggyőződésem szerint, elhibázott, különösen ha a mélynyomástechnika fogyatékos és nem áll a nyugati virtuóz teljesítmények fokán. Nem mondom: Rembrandt vagy Rudnay egy-egy festménye vagy karca mélynyomással is érvényesül. Már Raffaelt vagy Giottot vagy Kmetty Jánost a mélynyomás tökéletesen meghamisítja. Nem is szólva a klasszikus szobrászatról, melyet a mélynyomás egyenesen agyonüt, mivel elkeni, árnyasan tompítja és sejtelmes játékot űz azzal, aminek teljes domború éllel kellene tisztán, világosan, keményen előttünk állania. Mondom: ez egyéni vélemény, melyért a mélynyomásért lelkesedők bizonyára megharagudnának rám.

De e ponton nem állhatok meg, hogy meg ne jegyezzem: mennyi műértelem, sőt művészettörténeti tudás kell ahhoz, hogy valaki műtárgyat fényképezhessen. Különösen vonatkozik ez szobrokra, épületekre. Igen hosszan és bőven lehetne e kérdésről értekezni, de hisz ez a kérdés kívül esik a „Magyar Grafika" keretén. Azért csak annyit: *egészen másképp* kell fényképezni egy barokk szobrot, mint egy renesszánszbelit, másképp egy román kolostortemplomot, mint egy gótikus katedrálist; másképp az athéni Parthenon, mint a pergamoni templom romjait, másképp egy görög vörösfigurás vázát, mint egy sèvresi porcellánt. Sajnos, a magyarországi topografikus és reprodukciós fényképészet általában eléggé elmaradott. Különösen épületek fényképei fogyatékosak.

A nyomdász gyakran kerülhet abba a helyzetbe, hogy a fényképész (és különösen a klisékészítő!) hibáit korrigálnia kell. Különösen a „zurichtolás" (az egyengetés) az, mely néha csodákat művel. Elképzelhető olyan eset is, mikor a fénykép túlrészletes, például egy régi kép repedését erősebben rajzolja meg, mintsem az az eredetiben látszik. (Ennek a körülménynek csak a festéstechnikát tanulmányozó régész és resztaurátor örülhet.) Ilyenkor a gépmester enyhítheti az élt. Gyakoribb az az eset, mikor a felvétel vagy a klisé az árnyalatok viszonyát meghamisítja. Köztudomású, hogy a fényképen a meleg színek (vörös, sárga) sötétebben, a hideg színek (kék, zöld) világosabban látszanak. Itt is sok technikai tévedést enyhíthet a „zurichtolás".

Az offsettechnikára, a fénykép és az offset viszonyára vonatkozólag nem mondhatok semmit, egyéni tapasztalat híján.

Azt hiszem, nemcsak mi „rokonszakmabeliek" volnánk hálásak érte, hanem a nyomdászság is, ha az itt halványan körvonalozott kérdéskomplexumhoz a nyomdai szakemberek, tapasztalati tudásuk révén, sokkal szakszerűbben, tehát hasznosabban szólnának hozzá.

A fényképkiállítás témájától közben messzire elkanyarodtam. Nem is akarok egyebet mondani, mint hogy van egy pár felvétel, mely mintaképe a tárgyilagos és amellett gyönyörű látványt nyujtó, a nyomdai reprodukció számára különösen alkalmas lapnak. A kiállítás illusztrált albuma talán többek előtt alá fogja támasztani a mélynyomásról kifejtett nézetemet. *Dr. Rabinovszky Márius*

FÉLKÖVÉR GARAMOND

Petit
Bei weitem das bedeutendste Werk Humboldts jedoch ist der Kosmos
PROPAGANDASCHRIFT ZUR FÖRDERUNG DER HYGIENE

Cicero
Kontrastierende Zusammenstellung der Pflanzen
GROSSE BUCHGEWERBE-AUSSTELLUNG

Tertia
Beschaffenheit der Sedimentgesteine
DIE KERAMISCHE INDUSTRIE

2 Cicero
Mittelalterliche Handschrift
KONZERTPROGRAMM

3 Cicero
Schauspiel-Haus
MARIENBURG

D. STEMPEL AG, ELSŐ MAGYAR BETŰÖNTÖDE RT

Magyar könyvművészeti társaság alakult

Nincs a művészetnek egy ága sem, amely a modern élettel és az ezrek kulturális törekvéseivel szorosabban, szervesebben egy volna, mint a könyvművészet és a reklámnak művészi vonatkozása. Az alkalmazott művészetnek ez a csoportja talán többet jelent a huszadik század emberének esztétikai nevelése terén, mint a nagy művészetek bármelyike. Az uccán haladó, vonaton utazó, villamosvasutat használó, ujságot olvasó közönségnek szeme éjjel-nappal a reklámművészet alkotásain akad fenn és ezeknek művészi színvonala nemcsak reklámhatásuk előmozdítója, hanem ismérve az egyes országok művészeti kultúrájának. És az az ezer és ezer ember, aki a könyvet kulturális szükségletének legelseje közé sorozza, mindinkább nemcsak a könyv belső tartalmát, hanem külső formáját is lelkéhez közel érzi és mennél inkább terjed a könyvkultúra, annál inkább lép fel követelményekkel a könyv kiállításával, művészi formájával szemben.

Magyarországnak sem a modern könyvművészet, sem a reklámművészet terén nincs szégyelnivalója. Finom könyvdíszítőink, kiváló illusztrátoraink művészete nem marad el más nemzetek mögött és a reklám szolgálatában álló grafikusgárdánk ötletessége, sokoldalúsága és művészete a legjelesebbekkel fölveheti a versenyt. E művészeti ágak terén azonban még sok a tennivaló. Kiváló kiállítású könyveink mellett a csúnya könyvek ezrei hagyják el a sajtót és az ucca képtárának és reklámnyomtatványainknak túlnyomó nagy része még mindig híjával van a művészi kivitelnek. Másrésztől az alkalmazott grafikát űző művészeink morális és anyagi érdekei nélkülözik azt a védelmet, amelyet a nyugati országokban élveznek. Ezért a legjelesebb magyar grafikusok megalakították május 5-én a Magyar Könyv- és Reklámművészek Társaságát.

Berény Róbert, Biró Miklós, Bortnyik Sándor, Conrád Gyula, Csabai-Ékes Lajos, Fáy Dezső, Fiora Margit, Gara Arnold, Gádor István, Gáspár Antal, Gedő Lipót, Gróf József, Jaschik Álmos, Jeges Ernő, Kaesz Gyula, Kassák Lajos, Kner Albert, Kner Erzsébet, Kner Imre, Kozma Lajos, Kreisl Béla, Moholy-Nagy László, Molnár nár C. Pál, Nádai Pál, Molnár Farkas, Pécsi József, Reiter László, Rosner Károly, Varga Oszkár és Végh Gusztáv gyűltek össze e célból az Iparművészeti Múzeum dísztermében.

Az alakuló közgyűlésen Kozma Lajos elnökölt és az alapszabályok elfogadása után a következő tisztikart választották meg. Az elnöki tisztet betöltetlenül hagyták, alelnökök lettek: Fáy Dezső, Kner Imre, Reiter László és Végh Gusztáv. Főtitkár Naményi Ernő, ügyész Czigler István, pénztáros Biró Miklós, műtáros Csabai-Ékes Lajos, könyvtáros Kaesz Gyula, ellenőr Rosner Károly.

Ugyanekkor a társaság tiszteletbeli tagjaiul megválasztották Végh Gyulát, az Iparművészeti Múzeum főigazgatóját és Majovszky Pál miniszteri tanácsost.

Az alakuló közgyűlést követőleg társasvacsora keretében fejtették ki az új egyesület programját. Ezen az összejövetelen a társaság tagjain kívül jelen voltak Végh Gyula, az Iparművészeti Múzeum főigazgatója, Györgyi Kálmán, az Iparművészeti Társaság igazgatója, Braun Vilmos, a Grafikai Intézet vezérigazgatója, Lőwy Salamon, az Első Magyar Betűöntöde igazgatója, Rabinovszky Márius és mások.

Az első beszédet Reiter László mondta, aki a valódi könyvművészet lényegét ismertette. A modern művészi törekvéseket, amelyek az egységből, az anyagszerűségből és a könyv konstrukciójából indulnak ki, szembehelyezve azokkal a helytelen irányokkal, amelyek a könyvművészettől idegen cifraságokkal akarnak könyvművészetet teremteni. A modern értelemben vett könyvművészet fejlesztéséhez a társaság részére kéri a leghivatottabb faktorok, a magyar könyvbarátok vezérének, Végh Gyulának és a művészi íróknak támogatását.

Végh Gyula a művészi törekvések érvényesítéséért való harcnak termékeny eredményeit ecsetelte és az igaz művészet védelmét és istápolását tűzte ki a társaság céljául.

Kozma Lajos a következőkben adta az új társaság művészi programját:

Az előkészítő bizottság engem tisztelt meg azzal, hogy ennek az új alakulásnak a bölcsőjénél én mutassak utat azoknak, akik ezt az egyesületet kormányozni fogják. Ezt a megtiszteltetést annak köszönhetem, hogy, társaim között én vagyok az egyetlen, aki évek óta *első múzsámhoz* hűtlenül, pihentetem a pennámat s csak itt-ott küldözgetek neki egy-egy fehér-fekete szerelmeslevelet. Az igaz, ha az ember hosszú ideig pihenteti a szemét, látása megélesedik és perspektívát kap, de azt hiszem, ez maga nem elég érdem volna erre a megtisztelő hivatalra, azért előre is a felelősséget az én kedves barátaimra hárítom, akik erre a feladatra engem kiszemeltek.

Ha meg akarjuk állapítani, hogy állunk ma, úgy nem árt, ha kissé visszatekintünk, hogy honnan indultunk el. Egy-két évtizeddel ezelőtt a *tradíció* volt az, amitől legtöbbet vártunk. A szecesszió túlzott egyénieskedése után valami *kötöttség után* vágytunk a szétesö önkényeskedés után: *kompozícióra,* a tudatlanság mindent merése után: *a mesterségbeli tudás korlátai közé.* Felfedeztük az anyagot, a technikákat, megbecsültük a szép betűket, a fogások ezer csínját-bínját és végül sikerült az új művészi tipografia: az *új könyvművészet.*

A régi könyvek és rajzok sok érdekes gondolatot és ötletet mentettek át a multból, és ami ezekben a régi dolgokban halott volt, azt új életre segítette kelteni *a népművészet.*

Az egész vonalon sohasem álmodott fejlődés indult meg, melynek lassanként kezdett szük lenni a régebbi értelemben vett *tradíció. A tradíció, nézetem szerint, soha nem lehet végcél, a tradíció pedagógiai eszköz: tanít és vezet, de végeredményben félreáll, ha a fejlődés megkívánja.*

Magyar Grafika
1928. 5-6 sz.

Mondhatnám, ma a tradíciónak egész más jelentését értem, ma inkább *annak a lelkességnek és hitnek a továbbsugárzását értem* alatta, ami a régi művészet igazi mestereit eltöltötte.

Ma, amikor saját lábunkra tudunk állni és amikor visszatekintve a multra, helyünket körülbelül megállapíthatjuk, mindnyájunkat érdekelhet az a kérdés, hogy vajjon ez az út *milyen irányba fog továbbvezetni.*

Minden korban az *építészet* volt az a művészet, mely a többi térművészetnek megszabta az irányát. *A ma építészete* erősen konstruktív, a lényeget hangsúlyozó, külsőben dekorációktól lehetőleg tartózkodó. Az anyagban rejlő szépségek felkutatásában elől jár, de ezen tektónikus értékek mellett az egyes *funkciók* formaalkotó erejét minden feladatában a legfontosabb momentumnak tekinti.

Az ornamens természetesen magában az épületben annál bőkezűbben kárpótol a külső dísztelenségéért és a díszítő kéz mai életünk majdnem minden életformáján rajta hagyja bélyegét. *De* van a mai művészetek táborában csapat, amelyik *az ornamentikának ellenségeként* talán túlzott mértékben igyekszik a problémát *tisztán az anyag* és a szerkezet szépségeivel kifejezni.

En ennek a *puritánságnak* a magyarázatát abban látom, hogy a legtöbb iparművészeti tárgy túlságosan hevenyészve készül és az a dekoráció, amely a legtöbb mai iparművészeti tárgynak a lényegét látszik képviselni, legtöbbször annyira *túl egyéni,* hogy az *elmulás tragikumát* már születésében magában hordja!

En épúgy helytelennek találom a túlzásba vitt *puritanizmust,* mint a szervetlenül alkalmazott *túl egyéni ornamentikát.* Az igazi ornamentikának minden korban megvan a maga *kollektiv karaktere* és szent a hitem, hogy e puritánsági hullám után el fog következni az a kor, amikor a mi időnk szerves és kollektíven kifejlődött jellegzetes ornamentikája épúgy nem fogja a mulandóság, a divat könnyű fajsúlyának bélyegét magán viselni, mint ahogy a *nagy stílus-epochák saját ornamentikája* is kollektív volt.

Ugy érzem, hogy fejlődésünk következő periódusa e két part között fog vezetni. Az egyik oldalon *a játékos, individualisztikusan feminin* jellegű iparművészet, a másik oldalon a túlzottan *tárgyilagos,* a *puritán,* a mindent csak anyagszerűséggel kifejezni akaró konstruktivizmus.

Ugy érzem, hogy nem a *kézügyesség,* nem a *díszítés,* nem is az *anyag* csupán, hanem mindezeknek a komponenseknek *az átszellemítése,* az átnemesítése *egy osztatlan egységbe: ez a jövő iparművészete, ahol* ezek az alkotó elemek egyike *sem* akarja a hegemóniát magának kívánni és egyik *sem* akarhatja, mert nem tudja a másikat pótolni. *Ugy érzem,* hogy akár a könyvművészet bensőséges területén, akár a reklám hangos és uccára kívánkozó művészetében, de akármilyen más művészetben is *embertársainknak* akarunk értéket adni és bármikor is formálunk és alkotunk, de csak *az előbbi fölismerésnek magas etikai bázisán tudunk igazán maradandót* létrehozni, csak így tudjuk igazán *magunkat, egyéni kvalitásunkat, a jelenbe gyökeredző, rajtunk kivül álló, hatalmas formaalkotási vágynak, teremtő eszközeivé tenni.*

Azért, amikor azokat a kedves társaimat köszöntöm, akik a mi kis hajónk kormányzására vállalkoztak, azt a tanácsot adhatom én, aki a könyvművészet csöndes tartományából más utakra kerültem, hogy ezt a konzekvenciát ne csak akkor szívleljék meg, amikor művészettel szemben állnak, hanem akkor is ha emberekkel állanak szemben, mert a legnagyobb művészi alkotás az *emberek egysége* és higyjék el nékem, hogy *minden művészeten túl ez az,* amire a mi széthúzó korunkban szükség van, talán a legnagyobb szükség és akkor meg lehet majd valósítani azokat a kultúrideáljainkat, amikor nemcsak egy kis művészegyesület egységéről lesz szó, hanem az egész világról, ahol nem egyének a tagok, hanem boldog, önálló, saját művészetükben kifejlődött nemzetek.

Kner Imre az elnökség célkitűzéseit ismertette és az elmuló generációknak azt a munkáját méltatta, amelyből a jövő művészete kialakulhat és amely kialakulásnak előkészítése a társaság legelső feladata. További feladata a társaságnak, hogy megvédje azt a művészi munkát, amelyet a magyar grafikus művészek végeznek és kivívja azt a helyes és szükséges jogalkotást, amely minden elidegenítéstől megóvja a művészek szellemi kincseit.

Braun Vilmos a nyomdaipar szempontjából vizsgálta a grafikai művészet fejlesztésének szükségességét és a nyomdaipar és a grafikus művészetek érdekszolidaritásának adott kifejezést.

Györgyi Kálmán a társaság programjának sarkalatos pontjaként a grafikai művészet megbecsülését tűzte ki. A nagy művészet mellett a grafikának is helyet kell biztosítani és a művészek érdekeit lépésről-lépésre elősegíteni. Felvilágosító munkát kell végezni, kiállításokat rendezni, a művészi tiszteletdíjak kérdését szabályozni, a pályázatok zűrzavarában rendet csinálni, a szerzői jog kérdésében a szellemi munka védelmének érvényt szerezni.

Naményi Ernő kettős propagandát tart szükségesnek. A nyomdák részére a művészi munka szükségességét és a művész teremtő zsenijének megbecsülését kell propagálni, a művészek körében pedig a mesterségbeli tudás és a technikai képzettség nélkülözhetetlen voltát. Ennek a két propagandának eredménye előfeltétele a magyar grafikai művészet érvényesülésének.

A Magyar Könyv- és Reklámművészek Társasága alapszabályai a belügyminiszterhez fölterjesztettek és mihelyt jóváhagyják, a társaság megkezdi munkáját. *N. E.*

ÁTNYOMÓPAPIROSOKAT
KIVÁLÓ MINŐSÉGBEN 40 ÉV ÓTA GYÁRTUNK **RICHARD NAUMANN** DRESDEN 16, SCHUMANN STRASSE 45

A dobozgyártás és nyersanyagai

1. A nyersanyagok

Hosszú ideig vitáztak azon, hogy bizonyos áruk csomagolására a bádoglemez (pléh) vagy a papírlemez alkalmasabb-e? De, mint gyakran az életben, ezt a kérdést is a gyakorlat tisztázta. Ma mindenütt ott látjuk uralkodni a papírral borított vagy nyers papírlemezt, ahol ízléses külsővel bíró tömegcikkek a lehető legolcsóbb úton való előállításáról van szó.

Ez a sokféleképpen alkalmazható nyersanyag, amely a legkülönbözőbb vastagságokban állítható elő, lehetővé teszi a legegyszerűbb eszközökkel is olyan hatás elérését, mely messze felülmúlja azokat az igényeket, melyeket egy csomagolással szemben általában támasztani szokás.

Mennyi az ötletesen megtervezett doboz. Ezek a legjobb szószólók és kiválóan értenek ahhoz, hogy a belejük csomagolt cikkeket különösen kedvező világításba helyezzék. Ragadjuk ki például a német cigarettadobozokat. Ezek sokoldalúsága és hatása megfelel a legnagyobb követelményeknek is és jóval meghaladja hatásában azt az árat, melyet értük fizetnek. Ugyanez a helyzet a csokoládé és egyéb élvezeti cikkek csomagolásánál is, egészen a legolcsóbb árukig, mint amilyenek pl. a mosópor és egyebek.

A rendelkezésünkre álló papírlemezfajták sokfélesége lehetővé teszi minden egyes cikk legcélszerűbb és legalkalmasabb csomagolását. Az egyszerű csomagolás és olcsó előállítási mód megkívánja, hogy a különböző formájú és nagyságú dobozokat ma már részben automatikusan működő gépekkel, s kevesebb hulladékkal állítsuk elő. A nyomás, diszítés, domborítás alkalmazása nagyrészt egyszerű és a nyomdaiparban ismeretes úton történik. Szinte magától értetődik, hogy a nyersanyag kiválasztásánál tekintettel kell lenni a feldolgozás módjára, mert nem minden papírlemezfajta egyformán alkalmas a különböző feldolgozási eljárásokhoz.

Mindenekelőtt szükséges, hogy a *papírlemez* és a *karton* közötti alapvető különbségekkel már eleve tisztában legyünk. Meg kell jegyeznünk emellett, hogy a határt jóformán nem lehet megvonni, mivel az egyik fajtának a másikba való átmenete fokozatosan történik és gyakran egy anyagot, melyet kartonnak tartanak egyesek, mások már papírlemeznek minősítik. (Ugyanez áll a papír és kartonra nézve is).

A doboziparban általában mégis a főnyersanyagokra a következő fogalommeghatározás áll fenn:

A papíripar azon termékei, melyeknek négyzetméter-súlya 150—200 gram, vastagsága pedig $^1/_3$ és $^1/_5$ milliméter között mozog, képezik úgyszólván a határt papír és karton között, ezért gyakran kissé homályosan kartonpapíroknak nevezik őket. Ami ezen súlyt és vastagságot meghaladja, kivétel nélkül és kétségtelenül karton, ami ellenben ezen súlyt és vastagságot nem éri el, az papír. Éppen így a karton és papírlemez között sem lehet éles határt vonni, azonban elfogadható az, hogy a papíripar mindazon termékei, melyeknek súlya meghaladja a 333 gramot, papírlemeznek tekinthető.

A dobozipar régebben egyedüli nyersanyagának, a *papírlemeznek* (a karton feldolgozása újabb keletű) ma számtalan fajtája áll rendelkezésünkre. A legismertebb és legrégibb nyersanyag a *szürke papírlemez*, amelyet más anyagok hozzáadása nélkül, nyers papíranyagból és papírhulladékból, festés nélkül állítanak elő a legközönségesebbtől a legfinomabb fajtáig.

A doboziparban általában azokat a szürke papírlemezeket használjuk fel, amelyek nem túlságos törékenyek, nem túlmerevek s így jól lehet őket riccelni, rillezni, nutolni és bigelni anélkül, hogy törnének, szakadnának. Köztudomású, hogy szürke papírlemezt nem lehet végtelen szalagokban előállítani, hanem csak táblákban. Az előállításnak ez a módja, mellyel most részletesebben nem foglalkozunk, azt a veszélyt rejti magában, hogy a papírlemezek elkészülésük után, azaz feldolgozás közben hasadnak és forgácsolódnak, vagyis a papírlemezek egyes papírvékonyságú rétegei egymástól széjjelválnak és széthajlanak. Ez éppen olyan, mint a lemezek vetemedése, melyre ezen lemezfajnak beszerzésénél különös gondot kell fordítani már csak azért is, mert a lemezgyár megfelelő gondos munkával ennek a hibának elejét veheti.

Gyakori alkalmazást nyer a doboziparban az úgynevezett *fehér-* vagy *falemez*. Hozzáértőknek e termék tisztaságából folyó nagy előnyöket szükségtelen közelebbről megvilágítanunk. Különben pedig a falemezre ugyanaz áll, mint a szürke lemezre, ennek sem szabad hasadnia. Mindazonáltal, a gyakorlat azt mutatja, hogy ennél ritkább a hasadás, mert a fában megmaradó gyanta egy bizonyos ragasztó hatást gyakorol a lemezre. A lemezt leginkább ragasztva vagy kasírozva dolgozzák fel, miután a fűzésnél erős törésnek van kitéve és ellentállása magában véve csekély. Van néhány gyár, mely ú. n. *patent papírlemezt* állít elő, amennyiben a papírlemez felső oldalát megfesti, miáltal az bizonyos csomagolási célokra, áthúzás nélkül is alkalmassá válik. Domborított dobozokhoz falemezt szoktunk használni, azonban gondosan kell ügyelni arra, hogy külön domborítható falemezt szerezzünk be erre a célra, mert a falemezek túlnyomó része erősen törékeny voltánál fogva, domborításra nem alkalmas.

Erős igénybevételnek kitett csomagolásra legalkalmasabb a *barna* vagy úgynevezett *patentlemez*. Ezt a lemezfajtát a szétforgácsolás előtt gőzben puhított vagy a vízben nyomás alatt főzött lucfenyőből állítják elő és ezen eljárás azt célozza, hogy a rost a forgácsolás által egész hosszában és sértetlenül oldódjon ki a fatestből. A lucfenyő maga is hoszzabb, hajlékonyabb, nyujthatóbb és szívósabb rosttal rendelkezik, mint más fák s

RÉGI NÉPBALLADÁK KÖNYVE

cimű kiadványunk uj állomás az Amicus kiadások sorában. ❧ A magyar költészet csodálatos, elszórt drágaságait foglalja remekbe könyvünk, külön problemául tüzvén maga elé, hogy megtalálja azt a stilust, ami népballadáink nagyszerü, sajátos lényének kifejezője. ❧ E feladat megoldásán együtt dolgozott az Amicussal Kozma Lajos és a gyomai Kner-nyomda. A modern typographia bravurját és a kézi sajtó régi mestereinek egyéni odaadását egyesitik Knerék magyar vidéki officinájukban. Azonban ha könyvünkben forma és tartalom harmóniája tökéletes, azt Kozma Lajosnak a régi népköltéssel való kongenialitása tette. ❧ Hét egészoldalas fametszet van a balladás könyvben és sok apróbb fábametszett disz. Készült ötszáz számozott példány legjobb velin papiron, még pedig

1-50 egész bőrkötésben kézzel szinezett fametszetekkel. - - - - - Ára 1500 K

51-150 félbőrkötésben, kézzel szinezett fametszetekkel. - - - - - - Ára 800 K

151-250 egyszerübb kötésben, kézzel szinezett fametszetekkel. - Ára 400 K

251-500 ~~fázve~~, egyszinü fametszetekkel.- - - - - - - - - - - - - Ára ~~180~~ K 250.—

Külön készült 10 példány (I-X) valódi hollandi Van Gelder meritett papiron, ezek kézi aranyozású bőrkötést kaptak. ❧ A könyv megrendelhető minden könyvkereskedésben és a kiadóvállalatnál is.

AMICUS KÖNYVKIADÓVÁLLALAT BUDAPEST
V., NAGYKORONA-UTCA 23.

KNER I., GYOMA

Kozma Lajos

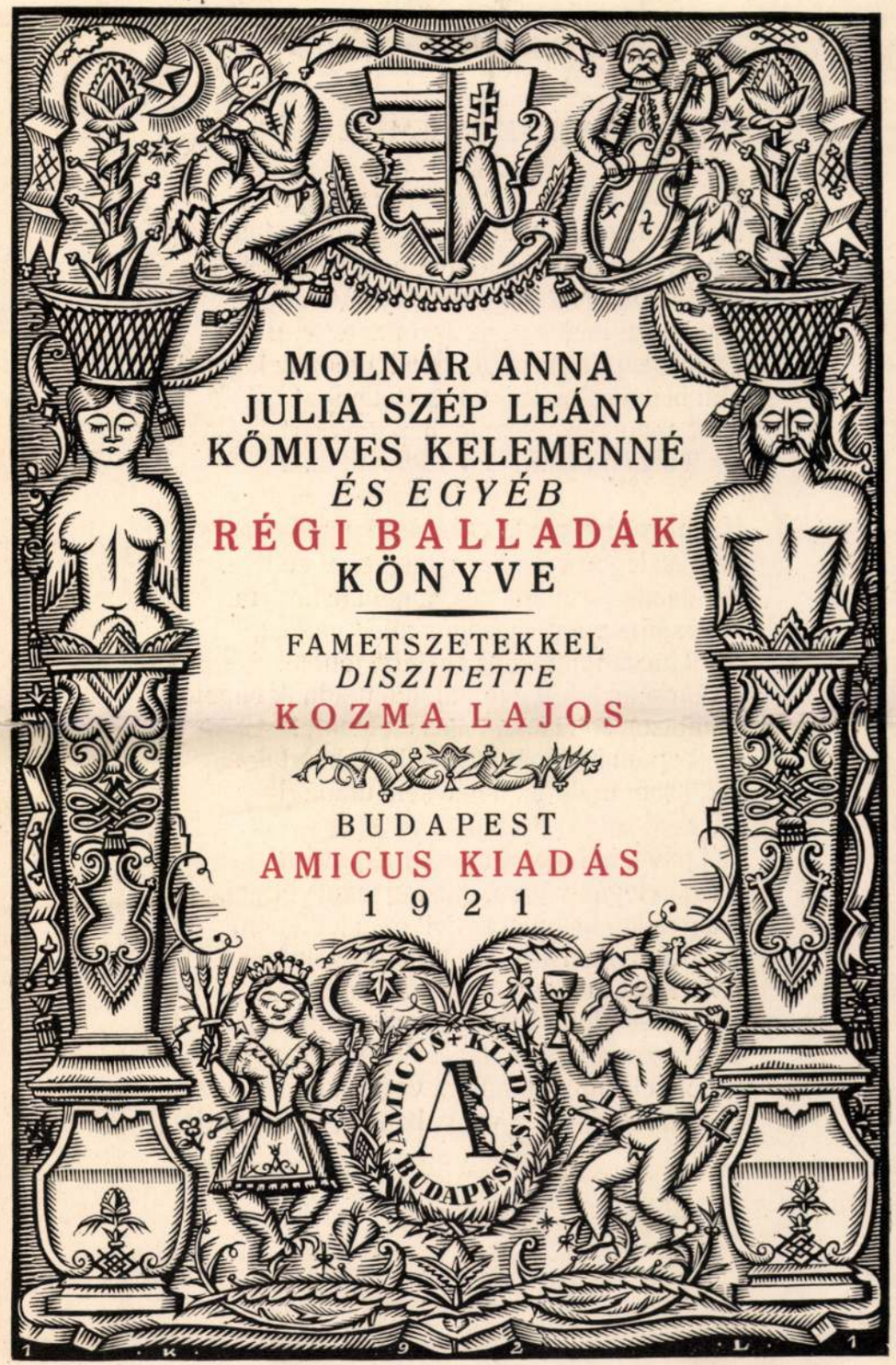

MONDJ URADNAK ENGEM

Héj páva, héj páva, császárné pávája!
Szegén legén vótam, gazdag leánt vettem,
S a gazdag leánnak kedvit nem lelhettem,
A vásárba mentem, piros csizmát vettem,
Aval haza mentem, az asztalra tettem.
„Kéncsem, feleségem, mondj uradnak ingem!"
„Én bizon sohasem, teljes életembe!
Mett apám házánál nagyobb urak jártak,
Őköt sem uraltam, téged sem urallak."

Héj páva! héj páva! császárné pávája!
Szegén legén vótam, gazdag leánt vettem,
S a gazdag leánnak kedvit nem lelhettem.
A vásárba mentem, rojtos ruhát vettem,
Aval hazamentem, az asztalra tettem.
„Kéncsem, feleségem, mondj uradnak engem!"
„Én bizon sohasem, teljes életembe!
Mett apám házánál nagyobb urak jártak,
Őköt sem uraltam, téged sem urallak!"

Héj páva, héj páva! császárné pávája!
Szegén legén vótam, gazdag leánt vettem,
S a gazdag leánnak kedvit nem lelhettem.
Az erdőre mentem, somfabotot szeltem,
Aval haza mentem, a pad alá tettem.
„Kéncsem, feleségem, mondj uradnak engem!"
„Én bizon sohasem, teljes életembe! . . ."
Botom elé kapám, hátára vagdalám:
„Uram vagy, uram vagy, halálig, uracskám!"

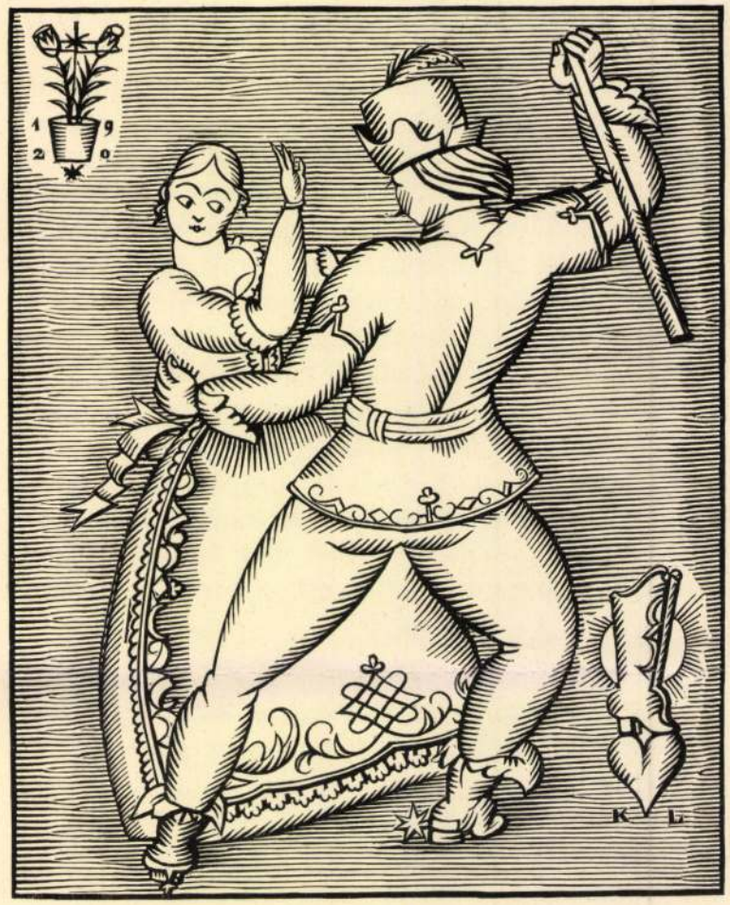

Botom elé kapám, hátára vagdalám:
„Uram vagy, uram vagy, halálig, uracskám!"

KOZMA Lajos
Ipari Művészet
1974/5

A modern építészet formanyelve; Technikai stílus és forma; A tárgy formája; Személytelen forma; Klasszikus és romantikus forma, valamint Az ipari formáról szóló írásai, melynek első részét itt adjuk közre.

Érdeklődésre tarthatnak számot a lakásról írott gondolatai is, melyeket az Új lakás igazi intimitás; A ház és a lakás, mint az élet scenáriuma és A lakásról című írásaiban rögzített, valamint azok a mélyre hatoló szerkezet- és funkcióvizsgálatokat tartalmazó cikkek is, mint az: Új szükséglet, új szerkezet; Az érzelmi és értelmi térhatás; Az építészeti látásmód; A modern tér; Az építészeti alakítás. Ezekben műalkotásainak ideológiai alátámasztását véljük látni.

Kozma úttörő jelentőségű művész volt a reklámépítészet területén is, s elsősorban az ő nevéhez fűződik a kirakat új funkcióinak kialakítása, a modern reklámtechnikai elvek bevezetése. Ezeket a gondolatait tartalmazza: Reklámépítészet című tanulmánya.

Az egyes társadalmi formációk hatását a művészetek fejlődésére, valamint erről vallott nézeteit taglalják a: Világnézet és stílus; Politikamentesség; A világkép; A tegnap és a ma felfogása című írások.

Az említetteken kívül a gyűjteményhez tartozó dokumentumok még: A mai bútorról; A második polgári ízlés forradalma; Karácsonyi intelmek; A vonal mint kifejezőeszköz, valamint a Forradalmi építészek című írások – bár ez utóbbi szerzősége nem tisztázott.

Végezetül említjük meg azt a három jegyzetfüzetet, amelyekben Kozma munka közben feljegyezte gondolatait és stílusosan ezt a címet adta: Tervezés közben. Az építészet esztétikumának megértéséhez nélkülözhetetlen alapvető kategóriák; pl. mint: vonal, felület, tömeg, fény, szín, körvonal, rend, egymástól elszigetelt, de meggyőző értelmezései mellett megindító szavakkal szól az építészről (önmagáról), az építész mesterségéről, annak szépségeiről és nehézségeiről egyaránt, sőt, még az építész szerszámairól is. Ugyanakkor a legtárgyilagosabb módon írja le a „fal"-nak, mint az építészet első alapkövének több évezredes történetét, koronkénti alakulását és szerepét. Kifejti nézeteit a giccsről (A kits), az építészeti romokban rejlő esztétikumról (A rom szépsége), s nem utolsósorban a műemlékek helyreállításának módszertanához is hozzászól (A restaurálás: műfordítás). Végezetül szeretnénk elmondani, hogy nem volt célunk és nem is lehetett e ma még számunkra is csak nagyvonalakban ismert kéziratos anyagról kritikai megjegyzéseket tenni, a közlés csupán adalék akar lenni az életműhöz, melynek megértése és megítélése eme – sajnos íróasztalfióknak készült – elméleti gondolatok nélkül nem lehet teljes.

PUSZTAI LÁSZLÓ

1 Új építészet, 1949. IV. évf. 2–3. szám, 41–80. l.

2 Beke László–Varga Zsuzsa: Kozma Lajos, Akadémiai Kiadó, Bp. 1968.

3 Itt jegyezzük meg, hogy az évszám (1944) azért fontos, mert Kozma kéziratos anyagain nem szerepel évmegjelölés, tehát keletkezési évük ismeretlen. Tudunk viszont arról, hogy Kozma Budapest felszabadulása után – mivel lakása elpusztult – Kaesz Gyula műtermébe szinte naponta feljárt, és ott reggeltől estig állandóan dolgozott, főleg írt, vagy már kész írásait javította. Ezzel magyarázható, hogy a hagyatéki anyagba 1945 után írt cikkek is belekerültek, s jegyzetfüzeteiben is számos írás is az ostrom utáni időkből származik. (K. Lukács Kató szíves közlése.)

4 Brazília építészete és az új formanyelv című tanulmányáról van szó, amely a Tér és Forma 1946. évi kötetében jelent meg, de valószínű az, hogy a cikk 1945 előtt már kész volt.

KOZMA LAJOS: AZ IPARI FORMÁRÓL I.

A jó szék tervezésénél nem kell a görög oszloprendeket ismerni, inkább az ülés funkciójához kell érteni. – Loos.

Ez a rövid írás nem merítheti ki a problémát minden részletével együtt, csak tájékoztatás akar lenni az általános szempontok tisztázásával, mint egy könyv értelmes kivonata. A szellemi fejlődést természetesen ilyen írások is csak akkor szolgálhatják, ha őszinték és fegyelmezettek, mint a mű maga, amiről szó esik, melyben eszme, megvalósítás és a személyiség egyértelműek. Ha nem feledkezünk meg egy pillanatig sem, hogy a művészet e területe csak része az egész kultúrának, és a kultúra csak darabja az életnek, mely összetettségében a technikai, társadalmi, gazdasági és formai kapcsolatokat nem elszigetelve, hanem a maga bonyolult gazdagságában szövi számunkra világképpé. Ezt visszaadni még halványan, vázlatosan is merész vállalkozás volna, ha az olvasó nem jönne segítségül a saját élményeivel, ha tudatába nem vetítené egyidejűleg a saját benyomásait, lehetőleg nem dogmatikusan idézve ezeknek szellemét.

VÁLTOZÓ VILÁG – VÁLTOZÓ STÍLUS. A művészet és az élet folyamatos alakulásában a régi és az új viszonya állandó. A változás dialektikus ténye – mint a kor nagy óramutatója – állandóan mutatja az „időt", benne a kor struktúráját minden részletével, minden anyagi és szellemi vonatkozásával együtt. Ám, minthogy az elemek folyton változnak, változik a forma is, mint a komponensek függvénye. Ma mást találunk szépnek, mint 20 év előtt, bár már az is „modern" volt, de merevségében még ott volt a statikus kor búcsúzó szelleme. Az „új" alatt ezért nem szabad fix formát érteni, hanem magát a struktúrát,

a folyton és szükségszerűen velünk változó áramlásnak a szerkezetét.

Az idő és tér statikus zártságát és korlátozottságát a mai élet hihetetlen mértékben lazította föl, a mai ember szemléletének alapformájává téve gondolkozási formájának ezt a két elemét. A jelenségeknek ez a tér-időben folyamatosan változó alakulása figyelmünket a tárgyakról azok viszonyára, szerkezetére tereli; új környezetünk kialakításához, megértéséhez számunkra minden probléma kulcsa: az összefüggés, a szerkezet.

A GÉP ÉS AZ ÚJ VILÁGÉRZÉS. A mai embernek ebben a gigantikus vállalkozásában, az emberközelségbe hozott tárgyi környezet megteremtésében segítőtársa a gép, ez sokszorozza meg erejét minőségben és hatásfokban, a terjedelem és a mélység irányában. A gépi munka egzaktsága, formai tisztasága, gyorsasága, a munkafolyamat kiszámíthatósága, áttekinthetősége és gazdaságos volta olyan tényezők, amik új lehetőségek horizontja felé irányítják figyelmünket. Tudomány, technika, művészet és e területen főleg az építészet és az ipari művészet, olyan életformát és világérzést teremtettek, melynek a mindenki számára való érvényességét az új forma eddig elképzelhetetlen módon tükrözi vissza. Ennek az új világképnek a legszerényebb területe, melynek gyakorlati és kulturális hatása azonban beláthatatlan, ennek az új világnak a hamupipőkéje: a használati tárgy. Mint a sériagyártás terméke egyesíti magában a gépi munka teremtőképességének három sajátságát: az egzakt formát, az emberi szolgálatot, és a termelés tempóját. Ha mai használati tárgyainkat, az új konyhát, a közlekedési eszközöket, a telefont, rádiót, az elektromos szemet, egészségügyi felszereléseinket, lakásaink változatos és könnyed formáit összehasonlítjuk a száz év előtti termelés produktumaival – a mechanizált világ ez őskori leleteivel, melyek feldíszített formái mögött a társadalmi elnyomás sivár képe bújt meg –, akkor úgy érezzük, hogy a fejlődés helyes útján vagyunk.

A művészi forma azonban nemcsak tükrözi, hanem kompenzálja is a valóságot. Ingadozó, nyugtalan lelkünk, összetett, bonyolult életünk határozott vonalú és intenzív érzéseket keltő művészetre vágyik. Ez a művészet nem volna eleven, elsorvadna, ha nem a mi életünkből fakadna, ha nem a mi vágyainkat termékenyítené meg. A mai tervező funkcionálisan lát és formál, a levetkőztetett, ízekre szétszedett feladat életszerűségéből indul ki, és a szerkezet összefüggéseket teremtő vonalán keresi a megoldást. Az egzakt forma felé vezető, ez a minden kész- és kölcsönformát kirekesztő út dinamikus módszere tárja elénk az ábrázolás szemléletességének erejével a megoldások végtelen sorát. E módszer alapelve az összefüggés, a szerkezet, a struktúra.

SZERKEZET: ÖSSZEFÜGGÉS. Ez a szerkezet nem a természet szabad formáinak, hanem a mértan idomainak nyelvén beszél az emberi szellem rendet, összefüggést teremtő ábrázolásaival, rokonságban a kristályok, valamint a méhsejtek és termitépítmények szabályos szerkezetével. A gép, az ember szerveinek ez a megtoldott szerszáma, ugyanezen a nyelven beszél, de tisztábban és tökéletesebben. A kézírásos betű eleven és személyes líraiságát univerzális erejűvé teszi a típus felépítettségét és a szerkezet összefüggéseit tisztán mutató nyomtatott betű. Amíg a gépet az ember a kézi munka hamisítására használta föl, addig téves úton járt – csak mióta célkitűzéseit tisztázva logikusan és szükségszerűen alakít –, azóta lett egyértelmű a szerkezet és a forma, azóta alakult ki a tervezés funkcionális módszere, mely a feladat használati és szerkezeti, egyképpen értelmi és érzelmi összefüggéseiből építi föl az egészet.

A modern fizika kiderítette, hogy bár az összes anyagok ugyanazokból az alapelemekből állanak: protonokból, neutronokból és elektronokból, de ezeknek az alapelemeknek a másfajta viszonya és összefüggése mégis különbözőkké alakítja őket. Ugyanez az alapgondolata a mai tárgyalkotásnak. A tárgy formáját nem a részletek döntik el, hanem ezek szerkezete. Ami megfogható a maga empirikus valóságában: az a felépítés, a részek egymáshoz való viszonya: a struktúra. Ez a struktúra a mai építészet és ipari művészet tárgyalkotásaiban dinamikus természetű: a ritmus, sorhatás, ellentét, feszültség és a hangsúly kifejező eszközeivel szólaltatja meg a forma szellemét. A száz év előtti fizika – híven a kor szellemiségéhez – a merev és stabil struktúra önálló részecskéiben látta még a tárgy szerkezetét, ahogy a korabeli építész sem a felépítés szerkezeti lényegét mélyítette ki, hanem a szép részletre fektette a súlyt, a szemet megállító formára. Aki a modern építészetet nem funkcionális módszerrel, hanem statikus módon közelíti meg, az tévesen: uniformizáló, sematikus törekvéseket lát benne. Csak az, aki a mai világ felépítésének dialektikus szellemű látásmódjával közeledik feléje, csak az érti meg az összefüggéseket, ezt az ésszerű és mégis mágikus, ezt a racionális elemekből álló és mégis megfoghatatlannak látszó, térbeli művészetet.

TÍPUS ÉS STANDARD FORMA. „A szükségszerűség vak, míg tudatossá nem válik. A szabadság a szükségszerűség tudata", mondja Marx. Szükségszerűség a mai tárgyforma alappillére, ez irányítja az alakítást

a használat és az anyag törvényei szerint a legkisebb ellenállás irányában. A művészi alakítás tudatos része a technikai megoldásig terjed. A művészi formálás szabadsága, mint „felépítmény", erre a tudatosított technikai pillérre épül az értelmi és érzelmi kapcsolatok szétbonthatatlan formájában. Az ember, mint társadalmi lény, univerzális kapcsolatainak visszatükrözésével alakítja emberivé környezete tárgyait és teliti meg szellemiséggel. A technikai forma kötöttsége és a művészi alakítás szabadsága: két pólus, mely az ellentét feszültségével kapcsolja össze e kétirányú szellemiséget. A gazdasági és politikai változások maguk után vonják a társadalmi tudat átalakulását és ez, az életforma és a kultúra fejlődését.

Ez a változó világ változó termelésével új technikai eljárásokat alakított ki. Az új technika kezdetben egy romantikus esztétikai álláspontot sugalmazott, a technikai alkotásokat már nyers mivoltukban is „szépnek" találták. Bár a technikai alakításnak is van formája, de ez a forma egy ésszerű tervező és szervező munka eredménye. Lehet tetszetős, érdekes, meglepő – de sohasem művészi forma. A művészi formában az érzőgondolkozás vagy gondolkozó-érzés lelki befektetése az, ami a mérésen és számításon, mint logikus tevékenységen túl, kulturális értékké teszi a tárgyformát. A technikai forma mechanizmust, „tervezett" összerakottságot teremt, melyben kizárólag az értelem a dirigens a maga „konstruált" szerkezetével. A művészi forma struktúrája: organizmus, szövetében, kialakításában, a részek és az egész viszonyában, egészen másfajta művelet teremtménye. A mű spontán természetessége, ösztönössége, érzéstelítettsége elfelejteti velünk származását, a tervező értelmi és érzelmi munkájának szándékosságát: mint elemi erő úgy hat ránk szenvedélyszülte kinyilatkoztatásával.

Amíg az építészet és a tárgyalakítás a kézműipar közvetlenségével élt, természetes volt a formaalakítás állandóan javító, beleavatkozó, közvetlen munkamódszere. Nyilvánvaló, hogy az új világ új szándékaival, a gépi termelés új módszereivel ez az ösztönös, tervszerűtlen munka nem egyeztethető össze. Ide egészen más természetű munkamódszer szükséges, mely az állandó javító, ellenőrző tevékenységnek egy külön munkafázist, a modellalakítás területét szánta. Ez a norma, a típus világa, mely a sorozattermelést megelőzi, néha a feltaláló összetett és kísérletező munkamódszerével rokonteljesítményű terület. A kézi munka kizárólagosságának hívei kultúránkat a gépi beavatkozástól féltve az „Untergang" esztétikai szemléletével nézték az új művészet kibontakozását, s uralmukat és szerepüket joggal féltve az átalakulás társadalmi hatásától, eleve elmarasztaló bírálatot mondtak az új irány munkájáról. Pedig ez a legegészségesebb és legtermészetesebb úton, a mai világ termelőeszközeivel kísérli meg a világkép gyökeres újjáalakítását.

A forma-egész sematizálásának evvel a lélektelen, sem a feladat, sem a humánum irányában elevenet és organikust nem produkáló tárgyformálással áll szemben az új irány dinamikus formanyelve. Amíg a tegnap akadémikus művészete magát az egész formát tipizálva, a kész forma, a stílus, befejezett, merev és halott eszközeivel idealizált kultúrát produkált, addig az új formáló akarat a tipizált elemekből a feladat jellemző és sokféle megoldását alakítja, ahogy az atomok egyforma szerkezeti részecskéiből a különböző összefüggések különböző anyagokat teremtenek. A tudományos és művészeti szemléletnek ez a találkozása nem véletlen. Mind a kettő a mai szellemiség műve, azonos tüneménye ugyanannak a léleknek, ugyanannak a szellemiségnek. A magunk arcát hordozó formáló akaratnak szülőanyja, mely szükségszerűen, logikusan és az emberi érzés telítettségével hozza létre sajátos kultúránkat. A szükségszerűség tudatossá vált vaksága megszűnt, ez a tudatosság átalakult a formálás szabadságává. És ahogy Marx a társadalmi területre megjósolta, bekövetkezett ez a tudomány és a művészet területén is. A típus nem uniformizáló, az egyéni munkát nem terméketlenné tevő, ipari módszer, hanem abc-je a szellemi és művészi kialakulás munkájának. A legkevesebb eszközzel a legnagyobb hatásfokot biztosító tevékenységnek.

A típus minden korban a formaelőkészítés eleme volt, a tárgyalkotás elevenségét és funkcionális jelentését biztosító alakítás egyetlen útja. (A görög építészet azonos forma- és aránytörvényei!) Az új építészet elemei: a sorablak, a lapos tető, az oszlopokra állított lebegő épülettest, a szabad alaprajz, az egységes vázszerkezet, a felszerelés gépi megszervezése csak a típus útján voltak megvalósíthatók. Nem a vas, a beton, az üveg az előidézői az új formának – mint ahogy a tegnap esztétikusainak materializmusa hirdette. Nem az anyag, nem a tipizáló módszer, sem a kialakított forma szól hozzánk a művekből, hanem a mögöttük élő szellem, mely kultúránkat, technikánkat, a nagy életegészet, melyet világérzésünkkel érzünk, létrehozta. A mai tárgyalkotás nevelő és ízlésbeli hatása éppen ezáltal rendkívüli jelentőségű. Az emberi használat teljességén túl, szellemi kontaktust létesíthet mindenkivel, összekapcsol, közvetít, tudósít, felszabadít és társadalmasít. Azért érezzük, hogy a tervező ma a kultúra első vonalában küzdő harcos, akinek vállán igen nagy felelősség van, akinek lelke, keze, érzése és gondolata az új világ alakító küzdel-

mének szerszáma. Ezt a hatalmas szerepet kell az új tervezőnek megértenie, átéreznie és a nagy következményekre felkészülő akarattal, igazi tartalommal, a társadalmi munkát elevenné tevő szenvedéllyel megtöltenie. A típus nem köti, hanem felszabadítja a tervezőt. Felszabadítja a dekoráló munka terméketlen kényszere alól, a készen kapott forma sematizáló artistamutatványai alól, elvezetvén a formafelépítés örömöt teremtő munkájához, a szerkezet új összefüggéseket produkáló alakításának izgalmához.

KEPES GYÖRGY A DESIGNRŐL

– Az ún. „szépművészetek" és az ún. „ipari formatervezés" között egy lényeges különbségre utalhatunk. A szépművészetekben a döntő elhatározás, indíték és ösztönzés az alkotótól származik. Ő dönt, hogy megcsináljon-e valamit. A formatervező esetében – bár az önkifejezés belső kényszere is megvan – egy külső feladat szükséges, amelybe a művész szinte belelopja elképzeléseit. Egy kívülről jövő feladatba, egy adott lehetőségbe sűríti bele tudását és alkotó szellemét. A design valódi értelme és célja az, hogy gazdagítsa a világot, és ez a gazdagodás az alkotó képzelettől ered. Az „ipari művészet", az „alkalmazott művészet" kifejezés valahogy túlságosan egy feladat kiszolgálását jelenti. Egy olyan feladatét, amelyet már azelőtt kigondoltak, mielőtt a művész vagy designer valamit is elképzelhetett volna.

– Minden munkához belső meggyőződés szükséges.

– Elfogadom, hogy általánosítani kissé veszélyes lenne az alkotó képzeletről a design területén. De talán beszámolhatnék arról, hogy mit figyeltem meg magamon a tervezés folyamatában. Az első, ami ebben a folyamatban történik, az talán valamiféle kialakulási periódusnak nevezhető. Az ember kap egy feladatot, amelynek végrehajtásáról még nincs semmi világos és határozott elképzelése, mégis megpróbálja felmérni a saját erőforrásait.

– Ez az erőforrás kétféle lehet. A legfontosabb valakinek a külső világra való reagálása saját élményanyaga alapján: mi hat rám és mi nem; milyen szín- és vonalkombinációknak van értelme számomra; mire reagálok örömmel vagy bizonyos intenzitással stb. Ez az egyik terület, ahová magamban mindig vissza kell térnem: összeszedni a megfelelő értékeket, amelyekről úgy érzem, hogy hasznukat vehetem az adott feladatban.

– A másik erőforrás a külső világból összegyűjtött tudás. Mivel minden designfeladat funkcióját és szerkezetét tekintve nagyon konkrét, ismét összegeznem kell emlékezetemben a forrásokat. Milyen, a feladatnak megfelelő tudással rendelkezem, amit felhasználhatnék stb. Egy kissé általánosítva ez az a két terület, amelyet az ötlet kialakulása előtt át kell tekintenem. De hogy az ötlet hogyan születik, az legalábbis a mai napig rejtély. Mindegyre reménykedünk, hogy szembetalálkozunk vele, de valójában sohasem kényszeríthetjük, hogy megszólítson. Ez sokkal bonyolultabb folyamat annál, mintsem hogy valaki világos, elemző módszerrel meg tudná határozni.

– Engem a design kifejezésmódja sokkal inkább érdekel a maga technikai oldalánál. Néhány esztendeje a LIFE-magazin a feleségem és engem felkért, hogy tervezzünk a lányunknak egy szobát. Ezt később közölték is a folyóiratban. Tervünk mindenből tartalmazott egy kicsit: bútort, világítást, falakat, mindent. Talán érdekes lehet végigkövetni ebben a konkrét feladatban, mit értek én a saját gondolkodásmódomon.

– Megkíséreltük legelőbb beleélni magunkat az akkor ötéves kislányunk érdeklődési szintjébe. Sokkal intenzívebben figyeltük őt, mint ahogy a szülők ezt általában teszik. Optimális lehetőséget akartunk adni neki, hogy olyan tere legyen, ahol fejlődésének ebben a szakaszában igazán megvalósíthatja önmagát. Amikor sétálni vittük, megfigyeltük például, hogy volt egy fája a Longfellow Parkban, amelyre nagyon szeretett felmászni. Nyilván azért, mert sem túl nagy, sem túl kicsi nem volt ez a fa. A kis fák kegyvesztettek voltak, mert nem voltak eléggé kihívók, a nagyok megmászása túl nehéz feladat lett volna. Így azt tettük, hogy kerestünk és találtunk is egy fát, amely valahogy épp olyan szerkezetű és méretű volt, amit a gyerek szeretett. Ezt kivágtuk és bevittük a lakásba, így lett mászófa a gyerekszobában. Aztán megfigyeltük, hogy mint a gyerekek általában, a miénk is nehezen vesz búcsút a Naptól. Amikor kikapcsoltuk a világítást, ez sok esetben majdnem sokkot okozott: a gyerek nem akart elszakadni a nap izgalmaitól. Így valami átmenetet kíséreltünk meg létrehozni a nappal és az éjszaka között: a mennyezetre bonyolult csillagrendszerfélét képeztünk, az ábrákat foszforeszkáló fénnyel festettük be. A felületek fényjátékát való-

IPARI FORMA

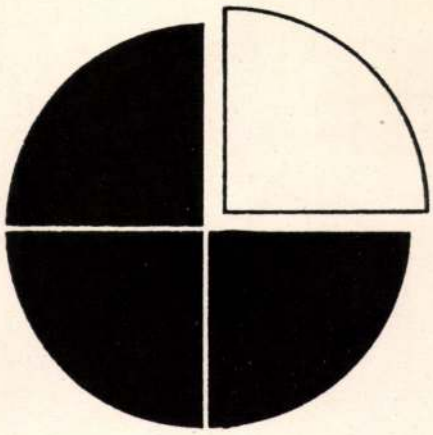

KOZMA LAJOS

AZ IPARI FORMÁRÓL II.

A TÁRGYFORMÁLÁS ALAPELVEI

A formafelépítés mai módszerének három alappillére van: a funkció szemléletessége, a szerkezet gazdaságossága, és az organizmus egészének formába öntése, a mai szellemiség eszközeivel.

Az első: jelenti a feladattal szemben elfogulatlan magatartás őszinteségét, a megszokást és hagyományt tagadó állásfoglalás keménységét és szigorúságát. Sem a mai technikának, sem tudományos felfedezéseinknek nincs hagyománya, bosszantó, atavisztikus, sőt tudományellenes az igazság kutatóival szemben ilyen haladásellenes elvet képviselni. Korunkat megelőző 100 esztendő terméketlen kísérleteivel az építészet és iparművészet busásan lerótta a megszokás és hagyomány adóját, most mi következünk, a mi mondanivalónk és a mi formanyelvünk jogán! Az új munkaterület a tervező képzeletét egészen más irányba akarja igénybe venni. A fantázia kalandozó játéka és díszítés ötletei helyett elmélyedés és szívós munka vár, a feladat egyértelmű kialakításában, a jellemző forma feltárásában a tervezőre.

A mai formálás második alapelve: a szerkezet, az összefüggéseknek világos, egzakt, gazdaságos és logikus kialakítása. Nem az a kívánatos, hogy mindent megmutassunk, csak annyit, amennyire a meggyőző formának szüksége van. Több a bizonytalanság hatását keltené, kevesebb merev és élettelen formát adna. A megoldásnak határozottnak és egyértelműnek kell lennie, és a feladat szemléletességével összefüggésben a jellemző formát kell szolgálnia. A formának és a szerkezetnek mély, rejtélyes és megfoghatatlan összefüggése szavakban nem fejezhető ki, ez a mágia a forma lényegét és felbonthatatlan voltát jelenti. Ami felderíthető és megfogható, az a kor ábrázolásmódjának nyelvén, empirikusan mutatható ki. Egyelőre meg kell elégednünk a felismeréssel, hogy ez a szerkezet mértani jellegű, mely a technikai és gazdasági elvnek érvényesítésében a sokfelé irányuló összefüggések egyszerű és egyértelmű ábrázolását jelenti. Ez az „egyszerűség" azonban nemcsak a feladat összetettség és sokféle jelentése irányában tartalmaz feszültséget, hanem életünk bonyolultsága, sorsunk fény és árnyékot változtató alakulásához viszonyítva is. Ez az egyszerűség „viszonylagos", állandóan változó tartalmú és nem dogmatikus. Ez a jelentés teszi a típus fogalmát is viszonylagossá, amelynek tökéletessége és befejezettsége számunkra kényszer, időtlen és embertelen dogma lenne.

Az emberség, a humánum a forma harmadik alappillére, mely a megelőző két alapelvvel összefonódó, azokat szemléletességükben állandóan kísérő alkotó elemek. A forma funkcionális, mert a feladat használati jelentéséhez kapcsolódik, de egyúttal szerkezeti is, mert a felépítést is szemlélteti. Közvetlen anyagi mivoltában: gyakorlati. De lényegében szellemi, mert a feladat és a szerkezet értelmi és érzelmi kapcsolatait érzékelteti. Ez az „emberi" forma adja kultúránk sajátos jelentését, mely más, mint a természeti forma öntudatlan szabálytalansága. A formának ez az emberi ábrázata szolgálja a két alapfogalomnak: a funkciónak és a szerkezetnek, az emberi akarat és szellem útján kifejezővé teljesülését. Nem naivan, mint ahogy az ókori ember a kariatidákban vagy a triposzok állatlábaiban – e természettől kölcsönvett formákban – infantilisan elképzelte, hanem a felnőtt absztrakciójával. Azon a különös nyelven, mely nem a kész forma útján, hanem a várható összefüggések, viszonyok és vonatkozások életteljes megnyilatkozásában szól hozzánk. Ez a forma geometriai, fegyelmezett, rend és egzaktság terméke. A maga objektivitásában: tárgyszerű a tárgyilagosságában. Nem gépies, hanem organizmust létrehozó és ebben is emberi, mert alkotó és egységes. A mértani formák elvontsága nem jelent elvonulást az élettől, hiszen maga az elvontság is vonatkozást jelent, feszültséget, kapcsolatot. Csakhogy egészen más módon, mint az érzéki plasztikus forma. Szervezet a felépítésben, de nem fiziológiailag, vagy biológiailag organikusat. Életkapcsolatában tükröző természetűt, és emberi viszonyokhoz kapcsolódót. Egyszóval strukturális jelentésűt.

Ennek a dinamikus formaalakításnak, e hármas szellemi elvnek a lelke, végső motorikus eleme: a feszültség. A statikus formálás lényege az „összhang", az egyensúly, mely merev, időtlen összefüggéseket tagadó, az önmagában való létező és dogmatikus elvével minden feszültséget felold és letör a kiegyenlítődés békés egyensúlyában. A dinamikus formálás az emberi lélek küzdő, alakuló és folyton alakító, az élettel párhuzamosan működő, realizmusából nőtt kultúra stílusa, mely az idealizált összhang és egyensúly, arány és metrum törvényszerűsége helyett a feszültségek

egymást tartó polaritásán épült fel. A feladat jellemző természete feszültségben áll a szerkezet mértani magatartásával – a táj szabálytalansága, az épület szigorú vonalaival – az emberi lélek szellemisége, a formák anyagiságával – a térbeli koncepció áramló testetlensége, a falak és mennyezetek testiségével – a fény éterikus térfogata, a tárgyi forma volumenjével – a szín derűs lelkisége, a tömeg materiális kötöttségével. A különböző összefüggések más és más struktúráknak adnak életet, ezek alkotják a feladat jellemző vonásait, és a struktúrák közti feszültségek útján a forma dinamikus értelmét, a stabil forma számunkra idegen és mesterkélt összhangjának teljes ellentétét.
Általános képét kíséreltük meg felvázolni a tárgyformálás művészetének. Az új művészet szelleme nem evangélium, nem dogma, még csak nem is program. Ettől megóvja annak eleven emberközelsége, mely még a programszerűség mesterséges magatartását sem bírja el. Életteljes, dialektikus teremtménye akar lenni ez a formaalakítás egy nemzedék kulturális akaratának. Az élet állandó változásainak üteme, a feladat ellentmondásainak folytonos feszültsége: alakítóereje. De az összefüggések mélyén ott a lényeg, a világérzés egyszövetű élménye, az alakítás ihletője, mely a tárgyformálás légkörét, térfogatát és magatartását meghatározza. Ez az, ami annyira rokonná, egyértelművé teszi minden más korszerű kulturális megnyilvánulással. Megfelelő távolról nézve, így illeszkedik bele a tárgyalakítás egységes kultúránkba, a művészet, technika és tudomány egyetemes emberi művébe. Még távolabbról nézve – ha művünktől mi, kortársak enyyire vissza tudunk lépni –, ez a tárgyalakítás az élet izgalmas, folyton alakuló és alakító emberi drámájának akar a szcenáriuma, háttere, életteljes díszlete lenni. Ilyennek látom az új építészet és az ipari művészet lényegét, az új, emberi környezet kialakítóját, új használati tárgyaink megteremtőjét.

BESZÉLGETÉS KARMAZSIN LÁSZLÓVAL

Nyolc sor az 1973-ban megjelent Művészeti Kislexikonból: Karmazsin László (Szeged, 1932–): ipari formatervező. Jaschik Álmostól és Csók Istvántól tanult. Grafikusként indult, 1958 óta formatervező. Fontosabb munkái: fogászati berendezések, vasúti kocsik, motorvonat, motoros személyhajók, elektronikus berendezések, rádiók, tv-készülékek stb.

– Hol, hogyan kezdődött? Gimnazistaként grafikus akartam lenni – mondotta életútjáról a művész. – Diákéveimben Csók István foglalkozott velem. 1955-ben a Veszprémi Népújság karikaturistája voltam. Később dolgoztam a rajzfilmgyárban. 1956-ban kerültem az Ikarus Karosszéria- és Járműgyár esztétikai osztályára. Inkább speciális dekoratőrnek, mint önálló formatervezőnek. Feladatom az autóbuszok ülésrészleteinek, színeinek összeállítása. Az Ikarus után foglalkoztatott a Fogorvosi Műszergyár, a Medicor, a Kórházi Berendezések Gyára. E helyeken már a legkülönbözőbb termékek formáinak kialakításában vettem részt, az oxigénbelélegeztetőtől a kórházi sebész-műtőasztalon át a koraszülött csecsemőket ápoló inkubátorig. A munkámhoz nélkülözhetetlen műszaki alapképzettségem az egyik építészeti tervezőirodában, segédtervezőként szereztem. A Győri Vagongyár budapesti tervezőirodájában már önálló formatervezőként dolgoztam. Komoly munkákkal bíztak meg, így – egyebek mellett – a Rába Balaton motorvonat belső-külső kialakításával, s alumínium szerkezetű vasúti kocsik esztétikai tervezésével. (Sajnos, ez utóbbiból csak a prototípus épült meg.) A MÁV vonalain ma is népszerű, korszerű étkezőkocsik mintadarabjainál ugyancsak segédkeztem. Az Óbudai Hajógyár megbízásából tolóhajóval is foglalkoztam, valamint kormányállás tervezésével. Előzőleg pedig két hajón, a Rákóczi és a Hunyadi személyszállítókon dolgoztam. A Rákóczi hármas széria volt, a MAHART saját hajógyárában építették. A belső terveket Hornicsek László építész kollégámmal együttesen készítettük. A külső forma terveit teljesen egyedül csináltam.
– A magyarországi ipari formatervezés emlékezetes esztendeje 1957. Ekkor alakult az Iparművészeti Tanács ipari forma szakbizottsága és a különleges szakzsüri. Ez időben még hiányoztak a formatervező szakemberek. Konjunktúra volt. Az Iparművészeti Tanács vezetői formatervezői katasztert állítottak fel. 1957 óta vagyok a Képzőművészeti Alap, 1960-tól a Képzőművész Szövetség tagja. A már említett munkákon kívül nehéz lenne oly iparágat mondani, ahol ne foglalkoztattak volna. Terveztem rádiókészüléket, elektronikus berendezéseket, bányamozdonyt, gőzkazánt, tranzisztoros hordozható magnetofont, horizontális szőlőprést,

Kozma Lajos

Magyarok és az európai art deco.
Kiállítás Brüsszelben, a Palais des
Beaux Arts egyik csarnokában:

Új Tükör
1989. ápr. 30

Baracs Dénes
cikke

Kozma Lajos: Komód

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748, 340-720

Kozma Lajos

Neue Zeitung

1978 DEC 1

Építés, Gazdálkodás

1021

In memoriam Lajos Kozma

Vor 30 Jahren starb Lajos Kozma (1884—1948), eine der grössten und vielseitigsten Persönlichkeiten der ungarischen Bau-, Kunstgewerbe- und Buchkunst dieses Jahrhunderts. Im Verhältnis zu seiner damaligen Popularität und internationalen sowie inländischen Bedeutung ist sein Name heute nur wenigen bekannt. Vor einigen Monaten erschien endlich auch in Ungarisch sein eine Summierung seiner architektonischen und wohnraumgestalterischen Vorstellungen beinhaltendes Buch. Dieses „Das neue Haus" betitelte Werk, dessen Zeichnungen und Bildmaterial sowie typographische Ausführung ebenfalls seiner Hand entstammen, wurde erstmals 1941 in Zürich, und zwar deutsch, verlegt.

Lajos Kozma beschäftigte sich ausser der Bildhauerei auch mit allen Zweigen der Bildenden Kunst.

Als Graphiker illustrierte er Märchenbücher, Gedichtbände, Zeitschriften, fertigte Entwürfe für Buchumschläge, Notenhefte, Kalender, Plakate, Einladungen, Theaterkulissen, während der Zeit der Räterepublik auch Banknoten und Stempel.

Als Typograph — und auf diesem Gebiet ist er auch heute noch unerreichbar — arbeitete er regelmässig in der Kner-Druckerei in Gyoma. Er entwarf — u. a. — die Serie der „Kner-Klassiker".

Der Kunstgewerbler Kozma fertigte Muster für Lampen, Wandteppiche, Möbel, eine Vielzahl von Wohnraumeinrichtungen, Tausende von Gebrauchsgegenständen, Spiegel, Schmuckstücke, Tee- und Kaffeeservices für

Studioecke: Schreibtisch mit Radio, Plattenspieler und Bar

*

Sitzgelegenheiten — modern, bequem, formschön

*

Budapester Familienhaus auf dem Gellértberg, entworfen 1938 von Kozma

das Kaffeehaus New York, heute Hungaria.

Er baute Miethäuser und Kinos, Geschäfte und Villen, Kirchen, Schulen und Apotheken.

Wie auch aus „Das neue Haus" ersichtlich, sind diese Gebäude vom Fundament bis zur Dachstruktur, von der Gardinenstange bis zum eingebauten Spültisch, vom Teppich bis zum Bücherregal alle aufgrund seiner Pläne entstanden, wenn auch in der Ausführung nicht immer, in der Konstruktion aber jedenfalls. Er bediente sich vieler Stilrichtungen, innerhalb eines Werkes jedoch herrschte völlige Harmonie.

Er war ein ausgezeichneter Pädagoge, und schrieb, wie seine fachbezogenen Artikel beweisen, bunt, geistreich, auch für den Laien verständlich.

Wie sah der Zeitgenosse, der nächste Verwandte Kozma, den Menschen?

Ottó Beöthy, pensionierter Generalsekretär des Weltbundes der Ungarn, erinnert sich wie folgt an seinen Schwiegervater: „Leider sind fast alle irgendwie mit ihm im Zusammenhang stehenden oder von ihm stammenden Gegenstände während des Krieges verlorengegangen. So kann ich nicht einmal ein charakteristisches Foto von ihm zeigen, auf dem er mit zur Seite geneigtem Kopf, tief in Gedanken versunken die verkörperte Einsamkeit darstellt. Lajos Kozma, der Schöpfer von schwebenden Terrassen, hellen Zimmern, grazilen Möbeln, war nämlich ein unglücklicher, verschlossener, zwiespältiger Mensch.

Der beliebte, vielseitige, mit Bestellungen überschüttete Architekt — vor allem Innenarchitekt — und Kunstgewerbler — ein unglücklicher Mensch. Warum? Da er trotz seines arbeitsintensiven Lebens nicht das machte, wozu er geboren worden war, weil er keine Zeit, keine Gelegenheit hatte zur vollen Selbstentfaltung. Ich glaube, das ist eine verblüffende Sache ...."

Wirklich, doch nur im ersten Moment, noch in Unkenntnis des Lebenswegs Kozmas. Der Künstler wurde in einer armen dörflichen Pächterfamilie geboren, doch vom Augenblick an, da er in die Hauptstadt kam, begann seine schwindelerregende Karriere. Während der Universitätsjahre und auch danach gewann er jeden Wettbewerb, jeden Preis, bereiste ganz Europa. In Paris war er eine Zeitlang Schüler Matisses, hier lernte er auch Ady kennen. In Ungarn stand er in Verbindung mit den Grössen der Zeit, beispielsweise mit Bartók. Er arbeitete im damals ersten Architektenbüro des Landes, bei Béla Lajtha, er war der Gründer von europäisches Niveau tragenden Geschäftshäusern für Wohnraumkultur, ausserdem wirkte er auch als Dozent.

Während der Ungarischen Räterepublik war er Mitglied des Künstlerischen Direktoriums. Und wäre nicht jener tragische Sturz erfolgt, hätte sich sein grosser Traum erfüllt: er wäre leitender Universitätsdozent des Lehrstuhls für Wohnraumkultur der Kunstuniversität geworden. Doch anstelle dessen wurde er eine für ein ganzes Vierteljahrhundert „kompromittierte Person", Aufträge für die Öffentlichkeit, staatliche Aufträge erhielt er keine mehr.

„Um zu leben", fuhr Ottó Beöthy fort, „war er gezwungen, Privataufträge anzunehmen, die jedoch liefen in jeder Menge ein. Manchmal konnte er auch nach seinen eigenen Konzeptionen arbeiten, doch mehrmals war ich Augenzeuge dessen, dass er gezwungen war, sich dem Willen solcher Auftraggeber zu beugen, deren Vorstellungen krass im Gegensatz standen zum Geschmack, dem künstlerischen Glaubensbekenntnis Kozmas. Schlafzimmer im Rokokostil, Schmuckkästchen, Kosmetikschränkchen — nicht diese sind der echte Kozma. Alles, was er machte, war elegant und artistisch, schliesslich konnte er ja gar nicht anders arbeiten, doch durch das Ausführen solcher Aufgaben zerstückelte er sich irgendwie. Die Einrichtungsgegenstände seiner eigenen Wohnung jedoch waren einfach herrlich, puritan, fein, streng funktionsentsprechend."

Ottó Beöthy holte zwei von Kozma entworfene Gegenstände. Einen Stuhl aus dunklem, massivem Holz, auch in seiner Gedrungenheit proportioniert, bequem, zuverlässig. Dann eine Kaffeetasse aus weissem Fayance, mit für Kozma charakteristischen stilisierten folkloristischen Zierelementen.

Wohnhaus, entworfen von Lajos Kozma

Auch diese gedrungen, und gleich wer sie in die Hand nimmt meint, diese Tasse sei für ihn geschaffen.

„Alle von ihm gefertigten Gegenstände waren so, zeugten von einer tiefen Menschenliebe. Als wenn er jahrelang die Anatomie, die Psyche des Bestellers oder des Beschenkten studiert hätte. Er hatte eine unglaublich gründliche Materialkenntnis, mit hundertprozentiger Sicherheit wählte er immer das Richtige. Zu einem einzigen Stuhl machte er 6—700 Skizzen, gar nichts überliess er dem Zufall."

Das schöne, feinzügige Haus in der Régiposta-Strasse 7 mit seinen grossen Fenstern, seinen Marmor- und Holzarbeiten steht als Beispiel für ausserordentliche Menschen- und Materialmasse. Jede Stufe im Treppenhaus ist dem menschlichen Schritt angepasst.

Oder seine einzige Schule — auch diese wurde nicht aufgrund seiner Pläne fertiggestellt —, wo die Türklinken der einzelnen Klassenzimmer immer in Körpergrösse der die jeweilige Klasse besuchenden Kinder angebracht sind.

„Ja", sagte Ottó Beöthy, „das ist bezeichnend für den echten Kozma. Die Gründlichkeit eines Meisters und die schöpferische Phantasie eines Künstlers. Seine Entwürfe verraten das wirkliche Genie, das, was er hätte wirklich sein können. Gerade deshalb, weil sich seine Grosszügigkeit im Beachten des kleinsten Details widerspiegelt, weil er fähig war, gleichzeitig zu komponieren und zu rechnen, hätte er Städte, Wohnsiedlungen planen müssen. Eine Stadt planen, vom Strasssenschild bis zur Wohnungseinrichtung: das wäre das vollkommene Kozmasche Lebenswerk gewesen. Le Corbusier und F. L. Wright waren seine Vorbilder."

Die Befreiung hätte Lajos Kozma für vieles entschädigen können. Mit grosser Begeisterung stürzte er sich in die neue Arbeit, er wurde Generaldirektor der Hochschule für Kunstgewerbe. Im Herbst 1948 hätte er wirklich den Lehrstuhl für Innenarchitektur der Technischen Universität übernehmen können. Seine schwere Krankheit, der frühe Tod, hinderten ihn daran.

Die ungarische Kultur hat mit ihm einen hervorragenden Menschen und Meister, einen vielseitigen echten Künstler verloren.

Judit R. Szántó

Praktische Ratschläge für Au

Skoda S 100

Schockkontrolle

Der zum Starten des kalten Motors gezogene Schock wird wegen des besseren Rundlaufes des Motors — insbesondere in der kalten Jahreszeit — nicht gleich beim Anfahren wieder völlig abgeschaltet. Begünstigt durch

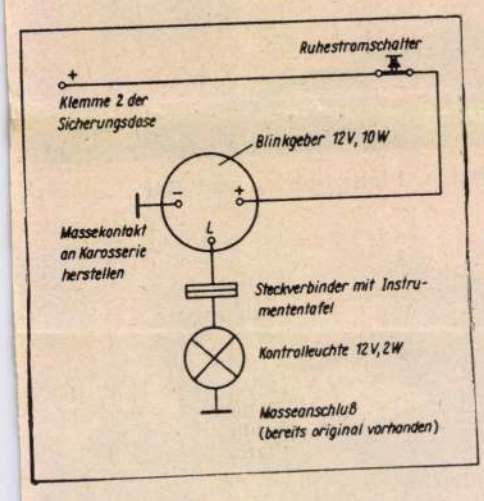

die Lage des Betätigungshebels auf dem Tunnel des Wagens kann es leicht passieren, dass vor allem ein nur wenig gezogener Schock beim Fahren nicht bemerkt wird. Die Folge ist unter anderem ein erhöhter Kraftstoffverbrauch.

Durch Einbau einer optischen Blinkkontrolle lässt sich dieser Umstand beseitigen: Auf das hinter dem Schalthebel befindliche Abdeckblech des Tunnels, welches leicht demontierbar ist, wird in der rechten hinteren Ecke ein Ruhestromschalter so montiert, dass er vom geschlossenen Schockbetätigungshebel betätigt wird. Ich verwendete hierzu den Türschalter für die Innenbeleuchtung des Wolga und setzte ihn auf ein etwa 20 mm hohes Distanzstück. In das Abdeckblech wird ein entsprechender Durchbruch gefeilt. Die zweite Befestigungsecke am Schalter wurde abgesägt, damit der Hebel den Schalter einwandfrei betätigen kann. Als Blinkgeber eignet sich der der Handbremskontrolle des Shiguli 2101. Er wird nach dem gezeichneten Schaltplan angeschlossen und hängt frei an den Anschlussleitungen hinter der Instrumententafel.

Die freie Kontrolleuchte in der Instrumententafel (rechts unten), die bei den neueren Modellen grün ist, wird als Anzeigeleuchte benutzt. Hierzu ist von der Klemme L des verwendeten Blinkgebers eine Leitung zur freien Klemme des rechten Steckverbinders der Instrumententafel zu ziehen und mittels des speziellen Steckers (Skoda-Ersatzteil) die Verbindung herzustellen. Die Kontrolleuchte blinkt bei gezogenem Schock etwa im Rhythmus wie die Fahrtrichtungsanzeiger.

Moskwitsch-Typen

Ölwechsel im Differentialgehäuse

Bei der Neufüllung des Differentialgehäuses mit Hypoidöl in die obere Kontrollverschraubung gibt es Schwierigkeiten wegen der Zähflüssigkeit des GH 125. Ich habe deshalb am Boden einer älteren Autoluftpumpe ein etwa 70 cm langes Rohr von 10 mm Durchmesser angeschweisst und das Loch für den ehemaligen Luftaustritt verschlossen. Das angeschweisste Rohr selbst ist dann mit einem Stopfen zu verschliessen, der Pumpkolben aus der Pumpe zu ziehen und das Hypoidöl einzufüllen. Danach wird der Pumpkolben aufgesetzt und der Deckel verschraubt. Nachdem der Stopfen aus dem Rohr entnommen wurde, kann das neue Öl in kniender oder kauernder Stellung in die Öffnung der Kontrollverschraubung gedrückt werden.

FÜR DIE KÜCHE

Gedünstetes Schwanzstück

900 g Schwanzstück (eventuell Keule) vom Rind, 20 g Salz, 150 g Wurzelwerk, 60 g Zwiebeln, 10 g Knoblauch, 80 g Fett, 2 g Pfefferkörner, 1 g Thymian, 1 Lorbeerblatt, 60 g Tomatenmark, 25 g Zucker, 50 g Mehl, 0,15 l Rotwein.

Das gesalzene Fleisch in heissem Fett gut durchbraten, bis beide Seiten schön braun sind, dann aus dem Fett herausnehmen und beiseite legen. Den Zucker in Fett bräunen, das in Scheiben geschnittene Wurzelwerk, Zwiebeln und den ungeschnittenen Knoblauch hineingeben und langsam weiter braten. Dann Mehl, Pfeffer, Lorbeerblatt und Thymian zufügen, noch kurze Zeit weiter bräunen, zuletzt Tomaten und Rotwein einmengen und mit ungefähr 1 l Wasser oder Kochenbrühe verdünnen. Unter mehrmaligen Rühren aufkochen, in einen anderen Topf giessen, das Fleisch dazugeben und ungefähr 3 Stunden in der Röhre dünsten. Während des Dünstens einige Male durchrühren und nach Bedarf wenig Wasser nachgiessen. Das weichgedünstete Fleisch aus der Sosse nehmen, die weder zu dick noch zu dünn sein darf, absieben und warm stellen. Das Fleisch in dünne Scheiben schneiden, auf eine Schüssel legen und mit der Brühe übergiessen. Garnierung: Makkaroni, geschichtete Kartoffeln oder Kartoffelkroketten.

Stefaniebraten

900 g Schwanzstück oder Rindernuss, 20 g Salz, 3 gekochte Eier, 200 g Wurzelwerk, 60 g Zwiebeln, 10 g Knoblauch, 80 g Fett, 2 g Pfefferkörner, 1 g Thymian, 1 Lorbeerblatt, 60 g Tomatenmark, 25 g Zucker, 50 g Mehl, 0,15 l Rotwein.

Das gewaschene Fleisch mit einem langen, spitzen Messer in der Mitte durchstechen und in die so entstandene Öffnung die geschälten harten Eier hineinpressen. Wenn nötig, das Fleischende zusammennähen. Die Zubereitung ist die gleiche wie bei dem gedünsteten Schwanzstück. Garnierung: Reis, Spaghetti oder Butternudeln.

Gedünsteter Rinderbraten mit Speck

800 g Schwanzstück oder Oberschale, 150 g harter, geräucherter Speck, 20 g Salz, 200 g Wurzelwerk, 60 g Zwiebeln, 10 g Knoblauch, 80 g Fett, 2 g Pfefferkörner, 1 g Thymian, 1 Lorbeerblatt, 60 g Tomatenmark, 25 g Zucker, 50 g Mehl, 0,15 l Rotwein.

Das gewaschene Fleisch mit einem kleinen, spitzen Messer an 6—8 Stellen schräg durchstechen und in die Öffnungen fingerdicke Speckschnittchen hineinpressen. Die weitere Zubereitung ist die gleiche wie beim gedünsteten Schwanzstück. Garnierung: Quetschkartoffeln mit Zwiebeln.

Burgunderbraten

900 g Schwanzstück oder Oberschale, 20 g Salz, 200 g Wurzelwerk, 60 g Zwiebeln, 100 g Perlzwiebeln, 1 Zehe Knoblauch, 150 g Pilze, 100 g durchwachsener geräucherter Speck, 80 g Fett, 2 g Pfefferkörner, 1 g Thymian, 1 Lorbeerblatt, 60 g Tomatenmark, 25 g Zucker, 50 g Mehl, 0,2 l Rotwein.

Den Braten in ähnlicher Weise zubereiten wie das gedünstete Schwanzstück. Den durchwachsenen Speck in 1 cm grosse Scheiben schneiden und in einer kleinen Pfanne etwas braten, kleingeschnittene Perlzwiebeln, danach die feinstreifig geschnittenen Pilze dazugeben. Nach kurzem Bräunen in die gesiebte Sosse rühren und das Ganze 10—15 Minuten kochen. Die Fleischschnitten mit der Sosse übergossen auftragen. Garnierung: roh ausgestochene oder in Würfel geschnittene und in Fett gebratene Kartoffeln.

Sachen zum Lachen

Der Gast stochert missmutig an dem mageren Huhn herum, das man ihm vorgesetzt hat. Der Hausherr zu seiner Frau: „Bitte, nötige doch unseren Gast, dass er isst."

Der Gast: „Hätten Sie lieber das Hühnchen genötigt, dass es frisst."

Frau Kümmling steht in ihrem Leben zum erstenmal als Zeugin in einem Eheverfahren vor Gericht und soll nun aussagen. „Sind Sie vorbestraft?" fragt sie der Richter.

Frau Kümmling erschrickt und nickt schüchtern: „Ja, dreimal", wispert sie kleinlaut.

„Und weswegen?" fragt sie der Richter.

„Ich habe dreimal Strafporto bezahlen müssen."

Am späten Abend kam Susanne mit ihrer Mutter von der Oper nach Hause. „Nun", fragte der Vater, „wie habt ihr euch unterhalten?"

„Am Anfang ausgezeichnet", meinte Susanne.

„Und später?"

„Später haben es sich die Nachbarn verbeten."

Schneesalz trifft seinen Hausarzt, an dem er schnell vorbeigehen will. Doch der Arzt hält ihn zurück. „Was haben Sie eigentlich gegen mich, Herr Schneesalz? Jedesmal, wenn ich Sie treffe, weichen Sie mir aus."

„Ich habe nichts gegen Sie, Herr Doktor. Im Gegenteil, ich nahm an, Sie seien mir böse."

„Weshalb sollte ich Ihnen denn böse sein?"

„Nun ja, ich war doch schon seit über zwei Jahren nicht mehr krank."

„Immer, wenn ich in Ihr Zimmer trete, finde ich Sie am Schreibtisch schlafend, Kollege Merkel. Lassen denn Ihre Kräfte schon so rapide nach?"

„I wo. Nur mein Gehör."

„Ganz ehrlich: Ich vermiete das Zimmer nur sehr ungern an alleinstehende junge Damen."

„Da kann ich Sie beruhigen: Ich bin nämlich nur ganz selten allein."

Stellvertretender Chefredakteur: **Erika Áts**
utca 5. Postadresse: H—1442 Budapest Pf.: 99.
ir die Herausgabe: **Norbert Siklósi**
; Lapkiadó Vállalat, 1906 Budapest, Lenin krt. 9—11.
bei allen Zeitungsausträgern, in den Zeitungsläden der Post und beim roda), 1900 Budapest, József nádor tér 1 entweder direkt oder per Post-96 162 des KHI. Bezugspreis: Halbjährlich 19,20 Forint, jährlich: 38,40 ehmen „Kultura", H—1389 Budapest. Postfach 149. Vertrieb in der DDR n, Strasse der Pariser Kommune 3—4 und auf allen Postämtern.
ndex: 25 646
7 Budapest, Vadász utca 16. F. v.: Bede István
ISSN 0415-3049

Az O. M. Iparművészeti Társulat jubiláris kiállításából. Kilátás az úriszobából a vitrines terem felé.
Az átjárót Menyhért Miklós tervezte, a bútorokat Tóth Gyula, készültek Houba Antal és fia műhelyében. A csillár Kissling Rudolf és fiától való.
Blick aus dem Herrenzimmer in den Vitrinensaal.
Vue d'intérieur. Salle avec vitrines.

178 Az O. M. Iparművészeti Társulat jubiláris kiállításából. Kozma Lajos: Üvegezett mázolt fenyőfaszekrény. Készítette Kozma Károly.
Grau- und weisslackierter Vitrinenschrank. Vitrine peinte.

ÉPÍTÉSZETI BARANGOLÁSOK ERZSÉBETVÁROSBAN

Magyar Divatcsarnok

Hogy kerül a Divatcsarnok az Erzsébetvárosba? – bosszankodhat az olvasó, ám nem tévedés: amikor a mai Divatcsarnokot Párizsi Nagyáruháznak hívták, akkor valóban a VII. kerületben volt a Magyar Divatcsarnok, mégpedig a Rákóczi út 74. szám alatt, a mai Otthon áruház helyén. Miért ne hívnának mindent másképpen…

A Magyar Divatcsarnok nevű áruházat *Ruttkai Antal*, egy kereskedőcsalád második generációjának tagja alapította 1921-ben. A legnagyobb forgalmú budapesti pályaudvar közelségére számítva vette bérbe az ötemeletes bérház földszintjét, majd első emeletét. A hosszú kirakatsor, az olcsó árak és Ruttkai céltudatos reklámkampányai megtették hatásukat, forgalma gyorsan felívelt. A nagy forgalom – kicsi haszon manapság sajnos oly anakronisztikusan hangzó jelszava sok pénzt hozott, melynek tekintélyes részét az üzlet bővítésére, korszerűsítésére fordította a tulajdonosa.

A történet számunkra itt kezd érdekessé válni, mert Ruttkai, aki sokat adott arra, hogy áruháza nagyvonalú legyen és a lehető legkellemesebb környezettel fogadja a vásárlót, *kora legjobb építészeit és szakembereit foglalkoztatta.* 1928-ban 400 000 pengőért átépítette a 74. számú épület teljes földszintjét és emeletét: az udvar lefedésével hatalmas elárusítócsarnokot nyert. *Az átalakítás tervezője Kozma Lajos*, a kor egyik legtehetségesebb művésze volt: építész, bútortervező, grafikus és iparművész egy személyben. A hosszúkás csarnokot vasbeton gerendák közötti *üvegbeton dongával fedte le*, ezáltal az elárusítótér állandó nappali világítást kapott. A pilléreket részben tükör, részben dekoratív mintájú festett faburkolat borította, a padlóra az üveges pultokkal összehangolt színű, mintás linóleum került. A galérián krómozott csőkorlát volt és mindenütt fénycsőcsíkok. *Art Déco stílusával a Divatcsarnok lett Budapest legmodernebb áruháza.*

A Magyar Divatcsarnok (VII., Rákóczi út 74.) újonnan átalakított helyiségei

A terjeszkedést a gazdasági válság ellenére is folytatták, először a 72. számú ház földszintjén, ahol élelmiszerrészleget nyitottak. 1934-ben újabb nagy építkezésre került sor: a 72. számú épületet teljes magasságában áruházzá alakították, homlokzatát modernizálták. Ezt a munkát is Kozma tervezte. Az új homlokzat világosszürke üvegburkolata, vízszintes sávokba összefogott nagy acélablakai, a keretek alá rejtett neoncső reklámvilágítás és a domború fémbetűs felirat *a Rákóczi úton szokatlan modern hangot ütött meg.*

Közben folyt a 76. számú ház «bekebelezése» is: a sarok áramvonalas, csupaüveg portáljait, két utcáról nyíló bejáratát *Horváth Lajos* tervezte, míg a nyáron kinyitható üvegkupolával fedett galériás belső szintén Kozma nevéhez fűződik.

Sajnos ebből a pazar együttesből ma már szinte semmi sincs meg. Az ostrom után a kiégett részeket rendbehozták, és az államosításig még a Magyar Divatcsarnok Rt. üzemeltette a Rákóczi út 70-76. szám alatti áruházat. 1956-ban azonban a Köztársaság téri harcokkal kapcsolatban *szétlőtték a Szövetség utca felőli két házat.* A megmaradt két épületből lett belső átalakítással a mai Otthon Áruház. Hangulata hamisítatlanul ötvenes évek végi: a padlón mettlachi-törmelékből készített novaburkolat, a galériát vaspálcás korlát szegélyezi, a mennyezetről neoncsillárok lógnak. *Külsejét az árkádosítás tette végképp tönkre durva pilléreivel*, a vak felületek piszkot szinte vonzó puha mészkő burkolatával, a poros, élettelen kirakatokkal, sehonnan sem olvasható, kötöttbetűs neonfeliratával. Érthetetlen, hogy az a bizonyos ausztrál tőkés, aki az Úttörő áruházat készül lebontani, miért nem itt építkezik…

Az átépített Divatcsarnok. VII., Rákóczi u. 70–76.

Ferkai András

KERÜLETÜNK KINCSEI

Az evangélikus és a református egyházközség épületei

Az előző sétánkon a zsidó vallás kulturális emlékeit és intézményeit kerestük fel. Ezúttal a Gorkij fasorba hívjuk kedves olvasóinkat, ahol az evangélikus és a református egyházközség található. A zsidó vallású polgárokhoz hasonlóan, a protestáns hitűek is csak az 1781. évi türelmi rendelet nyomán telepedhettek le Pesten. Ezt követően viszont gyorsan megindult a gyülekezeti életük, a templomépítés és az iskolaszervezés.

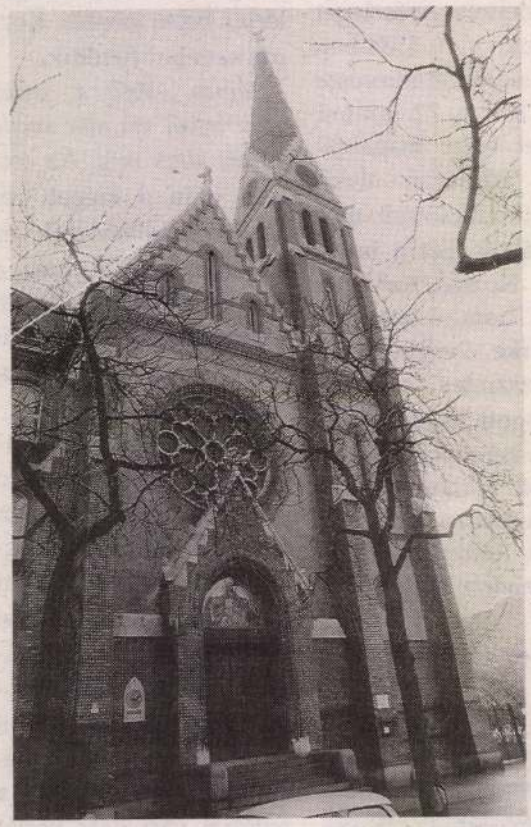

Evangélikus templom

Az első *evangélikus* templom 1811-ben a *Deák téren épült fel*, s itt kezdődött el a Sütő utcai épületben az oktatás is, amely már 1823-ban nagygimnáziummá fejlődött. Ahogy növekedett a Belvárosban az evangélikus vallású polgárok száma, úgy nőtt a diákoké is. A Sütő utcai épület ennek következtében nem felelt meg a követelményeknek, s ezért meg kellett építeni egy új iskolát. *Ez a Fasorban nyílt meg, Budapesti Evangélikus Gimnázium* néven 1903/1904-ben. A tervező és kivitelező az a *Petz Samu* műegyetemi tanár volt, aki egykor maga is az intézményben tanult. Említésre méltó teljesítmény, hogy egy év alatt, a tervezettnél olcsóbban és jobb minőségben készült el és ma is kiválóan szolgálja a nevelő-oktató munkát.

1989 őszén újra indult az Evangélikus Gimnázium. Folytatja a több mint 150 éves nagyszerű múltat. A gimnáziumból kikerült „fasori diákok", *Neumann János* világhírű matematikus, *Wigner Jenő*, a Nobel-díjas fizikus, a *Petz* család több tagja, gyárosok, így például a Goldberger család fiai, és művészek, köztük *Peskó Zoltán* orgonaművész, hazánkon túl is elvitték a fasori gimnázium hírét. De nem csupán vitték, hanem jöttek is szép számmal, hogy adományukkal segítsék elő a gimnázium újraindítását. „A volt növendékek iskolához való igen nagy ragaszkodásának magyarázata az, hogy a tanárok emberi magatartásukkal hatottak. Szaktantárgyaik területén is az az értékrend érvényesült, ami egész erkölcsi magatartásukat jellemezte" (*Gyapay Gábor: Budapesti Evangélikus Gimnázium, 1989.*). Az intézmény igazgatója egykor diákja, majd tanára is volt a gimnáziumnak. Két év alatt sikerült visszaadni az épület régi fényét külsőleg, belsőleg egyaránt. Újraindult a nagy múltú Arany János Önképzőkör, a Benczúr Gyula Képzőművészeti Kör, a Sportkör, a Dal- és Zene Egyesület, a Segítő Egyesület stb. A diákok csereútjai is kiépültek a külföldön élő volt növendékek segítségével. A modern informatikai labort is az ő adományaikból

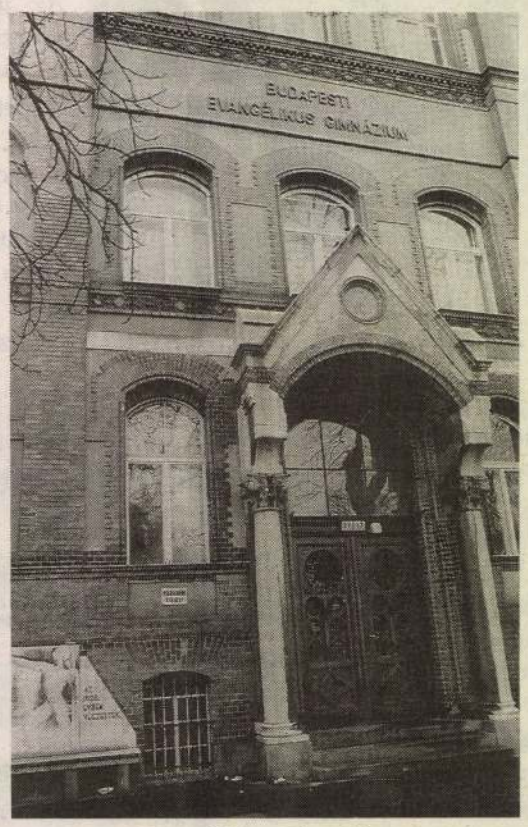

Evangélikus Gimnázium

hozták létre. Az 59 főnyi tanuló között ma is, mint egykor, szinte mindenféle felekezet megtalálható.

A gimnázium mellett, egy évvel később, *1905-ben szintén Petz Samu tervei alapján épült meg a neogótikus stílusú evangélikus templom.* A templom bejárata fölött *Roth Miksa* gyönyörű mozaikja látható. A bejárattól balra az épületen egy dombormű a második világháború áldozatai emlékének adózik. Érdemes a templomot belülről is szemügyre venni. Az oltárkép *Benczur Gyula* festőművész alkotása. Az ablakot szintén Roth Miksa üvegfestő művész készítette, aki a fasori evangélikus templom ablakait a jelentősebb művek között említette meg *(Roth Miksa: Egy üvegfestő művész az üvegfestészetről, 1942.).* Az 500 férőhelyes templom gyakran ad otthont egyházzenei hangversenyeknek. Híres kórusok, mint például svéd, finn, német, továbbá hangszeres együttesek, így például harmonikaegyüttes, kézi harangjáték, olyan élményt, üzenetet hoztak az elmúlt évben az erzsébetvárosi evangélikus gyülekezetnek, amelynek a megértésére a muzsika nyelve a legalkalmasabb.

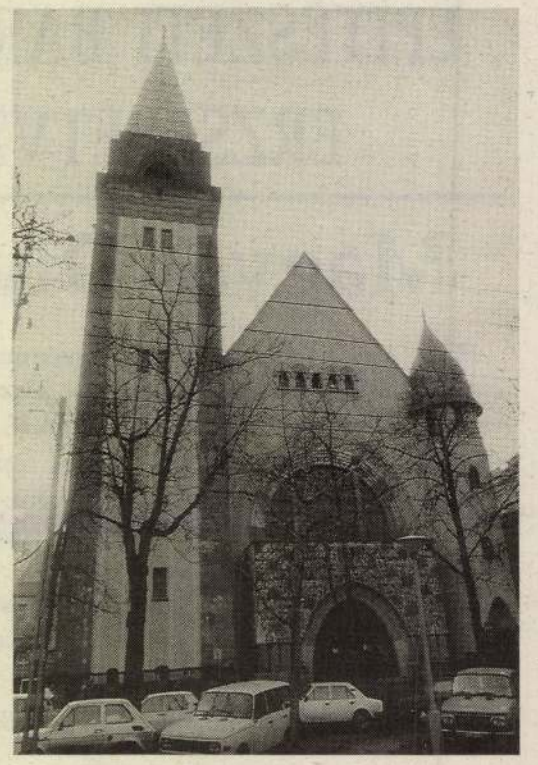

Református templom

A *református* egyházközség a fasor 7. szám alatt található. Figyelmünket nyomban magára vonja a majolikával gazdagon díszített szecessziós templom, amely *Árkay Aladár* temesvári építész tervei szerint 1911–13 között épült. Erzsébetváros kisszámú műemlékeinek egyik igen szép reprezentánsa e templom. A templomépítéshez a legnagyobb adományt, mintegy 300 ezer aranykoronát *Laky Adolf* híres aranyműves adta 1910-ben, az alapkőletételkor. Az aranyműves korának olyan megbecsült mestere volt, hogy a Szent Korona restaurálására is ő kapott megbízást. A templom felszentelését – ami 1913. május utolsó vasárnapján volt – már nem érte meg. Ma a templom udvarán álló szobra és utca őrzi emlékét a főváros XIV. kerületében.

Jelenleg a templom restaurálása folyik. A sétáló már gyönyörködhet a templomban, mert az utcai front, a tornyok, a két oldalhomlokzat és belső tere elkészült. Eddig majdnem 14 millió forintba került a felújítás, amelyhez a Műemlék-felügyelőség javaslatára az egykori Fővárosi Tanács 8,5 millió forinttal járult hozzá. Az udvar felőli rész felújítása az év folyamán fejeződik be.

A templom mellett, a Gorkij fasor 5. szám alatt működő általános iskolával kapcsolatos tervekről az Erzsébetváros következő számában tájékoztatjuk olvasóinkat.

Dr. Buda Györgyné
közművelődési csoportvezető

KOZMA Sándor épített

rockfront

VEGGIE BEAT

Consolidated

A Consolidated '92-es lemezének egyik csúcspontja a tizenhetedik ám; az a címe, hogy *You Suck*, és egén megkerülhetetlenül direktben arrappel benne egy fiatal nő, hogy ő ndó orális szexet performálni partn, de csak és kizárólag abban az n, ha közvetlenül ezután szerepkövetkezik – a továbbiakban gyairánymutatással szolgál a dolgot . Egy másik darabban (*Guerilla Mist*) fekete férfi rappel elnyozsaruölésről, fehér agyak megkolásáról – közvetlenül a Los Anzavargások után.

onsolidatednek három tagja van, nárman hímneműek, mindhárman rek. Phillip Steir dobol, Adam Sherne beszél, Mark Pistel produkálja az zes többi zajt. Zenéjük kőkemény hipp, abból a fajtából, amit egyre hangobban szeretsz hallgatni, aztán egyszer sak meglepődsz, mert azon veszed észre magad, hogy leszakadt a fejecskéd. A fiúk maguk is kőkemények és elvszerűek: mondanivalójuk van, missziójuk. Az állatok jogainak élharcosai, ennek megfelelően fanatikus vegetáriánusok, környezetvédők, pacifisták. Küzdenek a rasszizmus és a szexizmus ellen, a nők abortuszjogáért. Politikailag korrektek, mint egy újrapapírba csomagolt adag szójakocka egy bicikli csomagtartójára erősítve a kézifegyverek szigorúbb ellenőrzéséért tartott tüntetésen a Fehér Ház előtt. Ha megkérdezed tőlük, mit csinálnának legszívesebben, így felelnek: „Minden hús- és hentesáruüzletet lerombolnánk és Diamanda Galast támogatnánk."

Ami ezek után meglepő lehet: a fiúknak nagyszerű humoruk van. Agitprop helyett szatírát csinálnak. Az elsők között csináltak Bushból hülyét Bush-szövegek felhasználásával: az elnök – némi komputeres rásegítéssel – azt mondja: „Nem érdekel, hogy mik a tények, soha. Nem érdekel, hogy mik a tények, soha". Thomas Bernhard-i gyűlölettel és pontossággal elemzik az amerikai, fehér, középosztálybeli tipikus férfi szexuális szokásait, bugyuta életét (*Typical Male* – a *Friendly Fascism* albumon). Még önirónjájuk is van. A '92-es lemez (*Play More Music – Játsszatok több zenét*) gerincét a Consolidated-koncertek közönségének szövegei adják – ezeken a koncerteken ugyanis a számok között bárki belebeszélhet a mikrofonba, elmondhatja a véleményét: hogy a zenekar nem elég radikális, hogy ellenkezőleg, túl balos, hogy akár a fejükre is állhatnak, akkor is fehér heteroszexuális férfiak maradnak, hogy az ipari zene fasizmus, hogy túl drága a jegy, hogy egészen egyszerűen sok a szöveg, tessék több zenét játszani. Egy rádióriporter barátságosan lehipokritázza az egész zenekart (ez is rajta van a lemezen), erre ők nem dührohamot kapnak, hanem nevetnek és azt mondják: hát persze.

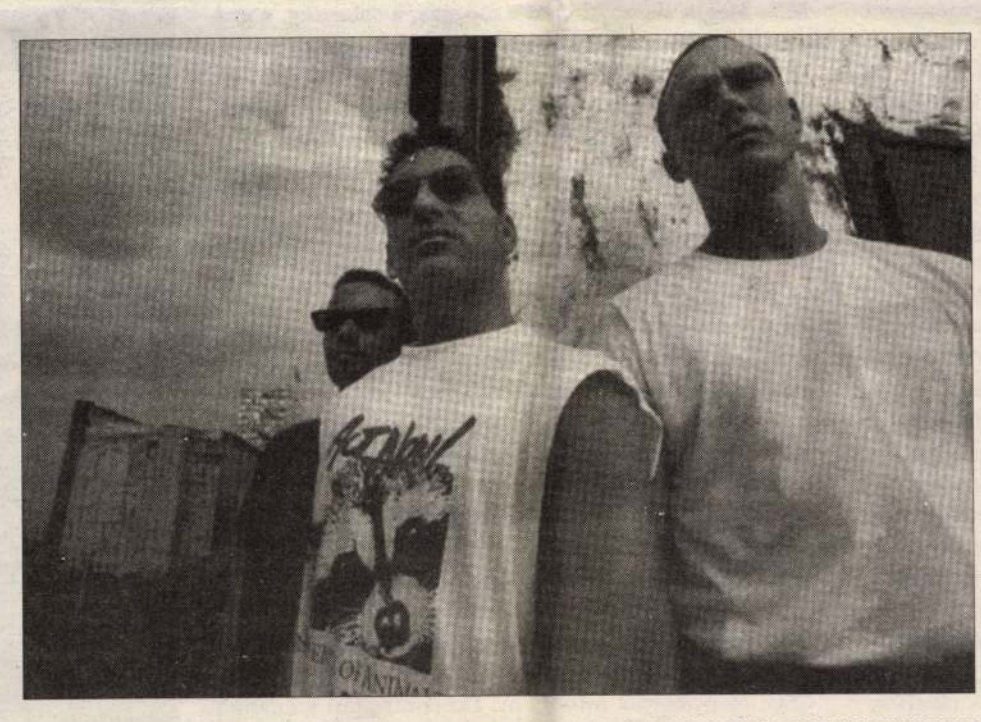

A lenyűgöző persze az, hogy nem azok. A Consolidated zenéjének kulcsszava minden durvasága, kíméletlensége, céltudatossága és elkötelezettsége ellenére is a részvét. És a hit, hogy érdemes ráordítani az emberekre: hé, vedd észre, mi folyik körülötted. Két eset lehetséges: a Consolidated fiai vagy reménytelen szélmalomharcosok, akikből – ha egyáltalán valamire – csak egy jó ritmusképletre, egy szellemes sample-kollázsra fogunk emlékezni tíz év múlva – vagy éppen ellenkezőleg, eljön egy lelkiismeretesebb kor, melynek ők hárman (esetleg Henry Rollinsszal együtt négyen) lesznek a tipikus férfiai.

- naná -

Einstürzende-film és -koncert

A tájfun szeme

Éjszaka Bécsben. A kamera a csillagosan fénylő ablakok városa felett utazik el, majd megközelíti a Ringstrassét. 1992. május 12. van: a Képzőművészeti Akadémia a 300. évfordulót ünnepli. A múzeum és az opera között zajlik le Erich Wonder performance-a.

Brummogás, fények zummogása, zsibongás tölti be a képet. Metálzajok duzzadnak, piros és kék színben úsznak a jelenetek. Autók tolakodnak, Goethe emlékművénél kutyák kóborolnak. Üveges váz, óriási lárva nyomul előre a széles körúton. Benne az Einstürzende Neubauten zenészei. Blixa Bargeld, az énekes mereven áll a gépezet irányító kabinjában – húsból és vérből való szobor.

Hirtelen zaj támad, monoton dobogás, kalapálás, csörömpölés. A kamera lassan követi a zenészek gyors mozdulatait. Hosszú menetoszlop, kristálypalota nyerges vontatón. Körülötte üvegfal, majd egy újabb, vászonból. *A tájfun szeme* felirat díszeleg rajta. A város beleremeg. A természeti erők, a tájfun központjába került, a pusztulásba. Elöl óriási, pirosan égő szemek, fénylámpák szelik ketté a közönséget, amely kívülre rekedve szinte csak árnyékokat észlelhet.

Az Einstürzende Neubauten új lemezéről a *Headcleaner* bővített zenéje hangzik el. Blixa az ifjabb Plinius *Pompeji pusztulását* és Adalbert Stifter egy eljegesedett, üveges erdőről szóló elbeszélését eleveníti meg. Sivalkodó fűrészelés terjeng. Üvegfalak törnek szilánkokra. Úton a menet egy fájdalmon és halálon túli világba.

Majd egy menyegzői ruhába öltözött lovas vág elébe egyszarvún. A menet megáll. Zúgnak a monitorok, fájdalmas csiszolás követi. Szikrákat hány. Hosszú, szűnni nem akaró szinuszhang tölti be a teret. Aztán újra elindul a jármű, visszagurul a vontató. Csak a szél visszhangja dalol.

Nagy Elisabeth
(Berlin)

A tájfun szeme (osztrák)
Rendezte: Paulus Manker;
koncepció: Erich Wonder;
Einstürzende Neubauten-
lemezbemutató koncert
1993. április 1-jén 19.30-tól
az Orczy-kertben.
(Budapest VIII., Orczy út 1.)

NARANCSFÜL

LEONARD COHEN: THE FUTURE

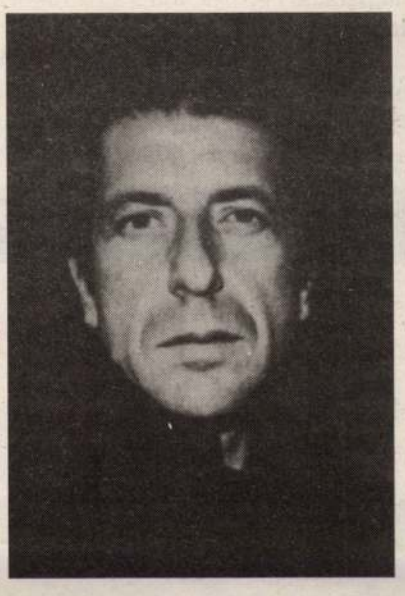

Az újra felbukkant Leonard Cohen nem egy mai srác. Hatvan felé bandukol az orosz zsidó családból származó kanadai író-dalnok, aki korántsem arról híres, hogy évente bombáz új lemezeivel, inkább arról, hogy egy-egy albuma évekig is kitartó muníció. Az pedig igazán jó, ha valaki nem a legendájából él, mi több, *a jövőt* választja címül.

Cohen jövőképe azonban gyorsan a helyére teszi a gyanútlan hallgató bontakozó optimizmusát: anális szex és ölés tapasztja be a kultúrán tátongó réseket, egyébként meg az egész buli egy szerencsétlenül nagy és mindent felzabáló tévékészülék előtt zajlik. Szóval Cohen hatvan felé... Mindenesetre a *The Future* – hét saját és két feldolgozott dala négy év termése – bizonyítja, hogy a lemezkészítés nem függ életkortól, sőt! A korai dalok puritán egyszál gitár, bőgő, zongora hangszereléséhez képest az újak – bocsánat, nem találok szerencsésebb szót – *korszerűbben* szólnak, nem mintha kevésbé jók vagy tartalmasabbak lennének akár egyetlen akusztikus gitáron eljátszva is. Cohen szerzeményei ugyanis a szó klasszikus értelmében vett dalok, balladák szerelmekről, zárórákról meg egyéb ódivatú és kellően szentimentális dolgokról – cigarettákkal és whiskeyvel karcosított hangon. Aztán másról is szó van. A dalokon indigóként átütő bölcsességről és a puritán klasszicizmusról, ami minden kételyt leszerel, és két lemezoldalnyi katarzist csempész ebbe a... → ja, és a hegedű, az gyönyörű!

Németh Róbert
(Columbia, 1992)

Taps nincs

Beszélgetés Csetneki Gáborral

Magyar Narancs: Mikor, hogyan és miért kezdtél el színházzal foglalkozni?

Csetneki Gábor: Bölcsészkarra jártam magyar–angol szakra, részt vettem *Almási Miklós* elemző szemináriumain, közben film- és színházi kritikákat írtam. Úgy nézett ki, hogy esztéta vagy dramaturg lehetnék a későbbiekben. Az így felrémlő pálya nem elégített ki. Kirúgtak a Népművelési Intézetből a Charta aláírása miatt, végül Wroclawban, a *Laboratoris*ban kötöttem ki, Grotowskinál. Akkor játszották az *Apokalipsis Configuratió*t, amely hihetetlen meglepetés volt a maga teljességével, rettenetes játékintenzitásával – a SZÍNHÁZ. A világ minden tájáról összeverbuválódott húsz-huszonöt ember a Laboratoris színészeinek vezetésével, beszéd nélkül, a puszta testével kommunikált. Ha nem ért volna ez a rendkívüli élmény, abbahagytam volna a színházcsinálást. A történtek után azonban nem tudtam az életemet enélkül elképzelni. Visszajártam és mindenféle tréningeken vettem részt. Ostyinban megismerkedtem Yoschi Oidával, Peter Brook vezető színészével. Éreztem, az ő tudására van szükségem. Párizsban levő műhelyét látogattam, majd magam is tanítani kezdtem. '87-ig tartottak a tanulóévek.

MN: Miért szavazol a testbeszéden alapuló műhelymunkára?

CSG: A szöveges színházat úgy, ahogy nálunk elképzelik, lassú haldoklásra ítélt műfajnak tekintem. Egy valaha megírt vázra, egy csontvázra kell az energiával teli húst ráhúzni. Az életre keltés folyamata mifelénk rendkívül rövid, lehetőségei szűkösek. Kliséhalmaz van felrakva a színpadra: cselekményben, jellemekben, s ez az istennek sem bír feltápászkodni haló poraiból. A játszott darabok kilencven százaléka a hullamerevség állapotában ledzik. A mozgásszínházban nincs előre megírt partitúra, hanem rendkívül intenzív stúdiómunka próbál olyan tartalmakat a felszínre hozni, amelyekből később összeáll az előadás. Az *Aisa*ban például egy szék volt a katalizátor.

MN: A szék nem színész.

CSG: Nem, de a Deák Varga Ritának volt egy „találkozása" a székkel, amellyel őt és a közönséget is hipnotikus állapotba lehetett hozni. Kerülöm a narrációt, nem történeteket akarok elmesélni. Helyzetek vannak, melyek tartalmi és formai lehetőségeket teremtenek.

MN: Mégis, darabjaidban a mozgás, a sebesség, a gravitácio narratívvá teszi a teret és a játszó testeket.

CSG: Az artisták szemléletét tudnám követendő példának felhozni. Van egy anyagod, a színész teste, s abból egy emeltebb, fénnyel telített sugárzó szubsztanciát hozol létre. Ideális esetben annyi történet zajlik a színpadon, ahányan a nézőtéren ülnek. Az *Aisa*ban a színész öt-tíz perc alatt esik le a székről, a nézőket a kitartott lassú mozgás meditációba ringatja, belső képek, éber álmok kerülnek felszínre. Mindenki kedvére utazhat a jelenetek és önmaga között. Az oroszok nagyon jól vették az improvizált dallammal véget érő produkciót, és a Ritával együtt énekeltek. A szláv lélek az individualista *Aisa*ból kollektív feloldó rítust alkotott. Taps nincs. A nyolcvan előadás során talán ha tízszer fordult elő.

MN: Színészeid megállnák a helyüket idegen pódiumon is?

CSG. Rita a szolnoki színházban játszott Gaál Erzsébet irányításával, Hajdu Szabolcs a *Félálom* című Rózsa-filmben szerepelt, és a következőnek is ő fogja alakítani a főszerepét. Szabados Mihály a kaposváriakhoz szerződött.

MN: Hogyan tudod megtartani a munkatársaidat? Az anyagiakra is gondolok.

CSG: Nem vagyok intézmény. De támogatást kaptam a 9-re, az *Enigmá*ra a fővárostól, a Színházi Alaptól és a kulturális ügyekért felelős minisztériumtól. Magam az Eötvös Alapítvány ösztöndíjasa vagyok. Színészeim nyilván olyan élményekhez jutnak, amelyek értékessé teszik számukra a munkát. Nem tudok ennél mélyenszántóbbat mondani.

MN: A *Szárnyak Színházá*ban furcsa átalakuláson megy át a mimes. Médiummá válik, aki mintha a te gondolataidat sugározná.

CSG: Nem szeretnék gondolatokat sugározni. Rítusgyártó mesterember volnék. Ez iránt érdeklődöm, ehhez értek. Az *Aisa* (1988) a lelki és szociális gravitációról beszélt. Az *Enigmá*ban (1991) a csonkolt emberi lélek foglalkoztatott, a 9-ben (1992) bizonyos térstruktúrák, amikor a tér elkezd pulzálni.

MN: Hogy értékeled az itthoni társulatokat?

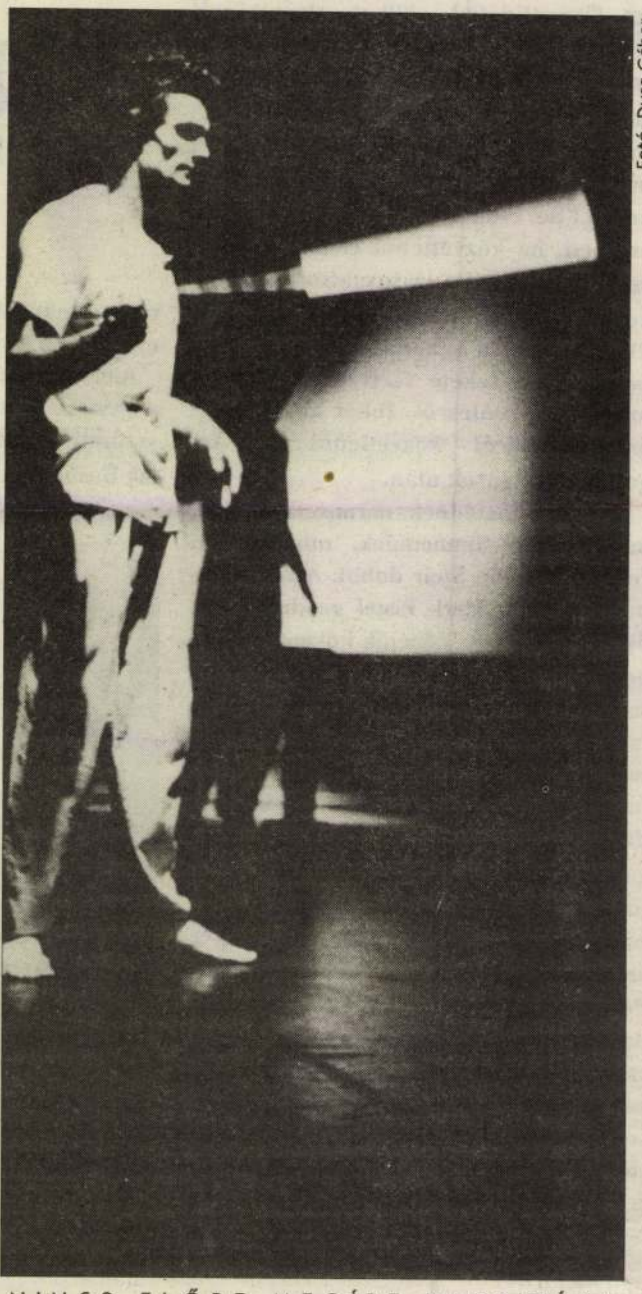

Fotó: Dusa Gábor

NINCS ELŐRE MEGÍRT PARTITÚRA

CSG: Öt-tíz éven belül igen magas színvonalú mozgás- és alternatív színházi élet bontakozhat ki Magyarországon. Ehhez normális mecenatúra kellene. Ma elképesztően alacsony költségvetéssel és megfeszített tempóval dolgozunk. Nincsenek menedzserek, minden kisipari módszerekkel működik. A csoportoknak az elmúlt években saját közönségük alakult ki. Nekünk is van egy hűséges társaságunk, akik közül sokan be sem teszik a lábukat a hagyományos színházba.

Kurdy Fehér János

KÖDESZKÁK

JÓZSEF ATTILA SZÍNHÁZ, BUDAPEST

Fotó: Vargha Mihály

„CSUPA ARANY, FÉNY, RAGYOGÁS"

A ngyalföld munkásszínháza, a József Attila. Eredetileg kultúrteremnek épült, amikor elkészült a Váci út sarkán a hétemeletes kockaház (1947–1948, építész: Vidor Ferenc). Ennek két alsó szintjén pártirodák voltak, ehhez dukált a gyűlésterem. Persze csak addig, amíg ki nem derült, hogy már halaszthatatlan a munkáskerület színházának megnyitása a város peremén. Új épületre nem volt pénz, inkább megerőszakolták a kultúrtermet. 1953. december 14-én nyílt meg itt a Déryné Színpad elnevezésű operettszínház. 1954. októberétől már a Magyar Néphadsereg Színházának kamaraszínháza. A József Attila nevet egy évvel később kapta, majd 1956-ban levált az anyaszínházról.

Ekkor még csak m. v. volt itt Gobbi Hilda, aki így emlékszik vissza az 1956-os premierre: „A József Attila Színházban vendégszerepeltem, Gáli József fiatal író *Szabadság-hegy* című darabjában. A darab egy, a Rajk-perben bebörtönzött és később rehabilitált forradalmárról szólt, én az anyját játszottam. Rajk László temetésének estéjén mutattuk be – szinte folytatása lett a tüntetésnek, amely a Kerepesi temetőben kezdődött. Botrány és siker jellemezte a bemutatót."

Gobbi művésznő akkor még nem sejthette, hogy pár év múlva itt, a József Attilában fog kikötni a Nemzetiből. 1958 és 1963 között Sinkovits Imre is „átszerződött" ide, a munkáskerületi színházba.

A hetvenes évek végére elkészült a Dózsa György túloldalán a reprezentatív kerületi pártház (ma az Alkotmánybíróság székháza), és ez egyszeriben a színház előtt is megnyitotta a nagy átalakulás lehetőségét. Néhány év eltelt a tervezgetéssel.

Mire megszületett a döntés, addigra kiderült, hogy nincs elég pénz, és a színház új igazgatója sem akarta megkockáztatni a hosszú átköltözést a Művelődési Központba. Kettébontották a munkát. Első nyáron (1985) új díszletraktár épült, majd 1986 májusától októberig tetőtől talpig átépült a színház, bejáratát a Váci úti oldalra tették, kicsinosították a nézőteret és a jelentősen kibővített előcsarnokot-társalgót, valamennyivel emelték a zsinórpadlást (építész: Kozma Sándor, belsőépítész: Gergely Gábor). A tervezők és építők minden igyekezete ellenére mégsem sikerült egészen megváltoztatni a kultúrteremjelleget – közben viszont „elmúlt" a munkáshatalom.

Vargha Mihály

Adyliget kialakulása

A harmincas évek eleji világválságot követően nagy építkezések kezdődtek a fővárosban és környékén, a módosabb rétegek igyekeztek saját házba, villába költözni, ha lehetett, zöldövezetekben, de mindenféleképpen távolabb a város zsúfolt belterületétől. A harmincas évek közepétől egyre többen költöztek ki az akkor már igen gyorsan fejlődő kertvárosias körzetekbe, melyek közül nem egy ebben az időben mesterségesen alakult ki, nagyobb, összefüggő földterületek fölparcellázása révén.

Grafika: Kertész István

Az érdi Korvin-telep és sok más kertváros ebben az időszakban vált igazán lakottá, korabeli meghatározás alapján erdővárosokká. Az egykori Tisza István-kertváros, a mai Adyliget szintén erdővárosként jött létre a század elején, és a gazdasági válság alatt, 1930–31-ben számos érdeklődő akadt az itteni telkekre. Itt az erdős vidéket mérték a lehetséges házhelyekként, a majdani település szerkezetét, utcahálózatát már eleve mérnöki asztalon elrendezve. Ezek után már csak azon múlott a Tisza István-kertváros kiépülése, hogyan tud a telkek értékesítésével megbízott ügyvédi iroda túladni az ingatlanokon, illetve a vásárlók milyen anyagi kondíciókkal képesek hozzálátni házuk felépítéséhez. Nos, a korabeli ügyvédi iroda üzleti érdekből — most sincs ez másképp — mindent bevetett, amit a meggyőzéshez szükségesnek ítélt. Színes borítójú kiadványt, plakátokat, térképvázlatokat nyomtattak. A Damjanich utca 30-ban lévő irodát a pestiek könnyebben fel tudták keresni, és az iroda saját kocsiján ki is szállította a helyszínre a komolyabb érdeklődőket. Mind szóban, mind a már elkészült kiadványok révén a reménybeli tulajdonosoknak azt hozták tudomására, milyen komoly társadalmi rétegek vettek már ott telket, illetve telepedtek le. És valóban, ha végigtekintünk az első tulajdonosok névsorán, találunk közöttük mozifőpénztárost, belügyi osztálytanácsost, bútorgyárost, hitbizományi titkárt, drogériatulajdonost, alezredest és főjegyzőt. Rajtuk kívül tisztviselők, tanárok és művészek, az alkalmazotti és értelmiségi rétegek alkották a lakosságot, és feltűnően magas volt a női tulajdonosok aránya.

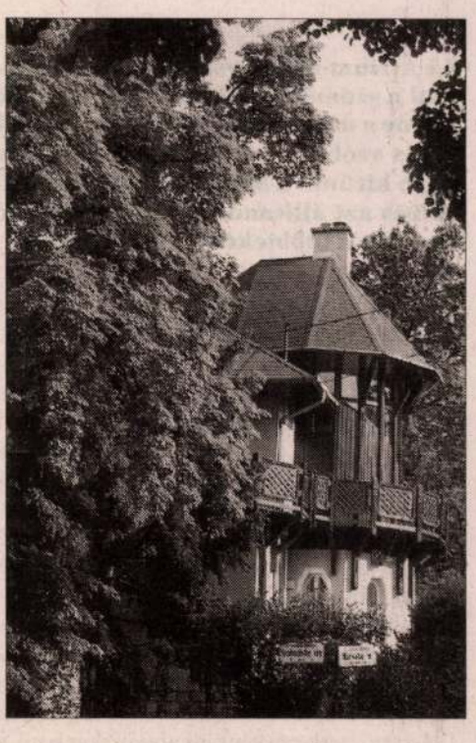

A magyar Semmeringként emlegetett helyről a reklámbrossúrákban például a következők voltak olvashatóak: „Ahol néhány éve még erdő állt, és az őzek és szarvasok legeltek, ott most kertek és nyaralók létesültek az előkelő családok otthonaiként." A csábítgatás odáig ment, hogy az akkor már a Pasaréti térig járó 5-ös autóbusz Tisza István-kertvárosig való meghosszabbítását is megígérték, de a hűvösvölgyi villamostól csupán húszpercnyi sétával elérhető telep is jóval kedvezőbbnek tüntette fel a távolságot a valósághoz képest.

A Budapest határán, de már Nagykovácsi területén, a Tisza család birtokán kiépülő kertvárosban 322 — átlagosan 220–280 négyszögöles — telket bocsátottak áruba. Az új tulajdonosok egyesületet alakítottak a telep víz- és áramellátásának megoldására, valamint egyéb közfeladatok ellátására. Máig megszívlelendő kitételként úgy határoztak, hogy mindenki építkezhet a saját telkén, de csak a kertvárosias jelleg megtartásával, és a fák lehetséges, minél nagyobb számban való megkímélésével. Az intelligens középosztály lakótelepeként aposztrofált új településrész tulajdonosainak társadalmi cím- és névjegyzékét — a kor bevett szokásai szerint — nyilvánossá tették az újabb érdeklődők előtt, hogy lehetőség szerint hasonló egzisztenciájú családok és egyének legyenek az újabb odaköltözők.

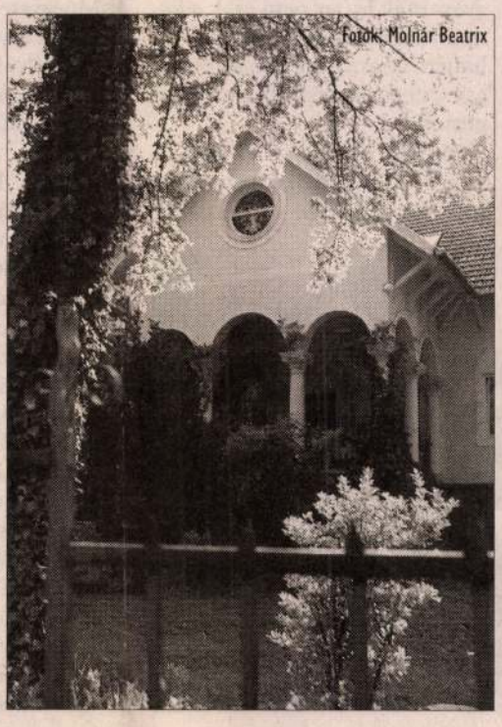
Fotók: Molnár Beatrix

Az önálló település élete és jellege a II. világháború után gyökeresen megváltozott. Ez idő tájt lett a neve Adyliget, hiszen Tisza István neve nem csengett túl jól az ötvenes években. A lakosság részben kicserélődött, egyre terebélyesedett a lakott terület, és főleg Hűvösvölgy irányában újabb utcasorok épültek. A későbbiekben Remetekertvárossal is összeölelkeztek a házak. Így a hajdan minden oldalról erdőségek határolta erdőváros mára szinte teljesen összeolvad a környező településekkel.

Adyligetnek azonban még mindig különös varázsa van, a hajdani településmag őrzi az egykori kertvárosi miliőt, és sok egyedi tervezésű, remek arányú villa üdíti, gyönyörködteti az arra sétáló szemét.

Kertész István

A Margit körút építészete

Az Átrium-ház

Az Átrium-ház egyszerű homlokzata feltűnés nélkül simul a szomszédos házak alkotta térfalba; ha nem lenne benne a mozi, talán kevesen tudnák, hogy melyik épületről is szól ez az írás. Az építész, Kozma Lajos annál inkább kitűnik a Margit körúti házak tervezői közül, nem túlzás azt állítanom, életéről több adat áll rendelkezésre, mint a többiekéről együttvéve.

Ezt az épületet a New York-i felhőkarcolókhoz hasonlóan acélból és üvegből építették. Az Atrium-felirat fölötti, az épület két széléhez képest előreugró ötemeletnyi falfelület ugyanis eredetileg teljes egészében üvegezett volt. A szalagablakok közötti hat vízszintes sáv opálüveg burkolata valószínűleg az ostrom utáni rekonstrukciókor lett vakolt felületekkel helyettesítve, de még ebben az elrontott formájában is érzékelhető a homlokzat súlytalan, lebegő hatása.

A tartószerkezetként alkalmazott acélváz a mai lakóházak építési gyakorlatából teljesen hiányzik, elsősorban azért, mert mind a tervezés, mind a kivitelezés során túlságosan is precíz munkát igényel. A *Tér és Forma* című, kizárólag modern épületeket népszerűsítő folyóirat 1936/5. száma közöl egy fényképet az épület szerkezetkész acélvázáról, ami első ránézésre úgy néz ki, mint egy építkezésekről jól ismert állványzat, de épület nélkül. Kontúrjaiban a teljes épület látható, de úgy, mintha hurkapálcikákból lenne, átlátni rajta. Az acélváz igazi előnye az azóta elterjedt vasbetonvázzal szemben az, hogy fáradtságos munkával ugyan, de pontosan kiszámítható az oszlopok és gerendák erőjátéka, így a lehető legkarcsúbb tartóelemek építhetők be, a robusztus vasbeton konstrukciókhoz képest ez tehát egy igazán kifinomult építési mód.

Az Átrium-ház nagyszerűsége abban rejlik, hogy a korát több évtizeddel megelőző, nagyvonalú formaalkotás és az aprólékos, akkurátus, a részletekig menő kidolgozottság egyszerre jelenik meg benne. Ma, a XXI. század elején nehéz elképzelni, hogy az Átrium-ház 1935-ös átadásához mi mindent kellett *Kozma Lajosnak* megterveznie, ebben az időben ugyanis az építőipar nagyságrendekkel kevesebb készen kapható szerelvénnyel és berendezéssel dolgozott. A bejárati felcsengetőtáblát, a liftszekrény belső részét, a levélszekrényeket, az egységes betűtípussal feliratozott névtáblákat mind Kozma tervei alapján kivitelezték. A lakásokhoz bútorozási terv, a konyhához a főzés technológiai folyamatát elemző berendezési terv készült. A mozi belső része sem úgy lett kialakítva, ahogy manapság szokás, nem különböző katalógusokból lettek kiválogatva a székek, a lámpatestek és az akusztikai falburkolat, ezeket mind az építész tervei alapján gyártották le, így nem csak a formák harmonizáltak egymással, hanem az anyagok és a színek is egy átfogó koncepció részét képezték.

Mivel Kozma Lajos 52 éves koráig — az Átrium-ház előtti munkásságában — grafikusként, iparművészként és építészként is számtalan stílus keretein belül alkotott, a róla szóló két monográfia birtokában úgy gondoltam, tanulságos lesz kideríteni, mi vezette el a megítélésében máig vitatott absztrakt modernista architektúra formavilágához. Egy mai építész, amikor számítógépén négyzetalakú üvegfelületekből és sík faltestekből megkomponál egy épületet, nem tesz mást, mint hogy ésszerűen felhasználja az egyetemen vagy főiskolán megszerzett legjobb tudását. Kozma azonban nem efféle tudással rendelkezett, ő a tipográfia, a grafika, az intarzia, az ornamentika, egyszóval a díszítőművészet elévülhetetlen érdemeket szerzett mestereként tudása legjavát dobta félre, amikor üres falfelületeket tervezett. Hogy miért tette ezt, arra — meg kell hogy állapítsam — az utókorra maradt művek és írások nem adnak igazi magyarázatot, úgy tűnik Kozma a korai modernista építészekkel szemben nem volt ideologikus alkat, karrierjét sokkal inkább egyfajta kiapadhatatlan, szertelen alkotókedv hajtotta. Nem a *miért*, hanem a *hogyan* izgatta, bármilyen formarend szabta keretek közt otthon érezte magát, és kiemelkedőt tudott alkotni.

Az alábbiakban megkísérlem röviden összefoglalni, mi mindennel is foglalkozott a mester: A Műegyetemet elvégezve Kós Károllyal együtt a historikus építészet felváltásához szükséges nemzeti formák megismerése érdekében a népi építészetet tanulmányozta. Grafikusként Ady Endre egy kötetét illusztrálta, majd tipográfusként jó barátságba került a nyomdász Kner-családdal, együtt a magyar könyvművészet reneszánszát hívták életre. Közben színházi díszleteket tervezett, valamint belsőépítészként a magyar szecesszió legnagyobb építésze, Lajta Béla műtermében dolgozott. A Tanácsköztársaság idején papírpénzt és bélyeget tervezett. Első önálló építészeti munkái neobarokk villák, ugyanebben az időben a korszerű vidéki paraszthéz problémájával is foglalkozott. A húszas években tervezte híres rokokóba hajló neobarokk bútorait, ezek az Iparművészeti Múzeumban ma is megtekinthetőek. A húszas évek barokkja után az akkori trendet követve 1930-ban megjelentek fémből készült csőbútorai, ő tervezi az első magyar típusszéket. A harmincas években már kizárólag építészettel, méghozzá modern építészettel foglalkozott.

Bámulatos, ahogy ez az ember maga mögött tudta hagyni a múltat, bútortervező munkásságában van olyan korszak, melynek saját kezűleg semmisítette meg az összes tervét. Valószínűleg hiányzott belőle a nosztalgia, mint ahogy belőlünk is hiányzik, amikor a nézők híján bezárni kényszerült Átrium (sokáig Május 1.) mozi helyett a Mammut multiplexben nézzük a filmeket. Tíz év alatt Budapest lecserélte valamennyi kommersz filmet játszó moziját: Kozma Lajos, ha élne, biztosan nagyra értékelné a megújulásnak ezt a tempóját, nekünk, városlakóknak viszont érdemes lenne egy kicsit elgondolkozni, miért is kell minden patinás berendezésű, varázsos emlékekkel teli zugot a kényelem és a célszerűség oltárán feláldozni.

Sallós Csaba építész

Forrás: Koós Judit: Kozma Lajos munkássága; Beke László—Varga Zsuzsa: Kozma Lajos.

Fotó: Lukács Dávid

Fotó: Molnár Beatrix

Egy „barokk expresszionista”

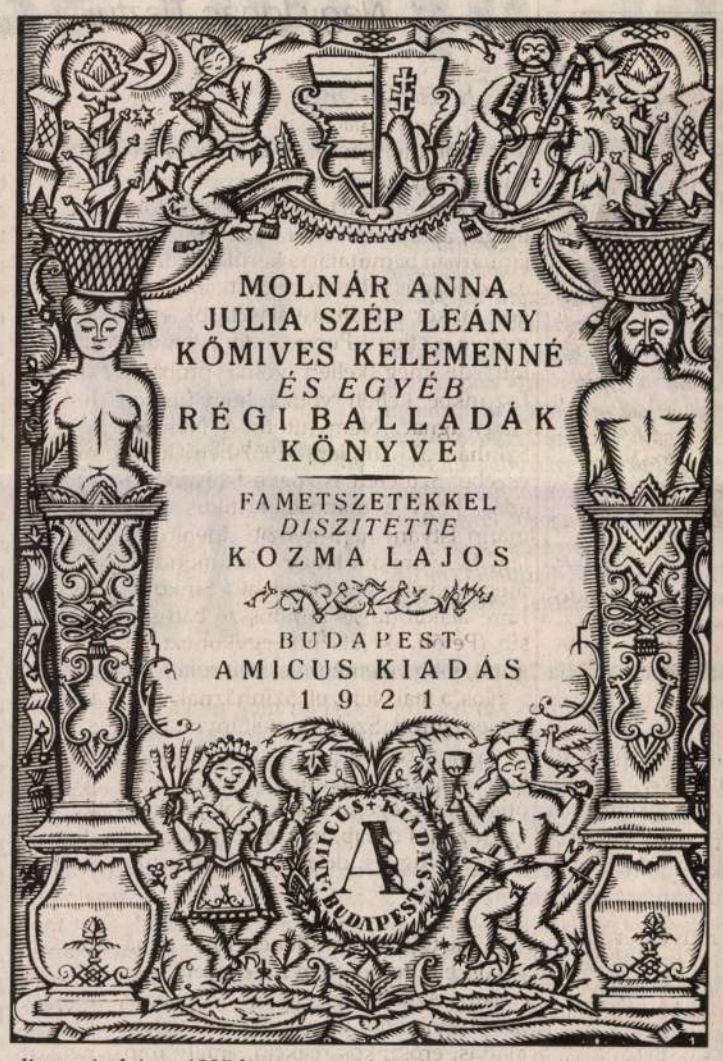

A címbeli sommás megjelölést *Voit Pál: Régi magyar otthonok* című munkájából emeltem ki, ezt a jeles kutató tisztán érthető mondatokban ekként fogalmazta meg: *„A világháborút követő évek újra a stílusismétlések hínárjába bonyolódtak. E kor jelentős újítója, Kozma Lajos mégis kialakított egy egyéni stílust, melyet expresszionista barokknak nevezhetnénk...”* De a művészetek melyik ágában? – kérdezheti bárki, joggal. Mert az 1884. június 3-án Kiskorpádon született (1948. november 26-án hunyt el Budapesten) alkotó grafikus, iparművész és építész volt egyszemélyben: vagyis amolyan modern „uomo universale”. Persze nem az itáliai érett reneszánsz titánjainak mértéke szerint, hanem századunk művészetére oly jellemző világnézeti és stiláris áramlatok hatás-ellenhatás s az egyetlen üdvözítő irányzatot erőltető akarnokok bénító szövevényében. E megemlékezés természetesen nem vállalkozhat az imént felvetett alapvető kérdések tisztázására, s ugyanígy nem adhat választ Kozma sokszínű életművének objektív megítélésére sem. Az amúgy is szűkös terjedelem ilyeténképp csak a könnyebbik megoldás: az életrajzi áttekintés meg az egyes műfajok villanásnyi betekintésére ad lehetőséget.

Kozma Lajos a Műegyetem építészmérnöki karán szerzett diplomát. Utána a kiváló épülettervező, *Lajta Béla* mellett dolgozhat, akinek irodavezetője is lesz. 1913-ban életre hívja a Budapesti Műhelyt, amelynek bevallott célja a modern lakásművészet ügyének szolgálata. Ugyanakkor a Fővárosi Iparrajziskola tanáraként nagyban hozzájárul e nagy múltú „alapképző” intézmény hírnevének növeléséhez, oktatási módszerének fejlesztéséhez. 1919-ben műegyetemi tanárrá nevezik ki az akkor létesült lakásművészeti tanszékre. Iparművészeti munkásságának elismeréseként 1925-ben nagy állami aranyéremmel tüntetik ki. 1946-ban az Iparművészeti Iskola igazgatója, majd 1947-től ismét a Műegyetem professzora.

Grafikai-rajzművészi munkásságában legjelentősebbek könyvillusztrációi: *Utolsó ábrándok* (1908), *Zsuzsika Bergengóciában* (1921), gyermekkönyvek, szinte folyamatos *Ady-illusztrációk* stb. Stiláris vonatkozásban a szecessziót képviseli valamennyi munkájában, melyeken feltűnőek a hol *Kós Károly*, hol pedig *Körösfői-Kriesch Aladár* és más gödöllőiek reminiszcenciái. Mindez persze nem kérdőjelezi meg saját egyéniségének érvényesítését is, hisz' a szecessziós formajegyek annyira sajátosak, hogy az egyéni kézjegy felismerése alaposabb jártasságot feltételez az „egyszerű” műbarátoknál. A tízes évek körül láthatóan megkörnyékezi *G. Klimt*, a bécsi Jugendstil európai hatású mestere is, aki kompozícióiba sikerrel elegyítette a szimbolizmus költői képzeteit, de gondolhatunk *E. Schielére*, Klimt tanítványára is, aki mesterének szimbolikus-szecessziós felfogásától a korai expresszionizmusig jutott el. Kozma grafikusművészetének legeredetibb, leszűrten invenciógazdag korszaka a húszas években következik be, amikor az európai hírű gyomai Kner Nyomda számára tervez könyvborítókat, illusztrációkat meg egyéb szövegképeket, ornamenseket. E műveivel kimagasló sikerrel szerepel Németországban is.

Legjelentősebbek iparművészeti alkotásai. Az egyedi darabok épp úgy, mint amelyek szorosan összefonódnak a belsőépítészettel. Későszecessziós bútorai nemcsak eredeti kézjegyük által képviselik századunk gazdag bútorművességét, hanem páratlan esztétikai minőségükkel is. Amellett, hogy a virtuóz fafaragás remekei, nemes egyszerűségük is magávalragadó. Alighanem a legszebb, legsikerültebb belső remeklése a *Rózsavölgyi* zeneműkereskedés – sajnos, elpusztult – *belső interieurje* volt, amely mindmáig mintapéldája a belsőépítészetnek. (Egykori fotók és tervdokumentációk ismeretében az egész együttes rekonstruálható lenne.) A teljes architektúra egyébként *Lajta Béla* terve.

Építészeti, épülettervezői vonatkozásban villák, bérházak, családi és víkendházak, egyéni ízléssel megtervezett és kivitelezett alkotások egészítik ki munkálkodását. Legismertebb és méretben is kimagasló architektúrája az úgynevezett *Átrium ház* (Bp. II., Mártírok útja), de nem könnyű feladatot oldott meg az egykori *Magyar Divatcsarnok* átépítésével sem (Budapest, Rákóczi út). Az építészet szaktudói szerint a lakásművészet és lakóházépítés volt tehetségének legnagyobb erőssége. Kár, hogy ebbéli adottságát a fővároson kívül nem gyakorolta.

Ecsery Elemér

Megnyílt a 65. Ünnepi Könyvhét

(Folytatás az 1. oldalról)

A tegnapi napon újságírók mutattak be kedvenc könyveket, szerzőket. *Szepesi Attila, Csontos János, Barabás Tamás, Budai Katalin* és még sokan mások tallózgattak a termésben a mikrofon előtt. A műsorvezető *Nagy Attila Kristóf* költő és újságíró volt.

A mai televíziósok napján a házigazda *Zentai Péter László. Szegvári Katalin, Wisinger István, Vitray Tamás, Érdi Sándor, Bayer Ilona, Kiss Gy. Csaba*, és még fölsorolhatatlanul sok szereplő ajánlja kedvenceit. Délután kettőtől *Berki Tamás* dzsesszműsora és a délután ötkor kezdődő Cimbora-est várja az ifjabb, illetve az egészen kicsinyke generációkat is. E műsort *É. Szabó Márta* vezeti.

Körbejárva a teret, nehéz a választás. Érdekesség, hogy *Fekete Gyula* író könyvkiadóként is jelen volt tegnap. Az Örökségünk sorozatban adta ki *Wass Albert* Féktelen idő, *Bárány Tamás* Két emberöltő, s a nemrégiben elhunyt nagy költő, *Simonyi Imre*: Az öröm hiányzott című kötetét. A sorozat érdekessége, hogy egy-egy író maga válogatja ki a mintegy kettőszáz oldalnyi könyv anyagát, s többnyire abból a művéből, amelyet valamilyen okból az utókor számára a legfontosabbnak tart.

Az Argumentum kiadóban *Urbán V. László* folytatja irodalmi gyöngyhalászatát, *Molnár Ferenc* kevéssé ismert novelláiból válogatott egy csokorra valót, többnyire olyanokból, amelyek vagy csupán újságokban és folyóiratokban, vagy egyáltalán sehol sem láttak napvilágot. A kötet címe: A férfi szíve. *Nadányi Zoltán* művei közt búvárkodva is ismeretlen prózagyöngyszemekre talált, s ki is adta Hajnali találkozás címmel. *Kilincsányi Ágnest*, az Unió Kiadó irodalmi vezetőjét kértük meg, hogy ismertesse a kiadó gyermekkönyvkínálatát. A háziszínpad sorozatban ballagásra, évzáróra adtak ki aktuális összeállítást. Gimnáziumi és általános iskolai évzáróra egyaránt alkalmas irodalmi műveket és szemelvényeket gyűjtöttek csokorba *Szakonyi Csilla* szerkesztővel együtt. A másik könyvheti könyvük a Diák Ki Kicsoda Földrajzi felfedezők című kötete.

(A mai dedikálások listája a 21. oldalon található.)

(p. z.)

Szép Magyar Könyv, 1993.

Az Új Városháza impozáns díszterme adott otthont a *Szép Magyar Könyv, 1993.* díjátadásának. A versenyre – amelyet 1952 óta évekként hirdetnek meg – ezúttal 38 kiadó 123 művel jelentkezett. A *Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése* nevével fémjelzett versengésben végül 67 kötet vett részt. A tegnapi ünnepségen összesen tíz díjat és 23 oklevelet osztottak szét. A számos egymással versengő kötet társadalomtudományi, szak- és tankönyv, ismeretterjesztő, szépirodalmi és művészeti, fotóalbum és gyermekkönyv volt.

Elsőként hazánk 20. századi első, szabadon választott miniszterelnöke, *Antall József* által alapított posztumusz kitüntetést adta át a néhai miniszterelnök fia a legtöbb babért (négy díjat és egy oklevelet) arató, *Helikon Kiadó* gondozásában napvilágot látó *Régi magyar várak* című albumért, amely *Soltész Erzsébet* munkáját dicséri. *Székely Gábor*, Budapest főpolgármester-helyettese adta át a főpolgármester, *Demszky Gábor* által életre hívott díjat, amelyet ezúttal *Varga Vera Róth Miksa művészete* című kötete nyert el. A *Dunaholding Rt.* kitüntetését a *Szent István Társulat* és a *Püski Kiadó* kapta. A szépirodalmi művek kategóriájában oklevelet kapott például az *Európa Kiadó* égisze alatt megjelent *Edmond Rostand*-regény, a *Sasfiók*.

Az illusztrációk versenyében *Somogyi Győző* grafikusművész, *Kemény Zoltán* szintén grafikusművész, *Horváth Imre* tipográfus és *Magyar Béla* grafikus munkái vettek részt. A Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése fotós különdíját *Szebeni András* kapta, a Pelikán Kiadónál napvilágot látó Vajszínű árnyalat című kötet képeiért.

(v. s. cs.)

A hét filmje

Lélektől lélekig

„A Szíriusz van tőlem távolabb / Vagy egy-egy társam, jaj, ki mondja meg?” – kesereg Tóth Árpád. Az emberek között borzalmas űr és némaság lakozik, hosszabb az út még két gondolkodó szellem között is, mint két bolygó között. Egy ragyogó tehetségű új-zélandi rendező-író, Jane Campion Zongoralecke című filmjében sok-sok szenvedés után következik be a csoda: a fényévnyi távolságot áthidalja a feltétel nélküli szerelem ereje.

Holly Hunter mint Ada, leányával, holmijaival

A filmbéli két lélek eleinte igencsak dermesztő és idegenkedő távolságból figyeli egymást. Egzotikus világba érkezik egy különös asszony, Ada *(Holly Hunter)*, utazásának végpontja Új-Zéland, hol fehér bevándorlók és rézbőrű bennszülöttek olyasfajta idilli testvériségben élnek, mint amilyen *Gauguin* tahiti képeiből árad. Talán nem véletlenül vezérel bennünket író-rendezőnk, *Jane Campion* az elmúlt évszázadba, Gauguin, a szimbolista festő, *Verlaine, Rimbaud* kortársa korába.

Az asszony néma. Nem eredendően az, súlyos, régi szerelmi tragédiát őrző pecsét lelkén a hallgatás, amely viszont azóta már – lélektani, sőt, fiziológiai értelemben is – némasággá vált. Még pontosabb az, hogy Ada némasága isteni eredetű. A meg nem nyilvánuló egész, az Atya teljességélményével történő mindennapos találkozás motiválja. *„Minden, amit a földön teszünk vagy mondanak, a magasságokból veszi eredetét, ahonnan az összes lényeges tulajdonság szétárad mérték és egyensúly szerint, így semmi sincs, ami nem fentről származik, és nem oda tér vissza”* – írja *Hermesz Triszmegisztosz* időszámításunk előtt tizenkét évezreddel *A tökéletesség útjában*. Ada nem dacból hallgat, hanem azért, mert tökéletesnek véli magát, úgy érzi, nincs már mondandója a világ számára. És ez a bűne is, valószínűleg. Addig, amíg az embernek megvívni való csatái vannak a földön, nem léphet a kiválasztottak útjára – sugallja a *Bhagavad Gíta*, a hindu vallás szent könyve is. Ada még korántsem járta végig a tökéletesség útját. Ne feledjük, Jézus is csak azokat hívja magához tanítványnak, akik már készen állnak az útra. Adát az Isten boldogságra ítélte, így a harmónia kísértésének nem állhat ellen. Új-Zélandban, különös, új hazájában egy férfi, a férje várja *(Sam Neill)*. Tipikus érdekházasság két önmagában jóravaló ember között – mondhatnók. Ez az ember nem alkalmas arra, hogy Adát a tökéletesség útjára vezérelje, pedig eleinte, sőt, jó ideig rokonszenvez vele, a nevelőapjával Ada lánya, a tragikus titokként őrzött első szerelem-frigy gyümölcse is.

Ada a zene, a melódia üzenetével tart kapcsolatot a környezetével. Csodálatosan zongorázik, így a hangszert magával akarja hozni a „vadonba”, de a szállítás megoldhatatlan. Pedig az ő hermetikus buroklétének az egyetlen fontos tartozéka a „piano”. (Ez a film eredeti címe.) A férfi, aki a számára rendelt teljességélményt hordozza, azzal jelöltetik meg elsőként, hogy a férjjel ellentétben ő hajlandó elszállítani a zongorát a paradicsomi idill településére, ahol Ada és a leánya egyedül élnek majd. *Harvey Keitel* játssza ezt a férfit, Baines-t, a vadóc ültetvényest, aki a többiektől elvonultan, fura kunyhóban él. Tökéletes harmóniában a természettel, egy naiv teljességélmény tévhitében. Ő is úgy gondolja, a világon semmire, senkire nincs szüksége, olvasni, írni sem tanult meg... Az analfabéta teljességbűvöletét széttöri az asszony megpillantása és első pillantása. A zongorát Baines így már nem önzetlenül veszi magához, meg is vásárolja egy szép földdarabért. És akkor ajánlja föl a nőnek „a zongoraleckét”... Billentyűként visszakaphatja a hangszert, ha a nő megtanítja őt rajta játszani... A szerződést módosítják a két ember közötti vonzások és taszítások. A férfi vágya mérhetetlen, ezzel legfeljebb a nő kezdeti undora vetekszik, de a hangszert minden áron vissza akarja szerezni... Aztán fokozatosan átalakulnak mindketten, a férfi érzéki vágya átfinomul éteri, önfeláldozó szerelemmé, amelyet a nő szenvedélyesen viszonoz. Így válik kapcsolatuk nemesmívű, az önfeladó szeretetet és az érzékiséget is magába foglaló csodálatos viszonnyá.

E történet ügyetlen, középszerű rendező interpretációjában borzasztóan félresikerülhetne. Jane Campionnak *Stuart Dryburgh* kamerájának segédletével sikerül egészen öntörvényű képi világot teremteni. Ebben úgy él a környezet egzotikuma, hogy minden anzikszközhelyet, klisét elkerül. Nem válik Gauguin-mozgótárlattá, s nem nyomják agyon a néprajziasság kellékei sem, egyedi, kifinomult és barbár színeket egyként fölvillantó képi kompozíciót teremtve. *Michel Nyman* zenéje – a betétekkel együtt is erőteljesen, de diszkréten illeszkedik a műhöz. Természetesen, nagyon sok múlik a szereplőkön is, Holly Hunter és Harvey Keitel emlékezetes alakítás marad. Azért érdemes végül egy kicsit a díjak között is tallóznunk, mert e film esetében megérdemelt a trófeagyöngysor. Az 1993-as Cannes-i Filmfesztiválon megosztva kapta a nagydíjat (Arany Pálma), Holly Hunter pedig a legjobb női főszereplő díját. Az egyik „Cesart” is elnyerte (mint legjobb idegen nyelvű film). Idén, az Oscar-gálán is több díjat kapott. Jane Campion a legjobb eredeti forgatókönyvért, Holly Hunter a legjobb színésznői alakításért, *Anna Paquin* pedig a legjobb epizódalakításért vehetett át szobrocskát Los Angelesben.

Pósa Zoltán

INTERJÚ

Szabad értelemmel, nyitott szívvel

– hirdeti: Kónya Imre belügyminiszter, az MDF alelnöke

A demokrácia legtapasztaltabb politikusa: a Független Jogászfórum megalapítója (1988); az Ellenzéki Kerekasztal egyik szorgalmazója (1989. március); az első szabadon választott parlament legnagyobb képviselőcsoportjának elnöke, majd a ciklus utolsó fél esztendejében belügyminiszter. Az MDF egyik legnyitottabb egyénisége, mely magatartás manapság kétségkívül luxusnak tekinthető, de mely készségen nem csodálkozunk akkor, ha belátjuk: Kónya Imre ugyanakkor határozott karakter is, annak ellenére, hogy szinte állandóan mérlegel. Ez a mentalitás pedig következik abból a klasszikus készségből, (mely ugyancsak ritka a magyar politikai közéletben): tudatában van annak, hogy a nagypolitika nem elsősorban a mániákus napi taktikázásból áll, hanem igenis feltételez egy hosszú évek alatt kiépített és hosszú távra érvényes elvi magaslatot, ami aztán nagy körültekintéssel lebontható stratégiára, és csak ezután lehet valaki virtuóza a mindennapi taktikának. (Lásd Antall József politikai karakterét). A politikai erkölcstelenség abból is következik, ha valaki eszelősen csak ravaszkodik – ebben akár profi is lehet–, de még véletlenül sem voltak kétségei a világ állapotai miatt politikafilozófiai értelemben, és hazája ügyei is csak olyan mértékben érintették meg, amennyire vegetatív kényszerei ezt parancsolóvá nem tették számára. Magyarán: nagyon ki kell érdemelni azt a jogot, hogy valaki napi taktikázással segítse előre elgondolásait, mert van, aki a megépített világképet szorgosan továbbépíti, és van, aki a már nehezen megépítettet is téglánként hordja széjjel, hogy a lopott elemekből disznóólat emeljen röfögései védelmére. Nagy várakozással kerestem fel Kónya Imrét, hogy az MDF választási veresége felől faggassam. Pártjának hajdani frakcióvezetőjét lázas munkálkodásban találtam.

– Mi az elsődleges érzése pártjának választási vereségéről? És mi a másodlagos vélekedése: szükségszerű volt-e mindez, és ha igen, akkor miért?

– Elsődleges érzésem a mélységes csalódás volt, hiszen olyan négy év áll mögöttünk, amit teljes erőbedobással dolgoztunk végig. A választást úgy is felfoghatjuk, mint egyfajta vizsgát. Ha pedig a vizsgán bárki elbukik, annak nincs oka örömre. Pedig az eszünkkel mindig is tudtuk, hogy ezt a választást nem lehet megnyerni. Amikor Antall József kamikáze-kormányról beszélt, akkor erről szólt. Viszont vegyük tudomásul: amikor Antall József a kormányról szólt, akkor nem az MDF-et mint pártot illette a fenti jelzővel, hiszen bármennyire is megviseltek lettünk a kormányzás gondjai következtében, az MDF – éppen kormányzati teendőinek megszűnte miatt – olyan modern európai párttá válhat, amilyenné Antall József szerette volna megépíteni, de amire a sors nem adott neki lehetőséget. Mi ismerjük ezeket a távlatokat és mindent megteszünk, hogy közelükbe is kerüljünk. Az MDF-nek az ellenzékben eltöltendő második ciklust követően jó esélye van arra, hogy hiteles alternatívaként jelenjen meg a választók előtt, hiszen széles körű értékrendje, és a társadalmi átalakulásban kezdettől fogva játszott meghatározó szerepe az átalakulást követően minden más politikai erőnél alkalmasabbá teheti a többség akaratának tartós képviseletére.

Politikai váltógazdaság

– Térjünk vissza egy pillanatra a vereség okaira, az elmúlt négy évre, a kamikáze-kormány tevékenységére.

Tölgyessy Péter, Csengey Dénes és Kutrucz Katalin társaságában

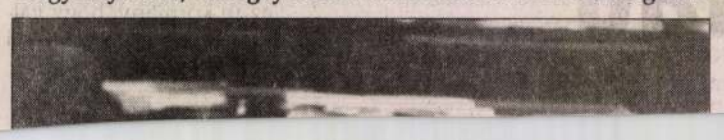

– Az eltelt négy év – meggyőződésem – az ország életében történelmi léptékkel mérve; fontos időszak volt, de tudomásul kell venni, hogy a választók ugyan a jövőre szavaznak, de mindig a saját helyzetükben átélt élményeknek megfelelően. Ez örök ellentmondás. A kormányok mindig az ország hosszú távú érdekeinek megfelelően hozzák meg döntéseiket, a szavazópolgár viszont az esetek túlnyomó többségében a már eltelt időszakról mond véleményt, mégpedig erőteljesen érzelmi alapon, és aszerint, hogy saját helyzetét milyennek érzi az eltelt ciklus során. Az eltelt négy év alatt olyan nehézségeket kellett halmozottan megélniük, melyekből egy is elég lett volna ahhoz, hogy indulattal forduljanak el azoktól, akik nem adhattak számukra nyílegyenes megoldást a hirtelen jött szabadság útvesztőiben. Ez a politikai váltógazdaság alapja, és még történelmi demokráciákban is a kormányok örök dilemmája.

– Milyen hatással volt a választási eseményekre a kényszerű kormányfőváltás, a kormányátalakítás?

– Mindenképpen előnyös lett volna a választások szempontjából is, ha egy egészséges Antall József állt volna az élen, mert az ő hazai és külföldi tekintélye azért a nehézségek sötétségén is át-átvilágított volna. A folyamatosság és biztonságérzet szempontjából sem előnyös, ha a választások utolsó etapjában történik meg bármilyen csere. Valószínűleg a túlzott magabiztosság em hatott előnyösen azokra a illiókra, akik csak a nehézségeen át élhették meg az elmúlt égy esztendőt. Ezt most már evallhatjuk. Sokkal több empára lett volna szükség, mint mit felmutatni képesek voltunk, pedig az a lelkünk mélyén agyon is megvolt. Ez a megálapítás különben nemcsak az tolsó hónapokra vonatkozik, anem az egész ciklusra. Mégis allom, hogy minden kudarc ellenére az eltelt évek nem is lyan sokára igen kedves emlékként köszönnek majd vissza ég azoknak az emlékezetében , akik ellenünk voltak. Mert mi alóban jók voltunk, jót akarunk, és hogy nem tehettünk bbet, az majd ezután fog kiderülni. Ez persze nem jelenti azt: e lennénk tisztában azzal, mior és mit rontottunk el.

Hasznunkra válhat az ellenzéki pozíció

– Milyen változásokat tart szükségesnek az MDF új politikájának idolgozásakor? Gondolok itt Antall józsef elképzeléseinek korszerűségére, és az esetleg ettől eltérő akaratok lenlétére. Várhatók-e az MDF-en elül elméleti-elvi ütközések, módszerbeli ellentétek kiéleződése, és árhatók-e az ebből logikusan következő esetleges személyi ütközések is?

– Ez egy komplex kérdés. Természetes, hogy egy ilyen súlyos vereséget követően a legkülönbözőbb változtatási igények, reális avagy irreális törekvések – köztük egyéni ambíciók – könnyűnek látszó csodaszerek ugyanúgy megjelennek, mint a valóságot reálisan felmérő javaslatok. Tudom: az MDF-nek nem szabad sem kétségbeesnie, sem abban bíznia, hogy létezik egy olyan csodaszer, amivel elkerülhetjük azt a lassú, szívós munkát, amely a következő választások megnyeréséhez elengedhetetlenül szükséges. Állítom: ez a cél elérhető. Állítom azt is, hogy az MDF-nek ebből a szempontból hasznára válhat az ellenzéki pozíció. Mert a nagy társadalmi megrázkódtatáson lassan-lassan túljutva az MDF-nek olyan párttá kell válnia, mely a társadalom minden rétege felé nyitott, mégpedig a gyakorlatban is, és ez következik eszmei alapvetéséből is.

MDF-feladatok

Talán most valósíthatjuk meg azt, ami Antall Józsefnek álma volt, de az átalakulás nehézségei nem tehették lehetővé: hogy az MDF sokoldalúan nyilatkozhasson meg. Mert mindig csak egy-egy oldala látszott, amit persze az ellenzék is provokált, holott a valóságban egy sokkal modernebb országépítő párt készülődött itt a feladatokra. Sajnos, ez az akarat a legkülönbözőbb okok miatt nem bontakozhatott ki. Ezentúl ez nem így lesz. Mostanában nagy divat köreinkben keresztény-nemzeti pártokról beszélni. Nem árt arra emlékeztetni, hogy az MDF alapszabályzatában bennfoglaltatik a népi irányzat is, és a nemzeti szabadelvű irányzat is. Csakhogy egyesek hol az egyiket, hol a másikat játsszák ki egymás ellen, és az ellenzék mindent meg is tett, hogy erre az ellentétre rájátsszon és hogy külön-külön mindegyik irányzatot szinte kampányszerűen lejárassa, mert érezte, hogy a három irányzat egysége hatalmas erőt jelentene. Antall József erről a problematikáról számtalanszor beszélt.

De az emberekben szunnyadó egyszerűsítési hajlam – nevezhetjük gondolati restségnek is – kevés hajlandóságot mutatott az összetettebb gondolkodásra. Ennek a böjtje mindig elérkezik. Érthető, hogy egy Lukács-óvodából kicsírázó elme számára nehezen fogható fel, hogy a konzervatív-liberális magatartás, a keresztény erkölcsiség és a népi hagyományokat átérző belső építkezés egymást feltételezheti, bár kétségtelen, hogy mindegyik szférát mindenki más és más intenzitással éli meg. És ahogy Bartók számára, Weöres számára, egy manhattani, egy londoni polgár számára ez evidens, ugyanúgy nyilvánvalóvá válik majd a magyar polgár számára is, ha: újra lesz magyar polgárság. És ha nagy általánosságban még nincs is, mert nem is lehet, azokat a folyamatokat kell támogatnunk, amelyek lehetővé teszik ennek ez eljövendő és kívánt állapotnak az elérését. Továbbmenve: ha az MDF megelégszik a keresztény-nemzeti értékrendnek az unalomig tartó hangoztatásával, saját magát rekeszti ki a szélesebb társadalmi körökből, hiszen az ország lakosoknak patrióta mivolta annyira evidens, hogy csak akkor lehetne őket ettől eltéríteni, ha a reggeli mellé is himnuszt zenélnének neki. A keresztény erkölcsiség is annyira jellemző Európára, hogy túlzott hangoztatása felesleges, és könnyen keltheti a kirekesztettség érzését azokban, akik nem vallásosak, pedig lehet, hogy erkölcsiségükben felülmúlnak egy papot is; és mi legyen azokkal, akik teszem fel más vallásúak, más származásúak, és többségükben mindig is kitűnő hazafiak voltak? Csak éppen nem hangoztatják. Ezen igen dicséretes értékrendeknek örökös hangoztatása már a múlt században is tréfa tárgya volt.

– Itt vetődik fel a kérdés: merre nyit az MDF? Ugyanis az SZDSZ okvetlenül balra sodródott, már a kezdetek óta; a minap Kossuth Klubbeli Charta-rendezvényen már egyértelműen népfrontszerű klubcsevely zajlott, a Lukács-óvoda felvállalása is ott hangzott el. Feltehető, hogy a Fidesz is a polgári közép felé nyit...

– Igen. Tulajdonképpen középen helyezkednek el azok a szavazók, akik nem biztos, hogy meggyőződésből szavaznak erre vagy arra a pártra, hanem többségük – mintegy 30 százalék! – állandóan ingázik a különféle pártok között, attól függően, hogy éppen melyik csoportosulás az, amelyik kevésbé hat rá agresszívan; gazdasági és retorikus értelemben egyaránt. Őket kell megnyerni, ami a hasznosságon túl nemes feladat is. Tehát a nyitás a szavazóbázis szélesítését jelenti, de azt is, hogy az MDF tagsága és szimpatizánsi köre is lehetőleg szélesebb alapokra épüljön. Mindez elérhető, ha a túlzott ideologikus behatárolódásokkal szakítunk. Azoknak is közöttünk a helyük, akik az értékrendek hangoztatásától megdermednek.

A szervezettség is mítosz!

Ugyanis kétségtelen, hogy az MDF által felvállalt értékrendek jellemzik a társadalom döntő többségét, de ugyanezt a társadalmat irritálja ezen elvek unosuntalan hangoztatása. Arról már ne is beszéljünk, hogy a sok beszédet minden épeszű ember utálja. Nem szabad ugyanakkor elfeledkezni arról a történelmi múltról, ami az MDF mögött van. Az első csoportosulásról, mely 1987-től él, és amely az állampártba be nem illeszthető szervezet volt – és maradt. Abban is az első volt, hogy kormányzati pozícióban a legtöbbet tehette a rendszerváltozásért, és annak visszafordíthatatlanná tételéért. Nem szabad minderről megfeledkeznünk sohasem, kudarcaink ellenére sem. Sőt! Ezért tudott a kezdetekkor az MDF a társadalom közéleti érzékenységű rétegeiből a legnagyobbat meríteni. Tapasztalat, hogy akik később indultak, szűkebb és egyoldalúbb körből meríthettek csak támogatókat. Továbbá: a vereség kapcsán sokakban felmerült az MDF szervezetlensége. Akik ezt felróják, azoknak többnyire igazuk van. Nyilvánvaló, hogy egy országos szervezet irányításához profizmus szükségeltetik, és ez nem igazán jellemezte az MDF gyakorlatát. De óriási hibának tartanám, ha mindebből azt a következtetést vonnánk le, hogy amennyiben a szervezettség hiányosságait kiküszöböljük, akkor megoldottunk mindent. Ellenkezőleg! Véleményem: ha a szervezettség mítosza uralkodóvá válik, akkor egy veszélyes folyamatban találnánk magunkat, mert az a hosszú távú építő munkát késleltetheti, sőt meg is akadályozhatja. Mert ha egy fölülről szervezett párttá válunk, akkor betokosodunk és nem tudunk nyitni semmilyen irányba. Példa erre a bolsevik típusú párt, melyet köztudottan csakis felülről szerveztek. A modern polgári pártokra nem jellemző a centralizáltság. Központból, felülről mindössze az elveket kell egyértelművé tenni, de irányítani az MDF-et, felülről, nagy hiba volna, mert ezt a pártot nem kell „gatyába rázni"! Bármennyire is elkoptatott ez a szólám, nincs jobb: alulról kell építkezni! Egy olyan gyűjtőpárt, mint az MDF, amelyben különböző politikai áramlatokat kell összetartani, permanens konszenzusteremtésre van ítélve. A Demokrata Fórumban illúzió olyan pártfegyelemről beszélni, mint amilyen – mondjuk – a szabaddemokratáknál, vagy az MSZP-ben tapasztalható.

Érvényesíteni a pragmatizmust

Az MDF parlamenti frakciójában a kompromisszumon kívül egyszerűen nincs más alternatíva. A többség megnyeréséhez pedig nem egy határozottabb és fegyelmezettebb párt szükségeltetik, hanem egy nemzeti érdekek mentén politizáló, de minden állampolgár felé nyitott polgári középpárt, amely hitelesen képviseli azokat is, akiket csendes többségnek hívunk. A várhatóan kormányra kerülők már jelezték, hogy legalább kétszáz törvényt szeretnének mielőbb módosítani, illetve megalkotni az országgyűlésben. Az MDF képviselőcsoportjában többségében olyanok ülnek majd, akik a szó valódi értelmében gyakorlati szakemberek. Nyilvánvaló, hogy a parlamentben valóban érvényesülnie kell annak a pragmatizmusnak, amely mondvacsinált ideológiai viták helyett konkrét jogalkotó munkát jelent. Ennek során folyamatos napi egyeztetést, és szoros együttműködést kell megvalósítanunk a többi ellenzéki frakcióval. A parlamentben nem az ellendrukker szerepében kell dolgoznunk, hanem az ellenzék korlátozott eszközeivel továbbra is segítve az ország emelkedését, a fejlett világhoz való felzárkózását.

– Miniszter úr, köszönöm a beszélgetést!

Balaskó Jenő

Kozma Lajos

Láncos golyók és verstöredékek

KRÓNIKA – TÖREDÉK (Nagy László naplója 1975–1978)

HELIKON

KÖZEL öt évig közös szerkesztőségi szobánk volt. A bérház, amelynek egyik első emeleti, gondolom, kissé átalakítgatott, lakásában készült az ÉS, a Nemzeti Bank és az akkori Alpári Gyula utca alkotta szögletben állt.

A szoba udvarra nézett, nem volt túl nagy, éppen elfért benne a két egymással szembeállított íróasztal és a hátsó falon egy majd mennyezetig érő, rekeszes polc. Ezen a polcon tartotta, szerzők szerint ábécésorrendbe rakva, az újságba szánt rajzokat. Ha leült a székébe, ennek a polcnak támasztotta maga készítette ébenfa botját, amely a járásban segítette.

Akkoriban még az ifjúság áldott, piros gőzei feszegettek, nem hiszem, hogy pontosan tudtam volna, hogy kivel ülök egyugyanazon szobában. Csak annyit láttam, hogy aki bizonyos jelentékenynek számító emberekkel majdhogynem gőgös, távolságtartó szigorúsággal bánik, milyen magától értetődően barátságos hivatalsegédekkel, gépírólányokkal, gyanús külsejű, bolondos művészfélékkel. Meg persze velem is. Akit első perctől kezdve atyai jóindulatába fogadott, és soha egy percre föl sem merült bennem, hogy némi rangkülönbség azért van közöttünk. Sőt, amikor elmerült íróasztala fiókjában gyűjtögetett puszpángágai, vérborbolyagyökerei között, amikor áhítattal vizsgálgatta egy újonnan szerzett véső élét, amikor a telefonvezeték-építőktől zsákmányolt cigarettavastagságú rézdrótokat hámozta ki ragacsos, szurkos burkolatukból, úgy éreztem, annyira gyermeki, hogy a védelmemre szorul.

Persze, dehogyis szorul, nem szorul ő senki védelmére. S most, hogy a naplójáról kellene írnom, egy kicsit szorongok, mert érzem, hogy figyel. S netán megcsóválja majd a fejét, mint egykor, némely rendetlenségem hírül vétele idején. Mert jól tudja, hogy halála óta valamiféle vízválasztó lett a költészete. Az egyik irodalmi irányzat másodrangúvá akarja degradálni, a másik meg őt tűzte harci lobogójára. S jól tudja, hogy ebben az irodalmi csatározásban politikai felhangok is jócskán zöngenek.

Ezért – ha már úgy is figyel – elmondom neki, hogy néhány évvel ezelőtt Ostrolenkában lengyel középiskolásokkal találkoztam. Sose hallottak még magyar beszédet, mondta valamelyikük, mondjak valamit magyarul. S valahogy nagy hirtelen ez jutott eszembe: „Már tudtam én, ha döng a föld / szívemhez anyám közelít / oda emel, hol felkereng / tej és akácméz illata, / a gyolcs sikongó kapuit / sarkig kitárja, mosolyog / s rámszabadítván kútjait / a mindenségben altat el."

Udvarias taps csendült, nekem pedig összeszorult a szívem. Hiszen a versnek egyetlen szavát sem értette senki. Elképzeltem, ahogy a verstöredék egyre reményvesztettebben próbál kopogtatni a hallgatók homlokán, aztán nem tehet egyebet, kirepül az ablakon az ostrolenkai éjszakában. S tudjuk, ott valamikor egy József Bem nevű tüzér főhadnagy láncos golyókkal lövette az összekeveredett lengyel és ellenséges lovasságot, mert csak ezen az áron nem veszítették el a csatát. Képzeletemben a láncos golyók, fönn a légtérben összetalálkoztak a verstöredékkel s megszelídültek. Képzeletemben azóta békésebb az ostrolenkai éjszaka.

LÁZÁR ERVIN

MIT *olvas?*

Jancsó Miklós

– Tegnap este épp a Bibliába olvastam bele, a Dávid királyról szóló részbe, mert nagyon jó történet. Tegnapelőtt Josephus Flaviust lapozgattam, ajánlottam is a minap a rádióban a politikusoknak, mert igen tanulságos. Szeretnék a napokban Ottlikot olvasni, Hamvas Bélát. És mindennap veszek a kezembe újságot, Népszabadságot, Magyar Hírlapot, Népszavát, hetilapokat. Szükséges.

Hab a tortán

Kozma Lajos szignetkönyve; Kozma Károly: AZ ASZTALOSMESTERSÉGRŐL

GYOMAI KNER NYOMDA – LÁNG KIADÓ

MA A KONYVKIADO a világ közepe. Kitalálja, hogy ki és miről írjon – vagy írna szívesen – könyvet. Megkeresi és felkéri tehát a szerzőt, magyarán szerződést köt vele, majd amikor elkészül a mű, elolvassa és esetleg átírja, azaz megszerkeszti, a tipográfusával megtervezteti, végül a nyomdába adja. S várja, először türelmetlenebbül (mert a nyomdagépekben mindig eltörik vagy elromlik valami), hogy a könyv végre elkészüljön.

Azelőtt – még a század elején – ez nem egészen így zajlott. A Hortobágytól nem messze, az Alföld kellős közepén se. Gyomán, a Kner Izidor által alapított és fia, Kner Imre által vezetett nyomdában. Ott minden elkészült időben. Azonkívül tündökletesen szépre. A régi nyomdászok nemcsak a betűszedés és a nyomtatás fortélyait ismerték, hanem azt is tudták: mitől szép és olvasható a könyv, értelmes a közönséges árucédula vagy hivatalos nyomtatvány. (Mivelhogy a nyomdák ez utóbbiakból éltek. A könyvkészítés ritka ünnep volt. Hab a tortán.)

Nincs mit csodálni, hogy olykor maguk a nyomdák találtak ki különleges könyveket. Kner Imre írta például annak a kis albumnak az előszavát, amelyik Kozma Lajosnak, a neves építésznek és bútortervezőnek a *szignet*jeit, mai szóval emblémáit és ex libriseit tartalmazza. Bútorainak kivitelezője névrokona, Kozma Károly; okkal feltételezhetjük, hogy a művelt és külföldet is megjárt asztalosmester Kozma-bútorok reprodukcióival illusztrált esszéjének kiadását ugyancsak a nyomda kezdeményezte.

Az asztalosmesterségről című kiadvány arról szól: milyen konfliktust okozott az, hogy a magyar modern korban a tervező és a gyártó kettévált. Az iparművész elképzeli, az üzem pedig kivitelezi a bútorokat. S mint hogy ez fejlődéssel együtt járó változás, milyen feladatok hárulnak a partnerekre, hiszen az világos: a termékük közös munka gyümölcse kell legyen. Nincs ez másképp a betű világában sem.

VADAS JÓZSEF

Emdzsipiána

Molnár Gál Péter: HOGYAN KELL ROSSZ SZÍNHÁZAT CSINÁLNI?

SZÁZADVÉG

MOLNÁR Gál Péter könyvheti könyve gyaníthatóan az 1993/94-es színházi évad utolsó bemutatója.

Színházi emberek tülekednek majd sátrak előtt és megmaradt könyvesboltjainkban, hogy aztán elolvasva a nyolcvanas évek összegyűjtött írásait, dühöngjenek, fogadjanak örök haragot, azonnali párbajt emlegessenek vagy – valljuk meg – ritka esetben szívükbe zárják belterjes életünk „piszkavasát". M. G. P. a hetvenes évek végén egy szerencsétlenül meghiúsult caracasi utazás után álszakállt növesztett, könyvtárakban élt, nem publikálhatott, barátok és ellenségek adtak neki munkát, hinni lehetett: megbékél, már csak nézőtereken jelenik meg, nem lapja kulturális oldalán.

Gondtalan idők.

Aztán évek múlva egyszer csak újra feltűnt a három betű, halkan, csinnadratta nélkül, de ugyanott, ugyanazokon az oldalakon.

Azóta újra van. Újabb színészgenerációk tanulják a nevét, előbb ismerve meg, mint a mesterség fortélyait. Ifjú színészek lesik nagynevű pályatársak tekintetét próbák előtt vagy próbák szünetében, előadások előtt és után, színpadi takarásban, társalgókban és színházak kapualjaiban. Viszonyulunk hozzá. Lehet gyűlölni és pillanatokra imádni, lehet szórakozni kárörvendőn írásain és bosszankodni szenvedőn. Lehet vidéki városból dühödten felutazni hogy „csak egyszer találkozzam vele, szétverem a pofáját" és lehet rajongón mellé ülni premiereken. Lelkesen egy véleményen lenni vele, de óvatosan, mert másnap már minket röpít magasba, hogy pár hét múlva újra elejtsen.

Egy mondatával jobban jellemez egy színházi előadást, mint más egy tanulmánnyal.

Egy alapos érzéki esszében több tévedést halmoz fel, mint más egy életmű során.

Mindenhol ott van. Pincében, padláson, zárt és szabad tereken. Ahol csinálók hiszik, hogy színház van.

Ír jól és rosszul világított előadásról, de olyanról is, ahol Ő világít elemlámpával kezében; színháznak hiszi, ahol nem is lát az előtte állóktól és azt is, ahol egyedül nézi. Úgy ír és úgy lát színházat, hogy viszonyulási pont lehetne.

Magukra adó színházi kritikusok évekkel ezelőtt díjat alapítottak legjobb előadásra, rendezőre, színészre, tervezőre stb. Évadonként legszórakoztatóbb őszi olvasmány volt M. G. P. jelölése. Jelentéktelen vagy egyszer látható előadásokat és alakításokat ajánlott nyilvánvaló és meghatározónak hitt értékek helyett. Pár éve felhagyott ezzel. Nem szavaz. A Nemzeti Színház legutolsó, botrányos vezetőváltása idején lapjában ígéretet tett, mostantól csak a Nemzeti Színházról ír. Akkor mondta ezt, mikor mindenki épp az ellenkezőjét fogadta meg, más kérdés, hogy ezt az ígéretét nem tartotta be. Molnár Gál Péter könyve a nyolcvanas évek írásaiból közöl válogatást, emlékeim szerint többnyire a Mozgó Világban, a Kritikában jelentek meg először. A gyűjtemény címe garantálja, hogy ne legyen minden érzelemtől mentes az olvasás: Hogyan kell rossz színházat csinálni?

A kötetet egyébként egy újonnan feltűnt három nevű szerkesztette: Orsós László Jakab. A munka nyilván Oeldzséj számára sem lehetett tanulság nélküli.

MÁTÉ GÁBOR

MAGYAR ÁLLAMPAPÍR

Lakossági Kincstárjegy 1994/I.

ÚJ SOROZAT

Ogilvy & Mather

Legyen mindig elérhető

Van olyan megtakarítása, melyet nem konkrét célra gyűjt, tehát nem is tudja, hogy mikor szeretné felhasználni? Van olyan megtakarítása, melynek bármikor mobilizálhatónak kell lennie, de azért a kamatról sem szeretne lemondani? Megtakarított pénzének egy része mindig elérhető lehet, ugyanakkor előnyösen kamatozik. Mindössze a megfelelő befektetésre kell rátalálnia. Ez a Lakossági Kincstárjegy. A Lakossági Kincstárjegy Magyar Állampapír, így visszafizetését és kamatait az állam garantálja. Az Ön követelése nem évül el, bármely értékesítő fiók köteles visszaváltani az Ön Lakossági Kincstárjegyét.

A Lakossági Kincstárjegy 1994/I. 1 éves futamidejű állampapír, amely azonban bármikor visszaváltható. A kamat mértéke a visszaváltás időpontjától függ:

0– 60 napig	évi 0%
61– 90 napig	évi bruttó 12%
91–180 napig	évi bruttó 14%
181–270 napig	évi bruttó 17%
271–364 napig	évi bruttó 18%
365. napon	évi bruttó 22%

Ha tehát szeretné pénzét egyszerűen, rövid távon is jó hozamra befektetni, válasszon egy rugalmas megoldást.

A Lakossági Kincstárjegy folyamatosan kapható az alábbi forgalmazóknál: Budapest Értékpapír és Befektetési Rt. 1052 Budapest Deák F. u.5. tel: 1-266-2251 (vezető forgalmazó) • **Budapest Bank Rt. valamennyi fiókja • OTP Bank Rt. kijelölt fiókjai** (június 6-tól) **Polgári Bank Rt. kijelölt fiókjai • MNB Főpénztára** Budapest, V. Hold u. 4. • **Argenta Top Bróker Rt.** Budapest, V. Vármegye u 3-5. • **New York Broker Budapest Kft.** Budapest VIII. Rákóczi u. 1-3. • **ÁB-Monéta Befektető és Tanácsadó Kft.** Budapest, V. Arany J. u. 19. **OTP Bróker Rt.** Budapest, V. Vigyázó F u. 6. • **Co-Nexus Értékház Rt.** Budapest, I. Roham u. 1., Budapest, V. Semmelweis u. 21. • **Égszi-Börze Kft.** Budapest, XI. Bartók B. u. 152/H. • **Quaestor Értékpapír Kft.** Budapest, I. Donáti u. 18.

LAKOSSÁGI KINCSTÁRJEGY ÁLLAMPAPÍR

A TÖBBSZÖRÖS BIZTONSÁG

Könyvben és zenében a legnagyobb

Líra és Lant KERESKEDELMI Rt.

Várjuk boltjainkban és könyvheti rendezvényeinken

Budapesten

Fókusz Könyváruház
Bp. VII., Rákóczi út 14.
Tel.: 121-5205 Fax: 142-1369
Nyitva tartás:
szombat: 9.30–17 óráig,
vasárnap: 9.30–18 óráig

Rózsavölgyi Zeneműbolt
Bp. V., Szervita tér 5.
Tel./fax: 118-3500
Nyitva tartás: szombat 9.30–18 óráig,
vasárnap: 9.30–18 óráig

Kodály Zoltán Zeneműbolt és Zenei Antikvárium
Bp. V., Múzeum krt. 17–21.
Tel.: 117-4948 Fax: 117-3347
Nyitva tartás:
szombat: 9–17 óráig

Központi Antikvárium
Bp. V., Múzeum krt. 13–15.
Nyitva tartás:
szombat: 9–17 óráig

Műszaki Könyváruház
Bp. VI., Liszt Ferenc tér 9.
Tel.: 142-0353 Fax: 142-1317
Nyitva tartás:
szombat 10–14 óráig

Zeneműbolt
Bp. VIII., Rákóczi út 27/B.
Tel./fax: 138-2739
Nyitva tartás:
szombat 9–17 óráig
vasárnap: 9–17 óráig

Vidéken

Széchenyi Könyvesbolt
Miskolc, Széchenyi u. 54.
Tel.: (46) 348-496
Június 2–7-ig könyvheti vásár az Erzsébet téren, és a szombat-vasárnap is nyitva tartó könyvesboltban!
Nyitva tartás: szombat 8.30–17 óráig
vasárnap: 8.30–17 óráig

Zrínyi Miklós Könyvesbolt
Pécs, Jókai u. 25.
Tel.: (72) 312-835
Június 2–4-ig a Színház téren könyvheti rendezvénysorozat árusítással egybekötve!
Ha a rendezvény véget ér, látogasson el a szombat-vasárnap rendszeresen nyitva tartó könyvesboltba is!
Nyitva tartás: szombat 9–17 óráig
vasárnap: 9–17 óráig

Radnóti Miklós Könyvesbolt
Szeged, Tisza Lajos krt. 34.
Tel.: (62) 312-624
Június 3–7-ig könyvheti vásár a Dugonics téren!
Minden érdeklődőt vár a Radnóti Könyvesbolt pavilonja!

Szakkönyváruház
Debrecen, Hunyadi u. 8–10.
Tel.: (52) 323-237
Június 2–7-ig a Gambrinusz közben
a Szakkönyváruház kínálja könyvheti választékát.

Ünnepi Könyvhét alatt hét végén is nyitva:
Suli-Buli Könyvesbolt, V., Október 6. u. 9.
Sasvár Könyvesbolt V., Sas u. 1.

AKI NÁLUNK KERES, AZ TALÁL!

Líra és Lant KERESKEDELMI Rt.

79126 KJ

BRITANNICA HUNGARICA

Az Encyclopaedia Britannica és a Magyar Világ Kiadó szerződése alapján régi álom válik valósággá: megjelenik az enciklopédiák fejedelmének magyar változata

A 18 KÖTETES SOROZAT KÖZEL SZÁZEZER SZÓCIKKE ÉS A HÚSZEZER ILLUSZTRÁCIÓ A VILÁG LEGÁTFOGÓBB, LEGKORSZERŰBB TUDÁSANYAGÁT TARTALMAZZA.
Az első kötet 1994. novemberében jelenik meg - 1995-ben három, ezt követően évente négy kötet lát napvilágot.

A Britannica Hungarica nem hiányozhat polcáról,

MERT a Világenciklopédia az élet szinte valamennyi kérdésére válaszol; mindemellett az angolszász esszé ragyogó stílusa élvezetes olvasmánnyá varázsolja a könyveket.

MERT a Britannica Hungaricát a kiadó mindennapi használatra és több generációnak szánja. Ehhez igazodik külleme: a nagy (215 x 275 mm) formátumú kötetek csaknem 800 oldalasak, a belgiumi Brepols nyomdában készülnek NÉGYSZÍNNYOMÁSSAL, KIVÁLÓ MINŐSÉGŰ PAPÍRON, ARANY ÉLMETSZÉSSEL, VALÓDI BŐRKÖTÉSSEL.

MERT kellemes meglepetés a Britannica Hungarica ára is. A honi könyvkiadás történetében egyedülálló sorozat bevezetésekor a kiadó - a ***Kereskedelmi Bank*** támogatásának köszönhetően - RENDKÍVÜLI ELŐNYÖKET kínál.
A könyv bolti ára 4.300 Ft, de a megrendelő mindössze 3.400 Ft-ot fizet. És ez távolról sem minden! *Az előzetesen jelentkezők számára a Magyar Világ Kiadó ugyanezen az áron garantálja a következő három kötetet,s a továbbiakban is jelentős kedvezményeket nyújt.*

Kérésére postafordultával csekket küldünk, s 1.800 Ft. befizetésével a bevezető akció részesévé válhat. Késlekedni azért sem érdemes, mert az első háromezer megrendelő között - közjegyző jelenlétében - sorsolást tartunk: MINDEN TIZEDIK JELENTKEZŐ VISSZAKAPJA A BEFIZETETT ÖSSZEGET, s ingyen jut e kötethez.

A tudás ajándéka:

BRITANNICA HUNGARICA

A világenciklopédia

MEGRENDELŐLAP

Szeretném megrendelni a
BRITANNICA HUNGARICA
köteteit
a kedvezményes bevezető akció keretében.
Kérem, küldjenek csekket.

Név:.....
Lakcím:.....
.....
.....

Népszabadság/Britannica
1960 Budapest

Nem elég szeretni a természetet...

LAROUSSE

A TERMÉSZET ENCIKLOPÉDIÁJA ÚJ KÖTETE:

Földünk Növény- és Állatvilága

448 oldal • közel 3000 színes kép •
235×330 mm-es formátum
Megjelenés 1994. szeptember •
Bolti ára: 3850,-Ft.

Ha közvetlenül a Kiadótól rendeli meg, elengedünk a bolti árból 660,-Ft-ot.

Töltse ki (nyomtatott betűvel) a megrendelőlapot, küldje el a megadott címre, postafordultával két csekket küldünk. Az első csekket (1595,-Ft) kérjük azonnal befizetni, a másodikat (1595,-Ft.) legkésőbb augusztus 31-ig.

Így az enciklopédia átvételekor (1994 szeptember) Önnek már semmit sem kell fizetnie.
A csomagolási és postaköltséget Kiadónk fedezi.

~~3850,-~~ **3190,-**

Az Enciklopédia a Pharmavit Plusssz Rt., a Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium és a Magyar Hírlap támogatásával készül.

LAROUSSE: FÖLDÜNK NÖVÉNY- ÉS ÁLLATVILÁGA
NEM CSAK CSODÁLATOS, NÉLKÜLÖZHETETLEN.

NÉPSZABADSÁG

MEGRENDELŐLAP
(Kérjük nyomtatott betűvel töltse ki!)

Megrendelem a **Larousse: Természetenciklopédiájá**nak új kötetét: a **Földünk Növény- és Állatvilága** című könyvet ..... példányban 3190,-Ft-ért, vagyis *példányonként 660,-Ft kedvezménnyel*. Tudomásul veszem, hogy megrendelésem a címemre eljuttatott csekkek - kétszer 1595,-Ft/példány - befizetésével válik érvényessé. Az első részletet azonnal, a második részletet legkésőbb augusztus 31-ig befizetem. Így a könyv átvételekor 1994 szeptemberében nem fizetek semmit. A csomagolási és postaköltséget a Kiadó állja.

Név: .....
Cím: .....
.....
Aláírás: .....

Ezt a megrendelést az alábbi címre küldje el:

GLÓRIA KIADÓ
LAROUSSE TERMÉSZET-ENCIKLOPÉDIA FÖLDÜNK NÖVÉNY- ÉS ÁLLATVILÁGA
1053 Budapest
Kecskeméti u. 6.
(Telefon/fax: 117-3536)

MI A POLYGRAM-NÁL ÚGY GONDOLTUK, HOGY TENNÜNK KELL VALAMIT A MAGYAR ROCK ÉS POP ZENÉÉRT. AZ EREDMÉNY: 34 HAZAI KIADVÁNY

BEAT TURMIX 2.
523243

A SZERELEM SIVATAGA
527084

MISS SAIGON
068095

PEOPLE
523246

ÁRTATLAN
523791

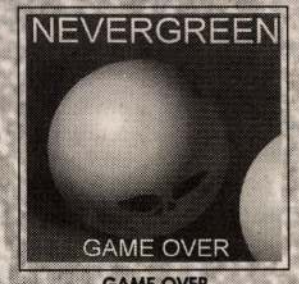

GAME OVER
523794

SZÉP VILÁG
527019

BŰVÖS MADÁR
523412

TIPI-TAPI PARTY
521488

TŰZ ÉS VÍZ
523879

BARÁTOM JONES
523239

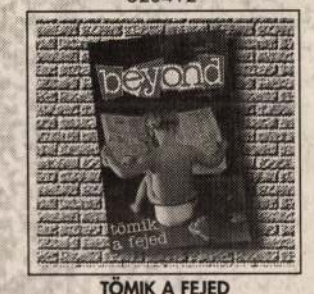

TÖMIK A FEJED
523880

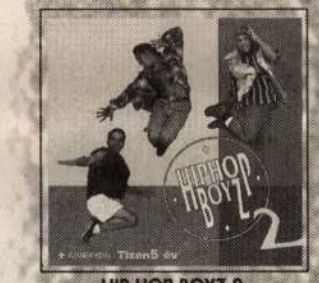

HIP HOP BOYZ 2.
523795

KELL OTT FENN EGY ORSZÁG
851211

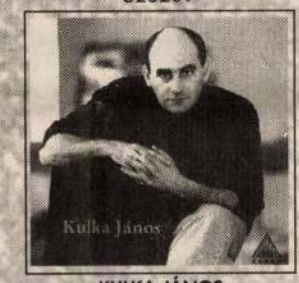

KULKA JÁNOS
523240

AZ ELSŐ ÉJSZAKÁM...
523242

AZ ELSŐ SZÓ JOGÁN
523241

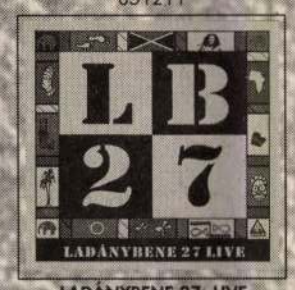

LADÁNYBENE 27: LIVE
523228

CALYPSO DUETT ALBUM
523326

RÁDIÓ BÁBEL
523796

TE SEM VAGY SZEBB
523881

SIKA, KASZA, LÉC
523793

FETRENGÉS
523882

A CSEND HANGJAI
523229

AZ IGAZI VÁLASZTÁS
523198

SZTÁRCSINÁLÓK
068089

GYEREKÖRÖM
527097

ANNA KARENINA
068089

SZERELEMBŐL...
523991

SUPRA HITS
523910

DIGITAL BEATHOVEN
523911

INSIDE ASH
523199

EZ NEM AZ A HELY
523792

MOST

ÖN

KÖVETKEZIK!!!

KERESSE A LEMEZBOLTOKBAN!

PolyGram

PolyGram Kereskedelmi Központ
Budapest, X, Gyömrői út 140.
Telefon: 260-44-50

13 ELSŐLEMEZES ÚJ TEHETSÉG

HUMAN TELEX

VADÁSZ KOZMA László

Engedelmes, formálható anyag (Tom Hanks)

az Indiana Jonest, az E. T.-t, a Jurassic Parkot és a Csillagok háborúját maga mögé utasítva minden idők negyedik legnagyobb kasszasikere. A tétel tényleg igaz: hülyeséggel sokra lehet vinni…

• Gervai András

Könyvek között

„Csak szolid családapáknak”

Tod Rafferty: Harley-Davidson, a motorok királya
JLX Kiadó, 192 oldal

Kiváló pszichológiai érzékre vall az egyik sörgyártó mamutcég magyarországi reklámja. Úton-útfélen feltűnő óriásplakátjaikon teszik közhírré, hogy italaik vásárlásával Harley-Davidson motorkerékpárt lehet nyerni – „csak szolid családapáknak”. Igen, éppen a szolid, elhízott és kopaszodó apucikákat – a Harley hiányát a legrosszabb időkben elszenvedőket – izgatták fel a vérpezsdítő nyeremény lehetőségével. Azokat a kelet-európai exfiatalokat, akik a hatvanas években, jobb sorsú külföldi kortársaikkal ellentétben, legfeljebb Riga mopeden hódíthattak.

Talán e nélkülözésekért szerény vizuális kárpótlásul szolgálhat e korosztálynak (is) a JLX Kiadó gondozásában, Laux József szerkesztésében most megjelent „Harley-Davidson, a motorok királya” című exkluzív album. A Harley márka és életstílus száz évét áttekintő amerikai képeskönyv adaptációja – ma már meglepően alacsonynak tekinthető háromezer forint alatti árával – ha nem is elérhetővé, de láthatóvá teszi egy mára jócskán felhígult életérzés szimbólumát. Amerikát ugyanis harleys bandák helyett már jó ideje alternatív filozófiák divatja forgatja fel – ha valami egyáltalán. A mai, szolid amerikai családapák, mint például Clinton elnök és Gore alelnök – két világválság megoldása között – csillogó motorok helyett egyszerű kerékpáron mutatkoznak előszeretettel.A menthetetlen Harley-rajongók mindebbe persze sehol a világon nem hajlandók belenyugodni. Bár igazából talán már maguk sem hisznek mindabban, aminek szimbóluma volt e motor, tiszteletre méltó naivitással tesznek kísérletet – legalább a romantikus látszat fenntartására. Ökölrázás, egykerekezés és sörözés közepette tüntettek például Párizsban nemrégiben „motorjaik elviselhetetlen hangerejéhez fűződő jogaik védelmében” . Estefelé, amikor hűvösebbre fordult az idő, a legtöbben persze szépen hazamentek feleségükhöz. Leerőltették kövérkés fejükről a kinőtt bukósisakot, és hosszú, meleg fürdőt vettek, mielőtt ágyba bújtak volna Harley-albumot nézegetni.

• Bóday Pál Péter

Zenei párbeszéd Kelet és Nyugat között

MH-információ

Az Európai Mozart Alapítvány a tervek szerint 1995 őszén Magyarországon is megnyitja a Mozart Akadémiát, s ennek előkészítésére a napokban Alain Coblence, az alapítvány elnöke is Budapestre érkezett. December 15–20. között, az MTA kongresszusi termében és a Kulturinnov dísztermében a Krakkói Mozart Akadémia fesztiváljára kerül sor, amelynek keretében Mozart művei mellett kelet-közép-európai mesterek (Spisak, Szymanowski, Smetana, Tomasek, Ligeti, Penderecki) kompozíciói is elhangzanak. Krakkó és Prága után 1995-ben a tervek szerint Budapesten is megnyílik az Európai Mozart Alapítvány akadémiája, amelynek legfontosabb célkitűzése a kelet-közép-európai régió bekapcsolása a kontinens kulturális vérkeringésébe. Az Európai Mozart Alapítvány – amelynek védnökei között Göncz Árpád, Václav Havel és Francois Mitterand is megtalálható – a rendszerváltás után hozta létre a krakkói és prágai Mozart Akadémiát, és a hozzá kapcsolódó nagyszabású fesztiválokat.

A Mozart Alapítvány bekapcsolódott a fertődi Eszterházy-kastély helyreállítási és hasznosítási programjába, december 17-én pedig – Dialógusok címmel – kerekasztal-beszélgetést is rendez Budapesten, amelyen magyar, lengyel, orosz, osztrák, olasz, német, francia, belga és amerikai társadalomtudósok vitatkoznak a 18. századi Európa kulturális kölcsönhatásairól, és a kontinens mai kulturális integrációjáról. A konferencián – amelynek elnöki tisztére Hankiss Elemért kérték fel – Magyarországot Hanák Péter, Kovács Mária, Ludassy Mária és Rév István képviseli.

• Retkes Attila

Berecz János előszavával: Elfújta a tigris

MH-információ

A Csontváry Galériában néhány napig láthatók azok a grafikák, melyek Wahorn András festőművész és Fábry Sándor újságíró közös könyvének képanyagát adják. A különös kivitelű könyv, melynek címe Elfújta a tigris, a szerzők álláspontja szerint maga is műtárgy. Vastag tigrisbundába van kötve (természetesen műszőrme – hangsúlyozták az alkotók), és gerincéről közel egyméteres tigrisfarok lóg. Az abszurd és különféle szubkultúrákhoz kötődő látásmódot a két művész közösen vállalja, állításuk szerint először sikerült elérni egy komplex művészeti alkotáson, a könyvön belül szöveg és kép tökéletes mellérendeltségét – azon egyszerű módszerrel, hogy a két rész koordináló megbeszélések nélkül, egymástól függetlenül született meg. Hasonló spontán ötlettől vezérelve kérték fel az előszó megírására Berecz János volt MSZMP-titkárt, aki elmondása szerint azért vállalta a feladatot, mert az általa régebben képviselt „három T” kultúrairányítási rendszer (melyben, beismerte, ez a könyv feltétlenül a harmadik T, a tiltás alá esett volna) megszűntével felszabadult érzés olyan ízlésvilágról írni, mellyel nem feltétlenül azonosul. Wahorn András, az Amerikában is dolgozó művész lapunk kérdésére elmondta, a mostani bemutatót nem szánja látványos visszatérésnek a hazai képzőművészeti életbe. Inkább grafikusi pályája összegzésének tekinti, jelezve, hogy nem tartozik „iskolához”, így az avantgárdhoz sem. Művészi tevékenységét mindkét országban folytatni kívánja, következő munkája egy filmzene komponálása lesz egy ismert rendező megbízásából.

• H. I.

Tárlatlátogató

Egy modern klasszikus

Kozma Lajos, az iparművész Iparművészeti Múzeum
Megtekinthető: 1995. február 26-áig

110 éve született Kozma Lajos, a század magyar építészetének egyik legjelentősebb alakja, ez alkalomból rendeztek kiállítást az Iparművészeti Múzeumban a művész bútoraiból és grafikáiból, néhány textil társaságában. A megemlékezéseket kétségbe vonni nincs okom, de nem elsősorban ünneplésre van vagy lett volna szükség.

Kozma Lajos 1906-ban szerzett építészmérnöki diplomát a József Nádor Műegyetemen. De sokkal több volt, mint építész. Mesterfokon rajzolt, illusztrátorként és könyvtervezőként egyaránt a legjobbak közé tartozik jobbára a gyomai Kner Nyomdában készült munkáival, amelyek nagy része a kiállításon is látható. Kezdettől fogva tervezett bútorokat, például pályatársa, Lajta Béla lakásába. Egy ilyen kétajtós szekrénnyel indul a tárlat.

Ugyancsak Kozma nevéhez fűződik a Lajta által épített Rózsavölgyi-házban a zeneműbolt berendezése, amelynek tűzvésztől megmenekült néhány darabjában szintén gyönyörködhetünk. A fiatal építész 1914-ben vállalatot alapított, a Budapesti Műhelyt. Késő szecessziós bútorai, amelyeken a szülőföld, Somogy fafaragásainak hatása is felfedezhető, nemzetközi figyelmet keltettek. Az elismerés idehaza sem sokat késett: Kozmát a Tanácsköztársaság idején egyetemi tanárrá nevezték ki.

A gesztus nem egyoldalú. A katalógus szemérmesen hallgat róla, de tudott, hogy Kozma részt vett a művészeti direktórium munkájában. Mivel „a bolsevizmus uralmát hathatósan támogatta”, 1920-ban elbocsátották állásából. A továbbiakban, 1945-ig, állami megbízást nem kaphatott. A nagy építészeti álmokról lemondva így lesz bútortervező, lakásberendező.

A kiállítás szemléletesen, is vonzó enteriőrökkel és érdekes darabokkal mutatja be fejlődését: a késő szecessziós munkáktól a húszas évek neobarokk korszakán, majd a festői art deco bútorokon át az érett funkcionalista periódusig. Az arányok a pálya első részére tolódnak el, s ez a tudományosságot halványító szubjektivizmus nem véletlen: a rendező, Kiss Éva Kozmában a hagyományőrző alkotót látja, akinek ma szerinte csak nő a vonzereje.

A kiállítás a Budapesti Történeti Múzeum mindeddig raktárakban rejtve őrzött bútoraira, valamint az Iparművészeti Múzeum gyűjteményére épült. Csak sejthető, hogy magántulajdonban még számos remek darab található, hiszen Kozma rengeteget dolgozott. (Az 1919-es pompás ebédlőgarnitúra is csak nemrég került múzeumba.) A magángyűjteményekre is kiterjedő kutatómunka, amely minden komoly kiállítás alapját képezi, mint annyiszor, ezúttal is prolongáltatott. Talán majd a valóban jubileumi, 150. évfordulóra. Remélhetőleg akkor majd olyan katalógus készül, amely nemcsak követi Kozma stílusát, hanem minőségében is méltó lesz a nagy elődhöz.

• Vadas József

MH. 1994. dec. 8. 17. p

KOZMA Lajos

Kevesebb a derű

Elhunyt Fónay Márta

Vannak olyan színésznevek, amelyeket elég hallani, vagy akár csak leírva látni, s máris jobb lesz a kedvünk. Azonnal felbukkan emlékezetünkben az arc, az alak, a hang is, szerepekre emlékezünk, színpadi vagy filmen látott pillanatokra, rádióbeli hangalakításokra, és mosolyogni kezdünk. Eszünkbe juthatnak remek ételreceptek is, melyek alatt az illető színész vagy színésznő neve állott, s akkor már gasztronómiai élmények is felidéződnek. Ezek a művészek arra születtek, hogy derűsebbé tegyék az életünket.

Ilyen művész volt Fónay Márta.

Sugárzott belőle a jókedv, a jóságos emberszeretet és a bölcs, kedves, sosem harsány humor. Termetessége valami tündéri könnyedséggel párosult, mintha tudta volna, hogyan kell néhány centiméterrel a föld (a színpad deszkái) fölött lebegni, éppen csak annyival, hogy a vaskos valóság is gyermeki bájt kapjon. Megszámlálhatatlan szerepet játszott színpadon és filmen, kicsit be is skatulyázták, de fáradhatatlanul teremtette és teremtette újjá életvidám, egészségtől kicsattanó figuráit, akikről mindig átragadt ránk is egy csöppnyi jókedv.

Most elment ő is; szinte hihetetlen, hogy immár nyolcvan évesen. Örök menyecske volt, ízes szavú, kedves hangú, örökkön mosolygós és derűs. Távoztával a mi életünkben mától megint kevesebb a derű.

(t. i.)

A hét filmje

Oroszlánmusical

Walt Disney sok évvel ezelőtt már készített egy rövid rajzfilmet a kedves kis oroszlánról, akit mindenki szeretett a dzsungelben, mert szelíd volt, senkit nem bántott, és nem akart uralkodni sem.

Az idők azonban változtak, szelídséggel ma már nem sokra megy a dzsungelben még egy oroszlán sem, és ha nem ő uralkodik, majd uralkodnak mások, akik sokkal rosszabbak lesznek. Fölülre kerül az alja nép: sakálok, keselyűk. És a fondorlatos gonoszak, akik már nem az alsóbb (állat)osztályok soraiból jönnek, hanem az uralkodó élcsapatból.

Ha tehát a disneyi hagyományok alapján valaki ma oroszlánsztorit rajzfilmesít meg, abból kell kiindulnia, ami a mai valóság, dzsungelben és dzsungelen kívül. A Walt Disney Pictures produkciójában készült Az oroszlánkirály pontosan így is jár el. Írói és rendezői – felsorolhatatlanul népes csapat – úgy építik fel a sztorit, hogy a gyermeki korosztályok természetes módon mesének veszik a hatalmas és bölcs oroszlánkirály, Mufasa, és fiacskája, Simba, a gonosz oroszlánnagybácsi, Zordon, és az ő „népe", a sakálok kalandjait. Az apró népség kacag Simba két jó barátja, Timon és Pumbaa bolondozásain, és megkönnyezi Mufasa halálát, de felvidámodik, amikor Simba, sok viszontagság után, ifjú oroszlánkirállyá lesz, oldalán a szépséges oroszlánleánnyal, Nalával. A felnőtt néző azonban kicsit más történetet lát: egy rátermett és bölcs uralkodót (politikust?) gátlástalan hatalomvágytól űzött ellenfele bonyolult konspirációk végeredményeként a pusztulásba kerget, s ezt a pusztulást ráadásul a derék és mindenki által szeretett uralkodó fiának a műveként tünteti föl. Árulás, talpnyalás, ármány, gonoszság hatalmasodik el, vezérszerepet kapnak a sakálok, és csak nagyon nehezen képes úrrá lenni a zsarnokságon a vér és jog szerinti trónörökös, aki majd visszahozza a bölcs és jó rendet.

Az oroszlánkirály tehát mese annak, aki mesét akart, és parabola annak, aki már kinőtt a mesékből, és jól tudja, hogy a gonosznak könnyebb dolga van, ha hatalomra tör, mint a jónak. Persze azért mese a mese, hogy (nem úgy, mint az életben oly gyakran) győzzön a jó.

Magától értetődő, hogy ez a film is követi a mester, Disney stiláris hagyományait: a figurák pompásan karakterizáltak, a mozgások tökéletesek, ami nem meglepő, hiszen ma már a rajzfilm is komputerekkel készül, és nincs olyan technikai trükk, nincs a rendezőnek vagy a forgatókönyvírónak olyan ötlete, amit meg ne lehetne valósítani. Nagy ötlet, hogy a *„nagy film"* előtt levetítik a régi, pár perces filmet a kedves kis oroszlánról. Így rögtön megtapasztalhatjuk, mekkora a technikai különbség a két munka között. És talán lesznek, akik nem is tartják olyan ódivatúnak azt a régi filmet, mert úgy vélik: ez a számítógépes trükkcsoda már túlságosan kiglancolt. (Magam is hajlok erre a véleményre.)

Az idők azonban még egy változást hoztak a Disney-világban. Annak idején is volt e filmeknek zenéjük (ki ne emlékezne a Hófehérke muzsikájára, s abból is a törpék indulójára!). De az a zene is az adott kor zenéje (film- és színpadi zenéje) volt. Most, ehhez a filmhez is értelemszerűen a mai kor zenéje kell. Meg is kapjuk. *Tim Rice* verseire *Elton John* írt zenét. Tökéletes musicalmuzsika, amit kapunk. Dramaturgiája, a számok hangulati és szövegi felépítése, karakterizáló ereje, jellegzetes ritmikája, a hangszerelés vagy a képi ötleteket is adó zenei poénok tömkelege a hatalmas rutinú szerzőpáros jó formájáról tanúskodik.

Dicséretes, hogy a forgalmazó Intercom a film ismertetőjét a gyermekeknek szóló kifestő- és tesztlapok gyűjteményeként adja közre. Az azonban súlyos mulasztás, hogy ez a remek magyar szinkron- és dalszövegek írójáról, meg a hasonlóképp remek szinkron- és énekesszereplőkről semmit nem árul el.

Takács István

Bútorok, tervek, grafikák az Iparművészeti Múzeum kiállításán

Kozma Lajos, az iparművész

„Kozma Lajos művészetével alaposabban, szélesebben kellene foglalkozni s azt hiszem, lesz még erre alkalom" – írta a Magyar Iparművészetben Lengyel Géza. Lévén, hogy a sorokat 1913-ban vetette papírra, amikor a művész még igencsak fiatal volt, pályája elején járt – igazán jó jósnak bizonyult. A 110 évvel ezelőtt született Kozma Lajos a XX. századi magyar művészet legjelesebb, egyben legsokoldalúbb alakjai közé emelkedett. Építészként, iparművészként, grafikusként egyaránt fontos műveket hozott létre. Ahogyan azonban számos más pályatársának munkássága, az övé sem került bele eléggé a köztudatba. Az Iparművészeti Múzeum ma magnyíló tárlata tehát nyugodtan nevezhető hiánypótlónak.

– *Kozma Lajos* iparművészeti alkotásai közül ugyan nagyon sok elpusztult – magyarázza *Kiss Éva* művészettörténész, a tárlat egyik rendezője –, az Iparművészeti Múzeum és a Budapesti Történeti Múzeum gyűjteményeiben azonban éppen elég tárgy megmaradt ahhoz, hogy tevékenységét indulásától kezdve egészen a második világháborút megelőző évekig áttekintsük. Kozma 1907-ben végezte a főiskolát, s a következő időszak az iparművészet történetében különösen érdekes, hiszen a gépi termelés, a leegyszerűsített formavilág és a dekoratívabb törekvések konfliktusát figyelhetjük meg. Ez a konfliktus magának Kozmának a pályáján belül is jelentkezett.

– *A magyar, mondhatni magyaros népi formavilágból is táplálkozó art deco fő képviselőjeként tarthatjuk számon Kozmát, akinek elképzelései természetesen módosultak az idők folyamán. Milyen nagy egységekre osztható fel a kiállítás anyaga?*

– Az egyik legkorábbi együttes a Rózsavölgyi zeneműbolt berendezéséből maradt meg, ezt abba az épületbe álmodta Kozma, amely épületet viszont mestere, *Lajta Béla* tervezte. Az együttes mellett áll az az egészen leegyszerűsített vonalvezetésű szekrény, amelyről azonban nem hiányoznak a magyar virágmotívumok. Ezt Kozma Lajtáék számára tervezte, s a bécsi *Járai* cégnél kivitelezték. Azt is jelzi ez a tény, milyen szoros volt a kapcsolat akkor különböző városokban élő, dolgozó művészek között. Nemzetközi volt a művésztársaságok, műhelyek létrehozása iránti igény is, Kozma például 1913-ban szervezte meg a Budapesti Műhelyt. A húszas években expresszívebbé válik, stílusán érezhető, hogy a felvidéki magyar barokkot, az angol bútorművészetet tanulmányozza. Az évtized közepe táján meginduló egyszerűsödési folyamat következtében 1930 körül eljut egy olyan, racionális elvek szerint, gyárilag is előállítható bútortípushoz, amely elvileg széles rétegek igényeit elégíthette volna ki.

– *Ha Brauer Marcell híres hajlított bútorával vetjük össze Kozma forgatható irodai székét, utóbbit kicsit nehézkesnek, esetlennek találjuk.*

– Más feltételek között, más ipari háttérrel dolgozott a két művész. Brauer Marcell mögött ott volt a Bauhaus mint szellemi műhely, s ott a fejlett német ipar. Kozma a Trianon utáni Magyarországon nem talált a Thonethez hasonlítható világcéget, bár a Thonet számára kitűnő, többfunkciós iróasztalt tervezett. Éppen a körülmények miatt válik azonban tipikussá, s egyben izgalmassá Kozma pályája. Bútorai nem válhattak nagy sorozatban gyártott termékekké, hanem egyedi megbízók, középosztálybeliek, értelmiségiek számára készültek.

– *Ma, amikor a posztmodern újra felveti a hagyomány és modernség, a helyi érték és az internacionális törekvések dilemmáját, hogyan értékelhető Kozma Lajos munkássága?*

– Éppen ez a problémafelvetés teszi aktuálissá az életművét, s úgy tűnik, hogy folytatható az az út, amelyen járt. Érdekes jelenség: a Kozmáról elnevezett faipari szakközépiskola diákjai, akik a bemutatott bútorokat restaurálták, olyannyira lelkesen dolgoztak, hogy alig lehetett velük abbahagyatni a munkát. A nagy kiállítás után nyílik meg azoknak a fiataloknak a tárlata, akik a Kozmáról elnevezett ösztöndíjban részesültek, s az ő munkáikban újra megjelenik az a gondolat, amelyet Kozma egyszer úgy-valahogy fogalmazott meg, hogy a Kelet és a Nyugat közötti hídon állva kell megmutatnunk értékeinket. Ezért is gondoljuk úgy, hogy ez a tárlat nem egyszerűen évfordulós megemlékezés, nem is egyszerűen a tisztelet kinyilvánítása, hanem komoly szellemi izgalom ébresztője is egyben.

P. Szabó Ernő

MAI TÉNY

• Göncz Árpád köztársasági elnök tegnap Szekszárdon részt vett a szekszárdi Német Színház, a Deutsche Bühne új épületének ünnepélyes avatásán, este pedig megtekintette a színház bemutató előadását, Lessing: Bölcs Nathan című drámáját.

• Mégsem zárják be az iskolát januárban az alig ötszáz lakosú Somogy megyei Zicsen. Ezzel a döntéssel a képviselők megváltoztatták októberben meghozott, a Köztársasági Megbízotti Hivatal által törvénysértőnek talált határozatukat. Mint ismeretes, az iskolában januártól finanszírozási gondok miatt szüneteltették volna átmenetileg a tanítást.

• Szabó Illés Telihold című monodrámáját mutatja be hétfőn a Budapesti Kamaraszínház Shure Stúdiója. Judit szerepét Kishonti Ildikó alakítja, aki első alkalommal játszik szólóban.

• Az 1823-ban alapított és 1989-ben újraindított Fasori Evangélikus Gimnázium támogatására jótékonysági koncertet és kiállítást rendeznek holnap. A templomi hangversenyen a gimnázium kórusa mellett fellép a Magyar Rádió Gyermekkara, a Budapesti Vonósok, Achim Erzsébet orgonista és Papp Sándor brácsaművész.

• Több mint 3000 éves arany karkötőt talált a tengeri homokban egy walesi asszony. Az apálykor partra sodródott ékszer a bronzkorból származik, ír eredetű, és időszámításunk előtt 1500 és 1200 között készülhetett. Becsült értéke több ezer font.

• A zene hatalma címmel jelent meg Pitti Katalin CD-je. A Magyar Állami Operaház magánénekese tizennégy Liszt-dalt válogatott szólóalbumára. A romantikus zeneszerző dalainak többségét klasszikus német poéták, például Heine, Goethe, Schiller, Rückert, illetőleg a francia Victor Hugo műveire komponálta.

valaMIKOncert

Látni kellett volna. És itt abba is hagyhatnám, úgysem tudom elmondani, milyen remek produkciót nyújtott *Mikó István* színművész, a Soproni Petőfi Színház igazgatója szerdán este a HM Tiszti Klubjában. A *Kultúrával a bűnüldözés terjedése ellen* jelige jegyében rendezett jótékonysági komoly(talan) zenei hangversenyen „helyettesítette" a BM Szimfonikus Zenekarának kitűnő vezető karnagyát, *Deák András*t. A hangsúly persze azon van: hogyan? Nos úgy, hogy miközben a zeneirodalom klasszikusait játszotta a zenekar – részleteket többek közt *Beethoven, Liszt, Csajkovszkij, Ravel, Puccini, Strauss, Mozart műveiből* –, a közönségnek nemcsak zenei műélvezetben volt része, hanem önfeledten szórakozott is Mikó karnagy-karikatúráin. Kifogyhatatlan humorú jellemszínészi képességeit ötvözte muzikalitásával: minden lehetséges esetlenségét felvonultatta a félénk, a kivénhedt, a szórakozott karnagytípusnak, miközben a közönséget is bevonta a játékba, és magát a zenekart is szórakoztatta.

Ha valamit is ki lehet emelni Mikó produkciójából – azon túl, hogy karnagyi minőségben is úgyszólván hibátlanul működött – hát talán azt, hogy eszközökkel, alig-gesztusokkal és „félszavakkal" képes egy színházteremnyi embert bevonni a játékba.

Kivételes élményben részesült másrészt a jótékonysági koncert közönsége *Kobayashi Ken-Ichiró* jóvoltából, aki nemcsak zongoristaként vállalt közreműködést – mint a meghívó ígérte –, de egy édesanyja ihlette dalt, ifjúkori saját szerzeményét, meghatóan ételéssel *el is énekelte*.

Mikó István végül mint a Csárdáskirálynő primadonnája, szubrettje és bonvivánja gondoskodott arról, hogy jó kedvvel búcsúztassa a közönség őt is, a zenekart is.

Bárcsak a bűnüldözés is ilyen vidám móka lenne!

(mi)

Woodstock '94

Woodstock egészen 1969 nyaráig unalmas farmgazdaság volt New York-tól néhány mérföldre. Sok-sok fű, még több gaz, no meg némi háziállat. Aztán a hatvanas évek második felében, a flower-power (virág-hatalom) mozgalom idején, amikor lépten nyomon popfesztiválokat szerveztek Amerika-szerte, két bozontos hajú és üzleti vénájú fiatal kiszúrta magának a helyet, s rendezett egy háromnapos népünnepélyt. Jó érzékkel az egészet hangban és képben rögzítette, két részben piacra dobott ötös albumon és egy majd' háromórás mozifilmen dokumentálta mindazt, ami ott, a nyájmelegben, közel ötszázezer kiábrándult és dühös, vagy egyszerűen csak szórakozásra vágyó fiatal jelenlétében zajlott. Akkor ott még nem tudták – csak sejtették –, hogy ez a fesztivál egy generáció (nehezen megfogható) csúcspontját jelentette, s hogy e „három nap béke és zene" tiszavirág-életű valósága, az izgalom és kábítószertünetek elmúltával elkezdte élni tovább a maga pénztől és nosztalgiától terhes életét.

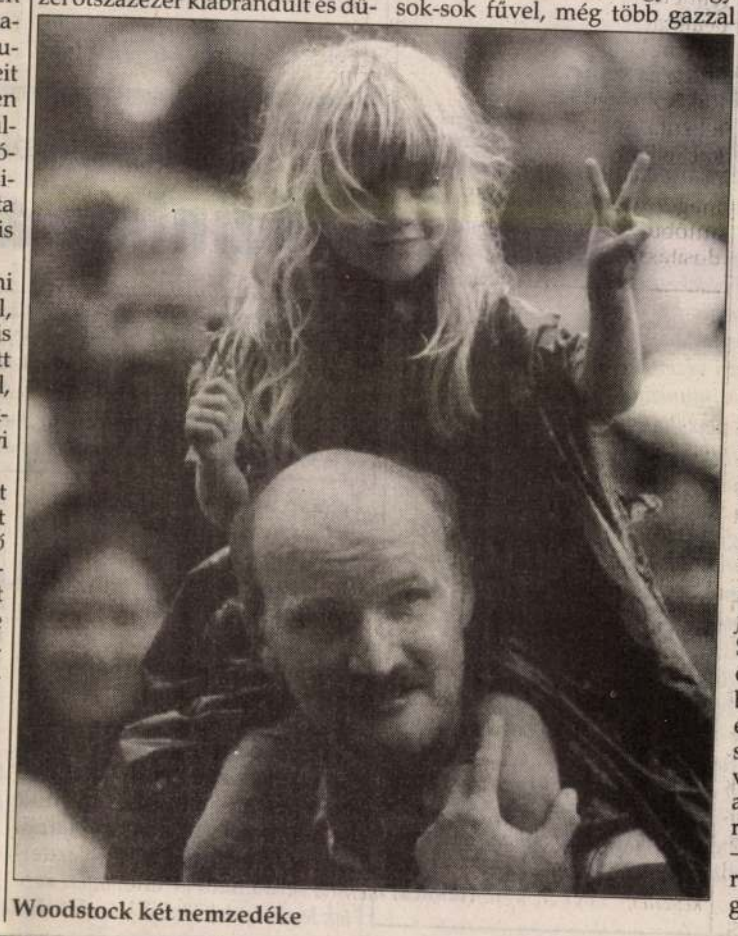

Woodstock két nemzedéke

A legendát – mint nyilván sokat emlékeznek rá – idén nyáron, Woodstock 25 éves évfordulóján ismét megpróbálták életre kelteni. Ugyanazt az utópiát néhány mérfölddel odébb, egy másik farmon, ugyanúgy sok-sok fűvel, még több gazzal és némi háziállattal újra megálmodni. A kerítés újra állt, a bejáratnál – akárcsak a büfében – megint sok pénzt kértek, az eső is időben megérkezett, így negyed század után – profibb körülmények között – ismét meg lehetett rendezni a sárdobáló és -csúszkáló versenyt, melyet a koncertekhez hasonlóan a világ számos országa – többek között Magyarország is – egyenesben vagy felvételről közvetített.

A háromnapos, sokak által önkívületben töltött hétvégét természetesen ezúttal is dokumentálták mind audio, mind celluloid, mind – haladva a korral – videoszalagon. Az események megfilmesített változatát Mud (Sár) címmel állítólag januártól tekinthetjük meg a mozikban, s a megafesztivál zenei esszenciáját – a videoverzióval együtt – a napokban jelentette meg a *PolyGram* kiadó.

Az esemény súlyához mérten impozáns kivitelű, több füzettel is kísért dupla CD-lemez és kazetta száznegyvenhét percben, huszonhét felvételben próbálja összefoglalni mindazt, ami a két színpadon 72 óra leforgása alatt a hangszórókból „kijött". Rajta van szinte mindenki, ki ott, akkor a húrokba csapott, többek között *Melissa Etherigde, a Red Hot Chili Peppers, a Porno For Pyros, az Aerosmith, a Metallica, a Rollins Band, a Cranberries* és *Peter Gabriel*. Az öregek képviseletében ott „recsegett" *Joe Cocker, Paul Rodgers*, az újra összeállt *Traffic* és – jó porosan – *Bob Dylan* is. S bár az ilyen nagyszabású összeállítások mindig magukban hordozzák a leegyszerűsítés és popularitásra törekvés érzését, az anyagnak határozottan van hangulata. S jóllehet előadói a pop-rock különböző zenei területeiről érkeztek, itt 147 percig – nem utolsósorban a hangszerelésnek köszönhetően – egységes egészet alkotnak.

(jávorszky)

Blokád II.

Tiba Zsolt főjegyző munkabizottsága nevében azt nyilatkozta az MTI-nek, hogy a hétfői kormányszóvivőin bejelentik: az EBEÉ budapesti csúcstalálkozója miatt biztonsági okokból egy-két napon át lehetetlenné válik a fővárosban a gépjárműközlekedés, ezért arra kérik az autósokat, hogy ne jöjjenek a városba autóikkal, s hogy a budapestiek ne használják személygépkocsijaikat.

Négy éve a taxisblokád idején ugyanez a város ugyanilyen helyzetben volt, s a szabaddemokraták akkor is az akciózás mellett voksoltak. Most is akciózónak, felhívják magukra a figyelmet, nélkülözhetetlennek minősítik magukat. A belső kerületek gyerekeinek kétnapos Mikulás-ünnepe lesz, s ezzel az intézkedéssel az apukáknak és anyukáknak kívánnak örömet okozni.

A Demszky-vezette városháza mára elérte, hogy előbb ismertetheti határozatait, mint a kormány és annak szóvivője, Forró Evelyn. Most tehát az egész jövő hetet el lehet tölteni azzal, hogy eldöntsék, ki az erősebb: a szocialisták vagy a szabaddemokraták. S noha a fokozott biztonságra hivatkozik Tiba Zsolt munkacsoportja, mégis az az érzésem: politikailag a helyzet nem biztonságos. (api)

Néhány nappal az egy éve meghatározott időpont – november 30. – lejárta előtt Schneller István főpolgármester-helyettes tegnap átadta a forgalomnak a dél-budai tehermentesítő út első szakaszát.

A pusztulásra ítélt város polgármestere szerint

Ózd ármánya a Co-Nexus

Ózdon 380 munkás – amint hírt adtunk róla – szerdától már nem dolgozhat a Peko Acélipari Művek telephelyén, mert a gyárat fölszámolják. A cég tulajdonosa jelentette be alkalmazottainak a csődöt, ám azt is hozzátette: szerinte központi segítséggel tovább folytatódik az ózdi kohászat teljes lezüllesztése, feldarabolása, kirablása.

Igazolni látszik a tulajdonos, *Petrenkó János* súlyos állítását Ózd város polgármestere is, aki szerint valakiknek érdekében állott, és még ma is érdeke, hogy a Peko ne tudjon piacra jutni, ne tudjon termelni.

– A városban már eddig is több mint 12 ezer ember volt munka nélkül – mondja *Srohmayer László* polgármester –, a Peko bezárása *újabb félezerrel növeli* a kenyér nélkül maradókat. Az itt készült alapanyagra épülő két káeftében ugyanis további 159 ember válik munkanélkülivé még karácsony előtt. Sajnos ott tartunk, hogy hétfőn, szerdán és pénteken *a fogadóórák idején 300–400 ember áll sorban az önkormányzat előtt* segélyért. Tudni kell azt is, hogy a Pekónál dolgozók *már két hónapja nem kaptak fizetést*, az most sem lesz, sőt azt sem lehet tudni, hogy a végkielégítést mikor vehetik fel.

– *Mit tehet ilyen helyzetben az önkormányzat?*

– Lehet, hogy semmit. A fölszámolásban érdekelt Co–Nexus Rt. úgy tűnik fel, igen jó kapcsolatokkal rendelkezik, mert sorra-rendre úgy történik minden, ahogy nekik jó. *Beleavatkoznak a város ügyeibe*, fontos kérdések eldöntésekor meg sem hívnak a tanácskozásra. Mindenki *a nem létező reorganizációs tervről beszél*, de munkahelyek nem teremtődnek, csak egyre fogynak. Az ózdi emberek még türelmesek, ám azt hiszem, nem sokáig. Az egykori gyárvárosban már csak lepusztult, elszegényedett negyedeket látnak, akik ezt akarják látni. De ez nem az igazi kép. Igenis vannak elképzeléseink, de megvalósításuk csak akkor lehetséges, ha az erre hivatottak *nem engedik meg a város kifosztását*, hanem mellénk állnak. Levelek sokaságát írjuk illetékes miniszteriumoknak, szakszervezeti vezetőknek, de mindenhol falba ütközünk. *Ezt a falat sokszor Co-Nexusnak hívják...*

(szt)

Emlékérem. **A Magyar Nemzeti Múzeumot alapító Széchényi Ferenc szellemi örökségének ápolására hozta létre a gyűjteményalapító nevét viselő emlékérmet a múzeum vezetése. Az idei elismerést tegnap adta át Gedai István főigazgató a múzeum két elismert kutatójának, Patay Pálnak és Rózsa Györgynek** FOTÓ: KÖRMENDI IVÁN

Szekeres, a szocialisták alelnöke tegnap Kaposváron járt

Neki mindegy, mit ír a sajtó

Az MSZP somogyi választási gyűlésén tegnap részt vett Szekeres Imre, a párt alelnöke, aki tudósítónk kérdésére válaszolva elmondta: ő hétfőn nem fakadt ki a sajtó ellen, az MSZP nem kívánja irányítani a médiumokat, ő csak és kizárólag a közszolgálati televízióról és rádióról beszélt.

Pusztán arra kívánta fölhívni a figyelmet, hogy *a sajtó legyen az információk pártatlan, objektív közvetítője;* ez az önkormányzati választási kampány idején különösen fontos. Tehát nem igaz, miszerint azzal vádolná a sajtót, hogy az *barátságtalan a szocialistákkal, és netán a kisebbik koalíciós partnernek kedvez.* A magánkézben lévő írott és elektronikus hírszolgáltatás különben is azt tesz, amit akar – vélekedett. A konkrét kérdésre (milyennek ítéli az MSZP sajtóját?) kurta volt a válasza: *Jónak.*

Szekeres Imre a választási gyűlésen szónokolva egyébként kijelentette: sokat írnak az újságok mostanában mindenféle politikai kérdésről, de *ez nem fontos, hanem az a lényeges, hogy a kormány mit tesz.*

További szemelvények az MSZP elsöprő önkormányzati választási győzelmét megjósoló szónoklatból: szóra sem érdemes, mi történt az elmúlt négy, negyven, négyszáz vagy négyezer évben, erről nem is kell beszélni – ugyanakkor: végre az országnak valódi kormánya van, mert négy évig senki sem kormányozott, most emiatt kell *nekünk* kínlódnunk.

Ennyit Szekeres kaposvári fellépéséről. Még akkor is, ha Szekeres szerint nem is fontos mindenféléről mindenfélét irogatnunk.

(luthár)

Expókosarunk nyomában

Már a pótlás is kevés

Csaknem 6 és félezer aláírást számolt össze az Országos Személyiadat- és Lakcímnyilvántartó Hivatal (OSZH) azokon az íveken, melyeket lapunk november közepén nyújtott be az expó népszavazás kiírása érdekében. Így már bizonyosra vehető, hogy nem gyűlik össze a népszavazás kiírásához szükséges 100 ezer aláírás, mivel az Országos Választási Bizottság (OVB) ezt megelőzően – a múlt héten – csak valamivel több mint 84 ezer aláírást hitelesített az OSZH jelentése alapján. Mindezt a választási bizottság tegnap esti ülésén jelentették be.

Vámadatok számítógépben

Magyarországon is bevezetik az UNCTAD kereteiben kifejlesztett *számítógépes vámadat-nyilvántartási* rendszert. Az erről szóló dokumentumot Genfben írta alá az ENSZ Kereskedelmi és Fejlesztési Konferencia (UNCTAD) főtitkára, *Carlos Fortin* és a Pénzügyminisztérium helyettes államtitkára, *Bártfai Béla.*

A rendszert jelenleg már a világ hetven országában használják, hazánkban *a meghonosítása előreláthatóan két évig* tart. Elsőként a *Vám- és Pénzügyőrség Országos Parancsnokságának* központjában, egy megyei és három helyi vámhivatalban áll munkába *a vámbejelentést, a vámtarifa nyilvántartást és a számlavezetést* könnyítő és biztonságossá tevő gépi adatrögzítés.

A VPOP munkatársaiból álló csoport az UNCTAD szakértőivel együtt készítette el a terveket, s a telepítést is közösen végzik. A rendszer bevezetésére a brit kormány 2 millió dollárt ad, ezen felül az Európai Unió PHARE-programja keretében számíthat pénzügyi forrásra Magyarország. A jövő év januárjában induló első szakasz sikeres lezárása után a számítógépes vámadat-nyilvántartási rendszert 1996 végéig *az egész országra* kiterjesztik.

(sz)

Westel-akció

Karácsonyi akciót indít december elsejétől a Westel 900 Rt. meglévő, illetve ez év végéig szerződő új GSM előfizetői számára – jelentette be csütörtökön *Sugár András*, a részvénytársaság vezérigazgatója.

Az *Új Magyarország* érdeklődésére elmondta, az akció kedvezményeit azok vehetik igénybe, akik digitális rádiótelefonkészüléküket, előfizetői kártyájukat, valamint a gépkocsiba szereléshez szükséges egységcsomagot a Westel 900 GSM-nél vásárolták. Számukra a **mobiltelefonok gépkocsiba szerelése decemberben díjmentes.** Sugár András elmondta azt is, hogy az Országos Rendőr-főkapitányságtól származó információ szerint a mobil-telefonok gépkocsiban történő használatát *várhatóan csak jövő év második felétől korlátozza* a KRESZ. A Westel azonban a saját eszközeivel addig is hozzá kíván járulni a közlekedési biztonság javításához. Az Országos Balesetmegelőzési Bizottság szakembereivel összefogva jövőre olyan országos kampányban vesznek részt, amely a rádiótelefon tulajdonosok számára hasznos tanácsokkal szolgál.

(h)

Nehezíti az adócsalást

Kártyapaktum

Az ország számára is hasznos lenne a bankkártyával történő fizetések elterjedése – adott hangot tegnap véleményének *Salmon Csaba*, a *Dunabank* vezérigazgató-helyettese.

A készpénzforgalom drága, ráadásul több lehetőséget nyújt a bevételek és a jövedelmek eltitkolására és a bankjegycsere is olcsóbb lenne a készpénzkímélő fizetési eljárások elterjedése esetén.

A bankszakember abból az alkalomból mondta el véleményét, hogy a Budapest Bank és a Dunabank vezérigazgatói szerződést kötöttek. A jövő év első napjától a *Dunabank által kibocsátott kártyákkal készpénzt lehet felvenni* a Budapest Bank bankjegykiadó automatáiból. A pénzintézet jelenleg 74 automatát üzemeltet, de egy év múlva már 150 géppel szeretnék az ügyfeleket szolgálni.

A kártyabirtokosok számát tekintve a két bank fej-fej mellett halad. A Dunabanknak 50 ezer, a Budapest Banknak 45 ezer kártyás ügyfele van jelenleg.

A Budapest Bank más pénzintézetekkel is szeretne hasonló szerződéseket kötni – mondta el *Bokros Lajos* vezérigazgató. Fél éve felajánlották együttműködésüket az Országos Takarékpénztárnak is, mely akkor ettől még elzárkózott, de most ismét fontolóra vette az ajánlatot.

G. J.

Tűnődés

Kábelszarkák

Nem új hír és nem új panasz: lopják a színesfémkábeleket szerte az országban. Legutóbb a kiskörei duzzasztómű darujának kábelei tűntek el, Zagyvarékasnál pedig a vízügyiek telefonhálózatának vezetékéből loptak öt kilométernyi darabot, de onnan pár nappal korábban már harmincnégy kilométer alumínium és bronz légvezetéket is elvittek. Mindezek azt jelentik, hogy az árvíz elleni védekezés hírközlő rendszere ebben a térségben gyakorlatilag megbénult.

Ezek a lopások számomra felfoghatatlanok. Nem tudom elképzelni, hogyan lehet leszerelni olyan hosszú vezetéket, ami a Lánchídtól Visegrádig érne. Kik csinálják, hogy a „munkájuk" senkinek fel nem tűnik? És hogyan? Felmásznak az oszlopokra egy kombinált fogóval, és csak úgy lecsippentik a legalább ujjnyi vastag vezetékeket? Vagy kell ehhez valami speciális szerszám? Azt honnan szerzik be? Hogyan szállítják oda? Mikor zajlik ez az egész akció? Egyhuzamban szednek le harmincnégy kilométer drótot, vagy napokra lebontott ütemterv szerint? És hogyan szállítják el? Ki veszi meg ezt a sok tonnányi színesfémet, amiről tudni lehet, hogy nem háztartási hulladék a Kősó utca 213-ból? S még egyszer és újra meg újra: kik, hogyan és mikor csinálják, hogy a lopás soha senkinek fel nem tűnik?

Az talán segítene, ha megvalósulna a meglehetősen naiv elképzelés, hogy szigorítsák meg a színesfém-begyűjtés szabályait, és csak igazolt eredetű anyagot vegyenek át. Csak hát ahhoz a javaslatnak előbb végig kell haladnia a bürokrácia labirintusán.

Egyelőre – és ez be, vagy be nem látható időt jelent – marad tehát a jelenlegi helyzet. Búcsút vehetünk a kábelektől, és csak reménykedhetünk, hogy a tavaszi árvizek respektálni fogják a vízügyiek kommunikációs nehézségeit. Pénz ugyanis a lelopott kábelek pótlására nincsen...

(takács)

Egy „fogdalevelező" ravasz postája Nyíregyházáról

Színház a tárgyalóteremben

Eddig négyezernél több kárvallott, s legalább kétmilliárd forintnyi adósság terheli Vén István lelkiismeretét, aki az Első Magyar Geotermikus Villamoserőmű Kft. vezetőjeként a kommunista rendszer politikai üldözötteinek kárpótlási jegyeit kicsalta. A botrány akkor robbant ki, amikor Vén – ígérete ellenére – nem tudta visszafizetni a társaságnak kölcsönadott kárpótlási jegyek névértékét és az ígért 20 százalékos kamatot.

Tegnap a főváros II-III. Kerületi Bíróságának épülete előtt hatalmas tumultus fogadta a rabszállító kocsit, mellyel *a nyíregyházi fogdában raboskodó* egykori igazgatót hozták.

A harminc-negyven kárvallott majd egy órahosszás követelésének eleget téve végül is a második emeleti tárgyalóból – ahová helyszűke miatt a hallgatóság nem fért be – a bíróság levonult az első emeletre, s ott folytatták a polgári peres eljárást. Kezdetben senki nem értette, *miért kaptak levelet a börtönből* Vén Istvántól, csak feltételezhették, hogy *az ő ügyükhöz lesz szó* a bíróságon. *Pirkó Pál* például Ózdról jött, s most szomorúan azt hajtogatja: – Kilenc évet ültem a Gulágon, ez az ember meg azt a kis pénzt is kicsalta tőlem, amit ezért kaptam. – Csaló, disznó! Csirkefogó! – hangzott innen is, onnan is.

Most azonban *nem a milliárdos sikkasztás, csupán egy százezer forintos fizetési kötelezettség elmulasztása* miatt állt *Czukorné dr. Farsang Judit* bírónő előtt. A hivatalos eljárás rövid: az adós elismeri tartozását, vállalja a fizetést. Ám *ezután következik a színház.* Vén engedélyt kért és kapott a bírónőtől, hogy a hallgatóság előtt néhány szót szólhasson a becsapott tömeghez, ama másik ügyben.

Kenetteljes hangon sorolta: *ha nem tartóztatják le*, már rég sikeres a vállalkozása. Fenyegetőzött, ha nem segítik elő, hogy szabadlábra kerüljön, *elúszik a pénz*, melyre az állam már most is rátette a kezét. Majd a nyomaték kedvéért még kijelenti, hogy aki a rendőrségnél panaszkodott, annak *csak az alapösszeget* fogja visszaadni.

A csalódott emberek hazautaznak. Hétfőn újabb tárgyalás lesz. *De még mindig nem az „igazi"...*

R. M.

Házhoz jön a Doktor Úr

Doktor Úr címmel ma új képes hetilap jelenik meg. A 10 tagú szerkesztőség által „közérzeti hetilapként" jellemzett újság azokkal a kérdésekkel kíván foglalkozni, amelyek kisebb-nagyobb mértékben befolyásolják közérzetünket, egészségünket. A péntekenként megjelenő lap ára 58 forint 50 fillér.

TŰHEGYEN

Eső után, eső előtt

Tegnap az egyik újság közölte annak a felmérésnek az eredményét, amelyet Zuglóban készítettek öt héttel a helyi önkormányzati választások előtt. Eszerint, ha most vasárnap lennének a választások, akkor a Független Kisgazdapárt főpolgármester-jelöltje, Szabó János két százalékra számíthatna, és a helyi önkormányzat megválasztásánál az FKgP-re a megkérdezettek három százaléka szavazna. (Egyébként Szabó Jánost támogatja a Magyar Igazság és Élet Pártja is.)

Azt már régóta sejteni lehetett, hogy a fővárosban nem sok babér terem a kisgazdáknak, a tavaszi országgyűlési választások óta pedig azt is tudni lehet, hogy a MIÉP-nek sem. Ennek ellenére a politikai rövidlátás megakadályozta, hogy csatlakozzanak az MDF, a KDNP és a Fidesz fővárosi választási szövetségéhez. Most már: eső után köpönyeg – de mi lenne, ha a kisgazda főpolgármester-jelölt követné szegedi kisgazda kollégája példáját, és visszalépne a másik három ellenzéki párt jelöltje javára?

Hátha nem lenne olyan kínos az a decemberi eső...

(paj)

Kozma Lajos

Hazánk és a nagyhatalmak

Két új politika- és diplomáciatörténeti kötetet jelentet meg a közeljövőben a *Teleki László Alapítvány*. A XX. század nemzetközi történetének hazánkat is érintő eseményeit dolgozza fel a *Romsics Ignác* által szerkesztett, Magyarország és a nagyhatalmak a XX. században című tanulmánykötet. A kiadvány a bloomingtoni egyetem magyar tanszékén tavaly megrendezett nemzetközi történészkonferencia anyagát tartalmazza. A könyvben a téma külföldi szakértői mellett neves magyar történészek – többek között *Romsics Ignác, Diószegi István, L. Nagy Zsuzsa* – tanulmányai is olvashatók.

A moszkvai magyar nagykövetség munkatársai állították össze annak a kötetnek az anyagát, amely Oroszország jelenlegi politikai, gazdasági és kulturális helyzetéről közöl adatokat. A *Nanovfszky György* nagykövet által szerkesztett könyvben többek között megtalálható 150 orosz politikus rövid életrajza, az orosz alkotmány, valamint a Független Államok Közösségének számos dokumentuma is.

● A magyar film számára rangos elismeréssel zárult tegnap este a 45. Berlini Nemzetközi Filmfesztivál: A kedvesem elhagyott című nyolcperces animációs film Ezüst Medve Díjat nyert.

● Harmincöt évi távollét után októberben visszatér a Broadwayre Julie Andrews. A népszerű amerikai színésznő az 1982-ben forgatott Victor és Victoria című film színpadi változatában lép fel. A darabot a művésznő férje, Blake Edwards állítja színpadra, aki 13 évvel ezelőtt a filmet is rendezte.

● A liechtensteini hercegi gyűjtemény egy részének restaurálását végző svájci szakembereket meglepte egy festmény kiváló minősége, és alapos[illegible]

Szakonyi-bemutató előtt a Várszínház

Örökös tagok vidám finéléja

A színpadon: a *szent szörnyetegek* – ahogy a franciák mondanák. A Nemzeti örökös tagjai, Kossuth-díjasai, Kiváló Művészei. Nem írhatom, hogy nagy öregjei, mert a hatvanat elrúgva még nem öreg az ember, amikor a kulisszák elé lép. Annál is inkább, mert a darabot, melyet most próbálnak, *Szakonyi Károly* ifjú szívű barátainak címezte. A csapat – *Máthé Erzsi* m.v., *Kállai Ferenc, Sinkovits Imre, Moór Marianna, Agárdy Gábor, Zolnay Zsuzsa, Raksányi Gellért, Pataky Jenő, Horkai János, Bartal Zsuzsa, Dániel Vali* és társaik (mint látjuk, fiatalabbakkal is az oldalukon) – a próba végeztével *Málnay Levente* értékelését hallgatja, aki rövid időn belül már a második Szakonyi-darab színrevitelére vállalkozott, tévérendező létére. A hangulat, érezhetően, igen jó, annak ellenére, hogy szegény Moór Marianna törött lábával gipszben üli végig a jeleneteit.

– A fáma szerint ön a Vidám finálét a színész barátainak testhez szabottan írta. Hogyan is született ez a darab? – tettem föl a kérdést Szakonyi Károlynak.

– Színész barátaimmal már 1963-ban közös munka kapcsolt össze, Sinkovits, Kállai, Horkai, Moór Marianna játszottak az Életem, Zsókában, mellyel a Nemzetiben a pályán elindultam. Sajnos, *Domján Edit* és *Suka Sándor* már nincs közöttünk; aztán 73-ban a Hongkongi párókát mutatták be ugyanitt, Zolnay Zsuzsa, Máthé Erzsi, Sinkovits Imre föllléptével. Pályakezdőként különben is a Nemzetiben voltam dramaturg; színész barátaim indítottak el a drámaíró rögös útján azzal, hogy első darabomat sikerre vitték. Jó ideje munkált bennem a gondolat, hogy ismét létrehozzak velük egy közös játékot, ami most már, a korunknak megfelelően, idős emberekről szól. Így, mihelyt fölkért a színház, nyomban erre gondoltam.

– Ez tulajdonképp színház a színházban?

– Nem profi színházról szól, hanem olyan színtársulatról, amelynek tagjai a színház körül élő emberek: epizodisták, statiszták, karénekesek. A Máthé Erzsi alakította asszony meg, aki a társulatot összehozta, valaha jegyszedőnő volt. Mindnyájan a színház szerelmeseként élték le az életüket, s most is megpróbálják a magányukat ezzel föloldani. Eközben mód nyílik arra, hogy tanúi lehessünk az élet zajlásának, amit talán a nézők is átéltek. Mindannak, ami az elmúlt korokban, élethelyzetekben a szereplőkkel megesett, legyen az kudarc, öröm, találkozás vagy épp emlékidézés.

– A színjátszás, az ön darabja szerint, gyógyszer a magány ellen?

– A játék, az alkotás már önmagában is gyógyszer. Hiszen az ember többnyire azért ír, alkot, játszik, hogy kibírja az életet. Azon túlmenően, hogy a művész ezáltal a közönségének nyújt is valamit, a műalkotás nem más, mint önmentés. A darabbeli szereplőkkel már senki sem törődne, ha nem fognák meg egymást kezét. A nemzedékek ugyanis, egyéni érvényesülésük végett, csaknem egymás ellenében történtek előre, s csöppet sem törődnek azzal, aki önhibáján kívül lemarad.

– Mi a drámaíró dolga a mai, indulatok szabta Magyarországon, az egymásra lődöző szekértáborok csatazajában, az ellenségeskedő színházi közegben? Tud-e valamit oldani?

– Ami a darabomban zajlik, ami a szereplőkkel megtörténik, az voltaképp megesik a környezetünkben is. Mintha az élet utol akarná érni a műveket. Azok a segélykiáltások, amelyek a Vidám finálé hőseiből fölszakadnak, hogy most aztán mehetünk az utcára – napjaink kulturális életében is föltörnek. A pénz és egyéb, nem művészi, s nem emberi szempontok eluralkodásával rettentő sok hasonló helyzet teremtődik az országban. Mármár furcsa párhuzam lelhető föl a darabomban zajló események és a környezetünkben, a kulturális életben tapasztalhatók között. Sajnos, az Adáshiba című darabom sem vesztett az időszerűségéből: az emberek önző módon elfordulnak egymástól, s mindenfajta értékrend felborul.

– Ebből látszik, hogy olyan témákat ragad meg, amelyek nálunk még sokáig érvényesek.

– Az ember nem azzal ül le, hogy örök érvényű témákat ír meg, mint ahogy azzal sem, hogy remekművet alkot. Az író dolga megítélésem szerint az, hogy a világban körülnézve ábrázolja az általa tapasztalt jelenségeket. Ebben az ábrázolásmódban rejlik az állásfoglalása. S ha sokan rábólintanak, megérezvén, hogy valahogy így állnak a dolgok, akkor, a jelek szerint, érvényes művet sikerült megírnia.

Metz Katalin

Szakonyi Károllyal a művészet és a közélet kapcsolatáról egy hosszabb beszélgetést is közlünk a szombati Magazinban.

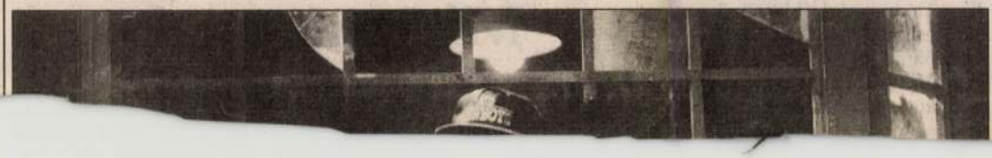

A szecessziótól a konstruktivizmusig

Beszélgetés Kozma Lajos életművéről

Kozma Lajos (1884–1948) munkásságát a műfaji és stílusbeli sokféleség jellemzi: mindig korának időszerű művészeti áramlatai szellemében formálta egyénivé, miközben műveit legtöbbször olyanfajta népiesség hatja át, amilyet *Kodály* és *Bartók* neve fémjelez. Iparművészeti munkáit a mai szem hol bizarrnak, hol különösnek találja. Bútor- és belsőterveit az igényesség hatja át, miközben a kísérletező fantázia nyújt izgalmas élményeket a szemlélőnek. Kozma Lajos művészetéről tegnap az Iparművészeti Múzeumban konferencián emlékeztek meg. Előadása után az életmű szakértőjét, *Koós Judith* művészettörténész kandidátust arra kértük, foglalja össze, miért tartja korszakos jelentőségűnk Kozma művészetét?

– Bár Kozma életműve igazán kitűnő teljesítmény, sajnos, évtizedekbe telt, míg munkássága és személyisége a közérdeklődés homlokterébe kerülhetett. Amikor 1975-ben, a Kozma életművét feldolgozó kandidátusi disszertációm után megjelent a róla szóló monográfiám, szakmai körökben nagy feltűnést keltett. Noha az életmű időben nem túlságosan távoli, számos tényező nem tette lehetővé a tudományos igazság szerinti feldolgozását. Kozma alakja sosem örvendett túlzott népszerűségnek. Amiatt, mert zsidó származású volt, valamint mert 1919-ben bizonyos kulturális célok érdekében feladatokat vállalt – noha tevékenysége inkább tiszteletre méltó, semmint szélsőséges (műegyetemi oktató volt) –, két évtizeden át semmilyen állami építészeti megbízást nem kapott. Szerencsére olyan sok művészeti műfajt művelt, hogy magánmegrendelők is el tudták látni feladatokkal. Építészeti diplomával rendelkezett, emellett [illegible] fogva mint zseniális grafikus, könyvtervező, belsőépítész és bútortervező korszakos jelentőségű volt, ugyanakkor a magyar talajon, magyar hagyományok kiteljesítésében saját művészetet tudott felmutatni. Ez szinte egyedülállóvá teszi a XX. századi magyar művészet történetében magyar és európai viszonylatban egyaránt.

– Kozma elindult a szecessziótól, megszólalt barokk és historikus formanyelven, divatos art deco műhelyt alapított, majd konstruktivistaként alkotott előremutató dolgokat. Hogyan lehetséges, hogy valaki egymástól távoli stílusok útjait járja be, és mindenkor sajátosan egyedit hozzon létre?

– Ez a kérdés valóban Kozma lényegét érinti. Már pályája kezdetén magyar népművészeti motívumok alkalmazásával átformálta a szecesszió lineáris formanyelvét. Ezzel tudatosan hozta létre egyéni, magyaros stílusát. Mindig ki tudott teljesedni abban a stílustörekvésben, amit a kor felmutatott, s abban önmagát is mindig meg tudta jeleníteni. Talán csak most tudjuk értékelni, amikor még gyorsabban felpörögtek az események, hogy milyen jelentős, mennyire egyéni vonásokat felmutató, európai formátumú művész volt.

Bertók László Attila

Közgazdászok újabb találkozója Horn Gyulánál

Lépéskényszerben a kormány

Folytatás az 1. oldalról

– Nyilvánvaló, hogy csak megszorításokkal nem lehet eredményt elérni – jelentette ki *Kádár Béla*, a parlament költségvetési bizottságának elnöke. – Ehhez – egy külgazdaság-érzékeny ország esetében – szükséges az exportnövekedés. Magyarország konkrét helyzetében továbbá alapvető érdek a – másfél évtized óta 1994-ben először jelentősnek mondható – gazdasági növekedés fenntartása és fejlesztése. Nélküle nem lehet egyensúlyi zavarokat megszüntetni, a gazdaságra nehezedő szociális terheket csökkenteni, sem Európába bejutni, ami az ország fő stratégiai célkitűzése az elkövetkező időben.

Ha jövedelemelvonással, importvisszafogással, a jövedelem kiáramlásának szűkítésével akarjuk korlátozni a fizetési mérleg hiányát, a fizetési mérleg deficitjét, akkor a bűvös körben maradunk. Ha ugyanis szűkül a jövedelem, akkor csökken a termelés is, visszaesik a foglalkoztatás, következésképpen a gazdaság képtelen elviselni azokat a jóléti szolgáltatásokat, amelyeknek a nagysága – az elmúlt negyedszázad örökségeként – tetemes. Tudni kell azonban, hogy az elmúlt négy évben nem azért nőtt meg a bruttó hazai terméken belül (GDP) a társadalmi szolgáltatások aránya, mert hallatlan értékű túlelosztást valósított meg a kormányzat, hanem azért, mert visszaesett a gazdasági növekedés, csökkent a termelés, a jövedelemtömeg. S az ily módon lecsökkent jövedelemtömegre jut a kormányzat szociális ellátási kötelezettsége.

– *Álláspontja bizonyos mértékig összecseng Bokros Lajos pénzügyminiszter-jelölt nézeteivel...*

– Most még nem akarom kommentálni Bokros úr huszonöt pontját, de tény: az elvi irányvi iránymutatást milyen akcióprogram követi. Általában az igazi konfliktusok mindig akkor jelentkeznek, amikor az ok-okozati összefüggések megítéléséről van szó. Régóta hangoztatott véleményem szerint a fő cél nem más, mint a versenyképesség növelése. A többi feltétel is csak ebből vezethető le. Ez pedig annyit jelent, hogy a megtakarításokat, a beruházásokat, a vállalkozói hajlandóságot, az exportot, a külföldi tőkebefektetéseket, a műszaki fejlesztést, a szellemi tőke felhalmozását a kormány gazdaságpolitikájának ösztönöznie kell. Ha az ily módon növekvő versenyképesség nyomán nő a kivitel, akkor csökken a fizetési mérleg hiánya és elviselhetők az adósságszolgálat, a társadalmi szolgáltatások terhei. Ha a gazdaságpolitika nem növekedésbarát, nem ösztönzi a versenyképesség erősítését, akkor állandósul a jelenlegi nagyarányú deficit, veszélyeztetve a társadalmi stabilitást is, hiszen a csökkenő jövedelmekért nyilvánvalóan a gazdaság különböző szereplői között élesebb harc alakul ki. Ha a munkaadók, a munkavállalók és a kormányzat között kiéleződnek ezek a konfliktusok, az bumeránghatást gyakorolhat hazánk nemzetközi megítélésére, a tőkebeáramlásra. A stabilitási helyzet romlásából természetesen működési zavarok is következhetnek: ha jövedelmet vonunk el, a hosszú távú jövőnket finanszírozó tevékenységekből – oktatásból, egészségügyből, kultúrából, tudományból –, és feltételezzük, hogy ezt az állampolgár, vagy más mecenatúrák finanszírozzák, akkor elsorvadnak ezek a tevékenységek.

– *A miniszterelnökkel való találkozások rendszeressé fogva [illegible]*

esett szó. Szerencsére a közgazdászok régóta egyetértenek abban, hogy gyors és erélyes lépésekre van szükség. A tavalyi választási első félév elveszett, de ennél nagyobb baj, hogy odalett a mögöttünk lévő hét hónap is. Ez idő alatt nem történt ugyanis olyan érdemi gazdaságpolitikai lépés, amely a honi gazdaság rövid- és hosszú távú gondjainak enyhítését szolgálta volna.

❄

A megbeszélésen Békesi László az adott gazdasági helyzet kezelésére két lehetőséget terjesztett a testület elé – válaszolta lapunknak *Gaál Gyula* SZDSZ-es képviselő. – A résztvevők között komoly nézetkülönbségek voltak a tekintetben, hogy melyik változat jár kevesebb áldozattal, hiszen a növekedést szolgáló lépéseket – a befektetésösztönzést, a társasági adó csökkentését – a stabilizáció érdekében valamelyik réteggel meg kell fizettetni. A konkrét eredményekről egyelőre nem akart nyilatkozni, mivel ez lehetőséget teremtene a későbbi intézkedések részleges kivédésére. A kormány a jövőben nem tervez a mostanihoz hasonló gazdasági egyeztető üléseket, az operatív teendők meghatározása után erre már nincs szükség. Ez a mostani ülés is bebizonyította, hogy egy ponton túl nincs biztos szakértői ítélet, csak erős hit van, s ennek következetes végigvitele többet érhet, mintha valaki folyton megtorpan a mások ítéletére hallgatva. Gaál Gyula szerint semmi rendkívüli nincs abban, ha a kormány a mostani találkozóhoz hasonlóan, a későbbi gazdasági döntéseinél sem tájékoztatja a közvéleményt – amint azt tervbe is vették. Mint elmondta, csupán azokat a gazdaságpolitikai intézkedéseket kell közhírré tenni,

Kincstári vezér az államvasutaknál

Tizenegyezer ingatlan a MÁV kezelésében

A MÁV Rt. új vezetősége által létrehozott Vagyongazdálkodási Igazgatóság vezetője március 1-jétől Németh László lesz, aki 1993 óta a Kincstári Vagyonkezelő Szervezet igazgatója volt. Ezt cserélte fel a mostani, megfogalmazása szerint „testhezálló kihívást" jelentő posztra. A magyar kereskedelmi bankok arculatának kimunkálásában is részt vállalt – politikai függetlenségét kihangsúlyozó – igazgató feladata az lesz, hogy elkülönítse az állami, valamint a MÁV tulajdonában lévő vagyont, s ez utóbbit hasznosítsa – jelentették be tegnap a MÁV-nál tartott sajtótájékoztatón.

Németh László leszögezte, hogy önként távozott a KVSZ éléről, ahol 1998-ig szólt a megbízatása. Távozásáról még megjegyezte, hogy válása a KVSZ-től a Pénzügyminisztériummal történt egyeztetés után történt. *Rigó Zoltán*, a MÁV vezérigazgatója elmondta, hogy a vasúttársaság 100 milliárd forint értékű ingatlanvagyonából 30 milliárd forintnyi vagyon hasznosítása azonnal elkezdhető. Az állami ingatlannyilvántartás alapján a Magyar Állam tulajdonában és a MÁV kezelésében 11 ezer kül- és belterületi ingatlan van, ezek összterülete mintegy 29 ezer hektárt tesz ki. Ezen a területen 21 ezer különböző nagyságú, funkciójú és műszaki paraméterű ingatlan van. Többségük üzemi épület, 7500 üzemkörön kívüli létesítmény – ebből hatezer lakás –, 4500 viszont azonnal értékesíthető. A tájékoztatón azt is megtudtuk, hogy a MÁV ingatlanai közül a közeljövőben a Nyugati pályaudvarnál lévő West–End udvart fogják értékesíteni. Továbbá közölték, hogy a 11 milliárd forint értékű MÁV-befektetések hasznosításánál a rendező elv az osztalékszerzés, illetve az alaptevékenységet kiszolgáló káeftéknél a piaci árképzés megvalósítása, valamint a MÁV Rt. megrendelésein kívüli piacszerzés ösztönzése.

Rigó Zoltán azt is kifejtette, hogy a MÁV Rt. 300 millió forintos belső adóssággal rendelkezik, s ez a fejlesztések elmaradásából adódik. A MÁV Rt. pénzügyi egyensúlyának említett megbomlása miatt rövid távon a vagyonhasznosításból keletkező bevételeit a folyó gazdálkodás finanszírozására használja. Ingatlanhasznosításból már az idén 3,8 milliárd forintos bevételt terveztek a folyó év költségeinek fedezésére. A jövő évtől kezdve azonban szeretnének elszakadni ettől a kényszer szülte lépéstől, és a bevételt a részvénytársasági vagyon gyarapítására – fejlesztésre, új befektetésekre – akarják fordítani.

(békés)

Mit tanítsanak az iskolában?

[illegible]

● Az elmúlt három hónapban négyezer hitelre vásárolt Suzukiból több mint százat elloptak. A Providencia biztosító az elmúlt év szeptemberében kötött megállapodást az Argenta Kft.-vel a Suzukik Casco-biztosítására. Az ellopottként bejelentett gépkocsik többsége azonban már ez első részlet befizetése után eltűnt, s eddig csak egy gépkocsiról derült ki, hogy valóban ellopták. A rendőrség ezért nagy erőkkel folytatja a nyomozást, s a biztosító héttagú biztosítás-vizsgálati csoportja is dolgozik az ügyek felderítésén.

● Új gyár építését kezdte meg – japán hitel igénybevételével – Veszprémben a Csopak Rt. vállalkozói csoportjához tartozó Anaconda Kft. A kétezer négyzetméter alapterületű új üzemben mintegy 160-féle kozmetikumot, test- és hajápolószert gyártanak majd. Az üzemindítást májusra tervezik, és szeptemberben új termékcsaládokkal jelennek meg a piacon.

● Januárban jelentősen, több mint 20 milliárd forinttal növekedett a lakossági devizaszámlák értéke. A tényleges növekedés havi mértéke legalább kétszerese az átlagosnak, ami havi 5-7 milliárd forintot jelent. A devizamegtakarítások év eleji emelkedése minden bizonnyal összefügg a fokozott leértékelési várakozásokkal. Január végén mintegy 2,8 millárd dollár megtakarítással rendelkezett a lakosság.

A Magyar Nemzeti Bank hivatalos devizaárfolyamai

Devizanem	árfolyam 1 egységre, forintban
angol font	76,53
ausztrál dollár	82,46
belga frank (100)	367,06
dán korona	19,13
finn márka	24,34
francia frank	21,72
holland forint	67,44
ír font	175,77
japán jen (100)	114,79
kanadai dollár	79,36
	374,48
	75,62

KOZMA LAJOS

MEGHÍVÓ

Az Iparművészeti Múzeum tisztelettel meghívja Önt a

KOZMA LAJOS AZ IPARMŰVÉSZ (1884-1948)

című tudományos konferenciájára, amelyet 1995. február 20-án rendez, helyszíne a múzeum könyvtárterme, kezdési időpont: délelőtt 10 óra.

A konferencia programja:

10.00
Koós Judith: Kozma Lajos művészete a nemzeti sajátosságok és az európai stílusok kontextusában
10.30
Haiman György: Híd a múlt és a jövő között.
11.00
Kiss Éva: Bútorok és enteriőrök (szakmai tárlatvezetés a Kozma Lajos kiállításon)

13.00
Gellér Katalin: Kozma Lajos és a magyar szecesszió orientációs változása.
13.30
Horváth Hilda: Kozma Lajos és a Kner család tagjainak levelezése az 1910-es években. A "Hét mese születése".
14.00
Pusztai László: Kozma Lajos hagyatéka - tervrajzai és írásai - a Magyar Építészeti Múzeumban.
14.30
Hozzászólások

MEGHÍVÓ

Az Iparművészeti Múzeum tisztelettel meghívja Önt a

KOZMA LAJOS AZ IPARMŰVÉSZ (1884-1948)

című tudományos konferenciájára, amelyet 1995. február 20-án rendez, helyszíne a múzeum könyvtárterme, kezdési időpont: délelőtt 10 óra.

A konferencia programja:

10.00
Koós Judith: Kozma Lajos művészete a nemzeti sajátosságok és az európai stílusok kontextusában
10.30
Haiman György: Híd a múlt és a jövő között.
11.00
Kiss Éva: Bútorok és enteriőrök (szakmai tárlatvezetés a Kozma Lajos kiállításon)

13.00
Gellér Katalin: Kozma Lajos és a magyar szecesszió orientációs változása.
13.30
Horváth Hilda: Kozma Lajos és a Kner család tagjainak levelezése az 1910-es években. A "Hét mese születése".
14.00
Pusztai László: Kozma Lajos hagyatéka - tervrajzai és írásai - a Magyar Építészeti Múzeumban.
14.30
Hozzászólások

KOZMA Lajos

Megküldöm az Iparművészeti Múzeum és társintézményei 1995.február- március havi programját.
Az Iparművészeti Múzeum kiállításai hétfő kivételével naponta 10-18 óráig, a Hopp Ferenc Kelet-Ázsiai Művészeti Múzeum és a Ráth György Múzeum kiállításai 10-17 óráig látogathatók.

Iparművészeti Múzeum
Budapest, IX. Üllői út 33-37

állandó kiállítás:

Művészet és mesterség

A kiállításon olyan tárgyak láthatók a múzeum több tízezer darabos gyűjteményéből, amelyek az elkészítés szempontjából érdekesek. A bútorok,textilek, kerámiák stb. mellett szemléltető ábrák mutatják be az elkészítés menetét, a felhasznált anyagokat és eszközöket.

időszaki kiállítások:

Historizmus és eklektika

A XIX. század második fele egész Európában a régi stílusok felújításának, illetve a távoli, egzotikus kultúrák átvételének periódusa. E korszak iparművészetét mutatja be az enteriőrszerűen megrendezett kiállítás.

Kozma Lajos, az iparművész (1884-1948)

(február 26-ig)

Kozma Lajosnak a 20. századi magyar iparművészet talán legsokoldalúbb művészének még soha nem volt önálló kiállítása. Építészként végzett a Műszaki Egyetemen, de tevékenysége hamarosan az építészeten túl az egész környezet alakítására, tervezésére kiterjedt. Tervezett bútort, lámpát, rajzolt textilt, porcelánt, levélborítékot, falicsempét. Kner Imre és Kozma együttműködése a magyar könyvművészet egyik csúcsteljesítményét jelentette.Tervrajzok,65 bútor, több mint 100 grafika, könyv és más iparművészeti tárgy alkotja az Iparművészeti Múzeum és a Budapesti Történeti Múzeum közös kiállítását, mely szeretne minél teljesebb képet adni e sokoldalú alkotói pályáról.

Ékszerek, érmek, rendjelek
- Válogatás az Esterházy gyűjteményből-

(február 26-ig)

E kamarakiállítással az Iparművészeti Múzeum régi adósságot kíván törleszteni.Olyan tárlat ugyanis, amely túlnyomórészt a régi ékszerművesség emlékeit sorakoztatta fel legutóbb a 60-as években volt látható.Az Esterházy-gyűjtemény ékszeranyaga a műfaj kivételes értékű, pompás darabjait foglalja magában. A kiállításra kerülő mintegy 60 műtárgy többsége a 16-17. századból származik.Figyelemre méltó a különböző típusok gazdag változatossága.A násfák és gyűrűk impozáns sorozatát különféle viseleti kellékek, ékszerórák, rendjelek és emlékérmek egészítik ki.

Műhelysarok

Ruttka Andrea textiltervező iparművész ruhái
a "Versenyek versenye" pályázat bemutatójáról.
Nyitva: *1995. február 26-ig.*

VARDE

(március 10- április 29)

A VARDE kiállítás a Tavaszi Fesztivál nyitóeseménye. A VARDE az északi országok tengerpartjain égő, ahajósoknak irányt mutató jelzőtüzeket jelenti.Ezt a szót választotta az öt északi ország - Dánia, Finnország, Svédország, Norvégia és Izland - hét főiskolája közös kiállításuk címéül, mely " Az ökológia, az élet minősége és erőtartalékai" tematikára épül.
A skandináv iparművészet és design a kézművesség és az ipar harmonikus együttműködésén, a természetes anyagok felhasználásán alapul, és egy 1950-ben rendezett kiállítás óta őrzi világszerte kiemelkedő rangját.
Hét főiskola mintegy 300 diákja és tanáraik közös munkájából született a kiállítás, a bemutatott anyag ezáltal frissebb,újszerűbb mint a professzionisták alkotásai.
Az iparművészet és design hagyományos szakterületei szerint - fémművesség, kerámia, üvegművészet, vizuális kommunikáció, textilművészet, ruhatervezés, város- és bútortervezés, a személyszállítás ipari formatervezése - összeállított munkacsoportok speciális, filozófiailag is megalapozott, funkcionálisan körülhatárolt feladatokat kaptak.
A kiállításhoz különféle programok kapcsolódnak, amelyekben az északi főiskolák ideutazó diákjai és tanárai együtt dolgoznak a budapesti Iparművészeti Főiskola diákjaival. A nagyszabású programot öt európai nagyvárosban mutatják be. 1994-ben Londonban és Rómában aratott jelentős sikert, Budapest után Berlinben és Bécsben mutatkozik be az északi jelzőtűz, a VARDE.

Japán babák

(március 17- április 17)

A rendkívül igényes, kézi munkával készült babák - mind egyedi darab - bepillantást engednek a régi ünnepek világába, a hagyományos viseletekbe, fölvonultatják a formák és kelmék sokféleségét. A kiállítás a különböző alkalmakra különböző stílusban készített

Kozma Lajos (1884-1948), az iparművész

Kozma Lajos, a XX. század magyar iparművészetének talán legsokoldalúbb alkotója ebben az évben lenne 110 éves. Ebből az alkalomból az Iparművészeti Múzeum és a Budapesti Történeti Múzeum közös kiállítással tiszteleg az alkotó emléke előtt, melyben igyekszik a mester iparművészeti munkásságáról mind teljesebb képet adni.

Kozma Lajos 1907-ben, a Műszaki Egyetemen építészként végzett. Pályakezdő éveiben grafikai munkákkal kísérletezett, könyv- és folyóirat címlapokat, fejléceket, záródíszeket, különböző illusztrációkat készített, de hamarosan rátalált igazi témájára: érdeklődésének középpontjában ettől kezdve az otthon- és környezetkultúra alakítása állt. Az általa tervezett házak, otthonok - funkcióhoz igazodó - tárgyegyüttesein a magyar népi díszítőkincs ötvözódik a szecesszió linearizmusával. Művészetére a hazai formai hagyományok mellett az angol bútorművesség , a bécsi és a német klasszicizáló és dekoratív áramlatok egyaránt hatottak.

A XX. századi tárgyalkotás nagy dilemmája a kézműves kivitelezés és a gépi termelés szembenállásából adódott. Ebben a vitában Kozma egyértelműen a magas színvonalú kézimunka mellett foglalt állást, melynek jegyében régi technikákat elevenített fel, mint például az intarzia, színesfestés, lakkfestés, aranyozás. Olykor új anyagok alkalmazásával gondosan választott faborításokat vagy textileket tervezett, de ugyanakkor csőbútort, tömegben gyártható lámpát és acélrugós székeket is késztített.

Munkásságának újabb állomása volt az 1882-ben alapított Kner Nyomdával való kapcsolata. Kner Imrével közös programot indítottak a tartalmában és formájában új szemléletű "szép magyar könyv" megteremtéséért. Az új könyvstílus beható kísérletek alapján a magyar tipográfiai tradició és a modern nyomdai technika szintéziseként jött létre, s Kozma ekkor válik grafikusból könyvművésszé, aki nemcsak díszíti a könyvet, hanem annak születését minden fázisában figyelemmel kíséri.

A megnyitón, 1994. november 25-én délután a Kner Nyomda korabeli nyomdagépén a jelenlévők számára ex libriseket és névjegyeket készítenek .A kiállításhoz katalógus készült, és Kozma Lajos által tervezett, illetve illusztrált, a gyomai Kner Nyomdában kvitelezett reprint könyvek és ünnepi képeslap-sorozat (karácsonyi, újévi, húsvéti) is kaphatók. A Kner Nyomda eredeti képes levelezőlapjaiból készült válogatás is megtekinthető a kiállítással egy időben.

*

Kozma Lajosról kapta nevét az a fiatal kézműves iparművészek számára 1987-ben alapított ösztöndíj, amelyet a Művelődési és Közoktatási Minisztérium hozott létre azzal a céllal, hogy támogassa a tehetséges, már önálló művészi tevékenységet folytató ifjú alkotók elmélyült munkáját. A Kozma-ösztöndíjasok hagyományosan az Iparművészeti Múzeumban rendezik meg éves beszámoló kiállításukat. Idén a névadó emlékkiállításával egy időben mutatkozik be 20 ösztöndíjas művész.

*

KOZMA Lajos

A kiállítás és a katalógus
a Budapesti Történeti Múzeum és
az Iparművészeti Múzeum együttműködésével,
a Fővárosi Önkormányzat Kulturális Bizottsága,
a Nemzeti Kulturális Alapítvány,
az Országos Műemlékvédelmi Hivatal Építészeti Múzeuma,
valamint a Kner Nyomda Rt. támogatásával jött létre.

A Budapesti Történeti Múzeum és
az Iparművészeti Múzeum tiszteletével megkívja

Kozma Lajos

(1884–1948)

iparművészeti munkásságát bemutató
kiállításának megnyitójára
1994. november 25-én, délután 2 órára.
A kiállítást megnyitja
Haiman György egyetemi tanár,
a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia
tagja

Iparművészeti Múzeum, Budapest IX., Üllői út 33–37.

KOZMA Lajos

Metróbaleset-statisztika

▶ FOLYTATÁS AZ I. OLDALRÓL

– A statisztika azt jelzi, ha egy ilyen öngyilkossági kísérletnek híre megy, három-négy nappal később valaki más is megpróbálja – mondta a forgalmi igazgató. – Azt csak kevesen tudják, hogy ezek az ugrások csak az esetek kisebb részében végződnek halállal, a túlélők azonban életük végéig rokkantak maradhatnak.

A metrószerelvény általában 30-35 kilométeres sebességgel érkezik az állomásra, de óriási tömege miatt a vonat vészfékezéssel is több mint tíz métert tesz meg, így a vágányok közé ugrók szinte minden esetben a szerelvény alá kerülnek.

A baleset után az első teendő a pálya áramtalanítása. A mentők és a tűzoltók bármelyik metróállomásra hat, legfeljebb nyolc perc alatt odaérnek, ez idő alatt az állomáson dolgozók kiürítik a peront, kiszállítják az utasokat. Ez csak akkor időigényes feladat, ha a vonat utolsó kocsijai az alagútban álltak meg. Ilyenkor kinyitják a kocsik közti ajtókat, s a hátul utazók addig jönnek előre, amíg a peronra ki tudnak szállni. A szerelvényt szétkapcsolják, s a tűzoltók és a metró alkalmazottai kézi erővel széttolják. A sérültet kiemelik, a felszínre viszik, majd a rendőrség lefolytatja a helyszíni szemlét.

Közben a BKV fődiszpécsere általában 30-35 metrópótló autóbuszt állít forgalomba. Ha a garázsokban nem áll rendelkezésre ennyi tartalék jármű, akkor rendszerint a 7-es jelzésű járatok közül szoktak néhányat átirányítani. A baleset miatt persze nem az egész vonalon áll a metró forgalma, hiszen mindkét vonal szakaszosan is üzemeltethető, a pálya kétharmadán változatlanul járnak a vonatok. A Körúton közlekedő 4-es, 6-os villamosok vezetői ugyanakkor minden átszállóhely előtt bemondják, hogy a metró baleset miatt nem közlekedik, az utasok válasszanak más járművet.

– A metrót persze csak egy másik metróval lehetne pótolni – mondja Antal Mihály. – A pótlójáratokon mozdulni sem lehet, a baleset idején a többi járatunkon óriási a zsúfoltság. Negyven-negyvenöt perc után ezért akkor is újraindítjuk a forgalmat, ha a rendőrségi helyszínelés nem fejeződött be. Ilyenkor az adott állomás zárva marad, oda utast nem engedünk le, s ott nem állnak meg, csak áthaladnak a szerelvények. A forgalmat azonban legkésőbb háromnegyed óra után újraindítjuk.

Nosztalgia és gyermekvasút

MUNKATÁRSUNKTÓL

Újra együtt lesz a nagy csapat! Legalábbis ebben reménykedik a Gyermekvasutasokért Alapítvány, amely szeptember másodikán egész napos rendezvényt szervez a gyermekvasúton, illetve annak elődjén, az úttörővasúton valaha is szolgálatot teljesített hajdani gyerekeknek, kispajtásoknak. A nagyszabású nosztalgianapra minden egykori kis vasutast meghívnak az esemény rendezői.

UTAK ÉS UTASOK

● Mára virradóra megszűntek a budai rakpart lezárása okozta próbatételek. A Mozaik utca és a Margit híd közötti szakaszt ismét használhatja az a sok ezer autós, akiket az Óbudai-szigeten tartott rendezvény miatt eltereltek a Pacsirtamező útra.

● A Budaörsi úton, a Dayka Gábor utcánál levő gyalogosfelüljáró felújítása miatt mától mindkét irányban lezárják a belső sávot, ami jelentősen lelassítja az M1-es, M7-es autópályák és a főváros közötti forgalmat csúcsforgalmi időszakokban, a tervek szerint szeptember 10-ig. A gyalogosok szeptember végéig kénytelenek a Sasadi útnál lévő felüljáró felé kerülni.

● A Nagyszőlős utcában a Bocskai útnál mindkét irányban munkaterületet kell kerülgetni, ami – tekintettel az erős teherautó- és kamionforgalomra – torlódásokat okoz, a tervek szerint ma délutánig.

● A 2-es és a 2/A jelzésű villamosok vágányépítés miatt nem járnak, valamint ugyanezért a 24-es szerelvények a Festetics utcától csak a Soroksári útig szállítják az utasokat. A Közvágóhíd és a Jászai Mari tér között villamospótló autóbuszok pótolják a szerelvényeket. A Jászai Mari térnél átépítik a 2-es villamos végállomását is, ezért a Margit hídról való lekanyarodás után nem hajthatnak tovább a Balassi Bálint utcán. A terelőút a saroképület megkerülése után a Széchenyi rakpart–Markó utca útvonal, ezen keresztül érhetik el például a Kossuth teret.

● A II. kerületben a Pasaréti úton a Pasaréti tér és a Sodrás utca között a Szilágyi Erzsébet fasor felé vezető oldalt egy szakaszon felbontották, ami torlódásokat okoz.

● A Szépvölgyi úton a Zöldmáli lejtő és a Szélvész utca között a Kolosy tér felé tartó forgalmat útszűkület torpantja meg.

● A II. kerületben a Városmajor utcában a János Kórház előtt buszöblöt alakítanak ki. A munkagépek időnként alaposan leszűkítik az útpályát, ilyenkor több száz méteres kocsisorok torlódnak össze a Szilágyi Erzsébet fasorban a városközpont felé.

● A Hidegkúti úton folytatják a közműépítést. A városhatártól kb. 100 méteres szakaszon lezárták a városközpont felé vezető oldalt. A váltakozó irányú forgalmat jelzőlámpák szabályozzák.

● Csillaghegyen a Szentendrei utat egyirányúsították a Mátyás király úttól a városközpont felé csatornázás miatt. A Dunakanyar felé a 11-es főúton vehetik az irányt.

● A Krisztina körúton és az Alkotás utcában lévő útszűkületek torlódásokat okoznak elsősorban a BAH-csomópont felé. Különösen a Déli pályaudvarnál lévő útfelbontás előtt vannak kényszerű várakozások, mert csak egy sáv járható.

● A szentendrei HÉV vonalán pályafelújítást végeznek, ezért Aquincum és Békásmegyer között a vonatok csak egy vágányon közlekednek. A zsúfoltság csökkentésének érdekében a reggeli és a délutáni csúcsidőben autóbuszok is közlekednek a Batthyány tér és Békásmegyer között.

● Az I. kerületben a Roham utcában aszfaltoznak, ezért az utat lezárták – várhatóan ma délutánig. A Mikó utca felé kerülhetnek.

Aktahegyek a fővárosi bíróságokon

Budán előbb remélhető ítélet, mint Pesten

Tavaly a helyi és a megyei, illetve a fővárosi bíróságokhoz összesen egymillió-kétszázezer ügy érkezett. A budapesti bíróságok ügyforgalmi adatai arról tanúskodnak, hogy az országos átlagnál jóval több gazdasági és munkaügyi per indul a fővárosban. A leghosszabb ideig pedig a büntetőügyek tartanak. A felmérések szerint a pesti bírák túlterheltebbek, mint a budaiak. Vagyis papírforma szerint manapság Budán előbb remélhető ítélet, mint Pesten.

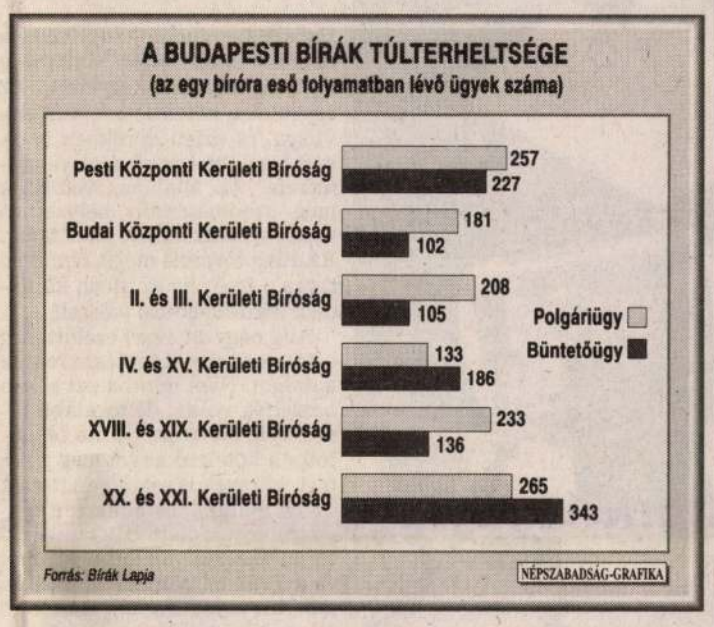

Az ország legnagyobb helyi bírósága a Pesti Központi Kerületi Bíróság. A PKKB illetékességi területe tíz kerületre terjed ki. *Ábrán József* elnök szerint az ügyhátralék okozza a legnagyobb gondot számukra. Tavaly például a lakáscsoportban 7032 folyamatban lévő ügy jutott 21 bíróra. A krónikus bíróhiány miatt igen sok a kiszignálatlan társadalombiztosítási ügy, de komoly gondok vannak a gazdasági ügyszakban is, ahol több mint kétszáz folyamatban lévő ügye van egy-egy bírónak.

A Magyar Bírói Egyesület folyóiratának, a Bírák Lapjának adatai arról árulkodnak, hogy a munka jelentette terhek valamivel kisebbek a „budai oldalon". A Budai Központi Kerületi Bíróságon, valamint a II. és III. Kerületi Bíróságon kevesebb ügy jut egy bíróra, mint Pesten. Az adatok szerint a legnehezebb helyzetben – a PKKB mellett – a XX. és XXI. Kerületi Bíróság van.

1994-ben a fővárosi székhelyű helyi bíróságokhoz (zárójelben az országos adatokat közöljük) 41 382 (180 345) polgári peres, 7787 (19 819) gazdasági peres, 114 012 (448 138) polgári és gazdasági nem peres, 26 693 (101 779) büntető-, valamint 3940 (28 243) munkaügyi peres ügy érkezett.

A polgári ügyek közül Budapesten a házassági (6575) és a gyermek tartása iránti (4410) perek voltak a leggyakoribbak. A múlt év végén folyamatban maradt 39 712 polgári per közül minden negyedik, 8897 egy évnél régebben indult.

Rendkívül sok gazdasági per van a fővárosban. Az országos átlagnál másfélszer több gazdasági aktával kell megbirkózniuk a kerületi bíróságok bíráinak. Ennek egyenes következményeként a gazdasági ügyszakban minden második, egyévesnél „szakállasabb" ügy valamelyik budapesti bíróságon porosodik.

Az eljárás időtartama a büntetőügyekben a leghosszabb. A fővárosi helyi bíróságokhoz tavaly 26 693, köztük 21 345 közvádas ügy érkezett. Mindenképpen figyelmet keltő, hogy az év végén folyamatban maradt 13 999 közvádas büntetőperből 3850 több mint tizenkét hónapja érkezett a bíróságokhoz.

A Fővárosi Munkaügyi Bíróságon tavaly 3940 per indult, 4308-at fejeztek be, és szilveszter napján 4482 volt folyamatban. A munkaügyi perek sorában a legtöbb befejezett ügy a munkabért és az egyéb anyagi juttatásokat (1623), a munkaviszony megszüntetését (922), valamint a dolgozó anyagi felelősségét (457) érintette. A munkaügyi jogvita miatt pereskedő feleknek Budapesten igen sokáig kell várniuk az ítéletre: tavaly például a 4308 peres ügyből 1696 egy évnél tovább tartott. Ha azt vesszük, hogy az ország valamennyi munkaügyi bíróságán 1994-ben összesen 3696 egy évnél régebben folyó pert regisztráltak, akkor az 1696 fővárosi ügy igen soknak tűnik.

A helyi bíróságoktól a fellebbezési ügyek a Fővárosi Bírósághoz kerülnek, ahová tavaly 5559 polgári peres, 669 gazdasági peres, 806 polgári és gazdasági nem peres, 6014 büntető-, valamint 1017 munkaügyi peres ügyben érkezett fellebbezés. Az egy éven túl befejezett fellebbezési eljárások között különösen soknak tetszik a munkaügyi és a polgári per. 1994-ben az országban 178 munkaügyi fellebbezési eljárás tartott egy esztendőnél tovább – ebből 141(!) Budapesten. Alig kedvezőbb a helyzet a polgári ügyek terén, hiszen a 317 elhúzódott eljárásból 130 fővárosi keltezésű.

Sereg András

Tiszta Afrika

Az Almássy téri szabadidőközpont augusztus 26-án Afrikanapot rendez. A rendezvény szombat délelőtt tíz órától éjjel kettőig tart. Délelőtt a legkisebbek a játszóházban szórakozhatnak, a nagyobbak a hajfonással, rituális álarcok készítésével ismerkedhetnek. Lesz rajzverseny, bábműsor és igazi afrikai táncház. Számos előadás, filmvetítés és kiállítás színesíti a programot. Este Ghánából, Nigériából és Dániából érkezett együttesek, zenészek lépnek fel. Bemutatkozik az afrikai konyhaművészet, s a vendégek megismerkedhetnek a jellegzetes ízekkel. A szervezők fontosnak tartják, hogy a görög, zsidó, cigány, szerb kultúrák bemutatása után Afrika és eljöhetett Budapestre. Kelet-Európában talán először rendeznek az egész kontinenst bemutató Afrika- fesztivált.

L. K.

Tombola, parlagfű

A Széchenyi-hegyi Regionális Egyesület idén is megrendezi augusztiálisát a Rege parkban. A szombaton 9 és 16 óra között tartandó eseménysor legfőbb attrakciója ezúttal is a tombola lesz: száz szál parlagfűért lehet tombolajegyet kapni. (A nyeremények között két mountain bike is szerepel.) Az érdeklődők ezenkívül részt vehetnek játékos vetélkedőkön, gyerekprogramokon, és lesz nyitott fórum is.

Átépítik a Haller téri piacot

▶ FOLYTATÁS AZ I. OLDALRÓL

A Haller téri piac 43 kereskedője nem örül túlságosan. Úgy vélik, kártalanítás ide vagy oda, ők csak veszíthetnek a dolgon. Hiába tömörültek kamarába, hiába tiltakoztak, az önkormányzat megkötötte a szerződést, felépítette az ideiglenes piacot. Pontosabban egy olyan épületegyüttest, amely piacnak alig nevezhető. A betonpaccot körbevevő épületek ablakai kicsik és csak félig kinyithatók. Ezen keresztül árut eladni meglehetősen nehézkes. Az ajtók 75 centi szélesek, így egy testesebb hűtő nem fér át rajtuk. Az üzletek elé nem szereltek tetőt, így az oda kirakott zöldség, gyümölcs vagy virág fél órán belül szétázik, megfonnyad, megfagy, az időjárástól függően. A piac elrendezése olyan, hogy a zöldségesek egy sorban, a csirkések a másikban helyezkednek majd el, velük szemben a kifőzdések, mindenkinek egyforma szobácskával. A szeptember 15-én nyitó piac nem látható és nem is közelíthető meg a Haller utcáról. A környező utcák parkolási tilalma miatt csak gyalog érkezhet a vásárló. Mindkét bejárat mellett kukasor. A kereskedők úgy vélik, nem látott még piacot, aki ilyet tervez.

Az árusok javaslatait költségkímélésre hivatkozva utasította vissza a tervező-kivitelező Kestex Kft. Mindemellett a kereskedők elismerik, hogy az épületek igen csinosak, s ez egyben félelmük alapja is. Attól tartanak ugyanis, hogy az új bevásárlóközpontba soha nem költözhetnek be. Vagy ha mégis, akkor olyan magas bérleti díj ellenében, amit képtelenek lesznek kifizetni.

Az önkormányzatnak a Diravval kötött megállapodása azonban kizárja ezt a lehetőséget. A Dirav ebben „tudomásul veszi, hogy azoknak a bérlőknek, akiket... az ideiglenes piacra áthelyeztek, a megépült piac területén előbérleti joguk van. Az előbérleti jog azt jelenti, hogy a volt régi bérlő, igénybevételi díj fizetése nélkül, automatikusan új bérlővé válik. Az új Haller piac tulajdonosa garantálja, hogy az előbérleti joggal rendelkező bérlők szerződését egyoldalú nyilatkozattal 10 évig nem bonthatja fel"– olvasható az szerződésben.

A kereskedők tehát maradhatnak. Kérdés persze, hogy túlélik-e az egyéves kitelepítést, s azután képesek-e fizetni a négyzetméterenkénti 140 ezer forintos bérleti díjat. Az önkormányzat is pénzhez jut, bár az nem sokáig marad az ő zsebében. Igaz, a polgármester szerint nem is törekedtek nagy bevételre.

A Haller régi közönsége azonban bizonyosan másik bevásárlóhely után nézhet. Az új piac nem nekik épül.

Szalai Anna

MARGÓ

Városnapok

A IV. kerületi önkormányzat idén, szeptember 1. és 3. között ismét megrendezi az Újpesti Városnapokat. A programban számos kulturális, szórakoztató és sportrendezvény szerepel majd. Rendeznek például magyar–osztrák meghívásos gokartversenyt és triatlont, s a kínálatban szerepel Dolák-Saly Róbert zenés műsora, a Z'zi Labor koncertje vagy a Kormorán együttes is.

Antenna az iskolán

Az egyik hazai rádiótelefontársaság és a XV. kerületi önkormányzat megállapodása értelmében hamarosan egy harminc méter magas rádiótelefon-torony épül a XV. kerületi Czabán Samu téri iskola épületének tetején. A toronyhoz egy 15 négyzetméter alapterületű műszaki típuskonténert is elhelyeznek majd. A legkevesebb tíz évre szóló bérleti szerződés szerint a bérleti viszonyból befolyó összegből nemcsak az önkormányzat, hanem az iskola is részesedik.

Minibusszal a vasút felé

A MÁV Rt. által alapított Rail Bus Kft. hamarosan beindítja minibuszjáratait. A légkondicionált, 12 személyes járművek a főváros összes kerületéből szállítják majd az utasokat a a Keletibe, a Nyugatiba és a Déli pályaudvarra.

Bővül az Áldás utcai iskola

Elkészült az Áldás Utcai Általános Iskola rekonstrukciójának első üteme. Összel öt új tanteremben, új tanári és igazgatói szobában indulhat meg a munka, a gyerekek pedig új könyvtárat és szociális helyiségeket is használhatnak, mi több, a most kezdődő tanévben rendelkezésükre áll a konyha és az ebédlő is. A 117 millió forintos beruházás révén az iskola ősztől kétszáz új tanulónak tud helyet biztosítani.

Kutyapiszok-akció

Belváros-Lipótváros önkormányzata nyolcvanezer darab, a kutyapiszok felszedésére alkalmas tasakot vásárolt. Ez része annak az V. kerületi akciónak, amely a kulturált ebtartásra, a környezet tisztaságának megőrzésére próbálja ránevelni a kutyatulajdonosokat. A tasakokat ingyen osztják majd szét a kutyatartók között.

Szociális diszkont

A ferencvárosi önkormányzat szociális diszkontot szeretne létesíteni. Az intézkedésre azért lenne szükség, mert a szakemberek szerint a szociális támogatások alacsony hatásfokkal működnek és ellenőrizhetetlen, hogy a készpénzsegélyeket mire fordítják a segélyt kapó polgárok. A megoldás az önkormányzat szerint egy olyan „szociális" kártya lenne, amellyel az arra kijelölt üzletekben készpénz nélkül vásárolhatnának a kártyatulajdonosok.

BARÁTAINKNAK A KAMAT MOSTANTÓL 0%

Csak így magunk között mondva, szerintünk Ön különleges bánásmódot érdemel, ezért ha megengedi, mi most el fogjuk kényeztetni...

behízelgő árainkkal: nálunk már 1.398.000,- forintért kényelmes családi autót vehet - a fizetési feltételekkel: melyek közül kedvére válogathat

hitelekkel: aminek a kamata igazán baráti, 0% - könnyű elérhetőségünkkel: már a város három pontján várják szalonjaink

AKCIÓ
ESPERO GLX
luxus limuzin
most alapáron
metálfény,
légkondicionáló,
immobiliser
ajándékba
2.258.000,-Ft

DAEWOO MOTOR
DAEWOO CENTER
Egy jó választás

1095 Soroksári út 38-40 Tel: 216 1190 • 1039 Rákóczi út 31(Szentendrei út folyt.) Tel: 06 20 427 227 • 1149 Mogyoródi út 32 Tel: 220 5080

Mennyibe kerül egy elsős?

A táska hétezer forint is lehet — SZANDELSZKY BÉLA FELVÉTELE

Az idén sem lett olcsóbb iskolaérett nebulóink felszerelése írószerrel, táskával és az összes többi, a tanuláshoz szükséges kellékkel. Pedig iskolába járni – az érintett korosztály szerint, sajnos – kötelező. Ezért aztán a szülők is kénytelenek megbarátkozni a tanévkezdés számlájának végösszegével, tekintve, hogy mindegyik tételnél a budapesti tanszer- és taneszközpiacon tapasztalható legalacsonyabb árat tüntettük föl. Ennyi pénzből tehát a legolcsóbb, vagyis a nem kimondottan minőségi árukat vehetjük meg.

Számos cikknél léteznek az itt megjelöltnél lényegesen magasabb árak. Ilyen például az iskolatáska, amely akár 7000 forintba is kerülhet, de szintén ide tartoznak a golyóstollak, a filcek, a különböző méretű és minőségű füzetek és borítóik, no meg a tolltartók. A választék ezekből is akkora, hogy megengedi: a felsoroltnál több pénzt is költhessünk csemetéinkre.

Nem szabad elfeledkeznünk a tankönyvek áráról sem. Az elsősök tankönyvcsomagja 3000 forintba kerül, de nem minden iskola rendeli meg az összes könyvet és munkafüzetet, így ez a számla kevesebből is kijöhet. A felsoroltak mellett gondolnunk kell az ünneplőruhára is, amelynek hagyományos összetétele fehér ing, sötét nadrág vagy szoknya és félcipő. Erre legalább 4000 forintot kell szánnunk.

Az írószerboltok elleni roham a fővárosban általában augusztus második felében indul meg, a hónap végére némiképp csillapodik, majd az első tanítási napok után újult erővel ismét tombol, mivel a tanítók ilyenkor állnak elő idáig titkolt kívánságaikkal. Ma már elkerülhető lenne, hogy a tanszereket mindenki egyénileg szerezze be, hiszen az iskolák nagyobb tételben megrendelhetnék ezeket taneszköz-forgalmazó cégektől (Budapesten ilyen a Nebulóért). Így kényelmesebb volna a szülők számára is, nem is beszélve a 30 százalékkal alacsonyabb árakról.

Mehlhoffer Tamás

Füzetcsomag:	462 Ft
Rajzlap A/4 (20 db):	70 Ft
Füzetcímke:	50 Ft
Írólap:	30 Ft
Órarend:	10 Ft
Műanyag füzetborító (10 db):	60 Ft
Bekötőív:	38 Ft
Grafitceruza (3 db):	84 Ft
Postairon (3 db):	180 Ft
Színesceruza-készlet, 12 db-os:	250 Ft
Zsírkréta, 6 db-os:	120 Ft
Golyóstoll:	55 Ft
Filctollkészlet (10 db):	219 Ft
Ecset (egy vékony és egy vastag):	145 Ft
Hegyező:	40 Ft
Körző:	98 Ft
Ragasztó:	95 Ft
Rajztábla:	98 Ft
Vonalzó:	60 Ft
Olló:	120 Ft
Kivágóminta:	40 Ft
Logikai játék:	220 Ft
Radír:	12 Ft
Gyurma:	90 Ft
Tolltartó:	220 Ft
Összesen:	**2866 Ft**
Tisztasági csomag:	200 Ft
Táska:	2300 Ft
Összesen:	**2500 Ft**
Tornazsák:	260 Ft
Tornatrikó és -nadrág:	560 Ft
Tornadressz:	700 Ft
Iskolaköpeny:	500 Ft
Összesen:	**1320 Ft, III. 1460 Ft**
Mindösszesen:	***kb. 6700 Ft***

LOTTÓ
NEMCSAK MILLIÓKAT NYERHET!
ÉVSZAKVÁLTÁS
A SZERENCSEJÁTÉK RT.-NÉL
SZERENCSÉS TANÉVKEZDÉS
A SZERENCSEJÁTÉK RT. BUDAPESTI TERÜLETI IGAZGATÓSÁGA SZERVEZÉSÉBEN CSAK BUDAPESTEN, PEST ÉS FEJÉR MEGYÉBEN!
A NYERETLEN GÉPI ÖTÖS LOTTÓ SZELVÉNYEK BEKÜLDŐI KÖZÖTT AUGUSZTUS 21-TŐL SZEPTEMBER 16-IG
HETENTE 400 DB 5000,- FT-OS VÁSÁRLÁSI UTALVÁNYT SORSOLUNK KI! A FŐNYEREMÉNY EGY SZEMÉLYAUTÓ ÉS 2 DB 300.000,- FT-OS VÁSÁRLÁSI UTALVÁNY
ÉRDEKLŐDJÖN A LOTTÓZÓKBAN ÉS A BIZOMÁNYOSI ÁTVÉTELI HELYEKEN MÉG MA!

Bukott és versenyképes nyelviskolák

A némettől az angolon át a szlovákig 250 forinttól 3000-ig terjedhet a tarifa

Budapesten tucatnyi nyelviskola és több száz tanár verseng a nyelvet tanulók kegyeiért. Az egyetemen kötelező lett a nyelvvizsga, és üzleti körökben is elvárt legalább egy idegen nyelv ismerete. Az általános iskolások még szerencsésebb helyzetben vannak, nekik helybe jön a tanár. Az átlag fővárosi mégis rémülten rázza a fejét, ha az utcán külföldiek kérdeznek tőle valamit.

Alig négy-öt évvel ezelőtt még a kötelező orosztanulásra fogtuk a dolgot. Nem mintha azt sokan beszélték volna, de legalább tanították. Az oroszt azóta felváltotta a kötelező angol meg a német, így ezek is sokat veszítettek csáberejükből, és amikor a magyarul megszólaló HBO tévécsatorna elhomályosította a Sky-t és a Pro7-et, a nyelvtanulás ismét bizonyos foglalkozások és állapotok – például a diákévek – kiváltsága lett. A nyelvtanulók száma ma már meg sem közelíti a nyolcvanas évek magaslatait. Az iskolák egy része becsukta kapuit, másik részük valami különlegességgel próbálkozik. A hőskor gmk-inak helyét külföldi székhelyű intézetek foglalják el, anyanyelvi tanárokkal és eredeti tananyagokkal.

Az oktatás színvonala sokat emelkedett az elmúlt években. Ezt erősítette fel az a minősítési rendszer, amit a nyelviskolák maguknak dolgoztak ki. Így aki manapság iskolát keres, legalább a „minősített" jelzőben kapaszkodót – egységes és zsűrizett tananyagot, központi tankönyveket és képzett tanárokat – találhat magának.

A beszélni vágyott nyelvek toplistáját évek óta az angol vezeti. A nyelviskolák többsége ezért „egynyelvű", mint például a Bell. A szeptembertől 11 gyermek- és 33 felnőttcsoportot indító iskola specialitása a cambridge-i módszer: a tanulók minden feladatot párban oldanak meg, és folyton beszélnek. Így is vizsgáznak, s aki megfelel, annak felvételiznie sem kell az egyetemre.

A nagyobb kínálat persze több hallgatót jelent; sok nyelviskolában továbbra is több nyelvet okítanak, minden szinten. A Perfect-Poliglottban például az angolon kívül németet, franciát és olaszt is oktatnak, de kellő számú jelentkező esetén az orosz, a szlovák és a cseh nyelvtől sem zárkóznak el. Különleges ajánlatuk is van, a szaknyelvi tanfolyam. Cégjog és számvitel angolul, németül.

A Tudomány Nyelviskola specialitása a vállalati tanfolyam és a külföldi tanulmányi út. A kurzusok többsége 12-13 hetes, heti két–kilenc órában. Léteznek heti húszórás tanfolyamok is, de ezeket főként nyáron hirdetik meg. A tanítás mini (4–6 fős) és kis (7–12 fős) csoportokban zajlik, többnyire diplomás tanár irányításával.

Ettől a rendszertől jócskán eltér a Berlitzé, ahol nincs se év eleje, se év vége. Bárki, bármikor kezdhet, olyan szinten, ahol éppen tart. Alapelvük a testre szabott oktatás. A felméréskor nem tesztet írnak, hanem beszélgetnek, és nem csupán angolul. Az ingyenes tanácsadáskor feltérképezik a jelentkező vágyait is. Vagyis azt, hogy milyen szintre szeretne eljutni és mennyi idő alatt. Ennek alapján ajánlják a csoportos vagy az egyéni foglalkozások valamely formáját. A nap minden órájában működik tanfolyamuk. A Berlitz árát azonban kevesen tudják megfizetni. Az egyéni foglalkozás ugyanis akár 2800 forintba is kerülhet óránként, de hatszáz forintért is tanulhatunk, tíz másik ember társaságában.

A kevésbé különleges tanfolyamoknak az áruk sem ilyen borsos. 290–500 forint a tarifa óránként, attól függően, hány fős a csoport, és milyen szinten tartanak. S ennél bizony nem olcsóbbak a magántanárok sem. A középfokú nyelvvizsgával rendelkezők már 250-ért is vállalnak tanítványt, míg az egyetemisták átlaga 400, a nyelvvizsgára felkészítő Rigó utcai tanárok azonban nem adják hatszáz forintnál alább. S akkor ebben még nincs benne a nyelvkönyv, amit az iskolák többsége maga árul. Az árak itt is igen különbözők: 400-tól egészen a 9980 forintig.

A nyelvtanulók egy része azonban képtelen kifizetni ezeket az árakat. Inkább vesz egy könyvet meg egy kazettát, remélve, hogy egymaga is nyitjára akad a titoknak. De sajnos ők sem ússzák meg túl olcsón. A legolcsóbb tankönyv, a Get ready 428 forintba kerül, míg a drágábbak közül a New CEC című 2300 forintért vásárolható meg, igaz munkafüzettel együtt. S akkor még nem számoltuk a kazettákat, darabját 600-1000 forintjával. A Novobook Kft., látva az égbeszökő árakat, új ötlettel állt elő. Király utcai boltjában antikváriumot rendezett be, ahol használt nyelvkönyveket ad-vesz, elsősorban diákoknak, s természetesen jóval olcsóbban, mint amennyiért az újakat beszerezhetnék.

Sz. A. A.

Lakbértámogatás fiatal házasoknak

MUNKATÁRSUNKTÓL

A XI. kerületi vagyonkezelés felügyeletének vezetője, *Varga Péter* szerint a kerületeknek mihamarabb meg kellene vizsgálnia a fiatal házasok lakáshoz juttatásának újabb lehetőségeit. Varga egy új lakbértámogatási rendszerre gondol; azt mondja: a kerületek képezzenek külön alapot az elidegenítésekből befolyt pénzekből, s ezt osszák szét azok között a fiatal házaspárok között, akik számára a bérlet jelenti az egyetlen lakhatási lehetőséget. Az önkormányzat két éven keresztül fizetné a lakbérük felét – ez az idő Varga szerint a továbblépésre képes fiataloknak elegendő ahhoz, hogy talpra álljanak, és önálló lakás után nézzenek. Ha egy önkormányzatnak összegyűlik mondjuk százmillió forintnyi lakástámogatásra adható pénze – magyarázta Varga Péter –, abból ma jó, ha huszonöt új lakást építhet, holott ötszáz családot támogathatna két éven át.

A III. kerületi lakásügyi iroda vezetője, *Vámosiné dr. Bék Ágnes* szerint a kerületek a fenti módszerrel csupán átmeneti segítséget tudnának nyújtani a rászorulóknak. Véleménye szerint nem valószínű, hogy a fiatal házasoknak a két év elegendő lenne a talpraálláshoz, ráadásul a havi harminc-negyvenezer forintos lakásbérlet ma akkor is óriási teher számukra, ha a felét kifizetik helyettük. Úgy véli, hogy lakbér helyett az önálló lakáshoz jutást kellene segíteni; magyarán, ha az önkormányzatok a kiszemelt lakás megvásárlásába szállnának be, a vételár nagyságától függően, de legfeljebb egymillió forint erejéig.

A X. kerületi önkormányzat főtanácsosa, *Kurucz Imre* hasonlóan szkeptikusnak mutatkozott Varga Péter elképzeléseinek hallatán. Nincs más megoldás – hangsúlyozta –, csak a lakásépítés. Ha az önkormányzatoknak elegendő pénzük lenne, hogy új lakóházakat építsenek, a különféle visszatérítendő, illetve vissza nem térítendő pénzeknek köszönhetően sokkal könnyebb lenne a fiatal házasok helyzete. Csakhogy – tette hozzá – a lakásépítés is olyan terület, amelyre az önkormányzatoknak alig-alig jut pénzük.

A XIV. kerületi jegyző, *Horváth Péter* nem biztos abban, hogy Varga Péter ötlete megfelel a lakástörvényben foglaltaknak. Az ugyanis úgy rendelkezik, hogy az elidegenítésből befolyó pénzeket építésre és felújításra kell költeni. Ezt tehát először alaposan meg kell vizsgálni – jegyezte meg, hozzátéve: az ötlet érdekes, és szívesen megvitatná más önkormányzati illetékesekkel is egy kerületközi beszélgetésen.

Egy budai ház védelmében

A XII. kerületi önkormányzat rövidesen elbontatja a tulajdonában lévő, Alkotás út 41. szám alatt álló épületét. Az 1928–29-ben épült villát és a kertben lévő műtermet Kozma Lajos tervezte Telcs Ede, a jeles szobrász számára. A háború után az épület kismértékű belső átalakításokat szenvedett el: néhány válaszfal és nyílás átalakításával öt lakóegységet alakítottak ki benne. Mára a bérlőket kiköltöztették, és az épület bontását engedélyeztették az erre felkért I. kerületi műszaki osztállyal.

Hogy mi épül az elbontott épület helyén, az majd a bontást követő pályáztatás során dől el. A részletes rendezési terv előírása szerint mindenképpen földszint + 5 szint + tetőtér lesz, alatta 30 gépkocsi számára parkolóval. (A mai épület csak két, illetve részben háromszintes.)

Kérdésem, miért kell egy jó állapotú, neves építőművész által tervezett, szép arányú és jó harmóniájú házat elbontani, miközben az sem tudható, mi kerül a helyére? Miért nem lehet várni addig, amíg mérlegelhető, hogy mi ér többet: a régi vagy az új?

Bár az épület nem műemlék, s így semmilyen védettséget nem élvez, de szép és értékes. A műteremmel és a kerttel igen hatásos együttest alkot. Maga az épület Kozma Lajos életművében jelentős mérföldkőnek számít. „A kezdeti »barokk« letisztult, érvényesülnek a Lajta Bélánál tanultak" – olvasom a szakemberek írásaiban. – „Az alaprajz, a tiszta kompozíciójú belső terek formái, a részletmotívumok, az intim és a monumentális közt különleges egyensúlyt teremtenek. A kapu archaikus, szinte Lajtás a monumentalitása, a felvezetés, a lépcsőegységek, az egyik szoba alkóvja, a kerti terasz, a torony és a műterem váratlan monumentális belső tere..." Ehhez és a homlokzat anyagaihoz, sikszerűségéhez kapcsolódik Telcs kései, modernnek mondható szobra, amely nemzetközi összehasonlításban is az első vonalba tartozik. (Az Alkotás utcai homlokzat fő motívuma a Telcs Ede által készített Szent Flórián szobor.) Az épület szerény Alkotás úti homlokzata még utal az út egykori földszintes, illetve egyemeletes beépítésére.

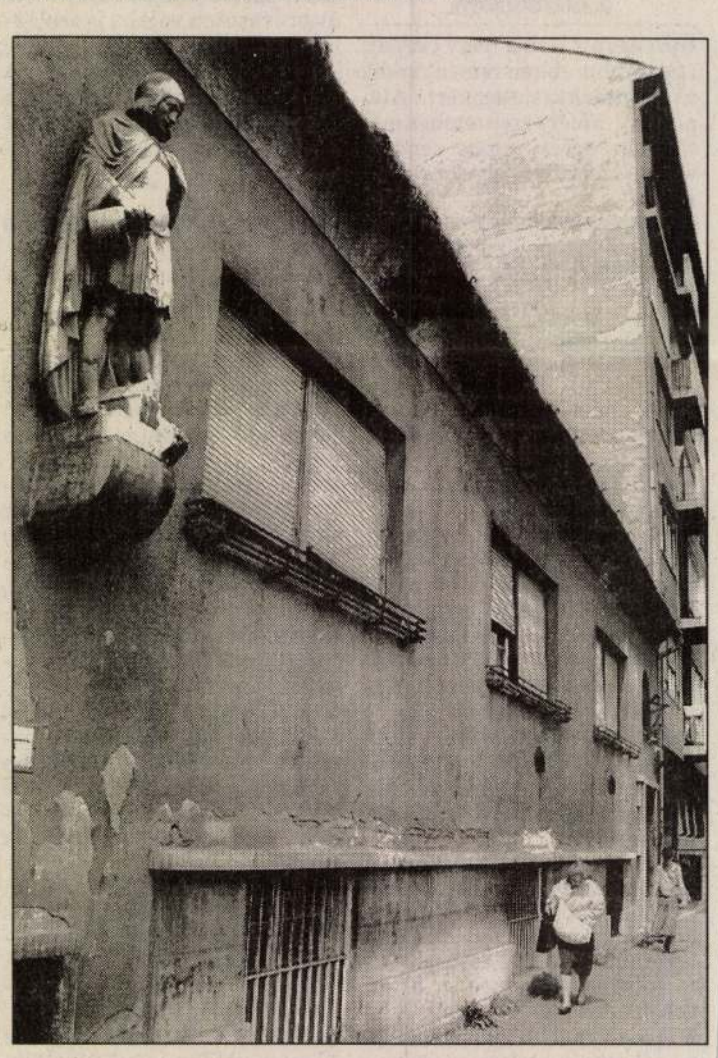

Szent Flórián tanácstalan

Bár a bontást engedélyező hatóság jogszerűen járt el, mégis úgy érzem, mulasztást követett el. Ilyen kvalitású ház megsemmisítése esetén legalább a szakemberek véleményét kellett volna kérnie, például a főváros település- és értékvédelmi ügyosztályáét, a városvédőkét, az Országos Műemlékvédelmi Hivatalét stb., hiszen az épületet az irodalom is jegyzi. Említi a Tér és Forma 1929. évi száma és Ferka András: Buda építészete a két világháború között című munkája is. Túl kellene végre lépni azon a szemléleten, aminek segítségével sikerült tönkretenni a magyar kisvárosok legtöbbjét, elsöpörve múltjukat, hagyományaikat. Nem szégyellni való az, ha egy utcában egyaránt vannak kisebb és nagyobb házak. Ilyenek a „nőtt" városok. Ilyen a történelem. Az utcák történelme is. Sokféle méret és minőség megfér(hetne) egymás mellett! Ha hagynák...

A lakóház mellett a másik nagy érték a kert. Idős faállománya az épületekkel festői rendszert alkot. A terasz mellett hatalmas szivarfa. A műterem mellett a kertben hársak, gyümölcsfák, juharok. Ehhez járul még az eszmei érték, hogy ez az épület adott otthont és műtermet a századforduló egyik legjelentősebb magyar szobrászának.

Ráday Mihály

Ház és kert festői rendszere — SZANDELSZKY BÉLA FELVÉTELEI

Kozma Lajos

1998 VI. 28

A Magyar Nemzet galériája

Magunkat boldogabb népekkel összehasonlítva, hányszor hánytorgatjuk irigykedve, milyen szegényes örökséget hagytak ránk a századok, ugyanakkor észre sem vesszük, mi minden mellett megyünk el érzéketlenül, és miként hagyjuk értékeinket ebek harmincadjára jutni. Szerény méretű, ütött-kopott Alkotás utcai homlokzat dísze a bemutatott Szent Flórián szobor. E neves katona a tűzkártól valóban megőrizte a házat, de az elmúlt fél évszázad kalandjaival szemben tehetetlen volt. Az alkalmi kvártélyosok nyomait is magán viselő épület már évtizede lakatlan, ablakaira, kapujára a közelmúltban került erősnek látszó deszkázat. (Új tulajdonos jele?) Pedig már az utcanév – eredetileg Schöpfungstrasse – figyelmeztethetne bennünket az alkotás, a mű megbecsülésére. A világháború utáni sietős helyreállítás, no meg ötvenévi IKV-garázdálkodás után nehéz elhinni erről az objektumról, hogy átépítését Kozma Lajos építőművész tervezte. Sohasem került rá emléktábla, mely tudtára adta volna az arra járóknak, hogy falai között élt és alkotott az ötven éve elhunyt szobrászművész, Telcs Ede, többek között Flóriánunk alkotója. Egy művész hagyatéka sohasem magánügy, a tágabb környezet ez esetben a kerület gondja lehetett volna, hogy házát emlékmúzeumként megmentse, netán ott a magyar éremművészetnek, amelynek kialakításában Telcs Edének elévülhetetlen érdemei vannak, állandó bemutatóhelyet teremtsen. Ennek semmi akadálya nem lenne, hiszen a művész hagyatéka a bajai múzeum raktárában pihen.

Érdekek, törésvonalak

Ha az új, jobbközép koalíció a választási ígéreteinek megfelelően osztogat, akkor ez a szakszervezetek többsége számára azt jelenti majd, hogy tovább csökkenhet a munkavállalói szolidaritás és a szervezettség – amúgy is nagyon alacsony – mértéke, hiszen a kormányzat megoldhatja a társadalmi gondokat. Persze, ha az ígéretek nem teljesülnek, más helyzet állhat elő – állította néhány napja lapunknak adott interjújában egy ismert baloldali szociológus, szakszervezeti szakértő.

Valóban úgy tűnik, a választások óta a szakszervezetek többsége új szerepet, stratégiát keres a megváltozott helyzetben. A zavar s az útkeresés talán meglepő, hiszen a szakszervezeteknek mindenkor fő funkciójuk tagságuk gazdasági és szociális érdekeinek képviselete. Nálunk azonban egyfelől a munkavállalók egyre kisebb hányada (a versenyszférában csupán mintegy egynegyede) vállalja a szakszervezeti tagságot és tagdíjat az érdekképviseletért cserébe, másfelől a szocialista-liberális kormányzás alaposan megtépázta a szakszervezetek társadalmi presztízsét.

Az MSZP vezette baloldali-balközép kormány programjában megígért gazdasági-társadalmi fejlődés, társadalmi béke, szociális partnerség helyett 1995 tavaszán jött a Bokros–Surányi-féle *sokkterápia*, a társadalom legnagyobb részének destabilizálása, a szociális partnerek véleményének legtöbbször figyelmen kívül hagyása. Az átfogó *társadalmi-gazdasági megállapodásra* vonatkozó ígéretét, illetve kezdeményezését a kormány megalakulása után alig fél évvel visszavonta, s az Érdekegyeztető Tanácsban az éves reálbér-megállapodások a munkavállalók kárára nem teljesültek: 1995–96-ban a reálbér összesen 17–18 százalékkal zuhant, amire az ötvenes évek eleje óta nem volt hazánkban példa! A szakszervezetek gyengeségét mutatta, hogy nem tudtak álláspontjuknak a rendelkezésükre álló nyomásgyakorló eszközökkel érvényt szerezni.

A baloldali kormányzattal szívélyes kapcsolatokat ápoló (túlnyomórészt baloldali) szakszervezetek a májusi választások után kezdetben óvatos derűlátást utód szakszervezetek (MSZOSZ, SZEF, Autonómok) vannak túlsúlyban a '80-as évek végén alakult független szakszervezetet tömörítő Ligához és Munkástanácsokhoz viszonyítva. Nem meglepő, ha az MSZP-hez közel álló baloldali szakszervezetek kritikusabb és konfrontatívabb szerepre készülnek a pozícióikat – szerintük – veszélyeztető új polgári kormánnyal szemben.

Ugyanakkor Magyarországon a politikai törésvonalak és a pártrendszer sajátossága, hogy a *politikai-kulturális* és a *gazdasági-szociális* tengely nincs szoros korrelációban a *baloldal–jobboldal* tengellyel, hanem a két dimenzió keresztbe metszi egymást. Az ideológiai, kulturális értelemben baloldali MSZP (és balközép SZDSZ) valójában jobboldali (neoliberális-neokonzervatív) gazdaságpolitikát folytatott. Most annyiban változott a képlet, hogy egy ideológiai-kulturális tekintetben jobbközép kormánykoalíció több fontos elemében inkább bal-, mint jobboldali gazdaság- és társadalompolitikát hirdetett meg, és kezdett el megvalósítani. Az Orbán-kormány programja dinamikus és az egész országra szétterülő gazdasági növekedést, nagyszabású munkahelyteremtést, a közterhek mérséklését és igazságosabb elosztását ígéri. Eltökélt célja, hogy szociális párbeszéd és hatékony együttműködés alakuljon ki az érdekképviseletekkel a gazdaság-, a foglalkoztatás- és a szociálpolitika területén. Ennek szellemében a kormány megalakulását követő két héten belül tárgyalóasztalhoz ült a „kancelláriát" vezető miniszter a munkaadói és munkavállalói szervezetek képviselőivel. A biztató kezdet reményt ad arra, hogy sikerül közösen megújítani és hatékonyabbá tenni a *háromoldalú érdekegyeztetés* 1995–97 között igencsak gyenge hatásfokkal működő mechanizmusát.

Boldog az az ország, ahol törvényes és békés úton igazodnak el a különböző anyagi érdekek – írta jó másfél évszázada *Trefort* Ágoston, aki reformkori társaival jól tudta: *nincs közjó a többség egyéni jóléte nélkül*. Ha a Fidesz vezette polgári kormány következetesen és sikeresen hajtja végre a „jólétet mindenkinek" – Európában kereszténydemokra-

Hitelt vett fel a TVK

Tegnap aláírták a *TVK Rt.* első nemzetközi szindikált hiteléről szóló szerződést. A 260 millió márkás, azaz több mint 31 milliárd forintra rúgó hitelt a Bayerische Landesbank, a CIB Közép-európai Nemzetközi Bank, a Magyar Külkereskedelmi Bank, az OTP Bank, valamint a Raiffeisen Unicbank vezetésével létrejött konzorcium nyújtja, amely 15 hazai és öt külföldi bankból áll. A hitelt dollárban és márkában veszi majd fel a tiszaújvárosi társaság, kamatát a londoni bankközi hitelkamatlábhoz, a LIBOR-hoz igazították, azt 50 bázisponttal múlja felül. A hitel futamideje hét év, a visszafizetést 2001-ben kezdi meg a TVK és félévente egyenlő részletekben törleszt. A kamat mértékét igen kedvezőnek minősítették a konzorcium tagjai, s a TVK magas elismertségével magyarázzák. Igaz ugyan, hogy tavaly néhány magyar nagyvállalat ennél valamivel kedvezőbb kondíciókkal is hitelhez tudott jutni, azóta viszont az ázsiai válság hatására a magyar társaságok kockázati prémiuma is növekedett.

A TVK a már korábban ismertetett célokra kívánja felhasználni a hitelt. Egyrészt bővítik az olefingyárat, amellyel 15 százalékos kapacitásnövekedést érnek el. *Várhegyi* Miklós vezérigazgató szerint Európában sehol sem épül új olefingyár, inkább a már meglevő kapacitások bővítése az uralkodó tendencia. A pénz másik részéből polipropiléngyárat épít a TVK, amelynek éves termelése elérheti a 140 ezer tonnát. Ezen beruházás forrásigényét 23 milliárd forintra becsülik, tehát a hitel nagy részéből a polipropiléngyár építést finanszírozza a TVK. Harmadik beruházásként 5,5 millárd forintért új BOPP fóliagyártósort is építenek, amelynek éppen a polipropilén az alapanyaga. A termékről pedig annyit érdemes tudni, hogy a vezérigazgató szerint robbanásszerűen emelkedhet eladása a keleti piacokon, mivel a jelenlegi statisztikák szerint ezen országok felhasználása mindössze egyhuszada a fejlett országokénak.

A befektetőket régóta foglalkoztató akvizíciós tárgyalásokkal, a Mollal kötött stratégiai együttműködéssel, valamint a New York-i tőzsdei bevezetéssel kapcsolatban nem tudott új információkkal szolgálni a vezérigazgató. Valamennyi kérdésben folynak a tárgyalások, egyelőre azonban többet nem lehet tudni. **(ács)**

Az áram díjemelése késett, de jól hatott a papírokra

Felfigyeltek a Démászra

Nem társasági esemény, hanem a kormány piacot és befektetőket egyaránt meglepő villamos energia áremelése terelte a befektetők figyelmét az értéktőzsdén egyedül szereplő áramszolgáltató, a Démász Rt. részvényére. A papír két nap alatt majd' tízszázalékos áremelkedést ért el, de egyes üzletkötők szerint, ha nem peszszimista hangulat uralta volna amúgy a piacokat, az áremelkedés nagyobb mértékű is lehetett volna. Az augusztus 1-jétől érvényes átlagosan 8,1 százalékos fogyasztói díjemelés híre már július közepén felröppent, de gyors megvalósulására sokan keveset adtak, mivel az árrendezés júliusban lett volna esedékes. Az áremelés nem mind a hat regionális áramszolgáltatóra hat majd egyformán, ugyanis a társaságok igen eltérő fogyasztói struktúrával rendelkeznek. A Démásznak és a Titásznak például a többiekhez képest több kisfeszültségű ügyfele van, így nekik a nagyobb lakossági áremelés kedvezne, amely a tervezett adózás előtti eredményüket is növelné. Az áramszolgáltatók egyébként hasonló gondokkal küzdenek, mint a gázszolgáltatók, vagyis az 1995 óta létező kormányrendelet szabályozási rendszerének figyelembevételére bírni a hivatalt, és rendszeresen árfelülvizsgálati kérelmet nyújtanak be a MEH-nek, bár a jelenlegi árképlet 2002-ig érvényes.

De térjünk vissza az augusztusi tarifaemelésre, hiszen ez a 8,1 százalékos átlagos mérték a hat szolgáltatónál mindenképpen csökkenti majd a korábbra várt tarifarendezés elmaradása okozta veszteségeket, de még nem lehet tudni, hogy milyen mértékben. Sőt a szakemberek arra figyelmeztetnek, hogy míg a társaságok veszteségei csökkenhetnek az áremeléssel, de nőhet a lakossági tartozások összege, amelynek finanszírozása a társaságokat terheli. A vevőstruktúra szempontjából legrosszabb helyzetben az Émász és az Édász van, a legjobb helyzetben pedig a Titász. Az Émász helyzetét még az is rontja, hogy a területén a teljesítménydíjas fogyasztók nagy hányada esik a nagyfeszültségű és kis árrésű kategóriába, ugyanis a kisfeszültségszintű áram díja tartalmazza a legnagyobb árrést, azaz a lakossági fogyasztókét. A Bankár-B Brókerház nemrég elkészült elemzése külön foglalkozik a hat áramszolgáltató eredményességével és a tavalyi Az adózott eredmény tekintetében is az előbbivel megegyező a sorrend.

A társaságok mind túl vannak már legalább egy nyilvános részvénykibocsátáson, de eddig csak a Démász vállalta a tőzsdei megmérettetést itthon és a Londoni SEAQ-on. Az elemzők szerint az OTC-n forgó öt áramszolgáltató részvényének árfolyama a Démásztól eltérően még tartalmazza a tőzsdén kívül jellemző euforiát. A Démász árfolyama a tavaszi tőzsdei debütálás után e sallangokat elvesztette, és ára az intézményiek legutóbbi jegyzési árfolyamát közelítette meg. S mert a magyar árszabályozás még mindig jelentős politikai kockázatot rejt, ezért a szabályozás nem tekinthető stabilnak, bár a részvények árai azt tükrözik, hogy a befektetők hisznek a szabályozás stabillá válásában.

Az Émász a törvényi kötelezettségnek megfelelően tervezi az év végi tőzsdei bevezetést, de jelenlegi OTC-ára alapján a drágább papírok közé tartozik, míg a BÉT-en forgó Démász éppen az olcsó részvények táborába sorolható. A Dédász csak 1999. elejére tervezi a tőzsdei megjelenést és jelenlegi ára csak kissé

Mi lehet a drasz

Hihetetlen t

Az utóbbi napokban újult erővel tombol a hossz az OTP-részvények piacán. A bankpapír már eddig is messze lepipálta társait áremelkedés tekintetében, most mégis szinte csak ezen részvény iránt van hatalmas érdeklődés. Még mindig elmondható, hogy a BUX-kosárban szereplő részvények háromnegyedének árfolyama alacsonyabb jelenleg, mint tavaly év végén, az OTP áremelkedése viszont már nagyobb, mint 50 százalék. Akik pedig a tavaly októberi kibocsátás során, a krach előestéjén jegyeztek a bankrészvényből, mára megduplázták pénzüket, s a halasztott fizetés hozamnövelő hatásával még nem is számoltunk.

Hónapok óta feltűnő, hogy az OTP-részvény iránt akkora befektetői érdeklődés nyilvánul meg, hogy árfolyama szinte képtelen süllyedni. Az idei év tőzsdei zuhanásai többnyire alig érintették, s csak egyszer esett vissza 9000 forint alá, akkor is főleg technikai okok – arbitrázspozíciók zárása – miatt. Két és fél héttel ezelőtt néhány napig gyengélkedett ugyan az árfolyam, erről viszont hamarosan kiderült, hogy mindössze a nagy port felvert Nyugdíjbiztosítási Önkormányzat-féle eladás állt a háttérben. Egy nagy önkötés keretében kilencszázezer darab OTP-részvényt adtak el, de mint később kiderült, ennél több papírtól vált meg az önkormányzat. A mamutkötés árfolyama

A kétezres h

A múlt héten átlépte a 2000 pontos határt az Egyesült Államok leggyorsabban fejlődő, valamint a világ első és legnagyobb részvénypiacának, a NASDAQ-nak indexe. A NASDAQ-on 1971-ben indult a kereskedés, az alapító az Értékpapírkereskedők Szövetsége (NASD) volt. Akkor még bizonyára kevesen gondolták, hogy a 27 évvel később már 5370 társaság fog szerepelni a most

BUDA

Nyitó

KOZMA LAJOS

...ltal összeállított kísérleti feladat

Rosdy Tamás

A szecessziós illusztráció

Kiállítás a Miskolci Galériában

Háromszáz illusztrált könyv a tárlókban, a falakon az illusztrációkhoz készült eredeti vázlatok és olyan grafikák, amelyek soha nem kerültek be a könyvekbe, ahova szánták őket – mindez a *Miskolci Galéria* tavaly átadott új épületében, a műemlék *Rákóczi-házban* látható a nemrégiben megnyílt *A szecessziós könyvillusztráció Magyarországon (1895–1925)* című kiállításon. A tárlat első fejezete a *Magyar Nemzeti Galéria* és a *Miskolci Galéria A magyar sokszorosított grafika száz éve* című közös sorozatának. Az anyagot ebből a két múzeumból, valamint a *Petőfi Irodalmi*, az *Iparművészeti*, a *Gödöllői Városi Múzeumból* és magánemberektől gyűjtötte össze a rendező, *Gellér* Katalin.

Basch Árpád, *Czigány* Dezső, *Gara* Arnold, *Gulácsy* Lajos, *Ferenczy* Károly, *Kós* Károly, *Kozma* Lajos, *Körösfői-Kriesch* Aladár, *Lesznai* Anna, *Nagy* Sándor, *Rippl-Rónai* József, *Vaszary* János művei mellett mára elfeledett mesterek munkái sorakoznak – tükrözve az írók, festők, nyomdák együttmunkálkodási kísérleteit. Noha a korabeli tárlatokon bemutatott műveket a stílusbeli sokféleség jellemezte, a folyóirat- és könyvillusztrációkat egységesen a szecesszió uralta, amelyben jól elkülöníthető az angolos, a franciás, a bécsies orientáció és a magyar népművészet motívumkincse.

A korszak fontos kiadói, a *Singer és Wolfner*, a *Kner*, a *Tevan* mellett a századelőn jó néhány nyomdában készültek míves könyvek és illusztrációk, például Aradon, Debrecenben, Nagyváradon. Jól megfigyelhető, hogy egy-egy tervező neve összeforrt egy-egy kiadóéval. Kozma Lajos például rendszeresen a *Knernek* dolgozott, a *Nyugat* kiadványait könnyű felismerni *Falus* Elek virágos címlapjairól. Az ötletgazdag szecessziós tipográfia megismeréséhez is hozzásegít a szép kiállítású katalógus, az *Iparművészeti Főiskola* hallgatóinak, *Baranyai* Júliának és *Békefi* Dórának a munkája.

(f. m.)

INGYENES ORGONAHANGVERSENYEKET rendez Petrován Mária A hangszerek királynője és alattvalói címmel a kármelita templomban (Budapest XIII., Huba u. 12.) ma délután fél négykor, 17-én és november 7-én. A koncerteket az OTP XIII. kerületi fiókja, a XIII. Kerületi Önkormányzat és a főváros kulturális bizottsága támogatja.

A BUDAPESTI FILHARMÓNIAI TÁRSASÁG I. és II. bérletsorozatára az Operaházba, az Erkel Színház ifjúsági bérletsorozatára október 5-ig még kaphatók bérletek.

BAK IMRE kiállítása ma este hat órakor nyílik meg a Bartók 32 Galériában (Budapest XI., Bartók B. út 32.).

SZABÓ LAJOS, a neves, 1947-ben elhallgattatott filozófus és kalligráfus szemináriumi előadásaiból összeállított kötet jelent meg a Lélegzet Könyvek sorozatában. A művet ma este 6 órakor mutatják be a Merlin Klubban.

SZENT MÁRTON az utókor emlékezetében címmel rendeztek csütörtökön egyházmegyei konferenciát Szombathelyen, a Katolikus Továbbképző Intézetben. Szent Márton időszámításunk szerint 316-ban született Savariában, majd a franciaországi Tours püspöke lett.

Magyar Nemzet 1997 okt. 3.

HANGVERSENYTEREMBEN

...ztásairól

...kra kerül sor. ...eket a kama... ...ber 3-i külön-

...kamaránál és

...ÉSEINEK

Határozat-
...képtelenség
...én a kezdési idő

14 óra
14 óra
14 óra
14 óra
10 óra
14 óra
10 óra
10 óra
10 óra
10 óra

...ilon

...énvese, egyéb

KOZMA Lajos

ISMERETLEN DOKUMENTUMOK ADY ENDRE ÉS KOZMA LAJOS BARÁTSÁGÁRÓL

KOÓS JUDITH

PIM Évk 1965/1966

Kozma Lajos (1884—1948) építész, iparművész és grafikus pályakezdő éveinek — korai könyvművészeti és grafikai munkái között — egyik jelentős állomása Ady Endrével való kapcsolata, barátsága és ennek dokumentumai: Ady Endrének írott levele és Ady-illusztrációi.

Az 1909—10-es években készült illusztrációk a fiatal Kozma témaválasztása mellett, az illusztrálás módját és problémáját is felvetik. — Érdekes megfigyelni, hogy valamely irodalmi témát a különböző korok művészei hogyan fogtak fel, és hogyan változott a választott irodalmi műhöz való társadalmi és világnézeti viszony, amelyet az adott illusztráció tükrözött. Ha a művész nem saját korának irodalmi alkotásait jeleníti meg, hanem évszázadok vagy évtizedekkel azelőtt készült műveket, akkor a téma visszaadása mellett, éppen saját korának stílusával érzékelteti azt az időbeli különbséget, ami az irodalmi mű keletkezése és a rajz keletkezésének időpontja között fennáll. Az adott téma keretén belül, a művész éppen egyéni stílusával is kifejezi korának szemléletét, s ezen belül saját társadalmi, világnézeti állásfoglalását is.

Kozma Lajos Ady-illusztrációival részben más a helyzet. Egy korban és egy időben készült a versekkel, költői alkotásnak és rajznak azonos a társadalmi alapja. Ezen belül költőt és illusztrátort nem választ szét társadalmi-világnézeti ellentét, az emberi haladás nagy kérdéseiben mindketten progresszívek, „új vizeken" járnak. Éppen e nézőpontbeli rokonság miatt is fontosak ezek az elfelejtett versillusztrációk, ezért vallanak többről, mint költő és művész sokszor megtörtént találkozásáról.

A Párizsban 1910 tavaszán tanulmányúton levő Kozma Adyval talán éppen a párizsi diáknegyed Chartier nevű vendéglőjében találkozhatott, ahol Ady ebédelgetett, és mely máig is megőrizte az 1900-as évek Art Nouveau stílusát. Bizonyára többször szóba kerültek közöttük a versillusztrációk is. Kozma mihelyt hazajött, legalábbis levélben tájékoztatta Adyt az illusztrációk ügyéről. De levele már nem találja Párizsban a költőt, aki már elhagyta a „szép ámulások szent városá"-t.

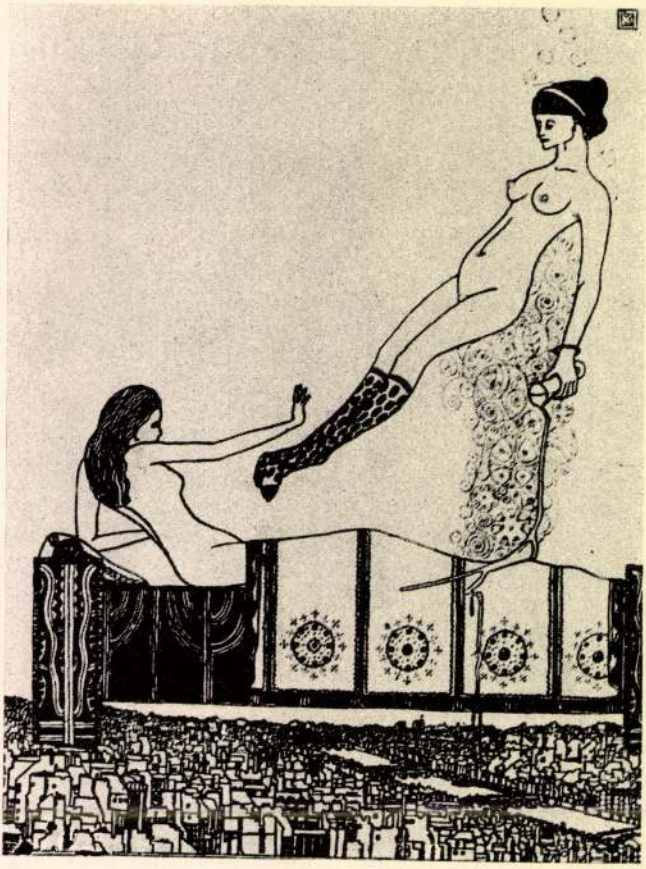

KOZMA LAJOS
ILLUSZTRÁCIÓJA
ADY:
„ÚRI SZŰZ DÍCSÉRETE"
CÍMŰ VERSÉHEZ

Az Ady—Kozma kapcsolatnak és barátságnak mindeddig ismeretlen, ritka dokumentuma e levél:[1]

Kedves Barátom,

Találkozásunk után nyomban irtam Pestre az illusztrációk ügyében. Azóta kétszer kaptam értesítést. Az első szerint a rajzok Franklin-nál voltak, ahol még most sem döntöttek a dolog fölött. (A tudósításban azt írta Fenyő barátom, hogy Önre neheztelnek a „Vér és Arany" II. kiadása miatt.) Most a rajzok Ignotusnál vannak. Egyben arról is értesítettek, hogy a Nyugat „R.T." lett, 500 000 Korona tőkével. Nagyon kétesnek találom, lévén a nem részletre dolgozó könyvtermelés itthon rossz üzlet.

Szeretettel várjuk érkezését. Mihelyt a rajzok itt lesznek rögtön elviszem.

Szeretettel Kozma

[1] OSZK Irodalmi Levelestár, Ady Hagyaték. MN Múzeum Könyvtára Kézirattári Növendéknapló: 1941. évi 6. sz. Első alkalommal kiállítva: „Kozma Lajos könyvművészete és alkalmazott grafikái" című kiállításon. A katalógust írta és a kiállítást rendezte Koós Judit. (Iparművészeti Múzeum, 1961.)
A borítékon: M. Ady Endre Rue de Levis 98, II. Paris. A cím pirossal áthúzva és átírva: Meteor Szálloda Erzsébet-krt. Budapest Hongrie, — Exp. Louis Kozma Kaposvár, Korona-u. 3. Hongrie.
Magyar bélyeg: Postai pecsét: Kaposvár 1910 május 14. — 13.
Másik bélyegző: Paris 16. Mai 11.30, 10.

Vágyad több, mint az utcalyányé,
Éji óráid vétkesebbek.
Ajkidon a nedves hazugság
S ringó járásodban nagy bünök
Lebegnek.

írja a költő az „Úri szűz dícséreté"-ben. Most nézzük Kozma illusztrációját (1. kép) hogyan jeleníti meg e verset.

Nagyváros. Szorosan egymás mellé épített házak a folyó két partján. Az előtérben, házfalak, tűzfalak, ablakok, háztetők. A kép belseje felé, az egymásba kapaszkodó kis vonalak hálója érzékelteti a kőrengeteget. Növény, fa, természet sehol. A folyó hídjai kőparttól kőpartig érnek. A háztenger felett egyetlen hatalmas ágy lebeg. A díszes ágy díszes takarója félig lecsúszva a fehér női testen:

Tested fehér és makulátlan,
De szemedben álmatlan éjek.
Láthatatlan, buja jelirás
Boritja melled s homlokodon
A bélyeg.

A feltartott női kéz el akarja kergetni az „álmatlan éjek" lebegő vízióját, mely a vágy-virágokkal körülvett mezítelen test képében jelenik meg előtte. (Jelezve: jobbra felül, négyzetbe helyezett KL betűkkel.)

Kozma Lajos reális ábrázolásmódja érzékletes szimbolizmussal párosul. Ebben, és az ezekben az években készült rajzaiban a fiatal építész grafikusi tehetségének különösen az alábbi vonásaira figyelhetünk fel: az építészeti, városképi, architektúra-elemek gyakori előfordulása, a használati tárgyak egzakt megrajzolására, a gondos, aprólékos és változatos díszítésre, az egyéni ornamentum-kapcsolásra, a felület legkisebb részleteiben is gondos részletrajzokra, — s végül a figurális ábrázolás linearitására, a festői plaszticitás teljes hiányára.

Ezek a tulajdonságok jelentkeznek másik Ady-illusztrációjában a „Halálvirág: a csók" című lapján is (2. kép).

Halálvirág, ha majd az első
Májusi Hold az égre följön,
Ringó ágyadon pihenek.
Vigyázz, vigyázz, Halálvirág,
Minden kis szirmod tündököljön.

A képmező alsó síkját teljes hosszában betölti a halottas ágy, melyet a félkörökbe és ívekbe komponált, stilizált bokorvirágok öveznek körül. („Minden kis bokrot zengjen át Nászmuzsika a forró kertben".) A fejnél magasba nyúló gyeryák lángja, közötte felnövő stilizált leveles virág.

Halálvirág fiatal nő képében az ágy felett lebeg, a képmező középtengelyétől jobbra. Hosszú, dús redőkben leomló szoknyája a halottig ér, a haját, fél arcát és hátát beborító fátyolt, melyet levet magáról, Kozma csak kontúrokban, pontozott vonaltechnikával érzékelteti. A női testet hat darab, körbe rajzolt sziromvirág-motívum veszi körül: egy-egy a vállnál, három a deréknál, s egy a térdhajlatban — feltehetően a hat versszakra utalóan. Hajában ugyancsak megismétlődnek e motívumok változatai. („Minden kis szirmod tündö-

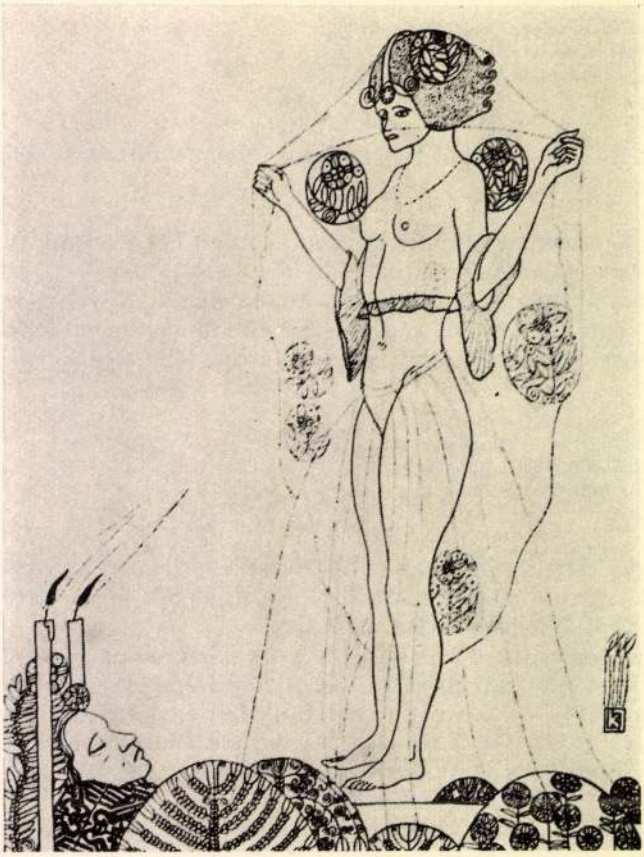

KOZMA LAJOS
ILLUSZTRÁCIÓJA
ADY:
„HALÁLVIRÁG: A CSÓK"
CÍMŰ VERSÉHEZ

köljön", majd „Hajad, karod, szemed tüzeljen".) Jelezve: jobbra alul négyzetbe komponált KL betűkkel.

A női figura éppúgy mint a halotti arc, anatómiailag pontos és biztos vonalrajzot mutat, és ez jól osztott foltritmusokkal, a felületek biztos arányával és a kompozíció tudatosságával párosul.

A két illusztráció nemcsak stilárisan mutat rokonságot, hanem kompozicionálisan is felfedezhetők analóg vonások: a képmező alsó síkjától kb. egyharmadig felfelé kerül megjelenítésre a költő egyik gondolata, s míg a másik gondolati szimbolika mindkét illusztrációban a lebegő nőalak képében jelenik meg.

Stíluskritikailag Kozmának ezeket az illusztrációit pályája korai periódusához, az 1908—1911-es évek munkáihoz kell kapcsolnunk, ahhoz a kezdetnél már többet jelentő időszakhoz, mely az egyetemi évek grafikai próbálkozásai után az első önálló munkáin, az „Utolsó Ábrándok"-on[2], az Ex Librisek-en[3], s

[2] Kozma Lajos: Utolsó Ábrándok Melódiák. Varjas Sándor A symbolumról című tanulmányával. Budapest, 1908. Világosság Nyomda. Számozott példányban készült. A címlap, előzékpapír és egy linóleum metszet kivételével tollrajzok. L. Margitay Ernő: Kozma Lajos rajzai. *Magyar Iparművészet* 118—119. l. (1908).

[3] Kozma Lajos Ex librisei. Budapest, 1909. *HÁZ.* Világosság Nyomda. 50 számozott példányban, merített papíron, pergamen kötésben, és 1000 olcsó példányban jelent meg. A *HÁZ* 1908. évfolyama közöl néhányat: II. 40. ism. uo. 52.

a „Találkozás Hamupipőké-vel" című illusztrációkon át[4] a „Nagy Szonátá"-n[5] keresztül vezet a *Nyugat* kiadású címlapjainak terveihez. Ebben az időben, Kozma a magyar népművészeti motívumokat a szecesszió stilizált florizmusával ötvözve igen sajátos illusztratív stílust alakít ki, mely nem ellentétes a szimbolizmus irányával, sőt alkalmas arra, hogy költői, írói alkotások tolmácsolója legyen.

A fentiekben vizsgált alkotások, valamint Kozmának még három Ady-illusztrációja, a művésznek több más munkájával együtt, a KÉVE 1911-es kiállításán volt látható első alkalommal.

1906-ban néhány művész Szablya Frischauf Ferenc köré csoportosulva kiállítást rendezett. (Ebben az évben jelenik meg Ady: „Új versek" c. kötete.) Már ekkor felmerült egy olyan egyesület eszméje, mely az azonos művészi célokért küzdőket tömörítené társaságba. A gondolat akkor vált valósággá, amikor 1907. április 27-én Szablya elnökletével, Benkhard Ágoston, Göröncsér János és Lévy Róbert ügyvezetőségi tagok munkálkodásával a KÉVE Művészegyesület megalakult. („Vér és Arany" megjelenése: 1907.)

Első kiállításukat a következő év, 1908 februárjában a Ferenciek tere 9. sz. alatt rendezték meg a beérkezett nem nagyszámú festményekből, szobrokból és grafikákból. („Az Illés szekerén" megjelenése: 1908.) A harmadik kiállítás már több szervezeti előkészítés után, nagyobb terjedelemben és változatosabb anyaggal 1911-ben a Nemzeti Szalon termeiben nyílt meg. A kiállítási bizottság tagjainak Benkhard Ágostonnak, Erdei Viktornak, Kozma Lajosnak, Lénárd Lévy Róbertnek, Málnai Bélának, Moiret Ödönnek, Remsey Jenőnek és Szablya Frischauf Ferencnek sok dolga akadt annak ellenére, hogy az egyesület a továbbiakra — Szablya indítványára — azt a szokatlan határozatot hozta, hogy „rendes kiállításain a bírálás intézményét többé nem alkalmazza", mivel „művészi értékeket majoritással megállapítani nem lehet és a művész csak természetes jogával él, amidőn maga állapítja meg, hogy milyen munkákkal akar a nyilvánosság előtt szerepelni". Ennek hatása a további KÉVE kiállítások heterogén anyagában és vitatható művészi kvalitású festményeiben mutatkozott meg.

A KÉVE harmadik kiállítása, 1911-ben azonban még mást mutat. Kozma aktívan részt vesz a rendezésben, és mint önálló kiállító, a művészet több műfajában is szerepel. Jól mutatja ezt a katalógus, melyet e kiállítás céljaira maga a művész tervezett.[6]

Ebből a katalógusból ismerjük meg Kozma — ez ideig egyetlen és publikált pasztellképét „Női képmás" címmel, bár a fiatal építésznek nem ez volt az egyetlen festészeti stúdiuma. Többi festménye és rajza, mint pl. a „Domboldal", „Háztetők és udvarok", „Őszi erdő" című pasztellek és „Olasz lány" című szénrajza ugyancsak e kiállításon volt látható.

Tárgyunk szempontjából, elsősorban azonban az lényeges, hogy ezen a kiállításon mutatták be első alkalommal Ady verseihez készített tusrajz illusztrációit is[7]: „Sóhajtás a hajnalban" és „A másik kettő" (az „Új Versek"-

[4] Találkozás Hamupipőkével. Kozma Lajos rajzai Révész Béla novelláihoz. Bp., 1909. Singer és Wolfner. II. 1550. pl.-ban. Ism: Dömötör István: A „HÁZ" 145—148. l. (1909) *Művészet* 269—270. l. (VIII/1909).

[5] Nagy Szonáta. 30 db tusrajzból állt, kiadatlan. A rajzok az 1911-es KÉVE kiállításon és Bécsben a Hagenbundnál voltak kiállítva. Néhány megjelent, az Ady illusztrációkkal együtt az 1913. évi *Magyar Iparművészet*ben: 310—311. l. 328—329. l.

[6] A KÉVE. III. Budapest, 1911.

[7] A KÉVE. III. számozatlan lapon: VII. Terem. 1—35 között: Kozma Lajos 9. sz. Ady illusztráció: Sóhajtás a hajnalban. Tusrajz. 10. sz. Ady illusztráció: Az úri szűz dicsérete. Tusrajz. 18. sz. Ady illusztráció: Zo-zó levele. Tusrajz. 20. sz. Ady-illusztráció: A másik kettő. Tusrajz. 22. sz. Ady-illusztráció: Halálvirág: a csók.

ből, 1906), „A Zo-zo levele" (a „Vér és Arany"-ból, 1907), valamint a fentiekben közölt illusztrációkat, „Úri szűz dícsérete" és a „Halálvirág: a csók".

Jelen közleményünkben bemutatott és vizsgált dokumentumok a magyar irodalomtörténet mindeddig ismeretlen vonatkozásainak közzétételén túl, a szimbolizmus és a már post-szecesszió felé utaló illusztratív művészet bizonyos kapcsolataira is fényt derítettek.

Kozma Lajosnak Ady Endre költeményeivel való második kapcsolata az 1920—1921-es évekre esik, amikor „Margita élni akar" (1912) c. versciklus könyvművészeti kialakítását választja feladatául: kötéstervet, belső címlapot, valamint tizenkét könyvdíszt és kilenc záródíszt készít. Kozmának ez a munkája azonban ismert, mivel a könyv több alkalommal publikált.

ARANY JÁNOS ÉS ARANY LÁSZLÓ KIADATLAN LEVELEI

MIKLÓS RÓBERT

Azok az eddig ismeretlen Arany János és Arany László levelek, amelyek 1965-ben az egykor nagyszalontai illetőségű Balogh-család utódainak tulajdonából kerültek a Petőfi Irodalmi Múzeum kézirattárába, újabb adatokat tartalmaznak Aranyék rokoni és baráti kapcsolatairól. Az itt közölt három levél címzettje Balogh Elek, szalontai orvos, házassága révén volt Aranyékkal rokonságban. A korán elhunyt Ercsey Vilmát vette feleségül 1871 táján. A két család közötti kapcsolat azonban nem vele, hanem már édesapjával, az ugyancsak orvos, Balogh Jánossal kezdődhetett.

Az anyakönyvi bejegyzések és a családi hagyomány alapján Balogh Jánosról a következőket állapíthatjuk meg:

Szalontán született 1813-ban, tehát kortársa Arany Jánosnak. 1837-ben kötött házasságot a szalontai születésű Nagy Katalinnal. Amolyan derék, még egyetemi végzettséggel nem rendelkező orvos volt, aki mint a város egyik szenátora tevékenyen kivette a részét a helyi közéletből is. Szerette a népi rigmusokat és azokkal környezetét is elszórakoztatta. Humoráért, jókedvéért mindenki szerette. Nincs okunk kételkedni abban, hogy ő az a Balogh szenátor, aki 1847 júniusában, Petőfi szalontai látogatásakor, éppen kedves humorával a költő bizalmát is elnyerte.[1] Ma élő utódai azt is tudják róla, hogy lelkes híve volt a reformmozgalmaknak, majd a szabadságharcnak, a rettenet hónapjaiban pedig önfeláldozóan segítette a bajba jutottakat. Voinovich Géza elég szűkszavúan említ egy „jókedvű Balogh szenátor"-t, aki 1848 novemberében a szalontai nemzetőrökkel Arad alá vonul;[2] valószínű, hogy ebben az esetben is Balogh doktorról van szó.

Balogh János fia, a levelek címzettje, Balogh Elek ugyancsak Szalontán született 1845-ben, így tehát kortársa volt Arany Lászlónak, s mint azt a III. sz. levélből kiérezzük, gyermekkori játszótársa is. 1867-ben a pesti egyetemen szerezte orvosi diplomáját, s mint már említettük, első felesége Ercsey Vilma volt, Aranyné egyik unokatestvére. Az ő házasságukból született gyermeknek lett aztán 1872-ben Arany László a keresztapja. Ercsey Vilma azon-

[1] Vö.: GYÖNGYÖSY LÁSZLÓ: A. J. élete és munkái. Bp., 1901. 138—139. l.
[2] Vö.: VOINOVICH GÉZA: A. J. életrajza. Bp., 1929. I. k. 225. l.

ban igen korán elhunyt, mert Balogh Elek már 1876-ban újabb házasságot köt, ez esetben a szalontai születésű Kenyeres Ilonával. Az unokatestvérrel kötött házasság és a keresztapaság kötötte össze tehát a két családot, s mint azt a levelek is tanúsítják (I—II. sz. levél), Balogh Elek olykor gazdasági természetű dolgokban is segítségére lehetett Arany Jánosnak.

Az első levélben említett Kálmán Arany János veje, Sándor pedig minden bizonnyal Ercsey Sándor, a költő sógora. A harmadik levélben Arany László elfoglaltságára hivatkozva hárítja el magától a házassági terveket. Tudnunk kell, hogy ez a levél 1872-ben íródott, ez az esztendő részben a Délibábok hőse keletkezésének, részben a nagy nyugat-európai utazásoknak esztendeje.

I.

Arany János—Balogh Eleknek

Címzés a borítékon:

Tekintetes *Balogh Elek* orvostudor úrnak tisztelettel.
Nagy-Szalonta.
(vasút.)

Kedves öcsém Elek!

Köszönöm szives közbejárását a Pápay-féle kamat elküldésében, s kérem legyen szives az ide zárt nyugta felét neki alkalmilag kézbesíteni, vagy e végett Sándornak átadni, ha jobban lesz.

Reméljük, a baj nem vett komolyabb fordúlatot. Kálmántól hallottam, hogy ott a typhus uralkodik: talán csak nem ilyenféle nagyobb betegség verte le szegény Sándort? Fónagy K. tegnap megfordúlt nálam: de csak annyit tudott mondani, hogy Sándor első ízben mikor ő nála volt, valami keléssel bajlódott, de másod izben már oly heves láza volt, hogy ő nem is találkozhatott vele. Szíveskedjék kedves öcsém, vagy maga vagy Kálmán által, tudósítani bennünket pár sorban a betegség további folyamáról.

Mi, utcunque, egészségesek vagyunk, leszámítva t.i. chronicus bajainkat, nálam és nőmnél. A „fiatalok" egészségesek.

Szives tiszteletünket mind a három — két Balog és egy Ercsei — családnak kérem adja át, és vegye rokoni üdvözlésemet.

Szerető bátyja
Arany János

(A levél keltezetlen, a pesti posta bélyegzőjét kivágták, a nagyszalontai posta bélyegzőjén: *Nagy-Szalonta 26/3 73.*)

II.

Arany János—Balogh Eleknek

(Csak a levél maradt fenn)

Kedves Elek öcsém,

Midőn értesítem, hogy a 440 ft kamat stb. illetéket mai napon megkaptam, s mellékelve az igért nyilatkozatot is:

Szíves üdvözléssel maradok
Kedves öcsémnek
Buda-Pest 1880 oct. 5

a régi „kedves"
(és nem „mélyen tisztelt")
Arany bácsija

III.

Arany László — Balogh Eleknek

(Csak a levél maradt fenn)

Kedves Komám Uram!

dtto dtto Asszony!

Illett volna, nem várva leveletekre, sietve megköszönnöm a kitüntetést, hogy a keresztapai ékes megtiszteltetéssel engem örvendeztettetek meg. De óhajtottam részletesebb tudósítást is kapni s ezért napról napra halogattam az irást. Könnyű volt nekem, mert már tudtam Kálmántól, hogy a kis komámasszonynak nincs semmi baja.

Most tehát fogadjátok még egyszer üdvözletemet. Ki hitte volna, mikor én a komámasszonyt zsineggel összekötöztem, s a komám uram ezt részvétlen közönnyel nézte, mintha nem is az ő feleségét bántanák — ki hitte volna akkor, hogy ily szentegyházi atyafiságba is lépünk mi hárman valaha?

Teljes élvezettel érzem már a keresztapai öröm boldogságát s elképzelve, hogy a (kereszt nélkűli) apai öröm még mennyivel nagyobb lehet: talán ide s tova magam is beleugrom a házasságba. Azaz: ha ráérnék. De nincs időm asszony után járni s bár én is doktor vagyok, az én Doktorságom nem jár azon előnynyel, hogy naponként beteget látogassak még olyan háznál is a hol nincs beteg — legfeljebb két beteg sziv.

Isten veletek. Csókolom tisztelem mind a két komám asszonyt s maradok a komám uramnak

hű komája
Arany László

Pest 1872 april 19

KOZMA LAJOS EMLÉKKIÁLLÍTÁS
Kaposvár, Rippl-Rónai Múzeum
1998. 10. 28–1999. 01..17.

Múzeumi Táj. 1999/1.

Kozma Lajos a Somogy megyei Kiskorpádon született 1884. június 8-án. Ez év november 26-án lesz halálának 50. évfordulója. A jubileumi dátum méltó alkalmat kínál a szülőföld megemlékezéséhez.

Kozma Lajos a XX. század első fele magyar művészetének egyik legmeghatározóbb képviselője. Sokoldalú művészi képessége, eredetisége, létrejött alkotásainak nagy száma és azok rendkívüli kvalitása kiemelik a kortársak sorából. Egy személyben képviselte a grafikus, iparművész, építész, belsőépítész, formatervező, művészeti író és pedagógus típusának teljességét. Korának első tudatos polihisztora volt, a szó legnemesebb értelmében. Életműve egy minőségileg új kultúrát teremtett.

Sokoldalúsága, sokműfajúsága, sok hatást asszimiláló és átegyénítő képessége az oka, hogy egyik művészeti ág sem vallja egyértelműen magáénak, pedig ahogy Gyergyai Albert is megemlékezik róla: „...ha stílusnak az új formák, a jó mesterség, s a nemes anyag szép egységét nevezhetjük, Kozma, mint a legjobb kortársai valóban stílusteremtő volt".

Kozma Lajos sokrétű életműve építészetében teljesedik ki. Tényleges építészeti tevékenysége az első világháború után, 1920 körül kezdődik. A húszas évek épületeit egyfelől barokkos – klasszicizáló építészettörténeti reminiszcenciák, másfelől az ornamentika végsőkig finomított egyéni változata jellemzik.

A huszas–harmincas évek fordulója már a letisztulás periódusa.

1929-ben hosszabb külföldi utat tesz, Németországban, Svájcban jár. Ez időben kezd érvényesülni munkáiban a Bauhaus köréhez és jelesül Le Corbusier-hez köthető funkcionalista építészet hatása. Elsősorban családi házakat és bérvillákat épít. Mintegy 40 tervet valósít meg a második világháborúig.

A Tanácsköztársaság idején vállalt művelődéspolitikai szereplése miatt, a proletárdiktatúra bukása után állami megbízást nem kap, így lesz a jómódú magánemberek, a művelt értelmiségiek és intellektuális beállítottságú kapitalisták építészévé, akik felismerve munkájának magas művészi kvalitását, megrendelésekkel halmozzák el.

Épületeire az alaprajztól a felépítményen át, a legkisebb szerkezeti részletekig, kiváló izlés és a kisműves alaposságú megmunkálás jellemző.

Az 1935 előtti épületek közös jellemzője a tájba helyezés, az átgondolt, ökonomikus alaprajzhoz csatlakozó ötletes és elegáns, de személyes jelleget mutató formák. A tiszta utcai homlokzat kevés nyílással vagy sávablakkal és főként erkélyekkel kapcsolása a természethez. A belső terek legfontosabb vonása a funkcionális térszervezés, a variabilitás, a tágasság, világosság, a beépített és mobil bútorok, mint tértagoló elemek alkalmazása. A belső terek és a berendezés kialakításánál az emberi életfunkciókat maximálisan figyelembe veszi. Enteriőrjeinek kialakításánál nagy műgonddal ügyel a berendezés minden darabjának összhangjára. Elméleti munkáiban is elsők között hirdeti, hogy a lakásművészet nem „tiszta művészet" – hanem célja van. Legfőbb feladata, hogy az embereknek olyan környezetet adjon, amely a felszabadulás érzetét kelti, az emberhez alkalmazkodik, az emberhez idomul.

Magánmegrendelésre készült belső berendezései mellett, számos közösségi enteriőrt is tervezett. (Kávéház berendezés, üzlet, iroda és áruház belsők.)

Korábban kezdődik és építészeti, belsőépítészeti tevékenységével párhuzamosan halad grafikai, illusztrátori, könyvművészeti tevékenysége, de jelentőségében semmivel sem marad mögötte, a műfaj sokszorosíthatóságában rejlően különösen nem.

Grafikáiban a legnemesebb történeti hagyományokat (népművészet), a kor divatjával (szecesszió) és saját invenciójával ötvözve alakít ki egy sajátos, csak rá jellemző, szuverén formanyelvet, képi kultúrát, a mesterséget magas színvonalon művelve. Kvalitas és kvantitas találkozik itt az életműben, talán ez az oka, hogy ezen a területen volt a legnépszerűbb.

Credója akár minden mai kézműves-művész ars poetikája lehetne; „És mi kell ahhoz, hogy valaki mester legyen? Önállóság, fantázia, lelkesedés, szeretet a munka iránt, egyéni koncepció, találékonyság, minden új helyzetben gyorsan kiigazodni tudás, felelősségérzet egyrészt, másrészt egy egészen speciális konstruktív-érzék, amely minden elgondolást rögtön anyagba, szerkezetbe tud átültetni."

Kozma valóban egy igazi „telivér" mesterember volt, a legnagyobbak egyike. Igényes, magas színvonalú művészetével úgy ment Európába, mint kevés magyar művész azóta is. Tudjuk, nem kevés „kurázsi" kellett akkor mindehhez. Kiváló arányérzéke, formateremtő képessége, igényessége emelték műveit a kor európai művészetének átlaga fölé.

Megbízói a pénzarisztokrácia és a zsidó nagypolgárság reprezentánsai jól tudták, hogy miért és éppen őt foglalkoztatták. Művészetével „kulináris" élvezetet nyújtott, a legjavából valót, reprezentációra alkalmasat, ízig-vérig magyart és ezáltal európait. Olyan „kozmásat", olyan egyedit, individuálist, értékeset és szépet. A korszak legizgalmasabb alkotói közé tartozott. Kozma

úgy emelkedett túl a megrendelői igényeken, hogy mindig megőrizte – ha néha megalkuvás árán is – egyéniségét, és ettől lett minden munkája bárki mástól megkülönböztethetően és csak rá jellemzően „Kozma". Nagyon jól tudta, hogy minden igazi érték a részletekben rejlik, ezt ő mindig is kihasználta „kézjegyének" elrejtésére, vagy akár fitogtatására, legyen az épület, enteriőr, bútor, könyv, vagy bármi egyéb. Szolgált, mert élni, dolgozni, alkotni akart. Korunkig ható tanulság ez is, Kozma emberi tartása mellett, de ne feledjük, akkor a „lenni vagy nem lenni" nagy választási kényszerével volt azonos mindez. Szolgált mert élni, dolgozni, alkotni akart.

Életútját, művészetét felvillantva egyértelmű az a progresszív és egyben transzmissziós szerep, melyet tevékenysége képviselt a kor művészeti áramlatai között. Működése híd volt, mely a hazai törekvéseket az európai törekvésekkel szinkronba hozta. Bár lépést tartott az európai irányzatokkal, mindig megőrizte a magyar népi művészet eredendő hatását. Az azonosságkeresés, a hagyományok kutatása, a technikai lehetőségek racionális, az anyagok tulajdonságaiból kiinduló szemlélet jellemezték mindvégig tevékenységét. Művészete így volt sajátosan magyar és ugyanakkor európai törekvéseket megfogalmazó. Egész életműve egy sajátos, csak rá jellemző Gesamtkunstwerk, ahogy grafikai tevékenysége, könyvművészete, belsőépítészete és építőművészete is ezzel a fogalommal jellemezhető tömören. Sosem egy-egy műben gondolkodott, hanem a művészien megformált tárgyak együttesében. Az egységbenlátás fő erőssége volt. Sziporkázóan szellemes és gazdag életműve „mitológiát", iskolát teremtett. Kozma Lajos neve valóban „fém" volt. Neki, vele dolgozni kitüntetés, rang volt.

Kozma modern szóval élve „kulcsfigura" volt, ennek ellenére csak képzeletünk topográfiájában helyettesíthetők be azok a meg nem valósult művek (főként épületek), melyekkel a kor „frusztálta" őt. Sok, vagy kevés, mit nekünk, a magyar és egyetemes művészetnek adott – adhatott – válaszra vár...

Az évezred végén és az új évezred hajnalán Kozma Lajos életműve példaértékű tanulsággal szolgálhat számunkra. Globalizálódó korunkban csak úgy tudjuk megőrizni identitásunkat, hogy ha soha nem feledjük, hogy honnan jövünk, kik vagyunk – és csak ezáltal válhat világossá – hogy hova tartunk. Talán ezért is olyan megnyugtató a „kozmai normákat" felelevéníteni a követés szolid kényszerének súlya alatt.

A megemlékezésen túl, kiállításunkkal nem vállalkoztunk többre, mint sokrétű életművének felvillantására. Célunk az volt, hogy lehetőségünkhöz képest néhány értékes, szép és rá jellemző munkájának bemutatásával emlékét felidézzük, hazavezessük oda, ahonnan elindult, az „édes somogyi földre", szeretett szülőföldjére.

Kozma szellemi és tárgyi hagyatékának zömét az Iparművészeti Múzeum, az Építészeti Múzeum és a Kiscelli Múzeum őrzi, melyet kiállítások, publikációk részben feldolgoztak. Csak remélni merjük, hogy e kiállítás nyomán újabb adalékokkal bővül. A kaposvári Rippl-Rónai Múzeum is megkülönböztetett gonddal kíséri életművének utóéletét.

Kozma Lajost az ő „somogyi Eldorádó"-ja büszkén vállalja, szeretettel, hálával és köszönettel emlékezik rá.

H. BOGNÁR ZSUZSA
művészettörténész

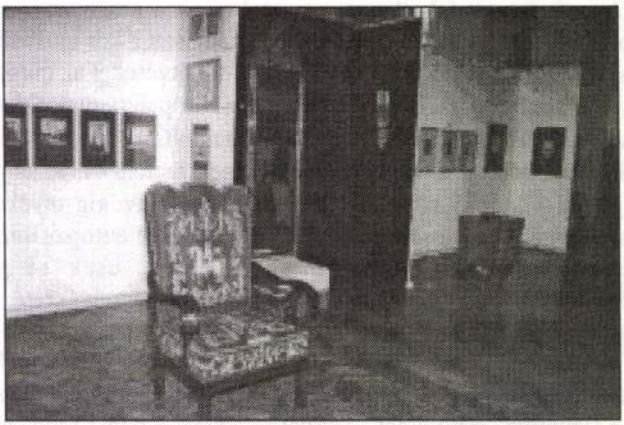

A Kozma Lajos Emlékkiállítás részletei
(Fotó: Gőzsy Gáborné)

KOZMA LAJOS EMLÉKÜLÉS A KAPOSVÁRI RIPPL-RÓNAI MÚZEUMBAN

1999. január 7-én a Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága és a Somogy Megyei Építész Kamara szervezésében

Az alkalom, Kozma Lajos halálának 50. évfodulója, csak ürügy volt, hogy visszalapozzunk pár évtizedet a Múlt Könyvében. Emlékeztünk és adóságainkat próbáltuk összegezni. A háttér és egyben atmoszféarteremtő helyszín mindehhez maga az emlékkiállítás volt, mely némelykor az előadások illusztrációjául is szolgált.

Szókincsünk, időnk, energiánk és nemegyszer legjobb szándékaink is kevésnek bizonyultak ahhoz, hogy méltók legyünk-lehessünk elődeink érdemeinek akár csak felvillantására is. Célunk ezúttal az volt, hogy a Kozma életmű kiváló kutatóinak lehetőséget adjunk arra, hogy az emlékülés kapcsán összegezhessük az építész, iparművész, formatervező, grafikus művésszel kapcsolatos kutatásainkat, és egyúttal rámutathassunk a kutatás „fehér foltjaira".

Az emlékülés résztvevőit dr. Király István Szabolcs üdvözlő szavai után, dr. Gyenesei István, Somogy Megye Közgyűlésének elnöke köszöntötte, egyben rámutatva a Megyenap kapcsán is arra a gazdag kulturális örökségre, melynek körülményeit 501 évvel ezelőtt teremtették meg a vármegye vezetői.

Dr. Gyenesei István, a megyei közgyűlés elnöke köszönti a Kozma Lajos Emlékülés résztvevőit. (Fotó: Gőzsy Gáborné)

Kampis Miklós, a Somogy Megyei Építész Kamara elnöke, az emlékülés házigazdája beköszöntőjében felvázolta a kort, melyben az életmű megszületett. Rámutatva arra is, hogy Kozma mennyire előtte járt korának, valamint a művész, mint ember rendkívüliségére.

Virányi István, Kaposvár főépítésze, Kaposvár építészetét mutatta be a századfordulótól napjainkig, többszáz diával kísérve előadását.

Ferkai András építészettörténész, Kozma építészetét vázolta fel izgalmas előadásában, melyben az életmű fejlődését, valamint nagyvonalúságában is, a részletek szépségében és művességében megnyivánuló gazdagságot hangsúlyozta.

Pusztai László, az Építészeti Múzeum igazgatója, Kozma munkásságának legjobb ismerője, Ferkai András előadását kiegészítve, az építőművész egyik vidéki udvarházán keresztül mutatott rá egy hajdani kaposvári család, Fleiner Mór, igaz Pókaszepetken (Zala megye) 1934-ben felépített házát részleteiben bemutatva – a mecenás és a művész, a kort megelőző szerencsés együttműködésére, melyből egy tájba illeszkedő ház, és a megrendelő igényeit maximálisan kiszolgáló praktikus és elegáns enteriőr született.

Kiss Éva művészettörténész az iparművész, formatervező Kozma munkásságát mutatta be, szintén rávilágítva annak következetességére, az azonos-

H. Bognár Zsuzsa művészettörténész, Ferkai András építészettörténész, Kiss éva művészettörténész, Pusztai László építészettörténész. (Fotó: Gőzsy Gáborné)

KOZMA LAJOS

Újvilág – London – Ilkovics

Vendéglátás a Nyugati körül – Századfordulós kávéházak, kora reggeltől késő estig tömve közönséggel

Hajdan West Ende-nek nevezték a környéket az itt álló indóházról, valójában a város vége is volt ez, kietlen vidék, bűnözők fészke, a pesti alvilág otthona. Mindazonáltal a városi polgárság szívesen látogatta Tüköryék római oszlopos sörházát, melyben saját gyártmányú söröket mérték. A terem 400-500 embert is befogadott, kerthelyiségének méreteiről fogalmat alkothatunk a korabeli újsághirdetések nyomán: 1874-ben és 75-ben nemzetközi gabonavásárt tartottak, melyre 2941 résztvevő jelentkezett. A nagy táncházban Dubecz katonazenekara és Morelli vonósai húzták, a mulatsága kárpótolta a vendégeket az odavezető út viszontagságaiért, melynek során az üres telkek és sötét raktárak között rablótámadásoktól is lehetett tartani. A kocsisok dupla tarifáért vállalták a fuvart, az úri utas pedig még lámpás-bicskás őrző-védőt is kényszerült fogadni, aki testőrként foglalta el helyét a bálon. Az Újvilág nevű mulatókombinátot 1860 körül bérbe vette egy Schottenhauer nevű bécsi vállalkozó, akit remek ötlete húzott ki a csődből: külföldi táncosnőket és varietészámokat szerződtetett, a többi között Mm. Antoniettet, a „dévaj francia énekesnőt", a bécsiek kedvencét. A mondén mulató színpadán zsúfolt nézőtér előtt ropta Pest százhúsz legszebb táncosnője egy szál álarcban. Napirenden voltak a botrányok, a garázda burgerek és krakéler jogászifjak megfékezésére a tulajdonos kénytelen volt úgynevezett „Hranzverfer"-eket (Herauswerfer: kidobóember) szerződtetni, akik kihajították a részeg duhajokat.

Az éjszakai élet erényes voltára itt is a város hírhedt rendőrkapitánya, Thaisz Elek ügyelt fel, olyan sikeresen, hogy ő maga elszerette és megszöktette a táncmester kasszírnő feleségét, Reich Fánit, a randalírozó megcsalt férjet pedig a lipótmezei tébolydába csukatta.

A város békés polgárai azonban inkább a Váci körút (ma Bajcsy-Zsilinszky és a Gyár, ma Jókai) utca sarkán 1859-ben megnyílt *Vasút fogadó* szolid szálloda vendéglőjét és kávéházát kultiválták. Törzsvendégek voltak itt a Saatsbahnhof vasúti tisztviselői és a vonaton ide érkező vendégek. Miután Emmberling Vilmos modernizáltatta és 1864-ben *London Szállóra* keresztelte, a város egyik leglakályosabb, legkomfortosabb szállójaként tartották számon. A századfordulón Dökker Ferenc vette át a vendéglőt, és konyháját országos hírűvé tette.

A London Szálloda század eleji képeslapon

1894-ben a London Szállóval szemben épült fel a Légrády testvérek új palotája – Korb Flóris és Giergl Kálmán tervei alapján –, mely magába foglalta a szerkesztőséget, a kiadóvállalatot és a nyomdaüzemet. (Később a Zrínyi Nyomda működött a helyén.)

Az újságírók könnyen átruccanhattak ide egy-egy zónapörköltre vagy egy-egy pohár serre. Krúdy Gyula is sokra becsülte Dökker konyháját. Krúdy 1926-os *Szent Terézia utcái* című ciklusában, mely *A polgár* című lapban jelent meg, ódát ír a terézvárosi vendéglátókról: „És ha a terézvárosi polgárnak eszébe jutna, hogy a megszokott és néha megunt otthoni koszt helyett kocsmai koszttal is örömet okozzon a gyomrocskájának: kerületünk nem nélkülözi a megfelelő vendéglői helyiségeket sem. ... Persze hogy Dökker is a mi barátunk, mert vajon hova tartozhatna egy olyan szálloda, amelyet nagy büszkén London városához címeznek." Dökker Ferenc 1927-ben meghalt, tervezték a London Szállót áruházzá alakítani, végül is 1936-ban lebontották.

Neves magyar írók mondtak nekrológot fölötte. Például Márai Sándor az *Újságban:* „... olyan volt, mint egy vidéki restiféle a behavazott Nagy Alföld közepén... Bírák jártak ide sörözni a közeli Markó utcából, az elítéltek a szabadulásuk napján... A portás óriási emberismerettel, pislogva ült páholyában, a rézharang alatt, s egyes kedves törzsvendégnek a kapukulccsal s a bejelentőlappal rögtön kötelet is nyújtott át. Volt egy idő, amikor a szerelmesek idejártak meghalni... A London volt a XIX. század egyik utolsó végvára."

A millennium idején hírül adta a *Fővárosi Lapok:* „Az ezredik májusban a víg múzsa beköltözött saját házába" – a kortársak az építkezés ideje alatt mindvégig szörnyülködtek azon, hogy színház nyílik az isten háta mögötti periférián. ...Egy évre rá nyílt meg az itt felépült modern palotában kaszinó jellegű berendezésével a Club kávéház. Ügyvédek, polgárok és persze színészek kedvelt találkozóhelye volt. Eredeti berendezését többször szétverik a fehérterror különítményesei, de a kávéház vezetője mindannyiszor iparművésszel terveztette újjá. Újdonság volt a 20-as években berendezett rádióterem.

Ugyanebben az időben nyitotta Brück Károly is a kávéházát Vígszínház néven, az akkori Lipót körút 32. alatt, a majdani Tejvendéglő helyén. Abszolút elegancia jellemezte, a faburkolat Thék Endre gyárából került ki, a bútorokat a Thonet cég szállította. A kávéház- és a korabeli hirdetések hangulatát jól érzékelteti az akkor már Berlininek nevezett téren álló és az alapító sógora kezén viruló objektum 1928-as reklámja, melyet a Pesti Hírlap jubileumi albumában tettek közzé:

„A Lipótváros legelőkelőbb és leglátogatottabb kávéháza. Népsűrűségben egyetlen más kávéház sem vetekedhetik vele szemben, nemcsak a kerületben, hanem a főváros egész területén is. A Vígszínház kávéház kora reggeltől éjfél utánig tömve van közönséggel és a kávéház példátlan sikerének titka: a legfigyelmesebb és legelőzékenyebb kiszolgálás, a remek italok és a pompásan elkészített ételek. Reiner Mór, a kávéház közkedveltségnek örvendő – tulajdonosa, mindent megtesz vendégei kedvéért. Itt költi el ebéd utáni feketéjét Polányi Aladár főügyészhelyettes, Kálnoki Izidor, a közönség népszerű Vulpese, Földes Imre, a híres színműíró, és annyian mások a magyar élet kitűnőségei közül."

1934-ben az utód ismét modernizált, amit ismét támadott a sajtó Kozma Lajos elképzeléseinek túlzott modernsége miatt. „Olyan, mint egy hajó belseje, csupa simaság, csupa fehér sík az egész" – írja az egyik lap. Lyka Károly viszont a legújabb kávéházi művészet reprezentatív alkotását méltatta benne.

A zseniális üzletember a korszerű tömegétkeztetés hazai úttörője, Ilkovics Izidor a „nagy forgalom, kis haszon" elve alapján családi vállalkozásban működtetett egy kombinátot a mai Nyugati téren, részben a Skála Metro áruház helyén. A körúti fronton volt az automatákkal ellátott állóbüfé, a Váci út felé nézett a söntés, a mai Bajcsy-Zsilinszky út felé az elegánsabb Fehér terem, a Jókai utcai oldalon pedig a Piros terem. Napi 4000-5000 vendéget szolgáltak itt ki, és napirenden voltak az újítások és meglepő üzleti fogások, mint az utcán át – staniciban – kapható forró rósejbni vagy a látványos kirakati palacsintasütés. Idősebb pestiek bizonyára emlékeznek még erre az attraktív mutatványra, mint ahogy a tér közepén levő Banánszigetre is, mely járdaszigetet a rajta álló kioszkról neveztek el, amiben banánt árultak. Innen indult útjára 1887. november 28-án az első pesti villamos, mely még nem sárga volt, hanem halványzöld, a motorkocsi zárt terét pedig széntüzelésű kályhával fűtötték. Tíz kilométeres sebességgel haladt, az Oktogonnál lovas rendőr figyelte, nem hágja-e át a rendeletet, nem megy-e gyorsabban, mint a járdán poroszkáló gyalogosok.

Erki Edit

SZIGETI PROGRAMAJÁNLÓ

NAGYSZÍNPAD: Szerda 15 óra: Cotton Club Singers; 16.30: L'art pour l'art; 18 óra: Baaba Maal; 19.30: Kispál és a Borz; 21 óra: Suede. **Csütörtök** 15 óra: Tribal Drift (AUS); 16.30: Warpigs; 18 óra: New Model Army; 19.30: VHK; 21 óra: Paradise Lost. **Péntek** 15 óra: Ignite (USA); 16.30: Junkies; 18 óra: Apocalyptica; 19.30: Tankcsapda; 21 óra: Guano Apes. **Szombat** 15 óra: Boney Nem (RUS); 16.30: Ladánybene 27; 18 óra: Klezmatics; 19.30: Másfél; 21 óra: The Brand New Heavies. **Vasámap** 15 óra: Premier dobshow; 16.30: Nagy Feró és az Ősbikini; 18 óra: Liquido; 19.30: Anima Sound System; 21 óra: Faithless. **Hétfő** 15 óra: Kaláka; 16.30: Lajkó Félix és zenekara; 18 óra: Rachid Taha; 19.30: Ganxsta Zolee; 21 óra: Asian Dub Foundation. **Kedd** 15 óra: Pa-dö-dő; 16.30: Publo Hunny; 18 óra: Jovanotti (F-ALG); 19.30: Irigy Hónaljmirigy; 21 óra: Kool and the Gang.

BLUES-ROCK SZÍNPAD: Szerda 23 óra: Omen; 0.30: Bomber; 2 óra: Snake Heart; 3 óra: Remorse. **Csütörtök** 23 óra: Pokolgép; 0.30: Nevergreen; 2 óra: Rémkoppantók; 3 óra: Entrópia. **Péntek** 23 óra: Deák Bill Blues Band; 0.30: Hobo Blues Band; 2 óra: Stexas; 3 óra: Alex & the Bluesabilly Twins. **Szombat** 23 óra: Magyar Atom; 0.30: Tengs Lengs; 2 óra: Croom; 3 óra: Tazmán ördög. **Vasámap** 23 óra: Mátyás Attila és barátai; 0.30: P. G. Csoport; 2 óra: Hellhole; 3 óra: Polly is Dead. **Hétfő** 23 óra: Ossian; 0.30: Sear Bliss; 2 óra: Abyss; 3 óra: Forcas. **Kedd** 23 óra: Carmen; 0.30: Intense; 2 óra: Mood; 3 óra: Syphillis (A).

DRASHAN SZÍNPAD: Szerda 23 óra: Agnus Thomas Band (USA); 0.45: Felkai Jam; 2.30: Stoni Blues Band. **Csütörtök** 23 óra: Török Ádám és a Mini; 0.45: Besenyő Blues Band; 2.30: James Band. **Péntek** 23 óra: Tátrai Tibor és a Boom Boom; 0.45: Jazzattack (Svájc); 2.30: Rambling Blues Trio. **Szombat** 23 óra: Takács Tamás Dirty Blues Band; 0.45: Blues Company (Svájc); 2.30: Blues Fools. **Vasámap** 23 óra: Peter Koller Band (Németország); 0.45: Ferenczi György és a Herfli Davidson; 2.30: Tűzkerék RB. **Hétfő** 23 óra: David Bell Band (Anglia); 0.45: Jammin' (Svájc); 2.30: Muddy Shoes. **Kedd** 23 óra: Ripoff Raskolnikov (Ausztria); 0.45: Spo-Dee-O-Dee; 2.30: Dr. Valter.

WANTED SZÍNPAD: Szerda 19 óra: Wackor; 20 óra: United Side; 21 óra: Kevés; 22 óra: Cadaveres de Tortugas; 23 óra: Strong Deformity; 0.30: Rémember; 2 óra: Neurotica (Ro); 3 óra: Social Free Face. **Csütörtök** 19 óra: Elit Osztag; 20 óra: Qss; 21 óra: Mystery Gang; 22 óra: Ramones Mania; 23 óra: Hétköznapi Csalódások; 0.30: Sugarloaf; 2 óra: Fürgerókalábak; 3 óra: Brains. **Péntek** 19 óra: Fanzine; 20 óra: Időrablók; 21 óra: radio:aktive; 22 óra: Kada; 23 óra: Premier dobshow; 0.30: Drums; 2 óra: Cantaloop (D); 3 óra: The Puzzle. **Szombat** 19 óra: Torpedo Man; 20 óra: Blind Petition (A); 21 óra: Alvin és a mókusok; 22 óra: Marlboro Man; 23 óra: Moondogs (A); 0.30: Üllői Úti Fuck; 2 óra: Wanted; 3 óra: Karabély. **Vasámap** 19 óra: Szilvási Gypsy Band; 20 óra: Gépfolklór; 21 óra: Gozero; 23 óra: Nightlosers (RO); 0.30: Placidi; 2 óra: Pop Ivan; 3 óra: Csizmáskandúr. **Hétfő** 19 óra: Reggaester; 20 óra: Táncosokkal Farkalók; 21 óra: Sandwich; 22 óra: Túlvilág; 23 óra: Mambo Kurt (D); 0.30: [illegible]; 2 óra: CH.I.P. **Kedd** 19 óra: Tirke Honolulu; Mi az ma; 19 óra: Heavy Méta; 20.30: Vertetics Orkestar; 22 óra: Band of Mad Women (BG), L-Haca Soundsystem (D), Korai Ütösök; 1 óra: Korai Banditos. **Péntek** 12 óra: Syrinx fuvolaegyüttes, Art's Harmony Ensemble (középkori zene), Creart kamaraegyüttes (Haydn), Sonatores Pannoniae; 18 óra: Zöld Csillag; 19.30: Door's Emlékzenekar; 21 óra: Plastic's Ohara; 22.30: Coda; 24 óra: Dj. Gerzson. **Szombat** 12 óra: Blue Note Szaxofon Együttes, Staccato Énekegyüttes (Capella-darabok), Kreatív Art Stúdió (Moment Music), Akadémiai Szólisták Kamarazenekar; 17.30: GyőriEst bemutatja: Granny Had a Goose; 19 óra: Timur Lenk; 20.30: HIP-HOP MOZGÁS: Stereoton (D), Afro Djoliba, Break Dance+DJ. Bemutató (Q-Cee, Dugó, Ice), Illegál Mega Max Crew – Adidas Klán, Bloose Broavas + Tibbah Nation (Győr), Hátsósor, „Az Idő Urai" (Firma + Funkrodeo), Nonsense + Sörkuturah; 2.30: Dj. Dobee, Deez, Zefil, Györemix!. **Vasámap** 13 óra: Amadeus kamarazenei műhely, Vázsonyi János, Akadémia Vonósnégyes; 18 óra: Soma és Férfizenekara; 19.30: Sketch; 21 óra: UP! + Dj. Quick; 22.30: Fresh Fabrik, Warpigs, Publo Hunny; 24 óra: Dj. Gerzson. **Hétfő** 12 óra: Tri-ódák, Rázene Fúvós Zenekar, Budafoki Big Band; 16.30: Szerelem vagy amit akartok; 18.30: Time Less; 20 óra: Kaméleon; 21.30: King Size; 23 óra: Gengszter Mirigy (Kartel+IrigyHM jam); 24 óra: Dj. Gerzson. **Kedd** 12 óra: Concertino Kamarazenekar, Angelus duó, Viola da Gamba duó, Mr. Glass (Klasszikus dallamok vízzel hangolt befőttes üvegeken); 17.30: Messenger sucks; 18.30: KaposEst bemutatja: Punktum; 20 óra: Vadsanzon (Kamondy és barátai); 21.30: Drums n' Bass; 23.45: Anima bemutatja: De-Phazz (D).

INDEX SZÍNPAD: Szerda 20.30 (film): Tarkovszkij: Sztalker; 22 óra: Berecz András; 23 óra (előadás): Bukta Imre; 24 óra (szabad zuhanás): Monty Python-filmek. **Csütörtök** 20.30 (film): fe Lugossy: Ádám, Éva & Joe; 22 óra (koncert): Király Ernő; 23 óra (előadás): St. Auby Tamás; 24 óra (szabad zuhanás): Bulik. **Péntek** 20.30 (film): John Bothwick: Hüvelyk Matyi titkos kalandjai; 22 óra (koncert): Zene A Nyulaknak; 23 óra (előadás): Elek is; 24 óra (szabad zuhanás): Rögtönzött akciók. **Szombat** 20.30 (film): Murnau: Nosferatu; 22 óra (koncert): Sky Ensemble; 23 óra (előadás): Tóth Gábor; 24 óra (szabad zuhanás): Akusztikus koncertek. **Vasámap** 20.30 (film): Nick Park: Wallace and Gromit (animáció); 22 óra (koncert): Tito Kvartett; 23 óra (előadás): Vágó György; 24 óra (szabad zuhanás): Népzene. **Hétfő** 20.30 (film): Otar Joseliani: Lepkevadászat; 22 óra (koncert): TCTC: David Bowie Fan Club (I'm afraid of Americans, starring Batta Zsuzsanna); 23 óra (előadás): Szkárosi Endre; 24 óra (szabad zuhanás): Ellende-monstráció. **Kedd** 20.30 (film): Terry Gilliam: Brazil; 22 óra (koncert): + fe Lugossy, + Wahorn, + Lovasi, Tudósok Big Band; 23 óra (előadás): Hansko; 24 óra (szabad zuhanás): Antikonferencia és még sok egyéb minden.

ÍR SZÍNPAD: Szerda 20 óra: Irelanders; 22 óra: Green House; 24 óra: Yellow Rebel. **Csütörtök** 20 óra: Greenfields; 22 óra: Gábor Barna Trió; 24 óra: Paddy's Band. **Péntek** 20 óra: Dagda; 22 óra: Skót dudabemutató; 23 óra: Royal Rock Clan; 24 óra: M.É.Z. **Szombat** 20 óra: Celtic Evangelic; 22 óra:

DANCELAND '99: Szerda 22-től 6 óráig D.J.: Tommyboy, Soneec, Danny-L, Clark; 14-től 6 óráig D.J.: Palotai, Solid, Cadik. **Csütörtök** 22-től 6 óráig D.J.: Junior, NewL, Náksi, Andrew J., Bertók, Christian, G.U.L.U.; Live: Sonic Age, TCX; 14-től 6 óráig D.J.: Candyman, Pedro, Cirk, Guntär, Pöli, TB gon, Jutasi, Marvin, Gasper, Lester, Longman, Curtis B., Robi; Live: Nasarat, Art of Dance. **Péntek** 22-től 6 óráig D.J.: Junior, Tommyboy, Jutasi, Dän Von Schulz, Chriss, Mario, Bárány, Jován; Live: Hot Mix Night – Special guest: the Mystic Night, Élő közvetítés a Roxy rádió hullámhosszán (FM. 96.4); 14-től 6 óráig D.J.: NAZ-T (Hell Rave – A), F-KING (Hell Rave – A), SERIAL KILLERS (Blox & Cosmico) (Death Experience – A), Hell'oh, Tshwest. **Szombat** 22-től 6 óráig D.J.: Oleg, Virág, Dolphin, Smöke, MCG, Mood, Görgő, Wegha; Live: Sunrise of Tuva. **Vasámap** 22-től 6 óráig D.J.: Budai (3 hr set), Junior, NewL, Sylvie, Boolek, Blackman, XXL, Miss Kyra, Limit, Cherry, @ron. **Hétfő** 22-től 6 óráig D.J.: Sterbinszky, Snoopy, Saint, Gemhand; 14-től 6 Cadik, ex Sundance Kid. **Vasámap** 10 óra: Tilos Rádió Tor (egész nap). **Hétfő** 10 óra: Laza nappali zene koncertekkel; 19 óra: Örök Kárhozatra Ítélve Metalfesztivál: Testimoni (Dunaújváros), Diafragma (Szeged), Tormentor (Budapest); 23 óra: Party DJ.: Christian, Dávid, Szamosi Brothers, Radio Edit. **Kedd** 10 óra: Laza nappali zene koncertekkel; 22 óra: Green Sandwich; 23 óra: Party DJ.: Naga, Odin, Tégla, Daniel Voltaire.

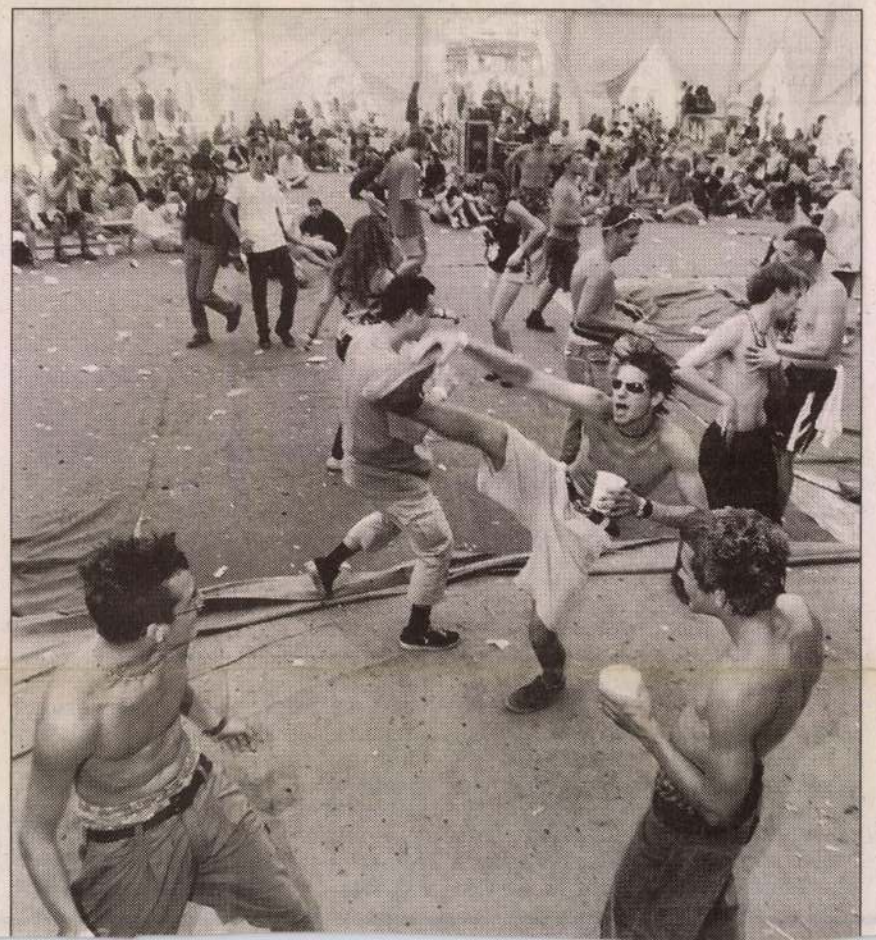

házi vetélkedők, óriás scrabble, Bárka-puzzle, színházi activity, Koncz Zsuzsa fotóinak kiállítása. Az est navigátorai: Muchi Zoltán és Spolarics Andrea; 19 óra: Ördögi Kör Színházi Csoport: zacskosember@nexus.hu – mozaikszerű játék fiatalokról, felnőttekről, a zenéről, egy terhes lányról, egy nap eseményeiről, rendező: Egervári György; 21 óra: Murányi Zsófia és vendég; 21.30: Hargitai Ákos; 22 óra: Ladányi Andrea és társulata Éjféli maraton no. 3; 23.15: Bábetűdök, rendező: Kuthy Ági; 0.15: Szabadon foglak, a Vígszínház háziszínpadának előadása, írta és rendezte: Korognai Károly. **Péntek** 18 óra: Irodalmi kávéház: Miénk a rét...! A Parnaszszus költészeti folyóirat délutánja a színházi kávézóban; 22 óra: Holly Body Tattoo (Kanada); 23.30: R. S. 9 Színház: Anna Frank, rendező: Lábán Katalin; 2 óra: Bolygó Kultusz Motel Társulat: Egymást érintő. **Szombat** 19 óra: Lebovics: Az ezredik éjszaka; 20.30: Picaro: Népi rablét, írta és rendezte: Pintér Béla; 22 óra: Frenák Pál Társulat Out of the cage (Zöld és savanyú); 22.45: OFF Színházi Társulat – Kérész; 23 óra: Koltai Róbert önálló estje. **Vasámap** 18 óra: Irodalmi kávéház: a Holmi folyóirat délutánja a színházi kávézóban; 20 óra: Franz Kafka: A fegyencgyarmaton, a Zug Színház előadása; 22 óra: Sárga tapéta – Bozsik Yvette Társulat; 23.15: Ezt a nőt nagyon...! Előképek Turczi István erotikus verseiből a csillagos ég alatt; 1 óra: Még távolabb '99 – Andaxínház. **Hétfő** 18 óra: a Bárka Színház vendégjátéka, vetélkedők, óriás scrabble, Bárka-puzzle, színházi activity, Bagossy Levente

SÜSS FEL NAP: Szerda 16 óra: Pihenő idő-chill out: dj Schurrikan, dj Lee'n'gun, dj Keyser, dj Suhaid; 20 óra: Dj Til, McSouri, effect: B.B. Electric, vocal: Clara Hill (Németország); 22 óra: Dj Blondino. **Csütörtök** 8 óra: Gáncsoskodó techno (ambiant); 12 óra: Zene konzervből; 16 óra: Pihenő idő-chill out: dj Schurrikan, dj Lee'n'gun, dj Keyser, dj Suhaid; 20 óra: Adidas Klán (3Mc's: Buppa, Frelimo, Heli-H. 1 Dj: Mango+ Superbass: Shaabaak, Technika: El Marcee); 22 óra: Dj Marcipán. **Péntek** 8 óra: ...és most egy kis komolyzene Uracs Lacikával; 12 óra: Oldschooltól a newschoolig (Szerkesztő: dj Mango); 16 óra: Pihenő idő-chill out: dj Schurrikan, dj Lee'n'gun, dj Keyser, dj Suhaid; 20 óra: NEO live act; 22 óra: Dj Clairvo. **Szombat** 8 óra: Prince-től a Soft Cellig (dj ozGá és dj poMÁ); 12 óra: Zene konzervből; 16 óra: Tendance – dj's: Cirk, Pöli, Tbgon, Candyman, Marvin, Pedro, Gasper, Lester, Longman, Andy Slate, Stage: Nasarat (live act), Art of Dance (performance). **Vasámap** 8 óra: Szintipop (dm, kraftwerk) dj-k: ozGá és dj poMá; 16 óra: Pihenő idő-chill out: dj Schurrikan, dj Lee'n'gun, dj Keyser, dj Suhaid; 20 óra: Korai's Banditos, lemezlovasok: Tibióta, Lejön, Ridoo, Klassz; 22 óra: Dj Clairvo. **Hétfő** 8 óra: Agybamászó hajnali muzsika; 16 óra: Pihenő idő-chill out: dj Schurrikan, dj Lee'n'gun, dj Keyser, dj Suhaid; 20 óra: Alama Mady & Brothers (afrikai rap); 22 óra: Dj Blondino. **Kedd** 8 óra: Előszilveszteri konfettis, lampionos buli (liste! Presents: Lester, Longman, Ash Ram); 16 óra: Pihenő idő-chill out: dj Schurrikan, dj Lee'n'gun, dj Keyser, dj Suhaid; 20 óra: Dj Teddy – 80's disco.

MAGYAR HÍRLAP SZABADEGYETEM: Szerda 15.30: Bilek István: Miért nem sakkozik a magyar?; 17 óra: 20 táblás sakkszimultán Bilek Istvánnal; 18.30: Lukácsy András: Játék és világrend; 20 óra: S. Leacock: Rosszcsirkeff Mária emlékiratai – Gertrúd, a nevelőnő – Török Ágnes és Szívós Károly előadása. **Csütörtök** 14 óra: Kempf József: Önismereti játékok; 15.30: Zombori Ottó: „És lőn sötétség..." – Az ezredvég napfogyatkozása Magyarországon; 17 óra: Eleőd Ákos: Egy mondat a zsarnokságról – A szoborpark története; 18.30: Kubasek János: Az Angol beteg hőse – Almási László nyomában; 20 óra: Média a sátán kezében? – Kerekasztal-beszélgetés, résztvevők: Soma, Rókusfalvi Pál, Simó György, Csehi András, Veres Emese. **Péntek** 14 óra: Grandpierre Attila: Miért van szükség gondolkodásra?; 15.30: Bácskai Júlia: Hétköznapi szenvedélyek – Magánélettan – egy életművészeti könyv; 17 óra: Király Tamás: Beszélgetés a...; 18.30: Fábry Sándor: Éljenek a csajok; 20 óra: Poétaring III.: Költők: Kemény István, Térey János, Vörös István..., műsorvezető: Müller Péter Sziámi. **Szombat** 14 óra: Karátson Gábor: Hamunculus és az Anyák; 15.30: Mérő László: A gondolkodás különféle formái – Racionális és nem racionális okoskodások; 17 óra: Sebeő Talán: Az emberiség antropológiai bűntudata; 18.30: Tasi István: A lélekvándorlás motívuma az európai irodalomban; 20 óra: Szalay András: Minden szinten szinte minden. **Vasámap** 14 óra: Bakács Tibor Settenkedő: Paradigmaváltás a pornóvilágban; 15.30: Hortobágyi László: Acid Hindustan; 17 óra: Székely László: Az emberarcú kozmosz – Az antropikus kozmológia elv; 18.30: Szőke Katalin: Az orosz kultúra Nyugat és Kelet vonzásában – Az orosz szubkultúra; 20 óra: Vallás az ezredfordulón – Kerekasztal-be-

Stratégia a Vár lakásainak eladására

Ha megfelelő garanciákat kap a leendő tulajdonosoktól az államegóvásra, hajlandó hozzájárulni a budavári műemlék házakban lévő önkormányzati lakások eladásához az állam. A szigorú előírásokat és az anyagi terheket azonban vélhetően kevesen vállalják majd a műemlékvédelem irányítója szerint.

Törvényi akadálya eddig sem volt a vári bérlakások eladásának, az elidegenítést mégis tabuként kezelték a rendszerváltozás óta. A műemlékvédelmi hatóság korábbi irányítói a Budavári Önkormányzat és a bérlők próbálkozásait rendre elutasították. Az új vezetők azonban hajlandók elmozdulni erről a merev álláspontról, feltéve, hogy megfelelő garanciákat kapnak a leendő tulajdonosoktól a műemlékvédelmi szempontok érvényesítésére – hangzott el a Várnegyedben tartott szerda esti népes lakossági fórumon.

Az Országos Műemlékvédelmi Hivatal (OMVH) elnöke, *Cselovszki Zoltán* kijelentette: speciális feltételeket kell kidolgozni az itteni privatizációra. Az értékesítési stratégiát a kerülettel közösen legkésőbb ez év végéig elkészítik – ígérte. Ugyanakkor szerinte a tervezett szigorú előírások és a várható anyagi terhek miatt kicsi az esélye, hogy minden lakást megvehetnek a bérlők. Lapunknak utóbb úgy nyilatkozott: szerinte a vételi szándékot bejelentők körülbelül ötöde fog élni a lehetőséggel.

Elsődleges elvárás a leendő tulajdonosokkal szemben az értékes épületek állagmegóvása: a műemlékvédelmi hatóság pénzügyi garanciákat kér arra, hogy a szükséges felújításokat elvégzik, s nem történik semmilyen beavatkozás a jóváhagyása nélkül. Nemzeti kincsről lévén szó, e helyen a tulajdon szentsége sem érvényesülhet maradéktalanul; a lakások minden további értékesítésénél ott leszünk – jelentette ki az OMVH elnöke, aki a hivatal elővásárlási jogának bejegyzését is szeretné elérni, bár ehhez egyelőre hiányzik a fedezet.

A gyors privatizációt akadályozza, hogy jogi megoldást kell találni a házak és a pincerendszer szétválasztására, műszaki állapotfelmérést kell készíteni, amelynek költsége épületenként több millióra rúghat, és minden egyes adásvételt személyesen kell jóváhagynia a nemzeti kulturális örökség miniszterének.

Dísz tér 15.: a védett rész miatt az új építésű szárny lakásai sem vásárolhatók meg FOTÓ: DOMANICZKY TIVADAR

Az I. kerületi polgármester, *Nagy Gábor Tamás* számításai szerint néhány évbe biztosan beletelik, mire az elidegenítés lezajlik. Az önkormányzat a műemléki bérlemények eladásánál is a szokásos árat szándékozik szabni: egyösszegű fizetés esetén a forgalmi érték negyedéért kínálja megvételre a lakásokat. Megtudtuk: a Várban most négyszáz-ötszázezer forintos négyzetméteráron cserélnek gazdát a lakóingatlanok. A polgármester később javasolni fogja a főváros vezetőinek: eltérően az általános szabálytól a műemlék lakások eladásából befolyó bevételt elkülönítve kezeljék (normál esetben a pénzen fele-fele arányban osztozik a főváros és az érintett kerület), létrehozva egy pénzügyi alapot. Ebből kedvezményes kölcsönt igényelhetnének a tulajdonosok a várnegyedbeli házak felújításához. Célszerű volna, ha ehhez anyagilag hozzájárulna az állam is – mondta.

A Vári Lakosok Egyesületének képviselői szerint a magánszemélyek jobb gazdái lennének a nemzeti vagyonnak, mint az önkormányzat vagy az állam, hiszen a műemlék házakban utoljára 1982 és 1986 között volt felújítás. Ugyanakkor cáfolták az OMVH elnökének azt a feltételezését, hogy csak keveseknek van vételi szándékuk. Az egyesület pár évvel ezelőtti felmérése szerint az érintettek kilencvenkilenc százaléka meg akarja venni bérleményét. Az önkormányzat korábban úgy tájékoztatta lapunkat: a Várnegyedben nyolcszázkilencven műemlék vagy védett épületben található önkormányzati lakás.

Fucskó Hajnalka

Ki menti meg az Atriumot?

Az Uránia mozi megkapta az építési engedélyt

Mint ahogy azt előre megmondták, a Margit körúti Átrium mozi bezárt a filmszemle után. Tegnap a műemlékvédelmi hivatal vezetője, *Cselovszki Zoltán* közös bejárásra hívta a volt üzemeltető Budapest Film Rt. elnökét, *Port Ferencet.*

Elhangzott, hogy a mozi több mint két éve – a multiplexek rohamos és irracionális elterjedése óta – veszteségesen működött. Tavalyi vesztesége például 17,5 millió forint volt. Azok a mozizási feltételek, amelyek a harmincas években épült moziknál adottak, ma már nem felelnek meg az amerikai filmgyártóknak, így ezek a mozik már nem is juthatnak premierfilmekhez. Az Átrium belső kiképzése például olyan, hogy nem jól szól benne a modern sztereo dolby hangtechnika, amelyet egyébként ide építettek be elsőként Budapesten, a nyolcvanas években. Port Ferenc hangsúlyozta, eddig tizenhárom kis mozit sikerült megmenteniük az artmozi-hálózat segítségével és belső átépítésekkel. Most dolgoznak a december végén bezárt Duna mozi áttervezésén. Az Átriumon azonban nem tudják elvégezni a kor követelményeinek megfelelő átalakításokat éppen a műemléki védettség miatt.

A műemlékvédelem részéről elhangzott, hogy ragaszkodnak a mozi belső teréhez, s nemsokára felveszik a kapcsolatot a főváros vezetőivel, mert egyelőre semmiféle hivatalos információjuk nincs arról, Budapest mit kezdene a Kozma Lajos tervezte Átriummal, a harmincas évek formáit legszebben őrző fővárosi filmszínházzal. A műemlékesek azt szeretnék, ha a mozifunkció legalább részben megmaradna benne. Felmerült az Uránia mozi esete, amely állami beavatkozással újul meg, hasonlóra volna szükség a Margit körúti mozi esetében is. Az Uránia belső átalakítására egyébként a héten megadták az építési engedélyt.

Cs. L.

Startol a Palace és a Hauer

Néhány héten belül elkezdődik a Palace szálló felújítása és bővítése – tudtuk meg a beruházást lebonyolító Óbuda-Újlak Rt-nél. A négymilliárd forintos beruházáshoz a héten kapta meg az építési engedélyt a társaság, amelynek tervei szerint már jövő májusban megnyílhat a régi-új négycsillagos műemlék szálló, s a hozzá épített parkolóház.

A Rákóczi úti impozáns épület szomszédságában ugyancsak építkezés kezdődik hamarosan: a Hauer cukrászda megújítása.

A Rákóczi úti szomszédok, azaz a Palace és a Hauer évek óta zárva tartanak, az időközben lezajlott tulajdonosváltás eredménye csak most válik majd szemmel láthatóvá. A cukrászda is jövőre nyit, egyelőre azonban még tart az egyezkedés a lakókkal a belső udvar lefedésének és kiváltásának ügyében.

S. T.

segíteni, és beszámolunk hogy mi történt telefonjaik nyomán. Cikkeinkről szóló észrevételeiket is szívesen fogadjuk. Munkatársunk délelőtt tizenegy és délután négy óra között várja hívásaikat. Telefonszámunk: **436-4653.** Fax: **388-6038.** Rovatunk e-mail címe: **budapest@nepszabadsag.hu**

Ma *Tenczer Gábor* várja hívásaikat.

SO_2 NO_2 CO

Belváros Külváros

A viharos szélnek köszönhetően **alacsony** a szennyező anyagok koncentrációja a főváros levegőjében. Ma még nagy átkeverés várható, majd a hétvégére gyengül a légmozgás, ugyanakkor csökken a gépjárműforgalom, ezért a következő napokban számottevő változás nem valószínű.

A minősítés négy fokozata: **alacsony, mérsékelt, szennyezett, erősen szennyezett.**

* *Előrejelzés a napi átlagokra a levegőminőségi határérték százalékában.*

Budapest sportévkönyve

Megjelent a Budapest Sportévkönyv 2000. A több mint 500 oldalas, vaskos kötet hasznos információkkal szolgál minden fővárosi lakosnak.

Megtudhatjuk belőle, hogy a fővárosi önkormányzat milyen sportszervezeteket és létesítményeket birtokol vagy használ. A különböző sportolási lehetőségek gazdag tárát is bemutatja a kiadvány a tájfutástól a vízilabdáig. Nem kevés haszonnal forgatható a budapesti sportegyesületek teljes név- és címjegyzéke, amelyeket szintén tartalmaz a könyv.

Nem kis erőfeszítésükbe kerülhetett a szerkesztőknek a sportági szakszövetségek és sportszövetségek által rendezett 1999-es versenyek teljes eredménylistájának összegyűjtése, illetve közlése. Bizonyára szívesen olvassák a győztesek és helyezettek egyaránt.

A budapesti természetbarát-szervezetek által üzemeltetett turistaházak címei is megtalálhatók a sportévkönyvben. Kevesen gondolnák például, hogy szinte az ország minden tájegységén vannak ilyenek Aggtelektől Börzsönyig, a Dél-Balatontól a Mátráig. A Budapesti Természetbarát Szövetség üzemelteti a kedvelt kiránduló célpontot és szálláshelyet, az esztergomi Vaskapu turistaházat.

A Budapest Sportévkönyv 2000 hasznos olvasnivaló, beszerezhető a fővárosi szakszövetségekben és a polgármesteri hivatalok sportügyosztályain is.

G. J.

TÚRAAJÁNLATOK

András Gábor huszonöt kilométeres, nyolcszáz méteres emelkedésű túrát vezet szombaton a Budai-hegységbe. Gyülekező: délelőtt kilenc és negyed tíz között a Normafánál, a 90-es busz végállomásán. Útvonal: **Normafa–Árpád-kilátó–Virágos-nyereg–Solymár–Zsíros-hegy–Nagykovácsi** (a tervezett sebesség óránként négy-öt kilométer, az útvonal időtartama hat-hét óra). • Weigl József a Pilisbe hirdet túrát szombaton. A táv tizenhat kilométer, a szintkülönbség kétszáz méter. A program költsége 472 forint; gyülekező: reggel háromnegyed nyolc és nyolc között a Batthyány téren, a HÉV-pénztáraknál. Útvonal: **Pilisszentlászló–Szekrénykő–Pap-réti erdészház–Pálóczki-rét–Vértesmező–Lőrinc-laposa–Ladler-emlékmű–Kis-pap-rét–Halászcsárda.** • Szombaton a Pilisbe Martyán Lajos is vezet túrát, méghozzá húsz kilométeresre és háromszáz méteres emelkedésűt. Találkozó reggel kilenckor a Batthyány téren, a HÉV-nél. Az útvonal érinti **Pomázt, a Janda Vilmos-kulcsosházat, a Lajos-forrást, a Kő-hegyet, s ismét Pomázt.** • Marosszéki Kálmán vezetésével tizennyolc kilométer hosszú és háromszáz méteres emelkedésű túra lesz a budai hegyekben vasárnap. Találkozó reggel fél kilenckor a Moszkva téren, indulás tíz perccel később. Útvonal: **Nagykovácsi–Vörőspocsolyás-hát–Adyliget–Fekete-fej–Szépjuhászné–Nagy-Hárs-hegy–Hűvösvölgy.** • A Budai-hegység és a Pilis az úti célja vasárnap Boglár Krisztinának és a vele tartóknak. Találkozó reggel hétkor az Újpest-Városkapu vasúti pénztárnál (a vonat Piliscsaba felé tizenkilenc perccel ezután indul, ahonnan a társaság a **Kőris-völgy, az Antal-árok, a Kopárhágó, a Zajnát-hegyek és Pilisvörösvár felé** megy tovább). A táv huszonhárom kilométer, a szintkülönbség hatszáz méter, a költség pedig ötvenszázalékos kedvezménnyel, 147 forint. • Jövő szerdán Martyán Lajos egy nyolc-tíz kilométeres (kétszáz méter emelkedés) túrára invitál a budai hegyekbe. Találkozó a Moszkva téren, reggel kilenckor.

[...] tárgyakat. Egy régi leírás szerint pedig azért volt kedvelt, mert kevésbé volt durva más sportoknál, és jól szolgálta a test regenerálódását. A golyók ekkor még kőből készültek, később aztán fával és kókuszdióval is játszották.

Elfogadott tény, hogy a mai játék gyökerei olasz eredetűek, de ez idáig sehol sem sikerült rábukkanni a bocsa születési helyére – tudtuk meg a Magyar Bocsa Szövetség elnökétől, *Farkas Ferenctől.* A középkorban piactereken és utcákon játszották, idővel azonban meghódította a kolostorokat és a várakat is. Egyházi tudósok, komoly várurak és kiváltságos hölgyek művelték; így rövid idő alatt őrizve eredeti életstílusukat – a világ szinte minden pontjára elvitték az immár tömegsporttá vált bocsát, amelyet ma már negyvennégy országban ismernek.

BOCSAPÁLYÁVAL RENDELKEZŐ KLUBOK A FŐVÁROSBAN

Klub neve	Telefonszám
Ászgárd Sport Klub	220-9339; (06 20) 958-1622
Újpest Sport Club	369-2118
Erzsébetvárosi SE	351-7460

Forrás: Magyar Bocsa Szövetség

az Ászgárd SK pedig szőnyegborítású ideiglenes pályát működtet.

A játékot – egyéni versenyzők, párosok és háromtagú csapatok – négy méter széles, huszonhat méter hosszú pályaterületen gyakorolják. A sport lényege: dobással vagy gurítással a nagy golyót minél közelebb juttatni a pallinóhoz, a kis golyóhoz.

A hét végén az Ászgárd SK rendezésében (információ: [(06-20) 958-1622] bárki kipróbálhatja versenyszerű körülmények között a bocsát. A szombati verseny délben kezdődik, és három óráig tart a Hallássérültek Tanintézetében (XIV., Cinkotai út 127.).

Arany Gábor

KIMENŐ

BOWLINGBAJNOKSÁG. Ma este hat és tizenegy között rendezi az Ászgárd Sport Klub bowlingbajnokságának második fordulóját vegyes párosok számára. Helyszín a Lidó Bowlingclub (III., Nánási út 242.); információ: 220-9339, (06-20) 958-1622; aszgard@mail.matav.hu; www.matav.hu/dcbt2.

HENDIKEPFUTÁS. Holnap reggel kilenckor van a rajtja a Törökbálinti Életmód- és Tömegsport-egyesület hagyományos hendikepfutásának. A táv 4,7 kilométer, rajt a törökbálinti Dióskertből. Bővebbet a (06-23) 336-320-as és a (06-23) 336-115-ös számokon lehet megtudni.

GYERMEKFOCI. Vasárnap reggel nyolc és este hat között rendezi meg a Góliát-McDonald's Footballclub gyermekfoci-bajnokságának budapesti döntőjét. A Kőér utcai Spartacus sportcsarnokban az 1990. január elseje után születettek mérkőznek majd meg.

TELJESÍTMÉNYTÚRA. Szombaton a Zöld 20, 30 és 45 elnevezésű teljesítménytúrán vehetünk részt a Magyarországi Kárpát Egyesület rendezésében. A 44,9 (ezernégyszáztíz méter szintemelkedés; négyszáz forintos nevezési díj; tizenegy órás szintidő) és a 30,3 kilométeres (ezeregyszázhetven méter; háromszázötven forint; hét óra) távnak reggel fél hét és nyolc között van a rajtja a Farkasréti téren, míg a 19,6 kilométeresnek (hatszáztizenöt méter; kétszázötven forint; öt óra) fél nyolc és kilenc között.

Uszodai buli lesz Kispesten

Hétvégi farsangi mulatságok jégen és vízben

A hét végén három vízzel kapcsolatos sportfesztivál is lesz a fővárosban. Az alapvető különbség a helyszínen lévő víz halmazállapotával függ össze: az Ászgárd Sport Klub szombati farsangi uszibulijának már nevéből is kiderül, hogy miről van szó, akárcsak a Budapesti Szabadidősport-szövetség jeges sportnapjának elnevezéséből is egyértelmű, hogy az eseményen a víz milyen formáját „használják" majd, akárcsak a Jégre megyünk 2001 autós vetélkedőn.

Szombat este héttől a kispesti uszodában (XIX., Simonyi Zsigmond utca 31.) tartja farsangi uszibuli elnevezésű rendezvényét az Ászgárd Sport Klub. Ez lesz az első eseménye az egész évben zajló Jópofa Kupának, amelyen szabadidős szervezetek küzdenek meg egymással az általuk választott sportágakban (a mostani, úszással kapcsolatos vetélkedők mellett lesz még tollaslabda, foci, strandröplabda stb.). Hét és tíz között a csapatok tréfás feladatokból álló váltóversenye zajlik, majd tíz után vízi diszkó következik. Bővebbet a 220-9339-es és a (06-20) 958-1622-es telefonszámokon, illetve az aszgard@mail.matav.hu e-mail címen vagy a www.matav.hu/dcbt2 honlapon lehet megtudni.

A városligeti Műjégpálya a helyszíne a Budapesti Szabadidősport-szövetség vasárnapi jeges sportnapjának. Reggel kilenc és délután kettő között különböző korosztályú, hattagú csapatok számára lesznek korcsolyás váltó- és sorversenyek, párosoknak tréfás versenyek és jégtáncverseny, valamint egyéni akadályversenyek, jeges próbák, sprintversenyek, jégkorong és célba ütés. A versenyekre folyamatosan lehet jelentkezni a helyszínen; valamennyi versenyszámban díjazzák korosztályonként és nemenként az első három helyezettet.

A jeges sportnap befejeztével autók népesítik be a Műjegpályát. A Jégre megyünk 2001 vetélkedőt a Magyar BMW-autóklub – 1962 rendezi, az Opelclub és a Capriclub Magyarország segítségével. A mintegy száz autós négy kategóriában küzd meg egymással a jégen. Nevezni délután kettőtől lehet a helyszínen; információ: (06-30) 981-0500.

Zubor Tamás

A vasárnapi Jégre megyünk 2001 elnevezésű amatőr ügyességi autóversenyen a rendezők több mint száz úrvezető nevezésére számítanak. Várhatóan azonban a Műjégpályán nemcsak ők, hanem hivatásos sofőrök is rajthoz állnak majd. Mint azt *Bernáth Ágnestől,* a rendezvény egyik szervezőjétől megtudtuk, elképzeléseik szerint két fővárosi taxistársaság is kiállít egy-egy négyfős csapatot. *(P. A.)*

Időzenetengelyek, vasgyár és kozmosz

P. Szabó Ernő

Négy évvel ezelőtt festette *Móder Rezső* Európa című nagyméretű festményét, amely nemcsak súlyos kérdéseket vet fel, de olyan nehéz is, hogy valószínűleg a képakasztó sínek sem bírták el. Így – lehet-e tökéletesebb a párhuzam? – úgy áll a kiállításon a falnak támasztva, mint amilyen félszegen-tanácstalanul a kelet-európai államok várják és sürgetik felvételüket az unióba. A kép közepén megjelenik maga a kulcsmotívum, Európa. Élénk, derűs színek idézik a szárazföldet, és ultramarin a partjait nyaldosó tengereket. A szárazföldön láthatóan „otthonosan" érzi magát Móder Rezső alapmotívuma, a „kozmikus időzenetengely". A motívum alatt, mintha a dunaújvárosi vasműben műszak után esztergálta volna két derék szakmunkás, ott a kerék is.

Móder Rezső a valóságos földi világot idézi, miközben a nagy kép négy sarkát csövekkel és gépekkel, zörgő kerekekkel és körülfűrészelt, absztrakt műalkotásokat idéző vaslemezekkel népesíti be. Vendégeket hoz a vasgyárba: *Szent István* királyt, *Moholy-Nagy Lászlót, Bartók Bélát, József Attilát,* akik történelemről és emberségről, zenéről és dimenziókról beszélgetnek.

A művész 1982-ben – mint *Gerzson Pál* tanítványa – festőként végezte el a Képzőművészeti Főiskolát, de igazi mestereinek elsősorban a vasmű munkásait érzi. Aligha véletlen hát, hogy kezdettől fogva ez a helyszín, az itteni motívumok, összefüggések határozták meg a Vigadó Galériában plasztikáit *Varga-Amár László* képei társaságában bemutató Móder törekvéseit. Főiskolai évei előtt elektrikusként dolgozott a vasgyárban, százszámra készített kapcsolási rajzokat, látta a vastömbök formáit, hallotta a kalapácsok csengését. Nem a rozsdás vaslapok, a súlyos tömbök műbe emeléséről van szó plasztikáiban, hanem arról, hogy az egyik oldalon az anyag, a konstruálás szépsége, a műalkotás révén megvalósítható szabadság élménye jelenik meg műveiben, a másikon, ahogyan talán az első sorokban idézett példából is kiérződik, ott van az a kritikai attitűd, amely oly ritkán bukkan föl a kortárs magyar művészetben ilyen összetettségben. Négy évtized emberi-közösségi drámája jelenik meg műveiben.

Ahogyan fémplasztikái, festményei is azt jelzik, hogy Móder Rezső egyszerre képes a 2x2 egyszerűségével nézni a valóságot, és merész asszociációi révén egymástól fényévnyi távolságra lévő világokat összekötni. Képein, amelyek a kilencvenes évek közepe óta foglalnak el egyre fontosabb helyet munkásságában, nem csak a plasztikában felvetett témákat gondolja tovább. A plasztikák mindenestül a képek részeivé válnak, főszerepet kapnak az időzenetengelyek, a vastuskók-trónusok, a kalapácsok, hangjegyek, hullámvonalak, villanykörték, emberi alakok, s persze közöttük is elsősorban azok a motívumok, amelyekben az E betűre ismerhetünk, az energia jelére. Miközben az egyik oldalon a háromdimenziós plasztikai világ a zene és a mozgás révén birtokba veszi a negyedik és az ötödik dimenziót, a másik oldalon képes rá, hogy a festmény két dimenziójában is teljességet képviseljen.

Mi lesz veled, Átrium?

A fővárosi önkormányzat megmenthetné a műemlék mozit

Pósa Zoltán

Kevesen tudják, hogy a Margit körúti Atrium-házat korának egyik legkiválóbb építőművésze, *Kozma Lajos* tervezte 1935-ben. Azóta Európa markáns műemlék épületei között tartják számon. Az Átrium mozit befogadó épületben csütörtökön *Cselovszki Zoltán*, az Országos Műemlékvédelmi Hivatal elnöke, *Lamperth Rózsa* területi felügyelő és *Port Ferenc*, a Budapest Film Rt. vezérigazgatója sajtóbeszélgetésen járta körül: hogyan lehetne megmenteni a filmszínházat a végleges bezárástól. A filmes mamutokat létrehozó multinacionális forgalmazócégek uralják a főváros piacának nyolcvan százalékát, ennek következményeként a főváros hagyományos mozihálózata tönkrement. A Budapest Film a kis termekkel rendelkező arthálózattal igyekszik megmenteni a művészmozikat. Ám az Átrium a maga hatszáz helyével tavaly is mintegy 17 millió forintnyi veszteséget hozott. Idén, a filmszemle befejezése után a Budapest Film visszaadta az épületetet a fővárosi önkormányzatnak, amelynek kulturális bizottsága jelenleg azon vitatkozik, milyen funkcióban lehetne megmenteni az épületet. Az Átrium átalakítása a műemlékvédelmi szempontok csorbítása nélkül lehetetlen. A megoldás modelljét kézenfekvően kínálja a kulturális kormányzat terve az Uránia mozi megmentésére és nemzeti filmszínházzá alakítására. Erre a minisztérium e héten kapta meg az építési engedélyt. A fővárosi önkormányzat bizonyíthatná felelősségérzetét egy nosztalgia-műemlék mozi finanszírozásával. E megoldás mind a műemlékvédelem, mind az üzemeltetők megelégedésére szolgálna.

Ösztöndíjasok fesztiválja

MTI

Vasárnap kezdődik Budapesten a kulturális tárca mecenatúrájával működő művészeti ösztöndíjasok hagyományos fesztiválja. A seregszemlét *Kőrösi Orsolya*, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma művészeti és nemzetközi kapcsolatokért felelős helyettes államtitkára nyitja meg az Ernst Múzeumban. Itt láthatják az érdeklődők a Derkovits-ösztöndíjasok kiállítását. A Kodály Zoltán-ösztöndíjasok február 26-án, hétfőn tartanak zenés délutánt. Összejövetelünknek ezúttal is a Kodály Zoltán Emlékmúzeum lesz a helyszíne. A Kozma Lajos képző- és iparművészeti ösztöndíjasok munkáiból az Iparművészeti Múzeumban február 27-én nyílik tárlat. Az énekes és hangszeres előadóművészek részére alapított támogatás kedvezményezettjei két hangversenyének a Magyar Rádió márványterme ad otthont. Az első, február 27-i est énekes közreműködői *Csereklyei Andrea* és *Megyesi Schwartz Lúcia.* A hangszeres fellépők *Farkas Rózsa* cimbalom-, *Horváth Bence* trombita-, illetve *Réti Balázs* zongoraművész. A második koncerten – március 6-án – *Várhelyi Éva*, valamint *Jónás Krisztina* énekel, *Lendvay József* hegedűn, *Oross Veronika* fuvolán, *Rozmán Lajos* klarinéton, *Teleki Miklós* orgonán játszik. A Kállai Ernő művészettörténeti és műkritikusi ösztöndíjasokkal folytatandó eszmecserének az Ernst Múzeum ad majd helyszínt február 28-án. A Pécsi József fotóművészeti ösztöndíjasok munkáit március 1-jétől tekinthetik meg az érdeklődők a Magyar Fotográfusok Házában. A balettművészeti ösztöndíjasok március 2-án lépnek fel a Budai Vigadóban. A Fülöp Viktor-ösztöndíjas *Horváth Csaba* koreográfus produkcióját mutatja be a Közép-Európa Táncszínház március 4-én az Ernst Múzeumban. Az Örkény István-ösztöndíjasok színházi felolvasóestjét március 5-én, a VII. kerületi Asbóth utcai Shure Stúdióban rendezik. A Móricz Zsigmond-ösztöndíjasok felolvasóestjét március 8-án, a Műcsarnokban hallgathatja meg a publikum. A Moholy-Nagy László ipari formatervezési ösztöndíjasok beszámoló kiállítása március 30-án nyílik majd. A munkákat április 22-ig tekinthetik meg az érdeklődők az Iparművészeti Múzeumban.

Kerekeshazy József[illegible] Kemal művét és Sipos János Bartók Anatóliában végzett kutatómunkáját angol nyelven feldolgozó művét február 28-án, szerdán délután 2 órakor mutatja be Ender Arat, a Török Köztársaság budapesti nagykövete. (L. G.)

Kísérletek repülésre

HÁBORI GYÖRGY üvegművész és Dobos Éva grafikusművész Kísérletek repülésre című kiállítását február 28-án, szerdán délután 6 órakor nyitják meg Budapesten a Fióka Art Galériában (VIII., József krt. 62.) A tárlat március 31-ig hétfőtől péntekig délelőtt fél 10 és délután fél 6 óra között tekinthető meg, szombaton délelőtt fél 10 és délután fél 1 óra között. (N. T. I.)

A finn kultúra gyökerei

A KALEVALA és a finn kultúra napja alkalmából Sirpa Nieminen kutató tart előadást március 5-én, hétfőn délután fél 6 órakor Budapesten a finn nagykövetségen. A videovetítéssel egybekötött előadás finnül hangzik el, magyar tolmácsolással. (L. F.)

Brit lapok a fesztiválzenekarról

A THE DAILY TELEGRAPH szerint a Budapesti Fesztiválzenekar „az egyéniségek zenekara, s Fischer Iván megengedi zenészeinek, hogy megőrizzék egyéniségüket". A lap megállapítja a zenekar vasárnapi londoni koncertjéről, hogy a karmester egységbe kovácsolja a zenekart. A The Guardian is méltatta a zenekar teljesítményét. Kritikusa a világ legjelentősebb szimfonikus zenekarai közé sorolja a BFZ-t. (MTI)

Kozma Lajos

Magyar Nemzet 2001. február 23.

HIRDETMÉNY

MKK

A Magyar Követeléskezelő Részvénytársaság

– a 48/1999. (III. 18.) számú Kormányrendelet alapján az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivataltól engedményezési jogviszony keretében megszerzett követelések tulajdonosaként –

nyílt pályázatot hirdet APEH jogcímen tulajdonában lévő 14 darab egyedi követelésre:

E0030. sz. tender
A követelések összege: 632 168 431 Ft, melyből a
„b(d)" kategória összesen: 45 569 350 Ft,
„e" kategória összesen: 334 209 369 Ft,
„f" kategória összesen: 100 000 Ft,
„g" kategória összesen: 252 289 712 Ft.

A követelésekre vonatkozó részletes dokumentáció megtekintése – titoktartási nyilatkozat egyidejű aláírása mellett – 2001. február 21. és március 1. között 8^{00}–16^{00} óráig (pénteken 8^{00}–14^{00}-ig) lehetséges az MKK Rt. székhelyén (1062 Budapest, Andrássy út 105.). **Felhívjuk a Tisztelt Pályázók** figyelmét, hogy a meghirdetett követelések megtekintésének ideje alatt az MKK Rt.-hez esetleg beérkező új dokumentációkat 2001. március 2-án 08^{00}–11^{00}-ig a pályázók rendelkezésére bocsátjuk.

A PÁLYÁZATI RÉSZVÉTEL FELTÉTELEI:
A pályázati szabályzat részletes feltételeit, a követeléseket és a bánatpénz összegét tartalmazó tenderfüzet megvásárlása **20 000 Ft + ÁFA** befizetése ellenében a kiíró székhelyén lehetséges a **pénztári órákban: hétfőtől csütörtökig 9^{00}–14^{00} óráig, pénteken 9^{00}–11^{00} óráig.**
A Pályázó az ajánlatát legkésőbb 2001. március 2-án 12^{00}-ig nyújthatja be zárt borítékban, a követeléscsomagra megállapított bánatpénz megfizetése mellett. A bánatpénznek 2001. március 1-jén 16^{00}-ig jóváírásra kell kerülnie az MKK Rt. számlavezető bankjában a 11991102-02914978-00070010 számú bankszámlán (az átutaláson kérjük feltüntetni az **„E0030. sz.** értékesítés megjelölést, valamint az adós megnevezést).

A PÁLYÁZATOK FELBONTÁSA:
A benyújtott pályázatok felbontása közjegyző jelenlétében 2001. március 2-án 12^{05} órakor, míg az eredményhirdetés 2001. március 2-án 12^{30} órakor közjegyző jelenlétében nyilvánosan történik a kiíró székhelyén.
Az MKK Rt. a legmagasabb ajánlatot tevő pályázóval köti meg az engedményezési szerződést.
Amennyiben több, megközelítőleg azonos összegű ajánlat érkezik, úgy az érintett Pályázók között az azonnali licitáláson megajánlott magasabb vételár dönt.
Az MKK Rt. fenntartja magának a jogot, hogy a számára üzletileg elfogadhatatlan ajánlat esetén a pályázatot eredménytelennek nyilvánítsa.

SZERZŐDÉSKÖTÉS:
Az egyedi követelések nyertesei a vételár átutalására az eredményhirdetést követő 3 munkanapon belül kötelesek. Az MKK Rt. a fenti összeg bankszámláján történő jóváírását követő 3 napon belül köt engedményezési szerződést.
Az eredménytelen pályázatot benyújtók számára a bánatpénz visszautalásáról az MKK Rt. 7 naptári napon belül intézkedik.
Iratbetekintés időpontjának egyeztetése céljából Kosztolányi Dóra hívható, a 478-3727-es telefonszámon.

Budapest, 2001. február 21.

Magyar Követeléskezelő Rt.

KOZMA LAJOS

Kézművesség, tradíciók, új lelemények

Kozma Lajos-ösztöndíjasok kiállítása az Iparművészeti Múzeumban

MAGYAR NEMZET 01.03.09.

P. Szabó Ernő

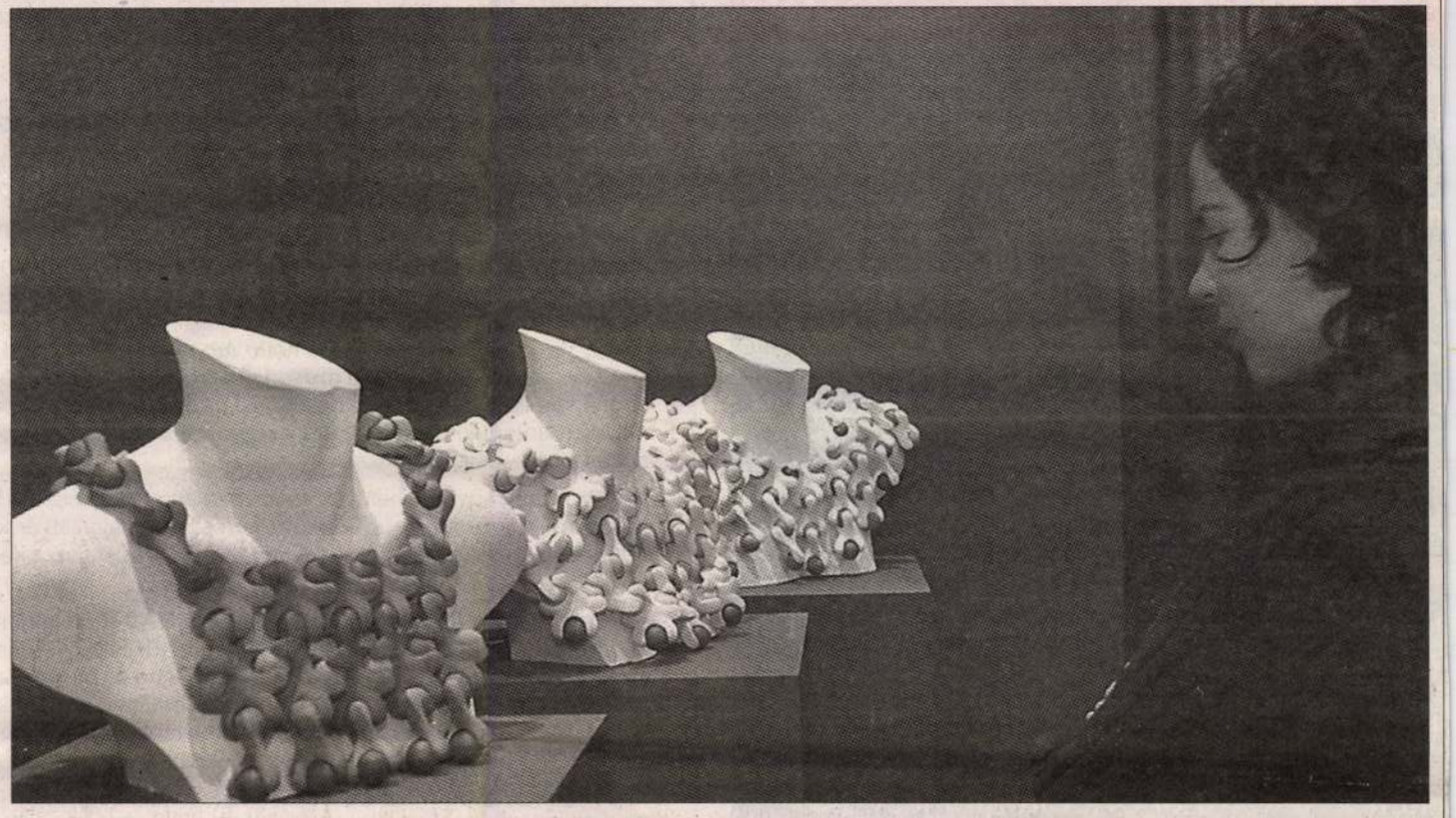

Az ékszer nemcsak díszít, de sok mindent el is mond viselőjéről

FOTÓ: BURGER ZSOLT

Építész, iparművész és grafikus volt *Kozma Lajos* (1884–1948), munkásságának jelentőségéről egyszerre beszélnek épületei (például az Átrium-ház a Margit körúton, a Divatcsarnok), bútorai, díszlettervei és illusztrációi, amelyeket például a Kner nyomda köteteihez készített. Nem mellesleg pedagógus is volt, műegyetemi tanár, 1946-tól haláláig az Iparművészeti Iskola igazgatója. Aligha találhattak volna jobb névadót a fiatal alkotók számára alapított kézműves iparművészeti ösztöndíjhoz 1987-ben, amikor a támogatás e formáját létrehozták.

Igaz, néhány évtizeddel korábban, mondjuk az ötvenes-hatvanas években bizonyosan másra esett volna a választás. A kézművesség fogalma akkoriban anakronisztikusnak számított, ahogyan a személyre, családra tervezett otthon, berendezési, használati tárgy is. A magyar iparművészet, formatervezés „rendszerben" gondolkodott, ami nem is lett volna baj, ha mondjuk ez a szemléletmód érvényesíti akár a Bauhaus, akár a népi kultúra, tárgyformálás elveit, de tudjuk, nem ez történt. A rendszerből norma lett, amelyet az egyéni igényektől, konkrét körülményektől függetlenül érvényesítettek, szem előtt mindig az adható minimumot tartva. Márpedig nemcsak Kozma Lajos, de az iparművészet más jelesei is az adható maximum felől közelítették meg a tárgyformálás lehetőségeit. Nem kis részben éppen azért hozták létre az Iparművészeti Múzeumot is, hogy a történeti értékek mellett a kortársak műveit is gyűjtve, bemutatva segítse elő a „művészi ipar" föllendülését, az emberi környezet egészének alakítását. Nemes tradíciókat vállalnak tehát a harmadik évezred fiatal iparművészei, amikor a kor kínálta technikai, technológiai lehetőségek és a kézműves tradíciók vállalásával megpróbálják helyrebillenteni a „kizökkent időt", azaz új értékekkel gazdagítani a meglehetősen veszélyeztetettnek mondható magyar vizuális kultúrát.

A hároméves ösztöndíj éppen azt teheti lehetővé a fiatal iparművészek számára, ami a piac körülményei között egyébként egyre lehetetlenebbnek tűnik: a gyors eladhatóság szempontjából függetlenül foglalkozni az alkotómunkával, megvalósítani egy olyan alkotói programot, amelynek eredményeiről évről évre kiállításon számolnak be az ösztöndíjasok. Ahogyan a korábbi években is, ezúttal is az Iparművészeti Múzeumban látható a beszámoló tárlat, amelyen ezúttal hét textiles, három üveges, két bőrös, egy-egy keramikus és ötvös munkái kerülnek a közönség elé.

Tiszta színek és természetes anyagok használatával készült lakástextil-kollekciót mutat be *Hegedűs Andrea*, a textilszövési technikák újszerű megfogalmazására utaló, kézzel szőtt anyagokkal jelentkezik *Páger Bernadett*. *Széles Edina* a terítékek, *Szabó Tímea* a térelhatárolók kínálatát bővíti, *Kund Eszter*, *Remete Krisztina* és *Kertész Katalin* az öltözékek új anyagaival, díszítő motívumaival kísérletezik – utóbbi honfoglalás kori tarsolylemezek díszítményeit jeleníti meg kötött anyagokon. A bőrművességgel foglalkozó két fiatal alkotó egyike, *Szalma Ágnes* a batikolás mint bőrdíszítő technika lehetőségét kutatja, Varga Judit viszont nemes- és színesfémekkel díszíti tárgyait.

Ahogyan a ruha nem egyszerűen öltöztet, az ékszer sem csak díszít, ha úgy tetszik, a leginkább személyre szabott tárgyak közé tartozik, ezért ad alkalmat újabb és újabb kísérletekre, különböző anyagok, díszítő technikák alkalmazására. *Kecskés Orsolya* fűrészeléssel és hajlítással készít plasztikus tárgyat ezüstlemezekből, míg *Wiloczki Helga* porcelánt használ ékszereihez, amelyek egymásba épített, egymáson elforgatható, de szét nem szedhető részekből állnak.

Az összetartozás és különállóság hasonlóan összetett érzetét adják azok az üvegtárgyak, amelyekkel *Borkovics Péter* és *Csóka Melinda* jelentkezik. Az előbbi mértani testekre emlékeztető kisplasztikáit az antik vasa diatreta ihlette, a tárgy felületét lelehetfinom, alig észrevehető rácsos háló veszi körül, szenteltvíztartókon, poharakon, kelyheken, tálakon mutatja be az öntött és fúvott üveg ötvözetének lehetőségét. Saját technikával készített objektjein *Polyák János* szintén az öntött és fúvott üveget társítja – mintegy arra is példát mutatva, hogy a több ezer éves technikai eljárások hogyan gazdagíthatják új elemekkel a harmadik évezred elején is.

jegyzési helyekről érdeklődjön az FHB 06-40-200-115-ös
onalán és a bank internetes honlapján
(www.fhb.hu).

FHB
Földhitel- és Jelzálogbank Rt.

bir tőkepiaccal kell egyeztetni.

A pályázat részletes feltételeiről információt ad: Lakatosné dr. Schilling Dorottya az rt. központjában.
Tel.: 26/398-133, fax: 26/398-229

OM Kutatás-fejlesztési Helyettes Államtitkárság,
tájékoztatási osztály,
1052 Budapest, Szervita tér 8. Tel.: (06-1) 317-5900

Oktatási Minisztérium

éli akciója folytatódik!

15-ig két személy együttes utazása esetén
ba, valamint Kairóba és Larnakába ajánl
ényes tarifájú repülőjegyeket, egységesen

69 000 Ft-ért

yik úti cél mellett is döntenek.

Íme a választék:

n, Brüsszel, Kairó, Koppenhága, Frankfurt,
Isztambul, Larnaka, London, Oslo, Madrid,
óma, Stockholm, Stuttgart, Szaloniki, Zürich

ellett a New York-i és a torontói jegy ára:

139 000 Ft.

gy ismét a Malévot választották.

MALEV Hungarian Airlines
Szállunk rendelkezésére

an állnak rendelkezésre. A feltételekről részletes információ
on, a 06-40-212121-es kék számon, a budapesti és a vidéki
, valamint a Malév Partner-irodákban kapható.

www.malev.hu

PÁLYÁZATI FELHÍVÁS

1. A MÁV Vagyonkezelő Rt. a MÁV Rt. megbízásából (továbbiakban: Kiíró) nyilvános, egyfordulós pályázatot hirdet a MÁV Rt. 100%-os tulajdonát képező

MÁV-AUTÓ
Javító, Szolgáltató és Kereskedelmi Kft.,
székhelye: 7200 Dombóvár, Kandó K. u. 5.,
cégjegyzékszáma: 17-09-002095

90% szavazati jogot képviselő üzletrészének értékesítésére.

2. A társaság jegyzett tőkéje: 19 040 E Ft
1999. évi saját tőkéje: 24 109 E Ft
1999. évi mérleg főösszege: 90 509 E Ft
1999. évi értékesítés nettó árbevétele: 133 271 E Ft
1999. évi mérleg szerinti eredménye: 1 878 E Ft

A társaság fő tevékenységi köre: közúti gépjárművek diagnosztikai vizsgálata, gépjárműjavítás, -karbantartás, zárt technológiai rendszerben történő vizsgáztatás, nem menetrend szerinti személy- és árufuvarozás.

3. Pályázni csak együtt lehet a 90% szavazati jogot képviselő 17 130 E Ft, azaz tizenhétmillió-százharmincezer forint névértékű üzletrészre, az ajánlati ár kötelező megjelölésével.
A társasági üzletrész irányára 22 500 000 Ft, azaz huszonkétmillió-ötszázezer forint.

4. A társaság telephelyének földterülete és a benne, illetve a rajta lévő épületek és építmények, valamint a kiszolgáló infrastruktúra a MÁV Rt. tulajdonában vannak, azokat a társaság bérli a MÁV Rt.-től. Kiíró az üzletrész eladását követően – piaci feltételekkel – kész a társaság által ténylegesen használt földterületre és épületekre határozatlan idejű bérleti és közmű-szolgáltatási szerződést kötni és a fent megjelölt 9668 m² földterületre, illetve a rajta lévő épületekre elővásárlási jogot biztosítani a Vevő számára.

5. Az ajánlattevőnek vételi szándéka bizonyítására bánatpénzként 4 000 000 Ft-ot, azaz négymillió forintot a pályázat benyújtásának határidejéig át kell utalnia a MÁV Rt. „Központi Pénzügyi és Számviteli Hivatal" által a Postabank és Takarékpénztár Rt.-nél **bánatpénz** fogadására nyitott **11991102-02163275-00070003** számlára.
A bánatpénzre vonatkozó konkrét követelményeket, az értékesítés feltételeit, valamint a társaságokra vonatkozó részletes információkat a pályázati kiírás és a részletes tájékoztató tartalmazza.

6. A pályázati kiírás és a részletes tájékoztató megvásárlása a pályázat benyújtásának elengedhetetlen feltétele, amely 60 000 Ft + áfa, azaz hatvanezer forint + áfa összegért vásárolható meg titoktartási nyilatkozat ellenében **2001. március 12-étől, munkanapokon a MÁV Vagyonkezelő Rt. titkárságán (1066 Budapest, Teréz krt. 62., V. emelet).**
A fentieken kívül a pályázatokra vonatkozó kérdésekre **Nagy Lóránt** portfóliókezelő (1066 Budapest, Teréz krt. 62., IV. emelet 428., telefon: 302-7728/188-as mellék) válaszol, illetve az érdeklődők rendelkezésére áll.

7. A pályázatokat a MÁV Vagyonkezelő Rt. titkárságán (1066 Budapest, Teréz krt. 62., V. emelet) cégjelzés nélküli, zárt borítékban, 5 (öt) példányban, névaláírással, illetve cégszerű aláírással, magyar nyelven kell benyújtani.
A pályázat benyújtásának időpontja: 2001. április 12-én 10–12 óráig.

8. A pályázat eredményéről a tájékoztatás, illetve az eredményes pályázóval a szerződéskötés a pályázati kiírásban foglaltak szerint történik.

9. A Kiíró fenntartja a jogot, hogy a pályázatot eredménytelennek nyilvánítsa.

MÁV VAGYONKEZELŐ RT

A budapesti mozi száz éve

Minden eddiginél nagyobb mozitörténeti kiállítással tiszteleg az Ernst Múzeum a pesti mozizás száz éve előtt. A kiállításnak nemcsak az évforduló ad aktualitást, hanem az is, hogy lezárult a fővárosi mozitörténet egy szakasza, eltűntek a hagyományos, egytermes mozik, s az a sajátos élményvilág, amely hozzájuk kapcsolódott, s amely az igazi pesti mozit jelentette. Nem véletlenül jött 1995-ben Marco Ferreri Budapestre, amikor a mozi száz évéről forgatott filmet. Akkor még – az utolsó pillanatban – nagyon sokféle hagyományos mozitípust talált a városban. Azóta meghalt Ferreri is, meghalt a régi pesti mozi is.

A kiállítási anyag az Építészeti Múzeum, a Budapest Film és a Magyar Filmintézet segítségével áll össze. A tárgyi emlékek nagy részét *Kalcsú Éva*, a (még létező!) Tabán mozi vezetője bocsátotta az Ernst Múzeum rendelkezésére saját gyűjteményéből.

A május 30-án nyíló kiállítás építészettörténeti és kultúrtörténeti szempontból tekinti át a száz évet. A filmeket kezdetben kávéházakban és sátormozgókban vetítették. Az első előadás Budapesten, a mai Budapesti Operettszínház helyén, az akkori Somossy-orfeumban volt 1896. április 29-én. Néhány hónap múlva megnyílt az első, engedélyezett állandó vetítőhely az Andrássy út 41.-ben, a mai Ádám söröző helyén. A kifejezetten filmvetítésre épült első helyiség az Apolló mozi volt 1908-ban, a mai Corvin Áruház helyén – az Apolló nevet és a mozi jogait 1914-ben vitték át a Royal Szállóba, ahol a kilencvenes évekig működött a Royal Apolló. Közben persze megváltozott a neve, mint annyi pesti mozinak. Ez is tipikus pesti jelenség. Ami a nagypapának például a Bodográf, apánknak a Bányász volt, nekünk már a Graffiti, s valamennyien ugyanazt a József körúti mozit értettük alatta. A mozi építészeti különlegességeihez olykor hozzá tartozott a nyitható tető (például a Corvinban), később pedig a hangtechnikailag ideális téralakítás (például az Átriumban).

A fénykor

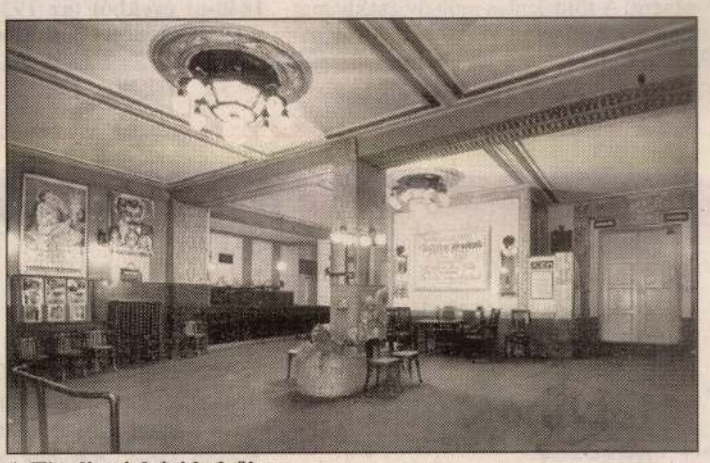
A Tivoli színházi belsője

A pesti mozi a magyar kultúrtörténet fontos része. Már 1907-ben megszületett a mozi szó (Heltai Jenő Bernát című színdarabjában). Az angolon kívül csak a magyarnak van saját szava a filmszínházra, máshol a kinematográf különböző változatait használják. A mozi rajongói voltak legnagyobb irodalmáraink, még Adyról is feljegyezték, hogy szenvedélyes mozilátogató volt. A mozi divatot diktált, életformát adott, a második világháború után pedig politikai ügy volt. Legtöbb filmszínház, 371, 1956-ban volt Budapesten. Aztán számuk lassan csökkenni kezdett: 1962-ben már csak kilencvenkettő, a hetvenes évek végén csak hetvenegy. A rendszerváltás évére maradt belőlük körülbelül ötven. Mára – az átalakítottakat is beleszámítva – tizenkettő. Erről a számról több filmcím is eszembe jut.

Cs. L.

nyersanyagot javarészt a kincstáron keresztül szerezték be, de a tulajdonos a gyár körül, majd pedig a Rókus-kórház környékén több száz eperfát telepített. A selyemhernyó, vagy ahogy (ma kissé illetlenül) akkor nevezték: „selyemszaró bogár" egyetlen táplálékát szolgáltató fák korántsem csak a gazdasági megfontolásokat szolgálták. Telepítésükkel Valero István Pest város képét is igyekezett szebbé tenni, s a környéken oly gyakorta dúló porviharokat próbálta megfékezni.

Az üzem az első néhány évben fényesen beváltotta a hozzá fűzött reményeket. Bár a 150 munkás közül a segédek – a szakmunkások – kivétel nélkül külföldiek, jórészt olaszok voltak, számos magyar inast is fölvettek és oktattak a selyemgyártás nehéz mesterségére. A földszintes műhely csakhamar szűknek bizonyult: 1789-ben jóval na-

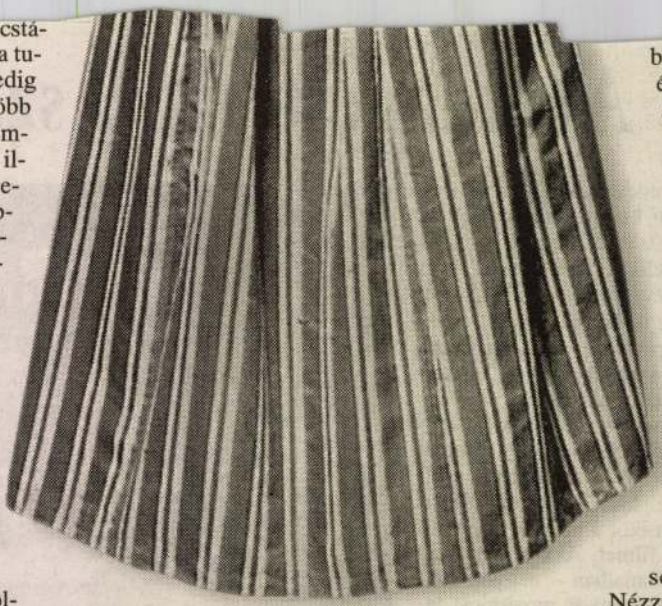

Valero-selyemből készült ruha az 1840-es évekből (az 1938-as Magyar viselettörténeti kiállításon)

bának" jár
évben Val
a kiállítá
arany érd
Hiába
egyre gy
tés, a hi
is megol
a selyem
megtapas
az új ép
egy időr
Kossut
jain f
közön
vényj
fel. „
szalag
melly
osztálya
ső szüksé
Nézzünk végig
fényesebb palotákt
torgó czigány csalá
jaig, selymet minde
selymet öltözetében

HAUNI HUNGARIA

Felvételt hirdetünk alkatrészgyártás területére

technológus

munkakörbe.

Feltételek:

- technikusi végzettség és forgácsolóüzemi gyakorlat

vagy

- felsőfokú gépgyártás-technológiai végzettséggel rendelkező pályakezdő
- számítógépes ismeret (Excel, Access)
- németnyelv-tudás

Jelentkezés: a Technológia vezetőjénél.
Telefon: 72/505-318
e-mail: kalotai@hauni.hu

Nemzetközi gépgyártás Pécsett.

A Hauni Hungária egy 30 termelő vállalattal rendelkező, multinacionális vállalatcsoport dinamikusan fejlődő tagja, melynek központja Hamburg.
Pécsi gyáregységünkben 450 fő foglalkoztatásával dohányipari gépeket, berendezéseket, valamint alkatrészeket gyártunk.

Címünk: **HAUNI HUNGARIA KFT.**
személyzeti osztály
7632 PÉCS
Móra Ferenc u. 72.
Fax: (72) 505-202

KÖRBER **A KÖRBER csoport tagja**

Magára vessen, aki hé
belvárost. Nem is a nag
részét, ahol a parkoló
előtt az Andrássy úton.
hogy miért éppen a Jó
Erre egyébként később

Mint a chaplini Mo
automata gépezetbe ke
egy-egy szerkentyű ó
mennyi ideje van még
tyű egyébiránt pontosa
tomata vécé, bedobja
a pálya.

Persze a zsetonig
tosnó – vagy kabinos
zata – közömbössé
kell-e várni. Ha a n
mondja a mosolytala
nehogy már tudatlan
rint. Kérek két zseton
mítva négy percem v
akkor van egy csengő
a felvilágosítás.

Gyorsan levetközö
kapcsolót, nem történi

Kosma Lajos

Népszabadság 2001. Május 24.

KLIKKELŐ

Együttműködés az UMTS-hálózatokban

(MTI) A német kormány távközlési felügyelete kedden engedélyezte az együttműködést a harmadik generációs mobilhálózatok megépítésében és az infrastruktúra kezelésében a koncessziós társaságok számára. A lehetőség komoly megtakarításokat tesz majd lehetővé a tavalyi koncessziós díjakat máig nyögő távközlési cégek számára. Az engedélyezett korlátozott együttműködés keretében a vállalatok megoszthatják jeltovábbító állomásaikat és antennáikat, anélkül, hogy a koncessziós szerződésekben vállalt kötelezettségeik sérelmet szenvednének. A hat nyertesnek tavaly összesen 50,5 milliárd euróba kerültek a koncessziók az árverésen.

Másfél millió pannonos

(MH) A Pannon GSM ügyfeleinek száma elérte az 1,5 milliót, miközben a mérföldkőnek számító egymilliót októberben lépték át. A magyarországi mobiltelefónia kétségkívül fejlődése leggyorsabb szakaszát éli. A Pannon előfizetőinek száma két év alatt megháromszorozódott, 2001 első négy hónapjában 75 százalékkal több új előfizető csatlakozott a szolgáltatóhoz, mint az előző év azonos időszakában. A mobil penetráció az előrejelzések szerint még az idén eléri az ötven százalékot, azaz minden második magyar állampolgárnak lesz mobiltelefonja.

Bővül a ZöldZóna

(MH) Az utazási szezon kezdetével tovább bővül a kedvezményes telefonálási terület a

Az egyházak is felfedezték az internetet

SMS-sel figyelmeztetik a muzulmánokat az ima idejére

Egyre több egyház, vallási csoportosulás, szekta jelenik meg az interneten. Az új médium az egyházak számára ugyanis eddig soha nem látott lehetőségeket nyújt úgy az elérhető közönség, mint az alkalmazható eszközök területén. Mindez azonban felveti a felelősség kérdését, hiszen a vallás, az egyház a legtöbb ember számára ma is egyfajta értékmérő, iránymutató funkciót tölt be.

Molnár Sándor

A webre gyakran úgy gondolnak az emberek, mint valamilyen törvényen kívüli helyre, ami tele van pornográfiával, szerencsejátékosokkal, bűnözőkkel és anarchistákkal; vagy mint olyan virtuális shopping centerre, ahol mindenki ész nélkül költi el a pénzét. Ugyanakkor vitathatatlan, hogy a modern világ legújabb vívmánya mára szinte teljesen bevonult az egyházak eszköztárába. A Vatikán például – amely már 1931-ben önálló rádióadót működtetett Marconi segítségével – egyáltalán nem nevezhető lassúnak a net felhasználását tekintve. Az Amerikai Egyházi Államnak például van saját domainja (va), sőt működtet egy hivatalos websiteot is, amely a www.vatican.va URL alatt található, s hat nyelven szól a világ katolikusaihoz. A katolikus egyház ugyanakkor nagy hangsúlyt fektet arra, hogy minden, jelentős katolikus népességgel rendelkező országban saját nyelvű honlapot birtokoljon. Ezek száma jelenleg negyvenkilenc – Magyarországon a www.katolikus.hu –, köztük azonban több olyan ország is akad, ami igazán nem nevezhető katolikusnak, mint például Bulgária, Japán, Szudán, vagy a Salamon-szigetek. A teljes listát egyébként bárki megtalálhatja a www.catolicos.org/linksde.htm URL alatt. A katolikus egyház példájához hasonlóan mára azonban szinte minden létező egyház, vallás s szekta felismerte az interneten rejlő lehetőségeket. A kiigazodás épp ezért szinte lehetetlen vállalkozásnak tűnik – például az iszlám szóra önmagában csaknem 2 millió honlapot köp ki a www.google.com keresője. Némileg egyszerűbb a helyzetünk azonban, ha csak a magyarországi siteokra koncentrálunk. A hívők vagy az érdeklődők ennek megfelelően a következő helyeken bukkanhatnak rá a legnagyobb hazai felekezetekre: reformatus.hu, evangelikus.hu, mazsihisz.hu, extra.hu/mue (Unitárius Egyház), illetve hit.hu (Hit Gyülekezete).

A világháló azonban több mint puszta megjelenési felület a legkülönbözőbb egyházak, s vallási csoportosulások számára. Mára az interaktív alkalmazások, így elsősorban az online térítés, vagy az egyházi szentségek internetes kiszolgáltatása is mindennapossá vált. A muzulmán Azzan website (http://azzan.com) például közel 125 ezer SMS-t küld naponta a hívők mobiltelefonjára – azoknak, akik ezt a hálón át kérték –, hogy mikor kell imádkozniuk. Erre egyébként azért van szükség, mert a muzulmánok napjában ötször imádkoznak, de nem mindig ugyanabban az időpontban, mert az ima ideje attól függ, hogy mikor kel, illetve nyugszik a nap. Egy német egyházközség pedig már előkészületeket tett annak érdekében, hogy élőben közvetítse az istentiszteleteket az interneten, illetve mobiltelefonokon keresztül.

Igen fontos online funkció továbbá a lelki segély is. Az 1996 végén megtartott 1. Európai Keresztény Internetkonferencia már akkor megállapította: az internet felhasználók jelentős része a fiatal, vallásos nevelés nélkül felnőtt rétegekből származik, akik az interneten találkoznak szinte először az egyházzal. Nemcsak a vallásról tudnak keveset, de emberi konfliktusaik kezelését se tanították meg nekik, ezért számukra különösen fontos az információszolgáltatáson túl a személyes kapcsolat és tanácsadás lehetősége.

Mindez persze felvet egyfajta felelősséget is az egyházak online tevékenységével kapcsolatban. Hiszen a vallás, az egyház a legtöbb ember számára ma is egyfajta morális értékmérő, iránymutató a mindennapi életben. S ez különösen igaz a világháló szabályozatlan, liberális közegében, ahol az erkölcsök pluralitása, a gyorsan változó értékek, illetve a „csábítások" dömpingje könnyen kihúzhatják az ingadozók, a hiszékenyek lába alól a talajt.

Pénzt kínál a „vörös tojás"

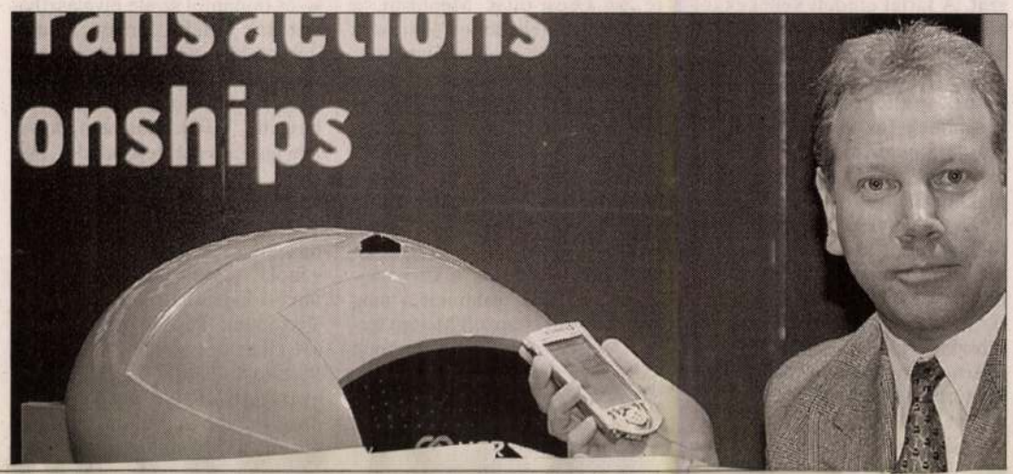

Egyre népszerűbb az online zeneletöltés

Fülbemászó dallamok

Tovább folytatódott tavaly az internetes zenecsere diadalmenete az Ipsos-Reid piackutató felmérése szerint. Így 2000-ben a 18–24 éves fiatalok 61 százaléka töltött le valamilyen zenei fájlt a netről; ez 8 százalékpontos emelkedést jelent a megelőző évhez képest.

Egyre népszerűbbnek számít a zenefájlok letöltése az internetről – derül ki az Ipsos-Reid nemzetközi piackutató frissen publikált felméréséből. Tanulmányuk eredménye szerint ugyanis a vizsgált 30 ország 18–24 év közötti netezőinek 61 százaléka töltött le 2000-ben zenei fájlt a világhálóról, ami Tajvan voltak, ahol a megkérdezett 18–24 évesek 76 százaléka szedett le zenét a világhálóról. Őket követte Hongkong és Svédország 75, Dél-Korea 74, s az Egyesült Államok 73 százalékkal.

A letöltések többsége ugyanakkor továbbra is ingyenes, annak ellenére, hogy a nagy lemezkiadó cégek egyre intenzívebb eszközökkel lépnek fel az általuk illegálisnak titulált fájlcserék ellen. Ebbe a tendenciába illeszkedik a Napster elleni keményebb fellépés, de az új típusú online előfizetői rendszerek elindítása is. Utóbbi tipikus példája egyébként a

Száz év mozi Lumière-től a multiplexig

Magyar mozgókép-történeti tárlat az Ernst Múzeumban

Az Ernst Múzeumban megnyílt A budapesti mozi 100 éve című kiállítás, mely három intézmény gyűjteményéből válogatott anyaggal mutatja be a hazai kinematográfia történetét. A tervrajzokból, illusztrációkból, különleges fotókból, plakátokból és újságcikkekből összeállított tárlathoz filmvetítések és a mozi aktuális kérdéseiről szóló beszélgetések kapcsolódnak.

A múlt relikviáit gyűjtötték össze a kinematográfia hívei számára

Fotó: Czagány Balázs

A budapesti mozi 100 éve című kiállítás a kezdetektől idézi meg a magyar film kultúrtörténeti múltját, s az egykori filmszínházak kínálatába is betekintést enged. Mint Keserű Katalin, az Ernst Múzeum igazgatója elmondta, a tárlat egyben a következő évekre tervezett építészettörténeti kiállítássorozat főpróbája. A július 1-jéig látogatható kiállítást a kezdeményező múzeum mellett a Budapest Film, valamint a tárlatanyagot biztosító intézmények: az Országos Műemlékvédelmi Hivatal Magyar Építészeti Múzeuma, a Magyar Nemzeti Filmarchívum és a Budapesti Mozitörténeti Gyűjtemény rendezte. A fotók egy része a Kiscelli Múzeumból származik, bizonyos dokumentumokat a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kölcsönzött. A tárlat ideje alatt világhírű rendezők, így Vertov, Tornatore, Mitta és Truffaut filmjeit vetítik a régen filmszínházként működött Tivoli Színházban. A beszélgetéseken a filmforgalmazás és a moziépítészet aktuális kérdéseiről, valamint a kulisszatitkokról tájékozódhat a közönség.

Az érdeklődők elolvashatják Lumière igencsak tévesnek bizonyult mondatát, miszerint találmánya csak tudományos különlegesség, de kereskedelmi értéke nincsen. Annál pontosabb a legendás filmtörténész, Lajta Andor jóslata, aki felismerte, hogy a megszülető iparág új irányba tesz. Ez a legérdekesebb tényezője lesz belőle. Mellette látható Heltai Jenő névadó verse, melynek nyomán mindenki mozinak hívta az addig 15-féle névre hallgató hetedik művészetet. A mozgókép rögtön óriási sajtónyilvánosságot kapott, s alig egy évvel a párizsi „ősbemutató" után, a millenniumi ünnepségen a hazai közönség is élvezhette a vetítéseket. A kiállítás látogatói beülhetnek a sátormoziba, ahová kikiáltók csábították be a krajcáros publikumot. 1911-ben megindult a magyar némafilm-, 1929-ben a hangosfilmgyártás, s a mozi az egyik legnépszerűbb szórakozássá nőtte ki magát. Nem utolsósorban a kor irodalmi nagyságainak köszönhetően, hiszen Ady, Szép Ernő, Molnár Ferenc, Karinthy, Márban örökítették meg a film kultuszát. A tárlat eredeti kellékekkel állít emléket a kávéházi mozinak, a húszas-harmincas évek sztárjainak és előadásainak. Ritkaságértékűek a kifüggesztett transzparensfilmek, az archív fotók és Korda Sándor mozijának eltűnt, majd hosszú idő után előkerült plakátjai.

Az államosítást követő idők filmgyártását olyan alkotások idézik meg, mint a Valahol Európában, a Körhinta vagy a Liliomfi. A szocreál korszak plakátjai moszkvai jutalomutat ígérnek a nyertes jegy tulajdonosának. Külön térben, előtérrel és pénztárral együtt rendezték be a '70-es évek moziját, ahol A hetedik töltény című szovjet filmben és a Volt egyszer egy Vadnyugat című dözést a közönség. A '80-as évekre az Oscar-díjas Mephisto, a Napló gyermekeimnek és társaik emlékeztetnek. A harminc építészeti tervrajz az első épített mozitól, az átalakítás után jövőre ismét megnyitó Urániától indulva szemlélteti a műfaj sajátosságait. Maketten elevenedik meg a Kozma Lajos tervei alapján épült, csodálatos architektúrájú Átrium mozi. Helyet kaptak a '90-es évek alternatív kísérletei, a Cirkogejzír és az Újlak, valamint a meg nem valósult Nemzeti Mozgó terve. A Corvin a korszellemnek megfelelően, hol eredeti pompájában, hol vörös csillagokkal „kirakva" jelenik meg. Aki megnézi a kiállítást, meggyőződhet róla, hogy ideológiák ide, multiplexek oda, a mozi szerepe és szeretete

Françoise Gilot, Picasso élettársa Budapesten

„A festészet a csend művészete"

Pablo Picasso egykori élettársa, két gyermekének édesanyja, aki maga is világhírű festőművész, ma Budapestre érkezik. Françoise Gilot saját tárlata a Várfok Galériában nyílik meg csütörtöktől.

Gréczy Zsolt

Claude és Paloma Picasso édesanyja 5 éves kora óta fest, novemberben lesz nyolcvanesztendős. A festőnő éppen 22 éves volt, amikor a színész Alain Cuny bemutatta neki Picassót.

A korkülönbség ellenére szenzációs volt a kommunikáció közöttük. Pablo 1945-től járt hozzá, Gilot nagymamájának házába. A fiatal lány reggelenként gyakran lovagolt a boulogne-i ligetben, ilyenkor Picasso kocsin követte. A választottjánál negyven évvel idősebb Mester nagyra tartotta élettársa festészetét, máskülönben nem is találkoztak volna. És amikor Gilot eltörte a könyökét, s elutazott, egyszer csak, teljesen váratlanul megjelent Picasso és onnantól szinte elválaszthatatlanok lettek. „Picasso rendkívül értelmes volt, szinte mint egy filozófus. Gyakran mondták nekem: „De hát soha semmiről nem beszélt". Velük talán nem, de velem igen, és más festőkkel is, például Matisse-szal, Braque-kal vagy Giacomettivel. Ez minden. Szórakoztató volt, nagyon szellemes, de csak ennyit adott ki magából." – vallja az életét meghatározó kapcsolatról a művésznő. Viszonyuk később megromlott, sőt ellenségessé vált, amit Gilot Picasso uralkodni vágyásával magyarázott. „Pablo nem volt gonosz, inkább kegyetlen, mint egy gyerek, aki egy pillangó szárnyait tépkedi. A legmélyén talán csodálkozott is, hogy fájdalmat okonő. Amikor Gilot elhagyta, Picasso haláláig folyamatosan bosszút állt, kiharcolta, hogy a Leiris Galéria (ami az övé is volt) felbontsa volt élettársa szerződését. Amikor férjhez ment Luc Simon festőhöz, és később, Aurélia nevű gyermeke születésekor is őrjöngött. Palomát és Claude-ot, közös gyermekeiket Picasso húsvétkor, karácsonykor és nyaranta egy hónapra fogadta. Az ő és a legidősebb fia beleegyezésével 1960-ban Claude és Paloma Ruiz-Picassóra változtatták a gyerekek nevét. Valójában ez a teljes név, mert a Picasso az édesanyja neve volt. Ez volt az utolsó békésen elintézett ügy kettejük között.

Gilot úgy látja, amikor elhagyta a zsenit, a Mester festészetének minősége leromlott, de személyisége elbűvölő maradt. Az édesanyja mindig azt mondta Picassónak: „Festő akartál lenni és a XX. század zsenije lettél. Ha plébános akartál volna lenni, pápa lettél volna, ha katona, akkor tábornok lett volna belőled." Picasso karakteres egyéniség volt, a század nagy boszorkánya.

Françoise Gilot, aki szerint „a festészet a csend művészete", összesen 1500 olajképet festett és három-négyezret papírra, de előfordul, hogy sokáig nem alkot. Amerikai-francia kettős állampolgár, de változatlanul európai festőnek tartja magát. 1986-tól, a nagymamája halála óta van egy műterme a Montmartre-on. Azt mondja: „Most, hogy az egyesült Európát építjük, remélem Párizs újra a művészetek fellegvára lesz. Évente 9 hónapot tölt New Yorkban, gyűjtőköre legnagyobb része az Egyesült Államokban lakik. Most a Várfok Galériában is bemutatkozik ez a fantasztikus személyiség, akinek alkotásai holnaptól Rozsda Endre munkái-

Az emlékülés támogatói:

SOMOGY MEGYE ÖNKORMÁNYZATA
KAPOSVÁR MEGYEI JOGÚ VÁROS ÖNKORMÁNYZATA
SOMOGY MEGYEI ÉPÍTÉSZ KAMARA
MATÁV
3 SOUND STUDIO
SOMOGY MEGYEI MÚZEUMOK IGAZGATÓSÁGA

Az emlékülés alkalmával kerül bemutatásra:

A VÁROS AHOL ÉLÜNK KAPOSVÁR c. könyv
KAPOSVÁR album
KOZMA LAJOS, NAGY SZONÁTA c. grafikai albuma

A Kozma Lajos emlékkiállítás a Rippl-Rónai Múzeum Nagytermében megtekinthető: 1999. január 17-ig, hétfő kivételével 10-15 óráig.

Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága
7400 Kaposvár, Fő u. 10. Tel.: 82/314-011

Meghívó

KOZMA LAJOS

(1884-1948)

EMLÉKÜLÉS
A RIPPL-RÓNAI MÚZEUMBAN

A SOMOGY MEGYEI MÚZEUMOK IGAZGATÓSÁGA
ÉS A SOMOGY MEGYEI ÉPÍTÉSZ KAMARA
TISZTELETTEL MEGHÍVJA ÖNT
A MEGYENAPI RENDEZVÉNYEKHEZ KAPCSOLÓDÓ

KOZMA LAJOS

(1884-1948)
ÉPÍTÉSZ, IPARMŰVÉSZ, GRAFIKUS

HALÁLÁNAK 50. ÉVFORDULÓJÁRA RENDEZETT
EMLÉKÜLÉSRE
1999. január 7-én, csütörtökön 10 órára.

A résztvevőket köszönti:
DR. GYENESEI ISTVÁN
Somogy Megye Közgyűlésének elnöke, az emlékülés fővédnöke

DR. KIRÁLY ISTVÁN SZABOLCS
megyei múzeumigazgató

Az emlékülés házigazdája:
KAMPIS MIKLÓS
a Somogy Megyei Építész Kamara elnöke

KOZMA LAJOS EMLÉKÜLÉS
RIPPL-RÓNAI MÚZEUM, NAGYTEREM
Kaposvár, Fő u. 10.
1999. január 7.

Program:

10.00 KÖSZÖNTŐ	
10.20 VIRÁNYI ISTVÁN:	KAPOSVÁR ÉPÍTÉSZETE A SZÁZADFORDULÓTÓL NAPJAINKIG
10.50 FERKAI ANDRÁS:	KOZMA LAJOS, AZ ÉPÍTÉSZ
11.20 PUSZTAI LÁSZLÓ:	KOZMA LAJOS VIDÉKI UDVARHÁZA
11.50 KISS ÉVA:	KOZMA LAJOS, AZ IPARMŰVÉSZ
12.20 HORVÁTH HILDA:	KOZMA LAJOS, A GRAFIKUS

KOZMA Lajos

Beke László, Varga Zsuzsa,
Bp, 1968, Akadémiai Kiadó, 38 l, 62 t.
/Architektura/
(az építész előtérben; periodizáció: 1914 előtt, 1930-ig, 30-as és 40-es évek)
Jegyzetekben ad vodalmat; alkotások jegyzéke publikációk és szóbeli közlések alapján.

KOZMA LAJOS

AZ ÁLLÓRÉS KORA

193.o.

a Nyugaton egy olyan ember élve
munkát végez, mint én. És ennek
nek az az oka, hogy tulságosan
sunk, ezért nincsen meg a nemze
Ezen pedig semmiesetre sem segi
nek a kiemelése és gyakorlatlan
tisztán statisztikai alapon. Ap
a küldöttségben, amelynek Baros
a nyomdásszakiskolát. Ezt máig
nyes szakoktatási kisérletek ne
ma már nincs is olyan generáció
tanári karát össze- lehetne áll
nül nincsen olyan generáció, am

KOZMA Lajos

Halásová, Anna: Zahlerov dom v Košiciach. = Pamiatky a ~~prírodu~~ múzea, 1999/1. 26-27. ll

60. *Horváth* 1975. (15. jegyzetben i. m.) 358. 2. sz. és III. t. 6.

61. Vö. pl. *Pannonia regia.* (43. jegyzetben i. m.) 100-101. kat. sz. I-44. (Tóth Sándor leírása), fülkeív-töredék Székesfehérvárról, a homlokoldal hornyának díszítése.

62. *Dercsényi Dezső*: A székesfehérvári királyi bazilika. Bp., 1943. 118. kat. sz. 53. és 65. kép; 115. kat. sz. 32. és 68. kép - vö. *Tóth Sándor*: Két kapuzat: Székesfehérvár, Jásd. *Pannonia regia.* Művészet a Dunántúlon 1000-1541. Katalógus/Magyar Nemzeti Galéria. Szerk. Mikó Árpád, Takács Imre. Bp., 1994. 115-120.

63. Közelebbi összefüggés: *Pannonia regia.* (43. jegyzetben i. m.) 121. kat. sz. I-60b. kapuzattöredék. - vö. Pécs, Szent Kereszt-oltárépület részlete: uo. 124. I. 38. kép, valamint pécsi archivoltdarab, uo. 132-133. kat. sz. I-64. -ld. még: *Tóth, Melinda*: La cathédrale de Pécs au XIIe siècle. Problèmes que posent les recherches d'un décor sculptural. In: Acta Historiae Artium, 24, 1978, 1-2. 43-59. különösen: 46. skk.; fig. 2: a Szent Bertalan-relief köré rekonstruált fülkekeret, fig. 8: a kerettípus az északi altemplomlejáró fülkéiben, fig. 9: pillérlábazattöredék, Somogyvár.

64. *Csányi Károly*: A cikói templomrom. In: Technika, 24, 1943, 7. 475-479. és 478. 6-7. ábra.

65. *Pannonia regia.* (43. jegyzetben i. m.) 122. kat. sz. I-61. vö.: *Palágyi - Tóth S.* 1976. (25. jegyzetben i. m.) a motívumok rajzai: kat. sz. 42. számozatlan oldalán.

66. A „visszaforduló középrészű palmettamotívum" (a más szemléletet eláruló *gesprengte Palmetten* német nevének nincs magyar megfelelője!) vitatott jelentőségéről, Pécs és Esztergom szempont-

KOZMA Lajos

KISS Éva: Népművészet és dekorativitás : A fiatal Kozma Lajos tulipános tervei. In: Közelítések. Néprajzi, történeti, antropológiai tanulmányok Hofer Tamás 60. születésnapjára. Szerk. Mohay Tamás. Debrecen, KLTE, 1992 319 - 322.p.

KOZMA Lajos

A vígszínház kávéház belseje, reprodukálva
"Nemzeti Művészet", Bp. (1934?) 5-6 fz
-ban, (3 kép)

KOZMA Lajos

FERKAI András: Magyar Divarcsarnok. = Erzsébetváros, 1991. 2. 9. ill.

Kozma Lajos, Havárk Lajos
Bp.,VII. Rákóczi út 74.

epet játszott és a Szegi. Szóval ők
tszottak, és emlékszem akkor, hogy
Mama mindig ártatlan volt, és
a szavakat, az argót nem ismerte,
itt, és elsőéves aspiránsok lehettünk,
dezte, hogy látjuk, hogy rettentő
most jövök a szövetség üléséről, a
t két órán át, le nem szállt rólam
se kell, hogy majdnem elvetéltünk,
ita, valószinü, hogy a Mama akkor kezdte
művészettörténet utja, szóval lehet
óval akkor irtózatosan ment a mi
tunk, vagy akkor végeztünk, nagyon men-
egész társaságot, Rabinovszky volt az,

KOZMA LAJOS

LEHEL Ferenc

Negyven év ipítézete

Nemzeti művészet Bp. 1934(?), 2 sz.
17-24. o.
(Gerlóczy Gedeon, Ferenc, Bierbauer Virgil, Kozma Lajos, Fischer József, Molnár Farkas, Rimanóczy Gyula műveiner fotói)

Kozma Lajos

A mai bútoriál, a mai használati tárgyról

Iparí Művészet 1975/5 15-20.

Kozma Lajos

Terveses Közben. Az építészeti forma

Iparis Művészet 1975/3.sz. 17-19.o.

KOZMA LAJOS

LICHNER MAGDA: „PRODESSE ET DELECTARE" VAGY INKÁBB „DOCERE ET DELECTARE"

MAGYAR IPARMŰVÉSZET 1995/3,
50-52
HAIMAN GYÖRGY: K. L.
no. 52

KOZMA Lajos

Tomay Tamás: Fellegvár. = Új M. Épület
1998/3. 27-29. ill

II. Kavics u. 8/d.

5. Kehely zománczfestésű képekkel, XVIII. sz.

A kolostor négyszögletes udvart körülzáró er
négyfelől folyosókkal.

A refektóriumban falburkolat és hat faragott dís
asztal.

A sekrestye fölötti kórusban epitáfium,
trophaeumok között főúri czímer. XVII. század.

Az egyik czellában XVIII. századbeli kályha.
régi fizikai szerszámok, incunabulumok /Schedel

Predmér R. k. pléb. templom

XVIII-XIX. századbeli kőépület. Belsejében Hrab
trencséni várkapitány vörösmárvány síremléke, a
czímert tartó féldomborművű alakjával. 175
széles. Felirata: D. Georg Hrabovszk de Hrab

KOZMA Lajos

M. Tudományos Akadémia A-tól Z-ig.
Bp. 1997 495-496.

KOZMA Lajos

Nagy Gergely: Kertvárosunk, a Wekerle
Bp., 1994, F. Szelényi Ilcz

17.

KOZMA Lajos

Teles Ede villája
XII. Alkotás u. 41.

MN 1995. nov. 1. 9.

A művészettörténet társtudományai

113. BÁLINT Csanád: A magyar régészet és a nacionalizmus. = Hungaro - Polonica. Tanulmányok a magyar - lengyel történelmi és irodalmi kapcsolatok köréből. Emlékkönyv Wacław Felczak 70. születésnapjára. Szerk. Kiss Gy. Csaba, Kovács István. Bp., MTA Irodalomtudományi Intézete, 1986 166-174.

114. DÉKÁNY Ágoston: Rajz, rekonstrukció. Bp., Magyar Nemzeti Múzeum., 1986 37 p., ill. (Régészeti továbbképző füzetek, 3.)

Holl Imre: Középkori régészetünk módszertani kérdései. > 543

Jankovich B. Dénes: Középkori okleveleink régészeti hasznosításának kérdései. > 543

115. KISS Mihály: Képmelléklet egy vizsgálathoz. Tematikus sajátosságok és jellegzetes formai jegyek amatőr képzőművészeti szakkörök tagjainak művein. = Kultúra és Közösség, 1986, 4. 38-53. ill.

116. Mezei Árpád: Elméletek és művészetek. Művészetlélektani kísérletek, tanulmányok. Bp., Gondolat, 1984 > 1984, 150., 1985, 265. **ism.** SEBŐK Zoltán: Művészetlélektani kísérletek. = Üzenet, 16, 1986, 1-2. 108-109. SZAMOSI Ferenc: Egy művészeti író voksa. = Magyar Hírlap, 1986. március 5. 8.

117. S. NAGY Katalin: Vizuális kommunikáció Mosonmagyaróvárott és környékén. Bp., Tömegkommunikációs Kutatóközpont, 1986 49 p. (Tanulmányok, beszámolók, jelentések / Tömegkommunikációs Kutatóközpont)

118. NEUKUM Lea: Gyógyító művészet. Pszichiáterek a Nemzeti Galériában. = Magyar Nemzet, 1986. november 15. 9.

119. VADAS József: Iparművészet az iskolában. = Kultúra és Közösség, 1986, 4. 85-93.

KOZMA LAJOS

LICHNER MAGDA: „PRODESSE ET DELECTARE" VAGY MÉG INKÁBB „DOCERE ET DELECTARE"

MAGYAR IPARMŰVÉSZET 1995, 3, 50-52

HAJMÁSY GYÖRGY: KOZMA LAJOS

NO. 53

PETROVÁ-PLESKOTOVÁ, ANNA:
BRATISLAVSKÍ VÝTVARNÍ
UMĚLCI A UMĚLECKÍ ŘEMESLNÍCI
18. STOLETÍ
ARS V. 1970, 1-2. 72.

KOZMA Lajos

tipográfiája: Alexander-album
Bp. 1925

Borda 12. No. 5021

Kelemen Kristóf szobrász

ellésítette Wurtz Ádám
portrészobrát, Tamasiba,
a diszsirkelyre

ÚM. 1994. jünius 3.

KOZMA Lajos épített

Anna Halasová: Zahlerov dom v Košiciach. = Pamiatky a múzeá, 1999, 1. 26-27.

1913-ban épült bérház: Zahler Aladárnak

KOZMA Lajos építész

Építészet és tervezés Magyarországon 1945-1956.
Bp. OMHv. Ép.Muz.1992
28-29,31, 130 old.

és ugyanott a templom 4 db gyertyatartóját. (EÁL ÉrsGazd L 1775. é. 182. sz. szdm. mell.) 1776-ban kerül sor az egri székesegyház nagy harangjának öntésére (EÁL ÉrsGazd L szdm. és uo. 1776/276. szdm.), valamint ugyanezen évben a minorita templomba egy 28 mázsás harangnak elhelyezésére is. (EÁL ÉrsEgyh L minoriták leltárkönyve.) A szűcsi templom harangjait 1781-ben és 1787-ben készíti (canvis. 1811). A Bátorban 1782-ben elhelyezett harang felirata: FVDIT ME IOSEPHVS IÜSTELI AGRIA 1782. (Voit, 1956.) Ugyancsak Jüsztl József önti a tiszakürti harangot 1783-ban (EÁL ÉrsGazd L 1783. é. 310. szdm.) és ugyanezen évben a poroszlóit is (canvis. 1819.), sőt ekkor rendelik meg nála a püspöki palota bejárata fölé a kis bronz jelzőharangocskát. (EÁL ÉrsGazd L 1783/29. sz. szdm.) Az üzem (Harangöntő u. 4. sz.) és ház 1785—1805 között id. Jüstel Rozália nevén van, — 1810—15 között ifj. Jusztel Józsefé. A ház mindkét része 1820—40 között ifj. Jusztel Jánosnéé. 1785-ben → Povolni Jánossal együtt szerepel az extrinitáriusoknál, mint becsüs. (EÁL Eger v. ir. 1787 : 551.) 1789-ben önti a ceredi és a salgótarjáni harangokat. A Szentháromság és Szt Vendel domborműveivel díszített aldebrői harang felirata: FUDIT ME JOSEPH JUSTEL 1791 AGRIAE. 1795-ben már özvegye nevén van az üzem is és Jüsztl Rozália nevét viseli az a harang, amely 1796-ban a gesztelyi (Zemplén vm.) református templom számára készül, s onnan 1814-ben a Nógrád megyei ecsegi templomba kerül. [Patay, MÉ (1958) 152. old.] A felsőtárkányi harang felirata: FVSA SVB ROZALIA IUSTEL ANO 1797 AGRIA. (Voit, 1956.) A tiszanánai 12 mázsás harangot 1799-ben kisebbre önti át. (EÁL ÉrsEgyh L archvet. 2095.)

KOZMA Lajos

Kassa, Neolog zsinagóga, 1925

BÁRKÁNY, Eugen – DOJČ, Ludovit: Židovské náboženské obce na Slovensku. Bratislava : VESNA, 1991 376.

KOZMA Lajos

GÁDOROS Lajos: Kozma Lajosról. = MÉpitőművészet, 1984.6. 43.p.ill. res.

FERKAI András: Megjegyzések a Kózma-évforduló ürügyén. = MÉpitőművészet, 1984.6. 44 - 46.p. ill. res.

BÁNSZKYNÉ Kiss Éva: Fogorvosi rendelő a Kigyó utcában, Budapesten. = MÉpitőművészet, 1984.6. 47 - 50.p.ill. res

MAGYAR NEMZETI GALÉRIA

A MAGYAR NEMZETI GALÉRIA TISZTELETTEL MEGHÍ

KOZMA LAJOS

HORVÁTH Hilda: Kozma Lajos „A nagy szonáta" cimü rajzsorozata 1908-ból. - Müvészettörténeti Értesitő, XXXIII.évf. 1(2.sz. 1984 58 - 64.p. ill.

KOZMA Lajos

KOÓS Judit: Kozma Lajos a környezetkultúra mestere = MN XLVII. 130. 1984 június 3. 7. p

jogkörét - az egyszemélyi fe-
.lett -, különösen a Kutató-
ámolóival, a munkarenddel, az
sági ügyvitellel kapcsolatos
: igazgatóhelyettessel.
:soport gazdálkodásával kapcso-
ssségének fenntartása mellett
vitási jogkörrel rendelkezik a
si, pénzügyi és munkaügyi fela-
közvetlen irányitási jogköre
:i egység ezirányu munkájával

ségek munkája során közvetlen

KOZMA Lajos

Kozma Lajos (1884-1948) épitész emlékkiállitása : OMF Magyar Épitészeti Muzeuma, Szekeseférvár, 1984-1985 / [A katalógust irta és szerk Pusztai László] ; [a kiáll. rend.: Pusztai László, Hadik András]. - Bp. : OMF, 1984 58 p.,ill.

Egry József

Uj Szín, 1931.I.évf.,1.sz.

Aláirás:Ártinger Imre

1 Bernáth Auréll /1896-1982/ fe
főiskolai tanár.

2 Turner, William /1775-1851/

3 Lhote, André /1885-1962/ fra
képviselője.

4 Cela sent le terroir hongroi

Egry József

ARS HUNGARICA 2.Bp.1932.Bisztr

Aláirás:Ártinger Imre

1 Ingres, ~~Marie Francois~~ Jea
francia festő.

KOZMA Lajos

Rényi Péter

A kézművességtől a konstruktivizmus

ig. Kozma Lajos születésének 100. évfordulójára

XLII. 129

Népszabadság, 1984. juni. 3. 7.

eruza, fedőfesték, 31,4×48,2 cm

mazott, egész-, félalakos arcképe, a szeretkező páros s az eltorzult arcok, a kezek kiemelése, hangsúlyozása, deformálása, nemritkán a nemi szervek, az aktus pozícióinak már-már a pornográfia határát súroló bemutatása, a hús vörösének hangsúlyozása, eltúlzása – e

KOZMA Lajos

Sármány Ilona: Az otthonteremtő.
= Somogy, XII. évf. 5. sz. 41–45. p.

TROPHEUM NOBILISSIMAE ET ANTIQ

Vienne

(Csak képa

KOMA Lajos

Tasnádi Attila: Koma Lajos centenáriumára. =

Népszava, 112. 133. 1984. június 8. 6. p. ill

bölcsészdokto

ugyanekkor a nyugdijk

4 fő /3 kandidát

4. Belföldi intézményi kapcso

A Kutatócsoport hagyományo
megőrizte, tovább fejlesztet
a kutatók személyes tekintél
érdeklődésük folyamán és ezei
szakmai és interdis
ben tehát az egyéni kutatási
szétágazó irányait üdvözlend
méltánylást igénylő jelenség

Az int ézményes kapcsola

az egyetemi oktatással és tu
Az ELTE Müvészettörténeti Ta
a beszámolási időszakban ren
a tanszék vezetője az 5 év r
vett részt a Kutatócsoport m
a Kutatócsoportnak általában
Tanszéken /kiemelendő a spe

KOZMA Lajos

VADAS, József: Lajos Kozma and Le Corbusier.
= NHQ Vol. XXV. No. 94. 1984 189-192. p.

Reisende, die nur über wenig Zeit verfügen, müssen sich mit folgendem Programm begnügen : Bootsfahrt auf dem *Canal Grande* (s. unten), *Piazza S. Marco* mit Besichtigung der *Basilika* und des *Dogenpalastes* (S. 192-196), Besteigung des Campanile mit Rundblick auf die Stadt und die Lagune, Spaziergang zu Fuss durch die *Merceria* (S. 197).

Am zweiten Tag Bootsfahrt zur Kirche *S. Maria della Saluie* (S. 199), von dort zur *Accademia* (S. 199) und mit einem andcren Boot zum *Ca' d'Oro* (S. 203).

Am dritten Tag Besuch der Laguneninseln : *Murano, Torcello* und des *Lido*.

I. Der Canal Grande. — Der ***Canal Grande** (*Grosser Kanal*) ist 3800 m lang und zwischen 30 und 70 m breit; er ist an keiner Stelle mehr als 5 m tief. Er teilt die Stadt in zwei ungleich grosse Teile, bildet in seinem Verlauf ein umgekehrtes S und wird von den berühmtesten und schönsten Palästen Venedigs gesäumt. Insgesamt werden fast 200 Gebäude aus allen Baustilen vom 12. bis zum 18. Jh. gezählt. Der Canal Grande ist gewissermassen der « Korso » von Venedig, der Hauptspaziergangs-« Weg », mit prachtvollen Ausblicken; kein Fremder darf diese Fahrt versäumen.

Vom Piazzale Roma ausgehend, zählen wir der Reihenfolge nach die wichtigsten Bauwerke an den beiden Ufern auf :

Linkes ufer	Rechtes ufer
	Haltestelle S. Chiara (Piazzale Roma)
	Giardino Papadopoli
Haltestelle Ferrovia (Bahnhof S. Lucia)	Kirche *S. Simeone Piccolo*
Kirche *S. Maria ai Scalzi* (S. 207)	

Ponte degli Scalzi (1934)

KOZMA Lajos

Vadási Erzsébet: Miért védett?
Kozma Lajos ebédlője. = M. Iparművészet,
1993 26-28. ill

— tanácsolta mesterét szabadon idézve Richardus de Grandisilva is az 1160 körül írt, Clairvaux-t dicsérő versében.[72]

E jellegzetes díszlet, az oszlopcsarnokokkal vagy árkádos folyosóval övezett, zárt, négyszögű kert antik építészeti típus, a lakóépületeket összekapcsoló peristylium nyomán, valószínűleg arab közvetítéssel jelent meg a kolostor-építészetben, Szent Philibertus életrajzának tanúsága szerint valamikor a 8. század közepén.[73] A 12. századra teljesen kiformálódott quadrumhoz a ciszterci kolostorokban szinte kivétel nélkül az udvar területére kiugró kútházat illesztettek.[74] Az additív építmény, minthogy leginkább étkezések előtti tisztálkodásra használták,[75] szokás szerint a refektóriummal szemben nyílik a kerengőből. Nyílásrendszere a kerengő faltagolási szisztémájához igazodik, különváló, toronyszerű tömbje azonban önálló építészeti tömeg hatását kelti. A kerengőt a középkori kolostor centrumának tekintő Wolfgang Braunfels gondolatmenetét folytatva azt mondhatjuk, hogy a ciszterci kolostorok igazi központja a típusa szerint is „pontszerű", leggyakrabban sokszög vagy kör alaprajzú kúthász volt. E kápolnára emlékeztető, minden oldalán ablakokkal áttört, fénnyel telített, levegős pavilon egyedüli rendeltetése, hogy építészeti foglalatot, védelmet nyújtson a belsejében felszökő, szüntelenül folyó víznek, a szó szerinti és szimbolikus értelmében is éltető elemnek. Nem lényegtelen, hogy a kút a misztikus irodalomban

Kozma Lajos

Lajta Bélával dolgozik: 1910-13.
(Rózsavölgyi-üzlethár, Vas utcai iskola)

Bele Lánó - Varga Zsuzsa: Kozma Lajos (1884-1948)
Kézirat, 13. l.

Kozma Lajos

Utolsó ábrándok c. grafikai sorozatának „Visszahív az ősz" kompozíciójával Mackintosh 1884-es „Autumn" jelenik meg vitúra.

Kóos: Művészet 67. 4. n. 267. l.

Kozma Lajos

1935-ben építeni kezdik egyik főművét, az Átrium-házat. (elkészül 1936-ban.) Kozma itt dolgozik először acélváz szerkezettel.

Beke László-Varga Zsuzsa: Kozma Lajos (1884-1948.) Kézirat, 40. l.

Kozma Lajos, Kossuth-díjas építész-grafikus-iparművész (1884–1948).

P. Szabó Ernő: Szín, erő, dinamika. (Eb-) rejtett kincsek.

A reklámépítmények történelemmé, a korszak plakát-művészete rejtett kincsé vált. A ritka kiállítások, könyv-folyóiratlapok segítségével azonban tovább élnek közöttük a kapcsolatok ma is. Berény Róbert, Kaesz Gyula és Kozma Lajos vásári pavilonjai felé Czezmiczky Tihamér plakátján vörös mezőben acélszürke vonat robog. A lap jobb felső sarkában, vörös körben felírva a célpont: Budapest. Minden csupa szín, erő, dinamika. (említve)

Budapest folyóirat, 1988., 6., 25-old.

Kozma Lajos

építi át Árkay Aladár Babochay-villáját
a Népköztársaság útján.

Bekc László - Varga Zsuzsa: Kozma Lajos (1884-1948)
Kézirat, 11. l.

KOZMA Lajos

GERLE János - KOVÁCS Attila - MAKOVECZ Imre: A századforduló magyar építészete. Bp. : Szépirodalmi, 1990 **2o.p**

KOZMA LAJOS

HORVÁTH Hilda: Hírvivő kártyák. = Múzsák,
XXII. évf. 4. sz. 1991 8.p.

Cégjelzéses levélpapírjáról

– – – fájdalmas Mária-szobor 585; K: 1202
– – – Pietà-szobor 202, 585, 848; K: 1201, 1203
– – Wajda-kehely 744
– – Mss. 23: psalterium 627
– – missale 358
– Hecht családtag sírköve 461
Nagyszombat (Trnava, Tirnau: CS) 59, 62, 63, 66, 73, 75, 119, 159, 830
– városfalak 65, 426, (47)
– pecsét 164; K: 763/3
– kerámia 263, 812, (264)
– ötvösség 249, 810
– topográfia
– – dominikánus kolostor 80
– – ferences kolostor 81
– – klarissza templom 421
– – – Madonna-szobor 67, 587, 848; K: 1208
– – Szt. Miklós-plébániatemplom 426, 520, 532, 575, 661, 844, 847, (518/3), 476–77, 954–55
– – – sírkövek 335, 461, 821, 834
Nagyszöllős (Vinogradov: SZU), 66
– plébániatemplom 165, 176, 794, (660/3)
Nagytállya, öv→Budapest, MNM
Nagytótlak (Selo: J), plébániatemplom, falképek 191, 286, 483, 840; K: 1304, 1306
Nagyvárad (Várad, Oradea, Grosswardein: R) 44, 62, 63, 75, 103, 206, 208, 226, 605, 730, 817; K: 53
– a káptalan pecsétje 287; K: 308/6
– művészi iparágak
– – könyvfestészet 732
– – ötvösség 235, 249, 810
– – pénzverés 45, 247

KOZMA Lajos

Bp.,V. Vadász u. , Üvegház

KISS Katalin: Néhány példa a legujabb kori műemlékek műszaki állapotáról Budapesten. = Műemlékvédelem, XXXV. évf.1.sz. 1991 39.p. ill.

gyed monostor alapitása kiemelkedő
László a franciaországi Provence
ságából hivott ide szerzeteseket.
ól volt nevezetes, hogy Cluny re-
sait, szellemét átvette, miközben
ven őrizte. A király a somogyi föld-
adomány kiséretében adta a francia
apitáson a provence-i Saint Gilles
ellett a pápai legátus, Tenzo is
apátság a középkori szokás sze-
en az esetben a Szentszékhez kötő-
ál apostolok, valamint Szent Egyed
ászló egyházpolitikája virágzó jö-
etesi közösség mellett a francia-

KOZMA Lajos

GERLE János - KOVÁCS Attila - MAKOVECZ Imre: A századforduló magyar építészete. Bp. : Szépirodalmi, 1990 **lo3-lo4.p. és ill.**

KOZMA Lajos

Pohn József fényképész egykori műterméhez tartozó ülögarnitura melyet Kozma Lajos tervezett.

1981-ben került a muzeum gyüjteményébe

KABA Melinda: A Budapesti Történeti Muzeum évi jelentései 1981-1987. = TBM XXIV. Bp., 1991 242.p.

KOZMA Lajos

KÖRMÖCZY Katalin: Lakáspolitikai törekvédek a fővá
rosban a két világháboru között. = Folia Historica
, 14.1989 92.

KOZMA Lajos

"A mimezis részlegessé válása foglalkoztatta a kor művészeti iróit (lásd Varjas Sándor utószavát és Bálint Aladár recenzióját Kozma Lajos Utolsó ábrándok c. albumához, 1908), a posztimpresszionizmusra vonatkoztatva később alapgondolata lett Sedlmayr nagyhatásu könyvének (1955), Kiss Endre munkájának értelmében a szecesszióban a részleges mimezis a stilust jellemző gondolatiság következtében alakult ki."

Keserü Katalin (rec.) Kiss Endre: Szecesszió egykor és ma. In. Uj Irás, 25.évf. 8.sz. 126.p.

KOZMA Lajos

Moravainzky 1988 18, 106, 149, 175, 190, 191. p. és ill.

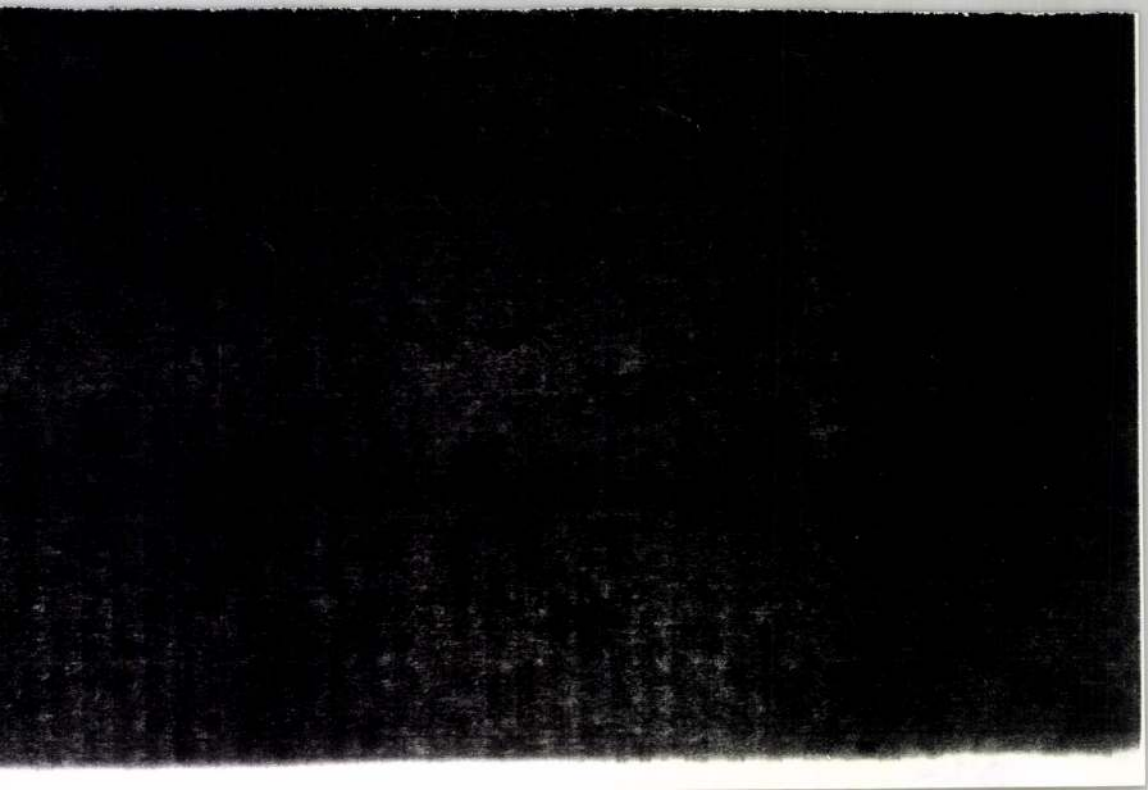

KOZMA Lajos

51,55,62,64,82. p.

Kis Károly: Életrajz. Pp. 1931.

Bécs. E három állomás közül azonba
Onnan még elinditják Veronába, de
pök néhány havi türelmes várakozás
a dolog állásáról, mire a kanonok
héz volt, a püspök bécsi megbizott
felelőssé és hanyagságát okolja az
lid intéseit" bizonyára hamar el
ugy látszik, ezek hathatós gyógysz
beteg kezekre is: berepült a várva
dult a levelezés, az elveszett kör
ordani Bernáthon kivül ir Mantuába
és Veronába és ir Giordaninak is é
ga igazolására illetékes helyre, a
ordani Klimó püspöknek a mantuai l
rül, hogy a könyvek onnan továbbit
takocsist kell miattuk felelősségr

2.) Folytatás.

Kozma Lajos, Kossuth-díjas, grafikus-építész-ipasművész (1884-1948)

A Gara Arnold-gyűjtemény egyetlen, példánya is jelképezhetné a közösséget, amelyett itt a fél Nyugat-nemzedék első kiadásai bizonyítanak Gara-Haranghy Jenő- és Kozma-tipográfiával a karcsú, üveges-faragott Kozma-szekrényben.

Rózsa Gyula: „Alkotóközösség" a századelőn.
Népszabadság, 1984. júl. 13. 7-old.

1.) Folytatás

Kozma Lajos, Kossuth-díjas grafikus-építész-iparművész (1884-1948).

A Kecskeméti Galéria nagytermében mégsem száraz filológiai feladatot teljesít a Kéve-kiállítás, a Cifrapalotában üdítően érdekes gyűjtemény látható ezen a nyáron. A műtárgysorozat önmagában is izgalmas, tanulságos és sok részében töredékesen is gyönyörködtető. Mihály Rezső gobelin faliszőnyege egyedül is feledtetné a grafikák soványségát, és különösen feledteti a bemutatott együttesben, Kozma Lajos-bútorok és lámpa, egy dekorativ Tichy Kálmán-akvarell, meg egy Kövenházi Kalmár-majolika társaságában. Egy előkelően bizarr, keskeny Kozma-üvegszekrenyben, együtt a sok között Kozma tizenegyes újságíró-almanachjával látható Gara Arnold Ady-Székely aladár- és Kaffka Margit tipográfiával.

Rózsa Gyula: „alkotóközösség" a századelőn.

Népszabadság, 1984. júl. 13. 7-old.

Kozma Lajos, Kossuth-díjas grafikus-iparművész-építész (1884-1948).

A magyarországi művészet története kézikönyv-sorozat legújabb hetes számú két kötete már a nyomdában van. E sorozatot a M.T.A. művészettörténeti kutatócsoportjának irányításával Kontha Sándor szerkesztette. – A fejezetek ismertetik a kor legnagyobb művészei munkásságát:
Kassák Lajos, Ulitz Béla, Medgyessy Ferenc, Egry József, Szőnyi István, Bernáth Aurél, Derkovits Gyula, Ferenczy Béni és Noémi, Kozma Lajos, Kovács Margit.

Magyar művészet, 1919-1945.

Somogyi Néplap, 1984. márc. 27.

KOZMA Lajos

Szántó Tibor: Der Buchgestalter
Imre Kner. = TM 6, 1990 17–24. p. m.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

Kozma Lajos, Kossuth-díjas festő-grafikus-építész-iparművész (1884-1948).

Orbán Dezső 1931-ben itthon megnyitja iskoláját, az „atelier"-t, ahol különféle műfajokat oktatnak, neves művészek: Kozma Lajos, Lesznai Anna és még többen.

Bellák Gábor: A szárzéves Orbán Dezső.
Magyar Hírek, 1984. aug. 18. 33-34-old.

Kozma Lajos, Kosnoth-díjas grafikus-iparművész-építész (1884–1948).

szept. 1-ig. Lélek és forma. C ép. fszt., és I. em.

Magyar művészet 1896–1914.

A századforduló művészetét bemutató tárlaton, látható az alkalmazott grafika műfajából Faragó Géza plakátjait, Kozma Lajos tervezte ex-libri-seket.

Magyar Nemzeti Galéria,
1986. ápr.

KOZMA Lajos

LÉVAY Botondné: A Kner-nyomda szellemi kapcsolatai. = Uj Auróra, 1983/1.

109-110.

Kozma Laj os és a Kner-nyomda kapcsolatáról.

KOZMA Lajos

Bata Imra: A Kner -nyomda és az irók. = Uj Auróra, 1983/1.

101-105.p.

Kner Imre a nyomda és Kozma kaposolatáról.

KOZMA Lajos

NAGY Elemér: Akseli Gallen-Kallela. = Budapest, 1983/7. 26.p.

Részt vett az Országos Kaszinó épületében 1908 május 7-én nyilt vacsorán a finn művészek tiszteletére.

Kozma Lajos, építész

L. Feszl Frigyes

dr Vámossy F: Az építészeti kritika hazai
Történetéből 16–19

Magyar
Építőművészet Sz. 1983. 83/1

Kozma [ ], [ ]

L. Gergely László

Terkai András. Bp-i üzletportálok 40-45

Magyar

Építőművészet Bp. 1983 83/3

Kozma Lajos épített

L: Csaba Rezső

Z. Csaba László Az Építőmunka 6-7

Magyar

Építőművészet, Bp. 1983 83/6

Kozma Lajos, építén

L. Kaesz Gyula

13-15

Mezei Ottó: Időrenű gondolatok az „időrenűtlen"

Bauhausról ...

Magyar

Építőművészet Br. 1983

83/2

Kozma Lajos, építész

L: Jeges Ernő

56-57

Ferkai A - Dévényi T: kereshedelmi kultúsa a 30-as években

Magyar Építőművészet, Bp. 1983

83/2

Kozma Lajos, építén

L. Lorenz Mihal

Bánszkyné Kiss Éva Lorenz Mihal csőbútorai 8 57-59

Magyar

Építőművészet Bp. 1983 83/2

Kozma Lajos, építész

L: Alpár Ignác

Puszlai L: A magyar építészeti múzeum –

35

Magyar Építőművészet, Bp. 1983

83/2

Kozma Lajos, építén

1.) A Budapesti Nemzetközi Vásár magyar házának terve, 1936

2.) Lakónoba-berendezés terve, 1928

– Fotók 36-37

Magyar Epitomüvészet Bp. 1983 83/2

Kozma Lajos, építén

L: Tesz Fügyes

Moravánszky A: Nemzeti és népies Törekvések.. 20-22

Magyar

Építőművészet Bp. 1983 83/2

Kozma Lajos építész

említés, ill.
[Atrium ház 1935-36]

→ Major Máté ép.
Műrészet 1985/4/9.o
10.o

Kozma Lajos, Kossuth-díjas építész-grafikus-iparművész

A múzeum épülete a nyomda mellett található. Ez korábban Kner Imre lakóháza volt, 1925-ben épült. A terveket Kozma Lajos készítette, – ő főleg belső építéssel foglalkozott. 1917-ben került kapcsolatba Kner Imrével. A későbbiek folyamán néhány évig együtt dolgoztak.

A betűművészek múzeuma Gyomán.

1983. II. 1. 20.15 3. műsor |-Vné-|

1884–1948.

Kozma Lajos, Kossuth-díjas grafikus-iparművész-építész 3.) Folytatás

a Vecskeméti Galéria dísztermében rendezett kiállítás a lehetőségekhez képest egy intérieurben – melyben Kozma Lajos bútoraiból állítottak össze – kicsit a művész centenáriumára is emlékeznek. A kiállítás anyaga egyébként csak erre az alkalomra állt össze.

S.M.: Századeleji művésztársaság kiállítása a Vecskeméti Galériában.
Petőfi Népe, 1984. júl. 1.

Kozma Lajos, Kossuth-díjas grafikus-iparművész-építész /1884-1948/. 2.) Folytatás

Az eddig felsorolt művészek néhány kivételtől eltekintve – mint a gödöllőlek, vagy az építészként és grafikusként ismert Kozma Lajos, az építész Málnai Béla és a magyar aktivizmus egyik előfutáraként számontartott Dénes Valéria – újdonságot jelentenek még a művészettel foglalkozók számára is. – Élményt nyújtottak, friss szellemet hoztak az egyesület kiállításai. A képző- és iparművészeti alkotásokat a társaság belsőépítészettel is foglalkozó művészei – Szablya Frischauf Ferenc, Kozma Lajos, Málnai Béla-által tervezett tapétákkal, növényekkel díszített intérieurökben mutatták be. /említve/.

S.M.: Századeleji művésztársaság kiállítása a Kecskeméti Galériában.

Petőfi Népe, 1984. júl. 1.

1.) Folytatás

Kozma Lajos, Kossuth-díjas grafikus-iparművész-építész |1884-1948|.

A Kéve művészegyesület célja alapszabályuk szerint a szépművészetek és iparművészetek fejlesztése és művelése volt. Ezért kapcsolódhattak a szecessziót és annak minden ágára kiterjedő érdeklődését képviselő alkotók is. Kozma Lajos interieuröket, bútokrokat, a Rózsavölgyi Zeneműbolt és a New York (ma Hungária) Kávéház berendezését tervezett. |említve|.

„Faragott vitrin" részlete |repr.|

S.M.: Századeleji művésztársaság kiállítása a Kecskeméti Galériában.

Petőfi Népe, 1984. júl. 1.

Kozma Lajos

Szabadi Judit: "A magyar szecesszió müvészete" c. könyvét ismerteti Hanák Péter: "Az enyészet szépsége" c. cikkében.
Tizenhárom müvésznév szerepel a Hanák-cikkben. de csak hat nevet emlit ugy, hogy alkotásaik bemutatásra kerültek a kötetben:
Ferenczy Károly, Vaszary János, Csók István, Gu-
Láczy Lajos, Rippl-Rónai József és Körösfői Kriesch Aladár.
Utánuk következnek: Egry József, Kozma Lajos, Vedres Márk, Beck Ö. Fülöp, Iványi Grünwald Béla, Csontváry Kosztka Tivadar és Nagy Sándor, akiknek müveit feltételezhetően ugyanugy hozza a kötet, mint a fentebbiekét.
A Hanák-ismertetést lásd: Ferenczy Károly nevénél. Élet és Irodalom, Bp. 1979. szept. 1. XXIII. évf. 35. sz. 12-13. lap.

Kozma Lajos, grafikus

L: Bíró Miklós

Vadas József: Reklámok a plakátművek 17.

Élet és Irodalom, Bp. 1986. jún. 6. XXX/23

Kozma Lajos, epikész

L: Molnár Farkas

Hegyi Gyula: Gipszkerkulis vagy Bauhaus 4.

Élet és Irodalom Bn. 1986. márc. 21. XXX/12

Kozma Lajos, építész
úpromívész

L. Horti Pál

Vados József: A lélek diadala

12

Élet és Irodalom Bp. 1986 évf. 11 - XXX/15

Kozma Lajos, épitész.

L: Lajta Béla

Vadas József: „Egzotikus és mai" 13

Élet és Irodalom Bp. 1985 dec 13. XXIX/50

Kozma Lajos

Magyar Nemzeti Múzeum

Magyar Nemzet 1984. 1. 11.

Kozma Lajos

Kiállítás Szélesfehérvárott

Mogga Nemert 1984. IX. 27.

Kozma Lajos, építész
emlékezés

L. Mihály Renső

Nagy Katalin: Mihály Renső: Izolda

Z.

Népszabadság, Bp. 1982 jan. 31

Kozma Lajos zeneszerző

L: Márkus Géza

Vadas József: Laza kéve

12.

Élet és Irodalom Bp. 1984. szept. 14. XXVIII/37

Kozma Lajos, építész

L: Major Máté

Vadas József: Építész 13

Élet és Irodalom Bp. 1984. aug. 3. XXVIII/31

Kozma Lajos, építész
iparművész

L. Orbán Dezső

Vadas József: Testőmatucsálom 12.

Élet és Irodalom Bp. 1984. jún. 29. XXVIII/26

Kozma Lajos, építén
csarmúvén
grafikus

a folyóirat záródíszeit Kozma Lajos záróvonalai
közül válogatta a műsz. szerkesztő

Kozma Lajos: Záródíszek

Új Auróra, Békéscsaba, 1982. aug 1982/2

Kozma Lajos, építész
iparművész
grafikus

L. Petőcz Károly

Petőcz Károly Műhely kultúra és stílus 97 – 115

Ily Aurora, Békéscsaba, 1982. aug. 1982/2

KOZMA LAJOS

A BUDAPESTI MŰHELY (1913-tól)
MESTEREKÉNT EMLÍTIK, IA.
TERVEZŐJE SOK CUKRÁSZDA
BELSŐ KIALAKÍTÁSÁNAK

Kiss Ákos: Művészi értékű ~~berendezések~~ vendéglátóipari berendések Budapesten
Müemlékvédelem, 1975. 3. sz. 161-173. l.

Kozma Lajos

A Stühmer gyár az 193oas években

elárusitó boltháłózatának eglsz sorát tervez

tette Kozmával

Müemlékvédelem 1976/1/21

Kiss:Müvészi értékü védett Bpi üzletberendezések

KOZMA LAJOS

A BUDAPESTI MŰHELY TEVÉKENYSÉGÉVEL KAPCSOLATBAN EMLÍTIK (képpel)
Lajkó: ROSNER papírüzlet

Kiss Ákos: Művészi értékü budapesti üzletberendezések

Müemlékvédelem, 1976. 1.sz. 13-26. l.

Kozma Lajos

„Használható, egyszerű, szép": a 30-as években ezekkel a jelszavakkal indultak harcba azok az iparművészek, akiknek célja tárgykultúránk megújítása volt. Kesz Ilsyula Kozma Lajos bútorai azonban törmegek helyett, csak néhány egyéni megrendelőhöz jutottak el.

365 nap művészet

1976. I. 17. TV. 16.35

Kozma Lajos

Rózsa Gyula: „Alkotókozösség a századelőn A, kéve művészegyesület kiállítása a Kuskeméti galériában

Népszabadság, 1984. VII. 13

Kozma Lajos, gróf lucs

Megemlítve.

Todor András: A vidéki irodalom szerepe
140–143.

Új Auróra, Békéscsaba, 1979. 2.

Kozma Lajos

szerzősége nyomán emlitjük az üzletbelsők között Kaposvárról ismert Stühmer boltot.

Müemlékvédelem 1975/1/22

Kiss:Müvészi értékü védett Bpi üzletberendezések

Kozma Lajos

Preisich Gábor Ybl-díjas építész "Modernség" címmel hozzászól Major Máté vitaindító cikkével kialakult -szakvéleményeket közlő- cikksorozathoz.
A vita tárgyával kapcsolatban hivatkozik Lechner Ödön, Lajta Béla és Kozma Lajos építészekre.
A cikket lásd: "Major Máté" neve mellett.

Élet és Irodalom, Bp. 1975. nov. 8.
XIX. évf. 45. sz. 5. lap.

Kozma Lajos

Frank János: "Izléses" cimmel az egyes korokban kialakult müvészi izléssel foglalkozva néhány nevet emlit meg a változó izlés bizonyitékául: Deim Pál egyik képére és Kemény György korábbi plakátjaira kapott kritikákra emlékeztet, majd Lechner Ödön és Kozma Lajos müvészetére hivatkozik és az időben utánuk következő Fischer József és Schubert Ernő korszakát veszi sorra.
A továbbiakban beszél a fiatalok közül Péter Vladimir és Horváth Márton ékszereiről, valamint Pérely Zsuzsa gobelinjeiről példaként emlitve őket a mindig változó más és más izléssel kapcsolatban. Frank János cikkét lásd Kemény György nevénél.

Élet és Irodalom, Bp. 1977. febr, 26. XXI. évf. 9. sz. 12. lap.

Korma Lajos, grafikusművész

Kner Imre, Korma Lajos grafikusssal közösen megteremtette a modern magyar könyvművészet alapjait.

Veress Miklós: Olcsó könyv, bibliofil könyv.
Tolna Megyei Népújság, 1946. ápr. 25.

Kozma Lajos, építész, grafikus

A magyar építészet avantgárdjában, a 30-as években alkotott Molnár, Kozma, Breuer építészek, olyan építészetet teremtettek, amely-nek nagy jelentősége volt egész Európára nézve.

Unokáink is látni fogják.

1974. II. 12. 16.05 D. TV.

Kozmakajos

Kozma nem az ornamentikától, hanem a népi építészet elemeitől kiindulva akarta a modern nemzeti építészetet megteremteni.

R.Gellér Katalin: Néhány szó az erdélyi szecesszióról. Művészet, 1975.december - 17.oldal

Felvette:

Épületrajz:

Leírás:

Rajzi tükör:

Mértékarány:

Technika:

Eredeti:

Kokma Lajos

A grafikákon, bútorokon, az épületeken elsősorban az erdélyi népi építészet és temetőművészet elemei tűnnek fel. A művész munkáinak alapmotívumhu-ge innen származik.

R.Gellér Katalin: Néhány szó az erdélyi szecesszióról. Művészet, 1975.december - 17.oldal

Kozma Lajos grafikusművész

Foglalkozott "ex libris"-ek alkotúrával

cikk „Algyai Viktor grafikusművész" címszó alatt

Köves József cikke „Ex-libris" címmel

Magyarország 1978. XI. 19

Kozma Lajos, építész

L: Gerő László

Bodri F. Művelődési Központja
Jelenkor, Pécs, 1970/1. júl.-aug. 739-746.
XXII/7-8.

Kozma Lajos

Kiss Tibor

Major Máté

Kaesz Gyula

Borbíró Virgil

Fischer József

Granasztói Pál

voltak az 1945-ben alakult Magyar Művészeti Tanács építőművészeti szaktanácsának tagjai 1946-ban

Major Máté: A Szabadság-híd díszei

Budapest 1980/6. 8.o.

Rozma Lajos

Méltatás.

Gálor Ester: A „Róma iskola" építészete.
Művészet, 1977. december – 11 lap.

ralop

.terra

Korma Lajos, építész, grafikus
a képzőművésznek írásai Hermann Lipót
Korma Lajos és mások leveleit őrzi a
Heltai-gyűjteményben. — 1940 óta a Petőfi Irodalmi Múzeum őrzi az író levelezését. —

Szilágyi János: Kiadatlan levelek
Heltai Jenőhöz.
Kritika, Budapest, 1976. 10. 15. old.

Kozselszky József

építőmester

l.

Schoen Ébenda

31. l

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

NYOMTATVÁNY

Budapest, V.,

Rothermere-utca 12. III. 2.

KOZMA MÁRIA

MAGYAR HÍRLAP SAJTÓFIGYELŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748, 340-726

PEDAGÓGUSOK LAPJA

1982 ÁPR 20

1024

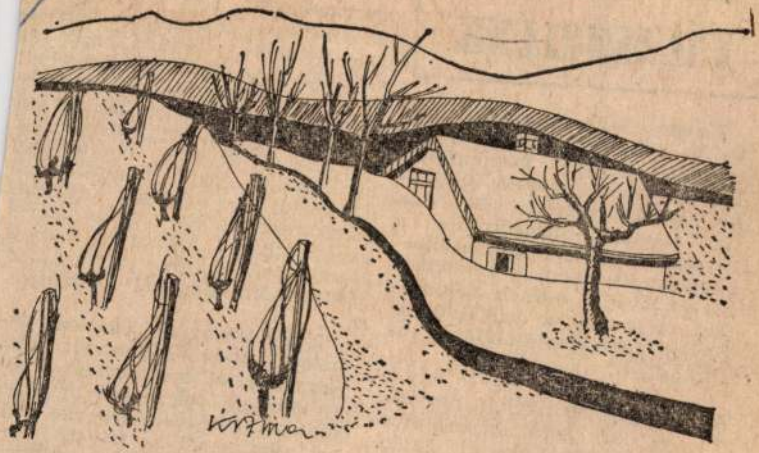

Kozma Mária: Présház

VÁLASZ

Kovács Albertné óvodai dajka és sokan mások kérdezik: Óvodánk ötnapos munkarendben dolgozik, így heti munkaidő-kötelezettségünk 42 óra. Az ebédidő megnöveli-e a benntartózkodási kötelezettségünket? Ha igen, e rendelkezés az óvoda minden dolgozójára vagy csak a dajkai munkakörben foglalkoztatottakra vonatkozik-e?

Az ötnapos munkahét bevezetéséről és az ezzel kapcsolatos munkaidő módosításáról szóló 1013/1981. (IV. 27.) számú határozat 3. pontja valamennyi munkaviszonyban álló dolgozóra vonatkozóan úgy rendelkezett, hogy az ötnapos munkahét be-

mondottakból kitűnik, hogy az ebédidővel meghosszabbított heti 42 órás munkaidő-kötelezettség nemcsak a dajkákra, hanem az óvoda vagy az oktatási-nevelési intézmény minden dolgozójára vonatkozik. Ezt egyébként az óvodák ötnapos munkarendjének bevezetésével kapcsolatban felmerült egyes kérdésekről ez év januárjában kiadott minisztériumi közlemény is.

Nagy Istvánné általános iskolai igazgató kérdezi: 1982. január 1-től módosultak a továbbtanuló dolgozókat megillető kedvezmények. Hogyan kell ezt alkalmazni az 1981/82. tanévben továbbtanulók esetében?

Az Állami Bér- és Munkaügyi Hivatal elnökének 6/1981. (XII. 29.) ÁBMH számú rendelkezésé-

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748, 340-726
1978 AUG 24

PEDAGÓGUSOK LAPJA

Kozma Mária

1021

Kozma Mária rajza

néval is jól megértettük egymást. Ezek után, gondolom, elhihető, hogy nem akarok neki rosszat. Sem nekik, sem a többi óvodának. A rendtartás szerint két, három vagy négy hét szabadság — zárva tartás — biztosítható az óvodáknak. De, hogy az óvónők kipihenhessék a tanév fáradalmait, mi mind a két óvodának a

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748, 340-728

Kozma Mária

PEDAGÓGUSOK LAPJA

1980 MÁJ 8

1021

...Nagy Jánosné); 2. Nyír-
...gyházi járás „B" (Darvai József-
...né, Soltész Ilona); 3. Jármi (Doka
...erencné, Varga Lajosné). Férfi
...gyéni: 1. *L. Nagy József* (Nyír-
...gyháza, 110. sz. Ip. Szakm. I.); 2.
...arkas Gábor (Tiszavasvári, 115.
...z. Ip. Szakm. I.); 3. *Békési Elemér*
Nyíregyháza). Férfi csapat: 1.
...yíregyháza, 110. sz. Ip. Szakm. I.
...L. Nagy József, Ternovics Mi-
...ály, Csáki Bertalan); 2. Nyíregy-
...áza város (Körtvélyfáy Barna,
...ékési Elemér, Rusznák Miklós); 3.
...yíregyházi járás „B" (Gribovszki
...ároly, Molnár Bertalan).

SAKK. Férfi ...

Kozma Mária: Anyák napjára

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HIRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748, 340-726

PEDAGÓGUSOK LAPJA

1979 NOV 20

Kozma Mária

1021

A télre várva...

Kozma Mária rajza

Dr. Csűrös Zoltán búc

November 9-én, a Farkasréti temetőben megrendülten állták kö rül *dr. Csűrös Zoltán* ravatalát mindazok, akik tisztelték, szerették őt, és vele együtt dolgoztak. A világhírű tudós, a kiemelkedő közéle ti személyiség és a nemzedékeket formáló pedagógus életművét *d Polinszky Károly* oktatási miniszter, *dr. Voksán József*, a pedagógus szakszervezet főtitkára, *dr. Meisel János*, a Budapesti Műszaki Egye tem rektora, *dr. Rusznák István* tanszékvezető professzor, valamin *Szeretkovics György* aranydiplomás kémikus méltatta meghato szavakkal.

Alább szakszervezetünk főtitkárának búcsúbeszédét közöljük.

A végső búcsú perceiben az elkerülhetetlennel, a szükségszerűvel perelő meghatódott, fájdalmas emlékezés újrateremtő erővel és éles fénnyel idézi elénk *dr. Csűrös Zoltán* kimeríthetetlenül gazdag életművét, amelyben páratlan harmóniában egyesült a nemzetközi hírű tudós, a közéleti férfiú és a mindennapok színes valóságát megélő ember szüntelen jelenléte.

Szomorú és nehéz szívvel vállalt tisztem, hogy most, itt a ravatalnál a pedagógus-szakszervezet negyedmilliós tagsága nevében búcsút vegyek tőle, aki 1967 óta elnökünk volt. És búcsúzzak tőle mindazoknak a társadalmi szervezeteknek megkészség, emberközelség. Amiót közöm van a szakszervezethe — márpedig régóta van, hisz felszabadulás után azonnal meg alakuló műegyetemi szakszerve zeti csoportnak én lettem az el nöke —, mindig ezt a szemlé letet hirdettem és igyekezter érvényre juttatni."

Mily gyakran voltunk tan megragadó emberközelségénél Elnöki megnyitóiból éppúgy e sugárzott, mint a különféle ta nácskozásokon elhangzott mind hasznos gondolataiból és a kö tetlen baráti beszélgetésekbő Egyszerre tapasztalhattuk hata mas tudását, éles ítélőképess gét, nyíltságát és szelleméne kifogyhatatlan derűjét. Mind

MHS SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748, 340-726

PEDAGÓGUSOK LAPJA

Kozma Mária

1984 SEP 3

1021

Kozma Mária: Csigák

a legjobban rászorulókat, a fiatal pedagógusokat, a pályakezdőket?

A szükös pénzforrások miatt *itt sem képeztek megyei lakástamogatási alapot.* (A városok közül is csupán Szentendrén van ilyen, noha az vitathatatlan, hogy egyes települések enélkül is minden tőlük telhetőt megtesznek tanítóik, tanáraik letelepítéséért, miként az aszódi példáról mi is hírt adtunk június 15-i számunkban.)

A megyei művelődési osztály munkatársa, *Tóka Zoltán* szétárja a karját.

— Sajnos, nem sokat tehetünk

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748, 340-726

1980 FEB 8

PEDAGÓGUSOK LAPJA

Kozma Mária

1021

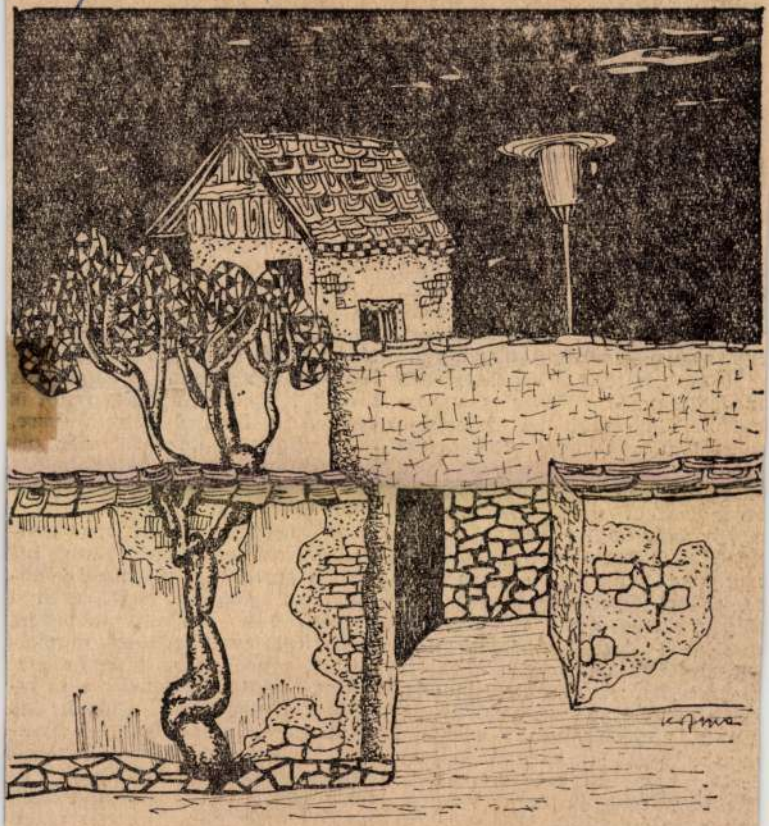

Kozma Mária: Tihanyi részlet

Megy

Lapunk tavalyi, augusztus 22-i számában jelent meg a következő hír: „A megyei bizottság élére Szolnok megyében Zámbó Árpádné általános iskolai igazgatóhelyettest, a központi vezetőség tagját választották meg augusztus 1-i hatállyal."

— Néhány évvel ezelőtt még álmomban sem gondoltam volna, hogy egyszer én leszek szakszervezetünk Szolnok megyei titkára. S az vagyok, immár hat hónapja.

Hogyan kerültem kapcsolatba a mozgalommal? Először is a *kezdetről*. Több mint tíz esztendeje szereztem *magyar—történelem szakos tanári diplomát* az ELTE-n. Első munkahelyemre, a *zalaegerszegi építőipari szakközépiskolába* nagy tervekkel, reményekkel mentem: csak a tanításnak fogok élni. Aztán hamarosan rá kellett jönnöm, hogy egy építőipari szakközépiskolában nem a magyar s nem a történelem a legfontosabb tantárgy. De azt is megértettem: ha diákjaimmal sikerül megszerettetnem valamelyiket is, nagyobb csatát nyertem, mintha egy gimnázium mintaosztályában tanítottam volna. Csakhogy megszerettetni valamit, ami nem mindjárt vonzó valaki számára — ahhoz lelkesedés, türelem és jó emberi kapcsolat kell. A tanítás nem folyhat légüres térben, kevésbé fontos iromány, útbaigazító, ami csak a kezem ügyébe került.

S mindemellett a *napi munka:* rendre jöttek a szakszervezeti titkárok, a tagok, akiket nemigen érdekelt, hogy a megyei titkáruk még új, hogy csak most tanul bele a munkába, bajaikra vártak orvoslást, kérdésükre választ. Közben hívtak és vártak erre vagy arra a megyei ülésre, járási értekezletre is. Úgy elment az augusztus hónap, hogy még a tanévnyitót is csak Árpi fiamról vettem észre, arról, hogy a kezében már ott himbálózott az iskolatáska. Bizony elszorult a szívem. Mert nagyon szerettem tanítani. Gyötört a hűtlenségem. Aztán arra gondoltam, ez nem is hűtlenség, hiszen *a mozgalom ezer szállal kötődik az iskolához.* S itt, ezen a helyen van módom, jobbítani, könnyíteni a pedagógusok munkáján: a gyerekekért, önmagukért.

Hogy *miben szeretnék nekik segítséget nyújtani?* Először is munkatársaimmal számba vettem, *melyek azok az eredmények, amelyekre lehet, s érdemes is építeni.* Mindenekelőtt alapvetőnek tartom, hogy minden egyes pedagógusnak legyen *lakása,* vagy legalább is olyan otthona, amely kulturált, nyugodt körülményeket

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HIRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748, 340-726

1976 NOV 18
PEDAGÓGUSOK LAPJA

Kozma Mária

1021

Kozma Mária: Tihanyi ház

Az i

Az alábbi be
G. Timár G
Csengő című
kező rádióműsor októberi adásában hangzott el.

— *Az iskolák technikai dolgozói, köztük fűtők, takarítók, sajnálatosan gyakran sérülnek meg munka közben, gyakran szenvednek balesetet. Hallhatnánk-e pontos számadatokat erről* dr. Juhász Károlytól, a *pedagógus-szakszervezet munkavédelmi főfelügyelőjétől?*

— Adataink szerint az oktatási intézményekben évente 1100—1200 technikai dolgozó sérül meg.

— Vitathatatlan, hogy szabály talanság. A kárigénytől függe len, abba nem tudható be sem munkáltatói segély, sem az összeg, amely a dolgozó önké kötött biztosításából ered. Az o tatási intézmények vezetőit joggal elvárható, hogy a sérü dolgozókat ne csak segélyben r sesítsék, hanem segítsenek n kik például a biztosításukk kapcsolatos ügyintézésben is. É pen az igazgatók legyenek azo akik figyelmeztetik a járatla

Korma Lajosné
iparművész

Méltatás

Herzig Ibolya A jubileumi iparművészeti...
Művészet, 1975. május - 8 oldal.

MDK

Ludwig Kozma.

Neue Bahnen ungarischer Buchkunst. Emerich Kner. Gyoma. 1922.

Király György: Az Miasszonyunk Szüz Mária csodáiról való hét legenda... Gyoma.Kner. 192c. K.L. kézzel szinezett fametszeteivel.

Dr.Szemlér Lörinc gyüjt.-nek aukciója. Bp.c936. Könyvdiszek. - Könyvillusztrációk.
Érv. Közl. 1936. 5.sz. 76.l. és 77.l.

<Kozma, Ludwig>

Könyve

< > Der freiere Geist
in der Wohnung

Innen-Dekoration

1929. ápr. nama-
bol képekkel

Könyvtáramban

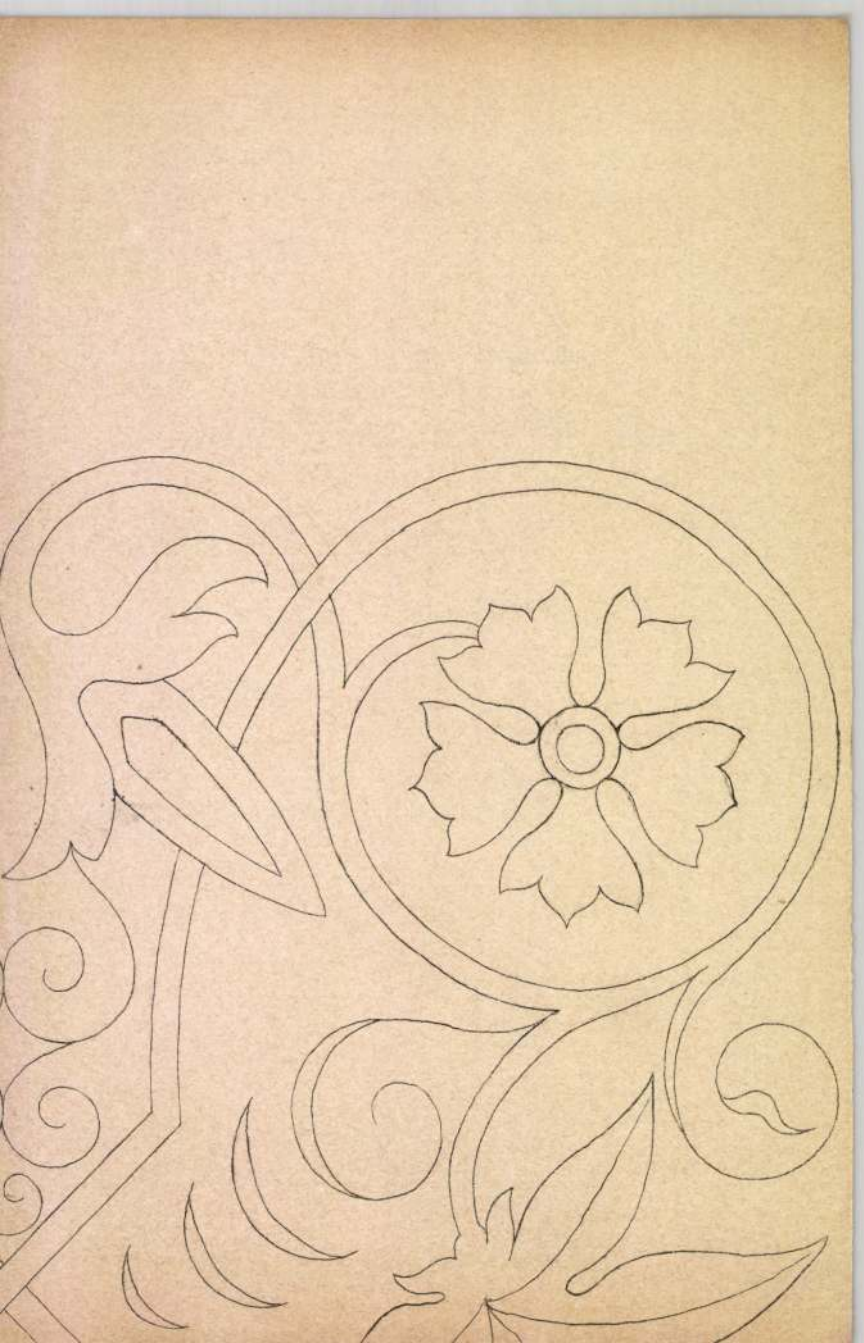

Kozma László, elektromos tervező

a Kecskeméti Katona József Színház felújítása. Építész: Farkas Gábor, Boros Pál / Bácstenyt.

Statikus tervezők: Letanóczki Gyula, Jenei Béla.

Elektromos tervezők: Kozma László, Kávássy Jenő.

Magyar Építőművészet, 1988., 4-5., 44-old.

MDK

Kozma László

Ernst Muzeum kiáll. XIII. Bpest 1913.

Kozma Mária

A balatonfüredi képzőmüv. szakkör tárlatai résztvesz

Balogh Elemér: A művészet „előszobájába"
Napló, Veszprém, 1969. aug. 23.

KOZMA MIHÁLY

emlitve

P. Szabó Ernő: Magyar ex libriek.1896-1924.Iparmüvészeti Museum

UJ TÜKÖR 1980./XVII/ 6.sz.3.o.

SAJTÓFIGYELŐ

MAGYAR HÍRLAP

BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748, 340-726

1976 MÁJ 14

Köznevelés

1021 Kozma Mária

Kozma Mária rajza

dikat járja, kétszer szökött. Szétzüllött család, részeges apa, nemtörődöm anya.

— Amikor először megszöktem, a nővéremékhez mentem, aztán a vőlegényemhez, aki most 21 éves, sörgyári dolgozó.

— Tudta, hogy megszöktél?

— Igen. Mondta is, menjek vissza azonnal, nem akar ő bajt. Aztán nála laktam egy darabig. Kint sem ártottam

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748, 340-726

1976 MÁR 8

PEDAGÓGUSOK LAPJA

Kozma Mária

Kozma Mária: Tavasz

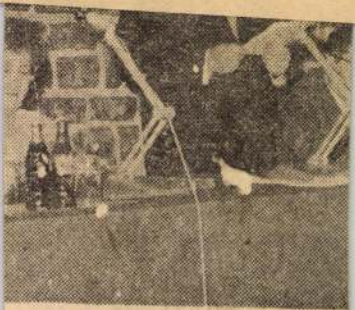

i konferencia elnöksége

SAJTÓFIGYELŐ

MAGYAR HÍRLAP

BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748,340-726

1975 NOV 7

Köznevelés

Kozma Mária

1021

Kozma Mária rajza

TATABÁNYÁN határidő
iskolát szocialista szerződés

Kozma Mária rajza

Dol Kozma Mária

1975 DEC 19

KÖZNEVELÉS

SAJTÓFIGYELŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748, 340-728
MAGYAR HÍRLAP

E számunk szer

Bóc Imre tudomán
Budapest; *Dóra Györgi*
egyetemi tanár, ELTE;
Mezősas; *P. Kovács Imre*,
pest: *Loránd Ferenc* igazga
Révész Andrásné óvónő, Bu
nitóképző intézeti docens, K

A címlapon Horváth Fere

KÖZNEVELÉS, az Oktatási Minisztérium oktatáspolitikai hetilapja szerkesztő bizottság elnöke: *dr. Gosztonyi János* ■ Főszerkesztő: *Tót* Főszerkesztő-helyettes: *Vati Papp Ferenc.* ■ A szerkesztőség címe: Bud Vörösmarty tér 1. sz. T.: 129-622 (közvetlen), vagy 128-650, 129-460, 328-39 ■ Kiadja az **IFJÚSÁGI LAPKIADÓ VÁLLALAT** ■ Felelős kiadó: *dr György igazgató* ■ Kiadóhivatal: Budapest VI., Révay utca 16. T.: 1 Terjeszti a **MAGYAR POSTA** ■ Előfizethető bármely postahivatalban, sítőknél, a Posta hírlapüzleteiben és a Posta Központi Hírlapirodában (B dapest V., József nádor tér 1. sz., levélcím: 1900 Budapest) közvetlen postautalványon, valamint átutalással a KHI 215—96162 pénzforgalmi j mára ■ Előfizetési díj: évi 86 forint. ■ Készült a Zrínyi Nyomdában 75.

Kozma Mihály

antatorfestő

lárd

Gálfalvi Kozma

Mihály alatt

is

Kauffman Erno dr. VIII. 162

Kozma Márta, építész

L: Farkasdy Z.

–: követségi kérék

6.

Magyar

Építőművészet, Bp. 1983

83/3.

Kozma Márta, építő

L: Ellér István

-: követségi hírek

Magyar Építőművészet Bp. 1983

10-12

83/4

Kozma Márta, épikér

L: Farkasdy Z.

– követségi kirch

Magyar

Építőművészet Bp. 1983

6

83/3

Kozma Uiliály
asztalos.

M.D.K.

Szentgerincén folgozott.

Balás Edit: Székelyföldi szárnyasoltárok. 61 l.
A barok kor oltárai.

Kozma Mârton

farago

1756. Magyarbikal

Balkal 130 l

57 l.

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Rothermere-utca 12. III. 2.

Kozma Márton

farago

1756. Magyarbi-
kalon. Ekkor
30 éves

Szabó Kalotaszeg

193. l.

~~[illegible]~~

Számtan: .....

Földrajz: jeles

Magaviselete: dícséretes

Szorgalma: dícséretes

Beoltatott: 1915 IX 4

Újraoltatott: .....

Budapest, 1921 június h

A bélyeg

Váli-utca

igazgató.

Közp. nyomt. VII/A cs. 7. sz.

Kozma Mihály

gálfalvi, menyeretfestő.

Művészet – ben említtve.

Lyka-féle

zei festő. A nagy cinquecento-stílus egyik meg-
teremtője.

Albertini. *Luciano* (* 1893). Olasz filmszí-
nész, különösen akrobata mutatványaival hat.

Albert magyar király, uralk. 1437—1439. Az
első Habsburg Magyarország trónján, kit a
rendek Zsigmond kivánságára választottak
meg (felesége Zsigmond leánya, Erzsébet) ab-
ban a reményben, hogy trónrajutása Ausztria,
Cseh- és Németország szövetségével erősíti
meg a török ellen küzdő magyarságot. A ha-
talmát tetemesen korlátozta az 1439. budai
országgyűlés. Ugyanebben az évben a Szendrő
sikertelen ostrománál kapott verhasbetegség-
ben halt meg Neszmélyen.

Alberto da Ungheria (ungéria). Festő. A XVI.
sz. elején Olaszorsz.-ban oltárképeket festett.

Albert-tó. A középafrikai árkos vetődésben;
5335 km². A Fehér-Nilus egyik ága folyik
rajta keresztül.

Albertus Magnus (*Nagy Albert*), *boldog*
(† 1280). Tudós dominikánus; Kölnben és
Párizsban tanított. Aquinói sz. Tamás mestere.
Rövid ideig regensburgi püspök. Ünnepe nov.
16.

Albigenzek. Középkori eretnekek, kik a dél-
franciaországi Albi-tartományról kaptak ne-
vüket. Ők *katarok*-nak nevezték magukat.
Egyéb neveik: *patarénusok, bogumilok, pun-
ticianok* v. *publikánok, turlipinok, bolgárok* stb.
Mivel manicheusizü tanításaikkal egyformán
veszélyeztették az egyház és a társadalom be-
kélét, III. Ince fölhivására Montfort Simon
keresztes hadjáratot vezetett ellenük (1209—
29), mely hazájuk, Languedoc pusztulását és
elnéptelenedését eredményezte.

Albinók. Általában azok az állategyének,
melyeknek testéből hiányzanak az illető faj
szinét adó festékanyagok s azért szinük fehér
v. legalább nagyon halovány; az ember albi-
nizmusának oka a festék hiánya a bőr Mal-
pighi-féle rétegében; ezeknek szőrzete is fe-
hér, szemük szivárványhártyája pedig halo-
vány rózsaszínű.

Albion. Nagy-Britannia régi neve.

Albit = Na Al Si₃ O₈, plagioklas-fajta (L. o.)

Albogyó. Bogyóhoz hasonló termés; ilyen
pl. a boróka termése, mely tulajdonképen
meghusosodott tobóz.

szerint elökelő római fiju, ki titkon elhagyta
szülői házát és 17 évig élt Edesszában. Ró-
maba visszatérve 17 évig mint koldus élt az
atyai ház egy zugában. Halála után a ruhája
alatt talált irat árulta el kilétét. Ünnepe jul. 17.

Alexy *Károly* (1823—1886). Szobrász. Becs-
ben tanult s német hadvezéreket ábrázoló kis-
méretű bronzalvai tünt fel. 1832-tól London-
ban, 1861-tól Pesten élt. Komüve a bpesti
Vigadó homlokzatán lévő oszlopok figuralis
szobordisze.

Alezredes. Az a törzstiszt, aki az őrnagynál
egy rendfokozattal magasabb; az ezredesnél
pedig egy rendfokozattal alacsonyabb.

Alfalfa. Föleg az Észak-Afrikában élő *Stipa*
tenacissima (eszparto-
fu); a régi virzsinia
szivarok gyujtó szála
volt.

Alfalfa.

Alfa-sugarak. A ra-
dioaktiv testek által
kibocsátott sugárzás-
nak egy része, amely
pozitiv töltésű ré-
szecskékből áll. L.
Radioaktivitás.

Alfatól omegáig =
kezdettől végig. A gö-
rögül irt *Titkos jelene-
sek* könyvében mondja
magáról Krisztus: «Én
vagyokaz A és Ω, az
első és az utolsó (1.
11.), a kezdet és a
vég, aki van, aki volt
és aki eljön» (1. 8.).
Azért az A és Ω a keresztény archeológiának
sokszor előfordulo szimbolúma.

Alfieri. *Vittorio* (1749—1803). Olasz dráma-
író. Tárgyait legtöbb a római és görög tör-
ténetből vette (Antigone, Agamemnon,
Mezope, Mirra), ritkábban a bibliából (Saul),
vagy az ujabbkori történetből (Maria Stuarda,
Congiura dei Pazzi). Ezekben a szabadság
dicsöltöje; de a francia forradalom kegyet-
lenségeit nevesen ellen (Misogallo). Drámai-
nak szerkezetében szemmel tartja az aristo-
telesi harmasegység szabályait. Fontossága
az, hogy a XVIII. sz.-ban tisztán forma-

Rozina Lukáš

Univerzita 1911-92

Kozma

K. 3. *Mihály*, asztalos és festő, • Nyárádgálfalva. 1667. Havadi András-sal együtt készítette a nyárádszent-mártoni unitárius templom famenyezetét 60 festett táblával s 1670. a szentgericei templom famennyezetét 78 festett mezővel.

Ec. Gy. I. 590 l

1904.

nben 1599 március 22-én. Blackfriarsban
kép. 1641 december 9-én.
et ábrázol, a kinek
haja, szemöldöke és szeme barna. Fökö-
nyakékke kétsoros gyöngyfüzér,
csipke szegélyezi, sötét magas
a fürhat.

á. 9 cm.
án a 49474 sz. leirattal Pfeffer Ig-
amoltatta az első vétel 1904: VII. 10-én

Kozma Mihály, nyá-
rád gálfalvi
székely asztalos
1668-ban festette a nyá-
rádszentmártoni (Maros
torda m.) unitárius
templom famennyezetét.
Havadi Jánossal festette a
Szentgericei unitárius tem-
plom mennyezetét 1670-ben.
Kelemen Lajos: Erdélyi
magyar mennyezetfest-
ményeink a XVII. század
végéig. Művészeti Szalon
(Kolozsvár) 1928. III.
évf. 6-7 sz. 9. l.

Kozma Mihály, ~~mennyezetfestő~~ asztalos és festő 9. 1667. Havadi Andrással együtt ~~festette~~ kiszítette a nyárádszentmártoni unitárius templom famennyezetét. ~~(Kelemen L., Művészet 1911 93. l.)~~ 60 festett táblával a 1670. a szentgericei templom famennyezetét 78 ~~mezőjét~~ festett 9 szül. ~~Ny~~ Nyárádgálfalván falmezővel.

GÁLFALVI KOZMA MIHÁLY. Mennyezetfestő székely asztalos volt, akinek Maros-Torda megyében 1667-ből a nyárádszentmártoni, 1670-ből a szentgericei unitárius templomban — az előbbin 60, az utóbbin 78 táblán — maradtak fenn a művei. Leginkább növény- és virágmotivumokat, kisebb számmal mértani díszítményeket, a szentgericei templomban egy sor pikkely-táblát s ezeken kívül mindkettőn nehány rosszul sikerült állati alakot, ú. m.: kígyót, delfint, kétfejű sast használt.

Neve a szentmártoni mennyezeten Havadi András asztaloséval együtt, a szentgericein önállóan fordul elő. Az utóbbin Gálfalvi Kozma Mihálynak írja magát. Családja Nyárádgálfalván (M.-Torda m.) tör-

zsökös székely familia volt. Közülök Kozma János Bethlen Gábor alatt 1614-ben a lófőszékelyek közt lustrál; Mihály 1636-ban falubiró, s 1677-ben Apaffy Mihály alatt Gálfalváról ismét Kozma György nevét ismerjük. Semmi valószínűségét sem hisszük annak, hogy az 1636-ban szereplő Kozma Mihály azonos lenne a mennyezetfestővel. Festőnknek talán inkább apja lehetett. Így Kozma Mihály származásáról és életéről semmi biztos adatunk nincs.

—393. KELEMEN LAJOS

Művészet 1911. 92. l.

)

hadsereg ~~1848/9-ben.~~ ből egy gránatóst (2) ábrázol,

lábhoz eresztett szuronyos fegyverét jobbjá-

~~[illegible] (2) [illegible]~~ és a ki egy teljesen felszerelt va-

neg egy gyalog honvéd (3) közt áll. Az előbbi fegy-

a ~~teve~~ tette s az utóbbi szuronyos puskáját vál-

tartja.

[illegible]marell, a papiros nagysága. 12.7:11.4 cm.

[illegible]tettél: az aradi foglyok.

T. 4728.

107/95:46

427
~~247~~

Kozma lecháty, nyá-
rádgálfalvi

nemzeret festő antalos
rród
z

Baloghmüvel
566.l

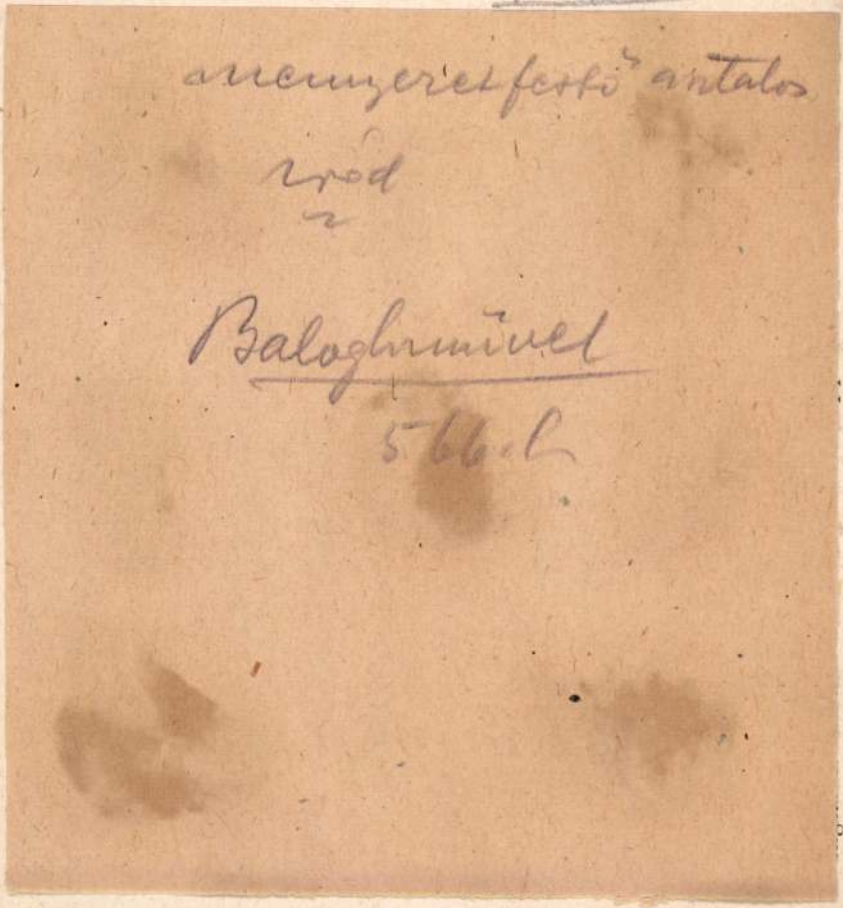

általában a magyar kulturáról egy háromcsillagos? De hát Fehér már akkor is filozófus volt, Gallovich ellenben még csak huszéves. Ennélfogva nem tanakodott az öregekkel, nem türelmetlenkedett a fiatalokkal, hanem elment nyugodtan dr. Dési Gézához, aztán dr. Ritók Gézához és olyan jámboran, amennyire csak lehetett, összetette két kezét és arra kérte őket, keressék fel a huszárkapitányt és kérjenek tőle lovagias elégtételt.

Dési Géza a fejét csóválta. Hiszen ezek a kispaposan finom kezek hogyan tudnának leverni egy huszárkapitányt?

A segédkezést mindazonáltal elfogadta, Ritók Géza azonképpen és Gallovich már másnap meg is verekedett Grebe Henrikkel, bandázs nélkül, lovassági kardokkal, a legsulyosabb feltételek mellett.

Dési Géza megkisérelte a szokásos engesztelést.

Grebe Henrik zordonul hallgatott. Gallovich ártatlanul, szeliden mosolygott és összetette a két kezét:

— Kibékülni? Nagyon szivesen, de csak ugy, ha a kapitány ur kijelenti, hogy minden ujságirót külön-külön megkövet. De siessünk, kérem, mert várnak a szerkesztőségben.

Grebe a kardját kérte és a felek összecsaptak. A huszárkapi-

Kozma Mihály

Thieme Becker

XXI. 371. l.

(Lyka)

Venio Dokeli

Kozma Mihály

nyárádgálfalvi

l.

Biró Erdmüv

102. l.

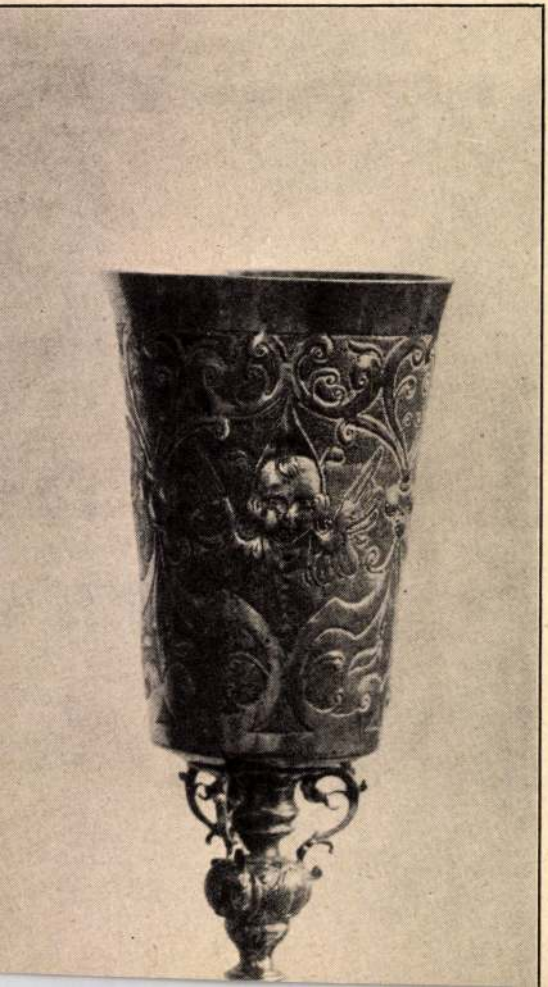

Kozma Mihály,

gálfalvi

Nyárádszent-
márton (Maros
Torda vm)
lásd. mennyezet 1667

Gerevich Emlékkönyv

120. l – 132. l

Szentgerice (Maros-
Torda vm) 1670.

Viselet.

Férfi- és női ruha.

E lapon különféle sz
és mente szemlélhető, mig a n
tyolt meg szürt és mentét hor
pén kastély emelkedik. Felira

NEMZETI-DIV

alól középütt: Ny. Rohn. A. I
legalól balra: Melléklet a fe
jobbra: Közli: Jámbor Em

Kny., mér. 23.2: 48

Kozmaclúhák gálfalvi
mennyezetfestő csoda-
lás.

A nyárádszentmártoni
unitárius templomra
vonatkozóan lásd

Havadi András
csomagját.

Kelger 115. l.

K o z m a M i h á l y ×
/Gálfalvi Kozma Mihály /

Késztette 1670-ben
~~a~~ szentgericei unit.templom meny
nyezetén. Éren neve: Michael Kozma de Galfal
va.Havadi Andrással közös müve
a nyárádszentmártoni unit.temp-
lom mennyezete 1667-ből. Kelemen tévedése
nyomán téves Biró József adata is
/Erdély müvészete,102.l./mely sze
rint Szentgericén dolgoztak közö-
sen. ××

Kelemen L.:Erdélyi magyar
templomi karzat-és mennye-
zetfestmények a XVII.szá-
zadból.Kolozsvár,1945.
Erd.Tud.Int.
32-33,F 35-39.l. (Keppel)

× volt egy ifj.Kozma Mihály is,a
festő-asztalos bizonyára az id.

×× u.ott a nyárádszentmártoni meny-
nyezet évszáma is téves

F 34.l. Keppel

~~Gálfalvi~~ Kozma
Mihály:

nyárádszentmár-
toni ref. templom is (1667)
a szentgericei unit
templom (1670) mennyezeteinek festője

irod Foglár 27 l.

l Művészet 1911. 92. l

Kelemen Lajos: Szent-
gerice. Magyar Nép.
1926.

Kelemen Lajos: Erdélyi
magyar mennyezetfestés
szet a XVII. század
végén Művészeti Kalon
1928. 6-7. sz

Kolibritojás VIII.162

Gálfalvi Kozma

Mihály

I. Kozma Mihály

Gálfalvi.

T. 2158.

ür, zsinórzott atilla, dolmány
agyar ruhát viselő hölgyek fá-
danak. A háttérben a kert köze-
ta:

AT-KÉP.

est, 1860.
rfi divat közlönyhez Pest, September hó, 1860.
dre.

cm.

Gálfalvi Kozma
Mihály
festőművész

l.
Voit Pál

Régi magyar otthonok.
Bp. é. n. 128. l.

lak és vállalkozóknak igen sürgős ese-
esitében való közzétételtől számitva
ább 15 nap, nagyobb terjedelmü adat-
járó szállitások és munkálatok esetén
ő álljon rendelkezésére. Felhivom
yalási hirdetéseinek kibocsátása
elmet forditson. Avégből, hogy a
rtesitő csütörtöki számában megjelen-
ztőségéhez /M. kir. kereskedelemügyi
ca 3./ mindenkor legkésőbb a megelőző
be.
lius hó 14.
eletéből:

csos.

ak, Budapest.

Gálfalvi Kozma

Mihály

menyeretfestő

l.

Szabómagyfest

117. l.

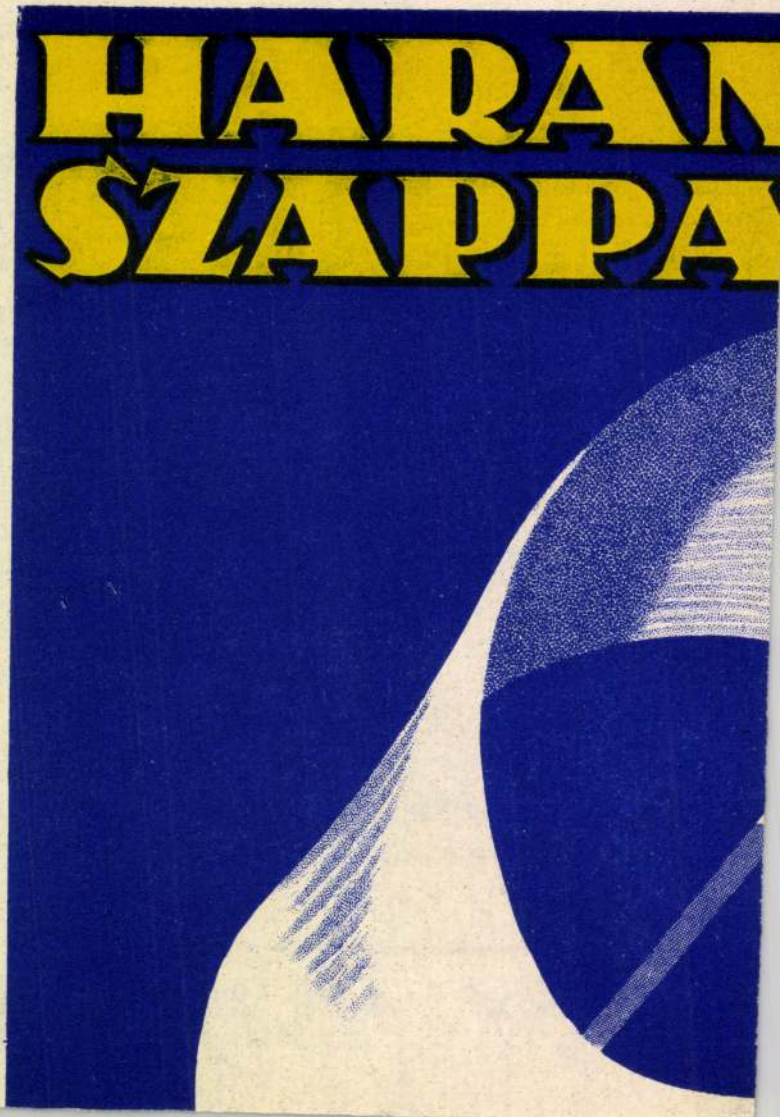
HARAN
SZAPPA

MOK

Kozma Mihály festő-asztalos.

Mennyzet-és karzatkészitő mester.17.sz.

A magyarországi művészet története I. 363.1.
Bpest,1961.II.kiadás.

M. D. K.

Nyárádfalvi

KOZMA Mihály, gálfalvi asztalos, testő

1668. Nyárádszentmárton, unit. templom, mennyezet

1670. Szentgerice, mennyezet, Havadi Andrással együtt

Aggpásy: Barokk szobrászat... Bp. 1959.

I. 227. II. 199. 269. l

346. AZ ŐRVÁRON (Im Hafen).
Vászon (Leinwand). 116×70 cm.

Német festő, XIX. sz., **(Deutsch,** XIX. J

347. LUTHER MÁRTON ARCKÉPE (I
Ceruzarajz (Bleistiftzeichnung). 58×

Német rézmetsző, (Deutscher Kupferstech

348. AZ EMBERI BOLONDSÁGOK (D
14 lapból álló rézmetszetsorozat (Ku

Német rézmetsző (Deutscher Kupferstecher

349. HÁROM JELENET JÓZSEF TÖR
Három szines rézkarc (Drei farbige

Normann, E. Adelsteen, szül. (geb.) 1848

350. A FJORDBAN (Im Fjord). Jelezve
Vászon (Leinwand). 48×62 cm.

Normann, E. Adelsteen, szül. (geb.) 1848

351. NORVÉG PARTOKON (An der no
Vászon (Leinwand). 48×71 cm.

Novelli, Pietro iránya, (Richtung des), X

352. GYERMEKARCKÉP (Kinderbildnis)
Fa (Holz). 33×25 cm.

IRÁLYNŐ ARCKÉPE (Bildnis der Marg. v. Oesterreich,

häuser in der Gegend von Szolnok). Jelezve (Bez.):

r der Herde). Jelezve (Bez.): B. P. Ommeganck.

Jelezve (Bez.): Orbán.

).
ONULÁSA (Aufnahme der hl. Margarethe v. Ungarn ins

tung des).
amilie).

Illusztr. II. tábl.

M. D. K.

KOZMA Miklós építész

Közúti járműforgalmi acélvonás létesítmények MNOT 176-57

Fennesz Lászlóval

Mnot katalógusa 1958. 235. l.

MDK

Kozma Ottó, festő
MÁVAG

202. Hidmunkások.

Nagy. Ifj. Képzőm. Kiáll. /VIT/
Föv.Képtár. 1949 aug. 16. -szept. 1o.

mdk

Kozma Ottó:

„Női fej" e műve a kiállításon.

Kép a 12. sz 31. lapján (Szétsóborító)

Raics István: Látogatás a vasas festők kiállításán.
Népművelés, 1958 : 12. sz 31. l.

KMK

Kozma Otto

A képzőművészeti kiállításon részt vett.

Meghivó. XIX. Tanács Ifjú Gárda Művelődési Ház és Nagy Balogh János képzőm. kör. 1964. Máj. 16 - Máj. 25-ig.

KOZMA PÁL, gombkötő

AA Székesfehérvári Városi Levéltárban két irat a város XVIII.sz.-i mestereiről.Az egyik 1784-ből,a másik pár évvel későbbi .64 mesterség,519 név.Az arab számok a két listát,a rómaiak az öt csoportba való sorolást jelzik. 263.old
/ 1,2./ 2:III.,1:IV. gombkötő. 265.old

U.VARGA MARIANNA: Mesteremberek Székesfehérvárott a XVIII.században 263.old

ALBA REGIA.István Király Múzeum Évkönyve.VIII.-IX. 1967-68. Székesfehérvár

Kozma Pál

Szerepel a vasas Képzőművész

kör kiállításán

Népművelés. 1965. I. sz. 41 old

Kozma Pál

Münchén c. képe (szerző)
szerepel a Vasas Szatnerv.
Kiállításán a Fővárosi Műve-
lődési Házban

Négyművelés 1967 III n. 36 old.

Kozma Pál M.D.K.

Munkái a kiállitáson

Caéri Lajos- Kurcsai Kulcsár István: A vasas Köz - ponti Képzőművész Kör 1964. évi kiállitása

Népmüvelés, 1965. 1. sz.

Magyar Hirdető
SAJTÓFIGYELŐ
Budapest, V., Petőfi Sándor u. 17
Telefon: 188-296, 188-307

Kozma Pál.

MUNKA

1960 FEB

117

A Vasas Képzőművészeti Kör kiállításáról: Kozma Pál, Csendélet című festménye

ilyen célokra megy. A
javasolja és indokolja
gálja felül, majd v
hagyja jóvá. Az igazá
gélyt, de ismerik más
vardicsné például szi
közé került, de a biz
bizottság közbenjárás
neki, ahol több a munkabér.

Mert tág tere van a segítőkészségnek, ha együttérző szívvel gondoskodunk másokról — és ebben nem kis szerepet játszik a szakszervezet. A *bizalmi* — ha igazán rászolgál elnevezésére, ismerője csoportjának és *legelső láncszeme a munkás-szolidaritásnak, az együttérzésnek, a szakszervezet nagy családjához fűző köteléknek.* És ilyen bizalmi Harsányi Ferencné is, a Váci úti Habselyem Kötöttárugyárból.

M. D. V.

KOZMA Pál, dr

főrovnyvelő

A Vasas Képző művész rör tagja

Csillag István: Tantárgy a szépség

Magyar Nemzet 1961. júl. 8. 5. l.

Kozma Pál MDK

Napos utca, olf.

Műcsarnok 1960. Képző- és Iparművészeti kiáll.

M.D.K.

Korma Pál, gyöngyösi asztalos

neve az 1825-évi jobbágy-összeírásorban szerepel. Neve még az 1845-évi összeírásorban is előfordul.

Heves megye müemlékei I. irta Voit Pál,
Magyarország müemléki topográfiája VII. köt.
Szerk.: Dercsényi Dezső.
Bp. 1969. Akadémiai Kiadó,

353. old.

Kozma Pál

Csendélet, gouache

Mieszunok 1960. Képző- és Iparművészeti Körök kiállítása.

MK.

Kozma Pál

Kiállitási hiradás

Vasas 1966 jan.

KOZMA Pál festő

† 1994. ben

temetés 1994 márc. 25.

89 éves volt.

MIGÉRT fáradozója

R IGAZSÁG
T PÁRTJA

f v ó !

18.00 órai kezdettel

a rendszerváltás"

KOZMA Vera textilipanu

Fekete György: Emlékmontázsok
[benilgelés] = M. Iparművek, 1998/4.
24-29. ll

ják. „Megjegyzem, hogy a templom nem műemlék. A p
épített házi kápolna volt." – jelenti a plébános a püspö
repelt a jegyzékben.[24] Az új templom 1914-ben épült a
val nagyobbra, Kismarty-Lechner Kamill tervei szerint.
csarnokban elhelyezett fa tubernaculum és rajta egy k
Mária-szobor származhat a régiből. Egyetlen azonosíth
nyörű faragású tölgyfa szószékről – melyen könnyedén
rok szeme. A tüskevári pálos kolostor ebédlőjéből kerü
a rend feloszlatásakor tartott árverésen nem kelt el.[25] A
számára hely, szerencsére az Iparművészeti Múzeum ve
tünk benne.

Lókút, r. k. templom

Kataszteri térkép: Egyszerű konfigurációjú, hajó, szent
si templom méreteivel. *(5. kép)* Északi tájolású. Egyh
egyenes záródású, onnan nyílik a nyugati oldalon a
nem beszél.[26] Az I. sz. katonai felmérés ugyanott jel
templomot említ.[27]

MDK

Kozocsa Tivadar

textil

4. Orsz. Iparművészeti kiáll. Műcs. 1959. dec.

Kozocsa Tivadar, textil MDK

4. orsz. iparmüv. kiáll. Mücs. 1959.

MDK

Kozocsa Tivadar

V. Orsz. Iparm. kiáll. Műcs, 1965

1965

MDK

Kozocsa Tivadar

Kozocsa Tivadar /textil/ műveivel szerepelt a IV.Orszg.Iparm.Kiáll.-on.

IV.Országos Iparművészeti Kiállitás.Műcsarn Budapest 1959.Dec. 18 - 1960.Jan.31.Kat.

Kozocsa Tivadar M.I.K.

Kabátszövet,repr.

Kabátszövet "

Ipari művészet Bp. 1960.

Kozocsa Tivadar M.D.K.

Kabátszövet, repr.

Ipari müvészet 196x p. 1960.

Kozzák János

váci kőművesm.

1761-ben vetter fel a váci kőművesés kőfarékbe.

Duray 162. l.

SAMUEL KOZZUK, textilfestőmester

Az 5.függelékben a lőcsei festők céhlevelét találjuk 1715-ből.--A 6.függelék a lőcsei céhhez tartozó mesterek névjegyzékét tartalmazza 1608-tól 1869-ig.
E mesterek egyike volt:
160.-Samuel Kozzuk,Leibitz,1764.-- 152.old

DOMONKOS OTTÓ: Magyarországi festőcéhek I. A textilfestés első nyomai 101.old

ARRABONA, A Xantus János Múz. évkönyve, 16. Győr, 1974.

Kozsán Sáros

g. k. fatemplom

Myskovský 1879

1. alapraje 1:100

2/ déli oldal.

23.

24.

25.

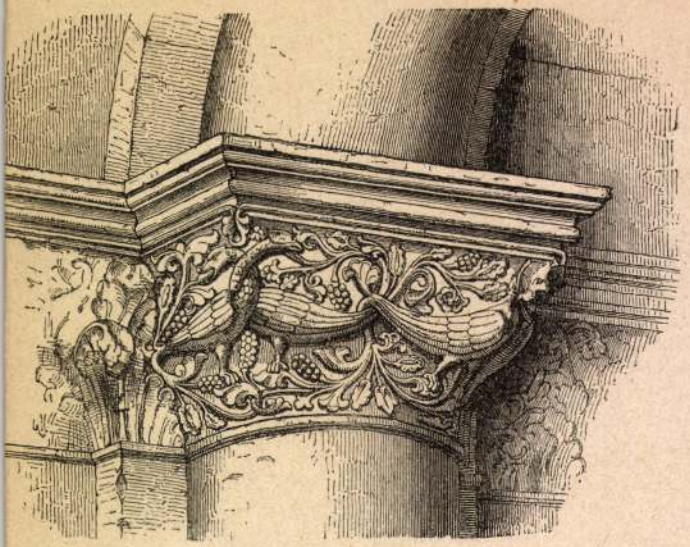

27.

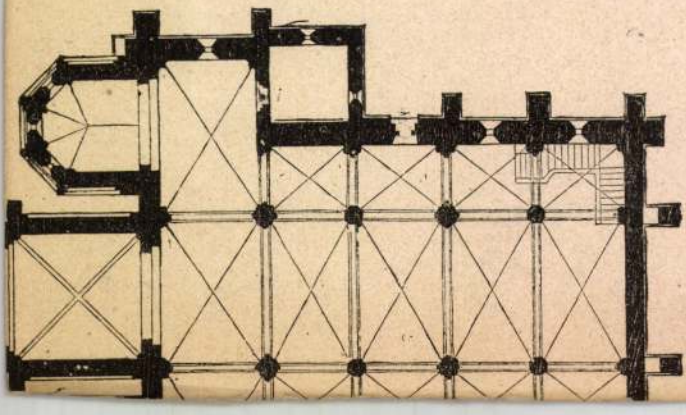

Kozsám g. k.

fatemplom

falkeper

(Sáros vm)

Gereczefalkeper

520 h.

Szőnyi Otto IV. 176.

KOZMA Pál gyöngyösi asztalos. 1827-ben a megyei jobbágyösszeirások alkalmával tünik fel, mint gyöngyösi iparos.

A Hevesmegyei Topográfia adatgyüjtéséből. Voit.

KOZMA Pál gyöngyösi asztalos, akit 18[illegible]-ben a megyei jobbágyösszeirások alkalmával vesznek számba a város I., illetve II. negyedében. Ugyanőt még az 1945.ik összeirási jegyzékben is szerepel.

A Hevesmegyei Topográfia adatgyüjtéséből. Voit.

Kozsanovics Sándor

1876/77 – 1878/79

Ferképzőmfoiskèvk

105. l.

Kozsanovits Sándor

tanár

A nagybányai állami
főgymnásium története
haza repr.

Palmer Kálmán:

Nagybánya és környéke.
Nagybánya, 1894. 145. l.

Kozsánovics Sándor

szül. Hosszúmezőn (Marmaros m) 1858. febr. 25.

1876/7 I. ösztöndíjas rajztanár előtt volt. Első éves növendék.

1876/7. II. dtto.

7 gimnazist nevelt

Ungvárt.

Kozma Péter

raypainting
by
dorkandkozma

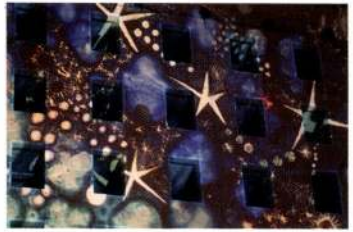

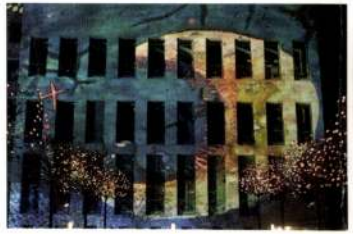

Ablak a városban
Matáv Székház, Budapest
December 19

Az ország legnagyobb vetített szabadtéri műalkotása a Matáv Székház homlokzatán

A négy, egymást naponta váltó képből álló kiállítás megtekinthető • 1013 Budapest, Krisztina krt. 55. 2001. 12. 18. – 2002. 01. 02. • hétköznap: 17.30h – 24h ünnepnapokon: 16h – 24h • kiserőzene: 22.00h-ig

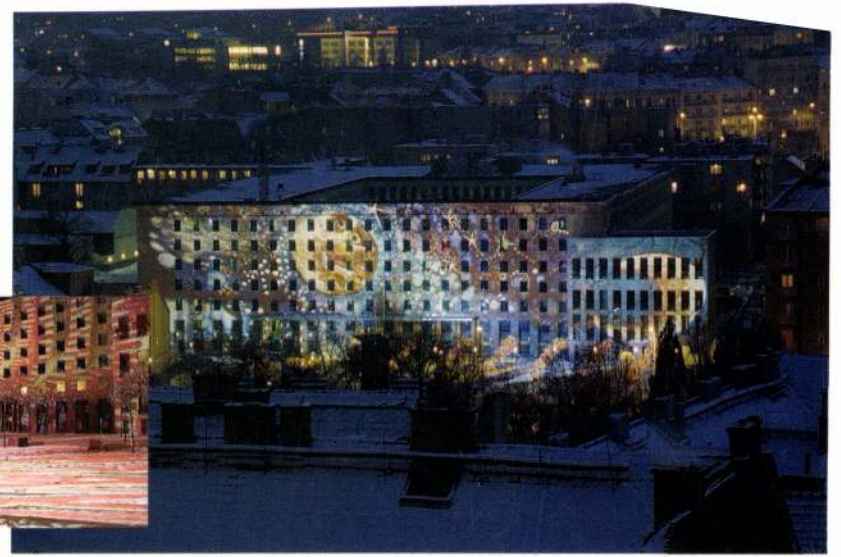

A vetítés ideje alatt jelen vagyunk a világítótoronyban.
We are mostly present at the lighthouse.
Info: 06/30 378-04-40 (18-22h), Press: 06/30 202-46-43
www.raypainting.com, www. dorkandkozma.com
info@dorkandkozma.com
Fotó: Fekete Zsolt, Török György

dorkandkozma
frankhegy prod

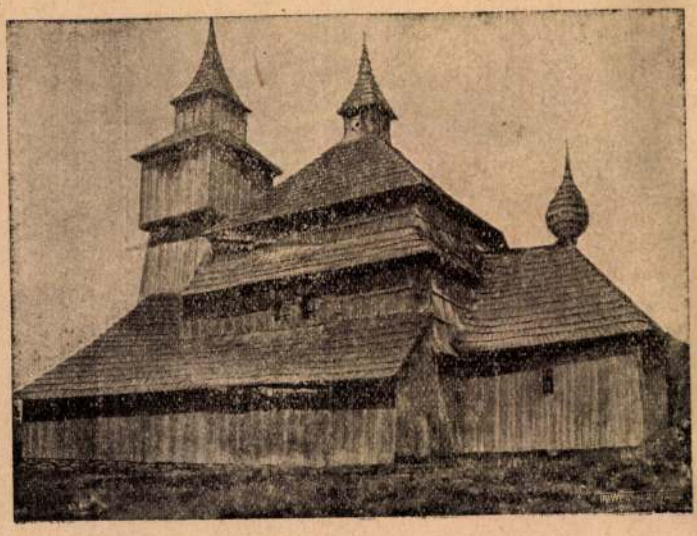

Fatemplom Kozsánban a XVII. századból. Nagy-Magyarországon több mint ezer fatemplom állott ev. ref. magyarok, ruténok, tótok és oláhok lakta területeken.

Kozsán fatemplom

Gerevich – Genthon

A magy. tört. Képeskönyve

Buda, 1935

Dr. Rónay Zoltán s.k.

miniszteri tanácsos.

A kiadvány hiteléül:

miniszteri iroda s.tiszt.

dási csekkszámla terhére, beszerzési

n pengőt a 127.688. számu kiadási csekk-

z Husz pengőt kiküldetési költségek fe-

si csekkszámla terhére. Budapest, 1930.

rendeletéből: Dr. Rónay Zoltán s.k.

os másolat hiteléül:

Lavóhihól

niszteri iroda s.tiszt.

Kozma Péter, épitész

Baumhorn Lipót unokája, B.Margit fia. sz.1925 ápr.13. A müegyetem elvégzése után az Ipartervező állami intézetbe került, ahol ipartelepeket, ipari épületeket tervez és sztachanovista lett.

Rónay Mária közlése
1951. aug. 4.

iszter f.évi február hó 21-én,
.kir.adóhivatalhoz intézett rende-

hivatalt, hogy a bártfai régi város-
lyólag a Balla és Fodor kassai czég
izottsága ellen inditott perben, a
zgatóság által a jogi képviselet-
ly ny.ug.közalapitványi ügyész részé-
sen Hatvankilencz /69/ K. 60 fill-t
ugtájára fizessen ki és az idecsa-
csatolása mellett a vall.és közokt.

MK SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HIRDETŐ BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748, 340-726
1978 MÁJ 20
A JÖVŐ MÉRNÖKE

Kozma Péter

ETI ROVATA

1021

Kozma Péter rajza

FOTÓ JÁSZBERÉNYI GYULA

FOTÓ: NAGY TIBOR

vezés miatti munkakiesés, az ötlet-
szerű megrendelések. Az év elején
nehezen alakul a program, év kö-

megkíséreltem felhívni a figyelmét,
hogy az olyan nagy *emberek* mint
például Madame Curie (nő is volt,

Kozma Péter

Kozma Péter: Mítosz

ÉLET ÉS IRODALOM Bp.
1979. nov. 3.
2. lap.
2
XXIII. évf. 44. sz

Hiszen az erőfeszítés végül is gyönyörű volt. Debrecen mint vendéglátó, hagyományosan dús és barátságos. Az írók, irodalomtudósok, professzorok, külföldi vendégek — a felszólalók impozáns sora —, csupa ragyogó név. (Ha senkit nem írok ide, nem is hagyok ki senkit; a napi sajtó úgyis közli.)

Móricz nagyságát végül is nem vitatta senki. Ha a dicsérő, magasztaló szavak nem is jelentették ugyanazt mindig mindenkinek a szájából.

A külföldi felszólalók, azt hiszem, valójában meg is leptek minket. Móriczot fordítják, olvassák. Angol és orosz felszólaló szinte ugyanazt bizonyította; s nemcsak a szlovák és a román küldött, de ők is, az angol és az orosz is magyarul beszéltek, példájukkal bizonyítva, hogy a magyar irodalom óriásai nemcsak olvasókat, hanem magyarul megtanuló lelkes rajongókat is szereznek a világban a mű bűvöletével.

Móricz Zsigmond mégis, ha nem is életében, de az időben áttöri a *kis nyelv* acélfalát és kijut a nagyvilágba és újat mond, meglepő, új és bátor hosszmetszetet a magyar történelemről. Megteremtette azt a szuggesztív társadalom- és nemzetképet, amely valóságával és nyíltságával a leghatékonyabban szolgálhatja az önismeretet, egyszersmind torzítás nélküli igazságával, sugallt értékrendjével erkölcsteremtő, kultúrateremtő, nemzetteremtő kohéziós erőt jelent.

A valóság lenyűgöző varázsa visszahat a társadalomra. Szerintem ez a lényege a móriczi műnek.

S ismérve a nagy irodalomnak.

Ennél aligha várható sokkal több, akár egy mai, vagy holnapi gigászi alkotótól sem.

Valaki azt mondta Debrecenben, hogy Móricz addig él, amíg írók tanulhatnak tőle.

Nem hiszem. Nem stílust és fortélyokat kell tanulnunk Móricztól.

Jó volna, ha azt sugallnánk a jövendő író- és olvasónemzedékeknek: legyetek olyan igazságkeresők, valóság-kutatók, felelősségvállalók, mint Móricz Zsigmond.

Tudom, sok mindent részletezni kellene.

De hát az nem egy kurta jelentés feladata.

MK SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HIRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 387-748, 340-726
Kozma Péter

ÉLET ÉS IRODALOM

M979 NOV 3
1021

Kozma Péter: Mítosz

professzorok, külföldi vendégek — a felszólalók impozáns sora —, csupa ragyogó név. (Ha senkit nem írok ide, nem is hagyok ki senkit; a napi sajtó úgyis közli.)

Móricz nagyságát végül is nem vitatta senki. Ha a dicsérő, magasztaló szavak nem is jelentették ugyanazt mindig mindenkinek a szájából.

A külföldi felszólalók, azt hiszem, valójában meg is leptek minket. Móriczot fordítják, olvassák. Angol és orosz felszólaló szinte ugyanazt bizonyította; s nemcsak a szlovák és a román küldött, de ők is, az angol és az orosz is magyarul beszéltek, példájukkal bizonyítva, hogy a magyar irodalom óriásai nemcsak olvasókat, hanem magyarul megtanuló lelkes rajongókat is szereznek a világban a mű bűvöletével.

Móricz Zsigmond mégis, ha nem is életében, de az időben áttöri a *kis nyelv* acélfalát és kijut a nagyvilágba és újat mond, meglepő, új

Valaki azt mondta Debrecenben, hogy Móricz addig él, amíg írók tanulhatnak tőle.

Nem hiszem. Nem stílust és fortélyokat kell tanulnunk Mórictól.

Jó volna, ha azt sugallnánk a jövendő író- és olvasónemzedékeknek: legyetek olyan igazságkeresők, valóság-kutatók, felelősségvállalók, mint Móricz Zsigmond.

Tudom, sok mindent részletezni kellene.

De hát az nem egy kurta jelentés feladata.

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRLAP

BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 387-748, 340-726

1978 DEC - 2

ÉLET ÉS IRODALOM

Kozma Péter

1021

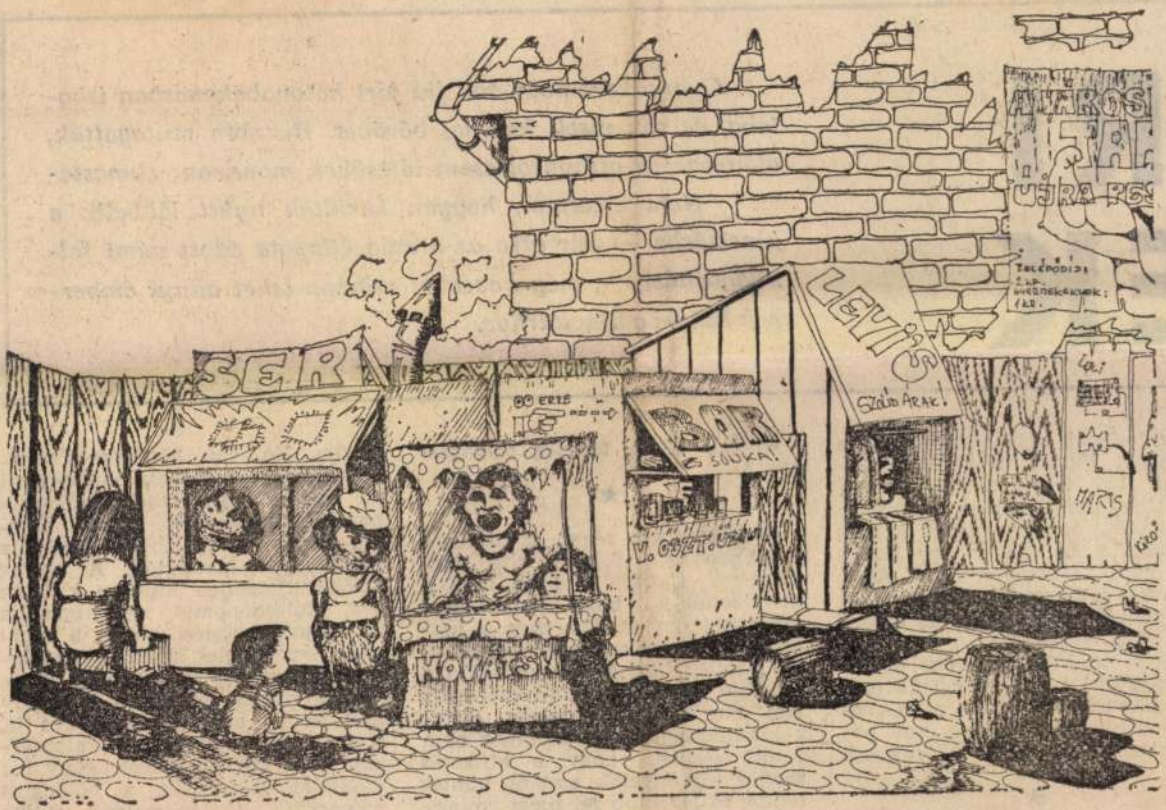

Kozma Péter: Ócskapiac

RI
EK

Gyerekkoromban sok fiú lába, és sok viselt katonai bőrövet. Büszkén mutogatták, akárcsak az otthonról csent látcsövet, mondván: „kincstári!" Nem értettem, hogyan kerültek nyűtt lábbelik a kincstárba — bár erre az ország állapota adott némi felvilágosítást —, még kevésbé: miképp lehet annyi embernek kulcsa a kincstárhoz.

l mindenki visz valamit. Nem árhogy. Ennek is vannak szalyai. Ha kőműves az ember, ótot, foglalatot kérhet a villanyerelőktől, de nem vehet kérdés nélkül. És létezik egy határ, nit nem tanácsos átlépni. Általban kis értékekről van szó: két ál deszka, néhány méter kábel, avarszeg, ácskapocs.

Persze, én húsz év előtti dolgoat mesélek! Lehet, hogy ma már ncs ilyen. Nem tudom, mert régta irodában ülök. Innen csak pírt visznek, ragasztót és rajzszöet.

★

A lakótelepi óriás bérház nyoladik emeletéről kinézve kicsiben egész társadalom tanulmányoz-

— Pali bácsi, tényleg fölvágassam?

★

Nem is olyan régen az országos lapokban arról folyt a vita, hogy a neves sportolót vajon kellően megfizették-e havi hatezerrel? Mindenki úgy találta, nem. A hatezret természetesen egy nagyvállalat fizette, amelynek bérlistáján a sportoló alkalmazottként szerepelt. Ám megfakult a dicsőség, lőttek a járandóságnak. Az senkinek nem jutott eszébe, hogy a kifizetés módja törvényeink szerint büntetendő, és legalább fél tucat embernek kellett hozzá okiratot hamisítani — utasításra. Olyan rossz fzlésű ember pedig véletlenül sem akadt, aki emlékezett volna, hogy

ruzája. No, van kőműves Pesten. Elkészültek a tervek, következett az építési engedélyhez szükséges papírok beszerzése. Kettőn boszszankodtam a legjobban. Elsőül a telekkönyvi kivonaton. A vastag átírási illetékben nincs a kivonat ára, tulajdonomat nem igazolja az ingatlanbecslési papír, a szerződés sem hiteles okmány, a járásbírósági átírási végzés sem megbízható, mert jól jön a kincstárnak az új okmánybélyeg ára is. Kellett egy úgynevezett alaptérkép is — szintén pénzért. Egy hivatalban kikeresték a boldogult monarchia térképészeinek egyik precíz, de ma már teljesen használhatatlan munkáját, és arról pauszra másolták a házam feltételezhető helyét. A papíron — né-

Kozma Péter

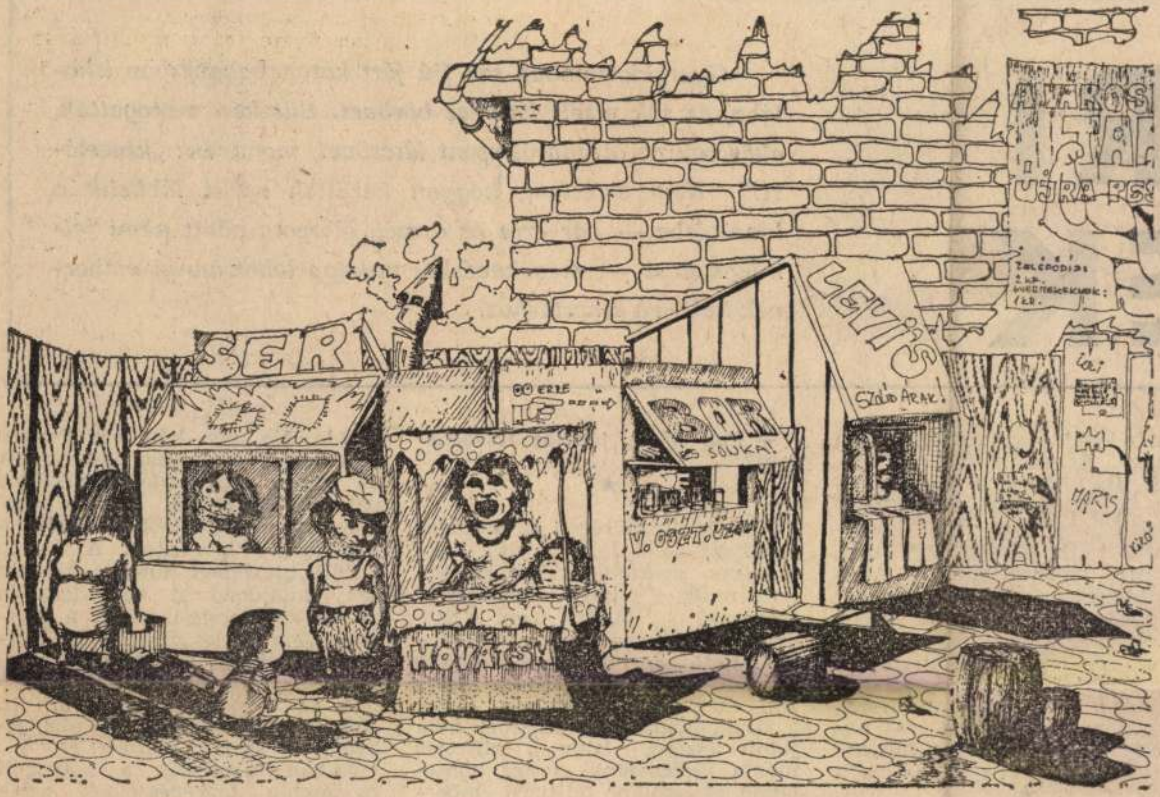

Kozma Péter: Ócskapiac

Élet és Irodalom, Bp. 1978. dec. 2.
XXII. évf. 48. sz. 15. lap.

HAJDÚ ZOLTÁN

Postai kód

ÁRI
YEK

Gyerekkoromban sok fiú járt katonabakancsban iskolába, és sok viselt katonai bőrövet. Büszkén mutogatták, akárcsak az otthonról csent látcsövet, mondván: „kincstári!" Nem értettem, hogyan kerültek nyűtt lábbelik a kincstárba — bár erre az ország állapota adott némi felvilágosítást —, még kevésbé: miképp lehet annyi embernek kulcsa a kincstárhoz.

ről mindenki visz valamit. Nem akárhogy. Ennek is vannak szabályai. Ha kőműves az ember, drótot, foglalatot kérhet a villanyszerelőktől, de nem vehet kérdezés nélkül. És létezik egy határ, amit nem tanácsos átlépni. Általában kis értékekről van szó: két szál deszka, néhány méter kábel, csavarszeg, ácskapocs.

Persze, én húsz év előtti dolgokat mesélek! Lehet, hogy ma már nincs ilyen. Nem tudom, mert régóta irodában ülök. Innen csak papírt visznek, ragasztót és rajzszöget.

★

A lakótelepi óriás bérház nyolcadik emeletéről kinézve kicsiben az egész társadalom tanulmányozható. Lejáratott kifejezés, de az új ország egy része épül itt — a kapható anyagokból és a meglevő mesterek keze alatt... Még egy bolt, egy hatalmas park és a városnegyed kész.

Az üzlet tervezője járt a boldog építészek házában, ahol

— Pali bácsi, tényleg fölvágassam?

★

Nem is olyan régen az országos lapokban arról folyt a vita, hogy a neves sportolót vajon kellően megfizették-e havi hatezerrel? Mindenki úgy találta, nem. A hatezret természetesen egy nagyvállalat fizette, amelynek bérlistáján a sportoló alkalmazottként szerepelt. Ám megfakult a dicsőség, lőttek a járandóságnak. Az senkinek nem jutott eszébe, hogy a kifizetés módja törvényeink szerint büntetendő, és legalább fél tucat embernek kellett hozzá okiratot hamisítani — utasításra. Olyan rossz ízlésű ember pedig véletlenül sem akadt, aki emlékezett volna, hogy a világbajnok sportoló szentté avatási pere előtt a napilapok egy másik per tárgyalásáról tudósítottak, melynek tárgya egy prózai, ám zseniális nemesfém-csempészési ügy volt, azonos főszereplővel. Az az államkincstár dolga, oda pedig könnyű a bejárás.

ruzája. No, van kőműves Pesten. Elkészültek a tervek, következett az építési engedélyhez szükséges papírok beszerzése. Kettőn boszszankodtam a legjobban. Elsőül a telekkönyvi kivonaton. A vastag átírási illetékben nincs a kivonat ára, tulajdonomat nem igazolja az ingatlanbecslési papír, a szerződés sem hiteles okmány, a járásbírósági átírási végzés sem megbízható, mert jól jön a kincstárnak az új okmánybélyeg ára is. Kellett egy úgynevezett alaptérkép is — szintén pénzért. Egy hivatalban kikeresték a boldogult monarchia térképészeinek egyik precíz, de ma már teljesen használhatatlan munkáját, és arról pauszra másolták a házam feltételezhető helyét. A papíron — némi illetékért —, egy öt vonalból álló egycentis kukac látható. No, ebből a tanács megállapít..atja, amit akar. Beadtam a terveket. Elutasították. Kiderült, nincs hová elvezetni a szennyvizet. Errefelé a présházakhoz nincs telek, nem

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HIRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748, 340-726

1979 SEP 15

A JÖVŐ MÉRNÖKE

Kozma Péter
grafikusművész

...ondtam, hogy öreg vagyok: kinevettek. De hiszen ott nem is éreztem öregnek

...atoktól. Az ide szaknyelv tanulására *tömeg nek* van szükségük, dolg vagy hivatásukra készülő e

1021

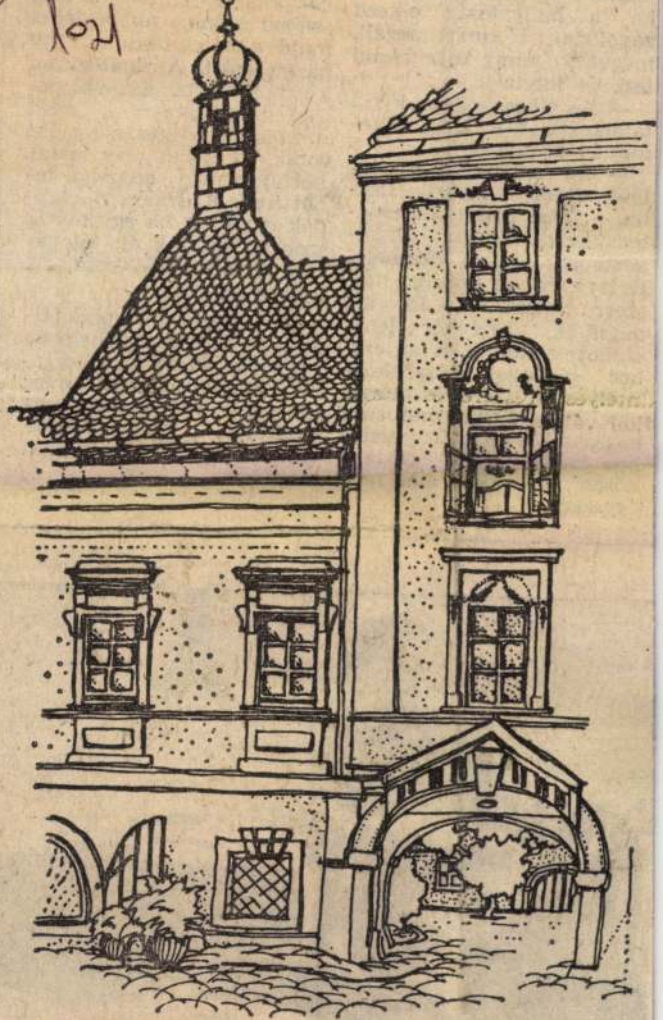

Kozma Péter rajza

— A középiskolá
egy órán a tömeg csak
multa értetlenül a tábl
tanár megkérdezte,
értjük-e. Ha kellett,
mondta még egyszer.
ha a hallgatóság el
zúgolódni, a tanár me
megvárja, amíg újra c
lesz és folytatja.

— Az előadásokon kívül találkoztatok-e még kellemetlen dologgal?

— Én műszerszakra jelentkeztem — mondja Csaba —, Feri pedig híradástechnikára. Ennek következtében engem híradástechnikára, őt pedig műszerre vették föl. Jó, azt mondják, félévkor lehet szakot váltani, ha az ember bizonyos követelményeknek megfelel és hely is van, de addigra mindenki hozzászokik a környezetéhez, beilleszkedik egy tankörbe, a váltás már nem egyszerű.

közösség kialakulásával p
dig nem lesz baj, mert
mintha szándékosan történt
volna, katonatársak nem
kerültek egy szobába, tehát itt is új ismerősök laknak együtt, s ha egy másik szobába nézünk át, látogatóba a régi barátokhoz, ott újakra lelünk.

— A bemelegítő első félév nem jelenti azt, hogy ne vennénk részt a kollégiumi rendezvényeken, most hét végén máris lesz egy játékos sportvetélkedő, vasárnap pedig kirándulni megyünk.

h.

Szigeti Ferenc: Már augusztusban megküldte nekünk a kollégium a körökről és programokról az ajánlatát

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HIRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748, 340-726

A JÖVŐ MÉRNÖKE

1979 OKT 13

Kozma Péter
grafikusművész

Kozma Péter rajza

vadnyitó

nyokkal, s volt, aki támolygott;

„E" közönségének
ől szívesen lemondtunk volna

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748, 340-726

Kozma Péter

A JÖVŐ MÉRNÖKE

1979 SEP 15

Ifjúsági Magazin

1021

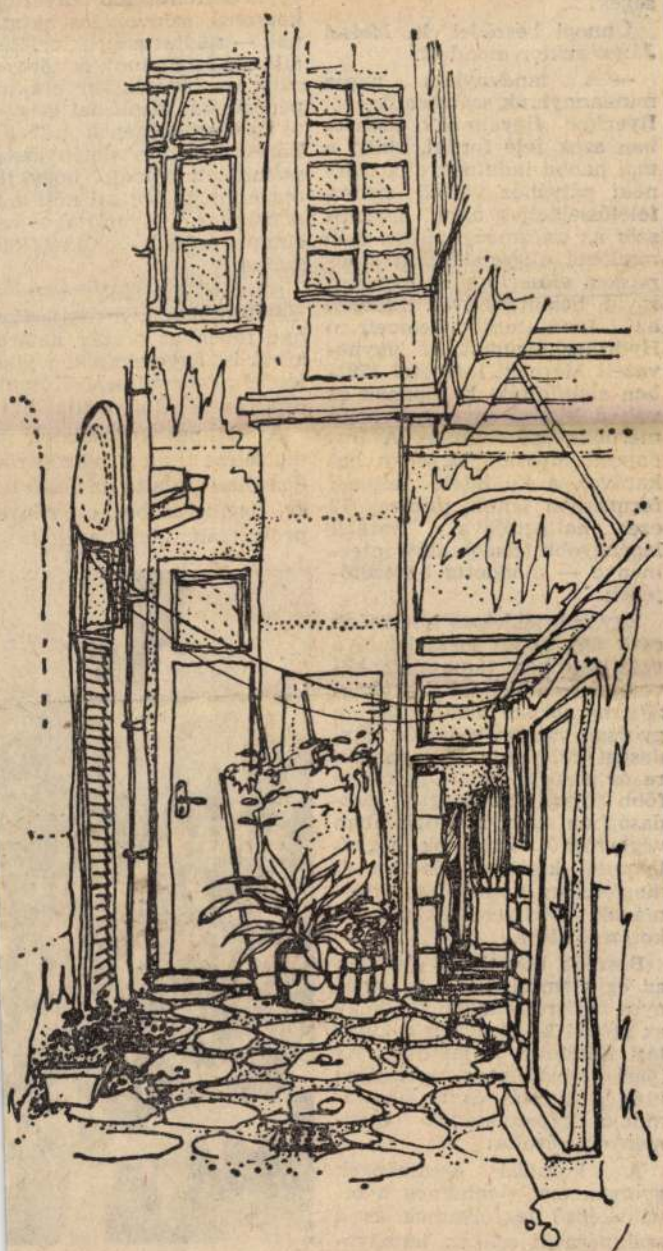

Kozma Péter rajza

rosfejlesztés
kohó- és
Szatmári I
XI. kerület
ső titkára,
KISZ buda
első titkára
ségek.

Ünnepi beszédet dr. Meisel János rektor mondott.

— A tanévnyitás napja mindannyiunk számára ünnep. Ilyenkor figyelmünk elsősorban azok felé fordul, akik a mai napon indulnak el a mérnöki pályához vezető nehéz, felelősségteljes úton. Legelőször az intézményünkben való mielőbbi eligazodásukat szeretném elősegíteni az egyetem rövid bemutatásával. Elődjét, az Institutum Geometrico Hydrotechnicumot, az úgynevezett Mérnöki Intézetet 1782-ben alapították. Európának ez volt a legelső egyetemi rangú mérnökképző intézete. A Budapesti Műszaki Egyetem hat karával, a különféle képzési formákban tanuló mintegy 12 ezer hallgatójával, hazánk legnagyobb felsőoktatási intézménye — mondotta bevezetőjében.

Egy mérnökképző intézmény csak úgy képes megfelelni a vele szemben támasztott követelményeknek, ha az itt végző mérnökök alkalmasak a gyorsan változó műszaki, gazdasági feladatok felismerésére és megoldására. Egyik legfőbb feladatunk ezért a gazdaságban és a társadalomban végbemenő változások figyelemmel kísérése, és ennek megfelelően az oktatás tartalmának, módszereinek állandó korszerűsítése.

Beszéde következő részében az egyetemről, mint tudományos bázisról elmondotta, hogy az utóbbi 8—10 évben a kutatási feltételek is javultak. Az ipari kapcsolatok méltatása után a kutatás és az oktatómunka kapcsolatának eredményeit vázolta:

A kutatási eredmények gyorsan megjelenhetnek a továbbképző tanfolyamok és a szakmérnöki szakok tananyagában és folyamatosan beépülnak — folytatta a rektor. Ezé állandó feladatunk és törekv sünk az oktatói kar szakm pedagógiai, ideológiai és nye vi felkészültségének növelés Törekvésünk eredményesség szemlélteti például, hogy 19 óta mintegy 300-zal nőtt a t dományos fokozattal va címmel rendelkező oktatók lé száma.

Számos oktatónk vált i mertté tudományos teljesítm nye révén az ország határa kívül is. Egyetemünkön jele leg 20 akadémikus, 5 Kossuth díjas és 12 Állami-díjas okta

A külföldi kapcsolatok i mertetése után a beszéd röv den összefoglalta az előző ta év legfontosabb eseményei problémáit. Megállapította: a

AZ ESKÜTÉTEL

KOZMA Péter (1959)
137. A legjobbakat biztosítjuk, 1988
We insure the best
offset, 116x81 cm
j.n. – Offset és Játékkártya Nyomda Budapest
Itsz.: xy 89.91

A változás jelei : Plakátok 1988-1990.
: Magyar Nemzeti Galéria, 1990.nov.14.-
dec.31. A kat. szerk. Bakos Katalin.
Bp., MNG,1990 20.

Hit és folyamat

Kubinyi Anna textilművészetéről

A mögöttünk hagyott évtizedek alapján, mikor számba vesszük a 20. század második fele magyar művészetének értékeit és eredményeit, több művészeti ágról, műfajról állapíthatjuk meg, hogy sajátos, egyedi értékeket hozott létre és öregbítette művészetünk hírét országban, világban egyaránt. Mindenképpen ezen ágak közé sorolható a magyar textilművészet, amely csoportos és egyéni bemutatóival bebizonyította, hogy képes a világszínvonalra, hogy nem hagyta el magát soha, s hogy képes volt több alkalommal az újjászületésre.

Figyelemre méltóak a közösségi kezdeményezések és sikerek, és legalább ennyire méltók érdeklődésünkre és szakmai figyelmünkre azok, akik ilyen-olyan okok folytán kevésbé vettek részt ugyan a közösségi eseményeken, ám mégis szerves részét képezik művészetünknek, éppen egyéni pályaívük, személyes programjuk okán.

Ezek közé az egyéni úton járók közé tartozik *Kubinyi Anna*, aki a legutóbbi időket megelőzően mintegy tíz éven át alig-alig jelentkezett munkáival hazai tárlatokon, ám közben folyamatosan dolgozott és épp a gobelin ősházájában, Franciaországban aratott jelentős szakmai és közönségsikereket. Ennek a folyamatnak volt mintegy záróeseménye a Mentonban, a Palais de l'Europe kortárs galériájában 2000 tavaszán–nyarán megrendezett nagyszabású bemutatója, melyen negyven (!) textil faliképet állított ki, s melyek közül több elérte vagy meghaladta a 8–10 négyzetméter nagyságot. Többek között e kiállításon mutatta be az *Ezeréves fa* című kompozícióját, melyet a magyar millennium tiszteletére készített, és amely a Kárpát-medence és a mai Magyarország formáit dolgozza fel. Kiállítását közel nyolcezren tekintették meg. Jelentősebb válogatását ezután bemutatták a londoni Millennium Dome-ban és a bécsi Collegium Hungaricumban is. 2001-ben pedig a párizsi Magyar Intézet rendezett kiállítást munkáiból.

Kubinyi Anna: Kitörés (részlet) / Anna Kubinyi: Eruption (detail)
2000, kétrétegű textilkép, egyéni technika, 60x60 cm (a művész tulajdona)

Fotó: Fényes Gábor

Ezt követően igyekezett visszailleszkedni a hazai körülmények közé, és jellemzően új munkáiból *Nagy Judit* textilművésszel közösen a Vízivárosi Galériában volt tárlata 2001 novemberében Budapesten, majd más művei mellett, kiállítás keretében mutatta be a Hegyvidék Helytörténeti Gyűjtemény és Kortárs Galériában *Erővonalak* című kárpitját 2002 áprilisában. Az Erővonalak már azt a folyamatot érzékelteti, amely az utóbbi években érzékelhető Kubinyi Anna művészetében: érdeklődése elmélyült a történelem, a nemzeti sorskérdések iránt. E nagyszabású műve, mely palást és kiterjesztett szárnyú madár asszociációkat egyaránt elindít, ugyanakkor nagyon áttételes, ám annál érzékletesebb jelképeket használ, így nem zavarja annak dekoratív funkcióját. Végül az alkotó 2003 májusában a budapesti Visual Art Hyatt Hotelgalériában tárta munkáit közönség elé, itt elsősorban kisebb méretű kompozícióival bemutatkozva.

Kiállításain újra értékelhettük addig ismert szakmai eredményeinek magas színvonalát, ám fontos új jeleket is érezhettünk. Kubinyi to-

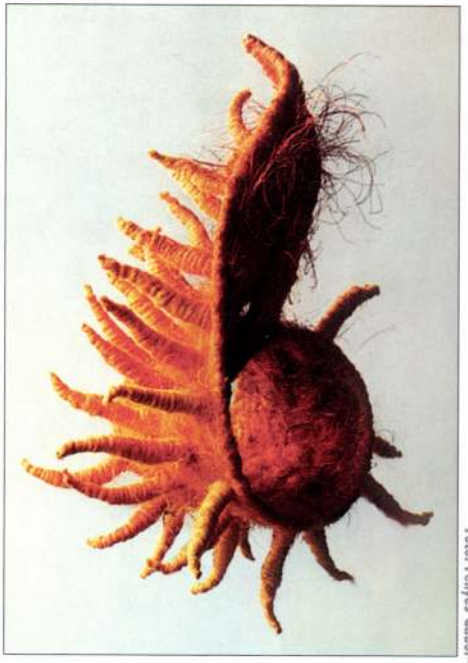

Fotó: Fényes Gábor

Kubinyi Anna: Természetes forma / Anna Kubinyi: Natural form
2000, térplasztika, egyéni technika, 20x20x30 cm (a művész tulajdona)

vábbra is az a művész, aki pozitív élményben kívánja részesíteni művei szemlélőjét, akinek fontos, hogy a néző ne csak egy dekoratív textilfelületet lásson, hanem intenzíven képes legyen azonosulni is a látottakkal. Mint ismert, olyan művészi nyelvezetet dolgozott ki, amely nem is a hagyományosan természetelvű ábrázolás mentén halad, ám nem is téved a teljes elvontság irányába. Sajátos köztes jelrendszere van, amely arra képes, hogy hasson, hogy „megüssön", majd indukálja bennünk a végiggondolást, az azonosulást, melyet elősegít kárpitjainak rendkívül erős anyagszerűsége.

Munkáiról, az immár több mint két évtizedes pálya során többen leírták, megfogalmazták, hogy ő a természet művésze, aki a természet látványokat, jelenségeket, tüneményeket tett át bonyolult textilnyelvére. A különösség azonban abban is felfedezhető, hogy például ősző meg virágokat, mezőt, távol tartja m

Kozma Vera: Fák ünneplőben /
Vera Kozma: Trees in festive costumes
2003, fotó, tusrajz, textil, levélerezet, 50x70 cm

térként, a fotó és a rajz, amely folytatás, jele annak, hogy a múlt nem befejezett dolog, hogy jelenné átalakul, hogy most ez van és folytatódik, és mindez együtt a kép. Az idő tehát megjelenik, mint egy epikus történet. Ne értsük félre, az iparművész-karakter, amely díszítő és jelen van természetesen, nem a lényeg. A lényeg egy életpálya, olyan pszichoanalitikus folyamat, amely nem az orvos díványán történt meg, hanem egy műsorozatban, ahol minden mindennel összefügg, ahol nincs nem-fontos mozzanat, és ahol a kiteljesedést követni tudjuk, sőt, várakozásunk terem a jövőt illetően. (*Útközben. Kozma Vera kiállítása. Vigadó Galéria, Budapest, 2003. április 30–május 18.*)

MEZEI GÁBOR
belsőépítész

Kozma Veráról cikk és műveinek fotói a Magyar Iparművészetben: 1998/4/24–29. oldal, a korábbi számokra hivatkozást lásd ott.

A fotó, amely egy korábbi állapot rögzítésére szolgál legfőképp (és persze nemcsak arra!), Kozma Veránál némileg nosztalgikus, a személyes történelem dokumentuma, azé, amely ly súlyos volt, hogy szinte megbocsáthatatlan, s mégis, mindez egy érett művész szembenézése azzal a múlttal, amely alapjában sokszor ragikus volt, de mégis elfogadható. Szerintem hhez kellettek a lassan múló évtizedek. És rdekes módon, az újabb képekben ismét és ajdnem mindig megjelenik a múlt, az utazók dokumentumaiban, a helyek kiválasztásán egyaránt. Az izraeli élmények esetében lán a legnyilvánvalóbb, hiszen ez az ország, nelyről napjainkban a háború miatt hallunk inkább, mégiscsak a múlt, a hagyomány vik legfontosabb helye Európa számára elorban.

montázsok anyaga papír, gyakran szemírásokkal, már nem élők keze nyoma, texőképp áttetsző módon, vagy mintásan, hát-

Kozma Vera: Menóra / Vera Kozma: Menorah
2003, akril, tus, krétarajz, csipke, 50x70 cm

Fotó: Kozma Vera

Az idő tehát megjelenik

Kozma Vera montázsai

Évtizedek óta fel-felmerül az a kérdés, hol van a határ az iparművészet és a képzőművészet között. Grand art vagy alkalmazott művészet? Sosem sikerült a kérdést egyértelműen tisztázni, voltak időszakok, amikor ez fontosnak tűnt... Szerintem természetes, hogy bizonyos esetekben ilyen határ nincs, és valószínűleg nem is fontos, hogy legyen. A középkor gobelinjei (vagy akár *Péreli Zsuzsáéi*) vajon hogyan sorolhatók iparművészeti kategóriába? És *Szilágyi Júlia* vagy *Kozma Vera* dobozai? Használati tárgyak?

Nos, itt van az egyik kutya elásva: ugyanis a használat fogalmát sem tudjuk megfelelően tisztázni, mert ha – nagyon leegyszerűsítve a dolgot – azt mondjuk, hogy a használat egyenlő a praktikummal, akkor a helyzet sokkal egyszerűbb. Ha a szék pusztán ülőalkalmatosság, akkor *Kovács Zsuzsa* belsőépítésznek hajdanán igaza volt, a jó szék könnyű, kényelmes és egyszerűen (olcsón) előállítható. Pusztán ennyi. Ez az a nézet, amikor az iparművészek meggondolatlanul lemondanak, lemondtak arról a szellemi rangról, amely megilletheti őket, és amely kétségtelenné teszi, hogy a grand art magasabb rendű.

Szerencsére, az esetek jelentős részében nincs így. Mert a praktikum jelentés nélkül bizony sivár. És ez még a Bauhausban, amely mozgalom talán a legpuritánabb volt a 20. században, sem volt így.

Mit kezdjünk tehát azokkal az iparművészekkel, akik alkalomszerűen, vagy épp következetesen áttérnek a képzőművészet területére, de nem úgy, hogy elkezdenek olajfestményeket készíteni (ilyen is akad persze), hanem hagyományos szakterületük anyagait, tapasztalatait, élményeit felhasználva hoznak létre tárgyakat (képeket, mondhatni, de hát a kép is tárgy).

Kozma Vera: Betlehem / Vera Kozma: Bethlehem
2001, papírmassza, fotó fólián, festés, 50x70 cm

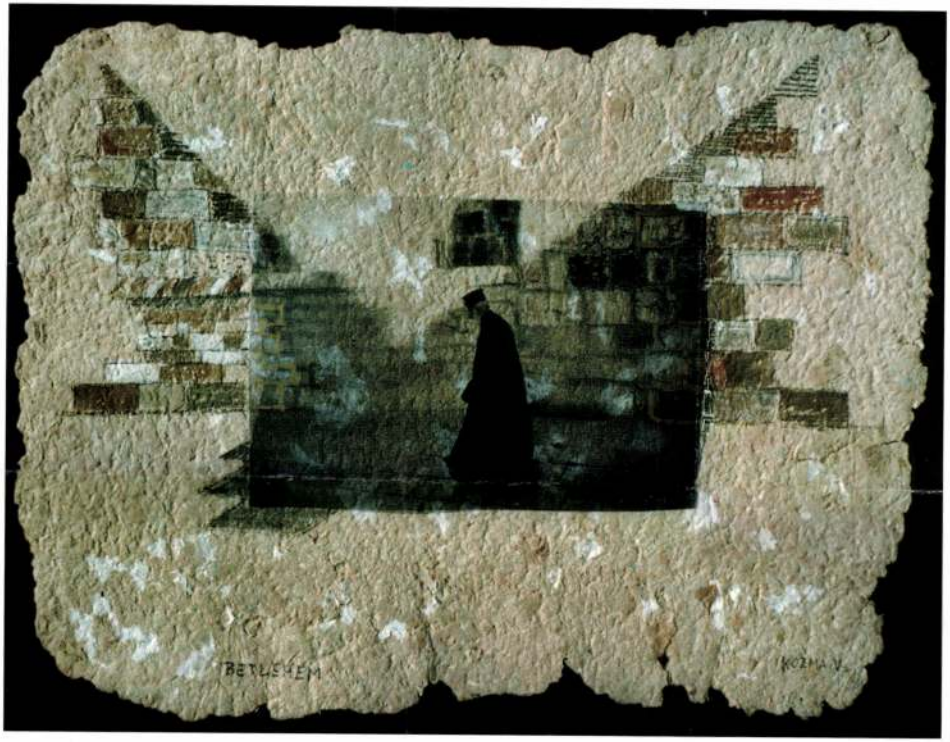

Fotó: Kozma Vera

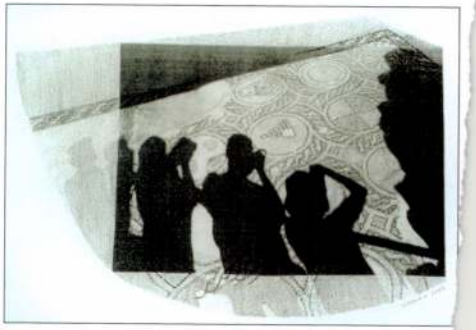

Kozma Vera: Heródes palotája / Vera Kozma: Palace of Herod
2003, fotó, tusrajz, 50x70 cm

Kozma Vera ez utóbbiak közé tartozik. É
elég későn kezdte, hiszen évtizedeken át k
töttárut tervezett és készített, közben né
ugyan próbálkozott mással is, de ez nem v
jellemző. Öltözködési darabjai szépek volt
elég egyszerűek, nemesek.

A kilencvenes években tért át a képekre. E
ször több textilanyagot használt, később eg
nagyobb jelentőséget kapott a rajz – és mi
végig fontos eleme volt és maradt a fotó

láttat. Számtalan asszociatív tényezővel rendelkezik, felhasználási módja felsorolhatatlan, kultúrák, vallások kifejezési és közlési eszköze. Mint matéria, megjelenési módja változatos, alkalmazása sokrétű, és mint a művészi értéket hordozó tárgy, jelen volt és jelen van az alkotás misztériumában.

SIMONFFY MÁRTA
textilművész

(1. Textilművészeti Triennále. Szombathelyi Képtár, Szombathely, 2003. június 26–augusztus 31.)

A szövegrészleteket
a triennále katalógusából válogattuk.

Orient Enikő: Két életút fonala – szüleim (részlet) / Enikő Orient: Two threads of my lifetime–my parents (detail)
2003, szövés, 200,1 cm

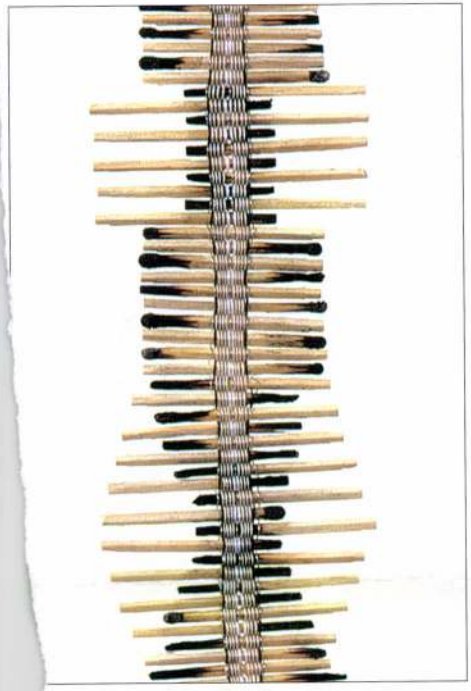

A SZALAG TRIENNÁLE DÍJAZOTTJA
s Megyei Közgyűlés díja: *Orient Enikő*

Fotó: Sulyok Miklós

Sütő Éva: Világmárka az aranykorhoz / Éva Sütő: World patent to the golden age
2003, vegyes technika, 8x500 cm

KOZMA VERA

Magyar Ifjúság
2003/3.

32. old.

1241. KOVÁCS KARAP ERNŐ

Nagytiszteletű Uram!

Dr. Kovát

hatalmazása alapján keresem f

1922-ben vagy 23-ban meg

telek fejébe n gr. [óf] Széché

ményét,[2] melyet ő külföldön sz

állott. Gr. [ó f] Andrássy Gyu

tanácsolta nekem, hogy csak a

kisebb értékűek bennhagyása s

Ő maga vákogatta ki az alkalm

Kozma Vera
dibattenvró

Ruhatervek

— : Nyári ruhatervek.
Nők Lapja, 1973. jun. 23 - 19 oldal.

Kozma Vera

Részt vett a kiállításon

Jubileumi parnuvészeti kiállítás
Nyíregyháza, 1975. jún-júl.

Korma Vera

Ruházati formatervező, részt vett a kiállításon

Jubileumi iparművészeti Kiállítás
Miskarcon, 1975. jún – júl.

Kozma Vera
iparművész

Gyermekruha gondokkal bajlódó felnőtteknek nyújt segítséget.

Erdős György: A Prizma 13 csoporthiallitása.
Művészet, 1971 augusztus – 47 lap

Kozma Vera

Az Iparművészeti Főiskolán kötszövő-kurkosként 1960-ban végzett, a Divattervező Vállalatnak dolgozik. – A PRIZMA 13 tagja, 1971. májusban bemutatkozásuk volt a Műcsarnokban.

S. Nagy Katalin: PRIZMA 13; Ipari Művészet, 1971. 5. sz., 27. l.

MAGYAR IPARMŰVÉSZETI FŐISKOLA
Budapest, XII. Zugligeti u.11

. . . . . .

Kérésére engedélyezem, hogy a
Könyvtárát a könyvtár nyitvat
és a könyvtárra vonatkozó sza
vehesse.

Budapest, 1971. . . . . .hó.

Kozma Vera

Szerepel a „Prizma 13"

Kiállításon az Iparművészeti

Múzeumban

Pestmegyei Hírlap 1969 július 6

8. old.

Kozma Vera

A „Prizma 13" csoport tagja.

A „Prizma 13" csoport iparművészeti
kiállítása, Műcsarnok, 1971. Bp.

MDK

Kozma Vera, VI.o.tan.

Kispest Állami Általános Leányiskola.

15. Mosok.

Magy. Ifj.Képzöm. Kiáll. /VIT/ Gyermekrajzok.
Föv.Képtár. 1949 aug.16.-szept. 10. Kat.

Kozma Vera textilművész

részvel a „Prizma 13"
művészcsoport kiállításán a
Műcsarnok Tamara termében

Magyar Nemzet 1971 május 22
4. old

Kozma Vera, iparművész

A Prizma csoport tagja. Kerepel.

— : Iparművészeti Kiállítás a Műcsarnokban 8.

Népszabadság, Bp. 1971. május 9.

Kozma Vera textiltervező

A nagyharisnai Egry József terem PRIZMA 13
kiállításán szerepelt (július).

Ipari Művészet, 1968. 4 sz. 51. p.

Kozma Vera

Szerepel a Prizma 13 c. távlatok az Iparművészeti Múzeumban

Berkovits György: Két iparművészeti Liánítás egyenetlen sincronalon

Pestmegyei Hírlap 1969 VII. 6.

Kozma Vera, [ ]

L: Schéner Mihály

Rózsa Gy: Réz Jeromos a Küzsernokban 7

Ninszabadság, Bp. 1979 szept. 21.

Kozma Vera

Vidám modelleket tervezett a fiatalokmak Kozma Vera iparművész. Az ötletek mizsája a bőr.

—: Vidám divat.

Nők lapja, 1977. szept 24 - 19 lap.

Kozma Vera

A szombathelyi Savaria Múzeumban rendezett kiállításon látható miniatür textile: „Farmer Madonna" c. (emlétve és repr.)

Molnár Tsolt: Miniatür textilek Szombathelyen, Magyar Ifjúság, 1976. jan. 16.

Kozma Vera, iparművész

Zalaegerszegen nyílt meg „Az öltözködés" című kiállítás. – Szép az egyik kétrészes kosztüm, nagyon jól használható kétköznapi, akár alkalomra is, Kozma Vera és Bein Klára munkája.

Esti Magazin

1980. III. 12. Kossuth 18.30

MDK

Kozma Zoltán

építészmérnök, sz. Dunakeszi, 1893

1941-42. tanévben oklevelet szerzett végzett hallg.

József nádor 1941/42. 32o l.

Nagyszokoly /Tolna/

Ref.templom, homlokzat előtti
Pest~~i ötvös müve~~, 1817. Tányér
179o-ben.

/Mihalik Sándor: A magyarorszá
müvei. Tanulmányok Budapest Mu
tábla - Kováts J.István: Magya
391 l, képe 39o l/

KOZMA
Vera

1026 Budapest
Lotz Károly u. 11.
Tel.: 176 2824

Meditáció 1992.
égetett és varrott tüllrétegek, 114x67 cm

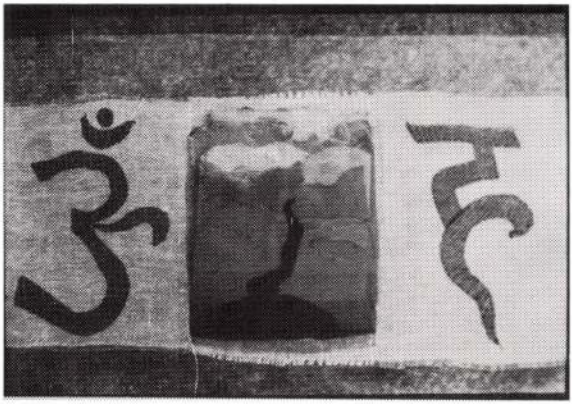

1937. Született Antwerpenben
1960. Az Iparművészeti Főiskolán textil szakon diplomázott

Egyéni kiállítás:

1977. Fészek Klub
1989. Soli Brug (Norvégia)

Csoportos kiállítások:

1980. Gobelin – Szombathely
1981. 5. Ipari Textilművészeti Biennálé (Szombathely)
1982. Textil Utópia (Szombathely)
1984. Gif-sur-Yvette (Franciaország)
1986. Frankfurt Airport Galéria – Selyem Biennálé
1986., 1988., 1990. Miniatúr Textilek (Szombathely)
1987. Laufer Műcsarnok
1988. Nemzetközi Mintatriennálé (Műcsarnok)
1988. Ipari Biennálé – öltözködés (Szombathely)
1991., 1992., 1993. Modern Etnikum (Árkád Galéria)
1992. Nyári Textiltárlat (Csók Galéria)
1993. Tournai Textiltriennálé – „A másik Európa" (Belgium)
1992. Modern Etnikum (Collégium Hungaricum – Bécs)
1993. „Figurális emberábrázolás" textilkiállítás (Csók Galéria)

Díjak:

1962–1970 között 5 alkalommal „Év legszebb terméke" díj
1981. Ipari textilbiennálé I. díj Bein Klárával közösen

Munkák köztulajdonban:

1982. Iparművészeti Múzeum: Textil utópia
1979. Kaposvár, Rippl-Rónai Múzeum: Kollekció
Népi Iparművészeti Tanács:
In memoriam D. Gy.
Szombathelyi textilgyűjtemény: mini textilek

MDK

Kozma Vazul

kereskedő nyomdatulajdonos

1846 ban nyomdát nyitott Pesten Bennel József zabadalmával. Betűöntödéje és stereotipiája volt a nyomdának. A zabadságtarc idején zolgálta a nemzeti ügyet.

Fritinger Károly: Haz ánk könyvnyomtatói
Grafikai Szemle 1893 évf 3 z 38 l.

MDK

Kozma Vazul

nyomdatulajdonos

nyomdája 1850-ben a Dunasoron a piarista-épületben állt.

Firbinger Károly: Budapest nyomdái

Grafikai Szemle 1894 évf. 1. füz. 42.

Kozma Vazul MVK

nyomdat.

– kimutelen

3/ ott hagyni a nyomdát; inséggel küzdve 1876 ban a halál megmenti további nélkülözéstől. Az Élet Képek" (szerk. Tóos Kálmán kiadó Sokai). "így búcsúzik Kozmától: – a legnemesebb író és emberbarát ok egyike meghalt a Rokuskor házban szept 23 án. Barátja Fay Andrásnak, Czuczor Gergelynek ./.

Firtinger K.: Két régibb fővárosi nyomda

Grafikai Szemle 1892 sz. 720

Kozma Vazul

nyomdajs

MDK

2)

Lavart okozott, hogy a nyomdájaból kikerült sajtó termékek különböző impressummal jelentek meg. (cégjelzéssel)

Pl. Kozma Vazul. v. Beimel József és Társa

-/.

Firtinger Károly: Két régibb fővárosi nyomda

Grafikai Szemle 1892. 4 z. 170.

Kozma Vazul
nyomdája.

MDK

1) 1846 ban átvitott fel saját betűöntödével nyomdát Budapesten. Engedélye még nem volt szerint Bécsnek nevével indult a nyomda. Mikor zabad lett a sajtó 1848 ban, már saját nevével találkozunk.

/.

Fritinger Károly: Két régibb fővárosi nyomda.

Asafkai Szemle 1892 4 f. 57. o.

Kozma Vazul MDK

nyomdatulajd.

4/ – Sontagh Gusztávnak. A fiatal vrók önzetlen pártfogójivolt. Ezsekre menő kötetek jelentek meg költségére. Tíz éven át viselte panaz nélkül a csőd kellemetlenségeit. Ebedjén kívül mit Lanka G. családi körében költöttel, minden örömet kényelmet nélkülözött. Halála dott pár nappal még Lankánál ebédelt, s mosolyogva mondta „Szebb napok kezdenek, felém mosolyogni az én zabadulásommal, Gusztikám a gondtól magát is megzabadítom".

Firtinger K. Kél régibb fővárosi nyomda Grafikai Szemle 1892 5 7 72-73.

Kozma Vazul

nyomdájs.

MDK

3) 1848-49ben e nyomdaból kerültek ki többek közöt:

„Hölgyfutár" (Vagy Ignác zerk)

„Futár" (Bajza József „)

„Hírlap" (Kossuth)

„Munkások lyságs" (Táncsics M.)

Firtinger Károly: Két régibb fővárosi nyomda.

Grafikai Szemle 1892. 47. 57 o

Kozma Vazul

l.

Keşteş uyomtatott

255. l

256. l.

szentes miseruhából. 1470 körül.

MISERUHA, (281. kép)

finommintás ibolyaszínű szövete Firenze, 1460 körül. — Domború hímzésű keresztjén, legfelül az Atyaisten, Krisztus és Szűz Mária, alatta Mária mennybemenetele, legalul Szent János ev. látomása Patmosz-szigetén.
Mag. 140·5 cm.
Magyar munka, 1470 körül.
Először az 1762. évi leltárban.

Henszlmann: A bécsi 1873. évi világtárlatnak magyarországi kedvelőinek régészeti osztálya. Bp. 1875—76., 190. l. — Dankó 95—98. l. (Képe XXXV. tábla.) — Pulszky Károly: Az esztergomi főegyház kincstára. AÉ., XIV., 1880., 289—290. l. — Irodalom. Egyházművészeti Lap, I., 1880., 370. l. — Martinov: Le trésor de Gran. Revue de l'art chrétien. XIV., 1881., 160. l. XV., 1881., 347. l. — Czobor—Szalay II. kötet. 328. l. (Képe LXI. táblán.) — Czobor: Egyházi emlékek a történelmi kiállításon. Bp. 1898., 77. l. — Forster: Magyarország műemlékei. II. kötet. Bp. 1906., 287. l. — Gerevich PA, 199. l. — Egyhműv. kiáll. 1930., 429. szám. — Csányi Károly: Régi magyar miseruhák. A Műgyüjtő, IV. 1930., 166. l. — Csernyánszky 61—64. l. (Képe 62. l.) — Horváth Henrik: Zsigmond király és kora. Bp. 1937., 176. l. (Képe XXXII. tábla.) — Genthon: AZEFK. 15. l. (Szer. kép.) — Lepold—Lippay 41. l. — Horváth Enrico: Il rinascimento in Ungheria. Roma,

Kozma Vazul

MK

nyomdász

Repr.: A Charivari /Dongé / forradalmi élclap
egy cimlapja.
-XXII. képtábla.
"Nép-Elem" 1948. jul. 5. számának cimlapja.
XXIII. képtábla.

Dezsényi Béla-Nemes György: A magyar sajtó 250 éve.
I. kötet 1954.

Kozma Vazul

nyomdász

Repr: "Márczius Tizenötödike" 7. szám/1848 márc 23/
cimlap.

XIX. képtábla.

Dezsényi Béla-Nemes György: A magyar sajtó 250 éve.
I. köt. t. 1954.

Kozma Vazul

MUK

Nyomdász

Repr.: A Munkások Ujsága első szám címlap.

XIX képtábla.

Dezsényi Béla-Nemes György:
A magyar sajtó 250 éve.

I. kötet 1964.

Kozma Vazul MDK

nyomdász

A Beimel nyomda papirszállitója, majd megveszi a nyomdát. 1848-ban fölülmulta Trattner Károlyit Nála jelenik meg a legtöbb hirlap és folyóirat: 19. 1849-ben is 5.

Lukács László 48-ban kivált a cégből és maga nyitott nyomdát. Alvonta néhánylapját is: a Márczius Tizenötödikét, a Charivarit, a Pesti Divatlapot, a Nemzetőrt, Majd az év végén a Munkások Lapját is és a Népelemet.

109.o.

Dezsényi Béla-Nemes György:
A magyar sajtó 250 éve.

I. kötet 1954.

Kozma Vazul

nyomdász

MDK

Egy ideig nyomtatta Táncsics lapját s "Munkások Ujságát".

95.o.

Dezsényi Béla-Nemes György.: A magyar sajto 250 éve. I. kötet. 1954.

Kozma Vera divatterverő

A marxizmus-egyeti bemutatón szerepelnek szuhái

(f. b.): Télen nyáron kötött divat

Magyar Nemzet 1970 VIII. 12 14 old.

Kozma Vera
Textilterverő

Ruhatervei eredetiek.

Erdős György: A PRIZMA 13 székesfehérvári kiállítása.
MŰVÉSZET, 1972.szeptember - 40.oldal

Korma Vera

a miskolci Galériában Prima 13 címmel iparművészeti kiállítás nyílt, melyen szerepelt munkája.

Déli Hírlap, 1942. febr. 15.

Kozma Vera

készítette a lámpa körül lebegő textil lepkéket a Prizma 13 csoport bemutató termében.

Trencsényi László: A Prizma 13 csoportról

Rajztanítás 1973/1. 33 old.

Korma Vera textiltervező

a „Prizma 13" művészcsoport
tagja, szerepelt a Kollektíva Ziálli-
tásán a Miskolci Galériában

Napjaink 1972 március

Rozma Vera
és Preiser Klára művei gyermek-
ruhák a Prizma 13 csoport bemutató-
termében

Frencsényi László: A Prizma 13 csoportról

Rajztanítás 1973/1. 33 old.

Rozma Vera
derüs szinhatású, bájos kislányrúhá-
kat tervezett, olyanokat, amelyek al-
kalmasak nagyüzemi elő-állitásra is
a Prizma 13 csoport kiállitására.

Bojár Iván: Gyermekbiriodalom a Mü-
csarnokban.

Magyar Hirlap 1971/144 bold.

Kozma Vera

Kötött ruhájával szerepel a székesfehérvári István király Muzeumban megnyitott, "Prizma 13" második kiállitásán.
Vadas József: "Akadozó csapatjáték" cimmel ir a tárlatról, s bár a kiállitott munkákat figyelemre méltóknak tartja, de megállapitja, hogy „uj vonással nem gazdagitják az alkotókról kialakitott képet."

Élet és Irodalom, Bp. 1972. juli. 8.
XVI. évf. 28. sz. 12. lap.

Rozma Vera

ruhamodellje is többet mást akar nyujtani, mint amit az iparművészettől általában várunk. azaz a gyakorlati élet igényeinek esztétikus kielégítését. Prizma 13 címmel nyílt meg vasárnap Székesfehérváron a tizenhárom tagból álló iparművészcsoport második kiállítása.

Havas Lujza: Kiállításról kiállításra.

Magyar Hirlap 1972/177 6 old.

Kozma Vera iparmüvész

"Öltözködés '72" c. kiállitásról hoz ismertetést a lap Képzőmüvészet c. rovata /vadas/ sign.-val "Magyar design" cimmel.
A müvész által tervezett kötött ruhákat dicséri a beszámoló.

Élet és Irodalom, Bp. 1972. dec. 9.
XVI. évf. 5o. sz. 12. lap.

Kozma Vera

A MAGY. IP. MŰV. AZ EZREDFORDULÓ

67. l.

EP LAJOSNAK

na, 1938. XII. 9.

, mert egy napra fent voltam a
egrendelés felvételére. Bár
két körlevelet mellékelek ide,
itja ezen a területen/, felhasz-
lássam, mi a helyzet a közigaz-
ami onnan jön, cenzurázok,
eges károsodást ne szenvedjenek
ak, hogy még ideiglenes a köz-
og csak kialakulni. Erről nem

Kozma Vera

Magyar Iparművészet az
ezredforduló n 2003

95.e.

t útjára céloz, amelyre FLékat

t pénzhiány miatt nem kerülhetett

Rozsnyai Vera textiltervező
a Prizma 13 tagja. Kiállításáról vett
részt a Miskolci Galériában.

Megnyílt a Prizma 13 kiállítása Miskolcon

Észak-Magyarország 1972/37 12 old

Kozma Todor

Entötte 1781 be
a burai g. k. temp-
lom egyik haranyat
Cirill betus feliratt-

Szolnok Doboka monogr.
II. 313-4.
Schem. Szamosujvar
1900. 90 l

Gerecze. A mucsne.
861 l

Kozma Sándor

festő

Mértales

Bodnár Éva: M In memoriam Csatkai Endre.
MŰVÉSZET, 1970.október - 22.lap

Kozma Rókus

Sz.K.: Városi Tanácsház, Zalaegerszeg. Építészek: Szerdahelyi Károly, Szregdy Miklósné. Munkatárs Mangliár Gyula, beléépitész Dus Lászlóné, statikus Kozma Rókus. /Ismertetés, képekkel/

Magy.Ép.ntv. 1972.3.sz.

55.1.

Kozma Sándor, festő

A magyar biedermeyer festészet kiválóságának, Kozma Sándornak Szemere Bertalanról a párizsi emigrációban készült képét kiállították.

–: Húsz év legszebb szerzeményeinek bemutatója a Nemzeti Múzeumban

8

NÉPSZABADSÁG, B 1965. okt. 20.

Kozma Sándor, építész

L. Ellér István

– követségi hírek

Magyar 10_12

Építőművészet Bp. 1983 83/4

Kozma Sándor festö.

Katol.Szemle.1938.I.88-92.l.

Negativ

Petrás: 626

Kerényiné

Kozma Teodora: Textilterv

MDK

Kozma Tibor

Kiew: Lavra

Haditudósitó kiáll. a Pesti Vigadóban. 1943. máj.
2 l.

Korma Sándor, statikus.

Diósgyőr-Vasgyári görög katolikus templom új harangtornya.

Építész: Golda János és Thoma Ágnes.

Statikus: Korma Sándor.

a kivitelezés ideje: 1986–87.

Magyar Építőművészet, 1988, 4–5., 30. old.

Kama Péter

Poplemezborítók kiállítása

Magyar Nemzet 1985. XII. 5.

Kozma Rezső

építőmester

Csenger

l.

Vályúval.

456. l.

Kozma Zsuzsa, grafikus MDK

Török Sophie: Örökre születtél c. kötetéből

rajz. Repr.

— : (könyv — rajz —) 2

A KÖNYV, Bp. 1935. január II/1.

Kozma Zsuzsánna

bútorlakatos

1931. végbr. jó

Iparm. Isk. Évk.

1930-34. 47. 1

KUCSMÁS FÉRFI,
római.
II—III. század.
Bronz, mag. 6·5 cm.

ORANS,
ókeresztény.
III—IV. század.
Bronz, mag. 6·2 cm.

TURIBULUM, (194. kép)
áttört fedővel és plasztikus mintájú testtel.
Német munka, XII. század.
Bronz, mag. 15 cm.
A kölni Schnütgen-gyüjteményből Simor prímás vásárolta, 1884.
Keresztény Múzeum Esztergomban. Egyházművészeti Lap, V., 1884., 362. l.

BOTFEJ,
oroszlánfejjel.
Német munka, XII. század. (?)
Bronz, mag. 13 cm.
A kölni Schnütgen-gyüjteményből Simor prímás vásárolta, 1884.
Keresztény Múzeum Esztergomban. Egyházművészeti Lap, V., 1884., 362. l.

GYERTYATARTÓ
Német munka, XV. század.
Réz, mag. 17·5 cm.

Kozma Zsuzsanna

bútorterve

1928-31

Iparm. Isk. Évk.

1930-34. 45. l.

34 × 20·5 és 30 × 20 cm.
A Bertinelli-gyüjteményből.
Rényi 15. l. — Z.: Az esztergomi érseki képtár. Új Magyar Sion, XVI., 1885., 674. l. — Körösy: Esztergom. Esztergom, 1887., 235—236. l. — Maszlaghy II., 93. szám. — Esztergom vármegye . . . Bp. é. n. 176. l. — Gerevich: Az Újság, 1916., júl. 20, 3. l. — Lepold—Homor 97. l. — Gerevich PA, 238. l. (Carlo Crivelli.) — Décsei: Könyvismertetés. MM, V., 1929., 173. l. — Benesch Belved, 70. l. (Crivelli.) — Berenson, 163. l. (Vittorio Crivelli.) — Berti Toesca, 956. l. (Carlo Crivelli.) — Delogu, 184. l. (Carlo Crivelli.) — Lepold—Lippay 55. l.

DUCCIO DI BUONINSEGNA (sienai festő, † 1319)

Szent Pál (74. kép)

Csúcsos felső záródással, fa, tempera, 30·5 × 22 cm.
Restaurálta Endrődi Sebestyén 1915.
—ó: Az esztergomi hercegprímási képtár. Magyar Korona, III., 1879., 19. szám. — Maszlaghy II., 45. szám. (Ismeretlen bizánci iskola.) — Gerevich PA, 230. l. (Lorenzo Veneziano.) — Berenson 306. l. (Lorenzo Veneziano.) — Berti Toesca, 944. l. (Képe 940. l. (Duccio.) — Esztergom. MM, IX., 1933., 61. l. — Delogu, 184. l. (Duccio.) — Lepold—Lippay 55. l.

DUCCIO DI BUONINSEGNA (sienai festő, † 1319) ISKOLÁJA

Izsaiás próféta

Kozma Zsuzsa grafikus

kávéházi étlapok

Tér és Forma, 1934 VII. 303

Kozma Zsuzsa, grafikus

MDK

Rajza Török Sophie: Örökre

mülettel c. verseskötetéből

Repr

— : Török Sophie: Örökre 2

A könyv, Bp. 1935, január π/1

Kozma Zs.

Tér és Forma, 1930

III. évf. 378-380.

Az antalos mesterek orrázos nö-
vetrége butorpályázatának e-
redménye.

Kozma Zoltán

100 K államsegély

Címük 1916/17. 29. l.

Miskolci kereskedelmi és iparkamarától 150 K

u. o.

Építészeti rajzból dicséretes okm.

u. o. 31. l.

Koronázási érmek.

E lapon öt sorban koroná
közül az elsőnek WLADISLAVS I
sónak I. FERENCZ IOSEF I.K. A
irata:

Az 1508-tól 1867-ig ver

Fm., alányomással, me

81-92-28

Kozma Zoltán

~~öt~~ butorterverő

1916–18

Éinisk 1930. 85. l.

medaillonban, és balra fordulban arzélben
haja, bajusza és körszakálla ősz. Ingének
ja egy elejű. Felirata a kép alatt három

Ágoston

miniszter, a magyar tudományos Akadémia
Budapest főváros IV.

ággyülési képviselője.

„Fliesz"

éretei a keretnek 15·3 : 13·3 cm.

?.

i Képv. albuma, Bpest 1888.

60 – 98 – 42

Kozma Zoltán

400 k államsegély

Címzés 1917/18. 30 l.

505. ~~[illegible]~~.

, állva. Rövid haja s leberetvált ála körü-
öke s bajusza összeregyült s szeme kékes-
tartja. Ingének álló gallérja s kézelője lát-
ttös csokorra körött, s kettős eleju" kabátja
ny lóg s jobbra a zöldbársony-peken ~~[illegible]~~ könyveket
Alól balra: „~~[illegible]~~ Temple I. Budapest

tei 140 : 100 cm.
[illegible] 1894. marci 1.
~~[illegible]~~. (64/93.) 138/94. 17/95.
Kiállításra engedvetett át (39/96)
[illegible] vissza (416/96).
[illegible] értelmében e festmeget Révay Miklós és
[illegible] ált az Kepiték
[illegible] adatott (64/93). Ezen ajánlatot az Ak.
[illegible] 1894. marci 1-jen elfogadta. —
[illegible] a más olatok kiadása (138/94) — 1895:
[illegible] elismertetett (17/95)

Kozma Zoltán

Belső építészetből

Kis arany díj.

Párizs 1917/18.

33 l.

Kozma Zoltán

A miskolci keresk. és iparkamarától 200 k

Éimisk 1917/18

30 l

Gebr. Brüsgeoisztól 2000 kan
95: VI. 11. ein C 31/95). — Elszám olda-
7). — A elszám olvasa nem l. a

Szegel Anna rezsantálta 100 frt.

Gerbrand van Eeckhout (születe[illegible] ugyanott 1674-ben)

Jákób megáldja József fiait.

A fejjel jobbra fordu[illegible] megtámasztva ül az ősz Jáko[illegible] kezét felemelve József ~~[illegible]~~ kezét, az ágyon innen fölé tartja. Az ágy

Olajfestés, vászon[illegible]

~~Festette: Gerb. van~~

Ara ~~[illegible]~~

Ltfa: 134

252

Biz. fa 163.

Hoegelnél

246/94

nak is ez az egyetlen fájdalmas emléke, amely megzavarhatja és keserűséggel töltheti el a szép évforduló örömét s a visszaemlékezést.

Vigasztalódhat, hogy a mi vállalkozásunknál sokkal szilárdabban kiépített rokonvállalkozásokat sem kímélte meg a sors kemény kezeszorítása s hogy szakkulturális vonatkozásban ma rosszabb helyzetben vagyunk a háborús és ezt közvetlenül követő zűrzavaros esztendők állapotainál is.

De hessegessük el e kellemetlen érzéseket! Krizsónak nem ez az egyetlen érdeme. Erdélyi kollégáink egyéb téren is sokat köszönhetnek neki. 1926-ban megindította a Nyomdász Évkönyvet, amely akkoriban főmunkatársunk: Kner Albert tipografizálásában, pompásan jó és ízléses kivitelben jelent meg Temesvárott. E mű, mely a zsebnaptárak szokványos tartalmánál jóval becsesebb tanulmányi anyagot nyujtott olvasóinak, nemcsak román, hanem magyar és német nyelven jelent meg s mindenesetre alapjául szolgálhat Krizsó további szakkulturális munkálkodásának. E mű második kötete 1927-ben, a harmadik pedig 1931-ben jelent meg, sok elismerést, de annál soványabb anyagi eredményt hozván szerkesztő-kiadójának.

Krizsó különben nemcsak jó szakember, szakíró és kiadó, de egyszemélyben a lírai költészetben sem ismertelen egyéniség. Egy verseskötete néhány évvel ezelőtt jelent meg Kolozsvárott s meglehetős sikert aratott.

Mint akcidensszedő sem utolsó — ha már e képességét utolsónak is soroljuk fel. A korral tud haladni, fogékony az új irányokkal szemben s még rövid esztendőkre sem köti meg magát egyéni stílusokhoz, mint annyian mások.

A korral haladás és haladni tudás jellemzi ezt az ambíciózus és törekvő kollégát, akit jubilemuma alkalmából szívélyesen üdvözlünk, ama reményünk kifejezése kapcsán, hogy talán fordul a Sors kereke még egyszer oly irányba, amely kivezet ebből a sorvasztó és zűllesztő atmoszférából s eljön az ideje még a benne forró ideális eszmék megvalósításának. — Ugy legyen!

Geyer Raoul †

Lesujtó és megrendítő hírt hozott augusztus 10-én a párizsi posta: Geyer Raoul szaktársunk 1932 augusztus 7-én, Párizsban elhalt. Egy ifjú élet dőlt ki sorainkból, ki fiatal kora ellenére törhetetlen hittel, elszánt akarattal és félelmet nem ismerő bátorsággal tört utat a háború utáni göröngyös és ezer akadállyal teletűzdelt nyomdászpályán. Pályafutása alatt szóval, tollal küzdött a szakma fejlesztése és előbbrevitele érdekében és célkitűzésének megvalósításában akasztotta meg a váratlan halál. A családot és a rokonságot ért pótolhatatlan veszteség a „Magyar Grafiká"-t is jelentékeny mértékben érinti, mert szaklapunkban számtalan írása megjelent, amelyekkel a fejlődő nyomdaművészet különböző problémáit tárgyalta, de mindig élvezetes stílussal, amelybe még a száraz, tudományos leírásokat is át tudta itatni a szatíra és humor egyéni zamatával. Ezenkívül még a „Typographia" hasábjain is gyakran találkozhattunk vele, de nagy elfoglaltsága mellett a francia szakirodalomba is bekapcsolódott és így a párizsi nyomdászszaklapokban is többször olvashattuk írásait. Megrendülve állunk e hír hallatára és elszorult szívvel küldjük legőszintébb részvétünket a gyászoló Geyer-család valamennyi tagjának és mélységesen sajnáljuk, hogy csak lélekben kísérhettük el utolsó útjára Geyer Raoul szaktársunkat. Felejtsük el, hogy a mi vállalkozásunknál sokkal szilárdabban kiépített rokonvállalkozásokat sem kímélte meg a sors kemény kezeszorítása s hogy szakkulturális vonatkozásban ma rosszabb helyzetben vagyunk a háborús és ezt közvetlenül követő zűrzavaros esztendők állapotainál is.

De hessegessük el e kellemetlen érzéseket! Krizsónak nem ez az egyetlen érdeme. Erdélyi kollégáink egyéb téren is sokat köszönhetnek neki. 1926-ban megindította a Nyomdász Évkönyvet, amely akkoriban főmunkatársunk: Kner Albert tipografizálásában, pompásan jó és ízléses kivitelben jelent meg Temesvárott. E mű, mely a zsebnaptárak szokványos tartalmánál jóval becsesebb tanulmányi anyagot nyujtott olvasóinak, nemcsak román, hanem magyar és német nyelven jelent meg s mindenesetre alapjául szolgálhat Krizsó további szakkulturális munkálkodásának. E mű második kötete 1927-ben, a harmadik pedig 1931-ben jelent meg, sok elismerést, de annál soványabb anyagi eredményt hozván szerkesztő-kiadójának.

Krizsó különben nemcsak jó szakember, szakíró és kiadó, de egyszemélyben a lírai költészetben sem ismertelen egyéniség. Egy verseskötete néhány évvel ezelőtt jelent meg Kolozsvárott s meglehetős sikert aratott.

Mint akcidensszedő sem utolsó — ha már e képességét utolsónak is soroljuk fel. A korral tud haladni, fogékony az új irányokkal szemben s még rövid esztendőkre sem köti meg magát egyéni stílusokhoz, mint annyian mások.

A korral haladás és haladni tudás jellemzi ezt az ambíciózus és törekvő kollégát, akit jubilemuma alkalmából szívélyesen üdvözlünk, ama reményünk kifejezése kapcsán, hogy talán fordul a Sors kereke még egyszer oly irányba, amely kivezet ebből a sorvasztó és zűllesztő atmoszférából s eljön az ideje még a benne forró ideális eszmék megvalósításának. — Ugy legyen!

Geyer Raoul †

Lesujtó és megrendítő hírt hozott augusztus 10-én a párizsi posta: Geyer Raoul szaktársunk 1932 augusztus 7-én, Párizsban elhalt. Egy ifjú élet dőlt ki sorainkból, ki fiatal kora ellenére törhetetlen hittel, elszánt akarattal és félelmet nem ismerő bátorsággal tört utat a háború utáni göröngyös és ezer akadállyal teletűzdelt nyomdászpályán. Pályafutása alatt szóval, tollal küzdött a szakma fejlesztése és előbbrevitele érdekében és célkitűzésének megvalósításában akasztotta meg a váratlan halál. A családot és a rokonságot ért pótolhatatlan veszteség a „Magyar Grafiká"-t is jelentékeny mértékben érinti, mert szaklapunkban számtalan írása megjelent, amelyekkel a fejlődő nyomdaművészet különböző problémáit tárgyalta, de mindig élvezetes stílussal, amelybe még a száraz, tudományos leírásokat is át tudta itatni a szatíra és humor egyéni zamatával. Ezenkívül még a „Typographia" hasábjain is gyakran találkozhattunk vele, de nagy elfoglaltsága mellett a francia szakirodalomba is bekapcsolódott és így a párizsi nyomdászszaklapokban is többször olvashattuk írásait. Megrendülve állunk e hír hallatára és elszorult szívvel küldjük legőszintébb részvétünket a gyászoló Geyer-család valamennyi tagjának és mélységesen sajnáljuk, hogy csak lélekben kísérhettük el utolsó útjára Geyer Raoul szaktársunkat. Felejthetetlen munkás élete szolgáljon valamennyiünknek például, de különösen az új generációnak! Emlékét a legnagyobb kegyelettel fogjuk megőrizni!

*

Geyer Raoul 1899-ben született Budapesten. Mint a lovag-uccai szakirányú tanonciskola növendéke, már ott látjuk azon kevesek között, akik a nyomdász-szakiskola felállításáért folytatott küzdelemben résztvesznek s hogy lelkes törekvése eredménytelen maradt, annak okát a nemsokára kitörő világháborúban kereshetjük. Azután a Hungária-nyomda tanoncát katonának viszik, de az alig 18 éves fiatalember szervezete nem bír megküzdeni a feladatokkal, megbetegszik, amire hosszabb időre szabadságra küldik. Székely Artúr nyomdájába kerül ekkor. De már a forradalom kitörése ifjabb Kellner Ernő nyomdájában találja. Az ekkor bekövetkező áldatlan viszonyok vándorbotot nyomnak kezébe, de hamarosan hazatér, hogy újból elinduljon. De most már véglegesen Párizsban marad. Ott végigjárja a forradalom utáni kivándorolt magyarok ezreinek kálváriáját. Először mint napszámos kezdi, majd könyvkötő, utóbb aranyozó lesz. De ezeken a pályákon nem boldogul és társaival együttesen műlakatos-műhelyt nyit, ahol a forma és vonal körül mindjobban kitörő vágyait vasban kívánja megörökíteni. Ez sikerül is neki, ami az üzlet fellendülését vonja maga után. Már jelentős vagyont képvisel a műhely, amikor társai alattomos összejátszása folytán, jogilag elütik őt a műhely haszonrészesedésétől. Kiábrándultan fordul el ettől a mesterségtől, hogy végül ismét a betűhöz térjen vissza. Megingathatatlan erővel próbálja felrázni a francia betűszedést évtizedes tespedéséből. Vitázik, verekszik, szóval, írásban és nem csügged. Közben a hazai dolgokról sem feledkezik meg, amire bizonyság a szaklapban és a Typographiában megjelent számtalan érdekes tudósítása. Míg végre bejut az Agence Havas világhírű reklámházába, ahol felvértezve a honi szedésstílus irányítóinak tanaival és a nyugati iskola sikeres megbírkózásával, egyik legfontosabb technikusa lesz e reklámpalotának. Azonban hosszú és küzdelmekben gazdag élete csupán néhány évig élvezhette a nehezen kiharcolt és a jólétet biztosító pozíciót, mert a könyörtelen halál most váratlanul elragadta sorainkból.

Geyer Raoul az az egyéniség volt, aki a Párizsba jutó magyar szaktársaknak szeretettel nyúlt a hónuk alá és átsegítette őket a legnehezebb akadályokon. Megértést és lelkesedést mutatott minden szakmai megmozdulás vagy újítás iránt. De melegen ápolta a szaktársi szeretet, különösen volt tanonciskolai társaival tartott fenn állandó levélbeli összeköttetést. Hogy közel 9 évi idegen nyelvterületen való tartózkodása sem tudta kiölni belőle zamatos magyarságát és jóízű humorát, annak jellemzéséül megemlítem, hogy tavaly egy Monotype-papírra írt 12 soros levelet küldött, amelynek minden egyes sora kb. 20 méter hosszú volt és a levél elolvasása — melyhez három személyre volt szükség — közel 3 órát vett igénybe. A levél postai csomagolása pedig hasonlatos volt az ércpénzküldeményekhez, amivel bízvást azt a hitet akarta kelteni, hogy jócsengésű „valutát" fogunk sejteni a karton-tekercsben.

Most, amikor elmúlására gondolunk, érthetetlennek tartjuk, hogy Geyer Raoul nincs többé. Idegen országban, idegen földben alussza örök álmát és mi, volt tanonctársai, még egy szál virágot sem tehetünk sírhantjára, ami pedig nagy megkönnyebbülést jelentene valamennyiünknek. — Isten veled, Geyer Raoul! Emléked örökké fog élni szívünkben!

Ziegler Gyula

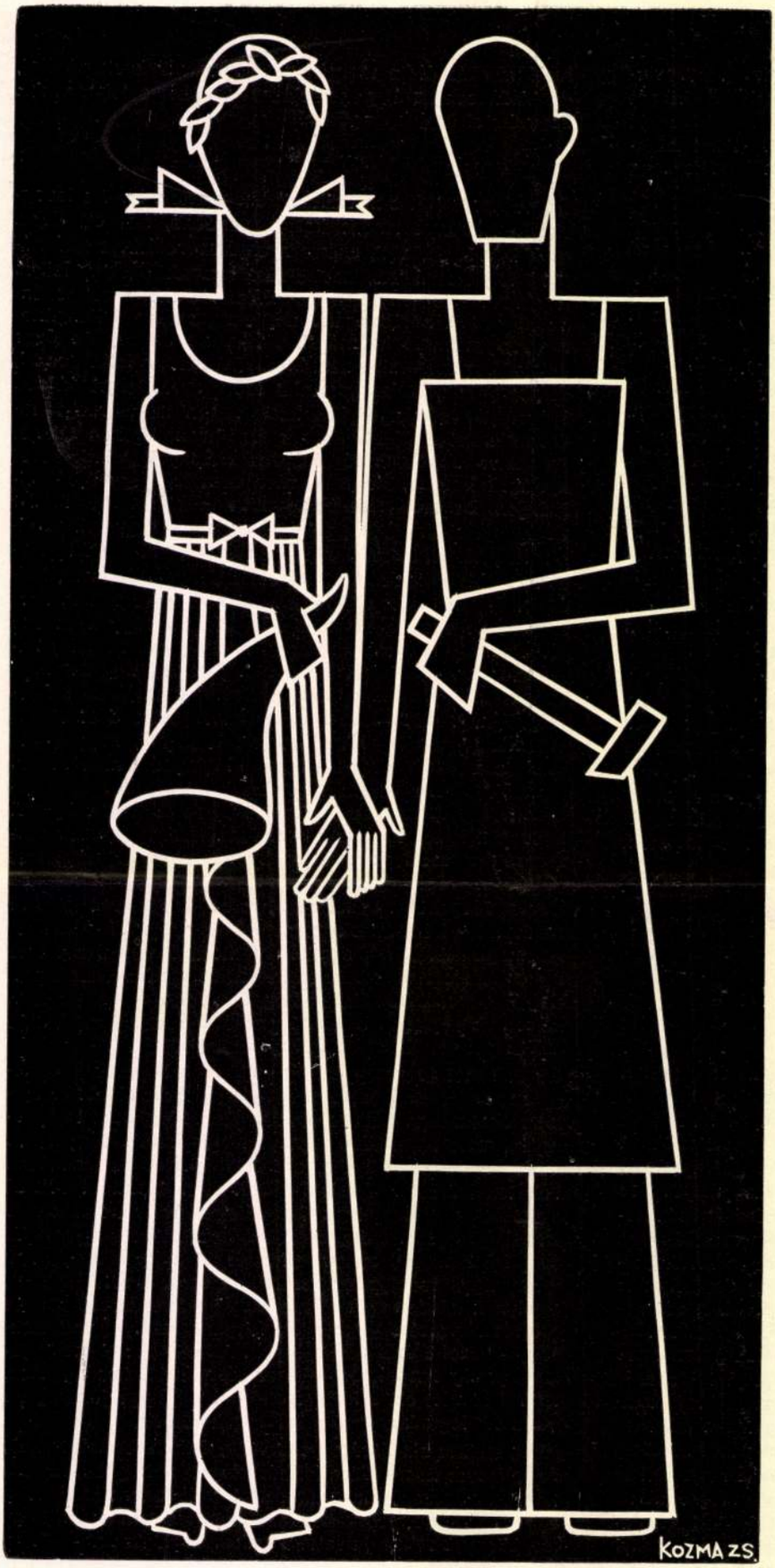

Kozma Zsuzsa: Iparossorsjegy-plakátrajz

A Magyar Műhely-Szövetség

Magyar Werkbund alakult a Deutscher Werkbund célkitűzésével a magyar ipari termelés meg a magyar kereskedelem nemesítésére. Lehetséges, hogy éppen a véletlen játszott közre, hogy a Magyar Műhely-Szövetség akkor alakult meg, mikor a Deutscher Werkbund huszonötéves jubileumát ünnepli. Lehet, hogy véletlen — de mindenesetre jellemző véletlen. Ez a negyedszázadnyi idő az a távolság, melyet a Werkbund-eszmének, a minőségi-munka gondolatának be kell futnia, míg hozzánk eljut, míg nálunk formába fogantatik.

Németországban úgy született meg a Werkbund, hogy néhányan, akik a minőségi-munka fogalmát megalkották, akkor itten már meglévő keretek között akartak a gondolatnak melegágyat szerezni. Ez a régi, meglévő keret lett volna a német Iparművészeti Társulat. Mikor azután súlyos félreértések és éles összetűzések után belátták, hogy az új gondolatnak új formát kell teremteni, az új cél felé, új utakon kell haladni — megteremtették a német Werkbundot. Természetes és magától értetődő az, hogy a minőségi-munka, ez a merőben új és igen összetett fogalom és cél, nem fér olyan nemes hagyományok megcsontosodott keretei közé, mely minden beidegződésével a „félmult" időben él. A művészi formák sajátos consecutio temporuma-nak törvényei éppen itt, az egymással határos időbeliségek számára majdnem lehetetlenné teszik az egyeztetést. Mert hiszen éppen az új gondolat számára is itt volna a legelevenebb veszély: az, hogy a hatásuk, egyéni berendezésük, emberi időbehelyezettségük szerint tegnapi művészek az új szemléletből csak a külsőséget és fizikai megjelenést veszik át s csinálnak belőle formalizmust. A minőségi munka gondolata tulajdonképpen új szintézis. Összefoglalása azoknak az ősileg egységes és szorosan összetartozó szempontoknak, melyek szerint a „régmult" művészi használati tárgyai készültek. A céhvilág pompás bútor-, ötvös-, kályha-, csillár-, sótartó- stb., stb. műalkotásaira gondolunk, melyeknek mesterei akár művészek voltak, akár céhmesterek, munkájukban a művészi szempont és a műszaki annyira egy volt, hogy különválasztani sem lehet. Igaz, hogy ezek a mesterek aránylag szűk főúri és egyházi megrendelőközönség számára dolgoztak s ez a munka (művészi és ipari)

Magyar Grafika
1932.

MDK

Kozma Zsuzsa , graf. ip.m.

munkája, egy sajnos igen szükreszabott ujság-
hirdetés sorozatba-n, köti le figyelmünket.

Koczor Károly: Reklámgrafika. -MIP. 1934. 94.-96.l.
Az Ipm. Társ.kiáll.-a .

Kozma Isussa

grafikus

wód

A Telierszczy

1934. jan. 20.

Kozma Zsuzsanna

butorkvező

1928–29

Éimisk 1930. 85. l.

balra fordult, de szemközt nézve. Jobb kezét
zott támlásszék karfáján nyugtatja. Fején soli
felett mucetumos (s ~~láncon~~ horn ékköves keresztje láncon
sza és szakálla leberetvált. Felirata a kép

V VINCZE
i - Préposz
r. bei H. Gerhart Wien.
SOMA
AT TILOS

nagysága 26 cm.

(h. p.)

lgárok albuma, III. évf. 1868.

60/98 N° 27

1910

Kozma Zsuzsa

az alábbi pályázaton
két szobás lakás ter-
vével III. díjat nyert

Tér és Forma

1930. 380. o.

(A Asztalosmesterek
Orsz. Szövetsége bú-
torterv-pályázatának
eredménye.)

Lakásberendezés

Nagyságos

Dr Szentiva

Umek

Kozma Zsursa

Noi noba herenderés
perverte fenti

Repr.

Tér és Forma
1930. 377. l.

VIII. BŐRÖNDÖK, ÚTIKÉSZLETEK ÉS EGYÉB BŐRÁRUK

(2447-től 2485-ig.)

		Kikiáltási ár pengőben
2447.	ÚTITÁSKA, krokodilbőr, piperefelszereléssel, vászonvédővel. (A piperefelszerelés hiányos)	200
2448.	ÚTITÁSKA, talpbőr, vászonvédővel	100
2449.	KUPÉKOFFER, moleszkin, bőrszegéllyel, vászonvédővel	28
2450.	KALAPDOBOZ, talpbőr, vászonvédővel	56
2451.	VADÁSZTÁSKA, népiesen hímezve	8
2452.	UTAZÓTÜKÖR. Bőrfoglalatban	20
2453.	PIPEREKÉSZLET. Bőrtokban. (Hiányos)	20
2454.	VADÁSZTÁSKA	15
2455.	KAZETTA, disznóbőr, teljes pipere felszereléssel	48
2456.	IRATTÁSKA	10
2457.	KUPÉKOFFER, disznóbőr	60
2458.	ÚTIKOFFER, moleszkin, talpbőrszegéllyel	40
2459.	KÉZITÁSKA, talpbőr, pipere felszereléssel	45
2460.	KUPÉKOFFER, vászon, talpbőrszegéllyel	22
2461.	KUPÉKOFFER, disznóbőr	60
2462.	PIPEREKÉSZLET, antiloptokban	25
2463.	ÚTITÁSKA, disznóbőr	42

Kozma Zsuzsa

illustrációi -

Repr.

Budapest 1945. II. évf.

99. l.

12-i keddi száma a következőket irja:

rúban az orosz hadiipar 120.000 ágyút,

ülőgépet és 450.000 gépfegyvert gyártott

is nyerte a háborút.

"Megkezdődött a tisztogatás a honvéd-

tisztet bocsátanak el cim alatt a kö-

honvédelmi miniszteri rendelet végre

eg és a honvédelmi minisztérium demokrat

gatról visszatért katonatisztet és az

gállományba helyezi, egyben intézkedik

nap alatt végrehajtsák. Az intézkedés

sztthelyettest érint.

olyik a honvédelmi minisztérium katonai

Kozmáné Filkorn
Melánia
textil
1932-34
Iparm.Isk.Évk.
1930-34. 45. l.

ia Magdolna mennybevitele.

Kozmács János

Temesvári műasztalos

l.

Ezredérés Eiczell

XII. csop. 30. l.

Kozmai rk. templom

Lt Kozmai Damján
tiszteletére
(Fejér vm)
Helyreállíttatta
Bíró Márton püspök.

Pehm 459. l.

MDK

Kozmann Nándor

Lisznyai Damó Tihamér-emlékverseny örökös vándordija. Alapitotta a Hunnia Csónakázó Egyesület. Tervezte Kovács Erzsébet, készitette Kozmann Nándor. Repr.

Magyar Iparművészet, 1926. 131.lap

491

~~XXX~~ Márványszobor, magassága 68 cm.-- Lelt.sz.491.--
Gróf Széchenyi Ferencz ajándéka.--

A kiállítására vonatkozó adatok, 1894:VIII,381, Prokop: I,Ferencz szobra.--

1312

Kozmann Nándor

ötvös

laid

Kovács Erzsébet

csomagjában.

Magyar Iparmüvészet

1926. 131. l.

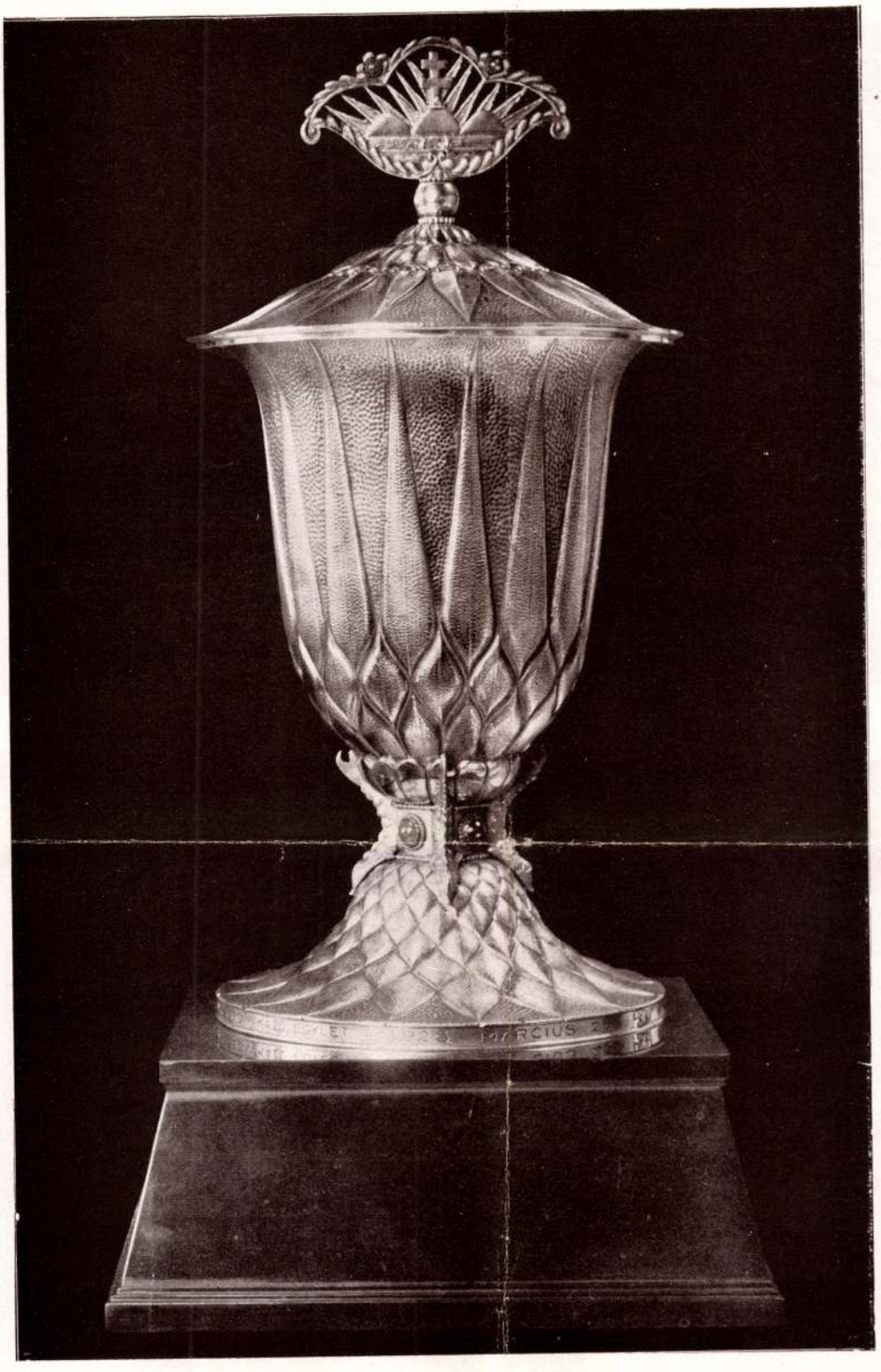

Lisznyai Damó Tihamér-emlékverseny örökös vándordíja.
Alapította a Hunnia Csónakázó Egyesület. Tervezte Kovács Erzsébet, készítette Kozmann Nándor.
Wanderpreispokal ✦ Coupe en argent repoussé.

Magyar Iparművészet
1926.

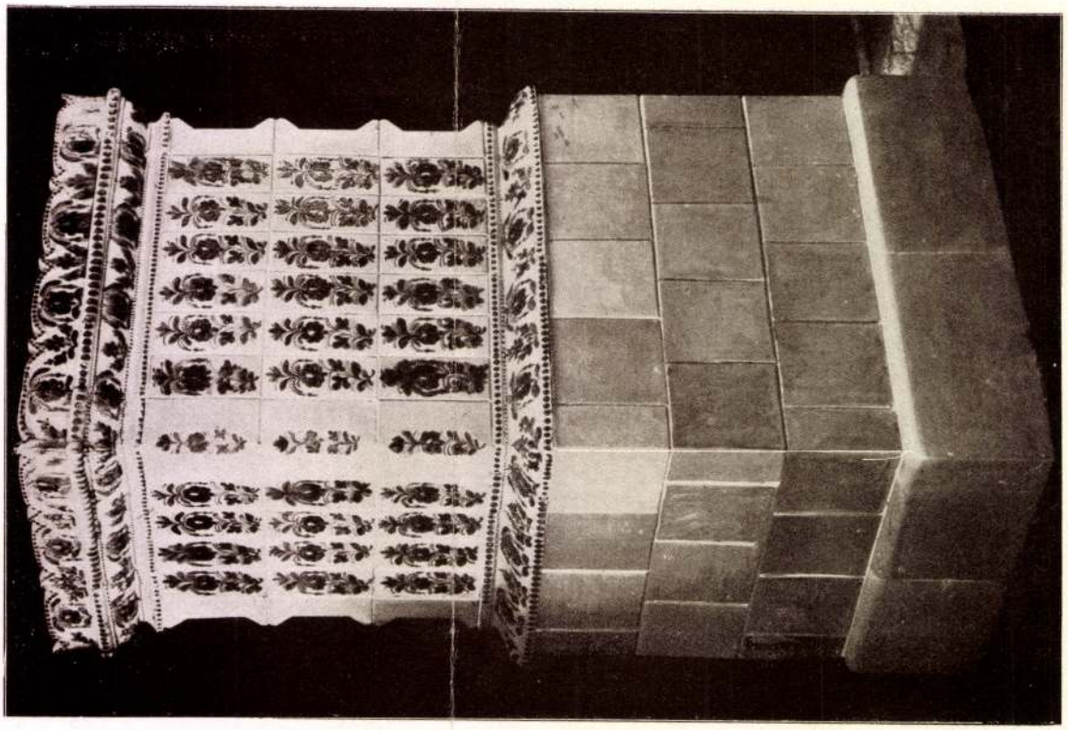

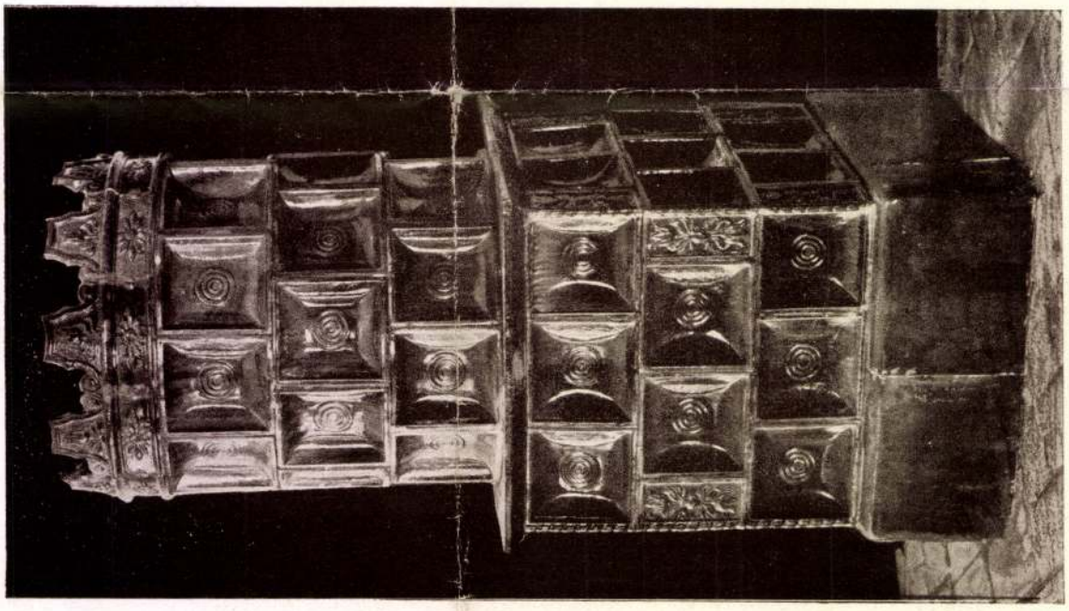

A hódmezővásárhelyi művészek agyagipari műhelyének mázas csempekályhái.
Glasierte Kachelöfen der Kunstkeramische Werkstätte in Hódmezővásárhely (Ungarn). ✦ Poêles des usines d'Art décoratif à Hódmezővásárhely (Hongrie).

Kozmata Ferenc, fényképész

Kiváló bpesti fényképész. Liszt Ferencről készült képe 1881 márc. Fekete repr. 172.old

Smidt Lajos: Liszt Ferenc dedikált fényképe 171.old

Soproni Szemle. Helytört. Folyóirat. XXII. évf. 1968 Sopron

KOZMATA, fotóművész /Liszt Ferencről van szó/

Liszt Ferenc, rézmetszet.- Készitője ismeretlen. A mester Bpesten, egy Kozmata nevü fotós által 1875-ben készitett felvétel alapján dolgozott. A fényképet közli: Robert Bory: La Vie de Franz Liszt par L'image, Genev, 1936, 186. old.- A rézkarc Gebhardt Pál Bécsben szolgáló testőrkapitány utján került Pajor Istvánhoz. 49. old

BÉKEFI ANTAL: Adatok Kőszeg zenetörténetéhez 1711-1848. II. rész.

VASI SZEMLE, Helyismereti Évkönyv, XXI. évf. 1967. 1. szám. Szombathely, 1967

KOZMATA, fotómüvész /Liszt Ferencről van szó/

Liszt Ferenc . Eddig ismeretlen Rézkarc. Pajor István tulajdona. Fekete repr. Képek jegyzékében a 7-ik.

BÉKEFI ANTAL: Adatok Kőszeg zenetörténetéhez 1711-1848. II. rész.

VASI SZEMLE, Helyismereti Évkönyv, XXI. évf. 1967. 1. szám. Szombathely, 1967

Kozmata Ferenc, fényképész

A kiváló fényképésznek felvétele Liszt Ferencről 1881 ápxxixxn. márc. végén. Dedikált fénykép. Guy de Fourtalés könyvében/Liszt Ferenc élete. Bp./ugyane kép szerepel, csal ,a negativ forditott másolata. A soproni Liszt Múznak is van egy hasonló képe dedikálva: "Herrn Regens Chori. Jos. Sztára Freundschaftlich F. Liszt Kalocsa Oster Ostern 85." 172.old

Smidt Lajos: Liszt Ferenc dedikált fényképe 171.old

Soproni Szemle. Helyzört. Folyóirat. XXII. évf. 1968 Sopron

Kozmata Ferenc, fényképész

Smidt Lajos gyüjteményében Szombathelyen van egy fénykép Liszt Ferencről, amelyet a kiváló fényképész Kozmata Frenc cs.Kir.udvarifényképész készitett Budapesten a Kristóf-tér 3.szám alatt. A kép hátán": "Meiner guten Fanny Effenberger/anhänglich/F.Liszt/April 81/ Budapest." Liszt házvezetőnője volt 1877-től. 171.old

Smidt Lajos: Liszt Ferenc dedikált fényképe 171.old

Soproni Szemle. Helytört. Folyóirat. XXII. évf. 1968
Sopron

MDK

Kozmata,

a photographia segitségével készülö különféle eljárás/ cinkographia, phototipia, heliogravure,stb./müvelöje.

Szalay Imre: A müvészi ipar az Országos Tárlaton. Müvészi Ipar,1885/86 155.l.

M.D.K.

Kozmata Ferenc, fényképész

186?-ban először Aradon nyitott fényképműtermet. Innen Schaffer és Rétyhez, majd Doctor mellé került. Sebestyén téri fényképműtermében 8-10 ember is dolgozott. Rakkban, cilinderben fotografálta az uralkodóházhoz tartozó vendégeket. [illegible] tönkre ment. és 1911-ben szegényházban halt meg. 217.o.

Fejős Imre: Fényképészetünk első virágkora, 1855-1885. 209.o.

Folia Archaeologica, A. 1958. Bp. Képzőműv. Alap kiadóváll. Bp. 1958

M.D.K.

Kozmata Ferenc, fényképész

A Sebestyén téri fényképműtermének vezetője Goszleth István volt, aki Triesztben aranyérmet kapva nyitotta meg 1884-ben hires műtermét. Kozmatánál dolgozott Rónai Dénes, mai szakfényképészeink nesztora is. 217.o.

Fejős Imre: Fényképészetünk első virágkora, 1855-1885. 209.o.

a Folia Archaeoligica. A. 1958. Bp. Képzőmüv. Alap Kiadóvall. Bp. 1958

M.D.K.

Kozmata, fényképész

Miután 1874-ben a Borsos-Doctor fényképműteremből Borsos kivált, Kozmata Doctor Alberttel együtt a Kristóf téren vezették tovább műtermüket Doctor nyugalomba vonulásáig. 216.o.

Fejős Imre: Fényképészetünk első virágkora, 1855-1885. 209.o.

Folia Archaeologica. A. 1958. Bp. Képzőmüv. Alap Kiadóváll. Bp. 1958

M.D.K.

Kozmata Ferenc, fényképész

Feszty Árpád, Jászai Mari és Fáy Szeréna a szifalak mögött. Fekete repr. XXXVI. tábla. 2. kép.

Fejős Imre: Fényképészetünk első virágkora, 1855-1885 209.o.

Folai Archaeologica. X. 1958. Bp. Képzőmüv. Alap Kiadóvál. Bp. 1958

Kozmás József
pásztornüvész

lásd

Dom Balaton

46-1.

desumpta Ann. Dni 1693/
dr, modo Kis-Bár Rözött,
helyezve egy Fehér-Egy-
felemlilve a Leövöldi
ival. Bár a Rözség telje-
fehér-templom, illetö-
nek megörzésével utal
e, hol egykor a lövöldi
alastava állott. Erre
mon, illetöleg Lakatos
k! Ennyi az egész, mi
is megjelent sa mennyi-
agyságodnak is szol-

alom véleményemet:
gy Lakatos György is
s fehéregyház rom-

Kozmási

templom kastély

Csikvm

Kővári Erdélyemlék.

241. l.

Tál agyagból, öslori VII. 89, 90, 93, 94

K o z m a t a

fényképész

Fővárosi Lapok.1869.jan.6. /Fővárosi hirek./

Kozmar György, Bádogos

Győrben polgárjogot nyert: 1789. jún. 3. Sopron megyéből jött. Taksa 4 Ft./Album Neo-Civium 1734-1838. Győrv. Ik lvt./.102.o

Lengyel Alfréd: Sopronmegyei családnevek Győr város polgárkönyveiben XIX 97.old

Soproni Szemle. Helytört. Folyóirat. XII. 1958. Sopron

Kozmann Sándor

Ötvös

1921–23.

Éinusk 1930. 85. l.

+ 7

medaillonban, kissé balta fordult ~~[illegible]~~.
[illegible]sza hosszú, körszakálla rövid. Ingének
[illegible] csokorra kötöttet, mellénye ki ~~van~~ vágott s
[illegible]a a kép alatt két sorban:

Péchy Tamás

[illegible]elnöke s a szikszói val. kerület országgyűlési képviselője.

[illegible]méretei a keretnek 16·5 : 13·7 cm.

696

[illegible] képviselők Albuma, Bpest 1888.

60/98 - 41.

KOZMANOVICS ENDRE

Magyar Iparművészet az
ezredfordulón 2000
159.

KOZMATA Ferenc fot.

Kincses Károly: Mult idők szinészei vizitkártyákon.
Fotó 1989.3.sz. 108.p.

(2) A kitüntetettek névsorát a Kereskedelmi Közlony

Ódry Lehel Lotharióként a Mignon című darabban (Kozmata Ferenc, Pest. Kiadó: Hatschek Miksa opticus, Budapest, 1873, albumin)

KOZMATA Ferenc

KINCSES Károly: Magyar fényképészek A-tól-Z-ig : KOzmata Ferenc. = Fotó, 37.évf. 11/12. sz. 1990. 496-498.p. ill.

Kozmata Károly
fényképész

Méltatás

Zsigmondi: A fényképész előt.
Nők Lapja, 1974. dec. 21-22 lap.

Magyar fényképészek A-tól Z-ig

Kozmata Ferenc

„Kozmata Ferenc 1846-ban (március 23-án) született, és a gazdag család, melynek sarja volt, minden módját megadta nevelésének. Ez nemcsak nyelvtudásában mutatkozott meg, (...) hanem választékos modorában, beszédstílusában is, mely valóságos iskolapéldája volt annak, hogyan kell egy felvétel alatt eldiskurálni az előkelőségekkel, hogyan lehet derűt varázsolni az arcokra, hogyan lehet élménnyé tenni a fényképezést a modellnek, a tanulónak vagy az asszisztensnek egyaránt (...)" — kezdődött Kankowszky róla írt értékelése 1943-ból.

Fiatalon a távírótiszti pályára készült, s még fényképészként is foglalkozott eredeti szakmájával, amit 1871-ben kelt irata bizonyít, a „távirdai téren tett találmányáról". Az általa kifejlesztett távíró- és telefonrendszert a posta még hosszú ideig működtette.

Fényképezni egyes források szerint Simonyi Antaltól, mások szerint Borsos Józseftől tanult. Az biztosnak látszik, hogy a Borsos és Doctor cégnél volt segéd, majd asszisztens 1863-ig, amikor Auerbach Miksával társulva, Aradon műtermet nyitott. Volt fiókműtermük Makón és Nagykanizsán is, de együttműködésük csak három évig tartott, mert ezután Kozmata Pestre jött és Doctor Alberttel társulva átvette Schäffer és Réty Harmincad utca 1. sz. alatti műtermét, amit aztán néhány

Kozmata Ferenc Sebestyén téri műterme (az eredeti a BTM-ben), 1885 k.

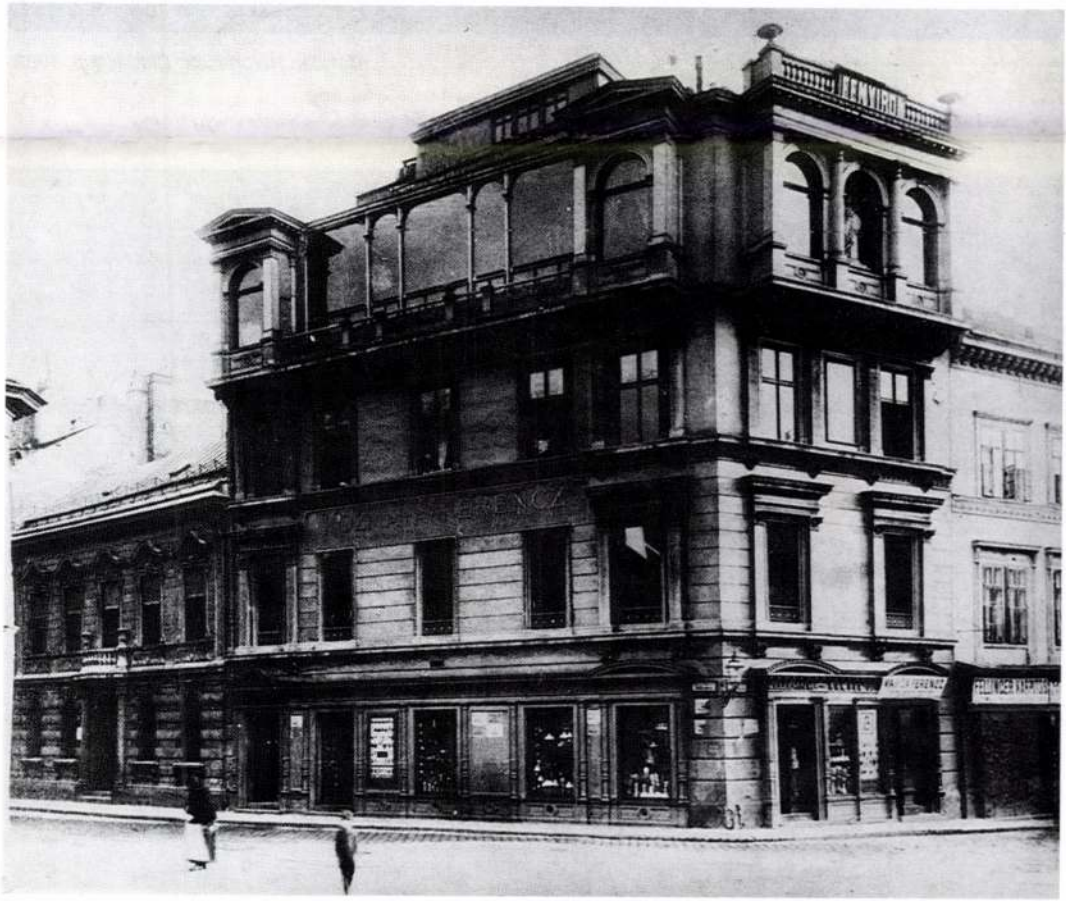

Bohdan Holomiček: Cím nélkül, 1982.

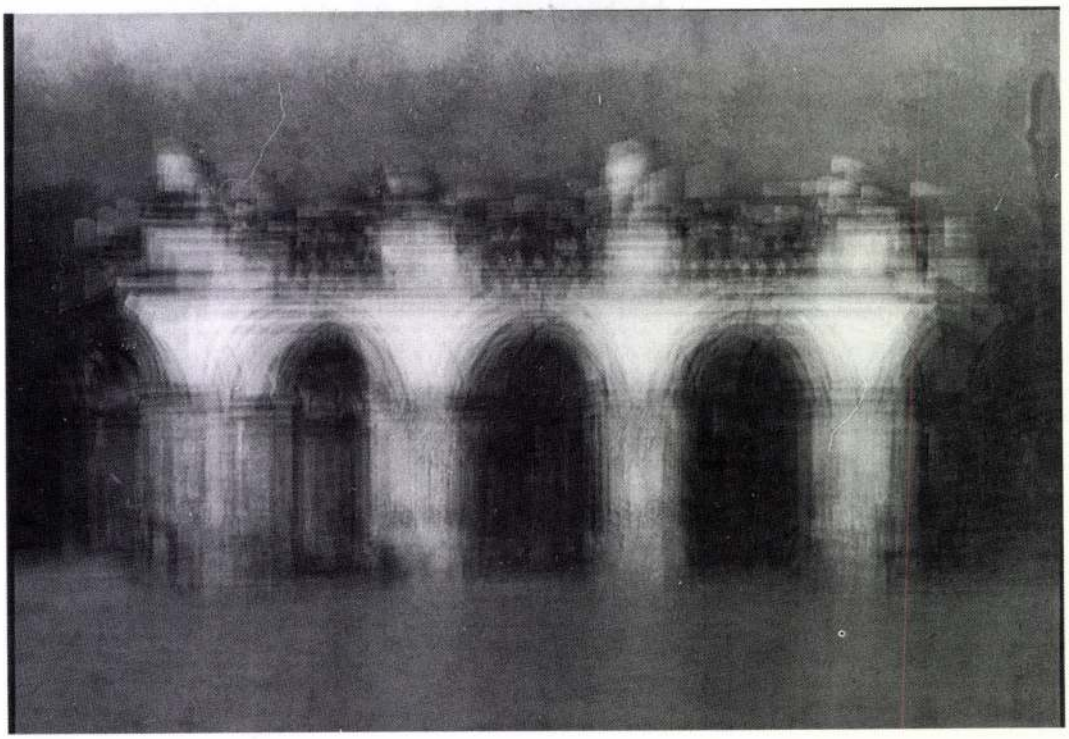

Krzysztof Pruszkowski: Az Ismeretlen Katona sírja. Varsó, 1989.

Kozmata Ferenc: Blaha Lujza és Komáromi Marika. Albumin, kabinetportré. 1878 k.

Kozmata Ferenc felv. Albumin, kabinetportré. 1885 k.

év múlva már Décsey Ede bérelt, aki úgy hirdette magát, mint „Kozmata és Tsa utóda". Kozmata ezután már egyedül működtette Heller József volt Kristóf tér 3. sz. alatti műtermét. Az a hozzávetőleg tíz év, amit itt töltött, volt működésének fénykora, ekkor (1874-ben) nyerte el a cs. és kir. udvari fényképész címet is.

1883 novemberében vásárolta meg azt a háromemeletes palotát a Sebestyén tér Zöldfa utca sarkán, melynek berendezéséről legendák keringtek. (Ez volt Simonyi Antal utolsó műterme, Ybl Miklós tervezte, később lebontották!) Híres emberek, vezető színészek, politikusok, a királyi család tagjai keresték itt fel. A harmadik emeleten volt a csupa üveg műterem. Lift nem lévén, a lépcsőházban vörös bársony szőnyegen, selyemtapétás falak között ment fel a látogató, közben szobrokat, festményeket, fotókat, tükröket, kristálycsillárokat és 50×60 cm-es színezett diapozitívekkel üvegezett portréablakokat nézegetve.

Kozmata, a korabeli szokásoknak megfelelően, frakkban, cilinderben, fehér kesztyűben fogadta ügyfeleit, s így is fényképezte őket. Szakállas arcával, magas, szikár alakjával, öltözékével jellegzetes figurája volt az akkori pesti úribb köröknek.

A róla szóló korabeli írások egyike sem mulasztja el megemlíteni, hogy a Deák Ferenc utcai Koller divatüzlet tulajdonosa a fényképész fura szeszélye nyomán gazdagodott meg. A vérmes, indulatos mester nehezen tűrte, ha ellentmondtak neki. Ha az Angol Királynő fogadóban összeszólalkozott barátaival, vagy a felvétel során nem ment minden úgy, ahogy elvárta volna, mérgében földhöz vágta drága cilinderét. Kalaposa üzleti könyveiben némely hónapban tíz, tizenegy, Kozmata által vásárolt cilindert is össze lehetett számolni, ami már akkor sem került kevés pénzbe.

1888-ban a Ferenc József-rend lovagkeresztjével tüntették ki.

1892 nyarán terjeszkedni próbált. Stefany Ottót társul véve maga mellé, Szegeden, a Széchenyi téri Patzauer-házban nyitotta meg fiókműtermét, de a vállalkozás rövid életűnek bizonyult, már a következő év januárjában eladta az egészet Kalmár és Társának.

1872-ben alapító tagja volt a rövid ideig élő Magyar Fényképészek Egyesületének, s lapjuk kiadásában is tevékeny részt vállalt. („Fényképészeti Lapok — a Magyar Fényképészek Egyletének szak-közlönye. Megjelenik minden hóban

Kabinetportré verzó. 1889 k.

egyszer. E lapot az egylet csak tagjai számára adja ki. Minden a beltartalmát illető közleményt kérjük Kozmata Ferencz, egyleti al-elnökhöz, Kristóf tér 4. sz. a szerkesztőséghez címezve küldeni.") A lap két számot ért meg februárban és márciusban, majd érdektelenség miatt megszűnt. Ez volt az első magyar nyelvű szaklap, azzal az érdekességgel, hogy egybefűzve két újság jelent meg, előbb magyarul, majd ugyanez németül is, mutatván a fényképészszakma akkori nemzetiségi összetételét. A megszűnt lap helyett csak tizenegy évvel később indult újabb, Veress Ferenc szerkesztésében Kolozsvárt. Ennek egyébként Kozmata az egyik első előfizetője volt.

Kozmata a továbbiakban is pártolta az egyesületi törekvéseket, ezért a Fényképész Ifjak Önképző és Segély Egylete — melyet a budapesti műtermek szakalkalmazottai, segédei alapítottak 1885-ben — Kozmatát díszelnökéül választotta. Tanítványai, munkatársai közül csak a legnevesebbeket említem meg. Ketskeméthy Mihály 1872-ben volt a segédje, hét év múlva kiment Amerikába és ott csinált karriert. Csonka és Gortva volt a két leghíresebb retusőrje, festője. Rajtuk — ismerve a korabeli fényképészeti eljárásokat — nagyon sok múlott. Kallós Oszkár, a későbbi udvari fényképész is nála tanult. Egyik operatőre Rónai Dénes volt. A trieszti nemzetközi kiállításon — ahol Kozmatát, mint a zsűri tagját, versenyen kívül, kitüntették — aranyéremmel jutalmazták Goszleth Istvánt, mint Kozmata műteremvezetőjét, s ezüstéremmel Kozmata operatőreit, Funk Antalt és Pracsina Gyulát.

Kozmata alkotásait H. V. Vogel a berlini technikai főiskola tanára, kora egyik legnagyobb szaktekintélye, a világ legjobb fényképei közé sorolta. Chromotípiái is nevezetesek voltak.

Kankowszky Ervin szerint Kozmata találta fel a képes levelezőlapot. Állítólag felajánlotta a magyar királyi postának megvételre, de az, nem látván benne fantáziát, elutasította, ellenben 1880-ban a francia posta 500 frankért megvásárolta tőle, s ezt követően, rövid idő alatt a képeslap sosem hitt népszerűséget ért el. Szkepszisem kizárólag a közlés első részének szól, miszerint ő lett volna a feltaláló. Több nemzet, több személyről tartja úgy, hogy ő fedezte volna fel e mára közhasznúvá lett lapocskát. Mi magyarok higgyük hát, hogy Kozmata nevéhez fűződik az elsőség, a hasznot végül is a franciák és a németek fölözték le. A közlés többi részét fenntartás nélkül elhiszem, azaz hogy a magyar hivatal elutasította, a francia pedig bomba üzletet csinált belőle. A képes levelezőlap körüli hírek azért nem megalapozatlanok. Kozmatának már akkor jól működő fotósokszorosító üzeme is volt, melyet így hirdetett a Függetlenség 1880. augusztus 20-i számában: „gyorssajtó — fénynyomdai műintézet". Akkoriban árusította Calderoni boltja Kozmata budapesti városképeit, sokszorosított, kabinetportré méretben egyesével és albumba rendezve.

Hat évvel később műtermében és fénynyomdájában már 25 alkalmazottat foglalkoztatott, ami ebben az iparban mammutvállalkozásnak számított.

Festészeti alkotásokról is készített fotómechanikai sokszorosító eljárásokkal másolatokat, s 1890 körül Krömer Alajossal „grafikai művek intézetét" hozták létre.

Kiállított — többek között — 40×50 cm-es gyermekfelvételeket, melyek még nedves eljárással készültek. A kiállításon összegyűlt külföldi fényképészek egyértelmű csodálatát váltották ki ezek a képek.

1870-től volt szabadkőműves. A Humboldt-páholyból egy év múlva átlépett a Grosschmidt-páholyba, ahol kilépéséig, 1876-ig volt tag, illetve az utolsó két évben már főmester.

Vagyonát a későbbiekben fokozatosan elvesztette. Egy sikertelen üzleti vállalkozás indította el a folyamatot, amit felgyorsított az, hogy háromemeletes műteremházát (nagyjából a volt Tiszti Ház épülettömbje helyén lehetett) a főváros kisajátította, és a század végén elbontotta, hogy felépülhessen az Erzsébet híd, s a hozzá vezető utca.

Kozmata maradék pénzével még próbált egyet s mást, de már semmi nem sikerült neki, és sorsa a pesti szegényházban, nyomorult körülmények között, elborult elmével ért véget hatvanöt éves korában.

Kincses Károly

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Visegrádi-utca 36.

T. EUROPA RT.

Az Önök terjesztésében lévő kiadványokból részemre az alanti példányszámot kérem küldeni:

Collisban *vagy*
Postán *(nem kívánt rész törlendő!)*

Magyar Nemzet		Film, Színház, Irodalom	Független Magyaror.	Képes Sport	Magy. Rejtv. Ujság	Sztár		
köznap	vasárnap							

Kelt.....

.....

aláírás.

MDK

Kozmér Sándor

Lenkey Dezső és neje, plakett, repr.

Képzőművészet, 1927. 4.sz. 24 l.

MDK

Kozmér Sándor

Fejtanulmány, of.

Képzőm.Főisk. ifjuságí kiáll. Ernst Mus. 1924.

7. l.

MDK

Kozmér Sándor

Fejtanulmány, paszt.

Képzőm.Főisk. ifjusági kiáll. Ernst Muz. 1924.

8. l.

MDK

Kozmér Sándor

Fejtanulm. paszt.

Képzőm.Főisk. ifjusági kiáll. Ernst Muz. 1924.

8. 1.

MDK

Közmér Sándor

Félakt, paszt.

Képzőm.Főisk. ifjusági kiáll. Ernst Muz. 1924.

8. 1.

MDK

Közmér Sándor

Akácos, of.

Képzőm.Főisk. ifjusági kiáll. Ernst Muz. 1924.

8. l.

MDK

Közmér Sándor

Alföldi táj, of.

Képzőm.Főisk. ifjusági kiáll. Ernst Muz, 1924.

8. l.

MDK

Kozmér Sándor

Dr.Lenkei Dezsőné portr.

Dr.Lenkei Dezső " , plakett

N.Szal. kiáll. 1927. jun. 15. l.

MDK

Kozmér Sándor

Kozmér Pálné portréja, plakett

Balázs Lucy " "

B.Szal. kiáll. 1927. jun. 15. 1.

Kozmér Sándor

Négy plakettje nekrejel a
Nemzeti Szalon tavaszi tárlatón
(emlitve)

Pesti Hirlap 1927 VI. 16

MDK

Kozmér Sándor

Lenkey Dezső főtanácsos és neje, plakett, repr.

Képzőművészet 1927. 4. sz. 24.l.

Kozmér Sándor, festő; szül. 1900 május 27-én Budapesten. A magánhivatalnoki pályán működve eleinte műkedvelésből foglalkozott a festészettel, majd a Feiks-féle budapesti képzőművészeti szabadiskolában s az Iparművészeti Iskola esti tanfolyamán tanult. 1921-ben Szinyei-Merse Pál Pipacsok a mezőn cz. képét másolta az Orsz. Magy. Szépművészeti Múzeumban.

saját közlése.

Kozmér Sándor

rajzolta az alábbi
négy könyvdíszeit.

Kiss Szeged

Kozmér Sándor

1923/24 - 1924/25 és
1921/22 - 1922/23
Kecskeméti telep

Ferkèpzomfoiskèvk

104 l.

Kozmér Sándor

Lenkey Dezső főtanácsos és neje plakettje
1927.

Repr.
Képzőművészet
1927. 4. 7. 24. l.

vezetése alatt, jobbra haladva,
tizenegy képben vannak ábrázolva.

kar
bra: DRUCK & VERLAG VON STOCKINGER
ACK, WIEN,, továbbá: 1,

tei a papirosnak 20,3:34,4 cm,

154-912
912-80
lt.7655,

062

Kozmér Sándor

festő

Est. 1978

Kozmon Gábor
tervező mérnök és formatervező

MDK

Az "Ipari-forma Tanácskozás" 1958
egyik hozzászólója.

Ipari Müvészet 1958. 3. szám. 14.o.

Kozmutza Ottilia

Festő

l.

Műcsarnok

1899. 106. l.

Vihnyeposzereiny h. n. VII. 290

Kozmutza Ottilia

festőnő

lásd

Műcsarnok, 1899. 106 l

Jelentem, hogy .....

távolmaradását.

Tudomásul vette:

.....

az osztályfőnök aláírása.

Enged

.....

a műhelyfőnök
a

8. sorsz. Műhelyi minta

Kozmutza Ottilia

festoni

wód

Mussarnok, ~~1900~~ 1899. 106. l

Magyar királyi államvasutak.

T. Műhel

Miután keresményemnek 191 ....

tésénél .....

jelenhetek, keresményemnek átvételére

nevü munkástársamat szóbelileg megbi

Kelt ....., 191 ..

.....

tanu.

.....

tanu.

Kozmutza Ottilia

Budapesti festőnő sikere a külföldön. *Kozmutza* Ottilia nevét nem ismerik még a művészek sem, nem csoda, alig egy éve, hogy művészettel foglalkozik a viselője. Egy év szinte semmi idő, de *Kozmutza* Ottiliának mégis elég volt arra, hogy odafejleszsze tehetségét, hogy a külföldön szép sikert arasson. Még pedig Münchenben, a festészet egyik európai központjában. Ott nyerte meg a *Jákob álma* cimü képével a Societé des artistes etrangers művésztársaság versenyén az első dijat. A fiatal hölgy még csak rövid idő óta van Münchenben, addig itthon, Budapesten élt a családja körében, de művészhajlamának engedve, sokat foglalkozott műipari dolgokkal, nevezetesen feltünően szép hímzéseket készített. Csak egy éve, hogy egy fiatal festő útmutatása

Ujdonk 1899. V. 8. 17. l.

— 174 —

mellett festeni, rajzolni kezdett, még pe
oly meglepő gyors és szép eredményn
hogy jónak látta magát tovább kiképez
Azóta Münchenben folytatja tanulmány
hogy minő sikerrel, arról az őt nemrégib
ért kitüntetés beszél.

Tamas, föl nem fedezi. Ily módon jutott
eszükbe a Markó-lányoknak Magyarország,
az apjuk hazája. A család nyomorba jutott
s úgy iparkodott magán segíteni, hogy fiiad

Sohasem hittem volna, hogy az élet örö-
is kelyhébe oly hamar vegyül-
mcseppek és a bolgárok viruló
lehajtsa
, mikor
lánosz-
ejedelm
melynek
főváros
n piros
rok! A
kodott s
y úszott
em még
át a nép
k amiatt
kes napi
mulathat,
hogy e napokat az anítatnak is
mely jellemvonását annyira
ttnak láttam a faj nemzeti jelle-

ponált az ujságíró. Érdeklődést kelt, az
ember kiváncsi rá. *Márk* Lajos ezzel a nóta-

Az ünnepies hangulatot leg-
először a palota közelében lévő

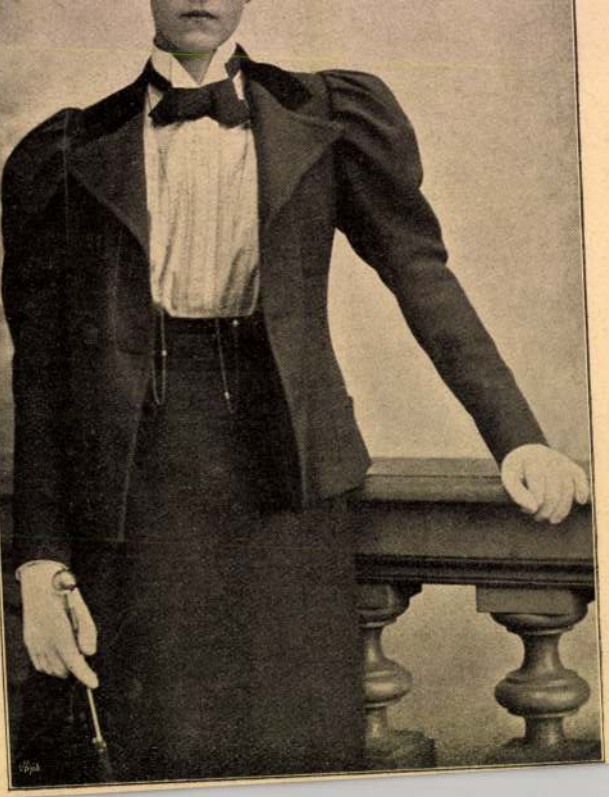

alakja zöldellik. Kettő is rohan feléje és úgyszolván egyenesen az orra előtt iramlanak el. Stüsszink kapkodja a puskát, lő . . . És ő az, aki keservesen vakarja a fejét, ezt dörmögvén :

— Ej, a mihasznáit . . . no nézd a semmirekellőit . . . egyenesen a puskám csövének jöttek, tudván, hogy igazi vadász nem lövi szét őket . . . Ej, ej, rászedtek a tapsifülesek !

A nyulak apró barna árnyakként messze röpülnek már, a szomszéd vadász pedig hahotázik.

És ő az, aki mindennek dacára este vadászszívet gyönyörködtető részleteket fog elbeszélni a kávéházban, különösen arról a két nyulról, mely oly szerencsésen került a puskája csöve elé, hogy egy lövéssel durrantotta le mind a kettőt . . . Hiszen ismerik

Kozmutza Ottilia

Budapesti festőnő sikere a külföldön. *Kozmutza* Ottilia nevét nem ismerik még a művészek sem, nem csoda, alig egy éve, hogy művészettel foglalkozik a viselője. Egy év szinte semmi idő, de *Kozmutza* Ottiliának mégis elég volt arra, hogy odafejleszsze tehetségét, hogy a külföldön szép sikert arasson. Még pedig Münchenben, a festészet egyik európai központjában. Ott nyerte meg a *Jákob álma* cimü képével a Societé des artistes etrangers művésztársaság versenyén az első dijat. A fiatal hölgy még csak rövid idő óta van Münchenben, addig itthon, Budapesten élt a családja körében, de művészhajlamának engedve, sokat foglalkozott müipari dolgokkal, nevezetesen feltünően szép hímzéseket készített. Csak egy éve, hogy egy fiatal festő útmutatása

mellett festeni, rajzolni kezdett, még pedig oly meglepő gyors és szép eredménynyel, hogy jónak látta magát tovább kiképezni. Azóta Münchenben folytatja tanulmányait, hogy minő sikerrel, arról az őt nemrégiben ért kitüntetés beszél.

— **Magyar művész külföldi udvaroknál.** *László* Fülöp festőművész hazánkfiát, mint értesülünk, táviratilag hívták meg a berlini császári udvarhoz, hogy fesse meg a német császár nővérének és *Hohenlohe* birodalmi kancellárnak az arcképét. László a német fővárosból Windsorba, az angol udvarhoz megy, ahol korábbi meghívás következtében *Viktória* angol királynőt fogja lefesteni.

—

— **Bezerédj István emlékszobra.** A szegszárdi kaszinó választmánya még a millénium évében elhatározta, hogy történelmünk kiváló alakjának, *Bezerédj* Istvánnak, az első jobbágy fölszabadítójának szobrára gyüjtést indít. Előbb azonban föl akarták állítani Garay János emlékszobrát, melyre ugyancsak a szegszárdi kaszinó gyüjtötte össze huszonöt év alatt a szükséges összeget. Minthogy Garay szobra immár megvalósult, most az ottani kaszinó kebelében alakult bizottság megindította a mozgalmat a Bezerédjnek emelendő emlékszoborra. A gyűjtést a szoborra a kaszinó 500 forintos adományával kezdték meg és a lelkes fölhívást a szoborbizottság nevében *Fördös* Vilmos kaszinói elnök és megyei tiszti ügyész bocsájtotta ki. A szegszárdi kaszinó igazán nemes példával jár elől, mikor ennyire szívén hordozza a kegyelet és hazafias érzés ápolását. Kívánatos volna, hogy ebben a tekintetben a többi kaszinók is az ő nyomdokát kövessék.

—

— **A tiz szobor.** Ő Felsége által a székesfővárosnak ajándékozott tiz szobor közül már hétnek a tervén tudvalevőleg dolgoznak a művészek, most az utolsó 3 szobor dolgában is megtörtént a végleges döntés. Verbőczy István szobrát *Donáth* Gyula, Hunyadi Jánosét, *Rausch* Béla, Pázmány Péterét pedig *Tóth* István fogja elkésziteni. Ezt a 3 szobrot az ó-budai főtéren, az Albrecht-uton és Bakácstéren fogják fölállítani. A szobrokat 1902-ben kell elkészíteni, akkor adják át a tíz szobrot a fővárosnak.

—

— **Művészeti felolvasások.** *Huszka* József tanár, a »Magyar Ornamentika« című mű érdemes szerzője, aki innen-onnan már évtizedek óta foglalkozik a magyar stil anyagának az egybegyüjtésével, pénteken, e hó 17-én »Magyar stilus« címen rendkivül érdekes felolvasást tartott az *Országos Iparegyesület* összes szakosztályainak együttes ülésén. — *Radisics* Jenő, az *Iparművészeti Múzeum* igazgatója, pénteken folytatta a lakásberendezések történetéről a mult pénteken megkezdett fölolvasási ciklusát. Ezúttal a középkor lakásberendezéseit ismertette és több butortipust eredetiben is bemutatott. Mindkét érdekes felolvasásra lapunk legközelebbi számában még visszatérünk.

—

— **Magyar festőnő diadala a külföldön.** A B. N. irja a következőket:

Egy ifju magyar úriasszony szép művészi sikeréről értesit minket müncheni levelezőnk. Az ottani *Société des artistes étrangers et de Munich* nevü müncheni művészegyesület versenyén az első dijat nyerte el *Kozmutza* Ottilia úrnő *Jákob álma* cimü képével. A verseny győztese budapesti, de ennél érdekesebb, hogy a művészettel *alig egy év óta* foglalkozik. Itthon családja körében szorgalmasan foglalkozott finom hímzéssel, amelyet művészi tökélyre vitt s aztán engedve hajlamainak, üres óráit egy fiatal festő útmutatása szerint rajzolással és festéssel töltötte. Oly rohamosan haladt, hogy a sikeren fölbátorodva kiment Münchenbe s ott folytatta tanulmányait. Münchenben a fent említett művésztársaság ez évben is kitűzte rendes versenyét. Pályázati téma gyanánt a *Jákob álmá*-t tűzték ki, oly föltételek mellett, hogy a legjobb mű megkapja az egyetlen dijat, az utána következő 20 legjobbat pedig kritikára méltatják. A versenyre sok pályamunka érkezett, köztük a művészileg legbecsesebb a *Kozmutza* Ottiliáé volt. A művésznőnek a társaság nagy óvációt rendezett, az elnök buzdító beszéd kiséretében pompás babérkoszorut adott át neki ezzel a fölirással: »Infiniment modeste petite Mme Ottilie de Kozmutza nous admirons votre grandeur. Prenez le prix accompagné de notre profond dévouement.«

—

— **Képzőművészeti Tanács Ausztriában.** *Bécsből* vesszük a hírt, hogy az ottani egyetem tanácsának az üléstermében e hó 16-án délelőtt tartotta első ülését a vallás- és közoktatásügyi minisztérium művészeti tanácsa *Bylandt-Rheydt* gróf közoktatásügyi miniszter elnöklése alatt. Az ülésen a tanácsnak majdnem valamennyi tagja részt vett. A miniszter beszédében üdvözölte a megjelenteket, rámutatott arra az érdeklődésre, amelyet a kormány a hazai művészet iránt tanusít, valamint a költségvetés idevágó tételének növekedésére és kifejezte azt a reményét, hogy a művészeti tanács meg fogja tenni a magáét arra nézve, hogy az a fellendülés, amely hazánk belső művészeti életében mindenütt nyilvánul, fentartassék és a művészet új erőkkel gyarapodjék. Ezután egyes tagok előterjesztették indítványaikat, amelyek osztatlan helyesléssel találkoztak és tüzetes megbeszélés tárgyává tétettek. A miniszter fentartotta magának, hogy ezeket az indítványokat a művészeti tanács kebeléből kiküldendő állandó bizottsághoz teszi át tanulmányozás végett.

—

— **Styka Jan** lengyel festőművész, a Bem-Petőfy körkép egyik alkotója, a napokban Lembergből hosszabb tartózkodásra Budapestre érkezett.

—

— **A porosz kormány művészeti budgetje.** Hogy a porosz kormány milyen nagy apparátussal dolgozik a művészet és a művészeti intézmények fölvirágoztatásán, legjobban kitűnik az 1899. évre

vázlatát már elkészítette, úgy hogy a vázlat kőrerajzolásához és sokszorosításához már a legközelebbi napokban hozzáfog egyik kiváló műintézetünk.

—

— **Történelmi képkiállítás a városligetben.** Esztendőkkel ezelőtt elhatározta a főváros, hogy a városligeti régi műcsarnokban fővárosi múzeumot rendez be. Néhány ezer forintot meg is szavazott a közgyűlés a múzeum céljára. Ideiglenesen azonban az épületet *Kreith* Béla grófnak engedte át, aki negyvennyolcas múzeumát helyezte ott el. Most *Ernst* Lajos, az ismert mügyűjtő, akinek történelmi gyüjteménye az ország bármely gyüjteményével vetélkedik, a fővároshoz kérvényt intézett, amelyben a városligetben lévő régi Műcsarnok épületének bérbevételére tesz ajánlatot. Ernst Lajos az épületben, amely nézete szerint a fővárosi múzeum céljaira nem alkalmas, állandó történelmi képkiállítást óhajt berendezni. Kijelentette Ernst Lajos azt is, hogy hajlandó az épületet esetleg meg is vásárolni és nem bánja, ha a főváros kiköti, hogy az épület csak múzeumnak használható.

—

— **Magyar művész a francia secessionisták között.** *Rippl-Rónai* Józsefet, az ismert festőművészt szép kitüntetés érte a napokban. A francia festőművészek egy része, amelyben valamennyi modern művészeti iránynak van képviselője, márciusban kiállítást rendez *Durand Roal*-nél. Ez a műkereskedő arról nevezetes, hogy évtizedekkel ezelőtt fölismerte azokat a művészi nagyságokat, a kiket akkor kigunyoltak és ma bálványoznak. Így ma is köréje csoportosulnak azok, a kik művészetükben a reformeszméket képviselik. A kiállításban olyan művészek vesznek részt, a kik reprezentalói a saját irányuknak, vagy önmaguk alkottak maguknak új irányt. Ilyenek a pointillista *Signac*, a bizarr *Luce*, *Valotton*, *Ibels*, az impresszionista *Bernard*, a neo-ideálista O. *Redon* stb. A kiállítást Maurice *Denis* rendezi, a ki pár nap előtt levélben meghívta rá Rippl-Rónai Józsefet. A magyar festő egyedül fogja képviselni a kiállításon a külföldet.

—

— **A drezdai Cranach-kiállítás.** A *Műcsarnok* mult számában megírtuk, hogy Drezdában ebben az évben rendkivül érdekesnek igérkező *Cranach*-kiállítást rendeznek, melynek főcélja a művész első ötven éves működése, sokak által kétségbevont fejlődésének megállapítása és ezzel a kétséges Pseudo-Grünwald kérdés tisztázása lesz. Örömmel értesülünk, hogy ezen a kiállításon, mely 170 festményből s ezenkivül sok rajzból és metszetből fog állani, mi is részt fogunk venni. Az *Országos Képtár* ugyanis a kiállítás rendezőinek a fölkérésére legérdekesebb Cranach-képei közül négy darabot küld a kiállításra. Ezek: *Szent Katalin eljegyzése*, a mester egyik legjelesebb alkotása, azután *Krisztus siratása*, a *Szerelmes aggastyán* (1522-ből) és a *Házasságtörő asszony* (1532-ből).

—

— **Markó-kiállítás** nyilt meg a napokban a »Nemzeti Szalon« Kossuth Lajos-utcai helyiségében. Az érdekes kiállítás *Markó* Károly magyar festőművész és két fia András és Károly hátrahagyott műveiből vagy hetven olajfestményt és száz szénrajzot foglal magában. A tárlatot csütörtökön délután *Wlassics* Gyula dr. vallás- és közoktatásügyi miniszter is megtekintette K. *Lippich* Elek művészeti előadó társaságában s az állam számára három képet, két rajzot, egy gouacht s egy vázlatot vásárolt a miniszter, magának pedig kiválasztott két szénrajzot a *Markó* András munkáiból. A kiállítás 20 kr. belépődij mellett március 5-ikéig lesz nyitva.

—

— **Falfestmények a hadtestparancsnokság palotájában.** Most folyik a hadtestparancsnokság budai palotája lépcsőházának átalakítási munkálata, melynek folyamán a munkások érdekes művészeti leletre bukkantak. Színes falrészekre találtak, melyekről *Lobkowitz* Rudolf herceg hadtestparancsnok személyes felügyelete alatt lekapartatta a falazatot. Ezen alul azután nyolc tojásdad alaku gyönyörü freskó tünt elő. A nyolc freskó közül négy férfiszentet: S. Gerardust, S. Albertust, S. Angelust és S. Anastasiust, négy pedig S. Maria, S. Theresia, S. Maria Magdolna és S. Angela női szenteket ábrázolja. A freskók mindegyike, mint mondják, valóságos műremek. Különösen szépek Szent Gellért és Mária képei. A freskókat Lobkowitz herceg egy svájci festővel javitatta ki.

—

— **Kozma Sándor síremléke.** A mult évben elhunyt *Kozma* Sándornak emelendő síremléknek *Hammersberg* Jenő kir. főügyész elnöklése alatt megalakult végrehajtó bizottsága a napokban, mint értesülünk, átiratot intézett a »Magyar Képzőművészek Egyesülete« elnökségéhez, melyben a bizottságba 3 szobrász-művész-tag kiküldését kéri, kiemelvén, hogy majd csak e három szakember véleményének a meghallgatása után fogja elhatározni, vajjon pályázat vagy közvellen megbizas útján fogja-e a síremléket elkészíttetni. Ezenkivül arról is értesítette a bizottság az Egyesületet, hogy a síremlék céljára 6000 forint áll rendelkezésre. A bizottság tapintatos, korrekt és előzékeny eljárása, mely követendő például szolgálhatna, művészi körökben a legjobb benyomást keltette.

—

Kozmutza Teodóra

László

Szabad Művészet
1952. 10. 7. 472. l.
473. l.

inisteri Tanácsos Úr!

yitrai apátkanono-
tasitottam, hogy a
tulajdonát Képező
la levő két régi bőr.
manipulust, tanulmá-
műemlékek országos
nélőbb Küldje el. Midőn
donatkozással mult
alatt kelt megkeresé-
domására hozzám,
elettel jesen kérem,

Kozmutza Teodora

iparművész

Népművészeti és iparművészeti kiállítás

1953. aug - okt -
Műcsarnok.

XXXII. tábla

Vyomtatott kártya.

Kozmucza Teodora

textiles

laid

Szabad Művészet
1955. 184. l.

Kozmutza Theodóra

IX. Ráday u. 21.

MKSz 1947

MDK

Kozmucza Teodora

Domanovszky Gy: Iparm. pályázat és kiáll. Szm.
1955. 184 l.

Kozmutza Theodora

NDK

Ébred a város, of.

Egyedül, of.

Egy cserép muskátli, of.

M. képzőművészek egyesülete 29. kiáll. M.Szal.
1947. aug.

MDK

Kozmucza Teodóra, III. dij

textil.

Ipm. és képzm. felszabadulási dijak. SzM. 1955.
48 l. /Hirek/

Kozmutza Theodora

Nyomottanyag-tervező. Az 1955-ös III. iparművészeti kiállítás alkalmával díjat kapott.

Révész Zsuzsa: Textilművészetünk negyedszázada; Ipari Művészet, 1971. 5. sz. 4. l.

Kozmutza Theodora M.D.K.

Matlassé repr.

Ipari művészet Bp. 1960.

MDK

Kozmutza Theodora, festőm.

Borszéki erdő.	Tempera.
Fekete vasárnap.	Pasztell.
Hegyi beszéd.	Tempera.

Magy.Képzőm.-ből Egyes. XXVIII.Kiáll.-a a Magy.Divatcsarnokban. 1946 márc.3o.-tól ápr.16.-ig. Kat.

Kozmutza Theodora M.D.K.

N yomott anyag,repr.

Ipari művészet Bp. 1960.

Rónay Mária

Kozmutza Theodora: Kartonterv

SZABAD MÜVÉSZET

1952.okt.10.sz. 473.l.

/Schubert M.ésE.: A textilmüvészet/

MOK

Kozmutza Theodóra, festő.

Kleopatra, pasztéll

Erő volt Pesten, vízf.

Neuz. Szal. 1947. jul. – I psürimentes králl. – Kat.

Kozmutza Teodora [redacted]

Nyomtatott karton, repr.

Műcsarnok 1953 Népművészeti és Iparművészeti Kiáll.

MDK

Kozmutza Theodora,ip.m.

169.1.

Domanovszky Gy.: Textilművészetünk a III.Iparm.és Népművészeti kiállitáson. -SZABAD MŰVÉSZET. 1956. 4.sz.

ß Kozmutzu Theodóra

MIK

textil művész

A Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetsége textil bizottságának tagja lett

Műterem 1958 I. évf. 11. sz. 9.o.

Kozmutza Theodora

Karton mintaterv, textilterv
Kötényminta, "
Függönyanyagterv, "

Ipar Múzeum. I. iparművészeti kiállítás. 1952.
14 l.

Nógrá

uj ké
vissz
mely
élyen
van,
oromf
kerek
sak g

lábán
töred
gott
nyilv
Belse
megje
küli,

MDK

Kozmutza Teodóra, textiltervező

a Pamutkikészítő Gyár tervezője

(az új ruhaanyagokkal kapcsolatos kijelentését közli a cikk.)

Szép textilminta, orimos ruha.

Nők Lapja, Bp. 1953. július 2. [18.l.]

— No hiszen megláthatja, ha akarja, arra adhatunk engedélyt, odamehet hozzá a börtönébe, — mondá a császár. S ismét az asztalnál ülő úrhoz fordult, valamit diktált neki, amit az leírt. Csak két szót tudtam belőle kivenni: az uram nevét, meg Józefstadtot.

— No ezzel odamehet a férjéhez, — szólt aztán hozzám fordulva.

Hm! Odamehet a férjéhez! De messze van ám Józefstadt s oda már nem visz el a tyukász-szekér ingyen. Valamit gondoltam; ha már kigondoltam, hát csak ki is mondom:

— De nincs ám útravaló pénzem, felséges uram.

— No ma meg fogja kapni; — válaszolt sietve a császár s még egy szót szólt a segédének, amire az valamit leírt egy összehajtott papirosra, amire a császár sajátkezűleg valamit firkantott.

Viola összecsapta a kezeit.

— Hallatlan! Te megpumpoltad magát a felséges urat!

— Azt tettem én! Nem is bántam meg sehogy. Kezet akartam neki csókolni, de nem engedte. Intett, hogy elmehetek. Az asztalnál ülő úr felállt s előre ment az írásokkal. Az ajtóban találtam azt a két nyájas úri asszonyságot. Intettem nekik, hogy jól van a dolog: megértették. Engem aztán elvezetett a hadsegéd az udvari kancelláriába. Ott több szoba nyilik egymásba. Az első tele volt várakozó asszonyokkal, akik egy íróasztalhoz akartak jutni. Nekem utat fúrt közöttük a hadsegéd. Egy színész borotváltképü úr ült az asztal mellett, akinek az egyik írást átadta, amire az valamit motyogott németül, amiből én csak az uram nevét értettem meg, meg azt, hogy „vakáte"; „igen is, vakáte" siettem megfelelni. Milyen jó, ha az ember tud már németül. Azután egy benyilóba vezetett a hadsegéd, aminek az ajtaja fölé az van írva, hogy: kassza. Ezt is megértettem. Ott meg egy szakállas úriember ült egy köröskörül bedrótozott ketrecben, aminek csak elől volt egy kis csapó ajtaja. Annak is adott át egy írást az a jó ember, mire az egy vasládának az ajtaját felnyitotta s kiemelt belőle három darab göngyöleget, amiknek a borítékjára az volt írva, hogy „zehn Gulden", odatette elejbém a márványasztalkára. Én azt gondoltam, hogy azért teszi oda, hogy válaszszak belőle: kiemeltem a középsőt. Erre ő azt mondta, hogy „aber" s mondta, hogy ez mind az enyim.

Jaj de szépen hangzik ez a német szó „aber". Ilyen szó nem is hiszem hogy volna a magyarban. Mind a három göngyöleg az enyim! Egyet legalább vissza akartam neki adni; de a hadsegéd megfogta a karomat s elrántott a pénztártól: azt mondta: „friskó! friskó!" ő meg annyit tudott magyarul. Arra megint vissza kellett mennem az udvari kancelláriához, aki akkorra elkészítette a számomra való passzust a Józefstadti tömlöcbe. Azt mondta, hogy olvassam el. (Ha csak az el nem olvas engem!) Mégis úgy tettem, mintha olvasnám. Aztán eszembe jutott, hogyha már a passzusért egy firtli volt a taksa: azért legalább egy pöngő fog járni, s nagy büszkén azt kérdeztem: „wasz pecal!" mire az azt mondta, hogy „niksz pecal". Ezzel is többet tudok németül. Én aztán szépen megköszöntem annak a kedves hadsegédnek a szíves szolgálatát s meginvitáltam, hogy ha lejön egyszer Kecskemétre, látogasson meg bennünket, ott lakunk a Cegléd-utca szegletén, ahol a mészárszék van. Amire ő azt mondta, hogy „gute ráz", meg is rázta a kezemet, hogy jól megértsem.

Violát egészen földerité ez a naiv előadása egy audiencia történetének (mely valóban igaz történet, kár volna, ha elveszne az utókor számára).

— Óh be nagy bohó vagy te Zsófi!

— De leszek én még nagyobb is, csak várd el a végit. Amint az udvari kancelláriából kiléptem, már ott találtam a folyosón az én két úri asszonyomat. Azok is átestek már az audiencián: rám vártak.

Az egyik úri asszonyság, aki az elébb megszólított, odalépett hozzám s így szólt:

— Kegyed is Józefstadtba igyekszik? (Már „kegyednek" szólított, nem jó asszonynak.)

— Igen is. A szegény jó uramat akarom meglátogatni, aki el van itélve nehéz börtönre és most nagy beteg; levélben írta az anyjának.

— Hát ha nem restelli kegyed a mi kocsinkra felkapni a kocsis mellé, mivelünk eljöhet Józefstadtig; mi is oda utazunk, s egész a börtönig elvisszük.

— De nagyon megköszönöm. Legalább nem kell kérdezősködnöm ebben az idegen világban.

— Mi a férjének a neve? — kérdezé az úriasszony.

Megmondtam.

Erre az inte a másik hölgynek, aki a táskájából kivett egy könyvecskét, szétnyitotta, keresgélt benne.

Nekem bizony olyan hamis szemeim vannak, hogy belepislogtam abba a kis könyvbe s láttam, hogy a Sándorom neve után kétszer is fel van írva az „F" betü. De még jobban meglepett, hogy a Sándor neve fölött a te kedves férjed nevét pillantottam meg: egyszer egy „Z" betüvel, utána meg csupa „O" betüvel.

Az asszonyság észrevette, hogy leskelődtem. Egyenesen hozzám fordult:

— Hallja maga, kedves barátném. (Már kedves barátném!) Tud-e maga hallgatni?

— Ebből a tudományból professzor lehetnék.

— No hát akkor meg kell önnek fogadnia, hogy a mi józefstadti utunkból senkinek egy szót el nem beszél.

— Igéretet én nagyon nehezen teszek; mert azt tudom, hogy adósság. Kettőnek el kell mondanom, amit az uramról megtudok. Az egyik az uramnak az édesanyja, annak mindent meg kell tudni, a másik pedig az én kedves barátném, Markóczy Dezső felesége; amit annak az uráról megtudok, aki szintén állami fogoly, talán éppen egy zárkában van a férjemmel, csak el kell neki híven beszélnem.

— Helyes, helyes! — mondá mind a két asszonyság. — Azoknak beszélhet kegyed.

Aztán fölvilágositottak róla, hogy mit jelentenek azok az „F" és „Z" betük a férjeink neve mellett.

Ezek a derék asszonyságok a magyar jótékony nőegylet megbizottai, akiknek az a feladatuk, hogy az itteni foglyok nehéz során enyhítsenek.

Folytatjuk

Uj Idők 1904. X. 30 szám

Séták a nagyvilágban

IRISZ-KERT JOKOHÁMA MELLETT

Séták a nagyvilágban

A japániak művészetéről

Jokoháma

Mentül tovább nézegetem a körülöttem sürgő életet, annál erősebbé válik bennem a meggyőződés, hogy a japániak született művészek, akik hímes alakítással díszítenek, formálnak mindent, ami kezük ügyébe esik. Csodás módon kínálja föl magát erre a célra az ő országuk, az ő természet-képeik. A művészvér buzgását meglátjuk mindenben: házacskáikon, ruházatukon, a legegyszerűbb, sőt a legdurvább használati eszközökön is. Persze, a „nagy művészet"-ről formált fogalmainkra itt hiába keresünk példát. Nem mintha nem volnának itt is remekbe dolgozó géniuszok, csakhogy nem olyanok, mint túlnan Európában. Más fajtájúak. Egy más világ szülöttei, tehát egyuttal egy másfajta világ teremtői is.

Még a legegyszerűbb iparos művén is meglátszanak a sajátságos japáni jellemvonások. Ezek szeretik a bizarr vonást, a groteszk hatást, a szörnyűséges elemet, a furcsát. De ilyen műhelyekből került ki Hokuszái is, Utamaro is, a szélső Kelet bámulatos mesterei.

A japániak nem ismerik, vagy legalább eddig nem gyakorolták az olajfestést. Művészkedésük legsűrűbb terméke a nagy dekorativ papir- és selyemkép, amelyet tussal, vagy vízfestéssel diszítenek. Ezeket kakémonóknak nevezik. Laikus szemmel nézdegélve e festményeket, könnyen azt hihetné valaki, hogy a japáni mestereknek fogalmuk sincs a távlat szabályairól vagy az árnyékolás hatásairól. Minden síkra van vetítve nálunk. Ez a látszólagos hiány azonban nem tudatlanságból, hanem kitünő stilusérzékből ered; ezt fölismerték nálunk is és a síkdiszítés modern formái most már Európában is ily szellemben készülnek.

Művészetük Kinából származott át hozzájuk, de azután erősen átalakult japáni szellemben. Itt is, ott is megtaláljuk a berlini kékkel festett hegyeket, ugyanazt a növényzetet és szörnyalakokat. Sőt tiszteletben és becsben tartják itt ma is a kinai képeket. Amellett van bennük e téren bizonyos konzervativ vonás: az apáról fiura örökölt formák kultusza. Igazában csak akkor ösmerkedtünk meg e művészi előadással, ha itt járunk-kelünk köztük.

Japáni dísztárgyacska
Csontfaragás

Műhelyeiket nézegetve látjuk, hogy amikor valamely műtárgyat diszítenek, sohasem a természetről rajzolnak valamit, hanem mindent emlékezetből. Mily csodás erejü lehet ez az emlékező tehetség! Elég azonban Hokuszái vázlatkönyveit átlapoznunk, hogy meglássuk, mennyire megfigyelték mestereik a természetet.

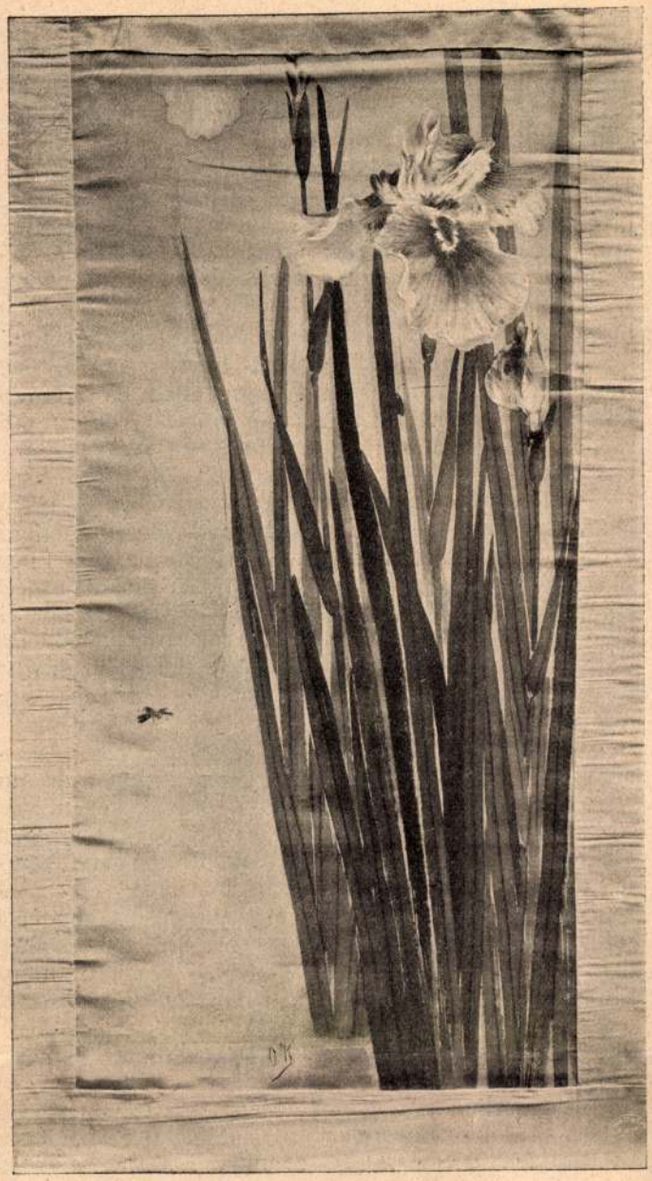

Séták a nagyvilágban

Kozmutza Kornélné másolatai

SELYEMRE FESTETT JAPÁNI AKVARELLEK

Emlékezetből rajzolnak tehát, térdükön guggolva: a papiros vagy a selyem a földön fekszik, úgy húzogatják rá hosszu, finom vonalaikat. Mindig ugyanazokat, mindig a már sokszor rajzoltakat. Kivált a kisebb mestereknél van ez így, ahol mindenek felett uralkodik a műhely-tradició. Diszítő művészetük főformája a virág, a madár, a hal, a rovar, amelyeket bámulatos hűséggel másolnak. Ebben ritka tehetséget árulnak el s mesterei a delikát szinek harmóniájának.

Bámulatos készségük aztán sokféle extravangciára viszi a műhely sárga mestereit: gyorsan, szinte a kéz egyetlen iramodására igyekszenek valamit odavetni, vagy pedig azon vannak, hogy bármit is két-három vonallal fejezzenek ki. Vannak köztük félbűvészek, akik lábbal, vagy szájba fogott ecsettel festenek. Szinte akrobatái olykor az ecsetnek.

Festő-munkájukat nem előzi meg a rajz. Nem vázolják fel előbb a körvonalakat, mint a mi festőink, hanem a tiszta papirost elkezdik fönt festeni s nyomról-nyomra befejezik a művet, mihelyest a papiros alsó végére jutottak. A már egyszer megdolgozott helyekre sohasem térnek ismét vissza.

Általában nagyobb becsben részesül itt az egyszerü tussfestés, semmint az akvarell. Ennek is akkor nő a becse, ha mentül egyszerübb. A legsűrűbben feldolgozott motívum, s egyben a legcsodáltabb is, két-három hatalmas, itt-ott megszakított ecsetfoltból áll, amelyeken néhány hirtelen hosszu vonás szökell által: gyöp, amelyből a bambusznád fiatal hajtásai épp a magasba törnek. A legbecsesebb kakémonók azonban azok, amelyek egyetlen dísze a nagy vonásokban odavetett japáni hieroglifek, amelyekben egy ügyes kaligrafus fürge keze a vonal nagy tisztaságát és elegánciáját mutatja be.

A japáni művészek főképpen az iparművészetben remekelnek. Erészben ritka gazdagságot mutatnak már

Japáni író- és festőkészlet

JAPÁNI KÁKÉMONÓK
Kozmutza Kornélné másolatai

azok a régi szövetek, aranynyal, ezüsttel átszőtt brokátok is, amelyeket egykor a japáni nemesember öltött magára.

Kinától származott ide a szobrászat is. De nem fejlődhetett abba az irányba, amit mi európai észjárással monumentálisnak nevezünk. Sok tekintetben az erre való anyagok hiánya magyarázza meg ezt a körülményt. Márványuk nincs, köveik csak nagynehezen munkálhatók meg, durvák, csomósak és darabosak, még az Indiából behozott elefántcsont is jó drága. Csak kevés kolosszális méretü szoborra akadunk, ezek pedig gránitból valók. A boncok állíttatták ezeket a hivők nagylelkü adományaiból, mutatják pedig Buddhát, az Indiából behozott tipusban: átszellemült csöndes nyugalom ül arcán. Majdnem minden nagy japáni városban látható egy-egy ily mü.

A sokszinüség bőven uralkodik a templom belsejében. Istenek és istennők fából faragott szobrai, jelképek és attributumok tarka szinekben sorakoznak egymás mellé. A templom körül kő- és bronz-khimérák mutatják fantasztikus formáikat: a benszülöttek oroszlánnak mondják, bár ezt az állatot a maguk országában voltaképpen sohasem látták.

A vallásos szobrokon kivül a plasztika apró mütárgyak formálásával foglalkozik. Elefántcsont, bronz- és fafaragások, álarcok, állat- és emberképek, köztük ritkaszép művek; kivált a régi bronzokat keresik a gyüjtők s igy azok ma már alig kaphatók. Azért Európába mégis százával özönlenek, persze másolatok, de ezek oly hívek, hogy lehetetlen őket megkülönböztetni régi mintáiktól.

A japáni mesterek rendkivül ügyes fémmunkások. Aranynyal, ezüsttel rakják ki s futtatják be a kardok különböző részeit, vésik a vasat és acélt, oly mesteri módon, hogy valóságos remekműveit láthatjuk itt a cizelálásnak.

Valamikor a japáni tükör is egyszerü kerek bronzlap volt csiszolt fölülettel. Hátlapjára különféle motívum került dísz gyanánt. E tükrök némelyikének az a furcsa sajátsága volt, hogy világos vonásokban mutatta az előlapon a hátlap rajzát, mihelyt arra világosság esett. Ez a sajátságos jelenség sokáig megmagyarázhatatlannak látszott s az ilyen tükröket elnevezték „bűvös tükörnek". A megmunkálás és gyakran a véletlen is e sajátosságnak az oka.

Ércmunkáik közé tartoznak ama nagy harangok is, amelyek a tiara formáját mutatják s domborművekkel ékesek. Céljuk, hogy fölriasszák az embereket tűzvész esetén. Némely templom valóban óriási nagyságu harangot rejt magában. Egykoron a dájmók épp úgy avatták fel a harangokat, mint ahogy nálunk is szokás: öntés közben ezüstpénzt vetve az anyagba. Néha rendkívül sok ily pénz került a harang testébe. Ez a körülmény nagyszabásu kereskedésnek vetette meg alapjait: európai kereskedők sorra megvették a harangokat bronz-értékükben, a nemes fémeket pedig otthon kiolvasztották belőlük, mígnem a boncok erre rájöttek s véget vetettek a kizsákmányolásnak.

A porcellán és lakkmű ideális magaslaton áll itt. Ebben a kinai mestereket ugyancsak lefőzték japáni tanítványaik. Ország-világ bámulja a japáni edényt, a vázát, a kupát, azok zománcát s gazdag díszét. Főképp a régi szacuma-áru áll a magas becsben. Szinte utánozhatatlan a zománcmunkájuk is, amelyben még ma is jeleskednek, holott viszont bámulatos aranydiszü lakktechnikájuk már kipusztult. Keleti türelem kellett ehhez s néhány évig tartó munka. Ma már csak piaci árút készítenek, a lakk ma már alig egyébb szimpla firnisznél.

Anyaghiány s a földterület megbízhatlansága folytán az épitészet nem fejlődhetett nagygyá. A közélet hiánya megmagyarázta azt is, miért nem találunk itt nagy középületeket. A japáni izlés könnyed elegánciája mégis megcsillan fából való házaikon, amelyek, igaz, nagyon hasonlítanak egymáshoz, de minden részletük szoros harmóniában áll az egészszel s arányosak.

E földön, ahol a magára hagyott természet minden emberi segitség nélkül oly szép kerteket formál magának, virul a kertészkedés is, még pedig oly irányban, hogy a kert művésze lehetőleg átformálni igyekszik a növények természetes alakját. Ezt aztán tökéletesen el is érik itt. Kertjeik apró sétányai, vízmedencéi, csatornái, hidacskái csaknem elfoglalják a kert egész területét. Helylyel-közzel látunk egy-egy bokrot, amely természetellenes módon van egész alakjában megváltoztatva, kicsavarva, eltorzítva, s leveleit elébújtatja a nagy, többé-kevésbbé megmunkált fantasztikus kőtömbök mögül. Komplikált műveletekkel s napról-napra ismétlődő fáradozással a japáni kertész elérte azt, hogy egy-egy ily bokor sokszinü ágakat hajt, egymástól eltérő virágokat nyit s fantasztikus gyümölcsöket terem. Minden növény közt mégis

egyet tartanak a virágok ideáljának, ehhez fűződik minden szeretetük, ezzel találkozunk minden házban, minden parkban, ennek még a szirmait és leveleit is eszik. Ez a nemzeti virág a krizantémum, amelyet már a régi japáni fegyvereken is nagyolva látunk mint diszítő elemet s amely kiváltságos nemesi címerül is szolgál.

A művészet egy bizonyos nemével nevelt japáni virágok közt láttam olyan iriszeket, amelyek valóban ritkítják párjukat. Ez az irisz bámulni való változatokat mutat, van belőle immár minden szinü, minden árnyalatu, a sápadt sárgától a skarlátveresig, aztán a patinás arany, majd az arany s ezüst szinei futják át egymást a szirmokon. Hol egyazon virág is különböző változatokat mutat ugyanazon kelyheken, s ha ilyenekből csokrot kötnek, úgy eleinte bizony nem tudja az ember, ha nem mesterséges csinálmánynyal van-e dolga.

Igy formálja a japáni ember még a természetet is a maga művészi stilusára. KOZMUTZA KORNÉLNÉ

Idegen írók

Ismeretlen név: Max Rabusson, — egy a sok közül, akiknek sorában lázasan keresi Maupassant s Daudet utódját a novellistákban szinte koldusan maradt francia közönség. Talál egy-egy igéretet s múlnak az esztendők, anélkül, hogy az igéret beváltódnék. És mialatt dúsan burjánzik a mind szemérmetlenebb, az érzékcsiklandozó pornográfia, erős kötésü, maradandót alkotó művész-írója nem igen mutatkozik az egykor oly kiválóan mesélő kedvü francia irodalomnak.

A pesszimisztikus hajlandóságu, jellemzően modern spekulativ irányzat, mint a filloxera a szőllőtőkét, úgy lepte el a francia teremtő fantáziát. Hasogatják, virtuóz elemzéssel, a hajszálat az Anatol Franceok, boncolgatják az aszott modern lelket a Bourgetk, keresik a színárnyalatok halvány színárnyalatait a Lotik, — de mesélőjük, egészséges, eleven alakokat teremtő poétájuk nincsen.

Egy igéret ismét Max Rabusson is.

Itt a története, amelyet néhány napig emlegettek egy novella-pályázat alkalmával.

Kutya-história

Durateau úr figyelmesen nézegette a tegnap született kis macskát. Aztán letette a földre s megigazítván orrán az acélfoglalásu pápaszemet, így szólt feleségéhez:

— Három megdöglött, ez az egy még szuszog. Mit gondolsz, angyalom, mit csináljunk vele?

— Mit!? — visitott Durateau asszonyság, — vízbe vele! . . . Elég a bajom a kutyáddal, macskakölyket nem tűrök a háznál! . . . Inkább a kutyádat se látnám! Az a koszos dög teli van bolhával s ráadásul mindegyre torkoskodik a konyhában. Tegnap egy kotlettet csípett el! . . . Csak egyszer csípjem még rajta!!

— De angyalom! — vetette szeliden Durateau úr.

— Elég volt. Gyerünk reggelizni. Reggeli után megkeresed Fülöpöt, hogy vigye ki a macskát a folyamba. Igérhetsz neki érte egy hatost.

Durateau úr engedelmesen követte feleségét az ebédlőbe. Leültek. Az ablakon látszott a hóval borított mezőség s a távolban a jegenyék közt kanyargó Szajna.

Durateau úr csöndesen falatozott.

Durateau asszony szemmel tartotta az urát, nem szenynyezi-e be az asztalterítőt s nem hágy-e valamit a tányérján. Mert Durateau asszony gyűlölte a tékozlást.

Miközben tányért váltott a cseléd, Durateau asszony így szólt hozzá:

— Mari! ha elmosogatott, elmegy s megkeresi a kis Fülöpöt.

Aztán Durateau úrhoz fordult, aki egy száraz kétszersültet rágicsált:

— Jobban meggondolva, egy hatos sok is annak a kölyöknek. Elég lesz neki a fele! Hisz az a kis macska a zsebében is elfér.

Durateau úr, mint rendesen, helyeslőleg bólintott.

A kis Fülöp megérkezett. Haszontalan fattyu, milyen gonoszul csillogott a szeme . . .

Durateau asszony, a legszelidebb hangján, így szólt hozzá:

— Egy kis macskát bízunk rád, kedves fiacskám! Leviszed szépen s belehajítod a Szajnába. Ne feledj fiacskám követ kötni a nyakába. De vigyázz, fiacskám, nehogy sokat kínlódjék, mert tudod, hogy azt én nem szenvedhetem.

— Mennyit ád érte? — kérdezte Fülöp.

— Kapsz tíz fillért, édes gyermekem.

— Majd ha fagy! — válaszolt Fülöp. — Tíz fillért! . . . Ebben a hóban, majd tíz fillérért kutyagolok le a Szajnáig!

— Mit beszélsz, te mihaszna? — visitott Durateau asszony. — Tán azt akarod, hogy befogassunk a számodra?

— Egy pengőn alul egy tapodtat se! — szólott Fülöp.

Durateau asszony vésztjóslóan kacagott.

— Egy szuszra kérhetnél ezer pengőt! — mondotta Durateau úr, hogy tanúbizonyságát adja erélyes voltának.

— Takarodj! — üvöltött Durateau asszony.

És miután Fülöp nyelvét öltvén, eltávozott, férjéhez fordult az asszony.

— Sált kötsz a nyakadra, kalucsnit húzol s a macskát te viszed le a Sajnába.

Durateau úr némileg tiltakozott. Hogy nagyon hideg van! Hogy még tüdőgyulladást is kaphat!

Durateau asszony összeráncolt szemöldökkel tekintett Durateau úrra. Amire Durateau úr lesütötte szemét, Durateau asszony pedig fölállt, sovány melléről leveregette a kenyérmorzsákat és halkan mondá:

— Úgy tehát, magam is veled megyek. Legalább egyet sétálunk. Velünk jön a kutya is, nehogy azalatt valami komiszságot kövessen el idehaza . . . Különben, annyit mondok, hogy annak a dögnek, a kutyádnak, még vélem meggyűlik a baja!

Durateau asszony jó prémes bujkát terített magára, Durateau úr pedig nyakára csavarta azt a bizonyos sált. Aztán a macska után vadásztak, — mintha sejtette volna, hogy mit szándékoznak vele, Durateau asszony seprővel kotorta elé az ebédlőszekrény alól.

Durateau úr meg mormogott:

— Milyen furcsa! . . . Mintha érezné! . . .

Végre kosárba dugták a macskát. A kosarat Durateau úr vitte egyik kezében; a másik kezét zsebre dugta.

Ugyancsak harapós idő volt, Durateau asszony orrát, a fekete fátyol alatt, pirosra csípte a hideg.

Mentek, mendegéltek, egy kukkot se szóltak egymáshoz. Köröskörül a tenger hó. A macska nem moccant a kosárban.

Ahol legsebesebb az ár, Durateau úr letette a kosarat a hóba.

Durateau asszony sürgette:

— Mit szuszogsz vele annyit? Tán azt hiszed, nekem fűtenek itt?!

Durateau úr összeszedte bátorságát. Szürke szeme szinte megcsillant s a macskát kivette a kosárból. Hogy didergett a havon a kis jószág! . . . Durateau úr azonban nyakoncsípte s a folyamba hajította.

A macska pottyant s a víz összecsapott fölötte.

— Hogy fázhatik! — motyogott Durateau úr.

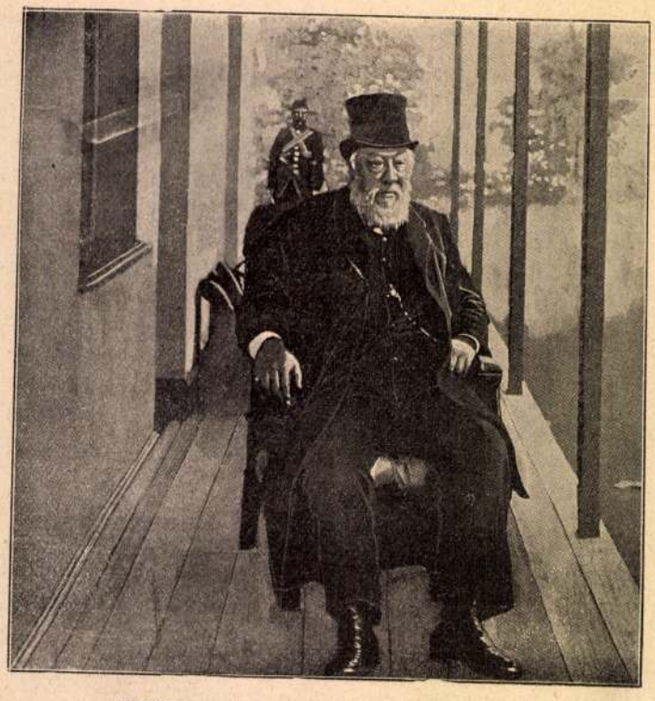

KRÜGER PÁL, a búr köztársaságok volt elnöke
Meghalt julius 14-én

Egy pillanatig még nézték a vizet . . .

Hát tessék! — eddig észre se vették, — eléugrik a kutya s ő is nézi a vizet. Taktusra csóválgatta a farkát. Egyszer csak ugatni kezd, — a macska elébukott a vízszínen.

Nem a'! nem akart biz' az megdögleni! . . . Tetszett volna követ kötni a nyakába! . . . És a macska dideregve mászott ki a partra.

Durateau úr nézegetett kő után. De hogyan, az araszos hó alatt hol találjon követ az ember!?. . . Durateau asszony toporzékolt dühében.

— Ez is ember!?. . . Egy macskát se képes böcsületesen elpusztítani!

És hideg volt. De milyen hideg! . . . A macska meg nézte őket iszonyuan kidülledt szemmel, vacogva és olyan kicsi volt, olyan nyomorúságosan kicsi.

Durateau úr, felesége szitkozódására, megemberelte magát még egyszer, — a macskát másodszor is a vízbe pöndörítette. Még káromkodott is hozzá.

Ezuttal nem került vízszinre a kis állat. Egyet-kettőt butyborékolt a víz: rendben van.

Siettek haza, mintha lopni jártak volna.

A kutya, behúzott farokkal, megelőzte őket

Otthon, a kandalló mellé bujtak, melegedni. Durateau úr ujságot olvasott; Duratau asszony harisnyát kötött, mint két szorgalmas pók, úgy járt a két keze.

A konyhában piruló ürücomb illata terjengett a házban. Estefelé átsétáltak az ebédlőbe. A leves jó meleg volt. Csillogó szemmel fogadták az ürücombot. De alig helyezte Mari asztalra az ürücombot, vendég érkezettt, Baillard úr, fontos hírekkel. Átmentek Baillard úrhoz, a szalonba.

A látogatás eltartott egy negyed óráig, — amikor visszatértek az ebédlőbe, az ürücombnak se híre, se hamva.

A kutya megelégedetten kuporgott a sarokban, s előtte az ürücomb csontja.

Kannibáli mulatság kerekedett. A kutya üvöltött, mert Durateau asszony ököllel, Durateau úr lábbal dolgozta fáradhatatlanul, — utána pedig elhatározák, hogy a kutyának pusztulnia kell a házból. Elküldtek a kis Fülöp után s igértek néki három, mondd: három pengőt, hogy vigye a kutyát tüstént.

A kis Fülöp madzagot hurkolt a kutya nyakára s húzta a Szajna felé.

Durateau asszony és Durateau úr mogorván fogyasztottak el egy doboz szardiniát.

Éppen feküdni készültek, amikor visszatért a kis Fülöp, jelentvén, hogy a kutyával végzett.

Durateau úr és Durateau asszony pihenni térének.

Az éjjeli mécses világossága enyhén táncoltatta a fali képek aranyos rámáit s Durateau úr, a hitvestársi ágyban elgondolá, hogy ő ma mimindent cselekedék . . . Hogy mennyire ragaszkodott az élethez az a hitvány kis macska! . . .

És elszunnyadt Durateau úr.

Elszunnyadt Durateau asszony is.

Hortyogtak.

A község tornyában tizenegyet kongott a harang s a távolból kutyaüvöltés hallatszott. Az ablakfüggöny mellett holdvilág szivárgott a hálószobába s a házaspár izzadt az emeletes dunyha alatt.

Hirtelen rémes üvöltés verte föl a ház környékét. Mintha egy halálrasebzett állat panaszkodott volna az iszonyu csöndnek.

Durateau úr fölébredt és fölült az ágyban . . . Boszorkánynyomást érzett . . . Tágra nyílt szemmel meredt a mécses lángjába s riadtan hegyezte fülét . . . Hallgatta, hallgatta az üvöltést mozdulatlanul . . . egyszer csak rémület fogta el s a dunyha alá bújt és úgy súgta Durateau asszonynak:

— Hallod? . . .

Durateau asszony is hallotta és ő benne is meghűlt a vér. Minden tökéletessége mellett, tetemesen babonás volt Durateau asszony s megrémült az éjféli üvöltéstől.

Kis vártatva, így szólt Durateau úrhoz:

— Valami kutya üvölt . . . Ez azt jelenti, hogy valakinek végórája közeledik a házban.

Durateau ur vállat vont s bátorságát marokra fogván, ismét felült az ágyban és hallgatódzott.

Durateau asszonynak vacogott a foga.

Rimánkodva könyörgött az embernek:

— Eredj, angyalom, fogd a puskádat! Eredj, nézd meg! Én így nem merek aludni . . . Angyalom, én félek! . . .

Ami azt illeti, Durateau úr is zöld volt már a rettegéstől, de meg akarta mutatni, hogy ő mégis csak férfi.

Elővette a faliszekrényből ócska elültöltőjét s félrehúzván a függönyt, kitekintett az éjszakába. Nagyot kacagott.

— Hazajött a kutya!

Durateau asszony rémülete féktelen haraggá változott.

Talpra ugrott. Hálóingében, mint a kísértet, — s kinyitván az ablakot, egy kancsó vizet öntött a kutyára.

Azután lefeküdtek, nehogy meghűtsék magukat.

Vagy egy negyedóráig nem üvöltött a kutya.

Durateau asszony és Durateau úr már elszunnyadtak: a kutya üvölteni kezdett, és még keservesebben.

Durateau asszonynak ekkor eszébe jutott a három pengő, amit annak a zsivány kis Fülöpnek fizetett... Elfulladt dühében.

És nekitámadt Durateau úrnak. Felköltötte és ő maga is fölkelt és így visitott:

— Te trottli! te élhetetlen! te kuka, te! hát képes volnál itt heverni!?. . . Hogy amiatt a dög miatt egész éjszaka ne alhassak! . . . Jössz velem! azonnal!

Amikor a reteszt félre akarták tolni az ajtón, — kissé mégis csak megszeppentek ismét, mind a ketten . . .

De hideg volt, még meghülhettek volna, — Durateau asszony tehát, hogy annál jobban megrémítse a kutyát, nagy robajjal tárt ajtót.

A küszöbön, — ezüstös holdfényben, — ott állott a kis kutya, szájában a kis macska meredt tetemével . . . MD.

M.D.K.

Kozó Erzsébet
textiltervező

Az őszi vásáron bemutatták
uj bukorszövet terveit.

Lugosy Bálint: Bútorok az őszi vásáron,
Ez a divat, 1969. okt. 10

Kozó Erzsébet

Emlékre

A Magyar Képzőművészek
Szövetsége Iparművész
Titkárságának Tájékoztatója 1970.10.8.1.

P. Kovó Erzsébet

"Fa" Kender, vegyes.

I. Fal- és Textil Biennálé
Szombathely, Savaria Múz. 1970.

Kozó Erzsébet

Háy Ágnes: "Animációs film" kiállitása a MOM Müvelődési Központban megtekinthető március 28.-án.
Marosvári György: "Idő-térkép" c. grafikai kiállitása a Csepeli Papirgyár Ifjusági Klubjában március 25.-ig,
Czinke Ferenc: "Szuronyunkon őszirózsa" c. kiállitása a szécsényi Helytörténeti Muzeumban március 21.-től tart nyitva.
Prutkay Péter grafikai kiállitásán a Nemzeti Galéria Műhely-sorozatában március 28.-tól,
Karátson Gábor a Kulturális Kapcsolatok Intézetének kiállitótermében március 29.-től mutatja be müveit.
A kiállitóművészek nevének folytatása a 2.-sz. cédulán következik.

Élet és Irodalom, Bp. 1979.márc.24. XXIII.évf. 12. sz. 8. lap.

Kozó Erzsébet

Kozó Erzsébet textilkiállitása a tatai Megyei Müvelődési Központban március 30.-tól,
Egyed László kiállitása a Fiatal Müvészek Klubjában március 30-tól,
Bohus Zoltán és Lugossy Mária a diósgyőri Vasas Galériában április 12.-ig mutatja be alkotásait, mint a lap közli a kulturális eseményeket ismertető rovatában.
A lapban felsorolt többi kiállitó müvész neve az 1.-sz. cédulán szerepel.

Élet és Irodalom, Bpp 1979. márc. 24.
XXIII. évf. 12. sz. 8. lap.

Kozó Erzsébet

Bútorszöveti szempelnel az Iparmúvészeti Múzeum „Lakás-textil" c. Kiállításán

Népszava 1972 július 14
Kold.

Szozó Erzsébet

szövött modulyai.

Kresz Frigyes: Club Design '73

Népszmivelés 1973/3 17 old.

P. Kozó Erzsébet
fesső

A miátészalkai MSZMP Székház Tanácstermében elhelyezendő textilkép elkészítésére kiírt pályázaton részt vett.

N.Dvorszky Hedvig: Képzőmüvészeti pályázatok.
Müvészet, 1974. február - 48.oldal

P. Kozó Erzsébet

Bővel él a különféleképpen kialakított felületekkel; gyapjú szőnyegén a más és más módon kifejtetett, nágott, kurkos és csomós részletek játéka is érdényesül.

Fal- és tértextil művészetünk; Mihály Mária hozzászólása a II. Szombathelyi Fal- és Tértextil Biennálét követő anketon; Ipari Művészet, 1973/1. sz. 15. l.

Kozó Erzsébet

Szövött gyapjúja egyedi alkotás.

Fal- és tértextil művészetünk; Kuczogh Ákos hozzászólása a II. Szombathelyi Fal- és Tértextil Biennálét követő ankétan; Ipari Művészet, 1973. 1. sz. 12. l.

Kozó Erzsébet

A Soproni Szőrmegyár fiatal tervezője. Kisebb léptékű kárpitokat mutatott be. Stilizált növényi ornamentikával tervezett bútorszöveteit kisbútorok kárpitozására jól használhatók.

Bakay Erzsébet: Lakástextil-kiállítás; Ipari Művészet, 1972/5.sz. 24.l.-25.l.

P. Kozó Erzsébet iparművész 1)

Aug. 10.-én nyílt meg 9 iparművész-tárlata Nyíregyházán, melyen munkái szerepelnek. Lakástextil-tervezéssel foglalkozik. Első nagy munkája a Duna Hotel Interkontinental falikárpítja és piros-fehér népművészeti jellegű bútorkárpítja.

P. G.: Kilenc fiatal iparművész kiállítása Nyíregyházán.

Kelet Magyarország, 1972. aug. 15.

P. Kozó Erzsébet iparművész 2.) Folytatás.

Jelenleg a Sapronai Szőnyeggyárnak szőnyegeket és bútorszöveteket tervez, faliképeit maga kérzíti otthonában.

P. G.: Kilenc fiatal iparművész kiállítása Nyíregyházán

Kelet Magyarország, 1972. aug. 15.

Kozó Erzsébet

A Lakástextil kiállításon vibráló színhatású bútorszövetei és közismert padlószőnyegei szerepelnek.
(Soproni Szőnyeggyár).

Horváth Teréz: Lakástextil-kiállítás az Iparművészeti Múzeumban.
Népszava, 1972. júl. 14.

P. Kozó Erzsébet

Résztvesz a kiállításon
/A katalógust ld. Mészáros Sándor-
nál./

I. Ipari-Textil Művészeti Bienniálé
Szombathely Savaria Múz.
1973. Nov-Dec.

Vető Erzsébet

1975 őszén 10 művészt láttak vendégül Velencében, így a művésznőt is. A velencei alkotóműhely célja, hogy kísérleti és kutatásra lehetőséget biztosítson a textilművészet számára.

------: Hirek.

Művészet, 1976. január - 42. oldal.

Kozó Erzsébet
textilszerző

„Varázsló"-jával szerepel
a tárlaton

Molnár László: II.fal és tértextil biennálé.
MŰVÉSZET, 1972.augusztus - 38.oldal

KOZÓ Erzsébet

LISSÁK György: Kozó Erzsébet szőnyegei. =
Magyar Nemzet, LIV. évf. 228. sz. 1991.
szept. 28. - melléklet 1.p.

Kovó Erzsébet [ ]

l. Kovács Erzsi

Vadas József: Nem mértékadók

13.

Élet és Irodalom Bp. 1985. aug. 9. XXIX/32

Kozó Erzsébet

Növényi ihletésű kompozícióval
szerepel Kozó Erzsébet a Műtextil
kiállításon Szombathelyen.

Tasnádi Attila: Műtextil kiállítás
Népszava, 1976. február 1 – 9 oldal.

P.KOZÓ ERZSÉBET, iparművész

Az I.Ipari Textilipari Biennalé.Szombathely,1973.A Soproni Szőnyeggyárból két szőnyeg:P.Kozó Erzsébet és Kenéz-né Arvavölgyi Judit munkai voltak a legatgondoltabb és legvisszafogottabb alkotasok. 545.old

MIHÁLY MÁRIA:/ Az I.Ipari Textilművészeti Biennalé
541.old

SAVARIA, A Vas Megyei Múzeumok Értesitője, 5-6.
1971-72, Szombathely, 1975

Kozó Erzsébet

A Velencei Textilművészeti Alkotó Műhelyben végzett munkáról 1975-ben a művésznő.

Mihály Mária: Szombathely - textil.
Művészet, 1976. augusztus - 14.oldal.

Kozó Erzsébet

Textilminiszteri bizmálé-díj

Magyar Nemzet 1985. VI. 29.

Koró Erzsébet

Foto és vélhány adat a művészről.

I. Fal és Textil Bienniálé
Szombathely, Savaria Múzeum, 1970.

Kozó Erzsébet

Elvont jellegű művel szerepelt az 1. Fal- és Térkerítés Biennálén Szombathelyen.

Szíj Rezső: 1. Fal- és Térkerítés Biennálé Szhelyen; Ipari Művészet, 1970. N. 44. 8

1

P. Kozó Erzsébet

Budapesten született 1941-ben. Iskolai végzettsége: Magyar Iparművészeti Főiskola 1968. Kiállítások: Budapest 1969; I. Fal és Tértextil Biennálé, Szombathely 1970.

Katona László: II. Fal- és Tértextil Biennálé, Szombathely, 1972

P. Kozó Erzsébet

2

Eisenstadt 1971. Bemutatott műve 16. sz. reprodukció: „Varázsló," szövött gyapjú, 235 x 110 cm.

Katona László: II. Fal- és Tértextil Bienn-nálé, Kombathely, 1972

P. Kozó Erzsébet, textilművén

Szerepel a II. Fal- és Tértextil-biennálén.
(Kombathely.). Díjat nyert.

Rózsa Gyula: A kettéhasadt kárpit M. S.

Népszabadság, Bp. 1972. szept. 17.

P. Kovács Erzsébet

Függő 200 × 300 cm

I. Ipari Textilművészeti Biennálé
Szombathely, 1973. nov.–dec.

Kozó Julia
Kozó Magda
Kozó Katalin

Nemzeti Újság
1940. dec. 25

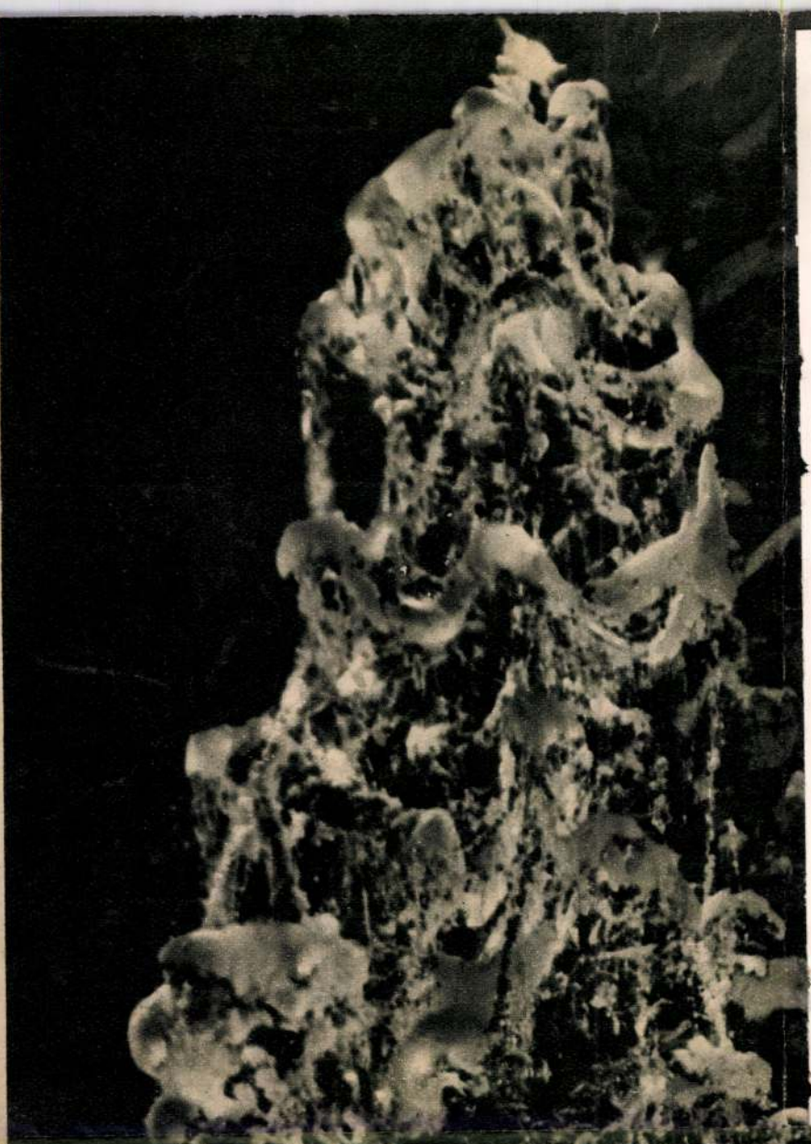

Tíz esztendeje, hogy minden évben kigyulnak Budapest különböző pontjain a „Mindenki karácsonyfája" gyertyái
(Foto: Orelly)

A Globus nyomdai műintézet Rt. mélynyomása. — Felelős vezető: Erdélyi György.
FELELŐS KIADÓ: BARANYAY LAJOS

Nők az „első vonalban"

Angol tábori ápolónők

Teaszüret Japánban

Könyvtárszekrény és zárható íróasztal, a Kozó-lányok magyar szobájának legszebb darabja

Olasz női törvívó akadémia növendékei

Japán pilótanő-jelöltek a támadásra induló bombavető előtt

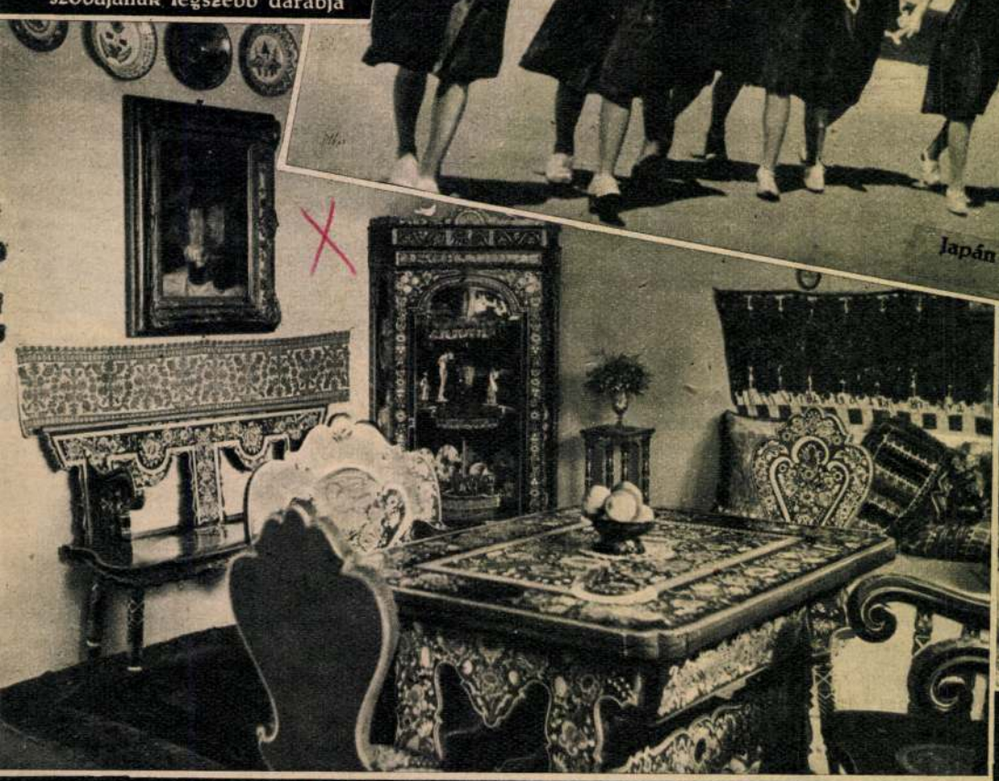

Magyar szoba. Halványzöld alapon, gazdag magyar díszítésűek a butorok. Terv és kivitel a három Kozó-nővér munkája

Kozó Julia, Margit és Kati, három iparművész nővér, akik egészen különleges stílusban készítik népi remekeiket

KÉRDEZZ! FELELEK!

Több kedves előfizető kérésére közlök néhány erdélyi receptet:

1. *Erdélyi lucskos káposzta.* Hetven deka megtisztított káposztát ujjnyi szeletekre vágjuk és harminc deka sertéshússal együtt — legjobb erre a célra a fejhús — puhára főzzük. Öt deka zsirból, négy deka lisztből rántást készítünk, beleadunk egy kanálnyi vöröshagymát és egy késhegynyi pirospaprikát, felereszt jük egy kis hideg vízzel, beleöntjük a káposztát és felforraljuk. Ízlés szerint sózzuk és borsozzuk. Tálalásnál tejfellel ízesítjük.

2. *Kolozsvári rakott káposzta.* Egy fél kg. hordókáposztát vöröshagymás paprikás zsiron megpárolunk, húsz deka rizst megmosunk, majd kevés zsiron pirulni hagyjuk, vízzel felereszt jük, puhára pároljuk. Pörköltet készítünk húsz deka sertéshúsból, hagymával, sóval és törött-borssal. Egy tűzálló tálat zsirral kikenünk. Egy sort a káposztából, arra egy sor karikára vágott kolbászt, egy réteget a pörköltből, arra pedig egy réteg rizst teszünk és jól tejföllel megöntözzük. Ezt a sorrendet így folytatjuk, amíg a forma tele nem lesz. Tetejére aztán tejfelt öntünk és harminc percig a sütőben sütjük.

*

Nagymama jeligére felelek: Fekete selyemkesztyűjét spirituszban áztassa, majd kinyomkodva, kendőbe csavarva szárítsa. Kendő között vasalja ki.

*

Azzal mindenki tisztában van, hogy a nedves lakás egészségtelen és különösen a

fejlődésben lévő fiatal szervezetre fejt ki káros hatást. A házat a nedvességtől mentesíteni igen költséges dolog, mert rendesen a ház alapozásánál követték el a hibát, de a nedvesség káros hatása ellen aránylag egyszerű módon védekezhetünk. Helyezzünk el minden szobában, gyermekek számára hozzá nem férhető helyen (például szekrény tetején) lapos edényben egy-két kiló oltatlan meszet és hagyjuk ott. A mész a nedvességet magába szívja. Ajánlatos emellett sokat szellőztetni.

*

Sokan fémrészeket szoktak ráerősíteni a bútorlábakra, hogy könnyebben csússzanak. Ezek azonban rendszerint feketítik a padlót. Sokkal célszerűbb, ha a bútor lábát tökéletesen lecsiszoljuk és épúgy átviaszkozzuk, mint a kefélt padlót.

*

Formák kikenése sütéshez, főzéshez a következőképpen történik: Miután jól kitöröltük a formát, mogyorónagyságú zsírt vagy vajat teszünk a közepére és azt vagy kenőtollal vagy vajpapírdarabbal kenjük szét, úgyhogy az edény belsejének minden helye egyenletesen át legyen kenve. Azután liszttel vagy morzsával hintjük be, olyképpen, hogy a morzsából vagy lisztből egy kanállal beleteszünk,

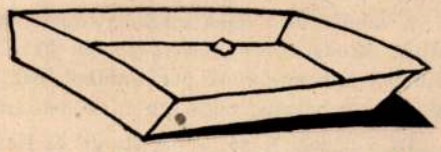

szétrázzuk, hogy mindenütt egyenletesen legyen, a felesleget pedig kiöntjük. A kikent formában természetesen az anyagot már nem szabad keverni.

*

Avas zsírt használhatóvá tehetünk a következő eljárással: Az avas zsírt vasfazékban hevítsük, mihelyt megolvad, öntsünk hozzá édes tejet, 8 liter zsírra számítva 1 litert. A barnás habot szedjük le mindaddig, míg a zsírban semmi tejfoszlány nem mutatkozik többé. Amikor a zsír teljesen megtisztult és leülepedett, óvatosan leöntjük, vigyázva, hogy a lerakódás vele ne menjen.

Erzsébet

Kozo Julia, Katy, Margit

történet kerül. Az ecset leheletszínekbe mártva elmondja, hogy lovasbetyárok járnak a rónán, de a pandúrok már észrevették őket, a nyomukban vannak és — nini! — a harmadik mezőben már el is fogták őket, viszik bilincsbe verve valamennyit. És ennek az izgalmas és mozgalmas történetnek az elmondásához nem kell több a három Kozónak, mint egy parányi ecset s egy apró szalvétagyűrű. Elképzelhetetlen az a könnyedség, az a fantázia s az a technikai készség, amivel dolgoznak. Egy babszemre époszt rajzvázlat, nincs radirozás, rögtön a végleges kivitel felé törnek. És a színeik szelidek, fázolnak, a technikájuk nem tűr javítást, nincs tyolosak, elefántcsonttá nemesedik kezük alatt a fa, gyöngyfényűvé a közönséges vízfesték.

Kozó Júlia, Margit és Kati együtt és külön-külön maga az ősi magyar tehetség. Az egyszerű albérleti szoba három copfos, magyarruhás kis lakójára már felfigyelt a világ: csuda-képecskékkel díszített holmijaikat valósággal szétkapkodják. A három kislány legnagyobb iparművészeti szállítója Németországnak és a váciuccai Hangya-bolt legkeresettebb apróságait ők készítik. Nagyszerű tulajdonságuk még, hogy minden magyar táj népművészetének nyelvén egyforma tökéletességgel beszélnek: az erdélyit épúgy tudják, mint a dunántúlit, a sárközivel épúgy tisztában vannak, mint a mezőkövesdivel. Soha nem tanulták, mégis tudják. Velük született.

A csodát nem lehet megmagyarázni, nem is próbáljuk. Mindenesetre lefényképeztük őket és a munkájukból is bemutatunk pár darabot, bár mindez így csak igazán halvány másolata az eredeti szépségeknek.

Itt a három Kozó: Júlia, Margit és Kati.

Szorítsuk meg a munkás kezüket és örüljünk neki, hogy ez a három kislány: magyar kincs.

ENDRŐDI BÉLA

Cukortartók és tnedények. A legfelsőt Uz Bence-illusztrációk ékesítik a legalsó díszítésen pandúrok üldözik a betyárokat.

A három Kozó munka közben

Kozó Margit, Júlia és Katalin

Kozó Margit, Júlia és Katalin három fiatal makói leány rokonszenves hatású iparművészeti kísérleteit láthattuk egy váciutcai háziipari boltban. A három leányt Malonyaynak a „Magyar nép művészete" c. könyve ihlette meg, ennek nyomán fordultak a népművészet felé s régi „spanyolozás"-ok, meg „tükrösök" és a paraszti gyermekrajzok bensőséges motivumait lesik el és ismétlik, teremtik újjá egészséges magyar ösztönnel kis munkáikon. Még nem tudtak teljesen megszabadulni az inkább csak magyarosnak mondható, de kellőleg ki nem forrott, gyökértelen befolyásoktól, divatoktól, de jó nyomon járnak s talán majd elérkeznek a komoly, művészies megoldásokhoz is. Színes, apró tárgyaik iránt főleg a külföldi vevők mutatnak érdeklődést, ami igazolja, hogy legelsősorban mindig a tiszta nemzeti, népi vonások ragadják meg legelőször az idegen figyelmét. *(H)*

Szépművészet
1941. 129. l.

Ex libris Henry Fielding

Fielding

Ex libris

1741. 12. 6.

KRASZNAHORKA KULCSÁRJÁNÁL

„ORSZÁGUNKBÓL KIBUJDOSTUNK MAGYAR BORTUL ELMARADTUNK"

Rozsdás hegyoldalak között, meredek sziklaorom tetején, magasba törő bástyákkal uralkodik a Bebek-föld közepén Krasznahorka vára. Törpe fenyők és cserjék szegélyezik itt-ott a hegyre vezető utat, ahol évszázadok alatt oly tengersok vér folyt. A század eleje óta Magyarországnak ez az egyetlen várkastélya, amely nagyjából épségben, befedett falakkal, hadi felszereléssel és egykori emlékekkel bőségesen feldíszítve fogadja a múzeumlátogató kirándulót. Rozsnyó és Torna vára között a tündéri szépségű Szádelői-völgy szomszédságában fekszik Krasznahorka vára, az Andrássy-család ősi fészke. Az ódon falak között nagyértékű történelmi festmények, sisakok, fegyverek, mellvértek, ágyúk emlékeztetnek az évszázadok előtti vár gazdag kultúrájára. Különösen a Rákóczi-kor maradványai, a szakállas várpuskák, mellvértek és kardok értékesek.

A hulló vakolatú falak között egyetlen ember él: Baffi János, Krasznahorka kulcsárja. Hatvanéves, zömök, szélesvállú, borotváltarcú ember a kulcsár, aki furcsa szabású katonás zubbonyt hord és a nyirkos folyosókon fekete bárányborkucsmát húz a homlokára. A magányosan élő ember hallgatagsága és zordsága érződik a magatartásán, a beszédén és a szavain. Széles vállaival úgy suhan az árnyékos, ódon folyosókon, mint a szellem. Mosolytalan ajkain mormolva bugyog a szó és a vár látogatóit fejtől talpig kifürkészi.

— Mióta él a várban és hogy érzi magát?

— Nemrég mult harminc éve, hogy beléptem a család szolgálatába. Ezek az öreg falak az én barátaim. Szeretek itt lenni... Talán másutt nem is tudnék élni... A keskeny ablakokból messze vidékekre ellátok, szinte sasfészekből nézem a haladó világot. Ha köd szitál a hegyek között és fütyülő szél szalad a falak közé, begyujtok a kandallóba és pipázgatok.

— Családja nincs?

— Hogyne volna, öreg nagyapa vagyok, tessék kinézni ezen az ablakon, ott lenn, Krasznahorka faluban, abban a kis udvarban négy unokám futkároz... Azelőtt a családom is itt élt a várban, de aztán, ahogy a gyermekek felnőttek, mind nehezebbé vált számukra a mindennapi élet. Iskolából haza és iskolába le, nehéz megmászni a gyermeklábaknak ezt a meredek hegyi utat. Tíz évvel ezelőtt a családom leköltözött a faluba és azóta csak vendégségbe járok haza...

— Hogy mult el a három évtized?

— Bizony gyorsan eljárt az idő és néha úgy érzem, hogy eseménytelenül múltak el a napok. Tavaszra nyár jött, az őszre tél és változatosságot csak a múzeum és a várlátogatók hoztak.

— Különösen a nyári hetekben fordul meg sok látogató a várban. A visszatérés első hónapjaiban ezrek és ezrek látogattak el hozzánk. Tavaly 40.000 vendég fordult meg a falak között. Általában 10—12.000 látogató érkezik egy évben Krasznahorkára. Téli vendég ritkán jön. Ilyenkor hetek is elmúlnak, míg megkopogtatják a kaput bebocsátást kérő kezek... A három évtized alatt különösebb esemény nem történt... Istentelenek sohasem kísérelték meg a vártemplom, vagy a múzeum értéktárgyait megrabolni. Hivatlan vendég tán nem is merészkedne belépni.

HEGEDŰS GYULA

A kulcsár és a „Képes Krónika" munkatársa

Kozó Julia, Margit és Kató

A HÁROM KOZÓ

Makóról jött fel Pestre három hónappal ezelőtt, a három Kozó, vagyis Kozó Júlia, Margit és Kati. Kedvesek, mosolygósak, gömbölyűek mind a hárman, korkülönbség — látszatra — alig van közöttük. Kibéreltek egy világos, nagyablakos, tágas szobát a Városliget környékén, aztán a nagy asztalt odatolták az ablakhoz, körülülték s elkezdtek dolgozni. Nyersfából készült asztalkendőgyűrűket, cigaretta- és hamutartókat, könyvjelzőket, ládikókat, dobozokat, tálacskákat, korsókat, cukorszelencéket festenek tele magyar kompozíciókkal. Dolgoznak reggeltől éjfélig, a három Kozó az asztal fölé görnyed, kezükben fürgén jár a hajszálvékony ecset s telehinti a fából készült tárgyakat a legcsodálatosabb miniatűr-kompozíciókkal. A munka ég a kezükben, csak ép az étkezés idején pihennek, akkor leszaladnak a szomszéd házban lévő kifőzésbe. Hárman esznek egy menűt.

Mindez nem is lenne valami nagyon különös, hiszen az iparművészkedés ma már megszokott kenyérkereset. A három Kozó azonban mégis más, mint a többi iparművész. Elsősorban született és hivatott művészek és még elsőbb sorban: megdöbbentően és egyformán tehetséges mind a három. A kódexeket másoló, iniciálékkal bibelődő kolostori barátok dolgoztak ilyen szorgalommal és aprólékossággal, mint ők, de az, amit ők alkotnak: nem csupán hajszálfinom ornamentika, virágdísz, tulipánfűzér, hanem figurális magyar miniatűr.

Mindjárt megértjük, miről van szó. Adva van — mondjuk — egy szalvétagyűrű, amelyet Kozóék munkába vesznek. A szalvétagyűrű parányi felületét még parányibb mezőkre osztja az ecset s ezekre a mezőkre balladaszerű tömörséggel valami magyar

Kozóék kineseskamrájából.

Képes Krónika 1940. dec. 1. (49. sz.)